LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂ. ԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՅՈՒՆԻՍ 1933
1 Juin 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2203
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԱՂԻԿՆԵՐ ԵՒ ԾԱՂԿՈՑՆԵՐ

Անցեալ շաբթուան ընթացքին, «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուեցան քանի մը կազդուրիչ իրողութիւններ, բոլորն ալ՝ համեստ շրջաններէ։

1. Վէնսէնէն թղթակից մը կը հաղորդէր թէ Հ.Կ.Միութեան հնդրանքին վրայ, տեղական իշխանութիւնը ձրի տրամադրած է մանկապարտէզի մը սրահը, ուր կրնան տեղաւորուիլ հարիւր աշակերտներ։

Այս առթիւ Միութիւնը, որ ունի միայն 18 աշակերտ, կը յորդորէ ծնողները հայերէնի դասընթացքներուն ղրկել իրենց զաւակները։

2. Առնուվիլի մանկապարտէզը, որ եօթն ամսուան պատմութիւն ունի, արդէն բոլորած է յաջող շրջան մը, շնորհիւ «Արարատ» Միութեան ճիգերուն։ «Ֆրանսական դպրոց գացող մեր պզտիկները արդէն կը կարդան եւ կը գրեն իրենց մայրենի լեզուն, արտասանութիւններ կ՚ընեն եւ կ՚երգեն»։

3. Պանթէօ-Քաշանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան մանկապարտէզը արդէն հասած է նախանձելի աստիճանի մը։ «Զափահասներու համար ալ պիտի հաստատուին ֆրանսերէնի դասընթացքներ, եթէ փափաքողներ ըլլան»։

Անշուշտ այս պզտիկ սփոփանքները չեն կրնար պարտկել ահաւոր իրականութիւնը՝ համատարած օտարացումն ու այլասերումը՝ որ կը դիմափոխէ մեր նոր սերունդը։

Առաջին օրէն իսկ, երբ ապաստանը կուտայինք օտարացման վտանգին, մենք չունէինք միամտութիւններ։

Գիտէինք եւ գիտենք որ, այս ափերուն վրայ, ինչպէս Ամերիկայի եւ ուրիշ անծայրածիր եւ հզօր երկիրներու մէջ, մեր ուժը պիտի բաւէ միայն չարիքը սահմանափակելու, ոչ թէ արմատախիլ խափանելու։

Այդ հողը վեր է գաղութին ուժէն, իբրեւ հետեւանք դժնդակ եւ անդիմադրելի պայմաններու։ Ցրուած՝ անսահման տարածութեան մը վրայ, շրջապատուած՝ բարձր մշակոյթի մը կախարդանքով, մեր նոր սերունդը ամէն օր եւ բոլոր ճամբաներուն վրայ իր դիմացը կը գտնէ հարթիչ գլանը,— ահեղ, յորդահոսան եւ համայնակուլ։

Եւ սակայն, այս անողոք իրականութիւնը չի նշանակեր թէ՝ մեզի կը մնայ միայն ձեռնածալ համակերպիլ, հառաչել կամ բաղկատարած աղօթել, ապաւինելով Աստծու ողորմութեան։

Ինքնապաշտպանութեան պայքար ունինք այստեղ ալ։ Ուրեմն, պիտի փորձենք, պիտի կատարենք մեր կարելին, առաւելագոյն արդիւնքն ստանալու համար։ Այսինքն, կարելի եղածին չափ շատ մանուկներ փրկելու համար, մինչեւ 15 տարեկանը։

Այս տեսակէտէն, ջերմ գնահատութեան եւ խանդաղատանքի արժանի են այն բոլոր ձեռնարկները որ կը կատարուին Փարիզի թէ գաւառի մէջ, յանուն նոր սերունդի փրկութեան։

Վէնսէնը, Պանթէօ-Քաշանը եւ Առնուվիլը առանձին չեն։ Կան նմանօրինակ ուրիշ ձեռնարկներ ալ, ինչպէս Փոքր տ՚Իթալիի նորաբաց մանկապարտէզը։ Իսկ աւելի մխիթարական պատկեր մը կը պարզէ գաւառը, Վիէնէն մինչեւ Մարսէյլ, ինչպէս պարբերաբար կը նկարագրեն մեր թղթակիցները։

Այս առթիւ, ինքնաբերաբար մէջտեղ կուգայ միւս խնդիրը,— ուժերու համախմբում եւ սերտ գործակցութիւն, ինչպէս ամէն գործի մէջ, բայց մասնաւորապէս ա՛յս ճակատին վրայ։

Եթէ մանուկներուն հայերէն սորվեցնելն իսկ բիւզանդական վէճեր պիտի յարուցանէ, մենք ի՞նչպէս կը յաւակնինք Հայ մնալ եւ Հայաստան ստեղծել։

Վերացական դիտողութիւն մը չէ որ կ՚ընենք, այլ աչքի առջեւ ունենալով շարք մը տխուր իրողութիւններ։

Այսպէս, ամէն տեղ ուր ձեռնարկ մը կը կատարուի, յանուն սերունդի փրկութեան, գլուխ կը ցցեն ամուլ վէճեր եւ սնափառութիւններ։

Կամ այն է որ, 3-400նոց համրանքի մը մէջ, ձեռնարկուները կը մնան 20-30 աշակերտով։ Եւ կամ, ծաղկոցին դէմ ծաղկոց մը կը բացուի, աւելի կամ պակաս աշակերտով։

Իսկ իբրեւ ընդհանուր երեւոյթ, կը տեսնենք անտարբերութիւն մը, մեկուսացում մը որ անուն չունի։

Առ հասարակ, խոնարհ խաւերն են որ կ՚ոգեւորուին եղածեղածով։ Միւսները, անոնք որ վերէն կը նային «հայկական» գործերու վրայ, կը սիրեն վայելել երջանիկ անհոգութեան մը թմրութիւնը։

Այս ընթացքը կարելի է բացատրել շատ մը պատճառներով,— անգիտակցութիւն, մեծամտութիւն, բանգիտութիւն, բանի չհանելու մոլութիւն։

Բարեբախտաբար, արթուն են խոնարհ խաւերը, աշխատաւորներն ու արհեստաւորները, եւ չեղածէն գործ կը ստեղծեն, տոկալով ամէն դժուարութեան։

Այսպէս, յուսահատական պիտի ըլլար հեռանկարը ոչ միայն վաղուան, այլ եւ անմիջական ապագային համար։

Եւ ատոր համար է որ, մենք մասնաւոր խանդաղատանքով կ՚արձանագրենք յետին աշխատանքը՝ այս ճակատին վրայ։

Որքան շատ ծաղկոցներ ունենանք, այնքան շատ ծաղիկներ կը փրկուին։ Ու կը փրկուի մեր հոգին ալ։

Այսօրուան պայմաններուն մէջ, ոչ մէկ խանդավառութիւն կրնայ հաւասարիլ այն երանութեան զոր կուտայ մանուկի մը թոթովանքը՝ հայերէն ընթերցումով, արտասանութեամբ կամ երգով։

Աւելի ճիգ, աւելի զուրգուրանք եւ մանաւանդ սրտցաւ գործակցութիւն, պանդուխտ եղբայրներ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ԶՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԱՒԱՆԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐԵԼ

Հաւանական է որ այսօր – վաղը ստորագրուի Զորսերու դաշինքի նոր ծրագիրը, որուն սկզբունքները բարեփոխուած են համաձայն Ֆրանսայի պահանջին։

Նախարարական խորհուրդը առջի օր կրկին գրաղեցաւ այս հարցով եւ վարչապետը տեղեկութիւններ տուաւ Ժընեւի եւ Հռոմի մէջ կատարուած բանակցութեանց մասին։ Այս առթիւ ալ, վարչապետը եւ արտաքին նախարարը յայտարարեցին թէ հետեւեալ բացորոշ վերապահումները առաջարկուած են,— 1. Պահպանել փոքր պետութեանց հետ կնքուած զինակցութիւնները, համաձայնութիւնները եւ դաշնագիրները. — 2. Նոր դաշինքին մէջ դնել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 16րդ յօդուածը։ Ֆրանսա պայման դրած է նաեւ որ դաշինքը մաս կազմէ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնառութեանց, մանաւանդ 19րդ յօդուածին անմիջութեամբ (վերաքննութիւն սահմաններու)։ Աւելի պարզ խօսելով, այս մասին ո՛ր եւ է որոշում պէտք է տրուի միաձայնութեամբ, մէջն ըլլալով շահակից պետութիւնը։ Վերջապէս, Ֆրանսա իրաւունք պիտի ունենայ յայտարարելու Լեհաստանի եւ Փոքր Համաձայնութեան թէ՝ ոչինչ պիտի փոխուի իրենց հետ կնքուած համաձայնութիւններէն, զինակցութիւններէն եւ դաշնագիրներէն։

Այս բոլոր վերապահումներն ընդունուելէ յետոյ միայն պիտի ստորագրուի դաշնագիրը։ Պաշտօնական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ բանակցութիւնները բարեյաջող ընթացքի մէջ են։ Հռոմէն ալ կը հաստատեն այս լաւատեսութիւնը։

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երեսփ. Ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ, բուռն հարցապնդումներ եղաւ Զորսերու դաշինքի մասին։ Արտաքին նախարարութեան ելմտացոյցին քննութեան առթիւ, ազգայնական երեսփոխան մը պահանջեց ո՛ր եւ է դաշնագիր չստորագրել, առանց Ժողովին հաւանութիւնն ստանալու։ Եւ բացագանչեց.

— Ես կը կարծեմ թէ այդպիսի դաշինքի մը ստորագրութիւնը մեզ կ՚առաջնորդէ դէպ ի ծանրագոյն արկածախնդրութիւն մը։ Դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրն է որ կը դրուի…

Այս առթիւ, յիշեց Լեհաստանի ազգարարութիւնը. — « Եթէ մեզմէ խլեն նոյն իսկ մէկ քառակուսի մեդր հող, մենք զօրաշարժ պիտի յայտարարենք »։

— Զգուշացէ՛ք որ այս երկիրները, Լեհաստան, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա եւ Չեխոսլովաքիա չհեռանան մեզմէ։ Մի՛ ստորագրէք չորսերու դաշինքը եւ մեր բարեկամներուն ու աշխարհին ապացուցէք թէ կամք ունիք։

Այս խօսքերուն վրայ, ոտքի ելաւ վարչապետ Պ. Տալատիէ եւ յայտարարեց.

— Ապրիլ 6ին ես յանձն առի կատարուած իրողութեան առջեւ չդնել խորհրդարանը եւ իր կարծիքը առնել որ եւ է դաշնագրի մասին։ Այժմ կը գտնուիմ դժուարին բանակցութեանց շրջանի մը մէջ։ Կ՚ուզեմ գիտնալ թէ կրնա՞մ հրաման տալ մեր դեսպանին որ նշանագրէ դաշինքին նախագիծը։ Յետոյ խորհրդարանը կ՚ըսէ թէ կ՚ընդունի՞ դաշինքը թէ ոչ։ Դուք կը կարծէք թէ մենք միշտ ՈՉ պիտի պատասխանենք գործակցութեան բոլոր առաջարկներուն, ապահովելու համար խաղաղութիւնը՝ բոլոր իրաւունքներու պահպանումով։ Մենք չպիտի լքենք որ եւ է իրաւունք, ոչ Ֆրանսայի, ոչ ալ իր զինակիցներուն։ Ֆրանսան հարկատու պետութիւն մը չէ։ Ան ազատ է եւ ազատ ալ պիտի մնայ։ Բայց, իրաւունք ունի ակնարկ մը նետելու Եւրոպայի եւ աշխարհի վիճակին վրայ։ Պատերազմէն յետոյ, որուն վերադարձը ոչ մէկը կ՚ուզէ, պէտք է ճիգ մը փորձել խաղաղութեան համար, կազմակերպութեամբ, վիճաբանութեամբ եւ համաձայնութեամբ, ոչ թէ բացասական քաղաքականութեամբ մը, որ նոյնքան ամուլ է որքան գոռոզ։

Նախարարին խօսքերը ընդունուեցան բուռն ծափերով։

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

Փոքր Համաձայնութեան արտաքին նախարարները վաւերացնելով իրենց միջեւ կնքուած դաշինքը, զեկոյց մը հրատարակեցին որով կը յայտարարեն.

1. Բոլորովին մէկդի դրուած է Զորսերու դաշինքին սկզբնական ծրագիրը, որուն ոգին հակառակ էր միջազգային իրաւագիտութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ապահոված իրաւունքներուն։

2. Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ բացորոշ երաշխաւորութիւններ տրուած են Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց, վերաքննութեան որ եւ է փորձի դէմ։ Այդ երաշխաւորութեանց շնորհիւ, դաշնագրին ստորագրութենէն որ եւ է վտանգ չսպառնար իրենց շահերուն, ինչպէս եւ Ֆրանսայի եւ Փոքր Համաձայնութեան հասարակաց քաղաքականութեան։ Այդ երաշխաւորութիւններով, չորսերու դաշինքը չի կրնար դառնալ համաձայնութիւն մը՝ ուղղակի կամ անուղղակի հետապնդելու իրենց երկրին սահմաններու վերաքննութիւնը։

3. Այս պայմաններուն մէջ, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները բաւարար երաշխաւորութիւններ ունենալով թէ իրենց շահերը չպիտի վնասուին Զորսերու դաշինքէն, կը յուսան թէ չորս մեծ պետութեանց որոշումները պիտի կրնան փոխադարձաբար ամրապնդել գործակցութիւնը եւ վերահաստատել անդորրութիւնը մասնաւորապէս Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ։

⁂ Ժընեւի մէջ մեծ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ Փոքր Համաձայնութեան այս յայտարարութիւնը, որ կը շօշափէ նաեւ զինաթափութեան խնդիրը։

ՅՈՒՆԻՍ 15Ի ՊԱՐՏՔԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ՞Ն

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ հարցապնդումներ եղան, պատերազմական պարտքերու յունիս 15ի մասնավճարին հատուցման մասին։ Ելմտական նախարարը խուսափողական պատասխաններ տուաւ։ Կ՚ըսուի թէ նախագահ Ռուզվէլթ պիտի հաւանի որ Անգլիան վճարէ միայն 10 միլիոն տոլար, փոխանակ 75 միլիոնի. իսկ Ֆրանսան պարտաւոր է հատուցանել 1932 դեկտ. 15ի մասնավճարը։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին Ուաշինկթընի հետ, եւ հաւանական է որ անգլ. կառավարութիւնը խորհրդարանին քննութեան ենթարկէ խնդիրը, փոխանակ ինքնաբերաբար վճռելու։

Անգլօ-պարսիկ համաձայնութիւնը վաւերացուած

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ՝ Խորհրդարանը մայիս 28ին վաւերացուց Անգլօ-պարսիկ Քարիւղի Ընկերութեան հետ կնքուած նոր համաձայնութիւնը։ Կը մնայ միայն Շահին ստորագրութիւնը, որ քանի մը օրուան խնդիր է։ Այնուհետեւ համաձայնութիւնը կը դառնայ օրէնք։

Անօթութիւնը եւ համաճարակները

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հակառակ պաշտօնական հերքումներուն, Խորհրդային Միութեան գաւառական թերթերը, նոյն իսկ Մոսկուայի, Լենինկրատի եւ Խարքովի պաշտօնական եւ գրաքննուած օրկանները նորանոր փաստեր կը հրատարակեն սովահարութեան եւ համաճարակներու մասին (բծաւոր տենդ, ժանտատենդ եւն.)։ Թշուառութիւնը մասնաւորապէս ծանրացած է Ուկրայնայի, Սեւ Հողերու եւ Հիւսիսային Կովկասի ցորենաշատ շրջաններուն, ինչպէս եւ մեծ քաղաքներու մէջ։

Այսպէս, խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ գիւղացիները կը փորեն կը հանեն գետնախնձորի հունտերը, ուտելու համար։ Եւ այս՝ հակառակ զինեալ պահակներու գիշեր-ցերեկ կատարած հսկողութեան։ Պահակները իրենք ալ, անօթութենէն մղուած, յաճախ կը միանան գիւղացիներուն։ Գարնան առաջին օրերուն, Մոսկուայի փողոցներուն մէջ պատահաբար կը տեսնուէին դիակներ։ Այժմ աւելի յաճախադէպ են, եւ ուշադրութիւն չեն գրաւեր, սովորական դարձած ըլլալով։ Նոյնպէս Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Քիէվի եւ Մինսքի մէջ սովորական երեւոյթ է տեսնել ուռած դէմքեր, իբրեւ հետեւանք անօթութեան, ինչպէս եղաւ 1919ին եւ 1921ին։

Վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին խորհրդային իշխանութիւնը կը փորձէ մեծաքանակ ուտեստ գնել սահմանակից երկիրներէն։ Բանակցութիւններ կը կատարուին, մեծ քանակութեամբ թարմ միս գնելու եւ կերակրելու համար Հիւսիսային Կովկասի, մասնաւորապէս Քուպանի ժողովուրդը, որ պաշարման վիճակի մէջ կը գտնուի։

Թուրքիան ալ կը մերժէ…

Թրքական կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ՝ այն գերման մտաւորականները որ իրենց երկրէն փախչելով կ՚ուզեն Թուրքիա հաստատուիլ, չպիտի կրնան ի գործ դնել իրենց մասնագիտութիւնը, որովհետեւ ազատ ասպարէզներու մեծ մասը յատկացուած է Թրքահպատակներու։

Գործազրկութիւնը կը նուազի

ԳՈՐԾԵՐԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ՞Ն

Համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեան մը, գործազրկութիւնը զգալապէս կը նուազի Ֆրանսայի մէջ։

Ապրիլ 22ին վերջացած շաբթուան մէջ, տակաւին 312,193 գործազուրկներ նպաստ կը ստանային։ Ապրիլ 29ին այս թիւը իջած էր 309,576ի, մայիս 6ին՝ 303,776ի, իսկ մայիս 13ին՝ 300,484ի։ Վերջապէս մայիս 20ին իջած էր 290,745ի, այսինքն տասը հազար հոգի պակաս՝ մէկ շաբթուան ընթացքին։

Ուրեմն, գործազրկութիւնը կը նուազի ոչ միայն զգալի համեմատութեամբ, այլ եւ արագօրէն։

Միւս կողմէ, համաձայն նոյն վիճակագրութեան, վերջին հինգ շաբաթներու ընթացքին ճարտարագործական նիւթերու արտադրութեան համեմատութիւնը 360էն բարձրացած է 364ի, յետոյ 367ի, 368ի եւ 371ի։ Նոյն իրողութիւնը նաեւ հանածոներու եւ մետաղագործութեան մէջ, որոնց համեմատութիւնը 344էն բարձրացած է 366ի, իսկ հիւսուածեղէնի ճարտարագործութեան մէջ՝ 265էն 281ի։

Թերթերը այդ իրողութիւններէն կ՚եզրակացնեն թէ գործերը կը բացուին հետզհետէ։

ԱՒՍՏՐԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Գերմանական կառավարութիւնը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որով կ՚ազդարարէ թէ անոնք որ Աւստրիա կ՚երթան ուղղակի կամ կողմնակի ճամբաներով, առանց վճարելու անցագրի նոր տուրքը, հազար մարք, պիտի դատապարտուին առնուազն հինգ հազար մարք տուգանքի կամ բանտարկութեան։

Աւստրիան ալ իր կարգին կը խորհի գործադրել հետեւեալ միջոցները.— 1. Պարտաւորիչ դարձնել անցագիրը՝ Գերմանիա երթալու համար։ — 2. Սահմանափակել գերմանական ներածումները, մէկի դէմ մէկ համեմատութեամբ։ Այսինքն, Գերմանիայէն Աւստրիա եղած ներածումները պէտք չէ անցնին Աւստրիայէն Գերմանիա եղած ներածումներու չափը։

Կ՚ըսուի թէ այս միջոցները պիտի գործադրուին այսօր իսկ, 1 յունիս, եթէ կարելի չըլլայ հարթել վէճը։

Հայ երիտասարդ մը կը սպաննէ իր քոյրը

Նիսէն կը հեռագրեն մայիս 30 թուականով.—

Զարհուրելի ոճիր մը գործուեցաւ այսօր, իրիկուան ժամը 4ին, Օնօռէ Սովան փողոցի թիւ 43 յարկաբաժնին մէջ։ Դրացիները տարօրինակի ձայներ լսելով, տեսան որ երիտասարդ մը, Միսաք Չէյթունցեան դուրս կ՚ելլէ իր յարկաբաժնէն։ Կ՚ըսէր թէ սպաննած է քոյրը եւ կ՚երթայ յանձնուելու ոստիկանութեան։ Այդպէս ալ ըրաւ։

Քննութենէն երեւան ելաւ որ սպանութիւնը կատարուած է առանց վկայի։ Ճաշէն յետոյ, հայ երիտասարդին քոյրը, Ալիս, 18 տարեկան, մեղադրած է եղբայրը թէ իրիկունը ուշ կուգայ եւ զանազան մոլութիւններ ունի։ Այս դիտողութենէն զայրացած, Միսաք ատրճանակը քաշելով հինգ հարուած կը քաշէ քրոջը վրայ, որ կը վիրաւորուի աղբէն եւ կուրծքէն։ Աղջիկը խելայեղ կ՚ապաստանի խոհանոցը, իսկ եղբայրը դէպի սալոնը վազելով, որսի հրացան մը կ՚առնէ, կը լեցնէ եւ կը խոյանայ այն սենեակը ուր կը գտնուէր իր քոյրը։ Բայց փամփուշտը կ՚արձակուի առանց նշան առած ըլլալու։ Այն ատեն հրէշը կ՚երթայ ուրիշ փամփուշտ մը կը գտնէ, նորէն կը լեցնէ հրացանը եւ բերանը կրթնցնելով աղջկան կոկորդին, կը պարպէ։ Աղջկան դէմքը կը պայթի հասուն ռումբի մը պէս, ինչպէս կը հաստատէ դատական բժիշկը։

Մարդասպան Միսաք հանրածանօթ է քաղաքին աշխարհիկ շրջանակներուն, մասնաւորապէս պարասրահներու հասարակութեան մէջ։ Ութ ամիս առաջ, մայրը մեռաւ հանրակառքի արկածի մը հետեւանքով։ Երկու ամիս վերջը, հայրն ու քոյրը ծանրապէս վիրաւորուեցան Քանի մէջ, երբ պտոյտ մը կը կատարէին ինքնաշարժով։ Հայրը կոյր է եւ ֆրանսերէն չի գիտեր։ Հարկ եղաւ թարգման մը ճարել, աղջկան սպանութիւնը իմացնելու համար։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԱՐՏ 6Ի ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ԱՏՐՃԱՆԱԿՈՎ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ

Իր ժամանակին գրեցի «Յառաջ»ին Փլասթիրասի յեղափոխութեան մասին, որ տեղի ունեցաւ մարտ 6ին եւ տեւեց տասներկու ժամ միայն։

Ցաւալի է արձանագրել սակայն, որ անոր հետեւանքները կը շարունակեն զբաղեցնել այս փոքրիկ երկիրը, որ ամէն բանէ առաջ կազդուրուելու, ինքնամփոփուելու հարկադրանքին առջեւ կը գտնուի։ Ինչպէս կ՚երեւի, եթէ Փլասթիրաս ինքը ձերբակալուած ըլլար, այսքան ալ աղմուկ եւ իրարանցում չպիտի պատահէր, քանի որ դատարանը պիտի դատապարտէր, եւ սակայն արտաքին ճնշումներ եւ խռովութեանց հաւանական ազդակներ առաջքը պիտի առնէին ծայրայեղութեանց։ Հիմա, որ Փլասթիրաս եւ իրեն համախոհները յանկարծ յեղափոխական զօրականը փախցուցին դէպի ապահով նաւահանգիստ, կառավարականները, եւ մասնաւորաբար Մեթաքսաս (նախկին արքայական, այժմ ազատ խորհողներու պետ) գերագրգռուած են, եւ իբրեւ Մարտի յեղափոխութեան բարոյական գլխաւոր թելադրիչներու պատասխանատուն, ու նաեւ Փլասթիրասը փախցնող, դատի յանձնեցին Կրետացի գլխանդէտը, քան երեսփոխաներէ ստորագրուած պահանջագրով մը։

Առհասարակ այն տպաւորութիւնը կար, որ ո՛չ Ցալտարիս – վարչապետը — ո՛չ Վէնիզէլօսը — ամբաստանեալը — պիտի չուզէին խորհրդարանը զբաղեցնել նման հարցերով, երբ երկրին արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան հետ կապուած այնքան կարեւոր հարցեր կային սեղանի վրայ։

Ճիշդ հակառակը պատահեցաւ, սակայն։ Հակառակ Ցալտարիսի ճիգերուն, որպէսզի իրեն համախոհ ծայրայեղները զսպէ, եւ այդ հարցը չքննուի, նոյն իսկ՝ Վէնիզէլօսը դատի յանձնելու առաջարկը ետ առնուի, կարելի չեղաւ, եւ հարցը եկաւ Երեսփ. ժողովին։ Հոս եւս, Ցալտարիս փորձեց յետաձգել տալ վիճաբանութիւնը երկու ամսով, սակայն ամէն կողմէ պահանջուեցաւ անոր վիճաբանութիւնը այն պատճառաբանութեամբ թէ՝ «կարելի չէր տարիներով Յունաստանը տիրապետող քաղաքական մեծ դէմք մը ամբաստանութեան տակ պահել երկու ամիս»։ Կրետացին ինքն ալ պահանջեց նոյն ձեւով, եւ Երեսփ. ժողովը անցաւ օրակարգի։

Առաջարկը բերողներու կողմէ խօսեցաւ Մեթաքսաս, որ եզրակացուց թէ «Վէնիզելոս պէտք է պատժուի իբրեւ գլխաւոր պատասխանատուն, մեղսակիցն ու թելադրիչը փլասթիրասեան յեղափոխութեան»։

Կրետացին կը պատասխանէ խոր լռութեան մէջ, կը հերքէ իր դէմ եղած մեղադրանքները եւ կը փորձէ պաշտպանել Փլասթիրասը, «իբրեւ հայրենիքին մեծ ծառայութիւններ մատուցած զօրական մը»։

Ու կը պայթի փոթորիկը։ Ժողովրդական-կառավարական երեսփոխանները կը կռուին, կը պոռան, կը հայհոյեն, սպառնալիքներ կ՚ուղղեն Վէնիզելոսին.

— «Ոճրագործ, հաշիւդ պիտի մաքրենք», դէպ ի Ղուտի»—վեցերու գնդակահարուած վայրը։

Գնդակահարուածներու երկուքին զաւակները սարճանակներով դէպի ամպիոն կ՚ուղղուին, երբ կը միջամտէ վարչապետը։ Վէնիզելոս վար կ՚իջնէ եւ կը հրաժարի իր բարեկամներէն։ Առանց որ եւ է արդիւնքի նիստը կը փակուի, ու Կրետացին կը մեկնի խորհրդարանէն, հայհոյչներու եւ անարգական բացագանչութիւններու տարափին տակ։

Այս բոլոր իրարանցումներու ընթացքին մէկ հոգի կայ, որ ո՛չ հեռուէն եւ ո՛չ ալ մօտէն կը հետաքրքրուի։ Չի խօսիր, չի միջամտեր, պաղարիւն կերպով կը հետեւի դէպքերուն։ Այս մէկը՝ Գօնտիլիսն է։

Պէտք է ըսել, որ այս վիճաբանութիւնը ինքնաբերաբար վերարծարծեց Փլասթիրասի կողմէ գնդակահարուած վեցերու հարցը (1922)։ Այժմ աջ ու ձախ պատասխանատուներ կը փնտռուին, մամուլը սկսած է հրատարակութեան տալ պատմական փաստաթուղթեր։ Կրկին լուռ է Գօնտիլիս։ Բոլորը, բոլոր այն զօրականները, որոնք որոշ կապեր ու մեղսակցութիւն ունեցած են վեցերու գնդակահարութեան հետ, փութացին հերքել հրապարակաւ։ Օրինակ՝ Հաճիքիրիաքիսը — ծովային նախարար — Փանկալօսը — նախկին դիկտատորը։ Սակայն, Գօնտիլիս, որ գործօն մասնակցութիւն ունեցած է այդ հարցին մէջ, ո՛չ մէկ յայտարարութիւն ըրաւ ցարդ։ Եւ ըլլա՛յ ազատական, ըլլա՛յ կառավարական թերթերը ո՛չ մէկ ակնարկութիւն կ՚ուղղեն իրեն։ Ընդհակառակն «Իմէրիօսքերիքս» նոր թերթը — չէզոք՝ բայց ազատականներուն հակած — սրտառուչ կոչ մը ուղղած էր Գօնտիլիսին.

— Քաջ զօրական եւ անշահախնդիր հայրենասէր, ժողովուրդը քեզմէ կը սպասէ այս քաոսային վիճակին բարելաւումը. Ի՞նչպէս կը հանդուրժես, որ Մեթաքսասի նման հայրենադաւ, երկդիմի եւ խառնակիչ մարդիկ չարչարեն ժողովուրդը» եւ այլն։

Մինչ այս մինչ այն, Կրետացին կը մերժէ խորհրդարան ներկայանալ, քանի որ «խորհրդարանը իր բարձրութեան վրայ չգտնուեցաւ, եւ կապտեց իր խօսելու ազատութիւնը, իբրեւ կուսակցապետ, իբրեւ երեսփոխան եւ իբրեւ ամբաստանեալ»։ Միւս կողմէ Ցալտարիս վերջապէս յաջողեցաւ համոզել իր համախոհները, որպէսզի «վիճաբանութիւնները յետաձգուին, խորհրդարանը ստանայ երկու ամիս դադար, զբաղելու երկրին իրական շահերուն հետ կապուած հարցերով»։ Այսպէս ալ եղաւ։ Ընդդիմադիրները բողոքեցին նաեւ խորհրդարանին տրուած երկու ամսուան դադարին համար, գտնելով հակօրինական։

Ինչպէս կը տեսնուի, Յունաստան կը բոլորէ բաւականէն աւելի խառնակ շրջան մը։ Եւ տեղին է ըսել, որ այս երկրին մէջ շատ քիչ են իրական հայրենասէրները։ Ուրիշ կերպ ալ կարելի չէ բացատրել, երբ երկիրը կը տառապի անգործութեան եւ սղութեան ճիրաններուն տակ, երբ՝ ունի արտաքին ճակատի վրայ բազմաթիւ հարցեր, մարդիկ բռներ են մարտ 6ի յեղափոխութեան մը պոչէն, ու խորհրդարանը կը զբաղեցնեն, եւ կոխներու ու հայհոյանքներու թատր կը դարձնեն զայն, վարկաբեկելով երկիրը։

Առ հասարակ այն կարծիքը կայ, թէ երկիրը կը դիմէ դէպի դիկտատորութիւն։ Այդպիսի շարժման մը իբրեւ վարիչ՝ կը նկատուի Գօնտիլիսը, որ սակայն, զարմանալիօրէն լուռ է։ Կայ ու չկայ։ Իբրեւ պատերազմական նախարար, ո՛չ մէկ արտայայտութիւն, ո՛չ մէկ յայտարարութիւն։ Կը կարծուի թէ Գօնտելիս գետին կը պատրաստէ։ Կը հաստատուի արդէն, որ լուռ գործող զօրական մըն է։ Կայ նաեւ այն կարծիքը, թէ՝ ազատականները պիտի փորձեն սիրաշահիլ զօրավարը եւ հաշտեցնել Կրետացիին հետ, որմէ վերջ արդէն անմիջապէս կը լուծուի Երեսփ. ժողովը եւ կը հաստատուի դիկտատուրա։

Ամէն պարագայի տակ, մթնոլորտը լեցուն է եւ կրքոտ։ Ամէն կողմէ դժգոհութիւններ կան օրուան իշխանութեան դէմ։ Ամբողջ ժողովուրդը կը սպասէ փրկարար թաթի մը, որ պիտի գայ բնականոն վիճակ հաստատելու երկրին մէջ եւ խաղաղութիւն ու անդորրութիւն բերելու քաղաքացիներուն։

Պէտք չէ մոռնալ, որ կան նաեւ արտաքին քաղաքական հարցեր, — քաղաքապետական ընտրութիւններ, անգործութիւն, սղութիւն եւ հազար ու մէկ հոգեր, որոնք ուժեղ կառավարութեան մը շնորհիւ միայն կրնան լուծուիլ։ Օրուան վարչապետը, ինչպէս կ՚երեւի, ինքն ալ համոզուած որ իրերը այս ձեւով պիտի չընթանան, կը մտածէ Լոնտոնէն վերադարձին դիմել նոր ընտրութիւններու, բոլորովին նոր մեթոտով մը։

Պէտք է սպասել ուրեմն, շատ մը անակնկալներու՝ Յունաստանի քաղաքական հորիզոնին վրայ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ծփուն կղզի

Ամերիկայի մէջ աւարտեցաւ շինութիւնը առաջին ծփուն կղզիին որ պիտի ծառայէ իբրեւ կայան օդանաւերու եւ որ 1934ին պիտի զետեղուի ամերիկեան ծովափէն հինգ հարիւր մղոն հեռու։ Կղզին կրնայ ընդունիլ երեք հարիւր ճամբորդ եւ 125 պաշտօնեայ։

Ուրիշ երեք ծփուն կղզիներ ալ պիտի հաստատուին դէպի արեւմուտք, իսկ հինգերորդ մը՝ Ասորեան կղզիներու եւ Լիզպոնայի միջեւ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՖԵՐԴՈՍԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ. — Ինչպէս յայտնի է, անցեալ տարի պարսից կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ պարսիկ հանճարեղ բանաստեղծ եւ հայրենասէր պատմաբան Աբօլ Ղասըմ Մանսուր—ՖԷՐԴՈՍԻի ծննդեան հազարամեակը կը լրանայ Քրիստոսի 1932 թուականին (932—1932)։ Այս հազարամեակը արժանավայել հանդիսութիւններով եւ մեծ շուքով, խնամուած ծրագրով տօնելու համար Թեհրանի մէջ կազմուեցաւ պետական յանձնաժողով մը։

Պարսկահայ համայնքներու մէջ, Թաւրիզի Հայոց Կուլտուրական Միութիւնն եղաւ, որ առաջնութիւնն ստանձնեց, ապրիլ 9ին իր կազմակերպած գրական—գեղարուեստական երեկոյթով, Միութեան սրահին մէջ։

Ցառուկ հրաւէրով երեկոյթին հրաւիրուած էին պարսից պետական եւ զինուորական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, դպրոցներու տեսուչներ, թերթերու խմբագիրներ և այլն։

Պարսկերէն «Սահանտ» օրաթերթը նախապէս տպած էր երեկոյթի լուրը՝ իր առաջին էջին վրայ։

Ժամանակէն առաջ ակումբին սրահը լեցուեցաւ խուռն հասարակութեամբ՝ հայ եւ պարսիկ. — Հայոց Առաջնորդ Ներսէս Արքեպ.ը, ազգային դպրոցներու տեսուչներ, զինուորական հրամանատարի ներկայացուցիչներ, Թաւրիզի ոստիկանապետը, Լիլաւայի թաղապետը, պարսիկ դպրոցներու տեսուչները, թերթերու խմբագիրներ, պարսիկ կիներ եւ այլն։

Վարագոյրը կը բացուի եւ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ մեր հմուտ երաժիշտ Պ. Լեւոն Գրիգորեանի կը նուագէ պարսկական քայլերգը, որ կը լսուի յոտնկայս եւ բուռն ծափերով։

Բեմը զարդարուած է կապոյտ պաստառներով։ Աջակողմը դրուած է Ֆէրդուսիի մեծադիր նկարը՝ դափնեպսակով զարդարուած։ Բոլէն հանդիսաւոր եւ խորհրդաւոր է։ Առաջնորդը գեղեցիկ ճառով մը կ՚ոգեկոչէ Մեծն Իրանի անցեալ փառքերն ու Ֆէրդուսիին յիշատակը՝ հնագոյն շրջաններէն մինչեւ մեր օրերը, շեշտելով որ Ֆէրդուսիէն հազար տարի յետոյ Իրանը այսօր ալ կ՚ապրի իր վերածնութեան եւ ազգային յառաջդիմութեան մէկ նոր շրջանին մէջ, որուն կերտողն ու զարկողը կը հանդիսանայ Շահնշահ Փահլէվին։ Ճառը ընդունուեցաւ որոտընդոստ ծափերով։

Թեմական – Կեդրոնական դպրոցի պարսկերէնի դասատու Աղա Միրզա Ջաֆար խան Ալեքպարը պարսկերէնով ներկայացուց մեծ բանաստեղծ Ֆէրդուսիի կեանքը եւ «Շահնամէ»ի արժէքը, մանրամասնօրէն պարզելով այն դարաշրջանն ու միջավայրը, որոնք ծնունդ տուին Ֆէրդուսիին եւ յայտնագործեցին անոր հանճարը։

Հայկազեան-Թամարեան ազգային դպրոցի ուսուցիչներէն Հայկ Աճէմեանը Ֆէրդուսիի կեանքի եւ գրական ստեղծագործութեան մասին խօսեցաւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Համամարդկային դէմքերը սեփականութիւն չեն միայն իրենց ծնունդ տուող ազգերուն եւ հայրենիքներուն։ Յունական եւ հռովմէական հանճարները, Հոմերոսն ու Վիրգիլիոսը քաղաքակիրթ մարդկութեան զաւակներն են։ Այդպէս ալ Իրանի պատմական մեծ դէմքերը՝ Կիւրոսն ու Քսերքսէսը, յաղթական Դարեհները, գրական տիտանները՝ Ֆէրդուսին ու Օմար Խայեամը, Սաադին եւ Հաֆէզը այսօր համաշխարհային հռչակ կը վայելեն։

«Հոյակապ ու հսկայական է Հին Արեւելքի դերը՝ աշխարհի քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ։ Եգիպտոս, Ասորեստան, Հնդկաստան, Չինաստան, Պարսկաստան, Փոքր-Ասիա ու նաեւ Հայաստանը՝ հնագոյն քաղաքակրթութեան եւ ստեղծագործական արժէքներու մէկ մէկ օրրաններ եղած են։

«Յունաց Հոմերոսը, Հայոց Մովսէս Խորենացին եւ Պարսից Ֆէրդուսին կը հանդիսանան մէկ մէկ գրական տիտաններ, որոնք ժողովրդական առասպելներն ու աւանդութիւնները գեղեցկօրէն եւ բանաստեղծօրէն հիւսեցին եւ անոնցմէ ամէն մէկը հանդիսացաւ իր ազգի ու հայրենիքի պատմահայրը։

Հայոց առասպելական դիւցազներու, հերոսներու եւ մշուշապատ անցեալի պատմական դէպքերու եւ դէմքերու յաւերժական յուշարձան մըն է մեր պաշտելի Խորենացիի Հայոց պատմութիւնը, որով անմահ պատմահայրը ցոյց կուտայ «բազում գործք արութեան» որ «գտանին գործեալ եւ ի մերում աշխարհիս»։

«Խորենացիէն 500 տարի յետոյ միայն կուգար Ֆէրդուսին եւ Սուլթան Մահմուդ Շահի քաջալերութեամբ ու հովանաւորութեամբ՝ կը հրաշակերտէր թագաւորաց գիրքը — «Շահնամէ»ն։

Ապա բանախօսը ներկայացուց Ֆէրդուսիի մանրամասն կենսագրութիւնը, շեշտելով որ մեր գրականութեան մէջ շատ քիչ բան կայ Ֆէրդուսիի կեանքի եւ գործի մասին։ «Շահնամէ»ի ամբողջական, լրիւ թարգմանութիւնն անգամ չունինք։

Բանախօսը վերջացուց հետեւեալ խօսքով.

— «Հայրենի Թուս քաղաքին հողը ծածկեց մեծ բանաստեղծին գերեզմանը եւ Իրանի պայծառ ու ջերմ արեւակը փայլեցաւ այն ծաղիկներուն վրայ, որոնք զարդարեցին Ֆէրդուսիի հողաթումբը, որուն վրայ թէեւ մարմարեայ յուշարձան չկանգնեցին իր ժամանակակիցները, սակայն «Շահնամէ»ն հանդիսացաւ յաւերժական եւ հոյակապ յուշարձանը Ֆէրդուսիի անուան ու փառքին։ Բանաստեղծն ալ ցանկացեր էր մահէն յետոյ անմահանալ, ահա եւ իր ցանկութիւնը, իր խօսքերով.

Վերջացաւ գործս ծիգ տարիների,
Ես աշխարհի մէջ անուն հանեցի.
Ով կ՚ապրի խելքով, կենդանի հոգով
Կ՚ընդունէ նրան հազար մի գովքով։
Ցանեցի ցանքս, մեծագոյն, անանց
Նա ինձ կը պահէ անմա՛հ, վեհապանծ։

«Եւ յիրաւի բանաստեղծը աշխարհի մէջ մեծ անուն հանեց, «Շահնամէ»ն աշխարհի կողմէ հազար ու մէկ գովքերով ընդունուեցաւ։ Ան ցանեց իր ցանը, որուն շնորհիւ ալ մնաց անմահ եւ վեհապանծ։

«Մեծն Իրանի կապոյտ երկնքին տակ, Թուս քաղաքին մէջ՝ կը հանգչին Մեծ Քերթողին նշխարները։ Երախտագէտ հայրենիքը իր մեծ զաւակի ծնունդէն հազար տարի յետոյ միայն փառքի եւ պաշտամունքի մարմարակերտ յուշարձան կանգնեց անոր գերեզմանին վրայ։

«Դարերու հոլովոյթին մէջէն ընդմիշտ պիտի երեւայ անոր լուսապայծառ դէմքը եւ համամարդկային հանճարներու, գրական տիտաններու շարքին անմահօրէն պիտի յիշուի նաեւ Ֆէրդուսին, որ հրաշակերտեց հինգհազարամեայ Մեծն Իրանի հոյակապ պատմութիւնը՝ իր սքանչելի «Շահնամէ»ով։ Փա՜ռք Մեծն Իրանին, որ եղաւ ծնուցիչն ու սնուցիչը Մեծ Բանաստեղծ եւ Անմահ Պատմագիր՝ Ֆէրդուսիին հանճարեղ»։

Գերազանցապէս արեւելեան էր նաեւ այս երեկոյթին երաժշտութիւնը։ Թէ երգերը եւ թէ նուագները բոլորն ալ պարսկական էին։

Տիկիններ Գայիանէ Ղազարեան, Ելենա Աւետիսեան, Գոհարիկ Բաբայեան եւ օրիորդ Գենոֆիա Աստուրեանը զատ-զատ երգեցին պարսկական երաժշտութեան մէջ յայտնի եւ հաճելի երգեր։ Պարսկերէն երգեց նաեւ պ. Հայկ Բաբայեանը՝ իր ուժեղ ձայնով։

Հայերէն յաջող արտասանութիւններ ըրին տիկին Ամալոն Ամիրխանեան եւ օրիորդ Կայծուհի Սաւադեան։ Ազգային Կեդրոնական դպրոցի աշակերտներէն Սեդա Տէր Ստեփանեան, Արծուիկ Մնացականեան, Շաւարշ Բարխուդարեանը յաջողութեամբ արտասանեցին յաւուր պատշաճի պարսկերէն ոտանաւորներ։ Պ. Վարդան Մելիք-Անդրէասեանը թառի վրայ նուագեց արեւելեան հաճելի նուագ մը։ Հայ եւ պարսիկ երիտասարդներէ խառն նուագախումբը (ջութակ եւ թառ) շատ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց հանդիսականներուն՝ իր նուագած կտորներով։

Ֆէրդուսիին նուիրուած այս երեկոյթը տեւեց աւելի քան երկու ժամ եւ հասարակութիւնն ու հրաւիրեալները հեռացան շատ գոհ տպաւորութեամբ։ Ապրիլ 7ին նման երեկոյթ մըն ալ տեղի ունեցած է Թեհրանի մէջ՝ Հայ Երիտասարդաց Ակումբի վարչութեան նախաձեռնութեամբ։ Ցանկալի էր, որ պարսկահայ միւս համայնքներն ալ արձագանգ տային Ֆէրդուսիի ծննդեան հազարամեակի տօնակատարութեան։

ՄԱՍԻՍ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ). — Աննախընթաց էր երեկոյթը, եւ ժողովրդային ընդհանուր խանդավառութիւնը այս տարի։ Մօտ 2500 հոգի, մեծով ու պզտիկով, ժամանակէն շատ կանուխ, եկած լեցուցած էին, շաբաթ գիշեր, մայիս 27ին, Պրէպան Մարսէյյէի ընդարձակ սրահը, տօնելու համար հրաշափառ յարութիւնը հայ ցեղին, որ ճղակոտոր ու արիւնլուայ, բայց առնականօրէն վեց հարիւր տարիներու ստրկութեան շղթաները փշրելով, արեւի տակ ափ մը հողի իր արդար, անառարկելի իրաւունքին ի խնդիր, իր անկախութիւնը հռչակեց 1918 մայիս 28ին։

Տօնակատարութեան նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական մարմինը, որուն ներկայացուցիչը՝ ընկեր Վրթանէս Ղազարեան բացուած յայտարարեց հանդէսը, հրաւիրելով ժողովուրդը, ոտքի ելլել, երգելու համար «Մեր Հայրենիք»ը եւ յարգելու համար յիշատակը ամէն անոնց, որ զէն ի ձեռին կռուեցան, մաքառեցան, ի խնդիր սրբազան ազատութեան, եւ որ կերտեցին Հայոց հինգերորդ հարստութիւնը, Հայաստանի հանրապետութիւնը։ Եւ շեշտեց, թէ իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ հայ ժողովուրդը կապուած կը մնայ անկախութեան երազին եւ զայն խորհրդանշող Մայիս 28ին՝ տարուէ տարի աւելի մեծ խանդավառութեամբ ու շքեղութեամբ տօնելով բոլոր գաղութներուն մէջ, հակառակ բոլոր ամբարտակներուն, ու յուսահատ լքումի բոլոր երեւոյթներուն։

Ծերունի նախագահին բացման խօսքէն վերջ, խօսք առաւ ընկ. Հրանտ Սամուէլ որուն ճառը կ՚ամփոփեմ ստորեւ.

— Հայ ժողովուրդը դարերով երգած է «Արդեօք պիտի գա՞յ մի օր ժամանակ, Մասիսի գլխին տեսնել դրօշակ»։ Եւ այդ օրը եկաւ։ Իր անկախութիւնը Կիլիկեան բերդերուն մէջ կորսնցնելէ 543 տարի վերջ, Արարատի բարձունքէն ծագեցաւ ազատութեան արշալոյսը, եւ ծածանեցաւ մեր պաշտելի դրօշակը, — կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն։։ Ամբողջ հինգ ու կէս դար հայ ժողովուրդը կուրծք տուաւ ամէն տեսակ դժբախտութեանց։ Տեսաւ բազմաթիւ արշաւանքներ, ու հայրենիքը ոտքի կոխան եղաւ բարբարոս ցեղերու, ինչպէս ասկէ առաջ, եւ իր պատմութեան ամբողջ շրջանին, ուրիշ աշխարհակալ պետութիւններէ։

Այս բոլոր արշաւանքներուն ու տիրապետութեան ընթացքին, Հայը մնաց անսասան։ Ցոյց տուաւ դիմադրական զմայլելի ուժ։ Այնքան կորովի ու առնական, որ տոկաց ամէն բանի եւ հասաւ մինչեւ մեր օրերը։ Մինչ իրեն ժամանակակից աւելի բախտաւոր ազգեր, նոյն իսկ աշխարհակալ ժողովուրդներ, անհետացան աշխարհի երեսէն, իրենց ետին ձգելով պատմական յիշատակ մը միայն։ Հայ ազգը շնորհիւ իր դիմադրական ուժին, եւ ազատութեան համար իր ունեցած աննման հաւատքին, ստրկութեան խիստ երկար շրջանէ մը վերջ, յաջողեցաւ պատմութեան էջերէն պատռել, խորտակել այն գերեզմանաքարը, զոր պատմութիւնը ծանրօրէն ձգած էր իր վրայ, եւ Մայիս 28ով, աշխարհի քարտէսէն կորզեց պատառ մը հող, եւ անոր վրայ ոսկի տառերով արձանագրեց մէկ բառ միայն. Հայաստան։ Այդ թուականը անջնջելիօրէն դրոշմուած է Հայոց պատմութեան մէջ, կազմելով անոր ամէնէն փառապանծ դրուագներէն մէկը։ Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ, չկայ ուրիշ թուական, որ այնքան յիշատակելի ու պաշտելի ըլլայ, որքան Մայիս 28ը։ 15 տարիներէ ի վեր պատահած դէպքեր, ու 15 դար պատահելիք ուրիշ բազմաթիւ դէպքեր, չեն կրնար որ եւ է ստուեր ձգել Մայիս 28ի խորհրդանշած պատմական օրուան վրայ։ Օտար լուծի, եւ օտար աստղերու տակ անցուած երկար տարիները, չէին կրնար Հայուն հոգիին մէջէն արմատախիլ ընել անկախութեան հուրը, ազատութեան բոցը, որ իրեն ժառանգ կուգար բոցակարմիր Վահագնէն, Հայկազանց արի արանց քաջերէն, Մեծն Տիգրանէն, քաջն Վարդանէն, եւ մեր հին ու մեծ անուանի ու անանուն անհամար հերոսներէն ու քաջորդիներէն»։

Բանախօսը կանգ առաւ պահ մը, բացատրեց 17րդ դարու վերջերը կատարուած աշխատանքը, ի խնդիր ազատութեան։ Յիշեց Ղարաբաղի Մելիքները, եւ անոնց յոյսը արտաքին քաղաքական օժանդակութենէ մը։ 1678ին Յակոբ կաթ.ի պատգամաւորութիւնը, եւ ապա Իսրայէլ Օրին իր յոյսերով ու յուսախաբութիւններով։ 1722ին Դաւիթ-բէկ, Մեծն Պետրոսի բանակին մէջ, 50,000 հայ - վրացի զինուորներով։ Ու Ներսէս Աշտարակեցին։ Իր աչքերը դէպ ի Բիւզանդ ու 15 տարի տառապանքը հոն։ Եւ այս բոլորը ի խնդիր արտաքին օժանդակութեան մը եւ ազատութեան հայ ցեղին։ Եւ ապա շարունակեց.

— Անյիշելի պահու մը, երբ Ապրիլեան եղեռնը կիսովին կոտորած էր հայ ժողովուրդը, երբ Թրքահայաստանը արիւնի եւ հրդեհի մէջ կը լողար, երբ հայ անունն իսկ աշխարհի քարտէսին վրայէն ջնջուելու վտանգին էր ենթարկուած, սահմանին միւս կողմէն ծագեցաւ Մայիս 28ը, կեանք տալով մահամերձ կարծուած ցեղի մը։ Եւ սակայն շնորհիւ այն պատմական ու բախտորոշ կռիւներուն որ մղուեցան Ղարաքիլիսէի մէջ, 15 տարի առաջ, մայիսի վերջին տասնեակին։

Օրհասական կռիւ որուն յաջող ելքը վճռեց Հայաստանի անկախութիւնը։ Մայիս 28ը եկաւ սորվեցնելու թէ «Միայն զէնքով կայ Հայոց փրկութիւն»։ Եւ այդ զէնքը պէտք է գործածուի մեր իսկ ձեռքով։ Առանց սին յոյսեր դնելու օտարին կամ բարեկամին վրայ։ Ամէն տարի Մայիս 28ը տօնելով, հայ ժողովուրդը, պէտք է գօտեպնդուի, Ազատ ու Միացեալ Հայաստանի գաղափարով։ Տարագրութեան տասնեակ տարիները պէտք չէ յուսահատեցնեն մեզ։ Տարիները արժէք չունին պատմութեան մէջ։ Էականը ապրելու, ազատ ապրելու կամքն է։ Ու հայ ժողովուրդը Մայիս 28ով ցոյց տուաւ թէ արժանի է ապրելու»։

Սրահը կը թնդար ծափերու տարափին տակ։ Մինչ անդին Վահագնեան նուագախումբը կը նուագէր հայրենի երգեր։

Երկրորդ բանախօսն էր ընկ. Սիմոն Վրացեան, որ բեմ բարձրացաւ ծափերու տակ.

— «Մէկ տարի եւս անցուցինք օտարութեան մէջ, իբրեւ տարագիր։ Այս փառաւոր տօնակատարութիւնը, առիթը կուտայ անդրադառնալու պահ մը 18 տարի առաջ կատարուած հսկայ դէպքին։ Պատմութիւնը ծանօթ է ձեր բոլորին, ուստի ես պիտի փորձեմ վերլուծել մեր քաղաքական կացութիւնը։ Եւ այս առնչութեամբ քննել թէ մեր անկախութեան մէջ ի՞նչ մնաց, դաստիարակիչ նիւթեր կան ներկայի համար եւ լուսաւոր կէտեր վաղուան համար։ Տարագրութեան անցած տարիները մեզի խորհրդածել կուտան թէ բոլոր ժողովուրդները, աշխարհի մեծ թէ փոքր, պարտեալ ու յաղթական բոլոր պետութիւնները իրենց անհնարին ճիգը կը թափեն միայն մէկ բանի համար՝ իրենց գոյութիւնը արժեցնելու համար։ Համաշխարհային ճգնաժամը, որ իր ծնունդը կ՚առնէ փոխադարձ կասկածի թունաւոր մթնոլորտէն, ընդհանրապէս բոլոր ժողովուրդները կը դարձնէ եսապաշտ։ Մանաւանդ այս օրերուն, լքումի ու ապականութեան այս դարուն։ Հետեւաբար հայ ժողովուրդն ալ չի կրնար անտարբեր մնալ, եւ չվարակուիլ եսապաշտութեան յորձանքէն։ Այս օրերուն աւելի քան երբեք պէտք է եսապաշտութիւն ունենայ նաեւ հայ ժողովուրդը։ Որովհետեւ մարդկային բարօրութեան, համամարդկային գաղափարներու համար որ եւ է ժողովուրդ չտեսաւ այնքան կորուստ, որքան մենք։ Եւ մեր համար իսկ էական է եսապաշտութիւնը մեզ համար։ Չենք գիտեր վաղը ի՞նչ պիտի ծնի։ Անորոշ է ու մութ վաղը։ Եւ մենք համաշխարհային ծովին մէջ նետուած տաշեղ մըն ենք։ Եթէ նոյն ինքն տաշեղը չմտածէ իր վրայ, իր ապահովութեան մասին, ուրիշը երբեք չի մտածեր։ Այսպէս է վիճակը նաեւ մեր ժողովուրդին, ներկայ կացութեան մէջ։ Ճակատագրականօրէն ողբերգական դեր կատարեց անցեալին մէջ հայկական զանազան հատուածներու գոյութիւնը։ Ռուսահայ, Թրքահայ, պարսկահայ, պոլսահայ։ Իսկ այսօր չկայ ռուսահայ, թրքահայ, պարսկահայ, այլ կայ միայն հայ։ Եւ այդ Հայը ճակատագրականօրէն բաժնուած է երկու մասի, երկու հատուածի։ Մէկ մասը երկրին մէջ, իսկ միւս մասը

երկրէն դուրս, ցիրուցան եօթ ծովերուն վրայ: Երկրի ժողովուրդին վիճակը որոշ է. խորհրդային սահմաններուն մէջ փորձի շրջան մըն է որ կ'անցընեն ժողովուրդները: Այսպէս նաեւ փորձի շրջանի մէջ է հայ ժողովուրդը: Եւ մենք չենք կրնար մեր ժողովուրդին ճակատագիրը բաժնել 140 միլիոն ռուս ժողովուրդի ճակատագրէն: Ինչպէս գիտուն մը որ փորձ կ'ընէ հարիւր, երկու հարիւր, կամ հազար ճագարի մարմնի վրայ, այդ հազարի չարչարանքէն, տառապանքէն ու սպանութիւնէն արդիւնք մը ձեռք ձգելու, ապագայ մարդկութեան բարօրութեան համար, այսպէս ալ կրեմլի գիծէն ներս փորձ կը կատարեն, հարիւրաւոր, հազարաւոր բազմութիւններուն վրայ, բան մը արտադրելու, ստեղծելու հետագայ սերունդներուն բարօրութեան համար: Բայց հայրենաբաղձ է մեր ժողովուրդը, եւ գիտակցելով թէ ինչ կը սպասէ իրեն հոն, կ'երթայ, ինչպէս գացին 5-6000 ժողովուրդ: Բայց անկարելի բան է, Հայուն մաքին մէջ ներմուծել, հակառակ բազմապիսի փորձերուն ո՛չ լենինիզմ, ո՛չ մարքսիզմ, ո՛չ կոլխոզ եւ ո՛չ ալ սովխոզ: Անկախ իր վարչաձեւէն, Հայը հոն Հա՛յ է, զգացումով, խոհելով, եւ աննուաճ կամքով: Եւ երկրի մէջ միայն Հայը կրնայ ազգային զգացումով ու նկարագիրով ապրիլ, քանի կ'ապրի ցեղը իր մեծամասնութեամբ Արարատի ստորոտը: Ըսի մեծամասնութեամբ: Բայց ի՞նչպէս եւ երբ գոյացաւ այդ մեծամասնութիւնը, հարիւրին ինիսուն համեմատութեամբ, մինչ առաջ հարիւրին քառասուն էր միայն: — Մայիս 28ո՛վ, Հանրապետութեան հռչակումով:

Իսկ արտասահմանի մէջ, շատ մռայլ բաներ կան: Նաեւ լուսաւոր, սփոփարար երեւոյթներ: Մռայլ պատկերներուն առընթեր ի՞նչ են լուսաւոր կողմերը.—

ա.— Հայը կ'ուզէ ապրիլ իբրեւ հայ. եւ բ.— Հայաստանի գիտակցութիւնը: Եւ ազգային գիտակցութեան, կենսունակութեան տենչին արտայայտութիւններն են երբեմն բուռն վէճեր, քննադատութիւններ, կռիւներ: Կ'ըսեն թէ միաբանութիւն չունինք: Միութիւն երբե՛ք: Բայց ունինք հարիւրաւոր միութիւններ եւ շարք մը քաղաքական կազմակերպութիւններ, իրենց առանձնայատկութիւններով: Քանի կայ քաղաքական դատի գիտակցութիւնը մեր մէջ, չենք կրնար յուսահատ նկատել մենք զմեզ: Հայկական դատին լուծումը երազ է, եւ ո՛չ ալ ցնորք: Հայ ժողովուրդի համար կենդանի խոհալ է անկախութիւնը, եւ անոր խորհրդանիշը՝ եռագոյնը, սրբազան մասունք մը, որ պիտի ծածանի մեր հայրենի երկրի վրայ: Քաղաքական մթնոլորտը լեցուած է պայթուցիկ նիւթերով: Անորոշ է վաղը: Եւ այս անորոշութեամբ մեր դարաւոր թշնամիէն՝ Թուրքիոյ վիճակէն կախում ունի մեր քաղաքական հարցը: Չենք կրնար ըսել թէ կայուն է Թուրքիան: Կաթսայ մըն է որ կ'եռայ, կ'եփի, ինքն իր մէջ: Բայց մենք չենք տեսներ: Պիտի տեսնենք այն ժամանակ երբ պայթի կաթսան: Մինչ այդ, պատրաստուինք մեծ դէպքի մը վճռական գիտակցութեամբ, այդ պատեհ առթիւ ստանալու համար մեր բաժինը: Այսօ՞ր, վա՞ղը: Ո՛չ ոք գիտէ: Բայց բաներ կան, զորս կը զգանք: Եւ այդ նախազգացումը կ'ըսէ թէ պիտի գայ այդ օրը:

1918 յունուար 5: Երբեք չպիտի մոռնամ այդ օրը: Հայաստանի մեծ մասը Թուրքիոյ ձեռքը: Եւ Հայաստան 11 հազար քառ. քիլոմէթր: Ամէն կողմ սով, թշուառութիւն: Խթումի այդ օրը Քաջազնունիի հետ գացինք կլինիկան, ուր 1500 որբեր պատսպարուած էին: Տեսնելով անոնց լուցկիի կոթի պէս բարակ վիզերը, ուռած երեսները, ցնցոտիներով պատսպարուած իրենց մարմինը, Քաջազնունին լացաւ: Լացաւ այդ ծերունին ըսելով. «վերջացա՜ւ, վերջացա՜ւ»: Իսկ երկու տարի վերջ, Երեւանի մէջ երբ անկախութեան տարեդարձը կը տօնուէր, մենք տեսանք այդ որբերը, որ սկաուտական հագուստներով, ժիր, ուրախ, հայ զինուորներուն եւեւէն ինկած «Մեր Հայրենիք» կ'երգէին, դրօշակը բռնած: Ո՞ւր էր գաղտնիքը ասոր: Ո՛չ մէկ յուսահատութիւն, ո՛չ մէկ ընկրկում: Քանի կայ ձգտում, տենչ, յուսահատական չէ մեր քաղաքական դատի վիճակը: Եւ այդ ձգտումը, տենչը, զօրացնելու պիտի ծառայեն այս հանդիսութիւնները: Մութէն վերջ, անխուսափելիօրէն պիտի ծագի արեւը: Եւ ներկայ բռնադրօսիկ խաղաղութիւնը յաւիտենական չէ: Եւ քանի ուժեղ է գիտակցութիւնը, բուռն է հաւատքը Մայիս 28ի գաղափարականին, անխուսափելի է յաղթանակը»:

** Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Զօմի Վահագնեան նուագախումբը: Գնահատելի է մեր որբերուն ճիգը: Օր. Գէորգեան երգեց «Ծաղկոց մտայ» եւ «Գիւղին մօտը» երկու ինքնատիպօրէն հայկական եղանակներ: Հոս կ'արժէ շնորհաւորել օրիորդը, որ ինքնօգնութեամբ կրցած է տիրանալ սահուն եւ զօրաւոր ձայնի մը: Բայց զգալի է պակասը դպրոցին: Ի՛նչ ուժեր կան մեկուսացած, եւ եթէ երբեք կարենայինք գոհացում տալ անոնց, հրաշքներ պիտի ստանայինք ապահովաբար:

Արտասանութիւններ ըրին ընկ. Քէնտիրճեան, Ատանալեան եւ ուրիշներ:

Կէս գիշերէն եաքը, սկսան եւրոպական եւ հայկ. պարերը: Մինչ սրահին մէկ կողմը զոյգեր կը դառնային խօլապար, ա՛նդին, սրահին միւս կողմը երիտասարդութիւնը հաւաքուած, կ'երգէր յեղափոխական եւ ժողովրդական երգեր, հաղորդուելով սրբազան խնդութիւններուն սրբազան կրակով: Եւ այս մինչեւ առաւօտ: Երգ, պար, բաժակաճառ...

Հ. ՏԷՐ-ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՅՈՊՊԷԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ

Ամերիկացի հնախոյզ մը, Պաղեստինի մէջ, վերջերս, Յոպպէի հիւսիսային կողմը կատարած պեղումներէն երեւան հանեց այնպիսի առարկաներ, որոնք պատմական մեծ նշանակութիւն ունին:

Այդ պեղումները կը հաստատեն, որ Պաղեստինի քարանձաւի նախապատմական բնակիչները առաջին հողագործներն էին, որ ծանօթ են պատմութեան:

Արդարեւ Պաղեստինի նախապատմական այս մարդիկը, 20,000 տարի առաջ, ոսկորէ եւ գայլախազէ գործիքներ էին շինած, մանգաղներ եւ արօրներ, ի պէտս հողագործութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դարձեալ Երեւան-Քանաքեռ գիծը

Խորհրդ. Հայաստան (14 մայիս) — Դարձեալ խօսելով Երեւան–Քանաքեռ երկաթուղիին շինութեանց մասին, կը գրէ թէ աշխատանքները սկսած են Երեւանի կայարանէն եւ յառաջ կը տարուին մէկ քիլոմեթրի վրայ: Ներկայիս այստեղ կ'աշխատին 100 բանւոր: Աշխատանքը եռանդով յառաջ կը տարուի նոյնպէս Քանաքեռ տանող խճուղիին վերին մասին վրայ: Այդ աշխատանքը բանուորական ձեռքերով ապահովելու համար, համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ Արարկիրի աշխատաւորներու խորհուրդին հետ: Ըստ այդ համաձայնութեան, պէտք էր տրամադրել 900 բանուոր, սակայն մինչեւ հիմա տուած են 50 բանուոր, ինչ որ չի նպաստեր աշխատանքին ծաւալման:

Երեւանէն Քանաքեռ ելեկտրակայանը երկարաձգելի երկաթուղիին համար, անհրաժեշտ է շինել կարգ մը կամուրջներ, որոնց 3ը քարէ եւ ամբաշաղախէ: Դժբախտաբար միայն առաջին կամուրջն է, որ ապահովուած է անհրաժեշտ աւազով, ամբաշաղախով, քարով եւ շինութեան ուրիշ նիւթերով: Միւս երկու կամուրջներուն շինութեան ձեռնարկուած չէ, որովհետեւ շինութեան նիւթերը կը պակսին: Կամուրջներու շինութեան համար նախատեսուած 60 վակոն ամբաշաղախի փոխարէն ստացուած է միայն 15 վակոն: Դանդաղ կը հասնի նաեւ Ղամարլուէն սպասուած աւազը:

Ուրախալի է, որ երկաթուղիին վրայ աշխատող բանուորներուն թիւը կ'աւելնայ օրէ օր: Ներկայիս կ'աշխատին 1000 բանուոր ամբողջ գծին վրայ: Սնունդի մատակարարութիւնը գոհացուցիչ չէ:

Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանը

Երեւանէն կը հեռագրեն Պրոլետարի (Թիֆլիզ), 13 մայիս թուականով.—

Ելեկտրական ցանցի կեդր. խորհուրդին կողմէ լիազօր յանձնախումբ մը, Անդրկովկասեան վարչութեան նախագահ ճարտարագէտ Ճիճինաձէի ղեկավարութեամբ, Երեւան հասաւ: Յանձնախումբին կը մասնակցին ելեկտրական ցանցի ջրային խմբակի պետ ճարտարագէտ Դեղորցեւ, երկրաբան փրոֆ. Սեմխոնով, ճարտարագէտ-երկրաբան Կոնիուշեւսկի, արտասահմանէն իբրեւ խորհրդական հրաւիրուած Ժակոտէյ եւ Արնոլդ, ինչպէս նաեւ ճարտարագէտ Մելիք-Փաշայեան:

Յանձնախումբը, միասին առնելով Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանի շինութեան տնօրէն ճարտարագէտ Տէր Աստուածատրեանը, մեկնեցաւ շինութեան վայրը եւ ուսումնասիրեց ջրանցքն ու շրջակայքը: Յանձնաժողովը ճիշդ գտնելով պատրաստուած յատակագիծը, փոքրիկ փոփոխութեամբ մը, հաստատած ու վաւերացուցած է:

ԵՐԵՒԱՆ, 13 մայիս.— Ճիճինաձէ, ծանր արդիւնաբերութեան գործավարութեան Անդրկովկասեան լիազօրը, որ Երեւան հասաւ քննելու համար Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանը, տեսակցութեան մը ընթացքին՝ կը յայտարարէ թէ Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին կարեւորութիւնը կամ արժէքը Հայաստանի տարողութենէն աւելի է, աւելի նոյն իսկ Անդրկովկասի տարողութենէն: Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին շինութիւնը կը մտնէ ամբողջ Ռուսիոյ «հարուածային» շինութեանց ցանկին մէջ, ատոր համար այդ կայարանին շինութեան վրայ պէտք է դարձնել բոլոր կազմակերպութիւններուն ուշադրութիւնը:

ԵՐԵՒԱՆ, 13 մայիս.— Ելեկտրական ցանցի ջրային խմբակի պետ ճարտարագէտ Դեղորցեւ յայտարարեց հետեւեալը.—

Ներկայիս կառուցուող ջրաելեկտրակայաններու շարքին, Սվիրէն ու Ջիրչիկէն յետոյ, Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանը, ուժի տեսակէտով, ամէնէն հզօրն է ամբողջ Ռուսիոյ մէջ: Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին շինութիւնը ապահոված է հմուտ եւ կարող վարիչներ, ընդունակ երիտասարդ ճարտարագէտներ: Շինարարութեան դրական կողմը կը կայանայ ամբողջ նախագծային մասի միաւորման մէջ մէկ տեղի վրայ, մինչդեռ Ռուսիոյ այլ ջրաելեկտրակայաններու շինութեան նախագծային մասը միշտ բաժնուած է արտադրականէն: Այս բոլորէն կարելի է հետեւցնել թէ Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին շինութեան վարչութիւնը պատրաստ կորիզ մըն է՝ իրականացնելու համար Սեւան-Զանգուի հոյակապ ցանցը: Շինութեան ամէնէն դժուար մասը կը կազմէ գլխաւոր ջրանցքը, որուն շինութիւնը կը կատարուի առանց կարենալ մեքենաւորելու քարի եւ հողի աշխատանքները, (որովհետեւ կը պահանջուի տասնեակ մեքենաներ), այլ ձեռքով. «հարուածային» յայտարարելով Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին շինութիւնը, բոլոր կազմակերպութիւնները և մասնաւորապէս ելեկտրական ցանցի կեդր. Խորհուրդը կը պարտաւորուին «հարուածային» օժանդակութիւն ցոյց տալու այդ շինութեան:

Մեղրիի ջրաելեկտրակայանը

Խորհ. Հայաստանի մէջ (15 մայիս) հրատարակուած է հետեւեալ գեղեցիկ նկարագրութիւնը Մեղրիի ջրաելեկտրակայանին: Ահա անփոփոխ, տալու համար տեղագրական ազուոր պատկերը եւ շինութեանց ընդհանուր վիճակը.—

Ճանապարհն ընկած է Արաքսի նեղ կիրճով: Անկանոն ձեւով իրար վրայ կուտակուած լեռները երկու կողմից թեք կերպով իջնում են դէպի ափը եւ կաշկանդում Արաքսի բուռն հոսանքը: Լեռները զուրկ են բուսականութիւնից: Այդ իսկ պատճառով՝ զարթանում ես ու մի տեսակ թեթեւութիւն ես զգում, երբ ճանապարհը, պտոյտ կատարելով դէպի վեր, յանկարծ իջնում է քրքջացող առուակներով եւ Մեղրի գետի առուներով ծածկուած այգիները: Այդ ջրառատ առուները կեանք են տալիս խաղողի եւ պտղատու այգիներին, որոնք ձգւել են Մեղրի ձորում:

Սակայն, Մեղրի գետը ոչ միայն ոռոգման աղբիւր է, այլ եւ նրա ջրերը ծառայելու են նաեւ ելեկտրաշինութեան համար: Մեղրուց ընդամենը երկու կիլոմետր հեռաւորութեան վրայ կառուցւում է 1350 ձիու ուժ ունեցող ջրաելեկտրակայանը: Ջուրը մէկ եւ կէս կիլոմետր երկարութիւն ունեցող ջրանցքով, (որից կէսն անցնում է փապուղիով), ճնշիչ աւազանից՝ 50 մետր բարձրութիւնից՝ դարձնելու է փոխորակներն ու լուսաւորելու է գիւղերը, ուժ է տալու շրջանի շերամապահական, պահածոյի արդիւնաբերութեանը, նաեւ փայլուն հեռանկարներ ունեցող Ագարակի պղնձահանքերին: Սակայն, չնայած եղած բոլոր հնարաւորութիւններին, շինարարութիւնը գտնւում է անմխիթար վիճակում և անթոյլատրելի կերպով ձգձգւում է: Ջրաելեկտրակայանի կառուցումն սկսւած է դեռ 1930 թւից, բայց 3 տարւայ ընթացքում շատ քիչ բան է կատարւած: 825 մետր երկարութիւն ունեցող փապուղուց փորւած է միայն 175 մետր: Ջրանցքի բաց մասը պատրաստ է 80%-ով: Ելեկտրարտադրութեան չէնքի (générateur) կառուցմանը դեռ չի ձեռնարկւած: Պատրաստ չեն նաեւ ճնշիչ աւազանը ու ջրվէժը: Շինարարութեան այդ վիճակը բացատրւում է ղեկավարութեան բացակայութեամբ, մասնաւորապէս տեխնիկական ղեկավարութիւնը, մեխանիզացիայի լիակատար բացակայութեամբ եւ բանւորական ուժի հաւաքման ապարդիւն թերութեամբ:

Աշխատանքի պետ ճարտարագէտ Օգանով միշտ բացակայել է շինութեան վայրից: Վերջին անգամ յունւարին մեկնելով Երեւան, Օգանով, չի վերադառնում եւ բաւականանում է կարճ հեռագրեր ուղարկելով տեղակալ ճարտարագէտ Յովհաննէսեանին, որ չափազանց անփորձ է եւ գործին անծանօթ: Գծագրից դուրս չհանող եւ փապուղի անցկացնելու գործին անծանօթ ճարտարագէտ Յովհաննիսեանը լուրեր է տարածում, որ նախագիծ չկայ: Շինարարութիւնը չունի բանւորական կայուն կորիզ: Հաւաքւած գիւղատնտեսականները գործին լաւ չծանօթացած՝ հեռանում են: Օրական աշխատանքի են դուրս գալիս 7—8 բանւոր 100—150 հոգու փոխարէն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՈՒՆՋՔԸ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 մայիս).

— «Ո՛ւր ալ գտնուի Հայը, ցեղային, քաղաքական, ընկերային ի՛նչ միջավայրի մէջ ալ նետուի, բոյն մը կը շինէ ինքն իրեն համար. աշխատանք մը կը ճարէ գլուխը պահելու համար եւ, չանցած շատ ժամանակ, գիրքի կը հասնի: Կ'աշխատի՝ վաստակած իր ուժերուն եւ կը ստեղծագործէ, մղուած թաքուն ու անդիմադրելի զօրութենէ:

Հայ միտքը, հակառակ ամէնէն աւելի զրկուած ըլլալուն եւ շրջապատուած աննպաստ պայմաններով, կը հետեւի հայ կեանքի ընդհ. վերելքին ու բարգաւաճութեան:

Ուշագրաւ ակնարկ մը պիտի հաստատէր հայ մտքի ծաղիկին փթթումը, հակառակ բոլոր չար հովերուն, ցօղի ու հողի պակասին. եւ սա՝ շնորհիւ ցեղային այն աւիշին, որ կը պոռթկայ շարունակ, ինչպէս թաքուն աւազանէ մը:

Չենք խօսիր հայ պարբերականներու մասին, ինչպէս «Հայրենիք»ը (եւ նաեւ եռամսեայ «Անահիտ»ը) որ ամսէ ամիս լոյս կը տեսնէ ժամացոյցի մը կանոնաւորութեամբ ու հարուստ բովանդակութեամբ: Չենք խօսիր հայ վանքերու (Վենետիկ, Վիեննա, Երուսաղէմ) պարբերականներուն եւ մասնագիտական ու մեծարժէք հրատարակութիւններուն վրայ, որոնք հայ լեզուն, պատմութիւնը ու բանասիրութիւնը կը հարստացնեն եւ ունին դարաւոր հաստատութեանց կայուն աջակցութիւնը:

Բայց, բոլորովին զարմանք կը պատճառեն մեզ այն գիրքերն ու հրատարակութիւնները, որոնք թէ՛ իրենց բովանդակութեամբ եւ թէ հրատարակութեամբը արդիւնք են հայ արմատախիլ մտաւորականին անդադար եռանդին ու հայ գրականութեան հանդէպ անոր ունեցած անշէջ տարփանքին:

Մեր սեղանին վրայ է ահա վերջին 2—3 ամիսներուն լոյս տեսած գիրքերու շարք մը, բոլորն ալ անհատական նախաձեռնութեան, զոհաբերութեան եւ ստեղծագործ ճիգի արդիւնք: Ասոր, յիշենք միայն հինգը, ամէնէն ուշագրաւները — «Արազ» (տարեգիրք) Յ. Ճ. Սիրունիի խմբագրութեամբ. «Երգիծական», Նշան Պէշիկթաշլեանի. «Արե՛ւ, Արե՛ւ» (վէպ), Փայլակ Միքայէլեանի, (ՅԱՌԱՋի մատենաշար). «Արեւ — Անձրեւ» (քերթուածներ) Վ. Վահեանի եւ «Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր» (հէքեաթներ) Շ. Նարդունիի, (ՅԱՌԱՋի մատենաշար), բազմազան ու արժէքաւոր գործեր բոլորն ալ, հայ երիտասարդ գրականութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Երկու խօսք միայն անոնց մասին, այս առթիւ, յետաձգելով առանձին ուսումնասիրութիւնը այլ սիւնակներու մէջ եւ այլ առիթով:

«Արազ»ը, որ ռումանահայ առաջին տարեգիրքն է, կարելի է ըսել թէ նման գործերուն տիպարը կը կազմէ, որուն վերջնական ձեւը գտած ու տուած է իր ձեռնհաս ու անխոնջ խմբագիրը՝ Յ. Ճ. Սիրունի:

Միւս չորս հատորները զուտ գրականութեան գործեր են: Ն. Պէշիկթաշլեանի «Երգիծական»ը, զուարթ ու սրամիտ դիտողութիւններով հարուստ, թափանցիկ ու ճիշդ տեսնուած ու ներկայացուած իր տիպերովը, թեթեւ, թռչող ու պատկերաւոր իր ոճովը հայ նորագոյն երգիծական գրականութեան անկիւնաքարը կը կազմէ, իր լաւագոյն կտորներուն մէջ:

«Արե՛ւ — Արե՛ւ»ի մէջ, սիրոյ ստապուշ պատմութեան մը հետ մեզի կը տրուի նորահաս գրողի մը առաջին ու առոյգ բխումը, անկեղծութեան շունչով, տաք զգացումներով եւ պարզ ու կարճ ոճով:

«Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր»ը, Շ. Նարդունիէն պատմուած հէքեաթներու հաւաքածոյ մըն է, հայ գաւառէն, գաւառի գոյնովն ու շունչովը հարուստ, հին ու քաղցր օրերու ոգեկոչումով: Համով են շատերը մեզի պատմուած հէքեաթներուն, բանաստեղծի շունչով օծուն, պատկերաւոր, ինքնատիպ ու նոր ոճով մը արժեւորած աւելի, եւ որոնք կը շարունակեն աւանդութիւնը հայ հէքեաթագրութեան, արուեստի դրոշմ հագուած:

Եւ ահա վերջապէս «Արեւ — Անձրեւ»ը, ապահովաբար դեռահաս երիտասարդի մը առաջին, այլ առոյգ ճիչը, որ կը թռչի սրտէն իսկ, հոգեկան պայծառ շատրուանի մը նման. ճիչ՝ ուր կը զգացուի ճշմարիտ բանաստեղծի մը խառնուածքը, անկեղծ ու զուսպ տրամութեամբ թաթաւուն, տողերու շնորհովը գեղեցկացած»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ՊԱՀԱԿԸ

Սպառողական դրութիւնն անտանելի է, սնունդի պակաս, յոգնութիւն, եւ ահա, թէ ահա՛, ահա՛ կը հասնի թշնամին. բոլշեւիզմը:

Գիշեր է. պարզ, աստղալից երկինք:

Գետի երկու ափերի վիթխարի ժայռերը ստուերի մէջ են առել հովիտը:

Յոգնած ու յուսալքուած մարդիկ պառկած են գետափի տաք աւազների վրայ:

Տեղ - տեղ խարոյկներ են վառւում. միս են զոհել, խորոված են անում. մի ուրիշ տեղ այծեր են մորթազերծում, նոր լաւաշ պատրաստելու համար, որ արագացնեն մարդկանց փոխադրութիւնը:

Գուրգէնն առանձին մէջքի վրայ պառկած է տաք աւազների վրայ, թեւերը գլխի տակը՝ նայում է Հայոց կինջ ու խորունկ երկնքին:

Չի կարողանում քնել. մէկ կողմէն քաղցն է տանջում նրան, միւս կողմէն հոգու տառապանքը:

Ի՞նչ էր ուզում նա. եւ ի՞նչ եղաւ: Ինչո՞ւ համար նա անցաւ ծովեր ու ովկիանոսներ հայրենիք գալու համար եւ ինչո՞ւ հիմա գտնւում է Արաքսի ափում՝ հալածական ու փախստական՝ մի օտար երկիր անցնելու համար:

Նա յիշեց իրենց էջմիածին երթալը. հայ արիին. գիւղացուն: Յիշեց նրա խօսքը «Հայաստանը միշտ ա սիրուն. պէտք է գիտնալ նրան տէր կանգնել եւ ազատ պահել»:

— Տէր ըլլալ, ազատ պահել: Չկրցանք, չկրցանք:

Նա յիշեց ժողովրդի այն խելայեղ խուճապը, երբ լսել էր, թէ քաշւում, նահանջում է «Փրկութեան Կոմիտէն» ու զօրքը:

Քաղաքը քանդուել էր, մեծ ու պզտիկ, այր ու կին լ... հայրենի բոլ... ները՝ խուռներամ փախչում էին նահանջող զօրքի ետեւէն:

— Տարէ՛ք, մեզ էլ տարէք, ո՞ւր էք թողնում թշնամու ճանկում:

Ու չանսալով բոլոր յորդորներին՝ բազմահազար մի ժողովուրդ իր կեանքը վստահած՝ նահանջող կառավարութեան՝ բռնեց նահանջի, գաղթի ճամբան: Ամայացած էր Երեւանը, պարպուած էին գիւղերը. յաղթական կարմիր իշխանութիւնն իր բռնակալ դահը աւերակների վրայ պիտի հիմնէր:

Երեւանը ... Աստղիկը ... Ո՞ւր մնաց իր խոստումը նրան պաշտպանելու. ինչո՞ւ լքեց նրան:

Ո՞վ պատճառ եղաւ իր խոստմնազանցութեան: Իսկ եթէ համակերպէր ու մնար Երեւանում. պիտի կարողանա՞ր կատարել իր խոստումը, ազատութիւն պիտի ունենա՞ր կիրարկելու իր կամքը: Ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ: Թող ներէ իրեն Աստղիկը, թող ներեն բոլոր Աստղիկները. այդ էր միակ ընական ելքը. ազատութիւնը պարտուեց փիզիքապէս, նա պիտի փրկուէր, նա պիտի ապրէր հոգեւին:

Մաքերի մէջ խորասոյզ Գուրգէնը դարձել է երեսի վրայ, ու դէմքն առել է ափերի մէջ:

Կոկորդը լիքն է. առիթ է պէտք, որ պատրաստ արցունքները դուրս ցայտեն աչքերէն:

Ու յանկարծ, հեռուէն, կարծես երազի մէջ Գուրգէնը լսում է մի անուշ, մի հնչուն երգ.

«Մայր Արաքսի ափերով,
Քայլամոլոր գնում եմ» ...

Ու այդ պայմաններում, այդ անուշ, մելամաղձոտ երգն այնպէս է ազդում նրան, որ նա այլ եւս չի կարողանում զսպել իրեն, հեկեկում է, լալիս:

Երգը մօտենում է. քոյր ու եղբայր Միրզաբէգեաններն են երգում: Պատանիներ են. բայց երգում են այնպիսի զգացմունքով, այնպիսի մեծ վիշտով, որ անկարելի է լսել նրանց ու չզգածուել, չլալ:

Գուրգէնը վստահ էր, թէ բոլոր նրանք, որ արթուն էին ու լսում էին այդ երգը, արցունք ունէին իրենց աչքերում:

«Քայլամոլոր գնում եմ» ...

Գնում ենք ո՞ւր. այդ մոլոր քայլերը մեզ մինչեւ ո՞ւր պիտի հասցնեն:

— Ո՞ւր ... չէ՞ որ երկրագունդը կլոր է. պիտի քալենք. վերստին հասնելու համար մեր երկիրը, այլ եւս երբեք չհեռանալու կամքով:

X

Թաւրիզ հասնելով՝ Գուրգէնն անմիջապէս հեռագրեց հօրը եւ դրամ խնդրեց տուն վերադառնալու համար: Երկար չսպասեց: Ամերիկեան Նպաստամատոյցի միջոցով՝ ստացաւ իրեն անհրաժեշտ գումարը:

Ճամբորդութիւնը որոշ չափով կազդուրեց նրան ֆիզիքապէս ու հոգեպէս:

Նա շատ էր տառապել: Այժմ ուրախ էր տուն գնալուն: Կարօտել էր ծնողներին, եղբօրը, մանաւանդ քրոջը:

Նոր երազներ էին թեւածում նրա երիտասարդ հոգում: Դեռ երիտասարդ էր. դեռ շատ բան չէր կորցրած: Պիտի մտնի համալսարան, պիտի սովորի, պիտի պատրաստուի ապագայի համար:

Որքան մօտենում էր Ամերիկային՝ այնքան աւելանում էր իր անհամբերութիւնը. շուտ հասնել, շուտ սկսել նոր կեանքը:

Վերջապէս. ահա եւ գետաբերանը. ովկիանը մնաց կռնակում. քիչ էլ, քիչ էլ ու կը լինի տանը:

Նաւահանգստում նրան դիմաւորեցին ծնողները, եղբայրը, քոյրը, ընկերները: Մի վայրկեան նա տխրում է, որ վերադառնում է մի պարտուած հայրենիքէ, որպէս հալածական:

Բայց այնքան մեծ էր հարազատներին գտնելու ուրախութիւնը, որ շուտով փարատւում է այդ տխրութիւնը:

Գրկախառնութիւններ, համբոյրներ, հրճուանք. անվերջ հարցեր ու պատասխաններ:

Ու նա տանն է, շրջապատուած հարազատներով, սիրով, գգուանքով, ճոխութեամբ, հարստութեամբ:

Նրբազգաց է շրջապատը. շատ էլ չեն խօսում պարտուած հայրենիքի մասին: Գիտէին, որ տանջուած է, տառապած, ուզում էին մոռացութեան տալ տխուր անցեալը. գուրգուրանքով, հաճոյքներով, զուարճութիւններով շրջապատեցին նրան:

Եւ Գուրգէնը՝ մի վատ երազէ արթնցողի նման՝ փորձում էր հաւատացնել իրեն, թէ այն ամէնը չէր եղած, երազ էր, իսկ ինչ որ կայ, լաւ է, ինչ որ գալու է՝ լաւ պիտի լինի:

ԽԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ:

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԱՐՍԷԼԻ «Հրայր» խումբի ընկերները սոփաողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ընկ. Օննիկ Կարապետեանի տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» Գրադարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԻԷՆԻ «Քրիստափոր» խումբի ընկերները վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ներքին կանոնագրի կարգ մը յօդուածները»: Կը հրաւիրուին Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու ընկերները:

ՇԱԼԷԹԻ «Բարգէն-Սիւնի» խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ընկեր Վ. Սնգձեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը ներկայացուի 5 ԹԻԻ ԽԵԼԱԳԱՐԸ

ՄՈՒՏՔ՝ 1 ՖՐԱՆՔ:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 10 ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

×

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՈ

կազմակերպուած՝ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԷՇԻՆԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը ներկայացուի՝ «ՄԵՐ ՍՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ» (Զաւեշտ):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ, ԱՐԱՄ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆի Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Գրդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՏԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (Ջութակ), Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ԱՐԱՔՍԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ եւ Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ (արտասանութիւն):

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

⁂

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին

Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին.— Տէսինի Երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Արծիւ» Ֆանֆառը, ղեկավարութեամբ Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԽՏԻԿԵԱՆի: Օրիորդներ՝ ԾՈՎ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՀԵՐՍ. ԳԸՄՊԼԵԱՆ (Մեներգ), Ս. ՀԻԽՍԵԱՆ, Տիկ. Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ և ընկ. ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ (Արտասանութիւն):

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

⁂

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ԱՊԱՌԱԺ» ԽՈՒՄԲԻ

եւ հովանաւորութեամբ ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին:

ՍԱԼ ՏԸ ՖԷԹԻ ՇԳԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տէսինի Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԾԻԻ» ՖԱՆՖԱՌԸ, ղեկավարութեամբ ընկ. Ժ. ԽՏԻԿԵԱՆի: Օր. Ծ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (Երգ), Պ. Գ. ԱՂԱԲԵԿԵԱՆ (Ջութակ): Խմբերգներ, արտասանութիւն եւայլն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

×

ՊԷԼՖՈՌԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՊԷԼՖՈՌԻ Հ. Յ. Դ. ՎԱԶԳԷՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին

ՔԱԶԷՐՆ Տ'ՕՖԸՄՕՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի ընկ. Ս. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ (Լիոնէն)

×

ՊՈՐՏՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԱՆՃԻՏՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

—·—

15 տարի առաջ, 1918 յուլիս 16ի գիշերը, Ուրալի մայրաքաղաք Եկատերինբուրգի մէջ, գնդակահարուեցան Ռոմանովներու հարստութեան վերջին իշխանը Նիկոլա Բ.ը, իր ընտանիքի անդամներուն հետ միասին: Ութ օր յետոյ ծովակալ Կոլչակի առաջապահ զօրքերը գրաւեցին քաղաքը: Հակաբոլշեւիկեան բանակն ինքզինքը գտաւ կատարուած իրողութեան առջեւ:

Պատմութեան մէջ առաջին անգամը չէ, որ գահեր կը տապալին ու գահակալները զոհ կ'երթան ժողովուրդի յեղափոխական ցասումին: Բաւական է միայն յիշատակել Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնը եւ Լուդովիկոս ԺԶ.ի ողբերգական վախճանը: Սակայն Ռուսիոյ ցարին եւ ֆրանսական կայսեր մահուան եղանակներն են, որ կը տարբերին: Երբ Լուդովիկոս կայսրը դատապարտուեցաւ հրապարակաւ՝ յեղափոխական ատեանի կողմէ ու մահուան վճիռը գործադրուեցաւ օրը ցերեկով, Քոնքորտի հրապարակին վրայ, Նիկոլա ցարը սպաննըւեցաւ գիշերանց ու գաղտագողի՝ Իպատիեւի տան ներքնայարկին մէջ: Ֆրանսական յեղափոխական պատմական ձեռնարկին հակադրուեցաւ բոլշեւիկեան ահաւոր վայրագութիւնը:

Նախկին ցարին ձեռքերը շատ էին կարմրած հազար ու հազարաւոր անմեղներու արիւնով, որպէս զի անոր մահավճռին գործադրումը մեզ ցաւ եւ խղճահարութիւն պատճառէ: Քիչ չէ եւ թիւը այն Հայերուն, որոնք իր իշխանութեան օրով վարձատրուեցան «ցարական փողկապներով» (կախաղան) ու տասնեակ տարիներով հիւծուեցան եւ անհետացան Սիպերիոյ անդաստաններուն մէջ: Պատմութեան վրէժէն չխուսափեցաւ նաեւ ռուս բռնակալը ...

Ցարին սպանութեան մասին շատ է գրուած եւ պիտի գրուի: Մինչ այժմ հրատարակուած յուշերու եւ ուսումնասիրութիւններու մէջ իրականն ու առասպելականը իրար են խառնուած: Մենք օգտուած ենք այն գրութիւններէն, որոնք պատմական ճշմարտութիւն ունին եւ արդիւնք են պաշտօնական մարմիններու կողմէ տեղին վրայ կատարուած քննութիւններու եւ ուսումնասիրութիւններու:

Ա. Ա.

1917 մարտ 8ին Նիկոլա ցարը Ցարսկոյէ Սէլոյէն վերադարձաւ Մոգիլեւ, ուր կը գտնուէր զինուորական ընդհանուր սպայակոյտը: Հոն հասաւ մարտ 9ին, իսկ յաջորդ օրը զինուորական նախարար Բելեաեւէն հեռագիր մը հասաւ որ կը հաղորդէր մայրաքաղաքին մէջ ծագած առաջին խառնակութիւնները:

Նոյն օրը երկրորդ հեռագրով մը Բելեաեւը կը յայտնէր թէ խառնակութիւնները երթալով կը ծաւալին եւ շարք մը զօրամասերու զինուորներ կը մերժեն զէնք արձակել բանուորներուն դէմ: Միաժամանակ, զինուորական նախարարը կը հանդստացնէր ցարը, թէ վտանգաւոր բան չկայ եւ հարկ եղած միջոցները ձեռք առնըւած են, խռովութիւնները զսպելու համար:

Մարտ 11ին, Պետական Դումայի նախագահէն ստացաւ հեռագիր մը թէ՝ զինուորները կ'անցնին ժողովուրդին կողմը եւ կը ձերբակալեն սպաները: Բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար կը պահանջուէր վստահելի զօրամասեր ուղարկել մայրաքաղաք: Յաջորդական երկու հեռագիրներով, նախագահ Րոդզեանկօն խորհուրդ կուտար ցարին հրաժարեցնել նախարարական կազմը եւ նոր՝ Դումային առջեւ պատասխանատու նախարարութիւն նշանակել: Այլապէս փրկութիւն չկար, որովհետեւ եղած կառավարական կազմը բոլորովին անվստահելի էր ժողովուրդին եւ բանակի աչքին: Նոյն խորհուրդը կուտար նաեւ ցարին եղբայրը՝ մեծ – դուքս Միքայէլ Ալեքսանդրովիչը եւ վարչապետ Գոլիցինը:

Ցարը մասնաւոր կարեւորութիւն չէր տար հաղորդուած տեղեկութիւններուն եւ անուշադրութեան կը մատնէր տրուած խորհուրդները: Կը կարգադրէ քանի մը զօրամասեր ուղարկել մայրաքաղաք եւ զօրավար Իվանովին կը հրամայէ զսպել խռովութիւնները: Ցարն երեւութապէս կը մնայ հանգիստ ու ինքնավստահ:

Սակայն, Պետրոգրադի մէջ դէպքերը կ'ընթանան արագօրէն եւ մարտ 12ին կը կազմուին առաջին յեղափոխական մարմինները՝ «Պետական Դումայի Կոմիտէ» եւ «Զինուորական Ցանձնախումբ»: Յեղափոխութիւնն արդէն կատարուած իրողութիւն էր:

Մարտ 13ին, առտուն կանուխ ցարը կը մեկնի Ցարսկոյէ Սէլօ, միանալու իր ընտանիքին: Ճամբան յայտնի կը դառնայ, որ մայրաքաղաքին մէջ ստեղծուած է յեղափոխական իշխանութիւն, որու կողմէ կարգադրութիւն է եղած ցարին կառախումբը ուղղել Պետրոգրադ: Ցարը չհնթարկուիր եւ կը կարգադրէ շարունակել ճանապարհը Ցարսկոյէ Սէլոյի ուղղութեամբ: Բայց ճամբաները արդէն գոցուած էին եւ ցարը կ'որոշէ մեկնիլ Պսկով քաղաքը:

1917 մարտ 15ին, Պսկով քաղաքին մէջ, Նիկոլա Բ.իր և գահաժառանգին անուամբ կը հրաժարի Ռուսիոյ գահէն:

Մարտ 16ի երեկոյեան ցարը կը վերադառնայ Մոգիլեւ, ուր կը մնայ հինգ օր: Մարտ 21ին, ժամանակաւոր կառավարութեան կարգադրութեամբ, ցարը կը տեղափոխուի Ցարսկոյէ Սէլօ: Երբ կը մտնէ կառախումբին մէջ, կառավարութեան ներկայացուցիչները, զօրավար Ալէքսիեւի միջոցով, ցարը կը յայտարարեն ձերբակալուած:

×

Ի՞նչ կը դառնար պատմական այդ օրերուն՝ Ցարսկոյէ Սէլոյի մէջ:

Գահաժառանգ Ալեքսէյը եւ մեծ-դքսուհիները հիւանդ պառկած էին: Թագուհին ամբողջովին զբաղած էր իր երախաներուն հիւանդութեամբ եւ մայրաքաղաքին մէջ անցած – դարձածին տեղեակ էր ներքին նախարար Պրոթոպոպովի միջոցաւ: Վերջինս կը հաւատացնէր թագուհին, թէ մայրաքաղաքին մէջ «չնչին դէպքեր» տեղի կ'ունենան եւ ինքը թոյլ չպիտի տայ որ լուրջ դէպքեր ծագին ...

Թագուհին ինքն ալ վստահ էր, որ «Ռուսիոյ մէջ յեղափոխութիւն չի կրնար ծագիլ: Խաղաղները չեն դաւաճաներ»:

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՅՈՒՆԻՍ 1933

2 Juin 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2204

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Կիրակի օր, Ֆրանսահայ Կ. Խաչը թէյասեղանով մը փակեց իր Ե. Պատգ. Ժողովը:

Մանրամասնութիւնները կը կարդաք երկրորդ էջին մէջ: Ինչպէս եւ տարեկան գործունէութեան ամփոփումն ու նոր շրջանի ծրագիրը:

Կոչուած՝ լրացնելու այնքան սոսկալի պահանջներ, այս կազմակերպութիւնը կը ներկայացնէ փաստակ մը, որ է՛ւ գնահատելի է, է՛ւ կազդուրիչ:

Ֆրանսահայ Կ. Խաչը իր կողքին չունի շողշողուն անուններ եւ ունեւորներ: Ոչ ալ մեծ գումարներ կամ եկամուտի հաստատուն աղբիւր:

Իր ամբողջ հարստութիւնը կը կազմեն անդամավճարներն ու պատահական հանգէսները, որոնք յաճախ վնասով կը փակուին:

Բայց, ան ունի անփոխարինելի հարստութիւն մը,— գութ, գուրգուրանք, ինքնավստահութիւն եւ հաւատք:

Այդ հարստութեան վրայ հիմնուած եւ զարգացած են այս հողմվրդական Կ. Խաչին միւս թեւերն ալ: Ամերիկայէն մինչեւ Սուրիա, Պալքաններէն մինչեւ Եգիպտոս ու Միջագետք:

Արդարեւ, խոնարհ խաւերու զաւակներն են որ, ձեռք ձեռքի տուած, կանգուն կը պահեն այս կազմակերպութիւնը, շատ լայն ճակատի մը վրայ:

Յաճախ վէճերու տեղի տուած է այս հաստատութեան անունը: Եւ, կարճ կապելու համար, ան ստիպուած է անունը փոխել զանազան վայրերու մէջ,— Կապոյտ Խաչ, Գթութեան Խաչ եւն:

Բայց, այս ակամայ փոփոխութիւնը չէ ազդած իր ծրագրին եւ գործունէութեան վրայ, որ կը համապատասխանէ օրուան պահանջներուն: Այլ մանաւանդ իւրաքանչիւր միջավայրի հոգերուն:

Այսպէս, Ֆրանսայի մէջ, Կ. Խաչը ստանձնած է պարտականութիւններ, որոնք բուն իսկ միջավայրէն կը բխին.—

1. Հոգատարութիւն թոքախտաւորներու, որոնք ընդհանրապէս երիտասարդներ են եւ աննեցուկ: (Ծախսուած է 12,000 ֆր.):

2. Փրկութիւն նոր սերունդի,— ծաղկոցներով եւ դարմանատեղիներով: (Ծախսուած է 13,000 ֆրանք):

3. Առողջապահական հոգ,— դարմանատունով եւ դասախօսութիւններով:

4. Օգնութիւն հանրային աղէտներու առթիւ:

Այս չոր ու ցամաք տեղեկութիւնները չեն կրնար պատկերացնել այն գուրգուրանքն ու աշխատանքը, որ կը կազմեն արդար հպարտութիւնը՝ այս կազմակերպութեան:

Հարկ է մօտենալ Կ. Խաչի ձեռնարկներուն, հարցնել, փնտռել, գաղափար կազմելու համար բուն իրականութեան մասին:

Այնքան բազմազան են հոգերը եւ այնքան վտիտ՝ միջոցները, որ կրնան յուսահատութեան մատնել ամէնէն խանդավառ հայրենասէրն ալ:

Եւ սակայն, յուսահատիլ չեն գիտեր այս Միութեան անդամուհիներն ու անդամները:

Իսկ այդ կը կազմէ Ֆրանսահայ Կ. Խաչին մեծագոյն արժանիքը, ինչպէս ըսինք:

Այդ կ'ապացուցանէ նաեւ այն իրողութիւնը որ, հինգ տարի վերջը, արդէն 15 մասնաճիւղեր կազմած, ան աստարէզ կ'իջնէ երկնապատիկ եռանդով եւ աւելի լայն ծրագրով:

Այս առթիւ, չպիտի ուզէինք յիշեցնել հասարակ-տեղիք յանկերգ մը,— օգնել, անդամագրուիլ, քաջալերել:

Որովհետեւ, գաղտնիք չունի մեր այսօրուան կեանքը, իր անօրինակ տագնապներով, ելեւէջներով եւ թշուառութիւններով:

Արդ, ո՛վ որ խիղճ ունի եւ սիրտ, ինչո՞ւ պիտի սպասէ սրտայոյզ կոչերու, կամ քրիստոնէական յորդորներու, կատարելու համար իր պարտքը:

Ահաւասիկ 6–700 մայրեր եւ քոյրեր, ինչպէս եւ երիտասարդներ՝ կամաւոր գրուած ինքնապաշտպանութեան ճակատի մը: Բոլորն ալ կլանուած՝ անձնական հոգերով, եւ սակայն միշտ պատրաստ՝ հանրային ծառայութեան:

Բայց, ի՜նչ խեղճ թիւ է այս, 60,000 ժողովուրդի մէջ:

Ի՞նչ անյաղթելի պատճառներ կան, որ այս թիւը չբարձրանայ հազարի, 1500ի, երկու հազարի: Անշուշտ սատիճանաբար:

Որո՞ւ սրտին չի խօսիր Կ. Խաչի առաջադրութիւններէն մէկն ու մէկը,— աջակցութիւն հիւծախտաւորներու, փրկութիւն նոր սերունդի, կաթ՝ երախաներու, դեղ եւ դարման՝ անճար հիւանդներու, առողջապահութիւն, ինքնազարգացում, եղբայրական օգնութիւն՝ աղէտեալներու…

Ինչո՞ւ Կ. Խաչը չդառնայ աւելի բազմանդամ, չունենայ համեմատաբար աւելի մեծ գումար: Որպէսզի, մեր գաղութին պահանջները գոհացնելէ յետոյ, կարենայ իր հոգածու թեւերը երկարել նաեւ դէպի արեւելք,— աւելի կարօտ գաղութներ: Ինչպէս կ'ընէ Ամերիկահայ Կ. Խաչը, որ գլուխն է այս կազմակերպութեան եւ կը կատարէ միեւնոյն աշխատանքները, տարեկան 10–13 հազար տոլար ճարելով:

Շնորհաւորելով կատարուած աշխատանքը, կ'ուզէինք հաւատալ թէ՝ յառաջիկայ շրջանին, շատ աւելի կազդուրիչ տեղեկութիւններ պիտի արձանագրուին այս ճակատին վրայ:

Մենք հրաշքներ չենք սպասեր ո՛ր եւ է կազմակերպութենէ, ներկայ պայմաններուն մէջ:

Եւ սակայն, գիտենք որ յաճախ հրաշալի գործեր կը կատարուին ձեռք ձեռքի տալով եւ կաթիլ-կաթիլ հաւաքելով: Մանաւանդ գործելով անվհատ եւ յարատեւ, համաձայն որոշ ուղեգծի մը, ինչպէս ունի Ֆ. Կ. Խաչը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պատրիարքարանն ալ կալուածական տուրք պիտի վճարէ

Ինչպէս յայտնի է, ասկէ առաջ մօտ 6000 ոսկի պահանջուեցաւ, իբրեւ Պոլսոյ Պատրիարքարանի շէնքին 18 տարուան յետնեալ կալուածատուրքը: Վերջերս ալ, երբ հաճզի ձեռնարկուեցաւ, համաձայնութիւն գոյացաւ որ Պատրիարքարանը վճարէ վերջին մէկ երկու տարուան տուրքը, իսկ մնացեալներուն համար սպասէ Վճռաբեկին որոշման, որուն դիմած էր Պատրիարքարանը, ընդարձակ յիշատակագրով մը:

Խնկիշէհիր ղրկուած այդ յիշատակագիրին մէջ, Պատրիարքարանը բացատրած էր թէ ըստ օրէնքի իր շէնքը զերծ է կալուածատուրքէ:

Այս անգամ Վճռաբեկը տուած է իր որոշումը, այն եզրակացութեան գալով թէ Պատրիարքարանի շէնքն ալ կալուածատուրքի ենթակայ է:

Պատրիարքարանը որոշած է Պետական Խորհուրդին դիմել:

Պայքարը կը սաստկանայ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ

Ինչպէս գրած էինք, գերմանական կառավարութիւնը անցագրի համար հազար մարք տուրք նշանակած է այն Գերմանացիներուն որ կ'ուզեն Աւստրիա երթալ: Այս կարգադրութեան պատճառն է աւստրիական կառավարութեան բռնած ընթացքը՝ երկու գերման նախարարներու հանդէպ, որոնք պարզապէս ճամբուեցան: Գրած էինք նաեւ թէ հինգ հազար մարք տուգանքի կամ բանտարկութեան պիտի դատապարտուին անոնք որ կ'անտեսեն նոր կարգադրութեան: Հազար մարքի տուրքէն ազատ պիտի ըլլան միայն առեւտրական ճամբորդները, անոնք որ կ'ապացուցանեն թէ գործի համար կ'երթան եւ այն ուսանողները որոնք արձանագրուած են 1933 յունիս 1էն առաջ:

Օրէնքին գործադրութիւնը սկսաւ երէկ իսկ, 1 յունիս:

Տուրքի ենթակայ են նաեւ անոնք որ Աւստրիայէն կ'անցնին իբրեւ «թրանզիթ»: Բացառութիւն կը համարուի միայն Պերլին – Մինիխ – Հռոմ գիծը, Իտալիա գացող ճամբորդներու համար:

Գերմանական մամուլը չի ծածկեր թէ կառավարութեան նպատակն է տապալել Տոլֆուսի դահլիճը: Եւ կը շեշտէ թէ՝ Աւստրիան չպիտի կրնայ լեցնել գերման ճամբորդներու պոյքոթէն յառաջ գալիք վնասները:

Երկու երկիրներուն միջեւ կատարուած առեւտուրին կշիռը նպաստաւոր է Գերմանիոյ, բայց հազիւ 86 միլիոնի գումար մը կը ներկայացնէ:

Աւստրիական կառավարութիւնն ալ փոխադարձ խստութիւններ ծրագրած է: Այսպէս, մասնաւոր տուրք մը պիտի հաստատէ դէպի Գերմանիա ճամբորդութեան համար:

Աւստրիոյ պանդոկատէրները յուշագիր մը ներկայացուցին կառավարութեան, հատուցում պահանջելով իրենց կրած վնասներուն համար: Անցեալ տարի գերման շրջիկներու այցելութեան շնորհիւ գոյացած է 35 – 40 միլիոն շիլին խառն հասոյթ: Այս գումարէն զուտ արդիւնքին հարիւրին 20ը, 10—12 միլիոն շիլին, պիտի յատկացուի պանդոկատէրներուն, հինգ միլիոնը կանխիկ, 2ուկէս միլիոնը աշնան, իսկ մնացեալը պիտի փակուի տուրքերու հաշիւներով: Այս հատուցումէն պիտի զրկուին այն հաստատութիւնները որոնք ուժ կուտան հիթլէրական խլրտումներուն:

Երրորդ միջոցն է, ինչպէս գիտենք, սահմանափակել գերմանական ներածումները, հաւասարեցնելով աւստրիական արտածումներու գումարին հետ: Վիէննայի թերթերը գիտել կուտան թէ Գերմանիա ի զուր կը փորձէ ծունկի բերել Աւստրիան: «Վերջին հինգ տարիներու ընթացքին առեւտրական կշիռը ի նպաստ Գերմանիոյ բերած է 1200 միլիոն շիլին, որուն հազիւ մէկ քառորդը Աւստրիա վերադարձած է Գերմանացիներու այցելութեամբ»:

Փոքր համաձայնութիւնը եւ պարտքերու խնդիրը

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷՆ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՋՆՋԵԼ

Փոքր Համաձայնութեան (Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Չեխոսլովաքիա) մնայուն խորհուրդը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին առթիւ, որ պիտի բացուի յունիս 12ին: Խորհուրդը որոշած է դնել հետեւեալ պահանջները.—

1. Ամբողջովին ջնջել պատերազմական պարտքերը:

2. Ամրացնել կարգ մը դրամներ, այլապէս անկարելի պիտի ըլլայ զարկ տալ միջազգային առեւտուրին եւ բարձրացնել գիները:

3. Աստիճանաբար վերցնել այն խոչընդոտները որ կը դժուարացնեն միջազգային վաճառականութիւնը. մասնաւորապէս օտար դրամներու եւ ներածումներու մասին հաստատուած սեղմումները:

4. Հաստատել ազատ փոխանակութեան քաղաքականութիւն մը, ընդդէմ տնտեսական թմրութեան վատառողջ քաղաքականութեան:

5. Ուժ տալ արմտիքներու արտածման եւ հողագործութեան զարգացման:

Չորսերու դաշինքը ստորագրուեցաւ

Գերմանիա իր հաւանութիւնը յայտնած ըլլալով Չորսերու դաշինքի նոր նախագծի մասին, առաջին ստորագրութիւնը դրուեցաւ երէկ, 1 յունիս:

Այս նախնական համաձայնութենէն յետոյ, նախագիծը պիտի ենթարկուի վերջնական քննութեան: Տակաւին չէ ճշդուած թէ բնագիրը միայն ֆրանսերէն պիտի ըլլայ, թէ նաեւ անգլերէն եւ գերմաներէն: Անգլիա կ'առաջարկէ ֆրանսերէն եւ անգլերէն, իսկ Իտալիա՝ չորս լեզուներով:

Յունիս 15ի պարտքը պիտի վճարուի՞

Հետզհետէ կը հաստատուի թէ՝ նախագահ Րուզվէլթ տրամադիր չէ նոր զիջումներ ընծայելու պատերազմական պարտքերու յունիս 15ի մասնավճարին համար: Այնպէս որ, Անգլիա պիտի ստիպուի վճարել իր բաժինը, 29 միլիոն սթերլին: Եթէ չվճարէ, վախ կայ որ ձախողի տնտեսական խորհրդաժողովը: Ամերիկացիները վճարման կը սպասեն մանաւանդ անոր համար որ, յունիս 15ի մասնավճարը պակաս է դեկտ. 15ի գումարէն:

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԹՐՔԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Թրքական կառավարութիւնը Ազգ. Ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկէ շրջուն դպրոցներ բանալ, աշիրէթներու տղաքը կրթելու համար:

Ելմտացոյցը քուէարկուեցաւ

Գիշերը ցերեկին խառնելով, Երեսփ. Ժողովը եւ ծերակոյտը առջի օր վերջացուցին ելմտացոյցին քուէարկութիւնը: Ելքի գումարն է՝ 49,274,160,242 ֆրանք, մուտքը՝ 45,645,851,509: Ուրեմն բաց կը մնայ 3,628,308,733 ֆրանք:

Ելմտացոյցին քննութեան ատեն, որոշուեցաւ աշակերտներու դպրոցական տարիքը սահմանել 6—14: Այսինքն, տղաքը պարտաւոր պիտի ըլլան դպրոց յաճախել մինչեւ 14 տարեկանը:

Չինաճափոնական զինադադարը

Ճափոն եւ Չինաստան մայիս 31ին վերջնապէս ստորագրեցին զինադադարը: Համաձայն կնքուած պայմաններուն, Չինաստան յանձն կ'առնէ ապազինել ընդարձակ շրջան մը որ կը սկսի Մեծ Պարիսպէն: Ասով Ճափոն կը շահի 50000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն մը, չէզոք գօտի անունին տակ: Չինաստան միեւնոյն ատեն պիտի լուծէ այդ շրջանին մէջ գտնուած կամաւորական խումբերը:

Այս պայմանագրութեամբ, Չինաստան Ճափոնի ձգած կ'ըլլայ հարուստ շրջան մը:

Զինաթափութեան ժողովը նորէն յետաձգուեցաւ

Օրէնքով բրիտանական ծրագրին նախնական քննութեամբ զբաղելէ յետոյ, զինաթափութեան ընդհ. յանձնաժողովը որոշեց նիստերը յետաձգել մինչեւ յունիս 27: Մինչեւ այդ օրը, դիւանը պիտի ջանայ հարթել ծագած դժուարութիւնները, մասնաւոր բանակցութիւններ կատարելով:

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ «ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ»Ը

Երկուշաբթի օր, Մակեդոնական ազգ. կոմիտէին անդամներէն Պոժելով սպաննուեցաւ Սոֆիայի մէջ, Փրոթոկորեվի կուսակիցներէն մէկուն կողմէ որ ձերբակալուեցաւ:

Ուրիշ սպանութեան մը լուրն ալ հրատարակած ենք Գ. էջին մէջ:

Տօնական հանդիսութիւններ ճակատամարտի մը

1 ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անցեալ շաբթու Գերմանացիները շռնդալից ցոյցեր կատարեցին ի նպաստ Շլակէթէրի, որ զինադադարին դնդակահարուած էր Ֆրանսացիներուն կողմէ, զինուոր փոխադրող շոգեկառք մը գիծէն դուրս հանած ըլլալով: Շլակէթէր հռչակուեցաւ ազգային հերոս:

Մայիս 31ին, աւելի դղրդալից ցոյց մը կատարուեցաւ, Սքակէրրաքի ծովային ճակատամարտի տարեդարձին առթիւ: Ամէն տարի մեծ հանդիսաւորութեամբ կը տօնուի այս տարեդարձը: Բայց այս տարի հիթլէրական Գերմանիան բացառիկ ծրագիր մը պատրաստած էր: Այսպէս, բոլոր նաւային ընկերակցութիւնները համախմբուեցան Պերլինի յաղթութեան հրապարակին վրայ: Ներկայ էին նաեւ նախկին նաւատորմին բոլոր սպաները, բազմաթիւ ծովակալներ եւ զօրավարներ: Գլխաւոր ծովակալը այս առթիւ ճառ մը խօսելով, շեշտեց.

— Մենք անդադար պիտի կրկնենք թէ ծովայնացութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է մեզի համար: Անհրաժեշտ է այն, զարգացնելու համար այն ձիրքերը զորս Աստուած տուած է մեզի: Սքակէրրաքի ճակատամարտը ցոյց տըւաւ թէ մենք կրնանք ապահովել մեր նաւագնացութեան ազատութիւնը:

Ազգային քայլերգէն եւ նաւատորմի խոստովանահօր աղօթքէն յետոյ, բոլոր ցուցարարները գացին նախագահական պալատին առջեւ, ուր Հինտէնպուրկ նախագահեց մեծ զօրահանդէսի մը:

Այս տօնին առթիւ, Սքակէրրաքի ճակատամարտի մասին դասեր տրուեցան բոլոր դպրոցներուն մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՁՈՒԼՈՒԻՆ

Երեքշաբթի օր ստորագրուեցաւ պայմանագրութիւն մը, որով կը ձուլուին Ֆրանսայի օդանաւային հինգ ընկերութիւնները: Այսպէս վերածուելով մէկ զանգուածի, նոր կազմակերպութիւնը պետութենէն պիտի ստանայ 155 միլիոն ֆրանք նպաստ, որ պիտի կրճատուի տարեկան հինգ միլիոն ֆրանքի համեմատութեամբ, 1937ին հասնելով 135 միլիոնի: Պայմանագրութիւնը կնքուած է 15 տարուան համար:

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Երէկ, յունիս 1, սկսաւ համայնավար կուսակցութեան շարքերուն նոր մաքրագործումը, ամէնէն առաջ Մոսկուայի, Լէնինկրատի եւ Ուրալի շրջաններուն մէջ: Անողոք վերաքննութեան պիտի ենթարկուին բոլոր շարքերը: Կը կարծուի թէ մէկ միլիոն անդամներ պիտի վտարուին կամ սահմանափակումներու պիտի ենթարկուին, իբրեւ ոչ – վստահելի: Պայքարը մասնաւորապէս պիտի մղուի անհարազատ տարրերուն դէմ: Պիտի հեռացուին նաեւ այն համայնավարները որոնց «իսկական դէմքը անծանօթ է տակաւին», ինչպէս եւ անոնք որ չեն հաւատար երկրորդ հնգամեայ ծրագրին իրականացման: Անխնայ պիտի վտարուին ասպարէզի անձնատուր մարդիկը եւ այն բանուորները որ գործարանէ գործարան կը թափառին, աւելի լաւ պայմաններ գտնելու համար: Անոնք որ չեն գիտեր համայնավարական վարդապետութիւնը, այլեւս անդամ չպիտի համարուին, այլ պարզ թեկնածու:

ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն.— Մեծ ճարտարարուեստի գործավար Զօլօթարէվ, յայտարարած է թէ Ռուսիոյ կողմէ Թուրքիոյ ծախուած մեքենաներով, հիւսուածեղէնի գործարան մը պիտի հիմնուի Կեսարիոյ մէջ, եւ շինութիւնը մէկ տարիէն պիտի աւարտի:

«Կեսարիոյ գործարանը,— աւելցուցած է գործավարը,— պիտի շինուի խորհրդային ճարտարարուեստական դրութեամբ: Բանակցութիւններ կը կատարուին, երկրորդ գործարան մըն ալ հիմնելու համար: Ասիկա կը ցուցնէ թէ խորհրդային ճարտարարուեստը զարգացած է, իսկ միւս կողմէ կը հաստատէ Թուրքեւռուս բարեկամութիւնը»:

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին ամերիկեան պատուիրակութիւնը ճամբայ ելաւ Ուաշինկթընէն, վերջին հրահանգներն ստանալով նախագահ Րուզվէլթէն: Համաձայն այդ հրահանգներուն, ամերիկեան պատուիրակութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ որպէսզի համաձայնութիւն գոյանայ դրամներու ամրացման եւ մաքսատուրքերու կրճատման մասին: Ամերիկեան կառավարութեան կարծիքով, այս երկու խնդիրները սերտօրէն կապուած են իրարու հետ: Դրամներու հարցին մէջ, ամերիկեան պատուիրակութիւնը պիտի աշխատի որ վերահաստատուի արծաթը, (երկմետաղեան դրութիւն), 16ի դէմ մէկ համեմատութեամբ:

Ամերիկեան խորհրդարանը կը փակուի յունիս 10ին, իսկ Լոնտոնի խորհրդաժողովը կը բացուի յունիս 12ին: Ուրեմն, նախագահ Րուզվէլթ ազատ է:

«ՀԱՅՐԵՐԻ ԱՐԻՒՆՈՎ ՅՂՓԱՑԱԾ ՀՈՂԸ ՄԻԱՅՆ ԶԱՒԱԿՆԵՐԻ ՔՐՏԻՆՔՈՎ ՊԷՏՔ Է ԲԵՂՆԱՒՈՐՈՒԻ»

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք այն գեղեցիկ ճառը զոր շաբաթ գիշեր խօսեցաւ ընկ. Ա. Ահարոնեան, «Փըթի ժուռնալ»ի սրահին մէջ, անկախութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ.—

Ժողովո՛ւրդ Հայոց,
Սիրելի Հայրենակիցնե՛ր,

Հայաստանի Հանրապետութեան 15րդ տարեդարձը զուգադիպում է աշխարհը փոթորկող քաղաքական ու տնտեսական աննախընթաց տագնապներին, որոնք իրենց հերթին ծնունդ են տալիս անթիւ, բազմապիսի թշուառութիւնների: Հայաստանը շահագործող ու լքող ազգերը այսօր իրենք են խեղդւում են իրենց իսկ ձեռքով կուտած անիրաւութիւնների երեսից եւ չգիտի ապաւէն մինչեւ որ լիովին չհրաժարուեն այն անարգ, եսասէր ու անիծւած մտայնութիւնից որին զոհ գնաց հայ ժողովուրդը եւ իր արդարագոյն Դատը:

Մեծ ու սրբազան սկզբունքների ուրացումը իր պատիժը միշտ իր մէջ ունի:

Աշխարհի քաղաքական, տնտեսական եւ բարոյական անկումի այս տրտում օրերին, երբ այնքան սրբութիւններ են ոտնահարւում, երբ արդարութիւնը հեգնանք՝ եւ իրաւունքը խնդուք է յարուցանում, ինչո՞ւ զարմանալ, որ հայ ժողովուրդի վիճակն եւս մնում է անմխիթար եւ դժխեմ:

Հայ հայրենիքի բախտի վրայ ծանրացած հեղձուցիչ մղձաւանջը շարունակւում է տակաւին, ինչպէս մեր հօրիզոններին յեղակարծ պայթած փոթորկի կատաղութիւն:

Մեր աշխարհի մեծագոյն մասը աւեր, արիւնաներկ անապատ, մեր դարաւոր ոսոխի, Թուրքի ձեռքով, և միւս մասում մի խոբթ ու վայրագ իրաւակարգի տակ տքացող ու հեծող ժողովուրդ, որ տառապանքից պղտոր հայեացքով արշալոյս է փնտռում, իր շրթունքներին մի ահաւոր հարցումն՝

—«Մինչեւ ե՞րբ եւ ինչո՞ւ...»:

Եւ հեռուն՝ հայրենական սահմաններից թշուառօրէն վտարւած 800 հազար հայ պանդխտական մեր ժողովուրդը, որ իր հոգու մէջ ծւարած յոյսին է կախւել եղունգներով ու ատամներով, տոկալու, յարատեւելու համար անգամ օտար, ցուրտ հօրիզոնների անգթութեան ներքոյ, մինչեւ վերադարձը իր հայրենի օջախները: Մեծ ու խորունկ տրտմութիւն ունի հայ ազգը որ յուսաբեկութիւն չէ, վասնզի տառապող ցեղի հոգին ալեկոծող վիշտը երկունքն է նոր կեանքի հզօր մի խորհուրդի, որ գալարւում է կերպարանաւորուելու եւ ցասումով դուրս ժայթքելու համար:

Նաեւ փրկարար ու քաղցրաբոյր է ցեղային տրտմութիւնը, վասնզի նա կարօտն է հայրենի արեւոտ դաշտերի, ծփանուտ արտ ու արօտի, աղբիւրների կարկաչին, հովտի բուրաւէտ սօլերին, երբ անտառներն են մրմնջում եւ հեռուն աշխատանքի շքեղ երգն է զրնգում մաճող կրծքերից, լեռնէ լեռ եւ ձորից ձոր արձագանգելով:

Ազգերի ապաստան տենչանքից ծագող կարօտն ու ցաւը պրկւած կոկորդի ու ճիգերի եռքն է, լինելութեան հրաշագործ չարչարանքը, որ Մայրն է բոլոր գեղեցկութիւնների:

Եւ լաւ է, լաւ որ մեր հոգիները նուիրական բուրվառների պէս օր ու գիշեր ծխան հայրենի կիզիչ կարօտով եւ անուշ ու բարի յիշատակներ երփներանգ թիթեռների պէս մեր հրկիզւած մտածումների բոցերի վրայ թրթռան:

Ու հասկանում եմ քո մեծ տրտմութիւնը, ժողովո՛ւրդ Հայոց, վասնզի գլխիդ վերի ծանօթ աստղերի մտերմութիւնը չի ներդաշնակւում աստանդական քայլերիդ օտար հողերի վրայ եւ օտար ու ցուրտ հօրիզոնների տակ:

Ու երկնքի ու երկրի մէջ հոգիդ է մոլորւած, վասնզի աստղերի ճամբան միայն հայրենի հողից է բարձրանում դէպի երկինք:

Ո՛վ աստուածային տրտմութիւն իմ ցեղի, ես պաշտում եմ քեզ...

Այս հանդիսաւոր ու խորհրդաւոր Օրին մեր խօսքը վսեմ, մեր մտածումներն անբիծ եւ մեր խօսքը միայն արդարութիւն պիտի լինի:

Հաւատացէ՛ք ինձ, հաւատացէ՛ք ինձ, այս տրտում ու նկուն ժողովուրդը մի օր կարողացաւ Մեծ լինել մինչեւ աստղերը:

Այդ օրը Մայիս 28ն է:

Ես ասում եմ ձեզ այն, ինչ որ տեսած եմ աչքերովս եւ ապրել ամբողջ էութիւնովս, ու հպարտ եմ որ այս ցեղի զաւակն եմ:

Տասնեւչորս հոգի էինք, ուշ գիշերին պլպլան ճրագի տակ մի անզարդ, անշուք սենեակում, սեղանի շուրջ բոլորւած ու ծածկւած էր Ղարաքիլիսէի եւ Սարդարապատի զոյգ ճակատամարտերից չորս օրից ի վեր հասած հեռագրերով: Վերջին լուրը թշնամու ընկրկումն էր: Տասնեւչորս հոգի էինք այն գիշեր Հայոց Ազգային Խորհուրդի նիստին, երբ Հայ Հայրենիքի ազատութիւնն էր հռչակւում ահեղօրէն դժւարին պարագաների մէջ, Մայիս 28ին:

Մի ազգ էր այն վիրաւոր ու արիւնաքամ ու ճղակտոր, որ ցաւագին ու հերոսական գալարումներով ոտքի էր ելնում, թիկունքը շտկում եւ բարձրանում աստւածների կատաղութեան դէմ բռունցքը պարզած:

Չորս օր առաջ յաղթական ճակատամարտից յետոյ մեր նոր Աւարայրը —Սարդարապատն ու Ղարաքիլիսան— որպէս երկու բոցեղէն սիւներ բարձրացան մեր ալեծուփ բախտի դժւարին ճամբին:

Եւ այսօր տարեդարձն է ոչ միայն Հայաստանի Հանրապետութեան, այլ մանաւանդ այն սրբազան ազգային ճակատամարտի, ուր հայ ցեղն իր կորովի, իր առնականութեան եւ իր զոհաբերութեան ոգու գերագոյնը ցուցահանեց դարերից յետոյ եւ դարերի համար:

Եւ ահա թէ ինչո՛ւ խորապէս դառնացած հոգով պիտի ասեմ որ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի հերոսական անցքերի մեծ ու խորունկ իմաստն ու արժէքը թշւառօրէն վրիպեց ոմանց անխելահաս մտքի տեսողութիւնից:

Եթէ ճշմարիտ է որ ազգերն ապրում են անվիճելի ճշմարտութիւններով, կուռ ու յստակ ազգային գաղափարներով, ապա Ղարաքիլիսան ու Սարդարապատը մեր նորագոյն պատմութեան մեծագոյն ճշմարտութիւններն են, որոնց առջեւ պէտք է գլուխ խոնարհեն մեր բոլոր սերունդները:

Այստեղ առաջին անգամ, ստրկութեան հինգ դարերից յետոյ, Հայը ազգովին բռնակ կազմած ծառացաւ արիւնարբու, բարբարոս Թուրքի դէմ եւ նրան ծունկի բերեց չորս օրերի արիւնահեղ, հերոսական կռիւներից յետոյ:

Այստեղ, Ղարաքիլիսայի եւ Սարդարապատի դաշտ ու ձորում առաջին անգամ ճակատամարտի մրրկի մէջ արեւմտահայ ու արեւելահայ ժողովուրդը ջնջեց իր հայրենիքը ծւատող սահմանները եւ եղբայրօրէն ձեռք ձեռքի տւած՝ արիւնով ու կրակով կնքեց ցեղի սրբազան միութիւնը: Ու վերջապէս, հաւատացէ՛ք ինձ, հաւատացէ՛ք ինձ, առանց Ղարաքիլիսայի եւ Սարդարապատի՝ այսօրւայ Հայաստանը իր մէկ միլիոն հայութիւնով, ինչպէս եւ հարեւան երկրների կէս միլիոնից անց մեր ժողովուրդը գոյութիւն ունենալ չէր կարող:

Ինչ որ ունինք այսօր, ամբողջապէս կը պարտինք մայիս 24ից 28 երկարող ահեղ գոյամարտին:

Տասնեւհինգ տարի յետոյ, պէտք է որ վերջապէս կռիւ, կիրք ու վէճ սիրող այս ժողովուրդը խոնարհի այս մեծ ճշմարտութեան առաջ եւ արդարութիւն լինի նրանց, որոնք հազարներով ընկան Սարդարապատի տափաստաններում եւ Ղարաքիլիսայի ձորերում, որպէսզի հայ ազգն ապրի:

Եւ ահա թէ ինչու պիտի ասեմ, որ աւելի մեծ բարոյական ու գաղափարական թշւառութիւն չգիտեմ, քան անարգ պայքարը մեր նուիրական Եռագոյնի դէմ եւ խելայեղ հակամարտութիւնը Մայիս 28ին:

Վերջացնելու համար, երկու խօսք էլ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի մասին:

Նախ կ'ուզեմ հոգուս բոլոր զօրութիւնով գոչել այստեղ, որ մեր այժմու դժխեմ վիճակը բնաւին արդիւնք չէ հայ ժողովրդի ապիկարութեան կամ արիութեան պակասին կամ քաղաքական տհասութեան, ինչպէս ոմանք կ'ուզեն որ լինի: Ոչ, հազարանգամ ոչ. այսօրւայ մեր ամբողջ թշւառութիւնը, մեր հայրենիքի աւերը, մեր անկախութեան բեկումը արդիւնք է միմիայն Հայաստանի դաշնակից պետութիւնների անորակելի ամարդութեան եւ ապա սովետո–թրքական սեւ դաւադրութեան, որ հայ հայրենիքի մեծագոյն բաժինը արիւնլայ ու աւեր, իր իսկ դահճի, բարբարոս Թուրքի ոտքերի տակ դրեց: Այս է ողբերգական մեծ, անյեղլի ճշմարտութիւնը:

Արդ, կարո՞ղ ենք միթէ մենք առանց մեր ցեղային գոյութեան հիմքերը խախտելու թողնել Թուրքին մէկ միլիոն մեր նահատակների արիւնով ողողւած մեր երեք հազար տարւայ հայրենական ժառանգութիւնը: Այո՛, ծանրագլուխ դիւանագէտներ կան որ հաւատում են թէ թափւած արիւնը վերջ ի վերջոյ պիտի մոռացւի:

Մի՛ հաւատաք այս զառանցանքներին. այնքան ժամանակ, որ մեր հայրենի հողը, Վան ու Վասպուրական, Տարօն Տուրուբերան, Բարձր Հայք, Կարս, Անի ու Արշարունիք, Արաքս եւ Արարատ մեր դարաւոր թշնամու ձեռքն են, մեր եւ նրա մէջ հաշտութիւն չկայ, չի կարող լինել, վասնզի այդ հողերի մէջ մեր մէկ միլիոն նահատակների արիւնն է մրկում ու մռնչում. արիւնաղանդ հողը ցաւի մորմոք ու աղաղակ ունի:

Հայրենի արիւնով յղփացած հողը միմիայն զաւակների քրտինքով պէտք է բեղնաւորի եւ ուռճանայ:

Հազար ու հազար սերունդներ կը գան կը բախին ու կ'անցնին եւ այս ճշմարտութիւնը չի անցնի երբեք:

Շատ ցաւ ու տրտմութիւն, շատ տառապանք ու քէն կարող են մաշւել ու մոռացւել. բայց հայրերի արիւնով զանդւած հողը երբեք, մինչեւ որ զաւակներին հասնի:

Ահա այս է Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը, ժողովուրդ Հայոց, եւ դու այն չես կարող մոռանալ:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Ե. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչը իր 5րդ Պատգմ. Ժողովը գումարեց մայիս 26-27-28ին, ամբողջ երեք օր զբաղելով օրակարգի հարցերով:

Որպէս մէկը պատգամաւորներէն՝ պարտք կը համարեմ լրիւ պատկեր մը ներկայացնել անոնց որոնց համար գուրգուրանքի եւ հետաքրքրութեան լուրջ առարկայ են իրենց ցեղին ցաւերն ու պահանջները, եւ որոնց համար առաջին պարտականութիւն մըն է աջակցիլ այսպէս ճշմարիտ ազգօգուտ միութիւններու:

Այնտեղ, տարագիր հայ բազմութիւններու մեծ կեդրոններէն մէկուն մէջ, մարդկային հոգին հպարտ ոգեւորութեամբ մը կը պարուրուէր, տեսնելով այդ հաւաքոյթը գեղեցիկ եւ վճիտ գաղափարի մը շուրջ:

Իրենց սեփական հայրենիքին մէջ գտնուող եւ պետական ամէն պաշտպանութիւն վայելող ժողովուրդներու համար նմանօրինակ ժողովները, որքան ալ համազգային եւ վսեմ գաղափարներու շուրջ ամբոխուած ըլլան՝ երբե՛ք չեն կրնար տողորուիլ այն խոր յոյզերով որ մենք միայն կրնանք ըմբռնել: Մերինը ինքնուրոյն դրոշմ ունի:

Ժողովին մասնակցողներու հաշուետուի կամ հաշուեպահանջի եռանդէն եւ անձկութիւններէն վեր, կենսական եւ անհրաժեշտ հարցերու վերեւ եւ ժողովին ազդած պատկառանքի յոյզերէն ալ վեր՝ հայ ճակատագրական խոովքն էր որ կը սաւառնէր: Հոն էին հաւաքուեր մաս մը բեկորներ, վերապրողներէն այն դժոխային փոթորիկէն որ Ջարդ ու փչուր ըրաւ Թուրքիոյ հայութիւնը, եւ ամէնէն զարհուրելին՝ յափշտակեց իրենց ծննդավայրերէն եւ հայրենի տուներէն, ու ցրուեց օտար աշխարհներ, ամէն տեղ, բացի իր հարազատ աշխարհէն, ի՛ր հողէն ու ջուրէն:

Այս բեկորներէն էր որ եկած էին, սարսափը տակաւին իրենց էութեանը մէջ, սերտիւ փարած լոյս գաղափարի մը, գաղափարը փրկութեան գործի մը, միշտ նոր կորուստներու արհաւիրքէն հալածական:

Օտարութեան մէջ ժողովուրդի մը մահացման անխուսափելի չարիքին գիտակցութեամբը զինուած եկեր էին անոնք, անվկանդ կամքով զինուած եւ ցեղին հաւատքը իրենց սիրտերուն մէջ: Դաս առնելով չէ որ սորված էին անոնք, գրքերու մէջ չէին կարդացած, այլ իրական կեանքի եւ չարչարանքի սեւ օրերու պղպջատեսայ դասը կերտեր էր իրենց հոգին ու կամքը: Հո՛ն, հեռուն, շա՜տ հեռուն, անապատներու կիզիչ արեւուն տակ, հովիտներու, դաշտերու կանանչներուն և ծաղիկներուն մէջ գիրկ գրկի, ժայռերու ոտքին թէ ջուրերու յատակը՝ սիրելիներու անթաղ աճիւնները դեռ չեն փոշիացեր եւ միւս տարրերուն հետ նոյնացեր, անոնց սեւեռուն ակնարկը արթուն կը հսկէ պատասխանատու սերունդին հոգիներուն մէջ,— չըլլա՜յ թէ իրենց զաւակներն ու թոռները այս անգամ ալ օտարութեան բնակալոն ու գեղեցիկ գիրկերով կորսուին անդարձ:

Այսպէս, ահա, բոլորը եկեր էին, բոլորը, միակամ եւ սրտցաւ: Տրջ. Վարչութիւնը իր տասնեւհինգ Մասնաճիւղերու ներկայացուցիչներով, 25 պատգամաւորներ եւ եօթը խորհրդակցական ձայնով հրաւիրուածներ, բոլորն ալ խանդավառ գիտակից ոգեւորութեամբ մը ստեղծելով կուռ եւ ազդեցիկ մթնոլորտ մը:

Ֆր. Կ. Խաչը 1932-33ի գործունէութեան շրջանին հինգ նոր մասնաճիւղեր (Սէնթ'Էթիէն, Սէն Շամօն, Կարտան, Անկիէն եւ Աոնուվիլ) աւելցուցած է իր նախորդ տարը մասնաճիւղերուն վրայ եւ կարելին ըրած է իրագործելու համար Դ. Պատգմ. Ժողովին որոշումները, որոնց գլխաւորն էր երկու անմիջական նպատակներու վրայ կեդրոնացնել իր գործունէութիւնը, Ա. Աջակցիլ Թոքախտաւոր հիւանդներու, Բ. Հոգ տանիլ մանուկներու Ֆիզիքական եւ բարոյական գոյութեան պահպանման խիստ կարեւոր գործին:

ա. ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀՈԳԸ.— Տրջ. Վարչութիւնը, հակառակ տնտեսական ներկայ ծանր պայմաններուն՝ ամէն միջոց գործադրած է այս ուղղութեամբ որ եւ է աշխատանք չխնայելու, նոյնը թելադրելով իր Մասնաճիւղերուն, որոնք միշտ օգնած են հիւանդներուն եւ չքաւոր ընտանիքներուն: Մեծ պետութիւններն անգամ, երբ իրենց բոլոր միջոցներովը չեն կրնար յաղթական ելլել Թոքախտի ահաւոր աղէտի դէմ իրենց պայքարին մէջ՝ որքա՜ն աւելի անզօր է տարագիր ժողովուրդի մը սրտցաւ զաւակներուն համեստ լուման: Բայց այն դէթ կաթիլ մը ջուր է ծով կարիքին մէջ եւ այդ է որ ըրած է ու միշտ պիտի ընէ Ֆր. Կ. Խաչը, բոլոր կարելի միջոցներով կռուելով անոր դէմ, դէթ երբեմն անհատներ խլելով մարդկային կեանքի մեծագոյն մէկ պատուհասին ճիրաններէն:

Տրջ. Վարչութիւնը վերջերս գրքոյկ մը հրատարակեց, Թոքախտի դէմ կռուելու համար, պարզ միջոցներու հաւաքածոյ մը, ժողովուրդին համար գրուած եւ խիստ դիւրամատչելի: Այն փոքրիկ հրատարակութիւնը կը սորվեցնէ այդ աղէտին դէմ զգուշանալ, անոր ինքնակոչ ժամանումէն առաջ: Տրջ. Վարչութիւնը եւ իր Մասնաճիւղերը, ինչպէս Մարսէյլ, Կրընօպլը, Նիս, Փարիզ եւ այլն այցելած են անոնց, հիւանդանոցներու եւ սանաթօրիումներու մէջ: Այս նպատակով Կ. Խաչը ծախսած է 12,000 ֆրանք:

Այս մեծ աղէտը հետզհետէ աւելի սոսկալի համեմատութիւններ ստանալուն, Կ. Խաչերու կատարած գործը միշտ աւելի լուրջ հիմերու վրայ պիտի դրուի, կարելի եղած օգնութիւնը չխնայելով անհատ հիւանդներու: Որպէս օտարական՝ մենք զրկուած ենք պետական ապաքինարաններէ օգտուելու բարիքէն, եւ մինչեւ որ ի վիճակի ըլլանք սեփական ապաքինարան ունենալու՝ Ֆր. Կ. Խաչը անդուլ պիտի շարունակէ իր օգնութեան գործը, այցելելով հիւանդներու, օգնելով եւ հրահանգելով ինչ որ կարելի է եւ միջոցներ խորհելով անոնց ապաքինման համար:

Պատգմ. Ժողովը որոշեց սոյն նպատակին համար աժան դրոշմաթուղթեր տպել տալ, նոյնպէս ուժ տալ սպիտակ ծաղիկներու վաճառման, եւ նմանօրինակ ձեռնարկներ կատարել ի նպաստ Թոքախտաւորներուն:

բ. ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ.— Կ. Խաչը իր գլխաւոր հոգատարութեան առարկան ըրած է մանուկներու ֆիզիքական եւ բարոյական պահպանման հարցը: Չէ՞ որ նոր սերունդը ազգային գոյութեան պահպանման մեծագոյն կռուանն է եւ որ սակայն ամէնէն աւելի մատնուած է արագ կորուստի:

Ֆր. Կ. Խաչի Վիէնի, Սէնթ Էթիէնի, Սէն Շամօնի, Կրընօպլի եւ Ալֆորվիլի մասնաճիւղերը դպրոցներ եւ կամ հայերէնի դասընթացքներ ունին եւ ամէն զոհողութիւն սիրայօժար ստանձնած են (մեծ մասամբ գործարաններու մէջ աշխատող բանուորներ են), հոգալով բոլոր ծախքերը: Մասնաճիւղերէն ոմանք ալ ազգ. իշխանութեան բացած դպրոցները յաճախող անկարող աշակերտներուն օգնելու զովելի պարտականութիւնն ստանձնած են: Խիստ գնահատելի են ուսուցիչներու կամ ուսուցչուհիներու ջանքերը որոնք անձնուիրաբար ստանձնած են հայ մանուկներուն հայեցի դաստիարակութեան հոգը: Ֆր. Կ. Խաչը ծախսած է այս նպատակով 13,000 ֆրանք:

Պատգմ. Ժողովը երկարօրէն անդրադառնալով այս կարեւոր հարցին՝ որոշեց միշտ աւելի զարկ տալ այդ ուղղութեամբ կատարուած ձեռնարկներուն, զբաղիլ անոնց ֆիզիքական եւ մանաւանդ հայկական դաստիարակութիւն մը տալու հոգով՝ ընդունելով սակայն որ այս էական կէտերուն դարմանը միայն տուներէն կը սկսի. պէտք է նախ անփոյթ մայրերը գիտակից դարձնել իրենց նուիրական կոչումին եւ հրապարակային դասախօսութիւններով եւ ուրիշ ձեռնարկներով սատարել իր մտաւոր զարգացման: Ֆր. Կ. Խաչի հիմնական նպատակներէն մէկն է հայ կինը մօտեցնել ու մարզել այս ժողովրդական գործին:

գ. ՍԱՆ–ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐ.—Մարմնով ու մտքով առողջ սերունդ մը հասցնելու համար, որուն առաջին եւ հիմնական պայմանը դարձեալ տունն ու ծնողքի ազդեցութիւնն է՝ այս օտարութեան ամենակուլ կեդրոններուն մէջ՝ մեծ ու փրկարար դեր պիտի կատարեն նաեւ Սան–Սանուհիներու միութիւնները, այսպէսով պիտի ճանչնան իրար, պիտի մտերմանան, պիտի վարժուին իրարու, հայ դէմքին եւ հայ ամենաքաղցր լեզուին, պիտի սիրեն իրար եւ պիտի սիրեն ինչ որ իրենցն է, հարազատօրէ՛ն իրենցը:

Կրընօպլը ունի արդէն իր Սան–Սանուհիներու խումբը եւ այս նոր տարեշրջանին միւս Մասնաճիւղերն եւս պիտի ջանան, ըստ յարմարութեան եւ պահանջի՝ բազմացնել նոր սերունդին համար այս խիստ օգտակար եւ դաստիարակիչ խումբերու թիւը:

Մանուկներու օգնութեան գործին սատարելու համար Պատգ. Ժողովը որոշեց Մանուկներու շաբաթ յայտարարել յունուարի առաջին մէկ շաբաթը:

դ. ԲԺՇԿԱ – ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑ.— Փարիզի Մասնաճիւղը այս տարի Իսիի մէջ հիմը դրաւ բուժարանի մը, ուր կանոնաւորաբար շաբաթը մէկ անգամ ձրիաբար կը խնամուին հիւանդներ, եւ որուն կ'աջակցի Իսիի Մասնաճիւղը: Տրջ. Վարչութիւնն եւս միանուագ վճարումով մը մասնակցած է այդ կարեւոր ձեռնարկին:

Պատգմ. Ժողովը այս առթիւ որոշեց.—

1. Աւելի զարկ տալ բժշկա–առողջապահական դասախօսութեանց:

2. Նոր դարմանատուններ բանալ անհրաժեշտ համարուած վայրերու մէջ:

3. Փոքրիկ եւ ժողովրդական ոճով գրքոյկներ հրատարակել, մանաւանդ մանուկներու առողջապահութեան մասին:

4. Երեք ամիսը անգամ մը բժիշկ ղրկել Կ. Խաչի դպրոցները:

5. Չքաւոր տղաքը օդափոխութեան ղրկել եւ օգտուիլ դպրոցական արձակուրդի դիւրութիւններէն:

6. Հիւանդապահական տարրական գիտելիքներով օժտել մեր անդամուհիները:

ե. ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾ.— Բացի թոքախտաւորներու օգնութենէն, եւ դպրոցներու բերած աջակցութենէն, Կ. Խաչը զանազան աղէտներու առթիւ օգնած է ուրիշ գաղութներու արկածեալ հայրենակիցներու: (Վերջին անգամ 500 ֆրանք ղրկած է Պէյրութի հրկիզեալներուն): Նաեւ ստանձնած է Համազգայինի Պէյրութի ճեմարանին համար նուիրուած գրքերու փոխադրութեան ծախքը, 357 ֆրանք:

×

Այսպէս, հակառակ տնտեսական տագնապին դժուարութեանց, Պատգմ. Ժողովը գտաւ որ Ֆր. Կ. Խաչի Տրջ. Վարչութիւնն ու իր Մասնաճիւղերը կարելին ըրած են իրենց ստանձնած պարտականութիւններուն մէջ և միշտ աւելի եռանդով եւ կորովով պիտի լծուին այս ճշմարտապէս փրկարար գործին, հինգ տարիներու փորձառութեամբն ամրացած եւ թարմացած ուժերով ընդառաջ պիտի երթան նորանոր պահանջներու, համաձայն մշակուած ուղեգծին:

Ն[illegible]ան անգամ ընտրուեցա[illegible]ր Ա. Շահլամեան, Մ[illegible] Օրիորդներ Սաթօ Ցակոբեան, Հ. Քօչեան եւ Մ. Մեծատուրեան: Մայիս 28ի երեկոյը փակուեցաւ Պատգմ. Ժողովը, ճոխ թէյասեղանով մը, համակիրներու եւ հիւրերու ներկայութեամբը, մտերմական եւ գեղեցիկ մթնոլորտի մը մէջ, այնքա՜ն սրտագրաւ եւ պատկառելի: Ցանպատրաստից տեղի ունեցաւ գեղարուեստական սիրուն բաժին մը, ուր՝ գեղեցիկ ճառերն ու երգերը, երաժշտութիւնն ու արտասանութիւնները՝ բոլորը ներդաշնակօրէն երգեցին փառքը Մայիս 28ի, հայ ժողովուրդի մեծագոյն տօնին, Անկախութեան տօնին, անբաժանելիօրէն օղակելով զայն հայ կնոջ, հայ ազգային դարերու ընդմէջէն կատարած ու կատարելիք մեծ դերին՝ ֆիզիքական թէ բարոյական: Բոլորն ալ շեշտեցին թէ՝ հայ կինը այսօր ալ, այս ժամանակաւոր տարագրութեան կայաններուն մէջ, ապացոյցը կուտայ իր նուիրական կոչումին, բոլորուելով Կ. Խաչերու վսեմ ու գեղեցիկ նպատակներուն շուրջ: Ան իր մեծ ուժին գիտակցութիւնը կը ներկայացնէ փաստօրէն, քանի որ այս ժողովին քսանեւհինգ պատգամաւորներէն 21ը կազմեցին տիկիններ եւ օրիորդներ, ամէնքն ալ աշխոյժ, եռանդուն եւ յուսալից, բայց յոյսը միմիայն իրենց սեփական կամքին մէջ դնելու ճիգով տոգորուած:

ԱՆԱՀԻՏ

Ց. Գ.—Հանդէսի պահուն խօսք առին.— Ա. Ահարոնեան, Տիկին Շահլամեան, Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, Տիկին Շ. Միսաքեան, Պ.Պ. Ա. Խոնդկարեան, Ճիհանեան, Տէմիրճեան եւ ուրիշներ:

Արտասանութիւններ ըրին.— Տիկ. Օ. Իրբասանեան, Տիկ. Մազմանեան, Պր. Ա. Տէմիրճեան:

Երգեցին.—Պրն. Արամ Վարդանեան, Պարսամեան եւ ուրիշներ:

Օրիորդ Շահլամեան մէջ ընդ մէջ նուագեց Ջութակի վրայ հայկական եւ եւրոպական կտորներ:

Հանդէսը փակեց Ա. Ջամալեան, խանդավառ կոչով մը:

ՏԳԵՂ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Խօսքս այս անգամ ո՛չ կուսակցական պայքարներու մասին է, ո՛չ ալ թաղականական ըսի – ըսաւներու: Ո՛չ մեր անմխիթարութեանց ո՛չ ալ նոր սերունդի այլասերման մասին:

Թող ՅԱՌԱՋի խմբագիրը ներողամիտ գտնուի, եթէ այս անգամ գրել [illegible] մասնաւորապէս հայ տիկիններու կարգ մը տգեղ սովորութիւնները:

Նիւթս այնքա՜ն ուսումնասիրած, այնքան տակած ու խիտ մաղէ անցուցած եմ որ, այլեւս լաւն ու վատը արեւի լոյսին պէս պայծառ եւ անբիծ ձիւնին վրայ ակնաբախ սեւ ժայռին պէս կ'երեւայ:

Եւ ըսեմ նաեւ որ, շատ–շատեր ինծի հետ համակարծիք են:

Չի բաւեր միայն գովաբանել հայ տիկիններու բազմաթիւ առաքինութիւններն ու առաւելութիւնները: Այո՛, հայ կինը պատուախնդիր է, խնայող, խնամող, հաւատարիմ, որ գեղեցիկ եւ այլն. բայց այս բոլորը անձին ու ընտանիքին համար: (Մի՛ նկատի ունենալ բացառութիւնները):

Դժբախտ պայմաններու բերումով, կ'ապրինք քաղաքակրթուած երկիրներու մէջ, ուր շատ քիչ գաղափար ունին մեր բարքերու, մեր սովորութիւններու մասին: Շատեր չեն գիտեր թէ Հայը ի՞նչ ազգ է,— մահմետակա՞ն, քրիստոնեա՞յ, կամ Հայաստան քարտէսին ո՞ր կողմը կ'իյնայ...

Ժամանակ մը Զուիցերիա գտնուելու բախտը ունեցայ: Յաճախ գործի բերումով ընտանիքներու ներկայանալու առիթը կ'ունենայի: Իմ իրական Արեւելքցիի դէմքս կը հետաքրքրէր եւ այդ հարցումները կ'ընէին:

Այժմ հոս ենք, մեր լաւ ու վատ բարքերով: Իրենց աչքին գերանը [illegible] տեսներ, մեր աչքին շիւղը գերան կը կարծեն:

Կրնանք մեր ներքինով հպարտանալ, բայց արտաքին երեւոյթներով կը դատեն մեզ: Մեր նիստ ու կացով, հագուստ–կապուստով: Ուզենք–չուզենք՝ պէտք է ընդունիլ որ արտաքին երեւոյթով կրնանք ներկայանալ եւ մեզի ներկայացնել ու յարգանք ազդել:

Այս տեսակէտով ալ, ճիգ մը ընել՝ մեր ազգային պատիւին ու անունին բարձրացման համար:

Քիչ տարիներ չեն տասը տարին: Ուզենք կամ ո՛չ, քանի որ կը գտնուինք թէ քաղաքակրթուած եր[illegible]

կիներու մէջ ենք, պէտք յարմարինք եւ խորացնենք անհրաժեշտ պայմանները:

Այս գլխաւոր պայմաններէն մէկն է ըլլալ կոկիկ, վայելուչ եւ վարել համապատասխան նիստ ու կաց:

Մի սրտմտիք, յարգելի տիկիններ եւ օրիորդներ, աչքերս գոց չեմ գրեր: Համոզուելու համար բաւ է չուկայ երթալ, «մարչէ»ները, մասնակցիլ հաւաքոյթներու եւն. եւ մասնաւոր ուշադրութեամբ հետեւիլ:

Զգեստաւորութիւնը պատճառ չէ թափթփածութեան, անճաշակութեան եւ նիստ ու կացի, քալուածքի ու խօսուածքի տգեղութեան: (Խօսքս միշտ հրապարակի, տունէն դուրս երեւոյթներու մասին է):

Դեռ քանի մը օր առաջ գիտմամբ «մարչէ»էն անցայ, անգամ մը եւս հազար անգամ խաչեալ, վարկաբեկուած ցեղիս անունին ու փառքին առաւել բերող դէմքերու ու դէպքերու ականատես ըլլալու: Չեմ սխալած եւ չեմ սխալիր դժբախտաբար:

Զգիտեմ խօսիմ հագուստ – կապուստի մասին, դիւրագգածութիւններ վիրաւորելու համար:

Բայց, ի՞նչպէս լռութեան մատնել տգեղական երեւոյթ մը,— կարեւոր երթեւեկի մը մէջտեղ յանկարծ կանգ առնել եւ բարձրաձայն խօսիլ...

Աւելորդ պիտի ըլլար այս տարրական դիտողութիւնը ընել, բայց ամէն անգամ աջէն ձախէն մեր հասցէին գէշ մոլտուքներ է որ կը լսենք:

Յետոյ, «մարչէ»ի կրպակներու առջեւ արգիլուած է դպչիլ, խառնշտկել, օրինակ, միրը ձեռք առնել, նայիլ թէ ուտելը չա՞ս է թէ քիչ: Այսպիսի բաներ կոպիտ խօսքերու տեղի կուտան:

Հանրակառքերէ ելլել-իջնելու ատեն կոպիտ հրմշտուքներ եւ իջնելու ատեն սխալ դարձուածքներ, որ շատ յաճախ կը պատահին, նորէն արտասանել կուտան նախատական բառեր.
— Alors ces Arméniennes...

Այս բոլորը կանխակալ կարծիքներ կը գոյացնեն: Զորս ամիսէ ի վեր, դեռ նոր վերջացաւ Մարսէյլի էն կարեւոր թատրոնին մէկ ներկայացումը, ուր ի միջի այլոց Հայերն ալ խառներ են, զանոնք ներկայացնելով խեղճ ու կրակ, միայն Ֆրանսային հպատակ դառնալու աշխատանքին լծուած, կարճ, շատ կարճ տափաստ մը հագած եւ ձեռքն ալ... մեր սիրելի բոցավառ «Յառաջ»ը:

Հազարաւոր հանդիսականներ լիքը ամէն օր այդ թատրոնին մէջ զուարճացան ու ծաղրանքի նիւթ դարձանք: Անոնք խնդացին ու տեղացի ընկերներ մեր եւեւէն տուին յետոյ: Ու մեր սրտէն անգամ մըն ալ արիւն հոսեցաւ, դաշոյնը նորէն մխեցին մեր սրտին մէջ:

Անգամ մը եւս մեր անունին հետ զուարճացան, լեզուն, վիճակը ծաղրեցին:

Մեր մեծ ու պզտիկ ուսումնականներէն ո՛չ ոք ջանաց անհանգիստ ըլլալ, անօրէնութեան ականջէն քաշելու:

Ահա թէ՛ ինչո՞ւ նոր սերունդէն շատեր կը ջանան ծածկել ազգային ինքնութիւնը: Ահա թէ ինչո՞ւ նրբաճաշակ տիկիններ եւ օրիորդներ հայերէն չեն խօսիր ու չեն կարդար: Թէեւ երբեք չեն կրնար արդարանալ:

Գիտակից դասակարգը կը ճանչնայ մեր բարեմասնութիւնները, բայց գործնականին մէջ տարբեր կը մտածէ, եւ միշտ ալ փաստեր կը գտնէ:

Քիչ մը աւելի լրջութիւն եւ փափկութիւն:

Կ. ՊՈԼԻԿԵԱՆ

Կրթական նախարարը՝ Ս. Մուրատեան վարժարանին մէջ

—·—

ՍԵՒՐ (Յատուկ).- Կրթական Նախարարը Պ. Տը Մոնզի մայիս 24ին իր պաշտօնական այցելութիւնը կատարեց Մուրատեան վարժարանին: Ընդունելութիւն կատարուեցաւ նախ վարժարանի դահլիճին մէջ ուր կը գտնուէին հայ եւ ֆրանսացի ծանօթ անձեր, Տիկին Լէյկ, Ծերակուտական Ժան Տիւրան. Ժօրժ Փիքօ՝ Սուրիոյ նախկին կառավարիչ, Սեւրի քաղաքապետ՝ Վաքըլ, Վերսայլի քաղաքապետի ընդհանուր քարտուղարը, Փարիզի Գիտութեանց եւ Արուեստից վարժարանի տնօրէնը, Պ. Պ. Նորատունկեան, Սինապեան, Տօք. Թորգոմեան, Կիւմիւշկէրտան, Լամերեան, Բաշալեան, Համբարձումեան, Գարակէօզեան, Հօմի տնօրէն Ն. Դաւիթեան, եւ բոլոր Հայ կրթական հաստատութիւններու ներկայացուցիչները: Այս մտերմական հիւրասիրութենէն վերջ, նախարարը առաջնորդուեցաւ վարժարանի սեփական թատերասրահը ուր խմբուած էր ընտիր հասարակութիւն մը. մեծ մասով Ֆրանսացիներ: Երբ նախարարը սրահէն ներս մտաւ, աշակերտական երգչախումբը հնչեցուց «Մարսէյեզը» որուն անմիջապէս յաջորդեց հայկական քայլերգը «Բամ Փորոտան»: Առաջին խօսքը առաւ Մուրատեան վարժարանի քաղաքային տեսուչ հրամանատար Խանզատեան որ ողջունելով նախարարի գալուստը, հաստատութեան եւ ֆրանսահայ գաղութին կողմէ խորին շնորհակալութիւնները յայտնեց կրթական նախարարին բրած այս բացառիկ պատիւին համար: Յետոյ Պ. Խանզատեանի հրաւէրով խօսք առաւ վարժարանի հովանաւորող մարմնին նախագահ ծերակուտական Պ. Ժան Տիւրան, որ շեշտեց մասնաւորապէս այն համակրութիւնը զոր Վիքթօր Հիւկօ եւ Լամարթին տածուցած են սոյն կրթական հաստատութեան հանդէպ, ասկէ մօտաւորապէս եօթանասուն տարի առաջ: Եւ դուք, ըսաւ յարգելի Ծերակուտականը, խօսքը ուղղելով կրթական նախարարին, դուք կը շարունակէք այդ նշանակալի բարեկամութիւնը:

Ճառերէն անմիջապէս վերջ՝ երգեց «Կիլիկիա» երգչախումբը, վարժարանի ուսուցիչ Պ. Գ. Ալէմշահի առաջնորդութեամբ: Աշակերտներու կողմէ կատարուեցան ֆրանսերէն եւ հայերէն արտասանութիւններ:

Ամէնէն վերջը խօսեցաւ կրթ. նախարարը, որ նախ իր շնորհակալութիւնները յայտնեց այս անկեղծ ընդունելութեան համար, յետոյ ըսաւ.—Բառեր չեմ գտներ արտայայտելու համար այն զմայլանքը զոր ունիմ հայ ազգին հանդէպ, Հայուն՝ որ գիտցած է մինչեւ ցարդ ամէն փոթորիկի կուրծք տալ, միշտ անարատ պահելով իր ազգային ազնիւ աւանդութիւնները. շարունակեցէք այս լուսաւոր ճամբան եւ պիտի չուշանայ փայլելու նաեւ ձեզի կատարեալ անկախութեան մը ըղձակաթ արեւը: Յետոյ խօսք ուղղելով Սեւրի քաղաքապետին ըսաւ.— «Դուն որ կը փափաքէիր քու սահմաններուդ մէջ ունենալ բարձրագոյն վարժարան մը, ահա այդ փափաքդ լի ու լի կատարուած է: Մուրատեան վարժարանի գոյութիւնը Սեւրի մէջ մեծ պատիւ է քեզի համար»: Կրթ. նախարարը վերջացուց խօսքը, խոստանալով յանուն ֆրանսական կառավարութեան օգնել ամէն կերպ վարժարանին յառաջդիմութեան որ արդէն մաս կը կազմէ Փարիզի Ակադեմիային: Նախարարը շուրջ մէկու կէս ժամ վարժարանին մէջ մնալէ վերջ, մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Այս առթիւ կ՛իմանանք թէ կրթական նախարարը «Բալմ Ագատեմիք» նշանը տուած է վարժարանի երաժիշտ ուսուցիչ Պ. Գ. Ալէմշահի. եւ հաւանականութիւն կայ որ գալ տարի հայերէն լեզուն ընդունուի իբրեւ երկրորդ լեզու Սորպոնի պսակաւորի քննութիւններուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ կառավարութիւնը փակեց բոլոր համալսարանները, վերջին խռովութեանց հետեւանքով:

ՀԻԹԼԷՐԻ չափաւոր քաղաքականութիւնը քննադատած ըլլալուն համար, երեք ամիս դադարման դատապարտուեցաւ «Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ», որ օրգանն է Գերմանիոյ երկաթուղիներու եւ հանքային ընկերութեանց:

ՍՕՖԻԱՅԻ մէջ սպաննուեցաւ մակեդոնացի համայնավար Փանդով, Միխայլովի կուսակիցներուն կողմէ: Անցորդ մըն ալ վիրաւորուեցաւ: Ոճրագործները ձերբակալուեցան:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ, (Յատուկ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արդութեան խումբը Մայիս 28ի անկախութեան տօնին առթիւ կազմակերպած էր ցերեկոյթ-թէյասեղան մը, մայիս 28ի կիրակի օրը ցերեկէ վերջ: Հայրենասէր հայրենակիցներու եւ ընկերներու կոկիկ բազմութիւն մը ժամանակին լեցուած էր սրահը: Նախագահ ընկ. Կ. Սասունի բացուած յայտարարեց ցերեկոյթը «Մեր Հայրենիք»ով զոր երգեցին բոլոր հայրենակիցները, ոտքի վրայ:

Ընկեր նախագահին ճառէն վերջ, հետզհետէ խօսեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կ. Կոմիտէի կողմէ ընկ. Աշոտ Իսահակեան, Զաւարեան Կոմիտէի կողմէ ընկերներ Բենօ եւ Սարգիս ու Արդութեան խումբէն ընկ. Սուրէն Նաւասարդեան:

Ընդհանրապէս բոլոր ընկերները բացատրեցին անկախութեան եւ ազատութեան արժէքը, դրուագներ պատմելով հայ հին թէ նոր շրջաններու ազատագրական կռիւներէն: Եւ եզրակացուցին թէ «պայքարը դեռ չէ վերջացած, կարելի չէ վերջացնել, մինչեւ որ այդ պայքարին ծնունդ տուող նպատակը, ազատ եւ անկախ հայրենիքը չիրականանայ»:

Ընկ. Դաւիթ Զոլաքեան եւ ընկեր Հրաչ Հանտալեան երգեցին մէկը Գէորգ Չաւուշի երգը եւ երկրորդը՝ «Հով արէք»ը: Տիկին Նուարդ Փանոսեան իր գեղեցիկ ձայնով երգեց «Հայաստան»ը. նոյնպէս փոքրիկն Օր. Տէմիրճեան յուզիչ կերպով երգեց «Նջիր մանկիկը»: Արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Անահիտ Տէմիրճեան, Փանուսիկ Փանոսեան, Մեհրուժան Փանոսեան եւ Խորէն: Ամէնէն վերջը երիտասարդ մը յատակօրէն արտասանեց «Սասունցի Դաւիթ»ը, որով փակուեցաւ հանդէսը:

Գ. Վարդունի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 29 մայիս (Յատուկ).— Հ. Հ. 15րդ տարեդարձը տօնուեցաւ շաբաթ իրիկուն, Սալ տը Քոնֆերանսի մէջ:

Սակաւ էր բազմութիւնը, ինչպէս պարել 11ին: Մեծ մասով վառվռուն երիտասարդներ:

Հանդէսը բացուեցաւ «Յառաջ ընթանանք» խմբերգով: Մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ, մեներգ, խմբերգ եւ ջութակ, որոնցմէ պ. պ. Չէքէմեան, ջութակով, Խանազեան՝ մեներգով ու Յարութիւնեան արտասանութեամբ մը աւելցուցին հանդէսին փայլը:

Յետոյ խօսեցաւ ընկ. Ս. Թորոսեան, պարզելով Մայիս 28ի պատմական փուլերը, եւ անոր ուժն ու հմայքը մեր այս օտարութեան կեանքին հետ:

Ընկերոջ բանախօսութենէ վերջ, ներկաները, մանաւանդ մեր ընկերները, ծափերու մէջ թնդացուցին «Մեր Հայրենիք»ը: Ու կամաց կամաց սրահէն մեկնեցան, «Ազատութիւն» բառը իրենց շրթներուն:

Գեղամ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԱՐԴԱՐ ՎԵՐԱԳՐՈՒՄՆԵՐ

—·—

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ այս խորագիրով խմբագրականի մը մէջ (24 մայիս).

— «Տեղական մամուլի մէջ մեր ժողովուրդի հասցէին մերթ ընդ մերթ ուղղուած անճիշդ վերագրումներն ու հայրենակիցի անվայել վերաբերմունքը այնքան ցաւ չի պատճառեր մեզ, որքան կը պատճառէ պետական բարձրաստիճան եւ դատախազական պաշտօնատարներու երբեմն ունեցած նախատական արտայայտութիւնը: Պէյրութ հրատարակուող օրաթերթ մը դեռ մինչեւ այսօր չէ մոռցած «Սուրիա եւ Մենք» տխրահռչակ գրքոյկի պատմութիւնը եւ վերջերս սկսած է նոյնութեամբ հրատարակել անոր բովանդակութիւնը: Ուրիշ թերթեր, ի հարկէ մասնաւոր նկատումներով եւ բոլորովին հակահայ տրամադրութիւններու զոհ, առիթ չեն փախցներ հակահայ հրատարակութիւններ ընելու համար: Ծախուած գրիչներու եւ խաթարուած խիղճերու գործ են անոնք:

Սակայն ինչո՞վ բացատրել պետական ամենաբարձր դիրք գրաւող անձնաւորութեան մը, բազմաթիւ առիթներով իրեն ներկայացող Հայերու հանդէպ ցոյց տուած նախատական վերաբերմունքը: Չենք ուզեր թուել մանրամասնութիւնները, սակայն մեր ակնարկած պաշտօնատարը, ինչպէս ըսինք, Լիբանանի ամենաբարձր եւ կարեւոր աթոռներէն մէկը կը գրաւէ, որ գործի եւ խնդրանքի համար իրեն ներկայացող Հայերու ազգային զգացումները վիրաւորելու եւ ամբողջ հայութիւնը նախատելու համարձակութիւնը կ՚ունենայ:

Մենք չենք ուզեր խնդիր հանել եւ երբեք չպիտի ցանկանք, եթէ Ն. Վսեմութիւն բարձրաստիճան պաշտօնատարը իրեն ներկայացող Հայերու անհատական արժանապատուութիւնը վիրաւորէր: Սակայն դժբախտաբար նախատինքը կ՚ուղղուի հայ ժողովուրդին:

Եւ այս դարուս, մանաւանդ հանրապետական երկրի մը մէջ, այս աստիճան փանաթիզմ, ճիշդը ըսելով, երեւակայութեան սահմանէն դուրս է:

Հայերը այս հայրենիքին հաւատարիմ են եւ կը յարգեն անոր բոլոր մտաւորական եւ պետական ղեկավարները, առանց կրօնական խտրութեան եւ նկատումներու: Քաղաքական ոչ մէկ հաշիւ կը հետապնդենք այս երկրին մէջ, որով ոչ մեր թիւը աւելի ցոյց տալու փափաք եւ պէտք ունինք եւ ոչ ալ կ՚ուզենք բարձր դիրքեր եւ պաշտօններ գրաւել: Պարզապէս կ՚ուզենք օգտակար ըլլալ այս հայրենիքին, ի սպաս դնելով մեր կարողութիւնները անոր բարգաւաճումին եւ յառաջդիմութեան համար: Կ՚ուզենք տրամադրել մեր բազուկները, մեր միտքը եւ մեր լաւագոյն տրամադրութիւնները, առանց բեռ դառնալու պետական գանձին:

Եւ, երբ այս է մեր դիրքը եւ որոշ մեր նպատակը, ինչո՞ւ համար են մեր ժողովուրդի հասցէին ուղղուած նախատինքներն ու վիրաւորանքները»:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

—·—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 մայիս.— Ինչպէս գրած էի, Մարսէյլի շաքարի գործարանին բանուորներն ալ հանգանակութիւն մը կատարած էին ի նպաստ Պէյրութի հիւանդներուն, «Յառաջ»ին ղրկելով 90 ֆրանք, հաւաքուած 13 անձերէ:

Ահա նոր հանգանակութիւն մը եւս նոյն գործարանէն, ուր կ՚աշխատին 500 հայ բանուորներ: Այս երկրորդ հանգանակութեան մասնակցեցան.— Գրիգոր Եղիկեան 20, Յակոբ Քէօսէեան 15, Գեղամ Պօղոսեան 10, Եղիա Սօլաքեան 10, Նշան Քէհաեան 10, Նշան Կիլիկեան 5, Մուշեղ Էքիճեան 5, Յովսէփ Թելլեքեան 5, Պետրոս Սօլաքեան 5, Համբարձում Զալիգուշեան 5, Սեդրակ Քէհաեան 5, Գասպար Շէյլիկեան 5, Սողոմոն Շօրդիկեան 5, Աստուր Օհաննէսեան 5, Կոմէս Քէօսէեան 3, Դանիէլ Դաւդանեան 3, Նշան Շուշլիկեան 2, Դաւլի 2, Պօղոս Աստուրեան 2, Ճորճ 1.50: Գումար 123 ֆր. 50 սան.:

Սոյն դրամը մասնակցողներու որոշումով մայիս 11ին ղրկուեցաւ Պէյրութ, Սահակ Կաթողիկոսին: Թղթատարի ծախքը զեղչելով (3.50 ֆր.) ղրկուած է 120 ֆրանք:

Անչուշտ ուրիշ բանուորներ ալ պիտի հետեւին մեր օրինակին, փութացնելով իրենց բաժինը:

ԲԱՆՈՒՈՐ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՊԱՀԱԿԸ

Նետուեց կեանքի մէջ, թատրոն, սինեմա, պար, զուարճութիւն, այցելութիւններ:

Բայց երկար չտեւեց նրա արբեցած, ուրախ վիճակը: Յագեցաւ աչքը շրջապատի գեղեցկութիւններով, լեցուեց ականջը երգով ու ծիծաղով, կշտացաւ մարմինը մինչեւ մերժումի աստիճան:

Ու մի օր նա զգաց մի մեծ բաց, մի պակաս:

Ի՞նչ էր ուզում նա. ի՞նչ բանի էր կարօտում. չգիտէր: Թախիծից դարձաւ մելամաղձոտ:

Համալսարանի պարապմունքներն անգամ չլցրին նրա հոգին: Սկսաւ ջղայնանալ, որ տանը քոյրը եւ եղբայրը անգլերէն են խօսում. կարծես ծնողներն էլ տեղի են տալիս, տունը դարձել է օտարախօս: Այդպէ՞ս էր միթէ իր Հայաստան մեկնելէն առաջ. էր յիշում. Թւում էր նրան, թէ այդպէս չէր, որ հիմա են օտարացած եւ այդ խորթ էր իրեն:

Նա պահանջեց որ տանը հայերէն խօսին, որ եղբայրը եւ քոյրը հայ մարդկանց միութիւնների մասնակցին, որ լուրջ կերպով հայերէն գրականութեան, պատմութեան հետեւին:

Քոյրն ու եղբայրը ծիծաղեցին. Նոյն իսկ ծաղրեցին պարտուած Հայաստանը, փախչող դասալիք հայ զինուորը, անախորժ հայերէնը եւ Հայաստանէն նոր եկած կեղտոտ, կոպիտ Հայերը:

Խորունկէն խոցուեց Գուրգէնի սիրտը եւ նա զգաց իրեն իր տանը մինա՛կ, խորթ:

Իր շրջապատում տասնեակներով հայ եւ օտար կրթուած, գեղեցիկ աղջիկներ կային, բայց ոչ մէկը չէր գրաւում իր ուշադրութիւնը, ոչ մէկը չէր խօսում սրտին:

Նա կարօտում էր Աստղիկին. այս աղջիկները նման չէին նրան: Սիրուն, ազնիւ, խելօք էին չինական անօթների պէս, բայց նրանց ներսը պարապ էր, բովանդակութենէ, կեանքէ զուրկ: Աստղիկը՝ այն պարզունակ, մի քիչ անտաշ աղջիկը՝ ունէր հարուստ հոգի, խորունկ, անկեղծ զգացմունքներ, ունէր իտէալ, ու որպէս կին, անմատչելի եւ բարձր:

Իսկ այս ինքնամտոյց աղջիկները ... ձանձրալի են, տափակ:

Նա կարօտեց Հայաստանին, նրա երկնքին, արեւին, հողին ու ձիւնին, մինչեւ իսկ անձրեւին ու ամպերի որոտին: Նա կարօտեց հայ ժողովուրդին, այն պարզ մարդկանց, որ բաց սրտեր ունէին, միմեանց հարազատ, միմեանց եղբայր:

Առանց իրեն հաշիւ տալու՝ նա երբեմն գնում էր նաւահանգիստ: Գետը լայնատարած, որ միանում էր ովկիանոսի հետ, հսկայ նաւերը, որ գալիս էին հեռուներէն ու մեկնում հեռուները՝ աւելացնում էին նրա հոգու կարօտը: Թւում էր նրան, թէ այնքան էլ հեռու չէ Հայաստանը, թէ կարող է պարզել թեւերը ու հասնել, գրկել նրան: Գուրգէնը տառապում էր հայրենաբաղձութեամբ:

Մայրը կարծես հասկանում էր Գուրգէնին: Ուզում էր օգնել նրան դուրս գալու այդ վիճակէն:

Սկսում է նրա մօտ գովել այս ու այն աղջիկը. մանաւանդ Անժէլը. մի գեղեցիկ, մի կիրթ աղջիկ, որ բաւական հայերէն գիտէր, լաւ էլ ջութակ էր նուագում: Ու լինում է այնպէս, որ օրիորդ Անժէլը դառնում է նրանց տան մշտական այցելուն. միշտ Գուրգէնի քրոջ՝ Մարիամի հետ. միշտ նրանց մթնոլորտում: Այդ էլ չի օգնում Գուրգէնին. Անժէլն իր բոլոր հրապոյրներով չի կարողանում լցնել նրա հոգու պարապը:

Մի օր Նիւ Եորքի փողոցներում մի արտակարգ եռ ու զեռ կար, տօնական տրամադրութիւն:

Անհամբեր Գուրգէնն իջաւ քաղաքի կեդրոնը: Տօն կար, այո: Խուռն բազմութիւն, զօրք, դրօշակներ, նուագ: Դիմաւորում, յարգում էին ինչ որ գահաժառանգի:

Ամերիկան ցոյց էր տալիս այդ ապագայ գահակալին իր երկրի ուժը, զօրութիւնը, հարստութիւնը, փառքը եւ ժողովուրդն ուրախ էր, երջանիկ:

Գուրգէնը, որ նոյնպէս այդ երկրի քաղաքացին էր, ինչո՞ւ չէր կարողանում մասնակից լինել այդ ուրախութեան. ինչո՞ւ հպարտ չէր զգում իրեն. ինչո՞ւ անտարբեր անցորդի նման քալում էր մայթերով եւ ինչո՞ւ տխուր, ինչո՞ւ պարապ էր հոգին:

Յանկարծ նա յիշեց Կարսը՝ մայիսեան ապստամբութենէն յետոյ:

Ամառ էր. խորհրդարանի ծերունազարդ նախագահը՝ «Հայր Աբրահամը» գալիս էր Կարս, պիտի երթար Սարը Ղամիշ:

Այդ օրը խանութները փակ էին, քաղաքը դրօշազարդուած, ամբողջ ազգաբնակութիւնը դուրս էր, գնում էր երկաթուղու կայարանը՝ նախագահին դիմաւորելու:

Կառքեր ու ձիեր զարդարուն գոյնգոյն թաշկինակներով, ժապաւէններով, դաշտային ծաղիկներով ու կանաչով. աշակերտներ՝ ծաղկեփունջերով, հայ արիներ՝ պաշտօնական ըզգեստներով, ու զօրք, հեծեալ, ձիաւոր ... Արեւի տակ ոսկի փայլը փողերի ու թմբուկների ու սրտաբուխ, ուրախ ժպիտը բոլոր դէմքերի:

Յիշեց այն վայրկեանը, երբ կայարանի զանգն աւետեց գնացքի մեկնիլը վերջին կայարանէն:

Կառքե՛ր, ձիաւորնե՛ր, տաւորնե՛ր, հարիւրներ հազարներ շարժուեցին դէպ ի գիծն ի վեր՝ ճանապարհին իրենց ողջոյնը տալու սիրելի նախագահին:

Յիշեց այն պահը, երբ գնացքն իր ընթացքը դանդաղեցնելով մտաւ կայարան:

Նուագ, զօրքը բարեւի կեցած ու ժողովուրդի խանդավառ կեցցէները սրտաբուխ:

Ճառե՛ր, ողջագուրանք, խանդավառութիւն:

Ու հեռո՛ւն, բա՛րձր միջնաբերդի վրայ ազգային դրօշակը ծփծփուն:

Ո՛չ, այն ժամանակ Գուրգէնը դիտող չէր, այն ժամանակ նա հպարտ էր ու հոգին լցուն, լցո՛ւն:

Այդ յուշերը սեղմեցին Գուրգէնի կոկորդը, աչքերը խոնաւցան:

Նա փախաւ փողոցներէն, ուր ամէն ինչ իրեն խորթ էր, իրեն համար չէր:

Վերադարձաւ տուն, քաշուեց իր սենեակը, պառկեց: Յոգնած էր զգում իրեն, թէեւ շատ չէր քալել:

Մայրն զբաղած էր խոհանոցում, իսկ քոյրն ու եղբայրը տունը չէին: Երեւի քաղաքումն էին:

— Ինչո՞ւ, իրե՞նց ինչ:

Տխուր էր, մի ծանր բան ճնշում էր սիրտը. ուզում էր քնել, մոռացուել:

Քնո՞ծ է, թէ արթուն՝ չգիտէ:

Արաքսի ափին, թնդանօթների մարտկոցում պահակ է կեցած նա:

Այդ թնդանօթները պիտի կասեցնեն թշնամու գրոհը, պիտի պաշտպանեն հայրենիքը: Պահակ է, ինքը:

Յանկարծ կասկածելի շարժում է նկատում թշնամու դիրքերում:

Պէտք է տալ ազդանշանը, պէտք է ոտքի հանել զօրքը:

Բայց Գուրգէնի թեւերը թուլացած են. չի կարողանում հրացանը պահել, չի կարողանում սուլիչը շրթունքին մօտեցնել: Թշնամին շարժւում է. Գուրգէնի ծնկները դողում են. ահա՛, ահա պիտի ընկնի ու մարտկոցն առանց պահակի պիտի մնայ:

Նա հաւաքելով վերջին շունչը՝ կանչում է — Օգնութի՛ւն ... հասէ՛ք պահակներ, հնչեցրէք շեփորը, ոտքի հանէք զօրքը, զգաստ պահէք ժողովուրդը՝ հայրենիքը վտանգի մէջ է: Բայց Գուրգէնի ձայնը չի հնչում, ոչ ոք չի լսում, ոչ ոք օգնութեան չի հասնում:

Վերջին անգամ նա կանչում է.

— Հասէ՛ք ... պահակն ընկած է, մարտկոցը պարա՛պ ...

Ընկնում է յուսահատ. ու յանկարծ ... աչքերին չի հաւատում, մարտկոցը պարապ չէ. ահա մէկը, մի պատանի վերցրել է իր թողած հրացանը եւ կանգնել է մարտկոցում, զգաստ, պատրաստ:

— Ո՞վ է այս, ո՞վ է այս հրաշք պատանին:

— Վահագնը, ազատութեան հայ ոգին:

. . . .

Այս ի՞նչ է. մի՞թէ պարտուած են. մի՞թէ նահանջ է, մի՞թէ Արաքսի ափին են արդէն:

Այո, երգում են.

— «Մայր Արաքսի ափերով,
Քայլամոլոր գնում եմ» ...

Ո՛չ, Գուրգէնը քնած չէ. այս երազ չէ, անուրջ չէ, նա լսում է պարզ, հաստատ:

Դէմքն առնում է ափերի մէջ ու լալիս է լալի՜ս ...

Մէկը կամաց բաց է անում սենեակի դուռը:

«Մայր Արաքսը» երազ չէր:

Անժէլը ջութակ էր նուագում, իսկ Մարիամը երգում էր մեղմ ու անուշ:

Գուրգէնը ելաւ. մօտեցաւ դրանը ու կանգնեց:

Երգը ընդհատուեց:

Նա կեցաւ անշարժ, հայեացքը սեւեռուն, անորոշին: Անորոշի՞ն. ո՛չ. նա հոգու աչքերով տեսնում էր Արաքսը, Հայաստանը եւ Վահագնի ոգին, որ սուրը ձեռին պահակ էր կեցած հայրենի սահմաններում:

Աղջիկները, որ ուզեցել էին մի անակնկալ սարքել Գուրգէնին՝ լռեցին, երկիւղած նայեցին նրա սեւեռուն բիբերին:

Անժէլը, որ արդէն սիրում էր Գուրգէնին, քնքոյշ ձայնով ասաց.

— Գուրգէ՛ն, ձեզի համար սորվեցինք այս երգը:

— Ինծի համա՞ր ... ու նա չեշտ նայեց աղջիկների աչքերին:

Ինծի համա՞ր, շնորհակալ եմ. բայց այդ քի՛չ է, այդ չի՛ լցնի հոգուս պարապը: Հայ լեզուն, հայ երգը սովորել ինծի, կամ մէկ ուրիշի համա՞ր, ո՛չ, ոչ, նա պիտի սովորէք, նա պիտի գիտնաք, դուք պիտի նոյնանաք նրա հետ, ձե՛զ համար, որ ձեր հոգին լցուի, ձեր էութիւնը իմաստ առնայ:

— Սովորեցնե՛լ ...

Ու յանկարծ Գուրգէնի հայեացքը պայծառ, դէմքը զուարթացաւ, դէմքը բարձրացաւ. հոգու պարապը լեցուած էր:

— Սովորեցնե՛լ ... Այո՛, պահակ կենալ հայ ազատութեան հոգեկան մարտկոցում:

ԼԵԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Վերջ

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։ Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ։

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԱՐՍԷԼԻ «Հրայր» խումբի ընկերները սոխաղաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ընկ. Օննիկ Կարապետեանի տան մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 9ին, ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Զեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի մասին։

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ սոխաղաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» Գրադարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՎԻԷՆԻ «Քրիստափոր» խումբի ընկերները վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ներքին կանոնագրի կարգ մը յօդուածները»։ Կը հրաւիրուին Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու ընկերները։

ՇԱԼԷԹԻ «Բարգէն-Սիւնի» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ընկեր Վ. Սնգճեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

«Մ Ա Յ Ի Ս 2 8»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ Ընկերներ՝ Լ. ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը ներկայացուի 5 ԹԻԻ ԽԵԼԱԳԱՐԸ

ՄՈՒՏՔ՝ 1 ՖՐԱՆՔ։

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 10 ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

×

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՈ

կազմակերպուած՝ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը ներկայացուի՝ «ՄԵՐ ՍՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ» (Զաւեշտ)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ, ԱՐԱՄ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Գրդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՍԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (Ջութակ), Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ԱՐԱՔՍԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ եւ Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ (արտասանութիւն)։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

⁂

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին

Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին.— Տէսինի Երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «Արծիւ» Ֆանֆառը, ղեկավարութեամբ Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԽՏԻԿԵԱՆի։ Օրիորդներ՝ ԾՈՎ. ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՀԵՐՍ. ԴԸՄՊԼԵԱՆ (Մեներգ), Ս. ՀԻՒՍԵԱՆ, Տիկ. Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ և ընկ. ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՁԷ (Արտասանութիւն)։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ԱՊԱՌԱԺ» ԽՈՒՄԲԻ եւ հովանաւորութեամբ ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին։

ՍԱԼ ՏԸ ՖԷԹԻ ՇԲԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տէսինի Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԾԻԻ» ՖԱՆՖԱՌԸ, ղեկավարութեամբ ընկ. Ժ. ԽՏԻԿԵԱՆի։ Օր. Ծ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), Պ. Գ. ԱՂԱԲԵԿԵԱՆ (Ջութակ)։ Խմբերգներ, արտասանութիւն եւայլն։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

×

ՍԷՆ ԺԷՌՕՄԻ (Մարսէյլ) ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՊԷԼՖՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՊԷԼՖՈՆԻ Հ. Յ. Դ. ՎԱՀԱԳՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին

ՔԱՋԷՐՆ Տ'ՕՖԸՄՕՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի ընկ. Ս. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ (Լիոնէն)

×

ՊՈՐՏՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131, rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard։ Զեկոյց՝ Գեր. Հ. Վ. Հացունիէ «Հայ տառերու ձեւափոխման մասին»։ Մտքերի փոխանակութիւն այդ հարցի շուրջ։ Ցանկալի է հայ գիտակից մտաւորականութեան ներկայութիւնը։ Ըստ սովորութեան՝ անհատական հրաւէրներ չեն ուղարկուած։ Մուտքը ազատ է։

ՏՕՔԹ. ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ

Բոլորովին ապաքինած ըլլալով, կ'ընդունի իր հիւանդները ըստ առաջնոյն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—6, **Rue Dugas**, թիւ 8, որ կը գտնուի թիւ **44 Avenue de Versailles**ի քով։ Մէթրօ **Mirabeau** կամ **Javel.**

Նուագահանդէս ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

Maison GAVEAUի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45, Rue LA BOETIE, Métro : MIROMESNIL

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Soliste de la Société des Concerts du Conservatoire, des Concerts Lamoureux, Pasdeloup, Poulet.

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ (Ջութակ)

Mlle MARCELLE GAUDAIS (Harpe) — **Mr. SERRIERE** (Cor Anglais)

Պ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ — **Mr JACQUES HONORAT** (Flûte)

ԵՒ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ԼԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը նուագեն դասական կտորներ եւ Պարթեւեանի եկեղեցական եւ հայ աշխարհիկ գործերը։

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը

Գիներ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Դաշտային զբօսանք

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏՈՒԸՆԷ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

նախաձեռնութեամբ «ՍԻՓԱՆ»ի եւ մասնակցութեամբ «ԱՐԱՐԱՏ» եւ «ԲԻՒՐԱԿՆ» երգչախումբերու, Bagneuxի մէջ

Պ. ԿԱՐԳԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆի պարտէզը։

Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux, ուր առաջնորդողներ պիտի սպասեն առաւօտեան ժամը 9 - 11 եւ 2 - 3։ Ուշացողները հարցնեն Mme Curie փողոցը բնակող Հայերուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ եւ բոլոր ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն՝

ԲԺիշկ Մ. ՆՈՐԱՅՐի

անակնկալ մահուան առթիւ։

×

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ եւ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ», «Զաւարեան», «Արամ», եւ «Անդրանիկ» խումբերու ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն՝

ԲԺիշկ Մ. ՆՈՐԱՅՐի

կսկծալի մահուան առթիւ։

×

ՄԱՐՍԷՅԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ եւ բոլոր ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն՝

ԲԺիշկ Մ. ՆՈՐԱՅՐի

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՍԻՓԱՆ երգչախումբի ընդհ. ժողովը այսօր, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 51, րիւ Րիվօլի։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Այժ տուէք ձեր զաւակներուն

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

2.- ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, **17, Rue Damesme, PARIS**

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆԸ

Մեծ հատոր մը որ կը պարունակէ ՓԱՐԱՒՈՆ ՍԷՄ ԱՆՏՈՆԸ, ԻՇԽԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՆ, ԱՐԶՈՒՆԻ ՍՐԲԱԶԱՆԸ եւ բազմաթիւ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ԾԻԾԱՂՆԵՐ

Համակ Ծիծաղ, Սրամտութիւն, Խնդում, Ժպիտ

Արտասահմանեան ամբողջ հայ կեանքը եւ դէմքերը պատկերացուած են այս հատորին մէջ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ **15** Ֆր., ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ **20** Ֆր.

Դիմել՝ **17, RUE DAMESME :-: PARIS (13e)**

« Երկար եւ առողջ ապրելու միակ պայմանը ծիծաղիլն է »:

ՏՈՔԹ. ԼՕՄՊՐՕԶՕ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (Չ)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՃԻՏՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

—•—

Այս վստահութիւնն ունենալով է, որ Թագուհին կ'ազդէ ցարին վրայ, որ կը մերժէ մայրաքաղաքէն եկած խորհուրդները։ Թագուհին չուզեր հաւատալ ցարի հրաժարման լուրին։ Իսկ երբ կը հաստատուի, մինչեւ վերջ այն համոզումը կ'ունենայ, թէ ռուս ժողովուրդը կը սթափի եւ թագաժառանգը գահ կը բարձրացնէ...

Մարտ 21ին, երբ ցարը կառախումբին մէջ բանտարկուած հռչակուեցաւ, նոյն գործողութիւնը տեղի ունեցաւ նաեւ Թագուհիին հանդէպ։ Թագուհիին բանտարկութեան որոշումը իրեն յայտնեց զօրավար Քորնիլովը։

Մարտ 22ին Ցարսկոյ Սելօ հասաւ նաեւ ցարը։ Երբ կայարանին մէջ կառախումբէն իջաւ, իր շքախումբին մեծ մասը լքեց ցարը եւ փախաւ։ Իսկ երբ ինքնաշարժը հասաւ պալատ, դուռները փակ էին։ Միայն հերթապահ սպային կարգադրութեամբ դուռները բացուեցան «նախկին ցարին» առջեւ։ Բակէն անցած ժամանակ, կարմիր զարդանիշերը կուրծքերուն փակցուցած սպաներէն ոչ մէկը բարեւի կեցաւ Մեծն Ռուսաստանի միապետին առջեւ։

Թագուհին եւ ցարը իրարու հանդիպեցան ժպտելով։ Իսկ երբ մինակ մնացին, երկուքն ալ դառնօրէն լացին։

×

Ժամանակաւոր կառավարութիւնը ցարի ընտանիքին բանտարկութիւնը կ'արդարացնէր այն պատճառաբանութեամբ թէ զինուորները եւ բանուորները ծայր աստիճան գրգռուած վիճակ ունին եւ, եթէ ցարը ազատ ձգեն, կրնան ինքնագլուխ քայլերու դիմել։ Միւս կողմէ, անհրաժեշտ կը նկատուէր օրինական ճանապարհով քննութիւն կատարել և լուսաբանել այն բոլոր խնդիրներն ու դէպքերը, որոնք առնչութիւն ունէին ցարին եւ իր կառավարութեան վարած քաղաքականութեան հետ։

Դեռ եւս Մոգիլեւի մէջ, ժամանակաւոր կառավարութեան ներկայացուցիչները խոստացած էին ցարին հնարաւորութիւն տալ ընտանիքով միասին մեկնելու արտասահման։ Քանի մը ամիս առաջ, անգլիական դեսպանին աջին կողմէ հրատարակուած լուրերու մէջ կը հաստատուի, որ, իրօք, ժամանակաւոր կառավարութիւնը բանակցութիւններ կը վարէր Անգլիոյ կառավարութեան հետ ցարին՝ ընտանիքի հետ միասին։ Սակայն, վարչապետ Լոյտ Ճորճը կը մերժէ՝ վախնալով անգլիացի աշխատաւոր զանգուածներու վրդովումէն։ Լոյտ Ճորճը չհերքեց, իսկ ժամանակաւոր կառավարութեան տարադիր նախարարները հաստատեցին այդ ամէնը։

×

Ժամանակաւոր Կառավարութիւնը լիազօրեց դատական նախարար Կերենսկին ապահովելու ցարական ընտանիքի հսկողութիւնը։ Կերենսկին հետեւեալ կարգադրութիւններն ըրաւ.—

Ցարը, իր ընտանիքին անդամները եւ պալատին մէջ մնացած մարդիկ կը զրկուին արտաքին աշխարհի հետ յարաբերութիւն պահպանելու իրաւունքէն։ Պալատին ներսը ազատ են, բայց դուրսը, պալատի պարտէզը կրնան շրջիլ միայն մասնանշուած շրջանակին մէջ եւ պահակներու հսկողութեամբ։ Կրօնական արարողութիւնները կը կատարուին պալատական եկեղեցին մէջ, տեսակցութիւններ կը թոյլատրուին միմիայն Կերենսկիի անձնական թոյլտուութեամբ և ամբողջ նամակագրութիւնը կ'անցնի յատուկ գրաքննութենէ։ Պալատը եւ պարտէզը կը շրջապատուին պահակներով։ Դուրսի հսկողութիւնը կը յանձնարարուի պահակներու պետ Կորովիչենկոյին, իսկ ներսի՝ պալատի պարէտ Կոբիլինսկիին։

Անկէ զատ, ցարէն կ'առնուին բոլոր թուղթերը եւ որոշ ժամանակի համար կ'արգիլուի անոր տեսակցութիւնը Թագուհիին հետ։ Ցարը եւ Թագուհին իրաւունք ունէին հանդիպելու միայն ընդհանուր ճաշասեղանի շուրջ եւ հերթապահ սպայի մը ներկայութեամբ։

Այս միջոցները բաւարար չնկատուեցան շարք մը յեղափոխական սպաներու կողմէ եւ անոնք պահանջեցին պալատի պարէտէն՝ ամէն օր ստուգման ենթարկել ցարի ընտանիքին անդամներու թիւը։ Զափազանց խիստ գտնելով այս առաջարկը, Կոբիլինսկին միջին ճամբան գտաւ,— երբ ցարին ընտանիքը նախաճաշի նստի, ներս կը մտնեն հերթապահ սպան եւ վերջինիս փոխարինելու եկած երկրորդ սպան։ Այս ձեւով, առանց յայտնելու բուն նպատակը, ստուգումը կը կատարուի։

Ցարը սովորութիւն ունէր միշտ ձեռք երկարելու պահակ սպային, անոր մեկնումի պահուն։ Անգամ մը, երբ նոյնն ըրաւ սպայ Եարինիչին, այս վերջինը մերժեց սեղմել ցարին ձեռքը։ Ցարը յուզուած մօտեցաւ սպային եւ ձեռքերը դնելով անոր ուսերուն, հարցուց.

— « Ցանուն ի՞նչի, սիրելիս »։

Սպան պատասխանեց.

— Ես ժողովուրդի զաւակ եմ։ Երբ ժողովուրդը ձեզ ձեռք երկարեց, դուք չընդունեցիք։ Այժմ ես ձեզ ձեռք չեմ տար »։

Իր կարգին, Ցարսկոյի Սելոյի խորհուրդն ալ կը միջամտէր պալատի հսկողութեան գործին եւ իր կողմէ պալատի պարէտին օգնական նշանակեց հայ սպայ մը՝ Դոմոյեանց։ Այս վերջինը շատ դժկամակ ընթացք ունէր ցարի ընտանիքին հանդէպ եւ անգամ մը նոյնիսկ մերժած է ցարին ձեռքն ընդունիլ։

Դոմոյեանցը կը խուզէր պահակ զինուորները եւ զանոնք կը գրգռէր ցարին դէմ։ Պահակները չէին քաշուիր իրենց զգացումները բարձրաձայն արտայայտելէ, շատ անձամբ ձակ էին դարձած, պարտէզին մէջ կը նստէին Թագուհիին քովը, կը ծխէին ու անհաճոյ խօսքեր կ'ուղղէին։ Առանց պատճառի ներս կը մտնէին պալատը եւ զանազան գիտողութիւններ կ'ընէին։

Անգամ մը զինուորները պահանջեցին տեսնել թագաժառանգին ձեռքը կը տեսնեն փոքրիկ խաղալիք հրացան մը։ Անմիջապէս կը պահանջեն զինաթափել ընել փոքրիկը, ինչ որ կը կատարուի։ Ցարին տղան շատ կ'ազդուի եւ տխրեց կուլայ։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 3 ՅՈՒՆԻՍ 1933

3 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2205

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԱՌԱՆՑ ՀԱՍԿՆԱԼՈՒ

Տառերու «բարեփոխում»ն ալ պատրուակ դարձաւ տեղի-անտեղի ակնարկներ սպրդեցնելու, «պահպանողականութիւնը» ծաղրելու եւ «յառաջդիմութիւնը» փառաբանելու:

Այս տարրական հարցին մէջ ալ, երբ կը փորձուիս տեսակէտ յայտնել, մարդիկ այդ պարտականութիւնդ կը վերագրեն կանխակալ կարծիքներու եւ կուսակցական կիրքի:

Մէկդի դնելով բոլոր մանրամասնութիւններն ու բանդիտութիւնները, անգամ մը եւս արծարծենք ինչ որ ըսինք առաջին օրէն, երկու խմբագրականներով:

— «Ընդունենք թէ որոշ տառեր բարեփոխման կը կարօտին:

Բայց, ինչո՞ւ նկատի չեն առներ որ, հոգեբանական այս պահուն, եւ այս ցիրուցան վիճակին մէջ, ամէնէն բարեմիտ բարեփոխումն ալ կրնայ յանգիլ չարափոխման,, անմիտ եւ անհոռնի նորաբանութեան մը:

Եւ մանաւանդ ինչո՞ւ կը մոռնան որ, տառերու «բարեփոխում»ն ալ, ինչպէս ուղղագրութեան «բարեփոխումը», ամէն բանէ առաջ պիտի ծառայէ կտրելու կապը՝ անցեալին հետ, Հայաստանի եւ գաղութներու միջեւ, ստեղծելով քաոս մը:

Երեւա՛ն, Հայաստան...

Բայց Երեւանը ամէն բան չէ տակաւին: Ոչ իր ակադեմիկոսներով, ոչ ալ, մանաւանդ, իր իշխանութեամբ»: (*Յառաջ*, 11 մայիս):

Կարճ խօսքով, մեր իրական շահը կը պահանջէ պահել եղածը, «հոգեբանական այս պահուն, եւ այս ցիր ու ցան վիճակին մէջ»:

Արդ, ինչ որ կը փորձեն Երեւանի մէջ, կը ծնի ոչ թէ գործնական չարիք մը դարմանելու մտահոգութենէն, այլ իմաստակ եւ «չէրչիական» հաշիւներէ:

Այս ի՛նչքան անտեսադէտ են դարձեր, քանի մը տող աւելի պակասը հաշուելու համար:

Եւ ի՛նչ ողբալութիւն է այս, որ մաշելու խնդիր կը յուզէ, երբ ունինք տողաշար մեքենան, միշտ պատրաստ՝ չարուածքը հալեցնելու եւ միշտ նորաձոյլ տառերով շարելու:

Յետոյ, ի՛նչ անհոռնի ճաշակ՝ երբ կը խօսին գեղագիտութեան մասին, քանի որ մէջտեղն են մշակուած տառերը: (Նմոյշ մը հրատարակեցինք արդէն):

Բայց մենք ուրիշ մտահոգութիւն մըն ալ յայտներ էինք:

Տառերու բարեփոխման խնդիր յարուցանելով, Երեւանի մէջ նկատի ունեցեր են նաեւ «Խորհրդային Միութեան մէջ ապրող ժողովուրդներու լեզուներու բազմազանութիւնը»:

Հայերէն աշխարհաբարով, կ'ուզեն տեսակ մը միօրինակութիւն ստեղծել:

Իսկ այդ մարմաջէն ծնած է կաղապար մը, որ ոչ լատիներէն է, ոչ ալ հայերէն, այլ ծաղրանկար մը՝ ռուսերէնի, վրացերէնի կամ հապէշերէնի:

Բոլորդ ալ տեսաք նմոյշները, այստեղ կամ ուրիշ տեղ:

— «Մեծպետական» Ռուսաստանի շունչն ու նախասիրութիւնն են որ կը տատանին այս հարցին մէջ ալ, ինչպէս բոլոր ոչ-ռուս ժողովուրդներու քաղաքական, ընկերային, տնտեսական եւ գրական-գեղարուեստական կեանքի կազմաւորման մէջ:

Ու միշտ ալ պիտի գտնուին մասնագէտներ կամ գեղագէտներ, որ ընդառաջ պիտի երթան Մոսկուայի բարեհաճ տրամադրութեան:

Ամէն բան վերիվայր շրջելու, փոխելու եւ կեդրոնական կաղապարի մը վերածելու ձգտումը՝ նոր չէ որ երեւան կուգայ:

Թէ ուղղագրութեան եւ թէ տառերու փոփոխութիւնը մաս կը կազմէ ընդհանուր ծրագրի մը, որ կրնայ կոչուիլ ռուսացում, ե՛ւ ձեւով ե՛ւ ներքին բովանդակութեամբ: (*Յառաջ*, 14 մայիս):

Մեր բոլոր պաշտօնակիցներն ալ բողոքեցին այս անտեղի եւ անհոռնի մարզանքին դէմ, միեւնոյն հիմնական մտահոգութիւններով:

Դիտողութիւններ լսեցինք ու տպեցինք, նաեւ, չէզոք հայրենակիցներէ:

Բոլորն ալ միեւնոյն վախն ունին,— նոր քաոս մը պիտի ստեղծուի:

Ահա բողոքի վերջին ձայնը, «Հայրենիք»էն.

— «Դժբախտաբար, բոլշեւիկներու մինչեւ այժմ բրած փորձերը ծայր աստիճան յոռետես դարձուցած են մեզ իրենց ձեռնարկած «բարեփոխութեանց» վերաբերմամբ: Նոր տառերու հրատարակուած նմոյշներն ալ արդէն կասկած չեն ձգեր, որ այս «բարեփոխումը» եւս տխուր չարափոխում մը պիտի ըլլայ: Այսինքն՝ եղած անվնաս թերութիւններու փոխարէն պիտի ունենանք անտանելի եւ խիստ վնասակար նոր այլանդակութիւն մը, որ աւելի խորունկ կերպով պիտի բաժնէ արտասահմանի ընթերցող հայ հասարակութիւնը խորհրդային Հայաստանի մամուլէն եւ գրականութենէն»: (20 մայիս):

Եւ դեռ ազատամիտնե՛ր ունինք որ մեզի կը ցուցնեն Թուրքիոյ օրինակը: Առանց մտածելու որ, այդ երկիրը կազմակերպուած պետութիւն է, ամբողջ ժողովուրդը ամփոփած է իր սահմաններուն մէջ, եւ կրնայ վարել, պարտադրել իր ուզածին պէս: Մինչդեռ մենք ունինք մանրանկար, երերուն եւ կիսկատար հայրենիք մը, իսկ ժողովուրդին կէսը դուրսն է...

Եթէ նոյն իսկ Երեւանը որոշէր ոչ թէ բարեփոխել հայկական տառերը, այլ անոնց տեղ հաստատել միջազգային տառեր, լատիներէնը, ոչ միայն մենք, այլ եւ բոլոր գաղութները պէտք է ոտքի ելլէին, աղաղակելով թէ ոճիր մըն է որ կը գործուի, անտէր ժողովուրդի մը գլխուն: Թէ ճամբայ կը բացուի նոր քաոսի մը, որուն ելքը ոչ ոք պիտի կրնար գուշակել, «հոգեբանական այս պահուն, եւ այս ցիրուցան վիճակին մէջ»:

Քիչ մը լրջութիւն եւ հեռատեսութիւն, բարեկամներ:

Օրուան հոգերը կը պարտադրեն ոչ թէ նոր խրամատներ բանալ յանուն զանազան մարզանքներու եւ ոփիստութեանց, այլ հեռացնել սեղմել ճակատները, Փարիզէն մինչեւ Երեւան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

50,000 ՀՐԵԱՆԵՐ Կ'ՈՒԶԵՆ ՏԵՂԱՒՈՐԵԼ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Պէյրութի «Էլ Ահրար»ը կը գրէ (26 մայիս).—

Ամիսէ մը ի վեր մարդպանին հետ բանակցութիւններ կը կատարուին 50 հազար գերման Հրեաներ տեղաւորելու համար Լիբանանի մէջ: Բանակցութիւնները վարելու համար Պէյրութ եկան պատուիրակութիւններ: Քանի մը շաբաթ առաջ քաղաքս հասած ծերակուտական մեծահարուստ Մորիս Ռոչիլտ այդ նպատակը հետապնդած էր: Կ'ըսեն թէ ան երկար տեսակցութիւններ ունեցած է Պ. Փոնսոյի հետ եւ աշխատած 50,000 Հրեաներու փոխադրութեան արտօնութիւն ձեռք ձգելու:

Այս 50,000 Հրեաներու մէջ կը գտնուին 250 բժիշկներ եւ բազմաթիւ արուեստագէտներ: Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, մարդպանը չէ յօժարած այս կարգադրութեան եւ մերժած է: Պ. Ռոչիլտ Ֆրանսա վերադարձած է պէտք եղած դիմումները կատարելու համար արտաքին նախարարութեան մօտ:

Այս շարժման ի նպաստ աշխատողները կ'ըսեն թէ՝ ասկէ առաջ ինչպէս որ Հայեր ընդունուեցան Սուրիա եւ Լիբանան, այնպէս ալ պէտք է ընդունիլ Հրեաները: Բայց մարդպանութիւնը յայտնած է որ բոլորովին տարբեր է Հայերու պարագան, նախ անոնք սահմանափակ թիւ ունեցող ժողովուրդ մըն են եւ ուրիշ տեղ չունէին երթալիք. մինչդեռ Հրեաները աշխարհասփիւռ են եւ կրնան տեղաւորուելիք երկիրներ գտնել:

Չենք կարծեր որ յաջողութիւն գտնեն Լիբանան Հրեաներ տեղաւորելու աշխատանքները: Եթէ ժամանակին Հայեր ընդունուեցան, պատճառը այն է որ կառավարութիւն չունէինք եւ բոլորովին յանձնուած էինք հովանաւորութեան: Մարդպանութիւնը հիմա առանց տեղական կառավարութեանց համաձայնութիւնը ստանալու այդպիսի որոշում մը չի տար:

Մոսկուան մտահոգ՝ Չորսերու դաշինքին առթիւ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՉՈՒԶԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐԵԼ ՌՈՒՍԻԱՆ

Հռոմի խորհրդային դեսպանը Մոսկուա գնաց, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար Չորսերու դաշինքի մասին: Բանակցութեանց սկիզբէն ի վեր, խորհրդային կառավարութիւնը մտահոգութեան մատնուած է, կասկածելով թէ դրամատիրական պետութեանց համախմբումը — Չորսերու դաշինք — վնասակար հետեւանքներ պիտի ունենայ իր շահերուն համար: Ան վտանգ մը կը տեսնէ եթէ ոչ այսօրուան, գոնէ վաղուան համար: Այս կասկածամտութիւնը կռահելով, Մուսոլինի միջոցներ ձեռք առաւ զայն փարատելու համար: Այսպէս, ստորագրեց ռուսեւիտալական առեւտրական դաշնագիրը, եւ սուզանաւերու տորմիղ մը ղրկեց Պաթում, ուր փութաց նաեւ Մոսկուայի իտալական դեսպանը, ջերմագին յայտարարութիւններ ընելով: Մուսոլինի կ'ուզէ ապացուցանել թէ խորհրդային իշխանութիւնը վախնալու պատճառ չունի, եւ թէ Իտալիան երբեք իր ուժերը չպիտի ուղղէ Մոսկուայի դէմ, չորսերու խմբակցութեան մէջ մտնելով:

Մոսկուա միեւնոյն ատեն կ'ուզէ գիտնալ թէ պիտի բարուոքի՞ն Իտալիոյ եւ Փոքր Համաձայնութեան յարաբերութիւնները: Իրեն համար կենսական խնդիր է այդ:

Այս տեղեկութիւնները անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ ֆաշական կառավարութիւնը կ'ուզէ սերտ յարաբերութիւններ պահել խորհրդային իշխանութեան հետ: Ռուսական ազդակը ամենամեծ դեր կը կատարէ Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Իտալիոյ համար Ռուսաստանը կը ներկայացնէ չէզոք մը, որ եւ է ընդհարման պահուն: Յետոյ, Իտալիա կը վախնայ որ, ներկայ կացութեան մէջ Խորհրդային Միութիւնը եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները դաշնագիրներ կը կնքեն, փոփոխութեան ենթարկելով Եւրոպայի դիմագիծը: Եւ վերջապէս, Ռուսաստանի համար ֆաշական Իտալիան կը կազմէ կարեւոր ազդակ մը, ազդելու համար Գերմանիոյ հիթլէրական քաղաքականութեան վրայ՝ հանդէպ Մոսկուայի: Նոյն իսկ լուրեր կան թէ Մուսոլինին գործօն դեր կատարած է ռուսեւգերման դաշնագրին վերանորոգման մէջ:

Անգլեւպարսիկ համաձայնութեան վաւերացումը

ԱՒԵԼԻ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ՝ ԻՐԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Գրեցինք թէ Պարսկաստանի խորհրդարանը վաւերացուցած է անգլեւպարսիկ նոր համաձայնութիւնը՝ քարիւղի մենաշնորհի մասին:

Համաձայն կնքուած պայմանագրին, մենաշնորհին հողային տարածութիւնը կրճատուած է գրեթէ կէս առ կէս, եւ 1937 դեկտ. 31էն առաջ ընկերութիւնը պիտի ընտրէ վերջնական տարածութիւնը, որ կը հասնի 100,000 քառ. քիլոմեթրի: Պարսկական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ ամէն դիւրութիւն ընծայել, ընկերութեան ձեռնարկներուն համար: Պարսկական կառավարութեան բաժինը տարեկան 750,000 սթերլինէն պակաս չպիտի ըլլայ: Ընկերութիւնը ո՛ր եւ է տուրքէ ազատ մնալու պայմանով, տարեկան նուազագոյն 250,000 սթերլին պիտի վճարէ մենաշնորհի առաջին 15 տարիներուն համար եւ նուազագոյն 300,000 սթերլին՝ երկրորդ 15 տարիներուն համար: Մնացեալ շրջանի տարեվճարը պիտի ճշդուի փոխադարձ համաձայնութեամբ: Մենաշնորհը լրանալէ յետոյ, ընկերութեան գոյքերը պիտի փոխանցուին պարսկական կառավարութեան: Ո՛ր եւ է վէճ ծագած ատեն, պիտի կազմուի իրաւարար ատեան մը: Ընկերութիւնը անմիջապէս մէկ միլիոն սթերլին պիտի վճարէ պարսկական կառավարութեան, իբրեւ փոխարժէք վինելի պահանջներու: Մենաշնորհը կրնայ վերջանալ միայն 1993ին, եթէ ընկերութիւնը ուզէ հրաժարիլ կամ իրաւարար ատեանը չեղեալ համարէ պայմանագիրը:

Ընկերութիւնը յանձն առած է աստիճանաբար արձակել ոչ-պարսիկ պաշտօնեաները, անոնց տեղ պաշտօնի կոչելով պարսիկներ: Յետոյ, տարեկան 10,000 սթերլին պիտի յատկացնէ, Անգլիոյ մէջ մասնագիտական կրթութիւն տալու համար պարսիկ ուսանողներու:

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ ԻՐԱՐ ԿԸ ՍՊԱՆՆԵՆ ԳԻՇԵՐ ՑԵՐԵԿ

Գրած էինք թէ երկուշաբթի օր Սոֆիայի մէջ սպաննուեցաւ մակեդոնացի համայնավար Փանդէվ, Միխայլովի կուսակիցներուն կողմէ: Նոյն իրիկունը, ուրիշ փողոցի մը մէջ, Մակեդոնական ազգ. միութեան անդամներէն Պօժինով սպաննուեցաւ Փրոթոկէրովի կուսակիցներուն կողմէ: Իսկ երեքշաբթի գիշեր չորս անծանօթներ քանի մը չափ գնդակներ պարպեցին Մակեդոնացի Խրիսթօ Կէչէվի դէմ, որ իր կարգին կրակ տեղաց: Քիչ յետոյ, ուրիշ փողոցի մը մէջ, Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն Տիմիթրօ Տոնչէվ սպաննուած գտնուեցաւ իր կառքին մէջ, վրան պարկ մը փաթթուած: Չորեքշաբթի գիշեր ալ, մակեդոնացի երեսփոխան Վասիլեւ եւ օրագրող մը յարձակում կրեցին, բայց անվնաս մնացին: Յարձակողը ձերբակալուեցաւ:

ՈՒԺԳԻՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԸ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներ զգացուեցան հինգշաբթի առտու եւ իրիկուն, արեւելեան Մակեդոնիոյ մէջ: Շարժին կեդրոնն է Վօլօ: Մանրամասնութիւններ կը պակսին:

Աւստրիա եւ Գերմանիա՝ դէմ դիմաց

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ ՀԵՏԶՀԵՏԷ

Աւջի օր երկու հարիւրէ աւելի խուզարկութիւններ կատարուեցան ամբողջ Աւստրիոյ մէջ, ոստիկաններու, ոստիկան-զինուորներու եւ տեղ-տեղ բանակի զինուորներու կողմէ, հիթլէրական տուներու եւ հաւաքատեղիներու մէջ: Խուզարկուեցաւ նաեւ Հիթլէրի լիազօրին բնակարանը, Լինցի մէջ: Լիազօրը բողոքեց կառավարութեան «պալքաննեան մեթոտներուն դէմ», առարկելով թէ իր տունը անձեռնմխելի է, քանի ինք մաս կը կազմէ Վիեննայի գերմանական դեսպանութեան: Կառավարութիւնը պատասխանեց թէ այդ իրաւունքը չի վայելեր: Շատ մը նացիներ սահմանը անցած են, հետապնդումներէ խուսափելու համար: Կ'ըսուի թէ Թիրոլի նացիները գերմանական զէնքեր ստացած են, եւ կառավարութիւնը լուր առած ըլլալով, ձեռնարկած է ընդհանուր խուզարկութեան:

Վիեննայի գերմանական դեսպանը բողոքեց հիթլէրական լիազօրին տան խուզարկութեան դէմ: Աւստրիական կառավարութիւնը մերժեց ընդունիլ այդ բողոքը: Գերմանիա կ'ուզէր Վիեննայի գերմանական դեսպանատան տեղեկատու բաժնին վարիչ նշանակել այդ լիազօրը, բայց կառավարութիւնը հաւանութիւն տուած չըլլալով, ինքզինքը ազատ կը զգայ վարուելու համաձայն երկրին օրէնքներուն:

Երկու երկիրներուն միջեւ ծագած այս նոր միջադէպը խոր յուզում պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, պաշարման վիճակ հրատարակուած է Թիրոլի շրջանին մէջ: Ոստիկանութեան հրահանգուած է արգիլել ո՛ր եւ է քաղաքական ցոյց: Անսաստողները ծանր պատիժներու պիտի ենթարկուին: Իսկ այն օտարականները որ կը մասնակցին ցոյցերուն, պիտի վտարուին: Ինսպրուքի մէջ տուները պիտի փակուին ժամը 8ին, իսկ սրճարանները, ճաշարանները եւն. ժամը 11ին:

Վիթխարի ծրագիր մը՝ գործազրկութեան դէմ

ԿԻՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՔՇՈՒԻՆ ԱՍՊԱՐԷԶԷՆ

Գերմանական կառավարութիւնը հրատարակեց իր տնտեսական ծրագիրը՝ ազգային տնտեսութեան զարգացման եւ գործազրկութեան վերացման մասին: Նախ եւ առաջ, կառավարութիւնը առանց տոկոսի փոխ դրամ պիտի տայ բոլոր բաղկացուցիչ երկիրներուն եւ համայնքներուն, որպէսզի հանրօգուտ շինութեանց ձեռնարկեն: Այս առաջադրութեամբ, ելմտական նախարարը արտօնուած է աշխատանքի գանձատոմսեր հրապարակ հանելու, մէկ միլիառ մարք (վեց միլիառ ֆրանք) արժողութեամբ: Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը կը հրաւիրէ անհատական նուէրներ ընել, կարգ մը պարագաներու մէջ տուրքերէ ազատ մնալու պայմանով: Կը յուսացուի քանի մը շաբաթէն 400,000 գործազուրկներու գործ ճարել, այս միջոցներուն շնորհիւ:

Գործազրկութիւնը մեղմացնելու համար, կարելի եղածին չափ ասպարէզէն պիտի քշուին կիները, որպէսզի հետեւին իրենց բնական կոչումին,— ընտանիք կազմել: Յետոյ, ամուսնութիւնները քաջալերելու համար, հազար մարք փոխ պիտի տրուի հարսնցուներուն, հարիւրին մէկ տոկոսով, բայց ոչ թէ իբրեւ կանխիկ դրամ, այլ կահ կարասիներու, ճերմակեղէնի, խոհանոցի սպասներու ձեւով: Այս շնորհին արժանացած աղջիկը պէտք է ամուսնանայ առնուազն 125 մարք ամսական ունեցող երիտասարդի մը հետ, եւ յանձն առնէ այլ եւս գործ չփնտռել դուրսը:

Ծրագիրը կը տրամադրէ նաեւ ճամբաներ շինել կամ նորոգել, ջրանքներ բանալ, բանուորական բնակարաններ կառուցանել, գետերու ընթացքը փոխել, ջուրի, կազի և ելեկտրականութեան գործարաններ հիմնել եւն.: Փոխատուութիւններ պիտի ըլլան կարօտ ձեռնարկներուն: Առաջին առթիւ գործի կանչուած 400,000 գործազուրկները կանոնաւոր վճարում չպիտի ստանան, այլ պիտի օգտուին գործազրկութեան նպաստէն, որուն վրայ պիտի աւելնայ օրական տաք կերակուր մը եւ ամսական 25 մարք, հագուստի, ճերմակեղէնի եւ տանին սպասներու ձեւին տակ:

Կառավարութիւնը քաջալերելով ամուսնութիւնները, կը յուսայ հոգալ տարեկան 150,000 հարսնիքի ծախքերը, եւ այս կերպով նոյնքան աղջիկներ հեռացնել աշխատանքի հրապարակէն: Իր տրամադրած գումարները ետ պիտի առնէ տուրք հաստատելով ամուրիներուն վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱԿԱՀՐԵԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ի՞նչ են իրական պատճառները

Գրեց՝ ԿՈՄՍ Է. ՌԷՎԷՆԹԼՕՎ

Խ. Մ. Բ.— կոմս Էռնստ Ռէվէնթլօվ՝ *1924*էն ի վեր Ռայխսթակի մէջ՝ ազգային-ընկերվարական (Նացի) երեսփոխան է, արտաքին գործերու յանձնաժողովին անդամ եւ ելմտական ու ընկերային խնդիրներու հմուտ մասնագէտ: Նոյն ատեն՝ անձնական բարեկամը եւ խորհրդականն է՝ արտաքին քաղաքականութեան հարցերու մասին՝ վարչապետ Ա. Հիթլէրի: Այսքան կարեւոր անձի մը կողմէ գրի առնուած յօդուած մը, կը կարծենք թէ ամենակարեւոր վաւերաթուղթ մը կը կազմէ՝ հրէական հարցին շուրջ ներկայ գերման վարչութեան հայեցակէտին մասին, ուստի, թարգմանաբար կը ներկայացնենք «*Յառաջ*»ի ընթերցողներուն:

Հիմնովին սխալ է խօսիլ գերման «հակասեմականութեան» մասին:

Մենք «Սեմական»ներու դէմ ոչինչ ունինք: Սեմական ծագում ունեցող ժողովուրդներ կան, ինչպէս Արաբները, որոնց համար նոյն իսկ գնահատանք եւ համակրանք ունինք: Անցողակի յիշատակեմ որ, նորօրեայ պրպտումներէ կը հաստատուի թէ՝ ամբողջ հրեայ ժողովուրդը սեմական ցեղին չի պատկանիր:

«Հակասեմական» որակումը, որ անցեալ դարու մէջ սկսաւ գործածուիլ, նոյնինքն Հրեաներէն հնարուեցաւ, այն տպաւորութիւնը տալու համար որ իբր թէ՝ հողերանիական բարբարոս հալածանք մը մէջտեղ ելած է սեմականութեան դէմ: Վերջին հարիւր տարուան մէջ՝ Հրէական փրոփականտը, կարծել տուաւ միլիոնաւոր մարդոց թէ՝ մարդասպան մը աւելի ազնիւ անձ մըն է քան «հակասեմական» մէկը:

Գերմանիան, իր ներկայ մաքրագործումի ձեռնարկին մէջ, ի գործ կը դնէ միմիայն ամէն ժողովուրդի օրինական իրաւունքը, որ է՝ ըստ Ուիլսընի բանաձեւին «ամէն ազգի իրաւունքը ինքզինքը ապահովելու» (ինքնորոշում): Այս բանաձեւը ծափահարուեցաւ ամէնէն՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ամերիկայի, եւայլն կողմէ, կը զարմանամ որ այս նոյն ազգերը չեն ծափահարեր այսօր Գերմանիան, երբ ան իր սահմաններուն մէջ ի գործ կը դնէ ազգային իրաւունք մը եւ դուրս կը հանէ իր ժողովուրդին մէջէն օտար ժողովուրդ մը, որ է Հրեան:

×

Մեզ կը հարցնեն թէ, ի՞նչ պատճառներ ունինք այս բանը ընելու համար: Պիտի թուեմ գլխաւոր պատճառները:

Գերմանիոյ Հրեաները, ինչպէս բոլոր աշխարհի Հրեաները, ներքնապէս իրենք զիրենք կը նկատեն հրեայ ազգին մէկ անդամը, ուրիշ խօսքով, անդամ մը տիեզերական հրէութեան: Արթիւր Շօփընհաուէր փիլիսոփան կը գրէր. «Հրեաներու հայրենիքը միւս Հրեաներն են»: Հրէութիւնը «միջազգային» ազգ մըն է, բոլոր ազգերու մէջ, որ ցանցի մը մէջ առած է այս վերջինները: Կացութիւն մը որ գլխաւոր պատճառներէն մէկն է գերման ներկայ գործելակերպին ընդդէմ «միջազգային հրէութեան» Հրեաներուն:

Մարքսիզմի ծնունդ տուողը, Հրեայ Կարլ Մարքս, յիսուն տարիէ ի վեր միջազգայնութիւնը իբր «հաւատամք» ներարկած է գերման աշխատաւորին մեծամասնութեան, եւ նախ սոցիալ-դէմօկրատ եւ աւելի վերջը կոմունիստ շրջանակները դարձուցած է ոխերիմ հակառակորդներ ամէն գաղափարի որ ազգայնական է: Շարունակ հրեայ մտաւորականներ, մոլեռանդ կրակով մը, մարքսիզմի վարդապետութիւնը քարոզած են գերման գործաւորին եւ զայն պահած հակազգայնականութեան մէջ: Հրեաներու եւ հրէականութեան վարչութեամբ ընկերվարութիւնը միացած պատրաստականութեան, մաքառած է միշտ ամէն բանի դէմ որ կրնար ծառայել Գերմաններու ներքին միութեան: Այս միեւնոյն Հրեաները եւ չկեցան երբեք ի գործ դնել՝ հոգեկան, բարոյական, քաղաքական ու տնտեսական ամէն արարք, որ կրնար ծառայել գերման պետութիւնը տկարացնելու եւ բորբոքելու Գերմաններու անհամաձայնութիւնները: Ըստ գերման պատմաբան Թէոտոռ Մօմզընի, անոնք եղան Գերմաններու «կազմալուծման խմորը»:

Յատկանշական է հաստատել թէ Հրեաները Գերմանիոյ մէջ աշխատեցան միշտ ընդդէմ երկրին եւ ժողովուրդին տնտեսական անկախութեան, եւ դժբախտաբար մեծ յաջողութեամբ: Հրեաները, եւ իրենց վարած կուսակցութիւններն ու թերթերը, միշտ հակառակ կ'արտայայտուէին գերման հողագործական տնտեսութեան, արհեստաւորութեան, փոքր ճարտարարուեստին, մէկ խօսքով բոլոր այն արհեստակցական պայմաններուն որոնք իրենց արմատը կ'առնեն հողէն իսկ. զանոնք կը նկատէին «յետադիմական», զանոնք պէտք էր խեղդել եւ տեղը դնել դրամատիրութիւնը, եւ ասոր հետեւորդը՝ միջազգային վաճառականութիւնը: Աւելորդ է ըսել թէ մենք ազգային-ընկերվարականներս կ'ուզենք առողջ հողային տնտեսութիւն մը, միջին դասակարգ մը, որ կարենայ ապրիլ եւ կարելիութիւն ունենայ հետզհետէ բաւարար բարձրութեան հասցնելու երկրին տնտեսական արտադրութիւնները:

Հրեային բնութեանը մէջն իսկ գոյութիւն ունի ամէն գոյքի արժէքը «շարժուն»ի վերածել, որպէսզի կարենայ զայն միջազգային հրապարակի վրայ վաճառել: Այս կերպով միայն կրնայ ապրիլ մեծ դրամատիրութիւնը, եւ անոր վարիչը Հրեան, կը հարստանայ անսահմանօրէն: Միւս կողմէ, Հրեային վարած առեւտուրը՝ իրեն կուտայ համաշխարհային միջնորդի դեր մը, անհաշուելի շահեր ապահովելով: Հրեան վաճառականութիւն կ'ընէ ի հաշիւ ժողովուրդին եւ անոր դրամով. ասոր համար է որ կը պնդէ թէ աշխարհային անկաշկանդ, կանոններէ ազատ եւ պետութեանց քննութեան չենթարկուող առեւտուր մը պիտի նշանակէր «մարդկութեան յառաջդիմութիւնը»:

Տասնեակ տարիներով Գերմանները տարուեցան այս դաստիարակութիւններէն եւ տակաւին ուրիշներէ: Այսպէս է որ գերման աշխատանքը առաջնորդուեցաւ դէպի դրամատիրութեան ստրկութիւնը, եւ այսպէս է որ Գերմանիոյ մէջ դրամատիրութիւնն ու մարքսիզմը մէկը միւսին համար աշխատեցան եւ դերերը իրենց միջեւ բաժնեցին: Օրինակ՝ եթէ կալուած մը, հող մը, դատական եղանակով աճուրդի հանուէր, դրամատիրութիւնը կը ստանար կամ վաճառման շահը կամ կալուածը նոյնութեամբ, մինչդեռ բացը մնացող հողատէրը՝ իբր պրոլէտար մարքսիստ կուսակցութիւններէն մէկուն կ'անդամակցէր: Մարքսիզմը եւ դրամատիրութիւնը՝ երկուքն ալ շահողներն էին, իսկ ժողովուրդն ու ազգը վնասուողները:

Թերեւս ծանօթ չէ թէ՝ գերման պետութեան դրամատուններու օրէնքը Հրեաներու կողմէ չինուած է, ի մեծ վնաս ժողովուրդի տնտեսութեան, եւ ի մեծ շահ հրեայ դրամատիրութեան: Այսպէս է որ հրեայ մեծ դրամատունները Գերմանիոյ մէջ տիրապետող ուժ մը կը կազմէին, եւ այդ ուժը կը գործածէին ի շահ իրենց ընդդէմ գերման խնայողութեան, ընդդէմ երկրին անկախութեան, եւ, ինչպէս ներկայ Գերմանիան ապացոյցն է, երկրին վրայ անիմանալի պարտք մը դիզեցին, զայն բոլորովին աղքատացուցին, մինչդեռ հրէութիւնը միշտ աւելի կը հարստանար,— ամէն նոր փոխառութիւն անոնց կ'ապահովէր մեծ միջնորդչէքներ,— եւ թէ՝ նոյն ատեն գերման Հրեաներու հարստութիւնը միլիոններով կը փոխանցուէր արտասահման:

Մէկ խօսքով՝ քաղաքականութեան, տնտեսութեան եւ ընկերային մարզերու մէջ՝ Հրեաներու գործունէութիւնը միշտ եղած է ազգային կազմակերպութեան հակոտնեան, մինչդեռ ազգայնական — ընկերվարութիւնը կը ներկայացնէ կազմակերպութեան սկզբունքը, եւ կը նկատէ նմանապէս ժողովուրդը՝ իբր անբաժան մասը այդ կենդանի կազմակերպութեան: Բնական է իրենց դերին համար ոչ մէկ պարսաւ կրնանք ընել Հրեաներուն, ինչպէս չենք կրնար պարսաւել միքրոպները թէ ինչո՞ւ միքրոպներ են: Բայց պետութիւն մը որ կ'ուզէ իր կազմով ողջ ու առողջ մնալ, չի կրնար հանդուրժել որ Հրեաները գործեն իր մէջ:

Ծանօթ է Հրեային տարրալուծելու հանճարը. տարրալուծման վերջնական ձեւը մահն է, ջնջումը կազմակերպութեան: Մահուան դէմ անհատը անզէն է, բայց ազգերը անզէն չեն Հրեաներուն դիմաց: Պաշտօնական տուեալներուն համաձայն՝ Գերմանիոյ մէջ կայ 600,000 Հրեայ: Այս թիւը կ'ընդգրկէ միայն մովսիսական կրօնքին պատկանող Հրեաները: Մկրտուած Հրեաները, ոչ-մովսիսական Հրեաները եւ անոնք որ վերջին տարիները Գերմանիա գաղթած ըլլալով տակաւին մանրամասնօրէն չեն արձանագրուած, այս թիւէն դուրս են:

Նկատելով որ պատերազմէն ի վեր բազմաթիւ Հրեաներ եկած հաստատուած են Գերմանիոյ մէջ, մանաւանդ արեւելեան նահանգներուն մէջ, Գերմանիոյ ամբողջ հրէութեան թիւը պէտք է հաշուել առնուազն մէկ միլիոն:

Վաղուց Հրեաները եւ իրենց բարեկամները պարծանքով կը յայտարարեն թէ՝ Գերմանները չկրցան այս համեմատաբար փոքրաթիւ Հրեաները իրենց մէջ «մարսել», ինչ որ Գերմաններուն տկարութիւնը ցոյց կուտար: Շատ ճիշդ, բայց բաներ կան որ անմարսելի են, փտանդաւոր մարդու մարմնոյն, ինչպէս թոյները:

×

Բաց աստի, Հրեաներու արհեստն է վաճառականութիւնը իր բոլոր տիրապետող ձեւերուն տակ, ինչպէս՝ դրամատիրական գործերը, մամուլը, թատրոնը, գրականութեան վարչութիւնը, եւ մանաւանդ պոռնկագրութիւնը, սինեման, վերջապէս ամէն ինչ որ հարստանալու միջոց է, եւ որոնց միջոցաւ երկար տարիներէ ի վեր ժողովուրդին վրայ տիրապետած եւ զայն փտասեցուցած են: Իրենց նպատակը եղած է միշտ ծաղրելի դարձնել եւ ոչնչացնել բարոյականը, կրօնքը, ազգասիրութիւնը եւ ամէն ազնիւ ըմբռնում, մինչեւ իսկ ընտանիքը, հետեւելով «փտասեցնել յետոյ կործանել» առածին: Շնականօրէն անբարոյական են ժողովուրդի մը համար սուրբ համարուած որ եւ է զգացումի հանդէպ, եւ ասոր փոխարէն ծայր աստիճան զգայուն գերմանացիի մը կողմէ իրենց հանդէպ եղած մէկ քաշքշուքին կամ դիտողութեան համար:

Ուսուցչական ասպարէզը լեցուած էր Հրեաներով: Պերլինի մէջ դժուար էր գտնել փաստաբան մը կամ դատաւոր մը որ հրեայ չըլլար: Հրեայ բժիշկները ողողած էին ամբողջ երկիրը: Նախարարութիւնները խճողուած էին հրեայ պաշտօնատարներով որոնք կը հակակշռէին եւ կը լրտեսէին պետութիւնը, որպէսզի գիտնային թէ «յուդայական» ուղղութիւնը խղճմտօրէն եւ հաւատարմօրէն ի գործ կը դրուէ՞ր: Սակայն աւելորդ էր՝ գիւղացիին, բանուորին եւ արհեստաւորին միջեւ Հրեաներ փնտռել: Անոնք կը խճողէին հարստութեան տանող ճամբաները միայն, եւ կամ պետութեան ու ժողովուրդին վրայ ազդեցութիւն ու հակակշիռ ի գործ դնող մարդերը: Հրէական կարգ ու սարքին օրով՝ հնուց ամէնքէն գնահատուած գերման պաշտօնեային անկաշառութիւնը, մեծ մասամբ անհետացած էր: Վերջին տասնեւչորս տարուան միջոցին բազմաթիւ կաշառակերութեան դատերուն մէջ՝ անպատճառ առնուազն մէկ Հրեայ կար:

Ինչպէս չենք ուզեր որ՝ Գերմանները հրեայ դատաւորի մը առջեւ ելլեն եւ անկէ հարցաքննուին ու դատուին, նոյնպէս չենք կրնար հանդուրժել որ մեր համալսարաններուն ու բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ հրեայ ուսուցիչներ դաստիարակեն ու աղճատեն գերման երիտասարդութիւնը: Նմանապէս չենք ուզեր որ մեր վարժարաններուն ու համալսարաններուն մէջ գերման ուսանողներու թիւը, գերման ընդհանուր բնակչութեան թիւին հետ խոտոր համեմատի: Ասոնք բնական իրաւունքներն են Գերմաններուն՝ իրենց երկրին մէջ տիրապետող ըլլալու տեսակէտով: Հրեայ ուսուցիչները իրենց ցեղին տղաքը կրնան դաստիարակել եւ անոնց փոխանցել իրենց ցեղային մասնայատուկ իմաստութիւնը:

×

Ուրիշ ազգեր ալ պէտք է գտնուէին սակայն՝ խորհելու համար մեզի հետ որ՝ հրեայ միջազգային կազմակերպութիւնները, ինչպէս են Սիոնիզմը եւ « Buee Briss » կոչուած գաղտնի կուսակցութիւնը, իրենց տեղերէն չպիտի շարժէին եթէ, օրինակ, պատերազմ մը ծագէր երկու ազգերու միջեւ: Մինչդեռ այս վերջինները մէկզմէկ ոչնչացնել պիտի փորձէին, հրեայ կազմակերպութիւններ մտերիմ յարաբերութեան մէջ պիտի ըլլային, հակառակ իրենց այն յաւակնութեան թէ՝ իրենց ապրած երկրին լաւագոյն հայրենասէրներն են:

Հրեաները շարունակ խաղաղասիրութիւն բառը ունին իրենց բերնին մէջ, մինչդեռ ամէնէն կատաղի գրգիչներն եւ դերակատարներն են երկու ազգ իրարու դէմ հանելու, եւ կամ շատ մը ազգեր մէկի դէմ: Հին սուտ մըն է, որուն տակաւին հաւատացողներ կան, թէ միջազգայնականութիւնը՝ ընդհանուր խաղաղութիւն ձեռք բերելու միջոց մըն է. ճշմարտութիւնը ասոր հակառակն է: Միջազգայնականութիւնը ազգերու համար վտառողջ բան մըն է, անբնական եւ ինքնին սուտ մըն է, բացի մէկ ազգի համար, որ է՝ հրեայ ազգութիւնը: Որովհետեւ եթէ ան կ'օրհնէ միջազգայնութիւնը, միակ պատճառը այն է որ իրեն թոյլ կուտայ առեւտրական յարաբերութեան մէջ ըլլալ մէկ մը մէկ կողմին, մէկ մը միւս կողմին հետ, պատերազմի՝ թէ յեղափոխութեան ատեն, եւ ինքը կը մնայ միշտ «միջազգային ազգ», տէր եւ տիրական աշխարհի: Ռիհարտ Վակնէր հրեան կ'անուանէ՝ «Le démon plastique de la décadence »:

Ես համոզուած եմ որ Հրեաներու ուժին ու կարողութեան անհետացումովը, ազգերու միջեւ յարաբերութիւնները անօրինակ կերպով պիտի բարելաւուին ու դիւրանան: Բացայայտօրէն ազգայնական երկու ժողովուրդ, իրարու հետ անկեղծօրէն կրնան խորհրդակցիլ ու վիճիլ, մէկը միւսին ազգայնականութիւնը հասկնալով ու յարգելով: Սակայն անմիջապէս որ «միջազգայնական» որ եւ է ուժ իր ազդեցութիւնը կը գործէ, կամ հրէական համաշխարհային գաղտնի կազմակերպութիւնները իրենց խաղերը կը խաղան, անկեղծութեան մթնոլորտը կը քանդուի, սուտը իր մուտքը կը գործէ եւ նրբանցքներուն ետեւ անտեսանելի սադրանքներ սարքելով, կռուի վտանգը երեւան կը բերէ ամէն վայրկեան:

Ներկայիս՝ հրէական համաշխարհային կազմակերպութիւնները կը փորձեն Գերմանիոյ դէմ գրգռել միւս ազգերը: Հրէական պատերազմը սկսած է մեզի դէմ, որովհետեւ գերման ժողովուրդը կ'ուզէ իր բնական իրաւունքը՝ ազգային անկախութիւնը ձեռք առնել: Մենք այս պատերազմը պիտի չկորսնցնենք, որովհետեւ գիտենք թէ ինչպէս պիտի վարենք զայն, որովհետեւ գերման ազգը պէտք եղած ոգին ունի եւ իր միութիւնը ի գլուխ հանած է:

Վստահ ենք նաեւ որ՝ Գերմանիոյ ընթացքը ուրիշ շատ մը ազգերու օրինակ պիտի ըլլայ իրենք իրենց հարցնելու թէ՝ իրենց համար ալ Հրեան բարիք մըն է թէ չարիք մը:

Թարգ. Հ.Տ.Ն.

ԹԱՏՐՈՆ

COMÉDIE FRANÇAISE. — « Monsieur Vernet », J. Renardի. — « Ezechiel », A. Cohenի.—« La Chance de Françoise », G. de Porto-Richeի:

Երեք repriseներ, որոնք վերջին ընդհանուր փորձերու տարբերը կազմեցին: Անհաւասար եւ աններդաշնակ տարրեր սակայն...

Երիտասարդանալու փորձեր կ'ընէ «Քոմէտի»ն ընդունելով գործեր, որոնք ընդունակ չեն գոհացնելու իր յաճախորդները — եւ մանաւանդ իր ընդհ. փորձերու դժուարահաճ հասարակութիւնը:

Եւ այդ բանը քիչ մը աղմկոտ կերպով — սուլումներով եւ բացագանչութիւններով — յայտնուեցաւ իր ղեկավարներուն անցեալ օր, մանաւանդ Քոհէնի «Եզեկիէլ»ին առթիւ:

Հրեայ հեղինակը եթէ ուզած ըլլար Հիթլէրի տեսակէտներուն եւ վարմունքին արդարացում մը տալ, չպիտի կրնար աւելի ցնցող եւ դատապարտող փաստեր բերել հասարակութեան առջեւ, տարուած իր ազգասիրական խոյանքէն, եւ ցուցադրելով տխտաւոր մտածումներ եւ զգացումներ, զորս — վստահ եմ — շատ մը ողջամիտ Հրեաներ իսկ չպիտի ուզէին որդեգրել:

Նիւթը՝ համառօտակի.—

Եզեկիէլ Սօլալ Քէֆալոնիայի հրեայ գաղութին րաբունապետն է եւ մեծահարուստ:

Իր միակ որդին, Սամսոն՝ Անգլիոյ մէջ նախարար է:

Տարիներ յետոյ իր հօրը այցելութեան եկած պահուն շոգենաւին վրայ կը մեռնի, եւ իր մահուան լուրը բերելու համար Հրեաները քանի մը տրախմիով կը վարձեն թափառական Հրեայ մը, որ երկար վարանումներէ եւ բնորոշ խօսակցութիւններէ յետոյ, կը ստիպուի վերջապէս յայտնել հսկայ ծերունիին (Ա. Ալեքսանտր) իրեն հասած դժբախտութիւնը:

Պահ մը ընկճուած, Եզեկիէլ կ'ընդվզի բախտին տուած հարուածին առջեւ: Կ'ուզէ կրկին ամուսնանալ նոյն իսկ թափառական Հրեային՝ Երեմիային — (Տընի տ'Ինէս) — աղջկան հետ, նոր ժառանգ մը տալու համար Իսրայէլի ցեղին եւ իր հսկայ հարստութեան, եւ ո՞վ գիտէ, գուցէ ցեղին սպասած Մեսիան է որ պիտի ծնի իրմէն:

Ազգային մեծամոլութեան պոռթկումներ դրած է հեղինակը Եզեկիէլի բերանը, տիրապետութեան, գերիշխանութեան, ԸՆՏՐԵԱԼ ՑԵՂԻ հաւատալիքներ, զորս դժկամակութեամբ լսեց հասարակութիւնը, ջղայնացած եւ անհանդուրժ: Եւ — հազուադէպ երեւոյթ Հրաւիրեալներու հասարակութեան մը համար — ուժեղ սուլումներ եւ բողոքներ լսուեցան ամէն կողմէն...

Կը կրկնեմ. Պ. Քոհէն ծառայութիւն մը չըրաւ իր ազգին, իր հերոսին բերնով յայտարարելով թէ դրամով պիտի տիրեն աշխարհին:

Գիտէինք որ այդ այդպէս է...Բայց հարկ չկար ֆրանսական առաջին բեմէն փողհարելու այդ բանը:

Փօրթօ-Ռիշի հին գործը — 1888ին Թէաթր Լիպրի մէջ ստեղծուած — սիրային զգացումներու գլուխ գործոց մըն է, հաճելի ձեւով գրուած, եւ առանց ցնցումի եւ հեւքի:

ՇՈՇՈՐԹԱՊԱՏՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՀԻՃՆԵՐՈՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Գարշահոտ ու կանանչ ճահիճը համերգ է սարքեր: Տեսէ՛ք, սա դօդօշը, որ Մարտիրոս Սարեան կը կոչուի, ճահիճին մեծ ու պզտիկ գորտերուն վրայ թագաւորողի պէս սնքալով, ինչքա՜ն basse կ'երգէ՝ մինչ, փչած ատեն, քիթն ալ կ'ուռի, կը կարմրի:

Չէի կրնար երեւակայել, թէ նման խելքը-կ'երթայ-կուգայ մը պիտի համարձակի թերթի մէջ գրել իր քաղաքական (sic) ծրագրին մասին, որուն խմբագրութեան կուտայ «Յիշատակագիր» անունը: Չէի կրնար երեւակայել նոյնպէս, որ այս պառաւը, չամչնալով իր տարիքէն, սուտ ալ պիտի խօսի եւ զանազան սխտոր վերագրումներ պիտի ընէ ինծի:

ԵՐԿՈՒՆՔԻ մէջ քանի մը տողով ներկայացուցեր էի քաղաքական մեր տխուր կեանքին այս ցեցն ալ: Քօղարկուած ձեւո՛վ մը միայն տուի իր «ծրագիրը», եւ, երիտասարդութի՛ւնս վկայ, ամչցայ գրած ըլլալուս համար այդքանն ալ: Գրաշարն իսկ ինծմէ խնդրեց չգրել այդ մասին, իրապէս սարսափելով Սարեանի ցնդաբանութիւններէն: Եւ հիմա այդ ցնդածը զիս կը ստիպէ խօսիլ աւելի բաց:

Վասնզի պէ՛տք է պատժել նման համարձակութիւններ: Ցոյց տալ այս մարդուն, որ ես, գիւղացի տղայ, դժուար թէ խաբուիմ մեծ քաղաքներու իր աճպարարութիւններով: (Իսկ գիւղին ու գիւղացիին հանդէպ քաղքցիի իր արհամարհանքին առթիւ, ըսեմ թէ վաշխառու քաղքցիներու չէ տրուած անպայման խելացի ըլլալը, փա՛ստ իր — Սարեանի — տգիտութիւնը նախակրթարանի մը աշակերտէն աւելի): Սարեան մը կրնայ միայն Սարեան մը խաբել, եւ ոչ արդիական երիտասարդ մը: Մենք իր քիչ մը խելքն ալ կ'առնենք գլխէն ու եօ-եօ կը խաղանք:

Կարելի չէ մեզի հետ խաղալ կեղծ յեղափոխականի պատմուճանով, ա՛յ բամպակ մարդ:

Սարեան քանիցս կանչած է զիս իր մօտ,— չեմ գացած: Քանինե՛ր ղրկեց ինծի, որ երթամ իր մօտը: Վերջապէս գացի:

Երեկոյ մըն էր: Կիսամութ սենեակին մէջ, անկի՛ւն մը ցոյց տուաւ ինծի նստելու համար: Կը ճանչնայի զինքը, նոյն իսկ Պաղտատցի հայ վաճառականի մը հետ իր պատմութիւնը մինչեւ դատարան (մի՛ կառլիր, Մարտիրո՛ս, tu l'as voulu): Ըսաւ թէ իր բարեկամները յանձնարարեր էին, որ անպատճառ տեսնուէր հետս: Սովորութեանս համաձայն, լուռ եմ եւ կը դիտեմ զինք: Ուզեցի որ երբեք չարտայայտուիմ, բայց լաւ մը պարպեմ զինք: Դերասանական ձեւեր ըրաւ, երկար հէքեաթներ պատմեց,— լուռ էի:

— Ձես ալ յուզուիր, ձայն ալ չես հաներ, ըսաւ յանկարծ:

Մեր ազգային ողբերգութիւնն էր, որ «կը ծանօթացնէր» ինծի: Եւ կ'ուզէր, որ ես «ձայն քաշէի»: Մարդու չպիտի ըսես, պատուիրեց:

— Իբրեւ ի՛նչ կանչած ես զիս, իբրեւ նախագահ Զ. Ռ. Միութեան, չէ՞, լա՛ւ, պէտք է որ, ուրեմն, Կեդր. Վարչութիւնը տեղեակ ըլլայ: Երբ, յամառեցայ, համաձայնեցաւ որ Կեդր. Վարչութեան «վստահելի» անդամներուն յայտնեմ իր «գաղտնիքը»: Հիմա կը մեղադրէ զիս, որ գաղտնապահ չեմ: Բայց կը պատմէ, որ ուրիշ շատեր ալ գիտէին այդ «գաղտնիքը»: Յետոյ, եթէ իրապէս գաղտնիքը այն էր, ինչ որ հրատարակեց հիմա թերթին մէջ, ի՞նչ վախ կար պայման դնելու որ մարդու չըսուի: Մարտիրո՛ս, ինչո՞ւ սուտ կը խօսիս, Փարիզի ժամը կեդրոն ընելու նման յետադիմական ծրագիր մը կրնա՞ր չահագրգռել զիս, չէ՞ որ ատիկա խայծ մըն էր հայ հարուստներուն համար միայն, եւ ուրի՛շ էր քու « ծրագիրդ »: Ինչո՞ւ չես ըսեր բուն «ծրագիր»դ: Երկու հոգիի միջեւ խօսուած բա՞ն մը ըլլալուն համար կ'ուրանաս, եւ քու զէվզէկ գրութիւննե՞րդ իբրեւ «փաստաթուղթ» կը ներկայացնես հիմա: Կը հարցնեմ, ի՞նչ էր նպատակդ, երբ «յիշատակագիր» կը գրէիր Կիւլպէնկեանի,— բարեւ մը ղրկելո՞ւ համար միայն, հարցնելու համար թէ գիշերը ա՞ջ կողմին վրայ կը պառկի թէ ձախ, գիտնալու համար թէ առտուն չօքոլայո՞վ նախաճաշ կ'ընէ թէ կարագով, իմանալու համար թէ, գիշերը, գլուխը վերմակի՞ն տակ կը պահէ թէ վերմակէն դուրս: Այս բաները գիտնալու համար չգրեցիր ապահովաբար, այլ 5 միլիոնին համար միայն, որուն իբրեւ հետաքօտութիւն՝ աւելցուցիր պատմութիւննե՛ր Փարիզի կեդրոնին, Մակեդոնիոյ որբերուն եւ Ռուբէնի երկրին մասին: Այս՛, հինգ միլիոն պիտի ուզէինք, չէ՞,— հապա միւս մեր խօսակցութիւննե՛րը, Հ. Ն.ին նամակները, եւ «ահաւոր գաղտնիքը», զոր ինծի ալ չպիտի ըսէիր, գործարաննե՛րը, որ կը բանէին այնտեղ, հէ՞: Եթէ քիչ մը զարգացում ունենայիր, պիտի ըմբռնէիր թէ իբրեւ գիտութեան մարդ, որ շիմի ըրած է, չեմ կլլեր բաժներդ: Ու մինչ ես զարմանքէս, որ մարդիկ այսքան ապուշ ալ կ'ըլլան եղեր, չորս կը բանայի աչքերս, — ի՞նչ, Կիւլպէնկեանը copainս է, որ ինծի դրամ տայ,— մեր տանձի կոթը, Սարեան, նամակներ հանեց, Ամերիկայէն, Յունաստանէն, վկայութիւններ բերաւ, երդում-պատառ եղաւ: Կէս-գիշեր կ'ըլլար արդէն: Մեկնիլ կ'ուզեմ, չի ձգեր: Ինքնաշարժով կը տանիմ քեզ, ըսաւ, (բայց յետոյ մեթրօ խօթեց զիս): Գրպանս նամակներ լեցուց, վերջը կը կարդաս, ըսաւ: Դէզերով ձեռագիր ցոյց տուաւ (գրելու diarrhée ունի), մաս մըն ալ ուրիշ իրիկուն մը կը կարդամ, ըսաւ: Մէրսի՛, մէրսի՛:

Յաջորդ առտու, կիլիկեցի մը կը հարցնէր տպաւորութիւններս: Ըսի թէ halluciné մըն է, (եւ այս բացատրութիւնները դեռ չվիրաւորելու համար, կրնայի բուն անունով կոչել Սարեանը): Երկու օր վերջ Անիէրէն ընկեր մը կը հարցնէր.— Ի՞նչ ըսաւ «հայրիկը»:— Ո՞ր հայրիկը:— Սարեանը:— Ուրեմն դո՞ւն ալ գիտես մեր տեսակցութիւնը: Քանի մը օր վերջ ուրիշ մը կը հարցնէր.— Է, ի՞նչ խօսեցաք, նայիմ:— Ուրեմն դո՞ւն ալ գիտես: Tiens ! ամէն մարդ տեսակցութիւն կ'ունենայ «հայրիկ»ին հետ: Նորատունկեաններ, Թօրգոմեաններ, Թէլլալեաններ, մեծ մարդիկ, պզտիկ մարդիկ, ամէնքը «հայրիկ»ին տունը: Մէկը կ'ելլէ, միւսը կը մտնէ: Իսկական Մուսթաֆա Քէմալ: Բոլորը խորհուրդ հարցնելու կ'երթան...

Երկրորդ մեր տեսակցութեան, սրճարանի մը մէջ, Սարեան կը բերէր իր բարեփոխուած «յիշատակագիր»ը: Երկար նամակ մը: Ո՞վ պիտի կարդայ, ըսի: Քիչ մը փոխած եմ, ըսաւ: Այսինքն «պոչը» ծածկած: Եւ աւելցուց, որ Նորատունկեան նորէն պնդեր է, որ անպայման ստորագրեմ: Պատասխանեցի, որ զիս կը տանի Նորատունկեանին մօտ: Անակնկալի եկաւ, չուզեց,— ան կը վախնայ, ըսաւ, քեզ չընդունիր, ան ուրիշ մարդ է, դուն ուրիշ: Պնդեցի, որ Նորատունկեանը, որ ըսեր է թէ ե՛ս պէտք

Մօռալէն Ռընօ, այդ շատ զգայուն եւ կարող արուեստագիտուհին խաղին ...անձը կազմեց՝ իր հաւատարիմ եւ ...երով կնոջ հոգեկան ապրումներով, ...նչեւ որ կրցաւ յաղթանակել, իր ...նկերուն բերելով թեթեւաբարոյ ...անհաւատարիմ ամուսին մը:

Ցերեկոյթին ամէնէն հաճելի կտորն ...ժիւլ Ռընարի խաղը — 30 տարուան գործ մը — որ մեզի բերաւ արդէն գրեթէ անհետացած եւ սիրուած ...ժերու եւ բարքերու յիշատակն ու ...մը:

...գ. Վէռնէ իր ակումբին մէջ կը ...ինայ երիտասարդ բանաստեղծ ... որուն կը մտերմանայ եւ կը ...նէ իր ընտանիքին մէջ:

...ին Վէռնէ — Տիկ. Տիւսան — ...յուն եւ միպամոլ կին մըն է. իր ...աստարմութիւնը կ'ենթարկուի ու...ից փորձութիւններու, բայց չի սայ...քիր, շնորհիւ իր ամուսնոյն հե...անես, խոհեմ եւ չիտակ նկարա...ին:

Անխոհեմաբար հանդարտիկ տան ... մէջ ներմուծուած վտանգը կը հե...այ յուզիչ բաժանումով մը, ուր ...երը եւ զգացումները՝ այսօր՝ ...անկագին յիշատակներու երազկոտ ...ժշտութիւնը կ'արթնցնեն:

Անոնք Պրիւնօ եւ Փ. Պերթէն ա...անի եւ սիրահարի դերերուն մէջ ...ին իրենց խղճամիտ խաղարկութիւնը, տալով ուսումնասիրուած եւ ...պաւորիչ տիպարներ:

ՀՐ. ԱԼԵՄԱՆԱՔ

...ՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

...ՂԱԴՐԱՆՔԻ ՄԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

... խմբագիր ՅԱՌԱՋի,

Ձեր 31 մայիս թուակիրին մէջ, «Հ.Մ.Ը.Մ.ի վիճակը» խորագրին տակ, ...ատարակեր էիք «Սրտցաւ»ի մը ...ութիւնը, իբրեւ «իրազեկ»:

...րութիւնը վերէն վար ենթադրու...ին է: Ձենք ուզեր տող առ տող ...ատասխանել այդ գրութեան. մի...ն կը ցաւինք որ, խմբագրութիւնը ...անց ստուգելու տեղ տուած է ա...ր:

Ինչ կը վերաբերի խնդրի նիւթ ...ութպոլի արկածի մը եւ «Կեդր. ...արչութեան մէկ անդամին անտար...րութեան», բոլորովին սխալ է: ...դր. Վարչութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի ...մաշխարհային կեդրոնի կազմն է, ...երբեք չըզբաղիր ֆութպոլի եւ այլ ...զական շարժումներով: Այդ գոր...ին համար կազմուած է «Ֆութպոլի ...անձնախումբ»ը, որ հաշուետու է ...րանս. Շրջանային Վարչութեան: ...ցեալ 24 մարտին ֆութպոլի ընդ...անուր ժողով մը գումարելով, հոն ...րահանգ տրուեցաւ որ մրցում չառ...ն մինչեւ նոր կարգադրութիւն, եւ ...կէ ասդին ինք զբաղած է կազմե...զօրաւոր եւ խիստ կարգապահ ...անձնախումբ մը՝ ուղղակի Շրջ. ...արչութեան հսկողութեան տակ: ...նթարկուած մրցումը տեղի ունեցած ...հակառակ այս որոշումին: Ուրեմն ...Մ.Ը.Մ.ը ոչինչով պատասխանա...ու է եղածին, եւ մանաւանդ պաշ...ոնապէս լուր տրուած չէ տեղական ...արչութեան՝ արկածի մասին: Շրջ. ...արչութեան անդամներէն մէկ քա...ւած ըլլալով արկածը, հարցու...ծ էն արկածեալին եղբօրը որ, պա...ասխանած է թէ վտանգաւոր բան չէ եւ վիճակը լաւ է:

Ահա ամբողջ խնդիրը: Ինչ կը վերաբերի կարգ մը «ցաւալի»ներու,— թէ «նուիրեալ անձեր չկան», թէ «Փարիզի Հ.Մ.Ը.Մ.ը աճուլ վիճակ» ունի, թէ «այլամերժ է վարչութեան ընթացքը»,— այդ ապերախտ արտայայտութիւնները կը վերադարձնենք «սրտցաւ եւ իրազեկ Սեդրակ»ին, որ մեր շարքերուն ու ծանօթներուն՝ անծանօթ մըն է:

«Յառաջ»ի խմբագրութեան ծանօթ պէտք է ըլլայ թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութեան անդամները ի՛նչ ճիգ կը թափեն շաբթուան քանի մը օրերը մինչեւ կէս գիշեր դասախօսելով եւ գործնական վարժիչներ պատրաստելու աշխատելով: Հ.Մ.Ը.Մ.ի բոլոր աշխատաւորներն ալ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ են, ոչ մէկ ՎՃԱՐՈՎԻ ՄԱՐԴ ունի ան, իսկ ԳՈՐԾԸ ԾԱՆՐ է: Երբ մարդիկ չեն հետաքրքրուիր դրական կողմերով, բացասական կողմերու մասին ալ քիչ մը խղճահարութիւն պէտք է ունենան:

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՖՐԱՆՍ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Թերթերը Հայաստանի մէջ

1932ին Հայաստանի մէջ լոյս կը տեսնէին՝

Ա.— Կեդրոնական թերթեր
3 օրաթերթ,
3 երկօրեայ թերթ,
2 վեցօրեայ թերթ,
2 տասնօրեայ թերթ:

Ընդամէնը 10 թերթ, մէկը թուրքերէն, մէկը քիւրտերէն, 89,700 թիրաժով:

Բ.— Շրջանային թերթեր
2 հնգօրեայ թերթ անասնապահական շրջաններուն մէջ:
3 հնգօրեայ թերթ արդիւնաբերական շրջաններուն մէջ:
5 հնգօրեայ թերթ բամպակամշակական շրջաններուն մէջ:
3 հնգօրեայ թերթ ցորենի, որթատունկի մշակութեան յատուկ շրջաններուն մէջ:

Ընդամէնը 13 թերթ, երկուքը թուրքերէն, մէկը ռուսերէն – հայերէն, 20,200 թիրաժով:

Ուրեմն, 1932ին Հայաստանի սահմաններուն մէջ լոյս են տեսեր 29 թերթեր, 131,700 թիրաժով:

Ասկէց զատ, 1932ին լոյս տեսած են 16 պարբերականներ, 12ը ամսաթերթ, 2ը երկշաբաթաթերթ, 32,000 թիրաժով: Ամէնէն բարձր թիրաժը 2,000—2,200էն աւելի չէ եղած:

Թերթերու հրատարակութեանց գործին մէջ գլխաւոր թերութիւններն են թուղթին անկանոն եւ պակաս ստացուիլը, առաքման կազմակերպութիւնը: «Շատ վատ է առաքման գործը թէ քաղաքներում եւ թէ շրջաններում, կը գրէ Գ. Շիշմանեան, չափազանցութիւն չի լինի, եթէ ասենք, որ մեր հեռաւոր գիւղերը երբեմն շաբաթներով թերթի երես չեն տեսնում»: Պարբերականներու հրատարակութեան գործին մէջ գլխաւոր թերութիւններն են անկանոն, երկար յապաղումով լոյս տեսնելը, յաճախ միացեալ թիւերով: Երբեմն 4–5 ամիս ընդհատուելէ յետոյ, պարբերականը կը հրատարակուի միացեալ թիւով (Լենինեան Ուղի, Կոմ. Լուսաւորութիւն, Նոր Ուղի, Հոկտեմբերիկ), շատ անգամ այժմէութիւնը կորսնցուցած բովանդակութեամբ: Առողջապահութեան գործավարի օրկան Առողջապահութեան Ֆրոնտում երկշաբաթաթերթը, 1932ին, լոյս տեսած է միայն 2 անգամ, 5 միացեալ թիւով: Այս թերութեանց հիմնական պատճառը կը կազմեն խմբագրութիւնները, տպարանը, առաքումը: Այս թերութիւններով, թերթին թիրաժը կը նուազի:

1933ին, այս տարի, լոյս կը տեսնեն՝

Ա.— Կեդրոնական թերթեր
5 օրաթերթ,
2 հնգօրեայ թերթ,
1 եօթօրեայ թերթ,
3 տասնօրեայ թերթ:
Ընդամէնը 11 թերթ:

Բ.— Քաղաքային թերթեր
2 օրաթերթ, մէկը Լենինականի մէջ:

Գ.— Շրջանային թերթեր
2 երկօրեայ թերթ,
16 հնգօրեայ թերթ:

Ասկէց զատ լոյս կը տեսնեն 8 գործարանային թերթեր, 8 մատակարարման թերթեր:

Ընդհանուր թիւ 47:

ԿՈՄՈՒՆԱՐՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏԷԶԸ

Անգլիական պարտէզ կը կոչուէր այն, որ հիմա, Երեւանի մէջ, ծանօթ է Կոմունարներու պարտէզ անունով: Գարնան այս եղանակին, Կոմունարներու պարտէզը հիմնական վերանորոգման կ'ենթարկուի: Պարտէզը պիտի կարենայ յաճախել օրական 8-10 հազար հոգի:

Նուագախումբի երկրորդ առեանը պիտի բարեփոխուի, պիտի շինուին նոր օթեակներ, եւ աթոռները պիտի թուագրուին: Պարտէզին երաժշտական երկու առեաններն ալ պիտի ապահովուին նուագախումբերով: Կը կազմակերպուի 40 հոգինոց արեւելեան նուագախումբ մը, որ ամսական պիտի տայ 20 համերգ: Զինուորական փողային նուագախումբը եւս պիտի տայ 24 համերգ: Պարտէզին տնօրէնութիւնը ներկայիս կը բանակցի Պետական Օփերային հետ, «սէնֆոնիք» նուագախումբին աջակցութիւնը ապահովելու նպատակով: Պիտի հրաւիրուին նաեւ Ռուսիայէն եւ արտասահմանէն Անդրկովկաս հասնող երաժշտական ուժերը: Թիֆլիսի ռուսական թատերախումբը 15 ներկայացում պիտի տայ ի նպաստ Հայաստանի Պատանի Հանդիսատեսի թատրոնին:

Պարտէզին մէջ կը շինուի երկյարկ մանկատուն մը 40 երախայի համար: Շինութեան ծախք նախատեսուած է 70,000 ռուբլի:

Մանուկներու թաղ մը եւս, ուր մանկապարտէզ մը 500 երախայի համար: Մանկապարտէզը բաց պիտի ըլլայ օրը 16 ժամ, չորս հերթի համար, իւրաքանչիւր հերթին 120 երախայ:

Պիտի շինուին նոյնպէս մանուկներու եւ չափահասներու մարմնամարզի յատուկ թաղեր, պաղ ջուրով լոգանքներու բաժին, չորս մեծ շատրուան, զինուորական անկիւն, ճաշարան:

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի բնական գեղեցկութիւնները, Արարատի, Ալագեազի եւ Սեւանի տեսարանները, Զանգեզուրի գեղատեսիլ բնութիւնը, մանաւորապէս երկրին հարուստ պատմական յուշարձաններն ու հնութիւնները արտասահմանի զբօսաշրջիկներուն հետաքրքրութիւնն արթնցուցած են եւ եւ այս վերջին տարիներուն բազմաթիւ օտարականներ Հայաստան կը փութան դիտելու եւ վայելելու համար բնական այդ գեղեցկութիւնները:

Այս պատճառով «Ինտուրիստ»ի Երեւանի գործակալութիւնը վերածուեցաւ «Ինտուրիստ»ի Հայաստանի բաժնի, այսինքն անմիջական կերպով կապուեցաւ Մոսկուայի եւ ոչ թէ Անդրկովկասի վարչութեան:

Եւ ահա ներկայ եղանակին մանաւոր աշխուժութիւն մը կը տեսնուի Հայաստանի զբօսաշրջիկներու կազմակերպութեան մէջ: Այս տարի արտասահմանէն կը սպասուին, կը գրէ «Խորհ. Հայաստան», զբօսաշրջիկներու մեծ խումբեր, մանաւորապէս հայ զբօսաշրջիկներ: Զբօսաշրջիկներուն բնակարան եւ սնունդ հայթայթելու համար «Ինտուրիստ»ի Հայաստանի բաժինը Երեւանի քաղաքային խորհուրդէն կապալով առաւ պանդոկին երրորդ յարկը, զոր կը կահաւորէ ներկայիս շտապով: Համաձայնութիւն կնքուած է ճաշարանի մէջ սնունդ մատակարարելու համար զբօսաշրջիկներուն: «Ինտուրիստ»ը շուտով իր տրամադրութեան տակ կ'ունենայ նաեւ ինքնաշարժներ, զբօսաշրջիկներուն շրջագայութեան համար: Լենինականի մէջ եւս «Ինտուրիստ»ը աշխատանքներ կը կատարէ սպասարկելու համար Թուրքիայէն եկող եւ դէպ ի այդ կողմերը մեկնող զբօսաշրջիկներուն:

Ասկէց զատ, «Ինտուրիստ»ի Հայաստանի բաժինը այս տարուընէ ըսկսեալ ստանձնեց մշտական բնակութեան համար արտասահման մեկնող քաղաքացիներու թուղթերը պատրաստելու գործը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի Բ. քարտուղար նշանակուեցաւ Արամ Միրզաբէկեան, որ ծնած է Բագու, 1895ին: Յաճախած է Կիեւի առեւտրական վարժարանը: Կուսակցական պաշտօններ վարած է Բագուի եւ Թիֆլիսի մէջ:

⁂ Թատերագրական մրցում մը բացուած է, քաջալերելու համար առաջին յաջող գործը 5000 ռուբլիով, երկրորդը՝ 3000ով, երրորդը՝ 2000ով: Մրցանակի յանձնախումբի անդամ ընտրուած են Զ. Աշրաֆեան, Ա. Շիրվանզադէ, Ե. Չուբար, Ն. Դաբաղեան, Հ. Գիւլիքէօխվեան, Ա. Գուլակեան, Լ. Քալանթար: Մրցման վերջին պայմանաժամն է 15 դեկտ. 1933:

⁂ Քանաքեռի Ջրաելեկտրակայանը, որուն շինութեան մասին գրած էինք, պիտի ըլլայ վիթխարի կայան մը եւ պիտի տայ 450 միլիոն քիլովաթ ժամ ելեկտրական ուժ: Շինութիւնը կը պահանջէ հսկայական աշխատանք: Եւ մօտ 4000 բանուոր: Դժբախտաբար կարելի չէ եղած անհրաժեշտ թիւով բանուոր հասցնել, հաւաքուածներն ալ յաճախ գործը ձգած հեռացած են: Պիտի աշխատուի բանուոր հրաւիրել Կոտայքէն, Ախտայէն, Բայազիտէն եւ Երեւանի գործարաններէն:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՓՈՐՁ ՄԸ ԵՒՍ

«Հայրենիք» դառնութեամբ կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ (20 մայիս).

— «Հայ գրի եւ գրականութեան հանդէպ բոլշեւիկները կը պատրաստուին նոր ոճիր մը գործել:

Զրաւականանալով «նոր» կոչուած ուղղագրութեան այլանդակութեամբ՝ անոնք մտադիր են այժմ ալ փոխելու հայ տառերուն ձեւը եւ, դատելով հրատարակուած նմուշներէն, աւելի մեծ այլանդակութեան մը փորձարկութեան ենթարկելու հայ գիրը:

Ժամանակ մը, ինչպէս յայտնի է, բոլշեւիկները կը խորհէին իսպառ վերացնել մեսրոպեան այբուբենը՝ փոխարինելով զայն լատինական տառերով: Կ'երեւի թէ ինչ ինչ նկատումներով յետ կեցած են այդ գաղափարէն, գէթ առ այժմ, թերեւս իրենց այս նոր չարափոխութեամբ աւելի նպաստաւոր հող պատրաստելու լատինական տառերուն համար:

Լսենք բոլշեւիկներու պատճառաբանութիւնները, որոնք կ'ամփոփուին հետեւեալ կէտերու մէջ. —

Առաջին՝ «հայկական տառերը իրենց ներկայ ձեւով խոշոր թերութիւններ ունին: Ընթերցողը յաճախ շփոթում է ա–ու–տ, բ–ր, գ–դ–ղ, յ–ց տառերը: Յաճախ էլ շփոթութիւն են առաջացնում Չ, Ջ, Ձ գլխատառերը»:

Երկրորդ՝ «հայկական տառերը շատ են փճանում իրենց պոչերի եւ մազային գծերի հեշտութեամբ կոտրուելու պատճառով»:

Երրորդ՝ «հայկական տառերը շատ տեղ են գրաւում»:

Երեք կէտերէն երկրորդը բոլորովին կորսնցուցած է իր հիմը՝ շնորհիւ այն բանին, որ այժմ Հայաստանի մէջ եւս, ինչպէս եւ արտասահման, թերթերն ու գրքերը կը շարեն ոչ թէ ձեռքով, այլ լայնօթայփ մեքենայով, որ ամէն անգամ նորէն կը ձուլէ տառերը, հետեւաբար մաշելու խնդիրը կը վերնայ:

Գալով առաջին եւ երրորդ կէտի մէջ մատնանշուած թերութիւններուն, պէտք է խոստովանինք, թէ անոնք ընդհանուր առմամբ ճիշդ են: Սակայն, հայկական տառերու այդ թերութիւնները չէին անյաղթահարելի թերութիւններ են եւ տանելի են միանգամայն: Եւ եթէ անոնք պէտք է վերացուին, այդ պէտք է ըլլայ չափազանց մեծ զգուշութեամբ եւ շրջահայեցութեամբ, որպէս զի յօնքը շինելու տեղ աչքն ալ չհանուի:

Դժբախտաբար, բոլշեւիկներու մինչեւ այժմ ըրած փորձերը ծայր աստիճան յոռետես դարձուցած են մեզ իրենց ձեռնարկած բոլոր «բարեփոխութեանց» վերաբերմամբ: Նոր տառերու հրատարակուած նմուշներն ալ արդէն կասկած չեն ձգեր, որ այս «բարեփոխումը» եւս ահաւոր չարափոխում մը պիտի ըլլայ: Այսինքն՝ եղած անվնաս թերութիւններու փոխարէն պիտի ունենանք անտանելի եւ խիստ վնասակար նոր այլանդակութիւն մը, որ աւելի խորունկ կերպով պիտի բաժնէ արտասահմանի ընթերցող հայ հասարակութիւնը խորհրդային Հայաստանի մամուլէն եւ գրականութենէն»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, 30 մայիս (Յառաջ). — Տօներ կան, ուր մարդկային միտքն ու հոգին կ'եփին, կ'ուռին եւ տեղ մը կը փնտռեն պայթելու:

Ահա Մայիս 28ը, անկախութեան փառաւոր տօնը: Ամէն տարուան պէս, այս տարի ալ, Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն, ջերմ խանդավառութեամբ և հոծ բազմութեամբ անկախութեան օրը տօնեց մայիս 28ին, կիրակի կէս օրէ վերջ, Սալ Արմօնիի մէջ, որ լեցուած էր տարագիրներով: Բոլորն ալ ուրախ եւ ժպտադէմ, մայիսի վարդերուն պէս, եկած էին Հայաստանի եւ ազատութեան 15րդ տարեդարձը փառաբանելու: Երիտասարդներ, կրակոտ ու վառվռուն, տարէցներ խանդավառ ու յուսատու, մանկամարդ աղջիկներ սիրուն ժպիտներով:

Ահա նախագահը, երիտասարդ ընկ. Լեւոն Պայընտրեան բեմ կուգայ, բացատրելու տօնը, որ պէտք է փառաբանուի ամէն տարի: Ընկերոջ խօսքերը հազիւ վերջացած, կը բացուի բեմը, զարդարուած՝ հերոսներու նկարներով. մէջտեղը կամար մը, իսկ անոր ճակատին՝ երկու խոշոր տառեր, որ կը խորհրդանշեն «Հայաստանի Հանրապետութիւնը», Մայիսի կանանչ խոտերով ու ծաղիկներով:

Հայկական եւ Ֆրանսական դրօշները խնդումերես կը ծածանին, զոյգ պատուհաններէն քիչ մը հո՛վ, քիչ մը հով հայցելով:

Կը սկսի գեղարուեստական բաժինը, բաւական ճոխ եւ օրուան տօնին համապատասխան, — խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ մարզանք:

Յետոյ ընկ. նախագահը բեմ կը հրաւիրէ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Ս. Թորոսեան, որ եկած էր Փարիզէն:

— «Մայիսեան այն հրաշք օրերուն, այն արիւնահեղ փառաւոր ճակատամարտներու մէջ, խիզախ, հպարտ եւ հերոս Հայը կռուեցաւ իր հայրենի հողին, ժողովուրդի պատիւին, եւ իր ցեղային արժէքներուն համար: Կռուեցաւ համայն հայ ժողովուրդի ազատութեան ու անկախութեան համար: Այսօր մեր նուիրական հայրենիքը խլած են մեզմէ, այսօր մենք զրկուած՝ մեր բնագաւառներէն, ցրուած ենք աշխարհի չորս կողմը: Բայց ամուր է մեր մէջ հոգեկան Հայրենիքին սիրելի պատկերը: Վառ պահենք մեր մէջ մայիսեան վսեմ պատգամները, փոխանցենք զանոնք մատաղ սերունդին: Մայիս 28ը, հոգեպէս ազատագրեց հայ ժողովուրդը դարաւոր ստրկութենէն եւ բաժան – բաժան եղած ժողովուրդը դարձուց պետական ազգ մը, որուն գերագոյն նպատակն էր ըլլալ ազատ իր անկախ հայրենիքին մէջ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այսօր խանդավառ գուրգուրանքով, պահակ կեցած է Մայիս 28ը խորհրդանշող եռագոյնին»:

Ընկերոջ վերջին խօսքերը ողջունուեցան բուռն ծափերով:

Հանդէսին վերջաւորութեան աճուրդի դրուեցաւ այծ մը: Շահեցաւ ընկ. Վահան: Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով եւ ներկաները մեկնեցան ազատ եւ անկախ հայրենիքի մը վառ իղձերով:

Տարագիր

...տորագրեմ, կ'ուզեմ տեսնել ան...յման: Ըլլալիք բան չէր: Բաժ...նեցանք: Յետոյ սպառնալիքներ,— ...թէ պիտի հրաժարեցնէ եղեր Զ. Ո. ...ութեննէն, իրեն պէտք է եղեր այդ ...ութիւնը, քանի՛ քանի՛ անգամ ...ախօսներ, Տօքթ. Թորգոմեանի ա...նով երդումներ, թէ միշտ իր մօտ ...երթայ եղեր, թէ ինք Խանխեանին ...երթայ եղեր, դեռ ի՛նչ պատմու...թիւններ, Բիւրոյին հետ իր «վէճե...րը», Իզմիրի իր «հարստութիւննե...րը», «Փարիզան», «ազգին» համար ...րած «զոհողութիւնները», վա՛խ ...խ...:

Հրապարակաւ հարցում մը.—Մար...եան'ս, ուրիշ անգամ մըն ալ ուրիշ ...տրագրի» մը համար դիմում չե՞ս ...տարած Կիւլպէնկեանի եւ ուրիշ...ներու, պոչը դրամով (կարաժի համար),— անշուշտ միշտ «յիշատակա...րով»: Ըսէ՛ նաեւ թէ ի՛նչ ուզեցիր ...երահեանէն, նամակով եւ հեռա...րով, «ազգին փրկութեան համար...»

Սարեան երկու զուեւլի բաներ կ'ը...է իմ մասիս: Վախցեր եմ ստորա...րելէ, որովհետեւ «հացէս կ'ըլլամ»: ...րել... Բիւրօն կաշառեր է զիս:

«Հացէս կ'ըլլամ» խօսքը Հայերէն ...ը, մեր գաւառին մէջ գործածելի չէ, եւ յետոյ իմ հպարտութիւնս երբեք թոյլ չի տար ըսել նման խօսք մը: Վկայի պէտք չկայ,— եթէ Սարեան գոնէ մէկը, նոյն իսկ իմ թշնամիներէս, որ պնդէ թէ կրնամ ըսած ըլլալ այդ խօսքը, չպիտի հակառակը հաստատեմ: Արմաշցի Շաւարշ Նարդունին հացի համար չի շեղիր իր ճամբէն, շատ հպարտ է ան, Սարեան մը չէ երբեք: Քանի՛ քանի՛ անգամ Նարդունին իր պաշտօնները յանձնած է ուրիշին: Տասը տարիէ ի վեր Փարիզ եմ եւ աշխատանքս պակսած չէ: Թող քաջ յայտնի ըլլայ բոլոր Սարեաններուն, որ հացի համար զգուշութիւն չեմ ըներ, վաճառական չեմ խաբեր, կամ մէկ միլիոննոց կարաժի համար աջ ու ձախ չեմ վազեր:

Յետոյ Բիւրօն ինչո՞ւ կաշառէր զիս: Որպէսզի չստորագրե՞մ Սարեանի «յիշատակագիր»ը: Այդ ի՞նչ ահարկու «յիշատակագիր» է, որ սարսափի ազդեր է....: Հոգեկան ախտաբանութեան մէջ, Սարեանի այս վիճակը կը կոչուի պատուի հալածախտ: Այս մեծամիտը կը կարծէ թէ Բիւրօն շարունակ կը զբաղի իրմով, Բիւրօն շարքերը կը լարէ իրեն դէմ: Արդարեւ, այս պատուը գրեր էր թէ Բիւրօն ամէն օր թերթերը կը բանայ եղեր, սարսափով փնտռելով Սարեանի ստորագրութիւնը եւ «յայտնութիւնները»: Հիմա Բիւրոյէն հալածուածի ախտ մը կայ կարգ մը թշուառականներու հոգիին մէջ, անոր համար որ գիրք ու պաշտօն հետապնդած են, բայց մերժուած, արհամարհուած ու վռնտուած են: Սարեան ուրիշ հիւանդութիւն մըն ալ կը մատնէ,— ինքն իրեն շատ կարեւորութիւն կուտայ, ղեկավար մարդու հովեր կ'առնէ: Թող յայտնի ըլլայ Սարեաններուն, թէ երբեմնի փառքերու շուքովը չքաւորուելու իրենց փորձովն իսկ չեն կրնար փրկուիլ երիտասարդներու խարազանի հարուածներէն: Մերն է իրաւունքը դատելու ձեր բոլոր ծրագիրներն ու խորհուրդները, մերն է իրաւունքը դատելու ձեզի մօտիկ ընողներն ալ: Այսքանը՝ հասկցնելու համար միայն թէ ո՛չ Բիւրոյին հետ կապ ունիմ, ոչ ալ ձեզի շնորհուած «բարեկամութիւններն» ու վերէն կամ վարէն, թերեւս բարեկրթօրէն, ձեզի տրուած բարեւներուն արժէք կուտամ: Մենք անկախ ենք ինչպէս խորհելու, նոյնպէս դատելու մէջ:

Սարեան հալածեալի վախ մըն ալ ունի Շ. Միսաքեանէն,— իբրեւ թէ ան ալ ինծի արգիլեր է ստորագրել իր «յիշատակագիրը»: Տանձուկէ՛ս, հաստատէ՛ թէ Շ. Միսաքեան Փարիզ կը գտնուէր այն շրջանին, երբ դուն ինծի բերիր «յիշատակագիր»դ: Չէ՞ որ Յունաստան կը գտնուէր, (15 յունիս 1930էն մինչեւ դեկտեմբեր): Պատասխանատու, դուն որ գիշեր ցերեկ Շ. Միսաքեան կը հոլովես, զայն սեւցնելու կիրքով, ինչո՞ւ վերջերս նամակ գրեցիր եւ խնդրեցիր որ ցնդաբանական գրքոյկիդ մասին գրախօսական մը գրուի «Յառաջ»ի մէջ: Ձեզմ՞ու,— իր վրայ խօսեցնելու ախտը այնքան զօրաւոր է, որ Սարեան յետոյ դիմեց երիտասարդ գրողի մը, պահանջելով գրախօսական մը գրել իր գրքոյկին մասին ՅԱՌԱՋին մէջ,— այդ պահանջով Սարեան կը խորհէր զանձել ինչ որ վճարեց այդ գրքոյկին լեզուին սրբագրութեան համար անոր:

Եւ այս խղճալին, պատասխանելու տեղն ինծի, բարոյական ըմբռնումներու մասի՛ն ալ կը խօսի: Կրնա՞յ երբեւիցէ հասկնալ թէ, պատկանելով յետպատերազմեան սերունդին, հաստ գիծ մը քաշած ենք իրենց բարոյական ըմբռնումներուն վրայ:

Իր տարի՛քը կը յիշեցնէ ինծի, բայց ես յարգանք չունիմ տարիքի հանդէպ: Ընդհակառակն: Յառաջացած տարիքներ կան, երբ հոգեբնախօսական ու մտային վիճակին քննութեամբ՝ աւելորդ կը յայտարարուին մարդիկ: Ոչ մէկ զուէթ իմ ալ անձիս հանդէպ, երբ վաղուան սերունդը դատէ յառաջացած տարիքէս թէ անպէտ եմ այլեւս: Աշխարհ անկելանոց մը չէ: Իսկ այն ակնարկը թէ փառասէր եմ, ա՛տէլուլիւնը ծիծաղս միայն կ'արթնցնէ: Բայց ըսեմ,— եթէ փառքի սէր ունենամ, կը փափաքիմ գիտնալ եւ սակարկել թէ ո՞վ պիտի հիւսէ իմ փառքս: Եթէ Սարեաններն են, որ փառքս պիտի հիւսեն, թքեր եմ իրենց պարգեւելիք փառքին վրայ: Այս առթիւ ըսենք թէ Սարեաններու ո՛չ գնահատութեանը կարօտ ենք, ո՛չ ալ բարեկամութեանը: Եւ թող խնայե՛ն մեզի այլեւս իրենց գովեստները մեր գրականութեան, մեր տաղանդին, մեր արժէքներուն մասին: Չե՛նք ուզեր: Մեզ հասկնալու չափ խելացի՛ ալ չենք նկատեր զիրենք: Քաղաքագէտ կամ քննադատ, այդ մարդիկը արդարհատանք միայն կ'արթնցնեն մեր մէջ իրենց տգիտութեամբ եւ մեզի առաջնորդ երեւնալու իրենց փութկոտութեամբ: Առէ՛ք սա Սարեանը,— ի՞նչ զարգացում ունի, ի՞նչ դպրոց տեսած է, ի՞նչ գիրք կը կարդայ:

Եւ գրքի առանց սու մը տալու, առանք մտաւորական ճանչցուած են, ազգ խաբած են: Ու երբ հիմա երիտասարդութիւնը իրենց երեսին կը զարնէ իրենց տգիտութիւնը, կը ցաւին: Թող յայտնի ըլլայ այդ բոլորին, որ արդի երիտասարդութիւնը հին Եգիպտոսի գերիներուն նման խարազանի հարուածներու տակ ճամբայ փորելու պիտի ղրկէ զիրենք (մեր կեղծ-մտաւորականները), երբ ձեռքն առնէ իշխանութիւնը:

Իսկ այժմ, եթէ Սարեան դեռ փորձուի «յիշատակագիրներով» նեղել մեզ, հին սերունդի բարոյական ըմբռնումներէն մաքրուած երիտասարդներս, «հիմա ի՞նչ կ'ըսեն» մտածելով՝ վարանում չենք ցոյց տար երբեք, այլ ճիրիտ կը խաղանք իր տարիքին ալ, իր խելքին ալ վրայ: Մանաւանդ երբ գիտենք Սարեանի Իզմիրի պատմութիւններն ալ, իր «գործարանին» գործ հայթայթելու եղանակներն ալ, Իտալիոյ գործարաններուն հէքեաթներն ալ, իր զարգացման աստիճանն ալ, իր խելքին պառկին չափն ալ:

Ալ կը բաւէ «ազգ փրկելը» «պաշիրկեան»ութեամբ, նախակրթարանի գիտելիքներով եւ ...«գիտ»երով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ առուարձաններ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը այսօր, Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով: Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

ՀՐԱՅԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ Քրիստափոր խումբի դասախօսական ժողովը յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Զեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի մասին:

ՎԻԷՆԻ «Քրիստափոր» խումբի ընկերները վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ներքին կանոնագրի կարգ մը յօդուածները»: Կը հրաւիրուին Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու ընկերները:

ՇԱԼԷԹԻ «Բարգէն-Սիւնի» խումբի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ընկեր Վ. Սնգճեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

«Մ Ա Յ Ի Ս 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան

Կը խօսին՝ Ընկերներ՝ Լ. Զորմիսեան եւ Ս. Թորոսեան

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը ներկայացուի 5 ԹԻՒ ԽԵԼԱԳԱՐԸ

ՄՈՒՏՔ՝ 1 ՖՐԱՆՔ:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ, ԱՐԱՄ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Դրդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՏԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. Զուլլէրեան

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. Խատիսեան

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (Ջութակ), Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ԱՐԱՔՍԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ եւ Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ (արտասանութիւն):

Ցախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

⁂

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին

Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. Խատիսեան

գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին.— Տէսինի Երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Արծիւ» Ֆանֆառը, ղեկավարութեամբ Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԽՏԻԿԵԱՆի: Օրիորդներ՝ ԾՈՎ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՀԵՐԱ ԳԸՄՊԼԵԱՆ (Մեներգ), Ս. ՀԻՒՍԵԱՆ, Տիկ. Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ և ընկ. ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ (Արտասանութիւն):

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ԱՊԱՌԱԺ» ԽՈՒՄԲԻ

եւ հովանաւորութեամբ ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին:

ՍԱԼ ՏԸ ՖԷԹԻ ՇԲԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. Զուլլէրեան

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. Խատիսեան

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տէսինի Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԾԻՒ» ՖԱՆՖԱՌԸ, ղեկավարութեամբ ընկ. Ժ. ԽՏԻԿԵԱՆի: Օր. Ծ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (Երգ), Պ. Գ. ԱՂԱԲԵԿԵԱՆ (Ջութակ): Խմբերգներ, արտասանութիւն եւայլն:

Ցախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

×

ՍԷՆ ԺԷՌՕՄԻ (Մարսէյլ) ՄԷՋ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՊԷԼՖՈՌԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՊԷԼՖՈՌԻ Հ. Յ. Դ. ՎԱՅԴԷՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին

ՔԱՁԷՐՆ Տ'ՕՖԸՄՕՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի ընկ. Ս. Թիրեաքեան (Լիոնէն)

×

ՊՈՐՏՕ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

⁂

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

⁂

ԲՈՒԺԷ ՍԻՒՐ - ԱՐԺԱՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՁԱԹՕ - ՇԵՐՕ

եւ ՏՐԱԿԻՆԻԱՅԻ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Մ. ԱԶԳԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131, rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Գեր. Հ. Վ. Հացունիէ «Հայ տառերու ձեւափոխման մասին»: Մտքերի փոխանակութիւն այդ հարցի շուրջ: Ցանկալի է հայ գիտակից մտաւորականութեան ներկայութիւնը: Ըստ սովորութեան՝ անհատական հրաւերներ չեն ուղարկուած: Մուտքը ազատ է:

ՏՕՔԹ. ԵՂՈՒԻՊԵԱՆ

Բոլորովին ապաքինած ըլլալով, կ'ընդունի իր հիւանդները ըստ առաջնոյն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—6, **Rue Dugas**, թիւ 8, որ կը գտնուի թիւ **44 Avenue de Versailles**ի քով: Մէթրօ **Mirabeau** կամ **Javel.**

Դաշտային զբօսանք

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏՈՒԸՆԷ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

նախաձեռնութեամբ «ՍԻՓԱՆ»ի եւ մասնակցութեամբ «ԱՐԱՐԱՏ»

եւ «ԲԻՒՐԱԿՆ» երգչախումբերու, Bagneuxի մէջ

Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆի պարտէզը:

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux, ուր առաջնորդողներ պիտի սպասեն առաւօտեան ժամը 9 - 11 եւ 2 - 3: Ուշացողները հարցնեն Mme Curie փողոցը բնակող Հայերուն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիէն, Ն. Խ. — 30 փր.:
Վիէն, Ս. Մ. — 25:
Պուսէն, Կ. ՔԷՕԼ. — 50:
Մոնթրէօյլ, Յ. Ա. — 50:
Ռըբէ, Գ. Ս. — 140:
Մարսէյլ, Ս. Շ. — 200:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Մէօտոն, ՍԱՐ. — Սկսանք ղրկել մայիս 28էն:

Պօպինեի, ԱԲՐ. — Սկսանք ղրկել մայիս 31էն:

Վիլ տ'Ավրէյ, ՔՕՆՏ. — Սկսանք ղրկել մայիս 31էն:

Փարիզ, Բ. ՂԱԶԱՐ. — Սկսանք ղրկել մայիս 31էն:

Վիէն, Լ. ՏՕԼ. — Սկսանք ղրկել յունիս 1էն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղը դաշտային պտոյտ մը կազմակերպած է այս երկուշաբթի օրը: Տեղի պիտի ունենան զբօսանքներ, զանազան՝ դասեր եւ պիտի առնուին խմբանկարներ ու շարժանկարներ: Հաւաքուիլ Ֆլորիա ճաշարանը կէսօրէ ետք ժամը 1ին, մեկնելու համար որոշուած վայրը: Առաջին խումբը կը մեկնի առաւօտուն: Դիմել Բաքգէնի (18, Rue Cujas):

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսիլիոյ մասնաճիւղը ընկերական – ընտանեկան պտոյտ մը կազմակերպած է այս երկուշաբթի Ս. Անթուանի անտառը: Մեկնում առաւօտեան ժամը 6 – Ցուկէսին, փլաս տ'Էքսէն: Վերադարձ երեկոյեան ժամը 8ին: Միասին բերել ճաշերը: Պտոյտին կը մասնակցի Զ. Ո. Մ. Վահագնեան նուագախումբը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Սօֆիկ Յ. Թանաճեան եւ զաւակները՝ Պ. Աճարոն, Տէր եւ Տիկին Նիկողոս եւ Պ. Սահակ Յ. Թանաճեան, ինչպէս եւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն՝ Ա. Տագէսեան, Եսայեան, Գայւէրլեան, Շարապխանեան, Պօղոսեան, Ներսէսեան, Ատանալըեան ընտանիքներուն, Չէհիրեան եղբայրներու, Օրիորդներ՝ Բէքմէզեաններու, Այրի Տիկին Ա. Պետրոսեանի, Դպրաց Դասուն, 36 թիւ պանդոկի հայրենակիցներուն եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԱՆԱՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Մարսէյլ, 30 Մայիս 1933

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dunesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՃԻՏՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

—••—

Զինուորները յաճախ գաղտնի կը մտնէին պալատի մառանները եւ մրթերքներ ու այլ իրեր կը գողնային: Սակայն, պահակներու մէջ գտնուեցան սպաներ եւ զինուորներ, որոնք մարդասիրական ընթացք ունեցան ցարին ընտանիքին հանդէպ եւ մինչեւ վերջ եղան բարեկիրթ:

Ցարին մտերիմներէն շատերը լքեցին զինքը եւ փախան առաջին իսկ օրէն, կամ քանի մը օր վերջը: Բայց եղան եւ այնպիսիները, որոնք մինչեւ վերջը մնացին հաւատարիմ եւ բաժնեցին ցարին տառապանքներն ու ճակատագիրը:

Բոլոր վկայութիւններէն կ'երեւայ, որ կառավարութեան պաշտօնական ներկայացուցիչներու եւ, մասնաւորապէս, Կերենսկիի ընթացքը դահընկէց ցարին եւ ընտանիքի անդամներու հանդէպ՝ եղած է զուսպ եւ քաղաքավար:

×

Երբ ցարին արտասահման ապաստանիլը չյաջողեցաւ, անոր յեղափոխական կեդրոնին մէջ մնալը վտանգաւոր էր այլ եւս: Անգամ մը լուր կը տարածուի, թէ ցարը կ'ուզեն ուղարկել արտասահման: Մեծ գրգռութիւն կը ծագի եւ խումբ մը զինուորներ զրահապատով միասին կը յարձակին պալատին վրայ, ցարը առեւանգելու համար:

Կառավարութիւնը խիստ մտահոգութեան մատնուած էր, մանաւանդ, որ Բանուորա – Զինուորական Խորհուրդն ալ կը մեղադրէր թէ կ'ուզէ փախցնել ցարը: Կը մնար ցարին ընտանիքը փոխադրել ուրիշ ապահով վայր մը: Այդ նպատակով մարդիկ կ'ուղարկուէին զանազան կողմեր, յարմար տեղ մը գտնելու: Վերջ ի վերջոյ կ'որոշուի ցարին ընտանիքը փոխադրել Սիպերիոյ Տոբոլսկ քաղաքը, որ հեռու էր բանուորական շրջաններէ եւ ուր նախկին նահանգապետին տունը շատ յարմար էր բնակութեան համար:

1917 օգոստոս 14ին, ցարը իր ընտանիքին հետ միասին կը մեկնի Տոբոլսկ: Երկու կառախումբեր, ճափոնական դրօշի տակ, ժողովուրդէն գաղտնի, Ցարսկօէ Սէլոյէն ճամբայ կ'ելլեն առտուն կանուխ եւ կը հասնին Տոբոլսկ նոյն ամսու 19ին, կէս օրէն վերջ:

Ցարին իրաւունք տրուած էր միասին առնելու իր ուզած մարդիկը: Իր շքախումբէն եւ ծառաներէն ցարն ընտրեց 45 հոգի: Այս անգամ ալ եղան մարդիկ, որ փոքրոգի գտնուեցան եւ մերժեցին մեկնիլ իրենց տիրոջ հետ:

Կառախումբերէն մէկուն մէջ կը զետեղուէին ցարին ընտանիքը, շքախումբին եւ ծառաներու մէկ մասը եւ վաշտ մը զինուոր: Միւսին մէջ կը տեղաւորուէին շքախումբին եւ ծառաներու մնացած մասը եւ երկու վաշտ զինուոր: Ճամբան կառախումբերը կայարաններու մօտ կանգ չէին առներ եւ ընդհատումները կ'ըլլեն բաց դաշտին մէջ: Ցարին կ'ուղեկցին կառավարութեան կողմէ երկու եւ Խորհուրդին կողմէ մէկ ներկայացուցիչներ:

Ցարը կը տեղաւորեն հոն, ուր ինքը տասնեակ հազարներ աքսորի էր ուղարկած ...

×

Տոբոլսկ քաղաքին մէջ, նախկին նահանգապետին տունը երկյարկանի գեղեցիկ շէնք մըն էր: Ունէր բակ եւ գեղեցիկ պարտէզ: Ամբողջ շէնքը՝ շրջապատուած էր բարձր պարիսպով մը: Սենեակները տաք էին եւ լուսաւոր:

Առաջին մէկուկէս ամիսը կեանքը կ'ընթանար շատ խաղաղ: Ամբողջ իշխանութիւնը կը գտնուէր պարէտ Կոբիլինսկիի ձեռքը, որ կ'ենթարկուէր միայն կեդրոնական կառավարութեան:

Առտուան նախաճաշը կը տրուէր ժամը 8.45ին, որմէ յետոյ, մինչեւ ժամը 11 ցարը կը զբաղէր իր առանձնասենեակին մէջ: Թագուհին կը կարդար, ձեռագործով կամ նկարչութեամբ կը զբաղէր իր սենեակին մէջ, իսկ երեխաները դաս կ'առնէին իրենց հետ եկած ուսուցիչներէն: Թագուհին եւ թագաւորն ալ դասեր կուտային: Ժամը 11էն մինչեւ կէս օրուան ճաշը կ'իջնէին բակ, ուր ցարը փայտ կը սղոցէր եւ ֆիզիքական ուրիշ աշխատանք կը կատարէր: Ճաշէն վերջն ալ կը շարունակէին նոյն աշխատանքները բակին մէջ, մինչեւ ժամը 5, երբ թէյ կ'առնէին:

Անկէ վերջ նորէն կը զբաղէին դասերով ու մտաւոր աշխատանքներով: Ժամը 8ին կ'ընթրէին: Ընթրիքէն վերջ կը հաւաքուէին նաեւ շքախումբի անդամներէն ոմանք եւ մինչեւ կէս գիշեր կը զրուցէին, կը կարդային, կը խաղային ու, երբեմն ալ, ընտանեկան ներկայացումներ կուտային: Ճաշը կը պատրաստէր պալատական նախկին խոհարարը եւ, առ հասարակ, ուտելիքն առատ էր ու լաւ:

Տոբոլսկի մէջ ցարն ու ցարուհին իրենք զիրենք աւելի ազատ ու հանգիստ կը զգային: Ճիշդ է, փողոց ելլելու իրաւունք չունէին, բայց կրնային եկեղեցի երթալ. միայն թէ այդ օրերը եկեղեցին ուրիշ մարդ չէր կրնար մտնել: Ժողովուրդը յարգալից վերաբերում ունէր եւ յաճախ քաղաքացիներու կողմէ նուէրներ կը ստանային: Այսու հանդերձ, կեանքը շատ միօրինակ ու տխուր կ'անցնէր:

×

Սեպտեմբերին Տոբոլսկ հասաւ ժամանակաւոր կառավարութեան լիազօր Պանքրատովը իր օգնական Նիկոլսկիի հետ միասին: Բանտարկեալներու հակողութիւնն ամբողջովին փոխանցուեցաւ կառավարական լիազօրին:

Պանքրատովը հին յեղափոխական էր եւ ոստիկան մը սպաննած ըլլալուն 15 տարի արգելափակուած՝ Շլիսէլբուրգի ամրոցին մէջ եւ 27 տարի ալ Սիպերիա աքսորուած: Շատ զարգացած, բարի և մեղմ, հոգածու՝ ցարին երեխաներու հանդէպ, մինչեւ վերջ բարեխիղճ ընթացք ունեցած է ցարական ընտանիքին հանդէպ: Իր օգնական Նիկոլսկին ճիշդ հակապատկերն էր եւ ըլլալով նոյնպէս նախկին աքսորական, ասպարէզ գտած էր վրէժխնդրական զգացումներուն եւ ամէն կերպ կ'աշխատէր թունաւորել կալանաւորներու կեանքը: Ժամանակաւոր կառավարութեան անկումէ վերջն ալ այս երկուքը մնացին իրենց պաշտօնին գլուխը, մինչեւ որ 1918 փետրուար 9ին, բոլշեւիկացած զինուորները զանոնք դուրս քշեցին:

Կեդրոնէն եկած լիազօրները սկսին զբաղիլ զինուորներուն հետ, անոնց գրագիտութեան դասեր տալով եւ – էրական քարոզներ կարդալով:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՅՈՒՆԻՍ 1933
4 Juin 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2206

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԵՒ Ի՞ՆՉՊԷՍ...

Ո՞ւրկէ ո՛ւր, ահա ռամկավար թերթ մըն ալ կ'ընդվզի ներգաղթի յետաձգման դէմ, այնպիսի դիտողութիւններով եւ բառերով որոնք առ նուազն... «հակահայաստանեան» են:

«Պայքար»ն է այս քաջը, Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, որ քանի մը տարիէ ի վեր պարբերաբար յեղափոխական կայծկլտուքներ կ'ունենայ: Բոլորովին հակառակ՝ իր միւս պաշտօնակիցներուն:

Քանի մը հատուածներ, հիմնաւորելու համար նիւթը.

— «Այսպիսի հսկայ գործ մը որ միլիոնաւոր տոլարներու կը նայի, գաղութներու օժանդակութեան հետ կապել՝ կը նշանակէ՝ ձեռնարկը ձախողութեան մատնել: Նոյն իսկ եթէ մտածենք թէ Հայաստանի կառավարութեան ոչ-կարեւմէքը լո՛կ ազդարարութիւն մըն է մեր հարուստներուն, մեր բարեգործականին, մեր հայրենակցականներուն եւ ամբողջ գաղութին, իրենց նուիրական պարտքը կատարելու,— դարձեալ չենք կրնար ըմբռնել որ 25էն 30 հազար գաղթական Հայաստան փոխադրելու ծրագրէն ի՞նչու եւ ի՞նչպէս հայ կառավարութիւնը կը հրաժարի, միայն փոխադրած ըլլալով ութէն տասը հազար հոգի:

Ազգաշինութիւն եւ ազգահաւաքում, մեր սերունդին ամէնէն նուիրական ձեռնարկներն են եւ որ եւ է ձախողանք ազգահաւաքման գործին մէջ ամօթի անջնջելի խարան մը պիտի տաղէ մեր ազգին ճակտին վրայ»:

«Պայքար» անշուշտ կը ձաղկէ նաեւ հայ գաղութներուն եւ հարուստներուն անպարտաճանաչութիւնը: Ու կը ցաւի որ կարելի չեղաւ կազմել բնակարանային հիմնադրամի մարմին մը, պատասխանատուութիւնը ձգելով... Հօկին եւ բանուորներուն վրայ:

— «Սակայն, մեր թերութիւնները ընդունիլ՝ չի նշանակեր անտեսել Հայաստանի կառավարութեան տարօրինակ ընթացքը:

Երբ միլիոններ կը ծախսուին Հայաստանի վերաշինութեան եւ տնտեսական ու երկրագործական զարգացման — գործունէութիւն մը որ ներգաղթը պարտաւորիչ դարձուց Հայաստանի կառավարութեան, անոր հայթայթելով աշխատող բազուկներ — հարկ էր որ ազգահաւաքումն ալ, իբրեւ մէկ մասը Հայաստանի բնակչային յաւելման եւ յառաջդիմութեան, հնգամեակի ծրագրին մաս կազմած ըլլալով յառաջ տարուէր այդ փլանին տրամադրուած գումարներով»:

Անցեալ ապրիլին (9 եւ 11), *մենք առիթ ունեցանք ուշադրութեան յանձնելու այս խնդիրը — ներգաղթի յետաձգում:*

Նորէն ռամկավար օրկան մըն էր, Փարիզի պաշտօնաթերթը, որ կը հնչեցնէր ահազանգը — այս տարի ներգաղթ չկայ: Եւ շեշտը մեր «հաւաքական անձարակութեան» վրայ.

— «Նոյն իսկ 3–400,000 փրանքի գումար մը կարելի չեղաւ գոյացնել... Ինչպէս բնակարաններու շինութեան համար եղած բոլոր կոչերը մնացին առանց պատասխանի» (*Ապագայ, 8 ապրիլ*):

Այս առթիւ, դիտել տուինք թէ պետական միջոցներու կը կարօտի ներգաղթը: Թէ, իրենց իսկ հաշիւներով, «եթէ Երեւան պիտի փոխադրել 25,000 *հոգի, պէտք է ճարել հինգ հազար բնակարան, այսինքն հինգ միլիոն տոլար: Առանց հաշուելու փոխադրութեան ծախքը»:*

Արդ, այսպիսի ձեռնարկ մը վեր է գաղութներու կարողութենէն: Մանաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ:

Եւ փորձը տեսանք արդէն: Երկու տարուան խժալուր աղմուկէն եւ չոնդալից տարփողանքէն յետոյ, ներգաղթը փակուեցաւ 8000*ով:*

Իսկ այսուհետեւ, ինչքան դրամ ճարենք, այնքան մարդ պիտի առնեն: Այսինքն՝ ամէն ինչ կապուած է քսակին:

Կրնան 500 *կամ հազար մարդ եւս ներս առնել, շնորհիւ գաղութին հանգանակութեանց: Բայց ա՞յս է որ պիտի կոչենք ներգաղթ: «Ազգաշինութիւն եւ ազգահաւաքում», ինչպէս կը կոչեն:*

Ուրեմն, Ամերիկայի ռամկավար օրկանն ալ կը խոստովանի որ, ներգաղթը ամէն բանէ առաջ պետական գործ է: Հետեւաբար, անոր ձախողման կամ յետաձգման բուն պատասխանատուն կառավարութիւնն է, որ միլիոններ կը ծախսէ վերաշինութեան համար, բայց ներգաղթը կը կապէ գաղութներու ողորմութեան հետ:

Եւ նորութիւն մըն ալ կ'առաջարկէ «Պայքար» — ներգաղթը կապել հնգամեայ ծրագրին հետ, «իբրեւ մէկ մասը Հայաստանի բնակչային յաւելման եւ յառաջդիմութեան»:

Արդ, Երեւանցիները ունի՞ն այսպիսի տեսակէտ: Կ'ընդունի՞ն «ազգաշինութիւն եւ ազգահաւաքում»:

Այստե՛ղ է ամբողջ գաղտնիքը: Եւ այստե՛ղ է որ Հայաստանի «բարեկամները» արիւն կը պղտորեն տասը տարիէ ի վեր, աղաւաղելով բուն հարցէն:

Երբ մենք անդադար կը յիշեցնենք թէ անհրաժեշտ է միացեալ ճակատ կազմել, մեր իրաւունքներն ու տեսակէտները արժեցնելու համար, մեր հակառակորդները սրբազան պատերազմ կը հռչակեն մեզի դէմ, եւ գլխիվայր կը շրջեն ամէնէն տարրական խնդիրները:

Անոնք մեզ թշնամի կը համարեն Հայաստանի, առանց խորհելու որ, այս բոլոր վէճերը, բանսարկութիւններն ու սոփեստութիւնները, պառակտումներն ու խաչաձեւումները ուրիշ բանի չեն ծառայեր, եթէ ոչ քանդել մեր տունը: Ուրիշ խօսքով, անկար իշխանութեան մը խաղալիք դարձնել գաղութներուն ճակատագիրը: Ինչպէս որ եղած է արդէն:

Այն «ինչո՞ւ»ն եւ «ի՞նչպէս»ը որ ուղղուած են Երեւանի, ներգաղթի յետաձգման առթիւ, ամէնէն առաջ պէտք է ուղղենք մենք մեզի, եթէ անկեղծօրէն կուսակից ենք ե՛ւ ներգաղթի, ե՛ւ Հայաստանի զօրացման ե՛ւ գաղութներու խաղաղութեան:

Այլապէս, ոչինչ կը փոխուի մեր կացութենէն, կամ Երեւանի վիճակէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱԶՈՒՄ ԱՂՄՈՒԿ ՎԱՍՆ ՈՉՆՉԻ

Թուրք ընդդիմադիրները օգնութիւն կ'ուզեն Պուլկարներէն եւ... «Դաշնակ»ներէն

«Եարըն»ի խմբագիր Արիֆ Օրուճ պէյ, որ վերջերս Պոլսէն փախչելով Փարիզ եկած էր ընդդիմադիր թերթ մը հրատարակելու համար, այժմ հաստատուեր է Պուլկարիա, ինչպէս կը գրեն Թուրք թերթերը: («Սօն Փոստա» կ'ըսէ թէ Պէյրութ ալ գացեր է եւ Քիւրտերուն հետ տեսակցելով, Պաղտատ անցեր է եւ թէ կ'ուզէ կուսակցութիւն մը կազմել, «Թուրթուլուշ» անունով):

Այս առթիւ «Ճիմհուրիյէթ»ի Սօֆիայի թղթակիցը կը գրէ մայիս 26 թուականով.—

Նախկին «Եարըն»ի խմբագրապետ Արիֆ Օրուճ, կնոջը եւ տղուն հետ հոս եկաւ Աթէնքէն, եւ հիւրասիրուեցաւ ընդդիմադիր Չէրքեզ Ալի Հայտարի կողմէ:

Արիֆ Օրուճ անմիջապէս դիմեց սաղ միւֆթիին, խնդրելով որ դրամ տրամադրէ, Թուրքիոյ դէմ թերթ մը հրատարակելու համար: Միւֆթին յայտնեց թէ միայն 40,000 լէվա կրնայ տալ: Այս գումարը քիչ ըլլալով, Արիֆ Օրուճ դիմեց Թրակիոյ պուլկար կոմիտէին, որ յանձն առաւ տրամադրել այդ գումարը:

Հրատարակուելիքը շաբաթաթերթ պիտի ըլլայ, եւ Թուրքերէն ու պուլկարերէն բաժիններ պիտի ունենայ: Արիֆ Օրուճ պիտի պահանջէ որ արեւելեան Թրակիան Պուլկարիոյ տրուի եւ Էնոս – Միտիա գիծը իբրեւ սահման ընդունուի Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ համար: Թրակիոյ կոմիտէն ալ բնականաբար այս պարագան աշխարհի պիտի հռչակէ, ըսելու համար թէ ահա Թուրք ընդդիմադիրներն ալ կ'ընդունին իր տեսակէտը: Արդէն, կոմիտէն սկիզբ իբրեւ առաջին պայման դրած է դրամ տալու համար, եւ Արիֆ Օրուճն ալ անմիջապէս ընդունած է:

Միւս կողմէ, Արիֆ Օրուճ չփում կը կատարէ այստեղի Հայերու Դաշնակ կոմիտէին հետ, անոնց ալ նիւթական օգնութիւնը ապահովելու համար:

Հասկցնելու համար թէ ինքը Թրակիոյ կոմիտէին մօտ կը ծառայէ, Արիֆ Օրուճ յօդուած մը գրեց 150նոցներուն կողմէ հրատարակուած «Տօսթլուք» թերթին մէջ, եւ Բաղկրատի դէպքը պատրուակ բռնելով, յարձակեցաւ Թուրք կառավարութեան եւ մամուլին վրայ:

⁂ *Թրակիոյ կոմիտէին պաշտօնաթերթը, «Թրակիա», իր մայիս 18ի թիւով կը գրէ թէ Եամպոլի իրենց մասնաճիւղը մեծ ժողով մը գումարած եւ որոշումներ տուած է: Թերթը կ'աւելցնէ.*

— «Իրական բարեկամութիւնը այն ատեն միայն կրնայ տեղի ունենալ երբ ընդունուի Պուլկարիոյ իրաւունքը եւ անոր տրուի Լոնտոնի 1913ի թուրք-պուլկար համաձայնութեամբ գծուած բնական սահմանը, Էնոս – Միտիա գիծը:

«Անկցի՛ Էնկիւրիի դաշնագիրը:

«Կեցցէ՛ Թրակիան, Պուլկարիոյ սահմաններուն մէջ»:

Պոլսոյ «Ագըն» թերթը, որ կը հրատարակուի Աղաօղլու Ահմէտի կողմէ, այս առթիւ դիտել կուտայ.

— «*Թրակիա* թերթին այս տողերը բացէ ի բաց կը ցուցնեն թէ Պուլկարիոյ մէջ ստուար թիւով խմբակ մը շահախնդրութիւններ ունի մեզի դէմ: Անոնք էտիրնէն եւ շրջակաները կ'ուզեն մեզմէ: Թող ուզեն, եթէ տուող ըլլայ ...»:

⁂*Վերջին օրերս, Պուլկարիայէն Թուրք գաղթականներ հեռացած եւ Էտիրնէի նահանգին մէջ տեղաւորուած են:*

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՇՏ ԱՌԿԱԽ

Ուրբաթ օր Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ հարցապնդումներ եղան Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին եւ պատերազմական պարտքերու մասին: Ելմտական նախարարը, Պ. Նէվիլ Չէմպըրլէն իբրեւ պատասխան երկար ճառ մը խօսեցաւ, որուն գլխաւոր կէտերը կուտանք ստորեւ.

— «Անխուսափելի էր որ պատերազմական պարտքերու խնդիրը դուրս մնար խորհրդաժողովի օրակարգէն: Վերջապէս խնդիրը կը վերաբերի պետութեանց անհատական պարտքերուն: Արդ, այս մասին ի՞նչ կրնային ըսել այն 30 – 40 պետութիւնները որ պիտի մասնակցին խորհրդաժողովին եւ սակայն ուղղակի կապ չունին պատերազմական պարտքերուն հետ: Այս մասին մեր տեսակէտները հաղորդուած են Մ. Նահանգներու կառավարութեան, անցեալ դեկտեմբերին: Այդ օրէն ի վեր, նոր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան եւ վարչապետը այս խնդիրն ալ շօշափեց Ուաշինկթընի մէջ: Թէեւ խնդիրը դուրս ձգուած է Լոնտոնի խորհրդաժողովի օրակարգէն, բայց պարտական եւ պահանջատէր ազգերու այս հանդիպումը միակ առիթն է խնդիրը քննելու եւ շօշափելի արդիւնքի մը հասնելու: Եթէ ուրիշ բան չեմ աւելցներ, պատճառը այն է որ կացութիւնը փափուկ ըլլալով, ամէնէն անմեղ դիտողութիւնը կրնայ սխալ հասկցուիլ Ատլանտեանէն անդին: Բայց եւ այնպէս, կրնանք վստահ ըլլալ թէ ամերիկեան կառավարութիւնը հասկցած է մեր դժուարութիւնները եւ երբեք չուզեր աւելցնել զանոնք եւ կամ վտանգել տնտեսական խորհրդաժողովին յաջողութիւնը:

Գալով այդ ժողովին, բրիտանական պատուիրակութիւնը պիտի հետապնդէ հետեւեալ նպատակները. —

1. Կրճատել մաքսատուրքերը. — 2. Ամրացնել դրամներու սակը. — 3. Սահմանափակել արտադրութիւնը. — 4. Աւելցնել նախնական պիտոյքներու գիները: Մեր տեսակէտով չափազանց մեծ կարեւորութիւն ունի այս վերջին խնդիրը եւ խորհրդաժողովը պէտք է զայն լրջօրէն քննէ սկիզբէն իսկ: Պէտք է գիներու աւելի գոհացուցիչ մակարդակ մը հաստատել, եւ, եթէ կարելի է, ապահովել այդ մակարդակին պահպանումը: Աշխարհը կը տառապի գերարտադրութենէն եւ յիմարութիւն պիտի ըլլար դարման չտանիլ այդ արտադրութեան: Կազմակերպելով միջազգային արտադրութիւնը, պիտի նպաստենք գիներու բարձրացման: Յետոյ, հարկ է գլխաւոր դրամները պաշտպանել վտանգաւոր եւեւէջներու դէմ: Հարկ է հաստատել սակ մը որ ընդունուի ամբողջ աշխարհի կողմէ: Մեր բոլորին ընդունածն է ոսկին: Բայց, ոսկեվճարը վերահաստատելէ առաջ, պէտք է վստահ ըլլանք թէ գործնական միջոցներով պիտի ապահովուի անոր կիրառումը: Կան ուրիշ արգելքներ ալ, որ կը խափանեն միջազգային վաճառականութեան զարգացումը: Բառասուն երկիրներու մէջ փոխանակութեան սակերը հսկողութեան տակ են, ինչ որ անկարելի կը դարձնէ առեւտուրը: Յետոյ, անհրաժեշտ է վերցնել մաքսային պատնէշները եւ բաժնեցուցակի դրութիւնը: Եթէ տնտեսական խորհրդաժողովը ձախողի, պէտք է յուսահատիլ ներկայ տագնապին ելք մը գտնելէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԻՆ պատճառաւ տպարանը փակ ըլլալով «Յառաջ»ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Չորեքշաբթի:

Զօրսերու դաշինքը կը խաչձեւի տակաւին

Ուրբաթ գիշեր, խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն միջեւ, Չորսերու դաշինքի մասին, որ չէ ստորագրուած տակաւին: Վերջին պահուն նոր դժուարութիւններ ծագած են մասնաւորապէս ապահովութեան եւ զինաթափութեան մասին: Բանակցութիւնները կը շարունակուին:

Խնդիրը բարդացած է մէկ ալ այն պատճառով որ, ֆրանսական կառավարութիւնը իտալական բնագիրը ստանալէ առաջ, Փոքր Համաձայնութեան հաղորդած է այն նախագիծը զոր վերջնական կը համարէր: Այս միեւնոյն պատճառով, Մուսոլինի յետաձգեց իր յայտարարութիւնը՝ Ծերակոյտին մէջ:

Միւս կողմէ, թերթերը կը պնդեն թէ Գերմանիան վարանումներ կը ցուցնէ, թէեւ Պերլինէն կը հերքեն այս վերագրումը:

ՄՈՍԿՈՒԱ ԴԺԳՈՀ Է ԴԱՇԻՆՔԷՆ

«Պրաւդա», համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական օրկանը, ուժգնօրէն կը քննադատէ Չորսերու դաշինքը, իբրեւ հակախորհրդային խաղ մը: Թերթը կ'ըսէ թէ Մեծն Բրիտանիան կ'ուզէ օգտագործել Վերսայլի դաշնագրէն ծագած հակամարտութիւնները, իր ձեռքն առնելու համար Եւրոպայի ճակատագիրը, իբրեւ իրաւարար կանգնելով Ֆրանսայի եւ անոր զինակիցներուն եւ հիթլէրական Գերմանիոյ միջեւ: Յետոյ, Անգլիան կ'ուզէ գերմանական փաշականութեան առջեւ բանալ Արեւելքի ճամբան, դէպ ի արեւելք դարձնել անոր գործունէութիւնը եւ հակախորհրդային արկածախնդրութեանց կեդրոն մը ստեղծել: «Մեծն Բրիտանիան կատղած է նախայարձակ բուռն խորհրդային սահմանումէն, որովհետեւ ինքն է որ կը պատրաստուի նախայարձակ դառնալու, Հիթլէրի սորուկներուն հետ»:

Ինչպէս կը տեսնուի, խորհրդային իշխանութիւնը աւելի քան երբեք հակառակ է չորսերու դաշինքին, որ պիտի ստեղծէ մեծ պետութեանց համախմբում մը, դուրս ձգելով զինքը: Ուշագրաւ է որ Մոսկուան իր մաղձը կը թափէ Անգլիոյ դէմ, որուն հետ խռոված է այժմ, եւ ոչ թէ Իտալիոյ դէմ, որ առաջին անգամ մէջտեղ դրաւ դաշինքի ծրագիրը:

Ֆրանսայի Ընկերվարականներու պառակտումը

ՊԻՏԻ ՀԱՐԹՈՒԻ՞ ԹԷ ՊԻՏԻ ՊԱՅԹԻ

Այս միջոցին ծանր տագնապ մը կ'անցընէ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը: Վէճը կը դառնայ բուն կուսակցութեան վարիչներուն եւ խորհրդարանական խմբակցութեան միջեւ, որ երկուքի բաժնուեցաւ, նոր ելմտացոյցին քուէարկութեան առթիւ:

Վէճը արդէն դուրս ելած է կուսակցութեան շրջանակէն, ընդհ. քարտուղար Պ. Փօլ Ֆօռի մէկ յայտարարութեան վրայ, որ կ'ազդարարէր թէ «ուժը պիտի մնայ կուսակցութեան ձեռքը» եւ թէ «Յուլիս 14ի համագումարը պիտի սորվեցնէ թերացողներուն՝ հպատակիլ կուսակցութեան օրէնքին»:

Առջի օր, փոխորկալի ժողովէ մը յետոյ, երեսփոխան եւ Պոլտոյի քաղաքապետ պ. Մառքէ յայտարարեց.

— Ելմտացոյցին քուէարկութենէն յետոյ, ես չուզեցի ո՛ր եւ է կարծիք յայտնել: Բայց կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը միեւնոյն վերապահութիւնը չունեցաւ, երբ յայտարարեց մարտական բանաձեւ մը.— «բոլոր ընդդիմութիւնները պիտի ջախջախուին»: Այսպէ՞ս կը խօսին այն մարդոց որոնք 1920ի հերձուածէն յետոյ վերահաստատեցին իրենց նահանգային դաշնակցութիւնը եւ հետեւաբար նոյն ինքն կուսակցութիւնը: Եթէ իրենց ուզածը պառակտումն է զոր միեւնոյն ատեն անկարելի կը համարեն, ուրիշ կերպ կարելի չէր խօսիլ: Անշարժութեան դատապարտել Ֆրանսայի ընկերվարութիւնը, վարդապետական պիրկ սեղմիրան մը պարտադրել անոր, ինչ որ անկարելի կը դարձնէ ե՛ւ յեղափոխական ե՛ւ բարենորոգչական գործը,— կը նշանակէ չափը անցընել: Բայց անկարելի է խարազանի եղանակը գործադրել այնպիսի մարդոց հանդէպ որոնք միշտ կատարած են իրենց հանրապետական եւ յեղափոխական պարտականութիւնը: Մնաց որ, այս բոլորը խօսքերն են հաւատքննիչի մը որ խարոյկ չունի: Նախատինքները եւ սպառնալիքները չեն որ պիտի կրնան մերձեցում հաստատել:

Պ. Ռընոտէլն ալ ինքզինքը ազատ զգալով, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Եւ այս բոլորէն յետոյ երեւակայել թէ բան մը կրնայ մնալ կուսակցութենէն՝ պարզապէս պատրանք մըն է: Երեսուն տարուան գործօն կեանքի վարժուած մարդիկ թոյլ չպիտի տան որ իրենց հետ վարուին այնպէս ինչպէս կը վարուին մանուկներուն հետ: Անոնք պիտի պաշտպանեն իրենք զիրենք եւ պիտի փորձեն անգամ մը եւս լուսաբանել շարքերը: Կարգապահութեան խնդիր մը չէ այս, այլ օրուան դէպքերուն կապուած հարց մը»:

Իսկ պ. Փօլ Ֆօռ, ընդհ. քարտուղարը, նոր յայտարարութեամբ մը կը հաստատէ թէ իր բարոյական տեղեկագիրը «խիստ պարսաւ մը եւ վերջին ազդարարութիւն մըն է խորհրդարանական խմբակցութեան համար»: Յետոյ կ'աւելցնէ թէ՝ «վարիչ մարմնին ձախ թեւը պիտի զօրացուի եւ, համագումարէն յետոյ, եթէ խորհրդարանական խմբակցութիւնը չհամակերպի, պատիժները անխուսափելի են»: Իր վերջին խօսքերը սպառնալիքի մը հանգամանքն ունին.

— *«Բացարձակ պարսաւանքէն յետոյ, որ պիտի քուէարկուի յուլիսին, ստուար մեծամասնութեամբ, կը բաւէ ազգային խորհուրդը նիստի հրաւիրել տեղապահարար, առանց վերաքննութեան եւ միրարար վտարելու համար բո-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Տասը տարի յետոյ, այսօր տակաւին, կը փնտռեմ հրապարակը որ գիս կը քաշէ դէպի Սէն Միշէլ, Փարիզի որեւէ մէկ անկիւնէն, կամ ամենահեռաւոր արուարձանէ մը, զոր երկարաձիգ երկաթուղին տարած նետած կ'ըլլայ խաղաղիկ դաշտի մը գիրկը:

Սէն Միշէլ ուսանողներուն փեթակն է: Եւ ծուլանոցն է ուսանողներուն, որոնք Քաֆուլատէն դէպի Սէն գետ կ'իջեցնեն իրենց խանդավառութիւնը, անփութութիւնը, եւ սպանիական շքեղ դղեակներու կառուցուածքին հետ՝ դէպի Քաֆուլատ կը բարձրացնեն հոյլ-հոյլ պատրանքներ, գիրք մը իրենց անութին, կամ զուարթ աղջկան մը հետ թեւ-թեւի:

Սէն Միշէլ երիտասարդական ցոյցերու բեմն է: Վառարան գիտութիւններու եւ արուեստներու, որոնց համար հայրենիքի գաղափարը կը թուի ջնջուած ըլլալ: Տաքարիւնները ցեղապաշտութիւն, հայրենապաշտութիւն կը ցուցադրեն հոն:

Բնակավայր եւ ժամադրավայր մտաւորականներու, որոնց միջեւ իբր թէ մատչելի են համամարդկային ամենաբարձր խոհերը: Արքայականներու երգը եւ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի խրոխտ կանչը միջոցը կը գրաւեն հոն:

Ընկերվարական, համայնավարական ձայն լսելու համար՝ Պէլվիլ կրնաք երթալ: Սէն Միշէլի մէջ, Քրիստոսի սպասուհիները « Աստուածաշունչ » կը ծախեն: Բայց ընկերվարական մը կամ համայնավար մըն ալ Քրիստոսն է,— պիտի փսփսաք անշուշտ:

Գիտական եւ գրական լեռնակոտակ գիրքերով յագեցած գրատուններու երկայնքին՝ Սուրբ Գիրքին վաճառորդուհիները արդեօք սա անտարբեր ուսանողներուն քիթի՞ն կը խնդան:

Սէն Միշէլ Փրկութեան Բանակին մարդադաշտն է: Ընթրիքի պահուն կամ անկէ յետոյ, մանկամարդ զինուորուհիներ, Սորպոնի հրապարակին վրայ, եւ շրջանակին կեդրոնը, զոր Բանակին միւս զինուորները, զինուորուհիները գծած կ'ըլլան, իր պերճախօսութեամբ եւ բարի ժպիտով, մոլորածները իր շուրջ կը հաւաքէ, որպէսզի Յիսուսի ճամբան ցուցնէ անոնց:

Իսկ Զէյթունցի հայ տղան, հաւատարիմ զինուորը Փրկութեան Բանակին, երկիւղած ինքնամփոփումի մը մէջ վերացած, աչքերը փակ եւ ձեռքերը որովայնին, լուրջ « Ամէ՜ն »ով մը, կ'եզրակացնէ օրհնորդին կոչը:

Ու վերջապէս, Սէն Միշէլ այն վայրն է, ուր քշեցին գիս Միջերկրականի ալիքները, տասը տարի առաջ, որպէսզի չխորհիմ դուռս ետեւէն գոցելու մասին, երբ կը փակեմ աչքերս:

×

Կիրակի է: Եւ իրիկուն: Երթամ քանի մը ծանօթ Հայեր տեսնելու, շաբաթը գիս դարձեալ մեկուսացումի չտարած: Լսեմ զանոնք: Հրճուիմ անոնցմով: Ու տխրիմ անոնցմով:

Եւ ահաւասիկ, գլուխս Մօն Սէն Միշէլի դուռնէն ներս՝ Հայ կը փնտռէ: Արդեօք կրկի՞ն տ'Արքուր գացին:

Իրերահաջորդ երկու ամաններ՝ Մօն Սէն Միշէլ եւ Տ'Արքուր: Ու Հայերը անոնց մէկէն միւսը կը հոսին, պահելով մերթ նոյն մակարդակը հորիզոնական, երկուքին մէջ միանգամայն, մերթ պարպելով մէկը խաղա՝ լեցնելու համար միւսը:

Փարիզեան երկու սրճարաններ են Տ'Արքուր եւ Մօն Սէն Միշէլ: Երկուքն ալ իրենց կռնակները Սորպոնին տուած: Ու Սորպոնի հրապարակով բաժնուած:

Մօն Սէն Միշէլ պարզ է: Տիրուհին հաճելի: Կառսօնը Հայոց վարժուած: Երկրորդ ապսպրանք մըն ալ պարտադրելու համար՝ չի գար ցցուելու գլխուդ վերեւ, դժգոհ եւ խոժոռ, երբ առաջին ապսպրանքին վրայէն քանի մը ժամեր անցած կ'ըլլան:

Այս իսկ պատճառով, կարելի չեղաւ բացատրել թէ ինչո՞ւ, օրին մէկը, Հայերը դատարկեցին Մօն Սէն Միշէլը, որպէսզի մեծխօսիկ Տ'Արքուրէն ներս խուժեն, ուր սկիզը, կառսօնները չկրցան հանդուրժել որ Հայերը «պօք»ով մը կամ «քաֆէ»ով մը, մինչեւ կէս գիշեր՝ խօսին, վիճին եւ պոռան:

Բարեբախտաբար, ընդհանուր եւ վերջնական պոյքոյթի մը հանգամանք չառաւ՝ Մօն Սէն Միշէլէն դէպի Տ'Արքուր այդ գնացքը: Պարզապէս, մակընթացութեան եւ տեղատուութեան նման երեւոյթ մը:

Ինչպէս կ'երեւայ, կարգը Մօն Սէն Միշէլին է այս իրիկուն: Հոն են, նոյն անկիւնը, միշտ միեւնոյն անձերը:

Ահաւասիկ հայ մեծ բանաստեղծը: Առայժմ, «Լը Ժուռնալ»ին մէջ, Քէյման Վօթէլի տօմսը կը կարդայ: Քիչ յետոյ անշուշտ, երբ լրիւ ըլլայ տղոց թիւը, մտերմական գլուխ-գլխի պիտի սկսի, քանի մը ձեռք «Թավլու»է վերջ: Այս վերջինը՝ իբրեւ մարսողական:

Եւ դուք, պիտի տեղաւորէք հոն, մէկիկ մէկիկ, մեծ եւ փոքր խումբերու մէջ, լուսանկարիչը, հաշուակալը, կօշկակարը, նկարիչը, քիմիագէտը, ատամնաբոյժը եւ բժիշկը, խմբագիրը, դրաշարը:

Գիշերով սակայն, կերպարանափոխեցէք կօշկակարը, լուսանկարիչը, հաշուակալը, նկարիչը, բժիշկը, դուք կ'ունենաք մեր օրերու երիտասարդ բանաստեղծը, վիպագիրը, քննադատը, բանաւէրը:

Դուք կը գտնէք, պատնէշին վրայ անսասան, աշխատանքի ծա՜նր լուծը իրենց վիզին հսկայ եզներ, որոնք մոռցած օրուան հացի քրտինքը, երեկոյեան՝ հայ մշակոյթի դատանքին առաւօտը կը սկսին:

Քէն չունին անոնք ժողովուրդին դէմ: Վկա՛յ իրենց խոհերը եւ ցաւագին երկունքը յարատեւ: Չեն նահանջեր: Ու դասալիքներ չեն:

Մի շփոթէք այս տղաքը անոնց հետ, որոնք կը գոչեն դառնասիրտ·

— Մենք ազգին բանաստեղծն ենք· պէտք է որ ազգը կերակրէ մեզ, փառաւորէ մեզ, պանծացնէ մեզ, գուրգուրայ մեր վրայ:

Ընդհակառակն, կ'ըսեն անոնք·

— Մենք ժողովուրդին համար ծնած ենք: Պիտի ծառայենք անոր՝ առանց սակարկելու: Չենք սպասեր որ ժողովուրդը երախտագիտական հատուցում վճարէ մեզի, կարդայ ու ծափահարէ մեզ:

Ու չէ՞ք տեսներ, չէ՞ք լսեր թէ, ի՜նչպէս ահա, երէց բանաստեղծը շրջապատած՝ անոնք մշակոյթ, մշակո՜յթ կը խօսին: Իրենց նիւթական հոգերուն մասին՝ բառ մը չէք յափշտակեր անոնց բերնէն:

Նիւթական դարու ծնունդ այս երիտասարդները կլանուած տեսնել՝ աննիւթականով, վերացականով: Լոկ արուեստը ըլլայ անոնց պաշտամունքի առարկան: Ժամանա՜կ գտնեն զգալու որ վերջին տասնըհինգամեակը խոշոր թափուր մը չինած ըլլայ, եւ իրենք զայն, քիչ առ քիչ, տաժանագին ճիգերով, լեցնելու կոչուած ըլլան:

Կը պատմեն անցեալէն: Կը հասնին ներկային: Կը սլանան դէպի ապագայ: Դանդաղ կը գտնեն իրենց խոյանքը: Անհամբեր են: Ջիղերը պիրկ են: Կ'ուզեն հասնի՜լ, կ'ուզեն հասնի՜լ...

Եւ խօսակցութեան պահերը որ կը յատկացուին այս տեսակ նիւթերու, ամէնէն ջղայիններուն համար ամուլ կը համարուին:

Խուցին չոր սեղանը, գիրքը, թուղթը, մատիտը կը քաշեն զիրենք:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՄԸՍԹԸՐ ՇՈՒՆԸ

ԽՄԲ. — Վերջերս թերթերը գրեցին թէ Ամերիկուհի մը, Տիկին Ալիս Հըմթըր, 27,500 տոլար կտակած է իր շանը:

Այս առթիւ, « Խորհրդային Հայաստան »էն կ'արտատպենք հետեւեալ բանաստեղծութիւնը. —

I

Ստացաւ մեծ օժիտ, մի փարթամ կտակ,
Շունն այն բրդառատ ու բախտն իր գտաւ:

Շուրջն իր նազում են ծառաներ երկսեռ,
Քընքշանք, զեխութիւն, հանդէս ու ծէսեր:

Խմում են, հրճւում են տիկիններ նախշուն,
Մէջտեղում՝ հարուստ, բրդառատ մի շուն:

II

Իսկ դրսում՝ մեռնում է մի աղջիկ դեռատի,
Նւաղուն նայւածքով, պըլլւած պատին:

Կրքերի շուկայում նա իրեն սպառեց,
Հացով ու լացով սէրեր վաճառեց:

Մեռնում է ահա նա անհաց, անկրակ —
Վերջին կիրքը ծախու այտերի վրայ:

III

Իսկ դրսում մեռնում են երկու որբ երեխ,
Նրանց հայրը բանւոր էր ու ընկաւ երէկ:

Իսկ դրսում՝ բանւորներ՝ գործազուրկ, անօթի,
Մտրակ են վայելում ու շունչը վառօդի:

Իսկ դրսում՝ հեռաւոր թաղերում մթամած..
Մանուկներ են մեռնում անարեւ, կարկամած:

Մանուկներ են հիւծւում, նւաղում յատակին,
Խաւարն է իջնում ծանր ու սաստկագին:

IV

Մթամած, հեռաւոր թաղերովն այդ պղտոր..
Բանւորներ են քայլում կամքով անյողդողդ:

Քայլում են սեղմելով բռունցքներն ամուր ..
Պայքարի համար՝ ընդդէմ թշնամու:

Վերջին պայքարի՝ արիւնոտ ու անահ,
Մինչեւ Հոկտեմբեր, մինչեւ յաղթանակ:

V

Ստացաւ մեծ օժիտ, մի փարթամ կտակ,
Շունն այն բրդառատ ու բախտն իր գտաւ:

Շուրջն իր ոստնում են ծառաներ երկսեռ,
Ծաւալուն խրախճանք, հանդէս ու ծէսեր:

Խմում են, հրճւում տիկիններ նախշուն,
Մէջտեղում՝ հարուստ, բրդառատ մի շուն:

Տիկիններ, աղջիկներ՝ զւարթ, դեռատի,
Նրան են մեկնում շուրթեր կեռասի:

Դառնում են, քծնում են, լիզում են նազով,
Նրան են յառում աչքեր երազող:

Նրան են գրկում կրքով մի սաստիկ,
Պատրաստ զոհելու ժամն առագաստի:

Միայն թէ հարուստ օժիտով նրա·
Հիւսեն բախտն իրենց ջերմ ու հուրհրան:

Իսկ ինքը հպարտ, բրդառատ մի շուն,
Նստել է, շուրջն իր՝ տիկիններ նախշուն:

VI

Ստացաւ մեծ օժիտ, մի փարթամ կտակ,
Շունն այդ բրդառատ ու բախտն իր գտաւ:

Եկել, բռնել են, լեցւել են իր շուրջ,
Ինքը՝ փառակեծ ու գոռոզ մի շուն:

Հանում են փոտօ նկարներ բազում,
Նա ինքնահմայ՝ իր պոչն է լիզում:

Անփաս ու պրոֆիլ .. հանում են արագ,
Շուրջն իր՝ քծնանքներ, շոյանք ու ծառայ:

Դառնում են տենդոտ, հարցնում են, հեւում,
Քանի՛ թղթակից, քանի՛ ինտերւիւ:

Օրւայ թերթերի առաջին էջերում,
Լսէք թէ շունն այդ ինչե՛ր է հաչում:

Պատմում է .. ի՛նչ է լիզելու սովոր,
Երբ է մրափում, կամ թէ ի՛նչ ձեւով:

Ինչպէ՛ս է ապրում ցերեկ կամ գիշեր,
Ո՞ւմ հետ է նաշել, կամ ո՞ւմն է յիշել:

Ի՛նչ է մտադիր անել նա յետոյ,..
Տպում են անթիւ յօդւած ու փոտօ:

Տպում են, քծնում, գովում փաղաքշում,
Ինքը բրդառատ ու հարուստ մի շուն:

VII

Իսկ մի բանաստեղծ օսլայած պարոն
Մի քերթւած ձօնեց շանն այդ փանփարոն:

Անսպառ կանաչ դոլլարներ ու փառք,
Նա զոհեց առատ մեղրածոր բարբառ:

Հիւսեց բառերի մի չքնաղ բեհեզ ···
Եւ առաքինի, եւ բարի, եւ հեզ,

Եւ աստւածապաշտ հոչակեց նրան,
Եւ մեծ բարերար, աղքատախնամ:

Եւ ընթերասէ՛ր, քերթւածներ սիրո՛ղ,
Արւեստ, դպրութիւն նա քաջալերո՛ղ:

Եւ բազմահըմո՛ւտ, եւ նրբանաշա՛կ,..
Ինչե՛ր նա չասաց բրդառատ այդ շան:

Սակայն ··· ստացաւ սէնթեր մի քանի ···
Գովեստների դէմ եօթը յարկանի:

VIII

Ստացաւ մեծ օժիտ, մի փարթամ կտակ,
Շունն այն բրդառատ ու բախտն իր գտաւ:

Փայլուն օթոյով անցնում է ահա,
Շուրջն իր ծառաներ ու պատւոյ պահակ:

Կանայք են նազում աչքերով աղու,
Մայթերի վրայ մնում, նւաղում:

Պարոններ հարուստ, դէմքերով փայլուն ..
Գլխարկ են հանում ու ապա քայլում:

Պատւի է ձգւում ժանդարմը մուտ,
Նրան է ժպտում նայւածքով քսու:

Իսկ շունն անտարբեր անցնում է ահա,
Շուրջն իր քծնանքներ ու պատւոյ պահակ:

IX

Այսպէս, ստացաւ մի փարթամ կտակ,
Շունն այն բրդառատ ու բախտն իր գտաւ:

Շահած գումարն այդ նա դրած բանկում,
Տոկոս է հաշւում գիշերներ անքուն:

Հանգիստ, անխռով, դիզում է վաստակ ..
Իր կարմրաթուշ բազմոցում նստած:

Դեռ պիտի զնի հանք ու գործարան,
Կապիտալ դիզի նա փառքի ծարաւ:

Դեռ պիտի կորզի պատւաններ համեղ,
Որ յետոյ փառքով մտնի պարլամենտ:

Որ յետոյ դառնայ նախարար արգոյ
Եւ ղեկավարի շնային կարգով:

Որ ձեռքն իր առնի նահանգ ու քաղաք,..
Նրանց բախտի հետ պռչովն իր խաղայ:

ԱԼԱԶԱՆ

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Երբ ծնած է Արշակ Չօպանեան՝ իր դայեակը սարսափէն գետին ինկած մարած է:

Ծնածը գլուխ մըն էր· անմարմի՜ն մի գլուխ:

Հայրը ու մայրը վերցնելով այդ գլուխը խանթարը պարկած են ու կշռած: Կապար, 3500 տիրէմ:

Բժիշկ մը վրայ հասնելով կը յայտարարէ·

— Վախու բան չկայ: Ընդհակառակն ուրախացէք, քանզի ծնաւ նոր արքայ, ի Պէշիկթաշ քաղաքի: Ծնաւ Գլուխ մը մեր անգլուխ ազգին համար:

Անուշիկ մայրիկը կ'առարկէ·

— Տօքթէօր էֆէնտիս, սա ամէնը աղէկ ամմա՝ սանկ անմարմին ինտո՞ր պիտոր ապրի իմ մինուճար զաւակս...

— Կնիկ, ըսի քեզի որ ազգը անգլուխ է ու զաւակդ ալ գլուխ է: Բանէ զաւակդ ու ազգին վիզը անցո՛ւր:

Երկրորդ բժիշկ մը կը հրաւիրուի եւ ան կ'ըսէ, յետ քննութեան·

— Ո՞վ ըսաւ որ մարմին չունի՛. ընդհակառակն ունի նշանաւոր ձեռքեր ու ոտքեր: Մարդ իր ձեռքը չինայ· կամ վեր կը նետէ կամ վար: Այս տղան աշխարհը իր ոտքին տակ պիտի առնէ: Ասոնցմէ զատ ոսկի սիրտ մը կը բաբախէ իր կուրծքին տակ: Այո՛, Սարգիսօֆ ժամացոյցի նման ոսկի սիրտ մը որ թիք թաք ու թաք թիք կ'ընէ: Սա նայեցէք փորիկ ալ ունի, պոչիկ ալ: Թագաւոր զաւակ ունիք:

Ծնողքը կ'որոշեն Արշակ դնել անունը: Փողոցին մէջ սակայն ուրիշ Արշակ մը գոյութիւն ունենալով, զինքը կը կնքեն Արշակ Երկրորդ:

Մեր փոքրիկն Արշակ Երկրորդ, իբրեւ աշխարհակալ, կ'արշաւէ Ա. Բ. Գ.ի վրայ ու կը հասնի մինչեւ Օ. Ֆին: Տիրելէ վերջ Մեսրոպեան այբուբենին նոր արշաւ մը կը կազմակերպէ հայկական բառերուն վրայ ու կանոնաւոր ոտքերով առաջանալով կը ստեղծէ ոտանաւորներ: Յետոյ ալ արձակ համարձակ խոյանալով կը հանէ արձակներ:

Այդ շրջանին կ'ըլլայ դպրոցին մէջ դասապետ, եկեղեցիին մէջ դպրապետ եւ զբօսանքի ժամերուն խմբապետ, պարապետ, խաղապետ:

Կը մտնէ Կեդրոնական: Առաջին ընթացաւարտներէն: Կը կոչուի կեդրոնապետ:

Իբրեւ ռոմանթիք – պառնասեան բանաստեղծ կ'ունենայ հռչակ:

Կը հասնի, միաժամանակ, պոլսական օրաթերթերուն եւ հանդէսներուն: Իր անունը ծաղիկ մըն էր որ կը բուսնէր ամէն լրագրի ակօսներուն մէջ: Յետոյ ինք հաստատեց « Ծաղիկ »ը ու հանդէս բերաւ շուշաններ եւ վարդուհիներ:

Այդ շրջանին գրեց քերթուած, վէպ, թատերախաղ, կենսագրութիւն, ուսումնասիրութիւն: Պետական շարժումներով կ'աշխարհակալէր գրականութեան բոլոր գաւառներուն եւ նահանգներուն մէջ: Օդի եւ հողի մեծ պահանջ զգալով, արշաւեց դէպի Եւրոպա, յանուն ազգային, գրական եւ քաղաքական նուաճումներու:

×

Փարիզ հաստատուեցաւ, մօտը ըլլալու համար Ֆրանսուա Գոբէին, Անաթօլ Ֆրանսին, Ժոռէսին, Բրէշանսէին, Փիէռ Քիյարին, Մօրկանին եւ Քիպարեան Սրբազանին: Բոլորին այցելեց իր ազգին հիւանդութիւնը բուժելու համար: Օր մըն ալ ինքզինքը քննել տալու համար կը ներկայանայ Տօքթ. Քօլօլեանին: Բժիշկը կը յայտարարէ·

— Մէկալօֆիլի, վէրպօֆիլի, լօֆօմանի, տիփսօմանի, կրաֆօմանի, փակօմանի···

— Ուրեմն իմ ներսիդիս ա՞յդքան թշնամի կը սնուցանեմ...

— Այո՛, դուք զձեզ կը հարուածէք ներսէն...

Չօպանեան իր ներքին թշնամիները բնաջնջելու համար կ'երթայ վիրաբոյժի մը սեղանին վրայ, կը պառկի ու կ'ըսէ·

— Ա՛ռ նշդրակդ, ճեղքէ ու կտրէ վատերուն գլուխները: Ջարդէ բոլոր դաւաճանները:

Վիրաբոյժը հարկ եղածը ընելէ վերջ, մէյ մէկ զսպանակ կը զետեղէ Չօպանեանի ուսերուն տակ, ինչպէս նաեւ շրթունքներուն: Կը հաստատէ նաեւ լարային գործիք մը կոկորդին մէջ եւ մեծ պտուտակաւոր անիւ մը կը դնէ գրադէտին մտքին մէջ:

Այս պատճառներով, Չօպանեան ունի ուսային յանկարծուստ շարժումներ, ելեկտրական եւ մեքենական ժպիտներ: Գլխուն պտուտակը անընդմէջ կը դառնայ ի պատիւ եւ ի նպաստ հայ գրականութեան, գեղարուեստին ու կեանքին: Ու կ'արտադրէ հայերէն ու ֆրանսերէն ուսումնասիրութիւններ եւ բազմազան յօդուածներ, մեծահատոր գրքեր: Կը խօսի ճառեր, կ'ընէ էնթէրվիւներ:

Մէջտեղ կը հանէ « Անահիտ »ը եւ ազատ ամուսնութեամբ կ'ապրի հայ դիցուհիին հետ, սիրելով նաեւ Աստղիկը, Նանէն, Զարուհին ու Զապէլը:

Ամբողջ կեանքին մէջ կ'ըլլայ խմբագրապետ, կուսակցապետ, սեղանապետ, նախագահապետ, ժողովապետ, քերթողապետ, քննադատապետ, փարիզահայապետ, տոննապետաց տոննապետ եւ կարապետ:

Ի զուր չէր որ ծնած էր գլուխ: Եթէ հին դարու մէջ ծնած ըլլար, կրնար կեսար հանդիսանալ: Եթէ եկեղեցիի նուիրուած ըլլար, կրնար կրօնապետ–կաթողիկոս ընտրուիլ, եթէ զինուորական ասպարէզը ընդգրկած ըլլար, անպայման սպարապետ կը նշանակուէր:

Գլուխ, պետ, հովիւ: Արդէն բուն մականունով Հովուեան է (Չօպանեան): Իր կերպարանքը սակայն հովուական ըլլալէ աւելի այծային է, դիմօք եւ մօրուօք:

Զանազան ճախորդ պարագաներու բերումով չէ կրցած ըլլալ ուսուցչապետ, բժշկապետ եւ դերասանապետ:

Ներկայ է, յաւիտեա՜ն, բոլոր հանդէսներուն եւ հաւաքոյթներուն, ամէնէն շքեղէն մինչեւ ամէնէն անշուքը: Իր ոսկի արժէքը վերածած է մանրուք դրամներու, որպէսզի ամէնուն քով գտնուի:

Իր կեանքը նման է ջուրի մը հոսանքին: Կը վազէ, կը ճեղքաւորուի, կ'երթայ քաղաքներ, գիւղեր, կ'անցնի հարուստին պալատին եւ աղքատին հիւղակին մէջէն, կը մտնէ պարահանդէսներ, բանջարանոցներ, կը բարձրանայ, կ'ողողէ, կը թափի, կը հանդարտի, կը բարկանայ, կը ժպտի, տասը կտոր կ'ըլլայ իբրեւ տէլթա ու կը խառնուի Միջերկրականին, իր ուսին վրայ կրելով առագաստանաւեր, բեռնատար շոգենաւեր եւ զրահաւորներ:

Ունի ածականացեալ հիացումներու մեծ մթերանոց–շտեմարաններ: Ամէն օր սայլերով անկէ դուրս կ'ելլեն «զմայլելի»ներ, «հրաշալի»ներ, «[illegible]անալի»ներ, «վսեմ»ներ ու «[illegible]»ներ, «սիրուն»ներ: — Այս ածականները կը բաշխէ առանց կշռելու կամ չափելու: Առանց իրեն եւ իր ածա-

ՆԱՒԱԿԻՆ

Նաւա՛կ···
ճա՛ր, օրօրէ՛ իմ հոգեակ
…ապագեղ ափունքին՝
…փութօրէն փռուած լազուա՛րթ
Մեծ Լըճին:

Նաւա՛կ···
ճա՛ր, դուն նետէ՛ իմ հոգեակ
…ած կոյսիս թանկագին
…ծքին ծոցն, ուր լոկ աստղե՛ր
կը հիւծին:

Նաւա՛կ···
…ի՛, չքնա՛ղ դուն թռչնակ,
…է՛ դարձեալ ջինջ ալիքները լըճին:
Նաւա՛կ···
ճա՛ր, հոգիս տար ի՛մ նաւակ
…արձեալ լըճին մետաքսեայ լո՛ւրթ
սարսուռին:

ԿԱԼԵՐԳ

Քաշէ՛ ո՛վ եզն իմ բարի
Արօրն հողին խորունկէն.
Հոն օրհնութիւն պիտ' թափի
Կարմիր, նաշխո՛ւն ամպերէն:
Քաշէ՛ ո՛վ եզ, քաշէ՛ դուն
Արօրն կամչոտ եւ մեծղի,
Հոն բերկրութիւնն անանուն
Բարութիւնո՛վ պիտ' յորդի:
Քաշէ՛ իմ եզ, վաղն առտու
Ակօսներուն մէջ յուռթի
Պիտի գտնենք քաղցրեգու
Հասկերն ոսկի՛ առ ոսկի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր»···

Գ. Վահան Թէքէեան հետեւեալ նամակը ուղղած է Շ. Նարդունիի, կարդալով «ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր»ը.—

Սիրելի Նարդունի,

Այս առտու միայն՝ բացի եւ սկիզբէն սկսելով կարդացի մինչեւ այս վայրկեանս, մինչեւ էջ 69, ձեր «Մեղեդիներ»ը: Ինչ որ գիտէի ձեզմէ՝ գիս պատրաստած չէր այս տպաւորութիւնը կրելու: Թերի, այնքան թերի՝ որ բոլորովին սխալ էր իմ գիտութիւնս, եւ ամէնէն առաջ ատիկա խոստովանելու եւ ձեզմէ ներողութիւն խնդրելու պարտքն է որ կը զգամ հիմա:

Քիչ մըն ալ անո՞ր համար արդեօք՝ որ մօտ երկու ամիս վերապրեցայ իմ …անաւորներուս հետ, զանոնք կրկին-կրկին կարդացի, սրբագրեցի …ագրին ու տպուածը եւ երէկուընէ ի վեր՝ որ գիրքը, հագուած-…ուած, ձեռքիս մէջն է՝ զգուա՛ծ …մ ամէնքէն, ամէնքն ալ դէշ կը գտնեմ…, քիչ մըն ալ ատո՞ր համար է արդեօք՝ որ «Մեղեդիները» անսահման թարմութիւն, պարզում եւ պլպլջուկում թափեցին վրաս, այնպէս ինչպէս շատո՛նց ո եւ է գիր ու տաղարան—բնութեան, կեանքի — չէին ըրած նման euphonieի մը մէջ:

Մինչեւ հոս — էջ 69 — ո՛չ մէկ …նտրում դէպի բանաստեղծութիւն ձեր երանաթռիչ արշաւին եւ անոր …ւրը ձեր սուզումին մէջ. այնքանը …եծի բաւական է որպէսզի վստահօրէն ըսեմ թէ պիտի չըլլայ նաեւ այլուհետեւ:

Արմաշը, իր վանքէն եւ վարդապետներէն աւելի, անհամեմատօրէն աւելի, դուք է որ գեղեցկութեան մէջ կը պահէք ու կ'անմահացնէք իր լոյսի ու բոյրի flouով, իր ջուրերու արծաթով, ծառերու զմրուխտով եւ երկնքի չափիւղայով, արշալոյսի ու վերջալոյսի բոցերով, ու մանաւանդ, մանաւա՛նդ իր հայ ժողովուրդին խորունկ ու ճոխ հայկականութեամբը, զոր, ե՛ս գոնէ, հեռու էի կասկածելէ: Պոլիսը, իր խառն ու խճողումն ու աղմկոտ կեանքով մեզի՝ իր հայ զաւակներուն, ճիշդ է որ շատ բան կորսնցնել տուած է անկէ եւ միշտ քիչ մը ճիգով է որ զայն փնտռած ու գտած ենք մեր մէջը, մինչդեռ ձեր Արմաշը, ահա՛, քաղաքներուն ա՛յնքան մօտ բայց իր բարձրութեան եւ առանձնութեան մէջ մաքուր, ոչ միայն զօրովագին պահպաներ է իր հայ հոգին, այլ եւ բան մը աւելցուցեր է կարծես անոր վրայ, հայրենապաղձ յիշողութեան բոլոր նորացումներն ու խորացումներն է տուեր անոր,— ճիշդ ինչպէս դուք ալ ձեր Արմաշապաղձութեամբը հիմա աւելի եւս նորացուցեր ու խորացուցեր էք այդ հոգին: Ճշմարտապէս — «եւ ոչ կարծեօք»՝ ինչպէս Հաւատամքին մէջ կ'ըսուի — Արմաշին, Զեզի եւ մեր գրականութեան համար՝ մեծ յաղթանակ մըն էք տարած «Մեղեդիներ»ով. հայերէն արձակը ա՛յդքան ճիշդ (նախ), յետոյ գունագեղ, յետոյ ներդաշնակ եւ միեւնոյն ատեն հայկակա՛ն համով ու հոտով գեղուն, քիչ անգամ հողին երեսը ելած ու թրթռացած, կայծկլտացած էր օդին մէջ: Շատ շնորհակալութի՛ւն ու շատ մեծ շնորհաւորութիւննե՛ր ձեզ:

Եւ որպէսզի բան մը չմնայ սրտիս վրայ, թոյլ տուէք որ աւելցնեմ.— Մի՛ գրէք այլ եւս «Երկունք»ի վերջին թիւին մէջ ձեր գրածին պէս էջեր. նոյն իսկ ուրացէ՛ք եւ դատապարտեցէ՛ք զանոնք որ գրած էք. այս կը պահանջեն ձենէ ձեր գիւղը իր բնանկարներուն չքեղութիւնով, ձեր գիւղացիները իրենց հայ, սո՛ւրբ հոգիով եւ ձեր մեծ տաղանդը իր աղբիւրի յուզեալ եւ յուզիչ ժայթքով: Քիչ մը աւելի փառասէր եղէք, que diable!

Սիրով Ձերդ
ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Երկու խօսք վերջին ակնարկին առթիւ...

ՄԵՂԵԴԻՆԵՐու, եւ բոլոր, ինչպէս կ'ըսեն, «գեղեցիկ» գրականութիւններու հրատարակութիւնը *լիւքս* բան մըն է հայ ժողովուրդին համար: Արդարեւ դեռ կանուխ է փնտռել նման պերճանքներ ի պէտս հայ ժողովուրդին, որ թէեւ կը ներէ՛ նման պերճանքներու: Լաւագոյն գործը, ամէնէն կարեւորը եւ արժէքաւորը ներկայ պայմաններուն մէջ, մաքրելն է հրապարակը, աշխատիլ, որ չնչէ՛ հայ ժողովուրդը՝ նետելով իր կուրծքին վրայէն ճնշող վնասակար ծանրութիւնները: Իմ մասիս խօսելով, ես հայ ժողովուրդին ներողութիւնը կը խնդրեմ՝ եթէ երբեմն ներշնչումը բռներ է զիս ու կապտեր: Կը կարծեմ թէ, արուեստէն առաջ, ուրիշ աւելի մեծ գործ մը ունին արդի երիտասարդները: Ես, մէկը իրենցմէ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐը գրած ըլլալէս աւելի երջանիկ կը զգամ ինքզինքս՝ յարձակելով կեղծաւորներու, խաբեբաներու եւ պորտաբոյծներու վրայ: Մանաւանդ որ, c'est le siècle de violence.

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ի՞նչպէս կը հարթեն

Անտրէ Ժիտ, ֆրանսացի գրողներու այս երէց եւ վարպետ ներկայացուցիչը, վերջերս ենթարկուեցաւ ծանր յարձակումներու: Իր փառքի պատմութեանն մէջ, զգա՞ց արդեօք թէ բան մը փոխուած է հոգիներու մէջ: Ուզեց վերանորոգուիլ տարօրինակ mueով մը, յարելով համայնավարներուն:

Եւ սակայն գաղափարներու եւ զգացումներու ընդհանրական այլայլութեան մէջ, դժգոհութեան ձայներ բարձրացան իր արուեստին դէմ: Կոռվի եւ դժուարահաճ քննադատներ ճեղք բացին իր գրականութեան վրայ: Ուրիշներ փորձեցին հարթել, գետնի հաւասարացնել «վարպետը»:

Անտրէ Սիւարէսի խիստ յարձակողականը, Les Margesէն, տուեր էինք անցեալ թիւով: Այս անգամ Իվ Կանտոնն է, որ կը յարձակի, Hippocrateի մէջ, Անտրէ Ժիտի եւ Ֆրանսուա Մորիաքի վրայ միանգամայն: Բայց մանաւորապէս խիստ է Անտրէ Ժիտի հանդէպ:

— Անտրէ Ժիտ արուեստագէտ մըն է, այո՛, բայց անչափահաս արուեստագէտ մը: Մեծ եւ հասուն արուեստագէտին յատկանիշն է ստեղծագործելու ընդունակութիւնը, մինչդեռ այս կարծեցեալ վարպետը միշտ անկարող եղաւ ստեղծագործելու: Ժիտ երբեք ու խորապէս ինքնատիպ ալ չեղաւ, իր առաջին գործերէն իսկ երեւան կուգայ այդ: Cahier d'André Walterի հեղինակը, սէնպոլիզմէն խորապէս ազդուած, ընդունայն ուղեղ կը յոգնեցնէ ի խնդիր տարազի մը, զոր պիտի գտնէ տարիներ յետոյ, եւ ի խնդիր անբարոյութեան սխոյեանի, կամ աւելի քիչ մը գրական արժէք տալու համար իր վեցեակ մը գրքոյկներուն, առաւել կամ նուազ անհեթեթ ու մութ: Կարդացէք, մանաւորապէս, եթէ համբերութիւն ունիք, Le Voyage d'Urienը, այս յոգնաչափ փանթէզին, որուն մէջ զարմացական նշաններու անհաշիւ գործածութիւնը ժիտեան քնարերգութեան ամբողջ պայծառութիւնն է, որ կը հայթայթէ: Եւ սակայն ահա այս գրագէտն էր, որ կը վայելէր հիացումը նոր գրականութեան ամբողջ մէկ դասակարգին, — թիւով ոչ նուազ,— մօտաւորապէս 1900 թուականներուն: Ահա այս գրագէտն էր, որ շատ ներդաշնակ էր, համաձայնի՛նք, արդի—ոճով սարսափելի կարասիներուն, Սամարիթէնի նոր վաճառատուներուն, եւ մեթրոներու զարդանկարչութեան:

Իրականին մէջ, այսօրուան սերունդին համար, մեռած է Ժիտ, jam foetet, եւ բոլոր իր խաղերը, վերջինը՝ համայնավարութեան յարիլը, երբեք չպիտի կարենան կեանք տալ այս դիակին...»:

Ցաւօքրդով պիտի տանք ուրիշ յարձակում մը Ժիտի գրականութեան վրայ: Ինչպէս նաեւ նորերու եւ հիներու պայքարին. մէկ ուրիշ պատկերը, ֆրանսերէն պարբերականէ մը առնելով, ցոյց տալու համար թէ ի՛նչպէս արդի սերունդը կը դատապարտէ հին կաղնիները, գօսացած կամ տերեւաթափ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՄԵՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ»

ՆՈՐԷՆ ՀԱՅԵՐԸ

Մէհմէտ Ասըմ, «Վագըթ»ի խմբագրապետը կը գրէ.—

Իպրահիմ Թալի պէյէն վերջ առաջին շրջանակի մարդպանութեան կոչուած Հիլմի պէյ քանի մը օրէն Տիգրանակերտ պիտի մեկնի: Երկար ատեն կառավարիչ եւ կուսակալ եւ վերջապէս ներքին նախարարութեան խորհրդական եղած է եւ յաջողութիւններ ցոյց տուած է:

Իր նոր պաշտօնին մէջ եւս իրմէ մեծ ծառայութիւններ կը սպասենք:

Քանի մը օր առաջ Հիլմի պէյը տեսայ: Արեւելեան նահանգներու վերջին կացութեան մասին գաղափար մը կազմելու համար հարցուցի.

— Երբ Իպրահիմ Թալի պէյ մարդպանութենէն հրաժարեցաւ, արտասահմանի քանի մը հայ թերթերու մէջ խռովիչ հրատարակութիւններ երեւցան: Գրեցին թէ այդ նահանգներուն մէջ պատերազմական վիճակ հրատարակուած է, քիւրտ ընտանիքներ հոս ու հոն աքսորուած են: Այս հրատարակութիւններէն մաս մը թարգմանելով Վագըթի մէջ հրատարակեցինք: Տեսա՞ք զանոնք:

— Այո, տեսայ: Բնականաբար, ոչ մէկ ճշմարտութեան կը յենուն: Ամբողջովին սխալ են: Մանաւանդ որ այդ հրատարակութեանց մէջ իբրեւ մարդպան ցոյց կը տրուէր Ֆախրէտտին փաշան: Այս գրութիւնները այնպէս ցոյց կը տրուին թէ գրուած են Թուրքիաբնակ Սմբատ անուն մէկուն կողմէ: (Խմբ.— Կ'ակնարկէ «Դրօշակ»ի թղթակիցին): Իբր թէ թուրքերէն գրուած այս ծանօթութիւնները այնքան սխալ, այնքան կեղծ, այնքան սուտ են որ, կասկած չկայ թէ յարմարցուած են օտար երկիրներու հայ փրոփականտիստներու կողմէ:

«Սմբատ» անունը տրուած է անշուշտ յարմարցնողներուն կողմէ: Եթէ այդ իմաստով նամակ մը ուղարկուած ըլլար Թուրքիայէն, ինչքան գէշ նպատակով ալ գրուած ըլլար, գոնէ քանի մը տող ուղիղ բան պիտի ունենար: Արեւելեան նահանգներուն մէջ անդորրութիւնը ամբողջովին հաստատուած է: Հիմա այլեւս կառավարութեան պարտականութիւնը մտած է շինարարութեան շրջանակին մէջ: Ու այս շինարարութիւնը անպայման պիտի ըլլայ:

Հիլմի պէյէն զատ ուրիշ իրաւասու անձերու հետ տեսակցելով, նոյն եզրակացութեան ու համոզման եկայ: Այսպէս կը հասկցուի թէ՝ մեր Արեւելեան Նահանգներէն 15-20 տարի առաջ դուրս ելած եւ այժմ օտար երկիրներու մէջ գրգռութիւններով զբաղած մարդիկ դեռ մեր այս նահանգներուն կացութեան մէջ կը կարծեն, հանրապետութեան վարչութեան այնտեղ հաստատած անդորրութիւնն ու կարգը հասկնալ չեն ուզեր, այդ նահանգները միշտ մութ ցոյց կուտան եւ մութ ցոյց տալով կ'ենթադրեն թէ իրենց ուզածին պէս պիտի խառնշտկեն ամէն բան: Հայ ազգին համար Արեւելքի մէջ անկախ պետութիւն մը հիմնելու համար մէջտեղ ելլող այս մարդիկը թէ՛ Թուրքիոյ եւ թէ՛ իրենց ազգին պատմութեան ոչ մէկ շրջանին տեսնուած դէշութիւններ ընելէ վերջ, հիմա ալ մեր Արեւելեան Նահանգներու Քիւրտերը իրենց նպատակներուն գործիք դարձնելու պատրանքին անձնատուր են եղեր: Բայց, մեր արեւելեան նահանգներուն մէջ, Հայերու այս գրգռութենէն խաբուող մէկ հատիկ Քիւրտ մնացած չէ: Այդ պատճառաւ, մեր սահմաններէն դուրս այս հիմքով կատարուած ձեռնարկները կարեւորութենէ բոլորովին զուրկ են:

Արդարեւ, տարինօք, Արեւելեան նահանգներուն մէջ անդորրութիւն ըսուած բանէն հետք մը իսկ չկար: Կառավարական պաշտօնեաներն իսկ երբեմն հրոսապետներուն օգնութեամբ էր որ վտանգաւոր ճամբաներէ կ'անցնէին: Իսկ այժմ այդ վայրերէն ամէն ոք ազատօրէն կ'երթայ կուգայ: Հանրապետութեան երկաթեայ թաթը՝ ոտքէն մինչեւ գլուխը աւազակութեան օրրանը եղող այդ վայրերուն մէջ այնպիսի վիճակ մը ստեղծած է որ գայլն ու գառնուկը կրնան քով քովի ապրիլ:

Միայն, թերի մէկ բան մնացած է: Մեծ զոհողութիւններով ու ճիգերով այնտեղ հաստատուած այս անդորրութիւնը պէտք է վարչական եւ տնտեսական միջոցներով ամրացնել, տեւականացնել: Ահա, մեր համոզումով, Հիլմի պէյին ճիգն է այդ նպատակին օ՛ր առաջ հասնիլ:

Հիլմի պէյ, իր նշանակումէն անմիջապէս վերջ, Տիգրանակերտ գնաց, կացութիւնը քննեց, ամենաքիչ ծախքով ամենաշատ արդիւնք ապահովելիք վերաշինական ծրագիր մը պատրաստեց: Այդ ծրագիրը կառավարութենէն եւս ընդունուած է: 3-4 տարի չանցած՝ մեր Արեւելեան Նահանգներուն ընդհանուր պատկերը անհաւատալիօրէն պիտի փոխուի: Մինչեւ այժմ տեղի պակասին պատճառաւ իրենց ընտանիքները իրենց պաշտօնավայրերը չտանող պաշտօնեաները իրենց ընտանիքներուն հետ հանգիստ բնակելիք տեղեր պիտի գտնեն եւ իրենց գործերուն պիտի նային: Ու մեր Արեւելեան Նահանգները արեւմտեան նահանգներէն որ եւ է տարբերութիւն չունեցող վիճակ մը պիտի ստանան»:

Ամէ՛ն...

ԹՈՒՐՔ ԿՆՈՋ ՄԱՍԻՆ

Փէյեամի Սաֆա կը գրէ.—

Պարբերականի մը մէջ գրուած քննադատականէ մը տեղեկացայ թէ Քլոտ Ֆարէր «Էնկիւրիի չորս կիները» անուն իր վերջին վէպին մէջ Շերիֆ Հանըմ անուն Թուրք կնոջ մը՝ ազատութեան եւ արդիականութեան մասին սա խօսքերը ըսել տուած է.

— Բաւական տարիէ ի վեր ոչ Աստուծոյ, ոչ ալ Քուրանին հրահանգները մտիկ կ'ընեմ, եւ այսպէս ապրելով գիտեմ որ կ'ընեմ այն ինչ որ դարերէ ի վեր կ'ընէ Արեւմուտքի կինը: Ես ալ բոլոր արեւմտեան կիներուն նման ազատ եմ: Ազատութիւնս կը գործածեմ: Ասով կը պարծենամ: Մենք այլեւս հարէմի կիներ չենք:

Ֆարէրի այս վէպին առթիւ Սիւզան Նորման, ֆրանսացի գրագիտուհին, բոլոր թուրք տիկիններուն դառնալով կը հարցնէ.

— «Արեւմուտքի փէմինիզմէն ձեր ստացած մտածումն ու ըմբռնումը սինը խաբել, ըմպելի խմել — խե՛ղճ բռնում: Զաւակները անտեսել, ամուսինը խաբել, ըմպելի խմել — խեղճ ազատութիւն որ այդպէս կ'ըմբռոնուխ: Նոր Թուրքիոյ մէջ վերանորոգումը ուրիշ կերպ ըմբռնող կին գոյութիւն չունի՞»:

ՀԱՒԿԻԹՆԵՐԸ ԿԸ ՄՆԱՆ

Եւրոպայի մէջ հաւկիթ արտածող 17 երկիր կայ. իսկ ներածող՝ 6—7: Վերջերս հաւկիթի պահանջը շատ նուազած է: Թուրքիոյ արտածումներուն մէջ, հաւկիթը երրորդ տեղը կը բռնէ՝ չամիչէն եւ ծխախոտէն յետոյ: Գերմանիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, որոնք Թուրքիոյ հաւկիթներուն գլխաւոր յաճախորդներն էին, բաժնեցուցակի դրութեամբ այլ եւս փակուած են: Կը մնայ Սպանիան: Մինչդեռ այժմ հոն կը ղրկեն թէ՛ Պուլկարիան, թէ Լեհաստանը: Այնպէս որ ուժեղ մրցակցութիւն մը ծայր առած է: «Ճիմհուրիյէթ» կը յանձնարարէ չուտով շարժիլ: Միջոցներ ձեռք առնել:

ԻՍԿ ՇԵՐԱՄԻ ՀՈՒՆՏԵ՞ՐԸ

Պրուսայէն կը գրեն թէ հնտավաճառները փճացուցած են 16,000 տուփ շերամի հունտ որ 27,000 ոսկիի ապրանք եղած է իրենց: Համաձայն մետաքսագործութեան հաստատութեան տնօրէն Ճահիտ պէյի, 700,000 քիլօ խոզակ արտադրելիք այդ հունտերուն փճացումը կը նշանակէ երկիրը զրկել 700,000 ոսկիէ: Ի՞նչ է պատճառը: Նախ՝ 20,000 տուփ աւելի հունտ չինուեր է այս տարի: Ուրեմն՝ երկրին հունտի սպառումը կարելի չէ աւելցնել: Կազմուած ընկերակցութիւնը չէ յաջողած՝ կը նշանակէ: Ասկէ առաջ հնտագործները առանձին կը գործէին: Բայց ամէն տարի մէկ - երկու հոգի կը սնանկանային, որովհետեւ միջնորդները չէին վճարեր իրենց առածին փոխարէնը: Ընկերակցութիւն կազմեցին որ վերջ տան այդ վնասին: Բայց, կրկին վնասուեցան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Պէյրութի առեւտրականներու համագումարը վերջացուց իր աշխատանքները:

Համագումարին որոշումներուն մէջ ամենակարեւորն է մաքսատուրքերու շուրջ գոյացած կարգադրութիւնը: Վաճառականները նկատի առնելէ վերջ թէ իրենց կողմէ մարդպանութեան ներկայացուած խնդրագիրը երկու ամիսէ ի վեր աննկատ մնացած է, որոշած են երկու ամիս եւս սպասել: Եթէ այդ ժամանակամիջոցին մէջ եւս որ եւ է կարգադրութիւն չըլլայ, պիտի դիմեն հետեւեալ միջոցներուն.—

1— Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացնել իրենց պահանջները:

2— Երկու ամիս վերջ նոր ժողով մը գումարել եւ հոն պատրաստել արտաքին նախարարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուելիք պահանջագրին պատճէնը:

3— Առեւտրական սենեակները կը գոցուին եւ բոլոր պաշտօնէութիւնը կը հրաժարի, պատասխանատուութիւնը ձգելով պատճառ հանդիսացողներուն:

Այս որոշումները ստորագրուած են հովանաւորեալ երկիրներու բոլոր առեւտրական սենեակներու նախագահներուն եւ ժողովի մասնակցողներուն կողմէ:

…կաններուն տեսեւ չի շարժիր փարիզահայութեան մէջ — ի բաց առեալ Դաշնակցութեան կաղնիներու անտառին: Նոյն իսկ կնունքի, անուան, հարսնառուքի, հարսանիքի եւ յուղարկաւորութեան ժամանակ տէրտէրէն սպիտակոպոսէն առաջ ներկայ է մեծ …ոլիքը՝ Զօպանեան:

×

Զօպանեան, միշտ պետ ու վարպետ, անդամակցի ռամկավար կեդրոնին, Բարեգործականին, Ակնայ հայրենակցականին, կեդրոնականցիներուն, Պոլսական Միութեան, Սպայից Նախկին Մարտիկներուն, Կոմիտասեան Յանձնախումբին, Թաղականութեան, Աղքատախնամին, Դպրաց Դասուն, …ակուէն Կարմիր Խաչին, Տիկնանց, Դպրոցասիրաց, Օրիորդաց եւ Պարանձիկներուն:

Իր պայմաններով, սակայն անպայման կը մասնակցի գրական, գիտական, երաժշտական, թատերական նըրկարչական, արձանագործական ձեռնարկներուն:

Այս բոլորէն զատ կ'ընէ խմբագրութիւն, ուսուցչութիւն, հռետորութիւն, բարեխօսութիւն, դատաւորութիւն, դեսպանութիւն, ներքին ու արտաքին գործավարութիւն:

Կ'աշխատի օրական 96 ժամ: Մէկ ժամուան մէջ 240 վայրկեանի գործ կ'արտադրէ: Բարեբախտաբար չի քրտնիր: Գործադրկութեան վախ չունի յաւիտեանս յաւիտենից: Ընդհակառակն օր նոր, գործ նոր իրեն համար: Գործադուլի ալ համամիտ չէ: Եթէ ուզէ, սակայն, կրնայ Ֆրանսայի անգործները «ամպօշէ» ընել եւ վերջ տալ «շօմաժ»ին: Այսպէսով ինք ալ կ'ազատի, մենք ալ կ'ազատինք անգործութեան տագնապէն:

×

Զօպանեան ամէն բանի համար կ'ըսէ իրաւամբ «Ե՛ս ըրի, ե՛ս ըսի, ե՛ս գտայ»:

Սարքուած է իր յոբելեանը:

Անոր համար ալ կրնայ ըսել նոյնը:

×

Զօպանեան գրած ատեն գրիչը կը բռնէ հորիզոնական, արեւմուտքէն արեւելք: Գրիչին կոթը կը նայի Հրոյ Երկիր ու ծայրը՝ Չինումաչին: Մէկ երկու ժամուան մէջ հազար մեդր ժապաւէնով Քրոնիկ մը կը գրէ, ընելով աշխարհի շրջանը: Կը գրէ նաեւ ժամական երեսուն - քառասուն նամակ: Կը վարէ տասը ճակատի վրայ ահագին գրչապայքարներ: Եթէ իր բոլոր բանակները հաւաքենք ու վառենք՝ կրնանք վեց ամիս տաք պահել Սիպերիան: Իր բազմադէզ մեծակոյտ յարձակողականներն ու պաշտպանողականները եթէ վենետիկեան լաւանային մէջ թափենք՝ կրնանք զայն չորցնել ու այսպէսով թոյլ չտալ որ Փէչիկեան վարդապետը կարենայ ցեխ գտնել, արձակելու համար «նոր գըրողներ»ու եւ Ս. Ղազարի վանքին վրայ: Այդ վէճերուն մոխիրներով կըրնանք տակաւին ցամքեցնել Հայաստանի ճահիճները:

Զօպանեան կը վարէ իր պայքարները Աղեքսանդր Մակեդոնացիի մը նըման: Շարժման մէջ կը դնէ 500,000 բանակ, որոնց մէջ 250,000 հետեւակ ածականներ, 10,000 ձիաւոր գոյականներ, եւ շաղկապներու, մակբայներու, մանաւանդ բայերու նիզակաւորներ, սակրաւորներ ու տէգաւորներ: Կ'ուղղէ նախադասութիւններու երկար թնդանօթները բերդերու վըրայ:

Իր անդուլ պատերազմներով քանդած է ջղային դրութիւններ: Բազմաթիւ նախարարական տուներ ալ իր դէմ են շարժած՝ դիրք բռնելով եկեղնուններու մէջ:

Հիմակ հետզհետէ կը տեսնուին հաշտութեան դրօշակները՝ Նախկին մարտիկներու ճերմակ ու ճաղատ գըլուխներուն վրայ:

Եթէ իր բոլոր թեր ու դէմ գրած եւ բոլոր իրեն թեր ու դէմ գրուած յօդուածները հաւաքենք՝ կրնանք Champs Elyséesի մէջ բարձրացնել Բաբելոնի Թուղթէ աշտարակ մը:

Զօպանեան իր բանակները վարած է յանուն պաշտպանութեանը հայ ցեղին մտքին ու պատիւին: Կողմնակի խաղեր ալ մղած է պարենաւորելու համար իր բանակը՝ Մարսիլիական «պուեապէս»ով, ապուրով, «սալատ ռիւս»ով, Պոտոյի գինիով եւ Զահլէի օղիով:

×

Շատ ճամբորդած է Զօպանեան,— Եւրոպա, Ասիա, Ափրիկէ, Ամերիկա: Աջ ձեռքը դրած է Հայաստանի վրայ, ձախ ձեռքը Միացեալ Նահանգներուն վրայ, աջ ոտքը Սուրիոյ վրայ, ձախ ոտքն ալ Եգիպտոսի վրայ. իսկ գլուխը կը մնայ Փարիզ: Այդ իսկ պատճառով միշտ հիւանդ է: Ձախ ոտքը կրակներու մէջ է, աջ ոտքը դաղջ, աջ ձեռքը սառած է, ձախը ընդարմացած, իսկ գլուխէն միշտ հարբուխ ունի:

Ճակատագրական խառնակութիւն մը ունի: Հանտը Ակնէն է, հողը Պոլսէն, ջուրը Փարիզէն, արեւը Էջմիածինէն, օդը Պըլթանեէն: Ահա այս պատճառներով կայ իր վրայ կլիմայական տակնուվրայութիւն մը.— հով, ամպ, անձրեւ, կարկուտ, արեւ, զեփիւռ, մշուշ, ողողում, փոթորիկ, երկրաշարժ, գարուն, ձմեռ:

Զօպանեան Մոնմարթրի մէջ ունի յարկաբաժին մը երեք սենեակով.— ննջասենեակ, աշխատասենեակ, մատենասենեակ:

Իր գիրքերու սենեակը կը նմանի «Մայր Հայաստան» պատկերին: Գետինը ամէն կողմ փշեծածկ սիւներ, փշեծեփ խոյակներ, փշեգոյն խաչեր, փշոտ պատուանդաններ, փշեխաւ թերթեր, փշեկազմ գիրքեր ու փշիններ: Ինքը՝ Ողի Հայաստանի:

Իր աշխատասենեակը կը նմանի ճգնարան - քարայրի: Գանկ, խաչ, մատեան, մելան, մագաղաթ, փետուր եւ սարդոստայններ: Ինքը՝ Աբբա Ֆարիա:

Իր ննջասենեակը կը նմանի բանտի: Անկողին, հաց, կուժ մը ջուր, մուկ: Ինքը՝ Կանտի:

Զօպանեան «զմայլելի», «հրաշալի» բարեկամ մըն է: «Սիրո՛ւն, սիրո՛ւն»:

Եթէ իր միտքը արտ մըն է, իր սիրտն ալ բարութեան պարտէզ է: Մէկ հիւանդութիւն իր հողերուն վըրայ.— ռամկավարութիւն:

Հազիւ միջահասակ է ու նիհար, յարաշարժ: Իր մէջ կ'ապրի միշտ երիտասարդը:

Անուրանալիօրէն մեր բազմավաստակ ու մեծագոյն գրական մշակներէն է:

Կը նմանի հնութեանց ծանօթ վաճառական Տավիտ Քոհէն Լէվիին: Այդ իսկ պատճառով, ամէն անգամ երբ կ'անցնի Templeի, Hôtel de Villeի, Saint Pauleի թաղերէն եւ կամ սինակոկներու առջեւէն՝ կ'արժանանայ խորին մեծարանաց, հիացիկ ակնարկներու և յարգալից բարեւներու:

Սա պահուս կը կարծուի նաեւ Հիթլերէն փախած՝ Իսրայէլացի իմաստասէր:

Կը նմանի նաեւ «Ցո՞ Երթաս»ի հերոսներէն Քիլոն Քիլոնիտէսին:

Իսկ աստուածաշնչական դէմքերէն կը նմանի՝ դէպի երկինք համբարձող Եղիա մարգարէին (երբ մանաւանդ խօսած պահուն կ'ուղղէ աչքերը անկիւն մը, չեղակի):

Ամէնէն աւելի կը նմանի սակայն Յոբ Երանելիին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

լոր այն երեսփոխանները որ չեն համակերպիր համագումարին որոշումնե-րուն»:

Այս տեսակէտն ունին նաեւ կուսակցութեան երկու ծանօթ վարիչները, Լէօն Պլում եւ Վէնսան Օրիօլ:

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ԽԻՍՏ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Այսօր, կիրակի եւ վաղը, երկուշաբթի, եւրոպական մեծ համագումար մը տեղի կ'ունենայ Սալ Փլէյէլի մէջ, ֆաշականութեան դէմ, նախաձեռնութեամբ համայնավար կուսակցութեան: Ժողովը պիտի շարունակուի երկու օր, իսկ չորեքշաբթի օր մեծ միթինկ մը պիտի գումարուի Սալ Պիւլիէի մէջ:

Այս առթիւ ոստիկանական տեսչութիւնը կ'ազդարարէ թէ արգիլուած է որ եւ է հրապարակային ցոյց կամ թափօր: Ազդարարութիւնը մասնաւորապէս ուղղուած է օտարականներուն դէմ, որոնք պարտաւոր են «ոչ միայն կէտ առ կէտ յարգել ֆրանսական օրէնքները եւ կանոնները, այլ եւ զգուշանալ քաղաքական որ եւ է խլրտումէ որ կրնայ դպչիլ ֆրանսական պետութեան եւ որ եւ է ցոյցէ որ կրնայ վնասել միջազգային պատշաճութեանց: Այն օտարականները որ կ'անտեսեն այս պարտականութիւնները եւ յանցաւոր կ'ըլլեն օտար կառավարութեանց կամ ֆրանսական օրէնքներուն հանդէպ, ո՛ր եւ է անսաստումով, պիտի հետապնդուին եւ պիտի արտաքսուին»:

ՂԱՐԱՏԱՂԻ ԻՇԽԱՆԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Նիսի մէջ անձնասպան եղաւ իշխան Նիքոլա Գարաղօրկէվիչ, որ զաւակն է Ղարատաղի թագաւորին եւ եղբօրորդին՝ Նիկոլայվիչոյ թագաւորին: Իշխանը իրարու ետեւէ կուլ տուաւ մորֆինի ութ շիշեր (ամփուլ):

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի ներկայացուցչական խորհուրդը, իր վերջին նիստին մէջ կարեւոր որոշում մը տուաւ եւ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով յետ այսու Ալէքսանտրէթի միւթէսարըֆը պիտի կրնայ Սանճաքի վարչական որոշումները անձամբ տալ, առանց Դամասկոսի կառավարութեան դիմելու:

Այս որոշումը համարժէք է ինքնավարութեան, նման Ճէպէլը Տրիւզի եւ Ալէվիներու երկրին:

ՀԱՑԸ Կ'ԱԺԱՆՆԱՅ

Յառաջիկայ երեքշաբթիէն սկսեալ, հացին քիլօն պիտի ծախուի 1·65ի, փոխան 1·70ի:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ Քրիստափոր խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ժողովը վաղը, Երկուշաբթի ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին
Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին.— Տէսինի Երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Արծիւ» Ֆանֆառը, ղեկավարութեամբ Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԽՏԻԿԵԱՆի: Օրիորդներ՝ ԾՈՎ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՀԵՐԱ ԳԸՄՊԼԵԱՆ (Մեներգ), Ս. ՀԻՒՍԵԱՆ, Տիկ. Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ և ընկ. ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ (Արտասանութիւն):

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ԱՊԱՌԱԺ» ԽՈՒՄԲԻ
եւ հովանաւորութեամբ ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2·30ին
ՍԱԼ ՏԸ ՖԷԹԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տէսինի Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԾԻՒ» ՖԱՆՖԱՌԸ, ղեկավարութեամբ ընկ. Ժ. ԽՏԻԿԵԱՆի: Օր. Ծ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (Երգ), Պ. Գ. ԱՂԱԲԵԿԵԱՆ (Ջութակ): Խմբերգներ, արտասանութիւն եւայլն:

Ցախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

×

ԲՈՒԺԷ ՍԻՒՐ-ԱՐԺԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՁԱԹՕ-ՇԵՐՕ
եւ ՏՐԱԿԻՆԻԱՅԻ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ
Կը խօսի՝ ընկ. Մ. ԱԶԳԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի առթիւ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

11 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՍԿՍԵԱԼ
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԸՆԿԵՐԱ–ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
150, ROUTE D'ORLEANS, BAGNEUX

Համեմուած ատենախօսութեամբ, նուագով, պարերով եւ ընտանեկան զուարճութիւններով:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը հրաւիրուին մեր ընկերներն ու համակիրները իրենց ընտանիքով:

Սրահի եւ հիւրասիրութեանց ծախսերու համար 3 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

Դաշտային զբօսանք

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏՈՒԸՆԷ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Նախաձեռնութեամբ «ՍԻՓԱՆ»ի եւ մասնակցութեամբ «ԱՐԱՐԱՏ» եւ «ԲԻՒՐԱԿՆ» երգչախումբերու, Bagneuxի մէջ Պ. ԿԱՐԱՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆի պարտէզը:

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux, ուր առաջնորդողներ պիտի սպասեն առաւօտեան ժամը 9-11 եւ 2-3:

Ուշացողները հարցնեն Mme Curie փողոցը բնակող Հայերուն:

Պիւֆէ ճաշը միասին չբերողներուն համար:

Նուագահանդէս ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ
Maison GAVEAUի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
45, Rue LA BOETIE, Métro : MIROMESNIL

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ՕՐ. ԼԻՍԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ
Soliste de la Société des Concerts du Conservatoire, des Concerts Lamoureux, Pasdeloup, Poulet.

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ (Ջութակ)

Mlle MARCELLE GAUDAIS (Harpe) — Mr. SERRIERE (Cor Anglais)

Պ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ — Mr JACQUES HONORAT (Flûte)

ԵՒ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ԼԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը նուագեն դասական կտորներ եւ Պարթեւեանի եկեղեցական եւ հայ աշխարհիկ գործերը:

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը

Գիներ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 ֆրանք

12րդ ՏԱՐԻ — 175րդ ներկայացում

ԹԱՏՐՈՆ ALBERT Ier
64, Rue du ROCHER

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ՀԻՄՆԱԴԻՐ – ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ
ՍԻՐՈՒՀԻ ԵՒ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
իրենց երկար Թատերական Tournéeէն վերջ
ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8·45ին

Մասնակցութեամբ տեղւոյս լաւագոյն ուժերու կը ներկայացնեն՝ ամէն տեղ մեծ յաջողութիւն գտած ՌՕՄԷՆ ԳՕԼԻՒՍի

ՍՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐ

ընտանեկան բարոյալից գօմէտի-տռամը 3 արար: Թարգ. Տ. Ն.

եւ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՂԱԿԱՆԻ ԵՏԵՒԷՆ...!

Հայ կեանքէ զաւեշտ՝ ուր պիտի երեւան գաղութներու մէջ ընտրական պայքարներէ ծիծաղաշարժ դրուագներ, իրական կեանքէ, որոնց ականատես եղած է հեղինակը՝ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ:

Կը մասնակցին՝ Տիկիններ՝ Սիրուհի Նշանեան, Ժէնէա Շահ-Պարոնեան: Պարոններ՝ Տ. Նշանեան, Վ. Սվաճեան, Ա. Գմբէթեան, Ա. Կոթիկեան, Ա. Սարաֆեան, Վ. Պաղտասարեան, Գ. Տէրվիշեան, Բարիլոյսեան, Թօփալեան Փափազեան:

Տոմսերու գիները՝ Օթեակ 120, Ֆօթ. 20–15, Պալքոն 15–10

ՆԱՒԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Օպօն, Ա. Թ. — 35 ֆր.:
Քլամառ, Նիկ. — 70:
Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 1315: Կարգադրեցինք:
Մարսէյլ Ս. Պ. — 50:
Ռուէսէ Վասէ, Պիլ. — 85:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վարդան Կապուտիկեան (Ռումանիա) կը փնտռէ իր եղբօր՝ Քէմախի Մարեզ գիւղացի Մինաս Կապուտիկեանը եւ անոր երկու զաւակները՝ Յակոբ եւ Սուրէն Կապուտիկեանները: Լուր ունեցողներուն պարզեւ պիտի տրուի եւ կը խնդրուի հաղորդել իրեն Վարդան Կապուտիկեանի, որուն հասցէն է՝ V. Gaboudikian, 5. snr. (Belveder). Bucarest (Roumania)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղը դաշտային պտոյտ մը կազմակերպած է վաղը երկուշաբթի օրը: Տեղի պիտի ունենան զբօսանքներ, զանազան դասեր եւ պիտի առնուին խմբանկարներ ու շարժանկարներ: Հաւաքուիլ Ֆլօրիա ճաշարանը կէսօրէ ետք ժամը 1ին, մեկնելու համար որոշուած վայրը: Առաջին խումբը կը մեկնի առաւօտուն: Դիմել Բարգէնի (18, Rue Cujas):

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսիլիոյ մասնաճիւղը ընկերական – ընտանեկան պտոյտ մը կազմակերպած է վաղը երկուշաբթի Ս. Անթուանի անտառը: Մեկնում առաւօտեան ժամը 6 – 6ուկէսին, Փլաս տ'Էքսէն: Վերադարձ երեկոյեան ժամը 8ին: Միասին բերել ճաշերը: Պտոյտին կը մասնակցի Զ. Ո. Մ. Վահագնեան նուագախումբը:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒՆԻՍ 1933

7 Juin 1933

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2207

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ԱԼԻՔԻՆ ՎԵՐԵՒ

Ի՛նչքան խռովիչ է պատկերը՝ անկախութեան տարեդարձի տօնակատարութեանց։ Այս Լոյս – քաղաքէն մինչեւ յետին գաղթակայանը ...

Հրատարակեցինք, արդէն, Փարիզի եւ Մարսէյլի նկարագրութիւնները։ Հրատարակուած են ու պիտի հրատարակուին, յաջորդաբար, ձայներ՝ «Գաւառէն»։

Այսօր պիտի կարդաք ընդարձակ եւ խանդավառ թղթակցութիւն մը՝ Աթէնքի տօնակատարութեան մասին։

Սեղանի վրայ են, տակաւին, Պուքրէշի եւ Ֆիլիպէի թղթակցութիւնները։

Դեռ պիտի լսէք արձագանգները ուրիշ գաղութներու, ՅԱՌԱՋի կամ տեղական թերթերու միջոցաւ։

Այս տարի Մայիս 28ը տօներ են նոյն իսկ ... Ալպանիոյ մէջ, ուր ունինք միայն փոքրաթիւ համրանք մը։

Այո՛, ի՛նչքան խռովիչ է եւ խօսուն՝ այս ամէնը ...

Անբա՛խտ, սեւաբա՛խտ ժողովուրդ, որ կորսնցուցած՝ իրական գետինը, բուն հայրենիքն ու ազատութիւնը, կը տառապիս, կը տրորուիս, սարսուռ կը քամես ամէն տարի, երկիրէ երկիր եւ բեմէ բեմ արծարծելով անոնց յիշատակը։ Այսինքն՝ վառ պահելով հաւատքը եւ ուխտը՝ տիրանալու քու անվիճելի եւ անպարտելի, սրբազան եւ ճակատագրական իրաւունքիդ։

Սրտառո՛ւչ է պատկերը մանաւանդ անոր համար որ, մէկ տարիէն միւսը, կ'աճի, կը ծաւալի խանդավառութեան ալիքը, ինչպէս հոսանքը հաւատաւոր բազմութեանց։

Վկայ՝ հրատարակուած եւ հրատարակելի նկարագրութիւնները։

Եւ ամէն տեղ ալ, օտար բարեկամներ, յայտնի դէմքեր պատիւ համարած են ոչ միայն ներկայ ըլլալ, այլ եւ իրենց եղբայրական ողջոյնը խառնել ընդհանուր խանդավառութեան։ (Աթէնք, Ֆիլիպէ, Վառնա եւն.)։

Այստեղ, Փարիզի մէջ ալ, օտարականներն էին գրաւեր այն աթոռները որ կը պատկանէին այսպէս կոչուած ազգասէրներու։

Ներկա՛յ էր Տաղստանի լեռնականը։ Բայց, իր ձեռնպահութիւնը չեչտելու փոքրոգի պատիւը կը վայելէր հայ քաղքենին, այն որ իմաստութիւնը կը չփոթէ իմաստակութեան հետ։

Խանդավառութեան այդ ալիքը, փոխանակ վարակելու, տեղ-տեղ անզօր կատաղութեան մատնած էր կարգ մը անբուժելի բոռոններ։

Սօֆիայի եւ Ֆիլիպէի մէջ, այդ մարդիկը ազգային պարտականութիւն սեպեր են դրօշակի խնդիր յարուցանել, մոլորեցնելով տեղական իշխանութիւնը։

Եւ սակայն, եռագոյնը ծածաներ է Սօֆիայի եկեղեցիին վերեւ, ինչպէս հանդիսավայրին ճակատը։

Իսկ Ֆիլիպէի մէջ, դաւադիրները թէեւ յաջողեր են դրօշակը վար առնել տալ ազդ. հաստատութեանց ճակատէն, բայց բազմութիւնը տուած է արժանի դասը, առանց ո՛ր եւ է միջադէպի, եռագոյն փողոցէ փողոց թափօր կազմելով՝ առաջնորդութեամբ եռագոյն խորհրդանշանին։ Նոյն իսկ Պուլկարներ, խորապէս ազդուած՝ տօնը դաւադրութենէն եւ այս փառաւոր ցոյցէն, պարտք սեպած են իրենց վրդովումը յայտնել հրապարակաւ։

Տակաւին քանի՞ տարի այսպէս, թշուա՛ռ մարդիկ։ Դո՛ւք որ արինաթաթաւ խորհրդանշանին իսկ շատ կը տեսնէք հալածական ժողովուրդի մը համար, ազատ երկնքի տակ եւ յանուն ազատութեան։

×

«Ողջամիտ» մարդիկ մշուշ կը տեսնեն այս բոլորին մէջ։ Խանդավառութեան այս ալիքին վերեւ։

Ոչ եւ ո՛չ, բանդէտներ եւ բարբարոսներ։

Ոչ մենք, ոչ ալ տօնակատար բազմութիւնները յափշտակուած, մոլորած են խանդավառութեան եւ արդար հպարտութեան այս յարաճուն ցոյցերէն։

Մենք եւ արմատախիլ բազմութիւնները, բոլորս ալ գիտենք որ ճառերն ու երգերը, եռագոյնը եւ «Մեր Հայրենիք»ը, օտարներու համակրանքն ու զինուորական նուագախումբը, թափօրներն ու «կեցցէ»ները ունին միայն տօնական իմաստ։ Կուգա՛ն ու կ'անցնին, թէեւ սպեղանի մը կաթեցնելով հոգիներու մէջ։ Թարմացնելով սիրտերն ու յիշողութիւնները։

Բայց, ի՞նչ մնաս։ Ո՞ւր է, այստեղ, մշուշը։

Խանդավառութեան ալիքին վերեւ, հայրենիքի եւ ազատութեան ոգին է որ կը սաւառնի, կը սարսռայ, կը ծաւալի, իբրեւ խորհրդանշան մը ծաղկադարդ։

Ո՞ր երկրին, ո՞ր ժողովուրդին մէջ, մարդիկ մոլորութիւն կը համարեն հայրենասիրական անմեղ արտայայտութիւններն ու ցոյցերը։

Ահա կենդանի օրինակը մեծ երկիրներու, — բարձրօրէն քաղաքակիրթ Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ։

Ճառն ու թափօրը մաս կը կազմեն հիթլէրական քաղաքականութեան։ Ոչ միայն զինուորն ու քաղաքացին, մեծն ու փոքրը, այլ եւ շուներն անգամ թափօր կազմելու վարժութիւն կը ստանան։ (Անցեալ շաբթու, երկու հազար շուներ, իրենց տէրերուն առաջնորդութեամբ, անցք մը կատարեցին Պերլինի մեծ պողոտային վրայ, կարգապահութեան վարժուելու համար)։

Արդ, անկախութեան տօները գոնէ հոգեկան կարգապահութիւն սորվելու արժէ՞քն ալ չունին, խանդավառութեան եւ ներշնչումի այնքան ինքնաբեր պոռթկումներով։

Կը բաւէ որ գիտնանք թէ՝ ի՛նչ է մեր ուզածը։

Արդ, այն բազմութիւնները որ Մայիս 28 կը տօնեն, գիտեն թէ ինչ կ'ուզեն։ Իսկ միւսնե՞րը, — մտածե՞ր են արդեօք ... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԸ ՊԻՏԻ ՁԱԽՈՂԻ՞

ՆՈՐԷՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Վերջին պահուն նոր դժուարութիւն մը ծագեցաւ Չորսերու դաշինքի ֆրանսական ծրագրին շուրջը։

Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց գաղտնիք չէ բուն վէճը։ Ֆրանսական ծրագրին 3րդ յօդուածով, Գերմանիոյ հաւասարութեան սկզբունքը կ'ընդունուի այն պայմանով որ յառաջիկային համաձայնութիւններ կնքուին այդ մասին, հիմք ունենալով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 7րդ յօդուածը։ Մինչդեռ, Անգլիա եւ Իտալիա պարզապէս կը հաստատեն Գերմանիոյ հաւասարութեան իրաւունքը, առանց նոր պայմաններ դնելու։ Հռոմի ֆրանսական դեսպանը ընդունած էր այս խմբագրութիւնը, բայց կառավարութիւնը կը մերժէ, առարկելով թէ ատով Գերմանիան պիտի կրնայ անմիջապէս հաւասար իրաւունքներ պահանջել, առանց սպասելու զինաթափութեան խորհրդաժողովի եզրին։ Այս դժուարութիւնը հարթելու համար, Ֆրանսա իր յոյսը դրած է Իտալիոյ վրայ, բայց այս վերջինը չուզեր վշտացնել Գերմանիան։

Իբրեւ միջին ճամբայ, անգլիական կառավարութիւնը կ'առաջարկէ դաշինքէն դուրս ձգել հաւասարութեան խնդիրը. բայց Ֆրանսա այս առաջարկն ալ կը մերժէ, թելադրելով պայմանաժամ որոշել — օրինակ՝ հինգ տարի — իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքը գործադրելու համար։

Բանակցութիւնները կը շարունակուին։ Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց երէկ, մասնաւորապէս այս խնդիրը քննելու համար։

Ամերիկացի օդաչու մը կտրեց Ատլանտեանը

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ ՆՈՐՎԵԿԻԱ՝ ԱՆԸՆԴՀԱՏ

Ամերիկացի օդաչու Ճիմի Մէթըրն, որ շաբաթ առտու ժամը 10.21ին ճամբայ ելած էր Նիւ Եորքէն, եւ որու մասին մտահոգութիւն կը տիրէր երկու օրէ ի վեր, նորվեկեան փոքր կղզի մը իջաւ կիրակի առտու։ Այնտեղ իջած անեն էր որ չէր կրցած ո՛ր եւ է լուր հաղորդել։ Օդաչուն երկրորդ անգամն է որ կը կտրէ հիւսիսային Ատլանտեանը՝ արեւմուտք–արեւելք ուղղութեամբ (7000 քիլոմեթր)։ Օդաչուն այս առթիւ կը պատմէ.

— Շաբաթ գիշեր փոթորիկի մը հանդիպեցայ որ մէկ մեթր երկայնութեամբ նեղք մը բացաւ օդանաւիս թեւերէն մէկուն վրայ։ Այդ գիշերը տարուան մը չափ երկար թուեցաւ ինծի. օդը սարսափելի էր եւ օդանաւը ահաւոր ելեւէջներ կ'ունենար։ Փոթորիկին հետ երկինքն ալ կը գոռար կայծակ տեղալով։ Ստիպուեցայ վար իջնել 2000 մեթր բարձրութենէ մը։

Օդաչուն քանի մը ժամ հանգստանալէ յետոյ, թռաւ Օսլօ, հանգստացաւ ամբողջ գիշերը, նորոգեց պաշարը եւ երկուշաբթի առտու սուրաց դէպ ի Մոսկուա, ուր հասաւ ժամը 4ին։ Թէեւ օդը նպաստաւոր չէ, բայց Մէթըրն որոշած է թռիչքը շարունակել դէպ ի Սիպերիա։

⁂ Անգլիացի օդաչու Մոլիսըն եւ կինը, որ նոյնպէս քաջ օդաչու մըն է, որոշեցին կտրել Ատլանտեանը եւ վերադառնալ նոյն ճամբով։ «Եթէ յաջողինք, լաւ, եթէ ոչ, միայն կեանքի երիտասարդութիւնը տեսած պիտի ըլլանք», կ'ըսէ Տիկին Մոլիսըն։

Ֆրանսայի ընկերվարականներու պառակտումը

«ԵՐԲ ՏԱԿԱՒԻՆ ՈՒՇ ՉԷ» ...

Կիրակի օր հաղորդած էինք ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան եւ խորհրդարանական խմբակցութեան միջեւ ծագած պառակտումը։

Տագնապը կը շարունակուի եւ հաւանաբար պիտի ծանրանայ մինչեւ Յուլիս 14, երբ կը գումարուի ընդհ. ժողովը։

Կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Պ. Փօլ Ֆօռ եւ «Փոփիւլէռ»ի խմբագիր Պ. Լէօն Պլում խիստ ազդարարութիւններ ուղղած ըլլալով, խորհրդարանական խմբակցութեան նախագահը, Պ. Ռընոտէլ պատասխան մը գրեց։ Բայց խմբագրութիւնը մերժեց հրատարակել։ Ասոր վրայ, Պ. Ռընոտէլ ստիպուեցաւ մամուլին հաղորդել իր յօդուածը, «Երբ տակաւին ուշ չէ», որ դառն բողոք մըն է եւ կը վերջանայ յոռետեսութեամբ։ Պատասխանը ուղղուած է Փօլ Ֆօռի եւ Լէօն Պլումի, եւ եզրակացութեան մէջ կը շեշտէ.

— «Ուժը կուսակցութեան ձեռքը պիտի մնայ. ընդդիմութիւնները պիտի ջախջախուին», կը գրէ Փօլ Ֆօռ։ Ստիպուած եմ կրկնել ինչ որ գրեցի «Փոփիւլէռ»ի մէջ, Ավինեոնի ընդհ. ժողովէն երեք շաբաթ առաջ, քանի մը հոգիի առնել – քալելու խնդիր չէ որ կը յուզուի, ոչ ալ «բարեկամական անջատման», ինչպէս կը մաղթեն երկու տարիէ ի վեր, կարգ մը անկիւններու մէջ որ հեռու չեն մեզմէ։ Հարկ է ուղղամտօրէն մեկնել ոչ միայն 1904ի բանաձեւերը, այլ եւ այն դէպքերը, հանգամանքները եւ մեթոտները զորս մեր վարդապետութիւնը պարտի յարմարցնել աշխարհի դէպքերու ընթացքին։ Աւելի քան սխալ մըն է խորհիլ որ այս բանը կրնայ ըլլալ պատիժներով եւ մեքենական կարգապահութեամբ մը։ Իմ ամբողջ ընկերվարական համոզումովս, զինուորեալի ամբողջ կամքովս կը պնդեմ թէ այդ պիտի ըլլայ յիմարութիւն մը՝ մեր կուսակցութեան դէմ։ Պատիժներու պատասխանատուութիւնը պիտի ըլլայ պառակտումի պատասխանատուութիւնը, եւ այդպէս է արդէն։ Երբ տակաւին ուշ չէ, այս ազդարարութիւնը կ'ուղղեմ Փօլ Ֆօռին եւ Լէոն Պլումին անձամբ։ Ես չեմ գործեր անուղղակի խօսքերով։ Ես աւելի բաց եւ նոյն իսկ աւելի բարեկամական կը համարեմ ուղղակի կոչը, յականէ անուանէ կոչը, հիմա որ հանրային կարծիքին առջեւ դրուած են մեր զինուորեալներուն եւ երեսփոխաններուն դիտաւորութիւնները։ Կարելի է տակաւին փորձել գերագոյն ճիգ մը։ Հարցը «նախատամարտի ծրագիր» մը կազմելու եւ անոր պատասխանելու մասին չէ, այլ մեր կազմակերպութեան կործանումէն խուսափելու խնդիր։ Ներողութիւն, եթէ բուռն կ'արտայայտուիմ։ Երէկուան դէպքերն ու խօսքերը խոր անձկութիւն կը պատճառեն մեզի։ Չեմ կրնար ծածկել ...

Երբ տակաւին ուշ չէ ...

■■■■■■■■■

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ գեղեցիկ սինէմա մը մոխիր դարձաւ շաբաթ իրիկուան դէմ։ Վնասը տասը միլիոն դրախմի կը հաշուեն։ Աղէտի պահուն ներկայացում չկար, այնպէս որ մարդկային կորուստ չպատահեցաւ։

Ծանր աղէտ մը Նանթի գծին վրայ

15 ՄԵՌԵԱԼ, ՀԱՐԻՒՐԷ ԱՒԵԼԻ ՎԻՐԱՒՈՐ

Կիրակի առտու երկաթուղիի ծանր աղէտ մը ծագեցաւ Նանթէն քանի մը քիլոմեթր հեռուն։ 14 հոգի մեռան եւ հարիւր հոգի վիրաւորուեցան։ Նախընթաց օր վաճառաբարձ կառախումբ մը գիծէն դուրս ելած էր, առանց մարդկային կորուստ պատճառելու։ Բայց ճամբան աւրուած էր 800 մեթրի վրայ։ Նորոգութիւնները կը շարունակուէին, եւ ահա Փարիզէն իրիկուան ժամը 10ին մեկնած ճեպընթացը, որ չափազանց խճողուած էր, գիծէն դուրս ելաւ ժամը 4.50ին։ Կառախումբը կ'ընթանար 90 քիլոմեթր արագութեամբ։ Արկածին պատասխանատու կը համարուի մեքենավարը, որ նկատի չէ առած դանդաղ ընթանալու ազդարարութիւնը։

ՄԵՔԵՆԱՎԱՐԸ ԵՒ ՀՆՈՑԱՊԱՆԸ ԱԾԽԱՑԱՆ ԲԱՅՑ ՇՈԳԵԿԱՌՔԸ ԿԸ ՍՈՒՐԱՐ ...

Երկուշաբթի օրն ալ ուրիշ ծանր արկած մը պատահեցաւ Փարիզ – Մէլէօն գծին վրայ։ Իրիկուան ժամը 10ին, Ալֆորվիլէն լուր տրուեցաւ թէ մարդ մը փռուած էր գետինը, հագուստները բոցերու մէջ։ Հաստատուեցաւ որ կառ մը Լիոնէն մեկնած թիւ 417 ճեպընթացին մեքենավարն է։ Բայց շոգեկառքը կը շարունակէր ճամբան։ Մեքենավարը ամբողջովին ածխացած էր, եւ մէկ թեւը կորսնցուցած։ Վիլնէօվի կայարանապետը յաջողած էր կեցնել շոգեկառքը, որուն վայրաշարժին մէջ գտան հնոցապանին դիակը, նոյնպէս ածխացած։ Ինչպէս կ'երեւայ, երկուքին հագուստներն ալ բռնկած են վայրաշարժին մէջ։ Եւ մեքենավարը դուրս նետուած է, ազատուելու յոյսով, բայց անօգուտ։

Գործազրկութիւնը աշխարհի մէջ

ՄԻԼԻՈՆՆԵՐ ԵՒ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐ՝ ԻԲՐԵՒ ՆՊԱՍՏ

Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքի գրասենեակին տնօրէնը տեղեկագիր մը կազմած է գործազուրկներու տրուած նպաստի մասին։ Համաձայն այս տեղեկագրին, Մեծն Բրիտանիոյ գործազրկութեան նպաստը, որ 51 միլիոն ստեռլին էր 1924—25ին, 120 միլիոնի բարձրացած էր 1931—32ին, պետութեան բաժինն ըլլալով հարիւրին 72։

Գերմանիոյ մէջ գործազրկութեան նպաստը 1928ին կը հասնէր 1071 միլիոն մարքի (աւելի քան վեց միլիառ ֆրանք), իսկ 1931ին հասած էր 2338 միլիոն մարքի, որուն հարիւրին 38ը կը կազմէր պետութեան բաժինը։

Ֆրանսայի մէջ նպաստի սնտուկները 1931 ապրիլ 1էն 1932 օգոստոս 1 բաշխած էին 6525 միլիոն ֆրանք, որուն 400 միլիոնը նարած էր պետութիւնը, իսկ մնացեալը՝ նահանգները եւ համայնքները։

Տեղեկագիրը դիտել կուտայ թէ գործազրկութիւնը միայն տնտեսական տագնապին հետեւանքը չէ։ 1928ին, երբ աշխարհը բարգաւաճ շրջան մը կը վայելէր, տասը միլիոն բանուորներ աշխատանքէ զրկուած էին։ Այսօր ալ, եթէ տնտեսական տագնապը փարատի, նորէն միլիոնաւոր գործազուրկներ պիտի մնան։

100,000 ՀՈԳԻՆՈՑ ՄԻԹԻՆԿ ՄԸ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Կիրակի օր, հարիւր հազար Սերպեր համախմբուած էին Սէրայեվոյի մէջ, բողոքելու համար դաշնագիրներու վերաքննութեան դէմ։ Առտուն կանուխէն անհամար գիւղացիներ կը հասնէին իրենց ազգային տարազներով։ Ներկայ էր նաեւ վարչապետը, շրջապատուած նախարարներով եւ ծերակուտականներով։ Այս առթիւ խօսած ճառին մէջ, վարչապետը ուժգնօրէն շեշտեց թէ վերաքննութեան խնդիր դրուած չէ եւ չի կրնար դրուիլ, թէ Փոքր Համաձայնութիւնը երբեք թոյլ չպիտի տայ որ դրուի, եւ թէ, ամէն պարագայի մէջ, խմբակցութիւնը ուժ ունի ետ մղելու համար ո՛ր եւ է ձեռնարկ։ Այս խօսքերը ընդունուեցան բուռն ծափերով։ Ուրիշներ ալ խօսք առին, կրկնելով միեւնոյն յայտարարութիւնները։

Ամէն օր դիակ Սօֆիայի մէջ

Շաբաթ իրիկուն մակեդոնական երկու խումբեր կռիւի բռնուեցան Սօֆիայի մէկ փողոցին մէջ։ Միխայլովի կուսակիցներէն Մինով սպաննուեցաւ, մէկ հոգի թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ, իսկ հակառակորդներէն մէկ հոգի ծանր վէրքեր ստացաւ։ Միւսները փախան։

Միեւնոյն օրը Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն Միչեւ սպաննուեցաւ հակառակորդի մը կողմէ, որ կը պատկանի Միխայլովի խմբակին։

Այս անվերջ վրիժառութիւնները խոր մտահոգութիւն կը պատճառեն քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Վերջին երկու օրերու ընթացքին, բազմաթիւ երեսփոխաններ ուժգնօրէն բողոքեցին այս արիւնհեղութեանց դէմ, որոնց յաճախ զոհ կ'երթան անմեղներ։ Մակեդոնացի երեսփոխան մը կառավարութենէն պահանջեց ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել մակեդոնական երկու խմբակցութեանց դէմ, վերջ տալու համար փոխադարձ ջարդին։ Մամուլն ալ կը ձայնակցի այս բողոքներուն, հարցնելով թէ կառավարութիւն կայ թէ ոչ։ Հանրային կարծիքը գրգռուած է, տեսնելով որ ապահովութիւն չկայ նոյնիսկ մայրաքաղաքի փողոցներուն մէջ։

Ամերիկեան Ծերակոյտը վաւերացուց

ՈՍԿԵՎՃԱՐԻ ՋՆՋՈՒՄԸ

Ամերիկեան ծերակոյտը 40ի դէմ 48 ձայնով վերջնապէս վաւերացուց նախագահ Ռուզվէլթի առաջարկած օրինագիծը, որով կը ջնջուի ոսկեվճարի հատուածը բոլոր ներկայ եւ ապագայ պայմանագիրներու մէջ, անհատական ըլլան թէ պետական։ Այս առթիւ ալմկալի վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, ընդդիմադիրներու կողմէ։ Ծերակուտական Ռիտ յայտարարեց.

— Մէկ խօսքով, մեզմէ կը պահանջեն քուրջի կտորի վերածել մեր երկրին ամէնէն նուիրական խոստումները։ Յաջորդ սերունդները պիտի կարմրին կարդալով այս պատմութիւնը եւ եթէ ընդունինք առաջարկուած օրինագիծը, մեր ազգային պատիւին պիտի քսենք արատ մը որ չպիտի կրնայ մաքրուիլ հարիւր տարիէն։

ԾԱՆՐ ՊԱՏԻԺՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ֆիլիպէի զինուորական ատեանը արձակեց իր վճիռը՝ 36 համայնավարներու մասին, որոնք ամբաստանուած են թէ կարմիր բջիջներ կազմակերպած էին Թաթար Փազարճըքի զօրանոցներուն մէջ։ Զինուոր մը մահուան դատապարտուեցաւ ի բացակայութեան։ Երկու նախկին երեսփոխաններ դատապարտուեցան 14 տարի բանտարկութեան, ինը հոգի՝ 7—12 տարի բանտարկութեան։ 24 հոգի անպարտ արձակուեցան։

Համայնավարական կազմակերպութիւն մը երեւան հանուեցաւ Իհթիմանի ճեմարանին մէջ։ Ինը աշակերտներ դատի պիտի քաշուին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

—•.—

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՇՈՒՔ — ԵՐԵՔ ՀԱԶԱՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

—•.—

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, 80 ՀՈԳԻՆՈՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ, ԵՐԿՈՒ ՅՈՅՆ ԲԱՆԱԽՕՍՆԵՐ

Մայիս 28էն օրեր առաջ, ժողովուրդը անհամբեր կը հարցնէր.

— Անկախութեան տարեդարձը պիտի տօնուի՞ թէ ոչ։

Անցեալ տարուան անբարոյական միջամտութիւնը խորհրդային դեսպանին՝ խոր գայրոյթ առաջ բերած է ամբողջ գաղութին մէջ։ « Պէտք է տօնուի, պիտի տօնենք անպայման »։

Եւ ահա՝ առաջին յայտարարութիւնը « Նոր Օր »ի մէջ։ Խանդավառութիւնը չափ ու սահման չունի։ Բոլորին դէմքերուն վրայ եւ աչքերուն մէջ արդար հրճուանքի ժպիտն ու բոցը կը խաղայ։

— « Եթէ այս անգամ ալ միջամտեն ... Ո՛չ, ո՛չ, պիտի տօնենք, անպայման, անպայման »։

Օրուան կարգախօսն է ասիկա։ Հանդէսին չարաթն է արդէն։ « Նոր Օր » կուտայ լրիւ յայտագիր։ Կը մասնակցին, — Հելլէնեւհայ լիկան, Նախկին կուռողներու Միութիւն, հայրենակցականներ եւ « մշակութային կազմակերպութիւններ», Հ. Կ. Խաչ, յարանուանութիւնները։ Մէկ խօսքով՝ ամբողջ գաղութը։

Պատրաստութիւններ, խանդավառութիւն եւ ոգեւորութիւն։

Հանդէսին օրը, ժամը 8ին, Աթէնքի մեծագոյն սրահներէն « Քէնտրիքօն »ի դրան առջեւ կազմ ու պատրաստ կը սպասեն չորս արուարձաններու ընկերուհիներու խումբերէն կազմըուած աղջիկները, ճերմակներու մէջ, շուշանային սպիտակութեամբ եւ դաշնակցական աղջկան հպարտութեամբ։ Զարդանիշ կը բաժնեն երկու ժամ առաջ, ժպտուն եւ խանդավառ։

Ժամը 9ին, երբ դեռ ժամ մը եւ աւելի կայ հանդէսը սկսելու, կը սկսի հոսանքը բազմութեան։ Կուգան խումբերով, տասնեակներով, զուարթ եւ ճակատները բարձր։

Քիչ մը վերջ կը հասնի Ա. զօրաբանակի զինուորական նուագախումբը ամբողջ կազմով, առաջնորդութեամբ իրենց պետին։ Նուագախումբը կը գրաւէ իրեն համար որոշուած տեղը, երբ արդէն ընդարձակ սրահը մինչեւ դուռն ու թատրոնին առջեւի նրբանցքը լեցուած են ամբողջութեամբ, ոտքի, ուս ուսի, իրար հրմշտկելէն։ Ընկերուհիները աքանչելի գիտակցութեամբ կը կատարեն զարդանիշեր բաշխելու իրենց պարտականութիւնը։ Ամէնուն կուրծքերուն վրայ շուշաններու հանդոյն կը նշմարուին զարդանիշերը։ « Մայիս 28 — 15րդ տարեդարձ Հ. Հ. անկախութեան — 1918 »։

Դրան առջեւն ու ներսը կը հսկեն ապահովութեան պաշտօնեաները։ Վրայ կը հասնի ոստիկանապետը, կը դիտէ քանի մը վայրկեան ծովածաւալ բազմութիւնը։ Լուռ, երկիւղած եւ կարգապահ։ Կը հիանայ։ Ջերմապէս կը գնահատէ հանդէսին կազմակերպիչներն ու տիրող կարգապահութիւնը։ Կը մեկնի քիչ ատենէն, իր տեղը ձգելով փոխանորդը։

Կը բացուի բեմը։ Ճակատը եռագոյնը եւ հելլենական դրօշը եղբայրօրէն գլուխ գլխի տուած են։ Ընկ. Կաուֆարենցի երգչախումբը աւելի քան ութսուն հոգի, մայիսեան ծաղիկներու համակրելի փունջի մը նման արձանացած, հրաման կը սպասէ։ Բեմին վրայ՝ անկիւն մը լայնանիստ սեղան մը, որուն շուրջ տեղ գրաւած են՝ Զօր. Թորգոմ, ՊՊ. Ֆիլատէլֆիոս (հնագէտ եւ պատմագէտ), Տ. Տամասկինոս (հանրածանօթ իրաւաբան եւ Հելլէնեւհայ լիկայի քարտուղար), նախագահը՝ ընկ. Բժշ. Արշակունի եւ փրոֆ. Գարաճան (տաղանդաւոր հայ ջութակահարը)։

Զօրաբանակի նուագախումբը կը թնդացնէ սրահը յունական ազգային քայլերգով, որ կ'ունկնդրուի յոտնկայս, եւ երբ կը լռանայ, ծափերու տարափ։ Անմիջապէս յետոյ երգչախումբի « Բամ Փորոտան »ը կը գօտացնէ սրահին կամարները, առաջնորդութեամբ ընկ. Կաուֆարենցի։

Ընկ. նախագահը բացման խօսքը կուտայ զօր. Թորգոմին, որ ֆրանսերէն կարճ ու կուռ ճառով մը կը բացատրէ օրուան հանդիսաւորութեան նպատակը, կը ներկայացնէ հելլէն բանախօսները, գովքը կ'ընէ երգչախումբին, եւ շնորհակալութեան ու երախտագիտութեան խօսքեր կ'ուղղէ հելլէն կառավարութեան։ Յետոյ կը հրաւիրէ օրուան առաջին բանախօսը, պ. Ֆիլատէլֆէվս, որ բեմ կուգայ եւ հանդարտ, բայց յուզական ձայնով ու շեշտերով, ակնարկ մը կը նետէ հայ ժողովուրդի անցեալի փառաւոր պատմութեան զանազան դրուագներուն վրայ, կը հասնի մինչեւ բիւզանդական շրջանները, ուր յատակ կերպով մատնանիշ կ'ընէ հայ կայսրերու կատարած դերը։ Կ'անցնի Մայիս 28ին, կը յուսադրէ հայ ժողովուրդը, կը խրախուսէ անոր հաւատքը, եւ իր կարգին կը մաղթէ լիակատար անկախութիւն քաղաքակիրթ հայ ժողովուրդին։ Պ. Ֆիլատէլֆէվս կը վերջացնէ իր ճառը խլացուցիչ ծափերու մէջ, յաճախ ընդմիջուելով խօսած պահուն։

Ճառէն վերջ, երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Կաուֆարենցի կ'երգէ « Սարերի վրով գնաց »ը, սեղասեղ սարսուռներ քալեցնելով բոլորին երակներէն, ջիղերէն, ոսկորներէն ու հոգիէն։

Ընկ. նախագահը կը հրաւիրէ երկրորդ բանախօսը՝ պ. Տամասքինոս, կորովի եւ յաղթանդամ իրաւաբանը Յունաստանի, որ հակիրճ, բայց լեցուն ճառով մը կը խօսի հայ ժողովուրդի դարաւոր երազներէն, պայքարներէն, մինչեւ Յունաստան ապաստանիլը։ Կը վստահեցնէ որ հելլէն ժողովուրդը կը սիրէ հայ ժողովուրդը։ Կը հաւատայ որ պիտի անցնին ձախորդ այս օրերը եւ հայ ժողովուրդն ալ պիտի գրաւէ իր արդար տեղը Աստծու արեւին տակ եւ իրմէ յափշտակուած հողերուն վրայ։

Կրկին երգչախումբը, կրկին չոյանքը ցեղային հպարտութեան։ Այս անգամ «Տիլպար ջան»ը կը գգուէ սրտերը, կը լեցնէ հոգիները, տիրական ղեկավարութեամբը ընկ. Կաուֆարենցի։

Կ'արտասանէ Աթէնքի Օւէնէն օր. Փափազեան, յունարէն։ Աքանչելի առոգանութիւն, համակ շնորհ, բեմական յատկութիւններ։ Ծափերը կը ծաղկազարդեն համակրելի Հայուհին, որ «Օւէնօ»ի մէջ ալ կ'արժանանայ նոյն գնահատութեան, ամէն օր, իր վարպետներուն կողմէ։

Զօրաբանակի նուագախումբը, զինուորական եւ յեղափոխական բոցը կը վերարծարծէ ընդմիջաբար, իր ներդաշնակ ու ընտրուած կտորներով։

Կ'աւարտի առաջին մասը հանդէսին։

Աջ-ձախ ցրուած են մեր ընկերուհիները։ Վարդ կը բաժնեն ժողովուրդին։ Վարդը վարդէն չի մերժուիր։ Մէկ քառորդէն կուրծքերուն վրայ, անկախութեան զարդանիշերուն քով կ'աւելնան ահա մայիսեան վարդերը, ճերմակ, կարմիր, նորէն ճերմակ, նորէն կարմիր։ Նուագախումբը կը զիւրացնէ մեր ընկերուհիներուն աշխատանքը, եւ հաճելի կը դարձնէ դադարը ժողովուրդին համար։ Իրարու կը յաջորդեն եւրոպական ընտիր կտորները։ Մայիսեան զեփիւռներ, քնքոյշ, մեղմոյշ։

Կը բացուի բեմը։ Երգչախումբը կ'երգէ «Ձիգ տու քաշիր»ը։ Անզուգական հայ արուեստագէտ՝ Կոմիտաս վարդապետի տաղանդն ու հանճարն անգամ մը եւս փառաւորուեցաւ, շնորհիւ մեր տաղանդաւոր ընկերոջ՝ Կաուֆարենցի զմայլելի ղեկավարութեան եւ երգչախումբին կարգապահ եւ գիտակից հետեւողականութեան։ «Ձիգ տու քաշիր»ը փոխադրեց մեր հայրենակիցները դէպի հայրենի արտերը, որոնց մէջէն յստակօրէն լսեց հայ առնական շինականին, մշակին եւ հողագործին առոյգ, հնչական եւ հայկական երգը։ Ճիշդ այս պահուն քովս է պ. Ֆիլատէլֆէվս, որ խորունկ յուզումով մը կ'ըսէ ինծի.

— Ինչքան կը ցաւիմ որ չեմ գիտեր ձեր լեզուն։ Ի՞նչ զմայլելի երաժշտութիւն է ասիկա. մեծ արուեստագէտ է արդարեւ ձեր Կոմիտաս վարդապետը։

Կ'արտասանէ ընկ. Կ. Գասապեանց։ Յետոյ ընկ. նախագահը կը խօսի օրուան տօնին շուրջ, պատմականը կ'ընէ հայ ժողովուրդի Գողգոթային, կը հասնի Մայիս 28ին։ Կը փառաբանէ պատմական դէպքը, որ վեց դարերու ստրկական շրջանին վերջ դնելով կուտար պետականութիւն հայ ժողովուրդին։ Հայրի վերջացուցած, ահա բեմին վրայ է մեր տաղանդաւոր երիտասարդը, փրոֆ. Գարաճան։ Ջութակը ծնօտին ներքեւ։ Քիչ մը անդին դաշնակը, որուն առջեւ «Օւէօն»ի յայտնի փրոֆ. ներէն դաշնակահար յոյն բարեկամ մը։ Գարաճան կը նուագէ. ի՞նչ կ'ըսեմ, լեզու կուտայ ջութակին։ Կը վերանայ ինքն ալ։ Ժողովուրդը շնչահեղձ կը հետեւի, ոմանք կը յուզուին իրենց հրճուանքէն։ Գարաճան այն արուեստագէտն է որ կը վշտանայ, երբ իրեն լուր չտան հայկական հանդէսի մը մասին։ Ինքը հպարտ է իր հայութեամբ. եւ կ'ուզէ որ լսէ զինքը ժողովուրդը։ Պահ մը արդէն ժողովուրդին յուզումը իր գագաթնակէտին հասած է, երբ տաղանդաւոր Հայը կը նուագէ «Հով Արէք»ը։ Շատեր կուլան։ Ուրիշներ անդադար կը գոռան.—«Պռավօ, պռավօ՛, ապրիս, Հայու արժանաւոր զաւակ»։

Դժուար կ'ըլլայ զսպել խանդավառութիւնը եւ ահա ծափերու տակ բեմ կը նետուի ընկ. Անտոն Կաղէլ, խօսելու յանուն Հ. Յ. Դ. Յունաստանի Կ. Կոմիտէին։ Ընկերը խօսեցաւ մշակուած, խորապէս ուսումնասիրըուած ճառ մը.

— « Հայրենակիցներ, խանդավառութեան եւ ուրախութեան այս վայրկեանին, երբ հոգիները գինովցած են ազգային ձգտումներով եւ իտէալներով, անկարելի է աչքերը դէպի ետ չդարձնել վայրկեան մը, խորաչափելու համար ժամանակն ու տարածութիւնը մեր կորած ճամբաներուն, ուր հայ ժողովուրդի սիրտը մերթ վիրաւոր տառապէլ պէս բաբախեց, մերթ՝ պաստառնէչ արծիւին պէս ցնցուեցաւ։ Ձենք կրնար մոռնալ պայքարի ճամբաներուն վրայ քրտինք ու արիւն թափած եւ հայրենիքի կարօտը աչքերուն մէջ ցուրտ հողը գրկած հազարաւոր հերոսներու եւ մարտիկներու հայրենանուէր գործը, որ յետագայ սերունդներուն ոգեւորութեան, յեղափոխական դաստիարակութեան եւ հայրենասիրական ձգտումներուն մղիչ ուժը եղան։ Ամէն տարի, երբ կը հաւաքուինք այսպէս հազարներով, հանդիսաւորապէս տօնելու մեր հայրենիքի անկախութեան տարեդարձը, պարտականութիւն ունինք մեր յարգանքի տուրքը տալու անկախութեան խորանին համար զոհըուած բազմահազար նահատակներու յիշատակին։ Պարտականութիւն ունինք վերյիշելու անոնց օրինակելի կեանքին դրուագները, անոնց ոգորումները, անոնց զրկանքներն ու չարչարանքները՝ որոնք կորով եւ ուժ ներշնչեցին իրենցմէ յետոյ եկողներուն, հայրենիքի ազատութեան նուիրական կրակը կոակելով անոնց» ։

Հո՛ս ընկ. Կաղէլ կը հրաւիրէ ժողովուրդը յոտնկայս մէկ վայրկեան լուռ յարգանքի։ Ժողովուրդը մէկ մարդու նման ոտքի է արդէն։ Երկիւղած եւ խորախորհուրդ լռութիւն։ Պատուի կ'առնեն ոստիկանապետն ու ոստիկանները բոլոր։

Կը շարունակէ ընկերը։ Կը խօսի հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարներուն, մեր անմահ հերոսներու դիւցազներէն, ու հայ ժողովուրդը կը պատուանշէ «հերոսածին» տիտղոսով։ Ծափե՛ր, պռավօնե՛ր։ Բազմութիւնը կը խայտայ ցեղային հպարտութեամբ։

Կը խօսի տակաւին։ Որովհետեւ ժողովուրդը կարօտը կը քաշէ Դաշնակցութեան խօսքին։ Ընկ. բանախօսը յաջորդաբար կը թուէ հայ ժողովուրդի վերջին յիսնամեակի պայքարները, ու կը հասնի Մայիս 28ին։ Պատմական անժխտելի դէպքին։ Կուտայ պատկերը՝ ներկայիս տիրող զարմանազան մտածումներուն, վհատումներու, թափթփածներու, նահանջականութեան ։ Եւ վերջապէս կուտայ բուն հարցին։ «Ի՞նչ պէտք է ընել այժմ»։

— Ամէնէն առաջ մենք պիտի պատրաստենք հոգեկան յեղափոխութեան ենթահողը։ Պիտի հիմնիվայր շրջենք մեր հոգեկան աշխարհը։ Պիտի վանենք անկէ համակերպումի եւ ստրկութեան տարրերը։ Պիտի արմատախիլ ընենք նահանջին հոգեբանութիւնը, իբրեւ մեծագոյն չարիքը մեր օրերուն։ Տարբեր խօսքով՝ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի շէնքը նախ պիտի կերտենք մեր հոգիներուն մէջ։ Մինչեւ որ չփոխուի մեր հոգեկան վիճակը, մինչեւ որ նոր եւ խրախուսիչ տարրերը չմտցնենք մեր հոգեկան աշխարհէն ներս, անկարելի է օգտակար ծառայել անկախութեան դատին։ Անկարելի է մեր ցեղը դիմացնել դարերուն։ Ծափերը, խանդավառութիւնը, տօնական հանդիսութիւնները բաւական չեն մեր խէճալին իրագործման համար։ Անոնք պզպջակի տպաւորութիւն կը ձգեն, երբ անոնց տակ խորք եւ բովանդակութիւն չկայ։ Ծափին մէջ պիտի գտնենք իմաստ, խանդավառութեան մէջ՝ բովանդակութիւն եւ հանդիսութիւններուն մէջ պատասխանատուութեան գիտակցութիւն։ Գիտէ՞ք որքան մեծ պատասխանատուութիւն ստանձնած կ'ըլլանք ամէն տարի Մայիս 28ը տօնելով։ Մարդ մէկ անգամ կ'ուխտէ, իսկ մենք ամէն տարի կ'ուխտենք։ Ամէն տարի ալ բան մը նուազեցնելով մեր ուխտի արժէքէն։ Որովհետեւ ուխտը դարձուցած ենք սպառման նիւթ, շուկայի ապրանք։ Ի՞նչ ընել ուրեմն։ Գիտնալ թէ ի՞նչ կ'ուզենք։ Ի՞նչ բանի կը ձգտինք։ Խորացնել գիտակցութիւնը, դաստիարակել միտքը, զօրեղացնել յեղափոխական ջիղը, ստեղծել հոգեկան Հայաստանը ու ապա մտածել միջոցներու մասին»։

Ընկ. Կաղէլ կը վերջացնէ իր ճառը երկարատեւ ծափերու տեղատարափի մը տակ։ Ու երգչախումբը կը լրացնէ պատկերը «Խմբապետ»ով, որ կը կրկնուի ու կ'երգուի օտար հիւրերու եւ ժողովուրդի պահանջին վրայ։

Ընկ. նախագահը կ'ընէ փակման խօսքը, շնորհակալութիւն յայտնելով օրուան բանախօսներուն, արտասանողներուն, փրոֆ. Գարաճային եւ իր դաշնակահարին, երգչախումբին, զօր. Թորգոմին, նուագախումբին եւ բոլորին։

Երգչախումբը «Յառաջ Նահատակ»ով կ'ուղեկցէ հանդիսականները, որոնք դուրս կ'ելլեն կատարեալ կարգապահութեամբ եւ հպարտութեամբ։

Բոլոր օտար հիւրերն ու մամուլի ներկայացուցիչները իրենց ջերմագին գոհունակութիւնը կը յայտնեն իրենց ընծայուած այս թանկագին պատեհութեան համար։

Ու մինչ ժողովուրդը կարգապահ բանակի նման դուրս կ'ելլէ, նուագախումբը կը սկսի նուագել խանդավառ քայլերգ մը, մարդական կշռոյթով եւ լրիւ խանդավառութեամբ։

Ոստիկանապետը կրկին ու կրկին կը գնահատէ կազմակերպիչ մարմինն ու ժողովուրդին ցոյց տուած գովելի կարգապահութիւնը։

⁂ Երեկոյեան « Վասպուրական » ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ ընկերա-համակրական հանդիպում մը ։ Ներկայ էին բոլոր արուարձաններէն ընկերներ, ընկերուհիներ, համակիրներ եւ բնտանիքներ։ Ներկայ էին նաեւ՝ զօր. Թորգոմ եւ պ. Ա. Կայծակ։ Սեղանապետն էր ընկ. Գ. Լազեան։ Հետզհետէ խօսք առին՝ զօր. Թորգոմ, Ա. Կայծակ, ընկերներ Գ. Լազեան, Ա. Կաղէլ, Գ. Կաուֆարենց, Կ. Տէօրմէճեան, Գ. Մարգարեան, Մ. Ա. Մանուկեան, Մ. Թոփճեան։ Խօսեցան նաեւ Պ. Լ. Խաճանեան եւ ընկ. Տիկ. Լազեան։

Եղան երգեր, մեներգներ, արտասանութիւններ եւ անակնկալներ։ Հաւաքոյթը տեւեց մինչեւ ժամը 1, չափազանց ընկերական, համակրական եւ դաշնակցական մթնոլորտի մը մէջ։

Իւրաքանչիւր խօսք առնող գնահատեց Դաշնակցութեան «դերբնական եւ անյայտ ուժը», իր հաւատքը յայտնեց անոր խէճալին հանդէպ եւ խոստացաւ ըլլալ միշտ միասին անոր հետ, կողք կողքի, եղբայրօրէն, ընկերաբար, մինչեւ կատարեալ անկախութիւն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

«Սօն Փօստա» կը գրէ թէ չկարողանալով դիմանալ եղած հալածանքներուն, Պուլկարիոյ Թուրքերը սկսած են լքել գաղթել։

Սօֆիայի «Աթաֆա» թերթը կը գրէ.

— «Բաբեկամ» Թուրքիոյ ընդունած մէկ օրէնքին հետեւանքով, Թուրքիոյ մէջ աշխատող բոլոր Պուլկարները յունիս 16էն յետոյ սահմանէն դուրս պիտի հանուին։ Մէկը չկայ որ պաշտպանէ մեր այս դժբախտ եղբայրները։ Մեր ընկերվարական երեսփոխաններէն մէկը կը դատապարտէ Բաղկրատի դէպքը։ Մինչդեռ Քուրփալը դիւղի մեր եղբայրներուն կրօնական ազատութիւնը քահանայ մը չի կատարեր, այլ հօճա մը։ Թուրքերը մեր հարիւր հազարաւոր եղբայրները... վտարեցին։ Մենք չենք ուզեր թրքական բարեկամութիւնը։ Անէ՛ծք անոնց, որ Ընկիւրիի դաշնագիրը ստորագրելով, 8 միլիոն լէվա արժէքով պուլկարական կալուածներ զոհեցին։

Իսկ հոս 600,000 Թուրքեր հանգիստ կ'ապրին, օգտուելով մեր հիւրասիրութենէն։ Զարնե՛ն ձեռքերը այն դաւաճաններուն որ ստորագրեցին Ընկիւրիի անիծեալ դաշնագիրը»։

« Սօն Փօստա » այս առթիւ դիտել կուտայ. — Պէտք չենք տեսներ պատասխանելու պուլկար թերթին։ Մեր նպատակն է միայն պուլկար կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել եւ... արթուն մնալ։ Բայց եւ այնպէս, ճշդենք թէ փոքր արհեստներու օրէնքը միայն Պուլկարներուն համար չէ, այլ ընդհանուր է։ Յետոյ, նման օրէնք մը 32 տարիէ ի վեր կայ Պուլկարիոյ մէջ։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԽՌՈՎԱՀԱՐ ՀՈԳԻՆԵՐ

—•.—

1.— ԴԻՒՐԱՅՈՅԶՆԵՐԸ

Աշխարհ կուգանք անձնական տարբեր տարբեր խառնուածքներով, — դիւրայոյզ (émotif), այլասերող (pervers), եսապաշտ (égocentrique), եւ կամ դեռ ուրիշ նման հոգէախտաբանական խառնուածքներով։ Եւ մենք կը պահենք ու կը պահպանենք այդ խառնուածքը մեր ամբողջ կեանքին մէջ։ Այդ խառնուածքը ժառանգական է։ Այնքան ատեն, որ կեանքը կը սահի բնական եղանակով, առանց վարակուելու հիւանդութեամբ մը, կամ թունաւորուելու որ եւ է ձեւով, վերջապէս առանց պատահարի, առանց խռովքի, — ոչինչ կը տեսնենք անբնական։ Այսինչը քիչ մը դիւրայոյզ կը գտնենք, այնինչը տարտամօրէն այլասերող, ուրիշի մը մօտ՝ անձնապաշտութեան շուքերը մը։ Կրթութիւնն ու զարգացումը կուգան ծածկելու այդ զանազան խառնուածքներու այլանդակութիւնները։

Դիւրայուզութիւնը իբրեւ խառնըւածք ուսումնասիրուած է առաջին անգամ ողբացեալ փրոֆ. Էրնէսթ Տիւփրէի կողմէ։ Այդ խառնուածքը ջղային անհաւասարակշռութեան եղանակ մըն է, որ կը յատկանշուի ըզգայարանական եւ հոգեկան ընդհանուր զգայնութեան մը գրգռումով։ Կամքի, շարժումներու եւ անդրադարձներու վրայ խափանքը (inhibition) այնքան անբաւական է, որ կարելի չըլլար արգիլել անբնական արտայայտութիւններու պայթումը որ եւ է ժամանակով, մանաւանդ այն խոտոր համեմատութեան մէջ, որ երեւան կուգան ամէնէն աննշան գրգռումով։

Պատճառները բազմաթիւ են եւ զանազան։ Վարակիչ հիւանդութիւնները (կեղծմաշկ, հարսանիթ, կարմրախտ, ժանտատենդ), ժառանգական վենեբախտը, կազմաթունաւորումները, յառաջ կը բերեն վերիվայրումներ եւ խանգարումներ ողնաշարային ջղային դրութեան (système vago-sympathique), ինչպէս փոփոխութիւններ ներծոր գեղձերու հաւասարակշռութեան մէջ։ Այսօր մենք գիտենք, որ երբ կը խանգարուի հաւասարակշռութիւնը ներծոր գեղձերու բնախօսութեան ու ողնաշարային ջղային դրութեան (système neuro-végétatif) միջեւ, երեւան կուգան հոգեկան եւ բնատարբերային (humorale) արտայայտութիւններ, եւ այսպէս հոգէախտաբանական խառնըւածքով մարդը կը քալէ դէպ ի ախտաբանական վիճակ մը։

Երբ կը կրկնուին յուզումները, մանաւանդ պատանեկութեան շրջանին, նախատրամադրութիւն մը կը ստեղծուի դիւրայուզութեան կամ յուզականութեան (émotivité) համար։ Իսկ այն յուզումները որ սաստիկ են բայց մէկ անգամ միայն կը պատահին, կը ստեղծեն խուճապ մը այդ վայրկեանին, եւ քիչ մըն ալ հոգեբեկութիւն այն անձերուն մօտ, որոնք կը մատնեն խառնուածքի քչիկ մը տկարութիւն։ Բայց այդ խուճապը երկար չի տեւեր։ Այլ յուզումներու երկար կրկնութիւններով միայն կը ստեղծուի դիւրայուզութիւնը։

Զղազար կամ խենդ դարձած է աշխարհը, պատերազմէն ի վեր։ Ամէն կողմ խուճապ։ Խռովիչ եւ յոռետես աղմուկներ շրջան կ'ընեն ամէն դասակարգի մէջ, — « այսօր վաղը պատերազմ պիտի ծագի », « քաղաքակրթութեան սնանկութիւնը կատարեալ է », « մեքենաները սպաննեցին մարդը »։

Պէտք է ունենալ ջղային տոկուն վիճակ մը, կարենալ դիմադրելու համար ախտագին յոռետեսութեան այս ամբողջ հեղեղին, շարունակական յուզումներու հարուածին։ Արդարեւ այն անձերն են մասնաւորաբար, որ, դիւրայոյզ խառնուածք ունենալով, կը տառապին իրերու այս վիճակէն։

Մեծ քաղաքներու մէջ, արդի կեանքը շարունակական թրթռացում մըն է։ Փողոցին մէջ, սրընթաց եւ իրերայաջորդ կառքերու բախումը շարունակական յուզումներ կը պատճառէ։ Ինքնաշարժներու եւ ելեկտրականքներու խլացուցիչ աղմուկը կը հալածէ մեզ։ Հանգիստ չունինք այլ եւս։

Կ'ապրինք ելեկտրականութեան դարուն մէջ։ Ամէն բան պէտք է արագ ընթանայ։ Մտածելու ժամանակ չկայ։ Գերագրգիռ վիճակի մը մէջ կը գտնուինք։ Հեռախօսը, հեռասփիւռը (T. S. F.), մեղմէ կը գողնան հանգիստի մեր գերագոյն վայրկեանները, երբ կը գտնուինք մեր տանը մէջ։ Գիշեր, ցերեկ, ցնցումի ենթակայ։ Զարմանալի ոչինչ կայ, ուրեմն, եթէ այս յարատեւ յուզումները դէպ ձեւով մը կ'ազդեն նախատրամադրեալ դիւրայոյզներուն վրայ։

Դիւրայոյզ կը կոչենք այն, որ «ջղային» է, « ողջ – ողջ մորթազերծուած » է, այն որուն « ջիղերը բացուած » են։ Եւ բազմաթիւ են անոնք։ Զանոնք կը ճանչնանք։ Գերզգայուն մարդիկ, որոնց բոլոր տպաւորութիւնները եւ արտայայտութիւնները չափազանցուած են։ Անոնք գերագրգիռ են կամ հոգեթափ, անձկայոյզ կամ խռովեալ։ Այն օրէն ի վեր, երբ դիւրայոյզներու թիւը կը շատնայ խռովիչ համեմատութեամբ մը, հոգեբոյժները գիտած են, որ դիւրայոյզները երկու խումբի կը բաժնուին, — ոմանց մէջ հոգեկան արտայայտութիւններն են, որ չդթայազերծուած են, ոմանց մէջ՝ կենսաբանական արտայայտութիւնները։

Առնենք այն դիւրայոյզները, որոնց արտայայտութիւնը յանկարծական է եւ արագ, ենթակայ ողնաշարային ջղային դրութեան (sympathicotonie). Ասոնց է, որ կը հանդիպինք ամէն օր ամէն տեղ այս խակապէս ջղայիններն են, որ հասարակ աղմուկէն կը ցնցուին ընդոստ։ Ամէն բանի մէջ զգայուն են եւ ամէն գրգռումէ կ'ազդուին։ Դիւրագրգիռ, պայրացկոտ եւ եռանդուն նկարագիր մը ունին։ Մեծ տոկունութիւն ցոյց կուտան յոգնութեան, գործունեայ են եւ ձեռներէց։ Շատ խանդավառ են եւ տպաւոր (suggestionnable)։ Յուզումներու շարունակական արտայայտութիւնները իրենց մէջ կը ստեղծեն խելակորոյս վիճակ մը (affolement), որ դիծէ դուրս կը հանէ զիրենք եւ հոգեկան անձկութեան կը մատնէ։ Այս դիւրայոյզներուն մօտ կը նշմարուի նոյնպէս վահանագեղձի որոշ գերգործութիւն մը (hyperthyroïdie)։ Այս դիւրայոյզներուն նոյաները, որոնք մանաւանդ շարժումներու կը վերաբերին, շատ կը խաղաղին։

Հիմա առնենք այն դիւրայոյզները, որոնց արտայայտութիւնը դանդաղ է, ենթակայ վահանագեղձի ենթագործութեան (hypothyroïdie,— ասոնք եւս կը կազմեն առանձին դասակարգ մը։ Այս դիւրայոյզներուն մօտ, արտաքին գրգռումները յայտնի փոփոխութիւն մը չեն ստեղծեր։ Անոնց շրջապատը, որ ենթակային դիւրայոյզ բնութեան անտեղեակ է, զայն կը նկատէ ինքն իր մէջ ամփոփուած մէկը, անզգայ մը, անտարբեր մը, որովհետեւ դիւրայոյզը շատ չի խօսիր եւ դիւրաւ դիւրաւ չարտայայտեր իր տպաւորութիւնները։

Այս դիւրայոյզները, երեւութապէս խաղաղ եւ վհերոտ, բայց միշտ գիտակից իրենց վիճակին, կը ջանան զսպել իրենք զիրենք եւ մարդ դառնալ ընկերութեան մէջ։ Երբ կը խօսին, կը փնտռեն բառեր եւ նախադասութիւններ, լաւ գիտեն թէ ինչ ըսել կ'ուզեն, սակայն «անդամալուծուած» կը զգան իրենք զիրենք։ Ու չեն կրնար խօսիլ։ Ժամանակ մը վերջն է, մինակութեան մէջ, երբ կը գտնեն իրենց խաղաղութիւնը եւ պատրաստամտութիւնը։ Դիւրայոյզներուն նոպաները, որ կը ծագին յապաղումով, որոշ սպասումէ մը վերջ, հոգեկան են մասնաւորապէս եւ կը տեւեն երկար։

Դիւրայուզութեան կանխարգիլումը պէտք է սկսիլ դպրոցէն, կրթութեամբ եւ մանկավարժութեամբ։ Երախաները արդէն դիւրայոյզներ են։ Իմացականութիւնը ազատագրելով շարունակական յուզումներու բախումէն, կարելի է չեզել անոր դիւրայոյզ խառնուածքին ընթացքը, դէթ կասեցնել այդ խառնուածքին զարգացումը դէպի գերյուզականութեան (hyperémotivité) ախտագին սահմանները։

Հանապազօրեայ յուզումներու բախումէն կարելի է փրկուիլ հոգեբանութեամբ եւ մանաւանդ ինքնաթելադրութեամբ։

Դեղով դարմանելու եղանակը, որ կրնայ շատ օգտակար հանդիսանալ, պէտք է առաջնորդուի ներծոր գեղձերու բնական աշխատանքին եւ ողնաշարային ջղային դրութեան հաւասարակշռութեան։ Դիւրին է խաղաղեցնել ջղային դրութիւնը,— հանդարտեցուցիչներ շա՜տ։ Սակայն, երբ երկու դրութիւններն են որ տկար են, երկու խումբերն են որ խառնուած են իրար, պէտք է շարժիլ զգուշ ու խոհեմ, խնայելով։

Ամէն պարագայի, դիւրայոյզները պէտք չէ թունալից ըմպելիներ եւ ուրիշ թոյներ գործածեն,— քոքթէյլ՝ սուրճ, ծխախոտ։ Զգուշանալ գրգռիչ ամէն բանէ (նոյն իսկ թէյէն ու շոքոլայէն), ահա առաջին գործը խռովահար հոգիով դիւրայոյզ մարդոց։

(Les Annales)

ՏՈՔԹ. Պ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

Էջեր Թուրքիոյ ազգ. շարժման պատմութենէն

«ԿԱՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ՈՐ ԿԻՆ ԿԸ ԲԵՐԵՆ ՄԵԶԻ ՆՈՅՆ ԻՍԿ ՄԵՆՔ ԱԼ ԱՅՍՊԷՍ Կ'ԸՆԵՆՔ»

«Միլլիէթ» շարունակելով իր յուշերը, կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ.

— Ազգ. ժողովին մէջ խօսք եղաւ առաջին գործավարութեան գաղտնի վարկերու մասին: Այս դրամները ի՞նչ եղան, որո՞նց կը տրուին, ազգը գիտնալու է:

Այս մասին ըսուածներուն մէջ խնդրական կարծիքներ կան, որոնք ցոյց կու տան թէ մինչեւ ո՞ւր կ'ուզէին հասցնել Ազգ. Մեծ ժողովին իրաւասութիւնը:

Գոնիայի երեսփոխան Վէհպի էֆ. կ'ըսէ.

— Այս գաղտնի վարկերը մեր գործավարներուն հայեցողութեանը թողուած են: Ո՞ւր կը տրուի, որո՞նց կը վճարուի, մարդ լուր չունի: Կ'առաջարկեմ հինգ երեսփոխաններէ բաղկացեալ մարմին մը ընտրել, այդ վարկերը քննելու համար:

Երեսփոխան մը. — Գործավարներու խորհուրդը այս ժողովէն չէ՞:

Վէհպի պէյ. — Ես իմ վրաս անգամ վստահութիւն չունիմ:

Առաջին գործավար Մուհթար պէյ խօսք առնելով ըսաւ.

— «Էֆէնտիներ, դիւանագիտութեան նրբութեան տեղեակ մարդիկ գիտեն թէ ի՞նչ ըսել է գաղտնի վարկը: Առանց ատոր կարելի չէ վարել առաջին գործավարութիւնը: Ինչպէս անունէն կը հասկցուի, այս դրամը գաղտնօրէն կը ծախսուի: Աշխարհի մէջ կարելի չէ երեւակայել ժողով մը որ 45,000 ոսկիի համար հաշիւ հարցնելու չափ անվստահութիւն ցուցնէ կառավարութեան մը, որուն յանձնած է երկրին ճակատագիրը: Գաղտնի վարկեր ծախսող գործավարները, շատ շատ միայն վեհապետին հաշիւ կու տան: (Ձայներ՝ ահա այս է ուզուածը):

Մուսթաֆա պէյ (Թօքաթ). — Բռնացար: Երեւութապէս, Վէհպի հօճա իրաւունք կը շահէր: Եթէ պարտաւորիչ է վեհապետին հաշիւ տալը, խնդիր չի մնար այլեւս: Թուրքիոյ մէջ վեհապետը՝ Ազգ. Ժողովն է: Արդէն ուզուածն ալ այն է որ ժողովին հաշիւ տրուի: Ատոր վրայ, Մուհթար պէյ խեղաթիւրումի դիմեց.

— Այո, իբրեւ առաջին գործավար, ես պատասխանատու եմ միայն կառավարութեան պետին՝ Ազգ. Ժողովի նախագահին:

Այս առթիւ բացատրուեցաւ թէ, Թուրքեւիտալական պատերազմին առթին, ի՞նչպէս ծառայութեան մէջ առնուած է Հռոմի օտար դեսպանատան մը մէկ քարտուղարը:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, աս խօսքերը անցան.

— «Սէվրի դաշնագրին քննութեան միջոցին, Վէնիզէլոս երեք միլիոն ոսկի տուաւ Թարաքէոյի սիրուհիին, այն Թարաքէոյին՝ որ Քլէմանսոյի չար ոգին էր եւ մեծ օգտակարութիւն ունեցաւ Յունաստանի: Բայց Վէնիզէլոս ըսաւ չըսաւ թէ այս դրամը այսինչին տուի: Արդէն ասիկա հարցնող չկայ»:

Երեսփոխան մը. — Կը նշանակէ թէ գաղտնի վարկ չէ եղեր: Եթէ գաղտնի ըլլար, երեւան չէր գար թէ Վէնիզէլոս դրամ տուած է: Մենք գաղտնի վարկին հաշիւը կ'ուզենք:

Արտաքին գործավարը.— Վէնիզէլոսը չէ որ խոստովանած է ասիկա, այլ շամփանիայով գինովցած կին մըն է որ ըսած է:

Վիրաբոյժ Էմին պէյ.— Եթէ կարելի ըլլար, այս գումարին քանի մը պատիկը տայինք: Եւրոպայի մէջ քանի մը անձ եւ թերթ ձեռք անցընէինք, մեզի ի նպաստ քարոզութիւն կատարել տայինք:

Յետոյ բեմ բարձրացաւ Էրզրումի երեսփոխան Սալիհ Հօճա եւ ըսաւ.

— Էֆէնտիմ, գաղտնի վարկը անպայման անհրաժեշտ է: Դիւանագիտութիւն ընելու համար արտասահման ղրկուած անձերը պէտք է գեղեցիկ ըլլան, դրամ ունենան, լեզու գիտնան, կիներու հետ շփում ունենան, հացկերոյթներ սարքեն, մարդ գնեն, մամուլի հետ ծանօթանան, ամէն բան ընեն... Ատոր համար տրուած վարկը քիչ է: (Ձայներ՝ ամօթ է): Ամօթ-մամօթ չկայ: Աշխարհ այսպէս է: Նոյն իսկ կան օտարականներ որոնք կին կը բերեն մեզի: Նոյն իսկ մենք ալ այսպէս կ'ընենք: Գործ յաջողցնելը (մասլահաթ) ամէն բան ընել կու տայ...

Ատոր նման շատ մը բաներ ըսելէ յետոյ, Սալիհ էֆ. յայտնեց թէ պէտք է յանձնաժողով մը կազմել, գաղտնի վարկը քննելու համար:

Արտաքին գործավարը պնդեց: Ճիշդ չէ,— ըսաւ,— մեր կողմէ ընդունիլ դրութիւն մը, որ աշխարհի ոչ մէկ կողմը կայ: Ոեւէ առաջին գործավար չի կրնար ընդունիլ ասիկա:

Ամէնէն վերջը ընդունուեցաւ կառավարութեան առաջարկը, եւ չյաջողեցան անոնք որ կ'ուզէին իրենց ձեռքը խօթել գաղտնի վարկերու բաշխումին մէջ:

Հայ Արենուշները

ՖՐԱՆՍ. ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

Մայիս 20-21ին Bry sur Marneի մէջ տեղի ունեցաւ ֆրանսացի արենուշներու տարեկան մրցահանդէսը, ուր հրաւիրուած էին օտարազգի յաջողակ խումբեր:

Առաջին անգամ ըլլալով Հայ Արենուշները եւս պատիւ ունեցան մասնակցելու այդ մրցահանդէսին, առաւելագոյնս զտուած եւ յաջող հանդիսացած խումբերու հետ միասին:

Խորհրդաւոր էր դաշտը, ուր բանակած էին բազմաթիւ ազգութիւններ, հզօր ու մանր, իրենց ազգային դրօշներով: Հայ կինը, յանձին Հայ Արենուշի, գրաւած էր իր տեղը այդ դաշտին վրայ, ի շարս շատ մը ազգերու եւ բարձրացուցեր էր դէպ երկինք Հայ Եռագոյնը, որ կը փողփողէր, կը ծփծփար, իր իրաւունքներու, իր պահանջներու մասին խօսելով աշխարհի հզօրներուն:

Շատ չէին մասնակցող արենուշները,— վեց հոգի միայն. (չէ՞ որ մեր մայրերը դժուարութեամբ դուրս կը ղրկեն իրենց աղջիկները, դեր կը խաղայ նաեւ դրամի չգոյութիւնը): Բայց վեց հոգիով ալ անոնք գրաւեցին բոլորին ուշադրութիւնը:

Բանակումի առաջին գիշերը երբ վառեցաւ բանակումի հսկայ խարոյկը, Հայ խմբակը եւս ի շարս միւսներու, իր ազգին յատուկ համարձակութեամբ հրապարակ նետուեցաւ: Ան հպարտութեամբ եւ զգածուած երգեց «Ով Մեծասքանչ»ը եւ պարեց քանի մը գեղջկական պարեր: Օտարները սիրեցին մեր երգն ու պարը, ու ողջագուրելով մեր վրանը, խնդրեցին սորվիլ երգերը որպէսզի իրենք ալ երգեն: Ու մենք երգեցինք, մերինը անոնց փոխանցելու մեծ հաճոյքով: Ու մեր սրտերը լեցուեցան մեծ հաճոյքով, երբ հետեւեալ օրը, անոնք իրենց ձայնը խառնեցին մերինին՝ հայ երգը հնչեցնելու համար:

Յաջորդ օրը՝ մայիս 21ին՝ սկսան բուն մրցումները: Արենուշները լիովին գիտակցելով իրենց ազգային պարտականութիւնները՝ իրենց յատուկ պաղարիւնութեամբ եւ պարզութեամբ նետուեցան հրապարակ: Կը մասնակցէին երեք տեսակ մրցումներու.— 1. խոհանոց, 2. Կարմիր Խաչ եւ 3. պար եւ դերակատարութիւն:

Անոնք արագ, մաքուր եւ յաջող կերպով պատրաստեցին «քէօֆթէ» եւ կաթնապուր: Արագ, ճարպիկ եւ վստահ եղան Կարմիր Խաչի փորձերուն մէջ եւ լաւ մը զուարճացուցին ներկաները՝ հայկական երգ ու պարով եւ զուարճալիքներով: Հակառակ խմբապետուհիներուս յոռետեսութեան՝ Հայ խմբակը գրաւեց լաւագոյն տեղերէն մէկը ի շարս բազմաթիւ ազգութիւններու՝ անգլիացի, ռուս եւ այլն:

Հպարտ էինք մենք այդ երկու օրը, եւ այդ հպարտութիւնը կը բխէր ոչ թէ անձնական գոհացումէ, այլ անկէ, որ մենք մեր փոքրիկ ուժերով Արմէնի, Հայ անունի պանծացմանը կ'աշխատէինք:

Օ՜, ինչպէս կ'ուզէինք, որ հայ մայրեր տեսնէին, զգային մեր զգացումները, հպարտութիւնը եւ ամէն միջոց գործադրելով, ամէն խոչընդոտ յաղթահարելով իրենց աղջիկները միացնէին մեզի, ինքնապահպանման սրբազան գործը կատարելու համար:

ԶԱՊԷԼ ԽԱՆՃԵԱՆ
(խմբապետուհի)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԱՔԷ, Արեւելեան իշխանուհին, հեղինակ՝ (Տիկին) Անժէլօ Աշ, հայկական կեանքէ առնուած խիստ հետաքրքրաշարժ վէպ մը: Տպ. Գահիրէ, 1932, էջ 250, գին 20 ֆրանք: Դիմել Գրատուն Հրանտ — Սամուէլ, 51 Rue Monsieur - le - Prince, Paris VIe. Tél. Dan. 88—65:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անկախութեան տօնը Սեն Լուի մէջ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ).— Մայիս 28ի առտուն «Կիլիկիա» սրահին մէջ տօնուեցաւ անկախութեան տարեդարձը, Հ. Յ. Դ. Ակնունի եւ «Համազասպ» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ և հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին: Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները: Հակառակ գաղտնի եւ յայտնի փսփսուքներուն եւ ժամի անյարմարութեան (պատարագ եւ կիներու տանին գործեր) կոկիկ բազմութիւնը եկած էր իր մասնակցութիւնը բերելու մեծ տօնին:

Կը նախագահէր ընկ. Կ. Ճանիկեան: Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները: Ընկերը քանի մը խօսքով բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը, եւ ապա հրաւիրեց հանդիսականները մէկ վայրկեան ոտքի կենալ, յարգելու համար նահատակներու յիշատակը: «Մեր Հայրենիք»էն յետոյ, Խաչիկ Փափազեան արտասանեց «Յարգանք Հայ Դրօշին»: Օրուան բանախօսներն էին ընկերներ Ս. Վրացեան եւ Հ. Սամուէլ: Նախ խօսք առաւ ընկ. Վրացեանը

— Այսօրուան հանդէսը ձեր սկաուտներով ինձ կը յիշեցնէ Հայաստանի անդրանիկ վարչապետ Քաջազնունիի հետեւեալ խօսքերը.— «Ուր որ մէկ Հայ կայ՝ այսօր պէտք է տօնել, հայու հոգիի մէջ վառելով իր ազատութեան կրակը»: Հայ ժողովրդի խորհուրդ խորինն է անկախութիւնը, մեր լուսաւոր փարոսը: Ամէն ազգի մէջ ալ կը գտնուին զանազան հոսանքներ: Ֆրանսայի մէջ ալ կան բազմաթիւ կուսակցութիւններ, բայց երբ հարցը հայրենիքի պահպանման գայ, բոլորը միասին պատերազմի դաշտ կը մեկնին, հայրենիքի փրկութեան համար: Այսօր մենք կ'ապրինք հայրենիքէն դուրս, բայց հոգեկան զգացումով կապուած ենք իրարու, եւ այդ գիտակցութեամբ պէտք է միշտ վառ մնայ հայրենիքի գաղափարը»:

Ճառէն վերջը արտասանութիւններ ըրին ընկեր Ատամալեան եւ սկաուտներու խմբապետ Յ. Ալէքսանեան:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Հրանտ Սամուէլ, որ պատմական ակնարկ մը նետեց Հայոց նախկին թագաւորութիւնէն մինչեւ Կիլիկեան հարստութիւնը: «Հայ ժողովուրդը հինգ հարիւր տարի զրկուած էր անկախութենէն, իր բախտակից ազգերը ստացան իրենց անկախութիւնը, շնորհիւ իրենց թափած արեան: Անոնք երկաթէ շերեփ ունէին, իսկ մենք թուղթէ: Խրիմեան Հայրիկի պատգամէն յետոյ, հայ ժողովրդի խիզախ զաւակներու թափած արիւնով ստեղծուեցաւ Մայիս 28ը: Ինչպէս որ հինգ հարիւր տարի անկախութեան կայծը պահեց իր սրտի մէջ, դարձեալ նոյն ժողովուրդը պիտի ունենայ իր Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը:

Հանդէսը փակուեցաւ սկաուտներու «Յառաջ Նահատակ»ով:

ԶՆԴԻ

Լա Սիոթայի մէջ

ԼԱ ՍԻՕԹԱ, 29 Մայիս (Յառաջ)...

Այս տարի եւս, ինչպէս ամէն տարի, Լա Սիոթայի հայ գաղութը պատեհութիւնը ունեցաւ ապրելու Հ. Հ. անկախութեան 15րդ տարեդարձի տօնը: Հանդէսը տեղի ունեցաւ մայիս 28ին, «Պար Իտէալ»ի շքեղ սրահին մէջ: Սրահը լիքն էր հանդիսականներով:

Նախագահ ընկ. Յարութիւն Պիպերեան հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ երգչախումբը թնդացուց «Մեր Հայրենիք»ը: Ներկաները յոտնկայս ձայնակցեցան երգին: Փոքրիկներու կողմէ եղան արտասանութիւններ: Ընկ. Սարգիս Սարգիսեան մեներգեց «Սեւ մութ ամպեր»ը: Ընկ. Սամուէլ Բրուտեան արտասանեց «Ուխտի գիշերը» Ուխտաւորէն, եւ նուագեց «Մայր Արաքսի»ն:

Օրուան յարգելի բանախօսը ընկ. Հրանտ Սամուէլ պատմութիւնն ըրաւ անկախութեան պայքարին: Յիշեց Իսրայէլ Օրիի փորձերը, Խրիմեանի պատուիրակութիւնները, եւ կաթողիկոսին թուղթէ շերեփէն յետոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երկաթէ շերեփը, հերոսական մեր պայքարները մինչեւ Մայիս 28: Ընկ. Հրանտ Սամուէլ յետոյ թելադրեց մայրերուն իրենց զաւակները մեծցնել Մայիս 28ի ոգիով, նոր եւ մօտաւոր արշալոյսին հաւատքով:

Յետոյ խօսք առաւ ընկ. Տիգրան Գասպարեան, Լա Սիոթայի մեր ընկերներէն, եւ դրուագներ պատմեց հերոսներու կեանքէն:

Սրահի բեմին վրայ կ'երեւար Հայաստանի Հանրապետութեան «Համ. Օհանջանեանի դահլիճը» նկարը, եւ Մայիս 28ը կերտողներուն ուղղուած «Ձօն»ը, Աւետիս Ահարոնեանի մեծադիր նկարը, իսկ ֆրանսական եւ հայկական դրօշները սրահին դուրսի կողմը:

Հանդէսէն վերջ ընկերները հաւաքուեցան եւ ընկ. Հրանտ Սամուէլ ու Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը տեղեկութիւններ տուին: Յետոյ խմբովին պտոյտ մը ըրինք քաղաքին օդասուն վայրերը:

Ա. Բ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրքիան ինչպէս որ է

«ՇՈՒՏ ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՈՒ ԱՆՑԷՔ»

Այս վերնագրով, Ֆէլէք կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ. —

Շիշլիի կողմերը (Պոլիս) բնակող անձի մը տունը, իր բացակայութեան, հարկահաւաքները, թաղին մուխթարը եւայլն կուգան եւ տան կարասիները գրաւի տակ կ'առնեն: Ու հոն կը թողուն աս թուղթը. — «Էֆէնտիմ, եթէ 135 ոսկի 73 ղրշ.ի պարտքը 24 ժամուան ընթացքին Հաճը Փաշայի եմտական ճիւղին չվճարէք, ձեր կարասիները աճուրդի պիտի հանենք»:

Տանտէրը իրիկունը տուն կուգայ, թուղթը կը կարդայ: Չի յիշեր թէ տուրքէ պարտք մը ունի: Եւ թէ՝ ի՞նչ տարօրինակ բան. լուր չտուած՝ մարդուս ապրանքը գրաւի տակ կ'առնուի՞:

Յաջորդ օրը, առտուն կանուխ, Հաճը Փաշայի գանձումի ճիւղը կ'երթայ: Բազմութիւն մը կայ. պաշտօնեաները զբաղած են: Կը մօտենայ սեղանի մը.

— Էֆէնտիմ, մեր տունը ...

— Շէնքերու տուրքի մասին դիմացի սեղանին ...

Կ'երթայ դիմացի սեղանին:

— Էֆէնտիմ, մեր տունը երէկ հարկահաւաք ...

— Հոս ստուգումի սեղանն է. անկիւնի ակնոցաւոր էֆէնտիին հարցուր ...

Ակնոցաւոր էֆէնտիին կ'երթայ:

— Պէյս, երէկ իրիկուն մեր տան կարասիները գրաւի տակ առեր են...

— Գրաւի պաշտօնեան հոս չէ: Կէսօրէ վերջ եկէք ...

— Պէյս, մեր կարասիները պիտի ծախեն, այդ պատճառաւ ...

— Պարտքդ տուր որ չծախեն ...

— Բայց, պէյս, ես պարտք չունիմ ...

— Պարտք չունեցող մարդուն կարասիները գրաւի տակ չեն առներ ...

— Էֆէնտիմ, կ'երդնում որ պարտք չունիմ:

— Երդում մի ըներ. երդումէդ դուն կը վնասուիս՝ հոգ չէ, բայց մենք կը վնասուինք յետոյ ...

— Շատ լաւ, էֆէնտիմ, այս վարչասենեակին պետը ո՞վ է:

— Ի՞նչ պիտի ընես:

— Ձեզի չի վերաբերիր: Ինծի պե՛տը ցոյց տուէք:

(Դիմացը՝ պաշտօնեայի մը նայելով. — Ինծի նայէ, Հիւսէյին պէյ, այս էֆէնտին վարչասենեակի պետը տեսնել կ'ուզէ:

Հիւսէյին պէյ կոչուած անձը՝ տան տիրոջը ուղղելով խօսքը.

— Ի՞նչ կ'ուզէք:

— Էֆէնտիմ, ես՝ Շիշլի, ... փողոցը կը բնակիմ: Երէկ մեր տունը հարկահաւաքներ եւայլն եկեր՝ կարասիներս գրաւի տակ առեր, ու հին տառերով գրուած աս թղթիկը ձգեր են: Եթէ 135 ոսկիի պարտքս չտամ՝ այսօր ապրանքներս պիտի ծախեն եղեր: Նախ՝ աս պարտքը ո՞ւրկէ եկաւ: Հաճը Փաշայի շրջանակին մէջ ոչ ապրանք, ոչ կալուած, ոչ ալ խանութ ունիմ: Երկրորդ՝ մարդուս ապրանքը առանց մէկէն ի մէկ գրաւի տակ կ'առնուի՞: Օրէնքը ասա՞նկ կը հրամայէ:

Հիւսէյին պէյ, թղթիկին կը նայի, զայն առջեւը կը դնէ, ու հոն կեցողներէն ծեր կնոջ մը.

— Մատամ, քու գործդ բողոքի յանձնաժողովին մօտ է: Պիտի քննեն: Հաստատագիրներ ունի՞ս:

(Հայկական անարատ պչրանքով մը). — Ա՜հ, տղաս, աչքդ սիրեմ, այդ ըսածդ ի՞նչ բան է:

— Վարձքի վաւերացուած համաձայնագիր, հասկցա՞ր:

— Քուզո՛ւմ եավրում, մի՛ բարկանար. ես հասադլըխ կին մըն եմ: Նորէն չհասկցայ՝ գիտե՞ս: Կարդացած կնիկ չեմ որ ...

Տանտէրը անհամբերութեամբ խնդրին կը խառնուի.

— Մատամ, վարձքի ստորագրուած թուղթ ունի՞ս, կը հարցնէ ...

— Հա՛. տանիկ չըսե՞ս, եավրում ... ունիմ, հապա ...

Հիւսէյին պէյ, ապրանքները գրաւի դրուած մարդուն.

— Էֆէնտի, պաշտօնական գործերուն անպաշտօն անձեր չեն կրնար միջամտել:

— Այո, բայց, պէյս, մեր գործը շտապողական է, մեր կարասիները պիտի ծախեն:

— Ինչո՛ւս պէտք ...

— Այո՛, քանի որ ծախուելիք ապրանքները ձերը չեն:

— Ձեր ուզածը ի՞նչ է:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ: Նախ աս պարտքը ի՞նչ է: Երկրորդ՝ գրաւի տակ առնելէ առաջ ինչո՞ւ չեն իմացներ ինծի:

Հիւսէյին պէյ՝ ուրիշ պաշտօնեայի մը ուղղելով խօսքը.

— Ալի պէյ, էֆէնտիին գործին նայէ. տեսնենք ի՞նչ է պարտքը. ամէն պարզայի՝ չհաստատուրէք ըլլալու է ... աս գրաւի գործողութիւնն ալ նայէ, տեսնենք ...

Ալի պէյ, թղթիկը կ'առնէ, կը սկսի քննել եւ ժամ մը վերջ կը հասկցուի որ այս անձը Պահչէ Գաբու, քանի մը ընկերներու հետ գրասենեակի մը մէջ կ'աշխատի եղեր: Հինգ տարի առաջ գրասենեակը փակեր են ու իր ընկերները փակուած ըլլալը եմտական նախարարութեան գանձումի ճիւղին լուր տուեր են ու ինք աղերսագրին տակ չէ ստորագրեր ... Ահա այդ ատենէն այս մարդուն 35 ոսկի շահատուրք ճշդուեր, քանի ատեն անցեր՝ տուգանքը շատցեր, 135 ոսկիի բարձրացեր է ... Ասիկա՝ պարտքին տեսակն է: Շահատուրքերը հինգ տարիէն ժամանակը անցած կը նկատուին ու չեն կրնար գանձուիլ: Մասնաճիւղը՝ վերջին պահուն՝ շահատուրքերը բոլորը մէկ գրի առեր է. պարտք ունեցողներուն զատ զատ լուր տալու միջոց չկայ: Ցանկը շինեն ու Հաճը Փաշա մզկիթին պատէն կախելով՝ հաղորդելու գործողութիւնը կատարուած նկատեր է ... Անկէ վերջն ալ գրաւի տակ առեր է...

Պարտքին տէրը տեղեկանալով այս բոլորին, կը հարցնէ.

— Եւ սակայն, պէյս, իմ տունս ծանօթ է, ինչո՞ւ ուղղակի ինծի չեն հաղորդեր: Թերեւս տարկութիւն մը ...

— Մենք ո՞ւրկէ գիտնանք քու տունդ:

— Եթէ չէիք գիտեր՝ գրաւի ի՞նչպէս եկաք:

— Ան ուրի՛շ, աս ուրիշ ...

— Իսկ ես Հաճը Փաշա մզկիթը ո՞ւրկէ գտնեմ. հոն ցանկ մը կախուած ըլլալը, անունս ալ գրուած ըլլալը ո՞ւրկէ կռահեմ:

— Ա՜հ, դուք Հաճը Փաշայի մզկիթը չէ՞ք գիտեր:

— Ո՛չ, չեմ գիտեր ... Դուք Ռիւսթէմ Փաշա մզկիթը գիտէ՞ք:

— Կը հեգնէ՞ք ... գիտեմ, չեմ գիտեր՝ ձեզի՞ ինչ:

— Ճիշդ այդպէս, դուք ինչպէս որ Ռիւսթէմ Փաշայի մզկիթը չէք գիտեր, ես ալ Հաճը Փաշայինը չեմ գիտեր: Բայց, յետ այսու, առաջ Աստուած, շաբաթը մէկ օր բոլոր մզկիթները այցելելով կախուած ցանկեր կա՞ն, անունս գրուա՞ծ է թէ ոչ կը քննենք:

— Էֆէնտի, հոս պաշտօնատուն է, կատակի տեղ չէ:

— Ո՛չ, կ'երդնում որ չեմ կատակեր. տան կարասին ասանկ անակնկալօրէն աճուրդի չհանելու համար եթէ ուրիշ միջոց մը կայ՝ ըսէք: Ինչ որ է, աս պարտքը տանք ու գրաւը վերցուցէք:

Ու դրամը կու տայ եւ գրաւը կը վերնայ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԴԻՐՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆԴԷՊ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 մայիս).

— «Կրնա՞նք լուռ մնալ Թուրքերու մեզի հասցուցած աղաղակող վէրքերու եւ անարդարութիւններու մասին: Չէ՞ որ անոնց պարզ յիշեցումն իսկ կարող է անհաճելի ըլլալ Թուրքերուն, գրգռել զանոնք Հայերուն դէմ:

Եւ ինչո՞ւ պիտի լուռ մնանք: Մի՞թէ Գերմանացիի մը մտքէն կրնա՞յ անցնիլ պահանջելու իր հայրենակիցներէն, որ անոնք՝ Ֆրանսացիները կամ Լեհացիները չգրգռելու համար՝ այլ եւս երբեք չխօսին կամ չգրեն Վերսայլի ընդվզեցուցիչ անարդարութիւններու մասին: Կամ մի՞թէ ս եւ է Չինացիի մտքէն կրնա՞յ անցնիլ պահանջելու Չինացիներէն, որ անոնք՝ Ճափոնցիները չգրգռելու համար՝ այլ եւս լուռ մնան Ճափոնցիներու գործած ոճիրներու եւ բռնութիւններու մասին: Մի՞թէ Հայերը, անիրաւուած ու տկար ըլլալով եւ իրենց ազգային գոյութիւնը Թուրքերու կողմէ տակաւին մահացու կերպով վտանգուած տեսնելով, մեղաւոր են, որ բարեկամութիւն ցոյց չեն տար իրենց երդուեալ թշնամիներուն հանդէպ:

«Հ. Կոչնակ»ի յօդուածագիրը կրնա՞յ ըսել, թէ Թուրքերը, ահռելի հարուածներ տալէ ետքը հայ ժողովուրդին, այսօր իսկ չեն դադրեր հայ ժողովուրդի գոյութեան դէմ կամ հրաժարած են ամբողջ հայութիւնը յարմար առիթով մը բնաջնջելու իրենց դիւային ծրագրէն:

Արդ, ինչպէ՞ս կը սպասուի, որ Հայերը բարեկամական դիրք բռնեն Թուրքերու հանդէպ եւ թերթերու մէջ Թուրքերուն անհաճելի բաներ չգրեն այսուհետեւ:

Գալով այն առարկութեան, թէ մեր ընթացքով մենք կը վտանգենք հազարաւոր Հայերու գոյութիւնը Թուրքիոյ եւ նոյն իսկ հարեւան մահմետական երկիրներու մէջ, կրնանք ըսել հետեւեալը.—

Էնկիւրի կը մնայ ու պիտի մնայ անոնց, անկախ մեր բռնած կամ բռնելիք դիրքէն: Կասկած չկայ, որ եթէ մենք Թուրքերու հանդէպ լուռ մնանք եւ նոյն իսկ բարեկամութիւն ցոյց տանք, Էնկիւրի դարձեալ պիտի կամ երբ որ յարմար առիթ գտնէ:

Հայաստանի Հանրապետութեան անկումէն եւ մանաւանդ Լօզանի քոնֆերանսէն յետոյ Էնկիւրիի վերաբերումը դէպի Հայերը արհամարհական էր գերազանցապէս: Այսինքն՝ Հայերը Թուրքերու աչքին դարձած էին արհամարհելի ուժ մը, որով հետաքրքրուիլ անգամ չէին ուզեր: Այնպէս որ լաւ գրէինք Թուրքերու մասին թէ ոչ, շատ ալ հոգ չէին ըներ:

Սակայն, վերջերս, այսինքն՝ վերջին 2-3 տարուան ընթացքին, Էնկիւրի կարծես սկսած է փոխել իր նախկին դիրքը եւ աւելի հետաքրքրութիւն ցոյց տալ Հայերու հանդէպ: Պատճառն այն է, որ Հայերը իրենց հակաթրքական պրոպագանդով ու ընթացքով բաւականին կը վնասեն Թուրքիոյ վարկին եւ իրենց թշնամական դիրքով այնքան ալ արհամարհելի ուժ մը չեն, ինչպէս որ կը թուէին առաջ Փոքր Ասիոյ յաղթանակէն արբեցած Էնկիւրիի փաշաներուն: Հայերու բարեկամութիւնը Քիւրտերուն հետ բացաւ անոնց աչքերը:

Այժմ Թուրքերը կարծես կը հետեւին նոր քաղաքականութեան մը, որ կը ձգտի պառակտում առաջ բերել Հայերու մէջ եւ Հայերու դէթ մէկ մասը բարեկամ դարձնելով Թուրքիոյ՝ չէզոքացնել միւս մասին հակաթրքական գործունէութիւնը»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

« ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր »

Իմ սիրելի «Յառաջ»ին,

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Մէկէն ըսեմ, որ Զուրմալս մը արեւ եւ լոյս թափեցիր, մեր տարագիր գրականութեան վրայ, լոյս աշխարհ հանելով՝ քու Մատենաշարիդ առաջին հատորը, «ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր»:

Քու մեծ ու անխոնջ երիտասարդ, տարագիր աշխատակիցդ, նոր եւ լուսաւոր բանե՛ր, բանե՛ր կ'աւելցնէ հայ գրականութեան ծաղկաստանին վրայ, իր նոր եւ սիրուն հէքեաթներով: Մենք երիտասարդներս ծարաւն ունինք այսպիսի գիրքերու:

Իմ ծարաւս յագեցաւ:

Քեզի կը մնայ զուրգուրալ այդ անման տաղանդին վրայ, որ մեր խոցոտուած սիրտերը տաքցուց արեւ — հէքեաթներով: Պատի՛ւ ու պարծանք հայ տաղանդին:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

×

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

«ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄ»

Ողբացեալ պ. Արշակ Պարոնեանը, որ խոստացած էր հրատարակել Ա. Վտարանդիի թարգմանած «Օմար Խայեամ»ը, դժբախտաբար մեռաւ անակնկալօրէն: Մեզի կը տեղեկացնեն թէ իր քոյրն ու երկու եղբօրորդիները ձեռնարկած են կատարելու հանգուցեալի խոստումը: Քանի մը շաբաթէն լոյս կը տեսնէ անմահ բանաստեղծի լիակատար ու ամբողջական գիրքը:

ՑԱՆԴՈՒԳՆ ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊՐՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

Յունիս 1ին, Օրխանէլիի ճամբուն վրայ (Պրուսա) երկու օթօմօպիլներ յարձակման ենթարկուեցան հինգ հոգինոց հրոսախումբէ մը:

Ցելուզակներուն երեքը մավզէր ունէին եւ ատրճանակ: Ուղեւորները կողոպտելով 160 ոսկի եւ 60 դրշ. դրամ շորթեցին: Ճիշդ այս միջոցին Պրուսայէն եկող ուրիշ ֆամիոն մըն ալ կեցուցին: Այս ֆամիոնին մէջ կը գտնուէին, բաց ի յաճախորդներէ, ոստիկան զօրքի հրամատարը Նէֆէր Հազգը եւ ոստիկան զինուոր Նուրի էֆ. ները: Ցելուզակները ոստիկան – զինուորներուն զէնքերը առնելու համար, անոնց վրայ յարձակեցան: Ոստիկան – զինուորները փոխադարձեցին: Ցելուզակներուն արձակած գնդակներէն Նուրի վիրաւորուեցաւ, Հազգը մեռաւ. կողոպտուողները 40 հոգի են: Յարձակող յելուզակները հինգ հոգի էին:

Ցելուզակները հետապնդելու համար 15 հոգինոց ջոկատ մը ղրկուած է: Ընհարման միջոցին սպաննուեցան ոստիկան մը եւ գիւղացի մը:

ԳՈՐԾԵՐԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ՞Ն ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Մ. Նահանգներու նախագահական պալատին մէջ գումարուած ժողովի մը միջոցին, խորհրդարանի ելմտացոյցի ճիւղին վարիչը յայտարարեց թէ մարտ 1էն ի վեր 1,500,000 գործազուրկներ կրցած են գործ գտնել եւ թէ ստոյգ նշաններ կան գործերու վերաբացման:

Հակառակ այս լաւատեսութեան, առեւտրական պահանջեց շարունակել խնայողութեանց քաղաքականութիւնը:

ԱՀՌԵԼԻ ՏԱՔ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ահռելի տաքի մը մէջ կը խաշի Լոնտոնի ժողովուրդը, կիրակի օրէն ի վեր: Այս եղանակին այսքան տաք տեսնուած չէր 1900էն ի վեր: Ջերմաչափը բարձրացաւ մինչեւ 30 աստիճանի, շուքին մէջ: Ահագին բազմութիւններ ծովեզերք թափեցան: Տաքէն մեռնողներ ալ կան: Լիվրփուլի մէջ, տօնի մը մասնակցող 30,000 մանուկներէն 500ը հիւանդացան: Շատերը հիւանդանոց փոխադրուեցան:

Տաքին հետեւանքով, հրդեհներ ալ ծագեցան Լոնտոնի մէջ:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ռոստոմի Գրադարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

«Մ Ա Յ Ի Ս 2 8»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 10 ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

×

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ

կազմակերպուած՝ *ՁԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ*

11 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը ներկայացուի՝ *«ՄԵՐ ՍՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ»* (Զաւեշտ):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: *Մուտք*՝ 5 *ֆրանք:*

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի առթիւ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

11 *ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՍԿՍԵԱԼ*

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԸՆԿԵՐԱ – ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

150, ROUTE D'ORLEANS, BAGNEUX

համեմուած ատենախօսութեամբ, նուագով, պարերով եւ ընտանեկան զուարճութիւններով:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

կը հրաւիրուին մեր ընկերներն ու համակիրները իրենց ընտանիքով:

Սրահի եւ հիւրասիրութեանց ծախսերու համար 3 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléans*էն առնել* 88 *թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Bagneux:

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած *Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ* կողմէ *ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ:*

18 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

«Պ Ա Ղ Ա Ղ Բ Ի Ւ Ր»Ի Ն Մ Օ Տ

ընտիր ժազ: մատչելի ու ճոխ պիւֆէ:

մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով:

ԾՄՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին:

Նուագահանդէս ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇՏ 9ԻՆ

Maison GAVEAUԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45, Rue LA BOETIE, Métro : MIROMESNIL

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Soliste de la Société des Concerts du Conservatoire, des Concerts Lamoureux, Pasdeloup, Poulet.

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ (Ջութակ)

Mlle MARCELLE GAUDAIS (Harpe) — Mr. SERRIERE (Cor Anglais)

Պ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ — Mr JACQUES HONORAT (Flûte)

ԵՒ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ԼԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

կը նուագեն Պախի, Վիվալտիի գործերը, ինչպէս եւ Պարթեւեանի հայ ժողովրդական հեղինակութիւնները եւ եկեղեցական հին շարականներ, մեծ երգեհոնի ընկերակցութեամբ:

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը

Գիներ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Յոբելենական հանդէս - ներկայացում

կատակերգակ դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

30ամեայ բեմական գործունէութեան առթիւ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին, ԼԻՈՆԻ ԷՄԻԼ ԶՕԼԱՅԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին, ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կը ներկայացուի Ց. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԹԷՆՊԷԼ ԶԱՐՍԸ

հայկական օբէրէթը, երեք արար, երգերով ու պարերով՝

« ԵՍ ՄԵՌԱՅ... » (*զաւեշտ*)

Տոմսերու գիները ժողովրդական են:

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականները եւ քաջալերել այս ձեռնարկը:

Յոբելենական Յանձնախումբ

ՎԱՐՁՈՒ Է *մեկնումի պատճառաւ օդասուն եւ արեւոտ գործատեղի մը, դերձակ կամ կօշկակար գործաւորներու յարմար: Տարեկան վարձք՝ 800 ֆրանք: Ռըփրիզ՝ 700 ֆրանք: Կազ, ելեկտրականութիւն: Յարմար երկու ընկերով աշխատանքի: Լաւ պատեհութիւն, շուտով դիմել՝ Ր. ՊԱՀԱՏՐԵԱՆի,* 26, rue de la Chapelle, Paris (18):

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Շամոն, ԳՈՐԾ. — 264 ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հայ Արիներու Բարեկամներու Մարսէյլի Միութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Մայիս 6ի ի նպաստ Հայ Արիներու միջազգային բանակումի մասնակցութեան առթիւ կազմակերպած երեկոյթ – պարահանդէսին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւն ու օժանդակութիւնը բերող տեղւոյս Կարմիր Խաչի վարչութեան եւ հետեւեալ անդամուհիներուն Տիկ. Գուրունեանի, Խօրայէլեանի, Միլտոնեանի, Զաթըրեանի, Ունճեանի, Յակոբեանի եւ Ազգաւատեանի ինչպէս նաեւ Օր. Մ. Մարտիրոսեանի, Պ. Պ. Ուզունեանի, Գաբրիէլեանի, Տ. Վարդանեանի եւ բանախօս Ա. Յակոբեանի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Յակոբ Սէրճանեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր որդին՝ Յակոբ Ուզունեանը, հօր անունն է՝ Յովհաննէս Ուզունեան, որ ասկէց առաջ Փարիզի եւ Պերլինի մէջ սինէմայի գործով կը զբաղէր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր մօրեղբօրորդւոյն Յակոբ Սէրճանեանի, որուն հասցէն է՝ rue Ordjonikidzé, թիւ 46, Batoum, Ռուսիա: Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ՏՕՔԹ. Ե Ա Ղ Ո Ւ Պ Ե Ա Ն

Բոլորովին ապաքինած ըլլալով, կ'ընդունի իր հիւանդները բստ առաջնոյն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—6, **Rue Dugas, թիւ 8**, որ կը գտնուի թիւ **44 Avenue de Versailles**ի քով: Մէթրօ **Mirabeau** կամ **Javel.**

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ արկածի, պահանջքի եւայլն.ի դատական գործեր, կը կատարէ վարչական դիմումներ, տուրքերու թեթեւացում, իբօթէքի վրայ փոխատուութիւն՝ յարմար սակով, խնդրագիրներու պատրաստութիւն, խորհրդակցութիւն ամէն կարգի խնդիրներու մասին:

Առնելիք ունիք չէք կրնար գանձել՝ իրեն դիմեցէք:

Տալիք ունիք ժամանակ շահիլ կ'ուզէք՝ դարձեալ իրեն դիմեցէք:

Համաձայնութեամբ գործ վերջացնել կ'ուզէք՝ միշտ իրեն դիմեցէք:

Երկար տարիներու իր փորձառութեամբ, տեղական պայմաններու գիտութեամբ եւ անձնական ծանօթութիւններու իր ընդարձակ շրջանակովը կրնայ ձեզ օգտակար կերպով ծառայել:

Առժամանակեայ հասցէ՝

179, rue de Vaugirard. **Métro: Pasteur**

(Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, Բ. յարկ, ձախ):

Կ'ընդունի ամէն առաւօտ ժամը 10-12, բացի Կիրակի և Տօն օրերէն:

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) — Tél. TAITBOUT. **53-32**

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր: Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ: Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ: Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ:

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) **17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՃԻՏՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

—•—

Քաղաքացիական կրթութեան դասերը իրենց արդիւնքները կ'ունենան, և զինուորներն աստիճանաբար թշնամական դիրք կը բռնեն ցարական ընտանիքին հանդէպ: Թշնամանքն աւելի կը հրահրէ Նիկոլսկին իր դրդուիչ քարոզներով: Անկէ զատ, զինուորները յուսախաբ Կերենսկիի խոստումներէն, ոչ կանոնաւոր ուտելիք եւ ոչ ալ ռոճիկ կը ստանան, ինչ որ աւելի ուժ կուտայ իրենց զայրոյթին: Զինուորներու մէջ հետզհետէ կը ծաւալին պոլշեւիկեան տրամադրութիւնները:

Զինուորներէն ոմանք կը մերժեն ցարին բարեւ առնել: Իսկ երբ անգամ մը ցարը հրացանաձիգ զինուորի մը հանդիպած ատեն, կ'ըսէ՝ — «բարե՛ւ, հրացանաձիգ», վերջինս կը պատասխանէ, թէ ինքը «հրացանաձիգ չէ, այլ ընկեր»: Պարտէզին ծառէն կախուած ճօճանակին տախտակներու վրայ, ուր կ'օրօրուէին երեխաները, աղեղ բառեր կը գրեն, կը պահանջեն, որ ցարին ընտանիքին արգիլուի եկեղեցի երթալ, ցարին ուստրերները վար առնել կուտան եւ, երբ, անգամ մը վերջինիս հագուստին վրայ կապուած դաշոյնը կը տեսնեն, կ'ուզեն զայն խլել: Կը միջամտէ պարէտ Կոբիլինսկին եւ ցարէն կը խնդրուի յանձնել դաշոյնը:

Անգամ մը գահաժառանգը պարտէզէն փողոց կը նայի: Նիկոլսկին կը նշմարէ, կը յարձակի պահակ զինուորին վրայ ու կը սկսի հայհոյել ու խիստ դիտողութիւն կ'ընէ փոքրիկին: Գահաժառանգը խիստ կը յուզուի եւ կը սկսի լալ: Երբ նոր պահակներ կուգան փոխարինելու հիները, ցարն ու ցարուհին սանդուխին վրայ կանգնած կը դիտեն, թէ ինչպէս փողոցէն կ'անցնին հին պահակ զինուորները: Նոյն դիտքերն իսկ սանդուխը բակէն կ'անհետանայ:

Այս բոլորը կը կատարուէին պահակ զինուորներու մէկ մասին կողմէ: Միւս մասը շատ աւելի բարեացակամ է գտնուած, ամէն կերպ օգնելով կալանաւորներուն եւ գաղտնի այցելելով ցարին: Առանց պահակութեան ժամանակ, ինքը ցարը երեխաներուն հետ միասին կ'այցելէր պահականոց եւ կը զրուցէր ու նարտ կը խաղար զինուորներուն հետ: Երբ հին պահակախումբը քաղաքէն մեկնեցաւ, զինուորներէն շատերը ողջերթի գացին ցարին եւ համբուրուեցան: Տոբոլսկի մէջ պահակախումբի բոլոր սպաներն ալ վարուած են արժանավայել ձեւով: Իր օգտակարութեամբ առանձնապէս աչքի է ինկած պարէտ՝ գնդապետ Կոբիլինսկին:

Կալանաւոր ցարը պէտք է ապրէր իր հաշւոյն: Կառավարութիւնն իր վրայ էր առած այն ծախքերը, որոնք կապ ունէին փոխադրութեան եւ հսկողութեան հետ: Ցարսկոյէ Սելոյի մէջ դրամական նեղութիւն չէին կրեր: Սակայն, երբ ցարական ընտանիքը փոխադրուեցաւ Տոբոլսկ, դրամական հարցը կեդրոնին մէջ մոռացութեան տրուեցաւ:

Շուտով սպառեցաւ պատրաստ գումարը. այնպէս որ խոհարարը ապառիկ կը գնէր պարէնը, մանաւանդ տուներէ եւ խանութներէ: Եղաւ ժամանակ, երբ այլեւս ապառիկ ալ չէին ուզեր տալ: Այն ատեն, Կոբիլինսկին, քաղաքացիներէն իր ստորագրութեամբ հոգաց առօրեայ ծախքերը: Բոլոր դիմումները կեդրոն՝ կը մնային անպատասխան:

Ինքը ցարն այդ բոլորի մասին լուր չունէր: Կալանաւորներու վիճակը աւելի ծանրացաւ, երբ զինուորներու պահանջին վրայ չքախումբին եւ ծառաներուն մէկ մասը, որ առանձին տունի մէջ կ'ապրէին, բանտարկուեցան ու փոխադրուեցան նահանգապետին տունը:

Կացութիւնը այն աստիճանին հասաւ, որ Կոբիլինսկին որոշեց հրաժարիլ իր պաշտօնէն ու մեկնիլ: Սակայն ցարը արտասուաթոր աչքերով իր եւ երեխաներու անունէն խնդրեց մնալ: Եւ երբ Կոբիլինսկին համաձայնեցաւ, գրկուեցան եւ համբուրուեցան:

Թէեւ իշխանութիւնն արդէն անցած էր պոլշեւիկներու ձեռքը, սակայն ցարը կը շարունակէր մնալ նոյն մարդոց հսկողութեան տակ: Խորհրդային իշխանութեան առաջին գործը եղաւ ցարին ընտանիքը զրկել պետական նպաստէ: Տոբոլսկի կալանաւորները պէտք է ապրէին անձնական միջոցներով եւ իրաւունք չունէին իւրաքանչիւրն ամսական 600 րուբլիէ աւելի ծախսելու: Դրամին արժէքն արդէն ինկած էր եւ ցարական ընտանիքը զրկուեցաւ սուրճէ եւ կարագէ: Երթալով անոնցն աւելի կը դժնէր:

Ցարը եւ ցարուհին Տոբոլսկ մնացին մինչեւ 1918 ապրիլ 26: Թէեւ Տոբոլսկ քաղաքը Սիպերիոյ մէկ խուլ անկիւնն էր ինկած եւ հոն դեռ չէր հաստատուած խորհրդային իշխանութիւնը, բայց զինուորներու մէջ պոլշեւիկեան տրամադրութիւններն օրէ օր կ'աճէին եւ խստապահանջ ու սանձարձակ կը դառնէին զանոնք: Շուտով զինուորները հեռացուցին ժամանակաւոր կառավարութեան լիազօրները եւ ցարական ընտանիքի տէրն ու տիրականը մնացին իրենք: Խորհրդային կառավարութեան լիազօրը եկաւ Տոբոլսկ միայն ապրիլ 22ին:

Բոլշեւիկ լիազօր Եակովլեւը Տոբոլսկ հասաւ 150 կարմիր զինուորներու հետ: Իր հետ բերած էր յատուկ հեռագրիչ, որու միջոցաւ կը յարաբերէր Մոսկուայի հետ: Եակովլեւը լայն լիազօրութիւններ ունէր եւ կրնար չհնազանդողները տեղն ու տեղը գնդակահարել: Յաջորդ օրը այցելեց նահանգապետին տունը եւ ծանօթացաւ ցարին հետ: Բացի ցարէն ուրիշ մէկով չէր հետաքրքրուեր եւ կարծես թէ ընտանիքին միւս անդամները իրեն համար գոյութիւն չունէին:

Ներկայացաւ նաեւ պահակ զինուորներուն, ճառ խօսեցաւ, որու մէջ քննադատեց ժամանակաւոր կառավարութիւնը, գովաբանեց խորհրդային իշխանութիւնը, որ զինուորներուն հանդէպ իր խոստումը չէր կատարած եւ յայտարարեց թէ այսուհետեւ ամսական 150 ր. եւ 3ր. ալ օրապահիկ պիտի ստանան: Ցետոյ հարկցուց թէ շուտով անոնք բոլորը կ'երթան իրենց տուները: Իր ընթացքէն կ'երեւար, որ Եակովլեւը կ'ուզէ հին պահակներուն վստահութիւնը շահիլ: Բոլոր շարժումները կը մատնէին թէ կարեւոր յանձնարարութիւն մը ունի կատարելիք:

Տոբոլսկ քաղաքին ամէնէն մօտ խորհրդային կեդրոնական քաղաքներն էին Օմսկը եւ Եկատերինբուրգը: Թէեւ Տոբոլսկը վարչականօրէն կ'ենթարկուէր Օմսկին, բայց այնուհետեւ լիազօր եկաւ միայն մարտ 24ին:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒՆԻՍ 1933
8 Juin 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2208 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԿԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Անցած տարի օգոստ. 31ին, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան իրաւասու մարմինները վտարեցին մեր շարքերէն դաւադիր ու խիստ կասկածելի խմբակ մը, մաքրելով կուսակցութեան շարքերը կարգ մը անբաղձալի անհատներէ, առ ի զգուշութիւն հրապարակով մերկացուցին սարքուած «շանթաժ»ը, մոլորութենէ փրկելու համար միամիտները:

Այսպէս, անցեալ տարի, հոկտեմբերին Հ. Յ. Դաշնակցութեան իրաւասու մարմինը յայտարարեց թէ «Մարտկոց»ը կը սնանի մութ աղբիւրներէ եւ կը շարժի հակադաշնակցական շրջանակներու դրդումով: Եւ որպէս այդպիսին, Դաշնակցութիւնը արհամարհանք միայն ունեցաւ բարձրացած աղմուկի եւ վարկաբեկման ստորին փորձերու հանդէպ:

1932 հոկտեմբեր 20ին, «Մարտկոց»ը այս ազդարարութիւնը հերքելու համար հրատարակեց բոլորովին կեղծ ու սուտ յայտարարութիւն մը, մեծատառ ու ստորագրուած, որ կ'ըսէր.

— *«Շարաթներէ ի վեր կուսակցութեան ներսը եւ դուրսը, «Մարտկոց»ի շուրջ տարածուած այպանելի զրպարտութեանց, բացայայտ սուտերուն եւ խեղաթիւրումներուն միանգամ ընդմիշտ վերջ տալու համար՝ պարտաւորուած ենք յայտնել հետեւեալը. — «Մարտկոց»ը հրատարակուիլ սկսած է առանց դրամագլուխի, վստահ իր գաղափարական ընդունելութեան վրայ: Ու Հ. Յ. Դաշնակցութենէն դուրս որ եւ է խմբակի կամ անհատի հետ, որ եւ է մի կապ չէ ունեցած ցայժմ ու ՉՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅԻՆ ... Ոչ մէկ մութ աղբիւրէ իր գանձը դրամի կտոր մը մտած է: Եթէ հարկ ըլլայ պիտի տանք մեր ելեւմուտը առ ի գոհացում բոլորին»:*

Այս վճռական սուտէն յետոյ՝ Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կոմիտէն նոյեմբեր 10ին, կրկին առ ի զգուշութիւն կը յայտարարէր հանրութեան թէ վտարուածները ոչ մէկ առնչութիւն ունին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ եւ կը սնանին մութ աղբիւրներէ:

Հազիւ հինգ ամիս անցած, այդ մութ ու անյայտ աղբիւրներէն մէկը պայթեցաւ եւ յայտնի եղաւ որ նոյն ժամանակաշրջանին «Մարտկոց»ի ղեկավարներու գրպանը մտած է 25,000 ֆրանք: Եւ այդ, դեռ միայն մէկ մութ աղբիւրէ:

Գաղտնիքը պարզուեցաւ «Մարտկոց»ի հինգ ղեկավարներու պառակտումով, որովհետեւ մութ աղբիւրը գաղտնի պահուած էր վտարուած խմբակի երեք անդամներէն, որոնք շրջաբերականով մը զեղծումի, կաշառակերութեան եւ դաւադրութեան ամբաստանութեամբ հրապարակ եկան իրենց երկու ընկերներուն դէմ:

Այս յայտնութիւններէն յետոյ, ապրիլ 15էն (շրջաբերականի թուականը) եւ մայիս 10էն (Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կոմիտէին յայտարարութիւնը) ի վեր, վաճառուած խմբակը, խուճապահար՝ ամէն կողմ զարնուեցաւ, գալարուեցաւ ու աջ ու ձախ բարոյական «շանթաժ»ներ ըրաւ՝ «ազգասէր» աղբիւրը մոռացութեան տալու համար:

Մէկ եւ կէս ամիս անցնելէ յետոյ, միայն մայիս 31ին «Մարտկոց»ին մէջ կը կարդանք երկու յայտարարութիւն, որոնք բոլորովին իրար կը հակասեն: Մէկ սիւնակին մէջ, «Մարտկոց»ին հետ կապուած մարմին մը կը յայտարարէ թէ՝ — «*Հաշիւները, անունը, տեղը, գումարը կը վերաբերին միայն ու միայն մեզի եւ յայտնի են միայն ու միայն մեզի*»: Իսկ միւս կողմէ, նոյն թերթի, նոյն էջին վրայ, ոմն Եր. Ճէզիրեան կը խոստովանի թէ ինքը «Մարտկոց»ի մարդիկը կանչած է իր մօտ եւ յանձնած է անոնց 25,000 ֆրանք, վեց ամսուան ընթացքին ...

Արդ, այս խայտառակ պատկերին բացուելէն եւ խուճապահար յայտնութիւններէ յետոյ՝ ստիպուած ենք կրկին ազդարարել. —

1— Որ եղած խոստովանութիւնները ու «վճռական» յայտարարութիւնները ՍՈՒՏ են եւ լոյս չեն սփռեր մութ աղբիւրներուն վրայ, ինչպէս որ սուտ էին հոկտեմբեր 20ի յայտարարութիւնները թէ «*որ եւ է անհատէ կամ հաստատութենէ դրամի կտոր մը չէ մտած իրենց գանձարկղը*»:

2— Որ Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կոմիտէն հաստատ կը մնայ իր առաջին յայտարարութեան վրայ եւ բազմաթիւ փաստեր ու վստահելի տեղեկութիւններ ունի այդ մութ եւ դաւադիր ձեռքերու կապակցութեան մասին:

3— Որ «Մարտկոց»ը հակադաշնակցական թերթ մըն է, եւ կը սնանի ու մղում կը ստանայ՝ Դաշնակցութեան ոխերիմ թշնամիներէն, իսկ կուսակցութեան անուան գործածութիւնը այդ թերթի ճակատին՝ անորակելի շանթաժ մըն է:

4— Որ Եր. Ճէզիրեան նիւթական եւ բարոյական ոչ մէկ կապ ունեցած է Դաշնակցութեան կամ Հայոց ազատագրութեան գործին հետ, եւ իր բարեկամները ալ գիտեն որ այդպիսի գումար չի կրնար տրամադրել ոչ վեց ամիսէն, ոչ ալ վեց տարիէն:

5— Որ այդ գումարը միջնորդի ձեռքով յանձնուած է «Մարտկոց»ին՝ Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու, եւ այդ մութ նպատակն ու մութ ցանցն է պատճառը, որ այս արարքը գաղտնի պահուած է:

6— Որ յիշեալ աղբիւրը իր ակունքներով կը մնայ աւելի քան մութ եւ կասկածելի:

7— Որ ուրիշ մութ եւ դաւադիր աղբիւրներէ ալ սնած է «Մարտկոց»ը, եւ այդ կծիկները պիտի քակուին ապագային, ինչպէս տեղի ունեցաւ այս մէկը, որ այնքան խնամքով վարագուրուած էր:

Այս բոլորը կը յայտնենք հանրութեան իբրեւ ազդարարութիւն եւ առ ի զգուշութիւն մոլորածներուն եւ միամիտներուն:

Իսկ մեր ընկերներուն կը թելադրենք չզբաղիլ այս անորակելի ապականութեամբ, արհամարհել կեղծարարները եւ կեդրոնանալ միայն մեր կազմակերպական աշխատանքներուն վրայ:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷ

3 Յունիս 1933

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Բարեգործականը 5000 անգլ. ոսկի կը յատկացնէ, որպէսզի ապահովուի 2500 գաղթականներու ներգաղթը

Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը (6 յունիս).

Մեր նախորդ զեկոյցով հաղորդեցինք Հայաստանի կառավարութեան պատճառաբանեալ որոշումը, ներգաղթի մասին: Դժբախտաբար ներգաղթի յետաձգման որոշումը հաստատուեցաւ նորագոյն զեկոյցներով զոր մեր ստիպողական դիմումներուն վրայ ստացանք Երեւանէն, հակառակ անուղղակի հաւաստումներուն:

Այս կացութիւնը, իր ծանրակշիռ հետեւանքներով, բնականաբար լուրջ մտահոգութիւն պատճառեց գաղթահայ ղեկավար շրջանակներուն, որովհետեւ հազարաւոր չքաւոր եւ հայրենաբաղձ գաղթականներ, մասնաւորաբար Սուրիայէն եւ Յունաստանէն, ակնդէտ կը սպասէին ներգաղթի ազդանշանին, անմիջապէս ճամբայ ելլելու համար, մինչդեռ ներգաղթի յետաձգումովը այդ գործազուրկ աշխատաւորներուն թշուառութիւնը բնականաբար աւելի եւս պիտի չեշտուի:

Միութեանս Կեդր. Վարչ. Ժողովը, որ չէր կրնար անտարբեր մնալ այդ ցաւալի իրողութեան հանդէպ, հակառակ տնտեսական խիստ աննպաստ պայմաններուն, որոշեց գերագոյն ճիգ մը ընել եւ հեռագրով Հայաստանի կառավարութեան տրամադրութեան տակ դրաւ 5000 անգլ. ոսկիի անմիջական գումար մը, բնակարաններու շինութեան համար, որպէսզի առաւելն մինչեւ վեց ամիս գէթ 2500 գաղթականներու փոխադրութիւնը ապահովուի, առ այդ ըլլալիք ծախքերն ալ ըստ կարելւոյն հոգալու պատրաստակամութեամբ:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը այս քայլը առաւ այն վստահութեամբ որ Հայաստանի կառավարութիւնը իր բարեացակամութեան նոր եւ հզօր ապացոյցը պիտի տայ՝ սոյն առթիւ ալ վեհանձնօրէն ընդունելով քանի մը հազար գաղթականներ որ փրկութեան ուրիշ միջոց չունին: Մեր Միութիւնը համոզուած է նաեւ թէ իր տուած օրինակին պիտի հետեւին բոլոր բարեկեցիկ գաղութները եւ մասնաւորապէս հայ ունեւոր դասակարգը, ինչպէս նաեւ Հայրենակցական Միութիւնները, իրենց գոհողութեան առաւելագոյն չափը ցոյց տալով, բազմաթիւ բնակարաններու շինութեան, որով եւ մեծ թիւով գաղթականներու փոխադրութեան կենսական եւ այլեւս անյետաձգելի դարձած գործին համար:

ԽՄԲ. — Ուրիշ տեղեկութիւններ՝ յաջորդով:

Թուրքիա մաքսատուրքերը աւելցուց առանց լուր տալու

Եւրոպացիները իրար անցած են

Պոլսէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի (5 յունիս). —

Կառավարութիւնը մաքսային նոր օրէնք մը հրատարակեց որ առժամապէս կը ջնջէ երկրին ներածման վաճառականութիւնը: Օրէնքը ընդհանուր եւ ծանր յաւելումի մը կ'ենթարկէ ներածման տուրքերը, մանաւանդ գործուած ապրանքները եւ ծանրապէս կը վնասէ ներածող վաճառականներուն, որովհետեւ գործադրուիլ սկսաւ մայիս 31ին, առանց կանխայայտ ազդարարութեան: Մաքսատուները ճշգրիտ հրահանգներ չունենալով օրէնքին գործադրութեան մասին, նախ մերժեցին թոյլ տալ որ որ եւ է ապրանք դուրս հանուի: Իսկ հիմա որ կրկին արտօնած են հանել, ներածողները կը ձգձգեն, այն յոյսով թէ օրէնքը կա՛մ պիտի բարեփոխուի եւ կամ գործադրութիւնը պիտի յետաձգուի:

Մինչեւ մայիս 31 եղած մաքսային օրէնքը կը տրամադրէր թէ ներածման տուրքերը կրնան աւելնալ կամ զեղչուիլ երեք ամիս առաջ լուր տալով, բացառութիւն համարելով կարգ մը ապրանքներ, «կենսական անհրաժեշտութեան կամ արտակարգ պարագաներու մէջ»: Նոր օրէնքը պարզապէս կ'ըսէ թէ նախապէս որոշուած պայմանաժամը նկատի չպիտի առնուի:

Մօտաւորապէս 18 ամիս կ'ընէ որ Թուրքիան սկսաւ սահմանափակել ներածումները, բաժնեցուցակի դրութեամբ: Այս դրութիւնը պահելով հանդերձ, բաժնեցուցակէն դուրս ապրանքներու ներածումը առաւելապէս թոյլատրուեցաւ թրքական համարժէք ապրանքներու փոխանակութեամբ: Գործնականին մէջ, այս դրութեամբ ներածողները սովորական տուրքերէն զատ հարկադրուեցան կորուստներ կրել արտածումներու գլուխէն կամ ներածման իրաւունքը ծախու առնել արտածողներէն: Այն վաճառականները որ ապրանք տուած են արտասահմանի մէջ կամ ճամբան ապրանք ունին եւ փոխարէն թրք. արտադրութիւններ պիտի արտածէին, հիմա դէմ դիմաց կը գտնուին յաւելեալ տուրքերու, որոնց հետեւանքով շատ մը պարագաներու մէջ պիտի չկրնան ծախել իրենց բերած ապրանքները: Անոնք չեն կրնար ետ ղրկել ապրանքները, որովհետեւ թրքական այն արտադրութիւնները որոնց փոխարէն պիտի ներածուէին այս ապրանքները, ծախուած են արդէն, եթէ ոչ նաեւ բեռցուած: Ուրեմն, այն առեւտրականը որ մղում կուտայ թրքական արտածումներուն, չարաչար կը տուժէ իբրեւ վարձք իր կրած նեղութիւններուն:

Եթէ նոյնիսկ կառավարութիւնը նկատի չառնէ անհատ առեւտրականին ծանր վիճակը, դժուար է ըմբռնել թէ ինչպէս կրնան մէկդի դնել կնքուած առեւտրական դաշնագիրները: Արդարեւ, դաշնագիրներ կնքուած են գրեթէ ամէն երկրի հետ որ առեւտուր ունի Թուրքիոյ հետ, ամէնքն նպաստաւորեալ ազգի տրամադրութիւններով: Այսպէս, Գերմանիոյ հետ կնքուած դաշնագրին մէջ Թուրքիան յանձն կ'առնէ չփոփոխել մաքսային սակացոյցը, առանց երեք ամիս առաջ լուր տալու: Կ'իմանամ թէ գերմանական դեսպանատան գործակատարը արդէն բողոքած է նոր օրէնքին դէմ:

Տարօրինակ է որ Թուրքիա Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին նախօրեակին յարմար կը դատէ մաքսատուրքերու ընդհանուր յաւելում հրամանագրել, մինչդեռ ինքն ալ պիտի մասնակցի այդ ժողովին որուն նպատակն է, ի միջի այլոց, վերցնել մաքսային պատնէշները:

ԷՄԻՐ ՖԷՅՍԱԼ ԵՒՐՈՊԱ ԿՈՒԳԱՅ

Միջագետքի թագաւորը յունիս 5ին օդանաւով ճամբայ ելաւ Պաղտատէն, Անգլիա գալու համար: Իրեն կ'ընկերանան ելմտական եւ ազգ. տնտեսութեան նախարարները: Երեք շաբաթ հիւր պիտի ըլլայ Անգլիոյ թագաւորին:

Չորսերու դաշինքը միշտ առկախ

—..—

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, ԻՏԱԼԻԱ ՎԵՐԱՊԱՀ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԷՄ

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը իր առջի օրուան նիստին մէջ վաւերացուց Չորսերու դաշինքին նոր խմբագրութիւնը, եւ լիազօրեց Հռոմի դեսպանը՝ նշանագրելու զայն (փառաֆէ): Այս նախնական ստորագրութիւնը չի նշանակեր վերջնապէս ընդունիլ դաշինքը, այլ սկզբունքով համաձայնիլ, իբրաքանչիւր երկրի խորհրդարանէն վաւերացուելու պայմանաւ:

Անգլիական կառավարութիւնն ալ իր հաւանութիւնը յայտնած է նոր նախագիծին, Իտալիա վերապահում կը ցուցնէ, իսկ Գերմանիան 24 ժամ միջոց խնդրած է, ուսումնասիրելու համար:

Գերմանիոյ հեռագրական գործակալութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց յունիս 6 թուականով.—

Փարիզէն տրուած այն լուրին առթիւ թէ Հռոմի ֆրանսական դեսպանը լիազօրուած է նշանագրելու չորսերու դաշինքը, իրաւասու աղբիւրէ դիտել կուտան թէ՝ իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի պահանջով կատարուած կրկնակի փոփոխութեանց, այդ նախագիծը կորսնցուցած է իր սկզբնական հանգամանքը: Այսօր Պերլին հասած նախագիծը կը պարունակէ բոլորովին նոր խմբագրութիւն մը, որ ուշադրութեամբ պիտի քննուի կառավարութեան կողմէ:

Ուրիշ գերմանական գործակալութիւն մը իր կարգին հրատարակեց հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Մինչեւ այսօր, տեղեկութիւն չկայ թէ բանակցութեանց մասնակցող պետութիւններէն մէկն ու մէկը հաւանած է ֆրանսական նոր ծրագրին: Չորսերու դաշինքին փոփոխուած նախագիծը Պերլին հասաւ երեքշաբթի առտու: Ֆրանսայի թելադրութեամբ, սկզբնական ծրագիրը այնպիսի փոփոխութիւններ կրած է որ, այլ եւս ո՛ր եւ է կապ չունի, կ'ըսեն, Պ. Մուսոլինիի ծրագրին հետ: Այժմ կ'ուսումնասիրուի նոր նախագիծը, որու մասին կառավարութիւնը տակաւին չէ ճշդած իր դիրքը:

Իսկ Աժանս Հավաս կը ծանուցանէ թէ՝ Պ. Մուսոլինին հաւանութիւն տուած է նոր ծրագրին եւ թէ Հռոմի անգլիական դեսպանն ալ լիազօրութիւն ստացած է նշանագրելու նոր նախագիծը, ֆրանսական դեսպանին հետ մէկտեղ: Գերմանական դեսպանը 24 ժամ պայմանաժամ խնդրած է:

⁂ Նոր նախագիծը կը բաղկանայ վեց յօդուածներէ: Ամէնէն մեծ փոփոխութիւնը կատարուած է 3րդ յօդուածին մէջ, որ վեր ի վայր շրջուած է: Այս յօդուածը կը շօշափէր Գերմանիոյ հաւասարութեան խնդիրը եւ կապ ունէր զինաթափութեան խորհրդաժողովին հետ: Նոր խմբագրութեամբ, չորս պետութիւնները յանձն կ'առնեն ամէն ջանք թափել, ապահովելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովին յաջողութիւնը եւ իրենց կը վերապահեն միասին քննել իրենց վերաբերեալ այն խնդիրները որ առկախ կը մնան խորհրդաժողովէն յետոյ: Մեծ փոփոխութիւններ չկան միւս յօդուածներուն մէջ: 6րդ յօդուածը կ'ըսէ թէ դաշինքը պիտի խմբագրուի անգլերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն եւ գերմաներէն լեզուներով. բայց մեկնութեան առեն միայն ֆրանսական բնագիրը նկատի պիտի առնուի:

Աֆղանիստանի թագաւորին եղբայրը

ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

—..—

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԸ ՄՈԼԵՌԱՆԴ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸՆ Է

Պերլինի աֆղանեան դեսպանը, Սէյտար Մուհամմէտ Ազիզ, որ Նատիր Շահին մեծ եղբայրն է, երեքշաբթի օր սպաննուեցաւ հայրենակից երիտասարդի մը կողմէ:

Դեսպանը կ'աշխատէր իր գրասենեակին մէջ, երբ բարապանը յայտնեց թէ Քէմալ Սէյիտ անուն ուսանող մը կ'ուզէ տեսակցիլ: Երիտասարդը ծանօթ ըլլալով, դեսպանը որ եւ է կասկած չունեցաւ եւ ներս առաւ այցելուն, որ առանց այլ եւ այլի ատրճանակը քաշեց զարկաւ:

Դեսպանը գետին փռուեցաւ չորս գնդակներու տակ: Հինգերորդ գնդակ մըն ալ ուսէն վիրաւորեց դեսպանին եղբօրորդին, որ քովը կեցած էր: Պաշտօնեաները օգնութեան հասան, բայց դեսպանը հոգեվարք էր արդէն, իսկ մարդասպանը կեցած էր դոհին քով: Չափազանց պաղարիւն, թոյլ տուաւ որ ձերբակալեն:

— Մի՛ վախնաք, ըսաւ բարապաններուն: Ինքզինքս ազատելու փորձ չպիտի ընեմ: Ես գիտեմ ըրածս եւ պատրաստ եմ կրելու պատիժը: Ինչ կ'ուզէք ըրէք:

Կառավարութիւնը նշանաւոր վիրաբոյժ մը ղրկած էր հիւանդանոց, բայց դեսպանը մեռաւ առանց բառ մը արտասանելու:

Մարդասպանը 27 տարեկան է եւ պետական ուսանող՝ Պերլինի բազմարուեստեան վարժարանին մէջ: Քառասուն-ըհինգ վայրկեան սպասած էր սրահին մէջ եւ ուրախ-զուարթ կը խօսէր պաշտօնեաներուն հետ, երբ ներս հրաւիրուեցաւ: Ականատես մը կը պատմէ թէ՝ հազիւ դեսպանին քով մտած, Քէմալ Սէյիտ անլուր լուտանքներ տեղաց, մասնաւորապէս մեղադրելով թէ Անգլիացիներուն ծախած է իր հայրենիքը: Դեսպանը ժամանակ չունեցաւ պատասխանելու: Ուսանողը ատրճանակը քաշած էր, «կեցցէ՛ ազատութիւնը» պոռալով: Հարցաքննութեան առեն յայտարարեց թէ երբեք չի զղջար, թէ հայրենասիրական պարտականութիւն մը կատարած էր, իբրեւ մէկ անդամը կազմակերպութեան մը որ կ'ուզէ տապալել Աֆղանիստանի ներկայ իշխանութիւնը:

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՎԷՆԻԶԵԼՈՍԻ ԴԷՄ

Աթէնքէն կը հեռագրեն յունիս 6 թուականով. —

Տէր եւ Տիկին Վենիզելոս Քիֆիսիայէն Աթէնք կը վերադառնային ժամը 11.30ին, երբ անծանօթներ ատրճանակ պարպեցին իրենց ինքնաշարժին վրայ: Տիկին Վենիզելոս եւ վարիչը վիրաւորուեցան, իսկ Պ. Վենիզելոս անվնաս մնաց:

ՆՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Յունիս 5ի գիշերը, Ֆիլիպէի հրապարակին վրայ սպաննուեցան Միխայլովի կուսակիցներէն երկու հոգի, որոնք անդամ են Մակեդոնական Երիտասարդական Միութեան: Մարդասպանները յաջողեցան փախչիլ:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆԷ ԱՒԵԼԻ թեկնածուներ դիմած են հիթլէրական կուսակցութեան, մայիսի վերջին շաբթուն, իբրեւ անդամ արձանագրուելու համար:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

—o—o—

ԽՄԲ. — Ուշացած՝ հիւանդութեան պատճառով:

ՅԱՌԱՋ օրը օրին արձանագրեց Հարկատուներու Դաշնակցութեան կազմակերպած երեք մեծ միթինկներուն լուրը, առջի կիրակի օրը Մաժիք — Սիթիի եւ Պիւլիէի սրահներուն, եւ երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ Ձմեռնային Վէլոտրոմին մէջ, որուն միայն կը մասնակցէր 30,000 հոգիէ աւելի բազմութիւն մը: Նոյն Հարկատուներու Դաշնակցութեան հրաւէրով Փարիզի գրեթէ բոլոր խանութները փակուած մնացին երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ, ժամը 2էն 5, բողոքելու համար Տալատիէի կառավարութեան առաջարկած նոր տուրքերուն եւ առհասարակ անոր ելմտական քաղաքականութեան դէմ:

Որքան ալ որ հանդիսաւոր ու բազմամարդ եղած ըլլային այդ բողոքի ցոյցերը, եւ բուն՝ միթինկներու ընթացքին գործածուած լեզուն, առանք չպիտի կրնային արդարացնել երբեք այն ծանրակշիռ յայտարարութիւնները զորս Պ. Տալատիէ պէտք տեսաւ ընել Ծերակոյտի երեքշաբթի օրուան ժողովին՝ իր ազդարարութիւնը ուղղելով Հարկատուներու Դաշնակցութեան անվնաս առաջնորդներուն գլխուն վրայ եւ չես գիտեր որ քաղաքական վարիչներուն:

— « Հեռու չէ արդարեւ այն օրը », կ՚ըսէր վարչապետը, ոտքի վրայ, հանդիսաւոր չեշտով եւ ճակատը ուղղած դէպ ի սրահին աջակողմը, « հեռու չէ այն վայրկեանը երբ հարկ պիտի ըլլայ գործով պաշտպանել հանրապետական կարգ ու սարքը: Ազմկալի շարժումները, սպառնալիքները, ժողովուրդի ներկայացուցիչներու դէմ եղած ոտնձգութիւնները — այս բոլորը պիտի խորտակուին: Եթէ մեր տրամադրութեան տակ եղած այժմու միջոցները անբաւական ըլլան, տարբեր միջոցներ պիտի պահանջեմ ձեզմէ »:

Սպառնալից յեղափոխական շարժումի մը պարագային միայն արդարանալի այս ծանր ազդարարութիւնները, դժգոհութեան պարզ ալիք մը հանդարտեցնելու համար կառավարութեան կողմէ բացառիկ իրաւասութիւններ պահանջելու այս մտադրութիւնը — պարզապէս բողոքի երեք միթինկներու եւ քանի մը ժամ խանութները փակուած մնալուն պատճառով, երբ գրեթէ ամէն օր պակաս չէին Փարիզի մէջ աւելի կամ նուազ մեծադղորդ բողոքի միթինկներ — այս բոլորը ցոյց կուտան թէ շարժումը շատ աւելի խոր արմատներ ունի քան ինչ որ կ՚երեւայ պարզ աչքով եւ կառավարութիւնը լրջօրէն մտահոգ է անով:

Ատուածներու գաղտնիքին մէջ չեմ, գիտնալու համար թէ ուրե՞ւ կ՚ուղղուէին Պ. Տալատիէի այդ ծանր սպառնալիքները եւ ովքե՞նք են որ մութին մէջէն կը սպառնային Ֆրանսայի հանրապետական կարգ ու սարքին: Բայց, որոշ է որ Հարկատուներու Դաշնակցութեան կազմակերպած այս բողոքի ցոյցերը պարզ մէկ ախտանիշը կը կազմեն — բաց աչքով բոլորին համար տեսանելի — այն խոր ու անհաշտ ընդդիմութեան որ իրարու դէմ կը ծառացնէ աջակողմեան եւ ձախակողմեան հոսանքները եւ որոնց երկուքին մէջ ճզմուած՝ արմատական կուսակցութիւնը — աւելի չափաւորական քան ձախակողմեան ցոյց տալ կ՚ուզէ — կորսնցուցած է իր գլուխն եւ ուղղութիւնը եւ կառավարութեան ղեկը իր ձեռքը պահելու համար պարտաւորուած է ամէն օր նոր բան մը զիջիլ ձախակողմի անյագուրդ պահանջներուն:

Քաղաքական պայքար, ուրեմն, ամէն բանէ առաջ եւ ոչ թէ հարկատուներու պարզ դժգոհանք տուրքերու բարձրացող ալիքին դէմ: Ու նոյն իսկ ըէժիմի փոփոխութեան, կամ դէթ բարեփոխութեան խնդիր, ինչպէս կը պահանջեն ոմանք՝ ցոյց տալով ներկայ ըէժիմին սնանկութիւնը եւ այն անել վիճակը որուն մէջ կը տապլտկին քաղաքական կուսակցութիւնները:

Այս հողին վրայ դրուած՝ հասկնալի կը դառնայ Պ. Տալատիէի ծանրակշիռ յայտարարութեան տուն տուող մտահոգութիւնը:

Եւ արդարեւ Ֆրանսայի ելմտական կացութիւնը, բացարձակ արդիւնք քաղաքական կուսակցութեանց հակամարտութեան՝ յուսահատական անել մը մտնուած է:

Ֆրանսայի ելմտացոյցը առաջին անգամը չէ որ բաց կուտայ, կամ նախատեսուած հասոյթը այն պատճառաւ որ տարուան ընթացքին պետութիւնը բացառիկ ծախքերու առջեւ կը գտնէր ինքզինքը: Բայց գոնէ թուղթի վրայ օրուան կառավարութիւնները հաւասարակշռուած ելմտացոյց մը կը ներկայացնէին Խորհրդարանի եւ Ծերակոյտի վաւերացման:

Շատ երկար տարիներէ ի վեր այս առաջին անգամն է որ Տալատիէի նախարարութիւնը, իր նախորդին Փօլ Պոնքուրի նախարարութեան կարճատեւ կեանքը չունենալուն համար, կը ներկայացնէ ելմտացոյց մը որ նոյն իսկ թուղթի վրայ բաց ունի: Եւ չո՛րս միլիառ ֆրանքի հսկայական բաց մը, որ իրականութեան մէջ կրնայ նոյն իսկ կրկնապատկուիլ՝ եթէ նախատեսուած մուտքերը չտան սպասուած արդիւնքը:

Ու այս չորս միլիառը 1933ի համար: Ինչ կը վերաբերի 1934ի գալ տարուան ելմտացոյցին՝ եթէ կառավարութիւնը չկրնայ ամէն կողմէ պահանջուած զանդուածային խնայողութիւնները իրականացնել իր ծախքերուն մէջ եւ կամ եթէ չկրնայ նոր տուրքերու տակ ճզմել հարկատուները, այդ չորս միլիառը ինքնաբերաբար պիտի բարձրանայ 8—9 միլիառի, որովհետեւ յառաջիկայ տարի չպիտի ունենայ այն 2ուկէս միլիառի շահը զոր իր մուտքերուն կողմը արձանագրեց այս տարի, պետական արժեթուղթերու սակը կտրելով և միւս կողմէ ծախքերուն վրայ մեքենաբար պիտի գայ աւելնալ երկու միլիառի գումար մը, առաջին անգամ ըլլալով, արդիւնք նախորդ տարիներու ընթացքին քուէարկուած ընկերային բարելաւման օրէնքներու:

Առանց հաշուելու զանձային բազմապիսի պահանջները, որոնք նոյնպէս միլիառներու կը կարօտին, երբ պետութեան մը ելմտացոյցը ամէն տարի տասնեակ մը միլիառի մօտեցող բաց կ՚արձանագրէ, վստահութիւնը կը վերնայ այդ պետութեան վրայէն՝ նոյն իսկ իր ժողովուրդին կողմէ: Այսպէս է որ Ֆրանսայի հրապարակ հանած վերջին ներքին փոխառութիւնը յուսացուած արդիւնքը չտուաւ կ՚ըսուի եւ այդ պատճառով է որ փոխանակ անոր երկրորդ մասը հրապարակ հանելու՝ կառավարութիւնը բարւոք համարեց Անգլիոյ պետական դրամատունէն երկու միլիառի փոխառութիւն մը ընել:

Ծանր է ուրեմն կացութիւնը, եւ այնքա՛ն աւելի ծանր՝ որքան անկարելի կը թուի գործադրութիւնը, ներկայ պայմաններուն մէջ, բարելաւումի որ եւ է դարմանի:

Այդ տեսնուած պայմանները երկու են, երրորդը գտնուած չէ եղած մինչեւ հիմա. կամ պէտք է ծախքերը կրճատել կամ հասոյթի աղբիւրները աւելցնել՝ նոր տուրքեր քուէարկելով:

Դեռ քանի մը ամիս առաջ, ելմտական նախարար Պ. Շէրոն, երբ ուզեց ելմտացոյցը հաւասարակշռել, հինգ միլիառի նոր տուրք առաջարկելով, որով կ՚ուզէր կէսը հաւասար բանել տուացողներուն եւ տուողներուն միջեւ՝ բողոքի այլապէս ծանր ցոյցեր է որ տեղի ունեցան: Բոլոր անոնք որ այսպէս թէ այնպէս պիտի վնասուէին խնայողութեան այդ քաղաքականութեան երեսէն, իրենց կազմակերպուած սէնտիքաներուն ու միութիւններուն միջոցաւ բողոք բողոքի վրայ տեղացուցին, պատգամաւորութիւն պատգամաւորութեան վրայ ղրկեցին վարչապետ Փօլ Պոնքուրի եւ ելմտական նախարար Շէրոնի տունը, խորհրդակցութիւններու մասնակցեցան, ճնշում ի գործ դրին, մինչեւ պետական պաշտօնատարները գործադուլի մղեցին, ինչ որ անթոյլատրելի արարք մըն է որ եւ է կազմակերպուած պետութեան մէջ, եւ ի վերջոյ յաջողեցան տապալել տալ Պոնքուրի նախարարութիւնը:

Իր յաջորդը, Պ. Տալատիէ, խրատուած այդ օրինակէն, ոչ միայն ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար նոր խնայողութիւններու փորձն անգամ աւելորդ համարեց, այլ նոյն իսկ նախորդով ընդունուած եւ քուէարկըւած 600 միլիոնի կրճատումի խեղճուկ գումարն իսկ չտա տեսնելով, միայն 200 միլիոնի խնայողութիւն մը իրականացուցած էր այդ գլուխներէն, ինչ որ տեղի տուաւ ծանր քննադատութիւններու:

Գալով ելմտացոյցին, Պ. Տալատիէ չուզելով իր նախարարութեան կեանքը վտանգել խնայողութիւններու վիտանդաւոր ճամբուն մէջ, լաւագոյն համարեց միայն հարկատուներուն վրայ ծանրանալ՝ հոդ չէ թէ չորս միլիառի բաց մը ցուցնէ իր ելմտացոյցը:

Անցեալ կիրակիի եւ երկուշաբթիի բողոքի ցոյցերը սակայն — քաղաքական ինչ աստառ ալ որ պահուըտած ըլլայ անոնց տակ — ցոյց տուին որ եթէ նոյն իսկ այս նոր յաւելումները մարսեն Ֆրանսայի հարկատուները, ալ եւս չէ կարելի յուսալ եւ սպասել սակայն որ կարելի է նոր զոհողութիւններ պարտադրել անոնց՝ վաղը կամ ապագային:

Ուրեմն:

Խնայողութիւններու, եւ զանդուածային խնայողութիւններու ճամբան, եթէ փակուած մնայ այսպէս եւ հարկատուներն ալ իրենց կարգին մնան անդրդուող՝ սնանկութեան դուռն է որ կը բացուի պետութեան առջեւ:

Ու եւք մը այս ծանր կացութեան չափազանց դժուար է տեսնել ներկայ պայմաններուն մէջ, որովհետեւ բուն պայքարը ոչ թէ մէկ կողմէ հարկատուներու եւ պաշտօնէից ու միւս կողմէ կառավարութեան մէջ է որ տեղի կ՚ունենայ, այլ այն երկու ներհակ հոսանքներուն մէջ որոնք կը բաժնեն Ֆրանսայի քաղաքական կուսակցութիւնները եւ քաղաքական ըմբռնումները:

Քաղաքական պայքար ուրեմն ամէն բանէ առաջ, ինչպէս կ՚ըսէի այս յօդուածին սկիզբը, եւ այդ իսկ պատճառով չափազանց բարդ ու դժուարալուծելի:

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

«ՄԱՅԻՍ 28»Ի ՏՕՆԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

—·—

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

Այս տարի, ամբողջ պուլկարահայ գաղութը, բայց մասնաւորապէս Ֆիլիպէն արտակարգ խանդավառութեամբ տօնեց անկախութեան 15րդ տարեդարձը: Պուլկարահայ Թեմական Խորհուրդը, օրեր առաջ, յատուկ շրջաբերականով մը Թաղ. խորհուրդներուն յանձնարարած էր եկեղեցիներու մէջ կատարել հոգեհանգիստ ու պարգել պուլկարական եւ հայկական եռագոյնները:

Կարգ մը տարրեր, սակայն, Սոֆիայի մէջ միտք պղտորած ըլլալով, ներքին նախարարութենէն հրաման մը կ՚արգիլէր հայկ. եռագոյնին պարզումը: Բայց, Թեմական Խորհուրդի դիմումին վրայ, երկրորդ հրաման մը կ՚արտօնէր:

Ֆիլիպէի մէջ մարդիկ… հերոսացան՝ քանի մը ժամ պահել տալով այդ երկրորդ հեռագիրի հրամանը: Ու, ցուցմունքներով, « Պ. Սէրէմճեան » ընթերցարանի, ինչպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզադաշտի հայկ. եռագոյնները ոստիկաններուն վար առնել տուին: Երկսեռ բազմութիւն մը, առաւօտ կանուխ, մինչ կը կարծէր թէ առնուազն հոգեհանգիստ մը տեղի կ՚ունենայ, եկեղեցիին բակը եւ « Պ. Սէրէմճեան » ընթերցարանի առջեւ ոստիկաններով պաշարուած գտան: Վրդովումը չափ չունէր ու չէզոք հայրենակիցներ իսկ զայրոյթ կը յայտնէին: Կիներ կ՚առաջարկէին իրենց տալ եռագոյնը ու տանիլ եկեղեցի եւ հոգեհանգիստ պահանջել: Բայց, միշտ կը թելադրուէր ըլլալ պաղարիւն, քանի որ արգիլող ոստիկաններն իսկ կ՚ըսէին թէ « ձեզ ալ գիտենք, անանք ալ, սակայն ստիպուած ենք հրամանը գործադրել »:

Այս բոլորը, սակայն, աւելի մեծ խանդավառութիւն ու դրօշակի հանդէպ աւելի մեծ գուրգուրանք կ՚ըստեղծէին: Ժամը 10ի առեններ, ընթերցարանի վարն ու վերը ոչ միայն բազմաթիւ հայրենակիցներով լեցուած էր, այլեւ՝ փողոցը կը մնային շատեր: Անոնց մեծ մասը չէզոք տիկիններ ու պարոններ, անշուշտ, որոնք Դաշնակցականներէ աւելի յախուռն կ՚ուզէին ըլլալ: Բայց, ի վերջոյ կարելի եղաւ համոզել, ըսելով թէ անոնք կը ձգտին դէպքեր ստեղծել՝ յետին նպատակներով: Ընթերցարանի մէջ խռնուած ժողովուրդը սկսաւ միահամուռ երգել « Մեր հայրենիք » եւ « Շուշի Մարիձա »: Ընկ. Թափառական, որ Սոֆիայէն հրաւիրուած էր տօնին առթիւ, թելադրեց ըլլալ պաղարիւն: Պախարակեց ընդդիմադիրներու նախընտրած այս անվայել միջոցը ու բնորոշեց անոնց հոգեբանութիւնը: Խօսեցաւ նաեւ հիւր գտնուող Թրակիացի Պուլկար մը, որ, չափազանց վրդովուած, խիստ արտայայտութիւններ ըրաւ անոնց հասցէին:

Կէս օրէ վերջ, «Թրակիական Նունաք »ի ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդէսը: Հակառակ ժամը 2—3 տեղացող անձրեւին, ընդարձակ սրահը լեցուած էր անօրինակ բազմութիւն մըն էր: Ոչ միայն աթոռնեմութեամբ մը: Ոչ միայն աթոռնեայլեւ՝ անցքերը, սրահին վերջամասը եւ սրահէն մինչեւ կառոլռօյ՝ հաւիւրաւոր ոտքի մնացողներ կային: Առաւօտեան դէպքը այնքան գէշ ազդեցութիւն գործած էր որ, ժողովուրդը խուռներամ վազած էր սրահ լաւագոյն պատասխանը տալով: Ֆիլիպէն, որ միշտ խանդավառութեամբ կը տօնէ այս ու այլ տօներ, քիչ տեսած է այսքան բազմութեամբ որ եւ է տօնակատարութիւն: Երկսեռ երգչախումբը, զոր կը վարէր ընկ. Կ. Փափազեան, երգեց « Շուշի Մարիձա » եւ « Մեր հայրենիք », որոնք յոտընկայս ունկնդրուեցան: Յետոյ, տեղի ունեցաւ դրօշի պարզում: Մինչ երգչախումբը կ՚երգէր « Ողջոյն քեզի, Հայոց դրօշ »ը, հայ դրօշը կը պարզուէր, ու անոր քով նահատակներու յիշատակին կանգնած յաղթանակի կոթողին վրայ՝ քարտէսագրեալ Հայաստանը՝ հայ զինուորներէ պաշտպանուած: Պատկեր մը, որ անօրինակ ոգեւորութիւն ստեղծեց: Անկէ վերջ բեմ եկաւ հանդէսին նախագահը՝ ընկ. Կարօ Ղազարոսեան, որ փառաբանեց դրօշը ու անոր դէմ ոմանց ցոյց տըրուած վերաբերումը նկատեց դրօշակին ուժին ու ազգած մտահոգութեան ապացոյցը: Մայիս 28ը հռչակեց վերադարձ մը դէպի մեր պատմութիւնը եւ ձգտում մը դէպի վաղը, տօն մը՝ որ կը բնորոշէ հետեւողականութեան եւ պատեհապաշտութեան, ճշմարտութեան եւ խեղաթիւրումի, ինքնագնահատումի և ինքնաժխտումի դրականութեան եւ բացասականութեան պայքարը: Յետոյ հրաւիրեց յոգնախուռն բազմութիւնը յոտնկայս յարգել անխտիր բոլոր այն Հայերուն յիշատակը, որոնք ինկան՝ կերտելու համար մեր ժողովուրդի անկախութիւնը, ինչպէս նաեւ յիշատակը՝ Արամ Մանուկեանի՝ իբրեւ գաղափարական արտայայտիչը հայ անկախութեան, զօր. Նազարբէկեանին՝ որպէս զինուորական խորհրդանշանը անոր, ու Աւետիք Սահակեանին՝ որպէս քաղաքական արտայայտութիւնը անոր: Պ. Ե. Հէքիմեան գեղեցիկ առոգանութեամբ մը արտասանեց « եռագոյնին »ը, որմէ վերջ երգչախումբը երգեց « Իգկոէ՛յ, զօռա նա Սվօպօտա » (բոցավառէ՛, ազատութեան Արշալոյս) երգը: Պ. Թ. Թելլալեան պուլկարերէն արտասանութիւն մը ըրաւ, որմէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Թափառական: Ընկերը բնորոշեց այն պայմանները որոնց մէջ ծնունդ առաւ մանուկ Հայաստանը, ինչպէս եւ այն ճակատագիրը որ վիճակեցաւ իրեն: Դրուատիքը ըրաւ զայն ստեղծող ուժին: Վերլուծեց դրօշին էութիւնը: Բացատրեց թէ ինչու Դաշնակցութիւնը կը մնայ աննկուն պաշտպանը անոր ու ջերմեռանդ հաւատացողը վաղուան մեծ օրուան: Անդրադառնալով մեր քաղաքականութեան, ըսաւ թէ վարչաձեւերը ժամանակաւոր են ու իբրեւ տեւական փաստ կը մնան երկու տարրեր ու ազդակներ — հայրենիք եւ ժողովուրդ: Թելադրեց ամուր կառչիլ դրօշին, երբեք չթերահաւատիլ եւ, անոնց ուժ սպառելու ներքին անարժէք արգելքներուն դէմ, խմբուիլ « 28 մայիս »ով յատկորոշուող գաղափարաբանութեան շուրջ՝ երբ առիթը գայ միակամ ուժով թշնամին հարուածելու համար: Իր ճառը, ինչպէս նաեւ իրմէ վերջ խօսողներուն ու նախագահին ճառը յաճախ կ՚ընդմիջուէին որոտընդոստ ծափերով: Մակեդոնական եւ Թրակիացիներու միութեանց զանազան ներկայացուցիչներէն Պ. Տիմանոֆէվ փափաք յայտնած ըլլալով խօսելու, նախագահը զայն հրաւիրեց բեմ: Պ. Տիմանոֆէվ արագօրէն բնորոշեց Համիտէն մինչեւ մեր անկախութիւնը տեղի ունեցած դէպքերը եւ մեր յեղափոխականներու դերը՝ տալով շատերուն անունները, պախարակեց բացասական տարրերը եւ յոյս յայտնեց որ օր մը հայ ժողովուրդը եւս կը տիրանայ իր ամբողջական ազատութեան:

Ընկ. Թ. Արզումանեան պուլկարերէն լեզուով պատասխանեց, ու, պարզելէ վերջ թէ ինչպէս կարգ մը ազգեր դեռ անարդարութեան զոհն են, տեւական խաղաղութեան միակ պայմանը նկատեց ճնշուած ազգերու իրական ազատագրումը, « Առ Հայաստան » եւ « Կարսօն » խմբերգներէն վերջ ընկ. Կ. Պէրպէրեան կարդաց Ահարոնեանի « Յարգանք քեզ »ը՝ իւրայատուկ յուզականութեամբ մը: Երգչախումբը երգեց նաեւ « Մառի Մոմէ » պուլկարական պարերգը, որու միջոցին երկու փոքրիկներ « Քաղաչոք» պարեցին, պուլկարական տարազով: Ընկ. Օ. Քէչեան յատակ ու տիրական շեշտով մը արտասանեց «28 մայիս »ին ձօնուած բանաստեղծութիւն մը, որմէ վերջ ընկ. Թ. Արզումանեան կրկին բեմ եկաւ ու, յայտնելէ վերջ թէ երբեք պիտի չներուին դրօշին ու 28 մայիսի դէմ եղած անարգանքի փորձերը, կարդաց բողոքի հեռագիր մը՝ ուղղուած Թեմականին, նախարարութեան եւ Սոպրանիէի նախագահին՝ Թաղ. Խորհուրդի դէմ: Հասարակութիւնը որոտընդոստ ծափերով իր համամտութիւնը յայտնեց:

Ցայտագրին ամէնէն վերջին թիւն էր հայ գիւղը՝ իր երգերով ու պարերով: Բեմին վրայ, աղբիւրին քով ու ծառերու շուքին, հայ աղջիկներ ու երիտասարդներ, կուժերով ու սրինգով, որոնք երգեցին ու պարեցին՝ խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին հասցնելով: Յետոյ, ժողովուրդը, ոտքի, միահամուռ, սկսաւ երգել « Մեր հայրենիք »ը:

⁂ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը բառ սովորութեան, նոյն գիշեր իր մարզադաշտին մէջ կազմակերպած էր «Կրակի շուրջ »ը: Ամբողջ դաշտը լեցուն էր: Խանդավառ ճառ մը խօսեցաւ ընկ. Թափառական: Յետոյ, հազար հոգինոց այդ բազմութիւնը, հայկ. եռագոյնը առջեւէն պարզած, ամբողջ չորս ժամ շրջեցաւ փողոցէ փողոց, երգելով ազգային երգեր: Այն ոստիկանները, որոնք առաւօտ կ՚արգիլէին դրօշի պարզումը, հիմայ, երկրորդ հեռագրին բացուելէն վերջ, կ՚ըսէին.

— « Երգեցէ՛ք, կեցցէ՛ անկախ Հայաստան »…

ԹՂԹԱԿԻՑ

Հայրենիքի օգնութեան գործը

—··—

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Մեր կարօտակէզ սրտերուն ի՜նչ մօտիկ ու քաղցր գործ է հայրենիքի օգնութիւնը:

Չկայ աւելի գեղեցիկ ու նուիրական պարտականութիւն մը, քան օժանդակել ամբողջ արեւելքի « դրախտավայր » Հայաստանին. Արեւելքի մեր Զուիցերիային:

Այսպէս ըսին ինծ, իմ վարժապետներս, տարագիր ինծի պէս:

Դժբախտաբար չեմ տեսած հայրենիքս, բայց տեսած եմ Զուիցերիան:

Ցանցանքը մերը չէ, եթէ չենք ճանչնար մեր հայրենիքը, եւ խորապէս կը սիրենք զայն:

Ու վերաշինական մեծ արշաւանք մը, ամէն կողմէ, ամէնուն լեզուին վրայ:

Իր բնական գեղեցկութիւնը հայրենիքի անխաթար պահելու ջա՞նք, թէ արդէն մաշած ու հնամենի զգեստին կարկտան:

Ի՞նչ ընեմ, հակառակ իմ ջերմ հայրենասիրութեանս, անկարելի կ՚ըլլայ իրականութիւնը պարտկել եւ առաջինին պատրանքը տալ:

Հայրենիքի վերաշինութիւնը նոր զգեստ չէ, իր հրապուրիչ գեղեցկութեան համապատասխան համազգեստ չէ, ինչպէս Զուիցերիան, այլ կարկտան, կարկտան…

Գեղանի աղջկան մը պէս, իր համեստ ցնցոտիներու մէջ իսկ հրապուրիչ է ան:

Բայց թող կարկտան ըլլայ: Մինչդեռ բարի ծաղիկ հարուստներ ունինք որոնք իրենց հարստութեամբ երկիրը իրական դրախտ կրնան դարձնել:

Ո՞վ է որ չզգար, չի քարոզեր, չի փառաբաներ հայրենիքի օգնութեան, վերաշինութեան պահանջները եւ առաւելութիւնները:

Դաշնակցականն ալ, Ռամկավարն ալ, Հնչակն ու « չէզոք »ն ալ, համայնավարն ալ, հարուստն ու աղքատը հաւասարապէս:

Ի՜նչ գեղեցիկ պատկեր.— Ամբողջ ժողովուրդը կը քարոզէ եւ կը մտածէ օժանդակութեան մասին: Միայն թէ՝ խօսքով…

« Ծովի չափ խիղ ինծմէ, եթէ խօսքով փիլաւ եփի », կ՚ըսէ ժողովրդական առածը:

Եւ սակայն, հայրենիքի օգնութեան գործը դարձած է քար գայթակղութեան, զանազան նպատակներու շահագործման աղբիւր, ուղկան՝ պղտոր ջուրերու:

Ո՞վ իրաւունք ունի օգնելու եւ ո՞րու միջոցաւ:

Մեզմէ վրայ այդ նպատակին համար մարմին մը կայ՝ Հօկ, որ դարձած է հոգ մը կատարելապէս:

Նպատակս հազար անգամ կրկնուած խրոզութեան մասին խորհրդածել չէ, այլ վերլուծել այն յորդորները որ կը տեղան աջ ու ձախ.

— Տուէք, օժանդակեցէք հայրենիքի վերաշինութեան:

Կը մոռնաս բոլոր անիրաւութիւնները որ ի գործ կը դրուին ներսը: Կը մոռնաս տգեղ պայքարը զոր կը մղեն մեզի դէմ, եւ մանաւանդ կը մոռնաս բոլոր կոպիտ, տգեղ հայհոյանքները զոր կը նետեն մեր երեսին: Ու խղճիդ կանչին անսալով, կը փորձուիս, անձամբ ու հազար տառապանքներով վաստկած քանի մը լուման յատկացընել այդ նպատակին:

Եւ սակայն, ամենակոպիտ ձեւով մը կը մերժեն.

— Ձեր դրամը պէտք չէ…

Օրինակները բազմաթիւ են:

Ու կը շուարիս, որո՞ւ միջոցաւ ի՞նչպէս օգտակար ըլլաս հայրենիքիդ:

Տարբեր ուղղութեամբ կ՚ուզես օգտակար ըլլալ:

Հօկերը հանդէս ունին ի նպաստ հայրենիքին կամ ներգաղթին: Կը վազես կ՚երթաս շան քարոզ մտիկ ընելու համար:

Որպէսզի հաստատեմ ըսածներս եւ ցոյց տալու համար Հօկերու խառնակչութիւնը գաղութներու մէջ, բաւական է յիշել դեռ վերջերս պատահած իրողութիւն մը:

Անցեալները վերոյիշեալ կազմակերպութեան կողմէ կը ներկայացուէր « Անուշ » օփերան: Հակառակ տեսած ըլլալուս, ի սէր նպատակին գացի:

Եթէ մեծ բանաստեղծը՝ Թումանեան, ողջ ըլլար, հաւատացէք որ Սիպերիա կը ղրկէր դերակատարներու ամբողջ խումբը, քանզի գեղեցիկ այս կտորը հազար անգամ հազար ձեւով խաչեցին, հանդիսականներու դժգոհանքին արժանանալով:

Բայց, ներկայացման խեղճութիւնը չէր որ պիտի նկարագրէի:

— Միջնարարին վարագոյրին ետեւէն մարդուկ մը դուրս ինկաւ, եւ ըսկսաւ փչել, հա փչել…

Մրթմրթացողներ ու սուլողներ ալ պակաս չեղան:

Ու բոլոր լաւ տրամադրութիւնները խորտակուեցան:

Շատեր զղջացին, երդուընցան անգամ մըն ալ չգալ Հօկի հանդէսին:

Ու հայրենիքը վնասեց տխմարի մը երեսէն: Կը վնասէ ու պիտի վնասէ:

Այժմ, դուք բոլոր առաջնորդներ, դուն ինքդ « Յառաջ », երբ մեզ կը քարոզէք եւ ցոյց կուտաք հայրենիքի եւ վարչաձեւի տարբերութիւնները եւ կը քաջալերէք ու կը համոզէք որ օգնենք, ըսէք, այս խեղկատակութիւնները մեզ չե՞ն պաղեցներ:

Երբ բացարձակ օգնութիւնը կը մերժեն, անուղղակի մասնակցութիւնը կը դիմաւորեն հայհոյանքով եւ նախատինքով, ըսէք, այն ատեն ի՞նչով օգտակար ըլլալ:

Պէտք է գիտնալ որ, բոլոր նպատակներէն վեր է մարդկային արժանապատուութիւնը, զգացումը: Այս կ՚ըսեմ շատ հանդարտ, առանց քաշուելու:

Հայրենիքի օգնութեան ճամբան ո՞րն է…

Կ. ՊՈԼԻԿԵԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ԿԱՑՂԱԾ

—·—

Աթէնքէն հեռագրով կը հաղորդեն հետեւեալ անօրինակ դէպքը. —

Քորֆուի Ակրիսէ գիւղին մէջ, կատղած շուն մը խածաւ Եօրկի Էֆթիմեան: Այս վերջինը իր կարգին խածաւ իր զաւակները, որոնք նոյնպէս կատղելով, խածին իրենց մայրը: Այսպէս ամբողջ ընտանիքը կատղեցաւ եւ գրացիները խուճապահար պաշարեցին տունը: Ոստիկաններուն գալէն առաջ, գիւղացիները յաջողեր էին մեկուսացնել մայրը եւ զաւակները: Բայց չկրցան զսպել հայրը, որ կատաղօրէն կը խածնէր մօտեցողը: Այն ատեն գիւղացի մը հրացանը պարպելով գետին փռեց կատղած մարդը: Ընտանիքին միւս անդամները հիւանդանոց փոխադրուեցան:

...ՋԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ՇԱՐԺՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԼԷՆԻՆԸ ՀԱԿԱՌԱԿԱԾ Է ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱԺԱՆՄԱՆ

«Միլլիեթ» շարունակելով իր յու...ը, կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ.— ...ը կողմ սկսած են հասկնալ թէ ...մէն կողմ սկսած ...րաժեշտ է փոխել Սէվրի դաշնա...ը: Շատ մը եւրոպական թերթեր ...կողմէ կը քննադատեն Յունաս...ը, միւս կողմէ կ՚ընդունին Թուր...ը իրաւունքը: Լոյտ Ճորճ եւ Լորտ ...ն անգամ տարակարծիք են, հե...ն ...ը ...ոյժ տալու խնդրի մա...ն:

...կի բանակը օրէ օր կ՚ուժովնայ, ...կանաբար կը ձախողի միջազգա...ն ամէն կարգադրութիւն որ առանց ...համաձայնութեան եղած է: Եւ եթէ ...կի բանակը օր մը ժամանակ չթո...ը թշնամիներուն նաւ նստելու, պա...ը, պատասխանատուն անոնք պիտի ըլլան:

...ոլսոյ յոյն Պատրիարքարանը քա...ղաքական դեր մը չունի, բայց ամէն ...ը կը խառնուի: Այսպէս, Լոնտո...ն Խորհրդաժողովին մասնակցու...թեան խնդրին մէջ, Էնկիւրիէն եւ Պոլ...սէն աւելի գործունէութիւն ցոյց տը...ւ: Բարեբախտաբար, Համաձայ...նական պետութիւնները երես չտուին ...ր: Ամէն պարագայի մէջ, ժամա...ը մեծ ազդակ մըն է ի նպաստ մե...զ:

Թուրքեւխորհրդային բարեկամու...թիւնը օրէ օր քիչ մը աւելի կ՚ուժով...նայ: Պահ մը, կարգ մը հոգեր ծայր ...ին: Ռուսիա համաձայնած է Անգ...լիոյ հետ, ընդդէմ արեւելեան երկիր...ներուն: Այս լուրը միայն եւրոպական ...թերթերու մէջ չհրատարակուեցաւ, ...գործակալութեանց միջոցաւ ալ ...ապրդուեցաւ իբրեւ իրողութիւն: ...Հետեւաբար իրաւունք ունէինք մտա...հոգուելու: Ճիշդ է, քաղաքականու...թեան մէջ հաւատարմութիւն չի կր...նար ըլլալ, բայց յեղափոխական Ռու...սիոյ ալ թշնամի ճակատը անցնիլը՝ ...համար նիւթական եւ բարոյական նե...ցութեան մատնել մեզ: Անցեալ շար...թու, սովիէթ արտաքին գործավար ...Չիչերին հեռագիր մը ղրկեց, որով կը ...յայտնէ թէ այդ տեսակ բան մը չը...կայ:

Արդէն, Լէնինի կառավարութենէն ...կինք սպասեր այդ տեսակ ընթացք ...ը: Ընկեր Լէնին աշխարհի յայտա...րարեց թէ, հակառակ ամէն բանի, ...պահուած պիտի մնայ արդարութեան եւ մարդկայնութեան նշանաբաններուն:

Երէկ իմացայ որ Համաձայնական պետութիւնները սա առաջարկը կ՚ընեն Ռուսիոյ:

— «Պատրաստ ենք ճանչնալու ձեր նոր վարչաձեւը եւ օգնելու ձեզի, պայմանաւ որ դուք ալ հրաժարիք ձեր քարոզութենէն եւ արեւելեան երկիրները բաժնենք մեր մէջ»:

Լէնինն ալ սա պատասխանը տուած է.

— «Անցած է ազգերը կողոպտելու շրջանը: Անոնք ալ ձեզի ու մեզի նման ապրելու իրաւունք ունին: Իրենց ճակատագիրը իրենք պիտի որոշեն: Իրաւունք չունինք խառնուելու անոնց գործերուն»:

Դէպքերը հաստատեցին որ Արեւելքի երկու գլխաւոր պետութիւնները պարտաւորուած են իրարու ուժ տալ: Արդարեւ, նոր Թուրքիան, իր դուռները փակելով Համաձայնականներուն առջեւ, կարեւոր դեր մը կատարեց ռուսական յեղափոխութեան յաջողութեան մէջ: Եթէ Համաձայնական պետութիւնները կարենային Անատոլուի ճամբով քալել Կովկասի վրայ, Խորհրդային Ռուսիոյ վիճակը շատ դէշ պիտի ըլլար:

Միւս կողմէ, եթէ կարմիր բանակը չյաղթէր Վրանկէլի ուժին, Համաձայնական պետութիւնները կրնային հիւսիսէն ճնշել եւ Կովկասը գիւրութեամբ ոտքի հանել մեզի դէմ:

Ամէն պարագայի մէջ, եթէ անցեալի մեր մեղքերը մեծ ու ծանր իսկ ըլլան, աստուածային արդարութեան ապրիլը դեռ չէ ցամքած:

Հասկնալու համար թէ յեղափոխութեան ճամբուն վրայ որչափ հեռաւորութիւն կտրած ենք, կը բաւէ բաղդատել այսօրը՝ անցեալ տարուան այս օրերուն հետ: Վերջին ամսուան ընթացքին, քանի ըմբոստութիւն զսպեցինք, քանի գրաւումներու դէմ դըրինք: Սուլթանն ալ ճակատ դրաւ մեզի, բայց բոլոր յարձակումները ապարդիւն անցան: Ներքին եւ արտաքին թշնամիները, որոնք «հրոսակ» կը կոչէին մեր ազգային պետը, հիմա «ազգային ղեկավար» անունը կուտան անոր:

Հայաստանի գործերը մասնաւորապէս կը գնահատուին ամերիկեան շուկաներուն մէջ: Թէեւ ամէն կարելիութիւն ունինք շատ աւելի բարձր զարգացման հասցնելու գործագործութիւնը, քանակի կամ որակի տեսակէտով, սակայն ներկայիս անհանդուրժելի պայմաններու մէջ կը կատարուի նիւթերու մշակումը: Բուրդի վերամշակման ընթացքին՝ թելին որակին վրայ մեծ չափով կ՚ազդէ մասնաւոր պահեստներու եւ չորանոցներու պակասը:

Բուրդի մթերման Հայաստանի բաժինը գործագործական միութեան կը յանձնէ բուրդ մը, որ ոչ գոյնով կը համապատասխանէ աշխատանքին, ոչ ալ տեսակէտով: Միութիւնն ալ չունի տակաւին սեփական ներկատուն: Ներկատունը կը պատկանի «Արարկիր» արհեստանոցին: Ներկուած թելը յաճախ անգործածելի է:

Հայաստանի գործերուն թելերը կը ներկուին ռուսական ներկերով: Ռուսական ներկով պատրաստուած գորգերը արտասահմանի մէջ շատ մեծ արժէք կը ներկայացնեն գոյներու դիմացկունութեան պատճառով: Անհրաժեշտ է օգտագործել Հայաստանի մէջ ծանօթ բոլոր բուսաներկերը, — դեղնածաղիկ, տորոն, ընկոյզի կեղեւ, որդան կարմիր, եւայլն:

Գորգին որակին համար նշանակութիւն ունի նաեւ հէնքին եւ միջնաթելին ծառայող բամպակի թելին տոկունութիւնը: Այս տեսակէտէն, Լէնինականի հիւսուածեղէնի գործարանը տոկուն թել չի կրնար հայթայթել տակաւին: Անհրաժեշտ է նաեւ ուշադրութիւն դարձնել գորգերու գեղարուեստական ձեւին: Ցաւալի է որ գորգագործութեան արհեստանոցի միակ նըկարիչն ալ ճամբու դրուած է:

Մինչեւ հիմա Հայաստանի գործերը կ՚արտածէին առանց լուալու, մինչդեռ արտասահմանի մէջ քիմիական լուծոյթով լուացուած գորգերն են, որ կը փնտռուին: Նախ քան շուկայ հանելը, մեր գորգերը կը լուացուէին արտասահմանի մէջ մասնաւոր հաստատութիւններու կողմէ, այս պատճառով կը ստիպուէինք օտար դրամ վճարել: Անցեալ տարուընէ սկսեալ գորգագործական միութիւնը ձեռնարկած է գորգերու քիմիական լուացումին: Այդ փորձը դրական արդիւնք տուաւ: Այդ ձեւով լուացուած գորգերը արտասահմանի մէջ աւելի սուղ կը ծախուին, քան չլուացուածները: Արտաքին առեւտուրի գործավարութիւնը, նկատի առնելով որ յաջողեցանք գորգերու քիմիական լուացումը կատարել մեզ մօտ՝ առանց օտար դրամ հոսեցնելու դէպ ի արտասահման, Հայաստանի գորգագործական միութեան յատկացուց 170 հազար րուբլի, որպէս զի հիմնուի գորգերու լուացարան մը մեքենայական ձեւով: Այդ գործարանին շինութիւնն արդէն սկըսած է եւ կ՚աւարտի այս տարուան վերջը: Գորգերը լուալու համար արդէն պատրաստ է առաջին փորձնական մեքենան, շինուած Երեւանի մեքենագործարանին մէջ: Այդ մեքենան սկըսած է բանիլ մայիս 15էն ի վեր: Գորգերու քիմիական լուացման այս ձեւը Հայաստանի մէջ դեռ ծանօթ է միայն Յունաստանէն եկած քանի մը մասնագէտներու: Անհրաժեշտ է մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնել, այդ մասնագէտներուն տալու համար ամէն յարմարութիւն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Մէհմէտ Ասըմ պէյ կը գրէ «Վագըթ»ի մէջ (20 մայիս).—

Վիճակագրական ընդհ. տնօրէնութեան Պրուսայէն ղրկուած ծննդեան եւ մահուան վերջին ցանկը ցոյց կուտայ որ այդ քաղաքին մահերուն թիւը ծնունդներու թիւէն շատ է: Միւս կողմէ, կ՚ըսուի թէ Պոլսոյ մէջ ծննդեան արձանագրութիւնները մահերու արձանագրութիւններէն շատ են: Արդեօք իրապէս Պրուսայի նահանգին վիճակագրական այդ ցանկին համաձայն այդ նահանգին բնակչութիւնը վտանգաւոր նուազո՞ւմ մը ենթակայ է: Ասոր փոխարէն՝ Պոլսոյ բնակչութիւնը կ՚աւելնա՞յ:

Այս հարցման անմիջապէս կրնանք սա պատասխանը տալ.

— Ոչ վիճակագրութեան նայելով տխրեցէք, ոչ ալ թերթերուն հաւատալով ուրախացէք ...

Իրականութիւնը սա է որ, Պոլսոյ եւ Պրուսայի մէջ, ու երկրին որ եւ է մէկ վայրը, բնակչութեան արձանագրութիւնները, մահուան եւ ծնունդի արձանագրութիւնները ճիշդ չեն: Ասոր ամէնէն գլխաւոր պատճառը վիճակագրական արձանագրութեանց շատ խառնակ եւ երկար – բարակ ձեւակերպութիւնն է: Օրինակ, զաւակ ունեցող մը ծննդեան այդ դէպքը արձանագրել տալու համար տեսէք ինչեր պէտք է ընէ. — Նախ, արձանագրութեան վարչութեան կը դիմէ, տպագրեալ ցանկ մը կ՚առնէ, կը լեցնէ, երկու վկայ կը գտնէ, ստորագրել կուտայ, թաղին մուխթարին եւ Ծերոց Ժողովին հաստատել կուտայ, կը տանի պաշտօնեային: Վերջինը զայն կ՚առնէ, կը բաղդատէ հօրը եւ մօրը թուղթերուն հետ, կ՚առնէ ծախքը, կուտայ անձնաթուղթը: Իսկ եթէ իր մօտ չեն ծնողքին արձանագրութիւնները, կը գրէ պատկան պաշտօնեային, կարծիքը կ՚ուզէ, ամիսներով պատասխան չիգար. եթէ գայ ալ՝ կընայ սխալ գալ. սրբագրելու համար ամիսներով գործողութիւն: ... Ատենօք, Թուրքիոյ մէջ, պիւռճէն ծախսի գումար մը ունէր վիճակագրական պաշտօնեաներուն համար: Երեք ամիսը անգամ մը ամէն գիւղ կ՚այցելէին, կը պտտէին, նոր ծնունդներն ու մահերը կ՚արձանագրէին: Այս ձեւը վերցաւ՝ դրամի պակասէն: Ու այսօր վիճակագրական տետրակներուն մէջ տեսնուող թիւերը բնաւ չեն համապատասխաներ իրականութեան: Թէեւ տասը տարին անգամ մը ընդհ. վիճակագրութիւն կ՚ըլլայ. այս արձանագրութիւնները ի՞նչպէս կրնան կանոնաւոր նկատուիլ: Ուրեմն, այսօրուան վիճակին դարման մը գտնելու է:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ

Պրուսայէն Պոլիս բերուած 21 համայնավարներուն դատավարութիւնը Պրուսայի մէջ կատարուելու որոշում տուած է ընդհ. դատախազութիւնը: Այս պատճառով, ամբաստանեալները հսկողութեան տակ Պրուսա ղրկուեցան:

Պրուսա տարուած համայնավարներուն մէջ կը գտնուի նաեւ բանաստեղծ Նազըմ Հիքմէթ պէյ, որուն դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ Եղենագատ ատեանին առջեւ: Բանաստեղծն ալ կը տարուի, որովհետեւ կասկածներ կան որ ան Պրուսայի մէջ գաղտնի կուսակցութիւն մը կազմելու ձեռնարկներ ըրած է: Պրուսայի դատավարութիւնը աւարտելէն վերջ, Նազըմ Հիքմէթ պէյ դարձեալ Պոլիս պիտի բերուի, իր դէմ բացուած միւս դատերը տեսնուելու համար:

Պրուսայի ամբաստանեալները 21 հոգի են թէեւ, բայցասոնցմէ ոմանք տարբեր տեղեր եւ ոչ ձերբակալեալ վիճակի մէջ կը գտնուին: Պոլսէն տարուելիքները 16 հոգի են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

Տիվրիկէն եկող ճամբորդներու տեղեկութեանց համաձայն, հոն կը գտնուին 60 անդամէ բաղկացեալ 16 ընտանիքներ: Շրջակայ գիւղերուն մէջ ալ հետեւեալ թիւով Հայեր կան. — Արմութաղ՝ 25 հոգի, Օտուր՝ 25, Աշուշէն՝ 20, Խունավիլ՝ 35, Զիմարա՝ 10, Ս. Յակոբ՝ 2, Կիւրսան՝ 1:

Հայերը հողագործութեամբ կը զբաղին եւ լաւ վիճակ ունին:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՓԱՅՏԸ ԱՊԱՀՈՎՈՒԱԾ

Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը իր վերջին նիստին զբաղեցաւ նաեւ Հիւանդանոցի տօնախմբութեան հաշիւներով: Տեսնուեցաւ որ տարեկան փայտին եւ ածուխին համար 2500 ոսկի ապահովուած է, իսկ պնակներէն 300 ոսկի գոյացած է: Սեղանի եւն.ի համար ալ 400 ոսկի ծախք եղած է:

Այս հասոյթը գոհացուցիչ կը նկատուի, նկատելով որ ընդհանրապէս միջին դասակարգի ազգայիններն էին որ ներկայ գտնուեցան սեղանին:

⁂ Հիւանդանոցի Փիլմը քանի մը օրէն պատրաստ պիտի ըլլայ ամբողջովին, որովհետեւ տարեդարձի վերջին հանդիսութիւններն ալ նկարուեցան եւ միացուեցան անոր:

ՄԱՄՈՒԼ

Մտահոգ Թուրքիան

Հանրապետութեան պաշտպանութեան նոր օրինագծին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք օրը օրին, Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ (31 մայիս).

— «Թուրք կառավարութեան կողմէ վերջերս պատրաստուած օրինագիծը սակայն, եղական պարագայ մըն է տէրութիւններու կեանքին մէջ: Տասնեւերեք առանձին յօդուածներէ բաղկացած այդ օրինագիծը, այս օրերուն, երբ արտաքին պատերազմներ չկան եւ ոչ մէկ բացառիկ կացութիւն ստեղծուած է Թուրքիոյ սահմաններուն վրայ, արժանի է լուրջ ուշադրութեան: Կը նշանակէ ուրեմն որ ներքին ուժեղ ցնցումներ, դաւադրութիւններ եւ հակակառավարական շարժումներ գոյութիւն ունին, որոնք կը տարածուին ժողովրդական լայն խաւերուն մէջ: Կ՚արժէ առանձին ուշադրութեամբ կարդալ եւ վերլուծել այդ յօդուածները: Թուրք կառավարութիւնը իր մշակած նոր օրինագծի առաջին յօդուածով խիստ պատիժներ կը սահմանէ անոնց համար՝ որոնք Թուրքիոյ հանրապետութեան հողերուն ամբողջութիւնը կամ մէկ մասը օտար վարչութեան մը յանձնելու, կամ պետութեան անկախութիւնը նուազեցնելու եւ կամ երկրին մէկ մասը կառավարութեան վարչութենէն դուրս հանելու փորձ կ՚ընեն:

Բացատրութիւնը շատ որոշ է. կը հետեւի որ Թուրք հանրապետութեան ամբողջութիւնը վտանգի տակ է. ներքին հոսանքներ կան, որոնք համաձայն չեն ներկայ ընդարձակածաւալ տարածութեան պահպանումին, քանի որ ի վիճակի չեն զանոնք մշակելու եւ բերրիացնելու: Եւ իրականին մէջ ալ Արեւելեան Նահանգները բոլորովին անմարդաբնակ եւ աւերակ դարձած են: Երեսուն միլիոն բընակչութեան բաւելու չափ ընդարձակ հողամասեր ունեցող երկրի մը մէջ հազիւ 8—9 միլիոն ժողովուրդ կը բընակի, որ մատնուած է չափազանց թշուառ եւ ողբերգական վիճակի մը: Թուրք գիւղացիութիւնը անօթութենէ կը հիծի. երկրագործութիւնը, որ նախնական պայմաններու սահմանին մէջ կը գտնուի դեռ, ներքին նահանգներու մէջ բոլորովին յուսահատութեան մատնած է գիւղացիութիւնը, որովհետեւ փոխադրական միջոցներէ զուրկ ըլլալով, իրենց արտադրութիւնները փճացման դատապարտըւած են:

Այս պայմաններուն տակ գտնուող ժողովուրդ մը անհաւանական չէ որ Թուրքիոյ ամբողջութեան դէմ շարժում ստեղծէ եւ փափաքի օտար տէրութեան մը ժամանումը: Եւ կամ, զուցէ շարժումներ ալ կան ներկայ Թուրքիոյ մէկ մասին հովանաւորութիւնը յանձնելու օտար տէրութեան մը: Յայտնի չէ այժմ թէ՝ որո՞նք են այդ շարժումներու հեղինակները եւ ո՞րքան ուժ ունին. նմանապէս յայտնի չէ թէ՝ Թուրքիոյ ո՞ր մասը ո՞ր տէրութեան կ՚ուզեն յանձնել: Մօտ ատենէն, երբ ի զօրու դառնայ նոր օրինագիծը վաւերացուելէ վերջ Ազգ. Ժողովէն, երեւան կը հանուին ներքին ծալքերը այդ դաւադրութեանց: Սակայն այժմէն իսկ կարելի է որոշապէս ըսել թէ երկու ճակատներու վըրայ սպառնալիքներ կան Թուրքիոյ դէմ, մէկը՝ սովետական Ռուսիայէն՝ համայնացնելու համար Թուրքիան, իսկ միւսը՝ իտալական վտանգը՝ օգտագործելու համար Թուրքիոյ ընդարձակածաւալ եւ ամայի տարածութիւնները: Առաջին վտանգը շատ ուժեղ կերպով շեշտուած է վերջերս եւ համայնավարական շարժումներն ու փրոփականները տարածուած Թուրքիոյ բոլոր մասերուն մէջ: Մոսկուան Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ պարտուելէ եւ իր բոլոր վառ յոյսերը թաղելէ վերջ արեւելեան ճակատի վրայ, այժմ բուռն թափով մը նուիրուած է Թուրքիան խորհրդայնացնելու՝ անկէ եւ մօտէն սպառնալու համար Եւրոպայի: Թուրք թերթեր, այս օրերս, լեցուած են համայնավարներու գործունէութեան եւ շարժումներու արձագանգներով եւ դատարաններու կողմէ տրուած խիստ պատիժներու լուրերով»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԱՔԻԻ ՋՐԱԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

Շաքիի (Սիսիանի շրջանին մէջ) ջըրաելեկտրակայանին շինութիւնը ըսկսաւ մայիս մէկին: Դժբախտաբար աշխատանքը դանդաղ կ՚ընթանայ, որովհետեւ բանուորները կը պակսին: Անհրաժեշտ 100 բանուորի տեղ կ՚աշխատին 20 հոգի միայն: Աշխատանքի նախագիծերն ալ պատրաստ չեն:

ՋԳԱԽԷԺԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Մոսկուա վաւերացուց Երեւանի մէջ ջգախէժի (քաուչու) պատրաստութեան գործարան մը հիմնելու ծրագիրը: Այդ գործարանին շինութեան պիտի նպաստեն Քանաքեռի կայանին ելեկտրական աժան ուժը եւ Երեւանի բնածուխի երկրորդ գործարանին արտադրութիւնը:

Ջգախէժի գործարանին շինութիւնը յայտարարուած է «հարուածային»: Շինութեան համար այս տարի, երկրորդ կիսամեակին, պիտի յատկացուի 15 միլիոն րուբլի: Հայթայթուած են անհրաժեշտ մեքենաները եւ շինութեան նիւթերը:

Այս գործարանին բանիլը կախուած է Քանաքեռի եւ բնածուխի երկրորդ գործարաններուն շինութենէն:

ԳՈՐԳԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ասիա Անանեանի մէկ փոքրիկ ուսումնասիրութենէն, (ուրիշ անգամ մըն ալ նոյն ստորագրութեամբ գիւղատնտեսական յօդուածէ մը քաղեր էին թանկագին տեղեկութիւններ).—

Գորգագործութիւնը Հայաստանի արտածելի ապրանքներուն մէջ առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէ: Հայաստանի գորգերը արտասահմանեան շուկաներուն մէջ իրենց որակով շատ բարձր կը գնահատուին: Եւ հետզհետէ կ՚աւելնայ Հայաստանի գորգերուն պահանջը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՐ (քերթուածներ, 1919-1933): Գրեց՝ Վահան Թէքէեան: Տպ. Փարիզ, 1933: Գին 12 ֆրանք: Հասցէ.— V. Tékéian, 22 rue Saint Sulpice, Paris (6e): Վճարում կանխիկ: Գրավաճառներուն հարիւրին 25 զեղչ:

ԶԱՆԳ, ամսաթերթ Կալկաթայի Հայ Ճեմարանի ուսանողաց, թիւ 1 եւ 2:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՐԵՒԻ ԽԱՒԱՐՈՒՄԸ

(ԻՐԻԿՆԱՎԷՊ)

...Ինքնավստահ՝ անոր քալուածքը, ...երբ փողոցէն կ՚անցնէր, քրտինք թա...թած ու յոգնած մշակին պէս, որ կը ...բէ ծանր ու հպարտ քալել հասակ ...նետած արտերուն մէջէն:

Աջ ու ձախ չի նայիր, հայեացքը ...միշտ գետինն է, տրեխին վրայ, տը...ղոց նման՝ որոնք իրենց կարմիր կօ...շիկներուն նայելու անզուսպ բաղ...ձանքն ունին: Կը սոսկար բաց պա...տուհաններէն կամ դռներէն ներս նա...յելէ, աշխարհը փորձանաւոր է, վա՜յ ...անոր որ կը հրապուրուի անկէ, կը ...մտածէր, ապա եթէ բաց պատուհանէ ...մը, գեղանի հարսի մը ճկլտուն աչքե...րը հանդիպէին իրենին ... :

...Կնոջ աչքը՝ մեղքի ճամբան է, ու ...անոր մազին խուզքը մեղքի անյատակ ...անդունդ: Այս մտածումներուն առջեւ ...անոր մարմինը կը սրսփար ու պաղու...թիւն մը սահ կուտար կռնակէն վար...վար ... : Կը հաւատար աչքերու կախարդանքին, մարդկային մոլորանքը հոնկէ կը թափանցէր հոգիին: Ասոր համար, փողոցէն անցած միջոցին կը պղտիկցնէր բիբն ու տեսողութիւնը, կոպ կոպի վրայ կը բերէր, քով քովի եկող երկու փեղկերու պէս. ուրկէ միայն աղօտ լոյս մը թեւ կ՚առնէր, կը կաթէր գետինը, տրեխին վրայ...

Ամուրի մը: Երդում ըրած էր անեղծ պահել մարմինը, չզրկուելու համար երկնային վարձատրութենէն, որուն սրտանց կը հաւատար: Արդէն, ան վաղուց զգացած էր դռնակը սրտին, որ սէրը չմտնէ ներս՝ ապականութեան հովերով: Խօսելու ատեն չէր նայեր դիմացինին, մանաւանդ երբ խօսակիցը կին մըն էր: Պառաւներու քով՝ համարձակ էր, աչքերը քիչ մը կը բացուէին, այդ պահուն, կարելի կ՚ըլլար նշմարել ճերմկուցը՝ որ մըշուշէ ծածկուած լիճի մը կը նմանէր ... :

Ծղնաւորի մը արտաքին երեւոյթ: Մազերը՝ անխնամ, մօրուքը՝ ցանուցիր, արեւի ջերմութենէն ծռած ցախին պէս. դէմքը՝ ճերմակի զարնող կապոյտով. ճակատին վրայ՝ երակները ուռած, ու տարօրինակ վայրէջքով մը յօնքերու արանքէն: Ամառ – ձմեռ նոյն հագուստով, որովհետեւ հագուստի համար ալ իւրայատուկ տեսակէտ ունէր, «ինքզինք զարդարողը, սատանային կը ծախէ իր հոգին»: Գիւղին մէջ՝ սուրբի համբաւով, ծերերը կը պատկառէին իրմէ, անոր անձին մէջ հոգեկան կատարելութիւն նշմարելով: Պառաւներուն աչքին լոյսը, որու խորհուրդին կը դիմէին յաճախ: Հրաշքի մօտեցնող Պատմութիւնով մը կը սկսէր անոր կեանքը ... :

Դպրոցական չէր: Ինքնաշխատութեամբ սորված էր գրել – կարդալը. գիւղին մէջ մինակ անիկա գրիչ շարժել գիտէր, որով՝ նամակ կը գրէր, գիրք կը կարդար: Վերջապէս անիկա, «տիվիթ» ունէր, աչքի խտուտին նըմանող գլուխ մը, չերեփի պոչ մը, մէջը ծակ, ուր կը պահէր գրիչը, երբ ըսէին նամակ մը գրէ, գօտիէն վար կ՚առնէր «տիվիթ»ը, պոչին դռնակը կը բանար. կը հանէր գրիչը, կը թաթխէր «տիվիթ»ի աչքին մէջ, ու տարօրինակ գիծեր կը քաշէր թուղթին վրայ կը գրէր, բայց աւելի զարմանալին կար, այդ գիծերը կը կարդար:

Ամէն առտու – իրիկուն, այծի մորթ մը կը փռէր գեղամէջը, թթենիի մը տակը: Անմատչելի, խոժոռ ու ինքնահաւան:

— Հաճի, ոտքդ պագնեմ, զարիպ զուրպաթիս գիր մը գրէ:

Հաճին վար կ՚առնէր «տիվիթ»ն ու գրիչը, կը ցցէր աջ ծունկը, ձեռքին թուղթը կը հանգստացնէր անոր վըրայ, ու թթենիին կռթնած՝ ճը՛ռ – ճը՛ռ կը խաղցնէր գրիչը, գլուխը մէյ մը աջին, մէյ մը ձախին ծռելով, շրթունքները կը խածնէր, յօնքերը կը շարժէր, ու խնդրարկուն կը սպասէր անշշուկ, որ Հաճին՝ խոշոր ու տարածուն գիրով մը, արագիլի ծռած վզին պէս, բառի մը տակ ծալլէր, վերջաւորութիւնն էր անիկա:

— Ա՛ռ, Սուլթան խաթուն, ու հըպարտութեամբ կ՚երկնցնէր նամակը:

— Աստուած անպակաս ընէ շուքդ, Հաճի, մոխիր բռնես ոսկի ըլլի:

— Հաճի, «սըրան» խիս է, անանկ չէ՞, օղուլ, ես գիշեր էրազ մը տեսայ, մէյ մը սա էրազահանդ բանայիր: Խօսողը Թաթարենց Եղսիկն է:

Ու Հաճին «գեազախիկի» գրպանէն կը քաշէ երազահանը, որ մատունքի պէս փաթթած է քանի մը ծալք թաշկինակով, թուղթերը կը դարձնէ, վերջապէս կանգ կ՚առնէ գոյնը նետած էջի մը վրայ, ուր գրուած են հայ այբուբենի 39 գիրերը: Եղսիկին աչքերը գոցել կուտայ, մատը կը պտտցնէ:

Գիրերուն վրայ, հոս ու հոն, ու ահա ցուցամատը կանգ կ՚առնէ քառակուսիի մը վրայ՝ որ — Ճ — գիրն է:

— Մատդ վերցուր, աչքդ բաց, մըտիկ ըրէ:

Կը փնտռէ երազահանի միւս էջերուն վրայ Ճ գրին տեղը: Գտաւ: Կը կարդայ, մասնակի շեշտ մը հագցնելով բառերուն.

«Բարի է երազդ, մեղմ անձրեւը՝ առատութիւն է, եթէ առուները վազեն խոխոջելէն, ու ձայնը լսուի, հեռաւոր լուր է, պանդուխտի վերադարձ կայ, եօթը օրէն, եօթը շաբաթէն, եօթը ամիսէն, գնա, աղօթէ առ Աստուած, որ երազդ ի բարին կատարի, ուխտ ես ըրեր, ուխտդ պահէ»:

— Բերնիդ մեռնիմ, Հա՛ճի, ուրախութենէն ճվլլաց Եղսիկը, Օսէփիկս պիտի գայ, անոր կոխած գետնին մատաղ, որ գա՛յ, պախշիշ մը քեզի: Ու կը հեռանայ:

Բայց, ահա Խանոյենց Տամէրը, տքտքալէն կուգայ, տեղ կը բռնէ Հաճիին մօտիկը, «կուժիկ» մը մածուն կը քշէ առջեւ:

— Հա՛ճի:

— Ի՞նչ կայ, Տամէր:

Բայց, Տամէրը յանկարծ կը փղձկի, արցունքը կը սահի այտերէն, կը փաթթուի Հաճիի ոտքերուն, քղանցքը կը համբուրէ, տաք ու հաւատաւոր:

— Վերը Աստուած, վարը դուն, ցաւիս դարման ըրէ, մէկ հատիկ թոռնիկս «նազար» առեր է, լման գիշերը թնծկաց ու չքնացաւ:

— Իտոր համար կուլա՞ն, հէր օրհնած. ես վախցայ որ դէշ բանի մը բասդ եկած ես, էտիկ ոչինչ, «նուախայ» մը կը գրեմ, բարձին տակը կը դնես, պրծաւ գնաց:

— Խա՛, Հաճի, մօրուքդ խամբուրեմ:

(Շարունակելի)

ՍՕՍ – ՎԱՆԻ

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ռոստոմի Գրադարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին մեր Գրադարան-Ընթերցարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ Հայրենակցական Միութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր թանկագին հայրենակցին՝

Տոքթ. Մ. ՆՈՐԱՅՐի

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց Ընկերութեան Վէնսէնի Մանկապարտէզի Վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէսինաբնակ Պ. Մանուկ Գրիգորեանի (Գրատուն Տարօն), որ քսան օրինակ Պարտէզ մանկական պարբերաթերթ նուիրեց Միութեանս Մանկապարտէզին։ (կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Յակոբ Սերճանեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր որդին՝ Յակոբ Ուզունեանը, հօր անունն է՝ Յովհաննէս Ուզունեան, որ ասկէ առաջ Փարիզի եւ Պերլինի մէջ սինէմայի գործով կը զբաղէր։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր մօրեղբօրորդւոյն Յակոբ Սերճանեանի, որուն հասցէն՝ rue Ordjonikidzé, թիւ 46, Batoum, Ռուսիա։ Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Բնիկ Մարզուանցի Յարութիւն Ճօղիկեան, տարագրութենէ վերապրած եւ նոր վերադարձած ըլլալով կը փնտռէ իր եղբայրները Ռուբէն եւ Յովհաննէս Ճօղիկեանները, որոնք կը կարծուին Ֆրանսա ըլլալ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին՝ R. Kouyoumdjian, 17, Ave. du Bas-Meudon, Issy-les-Moulineaux (Seine).

— Կը փնտռուի Ուրֆացի Յակոբ Գէորգեան, որ 1927ին կը գտնուէր Լա Սիօթա (Վար նահանգ), եւ ուրկէց մեկնած է Մարթիկ։ Մինչեւ 1928 կը թղթակցէինք. այժմ լուր չունինք իր մասին։ Իմացնել Յովհաննէս Գէորգեանի. chez Mr. Ch. Martin, rue Saint Martin d'Hérès 33, Grenoble (Isèr)։

— Վարդան Կապուտիկեան (Ռումանիա) կը փնտռէ իր եղբօր՝ Բէժախի Մարեզ գիւղացի Մինաս Կապուտիկեանը եւ անոր երկու զաւակները՝ Յակոբ եւ Սուրէն Կապուտիկեանները։ Լուր ունեցողներուն պարզեւ պիտի տրուի եւ կը խնդրուի հաղորդել իրեն Վարդան Կապուտիկեանի, որուն հասցէն է՝ V. Gaboudikian, 5. str. Belveder. Bucarest (Roumanie)։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Տէսինի «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Վ. ՀԻՒՍԵԱՆ

3, Rue Tellier, Décines, (Isère).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԻՆՉՊԷՍ ԱՆՀԵՏԱՑՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

—··—

Օմսկի ներկայացուցիչը Լատվիացի մըն էր, որ հակառակ իր լայն իրաւասութեանց, բնաւ չէր խառնուեր ցարական ընտանիքի ներքին գործերուն եւ միայն կը հսկէր ու կը ստուգէր անոր ներկայութիւնը։ Երկու օր վերջ, Օմսկէն Տօբոլսկ հասան նաեւ մէկ զօքարաժին կարմիր զինուորներ։ Մարտ 28ին Տօբոլսկ եկան նաեւ Եկատերինբուրգէն փոքրաթիւ խումբ մը կարմիր զինուորներ։ Սակայն, առաջիններու պահանջին վրայ մէկ շաբաթ վերջը քաղաքը ձգեցին հեռացան։

Հինգ օր յետոյ Եկատերինբուրգէն Տօբոլսկ եկաւ ուրիշ զօրամաս մը՝ Հրեայ Զասլաւսկիի հրամանատարութեամբ։ Այս զօրամասը թիւով կը հաւասարէր Օմսկէն եկածներուն։ Հասած օրն իսկ Զասլաւսկին սկսաւ զինուորները գրգռել ցարին դէմ եւ պահանջեց, որ ցարին ընտանիքը փոխադրեն թիապարտներու բանտը։ Ասոր հակառակեցան Օմսկէն եկած զօրախումբը, Եակովլեւը եւ տեղական խորհրդային իշխանութիւնը։

Ինչ որ մութ բաներ կ'անցնէին կը դառնային ցարին շուրջ։ Դաղտնիքը շուտով պարզուեցաւ։ Եակովլեւը յայտնեց, որ ինքը եկած է ցարը տանելու Մոսկուա, որուն, ինչպէս կ'երեւայ, դէմ էր Եկատերինբուրգը։

Ճիշդ այդ օրերուն գահաժառանգը ծանր հիւանդացած էր եւ անկողնին ինկած։ Եակովլեւը յաճախ կ'այցելէր հիւանդին, ստուգելու անոր վիճակը։ Երբ համոզուեցաւ, որ իրօք հիւանդ է, հեռագրեց Մոսկուա, ուրկէ եկած նոր կարգադրութեան վրայ, ցարին յայտնեց թէ պիտի տանի Մոսկուա։ Ցարը վճռապէս մերժեց, յայտնելով, թէ զինքը կ'ուզեն Մոսկուա տանիլ ու ստորագրել տալ Պրեստ – Լիթովսկի դաշնագիրը. ինք կը նախընտրէ ձեռքը կտրել, քան ստորագրել այդպիսի դաշնագիր մը։ Եակովլեւի կտրուկ եւ սպառնալից յայտարարութեան վրայ, ցարը ստիպուեցաւ համակերպիլ։

Ցարին իրաւունք տրուած էր միասին առնելու իր ուզած մարդը։ Երբ թագուհին իմացաւ, որոշեց ընկերակցիլ ամուսնին։ Ցարը չընդդիմացաւ։ Սակայն, թագուհիին համար դիւրին չէր այդպիսի որոշում տալ։

Իր ամբողջ յոյսերը կապած էր թագաժառանգին հետ եւ աշխարհիս երեսին ամէնէն շատ կը սիրէր զաւակը։ Ձգել հիւանդ երեխան եւ դէպ ի անորոշութիւն երթալ, վեր էր մայրական ուժերէն։ Միւս կողմէ չէր ուզեր մինակ ձգել ամուսինը, վախնալով որ, իր թոյլ եւ անկայուն բնաւորութեամբ Մոսկուայի մէջ կրնայ անխոհեմ քայլեր առնել, ինչպէս որ հրաժարեցաւ գահէն։ Երեխան կը տառապէր ցաւերէն ու անվերջ մայրը կը կանչէր։ Թագուհին զաւկին անկողնին մօտէն չէր հեռանար ու դողանի կուլար։ Հոգեկան անհրաւակայելի տառապանքներէ ու ներքին ծանր պայքարէ վերջ, որոշեց ընկերանալ ամուսնին։

Բաց ի թագուհիէն, ցարին ընտրութեամբ իրեն ընկերացան չքախումբէն երեք եւ ծառաներէն երկու հոգի։

Հին պահակները ցարի մեկնումին հակառակ էին։ Համաձայնեցան միայն այն ատեն, երբ իրենց ընկերներէն ութ հոգի միացան մեկնողներու խումբին։ Ապրիլ 26ին, առտուան ժամը 3.30ին, ցարը ձգեց Տօբոլսկ քաղաքը։ Եակովլեւը թոյլ չտուաւ որ թագաւորը եւ թագուհին միեւնոյն կառքին մէջ նստին։ Ինքը ցարին հետ տեղաւորուեցաւ մէկ կառքին մէջ, թագուհին եւ աղջիկը առանձին եւ թագաւորին մարդիկը միւս կառքերուն մէջ։ Առջեւէն եւ ետեւէն կ'երթային Եակովլեւի զինուորները, իսկ ամէնէն վերջ հին պահակները, երկու գնդացիրով միասին։

Ճամբան կ'անցնէին շատ արագ եւ Եակովլեւը թոյլ չէր տար հանգիստի համար կանգ առնել։ Յաջորդ օրը երեկոյեան հասան Տիւմէն եւ անմիջապէս նստելով յատուկ կառախումբ մը, Եկատերինբուրգի գիծով մեկնեցան Մոսկուա։ Ճամբան Եակովլեւին յայտնի դարձաւ, որ Եկատերինբուրգը որոշած է թոյլ չտալ քաղաքէն անդին անցնիլ։ Անմիջապէս կարգադրեց վերադառնալ Տիւմէն եւ այնտեղէն ալ մեկնեցան դէպ ի Օմսկ։ Սակայն, մինչեւ Օմսկ հասնիլը, Կուլոմզինօ կայարանին մօտ կառախումբը շրջապատուեցաւ կարմիր զինուորներու կողմէ եւ պահանջ դրուեցաւ վերադառնալ Եկատերինբուրգ։ Եակովլեւը ուղղակի հեռագրաթելով խօսեցաւ Մոսկուայի հետ եւ հաղորդեց եղելութիւնը։ Այնտեղէն կարգադրութիւն եղաւ երթալու Եկատերինբուրգ։

Երբ կառախումբը հասաւ Եկատերինբուրգ, իսկոյն շրջապատուեցաւ բազմաթիւ սպառազինուած կարմիր զինուորներու կողմէ։ Եակովլեւը գնաց քաղաք ու բողոքեց տեղական իշխանութեան, սակայն ապարդիւն։ Վերադարձաւ կառախումբ եւ առաջարկեց Տօբոլսկի ութ զինուորներուն իրեն հետ մեկնիլ Մոսկուա եւ ամէն ինչ պատմել։ Բայց զինուորներն իսկոյն զինաթափ եղան ու բանտարկուեցան։ Եակովլեւը մեկնեցաւ Մոսկուա եւ այնտեղէն հեռագրեց իր հերապրիչին, որ զինուորները հաւաքէ եւ վերադառնայ։ Ութ զինուորներն արձակուեցան քանի մը օր յետոյ եւ վերադարձան Տօբոլսկ, իրենց ընկերներուն մօտ։

Թագաւորը եւ թագուհին Եկատերինբուրգ հասան 1918 ապրիլ 30ին։ Ցարը, կինը եւ հետեւորդները նոյն օրն իսկ փոխադրուեցան Իպատիեւի տունը։ Թագաւորի մտերիմներէն միայն իշխան Դոլկորուկովն անջատուեցաւ եւ առաջնորդուեցաւ բանտ։

Տօբոլսկի մէջ, մայիս 17ին, Կոբիլինսկիի պահակախումբն արձակուեցաւ եւ ցարին ընտանիքի մնացած անդամներու հսկողութիւնը յանձնուեցաւ կարմիր զինուորներուն, թիւով 72 հոգի՝ Րոդիոնովի գլխաւորութեամբ։

Նոր պահակապետը վերին աստիճանի կոպիտ ու գռեհիկ մէկն էր եւ ամէն կերպ կը նեղէր ու կը ճնշէր կալանաւորները։ Անգամ արգիլած էր իշխանուհիներուն գիշերները կղպել իրենց սենեակին դուռը, որպէս զի ուզած ժամուն կարենայ ստուգել անոնց ներկայութիւնը։

Ինչպէս Եակովլեւը, նոյնպէս եւ նոր լիազօրները շատ մտահոգ էին գահաժառանգին հիւանդութեան համար եւ յաճախ կը հետաքրքրուէին անոր վիճակով։ Տեսնելով, որ ապաքինումը կ'ուշանայ, այլ եւս չսպասեցին։

Մայիս 20ին, գահաժառանգը հիւանդ վիճակի մէջ իր քոյրերուն եւ չքախումբին ու ծառաներու մնացած 26 հոգիի հետ փոխադրուեցան Եկատերինբուրգ, ուր հասան մայիս 23ին։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՅՈՒՆԻՍ 1933

9 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2209

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԳԱՂԱՓԱՐՆ ԱՆԳԱՄ ՍԱՐՍԱՓ Կ'ԱԶԴԷ

—·—

Նորէն փրանսերէն թռուցիկ ...

Այս անգամ՝ ուրիշ արուարձանի մը, Ալֆորվիլի մէջ, ուր ու-նինք 3000է աւելի համրանք մը, եւ անոր ծոցին մէջ կծկուած՝ քա-մը կարմիր — կոյտներ:

Եւ նորէն Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնն է հեղի-նակը՝ այս գարշելի թռուցիկին: Փարիզի արեւելեան շրջանի կո-միտէն:

Խմբագրուած՝ աղքատ եւ աղճատ փրանսերէնով մը, թռու-ցիկը նախ քանի մը խօսքեր կը նետէ Ֆրանսայի ազգայնականնե-րուն դէմ, զանոնք մատնանշելով իբրեւ յառաջապահները փաշա-կանութեան եւ հիթլէրականութեան, եւ կը պատմէ՝.

— « Բայց այս չի բաւեր « ձախ » կառավարութեան: Ան թոյլ կուտայ եւ կը պաշտպանէ արկածախնդիրներու հրոսախումբերը որոնք ամէն վայրկեան կը դաւադրեն խորհրդային երկրին դէմ ուրկէ բանուորները վտարած են զի-նք: Անոնց մէջ, դաշնակ հրոսախումբերը, հայ բանուորներուն եւ գիւղա-ցիներուն դահիճները, ամէն վայրկեան կը գրգռեն Ֆրանսա հաստատուած բանուորները: Երէկ, անոնք բանուորներ կը սպաննէին եւ կը վիրաւորէին ...ոյլի եւ Առնուվիլի մէջ, այսօր եկած են Ալֆորվիլ, պրոլետարական ու-..., իրենք զիրենք ցուցադրելու եւ տօնելու տարեդարձը մայիս 28ի, բռնա-...՝ փաշականութեան եւ թշուառութեան հաստատման՝ Հայաստանի մէջ:

Զգո՛յշ, ընկերներ: Մենք պէտք է պատասխանենք այս արհամարհանքին: ...յլ չպիտի տանք որ այս արկածախնդիրները տուն — տեղ ըլլան մեր մէջ: ...ք է վտարենք զանոնք եւ անոնց արտաքսումը պահանջենք:

Այս իրիկուն, շաբաթ, 3 յունիս, բոլորդ ալ պատրաստ ազդանշանին, ...յ փաշականներու ակումբին առջեւ, 0 Թոռա Թոնօ »:

Իրենց բախտէն, ոստիկանութիւնը թիւրիմացութեան մատ-նելով, կը խնդրէ կազմակերպիչներէն չկատարել շաբաթ գիշեր-ուան հանդէսը (Մայիս 28):

Թիւրիմացութիւն անոր համար որ, յաջորդ օրը, կիրակի, ...ի բացուէր համայնավարներու կազմակերպած համագումա-...՝ փաշականութեան դէմ, եւ կառավարութիւնը խիստ հրա-...ներ տուած էր ոստիկանութեան, թեր ու դէմ ցոյցեր արգի-...լու համար:

Այլապէս, ոչ թէ պարզ ոստիկան մը, այլ ոստիկանութեան ...րատեսուչը ինք չպիտի համարձակէր խախտել այս երկրին ...ամանադրութեան ամէնէն տարրական սկզբունքը, — խօսքի եւ ...ողվի ազատութիւնը:

Ալֆորվիլի հայկական եւ փրանսական բջիջները անշուշտ ցն-...ութեան պահեր ապրեցան այդ գիշերը, ի տես ոստիկանական ...ացառիկ արգելքին:

Եւ անշուշտ « յաւելեալ եւ ճոխացեալ » տեղեկագիր մըն ալ ...ռթացուցին կեդրոն, պատմելով այս քաջագործութիւնը:

Թշուա՛ռ, թշուա՛ռ մարդիկ, որ պատիւ կը համարէք արիւն ...ցորել օրուան բոլոր ժամերուն, ամէն տեղ եւ ամէն առիթով, ...անց ըմբռնելու թէ՝ պարզապէս ծիծաղելի կը դառնաք նոյն ...իկ ձեր վարպետներուն առջեւ:

Դուք, հայ կարմրուկներ, այլ եւս արեւելեան բարեկենդանի ...վերածեր էք յեղափոխական աշխատանքն ու գաղափարական ...յքարը:

Դուք, այս ընթացքով, կը ծառայէք միայն եւ միայն զարգա-...ցնելու խուժանային բնազդները, եւ եղբայր եղբօր դէմ հանելու՝ ...ակցութեամբ այս երկրի անգէտ զաւակներուն:

Իսկ դուք, ֆրանսացի համայնավարներ, ի զուր կ'աղարտէք ...ր երկրին, նոյն իսկ ձեր կուսակցութեան անունը, տեղի — ան-...ղի որոմ ցանելով հալածական ժողովուրդի մը մէջ, որ իսկա-...ն « պրոլետարիատ » մըն է, ինչպէս իր պատմութեամբ, նոյն-...ս իր ներկայ կացութեամբ:

Սո՛ւտ են, սո՛ւտ, ինչ որ կը փսփսան ձեր ականջին, եւ ինչ որ ...ի կ'առնեն կամ առնել կուտան ձեզի, ձեր կուսակցութեան ա-...նով:

Մինչ՞ց կը պակսի ձեզի, իմանալու բուն ճշմարտութիւնը, ...ւլ մանաւանդ ողբերգութիւնը այս ժողովուրդին, որուն զաւր ...րազան կիրքով մը պաշտպանեցին ժոռէսները, ձեր այսօրուան ...իմանիթէ »ով:

Այս ի՞նչ սարսափ է որ վարակեր է ձեզ ալ, ինչպէս միւսները, ...ամական դէպքի մը տօնակատարութեան առթիւ:

Երբէ՞ն ի վեր է որ, նոյն իսկ համայնավար կուսակցութիւնը ...րկածախնդրութիւն կը համարէ ժողովուրդներու ինքնորոշման ...րաւունքը:

Եթէ անոնք, մեր չուշրթները չեն գիտեր, դուք, Ֆրանսայի ...ղաքացիներ, դո՞ւք ալ չէք սորված այն ամբողջ ողբերգութիւ-...ը որ կը կոչուի Հայկական Դատ, որ տասն անգամ աւելի սրբա-...ն է քան ձեր Մարոքի եւ Ալժերիոյ պատմութիւնը:

Այսպէ՞ս դաստիարակեցին ձեզ Լէնինի առաքեալները, որ եր-...ում — պատառ կ'ըլլան Արեւելքի ժողովուրդներու ազատագրու-...եան համար, դաշնակցելով նոյն իսկ մանտարիններու, փաշա-...րու եւ մոլլաներու հետ:

Ու վերջապէս, ի՞նչ կ'ուզէք շահիլ, ձեռք ձեռքի տալով հայ-...կան թափթփուքներու հետ, որոմ ցանելու համար ափ մը աշ-...տաւոր, օրինապահ ժողովուրդի մէջ:

Համաշխարհային յեղափոխութիւնը մէկ տարի կանխո՞ւխ կը ...յթի, եթէ Ալֆորվիլի կամ Առնուվիլի հայ բանուորները չտօ-...ն իրենց անկախութեան տօնը:

Ֆրանսան մէկ ամիս առա՞ջ կը կարմրի, եթէ ամբողջ հայ գա-...թը « ինտերնասիոնալ » երգէ, փոխանակ իր հայրենիքին ազա-...ութեան կարօտն առնելու, երգով, ճառով կամ արտասանու-...թեամբ:

Ի՞նչ սարսափ է այս, պարոններ: Եւ ի՞նչ մղձաւանջ ... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ԴԷՄ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Յիսուն գնդակ՝ իր ինքնաշարժին վրայ

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ԴԷՊՔԻՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երէկ գրած էինք թէ մահափորձ մը կատարուած է Տէր եւ Տիկին Վենիզե-լոսի վրայ, երբ կը վերադառնային Քիֆիսիայէն (Աթէնքի մէկ արուարձանը):

Յունաստանի նախորդ վարչապետը հետեւեալ մանրամասնութիւնները հաղորդեց դէպքի մասին, որ մեծ յուզում պատճառած է ամբողջ Յունաստա-նի մէջ.

— Տիկին Վենիզելոս եւ ես ճաշի գացեր էինք Քիֆիսիա, բարեկամի մը տունը: Ժամը 11.30ին, երբ կը վերադառնայինք Աթէնք, ճամբան խոշոր ինք-նաշարժ մը հանդիպեցաւ եւ քանի մը հոգի սկսան կրակ տեղալ: Առաջին գն-դակները հանդիպեցան այն ինքնաշարժին որ կը հետեւէր մեզի եւ ուր կը գտ-նուէին զաղտնի ոստիկաններ: Այդ ինքնաշարժը ստիպուեցաւ կանգ առնել, մէկ հոգի սպաննուած եւ երկու հոգի վիրաւորուած ըլլալով: (Այս տխուր լու-րը յետոյ իմացայ): Իմ թիկնապահս չէզոքացուցած ըլլալով, մարդասպաննե-րը իրենց ամբողջ ուժը թափեր էին մեր վրայ: Կինս թեւերուս մէջ առի եւ կառքին խորը ճշեցի, կարելի եղածին չափ խուսափելու համար գնդակներէն: Այդ պահուն էր որ երեք գնդակներ ծակեցին վարիչին ձախ թեւը եւ դժբախտ մարդը ստիպուեցաւ դանդաղեցնել կառքին գնացքը: Ես պոռացի. — « Շա-րունակեցէք ամէն գնով. ուրիշ ճար չունինք փրկուելու համար »:

Եւ, հակառակ իր ստացած վէրքերուն, վարիչը շարունակեց արիաբար: Հետապնդումը տեւեց մօտ հինգ քիլոմեդր տարածութեան վրայ եւ յարձակող-ները չդադրեցուցին կրակը: Ճամբան հանդիպեցանք երեք ինքնաշարժներու, բայց անոնց վարիչները շտապեցին խուսափիլ տեղացող գնդակներէն: Երբ մայրաքաղաք հասանք, յարձակողները ճամբան փոխեցին եւ մեր վարիչը ուղ-ղակի հիւանդանոց մը փոխադրեց մեզ, որպէս զի վէրքերը կապուին: Հոն հասնելէ վերջն էր որ կինս ըսաւ թէ ինքն ալ վիրաւորուած է: Արդարեւ, չորս գնդակներ հանդիպած էին կռնակին եւ սրունքներուն:

⁂ *Տիկին Վենիզելոս բաւական ծանր վէրքեր ստացած ըլլալով, գործո-ղութեան ենթարկուեցաւ: Վիրաւորուած է ստամոքսէն եւ աղդրէն: Երեք տամ — տամ գնդակներ հանուեցան մարմինէն: Վիրաբոյժը կ'ըսէ թէ չորրորդ մըն ալ կայ տակաւին:*

Մահափորձէն անմիջապէս յետոյ, ամենախիստ հրամաններ տրուեցան, յարձակողները գտնելու համար: Շրջուն հեծելազօրքեր, ոստիկան — զինուոր-ներ աջ ու ձախ ինկած են ամբողջ Աթէնքի շրջանին մէջ: Արգիլուած է դուրս ելլել Աթէնք քաղաքէն: Օդանաւեր ալ կ'աջակցին քննութեանց:

Վարչապետ Ցալտարիս, որ հիւանդ էր, ամբողջ գիշերը զբաղեցաւ այս գործով եւ հրահանգներ տուաւ, մարդասպանները գտնելու համար: Այս առ-թիւ յայտարարեց.

— Ոճրագործներուն ձերբակալութիւնը պատուոյ խնդիր է կառավարու-թեան համար: Այդ վատ մարդասպանները պիտի ձերբակալուին: Պատասխա-նատու նախարարները, ընդհ. դատախազը եւ ոստիկանութեան վերատեսուչը չեն կրնար պահել իրենց պաշտօնները, եթէ ամբողջովին չկատարեն իրենց պարտականութիւնը, այն է երեւան հանել յանցաւորները, ինչպէս եւ այս գարշելի մահափորձին շարժառիթները:

⁂ *Վենիզելոսի բարեկամները կ'ըսեն թէ քանի օր առաջ իրեն լուր տուած էին մահափորձի մը պատրաստութեան մասին, բայց ան մերժած էր հաւա-տալ:*

Վենիզելոսի ինքնաշարժը ծակ — ծակ եղած է արձակուած գնդակներէն, որոնց թիւը յիսունի կը հասնի: Կառքին բոլոր ապակիները ջախջախուած են: Անիւին մէկ ձգախէժն ալ պատռուած է: Տիկին Վենիզելոսի մուշտակը, որ ինքնաշարժին մէջ ձգուած էր, ծակ — ծակ եղած է գնդակներէն: Իսկապէս հրաշք մը կը համարուի Տէր եւ Տիկին Վենիզելոսի ազատումը:

Զանազան ենթադրութիւններ կ'ըլլան մահափորձի շարժառիթներու մա-սին: Շատեր կը կասկածին թէ համայնավարներ են յարձակողները, ուրիշներ քաղաքական հակառակորդներու կը վերագրեն:

Մահափորձը զայրոյթ պատճառած է բոլոր քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Բոլոր թերթերը ուժգնօրէն կը բողոքեն այս արարքին դէմ: Միջոցներ ձեռք առնուած են, անկարգութիւններ կանխելու համար: Վենիզելոսի հա-կառակորդներն իսկ այպանելով մահափորձը, կ'ըսեն թէ ան ուղղուած է հայ-րենիքին եւ ներքին անդորրութեան դէմ:

Մուսոլինի կը բացատրէ դաշինքին նպատակները

Իտալիոյ վարչապետը իր խօսած ճառին մէջ պարզելով կատարուած բա-նակցութիւնները եւ դաշինքին մէջ եղած փոփոխութիւնները, յայտարարեց.

— Պետութեանց նուիրապետութիւն մը չէ որ կը սրբագործուի այս դա-շինքով: Խօսելով արեւմտեան Եւրոպայի չորս պետութեանց մասին, այս նուիրապետութիւնը արդէն գոյութիւն ունի առարկայօրէն եւ պատմականօրէն եւ ընդունուեցաւ նոյնիսկ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով, որուն համա-ձայն արեւմտեան Եւրոպայի չորս պետութիւնները մնայուն աթոռ ունին Ա. Դ. խորհուրդին մէջ: Հետեւաբար, անոնք ունին ուղղակի եւ տեւական գործո-ղութեան մը հնարաւորութիւնը, ինչպէս եւ աւելի մեծ պատասխանատուու-թիւն մը իրենք իրենց եւ ամբողջ աշխարհի հանդէպ: Անոնց աւելի կամ պա-կաս սիրալիր յարաբերութիւններէն կախում ունի միւս պետութեանց խաղաղ զարգացման անդորրութիւնը:

Չորսերու դաշինքին քաղաքական յօդուածները երեք հատ են.— Առաջինը կը վերաբերի չորս պետութեանց գործակցութեան. երկրորդը՝ Ա. Դ. ուխտի 19րդ յօդուածին, իսկ երրորդը՝ զինաթափութեան: Դաշնագիրներու վերա-քննութեան խնդիրը արձանագրուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին մէջ: Չորսերու դաշինքը կը յիշեցնէ այդ ուխտով եւ անոր յաջորդող դաշնա-գիրներով նուիրագործուած սկզբունքները եւ կը ձգտի վերահաստատել հա-ւասարակշռութիւնը՝ ուխտին բոլոր յօդուածներուն միջեւ: Աւելորդ է ծածկել թէ՝ պատերազմին դադարումէն ի վեր, մէջտեղ դրուած է դաշնագիրները կա-ցութեան յարմարցնելու խնդիրը եւ կը զարգանայ շատ աւելի ծանր դժուա-րութեանց մէջ: Հետեւաբար, ընդհանուրին շահը կը պահանջէ կանոնաւորել յարմարցնելու այդ հոլովումը, որպէս զի կարենայ կատարուիլ առանց ցնցու-մի եւ ընդհանրական վստահութեամբ:

1932 դեկտ. 11ի յայտարարութիւնը, որ եղաւ իրաւունքներու հաւասա-րութեան մասին, պէտք է իրական իմաստ ունենայ: Եթէ Գերմանիան բռնա-դատուէր յաւիտենապէս զինաթափ մնալու սպառազէն Եւրոպայի մը մէջ, ի-րաւունքներու հաւասարութեան ճանաչումը պիտի դառնար հեգնութիւն մը, իսկ Գերմանիոյ հաւասարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ՝ պիտի վե-րածուէր պատրանքի մը: Ներկայ համաձայնութիւնը միակ վաւերաթուղթն է որ արդարադատութեամբ նկատի կ'առնէ բոլորին շահերը: Խաղաղութեան եւ ապագային համար շինուած փաստաթուղթ մըն է այս: Ան ուղղուած չէ որ եւ է մէկուն դէմ եւ կը ձգտի ապահովել իւրաքանչիւրին շահերը եւ զանոնք հաշտեցնել խաղաղութեան ամրապնդման գերագոյն շահերուն հետ:

Մուսոլինի այս առթիւ գնահատեց իւրաքանչիւր պետութեան կատարած դերը՝ դաշինքին յաջողութեան համար, եւ բացառապէս ջերմ խօսքեր ուղղեց Ֆրանսայի, որուն անունը երկար ատենէ ի վեր առաջին անգամ կը ծափահար-ուէր Իտալիոյ Ծերակոյտին մէջ: Յետոյ եզրակացուց.

— Գործակցութեան գաղափարը բուն իսկ հիմքն է դաշինքին: Գործակ-ցութիւնը պէտք է ըլլայ բոլոր պետութեանց հետ, մեծ թէ փոքր, եւ մասնա-ւորապէս Մ. Նահանգներուն հետ, առանց որոնց անըմբռնելի է քաղաքական խաղաղացման եւ տնտեսական վերակազմութեան ո՛ր եւ է տեւական գործ: Իտալական կառավարութիւնը, առաջարկելով այս դաշինքը, ուզեց քաղաքա-կան իրատեսութեան առողջ գործ մը կատարել Եւրոպայի պղտոր մթնոլոր-տին մէջ: Դաշինքին նպատակն է ստեղծել քաղաքական նոր մթնոլորտ մը ո-րուն մէջ մասնաւոր խնդիրները պիտի կրնան քննուիլ առանց կանխակալ կար-ծիքներու: Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի օգտուի այս դաշինքէն, իր խոր-հուրդին մնայուն անդամներուն մեթոտիկ գործակցութեամբ եւ մեծ խնդիր-ները պիտի կրնան քննուիլ եւ լուծուիլ կատարեալ անդորրութեամբ: Այս դա-շինքին շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ տասը տարի խաղաղութիւն ապահովել Եւրոպայի եւ դիւրացնել ծանրակշիռ եւ բարդ խնդիրներու լուծումը:

Այս ճառը ընդունուեցաւ բուռն ծափերով: Ծերակոյտի նիստէն յետոյ, ա-հագին բազմութիւն մը խռնուեցաւ Վենետիկի պալատին առջեւ, ծափահարե-լով Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ դեսպանները:

ՉՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ

—·—

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՈԳԵՒՈՐՈՒԵԼՈՎ, ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԱԾ ԿԸ ՀԱՄԱՐԷ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Չորեքշաբթի օր, 7 յունիս, Հռոմի մէջ ստորագրուեցաւ Չորսերու դաշին-քը: Գերմանիան 24 ժամ ժամանակ ուզած եւ թեթեւ բարեփոխում մը առա-ջարկած էր, բայց վերջին պահուն ետ առաւ իր դիտողութիւնը:

Այսպէս ուրեմն, դաշնագրին նախնական ստորագրութիւնը (նշանագրում) տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 6.30ին, Հռոմ, Վենետիկի պալա-տին մէջ: Ստորագրութենէն առաջ, Պ. Մուսոլինի ճառ մը խօսած էր Ծերա-կոյտին մէջ, լուսաբանութիւններ տալով գոյացած համաձայնութեան մասին: Նշանագրուած նախագիծը պիտի ստորագրուի իւրաքանչիւր երկրի խորհրդա-րանին կողմէ, վերջնական դառնալու համար:

Զանց առնելով դաշինքին յառաջաբանը եւ հիմնաւորումները, ստորեւ կ'ամփոփենք գլխաւոր յօդուածները.—

ՅՕԴ. 1.— Պայմանագիր բարձր կողմերը (Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Իտալիա) միասին պիտի խորհրդակցին իրենց վերաբերեալ հարցերու մա-սին: Անոնք յանձն կ'առնեն վարել, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, իրական գործակցութեան քաղաքականութիւն մը բոլոր պետութեանց միջեւ, խաղաղութեան պահպանման համար:

ՅՕԴ. 2.— Ինչ կը վերաբերի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ մաս-նաւորապէս անոր 10, 16 եւ 19 յօդուածներուն, պայմանագիր բարձր կողմերը կ'որոշեն իրենք իրենց մէջ քննել ո՛ր եւ է առաջարկ որ կը վերաբերի այդ յօդ-ուածներուն գործադրութեան մեթոտներուն եւ եղանակներուն, այն վերապա-հութեամբ թէ որոշումներ կրնան տրուիլ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնաւոր օրկաններուն կողմէ:

ՅՕԴ. 3.— Պայմանագիր բարձր կողմերը յանձն կ'առնեն ամէն ջանք թա-փել, ապահովելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովին յաջողու-թիւնը, եւ իրենց կը վերապահեն,— եթէ, այդ խորհրդաժողովէն յետոյ, մաս-նաւորապէս իրենց վերաբերեալ հարցեր առկախ մնան,— անոնց քննութիւնը վերսկսիլ իրենք իրենց միջեւ, համաձայն այս դաշինքին, յարմար միջոցներով դիւրացնելու համար անոնց լուծումը:

ՅՕԴ. 4.— Պայմանագիր բարձր կողմերը յանձն կ'առնեն խորհրդակցիլ տնտեսական ո՛ր եւ է հարցի մասին որ կը շահագրգռէ Եւրոպան եւ մաս-նաւորապէս անոր տնտեսական վերակազմութիւնը, կարգադրութեան մը յան-գելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ:

ՅՕԴ. 5.— Ներկայ դաշինքը կնքուած է տասը տարուան համար, սկսելով իր գործադրութեան թուականէն: Եթէ, ութերորդ տարուան լրացումէն առաջ, պայմանագիր բարձր կողմերէն ո՛ր եւ է մէկը միւսներուն չէ հաղորդած զայն վերջացնելու դիտաւորութիւնը, դաշինքը վերանորոգուած պիտի համարուի եւ ի զօրու պիտի մնայ առանց ժամանակի սահմանման: Այդ պարագային, պայմանագիր բարձր կողմերէն իւրաքանչիւրը ազատ է վերջ տալու դաշինքին, յայտարարութեամբ մը, եւ երկու տարի առաջ լուր տալով:

ՅՕԴ. 6.— Ներկայ դաշինքը խմբագրուած է գերմաներէն, անգլերէն, փրանսերէն եւ իտալերէն, իսկ վէճի ատեն հիմ պիտի բռնուի փրանսերէն բնա-գիրը, պիտի վաւերացուի եւ վաւերացումները Հռոմ պիտի յանձնուին կա-րելի եղածին չափ շուտ: Գործադրութիւնը պիտի սկսի վաւերացումէն անմի-ջապէս յետոյ: Դաշինքը պիտի արձանագրուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, համաձայն Ա. Դ. ուխտին:

Կնքուած՝ Հռոմի մէջ, 1933 յունիս 7ին, միայն մէկ օրինակ, որ պիտի պահուի Իտալիոյ կառավարութեան դիւաններուն մէջ, եւ որուն վաւերական պատճէնը պիտի յանձնուի պայմանագիր բարձր կողմերէն իւրաքանչիւրին:

250 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԱՌՋԵՒ

Աւստրիոյ հայրենասէրները, դեռ մէկ ամիս առաջ, տօնեցին 250ամեակը պատմական դրուագի մը.— Թուրք բանակի պարտութիւնը Վիեննայի պարիսպներուն առջեւ ...

Անգամ մըն ալ յիշողութեանս մէջ հնչեցին այն կոչերը, զոր լսած էի երբեմն, դպրոցական սեղաններուն վրայ, Թուրք ուսուցիչներէ.

— « Կար ժամանակ որ մեր նժոյգները Դանուբի ալիքներուն կը տանէինք ջրելու ... » :

— « Հունգարական տափաստաններուն վրայ զարկած էինք մեր « օրտուկեահ »ը, մեր « գարարկեահ »ը ...

— « ... Մեր կրակին տակ կը շաղուէինք Պալքանները. մեր սուրերը կը պատէին Եւրոպայի քարտէսը ... » :

Ու իրենց տեսլահար ակնարկին առջեւ կը կենդանանար անցեալին ուրուապատկերը ու կարծէք կը նշմարէին արիւնաներկ պաստառին վրայ « Այ – Ըլըըզ »ը, որ տակաւին կը ծածանէր հեռաւոր բերդերու ու պարիսպներու կատարէն ...

Ու արդարեւ, դեռ երեք դար առաջ, 1600—1650ական թուականներուն, Թուրքիան միջազգային նշանակութիւն ունեցող պետութիւն մըն էր :

1453ին Պոլսոյ գրաւումէն վերջ, ԺԵ., ԺԶ. դարերու ընթացքին, Թուրքիան ծծուն թուղթի վրայ ինկած մելանի բիծին նման կը տարածուէր քարտէսին վրայ :

1650ական թուականներուն իր սահմանները կը տարածուէին Կարպատի ստորոտէն մինչեւ Կասպից ծով : Խրիմի Թերակղզիէն մինչեւ Եմէն, Եգիպտոս, Թարապլուս, Սեւ ծովը, Մարմարան, Արշիպեղագոսը Թրքական ներքին ջուրեր էին արդէն, ուր իր ծովային ուժը կշիռ ու հմայք ունէր տակաւին : Քանի – քանի մայրաքաղաքներ — Աթէնք, Պելկրատ, Պուտափեշթ, Լէմպէրկ եւն. խոնարհած էին իր դրօշին առջեւ ...

Երիտասարդ, ռազմասէր այս ցեղը ինկած էր կրօնական ցեղային վէճերով բաժնուած Եւրոպայի մը վրայ. Եէնիչէրիական բանակը իր ժամանակին լաւագոյն կազմակերպութիւնն էր, որմէ զուրկ էին տակաւին Թուրքիոյ սահմանակից երկիրները : Բիւզանդիոնը քայքայուած էր : Պալքանները, ինչպէս միշտ, խառնիճաղանճ ու անյարակից քաոս մը կը կազմէին : Արեւմուտքէն Թուրքիան հակակշռող զօրութիւնը կը մնային Աւստրիան, որ իր միութիւնը չէր գտած եւ Լեհաստանը, նոյնպէս խռովայոյզ ներքին վէճերով : Ռուսիան՝ անկազմ :

Զարմանալի չէ ուրեմն, եթէ Ֆրանսուա Ա.ի կառավարութիւնը անգամ կը փնտռէր Մեծն Սիւլէյմանի դաշնակցութիւնը (ԺԶ. դար) :

Այսօր կատարուած է այլ եւս Թրքական վիթխարի տիրապետութեան բարոյական հաշուեկշիռը : Ան զինուորական գրաւում մը եղած է պարզապէս, միացած՝ վարչական անզօրոյն կեղեքումներու :

×

ԺԷ. դարու կիսուն Թրքական դերիշխանութիւնը սկսած էր ցոյց տալ ներքին փտախտին առաջին ախտանըշանները :

Վարչական ապիկարութիւնը ակներեւ էր : Նախկին ռազմավար Սուլթաններու յաջորդած էին թոյլ ու ցոփ Սուլթաններ, որ չէին ուզեր այլ եւս բաժնուիլ հարէմներու վայելքներէն : Տեղ – տեղ, փաշաներ կը թօթափէին Պոլսոյ հեղինակութիւնը : Եէնիչէրիութիւնը պետութեան չփացած տղան էր այլ եւս : Բ. Դուռը խաղալիքն էր իրենց, ըստ կամս կը փոխէին վէզիրներ, սատրազամները եւ նոյն իսկ Սուլթանները :

Եէնիչէրի աղաներու դժգոհութիւնը կը վերջանար պետական արիւնոտ հարուածներով : 1648ին գահազուրկ եւ խեղդամահ ըրած էին շուայտ Սուլթանը՝ Իպրահիմ :

Իր յաջորդին, Սուլթան Մուհամմէտ Դ.ի օրով, սատրազամներու կորովի ընտանիք մը կրցաւ ժամանակի մը համար կասեցնել անիշխանութեան հիւծախտը : Քէօփրիւլիներու ընտանիքն էր ատիկա :

Անդրանիկը այդ շարքին, Մուհամմէտ Քէօփրիւլի, ի ծնէ Ալպանացի, անգրագէտ, պալատին մէջ իբրեւ խոհարարի « չըրախ » սկսաւ իր ասպարէզը, բայց շնորհիւ իր հզօր ու յանդուգն նկարագրին, հասաւ պետական բարձրագոյն դիրքերու : 1656ին, Սուլթանին անչափահասութենէն օգտուելով, իբրեւ մեծ եպարքոս, իր ափին մէջ ամփոփեց իշխանութիւնը. յաջողեցաւ զսպել ըմբոստները, բարձրացնել պետութեան հմայքը. բարելաւեց բանակը եւ ելեւմուտքը :

Իր զաւակը, որ յաջորդեց իրեն — Ֆազըլ Ահմէտ Քէօփրիւլի օղլու — խորացուց իր հօր գործը. պետական գործերու մէջ Եէնիչէրիներու միջամտութիւնը խափանելու առաջադրութեամբ, ջանաց զանոնք զբաղեցնել արտաքին ճակատի վրայ : Յաջող եւ ձախորդ պատերազմներ տեղի ունեցան Հունգարիոյ մէջ, Աւստրիոյ եւ Լեհաստանի դէմ ...

1680ական թուականներուն Թուրքիոյ դիրքը ներքնապէս եւ արտաքնապէս ամրացած ըլլալ կը թուէր : Բ. Դուռը առիթ չէր փախցներ իր ձայնը լսելի ընել տալու պալքանեան կնճիռներու առթիւ : Իր եռանդուն գործունէութիւնը առաջնորդեց Թուրքիան 1683ի պատերազմին, ուր պիտի ստանար առաջին լախտի հարուածը :

×

Այդ թուականներուն Հունգարիա կիսանկախ, կը տարուբերէր Թրքական եւ աւստրիական ազդեցութեան միջեւ. Հունգար բողոքականներ դժգոհ էին կաթոլիկ Աւստրիայէն. Թուրքիա կը հրահրէր անհամաձայնութիւնը :

1683ին հունգարական դժգոհութիւնը ժողովրդական ըմբոստութեան գոյն առաւ : Շարժումին գլուխը կ'անցնէր Թէօքէօլի, որ Թուրքիոյ աջակցութեան կը դիմէր անմիջապէս :

Բ. Դուռը րոպէն յարմար նկատեց իրագործելու թաքուն երազ մը, զոր փայփայած էր վաղուց — Վիեննայի գրաւումը ...

Մեծն Սիւլէյմանի օրով 1529ին Թրքական բանակը թէեւ անգամ մը պաշարած էր Վիեննան, բայց եւ քաշուած էր : Հին ոսկին կը կոտտար. պէտք էր պսակել եւրոպական նուաճումները Վիեննայի յաղթանակով : Ատիկա պիտի նշանակէր Թուրքին կրունկը դնել քրիստոնեայ աշխարհին սրտին վրայ :

Արդարեւ, 1683ի գարնան մեծ եպարքոս Գարա Մուսթաֆա Պելկրատէն եկաւ, 250,000նոց բանակի մը գլուխը անցած : Հունգարները կ'աջակցէին իրեն : Ան կը քալէր Վիեննայի ուղղութեամբ :

Լուրը սարսեց Եւրոպան :

Պապը գերագոյն ճիգ մը փորձեց : Խաչակիրներու նոր արշաւանքի հրաւէր մը ուղղեց քրիստոնեայ պետութեանց. Գերմանիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ կոչնակները սկսան հնչեցնել ահազանգը : Դրամական օժանդակութիւններ հասան Աւստրիոյ, ինչպէս նաեւ խոստումներ ...

Գարա Մուսթաֆայի բանակը կը մօտենար Վիեննայի :

Ճգնաժամային էր կացութիւնը : Արքունիքը եւ կառավարութիւնը յարմար նկատեցին հեռանալ մայրաքաղաքէն ...

1683 սեպտեմբերին Թրքական գունդերը հասած էին Վիեննայի պարիսպներուն շուրջ :

Արտաքին օժանդակութիւնները չէին հասած տակաւին :

Գարա Մուսթաֆա քաղաքին պաշարումը փութացնելու հակամէտ էր : Կը խորհէր թշնամիին տալ այն տպաւորութիւնը թէ շատ ալ շահագրգռուած չէ մայրաքաղաքի գրաւումով. ծածկելով իր նպատակը, անիկա կը յուսար արգիլել Վիեննացիները խուճապահար փախուստէ մը, որպէս զի քաղաքը չպարպուի իր հարստութիւններէն. այս խորամանկ խաղով ան կ'ենթադրէր Վիեննացիները անակնկալի բերել ու տիրանալ հսկայ աւարի մը :

Այս շահամոլ անխոհեմութիւնը ժամանակ տուաւ թշնամիներուն :

Փրկութիւնը պիտի գար Լեհաստանէն :

Այդ ժամանակ լեհական գահուն վրայ էր Եան Սոպիէսքի, մէկը իրենց ազգային հերոսներէն, որ, շնորհիւ յանդուգն, կորովի ու նախաձեռնող նկարագրին, զինուորական պարզ աստիճաններէ մեկնելով, տիրացած էր գահուն. իր իշխանութիւնը փառքի եւ ուժի շրջան մը եղած է իր հայրենիքին համար :

Արդ, մինչ Գարա Մուսթաֆա կը տոտնար, լեհական օժանդակ գունդը կը հասնէր Վիեննայի օգնութեան :

Սեպտ. 12ին, 40,000 լեհ հեծելազօրք, Սոպիէսքիի հրամանին տակ, կ'իյնար յեղակարծօրէն պաշարող բանակի կողերուն վրայ :

Թուրք ճակատը շփոթութեան մատնուեցաւ անմիջապէս : Գարա Մուսթաֆա չկրցաւ հակազդել : Իր դիրքը վտանգուած էր : Նոյն օրն իսկ հրաման տուաւ վերցնել Վիեննայի պաշարումը ու նահանջել : Այդ ընկրկումը վերածուեցաւ խուճապի ...

Թուրքերը կը պարտուէին Փարքանի եւ Կրանի մօտ եւս :

1683 սեպտ. 12ը սարսափելի պարտութիւն մը եղաւ Թուրքիոյ համար : Ատիկա վերջին արարուածն եղաւ իր նուաճողական քաղաքականութեան : Վիեննայի առջեւ կը փշրէր ուրեմն իրենց վերջին դրոհը. Թրքական մղձաւանջին տրուած էր մահացու հարուած մը. ալ այնուհետեւ կը սկսէր տեղատուութիւնը :

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

— :-: —

ԹԻՐԱՆԱ, (Յատուկ)·— Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով ազգային նուիրական տարեդարձ մը տօնեցինք Ալպանիոյ մայրաքաղաքին՝ Թիրանայի մէջ :

Կիրակի ճիշդ Մայիս 28ին քանի մը ընտանիքները հաւաքուած էին ընկեր Յ. Պուրնազեանի տան մէջ, ճոխ սեղանի մը շուրջ : Սեղանապետի ընտրութենէն վերջ, յոտնկայս երգուեցաւ « Մեր հայրենիք »ը, մասնակցութեամբ ջութակի, « քանոն »ի եւ մանտոլինի :

Ընկեր Յ. Ալիքսանեան պարզեց վեց դարերու ազգային երազին իրականացումը եւ փլուզումը, բայց ներկայ անզօրութիւնը Թուրքիոյ եւ մեր մէջ եւ զինադադարի շրջան նկատելով, յոյս յայտնեց թէ նորէն պիտի ունենանք պատեհութիւններ՝ արժեցնելու մեր իրաւունքները :

Մէջընդմէջ երգերէ եւ զրոյցներէ վերջ, ընկեր Յ. Պուրնազեան խօսեցաւ հայրենասիրական ճառ մը : Շեշտեց թէ մեր կեանքին միակ նպատակը պիտի ըլլայ իրականացնել ազատ հայրենիքը : Ասոր համար անհրաժեշտ է միահամուռ ճիգ՝ բոլոր ճակատներուն վրայ, լարուած ջիղերով : « Դաշնակցութիւնը գիտէ ժամանակը շարժելու եւ ցնցելու զանգուածները եւ այս անգամ ալ պիտի առաջնորդէ հայ ժողովուրդը դէպի ազատամարտ : Մարդոց մէջ ցանուած գաղափարը աւելի արդիւնաւոր է քան բնութեան մէջ ցանուած սերմը : Այս վերջինը կրնայ փճանալ փոթորիկներէ, իսկ փոթորիկները ընդհակառակն կը զօրացնեն գաղափարը : Երանի անոնց որ կը յարատեւեն այդ գաղափարին մէջ, անոնք են որ պիտի գնահատուին ապագային եւ պիտի գնահատեն իրենք զիրենք : Վա՜յ թուլամորթներուն որոնք գաղափարին կը մօտենան անձնական շահեր հետապնդելու համար, ատոնք արդէն կը մահնեն իրենք զիրենք ուշ կամ կանուխ : Այդ ցեցերէն ունինք աշխարհի յետին անկիւնները, անոնք յեղափոխական են երբ իրենց պատառ կայ, ու կը հայհոյեն երբ ըսպասման վիճակ է յայտարարուած » :

Այս տողերը գրողը խօսեցաւ Հայը հայ պահելու անհրաժեշտութեան մասին : Մինչեւ նիւթական Հայաստանի ստեղծումը, հարկ է բարոյական Հայաստան ստեղծել բոլոր Հայերու սրտին մէջ : Պէտք է լծուինք ազգային միաձոյլ դիմագիծով եւ հայրենասիրութեամբ տոգորուն սերունդի մը պատրաստութեան : Մեր ընդունակութիւններէն եւ զոհողութեան ոգիէն կախուած է հայրենիք ունենալու կարելիութիւնը :

Հայերու բարեկամ Ալպանացի մը որ ներկայ էր մեր երեկոյթին, խրախուսիչ խօսքերով մաղթանքներ ըրաւ ազատ եւ անկախ Հայաստանի մը համար :

Նուագածու Պ. Միքէ նուագեց եւ երգեց յեղափոխական հին երգեր, յիշատակներ արթնցնելով մեր մէջ :

Հանդիսականները փոխն ի փոխ բաժակաճառեր առաջարկեցին Հայաստանի անկախութեան զոհերու յիշատակին, Հայաստանի եւ հայ դրօշին, անկախութեան գաղափարի միակ առաջնորդին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կենացը :

Եղան նաեւ երախտագիտական խօսքեր ուղղուած ալպանական կառավարութեան եւ ժողովուրդին որ համակրանքով մը կը հիւրասիրէ մեր բեկորները : Կէս գիշերէն յետոյ սեղանապետը փակեց տօնին պաշտօնական մասը եւ սկսան պարերն ու զըւարճութիւնները որոնք տեւեցին մինչեւ առաւօտ :

ՏԻՐԱՆ ՉԱՔՄԱՔՃԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

— · —

ԱՅՍՏԵՂ ԱԼ ԲԱՑԱՌԻԿ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս տօնեցինք Հայաստանի անկախութեան 15րդ տարեդարձը : Այս անգամ տօնակատարութիւնը ստացաւ բացառիկ հանդամանք թէ իր տարողութեամբ ու շքեղութեամբ եւ թէ իր համազգային հանդամանքով :

Հանդէսը կազմակերպուած էր նախկին կամաւորներու կողմէ որոնք ջանք չխնայեցին արժանավայել կերպով տօնելու այս բացառիկ օրը հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ :

« Րաֆֆի » միութեան սրահը շքեղօրէն զարդարուած էր այս օրուան առթիւ :

Հանդէսը յայտարարուած էր մայիս 28ին, կիրակի օր, ցերեկէն յետոյ ժամը 6ին :

Բազմութիւնը գունդագունդ կը դիմէր « Րաֆֆի », անգամ մըն ալ վերյիշելու այս անմոռանալի օրը, անգամ մըն ալ վերապրելու 1918ի այդ յուզումնալից այլ երջանիկ օրերը :

Հետզհետէ հաւաքուած բազմութեան մէջ կը նշմարուէին գաղութիս ծանօթ դէմքերը : Ներկայ էին մտաւորական եւ առեւտրական դասի լաւագոյն ներկայացուցիչներ, — Պ. Ա. Մանիսալեան՝ ռումանահայ թեմի պատուոյ անդամ, Պ. Պ. Գարագաշեան, Էքմէքճեան, Շահազիզեան, Շնորհքեան եւ ուրիշներ :

Ռումէն երկու ամէնէն կարեւոր օրաթերթերը, « Ունիվերսուլ » և « Տիմինեացա » ղրկած են իրենց աշխատակիցները :

Անհամար բազմութիւն մը որ պահ մը շուարումի կը մատնէ կազմակերպիչները :

Ժամը 6ն է արդէն եւ սրահը կը յորդի. նոյնքան եւ աւելի բազմութիւն մը եկեր եւ լեցուեր է « Րաֆֆի » պարտէզը, եւ կախուեր սրահի պատուհաններէն ի վար :

Ի՞նչն է վարակեր այս ժողովուրդը, որ այսքան բազմութեամբ եկեր է լեցուեր « Րաֆֆի » : Արմատախիլ ու թափառական այս ժողովուրդի միակ մխիթարութիւնն է գոնէ տարին անգամ մը ցնծութեամբ տօնել իր երկրի, սեփական եւ դարաւոր հայրենիքի անկախութիւնը, 600 տարիներու ստրկութեան շրջանէ մը յետոյ :

Կարծես վայրկեան մը ամբողջ գաղութը, իր առօրեայ հոգերը մոռցած եկեր հաւաքուեր է Մօշիլորի մէկ անկիւնը կծկտած այս սրահը, խանդավառուելու համար այդ գեղեցիկ օրուան յիշատակով :

Բարակ բայց յամառ անձրեւ մը կը սկսի տեղալ, որ կը սպառնայ թաց խիսում ընել պարտէզը մնացողները : Վայրկեանի մը մէջ « Րաֆֆի »ի պարտէզը կը վերածուի հովանոցներու ծովի մը, իսկ հովանոց չունեցողները չեն ուզեր մեկնիլ, կը նախընտրեն թրջուիլ բայց մնալ ... Տարին անգամ մըն է ...

Ժողովուրդը լուռ ու մունջ կեցած մտիկ կ'ընէ օրուան ճառախօսները, որոնք ամէն ջանք ի գործ կը դնեն իրենց ձայնը լսելի ընելու ամէն անկիւն :

Բանւորն ու առեւտրականը եկեր են եւ քով քովի նստեր : Հայերը, բոլոր Հայերը :

Տխուր հայեացքներ կը յածին օդին մէջ : Քիչ մըն ալ եւ ահա արցունքներ պիտի պոռթկան անոնց աչքերէն : Ի՜նչ երջանիկ եւ ի՜նչ տխուր օր ...

Կը պտտցնեմ հայեացքս ժողովուրդին մէջ : Կը տեսնեմ Կուռօն, աննման հերոսը : Խրած իր մտածումներուն մէջ, այլ խրոխտ կեցուածքով, կը խոկայ : Ահա հին կռուողները, նախկին կամաւորներ որոնք անբացատրելի կարօտէ մը վարակուած՝ իրենք զիրենք յանձնած են յիշատակներու յորձանուտին :

Որքա՜ն կարճատեւ եղաւ, հայ ժողովուրդի այս երջանկութիւնը ...

Բեմ կուգայ Զօր. Դրօ, Հանդէսին նախագահը : Ներկաները համակրանքի ցոյց մը ըրին, ջերմապէս ծափահարելով զայն : « Մեր հայրենիք »ը երգուեցաւ յոտնկայս, ամբողջ ներկաներուն կողմէ, որմէ յետոյ Դրօ խօսք առնելով ըսաւ թէ հայ ժողովուրդի տօներուն մեծագոյնն է այս, որովհետեւ կը խորհրդանշէ հայ ժողովուրդին կամքը ազատ ապրելու եւ իր հայրենիքին տիրանալու : Յետոյ ակնարկ մը նետեց այն օրհասական օրերուն որոնք ծնունդ տուին մեր անկախութեան :

— « Թուրք ցեղը այլեւս ինքզինքը չզգաց կորաքամակ եւ անզէն ժողովուրդի մը առջեւ եւ այն ատեն զգաց որ այլեւս անկարելի է յառաջանալ : Երբ Գերման բանակները կը յառաջանային դէպի Ֆրանսա, անոնց միակ փափաքն էր տիրել, իշխել, իսկ Թուրք բանակը իր անցած տեղերը միայն մոխիր կը ձգէր. մեր միակ հաւատքը մեր հայրենիքն է ու մեր եռագոյնը : (Երկարատեւ ծափեր) :

Երկրորդ բանախօսն էր ընկեր Սարգիս Սարուխի որ կրակոտ բայց շատ ամփոփ ճառով մը ոգեւորեց բազմութիւնը : Ընկերը կարճ պատմականը ընելէ յետոյ անկախութեան ծնունդ տուող դէպքերուն, գիտել տուաւ.

— Կան մեր մէջ հայանուն մարդիկ որոնք կ'ուրանան ամէն սրբութիւն, կ'անգոսնեն հայ ժողովուրդի պայքարներու պանծալի խորհրդանշանը՝ հայ եռագոյնը, եւ սուգի օր կը հռչակեն այս օրը : Այո՛, ան սուգի օր է, ամէն տեսակ դասալիքներուն եւ ըմբոստներուն համար, բայց հայ ժողովուրդին համար է եւ կը մնայ փառքի օր : Մենք ուխտ մը ունինք բոլոր անոնց համար որոնք զոհուեցան եռագոյնը ստեղծելու համար եւ մենք ալ պիտի զոհուինք զայն պաշտպանելու համար : (Բուռն ծափեր) :

Ընկ. Սարուխիէն յետոյ յաջորդաբար խօսք առին Պ. Պ. Լեւոն Շահազիզեան եւ Ա. Թովմասեան : Այս վերջինը ռումաներէն ճառով մը շնորհակալութիւններ յայտնեց ռումանական մամուլին եւ անոր ներկայացուցիչներուն որ ամէն առթիւ չեն զլանար իրենց օժանդակութիւնը : Պ. Թովմասեան անդրադառնալով նոյն օրը դաշնագրերու վերաքննութեան ձգտումներուն դէմ եղած հսկայ բողոքներուն, գեղեցիկ զուգադիպութիւն մը գտաւ այս սրահին մէջ հաւաքուած հայ ժողովուրդի բողոքի եւ միւս ցոյցերուն միջեւ : (Ռումէն հիւրերը ջերմօրէն ծափահարեցին այս խօսքերը) :

Հանդէսի վերջաւորութեան Դրօ խօսք առնելով, հրաւիրեց ներկաները իրենց հոգիներուն մէջ անխախտ պահել հայ ժողովուրդի ուխտը՝ անկախ ապրելու համար եւ միշտ սիրել հայրենիքը, որն ալ ըլլայ այն կուսակցութիւնը որ կը կառավարէ զայն : Սահմանները վերջնական չեն, ըսաւ, բաւական է որ ժողովուրդները չկորսնցնեն իրենց հաւատքը եւ պայքարելու կամքը : « Ուրիշին հողերուն աչք չունի հայ ժողովուրդը, այլ իր սեփական հողին միայն ուր կարենայ շնչել եւ զարգանալ : Ինչպէս այս սրահը նեղ կուգայ այս յորդախուռն բազմութեան որ լայննալ կ'ուզէ, նոյնպէս եւ ընդարձակուելու պէտք ունի մեր այսօրուան հայրենիքը՝ որպէսզի մեր ժողովուրդը կարենայ ազատ շնչել հոն : Ու ան կ'ընդարձակուի, բաւ է որ մեր ուխտը չլքենք » :

Ծափերու տարափին տակ Դրօ փակեց հանդէսը :

Հանդէսին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Պուքրէշի լաւագոյն գեղարուեստական ուժերը :

Պ. Կարպիս Աւագեան իր ճարտար աղեղով թրթռացուց իր նրբաձայն ջութակին լարերը, իսկ Տիկ. Արծրունի, Օր. Խաչատուրեան եւ Հերլեան դաշնակի վրայ յաջող կտորներ նուագեցին : Պ. Յակոբ Տավիթեանց երգեց իր սիրական Հայաստանը, Օր. Սօնա Զէրչեան արտասանեց Ահարոնեանի « Մասիս »ը :

Նոյն օրուան երեկոյեան, Պուքրէշի տեղական կոմիտէին կարգադրութեամբ տեղի ունեցաւ պարերեկոյթ մը, որ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ տեւեց մինչեւ առաւօտ : Այդ առթիւ, ընկ. Արամ Երամեան, իր accordéonով նուագեց ռումանական քանի մը թանկօներ, ընկերակցութեամբ « Րաֆֆի »ի ճազին :

⁂ Մայիս 28ը նոյնպէս բացառիկ շքեղութեամբ տօնուեցաւ Քոնսթանցայի մէջ, կիրակի, մայիս 28ին, Թաղականութեան նախաձեռնութեամբ : Պուքրէշի ընկերներէն Հրաչ Բանիկեան նոյն օրը Քոնսթանցա գնաց բանախօսելու համար :

Սիլիսթրէի մէջ տօնուեցաւ յունիս 4ին : Այդ առթիւ Րաֆֆիէն 40 հոգինոց պատուիրակութիւն մը գնաց Սիլիսթրէ, տօնակատարութեան մասնակցելու համար : Բանախօսներն էին ընկերներ Գ. Բէսթանեան, Ս. Սարուխի, Հրաչ Բանիկեան եւ Մ. Թամրազեան :

ԲԱՆՈՒՈՐ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Շաբաթական տեսութիւն

Երկուշաբթի օր, Սթատ Ռօլան Կարոսի մէջ վերջ գտան Ֆրանսայի ախոյեանութեան թէնիսի միջազգային մրցումները՝ որոնք սկսած էին մայիս 22ին : Յաղթական հանդիսացան.— Սէմփլը.— Քրաուֆորտ (Աւստրալիա), Սէմփլը – Տամ.— Միս Սքրիվէն (Անգլիա), Տուպլը.— Փէրի Հիւկ (Անգլիա), Տուպլը – Տամ.— Տուպլը – Միքսթ.— Միս Սքրիվէն Քրաուֆորտ (Անգլ. Աւստրալիա) :

Այսպէս ուրեմն, ոչ մէկ Ֆրանսացի ուեր ախոյեաններուն մէջ : Ծանր հարուած ֆրանսական թէնիսին համար, որ ցարդ վարժուած էր փայլուն յաջողութեանց : Թէնիսի « հանճարն » իսկ՝ Քօշէ կը թուի շատ հեռու ըլլալ երբեմնի Քօշէէն, այն որ երեք սէթով կը զգետնէր հսկայ Թիլտընը : Անցեալ տարի արդէն անիկա պարտուած էր երկու անգամ, նախ Ուիմպըլտընի մէջ գրեթէ անծանօթ մը կողմէ, յետոյ Փարիզի մէջ Քուփ Տէյվիսի վերջին մրցումներուն ընթացքին՝ Վինսի կողմէ : Երկուշաբթի օր Աւստրալիայի ախոյեանը երեք սէթով կարգադրեց անոր գործը, Քօշէ հազիւ թէ առաջին սէթին կռուելով ինչպէս պէտք է եւ յետոյ յանկարծ տեղի տալով իր հակառակորդին յարձակողականներուն առջեւ : Քօշէի համար կ'ըսուի թէ պէտք եղածին պէս պատրաստուած չէր եւ դեռ քանի մը շաբաթ կարօտ է իր ամբողջ արժէքը վերագտնելու համար :

Քրաուֆորտ որ այս տարուան Ֆրանսայի ախոյեանութիւնը կը շահի, անծանօթ մը չէ եւ հազիւ քանի մը ամիս առաջ երկու անգամ յաջորդաբար պարտութեան մատնեց աշխարհի առաջին խաղացող Վինը, Աւստրալիոյ մէջ : Ամերիկացիները, որոնք չէին մասնակցեր Ֆրանսայի ախոյեանութեան մրցումներուն, Աւստրալիացիները, Անգլիացիները, Ֆրանսացիները եւ Ճափոնցիները այսինքն Տէյվիսի բաժակին վերջին շրջանին հասնելու կարող ազգերու խաղացողները երկու շաբաթէն դարձեալ իրար պիտի գտնեն Ուիմպըլտընի համբաւաւոր մրցահանդէսին մէջ, ուր թերեւս նոր անակնկալներ պատահին : Անցողակի ըսենք թէ Ֆրանսա հռչակաւոր բաժակը պիտի պաշտպանէ Յուլիսի վերջին երեք օրերը Փարիզի մէջ : Մինչեւ այդ ատեն դեռ պարտութիւն չկրող ազգերը պիտի խաղան իրարու դէմ (ընդ որս Աւստրալիա ընդդէմ Ճափոնի յունիս 16—17—18ին Փարիզի մէջ), որոշելու համար « Եւրոպայի շրջանին » յաղթականը, որուն հետ Ամերիկացիները — յաղթական իրենց շրջանին — պիտի կատարեն ֆինալ մրցումը, բաժակը Ֆրանսայէն խլելու համար :

Սէմփլը – տամը շահող Միս Սքրիվէնի մասին խօսած էինք այս էջերուն մէջ քանի մը ամիսներ առաջ, երբ ան Լ. Ատլանկիւլի հետ միասին շահեցաւ « Հարաւային Ֆրանսայի » խառն ախոյեանութիւնը : Զարմանալի արագ ճկուն եւ ձախլիկ — ինչ որ որոշ նուաստութիւն կը պատճառէ հակառակորդին — ան կը թուի մեծ ապագայի մը սահմանուած ըլլալ : Ի բացակայութեան Էլէն Ուիլսի, Ֆրանսացիները կը յուսային Տիկ. Մաթիէօն տեսնել ախոյեան, մանաւանդ որ այս վերջինը տըմի – ֆինալ մրցումին մէջ պարտութեան մատնած էր Է. Ուիլպ անմիջապէս վերջ դասուած Միս Ճէյքըպը :

Քրաուֆորտի եւ Միս Սքրիվէնի արժանիքը աւելի կը բարձրանայ, երբ նկատի առնենք թէ անոնք միասին շահեցան նաեւ միքսթի տիտղոսը : Այս կարգի պարագայ մը հազուադէպ է մեծ մրցահանդէսներու մէջ :

Գալով Օր. Ադամովի եւ Լ. Ատլանկիւլի, անոնք այս տարի շատ բախտաւոր չեղան : Լ. Ատլանկիւլ մէկ յաղթանակէ վերջ պարտուեցաւ Պըրինեօէ : Իսկ Օր. Ադամով անճանաչելի դարձած էր, ոչ մէկ բանի մէջ յաջողեցաւ : Կը թուէր յոգնած ըլլալ դէպի Ռումանիա եւ Իտալիա կատարած իր ճամբորդութենէն : Այդ պատճառաւ է որ քանի մը շաբաթ հանգիստ կը կարօտի եւ չպիտի երթայ Ուիմպըլտընի մրցահանդէսին մասնակցելու : Ուրիշ կերպ կարելի չէ բացատրել իր երբեակ պարտութիւնները, հակառակ իր ընկերակիցներուն մեծ արժէքին : Արդարեւ միքսթի մէջ իբր ընկեր ունէր աւստրալիացի պատանի մը, այլ արդէն իսկ մեծ ախոյեան մը Մաք Կրէթը, իսկ տուպլը – տամի մէջ ալ աշխարհի թիւ 2 խաղացողը Միս Ճէյքըպը :

եզրակացնելով, Ֆրանսացիներուն պէս մենք ալ իրաւունք ունինք դժգոհ մնալու Ֆրանսայի ախոյեանութեան մրցումներէն :

*** Ֆութպոլի եղանակը հոգեվարքի մէջ է : Այս կիրակի օր Փրակայի մէջ Ֆրանսա կը կատարէ տարուան վերջին մրցումը Չեխօսլովաքիոյ ազգ. խումբին դէմ : Հաւանական է որ Ֆրանսացիները յաջողին հոն համեմատաբար պատուաբեր արդիւնք մըձեռք բերել: Առանց մոռնալու սակայն թէ Չեխերը կեդրոնական Եւրոպայի մէջ կը գրաւեն նախանձելի դիրք մը եւ Աւստրալիացիներու եւ Իտալացիներու հետ գրեթէ հաւասար գծի վրայ:

Պուքրէշի մէջ նոյնպէս վերջ կը գտնէր կիրակի օր՝ միջպալքանեան ֆութպոլի ախոյեանութեան մրցումները, որոնց կը մասնակցին Եուկոսլավիա, Յունաստան, Պուլկարիա եւ Ռումանիա : Այս մրցահանդէսը՝ տեղի կ՚ունենայ երրորդ անգամ ըլլալով : Առաջին անգամ Ռումանիա, իսկ անցեալ տարի Պուլկարիա է որ շահած էին զայն: Այս տարի կը թուի թէ ախոյեանը պէտք է երթայ Եուկոսլավիոյ : Այս տողերը գրուած պահուն յայտնի էին երկու արդիւնքներ պալքանեան մրցահանդէսէն : Շաբաթ օր Եուկոսլավիա յաղթած է Յունաստանի, իսկ կիրակի օր ալ Ռումանիա պարտութեան մատնած է Պուլկարիան :

Ժ. Ե.

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

Երէկ հրատարակած էինք Բարեգործականի յունիս 6 թուակիր զեկոյցին մէկ մասը, որ կը յայտնէր թէ 5000 անգլ. ոսկի յատկացուցած են 2500 գաղթականներու ներգաղթին համար : Զեկոյցէն կը քաղենք նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Միւս կողմէ, Միութեանս Եգիպտոսի Շրջանակային Յանձնաժողովը վերջերս ժողովրդային հանգանակութեան մը ձեռնարկեց իր շրջանակին մէջ, յօգուտ ներգաղթի եւ Նուպարաշէնի միանգամայն, որովհետեւ երկու ձեռնարկներն ալ իրենց վերաշինական եւ ներգաղթային բնոյթով իրար կ՚ամբողջացնեն իրապէս : Առաջին բարեյաջող արդիւնքներէն դատելով, հայրենասէր ժողովուրդը անվերապահ համակրանքով կը փութայ մասնակցիլ սոյն հանգանակութեան : Բաց աստի, Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէի նախագահ քաղ. Գ. Վարդանեանի հետ կատարուած խորհրդակցութեանց համաձայն, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը եւ Հօկը նախաձեռնարկ կ՚ըլլան քիչ օրէն Ֆրանսայի մէջ եւս ներգաղթի հանգանակութիւն մը բանալու, գլխաւորաբար բնակարաններու շինութեան գործին մղում տալու աջակցութեամբ, քանզի առանց անոր ներգաղթի իրագործումը անկարելի կը դառնայ, նկատի ունենալով որ Հայաստանի մէջ բնակարանի հարցը ամէնէն հրատապ կարիքն է այսօր, որ դուցէ գաղութահայութիւնը պէտք եղածին պէս չէ ըմբռնած ցարդ :

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը առաջին օրէն հասկցած է այդ հարցին անհրաժեշտութիւնը, ըծուելով Նուպարաշէնի որ այն հսկայ ձեռնարկն է որ կոչուած է մասամբ լուծելու թէ բնակարաններու շինութեան եւ թէ գաղթականներու փոխադրումի եւ տեղաւորումի ազգային մեծագոյն ծրագիրը : Այդ ըմբռնումով է որ Կեդր. Վարչ. Ժողովը վերջին անգամ 11795 անգլ. ոսկիի գումար մը յանձնեց Հայաստանի Կառավարութեան եւ, ինչպէս ծանուցինք, 50000 տոլարի գումար մըն ալ յատկացուց Նուպարաշէնին, ու շինուածնիւթերու փոխադրութեան համար եւս երկու մեծ ինքնաշարժ քամիոններ նուիրեց (շուրջ 500 անգլ. ոսկի) :

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, որ առաջին օրէն իսկ ներգաղթի ծրագրին փարած ըլլալով գերազանցօրէն, 1924ին 6757 անգլ. ոսկի յատկացուց ներգաղթին, 1925ին 5000 անգլ. ոսկի, 1927ին 13 հազար 974 եւ 1932ին ալ փութկոտօրէն սատարեց ներգաղթի հինգ կարաւաններուն, ահա այս անգամ ալ, մոռնալով ներկայ դժուարութիւնները, կը կատարէ իր պարտականութիւնը, եւ պատրաստ է ընելու ինչ որ հայ ժողովուրդը պիտի ուզէ որ ընէ իր անվերապահ օժանդակութեամբը :

*** Լոծէն (Լեհաստան) յօգուտ ներգաղթի երախտագիտութեամբ ստացանք նաեւ 1000 տոլարի նուէր մը, զոր կովկասահայ ազգային մը, Պ. Տիգրան Աֆրիկեան, մեզի ուղարկած է, հայրենասիրական զգացումներով տոգորուած նամակի մը հետ : Մաղթելի է որ մեր կովկասահայ հայրենակիցները հետեւին այդ ազնիւ օրինակին :

*** Միութեան կողմէ հետեւեալ բացառիկ վարկերն ու նպաստները եւս յատկացուեցան. —

Երեւանի Մարի Նուպար Ակնաբուժարանին՝ զանազան գործիքներու կազմած մը, 22,076 ֆրանք արժէքով :

Ժընեւի Նանսէնեան Միջ. Օֆիսին՝ 5,000 ֆր., Սուրիոյ կարօտեալներուն յատկացուած գումարին վրայ բարդուելու համար :

Իզմիրի Կարմիր Խաչի նպաստադրամէն 22,000 ֆր. Աթէնքի եւ 10,000 ֆր. եւս Սելանիկի շրջանին կարօտեալներուն համար :

Նոյնպէս 39,220 ֆր.ի բացառիկ օգնութիւն, Սուրիոյ, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ կարօտ գաղթականներուն համար :

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

« ՄԱՅԻՍ 28 »Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 4 Յունիս.— Այս տարի, ինչպէս ամէն տարի Լիոնն ալ սարքած էր անկախութեան մեծ ու պատմական տօնը, որ տեղի ունեցաւ 3 յունիսին, շաբաթ իրիկուն, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ:

Կը նախագահէր ընկ. Վ. Զուլլէֆեան, որ հանդէսի բացումը կատարեց «Մեր հայրենիք» երգով եւ յոտնկայս ունկնդրութեամբ: Նախագահը պարզեց օրուան պատմական արժէքը, մայիս 24էն 27—28ի ահաւոր երկունքը, եւ մայիս 28ի ծնունդը:

Յետոյ Պ. Խաչիկ արտասանեց «Հայ դրօշին» ոգեշունչ կտորը: Օր. Ծովինար Տէր-Պետրոսեան երգեց «Հայաստան»ը եւ «Բելէ-Բելէ»ն, Օր. Արաքսի Տէր Գէորգեանը՝ արտասանեց Սիամանթոյի «Կովկաս»ը, եւ Պ. Լ. Ալէմեան՝ «Որբին վրէժ»ը: Ամէնքն ալ արժանացան ծափերու:

Նուագի բաժինէն յետոյ, որուն ղեկավարն էր Ալ. Մելքոնեան, բեմ հրաւիրուեցաւ Ալ. Խատիսեան, որ իր 1ուկէս ժամուան խիստ շահեկան բանախօսութեամբ մանրամասնեց «Մայիս 28»ի դէպքերը, յիշեց Հայաստանի անկախութեան նախօրեակին կատարուած մարտական նուաճումները, որոնք կ՚ապացուցանեն թէ, օրուան վարիչները եւ հայ զինուորն ու ժողովուրդը անկախ հայրենիքի մը տենչավառ սրտով, «մահ կամ ազատութիւն» նշանաբանով հրապարակ իջան, վճռական դիրք բռնելու դարաւոր թշնամիին հանդէպ: Բանախօսը պարզեց հայ-թուրք պատուիրակութեանց միջեւ կատարուած սահմանային խնդիրներու հարցը, 1918 մայիս 28ի առաւօտեան անկախ Հայաստանի յայտարարութիւնը, եւ անոր պաշտօնական ճանաչումը անմիջական սահմանակից Թուրք կառավարութեան կողմէ, ինչպէս եւ եւրոպական ուրիշ ազգերու կողմէ: Եւ աւելցուց.

— «Քաղաքական կարեւոր յեղաշրջում մը Ռուսաստանի մէջ, պատճառ դարձաւ որ, այս նորածին Հայաստանի հանրապետութիւնը լուծուէր իր մէջ, ու դառնար Կովկասեան նահանգ մը, ռուսական տիրապետութեան տակ: Փոխուեցան վարիչները, փոխուեցաւ նաեւ վարչաձեւը, եւ 1920 նոյեմբեր 29էն երկիրը սկսաւ կառավարուիլ խորհրդային վարչաձեւով: Սակայն, քաղաքական պատահական միջադէպեր են ասոնք, եւ չեն կրնար տեւական դառնալ: Ուշ-կանուխ, ժողովուրդի արդար զայրոյթն ու քաղաքացիական իրաւունքը կը խախտին բռնապետութեան հիմքերը, վերահաստատելու համար համայն հայ ժողովուրդի շահերու պաշտպան վարչաձեւ մը: Մինչ այդ պատրաստուինք արժանաւոր զաւակներ դառնալու, վաղուան «Մայիս 28»ի փառապանծ օրը դիմաւորելու համար»:

Հրահանգ մըն էր որ կը տրուէր ընդհանրապէս հայ ժողովուրդին, մասնաւորապէս մեր գաղութին: Սակայն, մեր գաղութը այդ պատգամը արժեցնելու եւ իրականացնելու համար պիտի ուզէ՞ որեւէ լուրջ աշխատանք տանիլ, պիտի ուզէ՞ որ այդ յիշատակները վառ պահելու համար նախաձեռնող մարմիններ գոյութիւն ունենան, պիտի ուզէ՞, վերջապէս, որ, ամէն Հայու — մանաւանդ նորահաս սերունդի — սիրտերը ուռին հայկական ոգիով ու շունչով: Կը վարանիմ դրական պատասխան տալու, որովհետեւ, մեր գաղութը սկսած է անտարբեր վերաբերմունք ունենալ, ամէնէն նուիրական ձեռնարկներու եւ գաղափարներու հանդէպ իսկ: Օրինակ, մարզական, կրթական, համազգային ազգատօներու, «Մայիս 28»ի տօներու հանդէպ ունեցած անհոգ վերաբերմունքը, դժբախտաբար չարդարացներ ազգային-անհատական պարտականութեան խոր գիտակցութեան գոյութիւնը: Սակայն, ի՞նչն է պակաս Լիոնի գաղութին: Ինք մաս չի՞ կազմեր «Ժողովուրդ Հայոց»ին, որ միասին հրճուի, իր ունեցած ուրախառիթ հանդամանքներէն, ինչպիսին է «Մայիս 28»ը: Ինչո՞ւ կը բացակայէին ուրեմն, այսպիսի համազգային հանդէսներէ, խորացնելու համար իրենց մէջ ազգային զգացումն ու գիտակցութիւնը:

Գաղութին պարտքն է պատասխանել այս հարցերուն, մեղադրանքի առարկայ չդառնալու համար, ուրիշ հայ գաղութներու հանդէպ, որոնք ջերմ մասնակցութիւն ունին այսպիսի ձեռնարկներու:

Թ. Հրանտ

■■■

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՄԵՐՆ Է

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ). — Նախորդ թղթակցութեամբ մը պարզած էի եկեղեցիին սեփականութեան տագնապը: Այժմ կը հաղորդեմ թէ ինչպէս ազատուեցաւ եկեղեցին :

ՅԱՌԱՋի հետեւողներուն ծանօթ է թէ ինչ եռուզեռ կը տիրէր եկեղեցիի փրկութեան համար, ժողովուրդին թէ յանձնախումբերուն մէջ: Դրամական աղբիւրը հետեւեալն էր. — Քառասուներեք հազարէն տասներեց հազարը դուրսէն, մնացեալ գումարը հաւաքուեցաւ գիւղէն :

Վերոյիշեալ գումարը գոյանալէն յետոյ, յանձնախումբը կը ներկայանայ նօտարին վճարելու համար: Հազար ֆրանք կը պակսի. նօտարը լման կը պահանջէ: Գիւղին տարեց Աւետիս Հայրիկը (յանձնախումբի անդամ) երեսը խաչակնքելով, կ՚ըսէ.

— Պարոն, այս եկեղեցի է, խանութ չէ, մենք այս գումարը մէջտեղ բերինք, դուն ալ քրիստոնեայ մարդ ես, հազար ֆրանք ալ դուն նուիրէ :

Նօտարը կը համաձայնի, խնդիրը վերջացած է: Գիւղը ցնծութեան մէջ է: Ընդհ. ժողովի մէջ կը պարզուի որ գիւղէն 33 հոգի, 1000էն նուազագոյն 300ով կը մասնակցին հանգանակութեան, որով եկեղեցին իրենց անուան պիտի արձանագրուի: Տեսակ մը կրօնական ընկերակցութիւն: Թաղական խորհուրդի հրաւէրով 33ը իրենց դիւանը կ՚ընտրեն, եւ ապա հոգաբարձութիւնը՝ եօթը հոգինոց: Երկրորդ անգամ դարձեալ ընդհ. ժողով կը գումարուի, յանձնախումբերու նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւնը լսելու: Անմիջապէս կ՚ընտրուի հինգ հոգինոց քննիչ մարմին մը, հաշիւները քննելու: Ընթացիկ հարցերու շուրջ, ժողովի մեծամասնութիւնը կը բողոքէ եղած կարգադրութեան դէմ, ըսելով որ որչափ որ ներկայ պայմաններու բերումով չկրցանք միանուագ գումարը վճարել, դարձեալ կ՚ընդունինք ընկերակցութեան իրաւունքը, պայմանաւ որ մենք այդ մարմնէն ընտրենք Թաղ. խորհուրդը: Թեր ու դէմ վիճաբանելէ յետոյ, ժողովրդական բանաձեւը կ՚ընդունուի: Որովհետեւ կան մարդիկ որ մինչեւ այսօր եկեղեցիին կամ դպրոցին սեմէն ներս չեն կոխած եւ 300ով կ՚ըլլան անդամ եւ ընտրելի, իսկ ունինք շատ մը գործաւորներ որոնք եկեղեցիին հիմը դրին ու մինչեւ վերջ աշխատեցան եւ այսօր գործազուրկ են, քուէի իրաւունքէն ալ կը զրկուին: Այժմ կը սպասուի ընդհ. ժողովին, լսելու համար քննիչ յանձնախումբը եւ ըստ այնմ կարգադրելու, միջին ճամբայ մը գտնելով: Կրօնական ընկերակցութեան վճարած գումարները եւ չպիտի պահանջուին ապագային: Կը լսեմ թէ կարգ մը անդամներ պիտի քաշուին կամ կ՚ուզեն քաշուիլ, չհանդուրժելով օրինաւոր առարկութեան :

Խումբ մը եկեղեցասէր տիկիններու փափաքին ընդառաջ երթալով, Թաղ. խորհուրդը յայտարարութեամբ մը Թաղեցիները կը հրաւիրէ Համբարձման օրը տօնել իբր եկեղեցիի ազատաման օր : Ժամը 2.30ին դպրոցի ուսուցչական կազմը, աշակերտութիւնը մանկապարտէզով միասին եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը սկաուտներով, եկեղեցիին հրապարակը հաւաքուելով հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնը պարզած թափօր մը կազմեցին գիւղին երկու հրապարակներէն : Աշակերտութիւնը եւ սկաուտները փոխն ի փոխ երգեցին « Մեր Հայրենիք »ը եւ ֆրանսական « Մարսէյեզ »ը, եւ ուրիշ ազգային երգեր : Յետոյ հաւաքուեցան « Կիլիկիա » սրահը ուր թաղականութեան մէկ անդամը հանդէսը բանալով, խօսք տուաւ հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քհնյ.ի : Խօսեցաւ նաեւ դպրոցին տնօրէնը, որ շեշտեց թէ կիրքերը պէտք է դադրին, երբ հարցը կը վերաբերի դպրոցի եւ եկեղեցիի : « Կուսակցական վէճ — վիճաբանութիւն դուրսը պէտք է ըլլայ, ոչ թէ դպրոցէն եւ եկեղեցիէն ներս » :

Հանդէսը փակուեցաւ սկաուտներու խմբերգով :

Ջնդի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով :

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԱՂԷՏԻ ՆԱԽՕՐԷԻՆ

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (31 մայիս).

— «Իրապէս աղէտ մըն էր մեր մշակոյթի համար այն աղաւաղումը, որուն ենթարկուեցաւ Երեւանի մէջ հայ ուղղագրութիւնը: Եւ նուազ աղէտաւոր չէ այն այլանդակութիւնը, որ «բարեփոխում» անուան տակ կը փորձեն հիմա Մեսրոպեան այբուբենի գլխուն:

Երկու նկատումներով կը պատճառաբանուի նոր «բարեփոխութեան» ծրագիրը — գեղագիտական եւ խնայողական: Իրենց ձեւով հայ տառերը գեղեցիկ չեն ու շատ տեղ կը բռնեն եղեր: Ու քանի որ լատինական տառերը բոլոր միւսներուն մէջ ամէնէն գեղեցիկներն են եւ միեւնոյն ժամանակ սեղմ են, ապա ուրեմն հայ տառերն ալ մօտեցնելու է անոնց ձեւին:

Եւ խորհրդային թերթերը, ակնյայտօրէն ցոյց տուած ըլլալու համար բոլշեւիկեան այս տեսակէտին ճշմարտութիւնը, «բարեփոխուած» տառերով իբրեւ նմոյշ քանի մը տող տպագրած էին:

Միայն երախտապարտ կարելի է ըլլալ բոլշեւիկ թերթերուն իրենց այս քայլին համար. վասնզի, եթէ անոնք ատով չկրցան ալ հասնիլ իրենց անմիջական նպատակին, այն է՝ ապացուցանել լատինացուած տառերուն առաւելութիւնը, նմոյշին վրայ թռուցիկ ակնարկ նետողն իսկ մէկէն համոզուեցաւ հայ բոլշեւիկներու նոր արատոր յղացումի ամբողջ անհեթեթութեան: Եւ հիմա ամէն մէկ չնախապաշարուած Հայ, ինչ հոսանքի ալ պատկանի, չի կրնար անվերապահօրէն բացասական վերաբերում չունենալ Եաղուպեանի եւ իր նմաններու «բարեփոխական» մարզանքներուն հանդէպ:

Մենք շատոնց դադրած ենք զարմանալէ բոլշեւիկներու արարքներուն համար. անոնք այլեւս անկարող են ոեւէ բանով յանկարծակիի բերել մեզ. եւ իրենց այս նոր չնաշխարհիկ փորձը ո՛չ ցարդ եղած շատ մը ուրիշներէ աւելի այլանդակ է, ո՛չ ալ վերջինն է այլանդակութեանց շարքին մէջ: Եւ այնուամենայնիւ, յատկապէս ներկայ պարագային, չենք կրնար խոր յուզում եւ մտատանջութիւն չզգալ, վասնզի ապիրատ ձեռքեր կը մերձենան ոչ թէ նիւթեղէն բարիքներու, որոնք տեղական ու առժամեայ բնոյթ կը կրեն, վերահաստատելի կամ առնուազն սրբագրելի են, այլ բովանդակ հայութեան սրբութիւններուն, անոր ոգեկան գանձերուն, որոնց կորուստը կամ մինչեւ իսկ վնասումը երկար ատենով պիտի խաթարէ մեր մշակութապատմական զարգացման ընթացքը:

Ջեկայական վիպականութեամբ եւ կոլխոզային քնարերգութեամբ դաստիարակուած «բարեփոխիչներու» մուտքը ոգեկան-գեղագիտական բնագաւառը անխուսափելիօրէն վանդալական արշաւանքի ժահատեսիլ աւերը պիտի ձգէր իր ետին: Ապացոյց՝ Եաղուպեանի «լատինացման» նախագիծը, որ ոճի եւ ձեւի քաոս մըն է. որ ամէն ինչ է, բայց ո՛չ հայկական, ոչ ալ լատինական այբուբեն: Իրենց յախուռն ու անվերապահ գործելակերպով բոլշեւիկները աւելի հետեւողական կ՚ըլլային եթէ ուղղակի առնէին լատինական այբուբենը եւ յարմարցնէին հայ հնչիւններուն, ինչպէս որ ըրած են Թաթարերէնի նկատմամբ: Այդ պարագային անոնք, ճիշդ է, խզած կ՚ըլլային մեր մշակութային զարգացման յաջորդականութիւնը,— բան մը՝ որ իրենց ոչ մէկ հոգ կը պատճառէ,— բայց գոնէ ընդհանուր ոճով կազմուած այբուբեն մը կ՚ունենային. ճիշդ է, հայ ոգիին անհարազատ բան մը ըրած կ՚ըլլային, բայց ըրածներէն ի՞նչն է որ հարազատ է այդ ոգիին:»

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ»

Հոկտեմբերի սկիզբը «Հայ Մշակոյթի Օր»ը արժանավայել եւ հանդիսաւորապէս տօնելու համար, այս տարի ալ Գրական Ակումբի վարչութիւնը ստանձնած է կազմակերպման հոգը :

Այժմէն արդէն, հրաւէր է ուղղուած քաղաքիս բոլոր ազգային եւ մշակութային հաստատութիւններուն խորհրդակցութեան մը համար : Հոն պիտի որոշուի հանդիսութեանց յատակագիծն ու տարողութիւնը :

Տրամադրութիւն կայ այս տարի ալ հրատարակելու «Մշակոյթի Օր» վերտառութեամբ գեղարուեստական հատոր մը, նուիրուած՝ զուտ հայկական մշակոյթին յատուկ ուսումնասիրութիւններու :

*** Առաջին խորհրդակցական ժողովը տեղի կ՚ունենայ վաղը Շբ., 10 յունիս, կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին, Rue Paul Berruel (Նախկին Rue Cambronne 131). Métro: Vaugirard.

Ա. ԱԴԱՄԵԱՆ խմբագրատուն կը հրաւիրուի, կարգ մը լուսաբանութիւններ տալու համար իր բաց — նամակին մասին :

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ԱՐԵՒԻ ԽԱՒԱՐՈՒՄԸ

(ԻՐԻԿՆԱՎԷՊ)

Ու Հաճին, քանի մը գծգծումներ ըրաւ թուղթին վրայ, մտքովը՝ եօթը տան Սաղմոս կը կարդայ, թուղթը քառանկիւնի կը ծալլէ եւ կ՚երկնցնէ կամէքին :

Բայց դեռ չէ հասած կիներու շարքը. մէկը՝ վէրքոտած տղեկ մը բերեր է, անոր՝ սպեղանի կուտայ, ուրիշ մը՝ աչքը ցաւած աղջիկ մը կը ներկայացնէ, անոր ալ կաթիլ մը կուտայ. երրորդ մը՝ բախտը փորձելու եկած է. Հաճին, այծի մորթը կը տարածէ ու թիզ կը չափէ քանի մը անգամ, ամէն անգամ՝ թզաչափը կ՚երկարի՛, յաջողութեան նշան է ասիկա, ու կիները կը մեկնին խնդումերես, չմոռնալով Հաճիին վերարկուին տակ հաւկիթ, քսաս մը մածուն, մէկ - երկու լաւաշ հաց դնել :

Իրիկունը՝ տուներու խօսակցութեան նիւթն է Հաճին :

— Հրաշագործ մարդ է :

— Աստծու իմաստութիւնը փորն է :

— Հաճին՝ ամենագէտ է, մինակ մեռնելու օրը չի գիտեր, բախտ կը գուշակէ, կորսուածը կը գտնէ, վէրքերը կը բուժէ, նամակ ու «նուսխայ» կը գրէ, Սողոմոնի խելք ունի :

— Աստուած էնոր արեւշատութիւն տայ, թող էնոր շուքը անպակաս ըլլի գիւղէն :

Գիւղացիին վրայ, ամէնէն աւելի ազդեցութիւն ընողը այն կաշեկազմ ու յաղթահասակ գիրքն էր, որուն՝ « Ցայմաւուրք » անունը կուտային, ու Հաճին՝ զգացեր էր ասիկա, ատոր համար՝ ատուն այդ գիրքը կը բերէր ծառին տակը, ու իրիկունը՝ տունը կը տանէր, գրկած ու տքալով, ամէն անգամ չմոռնալով, ճերմակ թաշկինակով մը սրբել զայն :

Գիւղը կ՚ընկճուի անկէ : Անոր ազդեցութեան սահմանները՝ կ՚ընդարձակեն կիները, հրաշախառն պատմուածքներով ... : Հաճին խորոխ է, երբ փողոցներէն կը քալէ, ինքնավստահութեան հով մը կ՚ընկերանայ անոր, հաւատարիմ շան մը բոլոր քծնանքով ... :

×

Գիւղին մէջ՝ վաղուց մոռցեր էին ամենագէտին աւազանի անունը — Մարկոսենց Սեփօ —, Հաճի, ահա այն մակդիրը, որով կ՚որակուէր անիկա, դժգոհ չէր եղածէն, ընդհակառակն, հոգեկան բաւականութիւն մը կը լեցնէր իր ներաշխարհը :

Երուսաղէմ ալ գացած չէր, իր «Հաճի» անուանակոչութիւնը գիւղէն կուգար : Մեր գիւղը՝ հեռու էր Ս. Քաղաքէն, ու ճամբաները անապահով, ո՞վ կրնար երթալ հոն, « Հաճի » ըլլալու համար : Գիւղը՝ դրոց - բրոցները այդ անունով կը ճանչնան :

Անիկա՝ վաղուց քաշուեր էր իր տունը, ինքզինքը նուիրեր ընթերցման, ու « Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետի անճառ հրաշքով » շատ մը սորված : Իր մայրը, Նազիկ մաման մեռած էր, զինքը մինակ ձգելով, իր խոկումին ու երեւակայութեան ամայի դաշտերուն վրայ. այն օրէն՝ քէնոտած իրմէն ու կեանքէն, քաշուեցաւ թոնիր - տունը, մտածեց ու կարդաց, կարդաց ու երազեց, մինչեւ որ հասաւ « Ցայմաւուրք » կարդալու փառքին ... :

Այս կամաւոր բանտարկութեան օրերէն կը սկսի իր անուան հմայքին պատմութիւնը, ու օր մը, երբ Հաճին, տունի մութէն լոյս աշխարհ նետեց ինքզինքը, արդէն ճերմկեր էին մազերը, դէմքի գոյնը նետած, պազած էր կտաւի պէս : Ա՛լ անկէ յետոյ՝ իրեն եղաւ գեղամիջի թթենին, եւ կարդացուորի չխամրելիք փառքը. չարէն չէր վախնար, զի ան՝ կրցած էր մաքրել սրտին երիտասարդական արիւնը, ու գիւղին աղուոր աղջիկներու սիրային հրթիռը, ու մեր հարսներու բոցեղէն նայուածքը, պիտի չկրնային մոլորեցնել զինքը, բայց, հակառակ ատոր, միշտ զգոյշ էր, երբ կը խօսէր երիտասարդուհիներու հետ, ու աչքին տեսողութիւնը կը պզտիկցնէր, կոպ կոպի վրայ կը բերէր, կը գոցէր լոյսին դռները ... :

Հաճիին հրաշագործութեան լուրը մտաւ գիւղը, արագիլներու վերադարձի անակնկալ բերկրանքովը : Զինքը յարգող կիները, հազարաւոր բաներ պատմեր էին, թէ՝ ցերեկները, աղօթքով, կոբեկի հատիկները ծառն ի վեր կը հանէր մրջիւններու շարքով. գիշերները՝ աստղեր կ՚իջեցնէր երկինքէն ու կը խօսէր անոնց հետ ... :

Քիչ մը ինքնասէր՝ որուն կը յաջորդէ անմիջապէս նախանձը, ինքնահաւան դարձուցեր էր զինքը : Չէր սիրեր գիւղին քահանան, որ թէեւ հազիւ կրնար ստորագրութիւն դնել, բայց որովհետեւ շատ մը երկիրներ պտտեր էր, կրցեր էր ոչ արհամարհելի իմաստութիւն մը ձեռք ձգել, չէ՞ որ ափ մը աշխատութիւն, բաւական պիտի ըլլար, զինքը մրցորդ ընել իրեն, ստուերի մէջ ձգելով իր այնքան համբաւուած անունը, այս գաղափարը գիշեր - ցերեկ կը տանջէր Հաճին :

Ու Հաճին՝ առիթը չէր փախցներ, միշտ կը վարկաբեկէր քահանան, փողոցային մարդ է, իր կեանքը՝ փայլքներու մէջ անցուցած, ինքզինքը մաքրելէ վերջ՝ եկեր եկեղեցիի պաշտօնեայ դարձեր է, բայց, ի՞նչ ընել գիւղի մեծերուն, որ հակառակ իր փաստերուն՝ քահանայացուցած էին զինքը : Անոնց բանավէճը, ներքին երկպառակութիւնը, տակաւ առ տակաւ խորունկցաւ, բերնի ծամոց դարձաւ :

Ու Հաճին՝ ժամ չգնաց :

Ի զուր անցան հաշտութեան բոլոր փորձերը :

— Տէրտէր չէ, խողարած ալ չի կրնար ըլլալ, Տէր Թորոսը, կ՚ըսէր Հաճին, հաշտութեան համար՝ իրեն եկող գիւղացիներուն, ան՝ ո՞վ կ՚ըլլայ, ես՝ « Նարեկ » եւ « Ցայմաւուրք » կարդացող մարդ եմ, կը կոթնէր թթենիին եւ հաստափոր գիրքը կը հանգչեցնէր ծունկերուն վրայ :

Քահանան՝ Հաճին « սուտ մարգարէ » անունով մկրտած էր, Հաճին ալ, իր հակառակորդը « պօստանի խրձիկ » կամ՝ « մօրուքով սատանայ » կը յորջորջէր, այսպէս երկար տարիներ շարունակեց անոնց պայքարը, գիւղացին՝ ակամայ խառնուեցաւ գործին, ու երկուքի բաժնուեցաւ, Տէրտէրեանները ու Հաճեանները :

ՍՕՍ - ՎԱՆԻ

(Շարունակելի)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ « ՅԱՌԱՋ »Ը

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ռոստոմի Գրադարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին մեր Գրադարան-Ընթերցարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը նախագահէ՝ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

×

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ

կազմակերպուած՝ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը ներկայացուի՝ «ՄԵՐ ՍՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ» (Զաւեշտ):

Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԵՓՐԱՏ նուագախումբի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Հաղորդ. միջ.— Փորթ Սէն Քլուէն առնել հանրակառք թիւ 1 կամ շոգենաւ որ եւ է նաւամատոյցէ եւ իջնել Սէվր:

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի առթիւ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՍԿՍԵԱԼ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԸՆԿԵՐԱ – ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

150, ROUTE D'ORLEANS, BAGNEUX

համեմուած ատենախօսութեամբ, նուագով, պարերով եւ ընտանեկան զուարճութիւններով:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

կը հրաւիրուին մեր ընկերներն ու համակիրները իրենց ընտանիքով:

Սրահի եւ հիւրասիրութեանց ծախսերու համար 3 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ:

18 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

«ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

ընտիր ժազ: Մատչելի ու ճոխ պիւֆէ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով:

ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին:

Թատերական ներկայացում Շավիլի մէջ

114, GRANDE-RUE, SALLE PATIN

10 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.45ին

Նախաձեռնութեամբ Շավիլի Ե. Ե. Միութեան եւ Ալֆորվիլի Ե. Ե. Միութեան թատերախումբը

կը ներկայացնէ Շիրվանզադէի՝ «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»Ը

4 ԱՐԱՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՎԻԼԻ Ե. Ե. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ՝ 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Որպէսզի դերակատարները ժամանակին կարենան վերադառնալ, ներկայացումը կը սկսի ճիշդ որոշեալ ժամուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՆԿԷՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին, Անկէնի Սէն-Ժօզէֆ եկեղեցիին մէջ Արհ. Գրիգոր եպսկ. Պահապանեան պիտի մատուցանէ հանդիսաւոր պատարագ:

Պատարագէն վերջ պիտի տրուի հացկերոյթ մը, Պէն - Թէրմալի սրահներուն մէջ, ի պատիւ պատարագիչ Սրբազանին, ինչպէս նաեւ տեղական ֆրանսական իշխանութիւններու ներկայացուցիչներուն եւ հոգեւոր պետերուն:

Կարգադիր Մասնախումբը իր սարքած այս հանդիսութիւններով նպատակադրած է ծանօթացնել Ֆրանսացիներուն մեր հայկական ծէսերը եւ եկեղեցական երգեցողութիւնները:

Եկեղեցական երգեցողութիւնները պիտի կատարուին Սէն-Կրասիէնի եւ Առնուվիլի հայ որբուհիներուն կողմէ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նուագահանդէս ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

Maison GAVEAUԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45, Rue LA BOETIE, Métro : MIROMESNIL

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Soliste de la Société des Concerts du Conservatoire, des Concerts Lamoureux, Pasdeloup, Poulet.

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ (Ջութակ)

Mlle MARCELLE GAUDAIS (Harpe) Mr. SERRIERE (Cor Anglais)

Պ.Ք ԷՉԷՃԵԱՆ (Թէնօր) Mr JACQUES HONORAT (Flûte)

ԵՒ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ԼԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

կը նուագեն Պախի, Վիվալտիի գործերը, ինչպէս նաեւ Ա. Պարթեւեանի հայ ժողովրդական ճեղինակութիւնները եւ եկեղեցական հին շարականներ, մեծ երգեհոնի մը ընկերակցութեամբ:

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը

Գիներ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Հասարակութենէն կը խնդրուի որոշեալ ժամէն առաջ գրաւել իրենց տեղերը, որովհետեւ սրահին դռները կը փակուին նուագուած պահուն:

Սոյն տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

—o—o—

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

2.- ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՏՕՔԹ. ԵՍԱՂՈՒՊԵԱՆ

Բոլորովին ապաքինած ըլլալով, կ'ընդունի իր հիւանդները բստ առաջնոյն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—6, **Rue Dugas**, թիւ 8, որ կը գտնուի թիւ **44 Avenue de Versailles**ի քով: Մէթրօ **Mirabeau** կամ **Javel.**

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ տրիպողաղար ծախու են շատ քիչ գործածուած թրիքոյի երկու մեքենաներ (Kem façon metier Georges 10) ինչպէս նաեւ օրական 500 զոյգ գուլպայ շինող արհեստանոց մը բոլոր կազմածներով: Փափաքողները կրնան գնել ամբողջը միասին կամ առանձին: Լաւ պատեհութիւն: Փափաքողներուն կը սորվեցնենք թրիքոյի եւ գուլպայի մեքենաներուն գործածութիւնը: Դիմել անմիջապէս Ժ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆի, 41bis, rue de la Valée, Arcueil (Seine): Փորթ տ'Օրլէանէն առնել թիւ 88 հանրակառքը եւ իջնել La Vache Noire կայարանը:

ՎԱՐՁՈՒ Է մեկնումի պատճառաւ օդասուն եւ արեւոտ գործատեղի մը, դերձակ կամ կօշկակար գործաւորներու յարմար: Տարեկան վարձք՝ 800 ֆրանք: Ռըփրիզ՝ 700 ֆրանք: Կազ, ելեկտրականութիւն: Յարմար երկու ընկերով աշխատանքի: Լաւ պատեհութիւն, շուտով դիմել՝ Ր. ՊԱՀԱՏՐԵԱՆի, 26, rue de la Chapelle, Paris (18):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին (Դարմանատուն) մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ջեկոյց պատգամաւորներու եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Յակոբ Սէրճանեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր որդին՝ Յակոբ Ուզունեանը, հօր անունն է՝ Յովհաննէս Ուզունեան, որ ասկէց առաջ Փարիզի եւ Պերլինի մէջ սինէմայի գործով կը զբաղէր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր մօրեղբօրորդւոյն Յակոբ Սէրճանեանի, որուն հասցէն՝ rue Ordjonikidzé, թիւ 46, Batoum, Ռուսիա: կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

— Վարդան Կապուտիկեան (Ռումանիա) կը փնտռէ իր եղբօր՝ Բէջմախի Մարեգ գիւղացի Մինաս Կապուտիկեանը եւ անոր երկու զաւակները՝ Յակոբ եւ Սուրէն Կապուտիկեանները: Լուր ունեցողներուն պարգեւ պիտի տրուի եւ կը խնդրուի հաղորդել իրեն Վարդան Կապուտիկեանի, որուն հասցէն է՝ V. Gaboudikian, 5. str. Belveder. Bucarest (Roumanie):

Տեղին «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Վ. ՀԻՒՍԵԱՆ

3, Rue Tellier, Décines, (Isère).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԱՆՃԻՏՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

—•.—

Եկատերինբուրգի մէջ երեխաները տեղաւորուեցան Իպատիեւին տունը, ծնողներու մօտ: Շքախումբին անդամները բանտ առաջնորդուեցան, ծառաները ազատ արձակուեցան, իսկ ցարին ընտանիքին մօտ պահեցին՝ բժիշկ Բոտկինը, խոհարար Խարիտոնովը իր օգնական Սեդնեւի հետ միասին, ծառայ Տրուպը եւ աղախին Դեմիտովան:

Իպատիեւի տան կալանաւորներու թիւը մնաց 13:

×

Ցարին ընտանիքը Տոբոլսկ եղած ատեն ի՛նչ կ'անցնէր կը գտնար զուրտը եւ ի՛նչ կը խորհէին ռուս միապետականները:

Սկսինք քիչ մը հեռուէն:

Ինչպէս որ ֆրանսական յեղափոխութեան ժամանակ Թագուհիին ապարանջանի պատմութիւնն էր ամբոխին ըսի – ըսաներու գլխաւոր նիւթը, այնպէս ալ ռուսական յեղափոխութեան ընթացքին Րասպուտինի անունն էր որ բերնէ բերան կ'անցնէր:

Ո՞վ էր Րասպուտինը եւ ինչ էր անոր դերը:

Ռուսիոյ վերջին Թագուհի Աղեքսանդրա Ֆէոդորովնան ծագումով գերմանուհի էր: Հէսէի դքսուհին որպէս ժառանգութիւն իր հետ բերած էր ընտանեկան «հէմոֆիլի» հիւանդութիւնը, որ եւ փոխանցուեցաւ միակ մանչ զաւակին՝ Մեծն Ռուսաստանի թագաժառանգին:

Իշխանատենչ, ուժեղ եւ յամառ բնաւորութեան տէր Թագուհին իր ամբողջ յոյսերը կապած էր զաւկին հետ: Ան գիտէր, որ միայն զաւկին գոյութիւնը կրնայ միշտ զինքը պահել տիրողի դերին մէջ եւ Թագաւորը առնել իր ազդեցութեան տակ: Ասկէ զատ, մոլեռանդ մայր էր եւ պատրաստ էր զաւկին համար ամէն ինչ ընելու: Իսկ զաւակը տկար էր եւ վտանգաւոր հիւանդութիւնը կրնար ամէն վայրկեան դերեզման իջեցնել գահաժառանգը եւ խորտակել իր բոլոր յոյսերը:

Որ եւ է բժշկութիւն անզօր էր հիւանդութեան դէմ: Ցուսահատ Թագուհին, որ ի ծնէ ջերմեռանդ հաւատացող մըն էր, կը սկսի զաւկին փրկութիւնը փնտռել կրօնքի հրաշագործ զօրութեան մէջ: Այդպիսի «հրաշագործ» մը հանդիսացաւ Գրիգոր Րասպուտինը՝ գող, անբարոյական ու խորամանկ մուժիկ մը, որ, թերեւս զուրկ չէր ներքին ներշնչման որոշ կարողութենէ: Թագուհիի հաւատքը եւ թագաժառանգին հիւանդութիւնը Րասպուտինը կրցաւ վարպետօրէն օգտագործել եւ շուտով դարձաւ պալատին ամէնէն զօրաւոր մարդը:

Իրեն դաշնակից ունենալով Թագուհիին մտերիմներէն Թեթեւամիտ Վիրուբովան եւ պալատի բժիշկներէն Բադմայեւը, Րասպուտինը քաջատեղեակ էր թագաժառանգի հիւանդութեան ընթացքին եւ հիւանդին կ'այցելէր այն ատեն, երբ գիտէր, թէ արդէն նոպան անցնելու վրայ է եւ կամ թէ Բադմայեւը նախօրօք հանդստացուցիչ սրսկում էր կատարած: Այնպէս որ, երբ Րասպուտինը ձեռքը կը դնէր հիւանդի գլխուն, վերջինս ինքզինքը լաւ կը զգար եւ կը հանդստանար:

«Հրաշք»ը խոր տպաւորութիւն կը ձգէր Թագուհիին վրայ եւ ան համոզուած զոյացուց թէ իր զաւակը կրնայ ապրիլ միմիայն շնորհիւ «սուրբ» Րասպուտինի: Այդ հաւատքը ներշնչեց նաեւ ցարին եւ այլ եւս նախկին գողը պալատին մէջ դարձաւ անհրաժեշտ մարդը:

Քնացած չէին նաեւ Ռուսիոյ թշնամիները: Առաջին առթիւ Գերմանիան շտապեց օգտուիլ Րասպուտինի արտօնեալ վիճակէն: Վերջինս շրջապատուեցաւ գերմանական գործակալներով եւ պատերազմի ընթացքին պետական ու զինուորական բոլոր գաղտնիքները, դեռ եւս պալատի պարիսպներէն դուրս չելած, յայտնի կը դառնային Պերլինի մէջ: Թագուհին եւ ցարը մինչեւ վերջ մնացին կոյր հաւատացող եւ անգամ Րասպուտինի խոշտանգումէն վերջ ալ զայն համարեցին սուրբ մարդ: Այս է Րասպուտինի ճիշդ պատմութիւնը: Ի մեծ ողբերգութիւն Ռուսիոյ, կառավարութեան անդամները կը նշանակուէին ու կը տապալէին գերմանական գործակալի մը քմահաճոյքով:

Այս կապակցութեամբ, ի՛նչպէս կը կազմակերպուէր ցարը Տոբոլսկէն ազատելու գործը:

Ցարի ընտանիքին կալանաւորումը շատ կը մտատանջէր միապետական շրջանակները: Անոնք կը ջանային ոչ միայն նիւթապէս ու բարոյապէս օգնել կալանաւորներուն, այլ եւ զանոնք ազատել գերութենէ: Այդ ուղղութեամբ առանձնապէս կ'աշխատէին մայրաքաղաքի միապետականները:

Ցարին ազատագրման գործը կը հետապնդէին երկու խմբակներ, որոնց մէկուն գլուխը անցած էր Րասպուտինի յայտնի երկրպագուհիներէն՝ Վիրուբովան: Վերջինս Տոբոլսկ էր ուղարկած իր գործակից տեղակալ Սոլովիեւը, որուն յանձնարարուած էր տեղին վրայ կազմակերպել հարկ եղած աշխատանքը:

Կրթութեամբ իրաւաբան, իսկ պատերազմի ընթացքին ցարական բանակի սպայ, Սոլովիեւը 1915ին կը մտերմանայ Րասպուտինին հետ եւ կ'անդամակցի անոր խմբակին: Ցարը Տոբոլսկ փոխադրուելէ վերջ, ինքն ալ անմիջապէս, 1917 օգոստոսին, կը մեկնի Տոբոլսկ: Րասպուտինի ընտանիքը կ'ապրէր Տոբոլսկի նահանգին մէջ, որուն հետ անմիջապէս կը կապուի Սոլովիեւը եւ հոկտեմբերի սկիզբները կ'ամուսնանայ Րասպուտինի աղջկան հետ: Ապա կը հաստատուի կեղծ անունով Տոբոլսկէն ոչ հեռու, Տիւմէն քաղաքին մէջ որ կը հանդիսանար դէպ ի Տոբոլսկ տանող գիծերու հանգոյցը:

Սակայն ո՞րն է Սոլովիեւի իսկական դերը:

Ցարին ընտանիքին հսկողութեան համար Տիւմէնը լաւագոյն վայրն էր: Անհնար էր Տիւմէն չհանդիպած երթալ Տոբոլսկ կամ այնտեղէն հեռանալ: Այդպիսով Սոլովիեւը միշտ կրնար հետեւիլ թէ ովքեր կ'երթան ու կուգան ցարին մօտ եւ լուր առնել, եթէ փորձէին ցարը տեղափոխել Տոբոլսկէն:

Երկրորդ, ամուսնանալով Րասպուտինի աղջկան հետ, Սոլովիեւը միանգամայն վստահելի մարդ պիտի երեւար կալանաւորներու աչքին: Ան լաւ գիտէր որ Թագուհին դեռ կը պահէր իր պաշտամունքը «սուրբ մարդու» հանդէպ:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 10 ՅՈՒՆԻՍ 1933

10 Juin 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2210

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԴՐԱՄՆ ՈՒ ԿԻՆԸ ՀԱՐԹԵՑԻՆ ՃԱՄԲԱՆ...

Էնկիւրէի « Միլլիէթ »ն կը շարունակէ իր յուշերը « Միլլիէթ »ի մէջ, մէկ օրէն միւսը պարզելով նոր գաղտնիքներ։ Աւելի ճիշդ՝ լուսաբանելով ժամանակակից պատմութեան կարգ մը էջերը, որ գաղտնիք չէին, բայց անհաւատալի կը թուէին։

Այսպէս, Թուրք յուշագիրը առջի օր կը նկարագրէր Ազգ. Մեծ Ժողովին մէկ նիստը, ուր վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենան գաղտնի վարկերու մասին (1921)։

Համաձայն իր պատմութեան, Վենիզելոս երեք միլիոն ոսկիով (?) սիրաշահած է Թարաիճօի սիրուհին, որպէս զի կարելի եղածին չափ նպաստաւոր խմբագրուի Սեվրի դաշնագիրը։

Այս առթիւ, երեսփոխան մը, վիրաբոյժ Էմին պէյ, կը բացագանչէ.

— Եթէ կարելի ըլլար, այս գումարին քանի մը պարիկը տայինք, Եւրոպայի մէջ քանի մարդ եւ թերթ ձեռք անցընէինք, քարոզութիւն կատարել տայինք ի նպաստ մեզի։

Այս խօսքերէն ոգեւորուած, սիրտն ու բերանը կը բանայ Սաքըզ Հօճա, Էրզրումի երեսփոխանը.

— « Էֆէնտիմ, դիւանագիտութիւն ընելու համար արտասահման ղրկուած մարդիկը պէտք է գեղեցիկ ըլլան, դրամ ունենան, կիներու հետ շփում ունենան, հացկերոյթներ սարքեն, մարդ գնեն, մամուլի հետ ծանօթանան, ամէն բան ընեն ... (Զայներ՝ ամօ՜թ է)։ Ամօթ – մամօթ չկայ։ Աշխարհ այսպէս է։ Նոյն իսկ օտարականներ կան որ կին կը բերեն մեզի։ Նոյն իսկ մենք ալ այսպէս կ'ընենք։ Գործ յաջողցնելը ամէն բան ընել կուտայ »։ (ՅԱՌԱՋ, 7 յունիս)։

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ աւելցնէինք այս միջազգային, այլ մանաւանդ Թրքական ճարտարարուեստին վրայ, — գեղեցիկ մարդիկ մէջտեղ հանել, դրամ ծախսել, հացկերոյթներ սարքել, կին ընտրել, կին ճարել ...

Բանալով ուրիշ էջ մը, « Միլլիէթ »ն կը պարզէ Լէնինի դերը՝ ի նպաստ Թուրքիոյ։

Էնկիւրէի գաղտնօրէն լուր կ'առնէ թէ՝ Խ. Միութիւնը համաձայնած է Անգլիոյ հետ, ընդդէմ արեւելեան երկիրներու։ « Յեղափոխական Ռուսաստանի եւս թշնամի ճակատը անցնիլը՝ կրնար նիւթական եւ բարոյական նեղութեան մատնել մեզ »։

Բայց, ո՜ղջ մնան Լէնինն ու Զիչէրինը։ Անոնք ճակատագրի եղբայրներ են՝ Մ. Քէմալի հետ, ինչպէս առիթով մը կը հեռագրէր Զիչէրին։

Արդարեւ, առտու մը Թուրքերը ուրախութեամբ կ'իմանան թէ Լէնին մերժած է Անգլիոյ առաջարկը, հետեւեալ յայտարարութեամբ.

— « Անցած է ազգերը կողոպտելու շրջանը։ Անոնք ալ ձեզի եւ մեզի նման ապրելու իրաւունք ունին։ Իրենց ճակատագիրը իրենք պիտի որոշեն »։

« Միլլիէթ »ն վերլուծելով Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան արժէքը, գրի կ'առնէ խօսքեր որոնց իմաստը մենք շատոնց հասկցած ենք, եւ կ'ուզէինք որ հասկնային նաեւ մեր պատուարժան հակառակորդները.

— « Դէպքերը հաստատեցին որ Արեւելքի երկու գլխաւոր պետութիւնները պարտաւորուած են իրարու ուժ տալ։ Արդարեւ, նոր Թուրքիան, իր դռները փակելով Համաձայնականներուն առջեւ, կարեւոր դեր մը կատարեց ռուսական յեղափոխութեան յաջողութեան մէջ։ Եթէ համաձայնական պետութիւնները կարենային Անատոլուի ճամբով քալել Կովկասի վրայ, խորհրդային Ռուսիոյ վիճակը շատ գէշ պիտի ըլլար։

Միւս կողմէ, եթէ կարմիր բանակը չյաղթէր Վրանկէլի ուժին, համաձայնական պետութիւնները կրնային հիւսիսէն ճնշել եւ Կովկասը դիւրութեամբ ոտքի հանել մեզի դէմ »։ (ՅԱՌԱՋ, 8 յունիս)։

Ահա, վերջապէս, երրորդ կարեւոր յայտնութիւն մը։

« Միլլիէթ »ն կ'արտագրէ Ֆրանսացի սպայի մը օրագիրը (1921 յունուար – փետրուար), որ խօսելով Պաղը Ալիի կողմէ Փարիզ ղրկուած գործակալի մը, Նաղի պէյի գործունէութեան մասին, կը գրէ.

— « Այս տեղեկութեանց համաձայն, Նաղի պէյ իր կարգ մը ֆրանսացի բարեկամներէն խոստում առած է թէ Սեվրի դաշնագիրը պիտի վերաքննուի ... Դաշնակիցները սարսափելի հարուած մը կուտան Սեվրի դաշնագրին։ Դրամով վարձուած թերթերու հրատարակութեանց կոթնելով, քէմալականները կրնան ամէն բան ուզել, երկու անգամ աւելի խրոխտանալ, «քափիթիւլասիոն»ներու ջնջումը եւ ընդհ. պատերազմէն առաջուան սահմանները պահանջել ... Պաղը Ալիի մէջ ձեռքերը կը շփեն ցնծութեամբ »։ (ԽՄԲ. — Ամբողջութիւնը պիտի հրատարակենք վաղը)։

Ի հարկէ չնդգալից նորութիւններ չկան այս բոլորին մէջ։

Բայց, հարկ է միշտ « ի մտի ունենալ » այս բոլորը, մանաւանդ հիմա որ Եւրոպա կը գտնուինք։

Այսինքն, վարժուիլ ճանչնալու Եւրոպան այնպէս ինչպէս որ է։ Ոչ թէ այնպէս ինչպէս որ սորվեցուցեր են ընդունիլ կամ ինչպէս որ կ'ուզէ պատկերացնել մեր հրաշափառ դիւրահաւանութիւնը։

Այս առիթով հարկ է վարժուիլ նաեւ ճանչնալու Թուրքը։

Բոլորս ալ կը խօսինք Թուրքի եւ Թուրքիոյ դարաւոր թշնամութեան մասին, որ գաղտնիք չէ ո եւ է մէկուն համար։

Բայց, ինկապէս կը ճանչնա՞նք զայն, իր բոլոր « բարեմասնութիւններով », — ջարդէն մինչեւ կաշառքը եւ մինչեւ մատուցումը տարփածուներու ...

Թող ոչ ոք համարձակի վճիռ արձակելու այս մասին։ Եւ մանաւանդ՝ Թուրքերու ազգայնական, հայրենասիրական կիրքի մասին, որ այժմ յաջորդած է համիսլամական մոլեռանդութեան։

« Միլլիէթ »ն կցկտուր դրուագներ միայն կը յիշէ։ Մենք տակաւին պէտք ունինք քրքրելու եւ սերտելու Թուրքիոյ ազգ. շարժման պատմութիւնը, որ իր դօտին քակեց Սեվրի առջեւ, նորէն եւ աւելի ամուր կապելու համար Լօզանի մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիա կը յետաձգէ մաքսային նոր սակացոյցին գործադրութիւնը

ԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ...

Պոլսէն կը հեռագրեն յունիս 7 թուականով.— Մաքսային նոր օրէնքին գործադրութիւնը երեք ամիս յետաձգուեցաւ այն երկիրներու համար որոնք առեւտրական դաշնագիրներ ունին Թուրքիոյ հետ։

⁂ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Ըսմէթ փաշայի կառավարութիւնը արտակարգ լիազօրութիւններ պիտի ստանայ, մաքսային սակացոյցը բարձրացնելու կամ զեղչելու համար։ Այս լիազօրութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ 1936 եւ նպատակը պիտի ըլլայ թոյլ չտալ որ նոր սակացոյցին գործադրութեամբ ապրուստը սղէ եւ չահագիտութիւն կատարուի։

Գերմանիա Յուլիս 1էն կը դադրեցնէ իր վճարումը

ԾԱՆՐ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ՝ ՓՈԽԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ

Գերմանիոյ պետական դրամատան (Րայխսպանք) վարչութիւնը նամակ մը ուղղեց կառավարութեան, յայտնելով թէ յառաջիկայ յուլիս 1էն պիտի դադրեցնէ օտար դրամ (տըվիզ) տրամադրել, բոլոր այն յանձնառութեանց համար որ կնքուած են 1931 յուլիսի սեղանաւորական տագնապէն առաջ։ Այս կարգադրութենէն ազատ կը մնան Գերմանիոյ մէջ անշարժացած վարկերու մասին կնքուած համաձայնութիւնները։ Րայխսպանքի վարչութիւնը կ'ըսէ թէ եղածը առժամեայ տնօրինութիւն մըն է եւ երկար չպիտի տեւէ։

Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը օրէնք մը հրատարակեց, որուն համաձայն գերման պարտականները պէտք է շարունակեն մարքով կատարել իրենց վճարումները։ Այսպէս վճարուած գումարները պիտի յանձնուին մասնաւոր սնտուկի մը կողմէ, մինչեւ այն օրը որ Րայխսպանքը բաւական օտար դրամ ունենայ իր տրամադրութեան տակ, ընդհատուած վճարումները վերսկսելու համար։

Նոր կարգադրութեան ենթակայ են Տօըսի եւ Եընկի ծրագիրներուն համաձայն կնքուած փոխառութիւնները։ Րայխսպանքը բանակցութիւններ պիտի կատարէ օտար պահանջատէրերուն հետ, հիմք ունենալով հետեւեալ երկու հիմնական սկզբունքները.—

1) Անհրաժեշտ է աւելցնել Րայխսպանքին ոսկիի եւ « տըվիզ »ի պահեստները, որպէս զի անվթար մնայ Գերմանիոյ սեղանաւորական հաստատութիւնը։

2) Գերմանական վաճառականութիւնը պէտք չէ դրամական նեղութիւն կրէ, ինչ որ պիտի խանգարէր օտար արժէքներու պահեստին յաւելումը։

Այս առաջադրութեամբ, ժողով մը պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, յունիս 13ին, մասնակցութեամբ օտար պահանջատէրերու եւ Պալի միջազգային դրամատան։

Հաստատուած մորաթորիոմէն մասնաւորապէս պիտի վնասուին Մ. Նահանգները, Զուիցերիան, Հոլանտան եւ Անգլիան, որոնք վերջին տասը տարիներու ընթացքին ահագին գումարներ տրամադրած են Գերմանիոյ։ Այսպէս, Մ. Նահանգները տուած են 175 միլիոն սթերլին, Հոլանտա՝ 150 միլիոն, Զուիցերիա՝ 120 միլիոն, Անգլիա՝ 105 միլիոն։ Ֆրանսան միշտ զգուշացած է, մանաւանդ որ հատուցումներու խնդիր ունէր։

Գործազրկութիւնը հետզհետէ կը պակսի

Տեղական թերթերը գոհունակութեամբ կը շեշտեն թէ գործազրկութիւնը հետզհետէ կը պակսի եւ գործերու վերաբացման նշանները կ'աւելնան։

Անցեալ շաբաթէն ի վեր, պակսած են մօտ 7000 նպաստընկալ գործազուրկներ, ինչ որ կը նշանակէ աւելի քան 26,000ի նուազում մը՝ հինգ շաբթուան ընթացքին կամ հարիւրին 8·4։

Միեւնոյն ատեն, ճարտարագործական հրապարակին վրայ գործերու վերաբացման համեմատութիւնը 360էն բարձրացած է 376ի, վերջին հինգ շաբթներու ընթացքին։ Նոյն բարելաւումը կը տեսնուի մետաղագործական հրապարակին վրայ։

⁂ Պաշտօնաթերթին (9 յունիս) հրատարակած շաբաթական տեղեկագրէն կ'երեւայ որ՝ մինչեւ յունիս 3 նպաստընկալ բանուորներու թիւն էր 276,597։ Անցեալ տարի միեւնոյն շաբթուն 279,719 էր։ Ուրեմն, այս տարի 3122 հոգի պակսած են։ Այս նուազումը աննշան կ'երեւայ, բայց պէտք է նկատի ունենալ որ այս տարի նպաստընկալ բանուորները կ'օգտուին 624 սնտուկներէ, մինչդեռ անցեալ տարի կար միայն 599 սնտուկ, այսինքն 43 պակաս։

Բաղդատելով նախընթաց շաբթուան հետ, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը պակսած է 45 նահանգներու մէջ, աւելցած՝ 13 նահանգներու մէջ, անփոփոխ կը մնայ 10 նահանգներու մէջ, իսկ գոյութիւն չունի 22 նահանգներու մէջ։ Տագնապին սկիզբէն ի վեր, գործազուրկներու առաւելագոյն թիւը արձանագրուած է 1933 մարտի առաջին շաբթուն, երբ հասաւ 331,816ի։ Բաղդատելով այս թիւին հետ, պակսած են 55,219 հոգի, այսինքն հարիւրին 16·6։

Կարեւոր խորհրդակցութիւններ Փարիզի մէջ

Պ. Նորման Տէյվիս, Մ. Նահանգներու լիազօրը, Անգլիոյ օդային նախարարը, Ֆրանսայի վարչապետը եւ արտաքին նախարարը կարեւոր ժողով մը գումարեցին առջի օր, Փարիզի մէջ, օրուան հարցերու մասին։ Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ երեք պետութեանց ներկայացուցիչները կարծիքներ փոխանակեցին փոխադարձ վստահութեամբ, զինաթափութեան խորհրդաժողովի աշխատանքներու մասին, ապահովելու համար անոնց յաջողութիւնը։ Ժողովէն յետոյ, ամերիկեան պատուիրակը լաւատես կ'երեւար, իսկ անգլիականը ոչ այնքան։ Այս վերջինը յայտարարեց թէ տակաւին մեծ դժուարութիւններ կան, ժողովին վերաբացումէն առաջ, որ տեղի պիտի ունենայ յունիս 27ին։ Կացութիւնը աւելի պարզեց վարչապետ Պ. Տալատիէ, հետեւեալ կարճ յայտարարութեամբ.

— Մեր խօսակցութիւնները տեղի ունեցան սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ։ Մեր անգլիացի եւ ամերիկացի հիւրերը կ'ուզեն կարելի եղածին չափ շուտով յանգիլ զինաթափութեան պայմանագրի մը։ Մենք ալ այս բաղձանքն ունենալով հանդերձ, չենք կրնար մոռնալ որ՝ Ֆրանսան ունի ծրագիր մը եւ վարդապետութիւն մը որուն պէտք է կառչի հաստատապէս։

⁂ Զօրսերու դաշինքը ստորագրուած ըլլալով, Անգլիա եւ Ամերիկա մերձեցում մը կը տեսնեն Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ եւ կ'ուզեն որ անոնք ալ յարին Լոնտոնի նաւային ծրագրին։ Բայց Ֆրանսա միշտ վերապահ է, ամէն բանէ վեր դասելով ապահովութեան խնդիրը։

⁂ Երէկ Երեսփ. ժողովին քննութեան ենթարկուեցաւ Զօրսերու դաշինքը։

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ԴԷՄ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երէկ հաղորդած էինք Վենիզելոսի դէմ կատարուած մահափորձին մանրամասնութիւնները։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ նախկին վարչապետին եւ հետեւորդներուն դէմ արձակուած գնդակներուն թիւը հարիւրը կ'անցնի։

Յունիս 7ին դոհաբանական աղօթք մը տեղի ունեցաւ Աթէնքի մայր եկեղեցիին մէջ, Տէր եւ Տիկին Վենիզելոսի ազատման առթիւ։

Հինգշաբթի օր Աթէնքի շրջակաները գտնուեցաւ այն ինքնաշարժը որով Վենիզելոսը հետապնդած էին անծանօթները։ Ինքնաշարժը բոցերու մէջ էր։ Ձերբակալուեցաւ այն մարդը որուն անունով գնուած էր կառքը։ Ձերբակալման հրամանագիր հանուեցաւ Ապահովութեան Տեսուչին, գնդ. Փոլիքրոնոփուլոսի դէմ։

Հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետ Ցալտարիս այցելեցին Պ. Վենիզելոսի, որ գոհունակութիւն յայտնեց ձեռք առնուած միջոցներուն համար։ Ազատական (վենիզելոսեան) կուսակցութեան վարիչները նամակ մը գրելով վարչապետին, պահանջեցին յետաձգել իր ճամբորդութիւնը դէպի Լոնտոն։

Թերթերուն արգիլուած է ոչ – պաշտօնական լուրեր հրատարակել դատական քննութեանց մասին։

Հայ մը կը սիրէր յոյն աղջիկ մը

ՄԵՐԺԵՑԻՆ, ՈՒԶԵՑ ՍՊԱՆՆԵԼ ԵՒ ՄԵՌՆԻԼ

Կըընոպլէն կը հեռագրեն տեղական թերթերուն.— Կրընոպլի Բուշա–Ռուժ թաղին մէջ, հայ երիտասարդ մը, Եղնիկ Ժամկոչեան, 22 տարեկան, տարիէ մը ի վեր կը սիրէր 19 տարեկան յոյն կարուհի մը, Քրիստին Քարամիթրօն եւ կ'ուզէր ամուսնանալ անոր հետ։ Բայց աղջկան ծնողքը կ'ընդդիմանան այս ամուսնութեան, ցեղային տարբերութեամբ։

Յունիս 8ի առտուն, Ժամկոչեան գնաց յոյն ընտանիքին տունը, բայց դուռը չբացին։ Ասոր վրայ Ժամկոչեան պատուհանէն ներս մտաւ եւ ատրճանակը քաշելով, կրակ բացաւ աղջկան վրայ։ Յետոյ փորձեց անձնասպան ըլլալ, գնդակ մը պարպելով գանկին։ Երկուքին վիճակն ալ ծանր է եւ երկուքն ալ Թըրոնշի հիւանդանոցը փոխադրուած են։ Օր. Քրիսթին գործողութեան ենթարկուեցաւ փորէն։

Եթէ սխալ բաներ գրած էք, ջնջեցէք

Տուրքերու վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ անոնք որ սխալ կամ թերի յայտարարութիւններ ըրած են իրենց տուրքերու մասին, կրնան շտկել զանոնք մինչեւ յուլիս 1։ Վարչութիւնը կը խոստանայ ներել թերացողներուն, պայմանաւ որ ճշդումները կատարեն մինչեւ յունիսի վերջը։

Ճամբայ ելած՝ վար ինկան

Անգլիացի օդանաւորդ Ճէյմս Մոլիսըն եւ կինը, Էմի Ճօնսըն, որոնք հինգշաբթի առտու Քրոյտընի (Լոնտոն) օդակայանէն ճամբայ պիտի ելլէին հիւսիսային Ատլանտեանը կտրելու եւ վերադառնալու համար, ծանր արկած մը ունեցին եւ հրաշքով ազատեցան։ Օդանաւը կը պատրաստուէր բարձրանալու առտուան ժամը 6ին, երբ հաւասարակշռութիւնը կորսնցուց, ուժգնօրէն զարնուելով հողակոյտի մը եւ ինկաւ գետին։ Հրաշքով մը, օդանաւին կազի շտեմարանները դիմադրեցին ցնցումին, որով պայթիւն տեղի չունեցաւ եւ Տէր եւ Տիկին Մոլիսըն ողջ մնացին։

Օդանաւին ընկերութիւնը ձեռնարկած է նորոգութեան։ Տէր եւ Տիկին Մոլիսըն վճռած են գլուխ հանել իրենց ծրագիրը։

⁂ Ամերիկացի օդանաւորդ Ճիմ Մէթըրն, որ աշխարհի շրջանը կը կատարէ եւ չորեքշաբթի օր ճամբայ ելած էր Օմսքէն, ստիպուեցաւ վար իջնել կէս ճամբան, խանգարման մը հետեւանքով։

Ինչպէս գրած էինք, օդաչուորդը անցեալ շաբթու Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած էր մեն – մինակ կտրելու համար Ատլանտեանը։ Կիրակի օր ստիպուեցաւ իջնել Նովիկլիա, յետոյ ճամբան շարունակեց մինչեւ Մոսկուա (երկուշաբթի) եւ Օմսք (երեքշաբթի), ուրկէ մեկնեցաւ չորեքշաբթի, արեւելեան Սիպերիա հասնելու համար (4000 քիլոմեդր)։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ԴԵՌ ԿԸ ՔԱՇՔՇՈՒԻ

Յունիս 3ին Պոլսոյ Իրաւական ատեանին առջեւ վերսկսաւ Սանասարեան խանին դատը։ Ներկայ էին կուսակալութեան փոխանորդները, Սէնէէտտին եւ Թահսին պէյերը, ինչպէս նաեւ Պատրիարքարանի կողմէ Նէճաթի պէյ եւ Պ. Միսաք Նարլեան։

Ինչպէս յայտնի է, դատարանը ասկէ առաջ որոշած էր խանը վերադարձնել Պատրիարքարանին, իսկ Վճռաբեկը բեկած էր, յանձնարարելով քննել նաեւ թէ Սանասարեան կտակին տրամադրութիւնները այսօր ալ կը գործադրուի՞ն։

Նէճաթի պէյ պահանջեց որ դատարանը պնդէ իր որոշման վրայ, իսկ հակառակորդ կողմը ուզեց որ համակերպի Վճռաբեկին։

Նէճաթի պէյ յետոյ յայտնեց որ իրեն գրաւոր յիշատակագիր մը պիտի տան, բայց տակաւին չեն լրացուցած անոր խմբագրութիւնը։

Դատարանը յունիս 24ին յետաձգեց դատը, այդ յիշատակագիրը կարդալու եւ որոշում մը տալու համար։

ՏԱՔԷՆ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ տաքը այն աստիճան սաստկացած է որ, միայն հինգշաբթի օր 68 հոգի մեռած են Մ. Նահանգներուն մէջ։ Այս մահերուն հարիւրին 50ը հետեւանք է արեւահարութեան, իսկ մնացեալը ջուրի մէջ խեղդուելու եւ ուրիշ արկածներու։ Արեւը ծանր վնասներ պատճառած է միջին արեւմուտքի նահանգներու հունձքին։ Ընդարձակ տարածութեանց վրայ ցորենը այրած փճացած է։

Անգլիոյ մէջ ալ սարսափելի է տաքը։ Փարիզի մէջ բաղդատաբար տանելի է, բայց վախ կայ որ սաստկանայ։ Երաշտը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ գաւառներու մէջ։

ՀԱՅ ՏԱՌԵՐՈՒ ՁԵՒԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

—··—

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ Գրական Ակումբի յունիս 3ի նիստը յատկացուած էր հայ տառերու ձեւափոխութեան խնդրին։ Ակումբի սրահը լեցուն էր երկսեռ հասարակութեամբ։

Ժողովը բանալով՝ նախագահ Պ. Ռ. Բերբերեան կարճ ճառով մը ողեկոչեց յիշատակը Բժ. Նորայրի (Տիմիճեան), որ Ակումբի գործօն անդամներէն էր։ Ապա խօսք տուաւ օրուան բանախօս Հ. Վարդան Հացունիին, որ գիտնականի մը առարկայականութեամբ քննութեան առաւ հայ տառերու ձեւափոխութեան խնդիրը եւ մասնաւորապէս բոլշեւիկներու հրատարակած ցեկոյցն ու նոր տառերու նախագիծը։

Հ. Հացունի. — Երբ ձեռքս առի հրատարակուած ցեկոյցը, արտաքինէն աւելի ուշադրութիւնս գրաւեց ներքինը, որ յարակցութիւն ունի հայ տառերու լատինացման հետ, հարց մը, որ արծարծուած է Հայաստանի մէջ։ Գրերու լատինացման հարցը հայկական չէ, այլ համառուսական։ Ռուս բանաստեղծները առաջարկ բերած են՝ ջնջել սլաւ գիրերը եւ տեղը դնել լատինականը։ Այդ հարցը այսօր ուսումնասիրութեան շրջանին մէջ կը գտնուի եւ հաւանական է որ օր մը գործադրուի։ Այն ատեն Հայաստանի մէջ ալ կը գործադրուի, որովհետեւ Հայաստան անկախ երկիր մը չէ եւ Խորհրդային Միութեան մէկ անբաժան մասնիկը կը կազմէ։

Լատինացումէն ի՞նչ օգուտ մեզ համար։ — Ո՛չ մէկ։

Լատինական գիրերը չպիտի ծառայեն իրենց նպատակին փոխարինելով մեր մեսրոպեան տառերը, որովհետեւ. —

ա) Լատինականը պիտի փոխարինէ միայն մեր 24 տառը, անդին կը մնայ դեռ 12 հնչիւն, որոնց համար պիտի ստիպուինք կամ ստեղծել յարմար գիրեր, որով աւելի եւս պիտի բարդացնենք խնդիրը, կամ լատինականին խառնել հայկական գիրեր, այսինքն՝ նոր խառնաշփոթութեան եւ դժուարութեանց դուռ բանալ։

բ) Մենք ունինք երկու հնչաբանութիւն՝ արեւելեան եւ արեւմտեան, որոնք ճիշդ հակառակ են իրարու։ Եթէ լատինական տառերը ընդունինք, կովկասեան հայութիւնը պիտի գրէ մէկ ձեւով, արեւմտահայութիւնը՝ ուրիշ ձեւով, որով հայերէն ուղղագրութիւնը պիտի ունենայ երկու կազմ։ Երկու հատուածներու ուղղագրութիւնը իրարմէ պիտի բաժնուի։

գ) Ունինք 15 դարերու հարուստ մատենագրութիւն մը, որ տպուած է հին տառերով։ Նոր տառերուն վարժուած սերունդը ի՞նչպէս պիտի օգտուի այդ մատենագրութենէն։ Անկարելի է այդ ամբողջ մատենագրութիւնը տպել նոր տառերով։

Ի՞նչ է լատինացման հիմնական պատճառը։ — Դիւրացնել օտար լեզու գիտցողներու համար հայերէնի ուսումը։ Ամէն լեզու, սակայն, ունի ընդարձակ քերականութիւն եւ բառարան, որոնց ուսումն է էականը. այբուբենը ամենաերկրորդական տեղը կը բռնէ։

Այբուբեն մը ունինք այնքա՛ն գեղեցիկ, այնքան հարուստ, այնքան կատարեալ, որ եւրոպական գիտնականներուն հիացում կը պատճառէ։ Տառերու չատութիւնը մեր այբուբենի կատարելութեան գերագոյն ապացոյցն է։ Մեր լեզուն բոլոր հնչիւններու համար ունի առանձին գիր, մինչդեռ օտարներու մօտ այդպէս չէ։ Լատինացումը կ՚ըլլայ աղէտ մը մեր հնչաբանութեան համար, քայքայում մեր մտաւոր կեանքի։

Այս չեղումը անհրաժեշտ համարեցի ընել, որովհետեւ լատինացման ըսպառնալիքը դեռ վերցուած չէ մեր գլխէն։ Այսօր սակայն խնդիրը կը ներկայանայ հայ տառերու բարեփոխման ձեւով։ Հարցը դրուած է այսպէս. —

ա) Հայկական տառերը փոխե՞լ։

բ) Եթէ այո՛, ի՞նչ ձեւով փոխել։

Տառերը փոխելու խնդիրը նոր չէ մեր մէջ։ Ինչպէս յայտնի է, ի սկզբան մեր տառերը երկաթագրերն էին կամ մեսրոպեան գիրերը, որոնք բոլորակ ձեւ ունէին։ Դէպ ի 10րդ դարը մեր բոլորաձեւ երկաթագրերը անկիւնաւոր գիրերու վերածուեցան։ Ոչ ոք բողոքեց այդ ձեւափոխութեան դէմ, որովհետեւ ժամանակի պահանջն էր այդ։ Անկիւնաւոր տառերը տեւեցին մինչեւ 12րդ դար, երբ անոնց յաջորդեց բոլորագիրը, որ այսօրուան մեր սովորական գործածած գիրն է։ Երկաթագրերը փոքրացան եւ ենթարկուեցան հիմնական փոփոխութեան։ Օրինակի համար՝ Ա դարձաւ ա, Զ եղաւ զ, Ծ եղաւ ծ եւայլն։ Ի վերջոյ, դէպ ի 16րդ դարը ունեցանք մեր նօտրագիրը։

Ըսել է տառերը փոփոխական են ժամանակի հետ. հետեւաբար, կովկասեան եղբարց առաջարկը՝ մեր գիրերը բարեփոխելու (բայց ոչ օտարացնելու), չի վախցներ զիս։

Հրապարակ դրուած են բարեփոխութեան երկու նմոյշներ, (ԽՄԲ. — Տես յաջորդ սիւնակը)։ Այս երկու ձեւերն ալ գրեթէ նոյնն են. հիմնական տարբերութիւնը ա գիրն է։

Առաջին ձեւի մէջ մեսրոպեան Ա է փոքրացած ձեւով, երկրորդ ձեւի մէջ՝ բոլորագիր ա։ Եւ այդ միակ աի պատճառով 25 տող գրութեան մէջ մէկ տող աւելցած է։ Եւ որովհետեւ Հայաստանի արդի կառավարութիւնը խիստ մեծ կարեւորութիւն կու տայ տնտեսական խնայողութեան, մեծ արժէք կ՚ընծայէ եւ աի փոփոխութեան։

Ինկալէս մեր աը այնքան ալ սքանչելի չէ, որ կարելի չըլլայ զոհել, եթէ շահը եւ ճաշակը կը պահանջեն։ Բայց էական խնդիրը այդ չէ։ Հիմնական պայմանը բոլոր տառերու մէջ անկիւնաւորութեան վերացումն է, այսինքն վերադարձ դէպ ի մեսրոպեան գրութիւնը։ Անկիւնաւոր գիրերը երբ իրարու մօտ են, կը մօտենան շատ եւ կը շփոթեն աչքը։ Կլորը՝ հակառակն է։ Ատոր մէջ է լատինական տառերու առաւելութիւնը։ Հետեւաբար, հրատարակուած նախագծի առաջարկած փոփոխութիւնը այս տեսակէտէն գովելի է. լաւ է, որ անկիւնաւորութիւնը վերածուած է կլորութեան։

Ցետոյ, նոր բարեփոխութեամբ գիրերու կարկառուն, դուրս ինկած մասերը ամփոփուած են ներս, որ չկոտրուին ու շատ չփճանան։ Օրինակ, դի երկար ագին ներս ամփոփուած է, նոյնը՝ մի, ճի, չի եւայլն։ Այս ալ հաշուով եղած է, լաւ եւ ընդունելի է։

Երրորդ փոփոխութիւն. — Մաս մը գիրեր վերածուած են մեսրոպեան երկաթագրերու, ուրիշներ ձգուած են բոլորագիր։ Այս խառնուրդը ախորժելի չէ։ Ան եղած է խնայողութեան հաշուով, բայց ճաշակի, գեղեցկութեան պահանջները անտես առնուած են։ Պատմական տեսակէտով ալ քննադատութեան չի դիմանար այս խառնուրդը։

Ուրիշ նորութիւն մըն ալ ռի եւ հի պարագան է. փոխանակ մեր երկաթագիր ռի եւ հի, առնուած են լատինական R եւ H։

Անուշապուր մը, ինչ որ բնականաբար չի հաշտուիր մեր զգացումներուն։ Մասնաւոր առաւելութիւն մըն ալ չկայ։ Մեր ռ եւ հն միանգամայն գոհացուցիչ են թէ՛ խնայողութեան, թէ՛ գեղագիտական եւ թէ պատմական տեսակէտներով։

Ուրիշ՝ մեր գլխագիր եւ փոքր Ըը վերածուած է մէկ գծի, որ տգեղ է եւ ոչ հաճելի։

Նմանապէս՝ զի եւ ցի գլուխները բացեր են — ի՞նչ բանի համար՝ յայտնի չէ. անիմաստ բան մը։

Ուրիշ հիմնական փոփոխութիւն մը — շատ մը տառեր, որոնք մեր սովորական տպագրութեան մէջ երկար էին, կարճեցուած, մեսրոպեան գրութեան վերածուած են։ Տառերու այս հաւասարեցումը խիստ կը դժուարացնէ ընթերցումը։

Այսպիսով ուրեմն առաջարկուած ձեւափոխութեան մէջ կան մասամբ լաւ, մասամբ անընդունելի ձեւեր։

Եթէ հարկ է մեր տառերը ձեւափոխել, լաւագոյն է որ ընդունինք անցեալի մէջ արդէն փորձուած ձեւը՝ բոլորացնել տառերը, մօտեցնելով եւրոպականին, ինչպէս մեր նօտրագիրն է։ Այս բոլորացումը մեր գիրերը կը դարձնէ աւելի որոշ եւ դիւրընթեռնլի։ Լաւ է որ այս գրութիւնը տարածուի տպագրութեան մէջ։ Այս փոփոխութեամբ մենք փրկած կ՚ըլլանք մեսրոպեան տառերու մեր դանձը եւ միաժամանակ մօտեցած կ՚ըլլանք եւրոպական գրութեան։

Հ. Հացունիի բանախօսութիւնը վերջացաւ ջերմ ծափերու տակ։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

Հայկական տառերի տեխնիկական լատինացման այն ուրվագիծը, որը հանձնվել է ինձ ի քննություն, ձեռնված ու է հեշինգարի առաջադրած խնդրի սահմաններում: Դա հրատապ մի փորձ է և ներկայացնում է ոչ միայն գործնական, այլև տեսական օահագրգռություն, ինչ չափով որ առանձնապես զգուշ գծած և վերցնում գրերի ռեֆորմում այնպիսի ժողովրդի վերաբերմամբ, ինչպիսին են հայերը, որոնք ունեն իրենց բազմադարյան գիրն ու գրականությունը, ռուսականից ավելի հին տառերը, ռուսականից ավելի վաղ ծագում ունեցող այբուբենը, և ինչ չափով որ ընդհանրապես ընդհանուր դիալեկտիկ մոտեցում է ցույց բերվում գրության լատինացման և ունիֆիկացման պրոբլեմի լուծմանը, որն անխուսափելի յե խանականապես ու վորակապես բազմազգի լեզուներ ունեցող ԽՍՀՄ-ի սահմաններում:

Իմ կարծիքով, ներկա փորձի տեխնիկայով, խնդրի գործնական կողմը, ձեռնարկված սահմաններում, բավարարված է փայլուն կերպով:

Հայկական տառերի տեխնիկական լատինացման այն ուրվագիծը, որը հանձնվել է ինձ ի քննություն, ձեռնված ու է հեշինգարի առաջադրած խնդրի սահմաններում: Դա հրատապ մի փորձ է և ներկայացնում է ոչ միայն գործնական, այլև տեսական օահագրգռություն, ինչ չափով որ առանձնապես զգուշ գծած և վերցնում գրերի ռեֆորմում այնպիսի ժողովրդի վերաբերմամբ, ինչպիսին են հայերը, որոնք ունեն իրենց բազմադարյան գիրն ու գրականությունը, ռուսականից ավելի հին տառերը, ռուսականից ավելի վաղ ծագում ունեցող այբուբենը, և ինչ չափով որ ընդհանրապես ընդհանուր դիալեկտիկ մոտեցում է ցույց բերվում գրության լատինացման և ունիֆիկացման պրոբլեմի լուծմանը, որն անխուսափելի յե խանականապես ու վորակապես բազմազգի լեզուներ ունեցող ԽՍՀՄ-ի սահմաններում:

Իմ կարծիքով, ներկա փորձի տեխնիկայով, խնդրի գործնական կողմը, ձեռնարկված սահմաններում, բավարարված է փայլուն կերպով:

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՆՄՈՅՇՆԵՐ «ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԱԾ» ՏԱՌԵՐՈՒ

(կարդալ յարակից յօդուածը)

250 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԱՌՋԵՒ

—o—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Առաջին յաղթանակներէն քաջալերուած, Աւստրիա, Լեհաստան եւ Վենետիկի Հանրապետութիւնը կը կնքեն « սրբազան դաշնակցութիւն » մը Թուրքիոյ դէմ. կ՚որոշէին պայքարիլ միասին ու հաշտութիւն կնքել միասին։

Պալքաններու մէջ կը սկսէր ուրեմն պատերազմական վիճակ մը, որ պիտի տեւէր աւելի քան տասնեակ մը տարի։ Կռուի վերջին փուլին, Պետրոս Մեծի Ռուսիան ալ հանդէս կուգար։

Պէտք է ըսել որ այդ պատերազմը երկուստեք մղուեցաւ առանց յատակագծի ու դիւանագիտական կերպով։ Համաձայնականներուն կը պակսէր ճակատի միութիւն, ուժերու կեդրոնացում։ Իւրաքանչիւրը կը հետապնդէր իր սեփական նպատակները։

Յաղթանակը այսու հանդերձ միշտ Համաձայնականներու կողմն էր։

Լեհաստան խլեցաւ Կալիցիան։

Վենետիկ կը գրաւէր Տալմացիան, Մօրէան, յունական կղզիները։

Վճռական հարուածը պիտի տար Աւստրիան։ Ան Հունգարիան ու Թրանսիլվանիան մաքրեց Թուրքերէն։

Այդ կռիւներու ընթացքին նշանաւոր եղաւ Պուտափէշթի գրաւումը, ուր քրիստոնեայ բազմաթիւ գունդեր, գրեթէ խաչակրական խանդավառութեամբ մաքրեցին քաղաքը։

Նոյնքան յայտնի եղաւ Ցալան – Քէմէնի ճակատամարտը (1691ին) ուր սպաննուեցաւ Գարա Մուսթաֆա։

Աւստրիական փոխարքայ Հունգար ապստամբներուն դէմ եղաւ արիւնռուշտ. վերցաւ ամէն ինքնավարութիւն։

Ռուսիա, շնորհիւ Մեծն Պետրոսի, սթափած իր ստխական թմբիրէն, կը մտնէր սրբազան համաձայնութեան մէջ 1686ին, կը գրաւէր Ազովը եւ կը մօտենար Խրիմի Թերակղզիին։

Ասիկա կ՚ըլլար նախերգանքը իր ապագայ նուաճումներուն։

Պատերազմը կը փակուէր 1699ին, Գարլովիցի յայտնի դաշնագրով, որ կը նուիրագործէր իրաց նոր կացութիւնը։

Թուրքիան կը քաշուէր Պելկրատի վրայ. Աւստրիոյ կը մնար Հունգարիան, Թրանսիլվանիան, Սլաւոնիան։ Լեհաստան, Վենետիկ, Ռուսիա կը պահէին իրենց նուաճումները։

Գարլովիցի դաշնագիրը Արեւելքի հարցը կը դնէր նոր անկիւնադարձի մը վրայ. Թուրքիան, մինչ այդ ըսպառնական խնդիր մը, կը վերածուէր այլեւս հարցական խնդրոյ մը։

Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական հորիզոնին վրայ այդ օրերէն կ՚ուրուագծուին այն ձգտումները, որոնց հետեւանքները պիտի զգայինք մինչեւ մեր ժամանակը։

Աւստրիան իր աչքերը կը դարձնէր դէպի Արեւելք՝ Drang nach Osten. ճնշում՝ հասնելու համար եթէ հնարաւոր է մինչեւ Եգէական ծով։ Այս ձգտումը կը մնար այլեւս իր քաղաքականութեան սեւեռում, աւանդական գիծը։

Ռուսիա, նորաղարթ հսկան, կը կառչէր սլաւական իր կոչումին. առխորժակը կը հրահրուէր ուտելով. Կովկասի եւ Պալքաններուն մէջ կը սկսէր իր մշտական չփումը Թուրքիոյ հետ, որ կը մաշէր աստիճանաբար։

Երբեմնի ահաւոր գառամեր էր այլեւս. Գարլովիցի դաշնագիրը երեւան հանեց « հիւանդ մարդը »։

Անոր ժառանգութեան չուրջ երկու հարիւր տարի եւ աւելի պիտի մղուէր այնուհետեւ Աւստրօ-Ռուս մրցակցութիւնը։ Մարմինը անհանդստացընող հիւանդ օրկանի մը նման, Թրքական փտախտը ջղայնոտութեան ենթակայ պահեց Եւրոպան երկու դար ամբողջ։

×

Կարծէք պատմութեան վճիռը կ՚ամփոփէր Լորտ Ձորճ, երբ Պալքանեան պատերազմի ընթացքին կը յայտարարէր.

« Մահիկը չի կրնար վերադառնալ հոն, ուրկէ քաշուած է մի անգամ։ »

Ժամանակները փոխուած են սակայն, ինչպէս նաեւ տրամադրութիւնները։

Արեւելեան մահիկը հորիզոն կորսնցուց թէեւ, բայց ահա կ՚աճի ու կ՚ամրանայ իր ծիրին վրայ։

Նորածագ աստղերու ճամբուն վրայ կախուած է անիկա, մանգաղի նման...

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԿԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

—·—

ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՏՊԱՒՈՐԻՉ ՑՈՅՑԸ. — ԼՈՒՎԷՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ՎԱՆԴԱԿԱՊԱՏԸ. — ՑԱՆԴՈՒԳՆ ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ՄԸ։

Հոգեգալուստի երկուշաբթի օրը Պրիւսէլի մէջ, ընկերվարական կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ պատկառելի ցոյց մը տեղի ունեցաւ աշխատանքի հաշմանդամներու կողմէ, բողոքելու համար աջակողմեան կառավարութեան վերջերս հանած հրովարտակներուն դէմ, որոնք կարգ մը սեղմումներ կը տրամադրեն ծերերուն եւ անկարներուն տրուած նպաստներու մասին, հաւասարակշռելու համար ելմտացոյցը։

Հակառակ ցերեկ առեն ցոյց կատարելու աժամեայ արգելքին, Պրիւսէլի քաղաքապետը չկրցաւ արգելք հանդիսանալ ցուցարարներուն, որոնք խեղճ թշուառներ էին եւ անկարող որ եւ է անկարգութիւն առաջ բերելու։

Պատահական խռովութեանց առաջքը առնելու համար, ոստիկաններու պատկառելի ուժ մը համախմբուած էր Marché - au - Fromage փողոցին մէջ, ուր տեղի ունեցաւ հրապարակային հսկայ միթինկ մը, որուն ներկայ էին բացի ցուցարարներէն, անհաշուելի թիւ մը բանուորներու ու գործաւորներու։

Յաջորդաբար խօսք առին ընկերվարական կուսակցութեան առաջնորդները, որոնք ամենախիստ ոճով եւ կծու ակնարկներով պախարակեցին օրուան կառավարութեան ձեռք առած ապօրէն ու հակամարդկային օրէնքները։

Ցուցարարները միաձայնութեամբ որոշեցին տրամադրելի բոլոր միջոցներով պաշտպանել իրենց արդար իրաւունքները։ Այդ առթիւ հաշմանդամներու կողմէ ընտրուեցաւ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը, իրենց բողոքը ներկայացնելու համար կառավարութեան։

Այս ցոյցը խորունկ տպաւորութիւն գործեց Պրիւսէլի ժողովուրդին վրայ, որ օրուան տօնին առթիւ եւ օդին գեղեցկութեան պատճառաւ խուռներամ լեցուած էր մայրաքաղաքին պողոտաներուն վրայ, դիտելու համար բախտաղուրկներուն տողանցքը։

⁂ Լուվէնի համալսարանական մատենադարանին վանդակապատը ժամանակին շատ խօսիլ տուաւ իր վրայ։

Ընդհ. պատերազմի ատեն, յիշեալ մատենադարանը, որ նշանաւոր էր իր ճոխութեամբ եւ հնագիտական մեծարժէք հատորներով, զոհ գնաց գերմանական թնդանօթներուն։ Ասկէ տասը տարիներ առաջ, Պելժերը զայն վերաշինելու համար միջազգային հանգանակութեան ձեռնարկեցին, որուն կարեւոր բաժինով մասնակցեցան Ամերիկացիները։ Մատենադարանին շինութիւնը յանձնուեցաւ Ամերիկացի ճարտարապետ Ուարրենի, որ ժամանակին պատրաստեց յատակագիծը, վաւերացուած Կարտինալ Մէրսիէի կողմէ։ (Ծանօթ հայասէր մը որ վախճանեցաւ 9 տարի առաջ)։

Փակագծի մէջ ըսենք թէ Լուվէնի մատենադարանը կաթոլիկ կղերին սեփականութիւնը կը կազմէ, եւ Լուվէն քաղաքն ալ կեդրոնն է Պելժ կաթոլիկութեան։

Ճարտարապետին կողմէ նախապէս պատրաստուած յատակագծին համաձայն, շէնքին ճակատին վրայ պիտի զետեղուէր վանդակապատ մը, որուն վրայ խոշոր տառերով պիտի արձանագրուէր լատիներէն հետեւեալ վերտառութիւնը՝ « Furore Teutonico diruta », որ կը նշանակէ « Փճացուած գերմանական կատաղութեամբ »։

Կարտինալ Մէրսիէի մահէն ետք, Լուվէնի համալսարանին վարիչ՝ Գեր. Լատէօզ, խաղաղասիրական ըղձացումէ թելադրուած, յարմար դատեց ջնջել այդ անարգական բառերը, ինչ որ ժամանակին տեղի տուաւ չընդդալից դատավարութեան մը, որ նախ Լուվէնի մէջ տեղի ունեցաւ, եւ որուն ընթացքին ճարտարապետ Ուարրեն չահեցաւ դատը։ Պրիւսէլի վճռաբեկ ատեանը վերաքննելով դատը, հաստատեց Գեր. Լատէօզին իրաւունքը, եւ գերագոյն ատեանը վաւերացուց այս վերջին տեսակէտը։

Մինչ այս մինչ այն, նշանաւոր վանդակապատը ձեւափոխութեան ենթարկուեցաւ։ 1928ին, յունիս ամսուն մէջ խումբ մը ուսանողներ յարձակելով շինութեանց մթերանոցին վրայ, ոչնչացուցին վանդակապատը։

Համալսարանի վարչութիւնը անոր տեղ ուրիշ մը չինելով, զետեղեց զայն մատենադարանին շէնքին ճակատը։ Հազիւ քանի մը օր անցած էր, երբ բանուորներու վերակացու Ֆէլիքս Մորէն խոշոր մուրճ մը առնելով, ջարդ ու փշուր ըրաւ վանդակապատը։ Այս արարքին հետեւանքով, վերակացուն մէկ ամսուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, եւ վանդակապատը նորէն շինուեցաւ, առանց անարգական վերտառութեան։

Տարիներ անցան այդ միջադէպներուն վրայ, որոնք ժամանակին մեծ աղմուկ հանեցին Պելժիոյ դատական շրջանակներուն մէջ։

Կիրքերը հանդարտած էին և խնդիրը գրեթէ բոլորովին մոռացութեան տրուած էր, երբ անցեալ կիրակի, առտուան ժամը 2ին, մատենադարանին յարակից շէնքերուն բնակիչները սոսկումով արթնցան, քարակոյտերու շառաչուն աղմուկէ մը։ Ոստիկաններ դէպքին վայրը փութալով, մատենադարանին շէնքին վրայ տեսան Մօրէն անունով մարդ մը, որ հակառակ իրեն եղած կրկնակի ազդարարութիւններուն, առանց վախի եւ մեթոտիկ կերպով կը շարունակէր վանդակապատին քանդումը։ Իր քանդիչ գործը աւարտելէն ետք, մեր մարդուկը ամենայն պաղարիւնութեամբ վար իջաւ, պլլուելով չանթարգելի մը ձողին եւ յանձնուեցաւ ոստիկանութեան։ Երբ իրեն հարցուցին թէ ի՞նչու ըրիր այդ բանը, պատասխանեց.

— « Հիթլէրի վանդակապատն էր որ քանդեցի »։

Վերջին պահուն կը տեղեկանանք թէ հիթլէրական մը ձախ թեւին վրայ խաչակիր պահպանակ մը դրած կը շրջագայէր քաղաքին կեդրոնական պողոտաներուն վրայ։ Ցանկարծ իրր անցորդ Պրիւսէլ գտնուած խումբ մը Նամիւրցի Պելժեր կը շրջապատեն Գերմանացին եւ կը հրամայեն իրեն անմիջապէս վերցնել հիթլէրական խորհրդանշանը։ Անոր մերժումին վրայ, հետաքրքիրներ ամէն կողմերէ խուժելով կ՚ուզեն դէչ խաղ մը խաղալ մոլեռանդ Գերմանացիին գլխուն։ Այդ վայրկեանին սուրալով դէպքին վայրը կը հասնի ոստիկաններով լեցուն ինքնաշարժ կառք մը եւ կը ձերբակալուի հիթլէրականը։

Եթէ ոստիկանութիւնը ժամանակին վրայ հասած չըլլար, զայրացած ամբոխը տեղն ի տեղոյ պիտի սպաննէր Գերմանացին։ Ժողովուրդին հաւանութեան մէջ յանդուգն գերմանացին առաջնորդուեցաւ Պրիւսէլի կեդրոնական պահականոցը, ուրկէ պիտի քշուի սահմանագլուխ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւան-Թիֆլիզ օդային գիծը

—·—

Երեւանի եւ Լէնինականի օդանաւային կայաններու շինութեան ի նպաստ, օդային մասնաւոր պարտատոմսերով կ՚աշխատուի ապահովել անհրաժեշտ գումարը։ Հրապարակ հանուած են 200,000 րուբլի արժէքով պարտատոմսեր, բայց հաւաքուած դրամը դեռ հազիւ կը հասնի 14,000ի։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, Երեւան – Թիֆլիզ օդային գծին բացումը կատարելու համար յուլիս 1ին։

Երեւանի կայանին շինութեան անհրաժեշտ նիւթերը առաջուած են ամբողջովին եւ փութով կը փոխադրուին շինութեան վայրը։ Բանուորներուն թիւը զգալի չափով աւելցած է։ Նկատի առնելով օդային գծին կարեւորութիւնը, շինութիւնը հռչակուած է « հարուածային » եւ աշխատանքի կանչուած են կարող ուժեր։ Քաղաքային խորհուրդը ստանձնած է կայանը լոյսով, ջուրով, հեռախօսով եւ ճամբաներով ապահովելու գործը։ Ելեկտրականութեան եւ ջուրի համար անհրաժեշտ առարկաները սկսած են Թիֆլիզէն փոխադրել Երեւան։

Երեւան – Թիֆլիզ օդային գծին հետախուզական աշխատանքները կ՚աւարտին մօտ օրէն։ Այդ աշխատանքները կը կատարուին երկու ուղղութեամբ.

1. — Երեւան – Սարդարապատ – Անի (կամ Ալին) — Լէնինական – Վորոնցովկա – Լիւքսէմբուրգ – Թիֆլիզ։

2. — Երեւան – Ալիքուչակ – Համամլու – Լէնինական (ի հարկին) Վորոնցովկա – Լիւքսէմբուրգ – Թիֆլիզ։

Առաջին ուղղութեամբ, Երեւան – Թիֆլիզ թռիչքը կը տեւէ 1 ժամ 20 վայրկեան, իսկ երկրորդ ուղղութեամբ՝ 40 վայրկեան։

Օդային գծին վերջնական ընտրութիւնը կախուած է դաշտերու յարմարութենէն։

Ինչպէս կը տեսնուի, դեռ շատ աշխատանք կայ կատարելիք։

Մոսկուա Հայաստանի օդային գծին տրամադրած է երեք լաւագոյն օդանաւեր։ Յուլիս 1էն սկսեալ, Հայաստանի գիծը մաս կը կազմէ ռուսական օդային ընդհանուր գծերուն։ Այժմէն բանակցութիւններ կը կատարուին Հայաստանի գծով կատարուելիք փոխադրութիւններու մասին (լրագիր, թղթակցութիւն, եւայլն)։

Մանր լուրեր

Յունիս 2ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ ճամբաներու շինութեան համահայաստանեան համաժողովը։ Կը մասնակցէին 200 պատգամաւորներ։ Քննութեան առնուեցան ճամբաներու շինութեան այս տարուան ծրագիրները։

⁂ Բասարգեչարէն կը հեռագրեն Խօրհ. Հայաստանի թէ մայիս 19ին Մեծ Մազրա գիւղին մէջ սպաննուեցաւ գիւղական խորհուրդի նախագահ Եակուբ Ռուստամով։ Ոճրագործները ձերբակալուած են։ Ռուստամովի դէպքը չէ գտնուած։ Թերթը կը գրէ թէ ոճրագործները « կուլակ »ներ են, հակայեղափոխականներ։

⁂ Ճարտարագէտ Տէր Աստուածատրեան մայիս 21ին հեռախօսով կը տեղեկացնէ « Խորհ. Հայաստան »ի թէ Զորագետի ելեկտրակայանին առաջին հոսանքը տրուեցաւ Ալլահվէրտիի հանքերուն։

⁂ Ղարաքիլիսայէն (Սեւանի շրջան) կը հեռագրեն « Խորհ. Հայաստան »ի. —

Մայիս 20ին, կէս գիշերին, եւ յաջորդ օրը կէսօրին զգալի եղան ցնցումներ։ Կէսօրուան ցնցումը բաւական ուժեղ էր։ Վնասներ չկան։

⁂ Երեւանի գերագոյն դատարանը ընդդախհաւորութեան դատապարտեց Ենովք Ներսէսեանը, որ մարտ 20ին կայծնով գազանաբար սպաններ էր իր հօրեղբայրը, քենիները, հօրեղբօր աղջիկն եւ ուրիշ ազգական մը, նոյն ատեն վիրաւորելով 4 քաղաքացիներ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ կիմտական վիճակը այնքան ծանրացած է որ, կառավարութիւնը որոշեց 70 միլիոն լեւա կրճատել կրթական ելմտացոյցը։ Շատ մը կրթարաններ պիտի փակուին եւ բազմաթիւ պաշտօնեաներ պիտի նաժբուին։

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

...ԼԻՆ

...լին, 6 յունիս (Յառաջ). — Հ. Յ. Դ. Տէօփնի կոմիտէի կողմէ Հ. Հ. ...տարեդարձի տօնակատարու-...թեան տեղի ունեցաւ 4 յունիսին, կի-...րակի երեկոյեան ժամը 8.30ին Հ. Յ. ...ժողովրդական Տան ընդարձակ սը-...րահին մէջ, աննախընթաց բազմու-...թեան մը ներկայութեան։ Հակառակ ...եւ Տէօփնի մէջ հրապարակ ...ած գարշելի թռուցիկներուն եւ ...ալի ընկերութիւն » չինծու ա-...ին տակ սարքուած հանդէսի մը, ...ժողովուրդը եկաւ շատաչուն ապտակ ...տալու, լեցնելով սրահը բերնէ բե-...րան։ Շատերը ոտքի վրայ մնացեր էին ...կատարեալ հանդարտութեամբ ...ունկնդրէին։

...մին երկու կողմերը պարզուած ...գոյն եռագոյնները, իսկ Կ. Խաչի ...ամուհիներու անձնական ծախքով ...ուած եւ Դաշնակցութեան Տան ...րուած խոշոր եւ գեղեցիկ եռա-...ը սրահի մէջ կը ծածանէր ժողո-...վրդի գլխուն վերեւը, առեղծելով ...րդաւորութիւն մը սրահին մէջ։ ...ին ճակատը գրուած էր Հ. Յ. Դ. ...ր զինանշանը, իսկ խորը զետեղ-...ւած էին Հ. Յ. Դ. եռրորդութեան՝ ...Քրիստափորի, Զաւարեանի եւ Ռոս-...մի մեծադիր նկարը, ինչպէս նաեւ ...Դրաստամատի, Մուրատի եւ Վարուժա-...նկարները, միասին խոշորցուած։ ...նդէսը բացուեցաւ Հ. Յ. Դ. Պատ. ...թեան Վասպուրականի «Արծիւ» ...ֆանֆարի « Մեր հայրենիք »ով, զոր ...ները ունկնդրեցին յոտնկայս եւ ...ազածօրէն։

Նախագահ ընկ. Վ. Հիւսեանը իր ...ման խօսքին մէջ ըսաւ.

— « Արտասահման ապաստանած ...ստական հայ ժողովուրդի տա-...պութեան թուականը ինչքան կ'եր-...կի, անկախութեան եւ ազատու-...թեան սրբազան գաղափարը ու ձգտու-...մը այնքան աւելի շուտ կը խորանան ...կը մարմնաւորուին, որովհետեւ ...յ ժողովուրդը շատ լաւ ըմբռնած է ...կես թէ՝ լաւ է մի օր ապրիլ ազատ, ...կախ ու հայրենի երկնակամարին ...ակ, քան տարիներով ապրիլ տարա-...գրութեան մէջ ու անհայրենիք։ «Մա-...յիս 28 »ը հայ ժողովուրդի դարաւոր ...րութեան եւ 600 տարուան երազներու ...իրականացումն է »։

Յետոյ յանուն հայ ազատագրու-...թեան զոհուած փէտայիներուն եւ ...հերոսներուն, հրաւիրեց ներկաները ...կէ վայրկեան յոտնկայս լռութիւն ...պահել։

Օրուան բանախօսը ընկ. Ա. Խա-...տիսեանը, որ ծափերու տակ բեմը ...բարձրացաւ, ժամանակագրական ...կարգով անդրադարձաւ հայ ազատա-...գրական շարժումներուն, դէմքերուն ...եւ դէպքերուն, ցոյց տուաւ պատկերը ...հայ ժողովուրդի ֆիզիքական եւ տն-...տեսական կացութեան պատերազմէն ...առաջ, թէ՛ Ռուսաստանի եւ թէ՛ Թուր-...քիոյ մէջ։ Ապա ծանրացաւ Հ. Հան-...րապետութեան ծագման ու զարգաց-...ման վրայ։ Իբրեւ ականատես եւ գոր-...ծօն մասնակից, մանրամասնօրէն բա-...ցատրեց անկախութեան անկման ...պատճառները ստլեէթներու կողմէն, ...ցուցեց այն բոլոր հոսանքները եւ ...հոսանները որ չեն ուզեր ճանչնալ ...Մայիս 28ը եւ հայկական եռագոյնը։ ...Յետոյ աւելցուց.

— « Պէտք չէ յուսահատիլ մեր այս-օրուան կացութենէն։ Բոլորին համար ալ սփոփարար երեւոյթ է այսօրուան Հայաստանը իր ժողովուրդով, որուն խարիսխը ուրիշ բան չէր՝ եթէ ոչ Մայիս 28ը, արդիւնք հայ զինուորի թափած ճիգերուն ու մարտնչումներուն։ Եւ Մայիս 28ը կուտայ նաեւ մեզ նշանակելի դաս մը, որ պէտք է հաւատանք մեր սեփական ուժին, մեր հաւաքական ճիգերուն, գիտնալով որ առանց այս ճշմարտութեան, ուրիշ ելք չկայ որպէսզի մենք կարողանանք ըստանալ մեր հայրենի երկրին ամբողջութիւնն ու անոր անկախութիւնը։ Կեցցէ՛ Հայոց ժողովուրդը եւ կեցցէ՛ Մայիս 28ը»։

Գեղարուեստական բաժինն ալ ճոխ էր եւ խնամուած։ Տէօփնի «Կոմիտաս» երկս. երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանին, յաջողապէս երգեց « Այ զիմ վզին », « Երեւան բաղ եմ առել » եւ « Սարերը եւ « Հորովելա » խմբերգները։ Յաջողապէս արտասանեցին Օր.Ա.Հիւսեան « Ողջո՛յն ձեզ », Տիկ. Ա. Մարգարեան « Մայիս 28 »ը, ընկերներ՝ Վ. Խաչատուրեան (Ռընաժէն) « Կարմիր յաղթանակ »ը եւ Միսաք Միրզէ՝ Քուչակեան երկու սիրուն կտորներ։ Ընկ. Ա. Մելքոնեան՝ ջութակով նըւագեց « Կռունկ »ը, իսկ « Արծիւ » ֆանֆարի ղեկավար Պ. Ժ. Խոնիկեան սօլօ մը։ Երգեցին օրիորդներ՝ Հերա Գմայլեան « Զմեռն անցաւ » եւ « Կիլիկիա »ն, Ծովինար Տէր Պետրոսեան (Լիոնէն) « Հայաստան », « Քելէ, քելէ » եւ ժողովուրդի բուռն ծափերու տակ երրորդեց։ Կ'արժէ շնորհաւորել երկու շնորհալի երգչուհիներն ալ, որ չեն զլանար ամէն անգամ իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերել մեր հանդէսներուն։ Հանդէսի տեւողութեան « Արծիւ » ֆանֆարը մէջ ընդ մէջ նուագեց « Լը Թուրիստ », « Լուսին չկար » եւայլն երգերը, արժանանալով ծափերու։

Հանդէսը փակուեցաւ գիշերուան ժամը 11ին, ֆանֆարի « Յառաջ Նահատակ » քայլերգով։ Ժողովուրդը շատ գոհունակութեամբ կը հեռանար սրահէն, խորապէս ազդուելով օրուան տօնին խորհրդաւորութենէն եւ տիրող կարգապահութենէն, մանաւանդ որ բաժնման զուգընթաց կը լսուէր ֆանֆարին « Մշակ Բանուոր »ը։

Հանդէսէն յետոյ ունեցանք ընկերա — համակրական հաւաքոյթ մը, ուր ընկ. Ա. Խատիսեանի հետ տեղի ունեցան մտերմական խօսակցութիւններ։ Երկուշաբթի կէս օրին Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի կարգադրութեամբ բոլոր ընկերները, Պատանեկան Միութեան անդամներուն եւ համակիրներուն հետ միասին նկարուեցան, իրենց մէջ առնելով ընկեր Խատիսեանը, զոյգ եռագոյններու շուքին տակ։ Իսկ կէս օրէն վերջն ալ տեղի ունեցաւ դարձեալ Կոմիտէի կողմէն սարքուած ընկերա — համակրական խնջոյք մը, ի պատիւ ընկերոջ։ Խօսուեցան բաժակաճառեր, եղան երգեր եւ ուրախութիւններ, ներկայութեամբ ընկ. Խատիսեանի։

Վեհունի

ՎԻԷՆ

ՎԻԷՆ, 6 յունիս (Յառաջ). — Այս տարի աւելի փայլուն եւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ տօնուեցաւ Մայիս 28ի 15րդ տարեդարձը։ Նախաձեռնութիւնը եւ կազմակերպութիւնը ստանձնած էր Հ. Յ. Դ. « Ապառաժ » խումբը՝ հովանաւորութեամբ Կոմիտէին։ Հանդէսը տեղի ունեցաւ 4 յունիս, կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին, Սալ տը Ֆէթի մէջ։

Օդը գեղեցիկ էր ու տաք. արեւը կը յիշեցնէր հայրենի մայիսեան օրերը ... Ու Վիէնի հայ հասարակութենէն ստուար եւ մեծամասնութեամբ երիտասարդ բազմութիւն մը, գունդագունդ կը դիմէր դէպ ի սրահ. կէս ժամ հեռու՝ Վիէնի երկու արուարձաններէն։ Ժամը 2.30ին խուռն բազմութիւն մը արդէն սրահի նստարանները գրաւած է, եւ հարիւրաւոր երիտասարդներ ոտքի մնացած։ Խումբ մը ընկերներ նստարան կը ճարեն մօտիկ սրճարաններէն ու կը տեղաւորեն մաս մը, բայց դարձեալ շատեր ոտքի վրայ կը մնան։

Տարեդարձը աւելի փառաւոր տօնելու համար ,Հ. Յ. Դ. « Ապառաժ » խումբը հրաւիրած էր նաեւ Տէօփնի Պատ. Միութեան « Արծիւ » ֆանֆարը, մօտ 20 հոգի, ղեկավարութեամբ Ժ. Խոնիկեանի։

Ծափերու տակ սրահ կը մտնէ ընկ. Ալ. Խատիսեան, մինչ ֆանֆարը կը թնդացնէ « Մշակ Բանուոր »ը, ըստեղծելով նմանը չտեսնուած խանդավառութիւն մը Վիէնի համար։ Պաղութը առաջին անգամն էր, որ հայկական ֆանֆառ մը կը տեսնէր։

Սկաուտներու խումբը, որ այս վերջերս հիմնուած է Վիէնի մէջ, սիրով տրամադրուած էր օրուան տօնին առթիւ։ Տղաքը կարգով դիրք բռնած էին դրան եւ բեմին առջեւ։ Բեմին վրայ կ'երեւար, « Դէպ ի Ազատութիւն » նկարը որուն վրայ զետեղուած էր մեր եռագոյնը։ (Այս սրահին մէջ արգիլուած է որ եւ է դրօշակ պարզել, ոչ ֆրանսական եւ ոչ ալ ուրիշ ազգերու, մեր ընկերները մասնաւոր արտօնութիւն ստացեր էին այս անգամ)։ Հանդէսին նախագահելու համար, Լիոնէն հրաւիրուած էր ընկ. Վ. Զուլլէրեան, որու բացման խօսքէն յետոյ, ֆանֆարը թնդացուց « Մեր Հայրենիք »ը որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ հասարակութեան կողմէ։

Օրուան բանախօսը, ընկ. Ալ. Խատիսեան խօսեցաւ մէկ ժամ, փառաբանելով հայրենիքի գաղափարը եւ յորդորելով ամուր կենալ։

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր։ Ամբողջ հանդէսի ընթացքին, ֆանֆարը հայկական եւ ֆրանսական զանազան գեղեցիկ կտորներով կը թնդացնէր սրահը։ Ֆանֆարի ղեկավարը՝ Ժ. Խոնիկեան, մինակը եւս փոքրերգեց երկու կտորներ ,նոյնպէս հայկական։ Օր. Ծ. Տէր Պետրոսեան անգամ մը եւս փայլեցաւ Վիէնի մեր բեմին վրայ, յաջողութեամբ երգելով « Հայաստան »ը և « Ջուր է գալիս »ը։ Իրեն նուիրուեցաւ գեղեցիկ թարմ ծաղկեփունջ մը ,կազմակերպիչ մարմնին կողմէ։ Արտասանութիւններ ըրին ընկ. Մ. Ղազարեան, Պ. Ս. Անդրեան եւ փոքրիկն Ա. Գալայճեան։ Խմբերգեցին փոքրիկները իրենց ուսուցչուհիի ղեկավարութեամբ՝ « Հայ գրօշին » եւ « Կամաւորին »։ Բոլոր երգերն ու արտասանութիւններն ալ յաջող էին եւ օրուան պատշաճ։

Ընկ. Վ. Զուլլէրեան հանդէսը փակուած կը յայտարարէր, մինչ միւս կողմէ ֆանֆարի խումբը կը թնդացնէր « Լուսին չկար »ը, իսկ հանդիսականները չէին ուզեր ձգել եւ հեռանալ այս հայրենաշունչ մթնոլորտէն։

Այս տարուան տօնակատարութիւնը եզակի էր Վիէնի համար։ ՅԱՌԱՋը Մայիս 28ին նուիրած իր խմբագրականին մէջ կը գրէր.

— « Տակաւին քանի՞ տարի պիտի տօնենք Մայիս 28ը, կը հարցնեն պոլիտիկոսները »։

Այդ պոլիտիկոսները անշուշտ տեսան Մայիս 28ի տօնակատարութեան խուռներամ բազմութիւնները, Փարիզէն Մարսէյլ, Վիէնէն Տէօփն եւ ամէն կողմ ուր որ հանդէսներ տեղի ունեցան։ Պոլիտիկոսները տեսնելով այս բազմութիւնները, որ տարուէ տարի աւելի զօրեղնդուած, աւելի ամուր կամքով եւ խոր գիտակցութեամբ ու խանդավառ մթնոլորտի մէջ կը տօնեն Մայիս 28ը, իրենք զիրենք անհանգիստ զգալով կը հարցնեն.

— Մինչեւ ե՞րբ պիտի տօնենք ...։

Մայիս 28ը հայ զինուորին յաղթանակի տօնն է, եւ ուրեմն ամբողջ հայ ազգին։ Ազգերը իրենց յաղթանակի տօնը կը տօնեն, որքան ատեն որ կ'ապրին ու կը շնչեն երկրագունդին վրայ ... ։

Պալ — Աղբիւր

ԿԱՐՏԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ, 5 յունիս (Յառաջ). — Այս տարի ալ Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակման 15րդ տարեդարձը կատարուեցաւ մեծ շուքով, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէին։

Տարագիր հայ ժողովուրդը տարուէ տարի խանդավառ ու աւելի քան երբեք հաստատակամ օտար ու անհարազատ այս ափերուն վրայ, կը տօնէ անկախութեան, հրաշափառ յաղթութեան տօնը։ Որքան տարիները կ'անցնին, տառապանքի ու տագնապի ծանր թաթը որքան կը հակադէ իր ձգտումներուն ու գաղափարներուն վրայ, նոյնքան աւելի ազատ եւ անկախ ապրելու տենչը կը փոթորկէ սիրտերն ու հոգիները, կը պրկէ մկաններն ու զօտեպնդէ վճռականութեամբ կը մղէ անվհատ ու աննահանջ պայքարի։

Ժամանակէն առաջ երիտասարդ բազմութիւն մը լեցուեր էր սրահը ու անհամբեր կը սպասէր վարագոյրի բացուելուն։ Սրահին դրան վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները, իսկ բեմին երկու կողմը տեղաւորուած էին Արամի եւ ուրիշ հերոսներու նկարները։

Օրուան նախագահը՝ ընկ. Լեւոն Գեղամի բացաւ հանդէսը, հրաւիրելով դպրոցի սաներէն կազմուած երգչախումբը որ երգէ « Մեր Հայրենիք »ը։ Յետոյ քանի մը ամփոփ բառերով բնորոշեց Մայիս 28ի ծնունդը։ Յիշեց ռուսական բանակի եւ զօրքերու « դէպ ի տուն» նահանջը Կովկասի ճակատին վրայ եւ աւելցուց. « Հող, պատմական գիւցազնամարտին մէջ հայ ժողովուրդը մինակ էր, իր ուժին ու աննկուն կամքին ապաւինած։ Հող էր որ հայ զօրքը կռուեցաւ անհնարին պայմաններու մէջ եւ արիւնի գնով ու հսկայական զոհերու նուիրումով կերտեց Հայոց անդրանիկ հանրապետութիւնը »։

Գեղարուեստական բաժնի իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին պատանիներ՝ Կ. Սիմոնեան՝ « Հայրենիք », Կ. Նաւօեան՝ «Նրանց», Ս. Տ. Նազարէթեան (Մարսէյլէն)՝ « Դաշնակցութիւն », ընկ. Ս. Բրուտեան (Լա Սիօթայէն)՝ « Ցարդանք քեզ »ը եւ « Ուխտի գիշեր »ը։ Օրիորդներ՝ Մ. Գալայճեան՝ « Հայ դրօշին », Ա. Տ. Նազարէթեան՝ « Մայիս 28 »։

Միջնակարգներուն երգչախումբը երգեց « Թէ թեւ ունէի », « Դարձեալ փայլեց » եւ « Հիմի էլ լռենք » երգերը։

Յետոյ ծափերու տակ բեմ բարձրացաւ ընկ. Հ. Սամուէլ որ խօսեցաւ երկարաշունչ ճառ մը, պարզելով հայ ժողովուրդի քաղաքական եւ ընկերային պայմանները՝ նախ քան Մայիս 28ը։

— « Ի հարկէ հայ ժողովուրդը չէր կրնար գոհանալ 61րդ յօդուածով, կամ եղած կարգ մը բարենորոգումներով։ Ան կը զգար որ այլ եւս ազատութիւնը եւ սեփական հայրենիքը տարրական պահանջ մըն է իրեն համար։ Ազգերու հսկայական կրկէսին մէջ հայ ժողովուրդի արի արանց զաւակներն ալ նետուած էին, « հարիւսան » առնելու երկաթէ չերեփով։ Ընդհանուր խանդավառութեան ալիքը վարակեր էր հայ երիտասարդութիւնը, որ մինչեւ հեռաւոր Ամերիկայէն կամաւոր գրուելով դէպ ի Կովկաս կ'երթար, իր հայրենիքը թշնամիներու ձեռքէն ազատելու համար։ Կովկասի ճակատը տոգորուած էր անօրինակ խանդավառութեան ու վրէժառու զգացումներով։ Հայրենիքի ազատագրութեան հզօր ու տառապակոծ կանչը փոթորկած էր բոլորին սիրտերը։ Հող էր որ մեր ցեղը դիմադրեց անօրինակ կորովով եւ վերջապէս դիմաւորեց ազատութեան արշալոյսը։ Այսօր թէեւ կորսնցուցած իր անկախութիւնը եւ կրկին ծովերէ ծով նետուած, հայ ժողովուրդի թափական զաւակները երբեք չեն յուսահատիր, եւ պիտի շարունակեն պայքարը։ Ազգերու պատմութեան մէջ տարիները կամ դարերը արժէք չունին, էականը կորովն ու յարատեւութիւնն է »։

Այս գեղեցիկ բանախօսութենէն յետոյ, Պիվէնի քեռին՝ ընկ. Փօղոս Հէպոյեան մեներգեց « Տըլէ եաման »ը մեծ յաջողութեամբ եւ ներկաներու խնդրանքով կրկնեց « Կռունկ ուստի կուգաս »ը։ Ժողովուրդը գոհունակ կը բաժնուէր սրահէն, իր հետ տանելով անկախութեան գաղափարը։

⁂ Հանդէսէն վերջ, ունեցանք ընկերա — համակրական ժողով մը։ Ընկ. Հ. Սամուէլ խօսեցաւ կուսակցութեան արդի քաղաքականութեան շուրջ, ապա խօսքը ուղղելով նորեկներուն ըսաւ. — « Դաշնակցութիւնը խստապահանջ է իր ընկերներուն հանդէպ, եւ կը պահանջէ նիւթական, բարոյական եւ ֆիզիքական զոհողութիւններ »։ Այս առթիւ ընկերը կատարեց պաշտօնական մկրտութիւնը երկու թեկնածուներու։

Ժողովը փակուեցաւ « Մշակ Բանուոր »ով։

Շամանդաղ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՆԴԿԱՀԱՅԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Թեհրանի «Ալիք»ը ուրախութեամբ արձանագրելով կարեւոր նուէր մը, կը գրէ (28 մայիս).

— «Կալկաթաբնակ հայ միլիոնատէր Պ. Դաւիթ Ա. Դաւթեանը նուիրել է Թեհրանի Հայկազեան դպրոցին 150,000 ռուփի։

Պ. Դաւիթ Ա. Դաւթեանն առաջին անգամը չէ, որ հանդէս է գալիս, որպէս ազգային գիտակից բարերար, դպրոցասէր մի խոշոր դէմք։ 1922 թ. նա է Կալկաթայում հիմնել «Դաւթեան օրիորդաց դպրոցը» եւ նիւթապէս այն լայնօրէն ապահովել, առաջնորդուելով այն միանգամայն ճիշդ ու գովելի մըտայնութեամբ, որ հայ աղջկանց հայեցի կրթութիւնը՝ լաւագոյն ու ամենապատակայարմար միջոցն է մաքառելու հնդկահայ մատաղ սերունդի օտարացման դէմ, որ ի դէպ այնքան արագ է առաջ ընթանում եւ այնքան մեծ չափերի է հասել Հնդկաստանում... Հայ մանուկների մի կատարեալ բարոյական կատարած...

Պ. Դաւթեանը իր այս երկու խոշոր գործով ազգային կրթական ճակատում, անշուշտ, անցնում է հայ մեծանուն բարերարների շարքը ու յաւերժացնում իր անունը հայ դպրոցի տարեգրութեան մէջ։

Միաժամանակ հաճոյքով պիտի արձանագրենք եւ այն, որ վերջերս հնդկահայութեան մէջ նկատւում է կենդանի հետաքրքրութիւն դէպի պարսկահայ հանրային կեանքը. կարծես, սկսուած է մի գեղեցիկ շարժում՝ մասնաւորապէս օժանդակ լինելու պարսկահայութեան կրթական գործին։

Յայտնի է, օրինակ, որ Պ. Յովսէփ Մաղաթը անցեալ աշնան, Պարսկաստան եղած ժամանակ, խոշոր նուիրատուութիւններ արաւ Ն. Ջուղայի եւ Փէրիայի մի գիւղական դպրոցի օգտին։

Պ. Պետրոս Կրէտեանը, ինչպէս լըսում ենք, նուիրել է Թեհրանի Հայոց նորակառոյց եկեղեցու շէնքի համար մօտ 20,000 ռուփի։

Պ. Նաճառեանը տրամադրել է Թեհրանի դպրոցին 1000 ռուփի՝ մրցանակներ տալու կրօնագիտութեան մէջ յառաջադիմող աշակերտներին։

Մեր թղթակիցը հաղորդում է, որ Պ. Յովսէփ Մաղաթի նախաձեռնութեամբ Կալկաթայում ձեռնամուխ են եղել վերակազմելու « Կալկաթայի Թեմական Կրթական Միութիւն »ը, որ նպատակ ունի օգնութիւն հասցնելու պարսկահայ գիւղական դպրոցներին։

Այս մի շարք փաստերը մեզ ներշնչում են լաւագոյն յոյսեր եւ մենք չենք վարանում հրապարակի վրայ դնելու այն խոշոր կրթական խնդիրը, որի մասին պարսկահայութիւնը միշտ երազել է, սակայն չի վստահացել վճռականօրէն մօտենալու նրա գործնական բարեյաջող լուծման։

Դա՝ բարձրագոյն մասնագիտական դպրոցի, մի տեխնիկումի, հիմնարկութեան խնդիրն է։

Եւ արդարեւ, ո՞վ չգիտէ, որ պարսկահայ երիտասարդութիւնը ,մեր միջնակարգ դպրոցների շրջանաւարտները մատնուած են մնալու կիսակիրթ վիճակում եւ հնարաւորութիւն չունեն իրենց ուսման ծարաւը յագեցնելու։ Նրանք դատապարտուած են կանգ առնելու իրենց կրթութեան կէս ճամբին եւ կեանք մտնելու միանգամայն անպատրաստ ու անզէն՝ օրէցօր դժուարացող գոյութեան կռուի մէջ...»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱ, Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց, ռուսերէնէ թարգմ. Օն. Մխիթարեան, էջ 144, տպ. Սոֆիա։ Դիմել՝ Օննիկ Մխիթարեանի, Veslelz 15, Sofia (Bulgarie)։

ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ԱՐԵՒԻ ԽԱՒԱՐՈՒՄԸ

(ԻՐԻԿՆԱՎԷՊ)

...յդ միջոցներու կը զուգադիպէր ...ուլշեւիկեան մեծ յեղափոխութիւնը, ...իւղերէն խումբ առ խումբ պատանի-...ներ կը դիմէին քաղաք ու արտասահ-...ման իրենց ուսումը լրացնելու համար, կամ՝ շատերը, վկայականները ...ձեռքերնուն կը վերադառնային գիւ-...ղը, « գիտութեան ջահը վառելու ...տարթացած խաւարին ծոցը »։ Ամ-...քած, այլեւս գիւղը կ'եռար, գիրքն ու ...հրէշը, մելանն ու թուղթը կ'ողողէին ...հրապարակը։ Գիտութիւնը՝ հրթիռ-...ներ կը ցատկեցնէր գիւղին սեւ տա-...նիքներէն ... ։

...Շարաթ չէր անցներ, որ « զարգացած » մը չանցնէր գիւղէն, ու չբանախօսէր ժողովուրդին, մանաւանդ արհեստակուրդի համար իրենց գիւղերը վերադարձած ուսանողները կ'ազմէին ժողովները, երգելով, վիճաբանելով, ...քերթուածներ արտասանելով։ Տէքարթ,Կարլ Կաուցքին, Մարքս Էնկէլս, Ցիսուսը, Մուհամմէտը, Պուտտան, Թաղէսը, Զենոնը, Սանբան, Ժօռէսը, Ռուսօն, Տոլստոյ, Անտրեեւը ... հին եւ նոր դարերու բոլոր փիլիսոփաներու անունները, յորդի մրեղներու պէս կը խաղային, յորձանք կուտային չրթունքներու վրայ՝ փողոցներուն մէջ, կալերու երկայնքէն, այգիներէն անդին ու ճամբաներու վրայ ... ։

Ամէն մէկը՝ իր յաղթութիւնը, պոռալուն եւ մեծ փիլիսոփայի մը անունը արտասանելուն մէջ կը գտնէր։ « Տէքարթը այսպէս կ'ըսէ », « Կոմփիւկիոսի փիլիսոփայութեան Ալֆան եւ Օմեղան է սէրը », « Մարքս՝ դրապաշտ փիլիսոփայ է », « կ'ատեմ Նափոլէոնը, բայց՝ կը սիրեմ Ս. Հելինէի աքսորականին առնականութիւնը », « Մուհամմէտը իսլամական քաղաքակրթութեան ոգին է », « Քրիստոսը՝ բարութեան կեղծ առաքեալը », ու վերջապէս՝ կուլտուրա, կապիտալ, պրոլետար, ակրարային հարց, պուրժուա, փէտէրացիա, ՀԿԿԿ, ԽՍՀՄ, ԼԺՂԿՄ, բառե՛ր, բառե՛ր եւ խորհրդաւոր գիրեր, անհասկնալի, այլանդակ, եւ՝ Լէնին, Ստալին, կոմկուս, կոլխոզ, կոմսոմոլ, անօթութիւն, սով ու թշուառութիւն ... Ապա՝ բոլշեւիզմ ... ։

— Կրօնքը՝ ժողովուրդներու ափիոնն է։

Գիւղին տանիքները կուլային սրանդութիւններու ոսկրակոյտին վըրայ, ու կրօնքը կը դեղնէր՝ վանքերու պատերուն տակ ... ։

Հաճին կը սոսկար այս երիտասարդներէն, զանոնք՝ « տէրտէրի մարդիկ » կը կոչէր, հազար անէծք կը կարդար անոնց, « Նեռերը եկած են, քոյրիկ, նոր հագուստով, երկար մազերով, սուր մօրուքով, այս մարդիկը, աշխարհ պիտի քանդեն, ասոնց պատճառով սով ու հիւանդութիւն պիտի գայ, յետոյ՝ աշխարհը պիտի կործանի, ապաշխարեցէք, ապաշխարեցէք », կ'ըսէր Հաճին կիներուն։

Ընկերվարութեան մոլեգնութիւնը՝ մաքի թելերուն վրայ, որպէս թիթեռնիկ կը յածէր, իր ամէն տեսակովը, իր ձեւերուն ամէն գունաւորումովը ... խառնա՛կ, թնճուկի պէս իրարու ագուցուած, ոստայնի անօրինակ բանուածք՝ դեղին, ճերմակ, կարմիր առէջքով ... ։ Ու պատանիները մազոտ։ Լէնին՝ աստ ու սաներբ։ Էնկէլը՝ բանուածքին ամբողջութիւնը։ Կրեմլինը՝ մեծ վաճառատուն, ու Ստալինը՝ վաճառական ... ։

Ցաճախորդները՝ չուար եւ անօթի։ Հազար կարկտան տաբատներ։ Մըրոտած ու ճենճոտ չապիկներ։ Ճերմակ հացին պատրանքը՝ որովայններու յաւիտենական երազ ... ։ Ու սակայն՝ բոլշեւիզմ։ Համաշխարհային պատերազմի արդիւնքը։ Արիւն, հեծք, թաբախ, ու անվերջանալի խոստումներ ... ։

Հինաւուրց տան մը պէս կը փլչէին անցեալն ու պատմութիւնը։ Կրօնքն, հայրենիքն ու ընտանիքը, ու բոլոր սրբութիւնները՝ լեզու, մշակոյթ ու գրականութիւնը, յեղափոխութեան հեղեղէն կը քշուէին դէպ ի կոյուղիները մոռացութեան ... ։

Նախ՝ տատամսոտ, բայց՝ ամէնէն վերջ, համարձակ ու աներկիւղ։ Մարսէյէզը թնդաց գիւղի փողոցներու մէջ։ Հաճին՝ գրկեց « Նարեկ »ն ու « Ցայսմաւուրք »ը։ Աղօթեց։ Դողաց։ « Նուսխա» ներ գրեց։ Բամբասեց, նոյն իսկ հայհոյեց։

Ալիքը՝ յեղափոխութեան, քաղցր ջերմութիւնովն ու պատրանքովը կը լեցնէր երիտասարդները։ Իսկ քահանան, ո՛չ, անիկա ծպտուած մըն էր։ Անիկա՝ Հաճիի համբաւը խորտակելու համար, յանձն առած էր սատանային հետ դաշնակցելու։ Ու սակայն՝ իր պաշտօնին հակառակ, իր պետին սատտին ու յորդորին հակառակ։

Տէրտէրեանները՝ երիտասարդ՝ տաքարիւն ու զարգացած։ Հաճեաններ՝ հաւատաւորներ, ծեր ու կին, հինին կառչածներ։ Մեծ բազմութի՛ւն։ Ու պայքարը՝ կը տաքնար։

Դէպք մը՝ սարսեց Հաճին։ Հաճիենց տունը կից էր Մարգարենց տան։ Գիւղին տուները, իրարու հետ կը հաղորդակցէին ծակէ մը։ Ուրկէ՝ կրակ, հաց, պանիր, աղ, տունին մէջ պակսած բաները կուտային – կ'առնէին, իսկ ձմեռը՝ կիները կը հաւաքուէին այդ ծակերուն շուրջը խօսելու համար։ Կէս գիշեր մը Հաճին արթնցաւ, Նարեկէն « Որդին Աստուծոյ » արտասանեց, ապա՝ « Ընկալ քաղցրութեամբ », երբ ականջին ձայն մը հնչեց. Հաճին, ոտքին ծայրերուն վրայ կոխելէն մօտեցաւ ծակին, մտիկ ըրաւ ... ։

Տէրտէրն էր խօսողը։

Յեղափոխական ժողով էր։ Այծեմօրուք մարդ մը կը նախագահէր։ Ռուս էր։

— Ընկերնե՛ր, յեղափոխական մեր խոէչալը, այն ատեն կ'իրականանայ, երբ սա ազէտը, սա կրօնքի ու մարդկութեան աղտը, Հաճին մէջտեղէն վերցնենք, մարդ մը՝ որ Նարեկ եւ Ցայսմաւուրք կը կարդայ, ու ինքզինքը՝ ամենագէտի տեղ դրած է ... ։

Հաճին՝ կծկուած էր ծակին բերանը, մուկին սպասող զարանակալ կատուին պէս ... ։ Մօտէն չշնչեց.

— Ա՛խ, սեւ սատանայ, մօրուքդ ձեռքս իյնար, ի՛նչպէս պիտի քաղհանէի։

Այդ պահուն, Սիմա մաման ծակին քովէն անցաւ, ձէթի ճրագը ձեռքին մէջ, լոյսը՝ ծակէն իր ճառագայթը բացաւ Հաճիի մաղոտ կուրծքին վրայ՝ ինչպէս արեւշողը՝ անտառին մէջ ... ։

ՍՕՍ — ՎԱՆԻ

(Շարունակելի)

Ց.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին մեր Գրադարան-Ընթերցարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ ԺԷՐՕՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՈ

կազմակերպուած՝ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը ներկայացուի՝ «ՄԵՐ ՍՄԲԱԹԷՕՐՆԵՐԸ» (Զաւեշտ):

Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԵՓՐԱՏ նուագախումբի:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Հաղորդ. միջ. — Փորթ Սէն Քլուէն առնել հանրակառք թիւ 1 կամ շոգենաւ որ եւ է նաւամատոյցէ եւ իջնել Սէվր:

×

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ հանդէսը եւ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Շաբաթ օր, Յունիս 17ին:

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի առթիւ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻԻ» ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՍԿՍԵԱԼ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԸՆԿԵՐԱ – ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

150, ROUTE D'ORLEANS, BAGNEUX

համեմուած ատենախօսութեամբ, նուագով, պարերով եւ ընտանեկան զուարճութիւններով:

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

կը հրաւիրուին մեր ընկերներն ու համակիրները իրենց ընտանիքով:

Սրահի եւ հիւրասիրութեանց ծախսերու համար 3 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

Թատերական ներկայացում Շավիլի մէջ

114, **Grand'Rue, Salle Patin**

10 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.45ԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Շավիլի Ե. Ե. Միութեան եւ Ալֆորվիլի Ե. Ե. Միութեան թատերախումբը

կը ներկայացնէ Շիրվանզադէի՝ «ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»Ը 4 ԱՐԱՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՎԻԼԻ Ե. Ե. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԸ՝ 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ

ԾԱՆՕԹ.— Որպէսզի դերակատարները ժամանակին կարենան վերադառնալ, ներկայացումը կը սկսի ճիշդ որոշեալ ժամուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին (Դարմանատուն) մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց պատգամաւորներու եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Յակոբ Սէրճանեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր որդին՝ Յակոբ Ուզունեանը, հօր անունն է՝ Յովհաննէս Ուզունեան, որ ասկէ առաջ փարիզի եւ Պերլինի մէջ սինէմայի գործով կը զբաղէր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր մօրեղբօրորդւոյն Յակոբ Սէրճանեանի, որուն հասցէն՝ rue Ordjonikidzé, թիւ 46, Batoum. Ռուսիա: կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՆԿԷՆԻ ՄԷՋ

— :-: —

Վաղը, Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին, Անկէնի Սէն-Ժօզէֆ եկեղեցիին մէջ Արհ. Գրիգոր եպսկ. Պահապանեան պիտի մատուցանէ հանդիսաւոր պատարագ:

Պատարագէն վերջ պիտի տրուի հացկերոյթ մը, Պէն-Թէրմալի սրահներուն մէջ, ի պատիւ պատարագիչ Սրբազանին, ինչպէս նաեւ տեղական ֆրանսական իշխանութիւններու ներկայացուցիչներուն եւ հոգեւոր պետերուն:

Կարգադիր Մասնախումբը իր սարքած այս հանդիսութիւններով նպատակադրած է ծանօթացնել Ֆրանսացիներուն մեր հայկական ծէսերը եւ եկեղեցական երգեցողութիւնները:

Եկեղեցական երգեցողութիւնները պիտի կատարուին Սէն-Կրասիէնի եւ Առնուվիլի հայ որբուհիներուն կողմէ:

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նուագահանդէս ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

Maison GAVEAUի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45, Rue LA BOETIE, Métro : MIROMESNIL

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ՕՐ. ԼԻՍԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Soliste de la Société des Concerts du Conservatoire, des Concerts Lamoureux, Pasdeloup, Poulet.

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ (Ջութակ)

Mlle MARCELLE GAUDAIS (Harpe) Mr. SERRIERE (Cor Anglais)

Պ.Ք ԷՉԷՃԵԱՆ (Թէնօր) Mr JACQUES HONORAT (Flûte)

ԵՒ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ԼԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

կը նուագեն պախի, վիվալտիի գործերը, ինչպէս նաեւ Ա. Պարթեւեանի հայ ժողովրդական հեղինակութիւնները եւ եկեղեցական հին շարականներ, մեծ երգեհոնի մը ընկերակցութեամբ:

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը

Գիներ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 փրանք

Հասարակութենէն կը խնդրուի որոշեալ ժամէն առաջ գրաւել իրենց տեղերը, որովհետեւ սրահին դռները կը փակուին նուագուած պահուն:

Հ. Մ. Ը. Մ. ՖՈՒԹՊՈԼ

Այս Կիրակի, 11 յունիսին, արկածեալ Պ. Ս. Գալէնտէրեանի ի պատիւ, ֆութպոլի մրցաշարք (tournoi) մը կազմակերպուած է, որուն սիրայօժար կը մասնակցին հետեւեալ խումբերը:

Ա. ՄՐՑՈՒՄ.— Աղջկանց ֆրանսական ֆութպոլի խումբերը, ժամը 1.30ին:

Բ. ՄՐՑՈՒՄ.— **F. C. Russe** եւ **«C. R. 4 Chemins»**ի խումբերը, ժամը 3ին:

Գ. ՄՐՑՈՒՄ.— Հ. Մ. Ը. Մ. եւ **C. A. Bourget**ի խումբերը, ժամը 4.30ին:

Շատ հետաքրքրական պիտի ըլլան սոյն մրցումները, մանաւանդ աղջկանց խումբերունը: Կը խնդրուի Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներէն եւ հայ հասարակութենէն քաջալերել երիտասարդ մրցորդները, միեւնոյն ատեն բարձր պահելու համար ազգային պատիւը օտարներու առջեւ:

Մրցումները տեղի կ'ունենան «C. R. S. 4 Chemins»ի դաշտին վրայ:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Փորթ Վիլէթէն առնել թիւ 51 եւ 72 թրամուէյները, իջնել Փանթէնի գերեզմանատան մօտը, որ կը տեւէ 10 քայլ:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Այժ տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

—o—o—

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԱՆՃԻՏՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

—•—

Երրորդ, ստանձնելով կայսերական ընտանիքի հսկողութեան եւ ազատագրման աշխատանքը, Սոլովիեւը կը կատարէր իր խակական տէրերու հրամանը: Իսկ իր տէրը Գերմանացին էր:

Ժամանակաւոր կառավարութեան անկումէն եւ ռուսական բանակի քայքայումէն վերջ, Գերմանացիները Ռուսիոյ տէր ու տիրական էին դարձած: Նախ, բոլշեւիկեան յեղաշրջումը տեղի ունեցաւ Գերմանացիներու սերտ աջակցութեամբ: Լէնինը իր աջակիցներով գերմանական զրահապատներու մէջ անցաւ Ռուսաստան, իր հետ բերելով գերմանական կառավարութենէն ստացած խոշոր գումարներ: Երկրորդ, ռուսական ճակատի փլուզումէն վերջ, գերմանական զօրքերը անարգել կը թափանցէին Ռուսիոյ ներսը եւ ուզած ատեն կրնային գրաւել մայրաքաղաքը: Եւ երրորդ, 1918ի սկիզբները ստորագրուած էր Պրեստ – Լիթովսկի դաշնագիրը, որով խորհրդային «ընկերվարական» իշխանութիւնը ծունկի կուգար գերմանական աշխարհակալութեան առջեւ:

Արեւելեան ճակատը այսպէս յաջող ձեւով լուծելէ վերջ, Գերմանիոյ նպատակն էր ամէն կերպով խանգարել Ռուսաստանի վերակազմութիւնը, մանաւանդ որ, արեւմտեան ճակատին վրայ կացութիւնը այնքան ալ նպաստաւոր չէր իրեն: Իսկ ռուսական ճակատը կրնար վերստեղծուիլ, եթէ Ռուսաստանի մէջ ստեղծուէր ազգային իշխանութիւն: Ցարին ազատուիլը վտանգաւոր էր Գերմանացիներու համար այս տեսակէտով խակ: Այդ վտանգը չէզոքացնելու համար Գերմանացիները կ'առաջադրեն հետեւեալ գործելակերպը. —

Պատրուակ բռնելով, որ Թագուհին գերմանական ծագում ունի, Գերմանացիները պահանջ կը դնեն խորհրդային իշխանութեան՝ ցարական ընտանիքը փոխադրել Գերմանիա՝ ցարին եւ ընտանիքին անդամներու կեանքը ապահովելու համար: Միւս կողմէ, որպէս զի ռուս միապետականները չփախցնեն ցարը, անոնք իրենց գործակալը կ'ուղարկեն Տոբոլսկ, հսկելու կալանաւորներուն վրայ եւ ձախողեցնելու ազատման ամէն փորձ: Իսկ գերի առնելով ցարը, Գերմանացիները կրնան հարկ եղած պարագային օգտագործել Ռուսիոյ նախկին միապետը թէ Դաշնակիցներու եւ թէ իրենց՝ բոլշեւիկներու դէմ: Այդ գործակալը կը հանդիսանար վերոյիշեալ Սոլովիեւը:

Ռուս բանակի սպայ, հին րասպուտինական, Վիրուբովայի գործակից եւ Րասպուտինի փեսայ Սոլովիեւը իր դերը կը կատարէ մեծ յաջողութեամբ: Այցելելով Տոբոլսկ, ան կապ կը հաստատէ Թագուհիին հետ: Վիրուբովայի յանձնարարականը եւ Րասպուտինի անունը դիւրութեամբ վստահութիւն կը ներշնչէին Թագուհիին եւ ան այն համոզումը կ'ունենայ, թէ ռուս հայրենասէրները դուրսը կ'աշխատին իրենց համար եւ շուտով պիտի ազատուին բոլշեւիկներու ձեռքէն: Երբ Եակովլեւը կարմիր զինուորներու գլուխն անցած Տոբոլսկ եկաւ, Թագուհին այն համոզումն ունէր, թէ այդ զինուորներու մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ ծպտուած սպաներ, որոնք ուղարկուած են Սոլովիեւի կողմէ:

Իսկ Սոլովիեւը վստահեցուցած էր Թագուհիին, թէ Տիւմէնի մէջ կազմակերպած է 300 սպաներու խումբ մը, որոնք ամէն վայրկեան պատրաստ են իրենց կեանքի գնով պաշտպանելու եւ օգնութեան հասնելու իրենց միապետին: Այն ինչ, իրականին մէջ, բաց ի Սոլովիեւէն, Տիւմէնի մէջ՝ ուրիշ ոչ մէկ սպայ կար: Ընդհակառակն, երբ միապետական ուրիշ կազմակերպութիւններ իրենց մարդիկը կ'ուղարկէին դէպ ի Տոբոլսկ, Տիւմէնի մէջ Սոլովիեւ անոնց բոլորին արգելք կը հանդիսանար շարունակելու ճանապարհը եւ սպառնալիքի տակ կը ստիպէր վերադառնալ, կամ կը պահէր իր մօտ ու կը խափանէր անոնց ամէն մէկ քայլը կամ կը մատնէր Չեկայի ուր եւ կը գնդակահարուէին: Ինքը Սոլովիեւը շատ բարեկամ էր այդ շրջանի բոլշեւիկ պարագլուխներուն հետ:

Միւս կողմէ, Սոլովիեւը կը բողոքէր մայրաքաղաք՝ Վիրուբովային, թէ ուրիշ կազմակերպութիւններ մարդիկ ուղարկելով Տոբոլսկ, կը խանգարեն ու կը ձախողեցնեն իր աշխատանքը: Վիրուբովան իր հերթին կը դիմէր միապետական պարագլուխներուն եւ կը պահանջէր, որ անոնք չմիջամտեն ցարի ազատման գործին, որովհետեւ իր կազմակերպութիւնը, որ իբրեւ թէ շատ զօրաւոր է, արդէն այդ ուղղութեամբ կ'աշխատի: Միւսները տեղի կուտային Վիրուբովայի պահանջին, որովհետեւ իրենք իրենց տրամադրութեան տակ չունէին նիւթական լայն միջոցներ՝ այն ինչ, Վիրուբովայի կազմակերպութիւնը աւելի հարուստ էր: Իսկ ցարին ընտանիքի եւ անոր ազատագրման համար մայրաքաղաքէն ուղարկուած բոլոր գումարները, Սոլովիեւը կը դնէր իր գրպանը...

Այնպէս որ, երբ Եակովլեւը Տոբոլսկ եկաւ ցարը Մոսկուա փոխադրելու, հոն ցարին ընտանիքը պաշտպանելու եւ ազատելու համար որ եւ է կազմակերպութիւն գոյութիւն չունէր: Տիւմենի մէջ կը գտնուէր միայն Սոլովիեւը, որուն քաջ յայտնի էր, թէ Եակովլեւը ո՛ւր եւ ինչ բանի համար կը տանի ցարը: Իսկ երբ ցարին կառախումբը Եակովլեւի հսկողութեամբ Տիւմէնէն մեկնեցաւ, ինքը Սոլովիեւն ալ անմիջապէս անհետացաւ:

Եակովլեւը Տոբոլսկ ուղարկուած էր խորհրդային իշխանութեան կողմէ, Գերմանացիներու ճնշման տակ: Բոլշեւիկները շատ լաւ կը գիտակցէին, թէ ցարին Գերմանիա մեկնումը ինչ վտանգ կը ներկայացնէ իրենց համար: Նախ Գերմանացիները կրնային ցարը միշտ օգտագործել ի վնաս բոլշեւիկներու եւ միւս կողմէ ալ, բանուոր դասակարգը պիտի յուզուէր եւ դաւաճանութեամբ պիտի մեղադրէր խորհրդային կառավարութիւնը: Անելէն փրկուելու համար, բոլշեւիկները դիմեցին խորամանկութեան:

Անոնք համաձայնեցան ցարը յանձնել Գերմանացիներուն եւ անոնց գիտութեամբ Տոբոլսկ ուղարկեցին Եակովլեւը: Միաժամանակ Գերմանացիներէ եւ Եակովլեւէն գաղտնի հրահանգեցին Եկատերինբուրգի բոլշեւիկներուն արգելք հանդիսանալ ցարի մեկնումին եւ պահել իրենց մօտ:

(Շարունակելի)

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ 3,546,000 բնակիչներէն 3,485,184 հոգի ներքին անցագիր ստացան, համաձայն վերջին կարգադրութեան: Միւսները պիտի հեռանան:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՅՈՒՆԻՍ 1933

11 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2211

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԲՈՇԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երէկ եւ այսօր, մանրամասնօրէն հրատարակեցինք Փարիզի Գրական Ակումբին մէջ կատարուած վիճաբանութիւնը՝ հայկական տառերու «բարեփոխման» մասին:

Այս առթիւ տպեցինք երկու նոր նմոյշներ՝ «բարեփոխեալ» տառերու:

Յետոյ անգրագէտն ալ կրնայ դատել անոնց արժէքը …

Չպիտի ուզէինք նորէն քրքրել այս ցաւագար խնդիրը, եթէ սեւով ճերմակի վրայ տպուած չըլլային շարք մը նշանաւո՞ր տեսակէտներ, ինչպէս եւ դառն ճշմարտութիւններ:

Շատ ճիշդ կը նկատէ ունկնդիր մը.

— «Մենք կը վրդովուինք, որովհետեւ հարցը ազգային հիմերով դրուած չէ: Ի՛նչ կ'ուզէք ըսէք. ի՛նչ կարծիքներ կ'ուզէք յայտնեցէք. անոնք (պոլշեւիկները) պիտի ընեն իրենց ուզածը: Ինչպէս չլսեցին ուղղագրութեան փոփոխութեան ատեն, չպիտի լսեն եւ այժմ»:

Դժբախտութիւնը այն է որ, հետզհետէ կը ճշդուի թէ՝ տառերը բարեփոխելու, աւելի գեղեցկացնելու, տեղ չահելու եւ խնայողութիւն ապահովելու պատրուակին տակ, Երեւանցիները կ'երթան դէպ ի լատինացում: Բուն բառով՝ դէպ ի ռուսացում:

Երեք տարբեր առիթներով մենք պարզեցինք այս ձգտումը, միեւնոյն ատեն յիշելով նախընթաց օրինակներ եւ ամէն ինչ միօրինակ, հարթ կաղապարի մը վերածելու մարմաջը:

Այս պարագան չեչտեցին մեր պաշտօնակիցներն ալ, շատ աւելի ծանր արտայայտութիւններով:

Մենք նորէն մէկդի կը դնենք բոլոր մասնագիտական յաւակնութիւնները, եւ հարցը կը վերածենք իր ամէնէն տարրական, հասկնալի եւ չարաչուք վիճակին.

— Տառերու «բարեփոխումը», այնպէս ինչպէս կ'ուզեն պարտադրել, պիտի ծառայէ քանդելու բոլոր կապերը՝ Երեւանի հետ, եւ ստեղծելու քաոս մը, որուն ելքը ոչ մէկը կրնայ նախատեսել:

Այս մտահոգութեամբ, խորապէս կը վրդովուինք, տեսնելով որ Փարիզի մէջ ալ կուսակիցներ կը գտնուին ձեռնարկուած այլանդակութեան: Անշուշտ, առանց խորը թափանցելու:

Այս ճամբուն վրայ, ինկապէս որ «Թապլաքեար վարժապետ»ի դեր մը ստանձներ են Փարիզի ռամկավարները, գոնէ իրենց պաշտօնաթերթին խմբագիրն ու վարիչը:

Ինչպէս ամէն բանի մէջ, այստեղ ալ անոնք բոլորովին անձնատուր՝ Երեւանէն փչած հովին, խե՛լք ըրած են ճառ խօսիլ եւ բարիք հռչակել ակներեւ չարիք մը:

Կարելի է մէկ նախադասութեան մէջ խտացնել անոնց ամբողջ տեսակէտը.

— Ինչ որ Երեւանէն կուգայ, Երեւանի ձեռքով կ'ըլլայ, լաւ է եւ ընդունական: Մենք ի՞նչ իրաւունք ունինք խառնուելու:

Արդարեւ, «Ապագայ»ի խմբագիրն է որ կը պատգամէ, սրտառո՛ւչ պարզմտութեամբ.

— «Հայրենիք մը ունինք աղէկ կամ գէշ. կառավարութիւն մը ունինք աղէկ կամ գէշ. ժողովուրդ մը ունինք որու մտաւորականութիւնը զբաղած է տառերու փոփոխութեամբ. ի՞նչ իրաւունք ունինք հակառակելու: Պէտք է հրաժարիլ այն կարծիքէն թէ ամէն բանի կեդրոնը մենք ենք. գաղութները վճռական դեր չունին. իրաւունքը երկրինն է … Հարցը եկած է իրաւասու տեղէն՝ երկրէն, ժողովուրդէն եւ կառավարութենէն: Հարցը դրուած է ճիշդ ժամանակին: Առաջարկուած ծրագիրը հայկական է, ազգային է, նոյն իսկ պահպանողական եւ միանգամայն նպատակայարմար: Ոչ միայն աղէտ կամ ապերջութիւն չէ, այլ բարիք է, եւ պէտք է ընդունիլ առանց աղմուկի»:

Ջերմապէս շնորհաւորելո՛վ Պ. Արտակ Դարբինեանի յառաջդիմասիրութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը, պիտի խնդրէինք որ ժամ առաջ սկսէր «բարեփոխեալ» տառերով շարել տալ իր թերթը: Այլ եւ նոր ուղղագրութեամբ: Քանի որ, հրամանը կուգայ Երեւանէն, — «երկրէն, ժողովուրդէն եւ կառավարութենէն»:

Մի՛ մեղադրէք, եթէ քիչ մը զուարճալիք խառնուած է մեր վրդովումին:

Որովհետեւ, կարելի չէ ո՛չ չխնդալ ո՛չ չարտասուել, կարդալով այս գռհար միտքերը:

Ուրեմն, գաղութները հասարակ «բայա»ներ կամ բոչաներ են, եւ որ եւ է իրաւունք չունին ձայն հանելու, այլ միայն ունին պարտականութիւն՝ հպատակելու, գլխու վրայ դնելու ինչ որ կը հրամանագրեն Երեւանէն:

Ուրեմն, Երեւանն է ամէն ինչ, իր ժողովուրդով եւ կառավարութեամբ, եւ եթէ վաղը որոշէ հայերէնը վերածել չինարէնի, մենք իրաւունք չունինք ընդդիմանալու: Շատ — շատ՝ «բաղձանքներ» կը յայտնենք:

Եւ այս խօսքերը կ'արտասանուին այնպիսի ատեն մը, երբ արդէն մեր հաւաքական, համաժողովրդական գոյութեան հիմերը կը քանդեն. —

1) Կրօնական յարանուանութիւնները: (Առանց հաշուելու հարաթապահներն ու «բուհճի»ները):

2) Հատուածական խնդիրը (Թրքահայ, ռուսահայ, պարսկահայ):

3) Տեղական հայրենասիրութիւնը (Պոլսեցի, Սեբաստացի, Մշեցի, Կիլիկեցի, Թիֆլիսցի, Երեւանցի):

4) Բարբառներու խնդիրը (արեւմտահայ եւ արեւելահայ լեզու, գաւառաբարբառ, պոլշեւիկ հայերէն):

5) Տառադարձութեան եւ հնչաբանութեան տարբերութիւնները:

6) Երեւանի հաստատած «նոր» ուղղագրութիւնը:

7) Մեր ցիրուցան վիճակը՝ ի սփիւռս աշխարհի:

Կը նշանակէ թէ ամէն կերպով համակերպած ենք գաղութներու փլուզման, 700,000 ժողովուրդի վերջնական կորուստին:

Կը խօսինք տակաւին: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ 163Ի ԴԷՄ 413 ՁԱՅՆՈՎ ՀԱՒԱՆԵՑԱՒ ՉՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԻՆ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՃԱՌԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ուրբաթ օր, Երեսփ. ժողովին առջեւ երկար ճառ մը խօսեցաւ վարչապետ Պ. Տալատիէ, աշխարհի ընդհանուր կացութեան, Չորսերու դաշինքին եւ տնտեսական խորհրդաժողովին առթիւ, որ կը բացուի վաղը, երկուշաբթի, Լոնտոնի մէջ:

Թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, Երեսփ. ժողովը 163ի դէմ 413 ձայնով հաւանութիւն յայտնեց դահլիճին քաղաքականութեան:

Իր ճառին մէջ, Պ. Տալատիէ ներկայացուց մռայլ պատկերը աշխարհի, — աւելի քան երեսուն միլիոն գործազուրկներ կան, մարդիկ ստիպուած են կրակի տալ սուրճի եւ ցորենի պաշարները եւն.: Պատերազմը վեր ի վայր հրջած է ամէն բան. մինչ Եւրոպացիները իրար կը բզքտեն, ուրիշ ցամաքամասերու վրայ արագօրէն կը կազմակերպուին տնտեսական պայքարին համար: Յետոյ, աշխարհը բռնուած է չահու, լեռնակուտակ արտադրութեան տենդէն, առանց լրջօրէն նկատի առնելու սպառման իրական հնարաւորութիւնները: Ընդհանուր խառնակութեան մէջ, ժողովուրդները կարծեցին իրենց թշուառութեան դարման մը գտնել յեղափոխութիւններով, դիկտատուրաներով, թթու ազգայնականութեամբ, մաքսային պատնէշներով: Ամէն տեղ՝ տնտեսական պատերազմ: Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս: Զանազան ազգային կառավարութեանց ջանքերը իրար կը խաչաձեւեն: Ֆրանսական կառավարութեան կարծիքն այն է թէ պէտք է ներդաշնակել զանոնք: Անհրաժեշտ է լուծել երեք հիմնական հարցեր, — դրամներու խնդիր, աշխատանքի կազմակերպութիւն եւ փոխանակութիւն: Այս երեք էական հարցերու մասին շատ կարեւոր խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան Ուաշինկթընի մէջ:

— «Նախ եւ առաջ պէտք է վերահաստատել դրամական ապահովութիւնը, առանց որու անկարելի է բարգաւաճման վերահաստատումը: Այս տեսակէտով, անհրաժեշտ է ոսկեվճարի դրութեան պահպանումը: Ֆրանսան հակառակ է դրամներու արժէքէ կոտրելու ծրագրի մը: Եթէ ջերմապէս բաղձալի է գործակցութիւն մը՝ զանազան երկիրներու մեծ դրամատուններուն միջեւ, ընդհակառակն Ֆրանսան երբեք չպիտի կրնայ հաւանիլ ոսկիի արուեստական վերաբաշխումի մը, որովհետեւ այդ պատճառ պիտի ըլլայ ահագին ճանկութեամբ թղթադրամ տպելու: Հարկ է վերջ տալ գիներու փլուզման: Անհրաժեշտ է որ բոլոր երկիրներու հողագործները մտնեն համախորհուրդ արտադրութեան շարժումին մէջ, առանց որու չկայ փրկութիւն: Անհրաժեշտ է համաձայնութիւններ կնքել արտադրողներուն միջեւ, պատասխանատու կառավարութեանց հսկողութեան տակ: Այս առաջադրութեամբ, կառավարութիւնը պիտի հաւանի շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագրին, եթէ աշխարհի միւս երկիրներն ալ ընդունին: Յետոյ, աշխարհի տնտեսական վերակազմութեան համար օգտակար դեր մը կրնայ կատարել միջազգային հանրօգուտ շինութեանց ընդարձակ ծրագիր մը: Հարկ է հաստատել արտադրական մեծ շինութիւններ, միաժամանակ գործադրուելու պայմանով: Մենք վճռած ենք գործակցիլ միւս ազգերուն հետ, գլուխ հանելու համար այս ուղղամիտ համաձայնութիւնները, որոնց շնորհիւ պիտի փրկուին բոլոր ժողովուրդները:

ՉՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԸ

Այս մտահոգութեամբ է որ կառավարութիւնը խիստ փափուկ բանակցութիւններ կատարելէ յետոյ, յանձնարարեց Հռոմի դեսպանին՝ նշանագրել արեւմտեան մեծ պետութեանց դաշինքը: Կառավարութիւնը չէ կապած խորհրդարանին ազատութիւնը: Բայց ստանձնած է պատասխանատուութիւն մը, որովհետեւ կը կարծէ թէ դաշինքը համապատասխան է խաղաղութեան գերագոյն շահերուն: Կարելի չէր մերժել իտալական ծրագիրը, առանց երկու բշնամի բանակներու բաժնելու Եւրոպան: Հետեւաբար, մենք շարունակեցինք բանակցութիւնները, բարեկամ ազգերու իրաւունքները ապահովելու եւ Ա. Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ մնալու մտահոգութեամբ: Բոլորին աչքին առջեւ է նոր նախագիծը, զոր գերմանական մամուլը կը կոչէ վերաքննուած պատնէշն, կարելի է կշռել անոր առաւելութիւնները եւ անպատեհութիւնները: Չկայ տեսչապետութեան խնդիր (տիրէքթուար): Չորս պետութիւնները պիտի հաւաքուին խորհրդակցելու, ոչ թէ վճռելու համար: Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 10, 16 եւ 19 յօդուածները ապահովուած են եւ այլեւս խօսք չկայ 3րդ յօդուածի մասին որ կը վերաբերի Գերմանիոյ վերազինման: Կեդր. Եւրոպայի մեր բարեկամները օրը օրին տեղեակ պահուած են բանակցութեանց: Այս կերպով մեր գործակցութիւնը աւելի սերտացած է Փոքր Համաձայնութեան հետ: Գալով Լեհաստանի, ան պիտի համոզուի թէ այս դաշինքը ո'ր եւ է վնաս չի տար իր մեծ ազգի կացութեան: Մնաց որ, Ֆրանսան չուզեր խառնուիլ ուրիշ երկիրներու քաղաքական կարգ ու սարքին:

Եզրակացնելով, Պ. Տալատիէ չեշտեց.

— Կարելի չէ ժողովրդապետութեան ծառայել վարելով բացակայութեան եւ անտարբերութեան քաղաքականութիւն մը, որ անանցանելի խրամատներ պիտի բանար ժողովուրդներու միջեւ: Պէտք է ընտրութիւն կատարել սպառման քաղաքականութեան մը եւ խզման քաղաքականութեան մը միջեւ: Ժողովը ազատ է իր որոշման մէջ: Ինչ կը վերաբերի կառավարութեան, ան ուրախ է որ բանակցութիւնները յաջողեցան: Այդ բանակցութիւններուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ հարթել ներկայ ժամանակներու դժուարութիւնները, մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ:

Վարչապետին ճառէն յետոյ, կարգով խօսք առին զանազան երեսփոխաններ եւ յետոյ առաջարկուեցաւ կարճ բանաձեւ մը, որ հաւանութիւն կը յայտնէ կառավարութեան յայտարարութեանց, «մերժելով որ եւ է յաւելում եւ անցնելով օրակարգին»:

Ընկերվարականներն ալ պաշտպանեցին այս բանաձեւը: Երեսփոխան մը առաջարկեց փոփոխութիւն մը մտցնել, բայց կառավարութիւնը մերժեց, վստահութեան խնդիր յարուցանելով: Պ. Տալատիէ յայտարարեց.

— Խնդիրը յստակօրէն դրուած է: Դաշինքը նշանագրուած է, եւ պիտի ստորագրուի: Ես չեմ կրնար այս վիճաբանութենէն դուրս ելլել տկարացած: Եթէ վստահութեան բանաձեւը քուէարկուի, կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը կը վայելէ ժողովին վստահութիւնը եւ թէ, երբ վայրկեանը յարմար դատէ դաշինքը ստորագրելու, պիտի ստորագրէ կուրծ այդ վստահութեան:

Այս խօսքերը ջերմապէս ծափահարուեցան ձախակողմեան երեսփոխաններուն կողմէ: Պ. Էռիօ բացագանչեց.

— Կառավարութեան բացարձակ իրաւունքն է ստորագրել:

Ասոր վրայ, Ֆրանքլէն Պույեօն դիտել տուաւ թէ Պ. Էռիօ մինչեւ հիմա հակառակ էր Չորսերու դաշինքին: Նախկին վարչապետը բաւական համբերեց, բայց երբ հակառակորդը շատ առաջ գնաց, ոտքի ելաւ եւ յայտարարեց.

— Ես ո'ր եւ է յանցանք չունիմ ոչ իբրեւ նախագահ արտաքին գործերու յանձնաժողովին, ոչ ալ իբրեւ նախագահ արմատական կուսակցութեան: Կառավարութիւնը մարտ 18ին ստացած էր նախագիծ մը որ վտանգաւոր էր: Ես ամէն բան ըրի զայն անվնաս դարձնելու համար: Այդպէս ըսի, այդպէս ալ գրեցի: Ես այսօր ուժ պիտի տամ կառավարութեան. բայց, այդպէս ընելով, ես չեմ կորսնցներ իմ վիճաբանելու ազատութիւնս, երբ ժամանակը գայ:

⁂ Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնաժողովը սկսաւ քննել Չորսերու դաշինքը: Կառավարութիւնը կապոյտ տետրակ մը հրատարակեց, կատարուած բանակցութեանց մասին:

ԶԱՒԷՆ ԱՐՔ. ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— :-: —

Կ. Պոլսոյ նախկին պատրիարք Զաւէն արք. որ կոկորդի խլիրդէ կը տառապի, Փարիզ եկաւ քանի մը օր առաջ, մասնագէտներու քննութեան ենթարկուելու համար: Ձայնը մարած է եւ հազիւ կրնայ խօսիլ:

ՕԺԱՆ ԿԱՐՕՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—·—

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն. —

Ոմն	15
Մայիս 28ի գումարը	1185
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1200

Վենիզելոսի դէմ կատարուած մահափորձը չէ լուսաբանուած տակաւին

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ՝ ընդհանուր զարմանք պատճառեց Ապահովութեան Տեսուչին եւ ուրիշ երկու բարձրաստիճան պաշտօնատարներու ձերբակալութիւնը: Այլազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն քաղաքին մէջ: Խօսքեր կան դահլիճին հրաժարման, Քոնտիլիսի կողմէ սարքուած դիկտատուրայի մը, վենիզելոսեան սպաներու ապստամբութեան մասին եւն.: Զափազանց խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Ընդդիմադիր վարիչները կոչ մը ուղղեցին ժողովուրդին եւ իրենց բարեկամներուն, որպէս զի հանդարտ մնան: Ձերբակալուեցան այն երկու վարիչները որոնց ինքնաշարժները ծառայած էին մահափորձին կազմակերպութեան: Կ'ըսուի թէ գտնուած են բուն կազմակերպիչներուն հետքերը: Այս առթիւ կը յիշուի նաեւ ծանօթ աւազակապետ Քարաթանաշի անունը: Թերթերը կը գրեն թէ ձերբակալման 12 հրամանագիրներ հանուած են ուրբաթ գիշեր: Այս ցանկին մէջ կը գտնուին արքայական երեւելիներ: Ստոյգ է որ մահափորձը կազմակերպուած է երկար աշխատանքով, թէ ահագին դրամ ծախսուած է եւ մեղսակիցները բազմաթիւ են: Մեծ անակնկալներ կը սպասուին քննութիւններէն: Ցարձակման ծառայող ինքնաշարժը, որ կրակի տրուած է Աթէնքէն քառասուն քիլոմեթր անդին, ճշմարիտ զինարան մըն էր եւ կը պարունակէր բազմաթիւ զէնքեր եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ:

Խիստ գրաքննութիւն հաստատուած է Աթէնքի մէջ, ղեկավարութեամբ Հաղորդակցութեանց նախարարութեան խորհրդականին, որ ազգական է վարչապետին: Ամենախիստ հսկողութեան կ'ենթարկուին արտասահման ղրկուած կամ անկէ եկած նամակներն ու հեռագիրները: Գրաքննութեան ենթակայ է նաեւ հեռախօսը:

Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է արքայական երեսփոխան Մավրոմիխալիսի ինքնաշարժի վարիչին դէմ: Կասկած կայ թէ երեսփոխանը մահափորձին դրդիչներէն մէկն է: Այս կասկածը կար 1920ին ալ, երբ առաջին մահափորձը կատարուեցաւ Պ. Վենիզելոսի դէմ, Փարիզի մէջ:

⁂ Տիկին Վենիզելոս երկրորդ գործողութեան մը ենթարկուեցաւ առջի օր:

Լեհաստանի դժգոհ՝ Չորսերու դաշինքէն

Հակառակ Ֆրանսայի տուած հաւաստիքներուն, Լեհաստան հակառակ է Չորսերու դաշինքին եւ հրապարակաւ կը յայտնէ իր դժգոհութիւնը: Արտաքին նախարար Պ. Պէք յայտարարեց առջի օր.

— Լեհական կառավարութիւնը ինքզինքը կապուած չպիտի զգայ այդ դաշինքէն յետոյ տրուելիք ո'ր եւ է որոշումով: Եւ ինքզինքը պարտաւոր չպիտի զգայ գործակցելու չորս պետութեանց հետ՝ իբրեւ միջազգային կազմակերպութիւն: Դաշինքին գործադրութիւնը պիտի ըլլայ տագնապի սկզբնաւորութիւն մը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ

Երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան անդամները առջի օր ժողով մը գումարեցին նախագահութեամբ Պ. Օրիոլէի, եւ խստօրէն քննադատեցին կուսակցութեան վարիչ մարմնին բռնած դիրքը: Այս առթիւ, 65 երեսփոխաններ և 8 ծերակուտականներ յայտարարութիւն մը խմբագրեցին, որով կ'ըսեն թէ պատիժներ տնօրինելու քաղաքականութիւնը պիտի յանգի հերձուածի:

Կուսակցութեան վարիչ մարմնի անդամները եւ ընդհ. քարտուղարը կը շարունակեն սպառնալ անսաստողներուն, յանուն կուսակցական կարգապահութեան, իրենց ափին մէջ ունենալով պաշտօնաթերթը, «Լը Փոփիւլէռ»:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ժընեւի մէջ իր նիստերը կը շարունակէ Աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովը: Յունիս 9ի նիստին մէջ, ժողովը որոշեց բոլոր յանձնախումբերէն դուրս ձգել իտալական եւ գերմանական պատուիրակները, զանոնք համարելով ոչ – աշխատաւորական ներկայացուցիչներ: Այս որոշման դէմ ուժգնօրէն բողոքեցին Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի ներկայացուցիչները, պահանջելով տեղ տալ իրենց: Իբրեւ պատասխան, Պ. Ժուհօ դիտել տուաւ թէ հազարաւոր գերման բանուորներ խոշտանգուած եւ բանտարկուած են: Ընդհ. ժողովին մէջ ալ յայտարարեց. — «Դուք երբեք մեզի հետ չէք կրնար ըլլալ»:

⁂ Ժողովը երկար բանաձեւ մը կազմեց, որ պիտի ներկայացուի Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին: Բանաձեւը ի միջի այլոց կ'առաջարկէ. —

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԷՋԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Պատմական Մօնմարթրը՝ երէկ եւ այսօր

Մոնմարթրը ծանօթ է այսօր միայն իբր թեթեւաբարոյ հաճոյքի միջավայր մը։ Բլուրին սարոտը գտնուող գրօսավայրերէն ելած ճայթանոթի եւ ամերիկեան այլասերած երաժշտութեան մը աղմուկին մէջ մոռացութեան տրուած է անոր հետաքրքրական անցեալը։

Սաքրէ – Քէօրի տաճարը, իր սպիտակ գանգուածով եւ անոր կողքին Ս. Պետրոսի նուիրուած փոքր եկեղեցին, որ Փարիզի ամէնէն հինն է, վարէն եկող այդ աղմուկին դէմ կը ցցուին, կարծես պաշտպանելու համար բլուրին մասին գոյութիւն ունեցող հին աւանդութեան մը շարունակութիւնը։ Մոնմարթրը Թատերավայրը եղաւ պատմական կարեւոր դէպքերու, որոնք անոր շուրջը խորհրդաւոր մթնոլորտ մը ստեղծեցին։

Հին առասպելի մը համաձայն, որ Միջին Դարուն գրեթէ պատմական իրողութեան մը կարգը անցաւ, Գ. դարուն, երբ դեռ երկիրը հեթանոսական վիճակի մէջ էր, Փարիզի առաջին եպիսկոպոսը Սէն – Տընի կատարած քրիստոնէական քարոզութիւնը մեծ մտահոգութիւն պատճառեց հռոմայեցի կառավարիչին, եւ Հռոմի կայսեր հրամանով, ան գլխատուեցաւ իր երկու ընկերներով բլուրին գագաթը գտնուող եւ Արէսի՝ պատերազմի աստծուն (Մարս) նուիրուած մեհեանին առջեւ։ Եւ որովհետեւ սուրբերու եւ մարտիրոսներու պատմութիւնը միշտ հրաշալիքով մը կը վերջանայ, այսպէս ալ առասպելը կ՚ըսէ թէ իր գլուխը մարմինէն անջատուելէ վերջ, ապշահար Հռոմայեցիներուն աչքին առջեւ, Սէն-Տընի քանի մը քայլ առաւ, վերցուց զայն, անհետացաւ եւ այս վիճակին մէջ երկինք բարձրանալով ներկայացաւ Աստուծոյ առջեւ։ Մոնմարթր անունին ստուգաբանութիւնը այս մարտիրոսացման մէջ կը գտնեն պատմագէտները։ Լատիներէն Mons Martyrum, որ եղաւ ի վերջոյ Montagne des Martyrs եւ ապա Montmartre. եւ կամ Արէսի տաճարէն Mons Martis, որմէ ոչ մէկ հետք մնացած է այժմ։

Ինչ որ ալ ըլլայ այս ստուգաբանութեան աղբիւրը, այդ առասպելը այն ատենէն հաստատ իրողութիւն էր դարձած մարդոց մտքին մէջ, որ անոր կարծեցեալ գերեզմանին վրայ (այժմու Rue Antoinetteի գտնուած տեղը) անյայտ ժամանակներէ ի վեր «Մարտիրոսներու Մատուռ» մը գոյութիւն ունէր։ Մարդոց այս ասպիճան դիւրահաւատութիւնը այժմ մեզի զարմանք կը պատճառէ։ Եւ սակայն, պէտք չէ մոռնալ, որ սուրբերու պաշտամունքը իր տեսակ մը բանաստեղծական հմայքը ամբողջ Միջին Դարու վրայ տարածած է եւ չէ եղած այդ շրջանին ո եւ է զգացում որ այնքան գեղեցիկ գեղարուեստական գործեր արտադրած ըլլայ, որքան սուրբերու եւ մարտիրոսներու այն խուլ պաշտամունքը։ Ժողովուրդը անոնց յիշատակին հետ կողք կողքի ապրեցաւ իր առօրեայ կեանքը եւ այն ժամանակի արուեստագէտները՝ նոյնքան հաւատքով տոգորուած՝ իրենց երեւակայութեան ազատ թռիչք տալով, քարի վրայ մարմին տուին անոնց — սուրբերու եւ մարտիրոսներու։

Իրարու յաջորդող դարերու ընթացքին, հաւատացեալներու եւ ուխտաւորներու բազմութիւն մը կը հաւաքուէր մատուռին շուրջ։ Սպանիացի երիտասարդ մըն ալ, որ Փարիզ եկած էր ուսանելու համար, կը սիրէր յաճախ բարձրանալ բլուրին վրայ, առանձնանալու եւ խոկալու այդ խորհրդաւոր միջավայրին մէջ։ Օր մը, հաւաքած գաղափար մը իրականացնելու նպատակով, ան հաւաքեց կարգ մը ընկերներ մատուռին մօտ գտնուող քարահանքերուն մէկ փոքր քարայրին մէջ, եւ՝ ուխտելով՝ հիմը դրաւ կրօնական նոր միաբանութեան մը որ կաթոլիկութեան ծոցին մէջ ծնած բազմաթիւ կազմակերպութիւններուն ամէնէն մեծը եղաւ եւ իր գործունէութիւնը ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրեց։

1611ին պատահական պեղումներու պահուն երեւան ելաւ այդ փոքր քարայրը։ Անոր մէջ գտնուեցաւ նաեւ խիստ նախնական ձեւով շինուած խորան մը, որուն առջեւ 1534ի Վերափոխման օրը Իգնատիոս Լօյօլա իր ընկերներով հիմը դրաւ Յիսուսեան Միաբանութեան (ճիզուիթ)։

Մոնմարթրը՝ այժմու Փարիզի մաս կազմելէ առաջ՝ բոլորովին անջատ բլուրին վրայ սիրուն գիւղ մըն էր։ Place du Tertre կոչուած ծառազարդ փոքրիկ հրապարակը եւ իր շուրջի նկարագեղ փողոցները հին Մոնմարթրի միակ մնացորդներն են։ Այդ հրապարակը, իր պարզուկ տուներով եւ նեղ ու ոլորուն փողոցներով, շուրջի նորաշէն եւ բազմայարկ շէնքերուն մէջտեղ, օփերէթի մը ներկայացումէն վերջ հոն մոռցուած տէքօրներու տպաւորութիւնը կը թողու։

Յեղափոխութեան շրջանին միայն Մոնմարթր իր քաղաքային կազմը ստացաւ։ Հրապարակին 3 թիւ տան վրայ արձանագրութիւն մը կ՚ըսէ թէ 1790ին հոն հաստատուած էր գիւղին առաջին քաղաքապետարանը։ Անհետացած են այսօր գիւղին այգիները, պարտէզները, եւ բազմաթիւ հողմաղացները, որոնցմէ մէկը միայն, շինուած 1295ին, կանգուն կը մնայ այժմ։

Բլուրին երկրաբանական կազմն ալ բաւական ուշադրութիւն գրաւած է։ Ան երկու դարերու ընթացքին ահագին քանակութեամբ խիստ ընտիր գաճ արտադրեց, որ ոչ միայն տեղական պէտքերը գոհացուց, այլեւ արտածուեցաւ մինչեւ Անգլիա։ Ժամանակ մը այդ շահագործումը բլուրին կատարեալ վտանգ դարձաւ։ Անոր տակը բացուած նկուղները նախ պատճառ եղան որ բոլոր ջուրի աղբիւրները ցամքին, շատ մը տեղեր հողը յանկարծ կքեցաւ, բանալով ահագին խոռոչներ։ Նոյն իսկ օր մը, ցերեկ ատեն հարսանեկան թափօր մը անհետացաւ յանկարծակի բացուած խոռոչի մը մէջ։ Վերջապէս արգիլուեցան նոր պեղումները եւ մեծ աշխատանք կատարուեցաւ ապագայ վտանգներու առաջքը առնելու համար։

Բլուրին սարոտը, Շառլ Նոտիէ փողոցին 14 թիւ տան դիմացի պարտէզին ժայռերուն վրայ արձանագրութիւն մը կայ որուն համաձայն հանքերու մուտքը ժամանակին այդ վայրին վրայ կը գտնուէր։ Նոյնպէս 1798ին հոն գտնուած բրածոյ ոսկորները ուսումնասիրելով, մեծ գիտունը՝ Քիւվիէ հիմը դրաւ հնէաբանութեան (Paléonthologie)։

Մոնմարթրը միջնադարեան հաւատքի միջնաբերդը ըլլալէ վերջ, եղաւ նաեւ արուեստի մուսաներու նուիրական բոյնը։ ԺԹ. դարուն մէջտեղները, Փարիզի մէջ նոր թաղամասերու եւ լայն պողոտաներու շինութիւնը ստիպեց կարգ մը նիւթական միջոցներէ զրկուած արուեստագէտներ գաղթել դէպի Մոնմարթրի աժան թաղերը։ Այսպէսով, քառորդ դարէն աւելի, Մոնմարթրը կատարեալ գեղարուեստական միջավայր դարձաւ, ուր արուեստագէտի ստեղծագործող միտքը եւ պարզունակ, պօհեմ կենցաղը ծնունդ տուին կարգ մը ինքնատիպ եւ զուարթ «քապարէ»ներու, որոնց համբաւը աշխարհի չորս դին բռնած է։ Բայց երբ հետաքրքիրներու, կեղծ արուեստագէտներու եւ զբօսաշրջիկներու բազմութիւն մը սկսաւ խուժել հոն, այս անբաղձալի այցելուներու արշաւանքը խրտչեցնելով զանոնք, հեռացուց հետզհետէ, այնպէս որ այժմու «քապարէ»ները աղօտ կերպով միայն կը յիշեցնեն նախկինները։

Տիազ, Զէյմ, Կավառնի, Միլէ, Թրուայօն, Մանէ, Րընուար, եւ ուրիշներ մաս կը կազմեն արուեստագէտներու այն լեգէոնին, որոնք հաստատուած բլուրին վրայ եւ կամ անոր սարոտը, կը հաւաքուէին առհասարակ թաղին փոքր, երեւոյթով համեստ սրճարաններու անկիւնները։ Իրենց աւանդական ծխամորճներէն բարձրացող ծուխի գալարներով լեցուած սրճարանի անկիւններէն է որ ծնունդ առին նկարչական նոր արուեստի մը սկզբունքները, որ վերջը կոչուեցաւ ԺԹ. դարու դպրոցը՝ ֆրանսական արուեստի պատմութեան ամէնէն սիրուն շրջաններէն մէկը։

«Սաքրէ Քէօր»ի տաճարը թագն է բլուրին խորհրդաւոր անցեալին։

1870ին, փրուսիական վտանգներու արշաւանքին պահուն Լիոնի մէջ կատարուած ազգային ուխտի մը հետեւանքով, կառուցուեցաւ այդ եկեղեցին։ Առաջին անգամ չէր որ անոնք կ՚արշաւէին Փարիզի վրայ։ 980ին Գերմաններու կայսրը Օթօն Բ. Ֆրանսայի թագաւորէն կրած իր մէկ պարտութեանը վրէժը լուծելու համար, եկաւ գրաւեց 60,000 հոգիով Մոնմարթրի բլուրը։ «Պիտի երթամ եւ զինուորներուս բլուրին վրայէն Ալէլուիա պիտի երգել տամ, այնպէս որ անոնց ձայնը Նօթրը Տամէն իսկ լսուի», կ՚ըսէր ան։

1876ին ձեռնարկուեցաւ շինութեան եւ օծումը կատարուեցաւ 1919ին։ Շէնքին ոճը յաջող խառնուրդ մըն է ռոման եւ բիւզանդական ոճերուն։ Թէ ինչո՛ւ այդ օտար ոճը նախընտրուեցաւ ֆրանսական ազգային ոճին (գոթական), պատճառներէն գլխաւորը սա է թէ գոթական ոճով շինուած եկեղեցի մը պէտք է ունենայ երկար ստեան մը, իսկ բլուրին գագաթին վրայ տեղին անձկութեան պատճառաւ այդ բանը կարելի չէր, ուստի ընտրուեցաւ արդի յատակագիծը, որ շէնքին կուտայ աւելի ամփոփ ձեւ մը եւ հեռուէն ալ աւելի պատկառելի տեսք մը։

Քիչ առաջ ըսինք թէ, բլուրին տակը բացուած գաճի հանքերուն պատճառաւ, գետինը խիստ խախուտ է, այդ պատճառաւ ալ շէնքը ուղղակի բլուրին վրայ չէ շինուած, այլ ենթաքանդիւրը 33 մեթր խորութիւն ունեցող 83 հսկայ սիւներու վրայ՝ որոնք կամարներով իրարու կապուած են։

Վանատմի հրապարակին կեդրոնի սիւնը անոնցմէ մէկուն ծաւալին մասին ճշգրիտ գաղափար մը կուտայ։

Շէնքին միայն այս մասին աշխատանքը տեւեց երկու տարի, մինչ ԺԸ. դարուն Պանթէոնի շինութեան համար նոյն տեսակ աշխատանք տեւեց 7 տարի։

Շինութեան համար գործածուած քարերը բերուած են Շաթօ Լանտոնի մօտ, Սուիի քարահանքերէն։ Այս քարը օդին հետ շփման մէջ մնալով թէ կը կարծրանայ եւ թէ սպիտակ գոյն մը կը ստանայ։

Էթուալի յաղթական կամարն ալ նոյն տեսակ քարով շինուած է։

Ճարտարապետը, Ապատի, որ պատրաստեց շէնքին յատակագիծը եւ ձեռնարկեց շինութեանց, ըսած է. «Պէտք է որ ան տեւէ այնքան որքան Եգիպտոսի բուրգերը»։ Եթէ ան մեծութեամբ բուրգերուն չի հաւասարիր, եւ սակայն իր հինգ գմբէթներով, 18 աշտարակով եւ 100 մեթրի մօտարձութիւն ունեցող զանգակատունով ոչ նուազ պատկառանք կ՚ազդէ։

Ներքին մասը այցելուին վրայ ամէնէն խոր տպաւորութիւնը կը թողու։ Կիսալոյսին մէջէն կը նշմարուի խորանին վերեւի ընդարձակ խճանկարը եւ մէջտեղի Քրիստոսը, որ թեւաբաց կ՚ընդունի տաճարէն ներս մտնողը։ Ուրիշ յատկանշական պարագայ մըն ալ ներսի զարդերն են։ Խճանկարը ամէն կողմ խիստ յաջող կերպով գործածուած է անոր մէջ, ինչպէս նաեւ արդիական ճաշակով պատկերազարդ ապակիները, իրենց վառ գոյներով։ Խորանին երկու կողմերը զետեղուած են Քրիստոսի եւ Աստուածամօր շատ սիրուն արծաթեայ արձանները, բնական մեծութեամբ, իսկ մայր խորանին եռեւի Աստուածածնի մատուռին վրայ է շինուած զանգակատունը։ Անոր կարեւորութիւնը չէզոքելու համար ըսենք թէ ԺԳ. դարէն ի վեր առաջին զանգակատունն է որ այս մեծութեամբ շինուած ըլլայ Ֆրանսայի մէջ։

Անոր մէջն է որ կը գտնուի Սավուայի կաթոլիկ համայնքներուն կողմէ նուիրուած զանգակը, որուն ամբողջական կազմին ծանրութիւնը 26,000 քիլոյի կը հասնի։ Նօթրը Տամի ամէնէն խոշոր զանգակը 12,000 քիլօ միայն կը կշռէ։

Այս առթիւ ըսենք որ տաճարը 1870ի արշաւանքէն՝ Փարիզի ազատագրման ուխտի մը վրայ շինուեցաւ, իսկ զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, զանգակատան վերջին քարը զետեղուեցաւ 1914ի օգոստոսին, երբ Գերմանիա նորէն պատերազմ կը հրատարակէր Ֆրանսայի դէմ...

ԳԵՂԱՄ Գ. ՔԷՐԷՍԹԷՃԵԱՆ

Ընծայ

Երկինք մը լուրթ ու պայծառ,
Երկիր մը ծո՛վ ու ծաղի՛կ,
Ընծայ աշխա՛րհ մ՛ինծ համար...։

Երա՛զ մ՛անուշ, սաղալի,
Խաւարէն վար Հրվիժող,
Երազե՛ն իսկ ցանկալի։

Երբ ամէն հեղ կը վառի
Կուրծքիս վրայ վհօրէն,
Աչքերէս հո՛ւր կը թորի՛...

Ու սիրտս, սի՛րտս բարի,
Նորածինի ժպիտով,
Վարդի մը պէս կը բացուի՛...։

Հրպումին հետ երկնային,
Թուխ դաշտերէն հոգիիս
Ծով զարունն՛ր կը սահին...։

Այլակերպուած տաճարին
Կ՚ըլլամ խորանն բալիտակ՝
Ուր սատաւածներ կը թառին։

Երկինք մը լուրթ ու պայծառ,
Երկիր մը ծո՛վ ու ծաղիկ,
Ընծայ աշխա՛րհ մ՛ինծ համար...։

ՎԱՐԴԳԷՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Աղեքսանդրապոլիս
(Յունաստան)

ՀԱՅ ՏԱՌԵՐՈՒ ՁԵՒԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ապա կարդացուեցաւ Պ. Յ. Ջաւրեանի գրաւոր զեկուցումը, որ հարցը կը դիտէր տպագրական գործի զարգացման անկիւնէն։

Համառօտ ակնարկ մը նետելով տպագրական արհեստի զարգացման եւ տպագիր տառերու առանձնայատկութեանց վրայ՝ Պ. Ջաւրեան անցաւ հայ տպագրական գործին — Աբգար Դպիրի եւ Մեղապարտ Յակոբի տպագրութիւնները 17րդ դարուն, Ոսկան Վրդ.ի տպարանը Ամսթերտամի մէջ եւ անոր գործած տառերը, որոնք կը մնան մինչեւ մեր օրերը, Փարիզի Արամեան տպարանի բարեփոխութեան փորձը անցեալ դարու կէսին եւայլն։ Հայ տառերու ձեւափոխութեան փորձը Հայաստանի մէջ Պ. Ջաւրեան կը նկատէ դրական երեւոյթ մը եւ կ՚առաջարկէ լրջօրէն մօտենալ հարցին։ Հայ տառերու եւ տպագրութեան բարեփոխութիւնը, ներկայ պայմաններուն մէջ, կրնայ ըլլալ միայն Հայաստանի մէջ, ուր բովանդակ տպագրութեան գործը պետութեան ձեռքն է։ Տառերու բարեփոխութեամբ մինչեւ 100ին 30 — 40 խնայողութիւն կը ստացուի տպագրական ծախքի մէջ։

Անցնելով Երեւանի մէջ մշակուած նախագծին, որ գտած է ակադեմիկոս Ն. Մառի վաւերացումը, Պ. Ջաւրեան ճիշդ կը գտնէ անոր հիմնական միտքը, թէ կլոր տառերէն գուրս ելլող գիծերը պէտք է հանել վեր եւ ոչ վար։ Այդ ձեւով կարելի է վերցնել տողամէջի նիւթերը։ Ճիշդ ընդունուած է նաեւ անկիւնագրերը բոլորագրերու վերածելու սկզբունքը, միայն աւելի լաւ կ՚ըլլար փոխանակ նոր ձեւեր գծելու՝ ընդունիլ այսօրուան մեր նոտրագիր տառերու գրութիւնը։

Ապա քննելով մշակուած նախագծի եւ Ն. Մառի կարգ մը գործնական առաջարկները, որոնց մէկ կարեւոր մասը կը գտնէ անընդունելի, Պ. Ջաւրեան կ՚եզրակացնէ, թէ հայ տառերու բարեփոխութիւնը ըստ ամենայնի նպատակայարմար է եւ մեծ նշանակութիւն ունի։ Նոր տառերու նախագիծը մտածուած եւ մեծ վարպետութեամբ իրագործուած է։ Թէեւ բնական է, ան դեռ շատ հեռու է վերջնական կատարելութենէ։ Անհրաժեշտ է աշխատիլ, որ ծրագրուած բարեփոխութիւնը գլուխ գայ շուտով եւ կատարելագործուած ձեւով։

Տասնըհինգ վայրկեան ընդմիջումէ ետք, տեղի ունեցաւ մտքերու փոխանակութիւն, որ ժամանակի սղութեան պատճառով, դժբախտաբար, ամբողջ հարցը չսպառեց։ Արտայայտուեցան հետեւեալները.—

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ.— Ձեզ կարծեր թէ կարիք կայ հարցը ըստ էութեան քննելու։ Ինչպէս Հ. Հացունին ցոյց տուաւ, մեր տառերը քանիցս ձեւափոխուած են, կրնան նորէն փոխուիլ համաձայն ժամանակի եւ տպագրական արհեստի զարգացման պայմաններու։ Սակայն, այսօրնման գործի ժամանակը չէ։ Ուղղագրութեանփոփոխութեան հետեւանքները՝ խրատ։ Տառերու փոփոխութիւնը ա՛լ աւելի կը խորացնէ այն վիհը, որ կայ Հայաստանի եւ արտասահմանի հայկական հաստատութիւններու միջեւ։ Պարզ է, որ բռնութեամբ պարտադրուած ձեւափոխութիւն մը արտասահմանի հայութեան կողմէ չընդունուիր, ինչպէս չընդունուեցաւ ուղղագրութեան չարափոխութիւնը, որով կ՚ունենանք երկու տեսակ տառ, եւ Հայաստանի գիրն ու գրականութիւնն այլ եւս արտասահմանի հայութիւնը չի կարդար։ Հայկական մշակոյթի համար ատիկա կը դառնայ աղէտ։ Ամէն կերպ պէտք է պայքարի այդ աղէտին դէմ։

ՎԱՐԱՆԴԻ, («Ապագայ»ի աշխատակից) ընդհակառակն, կը կարծէ թէ տառերու ձեւափոխութիւնը աղէտ չէ, ինչպէս եղաւ ուղղագրութիւնը։ Երեւանէն առաջարկուած ծրագրի տառերու մեծ մասը համապատասխան է արաբեան տառերուն, կարգ մը սրբագրութիւններով կարելի է ընդունիլ ծրագիրը, որ տպաբանական տեսակէտով ալ առաւելութիւն մըն է։ Հայ մշակոյթին ալ որեւէ վնաս չի հասնիր նոր տառերով, որովհետեւ Հայաստանի կառավարութիւնը հին գրքերը կը տպէ նոր տառերով։ Ամէն տեսակէտով առաջարկուած ծրագիրը ողջունելի է։

Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ – ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ.— Համաձայն եմ Հ. Վարդանի եւ Պ. Վրացեանի տեսակէտներուն։ Հայ ազգը կարծես այսօր ուրիշ ցաւ չունի, նոր փորձանք ալ կ՚ուզեն բերել մեր գլխուն։ Ուղղագրութիւնն ալ մեր գլխուն օտարները փաթթեցին։ Երեւանի մէջ յանձնախումբ մը կազմուած էր հինգ հոգիէ, որոնց չորսը Հայ եւ մէկը Հրեայ։ Այդ յանձնախումբը քննեց Մ. Աբեղեանի կազմած նոր ուղղագրութեան ծրագիրը, երկու հոգի անցան մէկ կողմ, երկու հոգի՝ միւս կողմ, Հրեան մնաց մէջտեղ։ «Ես բան չեմ հասկնար, բսաւ ան, բայց ո՞րը նոր է եւ աւելի դիւրին է գրել»։ Ըսին՝ Աբեղեանինը։ Եւ Հրեային ձայնով անցաւ Աբեղեանի ուղղագրութիւնը։ Հիմա ալ կ՚ուզեն, որ հայկական գիրը փոխուի եւ լատիներէնը ընդունուի։ Եթէ 24 գրով կարելի էր գոհանալ, ինչո՞ւ Ս. Մեսրոպ աշխարհ պտտեցաւ, ո՞քնեցաւ եւ 36 տառերը գտաւ, որոնք ըստ ամենայնի կը գոհացնեն մեր լեզուի պահանջները։

Նոյնը պէտք է ըսել եւ Հայերէն ձեւափոխուած նոր տառերու մասին։ Նոր տառեր ընդունիլ կը նշանակէ հրաժարիլ մեր քաղաքակրթութենէն։ Նոր ուղղագրութիւնը՝ ոճիր։ Նոր տառերը՝ սխալ։ Լատին տառերը ընդունիլ՝ ոճրագործութիւն ազգային քաղաքակրթութեան դէմ։ Ամբողջ հայութիւնը ոտքի պէտք է կանգնի, բողոքէ այդ ոճրագործութեան դէմ, որ մարդկային մտքի բռնակալութիւն է։ Պէտք է անփոփոխ պահել մեր գանձը, զոր մեր նախնիք աւանդած են մեզ։

Հ. Սահակի կրակոտ խօսքերն ու սրամիտ հեղնութիւնները բուռն ծափերով ընդունուեցան ժողովականներու կողմէ։

ԱՐՏԱԿ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ.— Ես ալ հարցի էութեան մասին չպիտի խօսիմ, այլ սկզբունքի։ Հայերէն գրերու բարեփոխման հարցն է դրուած։ Թո՛ղ աւելի ձեռնհասները բացատրեն թէ խնայողութեան, գեղագիտութեան եւ պատմական տեսակէտներով ի՞նչ արժէք պիտի ունենար բարեփոխութիւնը։ Բայց սկզբունքին գալով, ես զարմանքս կը յայտնեմ, չափազանցութիւն է աղէտ համարել գիրերու բարեփոխութիւնը։ Տառերու փոփոխութիւնը սկիզբէն մինչեւ հիմա եղած է օրուան պահանջին համեմատ։ Երբ այսօր ձեր շուրջ ամէն բան շատ արագ կերպով կը փոխուի, ինչո՞ւ զարմանալի համարել տառերու փոփոխութիւնը։ Հայրենիք մը ունինք աղէկ կամ գէշ, կառավարութիւն մը ունինք աղէկ կամ գէշ, ժողովուրդ մը ունինք, որու մտաւորականութիւնը զբաղած է տառերու փոփոխութեամբ, ի՞նչ իրաւունք ունինք հակառակելու։ Պէտք է հրաժարիլ այն կարծիքէն, թէ ամէն բանի կեդրոնը մենք ենք, գաղութները վճռական դեր չունին, իրաւունքը երկրինն է։

Ճիշդ է, ուղղագրութեան փոփոխութիւնը չարիք էր, բայց ան եղաւ յեղափոխական ձեւով, առանց ժողովուրդին ձայնը լսելու, մինչ այժմ այդպէս չէ։ Առնէ՛ մը ի վեր կը խօսուի տառերու բարեփոխութեան մասին։ Կազմուած է փորձնական ծրագիր մը, որ հրապարակուած է մամուլի միջոցով առնելու համար ձեռնհաս մարդոց կարծիքը ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ արտասահմանի մէջ։ Հարցը եկած է իրաւասու տեղէն՝ երկրէն, ժողովուրդէն եւ կառավարութենէն։ Հարցը դրուած է ճիշդ ժամանակին։ Առաջարկուած ծրագիրը հայկական է, ազգային է եւ նոյնիսկ պահպանողական եւ միանգամայն նպատակայարմար։ Ոչ միայն աղէտ կամ ողբերգութիւն չէ, այլ եւ բարիք է, տեղին է, օգտակար է եւ պէտք է ընդունիլ առանց աղմուկի։

ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ.— Նոր գիրերը աղէտ պիտի ըլլան հայ ժողովուրդի համար, հայերէն կարդացողներու թիւը պիտի պակսի։ Հայկական տառը ռուսականին մօտեցնելով՝ հայութիւնը ռուսացնելուն կը նպաստէ։ Պէտք է մերժել։

ՋԱՄԱԼԵԱՆ.—Կարելի է վիճիլ—այս ձեռնարկը պատեհ ժամանակին է թէ ոչ, բայց երբ հարցը դրուած է, պէտք է մօտենալ լուրջ կերպով եւ զգացումներով չտարուիլ։ Աղէտը այն չէ, որ տառերը փոխուին, այլ այն՝ որ գէշ փոխուին։ Գալով առաջարկուած ծրագրին, այս՛, որոշ յառաջդիմութիւն կայ, տեղի եւ թուղթի խնայողութիւն կայ, կան եւ որոշ յարմար ձեւեր։ Մենք պէտք է արժէք տանք այն բանին, որ հարցը դրուած է ազգային հողի վրայ եւ ոչ լատինացման։ Պէտք է աջակցինք, որ բարեփոխութիւնը կատարուի այնպէս, որ ընդունուի ամէնուն կողմէ։ Այլուրեանի խնդիրը պէտք չէ նոր անջատման պատճառ դառնայ։

Ա. ՎԱՉԵԱՆ.— Ճափոնը մեծ ազգ մըն է, որ սուղալի տառեր ունի, բայց փոխելու մասին չի մտածեր, ինչո՞ւ, որովհետեւ աւանդութեան, ազգային շահի ճիշդ ըմբռնում կայ, իսկ մե՞նք. մեր վրդովումի պատճառը այն չէ, որ 7 տառերու բարեփոխութիւն կ՚առաջարկուի, մենք դէմ չենք բարեփոխութեան։ Մենք կը վրդովուինք, որովհետեւ հարցը ազգային հիմքերով դրուած չէ։ Ինչ կ՚ուզէք ըսէք, ինչ կարծիքներ կ՚ուզէք յայտնեցէք, անոնք պիտի ըլլան իրենց ուզածը։ Ինչպէս չլսեցին ուղղագրութեան փոփոխութեան ատեն, չպիտի լսեն եւ այժմ։ Բոլշեւիկեան ծրագիրներու պաշտպանները չեն կրնար մեզ համոզել։ Ձենք հաւատար, թէ բոլշեւիկները կրնան անկեղծօրէն ըսել ձեր ըսածները։ Կարելի չէ ազգային ստացուածքներն այնպէս հեշտ կերպով փոխել, մանաւանդ վերէն տրուած հրամանով ու բռնութեամբ։ Աւանդութիւններու ոյժը շատ մեծ է եւ պէտք է յարգել զանոնք։ Պէտք է մերժել տառերու ձեւափոխութեան այս նոր փորձը։

Հ. ՀԱՅՈՒՆԻ եզրափակման իր խօսքին մէջ ըսաւ.— Ոչ ոք կը մերժէ բարեփոխութեան սկզբունքը։ Ինծ համար խնդիրը գեղարուեստական կողմի մէջ է, գիրն ալ արուեստ է։ Պէտք է պահել հինը, բայց աւելի ներդաշնակ, ճաշակաւոր եւ գեղեցիկ ձեւը ընդունիլ, եւ ընդունիլ ազատ կամքով եւ ոչ բռնութեամբ։ Այս հարցին մէջ պէտք չէ շարժիլ զգացումով եւ ենթադրական հաշիւներով։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏՂՈՒՍ ՀԵՏ

Անհամբերութիւն

Յունիսի տաք միջօրէն թմրութիւն, ծանրութիւն եւ ծուլութիւն կը տարածէ ամէն կողմ։

Զանձրոյթ մը ուսերուս վրայ, նոճիի մը շուքին մէջ ընկողմանած անհամբերութեամբ տղուս մասին կը մտածեմ։

Կարծես բոլոր յոյսերս, իղձերս ու նպատակս անոր մէջ դրոշմուած են։ Արդէն ասկէ առաջ ըսած եմ թէ տղաս նպատակի մը կը ծառայէ ու այդ նպատակը մէկ է որպէս Աստուած Աւետարանի եւ Փուրանի մէջ։

Բայց ինչո՞ւ անհամբեր ենք մեր նպատակին մէջ։ Ինչո՞ւ կ՚ուզենք անվերջ քալել, օր առաջ հասնելու համար այն կէտին ուր մեր նայուածքը կեդրոնացուցած ենք։

Պահ մը երբ կը դադրինք կամ կը դանդաղինք մեր վազքին մէջ, մեր սրտի տրոփիւնը կը սաստկանայ՝ կարծես մեր նպատակը կը հեռանայ մեզմէ, ու մենք տխրութեամբ, խռովքէնքով ու միեւնոյն ատեն դժգոհութեամբ լարուած՝ մենք մեզի դէմ կը շարունակենք մեր ճամբան։

Խմորի պէս կակուղ մարմինս շարժիլ իսկ չուզեր, բայց ձանձրոյթ մը կը ԱԿէ ուղեղս։ Տղաս չի բարձրանար նոճիի մը պէս հասակովը։ Կարծես կը դանդաղի աճումին մէջ ու զիս կը մատնանշէ անհամբերութեամբ, տարփանքով։ Նախանձ մը կը պարուրէ հոգիս՝ բարտիին ուղղաձիգ բունն ի վեր կը բարձրանայ փաթաթուկը զոգ կանանչ տերեւներով, լերան կողին ցորենի արտը հասակ նետած է։ Ու ես կ՚ուզեմ կացին մը զօտիիս մէջը խոթել, մանգաղ մը ուսիս առապատակել, առապատակել։

Ամբողջ մտածումս կեդրոնացած եմ տղուս վրայ։ Կը զուրգուրամ անոր իւրաքանչիւր վայրկեանին, անհամբերութեամբ կը սպասեմ որ շուք ձգէ վրաս եւ զօրանան տկար սրունքները, քալելու համար դէպի լոյսին, պայքարի եւ ազատութեան խնդիր։

Տարիներ շարունակ ցանկութիւնը, կիրքը ունեցած եմ լոյսին, պայքարի եւ ազատութեան երթալու համար։ Այսօր աւելի ուժգնօրէն վառուած կը սպասեմ վաղուան։ Աւելի վստահ, համոզուած հայր ու որդի քալելու համար լոյսի եւ ազատութեան պայքարի ճամբէն։ Ու ես անհամբերութեամբ կը սպասեմ դարպասող այդ օր, ուսն որ պիտի գայ, վստահօրէն պիտի գայ։

ԱՋԱՏ

ԷՋԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ՇԱՐԺՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Ինչպէս խանգուեցաւ Սեւրի դաշնագիրը

«Միլլիէթի» շարունակելով իր յուշերը, կը գրէ (Միլլիյէթ, 3 եւ 4 յունիս).—

ՊՈԼՍՈՅ ՈՉ – ԻՍԼԱՄՆԵՐԸ ԳԷՇ ԵՐԱԶՆԵՐ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

Էնկիւրի, փետր. 1921

Իզզէթ փաշայի պատուիրակութիւնը Էնկիւրի մնացած է: Էնկիւրի հրաւիրուած է Լոնտոնի խորհրդաժողովին: Մուսթաֆա Քէմալ փաշա եւ Եարքոս Թէվֆիք փաշա ամէն օր հեռագրով կը հաղորդակցին:

Այս բոլորը մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերած են Պոլսոյ դաշնակիցներուն մէջ, եւ ամէն մարդ արտակարգ բաներ կը սպասէ Էնկիւրիէն: Մանաւանդ Պոլսոյ ոչ – իսլամները անհամար գէշ երազներ կը տեսնեն:

Անատոլուի թշնամիները Պոլսոյ մէջ համոզ են նաեւ անով, որ կարգ մը մեծ պետութիւններ բացէ ի բաց Էնկիւրիի կողմը կը բռնեն: Այս ի՞նչ գործ է,— կ'ըսեն. նուիրական քրիստոնէութիւնը միթէ արդեւք չէ՞ իսլամները պաշտպանելու: Թուրքերը քրիստոնէութեան թշնամիները չե՞ն միթէ:

Այս առթիւ կը ներկայացնեմ քանի մը հատուածներ Ֆրանսացի սպայի մը յուշատետրէն, պատկերացնելու համար Պոլսոյ հոգեբանութիւնը.—

25 Դեկտ. 1920

Եարքոս Թէվֆիք փաշա, մարդասիրութեան խողովակով հեռագիր մը ղրկեց Էնկիւրի, հրաւիրելով Իզզէթ փաշայի պատուիրակութիւնը որ շուտով վերադառնայ: Այս հրաւէրը կը ցուցնէ թէ Սեւրի դաշնագիրը շուտով պիտի վաւերացուի Սուլթանին կողմէ: Այդ վաւերացումէն յետոյ, միջազգային եւրոպական մարմինը գործի պիտի անցնի, փոխառութիւն պիտի ըլլայ Թուրքիոյ եւ Պոլիսը շունչ պիտի առնէ:

10 Յունվ. 1921

Մեծ եպարքոսը այնքան կը կրկնէ թէ Իզզէթ փաշայի պատուիրակութիւնը պիտի վերադառնայ Էնկիւրիէն, որ դաշնակից դիւանագէտ մը օր մը ըսաւ.

— Պապը Ալի կատակերգութիւն կը խաղայ: Մէկ կողմէ բաց հեռագրով Պոլիս կը հրաւիրէ Իզզէթ փաշան, միւս կողմէ ալ գաղտնօրէն կը յանձնարարէ հոն մնալ...

14 Յունվ. 1921

Այստեղի Թուրք ազգայնական շրջանակները հաւատացած են որ Մուսթաֆա Քէմալ փաշան պիտի շահի վերջնական յաղթանակը: Անոնք ամէնէն աւելի յուսադրուած են անով որ Փարիզը կը բանակցի Էնկիւրիի հետ: Կարգ մը Ֆրանսացիներու համաձայն, «զէնքէն աւելի, դիւանագիտութեամբ պէտք է յաղթել Թուրքերուն»:

Միւս կողմէ, Հռոմն ալ բանակցութեան մէջ է Էնկիւրիի հետ:

ՍԵՎՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ

Ֆրանսացի սպան, 1921ի յունուար-փետրուարի իր յուշերուն մէջ հետեւեալը կը գրէ Սեւրի դաշնագիրին բարեփոխման մասին.—

Պոլսոյ թերթերը մանրամասնօրէն կը գրեն թէ 25 յունվ. 1921ին Փարիզի մէջ գումարուած խորհրդաժողովը որոշած է նոր ժողով մը գումարել Լոնտոն, եւ հոն հրաւիրել նաեւ Թուրք եւ Հելլէն պատուիրակները: Բերան եւ Ղալաթիան խոր յուսահատութեան մէջ են:

Երէկ (26 յունվ.) իրիկուընէ ի վեր, Պապը Ալին արդէն ծանօթ է Փարիզի իր ներկայացուցիչ Նայի պէյին ղրկած տեղեկութեանց: Այս տեղեկութեանց համաձայն, Նայի պէյ իր Ֆրանսացի կարգ մը բարեկամներէն խոստում առած է թէ Սեւրի դաշնագիրը պիտի վերաքննուի... Նայի պէյ եւ Ֆրանսացի բարեկամները շատ լաւ չարժած են: Դաշնակիցները սարսափելի հարուած մը կուտան Սեւրի դաշնագրին: Դրամով վարձուած թերթերու հրատարակութեանց կոթնելով՝ քէմալականները կրնան ամէն բան ուզել, երկու անգամ աւելի իրբոխտանալ, քափիթիւլասիոններուն ջնջումը եւ ընդհանուր պատերազմէն առաջուան սահմանները ուզել...:

Պապը Ալիի մէջ, գոհունակութենէն ձեռքերը կը շփեն, ականջէ ականջ փսփսալով թէ Պրիան շատ կողմնակցութիւն ըրած է Թուրքերուն: Այս բարձր պաշտօնատարները, աւելի գոհացնելու համար իրենք զիրենք, կը կարդան իրենց եկած հեռագիրները որոնց մէջ կ'ըսուի թէ Լոնտոնի խորհրդաժողովին օրակարգն է Սեւրի դաշնագիրին վերաքննութիւնը:

Արդեօք այս մասին ի՞նչ կը խորհին դաշնակից դիւանագէտները, որոնք դեռ երէկ հրապարակաւ կը յայտարարէին թէ կարելի չէ ձեռք դպցնել դաշնագիրներուն:

Հելլէն շրջանակները կը վախնան որ Հելլէն դիւանագիտութիւնը, զբաղուած ըլլալով իր արտակարգ խանդավառողէն, չպիտի կրնայ կատարել իր ծանր պարտականութիւնը: Վենիզելոսական մը ըսաւ ինծի.

—« Մէկ հոգի կայ որ դեռ կրնայ կացութիւնը փրկել.— Վենիզելոսը: Բայց աւա՜ղ, մեր դժբախտութենէն, Կոստանդինը ունինք իբրեւ միակ վարիչը »:

×

Պոլիս, 1 փետր. 1921

Պաշտօնական շրջանակներուն մէջ, առջի օրերու լաւատեսութեան փոխարէն, սկսած է վրդովում առաջ գալ: Ասոր պատճառը այն է որ Էնկիւրիի անդադար նոր պահանջներ կ'ընէ:

« Եթէ Էնկիւրի պնդէ չհամաձայնելու վրայ,— գիտել կուտան Պապը Ալիի մէջ,— ընդմիշտ պիտի կորսնցնենք մեզի տրուած միակ առիթը: Շատ ուշագրաւ է որ Լոնտոն հրաւիրուած է ժողովը: Ասիկա կը ցուցնէ թէ Անգլիա կ'ուզէ աւելի ուղղակի շահագրգռուիլ Թուրքերով: Շատ լաւ գիտենք որ Անգլիա առնէ մը ի վեր համակիր չէ մեզի: Վերջ ի վերջոյ նորէն հրապարակին վրայ կը գտնուի Վենիզելոսը, որուն ճարտար դիւանագիտութեանը կը հաւատանք: Երէկ Սեւրի կը գտնուէր, այսօր Փարիզ է, վաղը ալ Լոնտոն պիտի ըլլայ »:

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՍԱՅԼԷՆ ՅԵՏՈՅ

Վաղը, Բշ. 12 Յունիս, 65 ազգերու 200 ներկայացուցիչներուն առջեւ, համագումար 3000 հիւրերու ներկայութեան, Մեծն Բրիտանիոյ թագաւորը բացուած պիտի յայտարարէ դրամական եւ տնտեսական տիեզերական խորհրդաժողովը, դարման մը գտնելու համար աշխարհի ցաւերուն:

Այդ համաժողովը տեղի պիտի ունենայ Լոնտոնի երկրաբանական թանգարանին մէջ: Այս թանգարանին շինութիւնը աւարտած չէ ամբողջովին: Բայց մանաւանդ ներկայ համաժողովին համար, փութով կը լրացուին անհրաժեշտ յարմարութիւնները:

Գործաւորները կանանչ մարմարէ կամար մը շինած են մուտքին վրայ: Մեծ դուռը շինուած է գեղաքանդակ փայտէ, եւ սանդուղները կը կրեն խճանկարներ:

Ժողովասրահը պատրաստ է արդէն, հսկայ դահլիճ մը, խորունկ եւ բարձր, ապակեայ ձեղունով եւ վարագոյրով մը արեւէն պաշտպանուած: Տասը սիւներ վեր կը բռնեն ապակեայ այդ ձեղունը: Նախագահական բեմը կանանչ է ամբողջովին, (յոյսի գոյնն է, կ'ըսեն), բայց այդ կանանչութեան մէջէն կը քալեն ոսկի նոսր գիծեր:

Դահլիճին մէջտեղը 14 կարգ գրասեղաններ, իւրաքանչիւրը չորս թիկնաթոռով պատգամաւորներու համար: Դահլիճին երկայնքը քարտուղարներու աթոռները: Ետեւը 400 աթոռ օրագրողներու համար: Հարիւր աթոռ ալ ունկնդիրներու համար: Աջ կողմը լուսանկարիչներու տեղը:

Ուրիշ յարկի մը վրայ, երկու մեծ սրահներ յանձնախումբերու համար: Ճաշարան մը, ըմպելիներով եւ ուտելիքով հարուստ: Գետնայարկը օրագրողներու աշխատութեան համար: Յիսուն հեռախօսի խցիկներ: Ազդերու եւ պաշտօնական յայտարարութեանց հսկայ տախտակներ: Լումայափոխութեան բաժիններ: Եւ դեռ պետութեանց ներկայացուցիչներուն յատկացուած հեռախօսի բաժիններ, ուղղակի կարենալ հաղորդակցելու համար իրենց դեսպանատան հետ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՐԲ ՊԱԼԶԱՔ ԿԸ ՍԻՐԷՐ...

Վերջերս հրատարակուեցան Պալզաքի սիրային նամակները, մանաւորապէս այն էջերը, զորս « Մարդկային Կատակերգութեան » հեղինակը ուղղած էր օտարական գեղուհիի մը: Երեւակայեցէք, որ Պալզաք 47 տարեկան էր, մահուընէ չորս տարի առաջ, երբ կը գրէր այդ նամակները:

Անընդհատ սուրճ կը խմէ, քրտնաջան կ'աշխատի՝ դրամ հասցնելու համար իր մօրը եւ պարտապահանջներուն, գիշերներ կը լուսցնէ՝ ձեռագիր պատրաստելու եւ ... իր սիրուհին երազելու համար:

Ու Պալզաք կ'երազէ, խենդի պէս կը սիրէ տիկին Հանսքան, զոր կ'անուանէ փաղաքշական բառերով.

— Իմ անուշիկ աղջիկս, իմ թանկագին հարսնուկս, իմ փիսիկս, իմ պաշտելիս, իմ գայլուկս, իմ մեծ երջանկութիւնս, իմ Լիտիտաս (եբրայերէն՝ սիրեցեալ), իմ Եւաս, իմ կենդանարար հոգիս, իմ կրօնքս, իմ լաւագոյն եսս, իմ միակ ունայնութիւնս, իմ կեանքիս գինովցնող բաժակը:

Եւ դեռ իր սիրականին կուտայ « այնպիսի տիտղոսներ, զորս չունէին նոյն իսկ Եգիպտոսի փարաւոնները, ոչ ալ Մոնկոլներու սուլթանները »: Դարձեալ կ'անուանէ իր սիրականը « Աստուծոյ չափ պաշտելի, նոյն իսկ Աստուծմէ աւելի »:

ԱՆՏՐԷ ԺԻՏԻ ՇՈՒՐՋ

Ահա Ժաք Ռիվիէրն ալ Ժիտէն հեռացած:

Ժաք Ռիվիէր ծնած է Պորտօ, ընդհ. պատերազմի սկիզբը գերի կ'իյնայ Գերմանացիներուն ձեռքը, կը փորձէ փախչիլ, կը ձերբակալուի Ֆրանսական սահմանագլուխին մօտ: Պատերազմէն ետքը, հիւանդ եւ բոլորովին տկար, կուգայ Փարիզ: Կը ստանձնէ La Nouvelle Revue Françaiseի խմբագրութիւնը: Կը մեռնի 1925ին: Ամուսնացած էր սիրուած գրողի մը Ալէն Ֆուրնիէի քրոջը, Իզապէլի հետ: Ահա Իզապէլն է, որ La Vie Intellectuelleի մէջ կը խօսի Ժիտի եւ Ռիվիէրի յարաբերութիւններուն մասին: Այն կարծիքը կար թէ Ռիվիէր հետեւորդ մըն էր Ժիտի, եթէ ոչ բարեկամ մը: Ռիվիէր իր խմբագրած պարբերականով մեծ ազդեցութիւն ունէր արդի սերունդին վրայ: Եւ տեսակ մը վահան կը ձեւանար Ժիտի առջեւ:

Տիկին Իզապէլ կը քանդէ այդ կարծիքը եւ կը պնդէ թէ Ժաք Ռիվիէր երբեք հետեւորդը չէ եղած Ժիտի, ոչ ալ վահանը:

1918ին, Ռիվիէր ծանր բառերով կը քննադատէ իր բարեկամը, « որուն արուեստը յաճախ կախարդած է զինք, բայց զզուանք պատճառած են ըմբռնումները »: Ու երբ կը կարդայ Les Faux-Monnayeursը, իրական վիշտ մը կը զգայ, համոզուելով որ այլ եւս Ժիտ այն չէր ինչ որ կարծած էր:

ԱՆՈՆՔ ԵՒ ՄԵՆՔ

La Revue Françaiseի մէջ պարբերականին տնօրէնը Ռէմիէ, այս խորագրին տակ, կ'աշխատի վերլուծել սերունդներու պայքարը:

— Անոնք, այն երիտասարդներն են, որ իրենց տարիքին մոլեգնութեամբը կ'աշխատին դատել մեզ, — տարէց սերունդը: Կը հրաւիրեմ իմ սերունդըս, որ լուրջ վերաբերում մը ցոյց տայ մեզ հրմշտկող սերունդին: Այո՛, այս տղաքը քիչ մը շատ եռանդ կը բերեն եւ յաճախ կը պատահի որ մեզ կը գայթակղեցնեն: Կը ցաւիմ ըսել, որ մեղքը մերն է: Եթէ լաւ կրթուած չեն — եւ մեծամասնութիւնը այդպէս է, — պատճառն այն է որ իրենց ուսուցիչները թերացած են: Պատճառն այն է, որ երէցները, փայլելով ռազմաճակատին վրայ, բաղդատելով իրենց պատերազմասէր առաքելութեան հետ, շատ ճղճիմ ու փուճ համարեցին հայրական իրենց պարտականութիւնը, զոր յանձնեցին կիներուն: Տեսակ մը որբեր են, որ կը կազմեն այս սերունդը: Ահա թէ ինչո՛ւ չեն գիտեր շատ մը բաներ, որոնց շատ ուշադրութիւն կ'ընէինք մենք՝ երբ իրենց տարիքն ունէինք: Եւ յաճախ, այս սքանչելի տղաքը մեզի կը ներկայանան շատ խորոտ, անքաղաքավար, ձեռքերը իրենց գրպանին մէջ, սիկարը իրենց շրթներուն վրայ, գլխարկը իրենց ճակտին քաշած: Անոնք կը համբուրեն կիներուն ձեռքը, սիկարին ծուխը փչելով անոնց երեսին: Եւ կիներուն հետ կը խօսին այնպիսի մտերմութեամբ մը, որ կը վիրաւորէ քաղաքավարութեան մեր սովորութիւնները: Սալոններու գորգերուն վրայ կը թափեն սիկարին մոխիրը, եւ կարդալէ յետոյ օրուան բազմաթիւ լրագիրները, փոխանակ ծալլելու եւ սեղանին վրայ դնելու ինչպէս կ'ընէինք մենք՝ գետին կը ձգեն իրենց թիկնաթոռին մէջէն, ուր կը հանգչին, — ուրախ եղէք՝ եթէ թիկնաթոռին մէջ հանգչելու համար, Անգլիայէն ներածուած ձեւով մը, իրենց երկու ոտքերը չդնեն սեղանին վրայ:

Ցարդանքի պակասով յատկանշուած այս տղաքը խելացի են սակայն: Կը կարդաք իրենց յօդուածները եւ թերեւս չէք գտներ այն գեղեցիկ պայծառութիւնը, որ յատկանիշը կը կազմէ մեր իմացականութեան եւ լեզուին: Անոնք, այս տղաքը, սովորութիւնն ունին հեղինելու պայծառութիւնը իրենց քսան տարիքին մէջ: Տարիքին հետ է, որ մարդիկ կը սորվին քաղաքավարութիւնը: Բայց երբ կը թաւալին տարիները, կը յայտնուի որ մեծ բան մը չեն գիտեր: Ուստի կ'եղրակացնեն թէ միւսներն ալ աւելի բան մը չեն գիտեր: Եւ անոնք, ամէնէն հասարակ բանը բացատրելու համար, կ'արտայայտուին մանուկներու բառերով: Ահա թէ ինչո՛ւ դժուար է կարդալ այս նորերը: Խորհեցէք թէ ի՛նչ մեծ ճիգեր կատարեցին անոնք: Իրենց ժառանգ ձգեցինք խառնաշփոթ վիճակ մը: Ժամանակին մեզի ալ ժառանգ ձգուեցաւ այդ գեղեցիկ նուէրը, բայց մենք չփորձեցինք հակադրել: Այս տղաքը, չարիքին առջեւ երդում ըրին չընդունիլ զայն: Ահա թէ ինչո՛ւ պարտաւորուեցան վերադնահատել ամէն ընդունուած գաղափար:

Մենք պատերազմեցանք այն յոյսով թէ արիւնէն, կրակէն, ցեխէն դուրս պիտի ելլէինք տոկուն հոգիով եւ մեր զաւակներուն պիտի պարգեւէինք վերանորոգ Ֆրանսա մը: Ընդհակառակն Ֆրանսա դահավիժեցաւ, մեր ձեռքէն երկիրը անցաւ գործի վրայ կամ քաղաքականութիւն խաղացող կոճկուած մարդոց ձեռքը: Մենք խոնարհեցինք մեր գլուխը: Իսկ այս տղաքը, որ տեսան այդ ամէնը, որոշեցին կռուիլ: Ոչ թէ մեզի դէմ, այլ մեզի համար, որպէս զի չկորսուին մեր գոհողութիւնները: Մաքրելու համար երկիրը, անոնք մտածեցին որ պէտք է նախ ուղեղներէն դուրս թափել սխալ գաղափարները: Դաժան աշխատանք, որուն համար նորերը մոլեգնութիւն ցոյց կուտան, եւ ես ընթերցողին հիացմանը կը յանձնեմ այդ պայքարը: Ես կը սիրեմ նորերը:

■■■

ՓՐՈՖ. ԱՃԱՌԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի գիտական աշխատաւորներու ճիւղը որոշած է տօնել Համալսարանի դասախօս փրոֆ. Հրաչեայ Աճառեանի ուսուցչական եւ գիտական գործունէութեան քառասնամեակը:

Յոբելեանը տեղի պիտի ունենայ յունիսի վերջերը: Հրաւիրուած է մասնակցելու նաեւ Ֆրանսացի յայտնի բանասէր փրոֆ. Մէյէ, որ Աճառեանի մտերիմն է եւ անոր վրայ հիացողներէն մէկը:

Փրոֆ. Աճառեան բնիկ Սամաթիացի է: Իր նախակրթութիւնը ստացած է տեղին ազգ. վարժարանին մէջ, իսկ երկրորդական կրթութիւնը՝ Կեդրոնականի մէջ: Ունի բազմաթիւ արժէքաւոր գործեր, իսկ իր արմատական բառարանը իր տեսակին մէջ միակն է ամբողջ աշխարհի մէջ:

Ներկայիս 55 տարեկան է եւ մեծ ոգեւորութեամբ կը շարունակէ իր աշխատանքները, գործակցութեամբ իր հասցուցած մէկ աշակերտին, որ օժտուած է բանասիրական բոլոր յատկութիւններով:

Փրոֆ. Աճառեան մտադրած է իր բառարանին վերջին հատորին մէջ հրատարակել լուսանկարները Սամաթիոյ եւ Կեդրոնականի իր ուսուցիչներուն.— Ճիլէրճեան, Կիւրճեան, Յակոբ Գուրգէն եւն.: Այս առթիւ պիտի հրատարակէ նաեւ լուսանկարը իր հանգուցեալ ուսուցիչ – բարեկամին՝ գերման յայտնի հայագէտ Հիւպշմանի, որ այնքան բարձր կը գնահատէր իր գործերուն արժէքը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (4)

ԱՐԵՒԻ ԽԱՒԱՐՈՒՄԸ

(ԻՐԻԿՆԱՎԷՊ)

Կամացուկ՝ հեռացաւ, բայց դեռ կը լսէր Տէրտէրին ձայնը.

— Պէտք է հեռացնել գիւղէն, նոյն իսկ, եթէ հարկ ըլլայ մեռցնել, ահա յեղափոխականի իմ համոզումս:

— Ճիշդ է, համաձայն ենք, ճչացին ժողովականները:

Հաճին՝ գիշերը չքնացաւ, մտածեց ու զայրացաւ: Առտու: Արեւը՝ տանիքներուն վրայ, տարօրինակ գոյնով: Հաճին՝ թթենիին տակ՝ իր Նարեկին ու Յայսմաւուրքին հետ ... : Դէմքը՝ պղտորած ու լուրջ: Կիները կը հաւաքուէին:

— Հաճի՛, « նուսխայ » մը գրէ:

— Ես « նուսխայ » չեմ կրնար գրել, տղաս « յեղափոխ » է, անոր գրածն [illegible]: Ծեշտը՝ կծու ու արհամարհական, թաթխուած ցաւի ու վիշտի մէջ:

Ուրիշ մը՝

— Հաճի՛, թոռնիկիս աչքին դեղ մը գրէ:

— Դեղ շինելը մոռցած եմ, թող էրիկդ քիչ մը պակաս միս ծամէ ու դեղ շինէ իր տղուն աչքին:

Հաճին սկսաւ ատել իր թշնամիները, ու աւելի սիրել իր բարեկամները: Ռէշն ու գիրը՝ իրենն էին: Վարժապետ մըն ալ եկաւ քաղաքէն: Անիկա՝ Տէրտէրին կողմը բռնեց: Քահանային ոտքերը, ուրախութենէն գետին չէին դպեր, տունէ տուն կը պտտէր, ու համարձակօրէն կը բամբասէր Հաճին:

Գիւղը պայքարի մէջ՝ ամբողջ ձըմեռը: Երկու կողմն ալ անտեղիտալի ու յամառ: Ատելութիւնը՝ փուշերու սուրովը, զիրար չէին բարեւեր, շատ մը նշանտուքներ խզուեցան, ամուսնալուծում, քէն ու ծեծկուուք:

Ժամն ու դպրոցը երեսի վրայ մնացին:

Վարժապետը՝ թերթ կը ստանար, օր մը կարդաց, յունիսի 15ին, ժամը 3ին, կէս օրէ վերջ, արեւը պիտի խաւարէր, լուրը թեւ առաւ, անցաւ բերնէ բերան, ու տունէ տուն: Հասաւ Հաճիի ականջը:

Հաճին՝ արեւու խաւարումը բացատրեր էր, իր հասկացողութեան համաձայն, թէ՝ մեծ արծիւ մը, Աստուծոյ հրամանով ու բարկամեցողութեամբ, իր թեւերը կը տարածէ արեւուն դէմ, ու լոյսը կը դոցէ, ասկէ՝ արեւու խաւարումը ... :

Կռիւը պայթեցաւ գինիի տակառին պէս: Քահանան ու վարժապետը ծաղրի ենթարկեցին Հաճին: Կիները խառնուեցան վիճաբանութեան:

— Աղջի՛, հորիմ վարժապետին գըլուխը, երկիրը կը դառնա՞յ, մեղա՛յ, մեղա՛յ, ի՞նչ « դարիս մանկու » հասնք (մանկութեան դար), թէ որ երկիրը կը դառնայ՝ ինչո՞ւ ոտքերս վեր ու գլուխս վար չի մնար:

Վարժապետը՝ գիտութիւնը բացատրած էր: Բայց՝ Հաճեանները դէմ էին, ու ասիկա՝ բաւական էր:

— Ժուռ ու կճեփ մեռնի վարժապետը, ա՛խ, այն Տէրտէրը, երկուքն ալ, երկուքն ալ չհասնին ըլլալու:

— Հը՞պա, Հաճին ի՞նչ է, վարժապետը խելք – գլուխ մարդ է, դպրատուն տեսած է, սատկի Հաճին, որ գիւղը ապատի:

— Հաճին ո՛ւր, վարժապետը ո՛ւր: Հաճին գիւղը մոլորեցնող, կիները խաբող է, անօթի շուն:

Կիները՝ լեզուանի ու քինախնդիր:

— Արծիւը՝ թեւերն է տարածեր, արեւուն լոյսը խափաներ ... կը ծաղրէին Տէրտէրեանները:

— Երկիրը կը դառնայ, լուսինը՝ երկրին ու արեւին մէջտեղը կը մտնէ, ինչպէս սատանան այր ու կնոջ միջեւ ... : Կը հեգնէին Հաճիի կողմնակիցները:

Երկու կողմէն ալ, վստահ էին իրենց ըսածին վրայ:

— Գիտութիւնը մեր կողմն է:

— Յայսմաւուրքը մեր կողմն է, անոր մէջ գրուածը ճիշդ է:

— Ձեր ըսածը սուտ է:

— Ձերինն ալ ճիշդ չէ:

— Խաբես – խուրես :

— Սուտ – մուտ:

— Անպիտան, ագէտ:

— Խայտառակ, խաչագող:

Գիւղը կը « յեղափոխուէր »: Էնկէլ՝ կը խնդար իր գերեզմանին մէջէն: Լենինի դամբարանին վրայ՝ սոցիալիզմը իր ճրագը կը վառէ ...: Ու Ստալինը՝ իր երիտասարդ կնոջ դամբանականը կը գրէ արիւնով ... :

×

Տէրտէրեանները հանգիստ չէին նստած: Որոշած էին ամէն կերպով հարուածել Հաճին:

Գիշեր մը, տանիք ելան, ու երդիքէն՝ Հաճիին տունը մտան, երբ՝ անիկա աղօթելէն յոգնած, կը քնանար, գողցան Յայսմաւուրքը, յաջորդ օրը՝ գիրքին բզկտուած էջերը կալերէն անդին գտան: Օր մը՝ անոր խարխլած դուռը քարկոծեցին: Ուրիշ օր մըն ալ, սատկած շուն մը կախեցին անոր դռնէն ... :

— Յայսմաւո՜ւրքս, Յայսմաւո՜ւրքս ..., ա՛խ, իմ գիրքս, իմ գիրքս, կուլար Հաճին ... :

Պահ մը որոշեց լքել գիւղը, հեռանալ անկէ, հաշտուեցաւ իր պարտութեան հետ, բայց՝ ռէշն ու գիրը սիրտ տուին, կիները՝ զօրավիգ եղան անոր, ու քաջալերեցին զինքը: Ու Հաճին գիւղը մնաց, իր այծի մորթը փռեց թթենիին տակը ... :

Կալիտակի ձորին մէջ՝ հովը կը թռցնէր բզկտուած Յայսմաւուրքին թերթիկները ... :

×

Յունիսի 15ն էր, կէս օրէ վերջ՝ ժամը 3: Գիւղացին թափած է փողոցները եւ տանիքներուն վրայ:

Սրտատրոփ սպասում: Հաճիի կողմնակիցները հաւաքուեր էին Ռէս Մնոյի տանիքը, Տէրտէրեանները լեցուեր էին վարժարանի բակը: Այդ պահուն՝ Հաճին թթենիի տակ չէր, այծի մորթը պարապ կը կենար ու տան դուռը գոց:

Յանկարծ, հողը՝ պաղ գոյն մը առաւ, դաշտը աղօտցաւ. ժամը երեք էր: Արեւը կը խաւարէր: « Արծիւ »ը իր թեւերը կը փռէր լայն ու կը ծածկէր արեւը ... : Կը փաթթուէր անոր ... :

Երկայնահասակ, մազերը անխնամ, լայն վերարկու մը հագած մարդ մը տնկուեցաւ գիւղին տանիքը, բարձրացաւ բուխերիկին ծայրը, բարոյին կատարը թառած անգղին պէս ... : Ձեռքերը երկինք տարածեց ... :

Հաճին էր:

Վարէն, փողոցներէն ու տանիքներէն, Հաճիին պաշտպանները, պղինձ պղնձի, երկաթ երկաթի վրայ զարկին, խշոցները թրթռացուցին, ժամուն զանգակը հնչեց, որ արծիւը թըռի՜, թողու արեւը ու փախչի ... :

Այդպէս պատուիրած էր Հաճին:

Աղմուկին ու իրարանցումին մէջէն, Հաճիին ձայնը լսուեցաւ երկա՜ր ու խռպոտ ... :

— Հէ՛ լէ լէ լէ, հէ՛ լէ լէ լէ, քշա՛, անտէր:

Հաճին՝ արծիւը կը փախցնէր:

— Հաճի՛, նորէն կանչէ, կանչէ՛, արծիւը խուլ է, չի լսեր, վարժարանի բակէն կը կանչէին Տէրտէրեանները հեգնանքով:

Հաճին՝ արհամարհոտ, հպարտ ու յաղթական: Կեցեր էր բուխերիկին ծայրը ու կը պոռար.

— Հէ՛ լէ լէ լէ, հէ՛ լէ լէ լէ, քշա՛, անտէր:

Արծիւը պինդ փակեր էր արեւին ու չէր հեռանար անկէ ... :

×

Երկու օր յետոյ՝ խորհրդային թերթերը, իրենց ընթերցողներուն պատմեցին դէպքը, երկար մանրամասնութիւններով, մանաւանդ՝ երկար կանգ առնելով իրենց յաղթանակին վրայ, ապա՝ երկար շարք մը կեցցէներու եւ անկցիներու:

— Կեցցէ՛ մատերիալիզմը:

— Կեցցէ՛ Լենինեան տիալէքտիկան:

— Անկցի՛ն Հաճիներն ու անոնց « քեալակէօղութիւն »ները:

— Անկցի՛ն « Նարեկ »ներն ու « Յայսմաւուրք »ները:

— Կեցցէ՛:

— Կեցցէ՛: Կեցցէ՛ եւ անկցի՛:

×

Բզկտած Յայսմաւուրքին թերթերը կը թրթռան թուփերու վրայ, ձորին մէջ ... :

— Հէ՛ լէ լէ լէ, քշա՛:

Սոցիալիզմը՝ կռնակը տուած Լենինի արձանին, կը դիտէ անցքը սոված բանուորներու:

— Հէ՛ լէ լէ լէ, հէ՛ լէ լէ լէ, քշա՛...

Լենինը կուլայ՝ պատառ մը հացի վրայ ... :

ՍՕՍ – ՎԱՆԻ

(Վերջ)

1) Հաստատել դրամական հաստատուն պայմաններ, թէ ազգային եւ թէ միջազգային գետնի վրայ :

2) Հաստատել միջազգային գործակցութեան դրութիւն մը, կանխելու համար գիներու ելեւէջները :

3) Դադրեցնել տնտեսական պայքարը՝ ազգերու միջեւ :

4) Աւելցնել հասարակութեան գնելու կարողութիւնը եւ հաստատել ապրուստի գոհացուցիչ մակարդակ մը՝ պարզ աշխատաւորներու համար : Շրջաբերութեան մէջ դնել անշարժացած դրամագլուխները՝ մանաւորապէս ընդունելով հանրօգուտ շինութեանց ընդարձակ ծրագիր մը :

5) Շաբաթական աշխատանքը իջեցնել քառասուն ժամուան :

ՅՈՒՆԻՍ 15Ի ՊԱՐՏՔԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐՈՒԻ՞Ն

Քանի մը օր մնացած է յունիս 15ի պարտքերու վճարման համար, եւ պարտականները իրար անցած են :

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլ. կառավարութիւնը յուշագիր մը պիտի ղրկէ նախագահ Րուզվէլթի, պարզելով մանավճարին հատուցման դժուարութիւնները : Եթէ Ամերիկան մերժէ, Անգլիա պիտի կատարէ վճարումը, մասամբ կամ ամբողջովին : Դիւանագիտական բանակցութիւնները կը շարունակուին երկու երկիրներուն միջեւ : Պ. Րուզվէլթ տրամադիր է ո՛ր եւ է վճարում ընդունելու, ինչքան ալ փոքր ըլլայ գումարը, թէ Անգլիոյ եւ թէ Իտալիոյ կողմէ : Կը կարծուի թէ Անգլիան պիտի վճարէ միայն 5 – 6 միլիոն տոլար՝ փոխան 75 միլիոնի : Իտալիան ալ հասկցուցած է թէ չպիտի կրնայ մէկ միլիոնէն աւելի վճարել : Նախագահ Րուզվէլթ կ՚ուզէ որ խորհրդարանը փակուի մինչեւ դեկտ. 10, որպէս զի կարենայ աւելի ազատ շարժիլ :

ՀԻՆ ՏՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՋՆՋՈՒԻՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիական խորհրդարանի անցեալ շաբթուան նիստին բուռն վիճաբանութեան նիւթ դարձաւ յետնեալ տուրքերու յետաձգումի կամ ջնջումի խնդիրը : Բազմաթիւ երեսփոխաններ մասնակցեցան վիճաբանութեանց եւ ի վերջոյ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ որոշուեցաւ յետաձգել գանձումը յապաղած տուրքերու, իսկ բոլորովին ջնջել 1927էն առաջուան շրջանի պատկանող տուրքերը :

Ըստ խորհրդարանի այս նոր որոշումին, 1929 – 1932 տարիներու յետնեալ տուրքերը պիտի գանձուին յառաջիկայ հինգ տարուան ժամանակամիջոցին, տարեկան երկու վճարով, մէկը օգոստոս 15ին, իսկ միւսը նոյեմբեր 1ին :

Ճէզիրէի երեսփոխանները սակայն, այս որոշումէն վերջ պահանջեցին որ ջնջուի նաեւ 1931ի ոչխարի տուրքը : Առաջարկը քուէարկութեան կը դրուի, սակայն մեծամասնութիւն չի շահիր : Այս պարագան յուզում կը պատճառէ Ճէզիրէի երեսփոխաններուն, որոնք կը լքեն սրահը ու կը հեռանան :

Խորհրդարանի յաջորդ օրուան նիստին դարձեալ բուռն վիճաբանութիւններ եղան :

⁂ Ինչպէս գրած էինք, Ալէքսանտրէթի ներկայացուցչական խորհուրդը որոշած էր ինքնավար յայտարարել Ալէքսանտրէթի սանճաքը : Երեսփոխան Ապուլ Հատտ էլ Հիւսէյնի այս խնդիրը ներկայացուց խորհրդարանին եւ բացատրութիւն պահանջեց կառավարութենէն :

Անտիոքի երեսփոխան Պ. Մ. Տէր Գալուստեան խօսք առնելով, պաշտպանեց Սանճաքի ինքնավարութեան որոշումը, որուն արգելք հանդիսացած էր կեդրոնական կառավարութիւնը, ինքնագլուխ նշանակելով թղթատարական պաշտօնեայ մը :

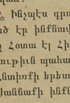
Կառավարութիւնը խոստացաւ յաջորդ նիստին պատասխանել եղած հարցադրումին :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ ԱԼ ԿԸ ԲԱՇԽՈՒԻՆ ՏՈՒՐՔԵՐԸ

Լիբանանի կառավարութիւնը մասնաւոր որոշմնագիր մը հրատարակեց, որով բոլորովին կը ներուի տասանորդի, թէմէթթիւի եւ կալուածային յետնեալ տուրքերը՝ 1927ին նախորդող շրջաններու :

Ճամբու տուրքերը եւս կը շնորհուին մինչեւ 1930 տարին. որով անոնք որ 1930էն առաջուան շրջաններու ճամբու տուրքերը չեն վճարած, ներումի կ՚արժանանան :

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

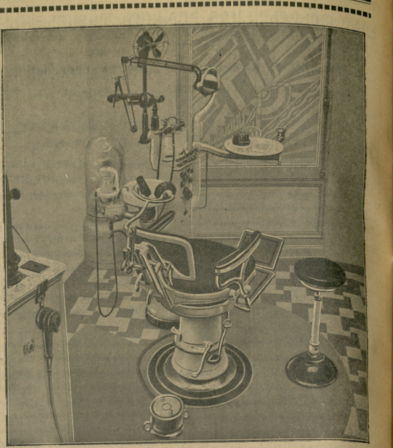
ՍԷՆ ԺԷՌՕՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վարդան Կապուտիկեան (Ռումանիա) կը փնտռէ իր եղբօր՝ Բէմախի Մարեդ գիւղացի Մինաս Կապուտիկեանը եւ անոր երկու զաւակները՝ Յակոբ եւ Սուրէն Կապուտիկեանները: Լուր ունեցողներուն պարգեւ պիտի տրուի եւ կը խնդրուի հաղորդել իրեն Վարդան Կապուտիկեանի, որուն հասցէն է՝ V. Gaboudikian, 5. str. Belveder. Bucarest (Roumanie):

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒՆԻՍ 1933

13 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9-ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2212

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐՆ ԱԼ ԿԱՑԻՆԻ ՏԱԿ

Անակնկալ մը չէ Պոլսոյ Թուրք թերթերուն տեղեկութիւնը՝ պատրիարքարաններու եւ խախամապետարանի օրէնքներու «բարեփոխման» մասին: (Տես վերջին ժամ):

Այս ծրագիրը կար Իթթիհատի օրերէն: Քէմալական իշխանութեան կը մնար գործադրել յարմար ժամանակին:

Արդարեւ, ընկերին առաջին օրէն իսկ՝ սեղանի վրայ ունէր այս ծրագիրը: Բայց, կը ձգձգէր, աղմուկ չյարուցանելու համար:

Տասը տարուան իշխանութեան ընթացքին, խնդիրը արծարծուեցաւ զանազան ձեւերով: Ծրագիրը ամբողջութեամբ մէջտեղ չդրուեցաւ, բայց հետեւողականօրէն հարթուեցաւ ճամբան՝ Պատրիարքարանները ծաղրանկարի վերածելու:

Այսպէս քէմալական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, Պատրիարքարանները միայն անուանապէս գոյութիւն ունին: «Պատրիարք» անունն իսկ սրտնեղութիւն կը պատճառէ, եւ Թուրք թերթերը, մինչեւ անգամ պատասխանատու անձեր կը սիրեն կոչել «պաշ փափազ»:

1930 հոկտեմբերին, երբ կնքուեցաւ Թուրքեւհելլէն համաձայնութիւնը, մարդիկ բարեհաճեցան երբեմն բերան առնել «փաթրիք էֆէնտի» բառը:

Բայց, իրականին մէջ, շատ քիչ բան մնացած է նախկին իրաւասութիւններէն:

Կառավարական ո՛ր եւ է պաշտօնեայ, յետին ոստիկանը կամ լրտեսը կրնան իրենց ուզած ատեն մտնել Պատրիարքարաններու հետ կապուած որ եւ է հաստատութիւն,— դպրոց, հիւանդանոց, առաջնորդարան, եւն.:

Նոյն իսկ Պատրիարքարանի շէնքերը անձեռնմխելի չեն, ոչ ալ աղատ՝ սովորական տուրքերէն:

Դեռ վերջերս էր որ կալուածական վարչութեան պաշտօնեաները խուժելով Հայոց Պատրիարքարանը, կնքեցին եւ յետոյ պարպեցին սնտուկը, ի հաշիւ տուրքի:

Մասնաւորապէս դպրոցները շատոնց ելած են Պատրիարքարաններու ձեռքէն:

Ուսումնական Խորհուրդ, Հոգաբարձութիւն կամ Թաղ. Խորհուրդ,— բոլորն ալ չուքեր են, դրամ քաշելու միջոցներ, եւ չունին ո՛ր եւ է գործնական հեղինակութիւն:

Բոլոր դպրոցները կապուած են ուղղակի Մէարիֆին, որուն հաղորդակցութեան կապն է հիմնադիր տնօրէնը, ենթակայ՝ անոր յուզմունքին եւ վաւերացման:

Կառավարութիւնը ինքն է որ կը նշանակէ Թուրք ուսուցիչները, ինչպէս եւ անոնց թոշակները, խստօրէն հսկելով որ Թաղ. Խորհուրդները վճարեն օրը օրին: Մէկ օրուան յապաղումը բաւական է, դպրոցը փակելու կամ հիմնադիր տնօրէնը արձակելու:

Պատրիարքարանները կամ անոնց հետ կապուած հաստատութիւնները ո՛ր եւ է իրաւասութիւն չունին նաեւ կրթական ծրագիրներու կամ դպրոցավարութեան մասին: Ամէն ինչ կը բխի Մէարիֆէն: Առենագրութիւնները եւ հաշիւներն ալ կը պահուին Թուրքերէն, այնպէս որ, այս կամ այն քննիչը կրնայ ուզած ատենը ներս մտնել եւ պրպտել ելեւմուտքը:

Ու վերջապէս, Թուրքերէնը տիրապետող է բոլոր դպրոցներուն մէջ: Ոչ միայն Թուրքերէնի, այլեւ պատմութեան եւ աշխարհագրութեան ուսուցիչները Թուրքեր են, եւ դասաժամերն ալ՝ անոնց բարի կամքէն կախուած:

Արդ, այս բոլորը բաւական չէին, «բարեխնամ» կառավարութեան պահանջները գոհացնելու համար:

Եւ ահաւասիկ նոր օրէնքը՝ մնացեալը գլխուն: Կացին մը՝ վերջին իրաւասութիւններն ալ կտրել-նետելու:

Իբրեւ «աշխարհական» իշխանութիւն, որ բաժնած է կրօնքն ու պետութիւնը, ընկերի կ'ուզէ ամբողջովին իր ափին մէջ առնել փոքրամասնութեանց պատկանող բոլոր հաստատութիւնները,— դպրոց, հիւանդանոց, կալուած եւն.:

Կարճ խօսքով, կառավարութիւնը ինք պիտի ըլլայ տէր եւ տիրականը անոնց մատակարարութեան, ինչ որ կը նշանակէ նաեւ սեփականութեան:

Պատրիարքարանները իրենց Քաղաք. Ժողովներով եւ Տեսուչ Խորհուրդներով պիտի դառնան սնամէջ անուններ, իսկ Պատրիարքները՝ աղօթքի եւ մաղթանքի սահմանուած միջոցներ:

Այլ եւս հետք չպիտի մնայ ոչ նախկին Սահմանադրութենէն, ոչ ալ Լօզանի դաշնագրին երաշխաւորութիւններէն:

Շուտով կը հրատարակուի նոր օրէնքը, եւ իմացողը կ'իմացնէ չիմացողին:

Այս առթիւ, անշուշտ ցնծութեամբ կ'ոստոստեն այն թշուառականները որ, իբրեւ թէ ազատամտութենէ մղուած, սեւով ճերմակի վրայ կը գրէին թէ՝ Պատրիարքարանները ժամանակավրէպ են, թէ պէտք է նոր հաւատալիքներ տանք մեր թրքութիւնը ապացուցանելու: — Եւ այս՝ Պոլիսէն մինչեւ Փարիզ...

Առ այժմ ընդհատենք, սպասելով լրացուցիչ մանրամասնութեանց:

Կացինը պատրաստ է, արդէն, իսկ մնացեալը ժամանակի խնդիր:

Հարթուած է ճամբան, փութացնելու համար թրքացումը, քանի որ չկայ ոչ ձեռք մը՝ կեցնող, ոչ ալ ձայն մը՝ դգաստացուցիչ:

Ո՜ղջ մնան մեր տնաքանդ ճամարտակութիւնները եւ Երեւանցիներուն բարեացակամ չէզոքութիւնը...

Տառե՛ր ունինք պոչաւոր, պէտք է հարթել եւ չարան չարան պոչեր՝ բանդէտներու եւ իմաստուններու:

Որո՞ւ հոգ մնացեալը, իր ահաւոր ողբերգութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՎԵՐՍԱՅԼԷՆ ՑԵՏՈՅ

Երէկ, 12 Յունիս, Լոնտոնի մէջ բացուեցաւ Համաշխարհային Տնտեսական Ժողովը

Երէկ, 12 Յունիս, ժամը 3ին Լոնտոնի մէջ բացուեցաւ Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը, որուն մեծ յոյսեր կապուած են, աշխարհի խաղաղութեան եւ առեւտրական բարգաւաճման համար:

Ինչպէս գրած ենք, ժողովատեղի նշանակուած է Լոնտոնի Երկրաբանական Թանգարանը: Բացումը կատարեց Անգլիոյ Թագաւորը, որուն ճառը ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ցետոյ Թագաւորը մեկնեցաւ, եւ բուն բացման ճառը խօսեցաւ Պ. Մաքտօնըլտ: Առաջին նիստը վերջացաւ լիազօրագրերու քննութեամբ եւ դիւանի ընտրութեամբ եւ օրակարգի մշակումով:

Խորհրդաժողովին ընդհ. քարտուղարը մանրամասն ուղեցոյց մը պատրաստած է պատուիրակներուն համար, ոչ միայն ժողովի աշխատանքներու, այլ եւ հացկերոյթներու եւ ընդունելութեանց մասին:

Միեւնոյն ատեն, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը կը հրատարակէ ամենօրեայ օրագիր մը, որուն առաջին թիւը լոյս տեսաւ շաբաթ օր, 10 Յունիս, անգլիերէն եւ ֆրանսերէն: Այս թերթը պիտի պարունակէ լիագումար նիստերու ատենագրութիւնները, յանձնախումբերու աշխատանքներուն ամփոփումը եւ ամենօրեայ օրակարգը:

Արտասովոր ոգեւորութիւն կը տիրէ Քէնսինկթընի թաղին մէջ, Ալպըրթ Հոլէն մինչեւ Բնապատմական Թանգարանը, որ ընդհանրապէս խաղաղ է: Ընդարձակ փողոցներ յատկացուած են իբրեւ կայան ինքնաշարժներու: Մասնաւոր նշաններ ցոյց կուտան հաւաքատեղին եւ հեռախօսի առժամեայ կայաններ հաստատուած են մայթերուն վրայ:

Ոստիկանական արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին առաջին օրը, Թագաւորին ժամանման առթիւ:

Ժողովին առջեւ դրուած են երեք հիմնական խնդիրներ,— արտադրութիւն, դրամ, փոխանակութիւն:

Անգլ. կառավարութիւնը եւ Արհեստակցական Միութիւնները կը կարծեն թէ խորհրդաժողովին առաջին նպատակը պիտի ըլլայ աւելի շահաբեր մակարդակի մը հասցնել գիները: Իսկ ասոր համար անհրաժեշտ է հաստատուն վիճակի մը վերածել գլխաւոր դրամները:

Մահ հռչակաւոր թղթակից Տոքթ. Տիլընի

ՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՐԹԱԼՈՎ, ՆԿԱՐԱԳՐԱԾ Է 1894–95Ի ՋԱՐԴԵՐԸ

Յունիս 9ին Պարչելոնայի (Սպանիա) մէկ հիւանդանոցին մէջ մեռաւ Տոքթ. Ճօզէֆ Տիլըն, «Տէյլի Թելեկրաֆ»ի հռչակաւոր թղթակիցը, որ իր ժամանակին աշխարհը սարսեց հայաջինջ սարսափներու նկարագրութեամբ: Թէեւ 78 տարեկան, մինչեւ իր մահը կը զբաղէր լրագրութեամբ:

Ծնած էր Իրլանտա, հայրը՝ Իրլանտացի, մայրը՝ անգլիացի: Ուսումը կատարելագործեց Քոլէժ տը Ֆրանսի մէջ, յետոյ անցաւ Ինսպրուքի, Լայպցիկի, Փեթրոկրատի, Լուվէնի եւ Խարկովի համալսարանները: Վարդապետ էր համեմատական լեզուագիտութեան և ատեն մը ուսուցիչ՝ Խարկովի համալսարանին մէջ: Ոչ միայն հմուտ լեզուագէտ էր, այլ եւ հեղինակութիւն մը՝ արեւելեան գրականութեան համար:

Տոքթ. Տիլըն «Տէյլի Թելեկրաֆ»ի թղթակիցն էր շատ մը եւրոպական մայրաքաղաքներու մէջ, իսկ նոյն թերթին ռուսական թղթակիցը՝ 1887էն մինչեւ 1914: Միեւնոյն ատեն խմբագիրն էր Օտեսայի մէջ հրատարակուած երկու անգլիերէն թերթերու: Երբ վերջացաւ ռուսեւճափոնական պատերազմը, կոմս Վիթէ, Ռուսիոյ վարչապետը, հաշտութեան ժողովին համար իրեն խորհրդական առաւ Տոքթ. Տիլընը, որ մեծապէս օգնած էր թշնամութիւնները դադրեցնելու համար, և դաշնագիրը ստորագրուեցաւ իրեն նուիրուած ոսկի գրիչով: 1913ի Լոնտոնի եւ Պուքրէշի դաշնագիրներն ալ, որոնք փակեցին Պալքանեան Ա. եւ Բ. պատերազմները, ստորագրուեցան միեւնոյն գրիչով:

1894–95ին, Տօքթ. Տիլըն անգլ. թերթերու մասնաւոր թղթակիցն էր Հայաստանի համար, ուր ծպտուեցաւ իբրեւ խազախ սպայ, եւ իր հեռագիրներն ու լուրերը խոր յուզում պատճառեցին ամբողջ աշխարհի մէջ: Լուր քաղելու համար, ժողովուրդին մէջ կը պտտէր երբեմն իբրեւ քիւրտ ցեղապետ եւ երբեմն իբրեւ հայ կին: Կլատսթոն իր թղթակցութեանց շնորհիւ էր որ ծառացաւ թրքական իշխանութեան դէմ: Տօքթ. Տիլըն գիտէր ինչպէս ռուսերէն, նոյնպէս հայերէն:

Կարելի չէ քանի մը տողի մէջ ամփոփել իր բազմազան եւ աստանդական կեանքը: Սպանիա կը գտնուէր սպանեւամերիկեան պատերազմէն առաջ եւ պատերազմի ընթացքին, Կրետէ՝ ապստամբութեան շրջանին: Այնտեղ անգամ մը ծպտուեցաւ իբրեւ վանական եւ օրհնեց իտալացի ծովակալը: Վենիզելոս կառաված էր, սակայն, թէ ո՛վ է այս վանականը... 1899ին Տիլըն Փարիզ կը գտնուէր, օրը օրին նկարագրելով Տրէյֆիւսի Բ. դատավարութիւնը. 1900ին գնաց Չինաստան, Պոքսըրներու ապստամբութեան ատեն: Փորթուգալ էր 1910ին, իսկ երբ ծագեցաւ Մեծ Պատերազմը, բանակցութիւններ վարեց Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, խաղաղութեամբ լուծելու համար կարգ մը վէճեր, բայց դէպքերը ամլութեան դատապարտեցին իր փորձերը:

Իր սովորական աշխատանքը շարունակելով հանդերձ, Տօքթ. Տիլըն կը հրատարակէր բազմաթիւ յօդուածներ եւ գիրքեր: Իր առաջին գործերը կը վերաբերին բանասիրութեան, պատմութեան, գրականութեան, աստուածաբանութեան — բայց վերջին հրատարակութիւնները քաղաքական են, եւ մասնաւորապէս կը շօշափեն Մեծ Պատերազմին, Ռուսիոյ եւ Մեքսիկայի վերաբերեալ հարցեր: 1929ին հրատարակեց «Ռուսաստանը երէկ եւ այսօր», իբրեւ արդիւնք իր 27 տարուան բնակութեան, որու ընթացքին տեսած էր երեք ցարեր: Անցեալ տարի տպեց պատմուածքներու հաւաքածոյ մը, «Տերեւներ կեանքէն»: Ամուսնացած էր ռուս կնոջ մը հետ (1881), որմէ ունեցաւ երեք զաւակ: 1914ին կրկին ամուսնացաւ:

Պատրիարքարանները ջնջելու կը պատրաստուին

«ԱՆՈՆՔ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻՆ ԴՊՐՈՑ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐԵԼՈՒ»

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ ծանրակշիռ տեղեկութիւնները.—

«Միլլիյէթ» կը գրէ (8 յունիս).—

Կը լսենք թէ մօտերս կարգ մը որոշումներ պիտի տրուին, որպէսզի ապահովուի մեր վարչաձեւերուն համապատասխան ձեւով կառավարումը մեր երկրին փոքրամասնութեանց Պատրիարքարաններուն եւ Խախամապետարանին, որոնք կրօնական հաստատութիւններ ըլլալէ զատ ուրիշ ոչ մէկ հանգամանք ունին:

Մեր այսօրուան վարչաձեւը զատած է կրօնքը աշխարհիկ գործերէն: Լօզանի դաշնագիրն ալ այս սկզբունքը ճշդած է իբր միջազգային ուխտ: Այս կրօնական հաստատութիւնները աշխարհիկ գործերու հետ կապող կազմակերպութիւնները ոչ մեր վարչաձեւին եւ ոչ ալ Լօզանի դաշնագրին կը համապատասխանեն:

Այս խառնաշփոթ կացութիւնը կարգաւորելու համար, կառավարութիւնը Ազգ. Մեծ Ժողովէն իրաւասութիւն պիտի առնէ: Կայսրութեան շրջանին փէրմաններով եւ կանոնագրերով այդ հաստատութեանց տրուած առանձնաշնորհները պիտի առնուին եւ այդ հաստատութեանց վրայ կառավարութեան հսկակշիռը պիտի ապահովուի:

Իսկ «Ագշամ» կը գրէ.— Նոր օրէնքով Ազգ. Մեծ Ժողովէն առնուելիք իրաւասութեամբ հիմնական կանոնագիր մը պիտի պատրաստուի, կառավարութեան կողմէ փոքրամասնութեանց կրօնական հաստատութեանց վարչաձեւին եւ Պատրիարքի ու Խախամապետի ընտրութեան եղանակի մասին: Օրէնքը հրատարակուելէն անմիջապէս վերջ գործադրութեան պիտի դրուի եւ այդ հաստատութեանց հետ կապուած դպրոցներն ու հիւանդանոցները որոշ ժամանակի մը մէջ նոր օրէնքին պիտի պատշաճեցուին: Ասոնք պիտի մատակարարուին լոկ բարեսիրական ընկերակցութեանց կողմէ, համաձայն ընկերակցութեանց օրէնքին: Կրօնական հաստատութիւնները նիւթական ոչ մէկ կապ պիտի ունենան ուրիշ քաղաքներու նմանօրինակ հաստատութեանց հետ: Միայն կրօնապէս կապ պիտի ունենան: Պիտի ջնջուի հին օրէնքի համաձայն կազմուած Քաղաք. Ժողովը:

Պատրիարքարանի կանոնագրով պիտի ճշդուի նաեւ ձեւը որով այդ հաստատութիւնները պիտի կրնան կալուած գնել: Այս կարգի հաստատութիւնները միմիայն իրենց մատակարարութիւնը ապահովելու չափ կալուածի տէր պիտի կրնան ըլլալ:

Մոսկուա կը բողոքէ Զորսեր ու դաշինքին դէմ

Ամբողջ խորհրդային մամուլը թշնամական դիրք բռնած է Զորսերու դաշինքին առթիւ եւ խորհրդային իշխանութեան դէմ ուղղուած կը համարէ զայն: Մասնաւորապէս կը յարձակի Անգլիոյ դէմ, անոր վերագրելով մութ նպատակներ: Ռատէք այս առթիւ կ'որոտայ «Իզվեստիա»ի մէջ.

— «Բրիտանական աշխարհակալութիւնն է դաշինքին գլխաւոր բեմադիրը: Ան կ'ուզէ դաշինքը դարձնել պայքարի միջոց մը խորհրդային Միութեան դէմ, ինչպէս եւ իր մականին տակ միացնել եւրոպական պետութիւնները ընդդէմ Մ. Նահանգներուն:

Այս առթիւ խորհրդային մամուլը համերաշխութիւն կը տեսնէ Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու շահերուն միջեւ եւ դառնութեամբ գիտել կուտայ թէ Եւրոպայի մեծ պետութիւնները մոռցած կամ դիտմամբ անտեսած են Խ. Միութիւնը:

— «Ծիծաղելի դառնալու դատապարտուած փորձ մըն է եւրոպական գործերը շտկելու ելլել առանց նկատի առնելու 165 միլիոննոց ուժ մը որ օժտուած է հզօր ճարտարարուեստով մը եւ կը վայելէ մարդկութեան լաւագոյն տարրին համակրանքը: Եւրոպական պետութիւնները կը գերագնահատեն իրենց սեփական ուժերը եւ կը թերագնահատեն Խ. Միութեան ուժերը: Խորհրդային հանրային կարծիքը շատ լաւ կ'ըմբռնէ Եւրոպայի ծանրութեան կեդրոնը տեղափոխելու այս փորձը եւ ըստ այնմ կը գնահատէ զայն»:

Վենիզելոսի դէմ կատարուած մահափորձը

Քննութիւնները կը շարունակուին, երեւան հանելու համար Վենիզելոսի դէմ կատարուած մահափորձին հեղինակները: Կարգ մը վկաներ կ'ամբաստանեն Ապահովութեան տեսուչին եղբայրը: Խստօրէն կը փնտռուի աւազակապետ Գարաթանաշի, որ գլխաւոր հեղինակներէն մէկը կը համարուի:

Պ. Վենիզէլոս իր յայտարարութեանց մէջ իբրեւ բարոյապէս պատասխանատու հռչակած ըլլալով Զօր. Մեթաքսասը, այս վերջինը անուանարկութեան դատ բացաւ նախորդ վարչապետին դէմ:

Զօր. Մեթաքսաս նախագահն է «Ազատ Կարծիք» կուսակցութեան եւ չափաւոր արքայական: Վերջերս պահանջած էր դատի քաշել Վենիզելոսը, իբրեւ մեղսակից Փլասթիրասի դաւադրութեան: Այս առթիւ բուռն տեսարաններ պարզուեցան խորհրդարանին մէջ, ինչպէս գրած էր Աթէնքի մեր թղթակիցն ալ: Զօր. Մեթաքսաս աքսորուած էր արքայական խլրտումներու ատեն եւ անկէ ի վեր թշնամութիւն կը սնուցանէ Վենիզելոսի դէմ:

Վարչապետ Պ. Ցալտարիս նոր կոչ մը ուղղելով ժողովուրդին, կը յանձնարարէ պաղարիւն մնալ եւ սպասել քննութեանց ելքին:

⁂ Ամենախիստ գրաքննութեան կ'ենթարկուին բոլոր հրատարակութիւններն եւ թղթակցութիւնները. այնպէս որ կարելի չէ լրիւ տեղեկութիւններ ստանալ կատարուած քննութեանց մասին: Կը հաստատուի թէ դաւադիրներու ինքնաշարժին մէջ գտնուած հրացանները նոյնն են ինչ որ կը գործածուի բանակին եւ ոստիկանութեան մէջ: Գնդացիր — հրացանը Հոչքիս դրութեամբ է, որ կը գործածուի բանակին մէջ: Ինքնաշարժին մէջ գտնուած է նաեւ ոստիկան զինուորի կօշիկ մը եւ ոստիկանական զարդանիշ մը: Ապահովութեան տեսուչ Փոլիքրոնոփուլոս եւ իր երկու աշխատակիցները, որոնք ձերբակալուած են, արքայական կուսակցութեան նուիրուած սպաներ են: Ապահովութեան տեսուչը մահացու թշնամի մըն է Վենիզելոսի, իր եղբայրը անցեալ տարի սպաննուած ըլլալով ընտրական պայքարի մը մէջ, ազատականներու կողմէ: Բացարձակ լռութիւն կը տիրէ արքայական երեսփոխան Մավրոմիխալիսի մասին, որուն դէմ ձերբակալման հրամանագիր հանուած, յետոյ ջնջուած էր: Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է նաեւ անոր ինքնաշարժի վարիչին դէմ: Պ. Մավրոմիխալիս այժմ Փարիզ կը գտնուի: Ցարձակման ծառայող ինքնաշարժը եօթը հոգինոց տեղ ունէր եւ կը կարծուի թէ այս ունեւորին կը պատկանէր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՐՏՔ

Անկէ առաջ, ՅԱՌԱՋի մէջ խօսած եմ Թուրքիոյ մէջ ծայր տուած խնայողական շարժման մասին։ Միեւնոյն ատեն բացատրած եմ թէ՝ ճիշդ չէ Թուրք թերթերու այն աւետիսը թէ դրամատուններու մէջ գտնուող բոլոր գումարները խնայողական դրամներ են։

Հետաքրքրութենէ զուրկ չէ, կը կարծեմ, աւելի մանրամասն խօսիլ ու թիւեր տալ այս մասին։

Ծանօթ է, որ վերջերս Էնկիւրիի կառավարութիւնը Արղընիի պղնձի հանքերը շահագործելու համար ներքին փոխառութեան մը ձեռնարկեց։ Արձանագրութիւնները արագօրէն կատարուեցան ու, պայմանաժամը չատարած, — կ'ըսէին Թուրք թերթերը — արդէն իսկ նախատեսուած գումարը լրացած էր։ Հարկ չեմ դատեր այս մասին խօսիլ, քանի որ ատենին գրած եմ ու պարզած անոր ներքին փուլերը։ Կրկնենք, միայն, որ այս փոխառութիւնը եթէ առաջինն էր՝ Թուրքիոյ պատմութեան մէջ՝ ներքին ժողովրդական դրամով ներքին երկրային հարստութիւն մը շահագործելու տեսակէտէն, այսու հանդերձ, անոր յաջողութիւնը չապացուցաներ թէ երկրին մէջ տնտեսական նպաստաւոր պայմաններ կան եւ կամ ժողովուրդը անկեղծ ցանկութեամբ մը մասնակցեցաւ անոր։ Ճնշումը մեծ դեր խաղաց, նախ։ Երկրորդ՝ տագնապը տրամադրելի գումարներ կուտակած էր շատերու քով եւ կառավարութիւնը օգտագործեց այդ պարագան։

Անկախ այս երկու կէտերէն, Արղընիի փոխառութեան խնդիրը շատ բնականօրէն մտածել կուտայ թէ՝ 12 միլիոն ոսկիի այդ փոխառութիւնը դիմաւորող խնայած կամ աւելցած դրամ ունէ՞ր ժողովուրդը։ Եթէ նոյն իսկ հանրութիւնը ունէր այդքան խնայուած դրամ, պիտի ուզէ՞ր զայն ամսանկ գործի մը յատկացնել։ Փոխառութիւնը քսան տարուան ժամանակամիջոցի մը համար է, այդ երկար շրջանին փոխարէն ի՞նչ շահ ապահովուած է հանրութեան։ Ուրիշ շահերու հետ բաղդատմամբ ի՞նչ առաւելութիւն ունի ասիկա։

Այս հարցումները ինքնին ծնունդ առին Թուրքիոյ մէջ եւս, բայց շատ զգուշաւոր ձեւով բանեցան, քանի որ Էնկիւրի պատրաստ էր անմիջապէս « միտքեր պղտորել » ու ամբաստանութիւնը նետելու անոնց վրայ։

Միւս կողմէ, ինչպէս ըսի, կառավարական շրջանակները բոլորովին ուրիշ կերպ մեկնեցին փոխառութեան պատճառներն ու անոր յաջողութիւնը։ Այսպէս, « Իւլքին » պարբերականին մէջ — որ նոր սկսաւ հրատարակուիլ՝ Խալքէվիներու կողմէ — Քէմալ Զաիմ կը գրէ թէ՝ « հանրապետութեան հաստատումէն աւդին անցնող տարիները ցոյց տուած են որ այս ըէժիմին եմտական բարձր նպատակներուն հաւատք ընծայող հայրենակիցները իրենց համոզումներուն մէջ երբեք չեն սխալած » (1933 փետրուար)։ Ցետոյ, կը շեշտէ երկու պարագայ — « վստահութիւն » եւ « պահանջ »։

« Վստահութիւն »ը՝ Թուրքիոյ մէջ՝ մասամբ հայրենասիրութիւն է, մասամբ ստիպում, ու մասամբ շահու ակնկալութիւն։ Գալով « պահանջ »ին, ճիշդ է որ տագնապին պատճառով կամ խնայողաբար երկաթ արկղներու մէջ կուտակուած գումարները անշարժ ու պահուած մնալով ոչինչ կը բերեն։ Էնկիւրի, ուրեմն, կ'ուզէ այս վերջին պատճառաբանութիւնը օգտագործել՝ յենլով առաջին եզրակացութեան վրայ։

Արդ, տեսնենք թէ ի՛նչքան են դրամատուններու մէջ կուտակուած այդ դրամները եւ ինչպիսի գումարներ են։

1920էն սկսաւ, Թուրքիոյ մէջ, խնայողական շարժումը։ Այդ թուականին, Թուրք ազգային եւ օտար դրամատուններու մէջ խնայողութեանց գումարը 1,675,433 ոսկի էր։ Այդ գումարը 1931ի վերջը բարձրացաւ 38 միլիոն 213,377 ոսկիի։ Ուրեմն՝ 2268 առ հարիւր յաւելում մը։

1920ին, խնայուած 1,675,433 ոսկիին 1,132,898 ոսկին օտար դրամատուններ դրուած էին, իսկ միայն 542,535 ոսկին՝ Թրքական ազգային դրամատունները։ Այսինքն՝ 2.08 անգամը աւելի՝ օտար դրամատան մէջ։ Իսկ 1922ին պատկերը յանկարծ կը փոխուի, — ազգային դրամատուններու մէջ 1,378,070 ոսկի, իսկ օտար դրամատուններու մէջ՝ 1,295,619 ոսկի։

Աւելի վերջ, 1926ին, այդ տարբերութիւնը աւելի կը շեշտուի, քանի որ դրամատուններ պահ դրուած գումարները տարուէ տարի կը բարձրանան։ Այսպէս, 1926ին, ազգային դրամատուններու մէջ՝ 7,222,737 ոսկի, իսկ օտար դրամատուններու մէջ՝ 3 միլիոն 127,066 ոսկի։

Իսկ 1926 — 1931՝ հինգ տարիներու ընթացքին ի նպաստ ազգային դրամատուններուն յաւելումը 366.3 պատիկը կը գտնէ. — օտար դրամատուններ եղած 4,005,652 ի փոխարէն ազգային դրամատուններու մէջ 34 միլիոն 207,725 ոսկի։

Պաշտօնական վիճակագրութիւնը, ուրկէ քաղուած են այս թիւերը, չի տար 1932 — 1933 տարուան պատկերը։ « Տագնապն ու տուրքերու յաւելումը պէտք է նուազեցուցած ըլլան », ինչպէս անցողակի կը խոստովանէր, ասկէ առաջ, Նուրի Ատիլ պէյ (Երկրագործական դրամատան իրաւագէտ խորհրդականը)։

Ուրեմն; 1931ի վերջաւորութեան, 38,213,377 ոսկիի հասնող դրամին.— պահ դրուած դրամատունները— 88.59 առ հարիւրը կը գտնուէր ազգային դրամատունները, իսկ 11.41 առ հարիւրը՝ օտար դրամատունները։

Տարօրինակը այն է որ « խնայուած » այս գումարները տարուէ տարի անհամեմատ չափերով յաւելում կրած են։

1920 — 1926՝ վեց տարուան ընթացքին՝ 1,675,433 ոսկին բարձրացած է 7,222,737 ոսկիի։ Այսինքն՝ վեց տարուան մէջ 5,547,304 ոսկի։ Ինչ որ տարեկան մէկ միլիոնի յաւելում իսկ չըներ։ Եւ այս՝ շահու, աւարի, անտեսական տագնապէն առջի տարիներուն։ Իսկ 1926 — 31 պատկերը եղած է հետեւեալը. —

Տարի	պահ դրուած գումար	յաւելում
1926	7,222,737	— —
1927	12,704,813	5,482,076
1928	17,468,332	4,763,519
1929	22,192,350	4,724,018
1930	27,104,116	4,911,766
1931	34,207,725	7,103,609

Ընթերցողը նկատեց, արդէն, թէ « խնայողութիւնը »... նուաճողական թափով ու « հարուածային » կարգով ընկերացած է։ Տարին՝ հինգ միլիոն ոսկի ... ։ Իսկ 1930 — 31ին հասած է 7 միլիոնի։

Ասիկա արդէն ցոյց կուտայ թէ դիզուած գումարները խնայողութիւն չեն։ Այլ՝ ի պահ դրուած դրամագլուխներ։ Տագնապը փակած է շահու ամէն դուռ եւ ժողովուրդը ստիպուած է իր դրամը տոկոսի դնել, իբրեւ նըւազ վնասաբեր « գործ » մը։ Այդ շարժումը ամէն տեղ երեւան եկաւ, բայց ոչ մէկ երկիր խնայողութիւն նկատեց զայն։

Իսկ թէ « Թուրքիոյ ժողովուրդը սկսած է աւելի վստահութիւն ունենալ մեր դրամատուններուն, քան՝ օտար հաստատութեանց », ինչպէս կը գրէր Թուրք յօդուածագիր մը, — պարագայ մըն է, որ արժանի է ուշադրութեան։ Եւ սակայն, պէտք չէ մոռնալ որ սկիզբի տարիներուն դեր խաղացին վստահութենէն աւելի հայրենասիրական խանդավառութիւնը եւ, մանաւանդ, այդ ուղղութեամբ եղած ճնշումներն ու թելադրութիւնները։ Իսկ վերջին տարիներուն օտար դրամատուններուն ունեցած անակնկալ կորուստները — սակարանային խաղերու կամ դրամանիշերու անկման պատճառաւ։

Որպէս զի աւելի որոշ գաղափար մը կազմել կարելի ըլլայ՝ Թուրքիոյ մէջ դրամական եւ անոր կապուած առեւտրական կեանքի մասին, ստորեւ կ'արտադրեմ երկու դրամատուններու եղած միացեալ՝ խնայողութեան, առանց պայմանաժամի եւ պայմանաժամով վճարումները. —

Տարի	Խնայողութիւն	Յաւելում + Նուազում —
1927	613,258	— —
1928	— —	— —
1929	3,150,748	— —
1930	5,187,605	2,036,862 +
1931	7,462,345	2,474,740 +
1932	10,834,165	3,371,820 +

Տարի	Առանց պայմանաժամի	Յաւելում + Նուազում —
1927	25,409,411	— —
1928	— —	— —
1929	54,477,916	— —
1930	71,065,414	16,587,497 +
1931	64,520,778	6,544,636 —
1932	64,773,645	252,867 +

	Պայմանաժամով	Յաւելում + Նուազում —
1927	6,412,420	— —
1928	— —	— —
1929	4,934,402	— —
1930	12,965,318	8,030,916 +
1931	18,243,037	5,277,719 +
1932	19,982,010	1,738,973 +

	Ընդհ. վճարումներ	Նուազում — Յաւելում +
1927	32,435,089	— —
1929	62,563,061	— —
1930	89,218,337	26,655,276 +
1931	90,226,160	1,007,823 +
1932	95,583,820	5,257,660 +

Այս ցուցակը որոշապէս կ'ըսէ թէ շահու տարիներուն վերջին շրջանի (1929) շահերը դրամատուն դրուած են։ Արդարեւ, վաճառականները առաւելապէս շահագրգռող առանց պայմանաժամի գումարը մէկէն բարձրացած է 16,587,498ի։ Այն ատեն, պայմանաժամով վճարումները եւս 8 միլիոն 30,916 ոսկի աւելցած են։ Վաճառականները, 1930ին, տագնապի պատճառաւ, իրենց ապրանքները չկրցան ծախել, դրամները քաշեցին դրամատուններէն ու աւելի տոկոս բերող պայմանաժամով վճարումներուն քով տարին։ 1931ին այդ տարբերութիւնը 252,867ի թեթեւ գումարի մը կը հասնի։

Կը պարզուի, ուրեմն, որ ժողովուրդը ծրագրեալ ու նպատակաւոր վճարումներ չէ որ ըրած է, այլ՝ պայմաններուն ու պարագաներուն համեմատ թէ դրամները մէկ դրամատունէն միւսը, մէկ հաշուեդրուխէն միւսին փոխադրած է, եւ հետեւաբար շատ ալ տեղին չէ Թուրք մամուլին այն ուրախութիւնը թէ խնայողական շարժումը կը ծաւալի ու տարուէ տարի կ'աւելնան խնայողական գումարները։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՃԷՊԷԼ-ՄՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՒ

Մայիս 28ի հանդէսը տեղի ունեցաւ Խտր – Պէյի եկեղեցիին մէջ, մայիս 28ին։ Ժողովուրդը այնչափ հոծ էր, որ ինչպէս սովորութիւն է ըսել, « ասեղ ձգելու տեղ չկար » ե՛ւ ներսը ե՛ւ դուրսը՝ բակին մէջ։ Հոն էին լուսաւորչական, բողոքական եւ կաթոլիկ համայնքները՝ իրենց հոգեւոր պետերով. հոն էին Դաշնակցականները եւ հնչակեանները՝ իրենց բանախօս ներկայացուցիչներով։ Հալէպէն եւս խումբ մը երիտասարդ տղաք, ընկ. Շահպազի առաջնորդութեամբ, եկեր էին մեր հետ, մեր մէջ տօնելու Մայիս 28ը։

Տօնախմբութեան նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Ճէպէլ – Մուսայի հայ Ազգային Միութեան կեդր. վարչութիւնը։

Հանդէսը բացուեցաւ յոտնկայս՝ « Մեր Հայրենիք »ով։ Խօսքը պատուելի Տիգրան Անդրէասեանինն էր (Նախագահը հանդէսին)։ Այսպիսի պահերուն լռութեան ու կարգապահութեան անհրաժեշտութիւնը ժողովուրդին բացատրելէ յետոյ՝ անցաւ իր բուն նիւթին, ստրկութի՞ւն թէ ազատութիւն։ Ի միջի այլոց՝ ըսաւ.

— « Անոնք որ կը քննադատեն հայ յեղափոխական շարժումները՝ բացարձակապէս կը սխալին, որովհետեւ, այն անհատները կամ ազգերը, որոնք իրենց մարդկութիւնը արժեցնելու տենչն ունին՝ դերի ապրիլ երբեք չեն կրնար։ Ազատութեան բաղձանքը մեզի հետ կը ծնի եւ մեզի հետ՝ հասակ կը նետէ մեր սիրտերուն մէջ։ Ասոր համար է որ բանաստեղծը ըսած է.

Ես անբարբառ մի մանուկ երկու ձեռքս պարզեցի
Եւ իմ անզօր թեւերով ազատութիւն գրկեցի ...

Հայ ազգը, որ հազար անգամ ազատութեան համար ինկած ու կանգնած է, չէր կրնար հանդուրժել Թուրքին բռնակալութեանը։ Եւ պայքարեցաւ հայ ժողովուրդը. պայքարեցաւ՝ ամենաբո՛ւռն թափով, ի խնդիր ազատութեան։ Շատ արիւն տուինք ու շատ արիւն առինք այդ ճամբուն վրայ, մինչեւ ունեցանք մայիսի 28ը — Հայաստանի Հանրապետութիւնը. բայց, աւա՜ղ, երկար չտեւեց այդ. եկաւ ուրիշ զօրաւոր վարչակարգ մը՝ իր ատաղձին մէջ թաթխեց մեր հանրապետութիւնը, ինքզինքը պարտադրեց մեզի։ Կը կրկնեմ, պարտադրեց. ահա թէ ինչո՞ւ համար մեր անկախութիւնը կախեալ է հիմայ։ Կը մաղթեմ, որ մօտ ատենէն նորէն տէր դառնանք մեր լիակատար ազատութեան։ Մինչեւ այդ՝ մենք պարտաւոր ենք ամէն տարի տօնել Մայիսի 28ը։ Մանաւանդ մենք, Ճէպէլ – Մուսայի ժողովուրդ. մենք՝ որ ազատ ապրելու համար, մահը գերադասեցինք այս լեռներուն վրայ՝ ստրուկ կեանքէն։ Այս տօնը ազատութեան տօնն է, եւ մենք՝ ազատութեան երկրպագուներ. ահա թէ ինչո՞ւ համար զայն պիտի տօնենք համերաշխութեամբ եւ եղբայրօրէն։ Ըսուած է. « Մանուկը որ քալեց, ալ օրօցքը կ'ատէ ». մենք որ ազատութիւն ապրեցանք՝ ալ գերի դառնալ չենք կրնար։ (Դղրդագին ծափեր)։

Երկրորդ բանախօսն էր Տոքթ. Ս. Մաթոսեան (Դաշնակցական)։ Պիտի տամ բանախօսութեան գլխաւոր գիծերը միայն։

— « Մենք մայիս 28ը ունեցանք ոչ թէ խաղաղ միջոցներով, այլ՝ մեր հազարաւոր հերոսներուն արեան գնով։ Անկարելի է չյիշել մեր հերոսատիպ Քրիստափորը, որ ամենահամեստ խրճիթները կը մտնէր, որ քաղաքներու խաները կ'երթար, հայ աշխատաւորներու խումբեր իր շուրջը հաւաքելու, անոնց հետ եղբայրանալու եւ զանոնք հայ դատին կապելու համար։ Այն Քրիստափորը, այն հսկան՝ որ « Կռիւ, յարատեւ կռիւ »ին մէջ կը գտնէր Հայոց փրկութեան բանալին։ Այն Քրիստափորը՝ որ առինախօսն Սուլթանը օդը հանելու խիզախ գաղափարը յղացաւ, այն Քրիստափորը՝ որ իր իսկ պատրաստած ումժանակին զոհ գնաց՝ Վիտօշի բարձրունքներուն վրայ։ Անկարելի է հոս չյիշել նաեւ Հայոց խիղճը՝ սքանչելին Ջաւարեանը։ Կարելի չէ նաեւ լռութեամբ անցնիլ Պոլսոյ հրապարակին վրայ կախուած այն քսան հերոսներուն մասին, որ երբ իրենց լեզուն կը խածնէին, հայ եւ Հայաստան բառը կիսատ մնացին իրենց բերնին մէջ։ Ողջի, ժողովուրդ, յարգանք մեր յայտնի եւ անյայտ հերոսներու յիշատակին»։

Ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի ելած՝ երկվեղած յարգանքի կեցաւ։

Բանախօսը յետոյ պատմութիւնը ըրաւ 917ին Կովկասի ճակատէն ռուս բանակի նահանջին. բացատրեց թէ ի՞նչ պայմաններու տակ եւ ինչո՞ւ մեզ դաւեցին մեր հարեւան ժողովուրդները, ինչպէս տեղի ունեցան Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտները։ Հայ ժողովուրդը իր զինուորներով, ծերերով, երախաներով, իր իգական սեռով իսկ պատերազմի դաշտ իջաւ, յաղթեց եւ յանձին սքանչելին Արամի՝ հիմնեց Հայաստանի հանրապետութիւնը։ « Մայիս 28ը գերազանցապէս ազգային տօն է, ահա թէ ինչու համար զայն պէտք է տօնենք միասնաբար՝ առանց տարակարծութեանց » (ծափեր)։

Երրորդ բանախօսն էր Հաճի Խաչերեան (հնչակեան).

— « Ամէն տարի պէտք է տօնենք այս օրը, ով չի տօներ՝ ազգային դաւաճան է եւ ամենամեծ անարգանքը հասցուցած կ'ըլլայ այսօրուան համար ինկած մեր հերոսներուն։ Քանի որ հերոսներու անուններ տրուեցան հոս՝ չենք կրնար մոռնալ այն մեծ յեղափոխականը՝ տէրվիշ Փարամազը՝ որուն պատմութիւնը պէտք է գիտցած ըլլայ այս ժողովուրդը։ Յարգանք անոր յիշատակին »։

Բանախօսը նախ քան Մայիս 28, հայ ժողովուրդը նմանցուց ընտանիքի մը, որ զաւակ չունի, որ տխրութիւն կը տեսնէ իր սեմէն ներս, զաւակ չունի՝ բայց որչափ կը բաղձայ, կ'աշխատի ունենալ։ Օր մըն ալ, բախտաւոր օր, անոնց երախայ մը կը ծնի, տունէն ներս ճրագ կը վառի։ Բայց շատ չանցած, մանուկը հիւանդ կ'իյնայ։ Ծնողքը ամէն քարի գլուխ կուտայ, մինչեւ Եւրոպա կ'երթայ, իր հիւանդին բժիշկ գտնելու, ճար նայելու, ի զուր, անոնք չնչին պատճառներով չեն ուզեր մօտենալ իր հիւանդին։ Ճիշդ այդ ատեն մօտաւոր տէրվիշ բժիշկ մը կուգայ եւ կ'առողջացնէ մանուկը։ Փառք առողջացած մանուկին եւ անոր ազատարար տէրվիշին »։

Չորրորդ բանախօսն էր՝ Յ. Սիմոնի (դաշնակցական), որուն ճառը անջնջելի տպաւորութիւն գործեց ժողովուրդին վրայ։ Ահա անոր գլխաւոր մասերը։

— « Երբ կ'ուզենք այսպէս մեծ օրերը իրենց հարազատութեամբը պատկերացնել, դժբախտաբար, բառերը կը տարտամին եւ կարկամին մեր շրթունքներուն վրայ։ Նախորդ բանախօսները շատ աճապարեցին հերոսներու անուններ տալու, հապա ո՞վ պիտի տայ այն անյայտ, անծանօթներուն անունները, որոնց հոգիներու մեծութեան սահմանը ոչ ոք չափեց, ոչ ոք կրցաւ չափել։ Միայն բանաստեղծն էր ըսաւ.

Հայ խրճիթ մը քեզ ծնաւ,
Հայ վիշտը քեզ օրօրեց,
Այդ վշտին չափ եղար մեծ։

Գիւղացի խոնարհէ ժողովուրդ, մեր նահատակներու մեծութեան առջեւ, անոնց՝ որ մեզ տուին մայիս 28ը, մեր դաշտերու խոզաններուն, մեր երկինքին եւ մեր թափած արիւնին համադրոյթը, ներդաշնակութիւնը եղող սքանչելի եռագոյնը։

Կրկին բանաստեղծն է ըսողը. «Թող խրախճանքի հերոսներին եւ դատարկ պոռոտախօսներին, թող եւ նրանց՝ որոնք սովոր են իրենց ձեռքերը կարմրցնել մարդկային արիւնի մէջ. տար ինձ այնտեղ, նահատակների բանակը, ուր մեռնում են սիրոյ մեծ գործին համար »։

« Ժողովուրդ, թող այս հանդիսութիւնը մեր դրօշակին տակ՝ մեզ եղբայրութեամբ շաղախէ որ կարենանք ազատութեան սիրոյ մեծ գործին համար նահատակուածներու բանակին մէջ մտնել՝ երբ վճռական վայրկեանը հնչէ։

Քիչ առաջ ըսուեցաւ « Փառք մեր ազատած մանուկին, եւ անոր ազատարար բժիշկ տէրվիշին »։ Ժողովուրդ, այն կարմիր դրօշակը որ կայ այսօր Հայաստանի գլխուն՝ մեր արեան կարմիրը չի խորհրդանշեր, ինչ որ կայ այսօր Հայաստանի մէջ՝ քու արդիւնքդ չէ ծնած, եւ ո՞վ է այն մայրը որ պիտի սիրէ իրեն հրամցըուած զաւակ մը այնպէս՝ ինչպէս պիտի սիրէր իր հարազատը, իրմէ ծնածը։ Ժողովուրդ, հետեւէ քու բնական զգացումիդ։ Դուք լսեր էք անունը հին դարերու այն արտակարգ հսկայի որ Սամսոն կը կոչուէր։ Կ'ըսեն թէ անոր ուժը իր երկար մազերուն մէջն էր։ Գիշեր մը, քնացած պահուն, իր ոսոխին կինը մազերը խուզեց։ Սամսոնը փոքրացաւ, խեղճացաւ, հասարակ մարդ դարձաւ, կալ ու կապ ըրած՝ տաճարին մէջ նետեցին զինք։ Ժողովուրդ, աշխարհի ոսոխները մեր մազերը խուզած՝ մեզ կալ եւ կապ ըրած, մեր տաճար գնտանին մէջ են նետած։ Բայց Սամսոնին մազերը երկարեցան։ Երբ ան զգաց որ ալ իր առասպելական ուժին տէրն է, այնպիսի ուժգին շարժում մը ըրաւ, որ կապերը փշրուեցան, տաճարն ու աշխարհը միանգամայն սասանեցաւ։ Ժողովուրդ, կ'երկարին նաեւ մեր մազերը, մօտ է ժամանակը, եթէ մեզ ազատ չձգեն՝ մենք եւս պիտի ընենք այնպիսի շարժում մը որ փշրուին մեր կապանքները, որ դղրդին մեր գնտան տաճարին կամարները՝ ու, կամ դըժոխքի կրակը կը թափի մեր ու աշխարհի գլխուն՝ կամ ազատ ու անկախ կ'ըլլանք՝ միացեալ Հայաստանի մէջ։ (Խլացուցիչ ծափեր)։

*** Հանդէսին եղան նաեւ, մէջ ընդ մէջ, երգեր արտասանութիւններ։ Կարգապահութիւնը կատարեալ էր, ոչ մէկ շարժում ու շշուկ սկիզբէն մինչեւ վերջ։ Ինչ քաղցր էր համերաշխութիւնը՝ եռագոյնին տակ։

Հանդէսը փակուեցաւ Խտր – պէյի ծերունազարդ Ցարութիւն քահանայի պահպանիչով։ Բայց իրականութեան մէջ փակուած չէր ան, շարունակուեցաւ Խտր – պէյի ծերունի սօսիին շուրջը մինչեւ կէս գիշեր՝ ընկերական, բարեկամական անջատ, անջատ շրջանակներով։

Թ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ձգախէժի գործարանին մասին

Գրած էինք թէ ծրագրուած է ձգախէժի գործարան մը հիմնել Երեւանի մէջ։ Այս առթիւ կը շարունակուի կարծիքներու փոխանակութիւնը Երեւանի թերթերուն մէջ։ Կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ռուսիոյ մէջ, ներկայիս, բաղադրական եղանակով ձգախէժ արտադրող գործարանները կ'օգտուին օւլայի շարապէն։ Այս եղանակով արտադրուած մէկ տակառաչափ ձգախէժը կ'արժէ 12,000 րուբլի։

Շնորհիւ Քանաքեռի Ջրաելեկտրակայանին տուած աժան ուժին (քիլովաթ ժամը 0,80 կոպեկ), եւ Երեւանի բնածխիտի գործարանին արդիւնաբերութեան (տարեկան 50 հազար տակառաչափ), կարելի պիտի ըլլայ ձգախէժ արտադրել բնախիւէն (կարբիդ)։ Համաձայնական այդ եղանակը կը կոչուի «Ամերիկեան»։ Այդ ձեւով ձգախէժի ամէն մէկ տակառաչափը պիտի արժէ 700 րուբլի։

Բնածխիտէն ձգախէժ արտադրելու բոլոր պարագաները ուսումնասիրելու համար, բնալուծական կաճառին կից բացուած է աշխատանոց մը, որ կը գործէ փրոֆ. Ղամբարեանի ղեկավարութեան տակ։

Իսկ գործարանին շինութիւնը փութացնելու համար, մայիս 21ին Մոսկուայէն Երեւան հասաւ մասնաւոր յանձնախումբ մը, Տոլորսկիի նախագահութեան տակ։ Այս յանձնախումբն է, որ պիտի ճշդէ ձգախէժի գործարանին տեղը, նոյնպէս պիտի զբաղի գործարանին շինութեան հետ կապուած կազմակերպչական խնդիրներով։

ՔԱՆԱՔԵՌԻ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

Յունիսի սկիզբը սկսան գետեղել Քանաքեռի ելեկտրակայանին Յրդ մասին խողովակները։

Ծրագրուած է ծակել երեք փապուղի, որոնց երկարութիւնը պիտի ըլլայ առաջինին՝ 280 մեթր, երկրորդը՝ 600 մեթր, երրորդը՝ 1500 մեթր։ Այս փապուղիները բանալու համար Սվերդլովսկիէն պիտի բերուին ուժեղ հողփորներ (excavateur), իսկ Դոնբասէն՝ ժամուներ (compresseur)։ Այս փապուղիներուն շինութիւնը պիտի աւարտի 10 ամիսէն։

Մասնաւորաբար Քանաքեռի համար, Մոսկուայէն բերուած է հսկայ հողկուլ մը, որ շուտով կը փոխադրուի աշխատանքի վայրը, փորելու համար ջրանցքը։ Պիտի բերուին նաեւ 5 շրջուն տուներ եւ 5 շրջուն տաղաւարներ, որոնք պիտի զետեղուին փապուղիներու շինութեան վայրը։

Մանր լուրեր

Հսկայ սպանդանոց մը կը շինուի, 1932էն ի վեր, Լէնինականի մէջ։ Այս սպանդանոցը պիտի ունենայ ոչ միայն Հայաստանեան, այլ եւ Անդրկովկասեան արժէք։ Սպանդանոցին մէջ պիտի մորթուին օրական 240 խոշոր, 1200 մանր անասուններ։ Մեքենաւոր բաժիններ պիտի ունենայ, ինչպէս նաեւ ապուխտ եւ երշիկ շինելու մասեր, 3000 թոնօ տարողութեամբ երկու յարկի վրայ սառնարան, մասնաւոր բաժին մը՝ հաւաքելու համար անասուններուն արիւնը, փորոտիքի անպէտ մասերը, ճարպը, ոսկորները, եղջիւրները, պճեղները, սմբակները, այդ նիւթերով շինելու համար զանազան առարկաներ կամ պատրաստելու համար սնունդի տեսակներ, — ինչ լեարդ, սմբակային իւղ, պարարտանիւթի տեղ ծառայող ալիւր եւ այլն։ Այս շէնքը շահագործման պիտի յանձնուի 1934ի օգոստոսին։

«ՕՁԱՀՄԱՅ» ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԸ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Քունկէյթրայի ճամբուն վրայ Մօհամմէտ էլ հաճ Իպրահիմ անուն արաբ բանաստեղծ-երգահան մը, իր բարեկամներով մը շրջագայէր, երգելով եւ իր բարեկամները խանդավին կը կրկնէին։

Երբ երաժշտասէր խումբը կը շարունակէր իր ճամբան, յանկարծ օձ մը կը տնկուի իրենց առջեւ։

Բանաստեղծը իր բարեկամներուն կ'արգիլէ թունաւոր սողունը մեռցնել եւ առանձին կը մօտենայ վտանգաւոր կենդանիին, ըսելով.— «Եկուր եղբայրս, եկուր որ քեզ լսեմ, զգուեմ եւ բանաստեղծութիւններս երգեմ քեզի...»։

Իր բարեկամները որքան հիացումով նոյնքան եւ աւելի սարսափով կը դիտեն բանաստեղծը, որ իբրեւ կապէս կը յաջողի դիւթել օձը եւ իր թեւին կ'ոլորէ զայն.

Երբ, այս վիճակի մէջ, բանաստեղծը, զուարթ ու յաղթականօրէն կը մօտենար իր բարեկամներու խումբին, հաւանաբար անոնց թիւէն անհամբեր օձը՝ կը խայթէ զինք հմայողը եւ կծիկը կը դնէ։

Դարմանատուն մը փոխադրելու համար, անմիջապէս կառքի մը մէջ կը դրուի օձահմայ բանաստեղծը որ սակայն դեռ քաղաք չհասած, կ'աւանդէ հոգին։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Բագըպ Քէմալ, «Ագշամ»ի շրջուն աշխատակիցը կը գրէ Քիլիսէն.—

Երկու գիշեր Ճէվդի Փաշա մնալէ վերջ, հովին աղմուկէն ազատելու համար որոշեցի չարժիլ: Բայց, համաձայն կատարած քննութեանս, յարմար չգտնեցի Նարլը կայարանէն երթալ եւ կրկին երկաթուղիով Քաթմայէն Քիլիս ճամբան նախընտրեցի:

Ժամը 5ին գլխ արթնցնող պանդոկապետին հաշիւը տեսնելէ վերջ, շոգեկառք նետուեցայ եւ Սլահիէի ոստիկանէն փաս - ավաճ մը առնելով սահմանը անցայ, եկայ Մէյտանէքպէզ կայարանը: Հոս՝ երկար փէսերով, քասքէթով, քալփաքով, թշուառ վիճակի մէջ մարդիկ կը շրջէին: Անոնք բոլորը Հայ են եղեր:

Մեր ինչքերը քննեցին, շոգեկառքի յանձնումի գործողութիւնը ըրին, ու ճամբան շարունակեցինք: Բերքը առատ եւ հողը երաշտ շրջանէ մը վերջ Քաթմա կոչուող կայարանը իջայ: Հոս Ֆրանսացի զինուորներ կան: Հայ նպարավաճառի մը խանութին մէջ ժամերով սպասելէ յետոյ՝ ապրանք առնելու համար Քիլիսէն եկող բեռնակառք մը նստայ:

Քիչ մը վերջ Ազազ եկանք: Հոս գաւառակի ազուոր կեդրոն մըն է: Ուղղակի կառավարատուն գացինք: Հոն, ապահովութեան երկու պաշտօնեաներ մեր Թուղթերը քննեցին եւ շատ յարգալիր վերաբերուեցան մեզի հետ: Յետոյ իմացայ որ անոնք ալ Հայեր են եղեր: Երբ անկէ ալ մեկնեցանք ու սահմանը հասանք, մաքսի պաշտօնեաներ մեզ կեցուցին եւ մեր ապրանքները քննեցին: Քիչ վերջ ալ կառավարին ըսին.— «Պիտի չերթաս. Քաթմայի պաշտօնեաներէն հեռախօսով հրաման առինք որ ինքնաշարժ մը պահենք. պիտի սպասես անոնց»: Արեւուն տակ ճիշդ 4 ժամ սպասեցինք: Մաքսի պաշտօնեաներուն մեծն ու իր օգնականը երերալէն, երերալէն եկան ու «մեզի սպասէ» ըսին, մեկնեցան՝ երեք ժամ վերջ գալու համար: Վերադառնալէ վերջ մեր օծիքը ձգեցին ու մենք մտանք մեր սահմանը: Տարօրինակը այն է որ խճուղիին աջը Սուրիոյ, իսկ ձախը մեզի կը պատկանի: Մէկը սպաննելէ վերջ խճուղիին միւս կողմը անցնողը ազատած կ'ըլլայ:

… Երբ մեր սահմանը մտայ ու մեր ծածանող դրօշը տեսայ, աչքերս ակամայ արցունքոտեցան: Դրօշի սիւնին ներքեւը ինծի համար ամենալաւ ապաստանարանը եղաւ: Յաջորդ օրը Քիլիսի մէջ պտոյտ մը ըրի: Քիլիսը Թուրքիոյ գաւառակներուն ամենամեծերէն է: Քաղաքին մէջ 25,000 հոգի կայ: Ուտելիք - խմելիքները տասպարի ձեւով մէջտեղերը դրուած են ու անոնց վրայ ամպի նման փոշի ու հող լեցուն է…

ՅԱՒԱԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Պալըքէսիրի մէջ լոյս տեսնող Քայնաք Թերթին մէջ վերի խորագրով կը գրէ Թուրք ուսուցիչ մը.—

Դպրոցէն երբ շրջանաւարտ եղայ, Անատոլուի գիւղերէն մէկուն մէջ ուսուցիչ նշանակուիլ ուզեցի: Մինչեւ այդ՝ Անատոլու ոտք կոխած չէի:

Գրքերու մէջ, գրոյցներու մէջ կարդացեր էի անոր մասին ու Անատոլուն աչքերուս առջեւ պարզապէս մեծցած ու դեղեցկացած էր:

Մզկիթներու շուրջ, նոճիներու շուքին ծալապատիկ նստող լուսաւոր դէմքով ծերունիները, դալարադեղ հովիտները, անհատնում ու դեղին ցորենի հասկերը, եղեւիններու արմատներէն բխող սառի նման պաղ ջուրերը կ'երեւակայէի եւ Անատոլուի կարօտս կը կրկնապատկուէր:

Պալըքէսիր երթալուս համաձայն եղեր էր եւ կուսակալութիւնը որ Սօղոտուն գիւղերէն մէկուն համար ուսուցիչ նշանակեր էր:

Դպրոցը այն տարին նոր էին շիներ: Տարի մը աշխատելով՝ առանց առաստաղի դպրոց մը շինել յաջողեր էին:

Աշակերտներս շատ աղքատ էին: Գիրք, տետրակ, գրիչ առնելու համար շատերը դրամ չունէին: Իմ առաջին Թոշակովս այդ տղոց գիրք, տետրակ, գրիչ առի: Անոնք, իրենց գոյնզգոյն գիրքերն ու նոր նոր տետրակները երբ ինձմէ ստացան, շատ ուրախացան:

… Ամիս մը վերջ, դասի ատեն, տղոց մէկը գիրք չունէր իր առջին:

— Աղջիկս, գիրքդ ինչո՞ւ չես բերած — ըսի:

Խեղճ աղջիկը նեղուեցաւ, շիկնեցաւ, շփոթեցաւ, գլուխը կախեց: Լեզուին ծայրը բան կար, բայց չըկրցաւ ըսել: Պնդեցի.

— Չըսե՞ս, աղջիկս, ինչո՞ւ գիրքդ մոռցար:

— Չմոռցայ, պարոն:

— Լաւ, ինչո՞ւ չբերիր…

— …

— Ըսէ, ինչո՞ւ չբերիր…

— Հայրս կը ծախէ, պարոն…

Հայրը սիկարի դրամ չունենալով, իր արտէն եկած ծխախոտը փաթթել ծխելու համար սիկարի Թուղթի պէտք ունեցեր է: Թուղթի դրամ ալ չկայ: Գաղտագողի աղջկան գիրքը առեր ու սիկառ շիներ է անոր Թուղթերէն…:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՍԷՆ – ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Վրէժ խումբին նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի, Սէն Ժէրոմ եւս տօնեց անկախութեան 15րդ տարեդարձը:

Այս պզտիկ գիւղը յարմար սրահ չունենալով, ժողովուրդը համախմբուած էր կեդրոնական սրճարանի ներքնասրահը որուն ճակատը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնով ու հերոսներու կենդանագիրներով:

Վրէժ խումբի ընկերները «Մեր Հայրենիք»ով բացումը կատարելէ վերջ, օրուան նախագահ ընկեր Մ. Արսլանեան երկու խօսքով բացատրեց, անկախութեան տօնին մեծութիւնը:

— Ի՛նչ վեհութիւն էր եւ ի՛նչ հըպարտութիւն տեսնել Հայոց պետութեան մայրաքաղաքը զարդարուած նուիրական եռագոյնով եւ ապա Հայ արիներու, որբերու, հեծելազօրքի եւ հետեւակի հսկայ տողանցքը կեդրոնական պողոտայի լայնքին ու երկայնքին եւ յետոյ լսել պետական փոնփաւի ներդաշնակ երաժշտութիւնը՝ «Մեր Հայրենիք ազատ անկախ»:

Ընկեր Աւօեանի մեներգէն վերջ, օրուան պատշաճ արտասանութիւն մը ըրաւ ընկեր Աւանալեան, իսկ Օր. Ե. Անտոնեան հակառակ իր փոքր տարիքին արտասանեց Եղիշէ Չարենցի «Հայաստան»ը առողջ առոգանութեամբ:

Յայտագրին համաձայն առաջին խօսողն եղաւ ընկեր Ս. Միլտոնեան՝ որ ըսաւ.

— Այսօր ամէն տեղ ուր որ կայ հայկական պզտիկ գաղութ մը, Ամերիկայէն Եւրոպա եւ մինչեւ Պալքաններ անօրինակ խանդավառութեամբ կը տօնեն այս Թուականը.— Եթէ կայ երկիր մը ուր չեն տօներ, այդ ալ մայր հայրենիքն է: Իսկ ի՞նչ կը տօնէ ներկայ հայկական կառավարութիւնը.— Նոյեմբեր 29: Այսինքն այն Թըուականը երբ հայկական անկախ պետութիւնը մտաւ ռուսական գերիշխանութեան տակ: Թուական մը կաշկանդումի եւ Թալանի, ոչ Թէ ազատութեան: Եւ եթէ երկիրէն ներս կամ դուրս գտնուին հայանուն այլասերածներ որ յամառին մայիս 28ի տեղ ուրիշ Թուական մը հրամցնել հայ ժողովուրդին, գոնէ բարի ըլլան իրենց այդ տօնը հռչակել «վարչաձեւի փոփոխութեան տօն»: Մենք հաւատացած ենք որ Թէ Հայաստանի եւ Թէ արտասահմանի հայ ժողովուրդը ամէն տարի կը տօնէ եւ պիտի տօնէ Մայիս 28ը, մէկը՝ լուռ իր հոգւոյն մէջ պարզելով հայկական դրօշակը, իսկ միւսը զայն պարզելով բոլոր հաւաքոյթներուն մէջ»:

Այս բանախօսութենէն վերջ, ինչպէս միշտ այս անգամ եւս Գ. Հ. Համբարձումեան իր մեներգներով եւ արտասանութիւններով հաճելի պահեր ընծայեց ներկաներուն:

Արտասանեց նաեւ ընկեր Յ. Դաւիթեան Ա. Ահարոնեանի «Կոյր Աշուղ»ը, որմէ վերջ խօսք տրուեցաւ ընկեր Հ. Սամուէլի որ մօտ ժամ մը իրական դասախօսութիւն մը ըրաւ կուռ եւ հետաքրքրական:

Ընկերը ամփոփելով իր խօսքերը, ըսաւ.

— «Վեց հարիւր տարուան շարունակական հալածանքներէն վերջ, հայ ժողովուրդը ստացաւ նաեւ քսաներորդ դարու անպատմելի հարուածը որուն ի տես քաղաքակիրթ կոչուած պետութիւններ մեզ լքեցին եւ ծիծաղեցան ներոնական անդթութեամբ, սակայն տառապեալներու աննկուն կամքը Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտով դարաւոր թշնամին ծունկի բերաւ եւ մէկ միլիոն նահատակներուն արեան գնով ստեղծեց Թուական մը, Մայիս **28**, **1918**:

Փակումը տեղի ունեցաւ «Բամ Փորոտան»ով զոր երգեց խումբը ընկերակցութեամբ հանդիսականներուն:

Մ. Նուրեան

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՌՆԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՌՆԷՆ, 1 յունիս (Յառաջ).— Առաջին անգամն է որ կը տօնէ մայիս 28ը մեր գաղութը: Հանդէսը տեղի ունեցաւ մայիս 28ին, կիրակի, քաղաքապետարանի սրահին մէջ: Ժամանակէն առաջ հանդիսականները խումբ խումբ կը յառաջանային դէպի սրահը: Բեմին ճակատը կը ծածանէին տարադիր հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները: Նախագահը ընկ. Յակոբ Սարգիսեան բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը, հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր Հայրենիք»ով, որ երգուեցաւ հանդիսականներու կողմէ: Արտասանեցին ընկերներ Վարդան Աթմաճեան, Թուճարեան, Սահակ Սարխօշեան եւ ընկ. Մկրտիչ: Եղան մեներգներ եւ անեկդոտներ: Օրուան բանախօսը ընկ. Պ. Հիւսեան խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ: «Այս փոքրիկ գաղութին մէջ 7—8 երիտասարդ քով քովի գալով կը կազմեն Հ. Յ. Դ. մեղուի բոյն մը, անունով Անդրանիկ, 9—10 ամսուան մէջ հրապարակ կուգան առաջին անգամ եւ կը տօնեն մայիս 28: Ուր որ մէկ հայ կայ, այդ Հայը կ'ուզէ տօնել այս պանծալի օրը: Պայքարը դեռ չէ վերջացած, մինչեւ որ այդ պայքարի ծնունդ տուող նպատակը, Ազատ եւ Անկախ Հայրենիքը չիրականանայ եւ մեր տարադիր դրօշը նորէն Մասիսի ստորոտը չծածանի»: Մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ եւ երգեր: Հանդէսը տեւեց մինչեւ երեկոյ եւ հանդիսականները մեկնեցան հայկական, հայրենասիրական մթնոլորտէն սփոփուած:

Լ. Օվիկեան

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՖԻԼԻՊՓԷ, 31 մայիս (Յառաջ).— «Դրասիրաց» միութեան հրաւէրով, փրօֆ. Վ. Տոտոմեանց երկու օր առաջ Սոֆիայէն Ֆիլիպէ հասաւ ու «Նախրէտ»ի սրահին մէջ դասախօսեց: Միութեան կողմէ Գ. Ն. Գասպարեան բնորոշեց փրօֆէսորին առաքելական դերը՝ համագործակցական շարժման մէջ եւ զայն հրաւիրեց բեմ:

Նիւթն էր — «Եւրոպայի եւ Ասիոյ տնտեսական ապագան»: Փրօֆէսորը նախ ըսաւ Թէ գուշակութիւններ չունիր ընել, որովհետեւ գիտնականին համար գուշակելը Թեթեւսոլիկութիւն է: Բայց, աւելցուց, կան տուեալներ, որոնք կրնան հիմք ծառայել՝ որոշ չափով ու լայն գիծերով կանխատեսելու համար Թէ դէպի ուր կ'երթայ աշխարհը: Ու շարունակեց.— Դրամատիրութիւնը իր ուժն ու նախկին դերը հետզհետէ կը կորսնցնէ: Ժամանակի ընթացքին պիտի դադրին գոյութիւն ունենալէ մեծ պետութիւնները, որոնք օտար հողերու կը տիրապետեն: Ամէն ազգ պիտի գտնէ իր ազատութիւնը: Խորհրդային Ռուսիան նախաքայլ մըն է դէպի այդ ապագան: Կեդրոնացման դրութիւնը պիտի վերնայ: Մարդկութիւնը պիտի ստեղծէ խաղաղութիւն ապահովող պայմաններ ու վիճակներ: Այժմէն իսկ կառավարութիւնները կ'աշխատին այդ խաղաղութիւնը ապահովել: Ռուսիա, Իտալիա, Գերմանիա չեն Թոյլատրեր մէկէ աւելի կուսակցութեանց գոյութիւնը, որովհետեւ կ'ուզեն ներքին անդորրութիւն: Այդ խաղաղութեան ապահովումը պիտի ըլլայ երկու ազդակներով — կազմակերպում եւ դաստիարակութիւն: Համայնավարութիւնը գուցէ լաւ է իբրեւ գաղափար. բայց, մարդը դեռ պատրաստուած չէ կիրարկելու համար զայն: Ֆրանսական յեղափոխութեան նման ռուսականն ալ կ'ըսէ Շիլլէրի բերնով.— «Եղբայրացիր ինծի, ապա թէ ոչ կը սպաննեմ քեզ»…: Այս բռնի եղբայրացման ձեւը չի կրնար իրականացնել հետապնդուած նպատակը: Ազատութիւն ալ, որ Ֆրանս. յեղափոխութեան նշանաբաններէն մէկն էր, դեռ անկատար կը մնայ: Կեանքի մէջ յեղակարծ ու պարտադրուած շարժումները չեն կրնար արմատ բռնել: Խաղաղ ու աստիճանական բարեշրջումն է որ տեւական կրնայ դառնալ: Միւսը ժամանակաւոր է: Համաձայն մեր նախատեսութեան, աշխարհ համագործակցութեան կը ձգտի՝ այդ ուղղութեամբ կը կազմակերպուի: Մարդը հետզհետէ կը ձգտի նաեւ բնութեան: Թոլսթոյ իր կեանքով օրինակը տուաւ անոր: Բնութիւնը մեծագոյն վայելքն է: Քաղաքը վատառողջ է ու ապականիչ: Մեծ քաղաքները պիտի դադրին գոյութիւն ունենալէ: Իսկ ինչ որ առաւելապէս կոչուած է դեր խաղալու ապագայ մարդկութեան ճակատագրին համար, անիկա ալ դաստիարակութիւնն է: Ջինացի փիլիսոփային բառերին նման՝ «եթէ կ'ուզես որ պետութիւնդ, ազգդ, ընտանիքդ լաւ ըլլան, սկսէ քեզմէ, քու անձէդ»: Մեր դժբախտութիւնը հոն է որ ունինք այն կանխակալ համոզումը Թէ մարդը անուղղելի է: Գազաններն իսկ կը դաստիարակուին: Հետեւապէս, դաստիարակութիւնը, այդ մեծ ուժը, պիտի կատարէ իր մեծ ու բարենորոգիչ դերը: Մարդկութեան կեանքին մէջ նկատուած են միշտ երկու բնորոշ շրջաններ — ճգնաժամային եւ ստեղծագործական: Առաջինը՝ պատերազմներու եւ յեղափոխութեանց շրջանն է, զոր ապրեցաւ մարդկութիւնը ու ես յոյսով եմ որ ան կը գտնուի այլեւս ստեղծագործման շրջանին սեմին: Մենք Հայերս ալ ջանանք ընթանալ նոր պայմաններու եւ նոր ըմբռնումներու համաձայն, սպառիչ ու վարկաբեկիչ գործերէ եւ վէճերէ խոյս տանք ու նուիրուինք միակամ աշխատանքի, որպէսզի մեր բաժինը բերենք մարդկային կեանքի բարեշրջումի մեծ գործին:

Գ. Ն. Գասպարեան շնորհակալութիւն յայտնեց փրօֆէսորին ու փակեց հաւաքոյթը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈԼՈՐԱԾՆԵՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 յունիս).

— «Հայաստանի անկախութեան 15րդ տարեդարձի հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը դարձած է օրուան խօսակցութեան նիւթ ամէն տեղ:

Բազմաթիւ անկուսակցականներ՝ որոնք ներկայ գտնուեցան հանդէսին, կիրակիէն ի վեր Թունդ պաշտպանները դարձած են Մայիս 28ին եւ այդ իմաստով ալ արտայայտուած իրենց շրջանակներուն մէջ: Ասոնցմէ շատեր, մեզ դիտել տուին Թէ տարիներէ ի վեր ծանօթ հոսանքի Թերթեր ու անհատներ զիրենք նախապաշարած ու մոլորեցուցած են անկախութեան հանդէսներուն նկատմամբ: Իրենց ըսուած է Թէ Մայիս 28ի հանդէսը հակահայաստանեան ցոյց է, Թէ Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը դէշ տըպաւորուելով այդ հանդէսներէն, ներգաղթը կ'ընդհատէ եւ տարբեր աչքով կը նայի գաղութահայութեան վրայ եւ Թէ վերջապէս Թուրքերը կրնան աւելի վրէժխնդիր ըլլալ Հայերու նըկատմամբ, կազմակերպուած անկախութեան տարեդարձի հանդէսներուն մէջ տեսնելով հակաԹուրք արտայայտութիւն:

Տարիներէ ի վեր այս Թոյնը աւերներ գործած է չէզոք հատուածականութեան մէջ եւ ազգային ջիղը տկարացուցած անոր մէջ:

Չենք չափազանցեր, այս մտայնութիւնը ունեցող միամիտներ պակաս չեն մեր մէջ: Ցանցաւոր չեն անոնք որ Թունաւորուած են: Տարիներով ռամկավար Թերթ կարդալէ, ռամկավար կամ հօկճի բանախօս լսելէ յետոյ, անկասկած սխալ գաղափար պիտի կազմէին անոնց մասին, որոնք ռամկավարներէ եւ հօկճիներէ աւելի անշահախնդրութեամբ սիրած են ու կը սիրեն Հայաստանը ու կը մտածեն հայ ժողովուրդի ապագայի մասին:

Ցաւալի, արտայայտուած ենք այս սիւնակներուն մէջ, մեր հակառակորդներու խեղճ մտայնութեան պատճառած չարիքներուն մասին: Սուտերով, խեղաթիւրումով, չարամիտ մեկնութիւններով կարելի չէ զանգուածները քնացնել տարիներով: Կարելի չէ ճշմարտութիւնը ընդ միշտ վարագուրել: Պիտի գայ ժամանակը ու իրենք ալ պիտի հասկնան Թէ իրենց ընթացքով ոչ միայն բարիք ըրած չեն այս ժողովուրդին ու Հայաստանին, այլ մեծագոյն չարիքը պատճառած են, ժողովուրդը պառակտելով, հոսանքները իրարու դէմ լարելով եւ անկախութեան գաղափարը արժեքազրկելով:

Ժամանակն է որ նախապաշարումները եւ բորբոսած մտայնութիւնները մէկդի դրուին եւ զիրար հասկնալու բարեացակամ ճիգով, քով քովի գան տարադիր հայութեան ղեկավար ուժերը, մէկ ճակատ կազմելու համար բոլոր խնդիրներուն մէջ: Եռագոյնը, անկախութեան տօները, «Մեր Հայրենիք»ը արգելք չեն միութեան ու գործակցութեան: Ընդհակառակը, միութեան եւ համերաշխութեան լաւագոյն խորհրդանշաններն են անոնք, որոնց ներշնչումին տակ, ժողովուրդը կրնայ հրաշքներ գործել: Տասը տարի հակառակ ուղղութեամբ աշխատանք տարուեցաւ եւ արդիւնքը ոչինչ եղաւ: Յառաջիկայ տասնամեակին, Թող փորձ ըլլայ նոր ուղղութեամբ աշխատանք տանելու: Վստահ ենք որ ինչ որ կարելի չեղաւ ընել առանց եռագոյնի, կարելի պիտի ըլլայ եռագոյնով»:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Աթէնքի մեր թղթակիցը մանրամասնօրէն նկարագրած էր անկախութեան տօնը: Վերջին պահուն ստացանք նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Բազմաթիւ օտար հիւրերու կարգին ներկայ եղան նաեւ, Ա. զօրաբանակի հրամանատար Զօր. Փէթրիտիս, Զօր. Սփիրոփուլոս, ոստիկանական բարձրաստիճան սպաներ, ռուս ծովակալ Պ. Փոլթօ՝ ընտանիքով, Պ. Ասլէլքօֆ (Մոսկուայի հնագիտական հաստատութեան նախկին տնօրէն) եւ ուրիշ բազմաթիւ օտարներ եւ հելլէն հայրենակիցներ, գաղթականական մարմնի ներկայացուցիչներ:

Հանդէսին մասին արտայայտուեցան «Էլ. Վիմա»՝ Աթէնքի մեծագոյն օրաթերթերէն: Ներկայացուցիչներ ղրկած էին «Ֆօնի Թու Լաու», «Վրատինի», «Քաթիմէրինի», «Նէա» եւ «Էլէֆթէրոս Անթրոփոս»:

Մայիս 28ի առթիւ «Նոր Օր»ը լոյս ընծայեց բոլորովին բացառիկ թիւ մը, ութ էջ, եւ առաջին էջը ամբողջութեամբ եռագոյն տպագրութեամբ: Աշխատակցած էին քանիերկու ընկերներ, երէց եւ կրտսեր: Ապրին «Նոր Օր»ի մեր ընկերները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (1)

ՈՒՐԻՇԻ ԳԵՂԻՆ ԵՍ ԱՂՋԻԿ ՉԵՄ ՏԱՐ

Այդ օր մեր մամիկ Եղսա քուրուկը բաղքէն նոր գնած կապոյտ գոգնոցը մէջքին էր կապած: Այնպէս աշխոյժ եւ աշխատասէր՝ առտուն կանուխ բոլորէն առաջ անկողնէն ելած, կովերը կթած կաթ կը տաքցնէր:

Հաւերն ալ կարծես խօսք մէկ ըրած, ծեծով - պղտիկով, աքաղաղներով Եղսա քուրուկին շուրջն էին պտտած: Քուրուկը այնպէս սրտնեղ, այնպէս բարկացոտ երեւոյթ կ'առնէր, երբ հաւերը այսպէս իր շուրջը կը կռկռային:

— Տունդ չաւրուի, ա՛ ի՞նչ է նորէն առտուն կանուխ մը ելած, առանց աջ-ձախ նայելու, աշխարհի գործը առջեւդ ես խառնած.— ձայնեց դիմացի մեծ պատուհանէն խաթուն Մանիկը:

Մեծ մամիկն այնքան մտադրած էր եւ բարկութեամբ լարուած որ, իրեն ուղղուած բոլոր բառերէն բան մը չլսեց:

— Քեզի եմ, Եղսա, ա՛ ի՞նչ ձեւ է, ի՞նչ բորբոքում է, դուն հանդիստ ըսուած բանը չե՞ս գիտեր, բնաւ մի կենար գիշեր ու ցորեկ առանց դադարի աշխատած, այս տունի գործ է, բնաւ չի հատնիր, օր նոր գործ նոր, ամէն ժամ, վայրկեան գործը կայ ու կայ…

— Քա Մանիկ, դուն ալ ատեն կ'ըլլայ որ ժամերով, օրերով բերան չես բանար, երբեմն ալ սաստիկ սրտնեղութենէս ատեն կը կենաս գլխ խօսքի կը բռնես, երէկ իրիկուն ես քեզի չըսի՞ Թէ վաղը գործս այնքան շատ է որ առաւօտ կանուխ լուս աստղին հետ գործի պիտի ելլեմ:

— Վա՛յ դուն ալ չորնաս, քու գործդ ալ չորնայ, այդ տարիքիդ մէջ յոգնիլն ի՞նչ բան է, հանգիստը ինչ է ոչ մէկը գիտես, ոչ ալ միւսը, սաստիկ ես եկեր սաստիկ պիտի երթաս…

Երկու դրացի եւ մէկ տարիքի մեր մամիկները այդ առտու նորէն կանուխէն ելած, իրարու կատակ խօսքեր կ'ընէին:

Արեւը դեռ նոր պարտէզի ծառին գագաթը հասաւ, վազող առուի վճիտ ձայնին հետ կը լսուէր գիւղին հովիւի սրինգին մեղմիկ ձայնը:

Օրը կիրակի եւ Համբարձումի տօնը ըլլալով, երիտասարդներ, հարսներ աղջիկներ, մամիկներ իրենց Թոռներով մէկտեղ ուրախ ու զուարթ եկեղեցիի ոլորուն ճամբուն շարքն էին բռնած: Զանգակին ձայնը խորխոր, դողդոջուն, Եղսա մամիկին ականջին հասաւ:

Ա՛խ, ինչպէս ընէր տունի խառնիխուռն բոլոր գործերը որո՞ւ պիտի ձգէր. կարելի՞ բան է որ Համբարձումի սուրբ պատարագէն բացակայ ըլլար, չէ՛, չէ՛ ես կ'երթամ, գոնէ երկու ծունկ աղօթքս կ'ընեմ ու դարձեալ կուգամ:

Ու խօսքէն շուտ մը գործի անցնելով հանուեցաւ հագուեցաւ, երեսը կրկին լուաց ու սրբեց, տունի երեսին աւել մը զարկաւ, աղին ու անդին ցրուած ինչ որ կար մէկդի հաւաքեց, փիլաւի համար ջուր պատրաստեց, պատուիրեց Քուլլի Գիրգոր աղբօր որ մինչեւ գալուն փիլաւին ջուրը լաւ մը տաքցնէ, հաւերուն ալ կուտ տալ չմոռնայ:

Ու շտապելով փողոց ելաւ, եկեղեցիի ոլորուն ճամբէն քալեց, եւ պատարագի զանգակէն առաջ եկեղեցիի դուռէն ներս մտաւ:

Քուլլի Գիրգորը մերթ հաւերուն հետ պոռալ կանչելով, մերթ ինքնիրեն հետ խօսելով, առանց Թերութեան, առանց դադարի, իրեն պատուիրուած բոլոր գործերը կատարելէ վերջ՝ սիկար մը վառեց, նստաւ տախտակէ սեղանին վրայ: Խորունկ հառաչ մը քաշեց մեր Քուլլի Գիրգոր աղբարը, վառած սիկարի մուխին հետ Թուքին ալ ագահ ու կոպիտ կերպով կուլ տալով:

Մազերը շարան ոլոր ու մոլոր, բաց դեղին գոյնով, աչքերը մէկ մէկ ձեւաւոր նուշեր կապոյտի վրայ, երկայն Թարթիչներ, ճակատը խոշոր, այտերը կարմիր, մարգարիտի պէս շարուած ակռաներ, քիթը բերանը նուրբ ճաշակաւոր, կզակը կարծես մանուածաւոր ձեւուած, որ ամբողջ դէմքին համակրելի ձեւ մըն էր տուած, կազմը չափաւոր, հասակը միջակ, քալուածքը արագ, ու ճոռճրալէն - վարդագոյն կարմիր գոգնոցը կուրծքին, ու ժպտուն դէմքով, Քուլլի աղբօրը սենեակին դուռէն Եղսա մամիկի աղջիկ Թոռնիկը մէկէն ներս մտաւ:

— Աղջիկ Արաքսի, այս ժամուն դուն հո՞ս, այսօր տօն օր է, սուրբ պատարագ կայ, ի՞նչ կայ որ սաստիկ տունը մինակդ կեցեր կը սպասես:

Աչքերէն վազող ջուրը սրբելով ըսաւ ու ելաւ ոտքի կանգնեցաւ Քուլլի աղբարը:

Եւ ժպտուն երես աղջիկին դէմքին մռայլը պատեց: Այդ տարիքին մէջ եւ ոչ մէկ ատեն արտասուած չէր, եւ մելամաղձոտ, եւ անհամարձակ, անկապ խօսքերով բան մը ըսել կ'ուզէր, ա՛խ ի՞նչպէս ըսէր:

Քուլլի Գիրգորը ամէն բան գիտէր, բայց ինչո՞ւն պէտք էր որ ուրիշներու գործին խառնուէր: Օր մը օրանց դըրեթէ իրեն բան չէին ըսած, բայց Արաքսիին լացը տեսնելով ալ չհամբերեց, պաշտպանողական նայուածքը վրան, գործի ուղղութիւն փոխող մէկու պէս քիչ մը բարկացոտ, քիչ մըն ալ հպարտ խրոխտ ձայնով մը ըսաւ.

— Աղջիկս գիտեմ, ամէն բան գիտեմ, քու տխուր դէմքիդ մէջ ինչ որ կայ ամբողջ հասկցայ, հայրդ ու մայրդ խելացի զատող են, ես կը զարմանամ Թէ ինչպէ՞ս կը պնդեն որ դուն այդ տղան առնես, կը սիրե՞ս մէկը, լմնցուց գնաց, եթէ չես ուզեր, հայրդ ու մայրդ ալ Թող իրենց ուզածին չափ պնդեն ու կենան, չեմ առներ ըսէ, չեմ սիրեր ըսէ, ի՞նչ կրնան ընել:

Քուլլի Գիրգորը եւ Օրիորդը այս խնդրին շուրջ խօսքի մէջ էին, երբ դուռը բացուելով Եղսա քուրուկը մէկէն ներս մտաւ, գլուխի շալը հանեց ու կախեց, աչք մը պտտցուց սենեակին վրայ Թէ պակաս գործ կա՞յ:

Վիրաւոր ինկող Թռչունի մը պէս Եղսա մամիկի միակ Թոռնուհին անկիւնը նստած դեռ կը հեկեկար:

— Ի՞նչ կայ, աղջիկս, իմ հոգուս տունը քեզ այսպէս տխուր օր մը օրանց տեսած չունէի, ի՞նչ է պատճառը որ սաստիկ օր մը դու դարտ ունենաս:

Ու դուրդուրալէն Եղսա մամիկը նայելի աղջկան գլուխը շոյեց, աչքերէն վազող արցունքը սրբեց եւ նստաւ քովը:

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շարունակելի)

Օսմ. Դրամատան պայմանաժամը երկարաձգուած

—•·—

ՉՈՐՍ ՄԻԼԻՈՆ ՍԹԵՐԼԻՆ ՎԱՐԿ՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Թրքական կառավարութեան եւ Օսմ. դրամատան հետ կատարուած բանակցութիւնները յունիս 5ին վերջացան եւ համաձայնագիրը ստորագրուեցաւ Փարիզի կեդրոնի տնօրէն Պ. Պէլէի եւ Սարաճ Օղլու Շիւքրիւ պէյի կողմէ։

Նոր պայմանագրութեամբ, դրամատան մենաշնորհի պայմանաժամը մինչեւ 1952 կ՚երկարաձգուի։ Ասոր փոխարէն, դրամատունը չորս միլիոն ոսթերլին տոկոսով վարկ մը պիտի բանայ։ Այս գումարին 1,250,000 ոսթերլինը պիտի մնայ իբրեւ տեւական վարկ, իսկ մնացած 1,250,000ը մաս մաս պիտի վճարուի։

Միւս կողմէ, դրամատունը մէկ միլիոն ոսթերլին ալ պիտի աւելցնէ Թուրքիոյ դրամագլուխին վրայ։

Կառավարութիւնը Ազգ. Ժողովին պիտի ներկայացնէ նոր պայմանագրութիւնը, վաւերացուելու համար։

Աւստրիա վէժ կը լուծէ Գերմանիայէն

Ինչպէս յայտնի է, գերմանական կառավարութիւնը հազար մարքի բարձրացուց անցագրի տուրքը՝ Աւստրիոյ համար, իբրեւ պատիժ երկու նախարարներու դէմ եղած անարգանքին։

Աւստրիան ալ կարգ մը միջոցներ ձեռք առած է, պաշտպանելու համար իր շահերը։ Այսպէս, աւստրիական երկաթուղիները մինչեւ հարիւրին 80 զեղչ պիտի ընեն գիներուն վրայ, յուլիսի եւ հոկտեմբերի ընթացքին։ Պանդոկներն ալ հրահանգ ստացած են գիները կրճատելու։ Հաւաքական պտոյտներ պիտի կազմակերպուին չափազանց կրճատուած գիներով։

Ծանր արկած մը Ատանա - Էնկիւրի գծին վրայ

ՅԻՍՈՒՆ ՄԵՌԵԱԼ ԿԱՄ ՎԻՐԱՒՈՐ

Ատանա – Էնկիւրի ճեպընթացը գիծէն դուրս ելաւ չարաթ սաստ, Էսկիշէհիրի մօտ։ Զոհերուն թիւը կը հասնի յիսունի, որոնց 12ը մեռեալ։ Խեղդուածներ ալ կան։ Կը կարծուի թէ արկածը հետեւանք է վերջին ողողումներուն, որոնք խանգարած են գիծերը։

Եպիսկոպոս՝ Չինացիներուն եւ Հնդիկներուն

Պապը կիրակի օր հինգ եպիսկոպոսներ ձեռնադրեց, երեքը՝ Չինացի, երկուքը՝ Հնդիկ եւ մէկը՝ Աննամցի։ Արարողութեան ներկայ էին օտար պետութեանց դեսպանները եւ ահագին բազմութիւն։ Հնդկաստանի երեքուկէս միլիոն կաթոլիկները արդէն ունին երկու հազար քահանայ եւ 11 եպիսկոպոս, բոլորն ալ ազգակից։ Իսկ Չինաստանի երկու ու կէս միլիոն քրիստոնեաներուն մէկ միլիոնն ալ ունի ազգակից քահանաներ եւ եպիսկոպոսներ։ Միայն Ճափոնն է որ ամուր փակած է դռները՝ Վատիկանի արշաւանքին առջեւ եւ ունի հազիւ 100,000 կաթոլիկ, մէկ եպիսկոպոսով եւ 62 քահանայով, բոլորն ալ ազգակից։

—•—•—

«ՖՈՐՎԱՐՑ», Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, այսուհետեւ պիտի հրատարակուի Փրակայի մէջ, արգիլուած ըլլալով հիթլէրական իշխանութեան կողմէ։

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ (Նոպէլ) այս տարի պիտի տրուի Մուսոլինիի, համաձայն թերթերու տեղեկութեանց։ Կ՚ըսուի թէ Մուսոլինի, որ մինչեւ հիմա մերժած է ո՛ր եւ է մրցանակ, անձամբ Սթօքհոլմ պիտի երթայ, Շուէտի թագաւորին ձեռքով ստանալու համար այս մրցանակը։

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՑԱՆՔՈՎ ձերբակալուեցան, Պելկրատի մէջ, չորս սպաներ, որ կը պատկանին Աւստրո-Հունգարիոյ նախկին բանակին։

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԱՓՈՐՁԵՐ կատարուեցան Աւստրիոյ մէջ, մէկը՝ Թիրօլի կառավարութեան անդամ Շթայտլի դէմ, որ վիրաւորուեցաւ, իսկ միւսը՝ Սթիրիոյ նախանգապետին դէմ, որ անվնաս մնաց։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Չ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ։ Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի ժողովը այսօր Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերու բոլոր գանձապահները այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ։

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. *ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ* կողմէ

ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

18 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

«Պ Ա Ղ Ա Ղ Բ Ի Ւ Ր»ԻՆ Մ Օ Տ

ընտիր ժազ։ Մատչելի ու ճոխ պիւֆէ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ժամանուր յայտագրով։

ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին։

Ա Զ Դ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ պիտի տօնէ, յունիս 25ի կիրակի օրը, ժամը *14.30*ին, Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, իր հիմնադրին՝ *ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ*ի ծննդեան հարիւրամեակը։

Անշուշտ փարիզահայ գաղութը միահամուռ պիտի փութայ հաւաքուիլ մեծ բանաստեղծին յիշատակի հանդէսին, ընծայելով պատշաճ մեծարանքը հայ ազգին այդ արդիւնաւոր զաւկին։

Այժ տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

—o—o—

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գ ի ն՝ 15 ֆ ր ա ն ք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

Գ ի ն՝ 10 ֆ ր ա ն ք

Դիմել *ՅԱՌԱՋ*ի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ս Տ Ա Ց Ա Ն Ք

Լա Սիոթա կոր. —35
ժէնէրալ Փազ, Գոն. — 270։
ժուայնէօզ Ս. Մ. —35։
Պօրտօ, ԳՈՐԾ. —200։
Սէն թ'էթիէն ԳՈՐԾ. —218.80։
Լէ Լիլա Մ. Ա. —110։
Մէկնէս Պար. — 50։
Կրընոպլ Կ. Թիւ. —70
Թէհրան, Մ. Շ. 8 տոլար։
Սալին տը ժիրօ Ա. Մ. —70։
Մարսէյլ ԳՈՐԾ, —855։
Մարսէյլ, Հայր. —38։
Սէն ժիւլիէն Դար. —140։
Մարսէյլ Յ. Պ. —280։
Նիս, Մ. Ա. —120։
Ալֆօրվիլ, Վ. Պ. —35։
Պէյրութ, Ապ. —34,40։
Լը Փոնթէ, Գաբր. —15։
Իսի, Գափ. —35։
Քլամառ, Նիկ. — 70։

Տէսինի «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Վ. Հ Ի Ի Ս Ե Ա Ն

3, Rue Tellier, Décines, (Isère).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԻՆՉՊԷՍ ԱՆՃԻՏՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

—•·—

Այդ ձեւով խորհրդային կառավարութիւնը պիտի ցոյց տար գերմանացիներուն, թէ կը կատարէ անոնց պահանջը եւ միւս կողմէ ալ կրնար արդարանալ, որ Ուրալի տեղական իշխանութիւնը թոյլ չի տար ցարը հեռացնել իրենց շրջանէն եւ կեդրոնը անզօր է որեւէ բան ընելու։

Մենք արդէն տեսանք, թէ ի՛նչ պայքար տեղի ունեցաւ Եակովլեւի եւ Եկատերինբուրգի բոլշեւիկներու մէջ եւ ինչ պայմաններու տակ ցարը եւ թագուհին բանտարկուեցան Եկատերինբուրգի մէջ։

Իպատիեւի տունը Եկատերինբուրգ քաղաքի ամենէն գեղեցիկ եւ բնակելի շէնքն էր։ Երկյարկանի, բակով եւ փոքրիկ պարտէզով մը, շէնքը կանգնած էր երկու փողոցներու անկիւնը եւ առանձնացած հարեւան տուներէ։ Բոլշեւիկները տունը շրջապատած էին երկու շարք ցանկապատերով։ Պահակութիւնը կը տարուէր տունին ներսը և դուրսը։ Ներսի պահակները վստահելի բոլշեւիկներէ էին կազմըւած, թիւով 19 հոգի։ Դուրսի պահակներն ընտրուած էին Եկատերինբուրգի գործարանին բանուորներէն, ընդամենը 56 մարդ։

Պահակներ կը կենային՝ երկու տեղ փողոցին վրայ, երկու ցանկապատերու միջեւ, մուտքին մօտ, բակին եւ պարտէզին մէջ, տունին պատշգամին վրայ եւ առաջին յարկի մուտքի սենեակին մէջ։ Ներսի պահակները կը հսկէին երկրորդ յարկին մէջ երեք տեղ եւ մէկ հոգի ալ ձեղնայարկը։ Ներսի պահակները կ՚ապրէին տան վերնայարկը եւ դուրսի պահակները փոխադրուեցան հարեւան տունի մը մէջ։

Իպատիեւ տան գլխաւոր հսկիչ եւ կարգադրիչը Աւդէեւն էր, օգնական ունենալով Մօշկինին։ Պահակներու պետն էր Մէդուէտեւը։ Բացի երեք հոգիէ, որոնք հաւանաբար Լեհեր էին, մնացած պահակները բոլոր Ռուսեր էին։

Ի՞նչ պայմաններու մէջ կը գտնուէին Իպատիեւ տան կալանաւորները։

Առաջին օրէն իսկ Իպատիեւի տան մէջ վերաբերմունքը դէպ ի ցարը փոխուեցաւ։ Երբ թագաւորը, թագուհին եւ իրենց մէկ աղջիկը բերուեցան Եկատերինբուրգ, անոնք մանրազնին խուզարկութեան ենթարկուեցան։ Խուզարկութեան ատեն զինուորներէն մէկը թագուհիին ձեռքէն կը խլէ պայուսակը։ Ցարը կը միջամտէ յայտնելով, թէ մինչ այդ ինքը գործ է ունեցած ազնիւ եւ պատուաւոր մարդոց հետ։ Խուզարկողներու պետը կոպտօրէն դիտել կուտայ.

— Խնդրեմ չմոռնալ, որ դուք կալանաւոր էք։

Կալանաւորները կ՚ապրէին շատ ծանր պայմաններու մէջ։ Իրենց տրամադրուած էր միայն երկու սենեակ։ Մահճակալները չէին բաւեր եւ ցարին աղջիկները կը քնանային յատակի վրայ։ Կերակուր կը բերէին խորհրդային ճաշարանէ եւ յաճախ երկու-երեք ժամ կ՚ուշացնէին։ Առաւօտեան թէյի հետ կը տրուէր միայն սեւ հաց։ Սպասարկումը շատ աղքատ էր եւ ճաշի սեղանը սփռոց չունէր։ Պատառաքաղներ եւ դգալներ կը պակսէին, որով ստիպուած էին ուտել հերթով։ Զբօսանքի համար կրնային պարտէզ իջնել ընդամենը 15–20 վայրկեան եւ բազմաթիւ պահակներով շրջապատուած։

Ցարին ընտանիքը ճաշի կը նստէր ծառաներու հետ միասին։ Երբեմն Աւդէեւը կը մասնակցէր սեղանին եւ, ընդհանրապէս, իրեն կը պահէր շատ անվայել։ Ճաշի ատեն կը ծխէր, գլխարկը վար չէր առներ, իսկ մէկ անգամ միս առած ժամանակ արմուկը կպցուցած էր ցարի դէմքին։ Յաճախ պահակներէն մէկը կը մօտենար սեղանին, իր դգալով ապուրի մեծ պնակէն կերակուր կ՚առնէր եւ փորձելով, կ՚ըսէր, թէ՝ ոչինչ, դեռ լաւ կը կերակրեն։

Պահակները սենեակները կը պտըտէին առանց զգուշի, ծխախոտը բերաններու մէջ, պատերու վրայ աղտոտ բաներ կը գրէին, աղջիկները երբ պէտքարան կ՚երթային, հսկելու պատրուակին տակ անոնց կ՚ուղեկցէին զանազան երկդիմի հարցեր կ՚ուղղէին եւ յենլով պէտքարանի դուռին, կը կենային, մինչեւ անոնք բնական պահանջները կատարեն։ Ցարին պատասխան չէին տար կամ թէ կոպիտ կը պատասխանէին, խմբովին յեղափոխական երգեր կ՚երգէին, զանազան երբեր կը գողնային, կը հարկադրէին ցարին աղջիկները դաշնամուրի վրայ նուագել եւն.։

Ցարին կողմէ եղած որեւէ դիմում միշտ կը մերժուէր եւ Աւդէեւը ընկերներու մօտ կը պարծենար, թէ մերժած է ցարը։ Աւդէեւը քաղաքի բանուորները կը տանէր Իպատիեւի տունը եւ ցարը կը ցուցադրէր, ինչպէս վանդակի մէջ գտնուած գազան ... Միայն երկու անգամ թոյլատրեցին, որ քաղաքի քահանան կրօնական արարողութիւն կատարէ տունին մէջ։ Որեւէ խօսակցութիւն ցարին եւ ընտանիքի անդամներուն հետ խստիւ արգիլուած էր։

Բնականաբար, այս բոլորը խորապէս կ՚ազդէին կալանաւորներուն վրայ։ Թագուհիին մազերը ըսկսած էին ճերմկիլ, թէեւ մինչեւ վերջ ինքզինքը պահեց յանդուգն ու հպարտ։ Ցարը սկիզբը պաղարիւն ու խաղաղ երեւոյթ ունէր։ Բայց տակաւ, ան ալ կ՚ընկճուէր։ Թագաժառանգը միշտ հիւանդ էր եւ պառկած վիճակի մէջ։ Կը ճնշուէին նաեւ աղջիկները։

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒՆԻՍ 1933

14 Juin 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2213

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԻԾՆ Է ՈՐ ԿԸ ՔԱՆԴՈՒԻ

Ցիշեցնենք անգամ մը եւս,— տառերու բարեփոխման կամ արմատական փոփոխութեան հարցին առթիւ, մեր հիմնական մտահոգութիւնը այն է որ, նոր անջրպետ մը պիտի բացուի հայրենիքին եւ գաղութներուն միջեւ: Մինչեւ անգամ գաղութէ գաղութ:

Պարզապէս մակերեսէն կը տեսնեն անոնք որ կը կարծեն թէ քանի մը տառ ձեւափոխելու, պոչեր չակելու, հարթելու խնդիր է:

Այս տեսակէտէն, չափազանց պերճախօս են հրատարակուած նմոյշները:

Երանի՜ թէ մենք սխալած ըլլայինք, ուրախութիւն պատճառելով բարենորոգիչներուն եւ լատինականներուն:

Եւ մեր մտահոգութիւնը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ, Երեւանը պարզապէս ձեւակերպութիւն մը կը կատարէ, նոր նմոյշներ ցուցադրելով կամ հաւաքելով:

Մինչեւ հիմա ո՞ր հարցին մէջ նկատի առաւ գաղութներու տեսակէտներն ու բաղձանքները, որպէս զի հիմք ունենայինք հաւատալու թէ՝ պիտի լսէ մեզ:

Դեռ աւելին: Երեւանը կը սիրէ իրար ձգել գաղութները, օգտուիլ անոնց պառակտումներէն:

Արդ, հայկական տառերու ձեւափոխութեան հարցին մէջ ալ, ամէն գլուխէ ձայն կուգայ:

Շատեր արդէն բռնկցած են, առանց ջուրը տեսնելու, կամ անոր ձայնը լսելով:

Մէջտեղ ինկած են ոչ միայն մասնագէտներ, այլ եւ անոնք որ ունին «Հայաստանեայց» ուղղութիւն:

Այո՛, մանաւանդ այս վերջինները ամէնէն աւելի կ՚ոտոստեն:

— «Հարցը եկած է իրաւասու տեղէն՝ երկրէն, ժողովուրդէն եւ կառավարութենէն: Հարցը դրուած է ճիշդ ժամանակին ... Ոչ միայն աղէտ կամ ողբերգութիւն չէ, այլ բարիք է եւ պէտք է ընդունիլ առանց աղմուկի»:

Ուրեմն, հարկ է բացատրե՞լ այս մարդոց թէ՝ ոչ երկիրը պատիւ կամ մեղք ունի այս այլանդակ նորարանութեան մէջ, ոչ անոր ժողովուրդը, եւ ոչ ալ՝ մտաւորականութիւնը, առ հասարակ:

Իսկ իշխանութի՞ւնը, այո՛: Ան է, իշխանութիւնն է որ — եթէ ոչ Մոսկուան — գործ կ՚ընէ այս ճակատին վրայ եւս, չունենալով դիմացը ոչ Ակադեմիա, ոչ ընդդիմադիր, ոչ խորհրդարան, ոչ ալ ազատ ժողովուրդ:

Այդ նոյն իշխանութիւնը մէկ «դեկրէտ»ով այլափոխեց ուղղագրութիւնը, եւ հազար բաղձանք եւ բողոք, նոյն իսկ երկրի մասնագէտներուն դիտողութիւնները չկրցան դարմանել գործուած չարիքը: (Չարիք, ամէնէն առաջ, Հայաստանի համար, քանի որ նոր ուղղագրութեամբ տպուած հրատարակութիւնները չեն կարդար արտասահմանի մէջ):

Ո՞վ կ՚երաշխաւորէ թէ՝ աւելի չարաչուք այլանդակութեան մը չպիտի յանգի տառերու «բարեփոխման» մարզանքը, ուշ կանուխ:

Այնուհետեւ դիւրին է նախատեսել հետեւանքները:

Երեւան պիտի գործածէ «բարեփոխեալ» տառերը: Անշուշտ անոնց մայրերը պիտի դրկուին նաեւ արտասահման, եւ այս ու այն տպարանը կամ թերթը հայրենասիրութիւն պիտի համարեն գործածել զանոնք, քանի որ կուգան «իրաւասու տեղէն», Երեւանէն:

Ուրիշներ, ունենալով տեսակէտի եւ ճաշակի անկախութիւն, ու մանաւանդ ուզելով պահել միութեան գիծը, պիտի մերժեն:

Եւ ահաւասիկ նոր խառնիճաղանճ մը: Եւ նորագոյն կռուախնձոր մը՝ բոլորովին անտեղի:

Այս կացութեան առջեւ, կայերը կ՚ամբաստանուի՞ն թէ կը թուլնան: Գաղութները, հոսանքները միութեան գիծին կը կառչի՞ն թէ կը կազմալուծուին: Մեր գրականութիւնը կը շահի՞ թէ կը կորսնցնէ: Նոյն իսկ հայրենիքի գաղափարը ո՞ւժ կ՚առնէ թէ կը տուժէ: «Հոգեբանական այս պահուն, եւ այս ցիր ու ցան վիճակին մէջ»:

Թող պատասխանեն անոնք որ ասպարէզ իջած են թմբուկ զարնելու:

Նոյն հարցումները նաեւ անոնց որ կ՚առաջարկեն բոլորովին փոխել հայկական տառերը, վերածելով լատիներէնի:

Այս արդէն խսկական աղէտ մը պիտի դառնար, որու մասին վիճիլն իսկ աւելորդ յոգնութիւն է:

Մնաց որ, Երեւանի առաջադրութիւնը արդէն հոն կը տանի, ձախաւեր քօղարկումով մը:

Եւ վերջապէս, ի՞նչ արհամարհանք է այս գաղութներու հանդէպ:

Հին իմաստով գաղութներ չեն այն բազմութիւնները որ նետուած են ցամաքէ ցամաք:

Վտարուած հայրենիքէն, ամբողջական հայրենիքի մը ամէնէն թանկագին կորիզներն են անոնք, որ առժամաբար խարխափ նետուած են ի սփիւռս աշխարհի:

Բոշաներու, վաչկատուն ցեղերու հօտեր ալ չեն գաղութները:

Անոնք ունին պատմութիւն, մշակոյթ, արուեստ, ընկերային եւ քաղաքական արժէք,— հետեւաբար եւ ձայն՝ այս ժողովուրդի բոլոր գործերու տնօրինման մէջ:

Հերի՛ք է կախարդական բանաձեւի մը վերածեցինք «Երկիր»ը, որ այսօր այնքան հեռու է երէկուան իմաստէն:

Իսկական «Երկիր» մըն է այսօրուան գաղթաշխարհն ալ:

Ան թէեւ զրկուած է սեփական հողէն ու ջուրէն, բայց կը պահէ անոնց ընծայած իրաւունքները, որոնք անկապտելի են եւ որոնց հանդէպ զուրգուրանք միայն պէտք է ունենալ ոեւէ մտաւորական: Ըլլայ իսկ ռամկավար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Անգլիոյ թագաւորին բացման խօսքը

Պ. ՄԱՔՏՕՆԸԼՏ ԿԸ ՅՈՒԶԷ ՆԱԵՒ ՊԱՏԵՐԶՄ. ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի օր հանդիսաւորապէս բացուեցաւ Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը, Լոնտոնի Երկրաբանական Թանգարանին մէջ: Ներկայ էին 66 պետութեանց պատուիրակները, 168 հոգի եւ 300 թղթակիցներ, ինչպէս եւ մասնաւոր հրաւիրեալներ: Թանգարանին կեդրոնական սրահը, որ երեք յարկէ կը բաղկանայ, կրնայ առնել հազար հոգի: Գլխաւոր պատուիրակներուն աթոռները կը գտնուէին սրահին կեդրոնը, իւրաքանչիւր երկրի անունով (ֆրանսերէն): Սրահին միւս մասերը յատկացուած են պատուիրակութեանց օգնականներուն եւ աշխատակիցներուն, ինչպէս եւ դեսպաններու եւ բարձրաստիճան հիւրերու: Մասնաւոր տեղ մը յատկացուած է նաեւ համաշխարհային մամուլի ներկայացուցիչներուն:

Բացման ճառը խօսեցաւ Անգլիոյ Թագաւորը, ոսկի եւ արծաթ ձայնամփոփի մը առջեւ (միքրոֆոն): Բարձրաձայնիչներ իր խօսքերը կը տարածէին ամբողջ սրահին մէջ, իսկ մասնաւոր կարգադրութիւններ եղած էին, ամբողջ աշխարհի մէջ լսուելու համար: Միջոցներ ձեռք առնուած էին նաեւ այն երկիրներուն համար որ կ՚ուզէին արքայական ճառը լսել անգլերէն, ֆրանսերէն կամ երկու լեզուներով միանգամայն: Բրիտանական ամէնէն հեռաւոր գաղթավայրերուն համար — Աւստրալիա եւ Նոր Զելանտա կամ Քանատա եւ Մալէզիա, ուր ճառը խօսուած ատեն (իրիկուան ժամը 3) կէս գիշեր էր կամ առտուան ժամը 3, Թագաւորին ճառը փոխանցուեցաւ երկրորդ անգամ, Թագաւորին խօսքերը ձայնագրի վրայ առնուած ըլլալով:

Նոյն ձեւով ի սփիւռս աշխարհի տարածուեցաւ Անգլիոյ վարչապետին ճառը: Կարգադրութիւններ եղած են նաեւ միւս ճառերուն համար:

ՃՈՐՃ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՃԱՌԸ

Անգլիոյ Թագաւորը պատուիրակներուն բարի գալուստ եւ յաջողութիւն մաղթելէն յետոյ, ըսաւ.

— Աշխարհը կը գտնուի վրդովիչ կացութեան մը մէջ եւ ծանր է ձեր գործը: Ազգերը կը տառապին հասարակաց չարիքէ մը: Գործազրկութեան վիճակագրութեանց ահաւոր ծանրացումը ցախցախիչ ապացոյցն է այդ չարիքին: Այս տագնապին առջեւ, զոր բոլորդ ալ կ՚ըմբռնէք եւ որուն սրութիւնը կ՚ընդունիք բոլորդ, կը հրաւիրեմ ձեզ միացնել ձեր ճիգերը, աշխարհի բարիքին համար: Ես չեմ կրնար հաւատալ թէ մարդը անկարող է օգտագործելու աշխարհի լայն հնարաւորութիւնները, ապահովելու համար քաղաքակրթութեան նիւթական յառաջդիմութիւնը: Ընդհակառակն, նոր գիւտերը, կազմակերպութիւնը այնքան բազմապատկած են այդ օգտագործումները որ, արտադրութեան առատութիւնն ալ ինքնին նոր հարցեր յարուցած է: Անկէ զատ, նիւթական այս արտակարգ յառաջդիմութեան հետ մէկտեղ, երեւան եկած է նոր իրողութիւն մը,— մարդիկ համոզուած են թէ ազգերը իրարմէ կախում ունին եւ անզնահատելի է իրենց գործակցութեան արժէքը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԸ

Պ. Մաքտօնըլտ Թագաւորին ընկերացաւ մինչեւ դուռը, եւ վերադառնալով, խօսեցաւ բուն բացման ճառը: Շատ երկար ըլլալով այդ բանախօսութիւնը, կը քաղենք միայն հիմնական մասերը.

— Քանի մը տարիէ ի վեր, անկման մէջ է աշխարհի տնտեսական կեանքը: Իբրեւ հետեւանք, գործարաններ փակուած են, բանուորներու աշխատանքը սահմանափակուած, ապրուստի մակարդակը իջած է: Կարգ մը պետութիւններ սնանկութեան ափը հասած են, իսկ ուրիշներ բեռնաւորուած են այնպիսի ելմտացոյցներով որոնք, մէկ տարիէն միւսը, չեն կրնար հաւասարակշռուիլ: Անընդհատ կը դանդաղի միջազգային վաճառականութեան կազմակերպումը, որմէ կախում ունի ազգերու բարօրութիւնը: Ցահաստան կայ, բանուոր կայ, բայց բանուորը չի բանիր եւ շահատանները ապրանք չեն ստանար: Երբ նուազ կատարեալ կազմած ունէինք, հարստութիւն ստեղծելու համար, մեր երկիրներու եկամուտները աւելի մեծ էին: Բարօրութիւն ստեղծելու ամբողջ կարգ ու սարքը, մեքենան ունինք, բայց անիւները կը դանդաղին, չեն բանիր:

1929էն ի վեր գիները ինկած են եւ շատ վար կը մնան այն մակարդակէն ուր շահաբեր կրնար ըլլալ արտադրութիւնը: Ցետոյ, այդ անկումը անկանոն եղած է եւ խանգարած՝ այն բնականոն յարաբերութիւնները որ առանցքն են տնտեսական գործունէութեան: Գիներու անկումը մեծապէս ծանրացուցած է աշխարհի պարտքը: Բաղդատելով 1929ի հետ, 1932ին նախանիւթերու արտադրութիւնը նուազած է 30 առ հարիւր եւ եղերական կրճատման մը ենթարկուած է փոխանակութիւնը՝ քաղաքին եւ գիւղին միջեւ: Ազգային եկամուտը ծանրօրէն նուազած է բոլոր երկիրներուն մէջ, տեղ – տեղ այդ նուազումը կը հասնի հարիւրին 40—50ի: Աւելի ծանրանալով սեղմումներու, մաքսերու, բաժնեցուցակի դրութեան, օտար դրամներու հակակշռին հետեւանքով, ընդհանուր տագնապը 1929էն 1932 միջազգային փոխանակութիւնները իջեցուցած է իրենց քանակին 3 չորրորդէն վար եւ իրենց արժէքին իբր կիսուն: Հարկ եղած է ոսկեվնարը լքել աւելի ընդհանրական համեմատութեամբ մը քան տեսնուած է խաղաղութեան ատեն: Ցետոյ, գործազրկութիւնը աւելցած է նախատագրականօրէն, հասնելով մինչեւ 30 միլիոնի:

Այս վիճակը չի կրնար շարունակուիլ: Աշխարհը հասած է այնպիսի վիճակի մը որ կրնայ կեանքը ըմբոստացնել թշուառութեան դէմ եւ նախընթաց յառաջդիմութիւնները աւելել – սրբել յուսահատութեան մղումով: Եւ այս բանը եղած է անցեալին մէջ, զանազան աստիճաններով:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐԸ

Բացի այն խնդիրներէն զորս յիշեցի, կայ հարց մըն ալ որ առաջին տեղը կը գրաւէ իր կարեւորութեամբ: Այդ խնդիրը չի կրնար քննուիլ այս սրահին մէջ, որովհետեւ ներկայ խորհրդաժողովը կազմուած չէ այնպիսի ձեւով մը որ կարենայ քննել եւ կարգադրել զայն: Կ՚ակնարկեմ պատերազմական պարտքերու հարցին, որ պէտք է քննուի, ընդհանուր տնտեսական վերակազմութեան ամէն խոչընդոտ վերցնելէ առաջ: Պէտք է որ շահակից ազգերը այդ խնդիրը ձեռք առնեն անյապաղ: Հարկ է բարւոք ելքի մը հասցնել Լոզանի մէջ սկսած գործը եւ միանգամընդմիշտ լուծել այս հարցը, համաձայն աշխարհի ներկայ պայմաններուն: Ներկայ խորհրդաժողովը շարունակութիւնն է Լոզանի աշխատանքներուն, որ կատարուեցան անցեալ տարի, այն պահուն երբ, շնորհիւ պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու մասին գոյացած պայմանաւոր համաձայնութեան, Եւրոպան փրկուեցաւ ելմտական անմիջական փլուզումէ մը:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վերջին տարիներու փորձառութիւնը կ՚ապացուցանէ թէ՝ արդի աշխարհին մէջ զուտ ազգային որեւէ տնտեսական քաղաքականութիւն աղքատցնելով ուրիշ ազգեր, կ՚աղքատցնէ նաեւ այն ազգերը որ կը հետեւին այդ քաղաքականութեան: Ո՛ր եւէ ազգ չի կրնար շարունակ հարստանալ ի վնաս ուրիշ ազգերու: Փոխադարձ հարստացումը պայմանն է անհատական հարստացման: Տնտեսական ասպարէզին մէջ, այն ազգայնականութիւնը որ կը յաւակնի բաւել ինքն իրեն, պարզապէս բարօրութեան եւ յառաջդիմութեան մահազանգն է որ կը հնչեցնէ: Որքան յաջողինք տնտեսական ամբողջութեան մը վերածել աշխարհը, այնքան առաւելութիւններ պիտի շահի իւրաքանչիւր ազգ: Ո՛րեւէ պարագայի մէջ, միջազգային գործակցութիւնը մեզի համար լաւագոյն միջոցն է հասնելու ազգային վերակազմութեան եւ այն ազգը որ իր շահերուն վրայ կը հսկէ միջազգային ոգիով, առաջինը պիտի ըլլայ աշխարհի մէջ ոչ միայն հոգեւոր յառաջդիմութեան, այլ եւ նիւթական բարօրութեան տեսակէտով:

Պ. Մաքտօնըլտ այստեղ պարզեց ժողովին օրակարգը եւ եզրակացուց.

— Պէտք չէ որ ձախողանքի մը մատնուինք: Ո՛վ որ կ՚ուզէ յաջողիլ, պէտք է իր գործին մօտենայ յաղթականի ոգիով: Մեր առաջին նիստին եղանակը այն է թէ վճռած ենք յաջողիլ:

Ճառը տեւեց քառորդ ժամ, եւ անմիջապէս թարգմանուեցաւ ֆրանսերէնի:

Մեծ յուզում Աւստրիոյ մէջ

Աւստրիացի երկու պաշտօնեաներու դէմ կատարուած մահափորձը խոր յուզում պատճառած է ամբողջ Աւստրիոյ մէջ: Ոստիկանութիւն լարած է իր ուժերը: Կ՚ըսուի թէ դաւադիրները հիթլէրականներ են եւ արդէն Գերմանիա փախած են: Հաւանական է որ բացառիկ վիճակ հռչակուի ամբողջ Աւստրիոյ մէջ: Երկուշաբթի օր Վիեննայի ոստիկանութիւնը գրաւեց հիթլէրականներու կեդրոնը, ինչպէս եւ բոլոր հաւաքատեղիները: Խուզարկութիւններ կատարուեցան եւ անորոշ ժամանակով փակուեցան կուսակցութեան բոլոր հաւաքատեղիները: Կ՚ըսուի թէ շուտով հիթլէրական կուսակցութիւնը օրէնքէ դուրս պիտի հռչակուի ամբողջ Աւստրիոյ մէջ: Վարչապետը, որ Լոնտոն կը գտնուի, կ՚ուզէ վերադառնալ անմիջապէս, նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը: Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց, ուսումնասիրելով կարգ մը բացառիկ ծրագիրներ: Կ՚ըսուի թէ այն օտարականները որ կը գործեն հիթլէրական շարքերուն մէջ, պիտի արձակուին անմիջապէս:

*** Երկուշաբթի օր անծանօթի մը կողմէ ռումբ մը դրուեցաւ Վիեննայի հրեայ գոհարավաճառներէն մէկուն վաճառատան մէջ: Վաճառականը անմիջապէս սպաննուեցաւ: Մէկ շաբաթ առաջ արձակած էր նացի պաշտօնեայ մը: Միեւնոյն օրը դժոխային մեքենայ մը գտնուեցաւ հողագործական սակարանի սրճարանին մէջ, ուր ընդհանրապէս Հրեաներ կը հաւաքուին: Մեքենան 12 քիլօ պայթուցիկը պարունակէր: Ոստիկանութիւնը ժամանակին հասնելով գրաւեց մեքենան: Եթէ պայթէր, կրնար քար ու քանդ ընել սակարանի շէնքը, առանց հաշուելու մարդկային զոհերը:*

Ամերիկա կը պահանջէ յունիս 15ի պարտքը

Անգլիական կառավարութիւնը առաջարկած էր Ամերիկայի 10 տոկոս միայն վճարել, իբրեւ Թերհաշիւ յունիս 15ի պատերազմական պարտքին, որ 75 միլիոն տոլար է: Կը կարծուէր թէ նախագահ Րուզվէլթ ընդունած է այս առաջարկը, բայց վերջին լուրերը ուրիշ բան կ՚ըսեն: Լոնտոն աննպաստ պատասխան ստացած ըլլալով, յայտնած է թէ չի կրնար ո՛ր եւ է վճարում կատարել, քանի որ ինքն ալ ոչինչ ստացած է իր պարտապաններէն:

Կրընոպլի վիրաւոր աղջիկը մեռաւ

Ուրիշ Հայ մը եւս մեղսակից

Գրած էինք թէ Կրընոպլի մէջ հայ երիտասարդ մը, Եզնիկ Ժամկոչեան, յոյն աղջկան մը ձեռքը խնդրած, բայց ծնողքէն մերժուած ըլլալով, վիրաւորած էր զայն:

Կրընոպլէն կը հեռագրեն յունիս 12 թուականով.— Վիրաւոր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԶԱՆԳՈՒԱԾԸ ԵՒ ՄԱՅԻՍ 28Ը.— ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԵԾ ԵՒ ՓՈՔՐ ԲՈԼՈՐ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ.— ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ՔԻՆԿԸ ԵՒ ՄԱՅԻՍ 28Ը.— ԸՆԿ. Գ. ՆԺԴԵՀԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆԸ.— ՍԳԱՏՕՆԸ, ՄԱՅԻՍ 28Ը ԵՒ ԵՌԱԳՈՅՆԸ.

Ամերիկահայ գաղութի մեծամասնութիւնը անկեղծօրէն եւ հոգիով փարած է մայիս 28ի օրուան: Հարիւրաւոր տարիներու ստրկական կեանքէն յետոյ այդ Օրը կը համարուի իբրեւ նոր դարագլուխի մը անկիւնաքարը: Մայիս 28ին հայ ժողովուրդը չեղեցաւ իր ճամբան եւ մտաւ Ազատութեան եւ Անկախութեան պողոտայէն քալող ազգերու շարքին մէջ:

Այդ մեր Օրերու Օրն է, օրը հպարտութեան, ցնծութեան եւ ցեղային ինքնագիտակցութեան:

Այդ պատճառով ալ, Ամերիկայի բոլոր գաղութները՝ մեծ թէ փոքր, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէներու, կը կազմակերպեն հրապարակային ժողովներ, հանդէս – խնճոյքներ՝ մայիս 28ի տօնակատարութեան համար:

Այդ ժողովներէն ամենամեծը եւ խանդավառը տեղի ունեցաւ Ն. Եորքի մէջ, կազմակերպուած Շրջանի բարձրագոյն մարմնի շրջանային խորհրդի եւ մասնակցութեամբ Ն. Եորքի անմիջական շրջանի 8 քոյր կոմիտէներու: Մուտք նշանակուած էր 50 սենթ: 1000էն աւելի հայրենակիցներ վճարած էին՝ ներկայ ըլլալու այդ տօնակատարութեան: Գլխաւոր հիւրը Միացեալ – Նահանգներու ծերակոյտի անդամներէն Ուիլեըմ Քինկն էր, որ ռամկավար կուսակցութեան ամէնէն ազդեցիկ անդամներէն մէկն է: Յարգելի ծերակուտականը խանդավառ կոչ մը ուղղեց ներկաներուն, յորդորելով պահել հաւատքը հայ ժողովրդի ապագային համար, որովհետեւ, ըսաւ, դարերու դաժան պայքարէն ողջ մնացած լուսաւոր հայ ժողովուրդը չի կրնար մնալ ստրկութեան մէջ:

Ան յատուկ կոչ մը ուղղեց հայ երիտասարդ սերունդին, յորդորելով որ հետաքրքրուին Ամերիկեան քաղաքական կեանքով, տիրանան բարձր պաշտօններու եւ այդ ճանապարհով օգտակար ըլլան իրենց նախահայրերու հայրենիքին: Ինքն ալ, իբրեւ ժառանգ իրլանտացի նախահայրերու, միշտ ալ օժանդակած է եւ նեցուկ հանդիսացած Իրլանտայի ազատագրական շարժման:

Տօնակատարութեան առթիւ կազմակերպուած այդ ձեռնարկը սկսաւ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին եւ տեւեց մինչեւ առաւուն ժամը 1ը, 8 ժամ շարունակ, առանց դադարի եւ ձանձրոյթի: Եւ Նիւ Եորքի հայութիւնը նոր ապացոյց մը տուաւ Հայաստանի Հանրապետութեան երդուեալ հակառակորդներուն թէ՝ իրենք պատրաստ են իրենց բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնը տրամադրել ազատութեան համար մղուելիք պայքարին: Այդ հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ հայ ծանօթ արուեստագէտներ՝ երգիչ-երգչուհիներ, նուագողներ եւ արտասանողներ:

Նման խանդավառ ժողով մը տեղի ունեցաւ Պոստոնի մէջ ալ, հազարէն աւելի բազմութեան ներկայութեան: Հաւատաւորներ շարան – շարան կուգային սրահը լեցնելու եւ իրենց ներկայութիւնը լուռ բողոք մըն էր թերահաւատներու, վախկոտներու եւ հայ ժողովրդի թշնամիներու դէմ: Օրուան գլխաւոր խօսողն էր ընկ. Գ. Նժդեհը, մէկը այն մարտիկներէն որոնք մասնակցած են Ղարաքիլիսէի ճակատամարտին եւ հիմը դրած հայ ժողովրդի անկախութեան: Ընկերը, իբրեւ ականատես եւ մասնակից այդ կռիւներուն, գեղեցիկ պատկերներով վեր հանեց հայ ցեղի մէջ թաքնուած հերոսական ուժերը, որոնք վտանգի րոպէին բոլորուեցան Պայքարի եւ Մահուան դրօշին շուրջ եւ դէն շպրտելով վախի եւ փախուստի հոգեբանութիւնը, իրենց սեղմած բռունցքներով եւ հրացաններով հարուածներ տեղացին, փախուստի մատնելով թշնամին: Երկրորդ եւ աւելի հրաշալի Աւարայր մըն էր այդ, որուն կը մասնակցէին թէ՛ կիներ, թէ՛ հոգեւորականներ, թէ՛ ծեր եւ երիտասարդ: Հայ ցեղի կամքն էր որ կը խօսէր այդ հերոսներու միջոցաւ: Եւ ամենէն վերջ սրտաշարժ եւ անկեղծ զգացումներով դարձաւ դէպ ի Սեպուհը՝ հայդուկային կռիւներու այդ աննման հերոսը, փափաք յայտնելով որ անոր առաջնորդութեամբ պատեհութիւն տրուէր նոր եւ վճռական պայքարի մտնելու եւ ազատելու մեր հայրենիքը անկոչ բռնակալներէն:

Ծանօթ արուեստագէտներէն իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Տիկ. Ռօզ Զուլալեան՝ երգով, Տիկ. Սիրարփի Միքայէլեան՝ ջութակով եւ Տիկ. Նուարդ Երեւեան՝ դաշնակով:

Իրարու ետեւէ կը կազմակերպուին ուրիշ հանդէսներ՝ Փրավիտէնսի, Ուստըրի, Տիթրոյիթի, Ֆիլատելֆիոյ, Ֆրեզնոյի գաղութներուն մէջ: Եւ այդ ժողովներուն կը տիրապետէ Ազատութեան ոգին՝ Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ:

Դժբաղդաբար Մայիս 28ի տօնակատարութեան հաւատացող մէկ տարր մնացեր է — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Եւ ամերիկահայ գաղութի մէջ անոր շարքերը տիրական են: Հակառակ այն իրողութեան որ ամէն կերպ ջանացինք համազգային հանդամանք տալ այդ տօնակատարութեան, բայց անյաջող: Պատճառը — մէկ է: Այդ օրուան որեւէ տօնակատարութիւն պիտի նպաստէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վարկին բարձրացման: Եւ այդ պատճառով ալ մեր հակառակորդները բարւոք կը համարեն մնալ բոլշեւիկներու եւ այլ հակահայ տարրերու բանակին մէջ՝ ընդդէմ Հայաստանի Հանրապետութեան:

Նոյն մտայնութիւնը նաեւ Ապրիլեան Սգատօնի եւ եռագոյնի շուրջ:

Ամերիկահայ Երեսփ. Ժողովը վճռած էր Սգատօնին համազգային բնոյթ տալ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէն ալ յատուկ կոչ ուղղած էր իր կոմիտէներուն՝ ջերմօրէն աջակցելու անոնց: Դաշնակցական ատենախօսները ընդառաջ կ'երթային համազգային մարմիններու հրաւէրին: Վայրկեան մը խորհեցանք թէ գոնէ այդ ճակատին վրայ եւ նահատակներու յիշատակին շուրջ համերաշխութիւն պիտի գոյանայ:

Յուսախաբ եղանք: Ռամկավարները խուսափեցան, պատճառաբանելով եռագոյնի ներկայութիւնը (ինչպէս Փրավիտէնսի մէջ), ուրիշ տեղեր անոնք դուրս մնացին: Ունեցանք ալեկոծումի քանի մը շաբաթներ: Մեր ընկերներն ու կոմիտէները բողոքներ տեղացին, յայտարարելով որ ազգային սրբութիւնները անարգող տարրերու հետ չեն կրնար իրենց յարգանքը յարկի տակ: Ուրիշ վայրերու մէջ Սգատօնը կատարեցին եկեղեցիներուն մէջ՝ եռագոյնը չպարզելու գինով: Մեր հակառակորդներու միակ նպատակն էր Դաշնակցութենէն դուրս կատարել Սգատօնը, որպէս զի կարենան, ջարդերու եւ հալածանքներու մէջ Դաշնակցութիւնը մեղաւոր հանել ....:

Վերջին յիսնամեակի ընթացքին, ինչպէս շեշտած եմ Նիւ Եորքի մէջ, բանախօսութեան մը միջոցին, մենք ունեցեր ենք 3 սրբութիւններ՝ Մայիս 28ը, Նահատակներու Օրը եւ Հայկական եռագոյնը — մէկը միւսին հետ կապուած, անքակտելի եւ անբաժանելի, բայց անարգուած մեր հակառակորդներու կողմէն:

Եւ մենք, դաշնակցականներս, միայնակ այդ երեք սրբութեանց հետ՝ հայ ժողովրդի համակրութեամբ ուժեղացած եւ անոր լռելեայն յարգանքով զօրացած:

Ու մենք այդ սրբութիւնները պիտի պահենք՝ որովհետեւ անոնք ներկուած են հայ ժողովրդի արիւնով եւ հալածանքներով, ընդդէմ արտաքին եւ ներքին բոլոր թշնամիներու:

Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Զօր. Սեպուհի քոյրը արկածահար

Պաթումէն ստացուած նամակէ մը «Հայրենիք» կ'իմանայ, թէ ինքնաշարժի արկածի զոհ գացած է զօր. Սեպուհի քոյրը տիկին Մարիամ Շահինեան: Կնոջ մահէն խորապէս ազդուած, ամիս մը վերջը մեռած է նաեւ ամուսինը՝ Պ. Տրդատ Շահինեանը:

Մեր վեթերան ընկերոջ եւ պարագաներուն կը յայտնենք մեր խոր ցաւակցութիւնները, այս տխուր առթիւ:

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՅԻՆ, Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ

ԹԱՒՐԻԶ.— Վասպուրական մեր աշխարհի ծաղիկն էիր գարնանային, Ուշտունեաց Նորդեղ գիւղի հովիտներուն մէջ ծաղկեցար եւ Փարիզի թուխ ու մռայլ թաղերին մէջ թառամեցար:

Ապրիլ ամիս չատ սիրեցիր, բանաստեղծի դըրչով երգեր՝ ապրիլ ամսին չա՛տ գրեցիր: Սակայն աւա՛ղ, ի՛նչ դառն խաղ, ապրիլ ամսին ամպը պատեց գարուն յոյսերդ, խաւարեցաւ կեանքիդ արեւ:

Արտասուք սար բացուեր կակաչ, հովիտ ու ձոր վառ ու կանաչ, վեր կաց Օհան ու տես գարուն՝ Ուշտունեաց երկրին սիրուն:

Աղթամարայ զանգեր զարկին, ուխտաւորներ շարան – շարան ուխտի կ'երթան Սուրբ Խաչ վանքին: Վեր կաց, Օհան ձայնը կուգայ չարակաչին, խունկ կը ծխայ մէջ տաճարին, մեղրամոմը մոմակալին՝ կայծեր տալով կը պլպլայ մեր մեռելոց յիշատակին: Առ քո սիրած Աստուածաշունչ, գնա մտիր տաճարն ուխտի ու հոն կարդա «երգ երգոց»ը Սողոմոն Մեծն իմաստունի:

Կը լսե՞ս մօրդ ձայն — «Որդի՛, Օհա՛ն... գառները սար կանաչ արօտ, առատ արօտ աղբիւրին մօտ: Կէս օր եղաւ՝ կուգայ մեր հօտ, գառներ բերես մեր քէրին մօտ»:

Կը լսե՞ս հօրդ ձայն — «Որդի՛, Օհա՛ն... վերին արտը կ'երթանք դութան, կէս օրին բեր մեր ճաշն ու թան, չուշանաս հա՛, ես քեզ մատաղ, սոված կը մնան մաճկալ, հօտաղ»:

Վարդավառի տօնն է այսօր, Նարեկացու մեծ ուխտի օր, ուխտաւորներ հազարաւոր՝ ուխտի կ'երթան վանք զօրաւոր: Ժամ – պատարագ, ուխտ ու մատաղ, երգ ու նուագ, պարեր ու խաղ: Երթանք Օհան Նարեկայ վանք, երկու գլուխ «Նարեկ կարդանք»: Նարեկացին ազգային սուրբ, Նարեկայ հող, Նարեկայ քար՝ սուրբին չունչով, ջերմ աղօթքով՝ անբիծ ու սուրբ: Նարեկացու Աղօթատեղ, որուն մօտիկ է քո Նոր գեղ. դիմաց ծփղուն ու ծփծփուն՝ կը տարածուի ծովը սիրուն, ծով հայրենի վանաչխարհի, ծով Բզնունի, ծով ծիրանի՝ շրջապատուած բարձր լեռներով՝ անտառազարդ եւ ձիւնածածկ:

Լուսաբացը կը մօտենայ, մայրդ եկաւ քեզ ձայն կուտայ:

— Արշալոյսն է մեր աշխարհին, արեւ գիւպաւ Արտոս սարին, վեր կաց Օհան, գիւղի տղայ, տես աշխատանք ու եռուն կեանք՝ բոներ են մեր դաշտեր, արտեր: Ա՛հ գարուն է, ապրիլ ամիս, Օհան, որդիս, դուն չա՛տ ապրիս, կանաչ – կարմիր կապէս Օհան, քեզ չատ արեւ, հազար բարեւ, ազիզ որդի, անուշ Օհան:

Լուռ է, աւեր քո հայրենիք, քար ու քանդ է հայրենի տուն, ծուխը մարած, կեանքը մեռած: Բայց լեռները խոժոռ ցասկոտ, կատարները ազատ, ըմբոստ, գետեր խշշան եւ աղմկոտ, Անտառները մռայլ ու մութ, ծիծաղախիտ ծովը կապոյտ, հովիտն ու ձոր, ծառն ու ծաղիկ, Ուշտունեաց անուշ հովիտն ու ձոր, ծառն ու ծաղիկ, Ուշտունեաց անուշ հովիկ, Աղթամարայ խրոխտ կղզին, սրբակենցաղ Նարեկացու Աղօթատեղ ժայռի կրծքին, Վարագայ վանք արծուեբնակ, Այգեստանը կիսաւերակ, Վանայ բերդը մէջ բաց դաշտին, Շամիրայ Առուն յստակ, Մհերի դուռ յաւիտեան փակ... Այս բոլորի կարօտ սրտիդ, ազատութեան յոյսն աչքերուդ, սիրածդ ամսին, վառ ապրիլին, կանգնած սեմին կեանքիդ գարնան, մեզմէ հեռու, մեզմէ անդարձ՝ ընդմիշտ գացիր, անուշ Օհան:

Վանաչխարհի գարունն է տես, ծիլ ու կանաչ, ծաղիկ պէս պէս զարդարեր են մեր սարն ու ձոր եւ հովիտներն անդնդախոր: Ահա կ'երթանք Ուշտունիք, հայրենի գիւղ ծովուն մօտիկ, չուռ գանք սարեր, ձորեր, դաշտեր, քաղենք գարնան վառ ծաղիկներ — Ախպէրանց արուն՝ մէջ քարերուն, կարմիր կակաչ, սարի Սուսան, Անթառամ ծաղիկ՝ գոյնը սիրուն, Մեռոնածաղիկ՝ բաց կապուտիկ, Քեաֆուր վարդը Այգեստանի, Գիններբուկը Վարագայ սարի:

Այս գունագեղ ծաղիկները մէկ մէկ քաղենք, փունջեր կապենք, պսակ հիւսենք, քեզ նուիրենք, քեզ ընկեր ջան, որ չատ սիրեցիր ու թառամեցար, օտար հողին ալ թաղուեցար:

Հայրենիքի ծաղիկներու փունջ – պսակներն այդ աննման՝ թող զարդարեն քո գերեզման, քո անունը միշտ սիրելի եւ անթառամ քո յիշատակ՝ թող վառ մնան մեր սրտին մէջ, միշտ անմոռաց ու միշտ անշէջ:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

Անկախութեան տօնը Տրիպոլիոյ մէջ

ՏՐԻՊՈԼԻՍ (Սուրիա).— (Ցառաջ).— Տրիպոլիոյ մէջ այս տարի կրօնական իշխանութիւնը հրահանգեց համազգային շրջանակով, քաղաքին մէջ ազատօրէն տօնել Մայիս 28ը: Հանդէսը սարքուեցաւ Թաղ. Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ:

Ցառաջդիմասիրաց Միութեան օրիորդները եռագոյն զարդանիշ կը մատուցանէին եկողներուն:

Փայտաշէն եկեղեցին լեցուն էր մօտաւորապէս 400 ունկնդիրներով: Եկեղեցին ճակատը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշակներով:

Որոշեալ ժամուն, ազգային վարժարանի երկսեռ ուսանողները եռագոյնը պարզած հանդիսաւորէն ներս կը մտնեն յաղթականօրէն երգելով «Հեռու կեցէք դուք վախկոտներ» քայլերգը:

Օրուան նախագահը Պ. Մ. Արծրունի Ռուբինեանց Հարստութեան անկման եւ Ապրիլ 24ի [illegible] եղեռնին պատմականն ընելէ յետոյ, ըսաւ. Հայ ազգը պատերազմի ընթացքին չունէր կանոնաւոր բանակ, չունէր առատ զէնք ու վառօդ, այլ իտէալ մը, Ազատութեան վեհ գաղափարականը: Ան կռուեցաւ յանուն ազատութեան թափելով անխնայ իր կարմիր արիւնը ցեղի վերածնունդին: Մէկ միլիոն նահատակներու սուրբ նշխարներէն յառութիւն առաւ մեր ազատութիւնը Մայիս 28ին: Հարազատ պատկեր հայ ցեղի անձնազոհութեան: Օր՝ ուրախութեան եւ ցնծութեան, խրախճանքի եւ մեծարանքի: ... Մաղթենք որ Հայրենիքի վտարանդի զաւակները պատեհութիւնը ունենան տօնելու Անկախութեան տօնադարձը ի ձեռին բռնած Ազատութեան խորհրդանիշը՝ եռագոյնը:

Խմբովի արտասանութիւններ, խմբերգներ, մեներգներ ըրին դպրոցին երկսեռ աշակերտները: Ցաջող կերպով արտասանեցին Ցառաջդիմասիրաց օրիորդներէն Ա. Մահակեան, Լ. Սէրայտարեան, Տ. Գալըլեան, Հ. Մ. Ը. Մ.էն Անուշեան, Խարմանդաեան, Օհանեան, Վարդանեան, Մովսէսեան նուագով փայլ տուին տօնակատարութեան:

Պէյրութէն մասնաւորապէս բանախօսելու հրաւիրուած էր ընկեր Գէորգ Սաղճեան, որ մանրամասնօրէն նկարագրեց Սարդարապատի,— Գարաքիլիսէի ճակատամարտները, հայ ժողովուրդին տնտեսապէս քայքայուած վիճակը, Արամի երկաթէ կամքն ու քաջալերանքի խօսքերը եւ աւելցուց — Այսօր Հայաստան մը ունինք ուր մէկ միլիոն հայութիւն կայ եւ որու սահմանները չատ նեղ են: Ունինք նաեւ մէկ միլիոն հայութիւն գաղութներու մէջ որ պէտք է Հայաստան փոխադրենք: Հայաստան մը ունինք, թրքահայաստանը որ դատարկ է թէ Հայէ, թէ Քիւրտէ եւ թէ ալ Թուրքէ: Եթէ կ'ուզենք գաղթականութիւնը հոն փոխադրել, պէտք է ջանանք այլասերման վտանգէն զերծ պահել, եթէ ոչ 30–40 տարի յետոյ Հայեր պիտի չունենանք Հայաստան դրկելու: Մայիս 28ի տօնակատարութիւնները այն դերը կը կատարեն որ նոր սերունդը կը դաստիարակեն ազգային – քաղաքացիական գաղափարներով: Պէտք չէ այն հարցը տալ թէ ե՞րբ պիտի երթանք եւ տիրանանք մեր պատմական հողամասերուն: Պուլկարները, Սերպերը, Յոյները, ամբողջ հարիւր տարի կռուած են իրենց անկախութիւնը ձեռք ձգելու համար: Պէտք է սերունդներ պատրաստենք վաղուան մեծ Հայաստանին: Հայ ազատագրական ճամբուն վրայ նահատակուողներու երազները այս օրուան երիտասարդութիւնը պիտի իրականացնէ: Եթէ Րաֆֆին իր «Խենթ»ով հայկական կառավարութիւն երազեր է աւելի 50–60 տարի առաջ, հայ ժողովուրդը հիմնեց այդ երազուած Հայաստանը 1918 Մայիս 28ին: Պատի՛ւ այն յեղափոխական գրագէտներուն եւ գործիչներուն, որոնք փոխեր են Հայոց պատմութեան վերջին յիսնամեակը: Մենք քանի կը հեռանանք 1918 թուականէն, այնքան աւելի կը կապուինք անկախութեան գաղափարին: Եւ ամէն տարի աւելի մեծ շուքով պիտի տօնենք այս տօնը, ցրուած աշխարհի ամէն կողմը, մինչեւ որ իրականանայ մեր Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանի իտէալը:

Տէր Նշանեանն եւս վիճակուած էր քանի մը խօսք ըսել: Սամուէլեան կարդաց ճառ մը խանդավառօրէն: Դպրոցական մանուկներու կողմէ պատրաստուած կենդանի պատկերը արժանացաւ անվերջ քրքիջներու:

** Ընկեր Գէորգ Սաղճեան որպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջանային վարչութեան անդամ, սիրով ընդունեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաճիւղին խնդրանքը եւ Մայիս 28ի գիշերուան ժամը 9 եւ կէսին միութեան ակումբի բակին մէջ, թրնջիններու ծաղիկներուն անուշ բոյրին ներքեւ դասախօսեց, շեշտելով կարեւորութիւնը մարմնակրթանքին եւ միութեան դերին այն տեսակէտէն թէ՝ նոր սերունդը հեռու կը պահէ սրճարաններու եւ կապելաններու ազատ մթնոլորտէն:

ԴԵՐԿՈՄՍ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

Արայ Պարթեւեանի նուագահանդէսը

Շաբաթ երեկոյ Salle Gaveauն ժամադրավայրը եղած էր հայ հայ եւ օտար երաժշտասէրներուն, որոնք գրեթէ լեցուցած էին զայն, ուշադիր եւ համակիր:

Երկրորդ անգամն է՝ որ երիտասարդ եւ տաղանդաւոր արուեստագէտը այդ բեմին վրայ կ'երեւայ, ղեկավարի ճիպոտը ձեռքին:

Առաջին նուագահանդէսին առթիւ այս սիւնակներուն մէջ մատնանշած էի իր ղեկավարութեան նկատելի ճշգրտութիւնը, ինքնավստահ ու անսայթաք թարգմանութեան մը միացած:

Այդ արժէքները աւելի չեշտուած յայտնուեցան այս անգամ, իր չատ հաճելիօրէն կազմած յայտագրին կատարումի ընթացքին՝ թէ՛ օտար հեղինակներու եւ թէ՛ իր սեփական գործերուն՝ նկարագրական արտայայտութիւնները յատկանշելու աշխատանքին մէջ:

Իր մտացի ղեկավարութեան տակ 30է աւելի երաժշտասէրներու խումբը՝ բացառապէս կազմուած լարական գործիքներէ՝ մեզի տուաւ Mozartի «Petite musique dans la nuit»ն, որուն allegroն զմայլելի իր նրբութեամբ եւ զգայնութեամբ եւ մանաւանդ «Rondo»ներ երազուն խորհուրդով, ականջի եւ հոգիի հեշտանք մը եղաւ, արժեւորելով մեծ վարպետին ամենէն նուրբ յղացումներէն մէկը:

Bachի Double concert en Ré Mineurին Vivaceէն եւ allegroն հոյակապօրէն կատարուեցան — enlevé պիտի ըսէի — բառ մը որուն համապատասխան երաժշտական արտայայտութիւնը չունինք հայերէնով:

Երկարատեւ ծափեր եկան զգացնելու՝ որ ունկնդիրները անզգայ չէին մնացած այդ գործերուն ներդաշնակ ու կատարեալ ներկայացման:

Առաջին մասը կը վերջանար Պարթեւեանի ընդլայնած «Լուսնակն անուշ» եւ «Շողեր ջան»ով:

Այդ երկու ծանօթ կտորներուն շուրջը երիտասարդ երգահանը հիւսած է քմահաճ ու սիրուն շրջանակ մը՝ նոր երանգներու ներդաշնակութեամբ, եւ տպաւորիչ՝ զգայնութեան շնորհալի արտայայտութիւններով:

«Շողեր ջան»ի վերջին մասին պարական բնոյթը կը վերածուէր մեղեդիի մը յատկանիշներուն՝ առանց կորսնցնելու սակայն զուտ երաժշտական արժէքը:

Պ. Ժ. Օնօռա՝ որ կը նուագէր սրինգի բաժինը՝ արժանացաւ ջերմ ծափերու:

Bachի կտորին մէջ մասնաւորապէս գնահատուեցաւ մեր ծանօթ արուեստագիտուհի Օր. Լ. Տէմիրճեան որուն դասական ջութակը ծանօթ է բոլորին — եւ գեղահաս Օր. Երամեան, որ իր հմայիչ արուեստակցին քովը կրցաւ նրբօրէն եւ գնահատելի կարողութեամբ տանիլ իր մասը:

Յայտագրին երկրորդ մասը կը բաղկանար — բաց ի Vivaldiի Concerts en la Mineurէն — հայկական կտորներէ:

Վերոյիշեալին մէջ Օր. Տէմիրճեան յայտնուեցաւ դարձեալ իր անքննադատելի ոճով եւ մեքենականութեամբ՝ մանաւանդ Largoին մէջ, ուր երգեհոնին հետ առանձինն ստեղծեց գրաւիչ մթնոլորտ մը, հոգեկոյզ ներդաշնակութիւններու ծփանքներով օրօրուն:

Պարթեւեանի կրօնական եղանակները ունկնդրուեցան ինքնամփոփ եւ վերացած:

Այդ պահուն ըմբռնելի եղաւ թէ ինչ երաժշտական գեղեցկութիւններ կան մեր մեղեդիներուն մէջ — այլակերպուած ու խեղաթիւրուած հայ տիրացուներու բերնին մէջ: Ու երեւակայեցի հայ եկեղեցի մը՝ ուր այդ զմայլելի եղանակները պիտի նուագուէին այսպէս, տպաւորիչ, վսեմ, մեծ երգեհոնի մը [illegible] նօթերը դըրկուած ջութակներու մարդկային տառապանքի հոգիներէն փրթած հեծեծանքներուն:

Չէ՞ որ երաժշտութիւնը ինքնին, իր էութեամբ հոգիներու պատարագն է, մատուցուած Անիմանալիին գերագոյն խորհուրդին առջեւ:

«Ալէլուիա»ն կրօնական նկարագրին նուազ հարազատ թուեցաւ: Իր կազմաւորութիւնը կը պարունակէր տարրեր՝ որոնք պահելով հանդերձ մեղեդիական բնոյթ՝ կը կրէին աշխարհիկ նախադասութիւններու նկարագիրը:

«Պինկէօլ»ը — որ կը լսուէր առաջին անգամ — կը կրէր լայն ու կարեւոր ներդաշնակութեան մը յատկանիշը, թէեւ — saccadi — հատընդհատ մաս մը՝ մանաւանդ Պ. Քէչէճեանի երգի բաժնին մէջ — կը նեղէր ընդհանուր խաղաղ ու լայն դաշնաւորումը:

Ուշագրաւ եղան Պարթեւեանի երկու նոր հեղինակութիւնները՝ գրուած ջութակի համար՝ եւ որոնց մեծ յաջողութեան նպաստեց Օր. Տէմիրճեանի հմայիչ ճպոտը:

Մասնաւորապէս գեղեցիկ եւ տպաւորիչ էր «Հովը» ուր երիտասարդ հեղինակը դրած էր գնութեան սուր զգացումի մը արտայայտութիւնները, ոյժի եւ ողբերգութեան տարրեր՝ միացած ճոխ գոյներու եւ երանգաւորումներու գնահատելի կարողութեան:

Յայտագիրը կը փակուէր «Արաքս»ով եւ «Մանուկի երգ»ով: Առաջինը զարդանկարուած էր հեղինակին երեւակայութեան սահեցած հաճելի շրջագիծերով, ու երկրորդը ուշագրաւ իր լայն, խռովայոյզ accordներով:

Հոգեկան բաւարարութեան մը զգացումով համակուած հասարակութիւնը իր ոգեւոր գնահատանքի ծափերը չխնայեց մեր երիտասարդ արուեստագէտին եւ իր ընկերներուն:

ՀՐ. ԱՂԵԱՆ

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿՐՃԱՏՈՒԻՆ 100ԻՆ 25

Էքօ տը Տամաս իր 1 յունիսի թիւին մէջ կը գրէ.—

Իր յառաջիկայ հետեւանքներու տեսակէտէն, երէկ առաւօտեան նիստը թերեւս կարեւորագոյնը եղած պիտի ըլլայ վերջացող նստաշրջանին:

Ճէզիրէի երեսփոխանը բեմ կը բարձրանայ եւ ծրագիր մը ներկայացնելով կը պահանջէ նոր վարկեր, որոնց տասը հազար ոսկին հակամալարիական պայքարին եւ 24 հազար ոսկին [illegible] աշխատանքներուն համար:

Ելմտական նախարարը, իր կարգին բեմ գալով, կը պատկերացնէ պետական գանձին վիճակը եւ անյաղթելի դժուարութիւնները:

Ան կը ցուցնէ թէ կառավարութեան համար երեք լուծումներ կան. կամ փոխառութիւններու դիմել, որ վնասակար կը նկատուի Սուրիոյ շահերուն. կամ տուրքերու բարձրացում, որ համապատասխան չպիտի ըլլար հարկատուներու կարողութեան եւ կամ պետական ծախքերու կրճատում, որ իբրեւ միակ իրագործելի լուծումը կը թուի կառավարութեան:

Նախարարը կը յիշէ թէ պետական պաշտօնէութիւնը կը ստանայ [illegible] միլիոն ոսկի, այսինքն ընդհանուր պիւտճէին երկու երրորդ մասը:

Եւ, հետեւաբար, միայն պաշտօնէութեան թիւը կրճատելով եւ գոյացած խնայողութեամբ է որ կառավարութիւնը պիտի կրնայ ներկայ տագնապին դիմադրել:

Այս հարցի վիճաբանութեան ընթացքին տեղի ունեցաւ ցաւալի միջադէպ մը:

Հալէպի երեսփոխաններէն Պ. Ճա[illegible] ցաւ զգալով կառավարութեան տեսակէտին վնասակար հանդամանքէն եւ անոր դժգոհեցուցիչ հետեւանքներէն, միջամտեց եւ ուզեց որ այդպիսի որոշում մը չի տրուի: Ելմտական նախարարն ու Պ. Ճանէի երկուքն ալ [illegible] նալով իրենց տեսակէտներուն վրայ, հակախօսութիւն մը սկսաւ երկուքին միջեւ: Ճնշող մթնոլորտի մը մէջ [illegible] անհաճելի խօսքեր փոխանակեցին:

Բազմաթիւ երեսփոխաններ, իրենց թեր ու դէմ արտայայտութեամբ մասնակցեցան այս բուռն վիճաբանութեան:

Խորհրդարանի նախագահը [illegible]

...ւեցաւ ատեն մը դադրեցնել նիստը։

Քիչ յետոյ, մթնոլորտը թեթեւացնելու խաղաղած ըլլալով՝ ելմտական նախարարը պահանջեց որ քուէարկուի պետական պաշտօնեաներու ներկայ թիւը 25 առ. համեմատութեամբ կրճատելու ծրագիրը։

** Սուրիոյ մարզպանութեան ընդհանուր քարտուղար Պ. Հէլլօ յունիսին տեսակցութիւն ունեցաւ Պէյրութի առեւտրական սենեակի նախագահութեամբ պէյ Տաուզի եւ Հալէպի առեւտրական սենեակի նախագահ Սէլիմ պէյ Ճամպէրթի հետ։ Մարզպանութիւնը եւ առեւտրական սենեակները համերաշխ մթնոլորտի մը մէջ պիտի ուսումնասիրեն ներկայ տնտեսական տագնապի լուծման համար։

Վերջերս բաւական ծանր վէճ մը ծագած էր մարզպանութեան եւ առեւտրական սենեակներու միջեւ։ Այժմ, կը հասկցուի որ տագնապը լուծուած է եւ յարաբերութիւնները բարւոքած են։

** Թուրքեւսուրիական կալուածներու գրասենեակին պետ Պ. Քրիզար, որ անցածները Լիբանան մեկնած էր Թուրք կառավարութեան ներկայացնելու համար Թուրքիա կալուած ունեցող Սուրիացիներու թղթածրարները, վերադարձած է Սուրիա։

Պ. Քրիզար Թուրք կառավարութեան յանձնած է բոլոր թղթածրարները եւ ամիս մը վերջ պիտի ստանայ պատասխանը։ Յանձնուած թղթածրարներու թիւն է 598։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՓՈՒԺԷԻ ՄԷՋ

—•—

ՓՈՒԺԷ ՍԻԽՌ ԱՌԺԱՆ, (Յառաջ)։ — Անկախութեան տօնը մեր գաղութին մէջ ալ տօնուեցաւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Զաւթօ Շէրօ» խումբին եւ մասնակցութեամբ Տրակինեանի «Դանիէլ Վարուժան» խումբի ընկերներուն, գործարանի չքեղ սրահին մէջ։ Դուռին վրայ կը ծածանէին Հայկական եւ Ֆրանսական դրօշակները։ Բեմին մէջտեղը դրուած էին Քրիստափորի, Արամի եւ ուրիշ հերոսներու նկարները, շրջապատուած զոյգ դրօշներով։ Գաղութը մեծով եւ փոքրով եկած էր լսելու ազատութեան խօսքը։

Նախագահ ընկեր Երուանդ Թերզեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր Հայրենիք» խմբերգով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին նշանակութիւնը եւ փառաբանեց ազատագրական պայքարը։

Արտասանեց փոքրիկն Տարօն Նուբիճանեան՝ «Հայդուկ եմ ես, Դաշնակցական»։ Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին տիկին Պ. Քէլէշեան եւ Պ. Պ. Կարապետ եւ Յովսէփ Թօզլեան իր գեղեցիկ արտասանութիւններով,— «Խաղաղութիւն ձեզ, սուրբ մարտիրոսներ» եւ ընկեր Ա. Ահարոնեանի «Աշուղ»ը։ Արտասանեց նաեւ սկաուտ Անդրանիկ Խլղեան։ Տրակինեանի ընկերներուն կողմէ եւս արտասանութիւններ եղան։ Օր. Վարսենիկ եւ երկու փոքրիկ եղբայրներ, Եղուարդ եւ Երուազ Թէքրղեաններ երգեցին։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Ազգին Մարտիրոսեան, որ պարզեց մեր ազատագրական պայքարին ծալքերը, սկիզբէն մինչեւ մայիս 28։

Ընկերը եզրակացուց.— Այսօր թէ արտասահմանի եւ թէ հայրենիքի ժողովուրդին աչքերը ուղղուած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որմէ կը սպասեն ազատութիւնը։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պիտի պայքարի իր բոլոր միջոցներով, թէ ներքին եւ թէ արտաքին թշնամիներուն դէմ, մինչեւ որ իրականանայ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի մեծ գաղափարը։

Բանախօսութենէն վերջ սկաուտ Անդրանիկ ներկայացուց ընկեր Ա. Ահարոնեանի «Ուխտաւոր»ը, որ խոր տպաւորութիւն ձգեց։ Ընկեր նախագահը հանդէսը փակեց խրախուսելով ժողովուրդը որ չէր ուզեր բաժնուիլ։

Արարատ

■■■

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊԷԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

—•—

ՊԷԼՖՈՐ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Վաղդէն խումբի կողմէ կազմակերպուած էր Մայիս 28ի տօնը, որ աննախընթաց ոգեւորութեամբ կատարուեցաւ։ Շաբաթ իրիկուն հաւաքուած էինք, ընկերներ եւ համակիրներ, Քաֆէ Մուզի մէջ եւ պահ մը մոռնալով գործազրկութեան ցաւը, ուրախացանք մեծ տօնին առթիւ, բոլորս մէկ սիրտ մէկ հոգի կերանք խմեցինք, երգեցինք յեղափոխական եւ ազգային երգեր։ Եղան արտասանութիւններ, յաջող պաւէշտ մը, Պ. Գոչունեան իր կամաւորական կեանքէն պատմութիւններ ըրաւ, զուարթ կատակներով խնդացուց ներկաները։ Օրուան տօնին առթիւ բաժակաճառեր արտասանուեցան, մինչեւ լոյս տաք մթնոլորտի մէջ իրար սփոփեցինք։ Կիրակի կէսօրին ժողովուրդը խումբերով կը դիմէր սրահը։ 10 վայրկեան վերջ արդէն սրահը լեցուած էր։ Բոլորին կուրծքին՝ եռագոյնը կը փայլէր։ Հանդէսը բացաւ ընկեր Պ. Տէմիրճիպաշեան համառօտ կերպով բացատրելով օրուան տօնը։ Յետոյ հրաւիրեց օրուան բանախօսը Ընկ. Կ. Տայեան մանաւորաբար Լիոնէն հրաւիրուած։ Յարգելի ընկերը բացատրեց Մայիս 28ի մեծ օրուան նշանակութիւնը։

«Մենք մեծ զոհողութեամբ ձեռք ձգեցինք անկախութիւնը, ունեցանք մեր հայրենիքը, մեր դրօշակը, բայց քաղաքական պայմաններու բերումով կորսնցուցինք անկախութիւնը եւ ժողովուրդին մէկ մեծ մասը դարձաւ գաղթական։ Սակայն վառ է հաւատքը թէ պիտի ունենանք դարձեալ Հայաստանը, միացեալ եւ անկախ»։ Եղան արտասանութիւններ Պ. Կ. Ոչխարեան, Պ. Գրիգոր Դրինկեան, պզտիկներ Պօնախարթեար, Գոչունեան եւ Պ. Ա. Ապոհովեան յաջող կերպով ազգային կտորներ նուագեց ջութակի վրայ։ Պ. Գոչունեան մեներգեց, ներկայացուեցան խիստ ծիծաղաշարժ երկու պաւէշտներ։ Ժամը 6ին հանդէսը լրացաւ, ամէն մարդ իր հետ կը տանէր անկախութեան ցանկութիւնը։

Իրիկունը ընկերահամակրական զասախօսութիւն մը եղաւ, ընկեր հիւրը մանրամասն բացատրութիւններ տուաւ մեր ազգային եւ քաղաքական կեանքին մասին։

Լրատու

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ.— Գրեց՝ Լութեր։ Պէյրութ. 1933։ Հրատ. Ուրֆայի Հայր. Միութեան։ Վաւերական պատմութիւն մը՝ 266 էջ եւ պատկերազարդ։ Գին 15 ֆրանք։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Պոլսոյ առեւտրական եւ արմտիքի սակարանը հրատարակած է 1932 տարուան վիճակագրութիւնը տարեգիրք մը։

Համաձայն այդ վիճակագրութեան 1932ի ընթացքին Թուրքիոյ երկրագործական արտադրութիւնները եղած են.—

ԱՓԻՈՆ.— 127 թօն արտադրած է երկիրը։ Համեմատած վերջին 10 տարիներու, 1932ի բերքը ամենաքիչն է եղած։ Գիները եղած են 782,52 — 12,722։ Տարեգիրքը կը բացատրէ թէ ինչու բարձրացած են գիները։ 1932ին Թուրքիա արտածած է հազիւ 206 թօն, ինչ որ աւելի առջի տարուան 40 առ հարիւրն է։

ԳԱՐԻ.— 1932ին Թուրքիա 89,317 թօն գարի արտածած է։ Տարուան փակման գին էր 4.20 ղրշ.։ Անցեալ տարի գարիի բերքը եղած է 1,045,000 թօն։ 1931ին 600 թօն աւելի էր։

ՑՈՐԵՆ.— 1931ի տարին փակուեցաւ 4,5 ղրշ.ով։ 1932ը՝ 6.58 ղրշ.ով։ Տարեգիրքը կ'ըսէ.— «Ասկէ մինչեւ երեք տարի առաջ արտածման նիւթերուն մէջ ցորենի մասին խօսիլ կարելի չէր։ Թուրքիա այն ատեն ցորեն եւ ալիւր ներածող էր. այժմ արտածող է։ 1930ին արտածեց 7000 թօն, 1931ին՝ 17000 թօն, իսկ 1932ին՝ 31614 թօն»։

ԿԱՂԻՆ.— Տագնապին ազդեցութիւնը ամէնէն որոշ զգացող ապրանքը կաղինը եղած է։ Մինչեւ 1931ի վերջերը 1913ի մակարդակէն վերմնացող գինը 1932ի առաջին ամիսներէն սկսեալ իջաւ։ Արտածման մէջ, աւելի առջի տարուան հետ բաղդատմամբ, 31 առ հարիւր նուազում մը կայ։ Իսկ օխա գլուխ 31–44 ղրշ. իջած է գինը։ Այնպէս որ միւս արտադրութեանց չորս տարուան ընթացքին կրած վնասը մէկ տարուան մէջ ըրաւ կաղինը։ Նախապատերազմեան արտադրումի չափը պահած է երկիրը։ 1932ին արտադրութիւնը եղած է 4,600 թօն։

ԲՈՒՐԴ.— 1932ի թիֆթիկի արտածումը վերջին տարիներու մեծագոյն թիւը կը կազմէ։ Մեծ մասը Ռուսիա կը ղրկուի։ Արտադրութիւնը եղած է 3800 թօն եւ ամբողջովին արտածուած է։ Ծախուած է մինչեւ 10 ղրշ.ի։ Հետզհետէ տեղական սպառման վայրեր կը գտնէ։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ.— 1932 տարուան ընթացքին եղած արտածումներու ընդհանուր պատկերը՝ ոսկեդրամով.

Աֆիոն	174.091
Գարի	372.447
Կաղին	748.278
Թուզ	378.028
Չամիչ	1138.809
Բամպակ	295.859
Թիֆթիկ	176.026
Բուրդ	138.295
Ծխախոտ	2901.318
Հաւկիթ	864.377
Ձէթ	83,192

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԽԵՑԻՆ ԵՕԶԿԱՏԻ ՋԱՐԴԱՐԱՐ ՔԷՄԱԼԸ

Կարսի նախորդ երեսփոխան Աղա Օղլու Ահմէտ պէյ, Ագըճի մէջ իր յուշերուն կարգին կը պատմէ հետեւեալ դրուագը.—

Ընդհ. դատախազ Խարալամպօս էֆ. մահապատիժ պահանջեց դայմագամ Քէմալ պէյի համար, բայց դատարանը կը վարանի, հանրային կարծիքին յուզումէն վախնալով, մինչդեռ կառավարութիւնը կ'ուզէ «զոհ» մը ընել Հայերուն համար։

Այսօր Յունաստանի անկախութեան տարեդարձն է, բայց Յոյները եւ Հայերը չըրին սպասուած ցոյցերը։

Այսօր (10 ապրիլ 1919) Քէմալ պէյը Պայազիտ տարին կախելու։ Լացինք բոլորս բանտին մէջ։ Հայերը բազմութեամբ եկած էին Պայազիտ եւ հեղնանքով կը ծափահարէին կախուողը։ Սակաւաթիւ իսլամներէն մէկը պոռաց.

— «Ինքզինքդ ամուր բռնէ, Քէմալ պէյ»։ Իրաւ ալ ամուր կեցաւ եւ երդում ընելէ յետոյ թէ անմեղ է, պոռաց. «Մե՛ղք»։

ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆ ԱՅՐԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

(ՎԷՊԻ ՆԻՒԹ)

■■■

Մաուրիաք կը գրէ թէ տիկին Ռոտրիկէզ, ծանօթ գրագիտուհի մը, սպաննեց իր երիտասարդ աղջիկը, նոյնպէս գրող մը, երբ կը քնանար անկողնին մէջ։

Տիկին Ռոտրիկէզ ամուսնացած էր մէկու մը հետ, որմէ բաժնուեցաւ մեղրալուսնէն քանի մը ամիս յետոյ, յանկարծ խոր ատելութեամբ մը լեցուած ինչպէս իր ամուսնոյն, նոյնպէս բոլոր այրերուն հանդէպ։ Շուտով այդ ատելութիւնը փոխակերպուեցաւ իր մէջ վարդապետութեան մը։ Ու գրական եւ հրապարակագրական իր աշխատութիւններուն մէջ տիկին Ռոտրիկէզ այնուհետեւ քարոզեց սեռային այնպիսի դատախարակութիւն մը, որ զանց կ'առնէր այրերու կարեւորութիւնը ընկերային կեանքի մէջ։ Քանի մը ամսուան կենակցութիւնը իր ամուսնոյն հետ՝ իրեն պարգեւած էր աղջիկ մը, զոր մեծցուց իր գաղափարներով։ Մանկամարդ օրիորդը, գեղանի եւ խելացի, մօր նման սկսեր էր պժգալ այրերէն։ Մայր ու աղջիկ պարբերականներու եւ թերթերու մէջ յաճախ վիճաբանութեան կը մտնէին այրերու դէմ իրենց ատելութեան վարդապետութեան մասին։ Սակայն, յանկարծ, օր մը, մայրը կը նշմարէ որ իր աղջիկը սիրահարած է երիտասարդի մը։

Երեւակայեցէք կատաղութիւնը մօր որ իր բնախօսութիւնը ապրեր եւ ապրած էր, եւ ըմբոստութիւնը աղջկան, որ բնախօսութեան տենդն էր սկսեր։

Ծանր եւ սպառնական վիճաբանութիւններ։ Աղջիկը, որ մօտ օրէն կ'աւարտէր Մաուրիսի փաստաբանական համալսարանը, ի վերջոյ կ'որոշէ բաժնուիլ իր մօրմէ, հրաժարիլ այրատեցութեան իրենց վարդապետութենէն եւ կապուիլ իր սիրած երիտասարդին։

Գիշեր մը, նախանձայոյզ եւ կատաղի մայրը, ատրճանակի քանի մը հարուածով կը սպաննէ իր աղջիկը, երբ ան կը քնանար իր սիրած երիտասարդն երազելով։

Կը սպաննէ եւ կ'երթայ անձնատուր ըլլալ ոստիկանութեան։ Այս ոճիրը մեծ յուզում պատճառեց Մաուրիսի գրական շրջանակներուն մէջ։

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ

(Գրեց՝ Փ. Միքայէլեան, Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2)

Շատ սիրեցի «Արե՛ւ, Արե՛ւ»ը,— անկեղծ, խոր, գեղեցիկ գիրք մը, երկրորդ յաջող գործը նոր սերունդին, Շահնուրէն ետքը։

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Սերունդի խնդիր

—•—

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ. (1 յունիս).

— «Տարօրինակ մտավախութիւն մը կայ։ Կը զգուշանանք նոր ուժեր առաջ քաշելէ։ Կը վախնանք, յաճախ անըմբռնելի կասկածամտութեամբ մը, պատասխանատու աշխատանքներու կանչել նոր հասնող երիտասարդութիւնը։ Եթէ յաճախ երիտասարդութիւնն է որ աշխատանքէ կը փախի ու կը զգուշանայ բաժին ստանձնել հանրային աշխատանքներու մէջ, երբեմն ալ մենք ենք որ կ'արհամարհենք անոնց պատրաստակամութիւնը։ Կը վախնանք աշխատանք վստահիլ անոնց։

Հանրային բոլոր ասպարէզներու վրայ միշտ հիներն են։ Անոնք որ յոգնած են տարիներու ծանրութեամբ, կամ որոնք իրենց խօսքը ըսած են վաղուց։ Խոնջ, յաճախ ծերանալու այլեւս անընդունակ, անոնք կը յամառին մնալ պատնէշին վրայ, մերժելով իրենց դիրքերը յանձնել նոր հասնող տղոց։ Հաւատք չունին կարծես նորերու վրայ. չունին եւ վստահութիւն նոր սերունդին յանձնելու սրբազան աւանդը, ու անոր ձգելու պատասխանատուութիւնը դատին։

Սերունդ մը առաջ՝ հազիւ երիտասարդ էին հայ ազատագրական շարժման առաջնորդները։ Անոնք որ իրենց սերմը նետեցին ու անոնք որ իրենց ուսերուն վրայ առին կռիւը։ Քրիստափոր, Զաւարեան կամ Ռոստոմ, ուսանողական գրասեղաններէն հազիւ բաժնուած, շարժման գլուխն էին արդէն, ու իրենց անձին իսկ օրինակով կախարդեցին սերունդը որ իրենց հետ կը ծագէր։ Ու անոնք որ հետզհետէ եկան կ'արուանին միանալ՝ հայ կեանքի մէջ դրոշմելով իրենց գիծը, ու ստանձնելով հայ հանրային կեանքի բովանդակ մտահոգութիւնը, նոյնպէս երիտասարդներ էին, որոնք չը վախցան աշխատանքէն, պայքարի եւ զոհաբերութեան տաժանքներէն, եւ կրցան բովանդակ ժողովուրդ մը վարակել սրբազան ուխտով։

Ու սերունդ մը աւելի առաջ, դարձեալ երիտասարդներ էին որ հայ ժողովուրդի վերածնութիւնը կերտեցին։ Երիտասարդներ էին որ, սահմանին երկու կողմը, յառաջապահները եղան լոյսի պայքարին։ Խաչատուր Աբովեան, Միքայէլ Նալպանտեան, Ստեփաննոս Նազարեան, Քամառ — Քաթիպա համալսարանական գրասեղաններուն վրայ սկսան մեծ երկունքը ոռճալ, ու զոլրոցը թողած չթողած պարզեցին պայքարի դրօշը։ Երիտասարդ շարժման գլուխն էին անոնք։ Ու ապա Նահապետ Ռուսինեան, Գրիգոր Օտեան, Սերվիչէն կամ Ագաթոն երիտասարդ իսկ չկային երբ փոթորկեցին թրքահայ կեանքը, նոր նըշանաբաններու գեղեցկութիւնը քարոզելով, ու իրենք իսկ լծուելով ճիգի ու տքնութեան։

Իսկ մեր այժմու սերունդը այնտեղուանքը չէ։ Խօսք կուտայ հանրային աշխատանքներէն։ Խորթ կը զգայ ինքզինքը հայ կեանքին ու անոր բախումներուն։

Խրամատ մը կայ հիներուն եւ նորերուն միջեւ որ կը լայնայ երթալով։ Երկու սերունդ, որ անդոհանքի եւ յուսաբեկութեան միեւնոյն օրերը կ'ապրին, բայց արդէն չեն ճանչնար զիրար։

Նորերը անհաղորդ են իրենցմէ երէցներուն յուզումներուն եւ տեսիլքներուն, ու երէցները արհամարհանքով, անվստահութեամբ լեցուած դէպի նորերը։ Ասկէ է որ տարէցները կը մերժեն իրենց դիրքերը զիջիլ նորերուն, ու հայ հանրային կեանքին պատասխանատուութիւնը յանձնել անոնց։ Ասկէ է որ միշտ միեւնոյն մարդիկը կը տեսնէք թերթերուն գլուխը ու բեմերուն վրայ, ղեկավար մարմիններուն մէջ եւ պայքարներու ճակատը»։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑԱՍՈՒՄ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

—•—

Ինչպէս գրած էինք, ամբողջ Յունաստանի մէջ ընդհանուր ցասում պատճառեց Վենիզելոսի դէմ սարքուած մահափորձը։ Բուռն լեզու կը գործածեն ընդդիմադիր թերթերը։ Սելանիկի «Մակեդոնիա» կը գրէ այս առթիւ.

Մարդասպաննե՛ր։ Փորձեցիք երէկ-երկրորդ անգամն ըլլալով — Յունաստանը փառաւորած մարդը մեռած տեսնելու ձեր արիւնալի ցանկութիւնը եւ ուզեցիք սպաննել զայն։ Կ'առնար ձեր մամուլը.

— «Այնքան ատեն որ անիկա կ'ապրի, չպիտի վայելենք մեր յաղթանակը։ Վենիզելոսը պէտք է ալրելէ դադրի»։ Ասիկա կը պոռայիք չորս հովերուն եւ չէիք ծածկեր ձեր անարդ նպատակները։ Արեան ծարաւի էիք։ Կառավարութիւնը վրէժի պապակովը կ'այրէր եւ կ'ուզէր որ արիւն թափի։ Երեսփ. ժողովը կը մռնչէր.— «Ինչո՞ւ կը պահէք։ Սպաննեցէք զայն» ... Եւ ամբողջ մթնոլորտը լեցուած էր սպառնալիքներու, սպառնալիքներու եւ մարդասպաններու կառավարութեան կուսակցներուն արիւնարբու բնազդներու գրգռութիւններով։ — «Չկա՞յ Յոյն մը, որ սպաննէ զայն»...։

Եւ գտնուեցան քանի մը չարագործներ, որոնք ուզեցին գործիքը ըլլալ այս վատ կառավարութեան, որ իր փրկութիւնը, Յունաստանի մեծ զաւակին մահուան մէջ կը գտնէր։ Որո՞ւ հոգ, որ անոր մահը, անլուր աղէտ մը պիտի նշանակէր ազգին համար։ Որո՞ւ հոգ, որ կատաղօրէն պիտի պայթէր ներքին պատերազմը եւ երկիրը պիտի մխրճուէր սուգի մէջ։ Կուսակցութիւնը պիտի շահէր։ Պէտք ողջունէր իր յաղթանակը։ Պիտի բերէր թագաւորը եւ ազատ պիտի ըլլար բռնօրէն իշխելու ժողովուրդին վրայ։

Գնդակները սակայն վրիպեցան նաեւ այս անգամ ու չկրցան կարել մեծ ղեկավարի կեանքին թելը։

Ա՛յ, անարգ մարդասպաննե՛ր... Աստուած կայ անոնց համար, որոնք իրենց ամբողջ կեանքը տուած են հայրենիքին համար աշխատելով։ Աստուած կայ այսպիսիներու համար ու կը պաշտպանէ զանոնք։ Իսկ ձեզ համար գոյութիւն պիտի ունենայ այնպիսի անողոք պատիժ մը, որ չպիտի կրնաք իսկ երեւակայել։ Ձեր բոլորին արիւնը չպիտի բաւէ հատուցանելու ձեր նոր ոճիրը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ՈՒՐԻՇԻ ԳԵՂԻՆ ԵՍ ԱՂՋԻԿ ՉԵՄ ՏԱՐ

—•—

Քուլլի Գիրգորը լուռ բայց անհամբեր շարժուձեւերով ըսել կ'ուզէր թէ ամէն ինչ գիտէ։ Բնակարանէն ան կատուներուն պէս օճախին քովը նստիլ խորհիլը շատ կը սիրէր, բայց Արաքսին լացէն ազդուած՝ Եղսա քուրուքին տունը գալէն ի վեր սենեակին չուրջը դարձաւ ու դարձաւ, սա ի՞նչ օրէնք է, ի՞նչ արդարութիւն, առանց աղջկան բան մը ըսելու ուժեմ — չուժեմ տղոցը կ'ելլեն աղջիկ տալու, պատուոյ խօսք կուտան, ան ալ ուրիշ գեղ, ծօ մեր գեղին մէջ տղա՞յ կը պակսի, մեղքը չէ՞ մեղի, ամօթ չէ՞ մեղի, որ տանիկ աղջիկ ուրիշ գեղի տանք։

Այսպէս խորհելով սկիզբն հետ մէկ կը քաշէր սրտի խորէն հողոցը, եւ Օրիորդը գլուխը հակած իր մեծ մամիկի ձախ ուսին վրայ դեռ կը հեկեկար։

— Բաւ աղջիկս, մամիկդ քեզի թող մատաղ ըլլայ, ի՞նչ ունիս, ըսէ։

Քուլլի Գիրգորը ալ չհամբերեց, պոռթկաց մէկէն։

— Քա Եղսա, ինծի հարցուր որ ըսեմ, գիմացի գեղէն անցեալ օր եկող մարդիկը այսօր նորէն են եկած, եւ Արաքսիին ձեռքը խնդրած, հայրն ու մայրը առանց մէկու մը հարց փորձ ընելու Արաքսին տալու կամք են ըրած։ Շիտակը ինծի ոչ խօսիլ կ'իյնայ եւ ոչ ալ ուրիշ բան, բայց մարդ այս տեսակ անարդար գործին առջեւ չի կրնար ինքզինք զսպել։ Ծօ՛ մեր գեղին մէջ տղա՞յ կը պակսի, բոլորը մէկ մէկ արսլանի կտոր, ելլեմ ուրիշի գեղին տանիկ աղջիկ տամ, մէկ մըն ալ եկէք դուք ձեր աղջկան կամքն հարցուցէք թէ տղան կ'ուզէ՞։

Եղսա քուրուկը այդ օրը ծոմ էր, եւ բարկութենէն եւ նեղութենէն, ինքն ալ չգիտցաւ թէ ինչպէս ոտքի ելաւ կանգնեցաւ, գաւաթ մը ջուրը խմեց ու անցաւ, չիտակ մը քալեց վերի սենեակը։

Սենեակին դուռը ինչո՞ւ այդ ժամուն գոցուած կը մնար... Միտք մը յղացաւ, հեւացող շունչը հազիւ զսպած զանգաղ ու ծանր քայլով մօտեցաւ ու գոցուած դուռին ետեւ դիրք բռնեց, ականջը դրան ծակին մօտեցուց, ու համբերութեամբ ու նեղսրտութեամբ մտիկ կ'ընէր, թէ ի՞նչ կը խօսուէր։

— Իմ խօսքս մէկ է, տղան քիչ թէ շատ խելացի տղայ, իրենց գեղին մէջ առոնցմէ հարուստ չկայ լսած եմ, գուն, Համբիկ աղա, մի ըսեր անցնիր, երկու անգամ է որ երեք հոգի մէկէն են ղրկած, օրէնքով եկած աղջիկ են ուզած, առանկ բաները բախտ է, կնիկ բախտ, Համբիկենց տանը ես աղջիկ չտամ, որո՞ւ պիտի տամ։

— Քա՛ մարդ, ես ալ քու գաղափարէդ եմ, միայն կ'ուզեմ որ Արաքսին մեր քով կանչենք ու սանկ հասկցնենք, չտեսա՞ր երէկ մինչեւ իրիկուն երեսը կախած միշտ կը պտտէր, վայրկեանի մը իսկ մեր հիւրերուն քով կենալ չուզեց, անոնք ալ մարդ են, վերջը երթան նէ մեզի ի՞նչ կ'ըսեն։

— Անոնք բոլորը արդէն ատենին ես խորհած էի, կերպով մը իրեն ալ հասկցուցի, որ մեր հիւրերը ուրիշ տեսակ են... եկուր տես որ մենք մեր աղջիկը մարդու տեղ դրինք, երկու խօսք ըսինք, չուտ մը երեսը կախեց ու դըրնաց։ Խօսքս մէկ է, քանի որ իրենց մէկ մը խօսք տուի, ըմնցաւ գնաց։

Եղսա քուրուկը իր համբերութեան ինքն ալ զարմացած, դուռին ետեւէն դեռ մտիկ կ'ընէր։ Ես ալ աղջիկ ու հարս եմ եղեր, առանց իմ կամքիս հայրս ոչ մէկին ինծի տալ ուզեց, տեսնեմ դուք ինչպէս ուրիշի գեղին ուրիշի տղին Արաքսիս կուտաք։

— Այսպէս խորհելով Եղսա քուրուկը դուռը կամաց մը բացաւ ներս մըտաւ, ու հպարտօրէն, արհամարհական նայուածք մը նետելով տղուն ու հարսին վրայ, անցաւ անկիւնը նըստաւ։

Այր եւ կնոջ միջեւ լուրջ կասկածանքի ծանր ակնարկներ փոխանակուեցան։

Քանի մը անգամ հազ կեղծելով, իր նստած տեղէն ելաւ ու ընդոստ ոտքի կանգնեցաւ մեր մեծապատիւ Կարապետ աղան։ Սենեակին չուրջը մէկ երկու շրջան, քանի մը անկապ խօսք ընելէ վերջ, եկաւ ու մօրը քովը նստաւ։

— Է՛հ, մայրիկ, տեսնեմ դուն ինչ պիտի ըսես, երէկ մեր տանը Համբիկենց կողմէն հիւրեր ունէինք, չիտակը սանկ չենքով չնորհքով մարդիկ կ'երեւին, առջի գալերնուն թէեւ մերժեցինք, բայց ես այս անգամ լաւ մըտածեցի որ մեր Արաքսին Համբիկին տղուն շատ շատ յարմար է, գեղին մէջ հարուստ տունի, գիրքի տէր, հապա Մարգո՞սը, հասակ մը ունի որ այս դուռէն ներս չի կրնար անցնիլ։ Նամակ մը ինչպէս գրուած ալ ըլլայ անհոգ ձեռքը տուր, ջուրի պէս կը կարդայ կուտայ։ Շիտակը առանց շատ շատ հաւներ եմ, ասկից աւելի լաւ փեսացու մենք չենք կրնար գտնել, անանկ որ հիմա...

— Ոչ ես կը ճանչնամ, ոչ ալ ան. քաղաք երթալէս օգուտ էք քաղեր, առանց մէկու մը բան մը ըսելու ձեր գլխուն ելեր գործեր էք տեսեր, ես ատանկներուն ոչ թէ Արաքսիս՝ մեղքս ալ չեմ տար, Թոփալ Համբիկը հարուստ է եղեր, տղուն հասակը երկայն է եղեր. անկիրթ լեզուին կոխակի կուզին ի՞նչ կ'ըսես հապա, ոչ Թոփալ Համբիկ, ոչ հարստութիւն, ոչ ալ իր տղան, եթէ հարուստ են, թող հարուստի ալ աղջիկ փնտռեն։ Ես իմ աղջիկս մարդու պիտի տամ, ոչ թէ դրամի։ Թոփալ Համբիկը եթէ մարդ ըլլար, քաղաքէն յետոյ աղջիկ կը գտնուէր որու որ գնաց աղջիկ չտուին, ես իմ աղջիկս փողոցն եմ գտեր որ ելլեմ տանիկ սատկածներուն տամ։

Ինչ կ'ուզէք ըրէք, ուրիշի գեղին ես աղջիկ չեմ տար։

Ինչպէս տեսանք, Եղսա մամիկը չը սպասելով որ տղուն խօսած նիւթը վերջ գտնէ, մէկէն պոռթկաց, տեղէն վեր ցատկեց, եւ այս խօսքերը քանի մը չունչով ըսելէ վերջը, պատրաստուեցաւ դուռէն դուրս ելլել։ Յանկարծ մեր Համբիկ աղայի երեք մարդիկը դրան սեմէն երեւցան...

— Օ՛օ՛ հրամեցէք Արզումանի աղա, աս ո՞ւր մնացիք, ըսաւ ու ելաւ գլուխի ցցուած մազերէն առաջ ոտքի կանգնեցաւ մեր մեծապատիւ Կարապետ աղան։

Է՛հ հիմա եթէ մօրացը բերնէն պաղ խօսք մը ելլէր, ամէն ինչ տակն ու վրայ պիտի ըլլար, ինչպէ՞ս ընէր։

Եղսա քուրուկը առանց իսկ բարեւ եկաք ըսելու, իր տեսակէտին ինքնավստահ եւ սովոր քայլով դուռէն դուրս ելաւ, քանի մը սոխ գողնոցին մէջ նետեց ու իջաւ աղջիկին քովը։

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շարունակելի)

յոյն աղջիկը, Քրիսթին Քարամիթրու, մեռաւ հիւանդանոցին մէջ: Երբ դժբախտ աղջիկը արիւնլուայ փռուած էր իր սենեակին մէջ, ուրիշ Հայ մը, Եազմաճեան, կրցած էր իրեն մօտենալ եւ ժամանակին զարնել ոտքերով: Մեռնելէ առաջ, Քրիսթին կրցաւ պատմել այս պարագան, եւ Եազմաճեան ձերբակալուեցաւ:

⁂ Այս առթիւ Կրընոպլի մեր թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ.—

Եղնիկ Ժամկոչեան, 22 տարեկան, Աֆիոն Գարահիսարցի է եւ բանուոր: Աղջկան վրայ չորս կրակ ընելէ յետոյ, վերջին գնդակը ուղղած է իր գլխուն: Գնդակը կը մտնէ կզակէն եւ քիթէն ճիշդ առջեւէն դուրս կ'ելլէ, կոտրելով երկու ակռաները:

Անկէ մէկուկէս տարի առաջ, յոյն ընտանիքը կուգայ վարձակալ կ'ըլլայ Յակոբ Ժամկոչեանի տունը: (Այս մարդը հօրեղբայրն է Եղնիկ եւ Եղիշէ Ժամկոչեաններուն):

Նոյն տան մէջ, յարակից սենեակը վարձած էին Ժամկոչեան եղբայրները: Աղջկան եւ Եղնիկի աշխատանքի ժամերը այնպէս մը յարմարած էին, որ գրեթէ 1 եւ կէս տարի իրարու հետ կը տեսնուէին: Երբ աղջկան եղբայրը կ'իմանայ եղելութիւնը, անմիջապէս կը փոխէ իր բնակարանը եւ խստօրէն կը պատուիրէ քրոջը որ անգամ մըն ալ չտեսնուի հայ տղուն հետ: Բայց առտու մը աղջկան մէկ ընկերուհին նամակ մը կը բերէ, որ կ'ըսէր.— «Եղնիկ, անգամ մըն ալ եկուր եւ եղբօրմէս ուզէ զիս, եթէ տուաւ, լաւ, եթէ չտուաւ քեզ հետ միասին կը փախչիմ»: — Այս նամակին վրայ է որ տղան կ'երթայ տուն, աղջիկը փախցնելու: Ցաւալի միասին պատած, սինէմա, պարասրահ գացած են:

ՏՈԼԱՐԸ Կ'ԻՋՆԱՅ

Յունիս 12ին տոլարը հարիւրին 20 կորսնցուցած էր ոսկիի արժէքը, մեծ սրտնեղութիւն պատճառելով Նիւ Եորքի սեղանաւորական շրջանակներուն մէջ: Զգալի անկում տեղի ունեցաւ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ ալ:

"ՎԷՄ"
Հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան

Կ'իմանանք, թէ յառաջիկայ սեպտեմբերին պիտի սկսի հրատարակուիլ նոր հանդէս մը ընկ. Ս. Վրացեանի խմբագրութեամբ: Հանդէսը պիտի նուիրուի հայկական մշակոյթին ու նոր պատմութեան եւ պիտի ունենայ մեծ ամսագրի մը յատուկ բոլոր բաժինները՝ բացի զուտ գրական-բանաստեղծական եւ քաղաքական բաժիններէն: Յատկապէս լայն տեղ պիտի դրուի Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին: Հանդէսին մէջ պիտի ըլլան ուսումնասիրութիւններ, տեսութիւններ, քննական յօդուածներ, կենսագրականներ, գրախօսականներ, յուշեր, վաւերագրեր, Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին վերաբերեալ հին ու նոր տեղեկութիւններ, պատկերներ եւայլն: Հանդէսին նպատակը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել եւ ժողովրդականացնել, սիրելի դարձնել հայկական մշակոյթն ու պատմութիւնը:

Շուտով կը տրուին աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ, ինչպէս նաեւ կը հրատարակուին բաժանորդագրութեան պայմանները:

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ

1.— ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատուն	51, Rue Monsieur-le-Prince:
2.— ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ	7, Boulevard Saint-Michel-ի դիմացի քէօշկը
3.— ՕՏԷՕՆ	5, Carrefour de l'Odéon
4.— ՔԱՏԷ	Մէթրօ Քատէյի մուտքի քէօշկը
5.— ՄՕՆՄԱՐԹՐ	59, Fbg. Montmartre-ի դիմացի քէօշկը
6.— ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹ	Մէթրօյին դիմացի քէօշկը
7.— ՌԷՊԷՎԱԼ	92, Rue Rébéval
8.— ՊԷԼՎԻԼ	19, » de Belleville
9.— ՓԱԼԻՔԱՕ	3, » Palikao
10.— ՍԷՆ - ԼԱԶԱՐ	Քաֆէ Թէրմինիւսի անկիւնի քէօշկը

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆ

1.— ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ	Գրավաճառ l'Ecriture. 3, Boul. Galliéni
2.— ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐ	Գրավաճառ Օֆէնիա, Փլաս Նասիոնալ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերու բոլոր դաշնակցականները վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Զարդարեան Դրադարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոմպի Վիշապ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերը, այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Պէքոնի կայարանին դիմացը, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
18 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
«ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Ընտիր ժազ: Մատչելի ու ճոխ պիւֆէ:
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ժամանւոր յայտագրով:
ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին:

ՆՇԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԱՄ, Սպր.— 25:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Փ.— 35:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ: Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԻՆՉՊԷՍ ԱՆՃԻՏՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Յուլիսի սկիզբները Աւդեեւ, իր օգնականը եւ տունին պահակները հեռացուեցան: Նոյնպէս հեռացուեցան Հարեւան տան մէջ ապրող պահակները: Ասոնք բոլորը այնուհետեւ կը կատարէին միայն դուրսի հսկողութիւնը: Ներսի պահակութիւնը յանձնուեցաւ Չեկայէն յատկապէս առնուած տաս չեկիստներու, որոնք բնակեցան Իպատիեւի տունին մէջ: Ասոնց հետ կ'ապրէր իրենց պետը՝ Նիկուլինը: Իսկ ընդհանուր կարգադրիչներն էին՝ Ուրալի կառավարութեան զինուորական լիազօր Գոլոշչեկինը եւ արդարադատութեան գործավար Իւրովսկին: Առաջինը ատամնաբոյժ էր, իսկ երկրորդը արհեստով ժամագործ: Երկուքն ալ Հրեաներ էին: Տաս չեկիստներու կէսը Ռուսեր էին, իսկ մնացած կէսը Լատիշներ եւ Աւստրիացի ու գերմանացի պատերազմական գերիներ:

Ճիշդ այն օրը, երբ Իպատիեւի տան պահակները փոխուեցան, Գոլոշչեկինը մեկնեցաւ Մոսկուա, ուրկէ վերադարձաւ յուլիս 14ին: Ցարին ճակատագիրը արդէն կանխորոշուած էր: Մոսկուայէն ան իր հետ բերած էր մահուան վճիռը:

Յուլիս 15ի առտուն Իւրովսկիի կարգադրութեամբ ցարին խոհարարին օգնական՝ պատանի Սեդնեւը կը փոխադրուի պահականոց: Յուլիս 16ին նոյն Իւրովսկին իր մօտ կը կանչէ պահակապետ Մեդվեդեւը եւ կը հրահանգէ պահակներուն առնել 12 ատրճանակ եւ իրեն բերել: Միաժամանակ կը պատուիրէ պահակներուն յայտնել, որ եթէ գիշերը հրացանաձգութիւն լսեն, չանհանգստանան եւ իրենց տեղէն չշարժին: Մեդվեդեւը պատրաստութիւնը պիտի ընէր մինչեւ իրիկուան ժամը տասը:

Երեկոյեան ժամը 11ին Իւրովսկին կը բարձրանայ վերին յարկը, կ'արթնցնէ ցարը եւ կը պատուիրէ հագուիլ եւ պատրաստուիլ վար իջնելու, որովհետեւ գիշերը հաւանաբար քաղաքին վրայ ապիտակ զինուորներու կողմէ յարձակում կըկատարուի եւ վերին յարկը մնալը վտանգաւոր է: Գնդակները կրնան լուսամուտներէն ներս անցնիլ:

Մէկ ժամ վերջ, ցարին ամբողջ ընտանիքը կը հետեւի Իւրովսկիին դէպի ներքնայարկը:

Ներքնայարկի սենեակը մտան ցարը, թագուհին, թագաժառանգ Ալէքսէյը՝ 14 տարեկան, աղջիկները՝ Օլգան՝ 22, Տատիանան՝ 20, Մարիան՝ 18 եւ Անաստասիան՝ 16 տարեկան, բժիշկ Բոտկինը, խոհարարը, աղախինը եւ սենեակի ծառան. ընդամենը 11 հոգի: Ցարը դահաժառանգը կը տանէր ձեռքերուն վրայ: Իւրովսկիի կարգադրութեամբ բերին երեք աթոռ, որոնց վրայ նստան ցարը, թագուհին եւ դահաժառանգը: Միւսները մնացին ոտքի վրայ:

Իւրովսկիի հետ միասին սենեակ մտան իր օգնական Նիկուլինը, պահակապետ Մեդվեդեւը, երկու քննիչներ եւ եօթ չեկիստները, որոնք վերջերս ներսի պահակութիւնը կը կատարէին: Մնացեալ երեք չեկիստները տեղաւորուեցան քովի սենեակը: 11 կալանաւորներուն դիմաց շարուեցան 12 դահիճներ, որոնք բոլորն ալ զինուած էին «Նագան» ատրճանակներով: Իւրովսկին ունէր նաեւ մաուզեր ատրճանակ մը, իսկ չեկիստներէն երկուքը՝ ասիննաւոր հրացաններ:

Գիշերուան ժամը կէսն անցած էր, երբ Իւրովսկին գրպանէն հանեց մահուան վճիռը եւ կարդաց: Ապա դառնալով ցարին, ըսաւ.

— Յեղափոխութիւնը կը խորտակուի, դուք ալ պիտի կորսուիք ...

Այսպիսի վախճանի մը ոչ ոք կը սպասէր: Ցարը եւ ընտանիքին անդամները մինչ այդ շատ հանգիստ էին եւ հաւատացած, թէ իրենց կեանքը չվտանգելու համար էր որ ներքնայարկ իջեցուցած էին: Իւրովսկիի յայտարարութիւնն այնքան անսպասելի էր ու անակնկալ, որ ցարը անոր բառերը լաւ չըմբռնեց եւ դիմելով Իւրովսկիին հարցուց.

—Ի՞նչ ...

Իբրեւ պատասխան Իւրովսկին պարպեց ատրճանակը ու տեղն ու տեղը սպաննեց ցարը:

Ազդանշանը տրուած էր եւ սպանդը սկսած: Իրարու ետեւէ կրակեցին բոլորը եւ երկու երեք վայրկեան վերջ 11 արիւնաշաղախ դիակներ փռուած էին գետին:

Ապա մէկիկ մէկիկ զննեցին ինկածները եւ վիրաւորներու գործը լրացուցին գնդակներով եւ սուիններով: Բոլորը մեռած էին, բացի դահաժառանգէն, որ դեռ կը տքար: Իւրովսկին մօտեցաւ անոր եւ գլխուն երկու գնդակ պարպելով, լռեցուց:

Սպանութիւնը կատարելէ յետոյ դիակները խուզարկեցին եւ առին եղած զարդերը, ժամացոյցները եւ ուրիշ իրեր: Ապա անմիջապէս փոխադրեցին դուրսը սպասող բեռնակիր ինքնաշարժին վրայ եւ տարին անտառին մէջ գտնուող հանքերու կողմը: Ջուրի մը մօտ վար առին դիակները, մերկացուցին, հագուստներու մէջէն հանեցին պահուած ադամանդները, մարմինները կտոր կտոր ըրին կացինով եւ այրեցին: Այրուած մասերն ալ քիմիական բաղադրութեամբ ոչնչացնելով, մոխիրն ու ոսկորները նետեցին հորին մէջ:

Այլ եւս Մեծն Ռուսաստանի գահը վերջնականապէս խորտակուած էր...

Երկու ամիս առաջ ամերիկեան թերթերու մէջ լոյս տեսան ռուս եպիսկոպոս Իլարիոնի յուշերը: Իր Ռուսաստան գտնուած ժամանակ, լուրեր կը պտտէին, թէ ցարը ողջ է: Երբ այդ մասին կը խօսի Ձերժինսկիի հետ, վերջինս քմծիծաղով մը եպիսկոպոսը կ'առաջնորդէ Կրեմլինի սենեակներէն մէկը եւ ցոյց կուտայ Նիկոլա Բ.ի գլուխը ապակիին տակ պահուած, աչքերն զարնուած ...

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՎԵՐՋ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՅՈՒՆԻՍ 1933
15 Juin 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2214 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊԵՏԱԿԱՆ» ՀԱՇԻՇԸ

Առածի կարգ անցած է հասարակ ճշմարտութիւն մը,— գաղութները դատապարտուած են կորսուելու:

Բայց չէ՞ որ բոլորս ալ պարտաւոր ենք թիկունք հանդիսանալ, կուրծք տալ, մէկ խօսքով՝ կազմակերպել մեր ինքնապաշտպանութիւնը, որպէս զի կարելի եղածին չափ երկար դիմանանք:

Իսկ ո՞րն է այն սրատես մարգարէն, որ կրնայ պնդել թէ՝ մենք այսպէս պիտի մնանք յիսուն կամ հարիւր տարի,— մինչեւ ճակատագրական կորուստի թուական մը:

Այս հարցերը կը ծագին մեր մտքին մէջ, երբ մարդիկ ամէն բան Երեւանի չարժանիքին կապելով, տեսակ մը անհոգութեամբ կը նային գաղութներուն վրայ:

Երկու դասի կը բաժնուին այս կարգի մարդիկը:

Մէկը՝ անոնք որ «ի յառաջագունէ» դատապարտուած կը համարեն գաղութները, եւ չեն տեսներ, չեն ուզեր գտնել ո՛ր եւ է «անելիք»:

Միւսը՝ անոնք որ չափազանց սահմանափակ մտածելով, արժէք չեն տար գաղութներուն: Նոյն իսկ այսօրուան գաղութներուն:

Մինչդեռ, ըսինք արդէն, բոլորովին ուրիշ բան են այսօրուան գաղութները,— բանօրէն հողէ, ջուրէ կտրուած բազմութիւններ: Անծանօթ կայարան մը, հեռաւոր ծովափի մը ինկած ուղեւորներ, որ իրենց հայրենիքի շոգեկառքին կամ շոգենաւին կը սպասեն:

Մասնաւորապէս չարաչուք դեր կը կատարեն առաջին դասի մարդիկը, բերնէ բերան հոլովելով նոր բառ մը,— «պետականութիւն»:

Ըսել կ'ուզեն,— արդէն ունինք երկիր մը եւ պետութիւն մը: Ողջով-ձեռքով կապուինք անոր եւ թող տանք որ գործէ մեր անունով, բոլորիս բարիքին համար: Ան կրնայ չակել մեր տունն ալ: Մեզի չիյնար խառնուիլ անոր գործերուն, հակառակիլ անոր խելքին ու կամքին ...

Մենք չենք որ պիտի ժխտենք տարրական գաղափար մը,— Հայ ժողովուրդն ալ աստիճանաբար պիտի վարժուի դառնալու պետական ազգ: Պէտք թօթափէ իր «պաշըպօզուք» ունակութիւնները, տալով «կայսրին՝ կայսեր»:

Բայց ներկայ պայմաններուն մէջ, ծիծաղելի է կախարդանքի վերածել «պետականութիւնը», անոր հաշիշը քշելով ամէն տեղ եւ ամէն գործի մէջ:

Նախ որ, իրականին մէջ, «պետութիւն» կամ «տէրութիւն» չէ մեր ունեցածը, այլ համեստ, սահմանափակ ինքնավարութիւն մը:

Բուն պետական ստորոգելիներէն շատ քիչ բան կը վայելէ այդ ինքնավարութիւնը: Իսկ եղածին զսպանակն ալ՝ Երեւանի վարիչներուն ձեռքը չէ որ կը գտնուի:

Երկրորդ,— այդ ինքնավարութիւնը կը հետեւի վարդապետութեան մը եւ անկէ բխած քաղաքականութեան մը, որ շատ քիչ կապ ունի մեր այսօրուան իրականութեան եւ շահերուն հետ:

Երրորդ,— այդ հարկատու (վասալ) իշխանութիւնը ոչ միայն չի հետաքրքրուիր գաղութներով, ոչ միայն հիմնովին հակառակ է անոր տենչերուն, այլ եւ «յեղափոխական» պարտականութիւն կը սեպէ անվերջ պառակտել զանոնք, յանուն ոչնչապատում նշանախօսքերու:

Եւ չորրորդ,— այդ փետրաթափ իշխանութիւնը ուզէ իսկ, չի կրնար դառնալ «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն»: Չի կրնար հոգալ հազարումէկ պահանջներ, որ կան ու կը ծնին գաղութներուն մէջ, իբրեւ հետեւանք անբնական պայմաններու:

Մենք յիշեցինք միայն հիմնական պակասները:

Արդ, աչքի առջեւ ունենալով այս բոլորը, իսկ մեր ետին՝ տասը տարուան փորձառութիւն, «պետականութեան» առաքեալները ի՞նչպէս կը համարձակին գաղութները վերածել միայն կաթնտու «րայա»ներու:

Ի՞նչ տրամաբանութեամբ, յանուն ո՞ր գերագոյն շահուն անոնք պահանջ կը դնեն որ մենք դառնանք միայն կրաւորական հետեւորդներ, ամէնէն կենսական կամ տարրական հարցերուն մէջ իսկ բարեւի կենալով յոյս «պետականութեան»:

Եւ մանաւանդ, ինչո՞ւ կը յամառին գիտակցօրէն կամ անգիտակցաբար, ուղղակի կամ անուղղակի խախտել, աղճատել, վարկաբեկել կամ լքել ինչ որ ունինք իբրեւ ինքնապաշտպանութեան միջոց, իբրեւ աղբիւր ներշնչման եւ ինքնագործունէութեան:

Օրինակ, ի՞նչ տրկամտութիւն է այն, որ «պետական» շահերու տեսակէտով աւելորդ կամ անիրագործելի կը հռչակէ գաղութներու ներքին կազմակերպութիւնը:

Կամ ի՞նչ կիրք է այն, որ տարին տասներկու ամիս թոյն կը հոսեցնէ տարրական երեւոյթներու,— եւագոյնի, «Մեր Հայրենիք»ի կամ Մայիս 28ի առթիւ:

Եւրոպա ենք եւ մեր աչքին առջեւ ունինք իսկական պետութիւններ՝ ուրիշ երկիրներու մէջ ցրուած տարագիր գանգուածներով:

Օր մը օրանց հետաքրքրուա՞ծ էք անոնց «պետական» կապակցութեամբ, որ շատ նմանութիւններ ունի մեր կեանքին հետ, բայց թունաւորուած չէ հաշիշով:

Կրնայինք օրինակ բերել նոյն իսկ Պալքանեան երկիրներու թուրք գանգուածները՝ հանդէպ իրենց երկրին, որ նմանապէս պետութիւն է, բառին գիտական իմաստով:

Եթէ ճիշդ է որ պետութիւնը ժողովուրդին համար է, ապա ուրեմն զանազան վարժապետներ իրաւունք չունին մեր մանրանկար «տէրութիւնը» տէր տիրական դարձնելու մեր գլխուն, մեր տանը մէջ, տեղի–անտեղի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Երկրորդ օրն ալ անցաւ ճառերով

ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ՝ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ՎԵՐ

Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին երկրորդ օրն ալ, երեքշաբթի, անցաւ ճառերով: Կարգը ամերիկեան պատուիրակինն էր (արտաքին նախարար Պ. Հըլ): Բայց նախարարը հեռախօսին գլուխն անցած՝ կը բանակցէր նախագահ Ռուզվէլթի հետ: Խօսակցութիւնը այնքան երկար տեւեց որ, ձայնը մարած էր: Պ. Մաքտօնըլտ ստիպուեցաւ փոխել կարգը եւ խօսք տալ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին:

Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՃԱՌԸ

Ֆրանսայի վարչապետը խօսեցաւ ժամացոյցը ձեռքը, հազիւ 15 վայրկեան (ուրիշներ կ'ըսեն 7 վայրկեան):

Ահաւասիկ ամփոփումը իր ճառին, որ կը շօշափէ գործնական խնդիրներ.

— Աւելորդ է ծանրանալ արդի աշխարհին տնտեսական կացութեան եղերական հաշուեկշռին վրայ,— աւելի քան 30 միլիոն գործազուրկ, աղքին բազմութիւններ թշուառներու, անդին ահագին քանակութեամբ ցորեն, սուրճ եւ ուրիշ արտադրութիւններ կրակի տրուած: Մինչդեռ, դարերու ընթացքին, մարդիկ մոլեգնօրէն կ'աշխատէին մթերքներ դիզելու, իբրեւ ճշմարիտ երաշխիք մը նակատագրի անստուգութեան դէմ: Արտադրութեան եւ փոխանակութեանց նուազումը կը ներկայացնէ աւելի քան 35 միլիառ ոսկեդրամ տոլարի կորուստ մը,— եռապատիկը աշխարհի ունեցած ոսկիին:

Ես չպիտի պրպտեմ պատճառները այս թշուառութեան: Լոնտոնի երկրաբանական թանգարանին ընդարձակ սրահը չպիտի բաւէր պարունակելու այն բոլոր գիրքերը, գրքոյկները եւ վիճակագրութիւնները զորս աշխարհի ամէնէն գիտուն տնտեսագէտները յատկացուցած են ուսումնասիրելու համար պատճառները այս տխուր տագնապին: Իրականին մէջ, աշխարհի բնակչութեան երկու երրորդը կ'ապրի հողագործութեամբ եւ նախանիւթերու արտադրութեամբ: Այս նիւթերուն գիները քանի մը ամսուան ընթացքին կորսնցուցին իրենց արժէքին կէսը, երբեմն մինչեւ երկու երրորդը: Արդ, հարիւր միլիոնաւոր հողագործներ, յանկարծ զրկուելով իրենց գնելու եւ սպառելու կարողութենէն, ի՞նչպէս կրնային յաճախորդ մնալ ճարտարարուեստական արտադրութեանց, դրամատուներու եւ վաճառականներու: Ասոր վրայ աւելցուցէք այն իրողութիւնը որ, պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն յետոյ, հրապուրուած՝ սուտ հրաշքներէ, մարդկութիւնը բռնուեցաւ զանգուածային արտադրութեան տենդէ մը եւ, առանց նկատի առնելու սպառման իրական կարողութիւնները, կուրօրէն խոյացաւ դէպի շահու ասպարէզը, մինչեւ որ փլան թղթադրամներու վիթխարի բուրգերը:

Ի՞նչպէս կրնանք նոր աշխարհ մը կերտել այս փլատակներուն վրայ: Պէտք է լուծել դրամներու խնդիրը, արտադրութեան եւ փոխանակութեանց խնդիրը, վերահաստատել մարդկային աշխատանքին նախկին արժանաւորութիւնը, մեքենան դարձնել մարդուն սպասաւորը եւ ոչ թէ մարդը՝ ծառայ մեքենային: Ահա թէ ի՛նչու, մեր կարծիքով, պէտք է վերջ տալ դրամներու պատերազմին, առանց անկայուն վիճակին եւ դրամական ապահովութեան անհրաժեշտ երաշխիքը ընծայել առեւտրական փոխանակութեանց. անհրաժեշտ է պահպանել կամ վերահաստատել ոսկիի գործառնութեանց ազատութիւնը: Ի՞նչպէս կարելի է վերահաստատել ապրանքներու շրջաբերութիւնը եւ կնքել տնտեսական եւ տեւական համաձայնութիւններ, երբ արժէքներու չափանիշը կախում պիտի ունենայ քմահաճոյքէ եւ բախտէ: Ի՞նչ պիտի ըսէիք ճարտարագէտի մը կամ ճարտարապետի մը որ կը գործածէ առաձգական մեթր մը:

Երկրորդ, անհրաժեշտ է համաձայնութիւններ կնքել արտադրողներուն միջեւ, որպէսզի բանաւոր ուղղութեան մը հետեւին անոնք. այսինքն արտադրութիւնը համապատասխանէ սպառման իրական կարողութեանց: Արդէն համաձայնութիւններ կնքուած են ազգային զանազան ճարտարագործութեանց միջեւ, կարգ մը կենսական արտադրութեանց համար,— պողպատ, քիմիական նիւթեր եւն.: Հարկ է ընդհանրացնել այս մեթոտը եւ վնռապէս գործադրել հողագործական գլխաւոր բերքերու համար:

Իբրեւ լրացուցիչ մաս, հարկ է կատարել նաեւ աշխատանքի կազմակերպութեան մեծ ճիգ մը, մասնաւորապէս ընդունելով շաբաթական աշխատանքի կրճատեալ չափ մը, օրինակ 40 ժամ:

Վերջապէս, 19րդ դարու փորձառութիւնը ցոյց կուտայ թէ հանրօգուտ շինութիւնները կրնան շարժման մէջ դնել դիզուած դրամագլուխները եւ աւելի դիւրին եւ բեղնաւոր դարձնել ազգերու գործունէութիւնը: Աշխատանքի միջազգային գրասենեակը մշակած է ընդարձակ ծրագիր մը որ արժանի է կառավարութեանց ուշադրութեան: Ահա մեր մտածումները: Այսօր շատ յաճախ ազգային կառավարութեանց ջանքերը կ'ընդհարին իրարու: Հարկ է ներդաշնակել զանոնք, որպէսզի կարելի ըլլայ կանխել տնտեսական պատերազմը որ, ինչպէս զինուորական պատերազմը, պիտի յանգի քաղաքակրթութեան կործանման»:

Յետոյ խօսք առաւ Իտալիոյ պատուիրակը, ելմտական նախարար Եունկ, որ ճառին սկիզբէն իսկ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է ընդհանուր եւ վերջնական կարգադրութեան մը յանգիլ պատերազմական պարտքերու մասին, ուրիշ որ եւ է որոշում տալէ առաջ: Յետոյ, բացատրեց թէ օրակարգին երեք հիմնական խնդիրները (գիներու յաւելում, դրամներու ամրացում, մաքսային պատնէշներու վերացում) սերտօրէն իրարու հետ կապուած են եւ կարելի չէ անջատել իրարմէ: Իր կարծիքով, գիներու արհեստական յաւելումը աւելի պիտի ծանրացնէ կացութիւնը: «Քանի որ բոլոր ազգերն ալ միեւնոյն վնասները կրած են, կը նշանակէ թէ տագնապին դարմանը դրամական չէ»:

Բանախօսը վերջացուց, Փաշական կառավարութեան աջակցութիւնը խոստանալով միջազգային գործակցութեան:

Յետոյ կարգով խօսեցան Հարաւ. Ափրիկէի ներկայացուցիչը, որ նմանապէս շօշափեց պատերազմական պարտքերու խնդիրը, Ճափոնի պատուիրակը, որ շեշտեց թէ խորհրդաժողովին յաջողութիւնը մահու եւ կենաց խնդիր է աշխարհի համար: «Պէտք է մեր ետեւէն քանդենք կամուրջները, մենք այսուհետեւ հարկադրուած ենք ելքի մը յանգելու»: Անցնելով բուն տնտեսական խնդիրներուն, ճափոնական պատուիրակը պաշտպանեց մաքսային պատնէշներու վերացումը:

ՕԺԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն.—

Հ. Յ. Դ. Շրջանային կոմիտէ ..	100
Յունիս 11ի գումարը	1200
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1300

ԱՅՍՕՐ՝ ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋ,

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

«Կորսուած սէրունդը»

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Հինգերորդ ճառախօսն էր Ուրուկուէյի պատուիրակը, որ նմանապէս շօշափեց պատերազմական պարտքերու խնդիրը եւ անհրաժեշտ դատեց մաքսատուրքերու կրճատումը:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՔՐԹՄՆՋԵՆ

Խորհրդաժողովի առաջին եւ երկրորդ նիստերուն մէջ, գրեթէ բոլոր բանախօսներն ալ ուղղակի կամ անուղղակի շօշափած ըլլալով պատերազմական պարտքերու խնդիրը, ամերիկեան պատուիրակութիւնը անակնկալի եկած է: Նոյն իսկ ըսողներ կան թէ պատուիրակութեան նախագահը հեռախօսով խնդրած է նախագահ Ռուզվէլթին՝ ետ կանչել զիրենք, որպէսզի ծաղրը չիյնան. բայց պատասխանուած է որ մնան:

Այս խնդիրը արդէն իսկ արձագանգ է գտած ամերիկեան ծերակոյտին մէջ: Յունիս 13ի նիստին մէջ, ծերակուտական մը առաջարկեց ետ կանչել ամերիկեան պատուիրակութիւնը, փոխանակ թոյլ տալու որ պատերազմական պարտքերու խնդիր յուզեն: «Աւելի լաւ է որ ամերիկեան պատուիրակութիւնը ձգէ երթայ, փոխանակ թակարդը իյնալու եւ կաշկանդուելու»:

Հանրապետական երեսփոխան մըն ալ ձայնակցեցաւ այս առաջարկին, շեշտելով.

— Կատարեալ վատութիւն է տեղի տալ օտարներու տեսակէտին առջեւ: Միայն ամերիկեան խորհրդարանը կրնայ վճռել պարտքերու խնդիրը: Օտարները ի զուր կը յոգնին փորձելով բանակցիլ Լոնտոնի մեր պատուիրակներուն հետ:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ Է ԱԶԳ. ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԻՆ

ԲԱԺԱՆՈՒՄ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները՝ Պատրիարքարաններու նոր օրէնքի մասին (9 եւ 10 մայիս).—

Գրուած էր թէ՝ կառավարութիւնը այսօր իրաւասութիւն պիտի ուղէ Ազգ. Մեծ Ժողովէն պատրաստելու կանոնագիր մը որ պիտի ճշդէ Պատրիարքարաններու եւ Խախամապետարանի կացութիւնները կրօնական գործերու մէջ: Օսմ. կայսրութեան օրով Պատրիարքարաններու տրուած եւ ջնջուած առանձնաշնորհներէն դուրս՝ այդ հաստատութեանց տրուած կարգ մը կրօնական գործեր կան: Այս պատճառով նոր օրէնքին մէջ միայն կրօնական գործերու մէջ այս կրօնական հաստատութեանց՝ իրենց հասարակութեանց հետ ունեցած կապերը պիտի ճշդուին: Կրօնական գործերը աշխարհային գործերէ բաժնուած ըլլալով, Պատրիարքարաններն ու Խախամապետարանը կրօնական գործերէ դուրս ուրիշ գործերու չպիտի միջամտեն:

«Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ.— Ներքին գործավարութիւնը՝ Պատրիարքարաններու եւ Խախամապետարանի վերաբերեալ օրինագիծ մը պատրաստած եւ յղած է Ազգ. Մեծ Ժողովին:

⁂ Ֆէնէրի Պատրիարքական շրջանակներուն մէջ հետեւեալ յայտարարութիւնը եղած է այս մասին.

— Լօզանի դաշնագրէն ի վեր Պատրիարքարանը չզբաղիր արդէն քաղաքականութեամբ: Իր պաշտօնը զուտ հոգեւոր է: Ինչ կը վերաբերի յունական դպրոցներուն, անոնք կը մատակարարուին միմիայն Թաղ. Խորհուրդներու կողմէ, որոնց անդամները ընտրուած են ուղղակի յոյն ժողովուրդէն: Պատրիարքարանը բնաւ չի միջամտեր անոնց ներքին կազմակերպութեան եւ ոչ ալ Թաղ. Խորհուրդներու ընտրութեան: Յունական դպրոցները կատարելապէս աշխարհական են:

Գալով Պալըգլըի Յունաց Հիւանդանոցին, որուն Հոգաբարձութեան նախագահը երբեմն սինոդական մըն է, Պատրիարքարանը Լօզանի դաշնագրէն ի վեր անոր ալ չի միջամտեր: Պատրիարքարանը կը մատակարարէ միայն Հէյպէլիի Աստուածաբանական վարժարանը որ պարզապէս վանք մըն է եւ կը նկատուի Պատրիարքարանի մէկ ճիւղը:

Ջիւն - ձմեռ Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ ձմեռնային ցուրտ կը տիրէ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Տեղ – տեղ ջերմաչափը հինգ աստիճան իջած է: Սաստիկ ցուրտը ոչնչացուցած է հունձքերը, թշուառութեան մատնելով հողագործական բազմաթիւ շրջաններ: Գայլերը ուտելիք չգտնելով, յարձակած են հօտերու եւ գիւղերու վրայ, ահուսարսափ տարածելով:

⁂ Գրած էինք թէ Էնկիւրի – Սասանա երկաթուղին գիծէն դուրս ելած է Էսկիշէհիրի մէջ, իբրեւ հետեւանք ողողումներու: Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ՝ Գաստեմունիի մէջ գուշակները գուժած են թէ աշխարհը պիտի կործանի յունիս 12ին: Այդ օրը ողողումներու պատճառաւ ջուրերը իրենց տուները խուժած ըլլալով, գիւղացիները կարծեր են թէ մարգարէութիւնը ճիշդ է, եւ լեռները փախած են սարսափահար:

Նորէն մակեդոնական

Երկուշաբթի կէսօրին Պուլկարիոյ Ազգ. դրամատան պաշտօնեաներէն Պայեւ Սօֆիայի մէջ սպաննուեցաւ Միխայլովի կուսակիցներէն մէկուն կողմէ: Երբ ձերբակալուելու վրայ էր, մարդասպանը ռումբ մը նետեց որ չպայթեցաւ: Ան տեսն պոռաց.— «դաւաճան մը եւս սպաննեցինք»:

Վերջին օրերս բազմացած ըլլալով սպանութիւնները, Սօֆիայի ոստիկանութեան վերատեսուչը հրաժարական տուաւ:

⁂ Երեքշաբթի կէս օրին Սօֆիայի ոստիկանութիւնը սենեակի մը մէջ ծածկուած գտաւ Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն երկու Մակեդոնացիներու դիակները: Երկուքն ալ սպաննուած էին իրենց անկողիններուն մէջ, քնացած ատեն Գնդակներ տեղացած էին երկուքին ալ գլուխներուն վրայ: Այս կրկնակ սպանութեան հետեւանքով, ոստիկանութիւնը խուզարկութեան սկսելով, 124 հոգի ձերբակալեց: Շատերը զէնք ունէին, իսկ մէկուն ձեռքը գտնուեցաւ զօրաւոր պայթուցիկ մը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ եւ ԱՆԲԱՐԵԽՂՃՈՒԹԵԱՆ

—·—

Ա.

ՋԻՆՈՒՄԱՉԻՆԻ ՀԷՔԻԱԹՆԵՐ

Պարոն Արշակ Չօպանեան վաստակաւոր գործիչ է հայ մշակոյթի ասպարէզում։ Բանաստեղծ, բանասէր, քննադատ, թարգմանիչ, հայ գրականութեան եւ արուեստի արժէքները ժողովրդականացնող եւ օտարներին ծանօթացնող — նա իր կարեւոր տեղն ու դերը ունի հայ իրականութեան մէջ։

Բայց Պարոն Չօպանեանը, ո՛չ բարով, եւ հանրային ու քաղաքական գործիչ է — մեծամիտ, կրքոտ, միջոցների մէջ խտրութիւն չդնող, հայհոյարան, ատելութիւններով յագեցած, սիրահարուած ինքն իր վրայ, անբարեխիղճ դէպի ուրիշները, միով բանիւ՝ կատարեալ — Արշակ Չօպանեան։

Երկու բնութիւն մէկ անձի մէջ։ Դէպի Պ. Արշակ Չօպանեանի առաջին անձը մենք ունենք որոշ երախտագիտութիւն։ Գնահատում ենք նրա մատուցած ծառայութիւնը հայ մշակոյթին, կարդում եւ օգտւում ենք նրա գրածներից։ Երկրորդ Արշակ Չօպանեանին համարում ենք վնասակար ու չարիք։

Այս երկրորդ Ա. Չօպանեանի մէկ նոր ելոյթի մասին է լինելու այստեղ մեր խօսքը, «Անահիտ»ի վերջին (թիւ 3–6) համարում հրատարակած «Տպաւորութիւններ ու յիշատակներ Խորհ. Հայաստանէն» յօդուածի, ուր հեղինակին յաջողուել է համադրել եւ ի յայտ բերել իր նկարագրի բոլոր բացասական յատկութիւնները՝ միացած բացառիկ տգիտութեան հետ։

Պ. Չօպանեանի այդ յօդուածում կայ երկու տարր. մէկ՝ տեղեկութիւններ ներկայ Հայաստանից եւ խորհրդածութիւններ այդ մասին. երկրորդ՝ մեր մօտաւոր անցեալի գնահատութիւն։

Ինչ վերաբերում է այսօրուայ Հայաստանում տիրող պայմաններին եւ իշխանութեան ու ժողովուրդի փոխյարաբերութեան՝ ընդունելով հանդերձ Պ. Չօպանեանի միակողմանի ու միամիտ տեսակէտները կոմունիստական կուսակցութեան եւ խորհրդային իշխանութեան բնոյթի, դերի եւ բարեշրջման հնարաւորութիւնների, կամ նրա լաւատեսութիւնը հայ բոլշեւիկների ազգասիրութեան եւ ազգաշինութեան մասին՝ բառ ամենայնի համամիտ ենք իր դատողութիւններին՝ Հայաստանի քաղաքական եւ ազգային–մշակութային արժէքի ու դերի մասին։ Ի հարկէ, ներկայ Հայաստանն է կորիզը ապագայ Միացեալ Հայաստանի։ Ճի՛շդ է, անշուշտ, որ հայկական հարցի լուծման միակ բանալին այսօրուայ Հայաստանն է։ Ճշմարիտ է միանգամայն, որ ամէն կերպ հարկաւոր է աջակցել այդ Հայաստանին, զօրացնել նրան անտեսապէս եւ ազգային ուժերով։ Այո՛, պէտք է սիրել այդ Հայաստանը, պէտք է ոգեւորուել նրա մէջ տեսնուող լուսաւոր երեւոյթներով, պէտք է գուրգուրալ հայ ժողովրդի վրայ, հաւատալ նրան, նրա կենսունակութեան, նրա ստեղծագործական կարողութեան, նրա ապագային։

Այս ամէնը ճշմարիտ է հազար անգամ, բայց ո՞ւմ գաղափարն է այս. ո՞վ է տասնեակ տարիներ անընդհատ ու յամառ արծարծել ու կրկնել է այս մտքերը — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Ուրախ ենք, որ, թէկուզ ուշ, մեր Չօպանեանները խելքի են եկել, հասկացել են իրենց երէկուայ սխալը, ձեռք են քաշել նախկին «արտասուող ծրագիրներից», եւ էլ չեն հեղնում «Արարատեան» կամ «Երեւանի» «մանրադիտակային հանրապետութիւնը», եւ ինչպէս հեղնում էին երէկ, երբ Փարիզից դեսպանութիւններ էին ուղարկում Երեւան, կառավարական աթոռներ նուաճելու յոյսով։ Անհրաժեշտ էր, որ հայ բոլշեւիկները արհամարհանքով նրանց քթին տային, որպէս զի «լօրձնաշուրթն» դեռնաքարշութեամբ, կամ սուսիկ – փուսիկ, կաթողիկոսական պատգամաւորի համեստ դիմակի տակ կարողանային մի քանի օրով Հայաստան ընդունուելու շնորհքին արժանանալ եւ նոր միայն հասկնալ, որ իրօք Հայաստանը Հայաստան է եւ ոչ Արարատեան հանրապետութիւն, որ Հայաստանում էլ մարդիկ են ապրում եւ կարիք չկայ ամերիկեան ալիւրի հետ միասին Փարիզից էլ փաշաներ եւ էֆենտիներ ներածել, կառավարական աթոռների վրայ բազմեցնելու համար։

Կրկնում եմ, ուրախ ենք, որ մեր Չօպանեանները սկսել են խելքի գալ։ Լաւ է ուշ քան երբեք։ Անոնք սկսել են ըմբռնել Հայաստանի քաղաքական արժէքը եւ եթէ ոչ գործով, գէթ խօսքով կանգնել են Հայաստանի տեսակէտի վրայ։ Փոյթ չէ, թէ նրանք նորադարձի յաւակնոտութեամբ ու մոլեռանդութեամբ ուզում են հաւատացնել, որ իրենց է պատկանում Հայաստանի գիւտը, որ միայն իրենք են Հայաստանի բարեկամները, որ ճշմարիտ ազգասիրութեան մենաշնորհին միայն իրենք են տէր։ Թո՛ղ այդպէս հաւատան։ Կարեւորը այն է, որ նրանք այսօր բառ առ բառ կրկնում են այն, ինչ որ մենք միշտ ենք ասել, ինչ որ Հ.Յ. Դաշնակցութեան դաւանանքն ու գործն է։ Եթէ բոլշեւիկութիւնը ազգային դրական գործ չկատարեց, յամենայն դէպս Չօպանեաններին Հայաստանասէր դարձրեց։ Այս էլ մի բան է։

Դառնանք բուն խնդրին։

×

Արդէն տեսակ մը աւանդութիւն դարձած է խորհրդային իշխանութեան երկրպագուներու. համար, որպէս զի բոլշեւիկների ներկան ցոյց տան փայլուն՝ ամէն կերպ աշխատում են նախախորհրդային անցեալը պատկերացնել մռայլ։ Պ. Չօպանեանն էլ դիմած է նոյն բաւական մանկամիտ եղանակին. Խորհրդային Հայաստանի առողջ, բնականաբար, «գմայլելի» վիճակը նկարագրելուց առաջ՝ նա հիւսել է «մեր երէկին իրական պատմութիւնը»։

Իրակա՛ն պատմութիւնը… Եթէ Պ. Չօպանեանի ուրիշ գրածներն էլ նոյնքան իրական են, շատ ցաւալի է։ Որովհետեւ «մեր երէկի» մասին Պ. Չօպանեանը յայտնաբերել է ծայրայեղ աստիճանի տգիտութիւն, կամ — անբարեխղճութիւն։

Մարդ ուղղակի ապշում է կարդալով Պ. Չօպանեանի գրածները։ Կատարեալ Ջինմաչինի հէքեաթներ։ Եթէ Պ. Չօպանեանը խօսէր, օրինակ, Հրոյ Երկրի կամ Պոլինեզիայի մասին, էհ, կարելի էր դեռ հաշտուել. հայ հեղինակը պարտաւոր չէ գիտենալ աշխա՛րհի մէկ կորած անկիւնում գտնուած մի երկրի պատմութեան բոլոր մանրամասնութիւնները։ Բայց գրեթէ կէս դար հայ գրականութեան և պատմութեան ծառայող մի մարդ, մեծամեծ հատորների եւ անհաշիւ յօդուածների մի հեղինակ, ազգային մի գործիչ, կուսակցութեան պարագլուխ ու չգիտեմ ուրիշ ինչ — ինչպէ՞ս կարող է երեւան բերել այսքան տգիտութիւն Հայոց պատմութեան երէկուայ դէպքերի մասին։

Մի քանի տարի առաջ լոյս տեսաւ Ֆր. Նանսէնի մէկ գիրքը Հայաստանի մասին։ Օտար ճամբորդը, որ միայն մի քանի ամիս մնաց Հայաստանում, հայ կեանքի երեւոյթներու մասին շատ աւելի բարեխիղճ, շատ աւելի ճիշդ տեղեկութիւններ տուեց, քան կէս դար հայ կեանքի բեմի վրայ քայլող, ամէն տեսակ տիտղոսներով զարդարուն հայ գործիչը, որ Հայաստանի մէջ կատարուած շատ դէպքերի եւ խնդիրների մասին տարրական հասկացողութիւն իսկ չունի։ Մի գործիչ, որի գլխում պատմական փաստերն ու թուերը շփոթահար պար են գալիս, այստեղ ու այնտեղ են դասւում եւ իրենց հեղինակի իմաստուն պատմաբանի երեւոյթն են տալիս համբակ աչքերի տեսողութեան առջեւ, մինչ իրօք անաչառ պատմութեան փոխարէն Ջինմաչինի հէքեաթներ են հրամցուածը։

Խօսինք փաստերով։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կինը պատրաստել գիւղատնտեսութեան

—·—

Երեւանի մէջ վերջերս բացուեցան կարճատեւ դասընթացքներ, կիները պատրաստելու համար գիւղատնտեսութեան։ Այս դասընթացքներով պիտի պատրաստուին կով կթողներ, բանջարաբոյծներ, պանրագ ծխախոտի մշակներ։

Այս գիւղատնտեսուհիները պիտի բաժնուին հետեւեալ շրջաններուն մէջ,— Լէնինական (30 հոգի), Ղարաքիլիսա (Լոռի, 60), Վաղարշապատ (15), Դիլիջան (30, որուն 15ը Թրքուհի)։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԱՀԱՓՈՐՁ՝ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ԴԷՄ

—·—

Ժողովրդային ցոյց մը՝ 30,000 հոգիով

Հազիւ ցամքած վերջին քաղաքական թղթակցութեանս մելանը, ահա դղրդացին անակնկալը, որ այս պահուս ցնցած է ամբողջ Յունաստանը։ Առանց բացառութեան, քաղաքացի, զինուոր կամ կառավարութիւն, կը գտնուին շփոթի վրայ, պատրաստ՝ ամէն կարգի նորութիւններու։

Մահափորձ՝ Վենիզելոսի դէմ։ Մահափորձ մը, որ թէեւ նորութիւն չէ, բայց բաւականին յանդուգն երեւոյթով մը կը ներկայանայ։ Մահափորձ մը ինքնաշարժով եւ ժամը իրիկուան 11ին։ Այն պահուն երբ Վենիզելոս իր կնոջը հետ Քիֆիսիայէն ճամբայ կ'ելլէ, ուր իբրեւ հիւր գացած էր բարեկամի մը տունը։ Վենիզելոսի ինքնաշարժին կը հետեւէր իր պաշտպանութեան հսկող ուրիշ ինքնաշարժ մը, որուն մէջ կը գտնուէին Մարքաքիս (սպայ), Կիփարիս (նախկին ոստիկանական սպայ) եւ ուրիշներ։ Այս զոյգ ինքնաշարժերը հազիւ Ամարուսին անցած, անկիւնէ մը դուրս կուգայ երրորդ ինքնաշարժ մը, բաց եւ վեցէն եօթը հոգիներ պարունակող։ Ինքնաշարժը քիչ առենէն կը յաջողի մտնել Վենիզելոսի եւ անոր վրայ հսկող օթօներուն մէջ, եւ անմիջապէս արդէն կը սկսի գործել արագահարուածը, անխնայ գնդակ տեղացնելով թէ հսկող եւ թէ Վենիզելոսի ինքնաշարժերուն վրայ։ Քիչ ժամանակէն մահափորձը գործադրողները կը յաջողին անշարժութեան մատնել Մարքաքիսի ինքնաշարժը։ Այս քաջ զինուորը երեք մահացու գնդակներ կը ստանայ ճակտէն եւ ինքնաշարժին անիւներն ալ կը ծակին։ Հակառակ իր ծանր վէրքին, Մարքաքիս եւ ընկերները կը դիմեն զէնքի, եւ կը սկսի ճակատամարտ մը երկուստեք։ Ահաբեկիչները կը յարձակին այս անգամ Վենիզելոսի ինքնաշարժին վրայ, գնդակներու տեղատարափի ենթարկելով։ Կրետացին, որ փորձ յեղափոխական մըն է, նախազգալով ահաւոր վտանգը, կը գրկէ կինը եւ կը պառկին ինքնաշարժին յատակին վրայ։ Սակայն, ահա վարիչը կը յայտարարէ.

— Տէ՛ր իմ, ծանրապէս վիրաւորուած եմ, անիւն ալ պայթած է, ու պիտի չկրնամ ճամբան շարունակել»։

Վենիզելոս կը խնդրէ, կը հրամայէ քշել, հաւաքելով իր բոլոր ուժերը։ Վարիչը հերոսական ճիգով մը կը փաթթուի ղեկին եւ սրընթաց կը քշէ օթօն։ Ահաբեկիչները, որ մինչեւ Աթէնքի մօտերը հետապնդած էին, կարծելով որ ամէն վերջացած է արդէն, անկիւն մը սպրդելով կ'անհետանան։

Վիրաւորները կը հասնին Էվանկէլիզմօ (հիւանդանոց) ուր միայն յայտնի կ'ըլլայ որ Տիկ. Վենիզելոս ստացած է չորս գնդակ, բայց իր ամուսնոյն որեւէ բան չէ եղած այդ մասին։ Վարիչը եօթը գնդակ թեւերէն, իսկ Մարքաքիս երեք գնդակ ճակատէն, մահացու։ Ինքը՝ Կրետացին մնացած էր բոլորովին անվնաս։

Անմիջապէս արդէն քաղաքը կ'արթննայ, կը հասնին բժիշկներ ու բարեկամներ։ Կը հաւաքուի ժողովուրդը եւ կ'այցելեն կուսակցապետները։ Բժիշկները ճարտար գործողութիւններով կը հանեն Տիկ. Վենիզելոսի մարմնէն չորս գնդակները, յայտարարելով թէ որեւէ վտանգ չսպառնար անոր կեանքին։ Նոյնը կ'ընեն նաեւ վարիչին, որուն հերոսականութեան շնորհիւ միայն Կրետացին փրկուեցաւ ամենաստոյգ մահէն։ Ինչ կը վերաբերի Մարքաքիսի (Վենիզելոսի ամէնէն սիրելի անձնապահ սպան) երեք գնդակներն ալ մխուած են ուղեղին մէջ եւ չեն կրնար որեւէ բան ընել, զայն փրկելու համար։ Տղու մը նման կը փղձկի Վենիզելոս եւ կուլայ, աղաչելով որ ամէն ճիգ թափեն փրկելու համար սիրելի եւ քաջ Մարքաքիսը։ Սակայն, անօգուտ։ Սպան մեռաւ։

Ահա դէպքը իր էութեան մէջ։ Ինչ կը վերաբերի անոր ձգած տպաւորութեան, հետեւանքներուն, ներքին պատճառներուն, պէտք է ըսել, որ աննախընթաց վիճակ մը կը տիրէ այս պահուս ամբողջ Յունաստանի մէջ։ Անբացատրելի է ժողովուրդին յուզումը։ Կուսակցապետներն ու կառավարականները կը յայտնեն իրենց խոր վրդովումն ու զայրոյթը ոճրագործներուն հանդէպ։ Պատերազմական նախարարին հրամանով, ամբողջ բանակը կը գտնուի կազմ եւ պատրաստ վիճակի մէջ։ Աթէնքը կը պարզէ պատերազմական շրջանի յատուկ վիճակ։ Ոստիկանական, զինուորական եւ քաղաքապահ ջոկատներ կը շրջագային ամենուրեք։ Պաշտպանութեան տակ առնուած են բոլոր նախարարներուն եւ պաշտօնական անձերու բնակարանները։ Վարչապետը՝ Պ. Ցալտարիս, անմիջապէս յայտարարեց թէ բոլորովին բացառիկ հրահանգներ տուած է ոճրագործներու ձերբակալման համար, «հակառակ պարագային պաշտօնէ պիտի դադրեցնէ բազմաթիւ նախարարներ, որոնք ներքին անդորրութեան պատասխանատուութիւնը ունին»։ Խօսեցաւ նաեւ Զօր. Գոնտիլիս, որ իր խոր զայրոյթը յայտնելով, ըսաւ թէ «ամբողջ բանակը շարժման մէջ պիտի դնէ, երեւան հանելու համար այս պախարակելի եւ վարկաբեկիչ մահափորձին հեղինակները»։ Իրենց կարգին արտայայտուեցան նաեւ Փափանաստասիոսը, որ ուղղակի կը սպառնար օրուան կառավարութեան։ Նոյնպէս Զաֆիրեանիօս.— «Եթէ կառավարութիւնը չկարենայ ձերբակալել ոճրագործները, պէտք է անմիջապէս հրաժարի»։ Մամուլը—կառավարական թէ ընդդիմադիր — անխտիր կը դատապարտէ մահափորձը կառավարութենէն պահանջելով հեղինակները։

Մինչ այս մինչ այն, ոճրափորձին երկրորդ օրը (յունիս 7ին) մօտաւորապէս 30,000նոց ժողովրդական թափօր մը, Աթէնքէն ճամբայ ելաւ ցոյցերով եւ գնաց կեցաւ հիւանդանոցին առջեւ, պահանջելով որ Վենիզելոս խօսի։ Թէեւ վիրաւորուած չէ նախորդ վարչապետը, սակայն, կրած է հոգեկան եւ ջղային մեծ ցնցում եւ տկարացած է։ Ընդառաջ երթալով ժողովուրդի փափաքին, պատշգամ ելաւ Վենիզելոս, գրեթէ թեւերէն բռնուած, եւ քանի մը վայրկեան հազիւ կրցաւ խօսիլ, խրատելով ժողովուրդին որ զգուշանայ անդորրութիւնը խանգարելէ։ Հաւատք յայտնեց թէ կառավարութիւնը պիտի ձերբակալէ ոճրագործները, եւ վերջապէս խնդրեց որ խաղաղութեամբ երթան իրենց տուները։

Խռնուած ժողովուրդը խլացուցիչ ծափերով ընդունեց անոր խօսքերը, եւ ուղղուեցաւ կրկին դէպի Աթէնք, Վենիզելոսի մեծադիր նկարները բարձրացուցած եւ « անկցի՛ կառավարութիւնը », « կեցցէ Վենիզելոս, կեցցէ Փլասթիրաս » աղաղակելով։ Ճամբան վար առնուեցան բազմաթիւ ցուցատախտակներ (Սօֆիայի անունին) եւ անոնց տեղը բարձրացուեցան « Էլէնա Վենիզէլոս » ցուցատախտակները (Վենիզէլոսի տիկնոջ անունով)։ Թափօրը հասաւ Ակադեմիա, Համալսարանի հրապարակը, ուր դիրք բռնած էին, ժողովուրդէն աւելի զինուորական եւ ոստիկանական ջոկատներ, որոնք ստիպուեցան ի վերջոյ ցրուել բազմութիւնը։

Ինչպէս կը տեսնուի, մթնոլորտը չափազանց վրդովիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ։ Տակաւին ոճրագործներուն հետքերը չեն գտնուած։ Լուրջ կասկածներ կան՝ Ապահովութեան ընդհ. տնօրէնին, (կատաղի հակավէնիզէլոսեան), ներքին նախարարին (նոյնպէս կատաղի հակառակորդ) եւ ազատ – խորհողներու պետին (Մեթաքսաս) վրայ, որոնք ցաւակցական այցելութիւն կամ գիր ալ չեն ունեցած։ Կայ նաեւ կառատունէ մը գտնուած ինքնաշարժի մը պատմութիւնը ոճրափորձէն տասը օր առաջ։ Բողոքներ ալ կան թէ տարադիր թագաւորին կողմէ ուղղակի կազմակերպուած մահափորձ մըն է, Աթէնքի իր հաւատարիմներուն ձեռքով։ Ամէն պարագայի տակ, վերապահութեամբ կը հաղորդեմ այս տեղեկութիւնները։

Հեռագրի մը համաձայն զոր տուաւ «Էլ. Վիմա» (Վենիզէլոսեան) թերթը, արտաքին եւ ներքին նախարարները (Մաքսիմոս եւ Լովէրտոս) որոնք Լոնտոն կը գտնուէին, ներկայացուցած են իրենց հրաժարականները, պախարակելով կատարուած ոճրափորձը։ Կ'ըսուի թէ Ցալտարիս պիտի երթայ Լոնտոն, իր տեղը փոխանորդ կարգելով Զօր. Գոնտիլիսը։

⁂ Քանի որ կը խօսինք հելլէնական կեանքի մասին, արձանագրենք նաեւ, որ բեկանուեցան Սելանիկի ընտրութիւնները եւ քանի մը օրէն տեղի կ'ունենայ նոր ընտրութիւն։ Ամէն հաւանականութիւն կայ որ Վենիզէլոս պիտի շահի, տրուած ըլլալով որ ներկայ կառավարութիւնը շատ բան կորսնցուց իր վարկէն, այս ոճրափորձին պատճառաւ։ Միւս կողմէ, իբրեւ նորութիւն արձանագրենք, որ վերակազմուած է նախկին արքայականներու « հելլէնական միութիւնը » որ անցեալները Աթէնքի մէջ ունեցաւ մեծադղորդ հանդիսութիւն մը, Պոլսոյ անկման յիշատակին։ Այս հանդէսին մասնակցեցան չորս նախարարներ եւ տեղի ունեցան բուռն արտայայտութիւններ։ Այս առթիւ կրկին հրապարակ դրուեցաւ վարչաձեւի հարցը, եւ ազատականները բուռն կերպով պախարակեցին կառավարութիւնը, որ թոյլ տուած էր կատարել այդ հակաթուրք հանդէսը։ Վարչապետը փութաց պատասխանել, հերքելով վարչաձեւի փոփոխութեան համար հրապարակ նետուած զրոյցները։ Իր կարգին Գոնտիլիսն ալ ըրաւ կարճ յայտարարութիւն մը, որուն համաձայն « հանրապետական վարչաձեւին սպառնացող ոչ մէկ վտանգ կը տեսնէր, եւ կը հրաւիրէր ժողովուրդը ապահով ըլլալ»։

Մինչ այս մինչ այն, ահա կը հասնին արդէն քաղաքապետական ընտրութիւնները։ Կան տակաւին անգործութիւն, սղութիւն, ներքին վէճեր եւ բազմաթիւ հարցեր, որոնց լուծումը դժուար է նախատեսել։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԱՌԱՉԱՆՔՆԵՐ ԳԱՆԳԷՍԻ ԱՓԵՐԻՑ

—·—

ՅԱՌԱՋ-ի 2160 թուի երկրորդ էջի վրայ երկու նամակներ կան տպուած, որոնք բռնել են թերթի երեք ամբողջական սիւնակները։

Հայ երիտասարդի, հայ ուսանողի դառն տրտունջներն են սրանք, նրանց արդար զայրոյթի ժայթքումն են այս կրակ ու վառ տողերը. նրանց երիտասարդ հոգիներից բղխած հառաչանքները։ Վերջապէս մեր անզօր զայրոյթն է դուրս թափած, մեր արդար բողոքն է հայ առաքինի ժողովրդի առաջ՝ քար անտարբերութեան ու հալածանքների հանդէպ …

Ես չեմ գալիս ասելու այն՝ ինչ որ արդէն ասուել է եւ որոնց մենք ականատես ենք այս թունաւոր ոլորտի մէջ։

Ես ալ երիտասարդ եմ. ես ալ՝ իբրեւ մի բեկորը իմ բազմաչարչար ժողովուրդի, իբրեւ Հայ, կարծեմ իրաւունք ունիմ ձայն բարձրացնելու, իմ այս թոյլ գրչով եւ անպաճոյճ խօսքերով, թղթին յանձնելու այն բոլորը՝ ինչ որ դէմ է իմ ազգի յառաջացման, ինչ որ անարդար է, ինչ որ իմ այս տարագիր աչքերով տեսնում եւ ականջներով լսում եմ …

Վերջապէս թողէ՛ք ասեմ այն՝ ինչ որ տարիներով կուտակուել է իմ սրտիս մէջ, բայց ես անզօր եմ եղել բողոքելու, ես ճնշուած եմ եղել, ես չեմ համարձակուել գլուխ բարձրացնելու։

Ո՞ւմ ասել, որի՞ն գանգատել, երբ ո՛չ ոք չի հասկանում մեզ … աշխարհը՝ չար, մարդիկ՝ անիրաւ, անողոք։

Բայց դուք հասկանում էք. դուք մեր ցաւոտ աշխարհի երկունքն էք տեսել, դուք մեր փողոտուած ու յօշոտուած ժողովուրդի արցունքներն էք սրբել, վերջապէս՝ դուք Հայ Դատի պաշտպանն էք եղել։ Դուք էք վառել մեր բոլորիս հոգում այն լուսաւոր ջահը, որ մեզ առաջնորդում է դէպի վաղուան հորիզոնները, դուք էք դրել մեզ «ՀԱՒԱՏՔԻ, ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ, եւ ՊԱՅՔԱՐԻ» ճամբին։ Մենք այդ ճամբան ենք բռնել, քայլում ենք մեր նախնիքների դարաւոր ճամբով եւ ձեր գնացած 43 տարուայ ուղիով … որ այնքա՛ն փառաւոր է եւ այնքա՛ն հերոսական։

Ու կրկին՝ մեր երէ՛կը …

Թողնե՞լ շաւիղն այս հին ցեղի եղերաբախտ զաւակների ու քայլել այլ կածաններով, այլ արահետներով …

Ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ. երիտասարդ բախտակից ընկերներ, քայլենք այն փուշ ու տատասկոտ ճամբով՝ որով քայլեցին՝ Ակնունիները, Սիամանթոները, Վարուժանները, Վռամեանները, Զարդարեանները, Վարդգէսները, Շահրիկեանները, Համազասպները … քայլենք այն ճամբով՝ որով քայլում են եւ բոլոր գաղափարական զինուորները մեր կարմիր հայրենիքից ներս, որտեղ նրանք իրենց տաժանակիր օրերն են անցկացնում կարմիր բռնատիրութեան դաժան զնտաններում, Սիբիրի հեռաւոր սառնամանիքներում …

Քայլենք այն սերնդի ճամբով, «որ օրօրոցից դաստիարակուել է Լենինեան աւետարանով մկրտուել է բոլշեւիկեան աւազանում», բայց իր եղունգներով կարմիր բանտերի պատերին քանդակել է այսպիսի մակագրութիւններ.—

— «Մենք այսօր տանջւում ենք, որ վաղը Հայաստանը եւ հայ ժողովուրդը այլ եւս չտանջւեն օտարների լծի տակ։ Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը …»։

Անհատներ կան այս աշխարհում, որոնք ուր որ գնան, որտեղ որ լինեն, միշտ պատրաստ են լսելու իրենց հակառակորդների վատ, յոռի կողմերը, պատրաստ են անտեսելու արժանիքները, լաւ յատկութիւնները։ Կարծէք այս իրենց համար մի պաշտօն է, որի համար վարձատրւում են։

Այս կարգի մարդկանցից է Կալկաթայի առաջնակարգ Հայերից մէկը, որի անունը խնայում եմ գրի առնել, եւ որի շուրջ դեռ այնքան բան կայ գրելու։

Նրա մատուցած ծառայութիւնները դէպի Հնդկահայերը՝ գնահատելի են, այս իրողութիւնը ոչ ոք չի կարող ժխտել, բայց իր այնքա՛ն յոռի յատկութիւնները խաւարի մէջ են մխրճում այս բոլորը։

Ցաւօք սրտի պէտք է արձանագրել որ այս մարդն որքան որ օժտուած է գիտութեամբ՝ նոյնքան, եթէ ոչ աւելին, ընկած է բարոյական մակարդակից։ Նկարագիրը նրա մօտ գոյութիւն չունի։

Իր տեսակէտով՝ (գաղափարական» մարդ է,— Հայ համայնավար (ինչ, չէի՞ք կարծո՞ւմ որ Կալկաթայում ալ « կարմիր կտուցաւոր » կայ),— եւ « գաղափարական » պայքար է մղում Դաշնակցութեան դէմ (մի մոռանաք որ դեռ ճակատ ճակատի չի եկել ոեւէ Դաշնակցականի դէմ)։ Բայց ինչպէ՞ս։

« Բոլոր Դաշնակցականները՝ Տաճիկներ են, գողեր են, աւազակներ են, հոսհոսներ են » (ով որ Տաճկահայ է՝ այս մարդու համար « հոս – հոս » է), եւայլն։ Ինչո՞ւ, ի՞նչ է պատճառը։ Եթէ նրան հարց տաք, ինքն ալ չի կարող ձեզ գոհացնել։

Մի քանի տարի սրանից առաջ նա Հայերէնի ուսուցիչ էր կարգւել Հ. Մ. Ճեմարանում։ Ես չեմ կարծում որ այդքան ժամանակում որ եւ է օգտուած լինի աշակերտութեան, որովհետեւ նրա ցանած սերմերը աշակերտութիւնը հիմա է որ հնձում է, հիմա է որ հասկանում է նրա չար դիտաւորութիւնները,— պառակտում աշակերտութեան միջեւ, պառակտում տնօրէնի եւ դպրոցի մեծ դաստիարակի միջեւ (չէ՞ որ համայնավարներն իրենք են խոստովանում՝ « հայ գաղութները միանգամայն պառակտուած են։ Եւ դա մեր պարծանքն է), չար նախանձ եւ ատելութիւն տնօրէնի դիրքը գրաւելու եւ իր ուզած կերպով կառավարելու դպրոցը։ Եթէ երբեմն դպրոցում տեղի էին ունենում սուր հակաճառութիւններ այս կամ այն կուսակցութեան շուրջ եւ տեղի էին տալիս դժգոհանքների, միեւնոյն մարդն էր բուն պատճառը, որովհետեւ նրա ժամանակից սկսեց այս բոլորը։

Իր այս բոլոր արարքների համար հոգաբարձութիւնը նրան դուրս վռնտեց Ճեմարանից։

(Ուրախ ենք ասելու որ այս բոլոր վէճերին հիմա վերջ է դրուած ճեմարանի աւագ ուսուցչի՝ Պ. Ս. Մխիթարեանի եւ գիտակից աշակերտութեան կողմից։)

Արիւն արցունքից ազատուած՝ վերջերս Կալկաթա հասաւ մեր բազմահազար որբերից միայն մէկը։ Մէկն այն որբերից՝ որոնք կարմիր եղեռնը ապրեցան, որոնք իրենց հարազատների մորթոտուելը տեսան արիւնի օրերին։ Հասնելով այստեղ՝ նա դիմում է Ս. Նազարէթ եկեղեցւոյ վարչութեան, որպէսզի կամ նրան ուսման ուղարկեն կամ՝ գործի։ Վարչութիւնը կատարում է նրա վերջին խնդրանքը եւ օրական մի չնչին գումար է տալիս որբին՝ սովամահ չլինելու։ Սակայն եկեղեցւոյ պաշտօնեայի կոշտ ու կոպիտ վարմունքը դէպի հայ որբը՝ տեղի է տալիս բուռն վիճաբանութեան։ Պաշտօնեան իսկոյն հրամայում է ծառաներին տղային դուրս հանել սենեակից։ Նրա հեռանալուց անմիջապէս յետոյ՝ իսկոյն իմաց է տալիս ոստիկանութեան եւ պատրաստում է մի երկար գրութիւն ուղղած ոստիկաններին՝ պէտք եղած կարգադրութիւններն անելու։ Այս հարցն այսպէս է վերջ–

նում առանց որ եւ է կնճռոտ տեսք առնելու։ Միեւնոյն օրը նրա մօտ է գնում հնդկահայ «մեծ» դէմքերից մէկը (հայ համայնավարը)։ Տեղեկանալով դէպքին, նա սկսում է իր սովորական անտեղի յարձակումը Թրքահայերու վրայ (որը Թրքահայ է) անուանելով նրանց՝ գողեր, աւազակներ, հօս — հօսներ, եւայլն։

— Ինչո՞ւ Ապտիւլ Համիտը սրանց վերջ չտուեց, չարունակում է նա, եթանի թէ բոլորին ալ ջարդած լինէր․․

— Այո, այո, շատ ալ ճիշդ ես խօսում, պատասխանում է միւսը․․․

Լսիր, ժողովուրդ Հայոց ի սփիւռս աշխարհի, լսիր նրանց եւ «հպարտացիր» քո «պարտաճանաչ» զաւակներովդ, որոնք այնքան գնահատել գիտեն իրենց աւանդ թողած սրբազան պարտքը։

Եւ սրանք քո «զաւակներն» են։

Ճեմարանն ունի ութ դասարան, որոնցից՝ կարող եմ ասել որ առաջին չորսը զուր են, լոկ ժամանակի վատնում, քանի որ երբ աշակերտն անցնում է յաջորդ դասարանը (Ե․) եւ մտնում աւագ ուսուցչի ձեռքի ներքոյ՝ այն ժամանակ է որ նա ըմբռնում է թէ որքան ետ է մնացած․․․ եւ ուժերը հաւաքած՝ աշխատում է ձեռք բերել տարիների վատնածը։ Պ․ Ս․ Մխիկեանը՝ իբրեւ հայ մարդ, ուսուցիչ եւ դաստիարակ, իր ամենալաւն է փորձել, Ճեմարանի աշակերտութեան առաջացման եւ նկարագրի կերտման համար եւ յաջողել է։ Իր շնորհիւ բիրտ ուժը, ծեծն այլեւս վերացել է այնտեղից։ Եւ մենք ուրախ ենք։ Ճեմարանի գիտակից աշակերտութիւնը նրա ձեռքի տակ ունի իր նորածին միութիւնը եւ աշակերտական թերթը, որոնք զարգացում են խաղաղ ճանապարհով։

խատանքի արդար արդիւնքը․․․

«Ա՛հ, վաւ պահեցէք յիշատակը նրանց՝ որոնք մեր գիրն ու Բանը զարդարեցին ու անցան»։

Ահարոնեանի կոչին հաւատարիմ, նրանք մեր անցած ուղեվիրաների ճամբան են բռնել․․․

Պատիւ ձեզ եւ ձեր հայրենաշունչ գործին, Հայորդիներ․․․

X

Գանգէսի այս հեռաւոր ափերից, խեղճ, շատ խեղճ հայերէնով ես կարողացայ տալ իմ հատաչանքների միայն մէկ մասը։ Դեռ որքան ունենք ասելու մենք, դեռ որքան հատաչանքներ էք լսելու իմ բախտակից եղբայրների հայրենակարօտ հոգիների խորքերից․ Ա՛հ, երանի՛, հազար երանի թէ մենք կարողանայինք ազատուել այս գեհենից եւ ազատ շունչ առնել այն վայրերում՝ որտեղ շնչում է ճշմարիտ Հայը․․․

Երանի՜ թէ կարողանայինք գործել նրանց հետ, մեր սուրբ Դատի համար, մինչեւ որ հայրենիքի դռները բացուեն եւ մայր հողն ընդունի մեզ իր գորովագութ գրկում․․․

ՀԱՅՈՐԴԻ

Կեանքը Աթէնքի մէջ

—․․—

Հ․ Յ․ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ․— Կ․ ԽԱՉԻ ՊԱՏԳ․ ԺՈՂՈՎԸ․— ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ․— ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

ԱԹԷՆՔ (Յառաջ)․— Հ․ Յ․ Դ․ Աթէնքի շրջանի մեր ընկերուհիները օրէ օր նուաճումներ կ'արձանագրեն։ Վերջերս չորս արուարձաններու խումբերը միասնաբար կազմակերպեցին դաշտագնացութիւն մը դէպի Տաֆնիի անտառները (Քօքինայի Թաղամասին մօտիկ), ուր կըցան հաւաքել մեծ բազմութիւն, համակիրներ, ընտանիքներ եւ ընկերներ։ Դաշ—

․․․ը զրկեց իր նպաստները, պիտի զրկէ տակաւին երկու ամսական եւս․ դպրոցները կը փակուին յուլիս 9ին։ Վերջերս կազմուեցաւ նաեւ Կրթ․ Խորհուրդ մը։ Փափաքելի էր, որ ինչպէս անցեալին մէջ եղած է, այս խորհուրդն ալ գործէ չդառնայ Թաղական եւ Հոգաբարձու ադաներու ձեռքը, եւ ջանայ ամոքել ուսուցիչներու ցաւերը, գնահատելով անոնց չահերն ու կոչումը։ Մանաւանդ դժնդակ այս օրերուն։

⁂ Բարեգործականն ալ կազմած է տեղական մասնաճիւղեր, որոնց մաս կը կազմեն առաւելապէս ռամկավարներ եւ նաեւ չէզոք անձեր։ Հնչակեանները պայքար բացած են ասոնց դէմ, որովհետեւ իրենց տեղ չէ տրուած, եւ միւս կողմէ այս մասնաճիւղերը անուղղակի արգելք պիտի հանդիսանան Հօկին որ կը գտնուի Հնչակեաններու ձեռքը։ Չէզոք եւ պարկեշտ մեր հայրենակիցներուն կը մնայ չխառնուիլ հնչակօ — ռամկավար գըրգռութեան։

Թ․

Եւրոպայի
ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՋՐԱԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը կատարեց բացումը Թրիւյէրի ջրաելեկտրակայանին շինութիւններուն։ Այս կայանը ամենամեծ կայանն է, որ գոյութիւն կ'ունենայ ամբողջ Եւրոպայի մէջ։

Ելեկտրակայանը կը զապէ եւ կ'օգտագործէ ջուրերը Թրիւյէրի, որ օձապտոյտ յառաջանալէ յետոյ Մարժըրիտ լերան քովերէն, կ'անցնի Բանթալի եւ Օպրաքի լեռներուն արանքէն եւ կը նետուի Լօ գետին մէջ։ Ելեկտրակայանը ունի երկու ջրվէժ, երկուքը միասին տարեկան կուտան 900 միլիոն քիլովաթ ուժ։ 150 հազարէն մինչեւ 200 հազար վոլթով գիծեր ելեկտրական ուժ պիտի հայթայթեն ․․․

Շինուած է արդէն գործարանը, որ կը հանգչի կրանիտեայ փոսի մը մէջ։ Այդ փոսը կամ կաթսան ունի 75 մեթր երկայնք, 22 մեթր լայնք եւ 29 մեթր խորութիւն։

Թաղուած այս գործարանը կը բաղկանայ 6 խումբ փոթորակներէ (turbine), որոնք ուղղահայեաց առանցքներ ունին իւրաքանչիւրը 40 հազար ձիու ուժով։

Գործարան կարելի է մտնել 300 ․․․

հսկայ փոթորակները, 42 հազար ձիու ուժով, որոնք կը բանին 256 մեդր բարձրութեամբ ջրվէժի մը տակ։ Կատարուած աշխատանքները սքանչելիք մը կը կազմեն։ Թրիւյէր գետը չարիք մը դարձած էր, ձիւնհալքի օրերուն՝ լեռներէն իջնող գետակներու ջուրով այնքան արագ կը յորդէր, որ կ'ողողէր ամբողջ հրջակայքը, աւերելով ցանք ու բնակութիւն։ Երկու թումբեր ․․․

ՄԱՄՈՒԼ
Եղեռնապատումը

—․․—

Պէյրութի «Ազդակ»ն ալ ծայնակցելով ապրիլեան սարսափներու պատմութիւնը գրելու առաջարկին, կը շեշտէ (6 յունիս)․

— «Մեր Ապրիլեան եղեռնը մեռելներու պատմութիւն չէ։ Անիկա ցեղին, Արմէններու ազատամարտին, ապրելու անհուն եւ գեղեցիկ կամքին ու տենչերուն խարհրդանի՛շն է։

Ապրիլեան Եղեռնով՝ Հայոց ազգը ցոյց տուաւ, որ կեանքն ու ազատութիւնը կը սիրէ խոր։ Անիկա ըսաւ, որ հակառակ ամէն տեսակ բռնութեանց, հալածանքներու, ինքը կը գնահատէ անկախութեան գաղափարը ամէն բանէ, ամէն բանէ գերիվեր։

Պէտք էր ուրեմն, որ անիկա, Ապրիլեան Եղեռնը, անցնէր պատմութեան, հոյակերտ յիշատակարանով մը, նոր աստուածաշունչո՛վ մը գրուած, պատկերազարդուա՛ծ։

Ի՛նչ կ'ընեն, ի՛նչ կ'ընեն մեր զանազանատիպ մտաւորականները, պատմագէտները, մատենագիրները, ․․․

գրեր, զանազան հատորներ, որոնք տարրկայական նկարագրութիւններով կուտան մանրամասն տեղեկութիւններ Ապրիլեան դէպքերուն ու դէմքերուն շուրջ։ Անոնք գրուած են անգլիերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ այլն լեզուներով․ ինչպէս եւ հայերէն։ Յետոյ դեռ այնքա՛ն թարմ է գաղթաշխարհի վերապրող հայութեան երեւակայութեան ու մտքին մէջ հայաջինջ սարսափներուն պատկերը։

Այս նիւթին շուրջ խօսելով նաեւ մեր պաշտօնակիցներէն «Յառաջ» և «Յուսաբեր», կը գտնեն, որ պէտք է իսկոյն գործի սկսիլ։ «Յուսաբեր»ը աշխատանքի գործադրութեան բեռը կ'ուզէ բեռցնել Փարիզի վրայ։ Ճիշդն ըսելով, մենք շատ ալ յոյս չունինք այս լո՛յս քաղաքի մեր մտաւորականութեան վրայ։ Գործը պէտք է ամէն գնով յանձնել մեր Մխիթարեաններուն։ Անոր կեդրոնը պէտք է ըլլայ Վիեննան կամ Վենետիկը։ Մխիթարեանները ունին պէտք եղած բոլոր ազբիւրները, իրենց ռնէ գրական, պատմական ուսումնասիրութեանց համար։ Ի հարկ է Մխիթարեան գիտուն հայրերուն մօտ կա․․․

Պէտք է լծուիլ իսկոյն գործի։

Պէտք է գրուի վերջապէս Ապրիլեան մեր Մեծ Եղեռնին պատմութիւնը։

Այդ առթիւ արդէն հրապարակի վրայ ունինք բազմաթիւ վաւերա․․․

Ուրեմն պէտք է իսկոյն գործի լծուիլ։ Պէտք է գրուի անպատճառ «Ցեղաշունչ» Ապրիլեան մեր անմըրման մատեանը։ Կարեւորը սկսիլն է անգամ մը եւ արդէն մնացեալն ինքնին կը վերջանայ։»

․․․ուած իրենց կոչումին։ Միայն երկուքը։ Մէկը Ճեմարանի աւագ ուսուցիչը՝ Պ․ Ս․ Մխիկեան, որ այնքան սիրուած է թէ աշակերտութեան եւ թէ հայ համայնքի կողմից եւ մէկն ալ երկու ուսուցչուհիներից նորեկը։

Նրանց գաղափարների ծնունդն է «Ջանք» ամսաթերթը, որի 2րդ թիւն սեղանիս վրայ է։ Ահ, այս յամառ գաղափարապաշտները, որոնք ով գիտէ ինչքան նեղութիւններով են կարողանում տալ մեզ իրենց տքնաջան աշ—

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ՈՒՐԻՇԻ ԳԵՂԻՆ ԵՍ ԱՂՋԻԿ ՉԵՄ ՏԱՐ

—․․—

—Ձեր Համբիկին ալ, Արզումանինալ, վա՛յ ձեր տղին ալ ու ձեր գեղին ալ, ․․րանց նայեցէք, իրենց խելքով ելած եկած են որ ինէ աղջիկ պիտի առնեն ․․անին։ Եկուր աղջիկս, դուն սա ․․․

խնամիներուն քով վերադարձաւ։

Տիկին Մարիցա փայտէ սանդուղի աստիճաններէն չափազանց զգոյշ, կամաց իջնելով, գնաց ու դուռին քովը կանգ առաւ։ Հիմայ խնդիրը Ա․․․

— Ահա մատանիդ, Արզուման աղա, ինչպէս որ ձեզի քիչ առաջ ըսի, ուրիշի գեղին ես աղջիկ չեմ տար, ոչ դուք ցուցէք, ոչ ալ միւսը, անոր հայրն ալ մայրն ալ ես եմ, ուրիշի գեղին ես աղջիկ չեմ տար, ես աղջիկ չեմ տար։

Եւ կէս ժամ չանցած, կարծեցեալ խնամիները իրենց գիւղակի ճամբան բռնեցին ․․․

Մեծապատիւէն աւելի դժգոհ, աչքերը գրան սեմին յառած կամաց քայլերով դուռէն դուրս ելաւ գիւղի քահանան։ Անոր խորհուրդը օրուան նըշանտուքին եկամուտն էր, որ կորա՛ւ գնաց ․․․։

Մ․ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՎԵՐՋ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

Անգլիա այսօր պիտի վճարէ 100էն 10ը

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹ ՀԱՒԱՆԱԾ Է « ԱՆՋՆԱՊԷՍ »

Նախագահ Րուզվէլթ պատասխանելով Անգլիոյ առաջարկին, յայտնեց թէ անձնապէս կը հաւանի 2 և կէս միլիոն ստեռլինի թերհաշիւ մ'ընդունիլ, յունիս 15ի մասնավճարին վրայ։ Պարտքը 75 միլիոն տոլար ըլլալով, Անգլիա պիտի վճարէ հարիւրին տասը միայն։

Այս առթիւ գիտել կը տրուի թէ՝ նախագահ Րուզվէլթ անցած է իր իրաւասութեան սահմանը, առանց նկատի առնելու խորհրդարանին տեսակէտը։ Եթէ մերժէր, Անգլիա ոչինչ պիտի վճարէր։

Ֆրանսան ալ մասնավճար ունի այսօր, 15 յունիս։ Բայց չպիտի վճարէ, ինչպէս ըրաւ 1932 դեկտ. 15ին, տեսակէտի խնդիր դրած ըլլալով։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄԸ ՑԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ ՅԱՋՈՐԴ ՏԱՐՈՒԱՆ

Աշխատանքի խորհրդաժողովը, որ կը շարունակուի Ժընեւի մէջ, չկրցաւ լուծել շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան իջեցնելու խնդիրը։ Մասնաւորապէս զօրաւոր են թէ պաշտպանները եւ թէ հակառակորդները։ Իտալական կառավարութիւնը կուսակից է, իբրեւ դարման գործադրկութեան, պայմանաւ որ բոլոր երկիրներն ալ ընդունին։ Նոյնպէս Ֆրանսա։ Առհասարակ, նոր ծրագրին դէմ են գործարանատէրերը։ Գերմանիոյ ներկայացուցիչը անօգուտ գտաւ շաբաթական 40 ժամը, իրենց երկրին մէջ փորձուած ըլլալով։ Ֆրանսայի գործարանատէրերու ներկայացուցիչն ալ ընդդիմացաւ 40 ժամուան ծրագրին։ Ընդհակառակն, Պ. Ժիւսթէն Կոտառ, կառավարութեան ներկայացուցիչը, ջերմապէս պաշտպանեց։

Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ 1934ի խորհրդաժողովին ձգել 40 ժամուան աշխատանքի պայմանագիրը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերու բոլոր գանձապահները այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Զարդարեան Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոնպի Վիշապ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերը, վաղը Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Պէքոնի կայարանին դիմացը, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ գայլ Վահան խումբերը այս Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի իրիկուան ժամը 5.30ին ընկեր Սիմոն Գալուստեանի բնակարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՇԱԼԷԹԻ Բարգէն — Սևնի խումբի դասախօսական ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 5ին ընկ. Վ. Սնդձեանի բնակարանը։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։ Կը խօսի ընկ. Գ. ՊԱԼԵԱՆ, նիւթ ունենալով «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ՕՊԱՆԸԷՆ ՎԵՐ

Geménos Valles de St. Pons

կը հրաւիրուին քաղաքի, Պուլվար Օտտոյի եւ Սեն Լուի քոյր մասնաճիւղերու բոլոր անդամները եւ համակիրները։ ճաշը միասին բերել։

Ժամադրութիւն առաւօտեան ժամը 6ին «Թինէլ»ին առջեւ, առնելու համար 40 թիւ հանրակառքը եւ կամ «Օթօքար»։

կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ։

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ,

18 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

ընտիր ժազ։ Մատչելի ու ճոխ պիւֆէ։

մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ժամնաւոր յայտագրով։

ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

2 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ՄԷՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Ա Զ Դ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ պիտի տօնէ, յունիս 25ի կիրակի օրը, ժամը 14.30ին, Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, իր հիմնադրին՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի ծննդեան հարիւրամեակը։

Անշուշտ փարիզահայ գաղութը միահամուռ պիտի փութայ հաւաքուիլ մեծ բանաստեղծին յիշատակի հանդէսին, ընծայելով պատշաճ մեծարանքը հայ ազգին այդ արդիւնաւոր զաւկին։

Յժ տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 փրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 փրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ։ Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Զեկոյց Ե. Պատգ. Ժողովի։ Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլոր ընկեր-ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Հէմինկուէյ կը պատկանէր ա՛յն մարդոց, որոնք ունէ կապ չունին վիպական հայեցողութեան, ա՛լ աւելի քիչ՝ զգացումներու հետ։ Այսինքն՝ ճշդիւ կը տեսնէր միայն ինչ որ ուղղակի իր առջեւը կը կենար, եւ կարելի չէր երեւակայել որ ան իր քիթէն հեռուները եւ ա՛յնպիսի կացութիւններու տարուէր՝ որոնց ինք տիրած չըլլար կատարելապէս։ Ուր որ կարելի էր՝ ամէն բանի տիրել իր տեսութեան շրջանակին մէջ — ահա՛ Հէմինկուէյի եղանակը։ Բնականաբար իր սեփական գործի շրջանակին մէջ։ Ուրիշներուն գործին խառնուողներէն վերջինն էր։

Բայց պատահեցաւ որ անգամ մը այդպէս ըրաւ, ինչ որ իրեն համար աղէկ չեղաւ։ Այդ մասին կը խօսի այս պատմութիւնը։

Մինչեւ քառասուն տարեկանը շատ մեծ խնայողութիւն ըրած, ապահով թուղթերու դրամ պատկեցուցած էր, եւ խիստ աղդեցիկ յարաբերութիւններ ունէր ամբողջ աշխարհի մէջ, ամէն ուրիշ հանքային ճարտարապետէ աւելի։ Իր առեւտրական տունին գլխաւոր ճիւղը կը գտնուէր Լոնտոն, բայց գործին այս ճիւղին վարիչը իր ընկերն էր։ Առեւտրական յարաբերութիւններուն բերմամբ տարին ութը ամիս կամ աւելի արտասահման կ'անցընէր, գլխաւորաբար Հարաւային Ամերիկա։ Արդարեւ աչքի զարնող մեծ յաջողութիւն ունէր կեանքի մէջ։

Յաջողակ մարդոց արտաքին կերպարանքին մէջ, սովորաբար ունէ բան մը կայ, որ անոնց յաջողութեան բանալին կ'ընծայէ։ Ասիկա թերեւս իրենց յարմարութիւնն է մէկը ըլլալու այն ամուր կարասիներէն — որոնց ուզածիդ չափ կրնաս զարնել, բայց դուն քեզի կը վնասես միայն։ Ամէն պարագայի մէջ Հէմինկուէյ չունէր այդ բանը, ինչ որ ալ ըլլայ այն։ Ընդհակառակն անխախտ, անճարակ մէկու մը տպաւորութիւնը կը թողուր։

Ու անտարակոյս աս էր որ ընկերուհիներու կը տանէր, որոնց շուրջ կը դառնայ այս պատմութիւնը։

***

Անուրանալի է որ աշխարհէն քաշուած, խրտչած ըլլալու այս տպաւորութիւնը, զոր շատերը կը թողուն ուրիշներու վրայ, ուշ կամ կանուխ ահագին անպատեհութիւններու կ'ենթարկէ զիրենք։ Կ'երեւի սակայն, կիներ կան՝ որ ասոնցմէ հոտը կ'առնեն։

Թերեւս այսպիսիներուն կարգին էր Տիկին Լէյ, կամ թերեւս փորձեց ինքնատիպ ըլլալ։ Ո՛րքան կը հասկցուի, Պիւլա Լէյ այս տեսակէտով նշանակալից կոչում մը պէտք էր ունենար, եւ ամէն կերպով խեղճ Հէմինկուէյի քիթէն բռնեց, իր սրինգին համաձայն պարել տալով անոր։ Տիկին Լէյ ծանօթ էր իբրեւ նախասիրութիւն մը ընծայող արուեստագէտներուն, մըտաւորականներուն եւ բանաստեղծներուն համար, որովհետեւ ինքն ալ այդ տեսակ բան մըն էր։ Բայց Հէմինկուէյ ո՛ւր, բանաստեղծը ո՛ւր ...։

Կ'երեւի թէ Տիկին Լէյ չկրցաւ պէտք եղած չափով ինքզինքը արժեցնել Հէմինկուէյի մօտ, որ իրեն համար անյաջող հունձք մը դարձաւ։ Սակայն ասիկա անակնկալ չէր։ Պիւլա Լէյ, հակառակ իր ուշիմութեան, իր խելքին եւ իր փորձառութեան, ի՞նչպէս պիտի գիտնար թէ թէ Հէմինկուէյի յանկարծական եւ մերթ անխորհուրդ ձեւերուն տակ վերացական մարդ մը ծածկուած էր — եւ, աւելի ըլլալով, շատ կարուկ տեսակէն վերացական մը։

Արդէն, Տիկին Լէյ կը խրտչէր ծայրայեղ քաղաքավարութենէ եւ անոյշ խօսքերէ — մէկ խօսքով ա՛յն մարդոցմէ, որոնք կրնային յարմարիլ կեանքի ամէն կացութեան։ Ուստի ուրախալից էին իրեն համար այս ընկերին բրտութիւնները, որովհետեւ կը զգար թէ անոնք կը բղխէին մարդուն ներքին էութենէն, թէ անիկա անհատականութիւն մը, անձնաւորութիւն մըն էր։

Արտաքին ձեւերու մասին Տիկին Լէյի ազնուապետական արհամարհանքը երկար ատենէ ի վեր իրմէ օտարացուցած էր իր ազգականները, որոնք ասոր համար մթին մոռացումի մատնած էին գերդաստանին այս դեղնին։ Պիւլա, ասոր վրայ չնորհակալ զգացումներով լեցուած, Լոնտոնի եւ Փարիզի մտաւորական շրջանակներուն մէջ փոխադրած էր իր պայծառ, խոլոխ լոյսը, եւ անոնց մէջ համբաւ շահած։

Իր շրջանակի սրամիտ երիտասարդները « մեքենավարը » կ'անուանէին Հէմինկուէյը, եւ ինքն ալ, Պիւլա, կեղծուած անձկութեամբ, «մեքենավարը» կ'ըսէր, անոր վրայ խօսած ատեն։ Կ'ախորժէր այս տիտղոսէն։ Թէեւ տիտղոսներէն մեծագոյն մասին պէս, այս տիտղոսն ալ կիսով խսկ չէր յարմարեր Հէմինկուէյի նոյնիսկ եթէ իր փափաքածին պէս ըլլար։

Ուստի ան նէրա համար « մեքենավար »ն էր։ Ասով փոփոխութիւն մըն ալ եղած կ'ըլլար։ Տէ՛ր Աստուած, սա՛ ողորմելի աշխարհին մէջ մերթ ընդ մերթ չա՞րդարանար միթէ փոփոխութիւնը։

Բայց բոլորովին համոզուած չէր թէ Հէմինկուէյ իր դերին յարմար մարդը ըլլար։ Բայց իրե՞ն ալ յարմար չէր արդեօք։ Ան միշտ իր հագուստը կը կրէր ա՛յնպէս, որպէս թէ ամէն օր կիրակի եղած ըլլար, եւ Պիւլա կ'ըմբոշխնէր անոր ընդերոտ, կաշմրուն ոյժը, ինչպէս նաեւ անոր մռայլ տրամադրութիւնները։

×

Հէմինկուէյ այս բաներէն ո՛չ մին միտքէն կ'անցընէր։

Պէտք է վստահ ըլլալ թէ Պիւլա Լէյ կրնար մոլորեցնել այր մը՝ որքան ալ պաղ ըլլար ան։ Հէմինկուէյ երբեք հանդիպած չէր մէկու մը, որ նոյնիսկ հեռուէն հեռու բաղդատուէր անոր։ Ի՞նչպէս եւ ի՞նչ ալ կրնար ըրած ըլլալ մարդ մը՝ որ ամբողջ իր կեանքին մէջ աշխատանքի գամուած էր։ Բայց այսպիսի տիպարի մը վրայ երազած էր — եւ ահա հոս մեր « մեքենավար »ին էութեան զարմանալի կողմին կը հասնինք։

Որքան որ աշխատանքի մէջ թաղուած, սակայն ժամանակ կը գտնէր երազելու աղջկան մը պէս։ Այս երազները անոր մինակութիւնը կը լեցնէին անոյշ հոտով, որքան ալ կապուած ըլլար մինակութեան հետ, ինչպէս շատ մարդիկ, որոնք դիւրաւ չեն ընտելանար։ Բնականաբար ոչ ոք կրնար գուշակած ըլլալ թէ ան յամառ երազատես մըն էր միայն։ Իր ամէնէն ներքին գաղտնիքն էր այս, որմէ կ'ամչնար կարծես, ինքզինքը նուաստացած կը զգար, առանց որուն սակայն իր մինակութիւնը անտանելի պիտի դառնար։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՅՈՒՆԻՍ 1933
16 Juin 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2215 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ՆՈՐ ԱՒԱՐ ԵՒ ԹՐՔԱՑՈՒՄ

Այլ եւս կասկած չկայ Պոլսոյ Պատրիարքարաններու եւ Խախամապետարանի գլխուն կախուած նոր փորձանքի մասին:

Մահացու լախտ մըն է որ կը պատրաստուի Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, աշխարհականութեան պատրուակով:

Օրինագիծը սեղանի վրայ է արդէն, եւ առանց այլ եւ այլի պիտի դառնայ օրէնք, ըստ հովանեաւ Մ. Քէմալի: Այդ ժողովին մէջ, ոչ փոքրամասնութիւնները երեսփոխան ունին, ոչ ալ ընդդիմադիր ճակատէն որեւէ հետք մնացած է:

Ըլլար իսկ, ի՞նչ օգուտ: Ոեւէ ոչ-Թուրք երեսփոխան չպիտի համարձակէր բերան բանալ: Իսկ ընդդիմադիր Թուրքը կրնա՞յ դիմադրել, երբ դիմացը աւար ունի, եւ չահողը պիտի ըլլայ Թրքացումը: Այսինքն՝ Թրքութիւնը:

Արդարեւ, չափազանց պերճախօս են օրինագծի բովանդակութեան մասին տրուած լուրերը.—

1. Օրէնքը պիտի գործադրուի անմիջապէս:

2. Որոշ ժամանակի մը մէջ հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուին այն դպրոցներն ու հիւանդանոցները որ կապուած են Պատրիարքարաններու եւ Խախամապետարանի հետ:

3. Այդ տեսակ դպրոցները եւ հիւանդանոցները պիտի կրնան կառավարուիլ բարեգործական Միութեանց կողմէ, համաձայն ընկերակցութեանց օրէնքին:

4. Պատրիարքարանները և Խախամապետարանը չպիտի կրնան ո՛ր եւ է նիւթական կապ պահել երկրին ուրիշ վայրերուն մէջ գտնուած նման հաստատութեանց հետ:

5. Պիտի ջնջուին այն աշխարհական մարմինները որ կազմուած են հին շրջաններէ մնացած փէրմաններու եւ կանոնագիրներու հիման վրայ:

6. Նոր կանոնագիրը պիտի ճշդէ նաեւ թէ այդ հաստատութիւնները ի՛նչ հիմերով կրնան կալուած գնել եւ ծախել: Անոնք պիտի կրնան կալուած ունենալ միայն այնքան որքան կը բաւէ իրենց մատակարարութեան:

Մէկ խօսքով՝ պիտի ջնջուին իւրաքանչիւր համայնքի սահմանադրութեան վերջին մնացորդները, պարպելով Պատրիարքարաններու բովանդակութիւնը, եւ Պատրիարքներն ու Րաբունապետը դարձնելով հասարակ հոգեւոր հովիւներ:

Այդ առաջադրութեամբ ալ, այլ եւս ոչ Քաղաք. Ժողով, ոչ Ազգ. Ժողով, ոչ Տեսուչ Խորհուրդներ (Թաղ. Խորհուրդ, Հոգաբարձութիւն, Ուսումն. Խորհուրդ եւն.): Ամէն ինչ պիտի ենթարկուի պետութեան:

Չափազանց անճարակ եւ երկդիմի քօղարկում մըն է այն ինչ որ կը կոչուի «բարեգործական միութիւններ», որ պիտի կազմուին վարելու համար Պատրիարքարաններէն անջատուած հաստատութիւնները (դպրոց, հիւանդանոց, կալուած, մատակարարութիւն):

Իրականին մէջ, կառավարութիւնը ինքն է որ պիտի թառի այդ հաստատութեանց գլխուն, իր չուրջը հաւաքելով հատընտիր խամաճիկներ,— հայ յոյն, հրեայ աշխարհական տիպարներ՝ Փափա Էֆթիմի կաղապարով:

Չէ՞ որ բոլորն ալ հաւասարապէս Թուրք են, եւ կը վայելեն «Թուրք հայրենակցութեան իրաւունքները»:

Մէկ տարբերութիւն միայն,— կրօն եւ լեզու:

Առաջինը կրնան հոգալ հոգեւոր հովիւները: Կառավարութիւնը այդ իրաւունքը շնորհա՛ծ է վեհանձնօրէն:

Իսկ լեզուն դատապարտուած է արագօրէն տեղի տալու, քանի որ դպրոցները արդէն կը գտնուին Մէարիֆի անմիջական հսկողութեան տակ:

Արդ, նոր օրէնքով, դպրոցները պիտի դառնան նաեւ պետական սեփականութիւն: Ե՛ւ դպրոցավարութեամբ ե՛ւ մատակարարութեամբ:

Այս բոլորը տեսականօրէն կը կոչուին՝ բաժանում աշխարհական եւ կրօնական գործերու: Պաշտաճեցում՝ նոր կացութեան: Իսկ իբրեւ գործնական հետեւանք՝ ԱՒԱՐ ԵՒ ԹՐՔԱՑՈՒՄ:

Այս բացատրութիւններէն յետոյ, ինքնաբերաբար կը ծագի միւս հարցը.— Ի՞նչ ընել: Կրնա՞նք ո՛ր եւ է բան ընել եւ կանխել ահաւոր չարիքը:

Ճիշդն ըսելու համար, մենք ալ պատասխան չունինք այս հարցին:

Քէմալական Թուրքիան չի հանդուրժեր ո՛ր եւ է արտաքին միջամտութեան:

Եւ սակայն, բոլորովին անճար չենք: Կը բաւէ որ ըմբռնենք թէ եղածը չարիք է:

Այստեղ արդէն կը կասի մեր դրիչը, որովհետեւ գիտենք որ նոյն իսկ այս կէտին մէջ ճակատները կը բաժնուին ցիրուցան:

Կ՚ուզէինք նորէն պաղարիւն մնալ եւ հաւատալ թէ՝ պիտի գտնուին քանի մը մարդիկ — առանց դաւանանքի խտրութեան — քով քովի գալու եւ ելք մը գտնելու համար:

Չունինք ո՛ր եւ է միամտութիւն: Այս հարցն ալ, ինչպէս «լքեալ» գոյքերու խնդիրը եւ ուրիշ այնքան հոգեր, կապ ունի հայեւ-Թուրք յարաբերութեանց հետ: Կարճ խօսքով՝ Հայկական Դատին հետ:

Բայց, կ՚արժէ կրել խորհրդակցութեան մը յոգնութիւնը:

Եթէ ո՛ր եւ է օգուտ ալ չունենայ այդ խորհրդակցութիւնը, գոնէ առիթ մը ընծայած պիտի ըլլայ դէմ դիմաց խօսելու շարք մը հարցերու մասին, որոնք պատասխանատուութեան կը կանչեն ե՛ւ քաղաքական կուսակցութիւնները, ե՛ւ Խ. իշխանութիւնը, ինչպէս ամբողջ հայ ժողովուրդը:

Կը սպասենք իրաւասու ձայներու պատասխանին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ճառերը կը շարունակուին

ԱՅՍՕՐ ԿԸ ՍԿՍԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Չորեքշաբթի օրն ալ, համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը օրը երկուքն ըրաւ ճառերով, որոնք վերջացան երէկ, հինգշաբթի: Ընդհանուր վիճաբանութիւնները վերջացած են եւ այսօր կը սկսի բուն օրակարգին քննութիւնը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Իր կարգին երկար ճառ մը խօսեցաւ գերմանական պատուիրակը, արտաքին նախարար Ֆոն Նէօրաթ: Շեշտեց թէ սերտօրէն իրարու կապուած են տնտեսական եւ սեղմանսակական խնդիրները: Բայց, իր կառավարութեան կարծիքով, կարելի չէ լուծել տնտեսական խնդիրները, մասնաւորապէս առեւտրական քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցերը, մինչեւ որ գոհացուցիչ համաձայնութիւն մը չգոյանայ վարկի հիմնական սկզբունքներու մասին: Ճարտարարուեստը չի կրնար զարգանալ եթէ չծաղկի հողագործութիւնը; պահանջատէրը չի կրնար գոյութիւն ունենալ եթէ պարտատէրը կորսուի: Ոսկեդրամի շրջաբերութիւնը անիմաստ կը դառնայ, եթէ չվերաշխատուի ոսկիին ազատ շրջաբերութիւնը: Ազգերը եւ կառավարութիւնները չեն կրնար լուծել այս խնդիրները, եթէ չվերահաստատուի փոխադարձ գործակցութիւնը եւ չլուծուին քաղաքական առկախ հարցերը: Գերմանիան կրնայ արդարօրէն յայտարարել թէ լիովին նպաստած է վստահութեան վերահաստատման եւ մղում տուած է զինաթափութեան խորհրդաժողովին՝ ընդունելով Պ. Մաքտօնըլտի ծրագիրը, իբրեւ հիմ ապագայ պայմանագրին:

Լեհաստանի պատուիրակը շեշտեց թէ հիմնական կարեւորութիւն ունի դրամներու ամրացումը եւ պէտք է ամէնէն առաջ քննուի: Հարկ է գործի ձեռնարկել ամրացնելով մեծ պետութեանց դրամները, յետոյ վերահաստատել ոսկեվճարի ազատ գործառնութիւնը, որ պիտի նպաստէ միւս երկիրներու դրամներուն ամրացման:

Քուպայի պատուիրակը յայտարարեց թէ իր կառավարութեան անունով պիտի ներկայացնէ ծրագիր մը, որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ վերջ տալ մաքսային պատերազմին:

Պուլկարիոյ պատուիրակը (վարչապետը) պարզեց իր երկրին ողբալի վիճակը:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Չորեքշաբթի օրուան ամէնէն կարեւոր ճառն էր Անգլիոյ ելմտական նախարարին՝ Պ. Չէմպըլէնի բանախօսութիւնը: Կ՚ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Պ. Չէմպըլէն պատմական ակնարկ մը նետեց Եւրոպայի կացութեան վրայ՝ պատերազմէն յետոյ: 1925ին Անգլիա վերադարձաւ ոսկեվճարի դրութեան, բայց դժբախտաբար պայմանները փոխուեցան եւ համաշխարհային փլուզումը հարկադրեց Անգլիան՝ լքել ոսկեվճարը (1931 սեպտեմբեր), հակառակ իր բոլոր ճիգերուն: Իրարու հետ սերտ կապ ունին մէջտեղ դրուած խնդիրները: Սեղմանսակական տեսակէտով՝ մեծաքանակի գիներուն յաւելումը միայն կրնայ վերահաստատել հաւասարակշռութիւնը՝ արտադրութեան գինին և արժէքին միջեւ: Այդ յաւելումը յաջողցնելու համար, անհրաժեշտ է իրականացնել կարգ մը նախապայմաններ,— հատուցումներու եւ պատերազմական պարտքերու կարգադրութիւն, փոխանակութեան գործառնութեանց հակակշռի վերացում, արտադրութեանց վաճառման դասաւորում, միջազգային փոխառութեանց վերահաստատում, մաքսային խոչընդոտներու ջնջում եւն.: Դրամական տեսակէտով, անհրաժեշտ է սերտ գործակցութիւն հաստատել կեդրոնական դրամատուններու միջեւ: «Անգլիա, որ աշխարհի առաջին վաճառական ազգն է, չի ժխտեր փոխանակութեան սակերու (չարժ) ամրացման կարեւորութիւնը: Այդ ամրացումը վերահաստատելու համար, պէտք է գործել երկու ձեւով.— մէկ կողմէ, անմիջական ապագայի մը մէջ, համաձայնութեան մը յանգիլ, որպէսզի ելեւէջներու չենթարկուի աշխարհի գլխաւոր դրամներու յարաբերական արժէքը. միւս կողմէ՝ իբրեւ վերջնական նպատակ հետապնդել վերադառնալու միջազգային բաւարար չափանիշի մը, որ ուրիշ բան չկրնար ըլլալ եթէ ոչ ոսկեվճարի դրութիւնը»: (Էթալօն – օռ):

Այս նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ է սահմանափակել ոսկիի գործածութիւնը՝ միջազգային գործառնութեանց մէջ: Այն երկիրները որ ոսկիի մեծ պահեստներ ունին, պէտք է փոխ տան միւսներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ ջնջել դրամի արտածման սեղմումները: Բայց, Անգլիոյ կարծիքով, ամէնէն հիմնական խնդիրը տնտեսական է: Հարկ է իրականացնել մաքսատուրքերու կրճատումը՝ մասնաւոր բանակցութիւններ կատարելով շահակից ազգերու միջեւ:

ՊԵԼՃԻՈՅ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Պ. Հիմանս, Պելճիոյ առաջին պատուիրակը, շեշտեց թէ կենսական է դրամներու ամրացման խնդիրը, իբրեւ նախապայման ոսկեվճարի վերահաստատման: Մենք կը սպասենք որ շուտով համաձայնութեան մը յանգին մեծ պետութիւնները, որոնցմէ կախում ունի, մեծ մասով, այս հարցին լուծումը: Եթէ չյաջողի այդ համաձայնութիւնը, մեր միւս ջանքերը ամլութեան պիտի դատապարտուին եւ ժողովին աշխատանքները անօգուտ պիտի անցնին: Մեծ ազգերուն կ՚իյնայ վերջ տալ ներկայ տնտեսական անկարգութեան: Անոնց պարտքն է վերահաստատել վստահութիւնը, ապացուցանելով թէ կը գործեն ուղղամիտ գործակցութեան ոգիով մը:

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Պ. Պէնէշ, Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակը, ուղղակի շօշափելով դրուած հարցերը, հետեւեալ գործնական առաջարկներն ըրաւ, յանուն Փոքր Համաձայնութեան (Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա).—

1.— Արագօրէն կարգադրել պարտքերու խնդիրը, առանց որու անկարելի է վերահաստատել շատ մը երկիրներու տնտեսական բարօրութիւնը:

2.— Ամրացնել դրամները, կարելի եղածին չափ շուտ վերահաստատելով միջազգային ոսկեվճարը:

3.— Գիները յարմարցնել իրենց ընդհանուր մակարդակին զարգացման:

4.— Աստիճանաբար ջնջել «տրվիզ»ներու հակակշիռը, որ կը խանգարէ միջազգային վաճառականութիւնը: Ջնջել բաժնեցուցակի դրութիւնը եւ ուրիշ սեղմումներ:

5.— Վերադառնալ մաքսային չափաւոր քաղաքականութեան մը որ աւելի մեծ ազատութիւն մը ապահովէ միջազգային հրապարակներուն վրայ:

6.— Գործադրել ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի դրութիւնը, բացի շրջանային կամ հաւաքական համաձայնութիւններէ:

7.— Հաստատել միջազգային ճարտարագործական համաձայնութիւններ, ընդգրկելով նաեւ հողագործական արտադրութիւնները, եւ կատարել միջազգային հանրօգուտ շինութիւններ, համաձայն Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի ծրագրին:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Բոլորն ալ անհամբերութեամբ կը սպասէին ամերիկեան պատուիրակին յայտարարութեանց, բայց յուսախաբ եղան, որովհետեւ Պ. Հըլ՝ արտաքին նախարարը՝ ընդհանուր եւ աժգոյն խօսքեր արտասանեց, առանց որոշ առաջարկներ ընելու: Պատուիրակը պարզապէս կարդաց Ուաշինկթընի մէջ պատրաստած ճառը: Մասնաւորապէս շեշտեց մաքսային պատնէշները թեթեւցնելու անհրաժեշտութիւնը, հաստատելով մաքսային զինադադար մը: Պէտք է ջնջել, ըսաւ, առեւտրական բոլոր անարդար սեղմումները: Ինչ կը վերաբերի դրամական հարցին, պէտք է անմիջապէս աշխատիլ կարելի եղածին չափ ամրացնել դրամները, մինչեւ որ ժողովը վերջնական արդիւնքի մը յանգի: Բոլոր ազգերն ալ պէտք է զարկ տան աշխատանքին եւ աւելցնեն գնելու կարողութիւնը, որպէսզի նպաստեն գիներու բարձրացման: Այն ատեն է որ խորհրդաժողովը պիտի քննէ միջազգային միայուն չափանիշի մը հարցը եւ պիտի հաստատէ ոսկիին եւ արծաթին դերը՝ ապագային համար: Յետոյ, պէտք է ջնջել «չանժ»ի վրայ հաստատուած սեղմումները: Ամերիկեան պատուիրակութիւնը որոշ առաջարկներ պիտի բերէ այս բոլոր հարցերու մասին:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Լիթվինով, խորհրդային իշխանութեան պատուիրակը, որ փառաբանելէ յետոյ իր երկրին բարօրութիւնը, դրամատիրական երկիրներու թշուառութեան դիմաց, յայտարարեց թէ Խ. Միութիւնը պատրաստ է, մօտաւոր ապագայի մը մէջ, 200 միլիոն տոլարի երկաթ ու պողպատ, 100 միլիոնի ուրիշ մետաղ, 100 միլիոնի նաւթանիւթ, 400 միլիոնի մեքենայ, 35 միլիոնի հողագործական մեքենաներ եւ կենդանիներ, 50 միլիոնի ցորեն, սուրճ, քաքաօ եւն., 50 միլիոնի նոր նաւեր ապսպրելու, եթէ վարկ բացուի երկար պայմանաժամով եւ դիւրութիւններ ընծայուին ներածման համար: Այս առթիւ, թելադրեց ջնջել տնտեսական պատերազմի բոլոր մեթոտները, խոստանալով որոշ առաջարկներ բերել արծարծուած հարցերու մասին:

Թուրքիոյ պատուիրակն ալ մօտաւորապէս կրկնեց խորհրդային զինակցին առաջարկները:

Անգլիա 10 միլիոն տոլար վճարեց

Ի ՀԱՇԻՒ ՅՈՒՆԻՍ 15Ի ՊԱՐՏՔԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, նախագահ Րուզվէլթ անձնապէս հաւանութիւն յայտնած ըլլալով, Անգլիա միայն տասը միլիոն տոլար վճարեց ի հաշիւ յունիս 15ի պարտքին (75 միլիոն): Անգլիոյ ելմտական նախարարը այս առթիւ յայտարարութիւն մը ընելով Երեսփ. Ժողովին մէջ ըսաւ.

— Կը յիշէք թէ 1932 դեկտ. 15ի մասնավճարի խնդիրը տեղի տուաւ ծանուցագիրներու փոխանակութեան՝ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ: Մեր դեկտ. 11ի գեկոյցով մենք պարզեցինք այն պատճառները որոնց հետեւանքով պարտքերու վճարման շարունակութիւնը անկարելի կը դարձնէ աշխարհի տնտեսական վերականգնումը: Կը յուսայինք թէ մեր բանակցութիւնները համաձայնութեան մը պիտի յանգին, անհրաժեշտ չդարձնելով դեկտ. 15ի վճարումը: Բայց հարկ եղաւ նկատի առնել Մ. Նահանգներուն տնտեսական կացութիւնը: Եւ վճարեցինք, այն յոյսով թէ ճամբայ պիտի բացուի վերջնական կարգադրութեան մը, նոր մասնավճարէն առաջ: Եթէ այսօր նոր վճարէինք ամբողջութեամբ, պատճառ չկար որ մեզմէ չպահանջէին անվերջ շարունակել վճարումները: Արդ, այս ամբողջական վճարումներուն շարունակութիւնը անհրաժեշտ պիտի դարձնէր չեղեալ հռչակել Լոզանի համաձայնութիւնները, այսպէս նորէն մէջտեղ դնելով հատուցումներու եւ պարտքերու փշոտ խնդիրները որ առժամապէս կարգադրուած էին այդ խորհրդաժողովին մէջ: Միւս կողմէ, չէինք կրնար բռնել այնպիսի ընթացք մը որ մեղ մղէր ժխտելու մեր յանձնառութիւնները: Հետեւաբար, որոշեցինք տասը միլիոն տոլարի վճարում մը կատարել, ճանչնալով մեր պարտքը եւ սպասելով վերջնական կարգադրութեան մը: Մ. Նահանգներու նախագահը պաշտօնապէս ընդունելով մեր ծանուցագիրը, զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը գնահատէ մեր առաջարկի ոգին: Այս վճարումը պիտի կատարենք արծաթով: Ամերիկեան կառավարութիւնը տեղեկացուցած է թէ այդ մետաղը պիտի ընդունուի ունկին 50 սէնթի:

Այս կարգադրութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Անգլիոյ մէջ:

⁂ Ո՛ր եւ է վճարում չկատարեցին Ֆրանսա, Պելճիքա, Ռումանիա եւ Լեհաստան: Ֆինլանտա վճարեց իր բաժինը, 418,000 տոլար: Իսկ Իտալիա եւ Չեխոսլովաքիա հետեւեցան Անգլիոյ օրինակին, առ հաշիւ վճարումներ կատարելով:

Տաժր դէպքեր Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ

Հետզհետէ աւելի կը լարուին Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ յարաբերութիւնները:

Չորեքշաբթի գիշեր, գերմանական ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Պերլինի առեւտրական դեսպանատան մամուլի դիւանին վարիչը, Տոքթ. Վասէրպէք, «անծանօթ պատճառներով»: Յետոյ ազատ արձակեց եւ սահմանէն դուրս հանեց: Տոքթ. Վասէրպէք այդ պաշտօնը կը կատարէր 15 տարիէ ի վեր, եւ իբրեւ վարձատրութիւն, աստիճանի բարձրացում ունեցաւ, նշանակուելով խորհրդական Լոնտոնի աւստրիական դեսպանատան:

Այս ձերբակալութիւնը հակառակ ըլլալով միջազգային օրէնքներու, կ՚ըսուի թէ աւստրիական կառավարութիւնը պետութեանց միջամտութիւնը պիտի խնդրէ:

Ձերբակալութիւնը տեղի ունեցաւ գիշերուան ժամը 2ին, Տոքթ. Վասէրպէքի անձնական բնակարանին մէջ: Առանց դուռը բանալու, Տոքթ.ը բացատրութիւն պահանջեց այս գիշերային այցելութեան համար: Ոստիկանները ըսին թէ ձերբակալման հրամանագիր ունին: Տոքթ. Վասէրպէք բողոքելով թէ անձեռնմխելի է, յայտնեց թէ կ՚ուզէ հեռաձայնով խօսիլ իր դեսպանին եւ վարչապետին հետ: Ոստիկանները երկու ժամ սպասեցին դրան առջեւ: Ժամը 4ին, սպառնացին խորտակել դուռը: Տոքթ. Վասէրպէք վարչապետէն հրահանգ ստացած ըլլալով, դուռը բացաւ, որպէս զի չկոտրեն: Եւ յանձնուեցաւ ոստիկանութեան, կրկնելով իր բողոքը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԲԱՐԵԽՂՃՈՒԹԵԱՆ

—·•—

Բ.

ՆՄՈՅՇՆԵՐ ՉԻՆՈՒՄԱՉԻՆԻ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԻՑ

Մի քանի փաստեր Պ. Ա. Չօպանեանի մտքի պատմական պաշարից:

Վերոյիշեալ համարի 8րդ էջում ինչ է գրում նա.

Ահա, օրինակ, «Անահիտ».

— Ռուս յեղափոխութենէն յետոյ, ռուս զօրքերը կը քաշուէին թրքահայաստանէն զոր գրաւած էին, *Կովկասի հայ կամաւորներու խումբերուն* կողմէ փորձը զանոնք վերագրաւելու՝ շատ կարճ կը տեւէր, թուրք բանակը նորէն կը տիրանար այդ հողերուն... այդ պահուն՝ իրաց բերմամբ ժամանակաւորապէս կազմուած համակովկասեան տեղական կառավարութիւնը (Սէյմը) կը լուծէր այն նախաձեռնութեամբ զոր վրացիք կ'առնէին իրենց երկիրը անկախ հռչակելու, նախաձեռնութիւն որուն կը հետեւէր, Ատրպէճանը: Հայերը ստիպուած կը հետեւէին նոյնպէս, է՛ն ետքը.— *եւ աւելի ժողովրդական կուսակցութեան մղումովը քան Դաշնակցութեան որ անխոհեմ կը համարէր այդ քայլը*... Այս պայմաններուն մէջ ծնած *անկախ Հայաստանի կառավարութիւնը քիչ յետոյ կ'որոշէր կռիւը միայնակ շարունակել Թուրքիոյ դէմ*՝ դաշնակիցներու կողքին, այս վերջիններու յաղթանակի պարագային Տաճկահայաստանը կարենալու համար միացնել ազատագրուած Ռուսահայաստանին: *Թուրք բանակը, Գերմաններու ղեկավարութեամբ, կը խուժէր Կովկաս*, մէկ կողմէն Բագուին տիրանալու եւ միւս կողմէ նորածին եւ թշնամի փոքրիկ Հայ Հանրապետութիւնը ջախջախելու համար: Կովկասեան Հայաստանը կ'աւերուէր եւ արիւնի մէջ կը լողար, թուրքը կը հասնէր մինչեւ Ալեքսանդրապոլ, եւ հայ փոքրիկ բանակը ինքնապաշտպանութեան գերագոյն ճիգով մը Ղարաքիլիսայի եւ Սարտարապատի կռիւներուն մէջ հերոսական դիմադրութեամբ մը Հայաստանի մնացորդին ու մանաւանդ Երեւանին ու էջմիածնին սպառնացող վտանգը կը հեռացնէր (առժամանակ մը համար): *Այդ միջոցին* վրացիք, չուզելով (հակառակ իրենց քաղաքականապէս թրքամերձ ըլլալուն) որ թուրք պետութիւնը իշխող դառնար Կովկասի մէջ, Գերմանիոյ կը դիմէին եւ վրաց անկախութիւնը անոնց պաշտպանութեան տակ կը դնէին. Գերմանացիք, նոյնպէս չցանկանալով որ իրենց դաշնակից թուրքը տիրապետող դառնար Կովկասի մէջ (ուր Բագուի քարիւղի հանքերը եւ Հնդկաստանի ճամբան իրենց ուղղակի ազդեցութեան տակ կ'ուզէին ունենալ) կը մղէին, *գրեթէ կը ստիպէին Թուրքը*, որ 1918ի Բաթումի դաշնագրին մէջ ճանչնար այդ հայ տէրութեան անկախութիւնը, ընդգծումները մերն են):

Հետզհետէ սակայն դաշնակիցները յաղթեցին, «Հայ Հանրապետութիւնը տարածուեցաւ նախկին ռուսական Հայաստանի բոլոր հողերուն մէջ», բոլշեւիկ շարժումը զօրացաւ ու յառաջացաւ, քեմալական ուժը «կը մօտենար, կը դաշնակցէր բոլշեւիկ ուժին»: Եւ ահա «Հայ Հանրապետութեան կառավարութիւնը այդ միջոցներուն նշանաւոր գաղափարը կ'ունենար իր դրացի Վրաստանին հետ պատերազմելու, ինչ որ՝ հաղորդակցութեան ճամբաները Վրաստանի կողմէ փակուելուն հետեւանքով՝ քանի մը հարիւր հազար Հայերու սովամահ փճանալուն *պատճառ կը դառնար*»:

Կանգ առնենք առ այժմ: Այս երկար հատուածը մէջ բերինք, ցոյց տալու համար թէ ի՛նչ եղերական խաւար է տիրում Պ. Չօպանեանի գլխում: Որքան խօսք՝ այնքան սխալ ու տգիտութիւն: Այնքան անբարեխղճութիւն դէպի Հայոց պատմութեան փաստերը:

Այսպէս, Պ. Չօպանեանը կարծում է, թէ ռուս զօրքի հեռացումով Թուրքահայկական հողերը փորձել են գրաւել «Կովկասեան հայ կամաւորներու խմբերը»: Այն ինչ այդ միջոցին Կովկասում գործող հայ զօրքը կազմում էր ռուս զօրաբանակի մէկ մասը եւ բաղկացած էր ոչ թէ «կամաւորներու խմբեր»ից, այլ կանոնաւոր զօրամասերից զօր. Նազարբէգեանի ընդհանուր հրամանատարութեան տակ: Պ. Չօպանեանը նեղութիւն չի քաշել անգամ կարդալու զօր. Ղորղանեանի գիրքը:

Բայց սա, վերջապէս, թէեւ յատկանշական, բայց փոքր սխալ է:

Քիչ յետոյ Պ. Չօպանեանից իմանում ենք, որ Վրաստանի եւ Ադրբէջանի անկախ հռչակելուց յետոյ, Հայերը «աւելի ժողովրդական կուսակցութեան մղումովը» յայտարարեցին Հայաստանի անկախութիւն. «Դաշնակցութիւնը անխոհեմ կը համարէր այդ քայլը»: Այն ինչ պատմական փաստ է, որ Հայաստանի անկախութիւնը յայտարարուեց Հ. Հ. Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ: Ճիշդ է, կային դաշնակցական գործիչներ, որոնք հակառակ էին անկախութեան յայտարարութեան, բայց հակառակորդների շարքին կային եւ ժողովրդականներ, հէնց ժողովրդականների պարագլուխ Ս. Յարութիւնեանը թունդ հակառակորդներից էր: Եթէ խօսք կարող է լինել «մղումի» մասին, հայ սոցիալ - դէմոկրատները Արամայիս Երզնկեանի գլխաւորութեամբ շատ աւելի բուռն կերպով էին պաշտպանում անկախութիւնը: Հայաստանի անկախութեան յայտարարութեան առաջին պահանջ դնողը եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Կովկասեան Սէյմը, ինչպէս յայտնի է, լուծուեց մայիս 26ին, Վրաստանի անկախութեան հռչակումով, իսկ նոյն օրը երեկոյեան գումարուեց Հ. Յ. Դ. Թիֆլիսի ներկայացուցչական ժողովը եւ ընդունեց մի բանաձեւ, որով առաջարկւում էր Ազգ. Խորհրդին՝ «ուժեղացնելով իր կազմը՝ անցնի գործելու հայութեան կենդրոնում՝ ստանձնելով կառավարական ֆունկցիաները, օժտուած դիկտատորական իրաւունքներով հայ կեանքի բոլոր երեւոյթների եւ գործերի նկատմամբ»:

Ըստ Չօպանեանի «անկախ Հայաստանի կառավարութիւնը քիչ յետոյ կ'որոշէ կռիւը միայնակ շարունակել Թուրքիոյ դէմ», այն ինչ Հայաստանի անկախութիւնը եղաւ հետեւանք հայ – թրքական հաշտութեան դաշնագրի, որ ստորագրուեց յունիս 4ին Բաթումում: Հայաստանի կառավարութիւնը ոչ քիչ առաջ, ոչ քիչ յետոյ կռիւը շարունակելու որոշում չի տուել Թուրքիոյ դէմ:

Պ. Չօպանեանը միամտօրէն կարծում է, թէ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտերը եղան Հայաստանի անկախութիւնից յետոյ, *մինչդեռ այդ ճակատամարտերն եղան Մայիս 28ից առաջ եւ Հայաստանի անկախութիւնը անմիջական հետեւանք էր Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտերի:*

Պ. Չօպանեանը կարծում է, թէ Թուրք բանակը Հայաստանի անկախութիւնից յետոյ խուժեց Կովկաս՝ Բագուն գրաւելու եւ «թշնամի փոքրիկ Հայ Հանրապետութիւնը ջախջախելու համար»: Այն ինչ Թուրք բանակը աւելի առաջ էր «խուժել» Կովկաս. ապրիլ 1ին Թուրքերը գրաւել էին Բաթումը, ապրիլ 12ին՝ Կարսը, ապրիլ 15ին՝ Ալէքսանդրապոլը, իսկ Հայաստանի անկախութիւնը յայտարարուեց Մայիս 28ին: Յունիս 4ից յետոյ Թուրքիան պատերազմի մէջ չէր Հայաստանի հետ եւ Երեւանում ունէր իր դիւանագիտական ներկայացուցիչը:

Պ. Չօպանեանը կարծում է, թէ Վրացիները Գերմանիային դիմեցին անկախութիւնից յետոյ, *մինչդեռ անկախութիւնից առաջ Վրացիները գաղտնի բանակցութիւնների մէջ էին Գերմանացիների հետ, եւ Վրաստանը անկախ յայտարարուեց Գերմանիոյ օգնութեամբ:*

Պ. Չօպանեանը պնդում է, թէ Գերմանացիները «գրեթէ կը ստիպէին Թուրքը», որ Բաթումի դաշնագրի մէջ ճանաչէ Հայաստանի անկախութիւնը, այն ինչ Գերմանացիները ոչ միայն այդպիսի պահանջ չեն դրել, այլ եւ ներկայ չեն եղել Բաթումի դաշնագրի ստորագրութեան ժամանակ: Բաթումի դաշնագիրը ստորագրուեց յունիս 4ին, իսկ Գերման ներկայացուցիչ Զօր. Ֆոն Կրէսը Բաթումից հեռացաւ Մայիս 26ին՝ դժգոհ Թուրքերից, որ անզիջող են Կովկասի *վերաբերմամբ եւ ոչ* Հայաստանի: *Այդ ժամանակ դեռ անկախ պետութիւնների, ուրեմն եւ «Հայ Տէրութեան» խօսք չկար:*

Պ. Չօպանեանը ուզում է հաւատացնել, որ Հայաստանի կառավարութիւնն է պատերազմ յայտարարել Վրաստանին, որ այդ պատերազմի հետեւանքով ճանապարհները փակուել են եւ մի քանի հարիւր հազար հայեր սովամահ փչացել են: Այն ինչ՝ պատերազմը սկսեց Վրաստանը: Ճանապարհները փակ էին պատերազմից առաջ եւ միայն պատերազմից յետոյ ու պատերազմի շնորհիւ բացուեցին: Պատերազմից յետոյ էր միայն, որ արտասահմանից սկսեց ալիւր հասնել եւ սովամահութեան դատապարտուած ժողովուրդը փրկուեց:

Սխալւում է Պ. Չօպանեանը եւ Հայ-վրացական պատերազմի ժամանակի վերաբերմամբ: Պատերազմը եղաւ 1918 *Թ. դեկտեմբերին: Այդ ժամանակ ո՛չ բոլշեւիկները դեռ «Ռուսիոյ մեծ մասին տէր դարձած» էին, ո՛չ «Անատոլուի մէջ քեմալական Թուրք վերականգնման շարժումը կը զարգանար» (Քէմալը դեռ գործի էլ ձեռնարկած չէր), ո՛չ եւս առաւել «Հայ Հանրապետութիւնը տարածուած էր նախկին ռուսական Հայաստանի բոլոր հողերուն մէջ»: Ախուրեանից եւ Արաքսից դէպի հարաւ գտնուող բոլոր տարածութիւնները ինչպէս եւ Շարուր – Նախիջեւանը, Զանգեզուրը դեռ Հայաստանի մաս չէին:*

Այսքա՛ն իրազեկ է Պ. Չօպանեանը իր հայրենիքի երէկուայ դէպքերին...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

—·•—

Դարերը երկար ու ձիգ՝ ծանրօրէն նստեր էին հայ ժողովուրդի անտանելի ստրկութեան վրայ, եւ դարերը դաժան ու սպանիչ՝ լղրձեր էին Հայոց շքեղ պատմութիւնը:

Վեց հարիւր տարի հայ ժողովուրդը հալածանքներու պատմութիւն մը միայն ունեցաւ:

Անցեալ յիսուն տարիները, սակայն, կրակի եւ արիւնի մկրտութիւն մը տուին հայ ցեղին: Յեղափոխութիւնը կափարիչ մը անցուց արտասուոր դարերու գլխուն ու Հայը սկսաւ իր նոր պատմութիւնը:

Պայքարներ ու մարտնչումներ, պարտութիւններ եւ յաղթանակներ իրարու յաջորդեցին:

Տաժանելի երկունքներէ վերջ ծնաւ 1918 Մայիս 28ի անկախութիւնը: Հայ քաղաքական մտածողութիւնը հիմնովին յեղաշրջուեցաւ, ու այդ վսեմ Թուականէն Հայը մտաւ արժանաւոր կեանքի մը մէջ:

Մայիս 28ը կերտուեցաւ, որովհետեւ վեց հարիւր տարուան մէջ հայութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով, միակամ եւ միահամուռ ճիգով ազատ ապրիլ փորձեց ու յաջողեցաւ:

Ի՞նչ փոյթ թէ այսօր պատեհապաշտ սափասներ կան որ իրենց փորերը տնկած կը կոկռան թէ Մայիս 28 երկինքէն ինկած հրաշք մըն է, անկոչ հիւր մը՝ որ յանկարծ օդէն բուսաւ եւ հայաշխարհի վրայ Թառեցաւ: Անոնք անկարող են ըմբռնելու հայ մարտական բազուկին հրաշքը որով ստեղծուեցաւ Մայիս 28ի անկախութիւնը: Այս անխելքները 15 տարի վերջն ալ կ'ուրանան ճշմարտութիւնը, եւ տակաւին կը պնդեն թէ Հայաստանի անկախութիւնը նուէր տրուած էր, մինչդեռ երեխաներն իսկ գիտեն, որ եթէ օտարները չտեսնէին հայութեան մէջ ուժ մը եւ զայն չնկատէին իբր քաղաքական գործօն, անոնց համար աւելի հեշտ էր հայութիւնը կոտորել տալով որբանոցներ բանալ, քան թէ վտանգաւոր հակառակորդներ ստեղծելու գնով ազատ Հայաստանի մը գոյութեան հանդուրժել ու ճանչնալ Մայիս 28ի արեւը:

Թող բոլոր իմաստակները գիտնան, որ, Մայիս 28ի սերմերը ցանուեցան Խրիմեաններու եւ Րաֆֆիներու կողմէ, սաղմնաւորուեցան Սերոբներու եւ Մուրատներու հրացաններու փողով ու Անդրանիկներու եւ Մակարներու վրիժառու դաշոյնով: Ապրիլ 11 - 24ի սպանդը արագացուց եւ ամրացուց զայն, հայ կամաւորներու բազուկները աւելի պրկելով, ու անոնց հարուածող ձեռքերը աւելի քանդիչ դարձնելով:

Թող բոլորը գիտնան, որ, Մայիս 28ի փառքը կը պարտինք այն անվեհեր սպաներուն, որ առաջին անգամ ըմբոստացման դրօշը բարձրացուց, կը պարտինք այն անծանօթ ու անանուն հայդուկին, որուն հրացանը առաջին անգամ որոտաց ու մանաւանդ այն հոյակապ փաղանգին՝ որոնք ըմբոստացման սարսուռը պտտցուցին քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ եւ երդիքէ երդիք: Հայ ժողովուրդը Մայիս 28ը կը պարտի իր մեծ առաջնորդին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ եղաւ ու կը մնայ նախակարապետը եւ ճարտարապետը հայ ցեղի անկախութեան:

Սելանիկի մէջ ալ տօնուեցաւ Հ. Հ. անկախութեան 15րդ տարեդարձը ճիշդ օրին: Նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Հ. Յ. Դ. տեղական մարմինը:

Խուռն բազմութիւն մը գրաւած էր եռագոյններով զարդարուած Խորթիաձէլքի պարտէզները:

Ընկ. Տօքթ. Ար. Աբրահամեան կը նախագահէր հանդէսին: Ընկերը իր բացման խօսքին մէջ պերճօրէն բացատրեց, թէ ինչ զոհողութիւններու գնով զանազան ազգեր իրենց անկախութեան տիրացած են: Օրինակներ բերաւ օտար բախտակից ազգերու մարտնչումներէն եւ յոյս յայտնեց, թէ մենք կրկին պիտի տիրանանք մեր կորսնցուցած անկախութեան: Ապա, ընկերը ձաղկեց նորելուկ մարգարէները, որոնք յիմարօրէն կ'ուրանան Մայիս 28ի արժէքը, թելադրեց այդպիսիներուն կարդալ մեր նորագոյն պատմութիւնը եւ լաւ կարդալ:

Յանարէն հայրենաշունչ արտասանութիւն մը ըրաւ Օր. Թագուհի Գաւաֆեան, ուրկէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսներէն ընկ. Կ. Գէորգեան: Ընկերը երկարօրէն ծանրանալով անկախութեան բարիքներուն վրայ, ըսաւ.— Քանի կը հեռանանք Մայիս 28ի լուսաշող Թուականէն, այնքան աւելի կը կարօտնանք ու կը փնտռենք զայն: Վկայ՝ տարուէ տարի ստուարացող այս բազմութիւնը, որ ծարաւի է անկախութեան խօսքին: Ընկեր բանախօսը յետոյ մանրամասն անդրադարձաւ Մայիս 28էն առաջ ու անկէ վերջ տիրող պայմաններուն վրայ: Թելադրեց հաւատք եւ յոյս ունենալ ապագային մասին ու համախմբուած անկախութեան գաղափարին շուրջ: «Բոլորին ալ Թող յայտնի ըլլայ թէ՝ այն մարտունակ եւ զոհաբերուող ուժը որ հայ ժողովուրդին Մայիս 28 մը նուիրեց, չէ մեռած, կայ ու կ'ապրի եւ անդադար կ'աշխատի այս ժողովուրդին բացարձակ ազատութեան համար»: Խստօրէն դատապարտելէ վերջ կարգ մը իմաստակներու Մայիս 28ի դէմ ունեցած Թիւր կարծիքը, ընկերը եզրակացուց.

— Մեզի կ'ըսեն թէ փաշիստներ ենք: Առանց փաշիստներ ըլլալու, սակայն, մենք կ'իւրացնենք անոնց բարեւին իմաստը, զոր կը կատարեն աջ բազուկի պիրկ բարձրացումով, որ կը նշանակէ վստահ ըլլալ միայն սեփական ուժին վրայ: Հայ ժողովուրդն ալ Թող վստահ ըլլայ եւ հաւատք ունենայ թէ իր մեծագոյն կազմակերպութիւնը պիտի իրականացնէ իր յոյսերը, միայն սեփական ուժին կռթնած:

Ընկերոջ բանախօսութիւնը խոր տպաւորութիւն գործեց:

Սիամանթօյէն կրակոտ կտոր մը արտասանեց Յ. Երամեան, ուրկէ յետոյ բեմ բարձրացաւ ընկ. Ռ. Գալփաքեան, որ խանդավառ բանախօսութեամբ պատկերացուց Մայիս 28ի դէպքերը, ծանրանալով հայ ժողովուրդի գերագոյն ճիգին վրայ: «Տարեդարձը որ կը տօնենք ծնունդն է դարերու տառապանքին ու այդ անկարելի տառապանքներէն ծնած այն մարտական սերունդին որ աճեցաւ ու առաջնորդուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շունչով ու անոր ղեկավարութեամբ»: Յետոյ ընկերը կանգ առաւ ներկայ կացութեան վրայ եւ յուսադրիչ ու հաւատաւոր խօսքերով վերջացուց իր բանախօսութիւնը:

Ընկ. նախագահին փակման խօսքէն վերջ, ժողովուրդը սկսաւ կերուխումի որ տեւեց մինչեւ կէս գիշեր, պարերով ու հայրենասիրական երգերով համեմուած:

Հոս եւս Խ. Հայաստանի վարձկանները ցրուած էին գունեղ Թռուցիկներ, որոնք կոխկռտուեցան անկախութեան ոգիով եւ եռագոյնով խանդավառուած խուռն բազմութեան ոտքերուն տակ:

ՎԱՀԱԳՆ

Անիի նմուշները

Երեւանի մշակոյթի եւ պատմութեան Թանգարանի պատմահնագիտական բաժինը վերջերս օժտուեցաւ նաեւ Անի քաղաքին նուիրուած մանրաւոր անկիւնով մը, ուր կը ներկայացուի Անիի ապաստանութեան ծաղկման, վաճառականութեան զարգացման շրջանը, Ժ.— ԺԳ. դարը:

Անիի անկիւնին մէջ դրուած են նաեւ ակադեմիկոս Մառի կողմէ պեղումներէն հանուած հնագիտական Թանկագին առարկաներ:

Մէկ նկար 20,000

Ռոքֆէլլերի տղան վերջերս իր մէկ նորաշէն հաստատութեան որմազարդումը յանձնած էր նկարիչ Ռիվէրային, որ, համաձայնելով, նկար մը չինեց պատի մը վրայ, ներկայացնելով Լէնինը, որ ձեռք կը սեղմէ բանուորի մը, խափշիկի մը, զինուորի մը հետ, իբր ետեւը՝ գործադուլներու հսկայ բազմութիւն մը:

Ռոքֆէլլեր հրամայեց վերցնել այդ «անբաղձալի» նկարը, համաձայն պայմանագրութեան 20—000 տոլար վճարելով նկարիչին, զոր ճամբեց:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ՝ ՕՐԸ ՕՐԻՆ

—·•—

ՊԷՅՐՈՒԹ, 30 Մայիս (Յապաղած).— Զ. Ռ. Միութիւնը այս տարի եւս, կազմակերպեց Ապրիլ 24ի համազգային սգատօնը: Տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Հայ Բողոքականաց ժողովարահին մէջ:

Օրուան բանախօսներն էին՝ ընկերներ Ե. Տարօնեան, որ միաժամանակ վարեց սգահանդէսը, Արսէն Անձմեան եւ Պ. Ս. Վարսամ:

Ընդարձակ սրահը ժամանակէն առաջ լեցուած էր յոգնախուռն բազմութեամբ: Հրաւիրուած էին բոլոր միութիւններն ու կազմակերպութիւնները: Պատրաստուած էր կոկիկ մահարձան մը, որուն վերեւ կը ծածանէին Ֆրանսական, լիբանանեան եւ հայկական եռագոյնները, իսկ վրան ծաղկեպսակներ:

Բանախօսները նկարագրեցին այն զարհուրելի ոճիրները զորս կատարեց Թրքութիւնը, անխնայ կոտորելով մէկ միլիոն հայութիւն: Պարզեցին անոնք Թուրքիոյ հայութիւնը բնաջնջելու ոճրածին քաղաքականութիւնը:

Բանախօսները նկարագրեցին նաեւ կազմակերպուելու անհրաժեշտութիւնը, որովհետեւ կրնանք քաղաքական անակնկալներու հանդէպ գտնուիլ:

Սգահանդէսէն կը բացակայէր հայ հոգեւորականութիւնը: Ազգ. Առաջնորդարանը ոչ միայն չուզեց Զ. Ռ. Միութեան կազմակերպած սգահանդէսը իր հովանաւորութեան տակ առնել, այլ ներկայ իսկ չեղաւ: Կը պատճառաբանէր, որ եկեղեցին արդէն կը կատարէ սգատօնը՝ հոգեհանգստեան յատուկ արարողութեամբ: Միւս յարանուանութեանց եւ այլ ազգային ու հանրային հաստատութեանց ներկայացուցիչները եկած էին: Զ. Ռ. Միութեան Սուրիոյ միւս մասնաճիւղերն ալ ժամանակին կազմակերպեցին Ապրիլ 24ի համազգային սգատօնը:

⁂ Անցեալ կիրակի առաւօտեան ժամը 7ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները հաւաքուեցան Ս. Նշան եկեղեցին, իրենց պաշտօնական տարազներով, դրօշակներով եւ հայկական եռագոյնով՝ առաջնորդութեամբ Պ. Արշաւիր Հաճեանի:

Եկեղեցական արարողութիւններէ վերջ, սկսաւ սկաուտական երդման արարողութիւնը: Արիները կարգով կը շարուին քով քովի: Արիներու պետը յառաջ կը բերէ խմբապետ Խաժակ Գօչունեանը, որպէս զի կատարէ առաջին անգամ իր երդումը եւ որուն հետ երդում կը կատարեն միւս սկաուտները: Ապա յառաջ կուգայ քահանան եւ արիներու դրօշակին օծումը կը կատարէ: Օծման արարողութենէն յետոյ, փոխ – խմբապետը Ժիրայր Պէյլէրեան կը մօտենայ դրօշակին, զայն վեր կ'առնէ եւ պատուի կենալով կը յանձնէ իր պետին, որ իր կարգին կը փոխանցէ խումբին: Անկէ յետոյ սկաուտներն ու ժողովուրդը դուրս գալով եկեղեցիէն, կ'առաջանան դէպի բակը, ուր տեղի կ'ունենան բանախօսութիւններն ու արիներու մարզանքները:

Հանդէսին ներկայ էին նաեւ արաբ սկաուտական խումբերը, իրենց ներկայացուցիչներով:

Բակին մէջ առաջին անգամ խօսք կ'առնէ Տէր Վահան քահանայ Դեղաբարեան, եւ կը խրախուսէ հայ արիները, որ հաստատ մնան իրենց նպատակին, դրօշակին եւ հաւատարիմ իրենց պետին:

Կը խօսի սկաուտապետ Պ. Արշաւիր Հաճեան: Նախ իր խօսքերը կ'ուղղէ հաւաքուած բազմութեան: Կը պարզէ հայ սկաուտի ծրագիրն ու նպատակը: Ցանկութիւն կը յայտնէ որ ժողովուրդը ըլլայ միշտ հայ արիներու հետ: Ապա սրտայոյզ խօսքեր կ'ուղղէ իր մատաղ ընկերներուն՝ արիներուն: Դուք պիտի ըլլաք, կ'ըսէ, անոնց, հնազանդ ձեր հայրերուն, մայրերուն եւ մեր հայրենիքին: Դուք պիտի ըլլաք մաքուր, ազնիւ, սրտով եւ հոգիով: Պիտի բարձրանաք եւ բարձրացնէք ձեր ընկերները եւ ազգը: Դուք հաւատարիմ պիտի մնաք այս դրօշակին որ օծուած է եւ նուիրական:

Խօսք կ'առնեն արաբ սկաուտներու խմբապետները եւ կը խօսին ֆրանսերէն ու արաբերէն, պարզելով սկաուտական օրէնքները:

Ամէնէն վերջ կը խօսի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի պատուոյ նախագահ ընկ. Գասպար Իփէքեան: Ան խիստ ոգեւորիչ խօսքերով ըսաւ թէ՝ չկայ հայ ժողովուրդին համար բան մը այնքան Թանկագին, գուրգուրանքի, նուիրական եւ բարոյական աջակցութեան արժանի, որքան հայ արիներու կազմակերպութիւնը: Որովհետեւ անոնք են որ յոյսն ու ապագան կը կազմեն ցեղին: Անոնք են, որ վաղը պիտի դառնան Հայաստանի քաջ, չարքաշ եւ առաքինի քաղաքացիներն ու զինուորները:

Սկաուտ Անդրանիկ Դերձակեան՝ արիներու երգ մը երգեց յուզումով, որմէ վերջ սկսան սկաուտական մարզանքները: Մարզանքներուն ու բուրգերուն կազմութիւնը բուռն ծափեր խլեցին հանդիսականներէն:

Ամէնէն վերջ սկաուտները քաղաքին մէջէն տողանցք մը կատարելով, յաղթական կը դիմեն քաղաքի ամենամեծ հրապարակը՝ Պուրճը՝ ուր Լիբանանի նահատակներու կոթողին յարգանքներ մատուցին ծաղկեպսակներով:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ Շրջանային վարչութիւնը, կազմուած ծանօթ անձերէ, ամէն ջանք կը թափէ, արիները պահելու արժանի բարձրութեան վրայ: Շրջանի պատուոյ նախագահն է Պ. Գասպար Իփէքեան, վարչութեան ատենապետ՝ Տօքթ. Բ. Գուլպզեան, փոխ – ատենապետ՝ Խ. Սուքիասեան, ատենադպիր՝ Սուրէն Բարախեան, գանձապահ՝ Ալպէր Յակոբեան, Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջանին մարզական ընդհանուր վարիչ՝ Յովհաննէս Շահինեան, սկաուտներու ընդհանուր վարիչ՝ Սիմէոն Թէքճանեան: Իսկ տեղական վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ մարզասէր եւ կայտառ երիտասարդներէ.— Ատենապետ՝ Օն. Պէօճէքեան, ատենադպիր՝ Պ. Շահինեան, գանձապահ՝ Յ. Քէհեաեան, փութպոլի ընդհ. խմբապետ՝ Կ. Մէրտինեան, աթլէթիքի խմբապետ՝ Օն. Փիլիկեան, սկաուտական խմբապետ՝ Ա. Հաճեան, գոյքապահ՝ Պ. Շամլեան:

⁂ Անցեալ ուրբաթ երեկոյեան, Ամերիկեան Համալսարանի Հայ Ուսանողական Միութիւնը, համաձայն ընդունուած սովորութեան, հանդէս մը տուաւ ի պատիւ այս տարուան հայ երկսեռ շրջանաւարտներուն: Համալսարանը այս տարի ունի 20 հայ շրջանաւարտներ: Երաժշտական ճիւղէն օր. Ա. Այնթապլեան, հիւանդապահուհի՝ օր. Ս. Տէր Կարապետեան, Լ. Գորդիկեան, մանկավարժուհի՝ Ա. Մանուշակեան, Տիկին Հ. Շէհատի, կրօնք եւ փիլիսոփայութիւն՝ օր. Ա. Տէր Պօղոսեան, Պ.Պ. Յ. Զաքարեան, Ե. Տէր Մկրտիչեան, մաթեմաթիք՝ Պ. Պ.Ա. Յակոբեան, Թ. Շամլեան, Ե. Թաճիրեան, Վ. Խորտիկեան, պսակաւոր արուեստից (բժշկական) օր. Ա. Սէթեան, Պ. Յ. Կէօնճեան, քաղաքական գիտութիւն՝ Պ. Ս. Տէր Սարգիսեան, քիմիաբանութիւն՝ Պ.Պ. Մանկասարեան, բժիշկ՝ Պ.Պ. Ա. Պաղտասարեան, Յ. Սըրըճեան, Վ. Հատիտեան:

Ուսանողական Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Կարապետ Այվազեան եւ պարզեց Ամերիկեան Համալսարանի Հայ Ուսանողական Միութեան դերը ու ծանօթութիւններ տուաւ իրենց կատարած աշխատանքի մասին: Խօսեցան նաեւ Համալսարանի տնօրէն Պ. Տաճ, Տօքթ. Ա. Պաղտասարեան եւ Ս. Ապտալեան: Ուսանողներէ բաղկացած նուագախումբը նուագեց ընտիր կտորներ: Համալսարանի երաժշտական ճիւղէն շրջանաւարտ՝ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի օր. Ա. Այնթապլեան դաշնակի վրայ նուագեց դասական դժուարին կտոր մը: Եղան մեներգներ: Ներկաները հիւրասիրուեցան պաղպաղակով եւ կարկանդակով:

⁂ Անցեալ շաբաթ երեկոյեան, Քաղքիս Հայ Բողոքականաց ժողովարահին մէջ, տեղի ունեցաւ գեղարուեստական երեկոյթ մը, կազմակերպուած Ազգ. Վարժարանի շրջանաւարտից Երկ. Միութեան կողմէ: Նախկին շրջանաւարտներէն Պ. Միհրան Օհինեան, քանի մը խօսքով բացատրեց Շրջ. Միութիւններու կազմութեանց օգտակարութիւնները, եւ ըսաւ, թէ անհրաժեշտութիւն մը դարձած էր մեզ համար այս միութեան կազմութիւնը, որովհետեւ ան պիտի դառնար մեր երկրորդ դպրոցը: Յայտագիրը կը պարունակէր նուագ, երգեր, արտասանութիւններ եւ Թատրոն:

⁂ Ութ տարիէ ի վեր մայիս ամսուան մէջ կանոնաւորապէս կը կատարուի Ս. Նշան Ազգ. Երկ. Վարժարանի մարզահանդէսը, Պէյրութի Ֆրանսական զինուորական մարզադաշտին վրայ: Անցեալ կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, նոյնպէս տեղի ունեցաւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

300 երկսեռ աշակերտներ, բազմահարիւր հանդիսականներու եւ ծնողք

ներու ներկայութեան համաչափ եւ կարգապահ տողանցք մը կատարեցին՝ որուն առջեւէն կ'երթար «Բնար» նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. գ. Ցակոբեանի, հնչեցնելով «Յառաջ նահատակ»ը։ Ապա Հ. Մ. Ը. Մ.ի բանակումները՝ իրենց դրօշակով, Ազգ. վարժարանի աշակերտութիւնը հայկական եռագոյնով։ Աշակերտութեան զանազան դասարաններն ունէին իրենց դրօշակները՝ կամք, աշխատանք, յառաջ, յաղթանակ, լոյս մակագրութեամբ։ Թափօրը կը յառաջանար բուռն ծափեր խլելով։

Տողանցքէ վերջ անցան յայտագրի գործադրութեան։ Այս տարի հպարտութեամբ եւ գոհունակութեամբ դիտեցինք՝ գունդ նետել, 100 եւ 300 մէթր վազք, հեծելարշաւ, դրօշարշաւ, պարկարշաւ, բարձրութեան ոստումներ (ձողով), երեք քայլ ցատկել, զանազան բուրգերու կազմութիւն, պարանաձգութիւն, որոնց պատրաստութեան համր բարեխղճօրէն աշխատած էր՝ վարժարանի մարզիչ՝ Պ. Արտաւազդ Հաճեան։

Գրաւիչ էին նախակրթարանի աղջիկներու «Ծաղիկներ եւ Շերեփագիներ» պար — մարզանքը, շուէտական եւ ներդաշնակ մարզանքները՝ ղեկավարութեամբ օր. Է. Աւետեանի։

Ուշագրաւ էր մանկապարտէզի փոքրերու կարմիր, կապոյտ, եւ նարնջագոյն ժապաւէններով՝ ձողին վրայ դրօշահիւսումը, որ պահ մը դաշտին վրայէն մեզ փոխադրեց Մասիսի եւ Արագածի ստորոտը, ու տեսանք հայ աչքերով անմեղ մանուկներու կողմէ եռագոյնին հիւսուիլը։ Այդ պահուն հայրենի հողի կարօտի սարսուռը անցաւ մեր սրտերէն, եւ մեր աչքերէն կարօտի երկու կաթիլ ինկաւ։ Անշուշտ այս աշխատանքը մանկապարտէզի բաժնի մարզիչ օր. Ընձայ Ստեփանեանի։

Յայտագրի աւարտումէն վերջ, բաշխուեցան մրցանակներ, նախագահութեամբ առաջնորդ Եղիշէ արք.ի։

Հոծ բազմութեան ներկայութիւնը, կ'ապացուցանէր մարմնակրթական գաղափարին հայ նոր սերունդին մէջ։

⁂ Ամիսէ մը ի վեր մեր մէջ ներկայութիւնը կը վայելենք Կոմիտասի արժանաւոր աշակերտներէն ծանօթ երգահան Պ. Բարսեղ Կանաչեանի, որ կը պատրաստուի հայկական մեծ համերգ մը տալու, 75 երաժշտասէրներէ բաղկացած խումբով մը։

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻԷ աւելի արժէքով ոչ—փոխանակելիներու վերաբերեալ գաղանի լքեալ գոյքեր երեւան հանուած են Իզմիրի մէջ։ Առնուազն 400,000 ոսկի արժէք ունեցողները՝ որոնք ո եւ է տարկութիւն չեն վերցներ՝ փոխանցուած են երկրագործական պանքային, ծախուելու համար։ Մնացեալները վճռելի եւ տարկելի ըլլալով, հաւանաբար անոնց փոխարժէքը վճարուի չահագրգռուողներուն։ Կը յուսացուի մինչեւ Օգոստոս մէկ միլիոն ոսկիի ծածկուած լքեալ գոյքեր եւս երեւան հանել։

ՄԵՐԿԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Պոլսոյ կուսակալութեան անծանօթ մէկը ներկայանալով, ընկերակցութիւն կազմելու պայմանները իմանալ ուզած է։ Իրեն եղած այն հարցման, պատասխան տուեր է որ, ինքը զրկած է մէկ ընկերը եւ Մերկերու ընկերութիւն մը կազմել կ'ուզէ։ Այս խօսքերէն վերջ ընկերակցութեանց օրէնքէն օրինակ մը առնելով մեկնած է։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Աթլէթիզմի եղանակը կիրակի օր պաշտօնապէս բացուեցաւ Ֆրանսա — Իտալիա մրցումով, որ տեղի ունեցաւ Գօլօմպի մարզարանին մէջ։ Քանի մը տարի առաջ այս կարգի հանդիպում մը պիտի վերջանար ֆրանսական յաղթանակով մը. բայց այս տարի ֆրանսա. աթլէթիզմը — որ շատ տկարացած էր Լատումեկի կախակայումով — դեռ բոլորովին չէ կրցած ինքզինքը ժողվել, գոցելու համար Լատումեկի, Ֆիլիբոնի եւ Մուլինի պէս մարզիկներու բացը։ Կիրակի օրուան մրցումը ուրեմն վերջացաւ Իտալացիներու յաղթանակով։ Սփոփի ամէն ճիւղերուն մէջ, պէտք ընդունիլ թէ իտալական կառավարութեան ազդու հովանաւորութիւնը ցոյց տուած է նպաստաւոր հետեւանք մը, եւ աթլէթիզմը որ Իտալացիներու տկար մէկ կողմն էր, քանի մը տարիէ ի վեր անոնց կը պարգեւէ միջազգային գեղեցիկ յաղթանակներ — ինչպէս Պէքալիի 1932ի Միջ. Ողիմպիականին 1500 մէթր վազքին առաջնութիւնը։

Ֆրանսա — Իտալիա աթլէթիք մրցումը 1928ին էր որ ունեցաւ իր առաջին տպագրութիւնը։ Այդ տարին եւ 1930ին Ֆրանսացիները յաղթական եղան, իսկ 1929ին եւ 1931ին Իտալացիները Պոլոնիայի մէջ։ Կիրակի օր Իտալիա յաղթեց Ֆրանսայի 68ի դէմ 80 կէտով, այս մրցման համար որոշուած կէտադրութիւնը ըլլալով՝ 4 առաջինին, 3 երկրորդին, 2 երրորդին եւ 1 չորրորդին համար։ Իւրաքանչիւր խումբէ երկերկու մարզիկ ամէն մէկ վազքի կամ մրցումի համար։

Քանի որ կը խօսինք աթլէթիզմիմասին, յայտնենք թէ Ֆինլանտայի համբաւաւոր մարզիկ Մաթի Ժարվինէն Վազայի մէջ տեղի ունեցած մարզական հաւաքումի մը ընթացքին նիզակը նետած է 74 մէթր 61 սանթ. ինչ որ կը կոտրէ իր իսկ չահած աշխարհի մրցանիշը՝ 74 մ. 02։

⁂ Շաբաթ օր Փրակայի մէջ իր ամբողջ վարպետութիւնը վերադտած Չեխ ազգային խումբին առջեւ Ֆրանսայի ազգային խումբը հազիւ կրցաւ պատուաբեր դիմադրութիւն մը փորձել եւ պարտուեցաւ 0—4ով։ Լանժիլէր եւ Ժան Նիքօլա, Ֆրանսայի երկու յանդուգն յառաջապահները չկրցան խաղալ եւ այդ պատճառաւ յառաջապահներու գիծը կորսնցուց իր ամբողջ համընթացութիւնը։ Այսուհանդերձ այս մրցումը շատ լաւ առիթ մը եղաւ ցոյց տալու համար Ֆրանսայի դրաւած դիրքը Չեխօսլովաքիոյ մէջ, անշուշտ ոչ — մարզական տեսակէտով։ Ֆրանսացիներու Փրակա հասնելէն մինչեւ մեկնումը համակրական ցոյցերը եւ ընդունելութիւնները իրարու յաջորդած են եւ մրցումին հանդիսատեսներն ալ անընդհատ ծափահարած են Ֆրանսացի խաղացողներուն գեղեցիկ խաղերը։

⁂ Պելճիքայի խումբը որ շաբաթ մը առաջ Վարշաւիոյ մէջ դժուարաւ յաղթած էր Լեհաստանի ազգ. խումբին (1—0) կիրակի օր Վիեննայի մէջ մրցած է Աւստրիոյ դէմ եւ պարտուած 1—4ով։

Գալով Միջպալքանեան բաժակի խաղերուն վերջացած են ոչ թէ Եուկօսլաւիոյ — ինչպէս կը նախատեսէինայլ Ռումանիոյ յաղթանակով։ Կիրակի օր տեղի ունեցած մրցումի մը մէջ Սերպերը Ռումէններէն պարտուեցան 0—5ով։ Միջպալքանեան մրցահանդէսին դասաւորումն է ուրեմն. — Ռումանիա 3 յաղթանակ, Եուկօսլաւիա 2 յաղթ. 1 պարտութիւն, Պուլկարիա՝ 1 յաղթ. (Յունաստանի վրայ) 2 պարտութիւն, Յունաստան՝ 3 պարտութիւն։

⁂ «Տէյվիս — Քըբ»ի թէնիսի ազգային խումբերու մրցումները կը շարունակուին, Եւրոպայի շրջանին յաղթականը որոշելու համար։ Քառ-տը-ֆինալ մրցումներուն մէջ յաղթական եղան՝ Չեխօսլովակիա (յաղթելով Յունաստանի), Ճափոն (յղթ. Գերմանիոյ), Անգլիա (յղթ. Իտալիոյ), Աւստրալիա (յղթ. Հարաւ. Ափրիկէի)։ Ուրեմն տըմի—ֆինալին համար պիտի մրցին՝ Անգլիա ընդդէմ Չեխօսլովաքիոյ եւ Ճափոն ընդդէմ Աւստրալիոյ։ Այս վերջին մրցումը տեղի կ'ունենայ Փարիզի մէջ եւ այս կիրակի կը վերջանայ։

Ժ. Ե.

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՄՏԵՐՄԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՄԸ

ՔԱՇԱՆ, (Յառաջ).— Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին սեղաններու շուրջը բոլորուած են ընկերներ եւ համակիրներ։

Նախագահը ընկեր Ջամալեան կը բանայ հանդէսը, քաջալերական եւ շինիչ խօսքերով։ Թատրոն ժօրժի գեղեցիկ նուագէն ետք, նախագահը կարգով խօսք կուտար ընկերներուն։ Լ. Զօրմիսեան՝ կը թելադրէ ձեռք բերուած ազատութիւններու արժէքը գիտնալ, եւ աշխատիլ ընդարձակել անոնց սահմանները. Աշոտ Իսահակեան կը խրախուսէ որ անկախութեան հաւատքը անշէջ մնայ մեր գաղութի բոլոր խաւերուն մէջ, Պետրոս Կարապետեան Դաշնակցութեան զինուորական կարգապահութեան արժէքը ի վեր կը հանէ, յիշելով անունները օտար կրթութիւն ստացած զօրավարներու՝ որոնք իբրեւ Հայ գործեցին, Գեղեցիկ Յովհաննէսեան մեծ մեռելներու յիշատակը կ'արթնցնէ հոգիներու մէջ եւ կը հրաւիրէ վայրկեան մը ոտքի կանգնիլ՝ զանոնք յարգելու համար, Ա. Իգդրանեան եւ Ա. Յովհաննէսեան կը պատմեն պատանեկան յուշեր՝ որոնց մէջ կը թրթռային Մայիս 28ի եւ անկախութեան գաղափարի սարսուռները, Ճանկէօզեան բանաստեղծական ոճով Մայիս 28ը կը դրուատէ, Գարակէօզեան ներկայ համակիրներէն կը պահանջէ գործնական աշխատանք հայ ազատութեան դատին համար, Աշոտ Արծրունի կոչ կ'ուղղէ ընդհանուր միութեան. Տիկին Իսահակեան կը յայտնէ հայ կնոջ սրտի զգայուն սէրը դէպի իր ազգային անկախութիւնը. Ս. Թորոսեան կ'արտասանէ եւ կը պարէ, խլելով ծնծաղներ ներկաներէն, փոքրիկն Աշխէն կ'արտասանէ «Մայրենի լեզուն», Տիկ. Ա. Յակոբեան կ'երգէ եւ կ'արտասանէ Զարեհցի «Հայաստան»ը. Տիկ. Ղօնջէկիւլեան կը պատմէ Մուրատի եւ Արամի կեանքէն դրուագներ եւ կ'ապրի իր երիտասարդ օրերու խանդավառութիւնը. օրիորդներ Տակուեան քոյրեր և Ղօնջէկիւլեան եւ ընկերներ Լեւոն եւ Տէրոյեան, Ե. Յովհաննէսեան կ'երգեն ընդհանուր ծափերու մէջ։

Սեղաններու վրայ կը հոկէին ընկերներ Միհրան Գավէջեան, Մ. Ալ-

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Գրիգոր Կիւլեան կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց անդրանիկ զաւկին՝ ՇԱՔԷԻ

Փարիզ, 10 յունիս 1933

Թունեան, Թեւանեան եւ օր. Ալիս Գավէջեան։ Թէյի գաւաթներու գոլորշիներուն մէջ ստեղծուած էր ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ մը։ Պարերը կը յաջորդէին իրարու։ Օրը տարաժամած էր, ներկաները չէին բաժնուեր սրահէն։ Ընկեր Ջամալեան կ'ընէ փակման խօսքը եւ կը թելադրէ բոլոր ներկաները՝ որպէսզի գործնական աշխատանքի լծուին եւ ուժ տան այն կազմակերպութեան որ Հայաստանի անկախութեան համար աշխատած է եւ պիտի աշխատի միշտ։ Հանդէսը կը փակուի «Մեր Հայրենիք»ով։ Բոլորս կը մեկնինք սրահէն, գեղեցիկ օր մը ապրած ըլլալու գոհունակութեամբ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դերասան Ղազարեանի յոբելեանը

ԼԻՈՆ, 12 յունիս (Յառաջ).— Զէյթունցի տարբերէ յանձնախումբ մը կազմուած էր, տօնելու համար դերասան Ղազարեանի բեմական գործունէութեան 30ամեայ յոբելեանը։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ երեկոյ, Էմիլ Զօլայի սրահին մէջ, որ ամբողջովին լեցուած էր ու շատեր ոտքի վրայ կը մնային։

Յանձնախումբի անդամներէն Պ. Կիւլպէնկեան բացատրեց Պ. Ղազարեանի 30 տարուան գործունէութիւնը։ Ղազարեան կը ներկայանայ այսօր մեզի ոչ թէ յոգնած կամ յուսահատ, այլ աւելի եռանդուն ու իր տաղանդը շարունակելու աշխոյժ մտադրութեամբ։

Ներկայացուեցաւ Թէմպէլ Հարսը, Յ. Թումանեանի.— Ղարաբաղի մելիքներու կեանքէն առնուած երեք արար թատերախաղը։

Ա. արար.— Մելիքի աղջիկը իրենց տանը մէջ, ծոյլ ու դանդաղ։ Հայրը իսկ սպասուհին պատառ պատառ ընելով պէտք է ծոյլ աղջկան բերնին մօտեցնէ։ Ծնողները դժգոհ էին, եւ կը վախնան որ մէկը հետը ամուսնանալ չպիտի ուզէ։ Բայց ահա գիւղացի մը Մելիքին կ'առաջարկէ որ աղջիկը իր տղուն կնութեան տայ։

Մելիքը դժուարաւ կը հաւանի, պայման դնելով որ աղջիկը աշխատանքի վարժեցնէ։

Բ. արար.— Աղջիկը հարս է եղած։ Հարս — կեսուրի միջեւ անվերջ կռիւներ։ Աղջիկը կը նախընտրէ անօթի մեռնիլ քան թէ աշխատիլ։ Կեսրայրը անուշ լեզու կը գործածէ եւ հարսը կամաց կամաց աշխատանքի կը սկսի։

Գ. արար.— Հարսը այլ եւս չափէն աւելի աշխատասէր է դարձեր, լուսաստղին հետ գործի կը սկսի եւ անդադար կ'աշխատի մինչեւ երեկոյ։ Այս անգամ կեսուրը կը պաղատի որ աշխատանքը պակսեցնէ։ Աղջկան ծնողքն ալ կուգան եւ տեսնելով իրենց զաւկին փոփոխութիւնը, կ'ուրախանան ու կը սկսին պարել։

Յանձնախումբին կողմէ Պ. Ղազարեանի նուիրուեցաւ ժամացոյց մը։

Ամէնէն վերջ յոբելեարը խօսք առնելով շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին։

Մ. Տ. Պ.

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ կինը

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 յունիս).

— «Եւրոպական ժողովուրդներու մէջ այրերու եւ կիներու հաւասարութիւնը գրեթէ ընդունուած է։ Գերմանիոյ մէջ կիները կը մասնակցին բոլոր ընտրութիւններուն, ճակատագրական դեր կատարելով։ Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ կին նախարարներու եւ բարձր պաշտօնատարներու թիւը պատկառելի քանակի հասած է։ Իսկ Խ. Միութեան մէջ ոչ մէկ խտրութիւն եւ զանազանութիւն քաղաքացիներու եւ քաղաքացիուհիներու միջեւ։ Թուրքիոյ մէջ ալ կնոջ ազատագրութեան շարժումը սկսած է, որ կը քաջալերուի կառավարութեան կողմէ։

Այս ընդհանուր շարժումին ի տես, ի՞նչ դիրք բռնած է հայ կինը։ Կը հետեւի՞ շարժման, թէ ոչ կը շարունակէ մնալ նախնական մտայնութեան մէջ, որ կը ժխտէ ընկերային ամէն ձգտում եւ նորութիւն։ Դժբախտաբար, հայ կինը, իբրեւ կազմակերպուած ուժ, ոչ մէկ արժէք չի ներկայացներ։ Զուրկ է քաղաքական ու քաղաքացիական դաստիարակութենէ։ Զունի գիտակցութիւնը իր կոչման ու դերին։ Ինչպէս նաեւ խորք։ Մեղադրանքի համար չէ որ գրենք այս տողերը։ Մեր գտնուած պայմաններուն մէջ խիստ դժուար էր հայ կինը հասցնել որոշ բարձրութեան։

Մեր քաղաքական ձախորդութիւնները, գանգուածային գաղթերը երկրէ երկիր, նիւթական նեղ պայմանները եղած են գլխաւոր պատճառները հայ կնոջ ներկայ խեղճ վիճակին, իբրեւ բարոյական ու հանրային ուժ։

Մինչեւ երէկ, եթէ արդարացուցիչ պատճառներ կային, գոնէ աւելէ յետոյ պատճառները պէտք է վերցուին մէկ առ մէկ, որովհետեւ տուն տեղ եղած հաստատուած, վարժուած ենք նոր միջավայրերուն եւ ստեղծած առանձին տնտեսութիւն ու ընկերային շրջանակ։ Գաղթականական հոգերը առաջուայ պէս ճնշող չեն։ Պէտք է ուրեմն բնկում առաջացնել, հայ կինը հանել լճացումէն եւ նետել հանրային կեանքին մէջ, ուր բազմաթիւ գործեր ու աշխատանքներ կան իրեն յատուկ։

Ասիկա բացարձակ անհրաժեշտութիւն է քանի մը պատճառներով։ Գլխաւոր պատճառը այն է որ հայ կինը եթէ հոգեկան ու մտային ամուր կառուցուածք չունենայ, հոսանքին քշուելով, այլասերման կը դիմէ։

Մեր ապրած միջավայրերուն մէջ բազմաթիւ փորձութիւններ կան, որոնք կը հրապուրեն հայ կինը, եթէ ամուր խարիսխներու չկապենք զինք։

Զենք ուզեր օրինակներով խօսիլ, արժանապատուութիւններ չվիրաւորելու համար։ Կը բաւականանք միայն դիտել տալով թէ Աթէնքի մէջ, բոքէրի սեղաններուն շուրջ դրամ ու չունչ վատնող հայ կիներու թիւը հետզհետէ կը բարձրանայ, մտահոգութիւն պատճառելու աստիճան։

Ցանկալի է որ յունահայ կինը այլ եւս վերջ տայ իր աննպատակ թափառումներուն ու վայելքներուն եւ մօտէն հետաքրքրուի իր հաւաքականութեան կենցաղով ու ապրումներով եւ ազատագրական ճիգերով։

Այս ուղղութեամբ, Հ. Յ. Դ. ընկերուհիներու խումբերը մեծ դեր ունին կատարելիք իրենց շրջանակներուն մէջ, ջանալով աւելի ընդարձակել կազմակերպական ցանցերը եւ սուսաբացնելով շարքերը աստիճանաբար։ Ժամանակը եկած է որ հայ կինը յեղաշրջուի, հոգեպէս արդիականանայ, հրաժարի եսէ եւ նետուի հանրային կեանքին մէջ»։

Գերմանիոյ Հրեաները Սուրիա փոխադրելու խնդիրը

Գրած էինք թէ ձեռնարկներ կը կատարուին, Գերմանիոյ փախստական Հրեաներէն 50,000 հոգի Սուրիա տեղաւորելու համար։

Այս առթիւ, Եգիպտոսի «Օրօս» թերթը (հրէական), կը հրատարակէ Մարոնիներու պատրիարքին մէկ նամակը՝ ուղղուած Ալիանս Իսրայէլիթի Պէյրութի տնօրէնին.—

«Մենք չենք մոռնար Ալիանս Իսրայէլիթի 1860 թուականին Լիբանանի քրիստոնեաներուն հանդէպ ցուցուցած վերաբերմունքն ու օժանդակութիւնը, երբ Տիւրզիները քրիստոնեաներու արիւնը կը հոսեցնէին։

«Գերմանիոյ Հրեաներուն ողբերգութիւնն ու թշուառութիւնը ցաւ կը պատճառէ մեզ եւ ամբողջ հրեայ ժողովուրդին կը յայտնենք մեր ցաւը։ Որովհետեւ գերման կառավարութեան ցոյց տուած վերաբերմունքը Հրեաներուն հանդէպ քրիստոնէական ոգիին եւ մարդկային զգացումներուն դէմ է։ Հրեաներուն օգնելու եւ անոնց ցաւերը մեղմացնելու համար մեր կարելին ընելու պատրաստ ենք»։

պատրիարքին, Հրեայի մը կողմէ։ Ահա այդ նամակին ամփոփումը.—

պատրիարքին, Հրեայի մը կողմէ։ Ահա այդ նամակին ամփոփումը.—

«Ձեզ մոռնար Ն. Ս. Օծութեան հետ ունեցած տեսակցութիւնս Պքէրքէի ապարանքին մէջ, ուր դուք ճշմարիտ եւ մեծ քրիստոնեաներու պէս սէր ցոյց տուիք Հրեաներուն հանդէպ եւ խոստացաք ձեր բոլոր հեղինակութիւնը ի գործ դնել՝ օգնելու համար դժբախտացած Հրեաներու Լիբանան տեղաւորման ծրագրին։ Միեւնոյն ատեն յայտարարեցիք թէ՝ շատ գոհ պիտի մնաք եթէ միջազգային մամուլին յանձնուի ձեր յայտարարութիւնը։ Բացի այդ խոստացաք կոչ մը ուղղել ձեր ժողովուրդին, պոյքօթ ընելու համար Գերմանիոյ դէմ։

« Շնորհապարտ ենք ձեր այս վերաբերմունքին համար եւ կը խնդրենք որ չմոռնաք մեր հալածական ժողովուրդը եւայլն »։

Այս նամակները բուռն դժգոհութիւն պատճառած են տեղական մամուլին, մանաւանդ իսլամական թերթերուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Ընթերցող, կուզա՞ս երթանք հայրենի աշխարհը, մեր պապերու երկիրը։ Այցելենք վանքեր եւ եկեղեցիներ, մտնենք ընտանեկան քաղցր սեմէն ներս։ Տեսնենք անոնց վարքերն ու բարքերը, մտիկ ընենք անոնց հառաչանքը, երգն ու ժպիտը, լացն ու կոծը։

Զգո՛յշ, պիտի մտնենք նաեւ ոճրագործութեան սեմերէն ներս, պիտի տեսնենք մութին մէջ գործուած քստմնելի ոճիրներ, բայց քաջ եղիր, չսարսափիս։ Պիտի քալենք արեան ծովերէ։ Մեր հայրերուն եւ եղբայրներուն դիակները կոխկռտելով։ Պէտերու ապարանքներէն ներս պիտի առաջնորդենք գաղտագողի եւ հոն պիտի տեսնենք անպատմելի ողբերգութիւններ որ կը կատարուին մարդ — գազանին ձեռքով։

Ճամբու համար ոչինչ պէտք է մեզի. պտղունց մը պրցունք՝ եթէ ունիս՝ կապերուդ տակ. հառաչանք մը, եթէ կայ սրտիդ խորը։ Թերեւս պատահին խինդի եւ ժպիտի պահեր։

Ես Ղովտի պէս չփախչայ այն քաղաքէն որ հրդեհը բռնկած կ'այրէր, այլ մնացի բոցերուն մէջ, աչքերովս տեսայ զարհուրանքներ եւ աւերածութիւններ։ Անապատի դերվիշին նման չափեցի «արիւնի ճանապարհին լայնքն ու երկայնքը»։ Ականատես եղայ փառաւոր տաճարներու քանդումին, մտիկ ըրի մանուկներու ճիչը եւ մայրերու ողբը։ Քալեցի անապատի բարկ արեւին տակ։ Անապատը ծծեց, ծծեց օձի պէս։ Եկած եմ ցաւս յայտնելու աշխարհին։

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ

Պատմական խոր թուական մը բացաւ Րաֆֆի Դաւիթ բէկը։ 1722 թըւականին չորս հարիւր հայ կտրիճներով, ձիվանշիրներու տասն եւ վեց հազարնոց բանակին դէմ երկու օր կռուելով, քար ու քանդ ըրաւ եւ գըրաւեց անոնց զէնքերն ու ձիերը։

Դաւիթ բէկէն ասդին՝ արդէն ծանօթ է մեզի ամբողջ դիւցազներգութիւնը եւ ողբերգութիւնը հայ ցեղին, անոր վերելքն ու դահավիժումը։

Սուլթանները որքան սաստկացուցին իրենց բռնութիւնը, որքան ջանացին որ արիւնով խեղդեն Հայը իր սաղմին մէջ, այնքան աւելի Հայը ըմբոստեցաւ ինքն իր մէջ, փոթորկեցաւ, բռնկեցաւ, հովկաւէն մինչեւ Սուլթաններու մայրաքաղաքը՝ Պոլիս դղըրդացուց «Հայկական Հարց»ով։

Դատութեան բաժակը յորդել բըռնած էր։ Կարելի չէր այլ եւս տոկալ։ Գիւղացին զրկուած էր իր ինչքէն եւ պատիւէն, չկար կեանքի ապահովութիւն։ Արդար վաստակը կ'երթար լեցուիլ սէրտարներու, աղաներու, պէկերու, կառավարութեան յետին ոստիկանին ամբարը, իսկ ինքը կը մնար թշուառ։ Ամէնէն դժբախտներն էին անոնք որ գեղեցիկ աղջիկներ ունէին։ Օր մը կը տեսնուէր որ անհետացած է. ո՞ւր պէտք փնտռել.— Պէկերու, աղաներու, չէյխերու հարէմներուն մէջ։ Ասոր համար յանդուգն ձեռքեր պէտք էին որ քաջութիւնը ունենային արիւնոտ սեմերէն ներս սպրդելու, ազատելու համար հայ պատիւը։ Ուրեմն, պէտք էր մութին մէջէն ձեռք մը գործէր, ահաբեկելու համար թուրք վայրագութիւնը։ Որովհետեւ Սրգէնն եւ Կարօին ամուսնութեան մեղրալուսինը Բիշոփի եւ Հիւսէյնին պէյերը պէտք է վայելէին։

Պատմութեան համար կոյս է ինչ որ պիտի պատմեմ, ճշմարիտ իրողութիւն է, ոչ թէ հեքեաթ։ Հայաստան աշխարհը անհաւատալի շատ տառապանք անցուցած է։ Պատմութեան պարտքն է զայն լոյս աշխարհ հանել։ Թուական չունի այն ինչ որ հոս կը պատմուի. վասն զի արիւնոտ դարերու ողբերգութիւնն է։ Մեզի պատմեցին մեր հայրերը...։

Արիւնոտ ու շատ եւ գազան պէյ մը անվիճատակ ժամանակներէ ի վեր կը տիրէր մեզի։ Ամէն անոնք որ պիտի ամուսնանային, առաջին գիշերը, առագաստի գիշերը պէկին պէտք է յանձնէին հարսը։ Ան պէտք է վայելէր, յափրանար...։

Ռուբէնը եօթ տարիէ ի վեր նշանուած էր։ Տարիները եւ սահին եւ Ռուբէնը չի կրնար ամուսնանալ...

Բայց պէկը միահեծան տէրն է. կը ստիպէ Ռուբէնը որ անպատճառ այս ամառ ամուսնանայ։ Ռուբէն կը թախանձէ, կ'աղերսէ թէ՝ այս տարի ալ կարողութիւնս չի ներեր, պակասութիւններ ունիմ, եւն.։

Ռուբէնը ծանր րոպէներ կ'անցընէ, չի կրնար այդ դատութեան մրուրը քամել։ Պիտի կատարուի անխուսափելին։ Եւ վերջապէս կը ստիպուի համակերպիլ ու հարսանիք ընել։ Սեւ հարսնիք, անշուշտ։

Հարսնետան տէրը պէկն էր։ Ան է բազմած սեղանին վերի անկիւնը։

Իրիկուան ստուերին հետ լեռնէն ցնցոտիապատ ու գզգզուած հագուստով աղքատ մը մուրացիկ մը կ'իջնէ Ռուբէնին դուռը բախելու։ Ի սէր հայ քրիստոնեայի, ի սէր ազգութեան տե՛ղ մը կը խնդրէ պառկելու, անկիւն մը գիշերելու համար։ Կը շնորհուի պարապ սենեակի մը մէկ անկիւնը։

Ո՞վ էր այդ մուրացիկը։ Արեւէն խանձած դէմքով, տխուր եւ թախծոտ հոգին՝ խռովահար քունը չի տանիր։ Սրտի տրոփ եւ յուզում ունի։ Քանի ժամերը կը սահին, այնչափ կը գունատի։

Կէս գիշերին սենեակին մէջ արագ արագ շրջան կ'ընէ, ձեռքը սրտին վրայ դրած, որպէս թէ թռչուն մը պիտի փախչի...

Ցանկարծ յարակից սենեակէն սուր ճիչ մը կ'արձակուի։ Կանացի աղեկտուր ձայն մը որ օգնութիւն կ'աղաղակէ։ Ներսը ողբերգութիւն մը կը կատարուի։ Նորապսակ հարսը գազան պէկին խենէշութեան ու լրբութեան դիմադրելով՝ չէ ուզած անձնատուր ըլլալ։ Հայ պատիւն է որ կը խօսի, եւ կրցած է մինչեւ ուշ գիշեր դիմադրել գազանին։ Վերջին պահուն կ'ընկճուի եւ այլեւս չկրնալով յաղթել հրէշին, ուժաթափ կ'իյնայ գետին։

Այդ րոպէին մութին մէջէն մէկը ջարդ ու փշուր դուռը խորտակելով, հոն կը վազէ։ Գիշերային ոգի՞ մըն է, որ կը ցուի գոհին եւ դահիճին միջեւ։

Ի՞նչ է այս, ի՞նչ կը կատարուի... Պէկը կատղած... կը պատասխանէ.

— Ո՞վ ես դուն, ինչո՞ւ կը խանգարես մեր հանդիստը...

— Ո՞վ եմ ես։ Ե՞ս. ես արդարութիւնը եւ վրէժն եմ. ես մուրացիկ եմ, ես լեռներու Ոգին եմ. վատ քեզի, ալ չի՞ բաւեր ըրածներդ։ Հերիք չէ՞ այսքան արիւն եւ արցունք սփռեցիր. հերիք չէ՞ որքան հոգիներ խամրեցուցիր։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

× Աւստրիական կառավարութիւնը սահմանէն դուրս հանեց գերման երեսփոխան Հապիչը, որ Հիթլէրի մտերիմն է։

Միեւնոյն ատեն, կը շարունակուին նացիներու ձերբակալութիւնները ամբողջ Աւստրիոյ մէջ։ Վիեննայի ոստիկանութիւնը յունիս 13ին ձերբակալեց 100 նացիներ, որոնց 40ը օտարականներ են, մեծ մասով Գերմանացիներ։ Զանազան շրջաններ մատնուած են անիշխանութեան։ Սալցպուրկի մէջ ոստիկանութիւնը բռնեց կասկածելի կառք մը, որուն մէջ կը գտնուէին չորս ատրճանակներ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ։ Թերթերը կը գրեն թէ Վիեննայի մէջ կալանաւոր հիթլէրականներուն թիւը 200ը կ'անցնի։ Գերման լրագրող մը, որ վերջերս երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտուած էր, ապստամբութիւն քարոզած ըլլալով, յաջողեցաւ փախչիլ բանտէն եւ Գերմանիա ապաստանիլ։

Սալցպուրկի մէջ ծանր ընդհարում մը տեղի ունեցաւ ոստիկանութեան եւ նացիներու միջեւ։ Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ։ 70 հոգի ձերբակալուեցան։ Ամէն օր խռովութիւններ տեղի կ'ունենան ուրիշ վայրերու մէջ ալ։ Վարչապետ Տոլֆուս ստիպուած է կէս ձգել Լոնտոնի խորհրդաժողովը։

Բազմաթիւ հիթլէրական մարտական խումբեր կը համախմբուին աւստրիական սահմանին վրայ։ Կ'ըսուի թէ ընդարձակ ծրագիր մը պատրաստուած է անհաքեկումներու։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոմպի Վիշապ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուկերիան, Արարատ եւ Մասիս խումբերը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Պէքոնի կայարանին դիմացը, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. անդամականժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Զարդարեան Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերը այս Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի իրիկուան ժամը 5.30ին ընկեր Սիմօն Գալուստեանի բնակարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՇԱԼԷԹԻ Բաքզէն–Սէնի խումբի դասախօսական ժողովը վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 5ին ընկ. Վ. Սնդճեանի բնակարանը։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։ Կը խօսի ընկ. Գ. ՊԱԼԵԱՆ, նիւթ ունենալով «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր-Սերոբ» Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ջեկոյց՝ Ներկայացուցչական Ժողովի։

ԼՈՒԱՌԻ Շրջանային Կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Թ'էթիէնի «Անտօք» Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ
ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին
Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ
ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ՕՊԱՆԸԷՆ ՎԵՐ
Geménos Valles de St. Pons

Կը հրաւիրուին քաղաքի, Պուլվար Օտտօի եւ Սէն Լուի քոյր մասնաճիւղերու բոլոր անդամները եւ համակիրները։ Ճաշը միասին բերել։

Ժամադրութիւն առաւօտեան ժամը 6ին «Թիւնէլ»ին առջեւ, առնելու համար 40 թիւ հանրակառքը եւ կամ «Օթօքար»։

Կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ։

Ընտանեկան դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ,
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
«ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Ընտիր ժազ։ Մատչելի ու ճոխ պիւֆէ։
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով։
ԾԱՆՕԹ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիին։

Դաշտահանդէս

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿԷՄԻՐԷԿԻ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
16 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ, ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ ԼՕԹԻՍԸՄԱՆ ՓԼԱՆ ՏԸ ԺԷՆԷ
(Lott. Plan des Genets)։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Յուլիս 30ին։
Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը

ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ե. ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ յուլիս 9 եւ 16ին Անիէռի մէջ, 22 Rue des Bas, «Թէնիս Վոլթէր»ի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի։ Մասնակցելու համար դիմել Կազմակերպիչ Յանձնախումբի գանձապահ Պ. Ժ. Ֆրէնկեանի 56 Rue Lafayette, Paris.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարսանճագցի Տիկին Պայծառ, հօր անուն Յովհաննէս, մօր անուն Մարգրիտ, եղբայրները՝ Խօսրով եւ Ճիւան։ Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եւ Զարսանճագի Հայր. միութենէն իր հասցէն հաղորդել Խաչիկ Յովհաննէսեանի, Grand Pins 35, St. Loup, Marseille.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 830 փրանք։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Յ.— 75։
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԽԻ, Գործ.— 160։
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչ.— 35։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պար տը Կլօպի մէջ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ։ Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, «Խամակ» Ակումբին մէջ։ Զեկոյց Ե. Պատգ. Ժողովի։ Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլոր ընկեր-ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ Պատ. Միութիւնը Պ. Գրիգոր Հատըմեանէ (Փարիզ) ստացած է 10 ֆրանք ի նպաստ իր Գրադարանին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԾԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Շատ չանցած լքեց Պիւլան։ Վեց շաբաթ իսկ չանցած, հասկցած էր որ Պիւլա Լէյ՝ հակառակ իր կախարդիչ գեղեցկութեան եւիր կապոյտ նուշ աչքերուն վճիտ անարատութեան, ամենօրեայ կեանքին բոլոր փոքրոգի ապականութիւններէն հեռու մնացողի երեւոյթին հակառակ, եւ ամէն երկրորդական բաներու հանդէպ իր ցոյց տուած անկեղծ արհամարհանքին հակառակ, ան ոչ այլ ինչ էր այլ եւս եթէ ոչ՝ թեթեւաբարոյ կին մը։

Ասիկա պժգանք եւ զայրոյթ պատճառած էր Հէմինկուէյի։ Անհանդուրժելի կը գտնէր որ այսքան դրաւիչ եւ բարեմասնութիւններով օժտուած կին մը, քանի ութը տարեկան, որուն ոտքը կ'իյնար ամէնմա րդ, ինքնապղծութեան զզուելի արբեցութեամբ մը մէկ թեւէն սահէր անցնէր ուրիշ թեւի մը։ Գիտէ՛ երկինք։ Վարժուած էր լկտի կիներու, հանքային գաղթաշխաններու եւ ծովափնեայ քաղաքներու կիներու։ Բայց անոնք կ'արդարանային — անոնց գիտցածը ա՛յնչափ էր, կ'ընէին ապրելու համար, եւ նոյն իսկ հաճոյք չէին զգար անկէց։ Իր միտքը պարզապէս չէր կրնար մարսել որ տիկին մը — Անգլուհի մը — լիրշ յաւէրժահարսի մը պէս վարուի։ Եւ ինչո՞ւ այդպէս վարուի։ Զբօսանքի համար։ Տէ՛ր Աստուած, զբօսանքի՞ համար։

Սէ՛ր։ Կը պժգար այս բառին իմաստէն, Պիւլայի անտարբեր արարքները գիտցած ըլլալով։ Եւ հետեւաբար լքած էր զայն։ Բնականաբար առանց տեսարանի։ Պարզապէս մեկնած էր, հաստատապէս որոշելով միտքէն հանել զայն։ Եւ յաջողած էր։

Պէտք է հարցնել թէ Տիկ. Լէյ զարմանք զգացա՞ծ էր այս յանկարծական մեկնումին վրայ։ Իր այրերուն շրջանակին հետ իր վարժութեան նայելով ո՛չ։ Բայց հաւանական է որ կէս մը հառաչելով, կէս մը քմծիծաղով ընդունեց այս բաժանումը — հառաչելը՝ մարդուն համար, իսկ քմծիծաղը «մեքենավար»ին համար։ Ինչո՞ւ մարդ մը իմէ յափրացած չըլլար, ինչպէս ինք կշտացած էր ա՛յնքան մարդոցմէ։ Թէեւ թէեւ յաւիտենական թափառումի իր տխուր տրամադրութեան գիտակից, Տիկ. Լէյ չէր կրնար ոեւէ մէկուն հետ, որ կը նետէր գինքը ճամբուն վրայ։ Ամէն պարագայի մէջ, բարեկամական չեչտով միայն կը խօսէր «մեքենավար»ին վրայ, եւ յաճախ կ'ըսէր թէ պիտի փափաքէր զայն օր մը նորէն տեսնել։

Արդ, կատարուեցաւ իր փափաքը։

×

Յուլիսին, օր մը, Հէմինկուէյ, որ այդ միջոցին դարձեալ Փարիզ կը գտնուէր, չէր գիտեր թէ ի՛նչպէս անցնէր ժամանակը։ Աւետարական ճամբորդութեան ելած էր, բայց անյաջող կ'երթային գործերը, որովհետեւ անվստահելի էր այն մարդը՝ որուն հետ կը բանակցէր։ Այդ տեսակ մարդիկ ժամանակի արժէքին վրայ գաղափար չունին։ Հէմինկուէյ քառասունը չորս տարեկան էր եւ իր կոչումէն դուրս ուրիշ բանով չէր հետաքրքրուեր։ Երբալէջ ալ դադրած էր։ Եւ այս աղքատութիւնը գործած էր այն պուպրիկը, Պիւլա Լէյ։ Այլ եւս երբեք անոր վրայ չէր մտածեր, եւ շատ լաւ էր այսպէս։

Բայց երբ ընելիք չունէր, ինչպէս հիմա Փարիզի մէջ, իր կեանքին ամայութեան համար մեծ դառնութիւն մը գրաւեց զինքը։ Տէ՛ր Աստուած, ի՞նչ ընելու էր ուրեմն։ Մարդ չարունակ աշխատանք պէտք է ունենայ.սոր ընելիք չկար։ Սակայն, մարդ ուրիշ բանի ալ պէտք ունէր, եւ ինք ի վիճակի չէր ուրիշ բան մըն ալ գտնելու։

Այս տրամադրութեան մէջ Տիկին Լէյէն ստացաւ նամակ մը՝ որ Լոնտոնի վրայէն իրեն ղրկուած էր։

Զորս տարի՛, յորմէհետէ տեսած էր այդ կինը առաջին անգամ ըլլալով։ Ո՛չ մէկէն իմացած էր թէ Հէմինկուէյ Եւրոպա է, եւ կը խորհէր ատանձինն թէ կարելիութիւն կա՛յ արդեօք զայն կրկին տեսնելու։ Սքանչելի բան կ'ըլլար զայն կրկին տեսնելը։ Արդեօք պիտի կրնա՞ր բերել զայն մէկ – երկու շաբաթուան համար իր ամարանոցը Մոժէն։ Հոն իրմէ զատ երկու մարդ ալ պիտի ըլլային, որոնք զինքը պիտի չխանգարէին։ Պիտի կրնար լողանք առնել ամէն օր ամէն գիշեր, եթէ ուզէր։ Արդարեւ մեծ հաճոյք պիտի ըլլար զայն կրկին տեսնելը։

«Ուրեմն եկո՛ւր։ Յաճախ քու վրադ կը մտածեմ։ Պիւլա»։

Հէմինկուէյի միտքէն չէր անցներ ասիկա։ Իրեն համար ամէնէն անսպասելի բանն էր այս նամակը։ Այս նամակին կարեւորութեան վրայ խորհելով՝ գրեթէ զանց ըրած էր գրողին աննկարագրելի նկարագիրը։ Քանի մը օրեր անցան մինչեւ որ կրցաւ այդ տողերուն նշանակութիւնը ըմբռնել։ Ուրե՛մն, օ՛ն։

Գործը ա՛յն էր որ կիներու զգացումներու ընթացքին մասին Հէմինկուէյի գաղափարները այնքան թատերական էին ո՛րքան ժողովրդային վիպագրի մը կամ միսիոնարի մը գաղափարները։ Օ՛ն ուրեմն, հիմա պարտաւորուած էր իր գաղափարները փոխել։ Իր ձեռքը գտնուածը բարեկամական նամակ մըն էր։ Պիւլա կը փափաքէր զինքը նորէն տեսնել — Ոչինչ աւելի։ Ինչո՞ւ։ Խոր խորհուրդի մէջ թաղուեցաւ, կշռեց խոհեմօրէն եւ կեցաւ ամէն մէկ հատուածի վրայ։ Արտասովոր դեռատի կին մը, այսպիսի նամակ մը կը գրէ մարդու մը՝ որ, ո՛չ աւելի ոչ պակաս, լքած էր զինքը։

Արդարեւ կար բան մը որ այդ կնոջ մասին լաւ տրամադրած էր զինքը։ Ան բնաւ փոքրոգի չէր, երբեք ոխակալ։ Զար ալ չէր։ Օր մը օրանց չէր դիտած էր որ մէկը վիրաւորէր ան, մէկուն սիրտը կոտրէր։ Եւ ահա հիմա դարձեալ ա՛ն, այնպէս ինչպէս ճանչցած էր — ոչ թէ միայն ոխ չէր պահած իրեն, այլ ոչինչ կար աշխարհի վրայ որուն համար իրեն դէմ որտունջ մը ունեցած ըլլար։ Միտքովը կրցաւ նոյն իսկ լսել անոր կարճ խնդուքը։

×

Զինքը Պիւլայի մօտ տանող կառախումբին մէջ չէր կրնար միշտ վանել իր չփոթութիւնը։ Արդեօք ըրածը սխա՞լ է։ Կարելիութիւն կա՞յ որ եղած ըլլայ։

Բայց գիտէր թէ ապահով գետինի վրայ կը գտնուի, թէ Պիւլա երբեք իրեն վրայ չէր կրնար ձեռք բերել նորէն այն ոյժը։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 17 ՅՈՒՆԻՍ 1933

17 Juin 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2216 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՌԵՐՈՒ ՏԱՐԱՓԻՆ ՏԱԿ

Բացուելով՝ երկուշաբթի օր, 12 յունիս, Համաշխարհային Տնտեսական Խորհրդաժողովը առաջին երեք օրերը անցուց ճառե-րով:

Այս առթիւ, փակագիծ մը.— Միայն հայկական ժողովները չեն որ անվախճան կ'ընթանան, կամ կը ճապաղին երկարապատում ճառերով:

Տնտեսական Խորհրդաժողովին նախագահութիւնը հարկադրուեցաւ, երկու անգամ, յիշեցնել որ,— 1· Պատուիրակները ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլան նիստերուն: — 2· Կարելի եղածին չափ կարճ կապեն ճառերը:

Նախապէս ժամանակ սահմանուած էր քսան վայրկեան, Ա· պատուիրակներու ճառերուն համար, որոնք սկզբունքի խնդիրներ պիտի պարզէին: Յետոյ կրճատեցին եւ սահմանեցին միայն 15 վայրկեան: Եւ պատուիրակներ եղան որ 7–10 վայրկեանով գոհացան: (Պէտք է հաշուել նաեւ լեզուէ լեզու թարգմանութեան ժամանակը, որ նոյնքան կը տեւէր):

×

Ի՞նչ իրողութիւններ երեւան եկան, մինչեւ հիմա խօսուած ճառերուն մէջ:

— Ոչ մէկ նորութիւն:

Բոլոր ճառերն ալ խտացումն էին այն տեսակէտներուն եւ փորձառութեանց, որ կ'արծարծուէին տասը տարիէ ի վեր, բայց մանաւանդ վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին:

Բոլորն ալ շեշտեցին թէ աշխարհը կը գալարուի համատարած, աննախընթաց եւ անել տագնապի մը մէջ, որ պարզապէս փլուզում կը սպառնայ, եթէ արմատական միջոցներ ձեռք չառնուին:

Դարմա՞նը: Այստեղ է որ իւրաքանչիւր պետութիւն «իր կարապետը կուլայ»:

Ինչպէս քաղաքական կեանքի մէջ, այստեղ ալ նորէն մեծերն են, հզօրներն ու յաղթականները, որ կ'ուզեն պարտադրել իրենց կամքը: Ոչ միայն միւսներուն հանդէպ, այլ եւ իրենք իրենց միջեւ:

Զենք ուզեր գուշակութիւն մը փորձել, ըսելով թէ Լոնտոնի Խորհրդաժողովին ճակատագիրը կախում պիտի ունենայ ամենակալ եռապետութեան մը, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ· Նահանգներու բռնելիք դիրքէն: Անոնց համաձայնութենէն կամ պառակտումէն:

Խորհրդաժողովը բացուեցաւ կասկածելի մթնոլորտի մը մէջ:

Ամերիկան ամէն հաւաստիք տուած էր թէ՝ չպիտի յուզուի պատերազմական պարտքերու խնդիրը:

Եւ սակայն, աղդանշանը տուաւ Անգլիոյ վարչապետը ինք, միջանկեալ շեշտելով·

—« Բացի այն խնդիրներէն զորս յիշեցի, կայ հարց մըն ալ որ առաջին տեղը կը գրաւէ իր կարեւորութեամբ: Այդ խնդիրը չի կրնար քննուիլ այս ժողովին մէջ, որովհետեւ ներկայ խորհրդաժողովը կազմուած չէ այնպիսի ձեւով մը որ կարենայ քննել եւ կարգադրել զայն: Կ'ակնարկեմ պատերազմական պարտքերու հարցին, որ պէտք է քննուի, տնտեսական ընդհանուր վերակազմութեան ամէն խոչընդոտ վերցնելէ առաջ: Պէտք է որ շահակից ազգերը այս խնդիրը ձեռք առնեն անյապաղ»:

Այս շեղումը վարակեց միւս պատուիրակներն ալ, որոնք պարտք սեպեցին ուղղակի կամ անուղղակի քրքրել նոյն հարցը:

Ամերիկացիները անակնկալի եկան: Իրենց առաջին պատուիրակը, արտաքին նախարար Պ· Հըլ անմիջապէս հեռախօսին գլուխը անցաւ, հրահանգ ուզելու համար նախագահ Րուզվէլթէն: Դառն խօսքեր արտասանուեցան Խորհրդարանին մէջ, որ կը յամառի երկարաձգել իր նիստերը, հակառակ նախագահ Րուզվէլթի սրտնեղութեան:

Բայց, ամէն մարդ իր ըսելիքն ըսաւ: Եւ յետոյ ժողովն անցաւ բուն գործնական հարցերուն, չոյելով Ամերիկացիները եւ պատասխանատու պաշտօն մը յանձնելով անոնց:

Ինչպէս պարզուեցաւ ճառերէն, էական եւ անմիջական կարեւորութիւն ունին հետեւեալ հարցերը·—

1· Վերահաստատել ոսկեվճարը եւ կայուն վիճակի վերածել մեծ պետութեանց դրամները, մասնաւորապէս տոլարն ու սթեռլինը:

Այս հարցը այնքանստիպողական կը համարուի որ, պիտի վճռուի քանի մը օրէն, իբրեւ ժամանակաւոր զինադուլ՝ խորհրդաժողովի ընթացքին:

2· Սահմանափակել, չափաւորել մաքսային արգելքները, որպէսզի մղում ստանայ միջազգային վաճառականութիւնը, պարպելով լեռնակուտակ մթերքները:

Այս առթիւ, ուշագրաւ է Խ· Միութեան պատուիրակին առաջարկը, որ կը խոստանայ միլիոնաւոր տոլարի ապրանք սպառել... ապառիկ:

3· Կանոնաւորել արտադրութիւնը, յարմարցնելով սպառման կարողութեան, կազմակերպել աշխատանքը (շաբաթական 40 ժամ), եւ ձեռնարկել հանրօգուտ շինութեանց, միջազգային եւ ընդարձակ ծրագրի մը վրայ: (Արդէն իսկ ներկայացուած են գործնական առաջարկներ):

Այս հիմնական հարցերուն կապուած են հազարումէկ մանրամասնութիւններ, որոնց բարդ ծալքերը պիտի բացուին ժողովի ընթացքին:

Առ այժմ, ձայներ պիտի բացուին եւ ձայներ պիտի խեղդուին ճառերու տարափին տակ, մինչեւ որ, այսպէս կամ այնպէս, ելքի մը յանգի Լոնտոնի Խորհրդաժողովը,— մեծագոյնը՝ Վերսայլէն յետոյ:

Շ·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Գործնական հարցերու քննութիւնը

ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆ՝ ԴՐԱՄՆԵՐԸ ԱՌԺԱՄԱՊԷՍ ԱՄՐԱՑՆԵԼՈՒ

Տնտեսական խորհրդաժողովի յունիս 15ի նիստին մէջ վերջացան ճառերը եւ ընդհանուր վիճաբանութիւնները, եւ այժմ կը քննուին գործնական հարցերը:

Ընդհ· վիճաբանութեանց փակումէն անմիջապէս յետոյ, տեղի ունեցաւ կարեւոր դէպք մը, որ բարենշան կը համարուի խորհրդաժողովին յաջողութեան տեսակէտով:

Ձեռնարկուած էր երկու մեծ յանձնաժողովներու կազմութեան (դրամական եւ տնտեսական): Պ· Մաքտօնըլտ, իբրեւ նախագահ, կ'ուզէր առաջին յանձնաժողովին նախագահութիւնը յանձնել Ֆրանսայի, իսկ երկրորդը՝ Ամերիկայի: Բայց ամերիկեան առաջին պատուիրակը պնդեց որ դրամական յանձնաժողովին նախագահութիւնը յանձնուի իր պաշտօնակցին՝ Պ· Քօքսի: Այս առթիւ յայտարարեց·

— Առաջին անգամ է որ վարիչ պաշտօն մը կը խնդրենք Ազգերու Դաշնակցութենէն, ուր Ամերիկան քաշելու կը նգնին տասը տարիէ ի վեր: Պիտի մերժե՞ն: Եթէ այդպէս ընեն ցաւալի դիրքի մը մէջ պիտի դնեն մեզ մեր խորհրդարանին եւ հանրային կարծիքին առջեւ, որ պիտի ստիպուի այլեւս չհետաքրքրուիլ համաշխարհային խորհրդաժողովով: Այն ատեն պիտի զօրանայ Ամերիկայի ձգտումը՝ ի նպաստ նոր թղթադրամներու շրջաբերութեան եւ ինքնաբաւութեան որուն դէմ կը պայքարինք մեր բոլոր ուժով:

Այս սպառնալիքը խոր տպաւորութիւն ձգեց մասնաւորապէս ֆրանսական պատուիրակութեան վրայ, որուն նախագահը, Պ· Ժոռժ Պոնէ ամէն ճիգ թափեց, Ամերիկացիներուն գոհացում տալու համար: Երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ տեղի տալ, տեսակ մը հաւատաքննութեան ենթարկելով առաջարկուած թեկնածուն, Պ· Քոքսը (կառավարիչ Օհայոյի), որ յայտարարեց·

— Չէ՞ք գիտեր որ ես, նախագահ Րուզվէլթի ընտրութենէն առաջ եւ յետոյ, կողմնակից եղած եմ պատերազմական պարտքերու ջնջման, դրամական կացութեան վերակազմութեան: Չկայ մէկը որ ինծի չափ համոզուած ըլլայ պատերազմական պարտքերը սրբելու անհրաժեշտութեան, դրամներու ամրացման եւ ոսկեվճարի վերահաստատման:

— Պատրա՞ստ էք ի լուր աշխարհի հռչակելու այս սքանչելի տրամադրութիւնները, հարցուց Պ· Ժոռժ Պոնէ:

— Անշո՛ւշտ, պատասխանեց Պ· Քոքս:

Եւ այնպէս ամերիկեան թեկնածուն նշանակուեցաւ նախագահ՝ դրամական յանձնաժողովին, իսկ Պ· Պոնէ՝ տեղեկաբեր: Փոխ – նախագահներ ընտրուեցան Իտալիոյ ելմտական նախարարը եւ Աւստրիոյ ազգ· դրամատան նախագահը:

Ընտրութենէն յետոյ, Պ· Քոքս հետեւեալ գրաւոր յայտարարութիւնը կարդաց·

— Շատ ուրախ եմ ընդունելով այս անուանումը, թէեւ կատարելապէս կ'ըմբռնեմ անոր ծանր պատասխանատուութիւնը: Արդէն իսկ կարեւոր խօսակցութիւններ ունեցայ Պ· Ժոռժ Պոնէի հետ, եւ համոզուեցայ թէ էական տարակարծութիւններ չկան մեր տեսակէտներուն միջեւ՝ աշխարհի դրամական եւ սեղանաւորական բարեկարգութեան վերահաստատման մասին: Վստահ եմ թէ յանձնաժողովին միւս անդամներն ալ սրտանց պիտի գործակցին, այս արդիւնքին յանգելու համար:

Այս յայտարարութեան պատասխանեց Պ· Ժոռժ Պոնէ, շեշտելով·

— Ծանօթ է Ֆրանսայի շատ յստակ տեսակէտը՝ դրամական հարցերու մասին: Այդ տեսակէտները պարզուած են վարչապետին եւ իմ կողմէ, թէ՛ խորհրդարանի բեմէն եւ թէ այս խորհրդաժողովին մէջ: Դրամներու ամրացման վերահաստատումը անհրաժեշտ պայման է վստահութեան վերահաստատման, եւ այս ձեւով միայն կրնանք վերջ տալ տագնապին: Այսօր ես առիթ ունեցայ բացէ ի բաց յայտնելու այս գաղափարները միւս պատուիրակութեանց պաշտօնակիցներուս, եւ մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Մ· Նահանգներու պաշտօնակիցներուս: Յանձնաժողովներու դիւաններուն կազմութենէն առաջ, անոնք ուզեցին ինծի յանձնել տեղեկաբերի պաշտօնը: Անշուշտ միեւնոյն գաղափարները պիտի կիրարկեմ ինծի յանձնուած պաշտօնին կատարման մէջ:

Մինչ այս մինչ այն, բանակցութիւններ կատարուած են մասնագէտներու միջեւ, եւ հաւանական է որ դրամական ժամանակաւոր զինադուլ հռչակուի երկու շաբթի օր: Այսինքն, տոլարն ու սթերլինը կայուն վիճակի մը վերածուին, մինչեւ խորհրդաժողովին վերջը:

Զանազան կարծիքներ կան այս մասին: Հաւանական է որ սթերլինի սակը որոշուի 4·05 տոլար: (Նախապէս 4·86 երեք չորրորդ էր):

ՄԻՒՍ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՃԱՌԵՐԸ

Ընդհանուր վիճաբանութեանց փակումէն առաջ, կարգով խօսեցան Փորթուկալի, Զինաստանի, Քանատայի, Իրլանտայի, Փէրուի, Թուրքիոյ, Վենեցուէլլայի եւ Նոր Զելանտայի պատուիրակները:

Անհրաժեշտ դտան կարելի եղածին չափ շուտ վերահաստատել բնականոն վիճակ, միջազգային գործակցութեամբ եւ փոխադարձ համաձայնութեամբ:

Քանատայի պատուիրակը պահանջեց որ Անգլիա եւ Ամերիկա անյապաղ համաձայնին, ամրացնելու համար տոլարը եւ սթերլինը՝ առնչութեամբ ֆրանքին: Իրլանտայի պատուիրակը առաջարկեց ստեղծել միջազգային կազմակերպութիւն մը, աշխատաւորներու բաշխումը կանոնաւորելու, միջազգային փոխանակութիւնները դիւրացնելու եւ անհատներու բարօրութիւնը աւելցնելու համար: Հունգարիոյ պատուիրակը պարզեց իր երկրին ողբալի վիճակը, իբրեւ հետեւանք հողերու անջատման, շահաստաններու փակման, ազգային պարտքի եւն: Իբրեւ դարման առաջարկեց անմիջապէս վերահաստատել ոսկեվճարի դրութիւնը:

Պ· Լիթվինով իր խօսքումին համաձայն ներկայացուց ծրագիր մը, առաջարկելով կնքել ոչ – յարձակման տնտեսական դաշինք մը եւ համաձայնութեան ձեւ մը՝ Անգլիոյ հետ, որ խզած է իր առեւտրական յարաբերութիւնները: Խորհրդային իշխանութեան տեսակէտով, անհրաժեշտ է սպառել աշխարհի մէջ դիզուած մթերքը, որուն հարիւրին 30 — 75ը կրնայ սպառել Ռուսիան:

⁂ Ֆրանսային նախարարական խորհուրդը երկու միլիոն ֆրանքի վարկ մը քուէարկեց, իբրեւ ծախք իր պատուիրակութեան անդամներուն: Միւս կողմէ կառավարութիւնը 200,000 ֆրանքի վարկ մը պիտի պահանջէ Խորհրդարանէն, փակելու համար Պ· Էռիոյի Ամերիկեան ճամբորդութեան ծախքերը:

Մ. Քէմալ Խալիֆին կը կտակէ իր հարստութիւնը

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Մ· Քէմալ որոշած է իր բոլոր ստացուածքները Խալք կուսակցութեան կտակել: Թրքական օրէնքով, անհատ մը չի կրնար իր ընտանիքէն դուրս ուրիշի մը կտակել իր ստացուածքը: Ուստի, Գործավարներու Խորհուրդը Ազգ· Մեծ Ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկէ Քաղաքային օրէնքին 452րդ յօդուածին տրամադրութիւնները բացառապէս անտեսել այս կտակին առթիւ:

Գործավարներու Խորհուրդը յօդուածին փոփոխութեան համար հետեւեալ պատճառաբանութիւնը կցած է օրինագծին.— «Կալին հայրենիքի փրկութեան եւ անկախութեան դատին մեծագոյն մարմնացումը, ինչպէս նաեւ արդիական Պետութեան հիմնադիրը ըլլալով, իրական եւ բարոյական շատ մը անձնաւորութիւններու կողմէ կարեւոր կալուածներ եւ գոյքեր նուիրուած են իրեն:

Մեծ Նախագահը արդար չի գտներ որ, անցուցած սա պատմական շրջանին, բացառիկ հանգամանքներէ ծնունդ առած այդ նուիրատուութիւններէն գոյացած իր ստացուածքները ենթակայ ըլլան քաղաքային օրէնքին կտակային տրամադրութիւններուն, որոնք բնականոն ժամանակներու համար պատրաստուած են: Ուստի, ան կը փափաքի որ, իր ինչքերը կտակով մը իր հիմնադրած Խալք կուսակցութեան նուիրէ, որպէսզի, անոնք, իր որոշելիք պայմաններով, գործածուին յեղափոխութիւնը արմատացնելու եւ ազգային վերելքը իր յառաջդիմական շաւիղին մէջ զօրացնելու համար»:

Պատերազմական պարտքերու խնդիրը

ՎՃԱՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՉՎՃԱՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Յունիս 15ին, պատերազմական պարտքերէ մասնավճարներ ունէին 13 ազգեր: Ասոնց ութը չվճարեցին (143,605,294 տոլար): Անգլիա, Իտալիա եւ Չեխոսլովաքիա առ հաշիւ վճարումներ կատարեցին: Ամերիկա ստացած եղաւ հարիւրին 8էն ալ պակաս:

Թերացող պետութիւններու մէջ ամէնէն կարեւոր բաժինները ունին.— Ֆրանսա՝ 43 միլիոն 738,568 տոլար, Պելժիա՝ 6,325,000, Լեհաստան, Էսթոնիա, Հունգարիա, Լիթուանիա, Ռումանիա եւ Եուկոսլաւիա:

⁂ Ֆրանսական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով ամերիկեան կառավարութեան, յայտնեց թէ չպիտի կրնայ կատարել յունիս 15ի վճարումը, համաձայնութիւն մը գոյացած չըլլալով: Բայց յոյս կը յայտնէ թէ շուտով կարելի պիտի ըլլայ ելք մը գտնել, ի շահ աշխարհի տնտեսական վերակազմութեան: Ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ՝ Ֆրանսա յետաձգելով հանդերձ վճարումը, երբեք միտք չունի ժխտելու իր յանձնառութիւնները:

ԱՆԳԼԻԱՆ ԼԱ՞Ւ ԸՐԱՒ ԹԷ ԳԷՇ

Անգլիա պարտազանց չդտնուելու համար, 650 թոն արծաթ գնեց եւ յանձնեց Մ· Նահանգներուն, ի հաշիւ յունիս 15ի մասնավճարին: Այս արծաթը կը գտնուի Պոմպէյի մէկ դրամատան մէջ: Կառավարութիւնը Հնդկաստանէն գնեց զայն 1,600,000 սթերլինի, եւ Ամերիկայի ծախեց 2,500,000 սթերլինի:

Նախագահ Րուզվէլթ Անգլիոյ ուղղած պատասխանին մէջ կ'ըսէ թէ ինք անձնապէս կ'ընդունի որ Անգլիա պարտազանց չէ գտնուած, բայց վերջին խօսքը կ'իյնայ խորհրդարանին:

Արդէն իսկ, լեղի խօսքեր կը լսուին ամերիկեան խորհրդարանէն: Ծերակոյտի առջի օրուան նիստին մէջ, հանրապետականները ուժգնօրէն բողոքեցին Անգլիոյ ռազմավարութեան դէմ, զայն կոչելով «խոտելի եւ անպատուաբեր»:

— Անգլիացիները կա՛մ պէտք էր ամբողջութեամբ վճարէին, եւ կամ քաջութիւնն ունենային որ եւ է բան չվճարելու, յայտարարեց ծերակուտական մը:

Այս կարծիքը կը տիրէ նաեւ տնտեսական խորհրդաժողովի օտար պատուիրակներուն միջեւ:

Իսկ Անգլիացիները կը պատասխանեն·

— Ձեր ուզածին պէս կարծիքներ կը յայտնէք: Մենք ահագին առնելիքներ ունինք: Ամբողջ աշխարհ պարտական է մեզի: Եթէ մենք պարտազանց հռչակուինք Ամերիկայի հանդէպ, մեր բոլոր պարտապանները կրնան իրաւունք ստանալ չվճարելու:

Բայց վեհա՛նձն Ամերիկացիներ ալ պակաս չեն: Ծերակոյտի նոյն նիստին մէջ, ռամկավար ծերակուտական մը յայտարարեց·

— Մեր դրամը հաշուի դրուեցաւ պարտական ազգերու արիւնին հետ: Երբ մենք պատերազմի մտանք արդար դատի մը համար, պարտական ազգերու զաւակներէն 1,600,000 զինուորներ սպաննուեցան ռազմադաշտին վրայ: Կը նախընտրէ՞ք որ մեր երիտասարդները ջարդուէին, փոխանակ քանի մը թշուառական տոլարներ կորսնցնելու:

1500 նացիներ ձերբակալուած Աւստրիոյ մէջ

Վիեննայի ոստիկանութեան կողմէ հրատարակուած տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ ամբողջ Աւստրիոյ մէջ ձերբակալուած Նացիներու (հիթլէրական) թիւը կը հասնի 1500ի: 482 հոգի ձերբակալուած են Ստորին Աւստրիոյ մէջ, 340 Սթիրիոյ մէջ, 200 վերին Աւստրիոյ մէջ, 187 Թիրոլի մէջ, 110 Քարինթիոյ մէջ եւն·: Կալանաւորներուն մէջ կան 387 պաշտօնատարներ, 81 քաղաքապետներ, 37 ոստիկան զինուոր, 7 դատաւոր, 41 ուսուցիչ, 37 փաստաբան եւ 8 բարձրաստիճան սպաներ:

Վիեննայի մօտ ձերբակալուեցաւ Աւստրիոյ ազնուականներէն Հարտէք, որ պիտի դատուի իբրեւ ազգային դաւաճան:

— Շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներու, նոր դէպքեր չպատահեցան հինգշաբթի օր: Բայց կացութիւնը ծանր է տակաւին: Առջի օր քանդուեցան հեռախօսի 34 կայաններ, Վիեննայի մէջ: Քանդուած է նաեւ Աւստրիան Իտալիոյ կապող հեռագրական եւ հեռախօսական գիծը: Նացիները կը շարունակեն ռումբական նռնակներ ուղղել աջ ու ձախ: Կառավարական հրահանգ մը կ'արգիլէ հիթլէրականներ գործածել պետական պաշտօններու մէջ: Պիտի պահուին միայն անոնք որ կը հրաժարին կուսակցութենէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԲԱՐԵԽՂՃՈՒԹԵԱՆ

Գ.

ՈՒՐԻՇ «ԶՄԱՅԼԵԼԻ» ՆՄՈՅՇՆԵՐ

Շարունակ ենք մերկացնել Պ. Զօպանեանի տգիտութիւնները, կամ աւելի ճիշդ, անբարեխղճութիւնները:

Չգիտենալը, վերջին հաշւով, յանցանք չէ, թէեւ Զօպանեանի պէս մէկի համար չափազանց տարօրինակ է իր հայրենիքի պատմութեան այսքան տարրական փաստերին անտեղեակ լինելը: Յանցանքը գիտենալ չուզենալն է, կատարեալ արհամարհանքը դէպի պատմական ճշմարտութիւնը: Պ. Զօպանեանը արհամարհում է իր հայրենիքի պատմութիւնը, այնքան, որ երբեմն փոխանակ պատմագրելու բանաստեղծում է. ուժ է տալիս երեւակայութեան եւ չեղած բաներ է հրամցնում իբրեւ պատմութիւն:

Ահանիք, օրինակի համար, Պ. Զօպանեանի հետեւեալ հատուածը.

«Յետոյ (Ե՞րբ. Ս. Վ.) տեղի կ՚ունենային համբաւաւոր բանակցութիւնները դաշնակցական կառավարութեան ներկայացուցիչներու եւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչներու միջեւ, հոդ անգամ մը եւս երեւան կուգար մեծ պատեհութիւն մը հայ ժողովուրդին համար, որմէ օգտուելու տեղ՝ մերոնք ճիշդ հակառակը կ՚ընէին. Խ. Միութիւնը, որ կ՚ուզէր իր դաշնակից Թուրքիոյ հետ անմիջական հաղորդակցութեան մէջ ըլլալ եւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը պատւար կը դնէր իր եւ անոր միջեւ, պատրաստ էր հայ հանրապետութեան ամբողջ հողամասը ապահովել ապագայ Թուրք ո եւ է ոտնձգութեան դէմ եւ կը խոստանար Թուրքիան համոզել... որ Թրքահայաստանէն մաս մը, — Ալաշկերտի, Վանի, Բիթլիսի, Մուշի, Սասունի շրջանը, Բասենի հովիտը, ու թերեւս մինչեւ Րիզէ, թողուլ Հայ Հանրապետութեան, պայմանով որ այդ Հանրապետութիւնը՝ դաշնակիցներէն զատուէր եւ իրեն մօտենար եւ իր միջնորդութեամբ Թուրքիոյ հետ լուրջ հաշտութիւն մը կնքէր: Դաշնակց. կառավարութիւնը կը մերժէր արհամարհանքով այս առաջարկը... Դաշնակց. կառավարութիւնը ո՛չ միայն արհամարհանքով կը մերժէր այդ առաջարկը, այլ եւ Հայաստանի վարչապետ Համօ Օհանջանեան եւ պարլամենտի նախագահ (sic!) Նիկոլ Աղբալեան կ՚արտասանէին խորհրդարանի բեմէն երկու ըմպառնագին ճառեր, ուր կը յայտարարէին թէ Թուրքերու եւ բոլշեւիկ Ռուսերու հետ բանակցութիւնները խզուած են, թէ անոնք աւելի արիւնկզակ գազաններ են քան Համիտեան Թուրքերը եւ ցարական Ռուսերը, եւ թէ անոնց հետ հայ բանակը միայն կրնայ խօսիլ այլեւս... (այդ երկու ճառերը տպուած են): Քէմալական Թուրք բանակը կը յառաջանար այն ատեն դէպի Հայաստան, բոլշեւիկ ուժը կը մօտենար վերէն՝ բնականաբար այլեւս իր երկարած ձեռքը մերժող կառավարութեան իբր թշնամի, եւ Երեւանի խորհրդարանի պոռոտախօս ճառերը կը յանդէին Կարսի խայտառակ ու բազմաղէտ պարտութեան... Եթէ այդ միջոցին, Հայոց մէջ չգտնէր Հայ համայնավար կուսակցութիւն մը, սակաւաթիւ բայց որ բաղդորոշ դեր կատարեց, Հայ Հանրապետութիւնը... ջնջուած կ՚ըլլար բոլորովին: Այդ կուսակցութիւնը միջնորդ հանդիսացաւ «Խորհրդային Միութիւն» անունը կրող քաղաքական նորակերտ միջազգային հզօր կազմակերպութեան եւ Հայաստանի միջեւ». («Անահիտ», էջ 82—83): (Ընդգծումները մերն են, Ս. Վ.):

Այստեղ արդէն Պ. Զօպանեանը ներկայանում է ոչ միայն իբրեւ անգէտ Հայաստանի պատմութեան, ոչ միայն սովորական անբարեխիղճ պատմաբան, այլ եւ որպէս փաստերը գիտակցօրէն խարդախող ու զրպարտիչ:

Մի կողմ դնենք նրա ծիծաղելի տգիտութեան այնպիսի գոհարները, ինչպէս Ն. Աղբալեանի «պարլամենտի նախագահ» լինելը: Պ. Զօպանեանը, որ եկել է Հայաստանի Հանրապետութեան գլխին դատ ու դատաստան անելու, պարտաւոր չէ՞ գիտենալ, թէ ով է եղել այդ հանրապետութեան օրէնսդիր ժողովի նախագահը. Ն. Աղբալեանը երբեք «պարլամենտի նախագահ» չէ եղել:

Պ. Զօպանեանը պարտաւոր չէ՞ գիտենալ, որ 1920 դեկտեմբերին, երբ քէմալական եւ բոլշեւիկ բանակները, իր իսկ Պ. Զօպանեանի խոստովանութեամբ, միացեալ դրոհով խորտակեցին Հայաստանի անկախութիւնը, «Խորհրդային Միութիւն» գոյութիւն չունէր. Խորհրդային Միութիւնը կազմուեց միայն 1922 թ. դեկտ. 30ին, իսկ Միութեան սահմանադրութիւնը հաստատուեց 1923 թ. յուլիս 6ին: 1920–21ին Խորհ. Հայաստանը, ըստ սահմանադրութեան, անկախ էր. յետոյ մտաւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան մէջ եւ միայն այս վերջինիս միջոցով՝ Խորհ. Միութեան մէջ: Ուրեմն, «Հայ համայնավար կուսակցութիւնը» — ի դէպ՝ այդպիսի կուսակցութիւն էլ գոյութիւն չունէր — չէր կարող միջնորդ հանդիսանալ գոյութիւն չունեցող, «Խորհ. Միութեան» եւ Հայաստանի միջեւ:

Բայց այսպիսի բարակ բաներ Պ. Զօպանեանից պահանջելը առնուազն անմտութիւն է, Պ. Զօպանեանը բանաստեղծ է եւ հաւատում է աւելի իր երեւակայութեան, քան իրականութեան: Բանաստեղծի այդ երեւակայութիւնն է պատճառ (եթէ ոչ չարամտութիւնը), որ Հ. Օհանջանեանի եւ Ն. Աղբալեանի 1920 թ. բոլշեւիկեան ապստամբութեան առթիւ, արտասանուած ճառերը Պ. Զօպանեանը տեղափոխեր է 1920 թ. սեպտեմբերին, («քէմալական Թուրք բանակը կը յառաջանար այն ատեն դէպի Հայաստան»), որպէսզի կեղծելով ժամանակագրութիւնը, ծանր ամբաստանութիւն բարդէ Հայաստանի վարիչների գլխին:

Բայց սրանք էլ աննշան բաներ են համեմատած Պ. Զօպանեանի միւս մեղադրանքների հետ: Պ. Զօպանեանը համարձակւում է կրկնել Երեւանի փողոցներից հաւաքած սուտը, թէ Հայաստանի կառավարութեան եւ խորհ. իշխանութեան միջեւ եղած բանակցութիւնների միջոցին խորհրդային կառավարութիւնը ոչ միայն «պատրաստ էր Հայ Հանրապետութեան ամբողջ հողամասը ապահովել» այլեւ Թիւրքահայաստանի մի կարեւոր մասը — Վան, Բիթլիս, Րիզէ — կցել Հայաստանին եւ թէ Հայաստանի կառավարութիւնը արհամարհանհանքով կը մերժէր»:

Հարց ենք տալիս Պ. Զօպանեանին եւ պահանջում ենք պատասխանել,— եթէ նա պարկեշտ մարդ է՝ պարտաւոր է պատասխանել, ե՞րբ եւ ո՞ւր տեղի ունեցել են այդ բանակցութիւնները Հայաստանի կառավարութեան եւ խորհրդային իշխանութեան միջեւ, ի՞նչ ապացոյց ունի, որ իրօք խորհրդային իշխանութիւնը նման պատրաստակամութիւն յայտնել է եւ Հայաստանի կառավարութիւնը մերժել է:

Պ. Զօպանեանի գրածից կարելի է եզրակացնել, որ խօսքը Լ. Շանթի պատուիրակութեան եւ Չիչերինի բանակցութիւնների մասին է Մոսկուայում, 1920 թ. մայիս – յունիսին: Արդ՝ Շանթի պատուիրակութեան բանակցութեանց արդիւնքները յայտնի են. Խորհ. իշխանութիւնը Պ. Զօպանեանի յիշած ձեւի ոեւէ պատրաստակամութիւն չի յայտնել: Եւ առհասարակ, ամէն անգամ երբ Հայաստանի կառավարութիւնն ուղղակի կամ անուղղակի առիթ է ունեցել բանակցելու խորհ. իշխանութեան հետ, Թիւրքահայաստանի հողերը Հայաստանին կցելու պահանջը միշտ Հայաստանի կառավարութեան ներկայացուցիչներն են դրել եւ միշտ էլ մերժողը եղել են խորհ. իշխանութեան ներկայացուցիչները: Այժմ Պ. Զօպանեանը հակառակն է պնդում. հետաքրքրական է իմանալ՝ ի՞նչ հիման վրայ է պնդում, ի՞նչ փաստեր ունի ձեռքին եւ եթէ այդպիսի կարեւոր փաստեր կան ինչո՞ւ մինչեւ այժմ լռել էր:

Ամէնէն կարեւոր բանակցութիւնը Հայաստանի կառավարութեան եւ խորհրդային իշխանութեան միջեւ Լ. Շանթի պատուիրակութեան վարած բանակցութիւններն են: Այդ բանակցութիւնները սկզբում ընթացան շատ յաջող, խորհ. իշխանութիւնն ընդունեց Հայաստանի բոլոր պայմանները, եւ յունիս 10ին Շանթն արդէն հաղորդում էր Երեւան, թէ դաշնագիրը պատրաստ է (մի–երկու օրից պիտի ստորագրուի): Բայց 20 օր անցած, յուլիս 1ին արդէն Շանթը հեռագրում էր, Հայաստանի կառավարութեան թէ՝ «հէնց առաջին տեսակցութիւնից պարզուեց, որ միակ դժուարութիւնը Ադրբէջանի սահմանն է, որովհետեւ Բագուից ամէն կերպ աշխատում են խանգարել դաշնագրի կնքումը: Խ. կառավարութիւնը ընդունում է մեր պահանջների արդար լինելը եւ չի փափաքում գոհացում տալ խորհ. Ադրբէջանի եւ հայ բոլշեւիկների բոլոր բաղձանքներին: Այնուամենայնիւ, վերջիններիս յամառ պնդումի եւ սուտ տեղեկութեանց ազդեցութեան հետեւանքով դաշնագրի կնքումը դանդաղում է: Խորհ. Ադրբէջանի կառավարիչները ցանկանում են օգտուել ռուսական հեղինակութիւնից եւ զորքերի ներկայութիւնից՝ իրագործելու համար մուսաւաթական ծրագիրը, գրաւել Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը»:

Եւ Ադրբէջանցի ու հայ կոմունիստներին յաջողուեց յետաձգել դաշնագրի ստորագրումը, ապա եւ բոլորովին վիժեցնել:

Ճիշդ է, նոյն այդ բանակցութիւնների ընթացքին Մոսկուայի կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնեց Թիւրքահայաստանի խնդրում հանդէս գալ միջնորդի դերում Հայաստանի եւ Մուսթաֆա Քէմալի միջեւ, բայց այդ պատրաստակամութիւնը պղատոնական զգացումից այն կողմ չէր անցնում: Ընդհակառակը, նոյն այդ միջոցին բոլոր Զօպանեանները համբերաչխած հայհոյում էին Հայաստանի կառավարութեան, որ յանդգնել էր բոլշեւիկների հետ բանակցութեանց սկսել՝ վտանգի ենթարկելով Փարիզի աշխատանքները դաշնակիցների մօտ: Երեւակայեցէք մի անգամ, որ իրօք Հայաստանի կառավարութիւնը հրաժարուէր դաշնակիցներից եւ համաձայնութեան գար բոլշեւիկների հետ, թէկո՛ւզ Վան — Րիզա տարածութիւնը Հայաստանին միացնելու պայմանով, ի՞նչ կ՚ասէին այն ժամանակ բոլոր Զօպանեանները: Եւ ի՞նչ են ասում նրանք այսօր:

Ահա Պ. Զօպանեանի պատմական անաչառութիւնը եւ քաղաքական պարկեշտութիւնը:

Հիմա երեւակայէք մի Ֆրանսացի, որ այս ձեւով ներկայացնէր իր հայրենիքի պատմութիւնը: Օրինակի համար մի Լէոն Տոդէ ելնէր ու պնդէր, թէ առաջ կնքուեցաւ Վերսայլի դաշնագիրը, յետոյ Գերմանները խուժեցին Ֆրանսա եւ ֆրանսական բանակը հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տուեց Վէրդէօնի մէջ, ապա կնքուեցաւ զինադադար, եւ պարլամենտի նախագահ Անատոլ Ֆրանսը ճառ խօսեցաւ — ի՞նչ կ՚ասէին Ֆրանսացիք այսպիսի պատմաբանի մասին. չէի՞ն ասի՝ «Այս մարդը գիժ է»: Անպատճառ կ՚ասէին:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Յ. Գ.—Ա. յօդուած վերէն 46րդ տող տպուած է ընդունելով հանդերձ: Պիտի ըլլայ՝ Զընդունելով:

ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋԸ

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Անկախութեան 15րդ տարեդարձի հանդէսներէն վերջ՝ շարք մը շրջաններու մէջ, բազմաթիւ նորագիր ընկերներ մուտք գործեցին Դաշնակցութեան շարքէն ներս: Այսպէս եղաւ Լիոնի հանդէսէն վերջ (Հ.Յ.Դ. գրադարանի սրահին մէջ, ուր հաւաքուած էին ընկերներ եւ համակիրներ):

Հակառակ անոր որ Դաշնակցութեան երկաթէ դռները ամուր փակուած են մանաւորապէս այս օրերուն ու զգաստ պահակը աչալուրջ կը հսկէ որպէսզի որեւէ այլասերած տարր, մութ հոգի, «սին խաւաքարտով» չսպրդի իր սեմերէն ներս, յաճախ, ի տես տանջուած հոգիներու, կը հարկադրուինք դուռը բանալ նորեկներու առջեւ, որոնք բաց սրտով մը կը մօտենան, իրենց երազներու կոչումը միայն ու միայն Դաշնակցութեան մէջ տեսնելով:

— «Դաշնակցութիւնը կազմակերպութիւն մըն է որ «նազ» չի տանիր, մեծի, փոքրի, գիտունի անգէտի խնդիր չի յարուցաներ, ու անողոք է ոեւէ մէկուն հանդէպ՝ որ կը շեղի ճամբէն եւ կը խախտէ կուսակցութեան կարգապահութիւնը: Արդ, գիտնալով այս բոլորը ի՞նչն է որ ձեզ կը հարկադրէ մտնել Դաշնակցութեան մէջ, մանաւանդ որ, Դաշնակցութիւնը չափազանց պահանջկոտ ալ է, կը հարկադրէ ձեզ զոհել՝ նիւթականը, բարոյականը, նոյն իսկ ֆիզիքականը: Ի՞նչու ձեր ողջ գլուխը Դաշնակցութեան ծանր աւետարանին տակ կ՚ուզէք դնել, երբ այսօր ազատ էք եւ անկաշկանդ, կը հարցնէր սեղանապետ ընկեր Խատիսեանը:

Նորեկները միաբերան կը պատասխանէին.

— Այդ բոլորը գիտենք, գիտնալով հանդերձ կ՚ուզենք մաս կազմել այս մեծ ընտանիքին: Բոլորս միասին ճաշակեցինք նաթադանը եւ արդար կը գտնենք որ, այսօր բոլորս միասին գործենք մեր դարաւոր թշնամի Թուրքին դէմ: — Այդ գործը Դաշնակցութեան մէջ միայն կը գտնենք, եւ համոզուած ենք որ՝ Դաշնակցութեան այսօրուան հանգստի ու լռութեանց տակ ծածկուած է վաղուան մեծ գործը: Երէկ, անոր անունովը պարծենցանք, այսօր անոր անունը կառչիլ կ՚ուզենք մեր երիտասարդ հոգիներուն կազդուրումը ակնկալելով անկէ:

...Ու ահա, պատէն վար կ՚առնուի խորհրդաւոր զինանշանը: Նորեկներու ձեռքերը կը դնեն անոր վրայ, աջ ձեռքերը վեր բռնած: Սրահը ամբողջ ոտքի կը կենայ լո՛ւռ եւ երկիւղած, աջ ձեռքերը վեր կը բարձրանան ու կը սկսի Դաշնակցութեան պարզ ու յստակ երդումը:

Ուրիշներ ալ երդում ըրին.— «Ընկերնե՛րը ... երդում ըրին ո՛չ անշունչ դրօշին ու գաղափարին սրբութեանը վրայ, այլ որոշ նպատակի համար, «ես»ի համար, սուրբ յարկէն ներս եղբայրասպանութեան անօրինակ զրպարտութեանց որոմը ցանելու համար»: Երանի՛ թէ դուք այդպիսիներէն չըլլաք ...:

Եւ քիչ վերջը, խինդ ու ծիծաղի մէջ գաւաթները կը բարձրանան, խանդավառութիւնը կ՚աճի, փակ լեզուները կը բացուին: Ու կը խօսի՛ն խոր-խոր ու համարձակ, կարգ – կարգ:

Ահա մէկը, երիտասարդ մը, որ եթէ ինքզինք արուեստի նուիրած չըլլար՝ անտարակոյս, գնահատելի ուժ մը պիտի կազմէր կուսակցութեան համար: Բայց, իր նախասիրած նիւթը ջութակն է ու գիշեր ցերեկ կը ճգնի արժեցնել զայն: Ընկ. Աւետիս Մելքոնեանը:— Ընկ. Խատիսեան, կը սկսի ընկերը յուզուած շեշտով մը, երբ վերադառնաք հաղորդեցէք մեր երէց ընկերներուն թէ մանաւորապէս դաշնակցական երիտասարդութիւնը յարգանք եւ երախտագիտական զգացում ունի իրենց հանդէպ: Ըսէ՛ք, թող իրենց հաւատքը չխախտի մեր մասին, մենք պատրաստ ենք զոհաբերելու մեր կեանքը, բաւական է որ անոնք ցուցնեն ճամբան՝ եւ գծեն ուղին: Յայտնեցէ՛ք, թո՛ղ չվրդովին բնաւ, եւ իրենց բարձրութեան աշտարակէն թող արգահատանք եւ ծիծաղ ունենան գորտերու կռկռոցին, եւ բուերու կանչերուն հանդէպ: Փոխարինեցէք մեր ջերմ համբոյրները անոնց ցաւի ու տառապանքի տակ խորշոմած ճակատներուն»:

Ու ահա ուրիշ մը, խիստ ու պահանջկոտ: Փոթորիկ: Բայց ո՞ր մէկը գրել, ո՞ր մէկին կարօտն ու բաղձանքը մամուլին յանձնել: Ամէն մէկը կարօտի խօսք մը ունի, ամէն մէկը սիրոյ պատմութիւն մը, եւ ամէն մէկը արիւնոտ յիշատակներու շարան մը:

Սրահը կը դատարկուի առտուան ժամը 2ին, խոր տպաւորութեան տակ:

Յաջորդ օրը լիւքս օթօքարին մէջ բազմած՝ դէպի Վիէն կը սուրանք: Արեւը ժպտուն է ու բնութիւնն համակ ծիծաղ: Օթօքարը կը սուրայ փոթորիկի մը հանգոյն: Կ՚երգեն ու կը կատակեն մօտս նստող ընկերները, մինչ ես տրտում խոհերու մէջ թաղուած եմ: Ես ալ չեմ գիտեր ինչու...

Յանկարծ, մօտս նստած ընկերս կը հարցնէ.— Ի՞նչ է, Միրզէ, նորէն ի՞նչ կը բանաստեղծես:

— Բանաստեղծ ըսիր, օ՛, քաւ լիցի, ես բանաստեղծ չեմ, բայց միտքս անօրինակ հովեր ունի այսօր: Կ՚ուզեմ խօսիլ այս ազատ բնութեան հետ, արեւին, ծառին ու ծաղկին հետ: Ամօ՞թ է ...:

Ու ձեռքիս մէջ ճմռթկած թուղթ մը կը յանձնեմ ընկերոջս, որ բարձր ձայնով կը կարդայ.

Ա՛խ, ե՛րբ պիտի դառնանք մեզի,
Կարօտալի՛ տուն հայրենիք,
Վարենք, ցանենք, քաղենք հնձենք,
Մշակներուդ երգը լսենք,
Պաղ ակերուդ ջուրը ըմպենք,
Խանդաղատանքի՛ բաժակն առլի,
Սուրբ յարկին տակ մեր մայրենի,
Ա՛խ ... երբ պիտի դառնանք մեզի ...

Ու ահա Վիէնը: Քանի մը ժամ վերջ վերադարձ դէպի Տեսին: Ու ամէն կողմ անօրինակ խանդավառութիւն, ծիծաղ ու ժպիտ: Տպաւորութիւններս այնքա՛ն խոր ու բազմազան են որ յաջորդ օրերը, հակառակ բաղձանքիս չեմ կրնար միտքս ամփոփել, մինչ ընկերներս կը սպասեն եղեր որ գրեմ «Յառաջ»ին, օրուան ապրումներու մասին: «Էլէլ – պակաս բաներու մասին կը գրես, սանկ բաները չես գրեր», կը տրտնջայ տարեց ընկեր մը:

Գրե՛մ, ընկեր ջա՛ն, քու ճերմակ մազերուդ, յոգնած ճակատիդ մատաղ, գրե՛մ, բայց ի՞նչ գրեմ, ո՞ր մէկը գրեմ, ո՞ւրկից սկսիմ եւ ո՞ւր վերջացնեմ:

Ո՞ր մէկ ձեռքովս գրեմ ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

ԽՄԵԼՈՒ ՋՈՒՐԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ճարտարագէտ Գր. Տիրմազեան, որ ծանօթ է իր թանկագին ուսումնասիրութիւններով Հայաստանի ջրային տնտեսութեան մասին, ինչպէս իր պրպտումներով Հայաստանի ջրային տնտեսութեան պատմութեան մասին, այս անգամ կը քննէ խմելու ջուրի խնդիրը եւ կը գրէ.—

Խմելու ջուրի խնդիրը շատ քիչ ուսումնասիրուած է մեզ մօտ: Վերջերս միայն, 1931 յունիս 22ին որոշուեցաւ ջրային տնտեսութեան յանձնել այս հարցը եւ այնուհետեւ աշխատանքներ թափուեցան ջրմուղ շինելու, խմելու լաւորակ ջուրեր գտնելու:

Եթէ առանց արհեստական ոռոգման չի կարգանար գիւղատնտեսութիւնը, ապա առանց խմելու մաքուր ջուրի խնդրին լուծման՝ կարելի չէ ստեղծել առողջապահիկ պայմաններ գիւղատնտեսութեան աշխատաւորներուն համար:

Խմելու ջուր մատակարարելու խնդիրը Հայաստանի մէջ շատ սուր կերպով է դրուած, մանաւանդ բամպակի մշակութեան յատուկ շրջաններուն մէջ ուր աշխատաւորները զրկուած են խմելու մաքուր ջուրէ, եւ ստիպուած են խմել առուներու աղտոտ ջուրերը, նոյն իսկ ճահճացած ջուրերը:

Կարգ մը տեղերու մէջ խմելու ջուրը ստիպուած են բերել հեռուներէն, ծախսելով մեծ գումարներ, աշխատցնելով մեծ թիւով բանուորներ, (օրինակի համար Գնդեվազի մէջ): Տեղեր ալ կան, ուր խմելու ջուրի «պաշար» ստեղծելու համար, հալած ձիւնէն կամ տեղացած անձրեւներէն խմելու ջուր կը հաւաքեն նախնական ջրամբարներու մէջ: Այդ ջրամբարներուն մէջ ամիսներով կը պահուի ջուրը, որմէ կ՚օգտուին թէ գիւղացիները եւ թէ կենդանիները, (օրինակ՝ Թալինի շրջանի կարգ մը գիւղերուն մէջ): Եւ դեռ կան շրջանային եւ արդիւնաբերական կեդրոններ, որոնք չունին քիչ թէ շատ գոհացուցիչ որակով ջուր, (օրինակ՝ Ղամարլու, Վաղարշապատ, Մեղրի, Ղափան, Ալլահվերտի, Ղուրդուղուլի): Պէտք չէ մոռնալ նաեւ թէ խմելու մաքուր ջուրի աղբիւրներ ունեցող գիւղեր ալ կան, որոնք աղբիւրները լաւ չեն պահեր եւ վարակումներու պատճառ կը դառնան:

Այսպէս, իբրեւ հետեւանք այս բոլորին, Հայաստանի մէջ մեծ թիւով, ստամոքսի, աղիքներու վարակիչ հիւանդութիւններ կը պատահին, խլելով մեզմէ ոչ միայն մեծ գումարներ, այլ եւ մարդկային զոհեր: Պարզ է, որ հաւաքական գիւղատնտեսութեանց զարգացումը, անոնց անդամներուն առողջութիւնը մեզմէ կը պահանջեն խմելու մաքուր ջուր: Այդ հարցը դարձած է արդէն հրատապ, շուտով լուծելի խնդիր մը:

Առանց կանգ առնելու թէքնիք հարցերու վրայ, աշխատինք ցոյց տալ միջոցը թէ ի՛նչպէս պէտք է լուծել խմելու ջուրի ցաւոտ խնդիրը, մանաւաբար դաշտավայրերու մէջ: Կան դժուարութիւններ, սակայն հաւաքական գիւղատնտեսութեան բարիքները եւ պետութեան օժանդակութիւնը կը նպաստեն լուծման:

Ի՞նչ աղբիւրներէ կրնանք օգտուիլ:

Խմելու ջուրերը կը բաժնուին երեք խումբերու.

1. Մթնոլորտային ջուրեր (անձրեւ, ձիւն):
2. Մակերեւութային ջուրեր (գետ, լիճ):
3. Ստորերկրեայ ջուրեր (աղբիւր):

Մթնոլորտային ջուրերը առաջին առթիւ բաւական մաքուր կ՚ըլլան, յետոյ կ՚աղտոտին: Կարելի է օգտուիլ այս ջուրերէն՝ հաւաքելով մաքուր եւ պաշտպանուած ջրամբարներու մէջ: Այս ջուրերը կ՚օգտագործուին ծայրայեղ դէպքերու մէջ:

Աւելի կարեւոր աղբիւր մը կը կազմեն մակերեւութային ջուրերը, որոնք կը գոյանան մասամբ մթնոլորտային, մասամբ ստորերկրեայ ջուրերէն: Այդ ջուրերուն որակը կախում ունի գետերու եւ լիճերու եզերքի հողին վիճակէն, հեղեղատներու հուներէն: Գետերու ջուրերը շատ կ՚աղտոտին մերձակայ քաղաքներու եւ գիւղերու արդիւնաբերական ձեռնարկներէն: Թէեւ գետերու հոսանքը կը մաքրէ ջուրը,— ատիկա կախում ունի հոսանքին արագութենէն,— բայց եւ այնպէս անհրաժեշտ է մզոցներէ անցընել: Մեր պայմաններուն մէջ, մանաւորաբար դաշտավայրերու բնակչութեան համար, գետերու եւ գետակներու ջուրը գործածելը ամէնէն շատ ընդհանրացած ձեւն է: Անհրաժեշտ է ուրեմն մզոցներ պատրաստել եւ մաքրել գետերու եւ գետակներու ջուրը:

Ստորերկրեայ ջուրերու օգտագործումը եւս մէկն է լաւագոյն միջոցներէն: Այս ջուրերը կը գոյանան անձրեւէն, ձիւնէն, զոր կը ծծէ հողը:

Հողի զանազան տեսակներ կան, — կան հողեր (աւազ, խիճ, խոշոր աւազ), որոնք դիւրաւ կը ծծեն ջուրը: Կան հողեր ալ, որ ջուր չեն ծծեր, անթափանց են: Հողի այս շերտերուն դասաւորումէն կախում է ստորերկրեայ ջուրերու գոյութիւնը, քանակը, որակը եւ բնոյթը: Սովորաբար ջուր ծծող հողերը քանի մը մետր կ՚ըլլան: Առաջին շերտի ջուրերը, որոնք դիւրաւ հողին երեսը կ՚ելլեն, մակերեսին մօտիկ ըլլալով՝ շուտով կ՚աղտոտին: Աւելի խոր շերտերէ հոսող ջուրերը մաքուր կ՚ըլլան եւ խմելու շատ յարմար: Ստորերկրեայ ջուրերը, հողի շերտերուն դասաւորման համաձայն, կը հոսին յաճախ ձորերէն կամ փոսերու մէջ, աղբիւրի ձեւով: Այդ պարագային, դիւրին է օգտագործել ջուրը: Այլապէս պէտք է ջրհորներ փորել: Եթէ ջուր բռնող շերտը կը գտնուի երկու ջուր չծծող շերտերու միջեւ, եւ ջուր կը ստանայ աւելի վերի շերտերու ջրապաշարէն, պէտք է պատրաստել, ճնշումով, արտեզեան հորեր:

Արտեզեան հորեր ընելու համար, պէտք է խորունկ փորել: Արտեզեան հորերու ջուրերը կարելի է բարձրացնել նոյն իսկ շատրուանի ձեւով: Ամէն պարագայի, արտեզեան ջուրերը առողջարար են եւ առատ:

Հայաստանի ամբողջ դաշտավայրը, որ վայրէջք մը կը կազմէ Արարատէն դէպի Արաքս, հարուստ է ստորերկրեայ ջուրերով, զորս կարելի է օգտագործել թէ խմելու ջուր հայթայթելու համար բնակչութեան, թէ ոռոգելու ջուր հայթայթելու համար դաշտերուն:

Այդ ջուրերէն կարելի է օգտուիլ բանալով ստորգետնեայ ջրհորներ կամ քեհրիզներ: Դժբախտաբար այս ուղղութեամբ շատ քիչ աշխատանք է կատարուած Հայաստանի մէջ: Միայն վերջերս էր, որ Ջրային Տնտեսութեան կողմէ կատարուած հետազօտութիւնները (Սեւ-Ջուր, Զանգիբասար շրջանին մէջ), երեւան բերին բաւական [illegible] ստորերկրեայ մաքուր ջուրեր: Եւ ահա [illegible] հետազօտութիւնները: Անցեալ տարի [illegible] որոշումով մը, խմելու արտեզեան մաքուր ջուր [illegible] կարգ մը գիւղերու, որոնք երբեք խմելու ջուր չունէին: Այսպէս, Վ. Քեօլանլուի մէջ (46 մէթր խորութեամբ), Շորլու — Դեմբլուի մէջ (25 մէթր), Վ. Խաթունարխի մէջ (59 մէթր), Խաչափարախի մէջ (24 մէթր), Ն. Նէջիլուի մէջ (21 մէթր), սովորական հորեր բանալով, կարելի եղաւ ստանալ շատրուանի պէս բարձրացող ջուր: Պէտք է ըսել, որ ամէն տեղ չէ գտնուեր շատրուանի ձեւով յայտնուող արտեզեան ջուր, նոյն իսկ մէկ շրջանի մէջ տեղեր կան որ արտեզեան ջուր ունին, տեղեր կան որ չունին: Օրինակ, Ղարաքարքարի 3րդ անտեսութիւնը, որ կը գտնուի արտեզեան [illegible] ջուրերէն միայն երկու քիլոմէթր հեռու, ջուրը չի բարձրանար մինչեւ հողին երեսը, այլ կը բարձրանայ միայն 12 մէթր: Նման պարագաներու մէջ՝ անհրաժեշտ է ջրհոր, ինչպէս ըրած է [illegible]:

Պէտք չէ մոռնալ խմելու ջուրը մաքրելու անհրաժեշտութիւնը: Գիտէք, որ ջուրին մէջ կ՚ապրին, մանաւանդ [illegible] առուներու եւ լիճերու մէջ, զանազան վարակիչ մանրէներ: Այդ մանրէները մաքրելու համար, պէտք է գիտել քիմիական եղանակները (քլորային կիր, զանազան կաւահող), ինչպէս նաեւ մզոցները:

Մզոցները քարէ շինուած աւազաններ են, որոնց չափերը կախում ունին ջուրի առօրեայ պահանջէն: Այդ աւազաններուն մէջ կը դրուի մօտ 1·20 մէթր հաստ մաքրիչ շերտ, որ կը բաղկանայ զանազան քանակով աւազէ, եւ խիճէ: Մինչեւ ջուրի հրատապ այս հարցին վերջնական լուծումը՝ բամպակի մշակութեան յատուկ շրջաններու մէջ մզոցի այս ձեւը լաւագոյն միջոցն է:

Միւս միջոցն է քեահրիզը: Ինչպէս գիտենք, ստորերկրեայ ջուրերը յաճախ չեն բարձրանար մինչեւ հողին երեսը, կամ շատ քիչ կ՚ըլլան: Այդ պարագային, տեղին երկրաբանական վիճակին համաձայն կարելի է հաւաքել ջուրերը եւ հողին երեսը հանել, մասնաւոր անցքերու մէջ,— քեահրիզներով [illegible]: Այս ձեւով, ոչ միայն կարելի կը դառնայ անհրաժեշտ քանակութեամբ խմելու ջուր տալ, այլ եւ ոռոգման համար:

Մեր երկրին պայմաններուն մէջ, անհրաժեշտ է ուժ տալ քեահրէզներու [illegible]թեան: Դժբախտաբար ոչ միայն [illegible]թեան չատուեցաւ այդ, այլ [illegible] եղած քեահրէզներն ալ չեն պահ[illegible] (Վաղարշապատ):

Վերջերս վերականգնեցինք քանի քեահրէզներ Վեդիի եւ Մեղրիի [illegible]ններուն մէջ:

Ասա այս եղանակներով կարելի է [illegible] խմելու ջուրի հարցը կարգ մը [illegible] մէջ: Բայց մշտական ձեւով [illegible] խմելու ջուր հայթայթելու բնակչութեան, ուշադրութիւն պէտք է դարձնել ջրմուղներու [illegible]:

[illegible] միջոցով աղաղին հեռաւորութենէ լաւորակ ջուր կը բերուի հոն [illegible] աղբիւր չկայ:

Նկատի պէտք առնել, որ շրջաններ կան, ուր բացարձակապէս խմելու ջուր չկայ: Ղուրտուղուլիի շրջանը [illegible] գիւղեր, ինչպէս Մոլլաբադալ, [illegible] ջուրի պակասին պատճառով բնակչութիւնը յաճախ զոհեր կուտայ: [illegible] շրջանը հարթ դաշտավայր մըն է, որ բոլորովին զուրկ է աղբիւրներէ, հինէն ի վեր, ինչպէս կը վկայ[illegible] հին պատմիչներէն մէկը, որ կ'ըսէ. «[illegible] մի յաղբերաց Արագածոյ չարբե[illegible] զերկիրս այս»:

Եւ վերջապէս խմելու ջուր հայթայթելու կրնան ծառայել նաեւ Սեւ–Ջուր[illegible] ակունքներու մօտ երեւան եկած աղբիւրները եւ Արաքսը: Ինչպէս [illegible] է, Սարդարաբադէն դէպի [illegible], մօտ 7–8 քիլոմէթրի վրայ, [illegible] Կիւլլիբէկլու գիւղին մօտ, ուր [illegible] կ'առնէ Սեւ–Ջուրը, կան լաւորակ ջուրով մաքուր աղբիւրներ: Սա[illegible] այդ աղբիւրներն աւելի ցած են, [illegible] Ղուրդուղուլու շրջանի իր գիւղե[illegible]: Այդ խնդ պատճառով, այդ ջուրերէն օգտուելու համար, պէտք է [illegible] ջրհան – կայարան մը,— եւ այդ [illegible] է քանի որ մօտիկէն կանցնի [illegible]կտրական գիծ մը,— ջուրը հասցնելու նպատակով անհրաժեշտ բարձրութեան, որպէս զի այդ բարձրութենէն վար ջուրը հոսի, մինչեւ Սարդարապատ եւ միւս բոլոր գիւղերը:

Բարդ է այս աշխատանքը, սուղ է [illegible] կը պահանջէ սարքաւորում: Կարելի է խորհիլ օգտուելու մասին Արաքսի [illegible]էն, որ կրնայ հոսիլ շնորհիւ Սարդարապատի ջրանցքին: Սակայն մաքուր չէ Արաքսի ջուրը եւ անհրաժեշտ [illegible] մաքրելու սարքաւորում: Ասկից [illegible], Արաքսի ջուրը երբեք Կիւլլիբէկլուի աղբիւրներուն չափ արժէք չունի, եւ ամառը տաք կ'ըլլայ:

Վաղարշապատի շրջանին մէջ կարելիութիւններն աւելի մեծ են: Այնտեղ գիւղեր կան, ուր կրնանք խմելու մաքուր ջուր հայթայթել արտէզեան ձեւով կամ սովորական ջրհորներով: Նոյն խնդ կարգ մը գիւղերու ջուր կրնանք հասցնել ջրմուղով, Այղր լճին աղբիւրներէն, կամ քեահրէզներու միջոցով:

Նոյնը կրնանք ըսել նաեւ Ղամարլուի եւ Վեդիի շրջաններուն համար: Կարելի է նոյնպէս օգտուիլ Կրխբուլաղի եւ Երեւանի ջրմուղէն, ջուր հասցնելու համար Ղամարլուի եւ Վաղարշապատի կարգ մը գիւղերուն:

Այս բոլորը անշուշտ կը պահանջեն [illegible] ուսումնասիրութիւն: Մանաւանդ շուտ եւ փոյթ, որովհետեւ խմելու ջուրի հարցը հրատապ [illegible] մը դարձած է Հայաստանի ժողովուրդին, գիւղատնտեսութեան [illegible] համար:

Հ. Մ. Ը. Մ.

Սկաուտներու կեանքէն

—•—

Տօնական օրերը սկաուտին համար շատ մեծ նշանակութիւն ունին: Ան պատ՝ կեանքի անողոք պայմաններու կաշկանդումներէն դէպի անտառ կը վազէ: Հոն է իր խաղաղ կեանքը, բնութեան ծոցին մէջ, հոն կը կրթէ իր մարմինը, միտքն ու հոգին լաւագոյն մարզանքներով:

Անցեալ շաբթուան տօնական օրերուն ամբողջ Փարիզի սկաուտական աշխարհը շարժման մէջ էր: Սկաուտական խումբեր դէպի անտառները կը վազէին բանակումի: Կ'արժէր տեսնել մանուկներու եւ պատանիներու այս արշաւը պողոտաներու եւ շոգեկառքերու մէջ:

Հայկական խումբերն ալ այս մեծ շարժումին մաս կը կազմէին: Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներէն չափահասներ՝ թիւով 91 հոգի, տասը խմբապետներով երեք օրուան համար կը հեռանանք Փարիզէն եւ կ'երթանք բանակելու Տօմօնի անտառին մէջ: Բարեբախտաբար օդը նպաստաւոր ըլլալով, կարելի եղաւ շատ կանոնաւոր աշխատանք տանիլ:

Ամէն խումբ իրեն համար բանակումի շրջանակին մէջ պատրաստեց իր խոհանոցը, օջախը, վերջապէս իր տունը: Բոլոր խումբերը կը պատրաստուէին մրցումի, բանակումի, մաքրութեան, խոհանոցի եւ ընդհանուր նիստ ու կացի դասաւորման: Ձոխ էր մեր աշխատանքի եւ զբաղումի յայտագիրը,— մարզանք, դասախօսութիւն, Հայոց պատմութիւն եւ այլ օգտակար գիտելիքներ, պաշարողական խաղեր, մանաւանդ սկաուտին աւանդական խարոյկը եւ անոր շուրջը երգեր, արտասանութիւններ եւ պէսպիսութիւններ:

Այս բոլորը ճիգ եւ աշխատանք կը պահանջէին մեզմէ: Ժամերը կը սահէին արագ եւ մենք մոռցեր էինք անձնական հաշուր ումէկ հոգեր:

Բաւական հիւրեր ունեցանք, ինչպէս նաեւ Ֆրանսացիներ, զինուորներ եւ սպաներ, որոնք գնահատեցին մեր մարզանքներն ու խաղերը ու գիշերուան կրակին մենք շրջապատեցանք մեզ հիւրնկալող Ֆրանսացի ժողովուրդէն:

Մեծ էր խանդավառութիւնը մեր եւ անոնց մէջ: Կրակը կը ճարճատէր, բոլորս պար էինք բռներ անոր շուրջ: Բոցերուն հետ մեր լեզուներն ալ բացուեր էին, երգեր, արտասանութիւններ, թաքուն արժէքներ երեւան կուգային այդ բիւրեղային մթնոլորտին մէջ: Վերջապէս աւագ խմբապետն է որ խօսք կ'առնէ, կը հրաւիրէ մեզ աւելի խտացնելու մեր շարքերը, ունենալու համար վաղուան նոր սերունդը արի եւ հայրենասէր, պատրաստ ծառայելու ազգին, հայրենիքին եւ մարդկութեան:

Ուշ ատեն կրակը կը մարի, վերջին աղօթքը տէրունական՝ 91 հայ բերաններէ կը կրկնուի, սուլիչը կը ձայնէ ու կը քնանանք:

Առտուն զարթօնքի սուլիչը կը հաւաքէ մեզ դրօշակի արարողութեան ու ձողին վրայ կը բարձրանան զոյգ եռագոյնները — հայկական եւ ֆրանսական: Երկիւղածութեամբ եւ յուզումով կը դիտենք մերինը՝ որ ժողովրդի մը դարաւոր երկունքէն ծնունդ առած, այսպէս տարագիր կը հետեւի իր ժողովրդին, պահելու համար զայն իր հայկական գոյնին մէջ:

Քիչ վերջ չափահասներս կը համախմբուինք, կ'անդրադառնանք մեր ազգային ու ընկերային ցաւոտ հարցերուն, կ'ուխտենք նոր թափով շարունակել մեր սուրբ գործը, հաւաքել եռեսի վրայ թողուած մանուկներն ու պատանիները եւ մեր գործը դարձնել պատանեկան եւ երիտասարդական համայն կազմակերպութիւն մը, առանց յետին մտքերու ձեռք երկարել բոլորին, սիրոյ եւ համերաշխ գործակցութեան ուխտ եւ գաշինք կնքել բոլոր քոյր կազմակերպութեանց հետ եւ սաեղծել մէկ եւ միացեալ բանակ ու ճակատ:

Այսպէս երեք օրեր անտառին մէջ կը ծծենք մաքուր օդ, կը վայելենք բնութիւնը, կ'օգտուինք արեւուն ճառագայթներէն եւ չէնշող ու զուարթ տուն կը վերադառնանք:

Դարձեալ կը պատրաստուինք նոր բանակումներուն, յունիս 29ին եւ յուլիս 14ին: Մանաւանդ այս վերջինին կը սպասենք մեր շուրջը տեսնել Փարիզի ամբողջ երիտասարդութիւնը եւ ազգային մարմինները, որպէս զի գան եւ գաղափար կազմեն այսպիսի ազգօգուտ գործի մը աշխատանքներու եւ արդիւնքի մասին:

խմբապետ Վ.Ա.ՀԱՆ

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉԻ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻ Դ. ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԸ

ՍԼԻՎԷՆ, 7 յունիս (Յառաջ).— Գթութեան Խաչի Պուլկարիոյ Դ. Պատգ. ժողովը գումարուեցաւ Սլիվէնի մէջ յունիս 4–5: Բացի Գորճալիէն եւ Շումէնէն, բոլոր մասնաճիւղերը ուղարկած էին իրենց պատգամաւորները, իսկ վերոյիշեալ երկուքը՝ նշանակուած: Ասիկա բաւարար ապացոյց մըն է թէ բոլոր մասնաճիւղերն ալ ջերմօրէն փարած են գործին: Յունիս 3ի գիշերը, ազգ. վարժարանի սրահը տեղի ունեցաւ ժողովի հանդիսաւոր բացումը, զոր կատարեց Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի Տիկ. Պ. Պարսամեան: Եղան ուղերձներ եւ արտասանութիւններ: Խօսեցան Թափառական եւ Թ. Արզումանեան: Մնայուն դիւանը ընտրուեցաւ հետեւեալ կազմով.— Տիկ. Պարսամեան եւ Թ. Արզումանեան նախագահներ, իսկ Ա. Հատանեան ու Սրենց՝ քարտուղարներ:

Յաջորդ երկու օրերը, Պատգ. ժողովը գումարեց իր նիստերը: Գոհունակութեամբ լսուեցան Շրջ. Վարչութեան եւ մասնաճիւղերու տեղեկագիրները: Միահամուռ ծափահարութեամբ գնահատուեցան մանաւանդ Ֆիլիպէի մասնաճիւղի վարչութեան, եւ Կանանց միութեան վարչութեան տեղեկագիրները, նաեւ Սօֆիայի մասնաճիւղի վարչութեանը: Տեղեկագիրներէն կը պարզուի որ անցնող տարուան ընթացքին Պուլկարիոյ շրջանի անդամուհիներու թիւը աւելցած է շուրջ 250ով: Պատգ. ժողովը զբաղելով օրակարգի խնդիրներով, տուաւ հետեւեալ որոշումները.—

Կրթական հարց.— Ցեւ այսու ամէն մէկ մասնաճիւղ քաղաքի ազգ. վարժարանին մէջ իր կողմէ վճարուած սաներ չի պահեր: Վարժարաններու նիւթապէս օգնելու խնդիրը ընդհանուր ձեւով կը տարուի ու օգնութիւն կը տրուի այն դպրոցներուն, որոնք առանց այդ օգնութեան փակուելու վտանգին տակ են:

Անցնող երեք տարուան ընթացքին կազմուած անդամավճարներու ֆոնտէն մաս մը կը յատկացուի այդ նպատակին ու պիւտճէին մէջ կը դրուի գումար մը՝ Սլիվէնի, Եամպոլի եւ Այթոսի ազգ. վարժարաններուն համար:

Արհեստանոց.— Յառաջիկայ տարի Սօֆիայի մէջ կը բացուի արհեստանոց մը ուր սանուհիներ կը սորվին կար ու ձեւ եւ ասեղնագործութիւն: Նաեւ՝ հայերէն լեզու եւ ազգ. պատմութիւն: Արհեստանոցը պէտք է իր ծախքերը փակէ իր հասոյթներով: Եթէ յաջողի ձեռնարկը, ուրիշ մասնաճիւղերումէջ եւս պիտի բացուին արհեստանոցներ:

Սան–սանուհիներ.— Լսելէ վերջ Ֆիլիպէի Սանուց Միութեան արդիւնաւոր գործունէութիւնը, պատգ. ժողովը թելադրեց բոլոր մասնաճիւղերուն յառաջիկայ տարի ամէն մէկ քաղաքի մէջ ունենալ սան–սանուհիներ:

Ամառանոց–դպրոց.— Ֆիլիպէի մասնաճիւղը այս նպատակին համար 10,000 լէվա տրամադրած էր: Պատրաստած, նաեւ, ծրագիր մը: Պատգ. ժողովը որոշեց ընդհ. ձեռնարկ մը կատարել Շրջ. վարչութեան ղեկավարութեամբ: Ամիս մը շարունակ, տըկարակազմ տղաք, օդասուն տեղ մը պիտի տարուին, ուր պիտի ստանան սնունդ, մասնաւոր պիւտճէէն:

Պատգամաւորներ.— Կ. Խաչի ընդհ. պատգ. ժողովին համար պատգամաւորներ ընտրուեցան Զօր. Սեպուհ, Տօքթ. Ա. Բարսեղեան եւ Գ. Նժդեհ:

Տօքթ. Պ. Օրմանեան.— Ֆիլիպէի համանուն հիւանդանոցին տէրը, միշտ սիրայօժար օգնած ըլլալով Գթ. Խաչի ձեռնարկներուն, ինչպէս նաեւ հիմնած ըլլալով գթութեան քոյրերու դասընթացք մը, պատգ. ժողովը զինքը պատուոյ անդամ հռչակեց:

Շրջ. Վարչութիւն.— Գնահատելով նախորդ Շրջ. վարչութեան գործունէութիւնը, միաձայնութեամբ վերընտրեց զայն:

Ներքին կանոնագիր.— Կատարեց կարգ մը անհրաժեշտ փոփոխութիւններ՝ ներքին կանոնագրին մէջ:

Յառաջիկայ Պատգ. ժողովը պիտի գումարուի Խասքովոյի մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Անկախութեան տօնը Սեվրի մէջ

—•—

ՍԵՎՐ, (յառաջ).— Աշխարհի չորս հովերուն տարտղնուած հայութիւնը ամէն կողմ, այս տարի ալ, տօնեց իր անկախութեան տարեդարձը: Հեռաւոր Ամերիկայէն մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք, ուր որ բուռ մը հայութիւն կար, այս տարի ալ 15րդ անգամ ըլլալով քանի մը ժամ ապրեցաւ անկախութեան եւ ազատութեան քաղցր յիշատակովը: Մեր «Յառաջ»ը օրը օրին իր թղթակիցներուն բերնով մեզ կը նկարագրէ մասնաւորապէս մեր շրջանի քաղաքներու թէ գիւղերու մէջ կատարուած հանդէսները: Փարիզը ու քանի արուարձաններ առանձին արդէն ունեցան իրենց օրերը: Դեռ մէկ քանի արուարձաններ ալ կան որ պիտի տօնեն: Սակայն ես կը կարծեմ թէ ոչ մէկ տեղ կատարուած անկախութեան հանդէս այնքան խորհուրդ կը պարունակէր իր մէջ, որքան՝ անցեալ կիրակի օր, Սեւրի մէջ կատարուած հանդէսը Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Զաւարեան» կոմիտէին նախաձեռնութեամբ:

Չեմ ուզեր նկարագրել հանդէսին երգն ու նուագը, արտասանութիւններն ու բանախօսութիւնները, որոնք քիչ մը ամէն տեղ միեւնոյնն են: Առաջին անգամն էր որ Սեւրի մէջ անկախութեան օրը կը տօնուէր սեփական հողի վրայ: Մխիթարեան հայրերու Պեշիկթաշլեան թանգարանին մէջ հաւաքուած 250ի չափ հայրենակիցներ հպարտ էին որ այդ օրը իրենց անկախութեան յիշատակը կը տօնէին թէեւ օտար հայրենիքի մէջ, սակայն հայկական գետնի վրայ: Եւ յետոյ անկախութեան յիշատակ Սեւրի մէջ...: Ասկից 13 տարի առաջ այս միեւնոյն Սեվրի մէջ, մեր հանդէսի սրահէն 100 մեթր հեռուն գտնուող պալատին մէջ էր որ փառաւոր օր մը, Ազատ ու Անկախ Հայաստանի առաջին քաղաքացին կը ստորագրէր մեր հայրենիքի լիակատար անկախութեան դաշնագիրը, մեր ոճրածին թշնամիներուն ամօթապարտ աչքերուն տակ: Ահա թէ ո՞ւր էր կիրակի օրուան մեր հանդէսին յուզիչ խորհրդաւորութիւնը: Այդ օրը Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ հաւաքուած հայ ժողովուրդը իր մեծով պզտիկով, իր նախագահով ու բանախօսով ուխտ կապեց Սեվրի հետ ու փափաքեց անոր.

— «Սեվր, քու անունդ ոսկի տառերով պիտի արձանագրենք մեր պատմութեան մէջ, մեր միլիոնաւոր նահատակներու արիւնով գնած մեր անկախութիւնը դուն նուիրագործեցիր քու սքանչելի դաշնագիրովդ, սակայն դիւանագէտ փերեզակներ դաւաճանաբար զայն դարձեալ ծախեցին մեր թշնամիին: Ահաւասիկ այսօր մենք մեր բոլոր հայրենակիցներու անունով կ'ուխտենք թէ մեր կորսուած անկախութիւնը մենք դարձեալ մեր արիւնով հերոսաբար ետ պիտի խլենք: Քու պալատիդ սրահը պատրաստ պահէ մեզի համար»:

Գ. Վարդունի

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

«Յուսաբեր» կրկին կ'արծարծէ «Ցիշատակարան»ի խնդիրը, արձագանգելով մեր երկու խմբագրականները (1 Յունիս).

— «Անշուշտ, նոյն ձեռնարկը կրնայ կատարուիլ նաեւ վանքերու մէջ, Վենետիկ, Վիեննա կամ Երուսաղէմ: Բայց կը կարծենք թէ լաւագոյնը՝ Անկախ Ցանձնաժողովի մը ընտրութիւնն է, բոլորին աջակցութեամբը, բայց անկախօրէն գործը գլուխ հանելու համար:

Ցարմարագոյն կեդրոնը մեզ կը թըւի ըլլալ Փարիզը, ուր աւելի միութիւններ կան, մշակութային հաստատութիւններ եւ Հայրենակ. Միութիւններ, որոնք թանկագին նիւթեր կրնան հայթայթել եւ մօտէն աջակցիլ:

Կարեւորը՝ նախաձեռնութիւնն է, Ցանձնաժողովին եւ խմբագրական մարմնին սաեղծումը, մտածելու համար այս նիւթական միջոցներու եւ վկայութեանց հաւաքման:

Ցօբելեան մը, ինչպէս մէկէ աւելի անգամներ փորձը ցոյց տուաւ, իր արձագանգը կը գտնէ գաղութէ գաղութ, յատուկ մասնախումբերու կազմութեամբ եւ գործունէութեամբ: Ինչո՞ւ նոյնը չըլլայ Հայ Ազգ. Ողբերգութեան ու Դիւցազներգութեան ներկայացման համար: Էականը այն է՝ որ համոզուինք, թէ նման Ցիշատակարանի մը կազմութիւնը անհրաժեշտութիւն է. վեր է դրականութեան կամ յուշագրութեան կալուածէն. վեր է գրքի մը տարողութենէն ու մէկ կամ խումբ մը գրողներու տաղանդէն:

Հայ Ցեղին գիրքը պիտի ըլլայ ան, անոր Սուրբ գիրքը. Թալմուտը, Աստուածաշունչը, ինչ անուն կ'ուզէք տուէք, բայց անպայման ցեղային դըրոշմով, համապարփակ ու համահայկական, ուր հայութեան յաջորդող սերունդները գային ճանչնալու իրենց ցեղին տառապանքը, անոր ճակատագրին մթին ու եղերական գիծերը, չարչարանքն ու մահը, ոճիրն ու ոճրագործը եւ զանոնք դիմաւորելու արի ու հպարտ իր կեցուածքը, ազգային անհուն այն կորովը, որ ապրեցուցած է Հայը դարերու մէջէն եւ պիտի ապրեցնէ:

Պէտք է ունենանք այս Ցեղաշունչը, ինչպէս ունինք Աստուածաշունչը, անով մկրտելու համար մեր երիտասարդութեան ոգին, անով պրկելու համար մեր թմրած ջիղերը եւ անով Հայը տանելու իրեն արժանի ճակատագրին, որ անհունօրէն բարձր է եւ վեր՝ իրեն պարտադրուած երէկուան ու այսօրուան ճակատագրէն:

Մէկ միլիոնը, որ ջարդուեցաւ յանուն հայրենիքիս ազատագրութեան, արժանի է որ ունենայ իր Ցիշատակարանը, իր վիշտերով, իր տառապանքներով, փշրուած երազներով ու ասպետական խոյանքներով:

Աւարտելու վրայ է արդէն Ա. քառամեակը եւ Մէկ Միլիոնը չունի դեռ իր պատմութիւնը: Տարիները կ'անցնին, ականատեսները կ'անհետին, յիշողութիւնները կը տկարանան ու նորահաս սերունդները կը խզուին մեր պատմութենէն:

Հա՞րկ է դեռ տատամսիլ, գործը սկսելու համար: Ցանձնախումբի մը կազմութիւնը նախ եւ յետոյ Ֆոնտի մը կազմութիւնը, մինչեւ իսկ ժողովրդական նուիրատուութիւններով, գաղութէ գաղութ, Մասնախումբերու միջոցով:

Ուշ մնացինք, չմնանք առանց յուշի:

Որովհետեւ ժողովուրդ մը որ իր յուշը չունի, դատապարտուած է:

Ի զո՞ւր ջարդուեցաւ մէկ միլիոնը»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ ՕՍՄ. ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ

Օսմ. դրամատան հետ կնքուած համաձայնագիրը յունիս 10ին վաւերացուեցաւ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ: Այս առթիւ դատական գործավար Սարաճ օղլու Շիւքրիւ պէյ երկարօրէն բացատրութիւններ տուաւ եւ յօդուած առ յօդուած պարզեց համաձայնագիրը: Օսմ. դրամատունը ամէն տարի հարիւրին 7·4 տոկոսով 1,250,000 անգլիական ոսկիի վարկ պիտի բանայ կառավարութեան: Տոկոսին համեմատութիւնը կառավարութեան եւ դրամատան միջեւ հաւաքաբար պիտի որոշեն: Մինչեւ մենաշնորհին պայմանաժամը, Օսմ. դրամատունը Թուրքիոյ մէջ նուազագոյն 30 մասնաճիւղեր պիտի ունենայ: Մենաշնորհի պայմանաժամը աւարտելէ վերջ, Օսմ. Դրամատան շէնքը կամ կառավարութիւնը պիտի գնէ եւ կամ հողը դրամատան պիտի նուիրէ:

Վարչապետ Ըսմէթ փաշա եւս ճառ մը խօսեցաւ այս առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

—•—

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

եւ բզքտուած ցնցոտիներէն սուր մը հանելով, կը խրէ արիւնոուշտ պէկին [illegible]ը, կը ծակծկէ ամբողջ մարմի[illegible].

— Սատկէ՛, շան քեղի, ըսելով [illegible] կ'ելլէ, տունը ամբողջ ոտքի կը հանէ եւ Ռուբէնին կը պատուիրէ [illegible] շուտ մը երթայ կառավարութեան [illegible] տայ թէ «Գիշերը տունը մէկը եկած ուպէկը սպաննած է»: Այսպէս [illegible] որպէս զի ընտանիքին վտանգ [illegible] չհասնի: Եւ ինքը չի հեռանար, մինչեւ որ կառավարութեան զօրքը հասնի: Այն ատեն կաւելով լեռ կը բարձրանայ:

Այսպէս կը պատմէին մեզի:

Մարդիկ ասոր «Ցեղափոխութիւն» անունը տուին, ու քաջը կոչուեցաւ Ֆիտայի: Անկից իվեր շարքը երկարեցաւ: Ամէն տեղ էր ան, ու ամէն աւազակութեան դէմ բռունցք ցուցուց: Ուր որ տառապանք եւ վիշտ կար, Ֆիտային այնտեղ ծնունդ առաւ ու տարածուեցաւ ժողովուրդին մէջ:

Սասուն, Վան, Մուշ, Զէյթուն որբանը դարձան հայ յեղափոխութեան: Կիլիկիաներու առեւանգիչ Մուսա պէկերը մինչեւ Պոլիս դատի քաշուեցան:

Թրքահայութիւնը ընկճուած էր ու մինակ: Իր վէրքին դարման մը տանելու ու գերութենէ ազատելու անկարող էր:

Անդրին Կովկաս եւ Ռուսաստան ուսանող հայ երիտասարդութիւն մը կար, անջատուած իր եղբայրակցէն: Ի տես եւ ի լուր Թրքահայութեան տառապանքին, ցաւին ու ցասումին՝ Լորիս Մելիքովները եւ Լազարոֆները, Տէկովնիկովները քանիցս փորձեցին ազատագրել Թրքահայ ժողովուրդը, բայց չյաջողեցան, «Նամարտ ցարէն յուսախաբ»:

Անկից վերջը եկան խանդավառութեան օրեր, երբ կովկասահայութիւնը ասպարէզ իջաւ լուրջ եւ գիտակից կազմով: Թրքահայութիւնը ազատագրելու համար միթինկներ կը գումարուէին, ցոյցեր կը կատարուէին, լրագիրներ կը հիմնուէին. Թուրքաց սահմանէն ներս յեղափոխական առաքեալներ կը ղրկուէին զօրաւոր շարժումներ կը ստեղծուէին Ժընեւ, Լոնտոն, Փարիզ, խումբեր կը ղրկուէին պրոպականտի համար:

Կը պոռթկայ մանուկ յեղափոխութիւնը: 1870, 1880, 1890 ...:

Տակաւ առ տակաւ յեղափոխականներու թիւը կը ստուարանայ: Արեւելքը երկունքի մէջ է: Սերոբ, Գէորգ Զաւուշ, Հրայր, Ժիրայր, Մուրատ, Անդրանիկներ կ'ասպատակեն բռնակալներու, կեղեքիչներու քաղաքները, Խալիլները կ'իյնան վրէժխնդիր գնդակով: Հայ յեղափոխականի սուրը կտրուկ է, վա՜յ անոր որ կը յանդգնի Խալիլի դերը կատարել: Վա՜յ անոր որուն համար մօսինի գնդակը ձուլարանէն պատրաստուած է: Վա՜յ դաւաճան եւ մատնիչ Դաւօներու, ոստիկան Համի Տիգրաններու: Ասոնք շատ շուտ կը գտնէին իրենց արդար պատիժը յեղափոխականներու ձեռքով:

Կը հիմնուին Արմենական, Հնչակեան եւ Դաշնակցական կուսակցութիւնները, որոնց շնորհիւ եւ ֆիտայիներու դաշոյնի սարսափէն հարկահաւաքը եւ ոստիկանը չէին խոշտանգեր խեղճ գիւղացին: Այլ եւս աղաները եւ պէյերը չէին նեղեր խաղաղ հողագործը: Ծոյլ եւ աւազակ համտօն չէր կրնար օր ցերեկով սպաննել հովիւը եւ արձակ համարձակ քշել հօտը, որովհետեւ գիտէին թէ ֆիտային գնդակը զիրենք ալ գետին կը փռէ Ապոյին պէս:

Սուլթաններու մայրաքաղաքը կը մատնուի մտատանջութեան: Ապտիւլ Համիտ կը հագնի իր կարմիր պատմուճանը: Հրապարակ կ'իջնէ «Գահը թէամիրով» ջնջելու նորածին մանուկը՝ յեղափոխութիւնը, իրեն կուսակից ունենալով տխրահռչակ Հայեր Եըլտըզի դարպասող էֆէնտիներ եւ անարժան սքեմաւորներ:

1895ին, կը կազմակերպուի ընդհանուր կոտորած: Կը կոտորուին ծեր, կին, երեխայ անխտիր, կը փակուին դպրոցները, կը թալանուին եկեղեցիները, կ'այրուին, կը ջնջուին պատմական գրքեր եւ մագաղաթներ: Ամբողջ արեւելքը արեան մէջ կը լողայ: Ողջ մնացողները կը մատնուին սովի

Այս վայրագութեանց ականատես օտար պետութիւններու դեսպանները երբ բողոք կը բարձրացնեն Սուլթան Համիտին, ան կը պատասխանէ.— «Ասայիշը պէտք քէմալ տըր»: «Կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ»: Եւ իր շուրջը հաւաքելով քծնող եւ թրքամոլ փաշաներ եւ անարժան վարդապետներ, կը ստորագրեն թէ «Նորին Վեհափառ կայսեր շնորհիւ Հայերս շատ երջանիկ եւ հանգիստ կ'ապրինք», եւ Համիտի արեւշատութեան գոհաբանական մաղթանքներ կ'ընեն: Այս գիրը ղրկելով մեծ պետութիւններուն, կը հաւաստեն թէ չափազանցութիւն է հայ չինականին բողոքը, թէ կարգ մը արկածախնդիրներու մաքրագործումով ժողովուրդը հանգիստ կ'ապրի ...

Այս կացութեան մէջ էր ամբողջ Թրքահայաստանը, կամ զաւառը, ինչպէս կը կոչէին Պոլսեցիները:

Այս հարեւանցի ակնարկէն յետոյ, անմիջապէս կ'անցնիմ մեր շրջանը, Բալահովիտ (Բալու), պատմելու համար ոչ միայն արհաւիրքի, այլ եւ քաջութեան եղական դրուագներ:

—•—

ԳԼՈՒԽ Բ.

1860 – 1915

Մինչեւ 1760ական թուականները խմ հաւս (մեծ հօրս հայրը) Ցակոբ, Բալուի հարաւային արեւելքէն երեք ժամ հեռաւորութեամբ լեռնային Սրին գիւղէն գաղթելով կուգայ կը հաստատուի Թիլ գիւղը: Մեզի անծանօթ է իր ծննդավայրէն գաղթելուն շարժառիթը. սակայն յայտնի է մէկ որոշ կէտ. Սրին և Պալին զոյտ հայաբնակ գիւղերը շրջապատուած էին լեռնային աւազակներով: Այդ լեռնային քարքարուտ գիւղերը չունենալով մշակելի հող, կամ կը պարապէին խաշնարածութեամբ եւ կամ գողութեամբ, աւարառութեամբ եւ թալանով: Վերոյիշեալ երկու գիւղերը միշտ ենթակայ էին զիրենք շրջապատող Քիւրտերու խոշտանգումին եւ հալածանքին: Եղած է պարագաներ երբ այդ երկու հայ գիւղերու տղամարդիկ ամիսներով կամ տարիներով կը բացակայէին իրենց ընտանիքներէն, որովհետեւ լեռնային է եւ հողագործութիւն չկար:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, մեծ ջղագրգռութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ մէջ: Կառավարութիւնը ստիպուած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել ոչ միայն ընկերվարականներուն, այլեւ կաթոլիկ կեդրոնին եւ նոյն իսկ իր ազգայնական զինակիցներուն դէմ: Լուծուեցաւ կաթոլիկներու համաժողովը, որուն առթիւ ծանր դէպքեր պատահած էին:

«Րոթէ Ֆանէ», Գերմանիոյ համայնավարական պաշտօնաթերթը, որ խափանուած է, կը շարունակուի դաղտնապէս: Ոստիկանութիւնը չէ կրցած գտնել տպարանը:

Միւս կողմէ, ընկերվարականները երկու մասի բաժնուած են: Մէկ մասը կ'ուզէ Պերլինի մէջ շարունակել իր գործունէութիւնը եւ պաշտօնաթերթը, իսկ միւս մասը կուսակից է Փրակա փոխադրուելու:

Կառավարութիւնը լուծեց կարգ մը ընկերակցութիւններ, որոնց անդամներուն 75ը նախապէս կը գտնուէին ընկերվարական կամ համայնավարական շարքերուն մէջ:

Կացութիւնը Յունաստանի մէջ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԴԻՄԷ

Կացութիւնը միշտ ծանր է Յունաստանի մէջ, տակաւին լուսաբանուած չըլլալով մահափորձի խնդիրը: Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են ոչ միայն Աթէնքի այլ եւ Սելանիկի եւ Մակեդոնիոյ մէջ:

Վարչապետ Պ. Ցալտարիս երկար տեսակցութիւն մը ունենալով Պ. Վենիզելոսի հետ, հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակեց.

— «Կառավարութիւնը, անցեալ օրուան մահափորձէն յետոյ կատարեց եւ կը շարունակէ կատարել իր պարտականութիւնը այնպիսի ձեւով մը, որ ընդհանուր հիացում պատճառեց, որովհետեւ ի յայտ եկաւ որ պետութիւն կայ, կառավարութիւն կայ եւ օրէնքներ կան:

Պ. Վենիզելոսի կեանքին դէմ գործուած մահափորձին համար ամէնէն առաջ մենք ցաւեցանք անկեղծօրէն եւ կատարեցինք բոլորովին մեր պարտականութիւնը: Բայց այս կէտէն մինչեւ այն կէտը, ուր կ'ուզեն հասնիլ մեր հակառակորդները, — տարածութիւն մը կայ:

Ազգային գերագոյն խնդիրներ գիս արտասահմանէն կը հրաւիրեն, բայց նախամեծար սեպեցի մնալ հոս ոչ թէ անոր համար որ այսպէս պահանջեցին ընդդիմադիր ղեկավարները, այլ որովհետեւ կ'ուզեմ ցոյց տալ թէ ընդդիմադիր ղեկավարներու պետը կը յարգեմ եւ կ'ուզեմ անձամբ ներկայ գտնուիլ Աթէնք, արթուն հսկելու համար կատարուող քննութեանց արագ վախճանին վրայ:

Մինչ ես այս վերաբերումը ցոյց կուտամ, դէմս կը գտնեմ գրգռիչ ընթացքը անոնց, որ պարտաւոր են չմոռնալ, թէ այսպիսի վերաբերում մը չունեցան իրենց հակառակորդներուն հանդէպ նմանօրինակ պարագաներու ներքեւ եւ թէ, դեռ քանի մը ամիս առաջ, ժողովրդային հանդիսաւոր վճիռէն վերջ թոյլ տուին, որ իրենց կուսակիցները կապտեն ժողովրդի ազատութիւնները եւ բանտարկեն զիս ու կուսակիցներս այն պատճառով, որ մենք, ժողովուրդի ընտրեալներն էինք:

Կը մնամ երկրին խորհրդարանական վարչաձեւին արթուն պահակը եւ կը պահանջեմ ընդդիմադիր կուսակցութեանց ղեկավարէն, որ ուժ տայ ինծի իմ այս ազգային գործիս մէջ: Մարտ 6էն յետոյ զսպեցի ես իմ կուսակիցներս եւ ամէն կարգի ընդվզումի եւ մոլեռանդ ու կրքոտ քայլերու առաջքը առի: Ազգային ոճիր էր Նիքոլա Փլասթիրասի ողորմելի ըմբոստութիւնը: Կը պահանջեմ նմանօրինակ կեցուածք անոնցմէ, որոնք կը պարծենան թէ խորհրդարանական կարգերու պահակներն են: Կը յուսամ որ պիտի վերահաստատուի անդորրութիւնը, որովհետեւ այս կողմն ալ կան մարդիկ, որոնք կ'ուզեն ստեղծել սահմանադրական ազատութեանց մէկ տկարացումը, որ պիտի ծառայէր ժողովուրդը պաշտպանելու խաբայրական արկածախնդրութեանց որեւէ փորձի դէմ»:

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ նորակառոյց Գրադարանը բաց է ամէն Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 6էն մինչեւ 7.30: Իսկ Կիրակի օրերը ամբողջ օրը: Դիմել՝ Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 43 թիւ Մատամ Քիւրի, Պանեէօ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆԸ

Մեծ հատոր մը որ կը պարունակէ ՓԱՐԱՒՈՆ ՍԷՄ ԱՆՏՈՆԸ, ԻՇԽԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՆ, ԱՐՋՈՒՆԻ ՍՐԲԱԶԱՆԸ եւ բազմաթիւ ՄԵՐՕՐԵԱՑ ԾԻԾԱՂՆԵՐ

Համակ Ծիծաղ, Սրամտութիւն, Խնդում, Ժպիտ

Արտասահմանեան ամբողջ հայ կեանքը եւ դէմքերը պատկերացուած են այս հատորին մէջ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 15 Ֆր., ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 20 Ֆր.

Դիմել՝ 17, RUE DAMESME :-: PARIS (13e)

«Երկար եւ առողջ ապրելու միակ պայմանը ծիծաղիլն է»:

ՏՈՔԹ. ԼՈՄՊՐՕԶՕ

Գաւառ

Հ. Յ. Դ.

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերը վաղը, Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի իրիկուան ժամը 5.30ին ընկեր Սիմօն Գալուստեանի բնակարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր-Սերոբ» Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Չեկողը՝ Ներկայացուցչական ժողովի:

ԼԻՈՆԻ Շրջանային Կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Թ'էթիէնի «Անտօք» Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացականները նկատի կ'առնուին:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ՕՊԱՆԷՆ ՎԵՐ

Geménos Valles de St. Pons

Կը հրաւիրուին քաղաքի, Պուլվար Օտտօի եւ Սէն Լուի քոյր մասնաճիւղերու բոլոր անդամները եւ համակիրները: Ճաշը միասին բերել:

Ժամադրութիւն առաւօտեան ժամը 6ին «Թիւնէլ»ին առջեւ, առնելու համար 40 թիւ հանրակառքը եւ կամ «Օթօքար»:

Կը խնդրուի ճշտապահ ըլլալ:

Ընտանեկան դաշտապահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ ԻՐ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ.

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Ընտիր ժազ. Մատչելի ու ճոխ պիւֆէ.

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ժամանուոր յայտագրով:

Դաշտահանդէս Տէսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

23 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը:

Հանդէս

Յառաջիկայ Յուլիս 23ին, վարդավառի օրը, Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը կը տօնէ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ աւանդական տօնը:

Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը.

Դերձակներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒ Է դերձակի խանութ մը իր բոլոր կազմածներով. թէեւ խանութին ֆօնը կ'արժէ 15,000 ֆրանք, բայց ստիպուած ըլլալով մեկնիլ Յունիսի վերջը, կը ծախեմ միմիայն 2000 ֆրանքի: Առաջին ներկայացողին կարեւոր զեղչ: Բացառիկ պատեհութիւն: Օգտուեցէք առիթէն. դիմել՝ 8, rue Affre, փարիզ (18), մէթրօ՝ Chapelle կամ Barbès:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԼԱՄԱՌ, ստացած ենք 35 ֆրանք:

Հաճեցէք հաղորդել մեզ ձեր անունը եւ հասցէն:

ՊԷՅՐՈՒԹ, Հայր Մ. — 140:

ՄԱՔՈՆ, Թապ. — 70:

ՇԱՄՓԱՆԵԼ ՄՕՆ ՏՕՐ, Թնկր. — 150:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պար տը Կլօպի մէջ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ: Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՏՕՔԹ. ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ

Բոլորովին ապաքինած ըլլալով, կ'ընդունի իր հիւանդները ըստ առաջնոյն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—6, Rue Dugas, թիւ 8, որ կը գտնուի թիւ 44 Avenue de Versaillesի քով: Մէթրօ Mirabeau կամ Javel.

VINS PRIMIOR

Նպարավաճառնե՛ր եւ սրճարանատէրե՛ր, եթէ կ'ուզէք տեւական յաճախորդ ըլլալ եւ գոհացուցիչ շահ ապահովել, գնեցէք միմիայն «PRIMIOR» գինիները որոնք կը ծախուին պարգեւի դրոշմակներով (timbre-primes):

Առաջին ապսպրանքին հետ 10 ԼԻԴՐ ՆՈՒԷՐ կը ստանաք:

Դիմեցէք Vins «Primior»ի ներկայացուցչին՝

AGAYAN

14 bis, Avenue PASTEUR

Issy-les-Moulineaux (Seine)

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Ցանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Յուլիս 30ին:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ Թուականը

Այժ տուէք ձեր զրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ քանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սիվրիհիսարի Հայր. միութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ հայրենակիցներ Պ.Պ.Կ. եւ Յ. Պետրոսեան եղբայրներու, Ա. Անտոնեանի, Ս. Նիկողոսեանի եւ Ա. Արսլանեանի, որոնք մեր հայրենակիցներէն Պ. ԿԻՐԱԿՈՍ ՊԱՐԱԿԵԱՆի կոկլեծալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի միութեանս նուիրած են 25ական ֆրանք:

Վարչութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարսանճագցի Տիկին Պայծառ, հօր անուն Յովհաննէս, մօր անուն Մարգրիտ, եղբայրները՝ Խոսրով եւ Ճիւան: Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եւ Զարսանճագի Հայր. միութենէն իր հասցէն հաղորդել Խաչիկ Յովհաննէսեանի, Grand Pins 35, St. Loup, Marseille.

---

250 ՖՐԱՆՔՈՎ

Տողաչար մեքենային շնորհիւ պիտի կրնանք կատարել գիրքի եւ այլ ամէն կարգի հրատարակութիւններ անմրցելի եւ աննախընթաց գիներով:

250 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ

մէջը ըլլալով թուղթ, կազմ եւ կողք՝ 1000 օրինակի համար

ՄԻՇՏ ՆՈՐԱՁՈՅԼ ՏԱՌԵՐ,

ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,

ԱՆՍԽԱԼ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դիմել ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ Տպարան

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՑՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Միայն թէ արդեօք սակայն բացառութի՞ւն մըն է իրեն համար թէ միեւնոյն բանը կ'ընէր բոլոր իր միւս «յարաբերութիւններ»ուն հետ — այսինքն փափաքելով զանոնք կրկին տեսնել:

Դառն ամօթ մը զգաց:

Անոպայ երկիրներու մէջ իր անցուցած կեանքը — կը խորհրդածէր ան — զինքը անընտել ըրած էր: Իրաւունք չունէր կասկածելու թէ ան իրեն բան մը ըրած ըլլայ: Որովհետեւ համոզուած կը զգար ինքզինքը թէ Պիւլա բոլորովին իբրեւ բարեկամ միայն կը նկատէր զինքը, եւ ոչ ուրիշ բան:

Հարազատ, վաւերական Պիւլան ա՛ս էր: Մօտեցի՛ր, յառաջացի՛ր, ձգէ՛ ճղճիմութիւնները, քինախնդիր մի՛ ըլլար, ոխ մի՛ պահեր եւ յառաջացի՛ր, յառաջացի՛ր:

Գեղեցի՛կ, արդարեւ գեղեցիկ, երբ միտքդ բերես... երանի՛ թէ հաստատամիտ ալ եղած ըլլար: Բայց ոչ այդպէս: Այո՛, ան կը վերաբերէր այս կորսուած սերունդին — գրեթէ երեսուն տարի առաջ ծնածներուն, անկեալ աշխարհամասի մը զաւակնե՛ր:

Հէմինկուէյ մտաւ Գան իր մինակութենէն բղխող բարեացակամութեամբ, սիրով շարժելու Պիւլային եւ անոր բարեկամներուն հետ:

×

Փառաւոր ժամանակ անցուց — մինչեւ այն հինգերորդ իրիկունը՝ երբ Պիւլա պնդեց զիրենք ամէնքը երեկոյթի մը տանիլ իրեն հետ Պէլամի Օկրալթներուն: Ո՛վ եկկինք, Պէլամի Օկրալթները: Պիւլայի նման բաներ: Պիւլա որ երկար ատենէ ի վեր անջատուած էր իր ընտանիքէն եւ անոր հաճոյքներէն, երբեմն ամէնէն տափակ եւ տաղտկալի մարդոց հետ ծանօթութիւններ կը մշակէր, եւ կը պնդէր որ իր բարեկամները անոնց ձանձրացուցիչ զբօսանքներուն քէշ տանի իր հետէն:

Պիւլա եւ անոր բարեկամները խիստ հաճելի էին իրեն: Յաճախ ա՛յն տպաւորութիւնը կ'ունենար թէ զինքը երկարատեւ հիւանդութենէ ապաքինող մը կը համարէին եւ ըստ այնմ կը վարուէին իրեն հետ, իր տրամադրութեանց համեմատ շարժելով: Տարիներ առաջ պիտի նեղուէր այս բանէն, բայց հիմա իր ներքին առանձնութեան գիտակից՝ ամէն բան եղածին պէս կ'առնէր:

Այս կեանքը հաճելի էր իրեն ամէն կերպով:

Ամբողջ օրը լողանք կ'առնէին Պիւլայի փոքրիկ զբօսանաւին մէջէն, որ քիչ մը անդին պայծառ երանգ աւազուտին վրայ երկու կղզիներուն միջեւ կը խարսխէր, Գանի ծովախորշին մէջ երկու քիլոմեթր դուրս: Զէին երթար մօտը գտնուող Անթիպ հրուանդանը կամ Ժիւան – լէ –Փէն կազինօն, որովհետեւ «վաւերուն» էին եւ չէին պատշաճիր Պիւլայի հանդարտ նպատակներուն: Պիւլա մեքենաշարժ մակոյկ մըն ալ ունէր, Պէյպիգար մը, որ Հէմինկուէյի ժամանումին ատեն լաւ չէր բաներ: Բայց «մեքենավար»ը երեսուն հանդոյցի արագութիւն տուաւ անոր: Պիւլա ալ մը պէս կ'ուրախանար միշտ, երբ ո եւ է մէկը իր տիպարը արդարացնէր:

Հէմինկուէյ ջերմօրէն կը փոխադարձէր Պիւլայի բարեացակամութիւնը — մտաւորական բարեկամութիւնը: Պիւլա համոզեց զայն որ երկարօրէն պատմէ օտար երկիրներու մէջ իր կեանքն ու կատարած աշխատութիւնը: Հէմինկուէյ կը դիտէր որ անոր նպատակն էր իր բարեկամներուն ցոյց տալ թէ ի՛նչ տեսակ մարդ էր ինքը եւ թէ ինչո՞ւ կը սիրէր: Ամէնուն ալ սիրտը գրաւեց, մասնաւորապէս երիտասարդներու ուշադրութիւնը, կը զգար որ ամէնքը ուրախ էին իր ժամանումին վրայ: Լողանքի ամենաթեթեւ տարազով նաւակամուրջին վրայ ժուռ գալով, աղի օդէն եւ արեւուն լոյսէն արբեցած, Հէմինկուէյ խաղաղութի՛ւն գտաւ: Արեւուն տօթը կը թափանցէր նիհար, կաշմրուն, վրդոված մարմինին մէջ, անուշ մեղկութիւն մը ծորեցնելով: Ամբողջ աշխարհը հաճելի ու բարի կ'երեւէր իրեն:

Կը կենար լուռ եւ կը դիտէր, ի՛նչպէս վաւերուն, ճկուն երիտասարդներ կը մխրճուէին իրենց բոլորտիքը, կը լողանային եւ ալիքներուն վրայ կը հեծնէին: Այսպիսի շրջանակի մը մէջ ոչինչով զբաղիլը անգամ կրնար հաճոյք պատճառել: Զմայլելիօրէն անմեղունակ բան մը կար աւելի կամ նուազ մերկ երիտասարդներուն շուրջ, որոնք կը թաւալէին արեւալոյսին մէջ: Իրենց արեւախանձ մերկութեան մէջ կարծես կերպարանափոխ եղած էին: Անոնց թմրած ուղեղները չէին ըսեր իրենց թէ մերկ էին:

Անոնց մէջ կը գտնուէր երիտասարդ մը, Պիւլայի մէկ բարեկամը, բայց միւսներէն բոլորովին տարբեր, Վիքթոր Մէյփլ անունով երիտասարդ ըսպայ մը, որ իրազեկ էր իր կոչումին, մաքուր եւ կոկիկ մարդ մը, համեստ եւ վերապահ: Հէմինկուէյ, մեղկութեամբ արբշիռ, չէր կրնար գլուխը յողնեցնել թէ ի՛նչպէս այսպիսի երիտասարդ մը եկած հիւր եղած էր Պիւլային: Իմացաւ որ Մէյփլ հինէն ի վեր չէր որ կը ճանչնար զայն:

Վիքթոր Մէյփլ երեսուն տարեկան էր, բայց աւելի երիտասարդ կ'երեւէր, եւ զարմանքով լսեց որ արդէն հազարապետի թեկնածու է առաջին կարգի զօրագունդի մը մէջ: Ոգի իրուին կ'աշխատէր Մեծ Սպայակոյտի դպրոցը ընդունելու համար: Լուրջ երիտասարդ, եռանդով յաջողութեան կը ձգտէր — զինուորի արժանաւոր տիպար — ինչպէս կը խորհրդածէր Հէմինկուէյ — մարդ մը որ զինուորութիւնը ո՛չ այնքան ասպարէզ որքան կոչում կ'ըմբռնէր: Զինուորական իշխանութեանց մասին Հէմինկուէյի գաղափարը մեծապէս բարձրացաւ:

Գալով Պիւլայի — Միջերկրականը ընտանի եղած էր իրեն, սակայն կը տեսնուէր արդէն: Ինք, հիւսիսի այս նորամուտը, տեղւոյն ճշմարիտ ոգին էր, հարաւային արեւը կը կրէր իր փափուկ, բաց գոյն մազերուն մէջ, եւ ինքնայորդոր կը պարէր թուլակի, ա՛յն մեղկութեամբ՝ որուն միջոցաւ ոչնչացած էր քաղաքակրթութիւնը, եւ կը պաշտէր ճաճանչաւուխտ առաջ օրերը, հին ատենուան անխոնջ սատուածուհիներուն պէս:

Ո՛րքան ալ զգլխիչ էր: Արեւուն ճառագայթները՝ կարծես իր ճկուն ոսկեթուխ անդամներուն գեղեցկութեան մէջէն մաղուելով՝ կը հասնէին Հէմինկուէյի, ինչպէս նաեւ ծովուն հոյակապ կապոյտը իր բացխփիկ նուշ աչքերուն մէջէն, որոնք կը շողային անոր ոսկեճաճանչ դէմքին վրայ եւ կը թուէին շատ խորերէն արտացոլուած ըլլալ:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՅՈՒՆԻՍ 1933

18 Juin 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2217

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՄԲԱՆ ՀԱՐԹԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ստիպուած ենք նորէն ձեռք առնել խնդիր մը, որ այնքան ատենէ ի վեր անլուծելի կը մնայ, առանց ելքի մը յանգելու:

Կ'ակնարկենք երիտասարդական համատարած կազմակերպութեան մը ծրագրին:

Մինչեւ հիմա եղած բոլոր հրատարակութեանց առթիւ — մանաւանդ «Յառաջ»ի մէջ — չեղաւ մէկը որ անհրաժեշտ չգտնէր այդպիսի կազմակերպութիւն մը:

Այստեղ թէ ուրիշ գաղութներու մէջ, բոլորն ալ կ'ըմբռնեն, կը զգան պահանջը: Նոյն իսկ ճարտասանական ոճեր կը գործածեն, բերանացի թէ գրաւոր:

Բայց,— ո՞վ պիտի կախէ բոժոժը ...

Մեր մասին, տուինք բոլոր լուսաբանութիւնները, հարթելու համար ճամբան: Սպասելով որ խօսքերը գործի վերածուին:

Եւ սակայն, ո՛չ մէկ շարժում:

Եթէ թող տանք որ այսպէս շարունակուի, գաղափարն ալ պիտի մեռնի, ինչպէս գարնան ծաղիկ մը:

Մինչդեռ, կը գտնուինք ոչ թէ պերճանքի մը, այլ տարրական եւ անհրաժեշտ պահանջի մը առջեւ:

Ուրեմն, հարկ է անընդհատ հնչեցնել զանգը եւ զարնել մուրճը, մինչեւ որ արթննան քնացողները եւ գործի ձեռնարկեն գիտակցաբար:

×

Մինչեւ հիմա եղած արտայայտութեանց մէջ, անհամաձայնութիւն կը տիրէր մասնաւորապէս նախաձեռնութեան մասին:

— Ո՞վ պիտի ստանձնէ պատասխանատուութիւնը՝ այդպիսի կազմակերպութիւն մը,— կուռ, համատարած եւ ծաւալուն:

Առաջարկուեցաւ եղած — չեղած Միութիւնները լուծել եւ ստեղծել բոլորովին նոր կազմակերպութիւն մը: Անշուշտ երիտասարդական:

Թելադրուեցաւ այս գործը յանձնել Ջ. Ո. Միութեան, համախմբուելով անոր շուրջը:

Ընկեր մըն ալ թելադրեց Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւնները դարձնել կորիզ, փոփոխելով անունը եւ ծրագիրը:

Մենք որոշ բան չըսինք նախաձեռնութեան մասին, սպասելով որ երիտասարդութիւնը ինք փնտռէ — գտնէ ձեւը: (Ծրագրի մասին խոր տարբերութիւններ չկան):

Մանաւանդ որ, ինչպէս շեշտած ենք առաջին օրէն իսկ, հարցը ուղղակի կապ ունի ա՛յն երիտասարդութեան հետ, որ չի պատկանիր որ եւ է քաղաքական հոսանքի, եւ չի մօտենար նոյն իսկ ճզոք Միութեանց:

Իսկ այդ երիտասարդութիւնը կը ներկայացնէ անհամար զանգուած մը: Իսկ եւ իսկ բանակ:

Անշուշտ անոնց մէջ ալ ոգի մը կը խլրտի: Կ'ուզեն օգտակար ըլլալ «խորովանն»: Բայց, կա՛մ տեղ չեն գտներ, կամ ձեւ:

Արդ, քանի որ խարխափումները կը շարունակուին, եւ դատնութիւնը կ'աճի, մենք պիտի թելադրէինք նախաձեռնութեան եղանակ մը:

— Կարելի չէ՞ իբրեւ կազմ եւ պատրաստ կորիզ ընդունիլ Ջ. Ո. Մ.ը, փոխելով անունը: Աւելի խոր իմաստ եւ բովանդակութիւն դնելով անոր մէջ:

Անվիճելի է որ, ներկայ երիտասարդութեան մեծագոյն մասը իր գարունը սկսաւ Մեծ Պատերազմէն:

Որբ կամ ոչ, այդ մեծամասնութիւնը սերտ կապ ունի ապրելեան սարսափներուն հետ:

Անհրաժեշտ չէ որ ջարդուած ըլլան ծնողքը, մաս կազմելու համար Ապրիլեան Սերունդին:

Ուրեմն, Ջ. Ո. Մ.ը կը փոխէ իր անունը, ընդգրկելով հազարներ ու հազարներ: Առանց խտրութեան: Կը բաւէ որ ըլլան երիտասարդներ, ընդունակ եւ պատրաստ՝ ծառայելու այս ժողովուրդին:

«Որբ»ը շատոնց կորսնցուցած է իր իմաստը: Մանաւանդ այն որբութիւնը որ կը յատկանշէ Ջ. Ո. Մ.ը, տարիներէ ի վեր:

Ինչքան ալ նուիրական ըլլայ այդ բառը, գունաւորուած՝ «չափահաս»ով, հետզհետէ կը հակասէ ե՛ւ անդամներու ներկայ վիճակին ե՛ւ հետապնդուած առաջադրութեանց:

Սահմանափակ է անունը, իսկ լայն եւ խորիմաստ՝ ծրագիրը:

Այսպէս կամ այնպէս, կը կարծենք թէ Ջ. Ո. Մ.ը ինքն ալ պիտի ուզէր աւելի լայն բանալ թեւերը, ինչպէս պատուհաններն ու դռները, որպէսզի կարենար համապատասխանել պատմական պահանջի մը առաքելութեան:

Այս տեսակէտէն, մենք նորէն կ'առաջարկենք «Ապրիլեան Սերունդը», որ խտացումն է ոչ միայն իրենց, այլ եւ ուրիշ հազարաւորներու «վահագնեան» տենչերուն եւ սլացքին:

Կը մնայ, ուրեմն, համոզել Միութեան անդամները, որպէս զի հարթուի ճամբան: Եւ յետոյ, ապարէզ կանչել միւսները,— անոնք որ կը կարծեն թէ «տեղ չունին», արտայայտուելու եւ գործելու համար:

Իսկապէս որ, անփառունակ է եւ անտանելի՝ այն վիճակը ուր մատնուած են այդ միւսները:

Ինչպէս այս պողոտաներուն վրայ, միւս գաղութներուն մէջ ալ կան հազարներ ու հազարներ՝ հողմավար: Տարուբեր՝ «անծանօթ ուղղութեամբ»:

Խնամակալներու պէտք չունին անոնք, իրենց ճամբան գտնելու համար:

Բայց, չունին նաեւ չքմեղանք՝ աւելի երկար յամենալու, ընդարմանալով չքեղ մեկուսացման մը սառոյցներուն մէջ:

Կեանքն է որ կը կանչէ զիրենք: Իրաւունք ունի՞ն տնանալու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Կազմակերպական աշխատանքներ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷ՞ԼԹ ՊԻՏԻ ՎՃՌԷ
ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԶԻՆԱԴՈՒԼԸ

Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը ձեռնարկած է կազմակերպական աշխատանքի: Երկու մեծ յանձնաժողովներու կազմութենէն յետոյ, ընտրուեցան բազմաթիւ յանձնախումբեր եւ մասնախումբեր, ուսումնասիրելու համար օրակարգի հարցերը:

Մինչ այս մինչ այն, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու կեդրոնական դրամատուները եւ գլխաւոր պատուիրակները համաձայնած ըլլալով դրամներու ամրացման մասին, բանաձեւը ղրկած են Ուաշինկթըն, ստանալու համար նախագահ Րուզվէլթի հաւանութիւնը:

Դրամական յանձնաժողովի կազմութեան առթիւ, զանազան լուրեր շրջան ըլլալով, Մ. Նահանգներու ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ ինք տեղեկութիւն չունի տոլարի առժամեայ ամրացման մասին եւ թէ այդպիսի ծրագիր մը կրնայ մշակել միայն նախագահը ինք:

Այս յայտարարութիւնը պաղ ջուր լեցուց տիրող լաւատեսութեան վրայ: Բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ բանաձեւ մը գտնուած է արդէն եւ կը սպասուի նախագահ Րուզվէլթի որոշման: Բանաձեւը նախագահին ղրկուեցաւ երէկ, շաբաթ:

Գերմանիա գաղթավայրեր կը պահանջէ

ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ՀՈՂ՝ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ օր, տնտեսական խորհրդաժողովին գերմանական պատուիրակութիւնը Դրամական յանձնաժողովի նախագահութեան յանձնեց յուշագիր մը, որ մեծ իրարանցում պատճառեց:

Յուշագիրը արտադրելով գերման հեղինակի մը՝ Շփլէնկլերի գրքին հիմնական միտքը՝ արեւմուտքի անհետացման մասին, կ'ըսէ.

— Վարչապետ Հիթլերի առաջնորդութեամբ, Գերմանիան կ'ընդդիմանայ Արեւմուտքի կործանման: Մենք չենք ուզեր կորսնցնել մեր հայրերուն քաջութիւնը եւ ոգին: Չենք ուզեր կործանիլ մարդկութեան ստորին տիպարներու կողմէ որ կ'աճին մեր ժողովուրդներուն մէջ: Առեւտրական գիները, ապրանքները, վարկերը եւն. այս բոլորը երկրորդական բաներ են բաղդատելով մարդուն հետ որ կը ստեղծէ զանոնք, համաձայն Արեւմուտքի ժողովուրդներուն ստացած ժառանգութեան:

Մենք Գերմանիոյ մէջ կը պայքարինք այս գաղափարին համար: Եթէ մենք իյնանք, Արեւմուտքի միւս ժողովուրդներն ալ պիտի իյնան մեզի հետ կամ մեզմէ վերջ: Եթէ աշխարհը պէտք է առողջանայ, նախ պէտք է առողջութիւն պարգեւել մեզի: Համաշխարհային տնտեսութիւնը կը նշանակէ անկախ տնտեսութեանց զուգընթաց գոյութիւն: Միջազգային պարտքերու թնճուկն է հրապարակներու խանգարման պատճառը: Պարտքերու գումարը, դրամագլուխով եւ տոկոսով, շատ ու շատ կ'անցնի այն արժէքը զոր կրնան վճարել պարտականները՝ ապրանքով: Գերմանական տեսակէտով, երկու միջոցներ անհրաժեշտ են, վերահաստատելու համար Գերմանիոյ նախկին դիրքը:

Այդ միջոցներուն առաջինն է՝ Գերմանիոյ պարգեւել գաղթային կայսրութիւն մը, Ափրիկէի մէջ, ուր Գերմանացիները խոշոր ձեռնարկներ կրնան կատարել: Երկրորդ միջոցն է՝ «տեղ չունեցող ժողովուրդին» տրամադրել նոր շրջաններ, ուր այս կորովի ցեղը պիտի հաստատէ գաղթականներ եւ պիտի կատարէ խաղաղ աշխատանքներ: Մենք կը տառապինք ոչ թէ գերարտադրութենէ, այլ սպառման բռնադատեալ նուազումէ: Պատերազմները, յեղափոխութիւնները եւ ներքին կազմալուծումը մեկնակէտ մը գտան Ռուսաստանի եւ Արեւելքի ընդարձակ շրջաններուն մէջ: Կործանման այս հոլովոյթը կը շարունակուի միշտ: Եկած է ժամը կասեցնելու զայն»:

Դիտելի է որ այս յուշագիրը յանձնուած է ոչ թէ գերմանական պատուիրակութեան պետին՝ ֆոն Նէօրաթի կողմէ, այլ ազգ. տնտեսութեան նախարար Հիւկէնպէրկի կողմէն:

Բուռն ցոյցեր Աւստրիոյ մէջ

Ստորին Աւստրիոյ նահանգային ժողովը համակրական ուժգին ցոյց մը կատարեց առջի օր, ի նպաստ անկախ Աւստրիոյ եւ վարչապետ Տոլֆուսի, որուն դէմ կը դաւադրեն նացիները: Այս առթիւ ծանր միջադէպեր ծագեցան եւ հարկ եղաւ երկու անգամ ընդհատել նիստը:

Երեսփոխան մը պոռաց.

— Փոքրիկ Աւստրիան չուզեր գերմանական թիւրանին խցիկը դառնալ: Մենք չենք ուզեր գերի դառնալ:

Հիթլէրական երեսփոխան մը պոռաց.

— Կեցցէ՜ մեր առաջնորդը, Հիթլէրը:

Ասոր վրայ, քրիստոնեայ ընկերվարականները գոռացին.

— Դո՛ւրս դաւաճանները. այստեղ Աւստրիա է:

Այս ընդհանուր զայրոյթէն վարակուեցան նաեւ ընկերվարականները, կռուի բռնելով նացիներուն հետ: Նիստը ընդհատուեցաւ, բայց հազիւ բացուած, կռիւն ալ վերսկսաւ: Ծանր ընդհարումներէ յետոյ, ժողովը փակուեցաւ Աւստրիոյ եւ անոր վարչապետին փառաբանութեամբ:

Ռուսաստան որոշեց ջնջել գաղթականական պարտքերը

Պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, երեք նախարարներէ բաղկացած յանձնախումբը, որ կ'ուսումնասիրէ գաղթականներու վերաբերեալ զանազան տնտեսական խնդիրներ, որոշած է միանգամ ընդ միշտ ջնջել՝ գաղթականներուն՝ քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ զետեղման փոխարէն ունեցած պարտքերը:

Այսինքն, այսուհետեւ, գաղթականները ոչ միայն չպիտի վճարեն պետութեան եւ դրամատան իրենց ունեցած պարտքերուն մասնավճարները, այլեւ պիտի դառնան սեփականատէրը իրենց տուներուն եւ այլ կալուածներուն, նոտարական գործողութեամբ պաշտօնական կալուածաթուղթ ստանալով:

Թուրքիան ալ իր օրը կուլայ

Յունիս 15ի նիստին մէջ, Թուրքիոյ կողմէ հետեւեալ ճառը խօսեցաւ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ.

— Թրքական կառավարութիւնը պարտք սեպեց շտկել իր երկրին վիճակը՝ պատերազմէն յետոյ եւ այդ գործի ընթացքին մենք հանդիպեցանք աշխարհի ծանր տագնապին: Մեր ներքին հրապարակը շատ զարգացած չէր, հետեւաբար մենք խորապէս ազդուեցանք դէպքերու ընթացքէն: Մենք ստիպուեցանք ապաւինիլ մեր մաքսերուն, մեր ելմտացոյցի եկամուտներու մէկ մեծ մասին համար: Ասկէ զատ, պատերազմէն յետոյ մենք ստիպուած էինք կարգադրել պատերազմէն ծնած զանազան պահանջներ, որոնք շատ ծանր բեռ մը եղան մեզի համար: Ուստի ստիպուեցանք կուրծք տալ ելմտացոյցի ծանր դժուարութեանց: Մեր արտաքին վանառականութիւնը կ'իյնայ եւ մեր վճարումներու կշիռը ծանրակշիռ խնդիրներ դրած է մեր առջեւ: Մենք մասնաւոր կարեւորութիւն կուտանք միջազգային գործակցութեան, բոլորին բարիքին համար. բայց, անշուշտ, այդպիսի գործակցութիւն մը նկատի առած ատեն, պէտք է ուշադրութիւն դարձնել իւրաքանչիւր երկրի պայմաններուն: Պէտք է հաւասարութեամբ քննել իւրաքանչիւր երկրի պահանջները: Այս տագնապին մէջ իւրաքանչիւր երկիր հարկադրուած է կարգ մը միջոցներ ձեռք առնել իր իսկ բարիքին համար: Այդ միջոցները ընդունուած չեն քմահաճոյքով, եւ անոնց ջնջումը անշուշտ կը կարօտի տնտեսական եւ սեղանաւորական ուշադիր ուսումնասիրութեան: Մենք թերեւս տնտեսական մասնաւոր կառուցուածք մը ունինք: Մեր արտածումները գլխաւորաբար կը բաղկանան ուտեստէ եւ ծխախոտէ, որոնք որոշ երկիրներ կ'երթան, եւ հետեւաբար մենք համաձայնութիւններ կնքած ենք մեր յաճախորդ երկիրներուն հետ: Արդէն իսկ միջոցներ ձեռք կ'առնենք, աստիճանաբար ջնջելու համար հաստատուած սահմանափակումները: Մենք համոզուած ենք միջազգային գործակցութեան անհրաժեշտութեան, երբ իւրաքանչիւր երկիր կ'ուզէ յաղթել իր կրած դժուարութեանց: Անօգուտ է ջնջել ձեռք առնուած միջոցները, առանց միեւնոյն ատեն ձեռք առնելու ուրիշ միջոցներ, որպէսզի վերահաստատուի վճարումներու կշիռը, որովհետեւ այդ պարագային պիտի աւելնան մեր դժուարութիւնները: Իւրաքանչիւր կառավարութեան պարտականութիւնն է անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել դարմանելու համար տագնապը, առանց միեւնոյն ատեն նոր բարդութիւններ ստեղծելու:

Ինչ կը վերաբերի մեր արտաքին պարտքին, մենք գոհացուցիչ կարգադրութիւններ ըրած ենք, եւ մեծապէս կը գնահատենք մեր պահանջատէրներուն համաձայնասէր ոգին: Մենք ամէն բան կ'ընենք բարձրացնելու համար մեր երկրին մակարդակը: Մենք կանոնաւորապէս կը վճարենք մեր արտաքին եւ ներքին պարտքերը: Մենք վճռապէս կը դիմագրաւենք մեր դժուարութեանց եւ կը կատարենք անհրաժեշտ զոհողութիւնները: Ձեռնարկած ենք շարք մը հանրօգուտ շինութեանց, բարելաւելու համար մեր երկրին եւ ժողովուրդին վիճակը: Մենք հարկադրուած ենք մեր սեփական նպատակներուն համար օգտագործել մեր բամպակը եւ մետաքսը զոր չենք կրնար արտածել: Մենք իւրայատուկ ճարտարագործութիւններ կը զարգացնենք, բայց նպատակ չունինք ինքնաբաւութեան քաղաքականութեան մը հետեւելու: Մենք բոլորովին համաձայն ենք Պ. Լիթվինովի առաջարկած տնտեսական ոչ — յարձակման դաշինքին:

Ալպանիոյ թշուառութիւնը

Տնտեսական խորհրդաժողովին ալպանական պատուիրակը, Ֆուատ Ասլանի, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց իր ճառին մէջ.

— Իմ երկրիս ժողովուրդը մեծ մասով կը բաղկանայ հողագործներէ եւ անասնապահներէ: Անոնց արտադրութեանց գիներուն անկումը հիմէն սարսեց Ալպանիոյ տնտեսական կեանքը, եւ կացութիւնը աւելի ծանրացաւ այն սեղմումներով զորս հաստատեցին ներածող երկիրները, պաշտպանելու համար իրենց դրամները: Մեր դրացի երկիրներու հաստատած սեղմումները պատճառ եղան Ալպանիոյ արտածումներու կրճատման, վրդովիչ համեմատութեամբ: Իբրեւ հետեւանք այս կրճատման, մեծապէս նուազեցաւ երկրին եկամուտը եւ ամենավար աստիճանին իջան պետական հասոյթները: Յետոյ ահագին ծախսերու մատնուած ենք մենք, տեղաւորելու համար գաղթականները որոնք հազարներով կը վերադառնան հայրենիք և տուն-տեղ կը փնտռեն: Այս բոլորը աննախընթաց նուազում յառաջ բերած են Ալպանիոյ ելմտացոյցին մէջ: Ալպանիա մէկն է այն սակաւաթիւ երկիրներէն որոնք ո՛ր եւ է սահմանափակում կամ սեղմում չեն դրած ապրանքներու կամ դրամներու արտածման եւ ներածման վրայ, ոչ ալ իր դրամը անկայուն եղած է: Հետեւաբար, իր տագնապը կը լուծուի այս պայմաններուն բարւոքումով:

Նոր ծրագիր՝ կազմելու համար ռուս. գիւղերը

Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, գիւղական բջիջներու վերակազմութեան համար:

Մինչեւ հիմա այդ բջիջները կազմուած էին շրջանային սկզբունքով, իսկ այսուհետեւ պիտի կազմուին գործարանային բջիջներուն, որ կը կազմեն կոլխոզները: Մասնաւորապէս ընտրուած վստահելի համայնավարներու պաշտօն յանձնուած է կազմակերպել ցանքերը եւ առհասարակ ձեռք առնել հաւաքական տնտեսութիւնները:

Անոնք իրենց գործը պիտի վարեն մեքենաշարժ արօրներու կայաններէն, իբրեւ միահեծան հրամանատարներ: Հաւաքական տնտեսութեանց (կոլխոզ) բջիջները ուղղակի պիտի կապուին իրենց, որով գիւղացիներն ալ մաս պիտի կազմեն համայնավարական ընդհանուր զօրանոցին: Լիազօրները միեւնոյն ատեն պիտի կազմակերպեն գիւղերու մշակութային կեանքը: Այս նպատակով, պիտի հրատարակեն ժողովրդական թերթեր եւ պիտի սարքեն շրջուն սինէմաներ:

Անել կացութիւն Յունաստանի մէջ

«ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ ՊԷՏՔ Է ՀԵՌԱՆԱՅ ԵՐԿՐԷՆ»

Վենիզէլոսի դէմ կատարուած մահափորձին յաջորդող քանի մը օրերուն, կառավարական թերթերը ոճիրը ուժգնօրէն դատապարտելով, ոճրագործներուն ձերբակալումը կառավարութեան համար պատուոյ խնդիր դարձուցած էին, միանգամայն խնդակցութիւն յայտնելով Պ. Վենիզելոսի, որ ազատած է մահուան վտանգէն: Վերջին օրերուն, սակայն, կառավարական օրկաններու մէկ մասին լեզուն փոխուած է: «Էլլինիքի» կը շարունակէ յարձակիլ Պ. Վենիզէլոսի վրայ, երկրին համար մեծագոյն չարիք համարելով զայն: «Էլլինիքօն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

«ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ» ՄԻԼԻՈՆՆԵՐՈՒ

…Թող անկողնիդ ակօսին մէջ
Հասկ մը ծլի լման շարքով …

Ուրիշ ազգերու համար անհաւատալի է այն դիւրահաւան պարզամտութիւնը որ յատկանշական գիծն է կազմեր մեր բոլոր ճիւղերուն՝ 17րդ դարէն սկսելով:

Ինքնախաբ պարզամտութիւն բոլոր մեր այն անվերապահ յոյսերն ու հաւատքն օտարին, Ռուսին, Ֆրանկին, Անգլիացիին թէ Ամերիկացիին: Ինքնասպան անխելքութիւն՝ մեր հողին ու մեր արիւնին հանդէպ մեր սրտառուչ անգիտութիւնը: Պատժապարտ պարզամտութիւն՝ մեր շրջապատին, մեզի կենակից ժողովուրդներու հանդէպ մեր արհամարհանքը, ստորագնահատումը, անոնց ձգտումներուն մասին մեր երանելի քունը: Ու զարմանալ ծիծաղելի պարզամտութիւն այն մեր հաւատքը՝ թէ մենք մեր շրջապատին հետ բաղդատած՝ լաւագոյն տարրը, ամէնէն յառաջադէմ արժէքն ենք եղած՝ տակաւին ջահակիր ամէն կարելի ու անկարելի քաղաքակրթութիւններու՝ չինականէն մինչեւ ամերիկեանն ու անդրամերիկեանը, անհաղորդ ու անծանօթ բուն իսկ մերիններ: Ցանցաւոր միամտութիւն, այն՝ որ Ասիոյ բնակիչ ու սախասուն, ելեր ենք ուրացեր Ասիան՝ խաղալու համար Եւրոպացիի թեւերով — ժխտական թեւերովը—թռչելու մեզի համար այնքան եղերական կատակերգութիւնը:

Ու հիմա, 15–18 տարուան իրր թէ վերածնահաստումի շրջանէ մը ետքն ալ՝ նոյն անսրբագրելի, անփոյթ եւ գանցառու պարզամտութիւնն է որ կը փռուի մամուլին ու գիրքերուն մէջ՝ կամ ալեք կ'առնէ մեր ճառախօսներու բերնէն, ամէն անգամ երր խօսք կ'ըլլայ մեծ Եղեռնի տարողութեան մասին:

Երբ հայ թերթերու մէջ կ'արծարծուի՝ բառով ու թիւով, որակումի կամ չափի չենթակուող այդ Եղեռնին «Յիշատակարան»ը, Հայուն ահաւոր «Ելից Գիրք»ը կազմելու խնդիրը, առենն է որ անդրադառնանք թէ միամտութիւն է «մէկ միլիոն» հեգել, հոլովել, խոնարհել ու այդպիսով կարծել թէ, չափած ու գտած ենք Թուական արտայայտութիւնը այն ճակատագրական հարուածին որուն զոհուեցաւ ցեղին մեծագոյն կէսը:

×

Արդ, ի՞նչ խօսք որ բանաստեղծին օրհնութիւնը շատոնց իրականութիւն էր մեր երկրին մէջ, մանաւանդ մինչեւ պանդխտութեան շարիքը: Հայ գիւղին մէջ չեմ գիտեր Թէոդիկ վերապրող կը յիշէ՞ անզաւակ ընտանիք. հոն՝ 6ով, 8ով զաւակներու հասնիլը շատ բնական երեւոյթ էր ու 14–15 զաւկի տէր, նոյն թշերով մայրերու հանդիպիլը շատ սովորական: Վերապրողներէն մէկն ու մէկը թող մտովի վերյիշէ. ի սփիւռս աշխարհի, կը հանդիպինք կոյրերու, կաղերու, կուզերու, թերածիններու, հաշմերու: Իսկ մեր բնաշխարհին հողն ու ջուրը, անոր արեւին հետ, գոնէ մինչեւ պանդխտութեան անէծքին սկիզբը, երկաթէ առողջութեան օրհնութիւն մը թափած էին բոլոր երակներուն մէջ: Եւ եթէ համեմատական վիճակագրութիւն մը կարելի եղած ըլլար այդ առեն՝ պիտի ըլլայինք ազգերու ամէնէն երջանիկին տեղը, արեւով, ջրով ու ոսկորով լիովին առողջ: Նաեւ չմոռնալ որ, ինչպէս մուրացկանութիւնը անծանօթ բան էր Հայուն՝ նոյնպէս մեր այնքան կարօտով իւրացնել ուզած եւրոպական «քաղաքակրթութեան» բոլոր չքնաղ բարիքները, պոռնկութենէն մինչեւ վեներական ախտերն ու անոնց հետեւանքները՝ հայ երկրին գոնէ ամէնէն մեծ մասին մէջ անծանօթ էին, կանուխ ամուսնութիւններու օրհնութիւնով:

Ու մեր վիճակագրութի՞ւնը. ո՞վ ըսաւ թէ արեւմտեան Հայաստանի հայութեան թիւը 2,018 հազար ու չեմ գիտեր քանի հարիւր էր: Բոլոր անոնք որ գիտեն հայ գիւղերու բնակչութեան թիւը, մեր երկրին հաղորդակցութեանց վիճակն ու չափը այն կարելիութեանց՝ որոնց մէջ մեր Պատրիարքարանը թէ պետութիւնը իրր թէ մարդահամար պիտի կատարած ըլլային, կը հասկնան նման թիւերու արժէքը:

Բայց այս բոլորն անցած են: Ուրիշ այլ եւս:

Ընդունինք թէ 1915 ապրիլով սկսող ցում է կանգ առնել անոր վրայ: Արդ մէկ միլիոն: Ի՞նչ պանդոյր արժեցում է կանգ առնել անոր վրայ: Արդ մէկ միլիոնն ու անոնց հետ արիւնի ճամբէն անցնողները ո՛րքան կեանքեր կը կրէին իրենց մէջ, ճամբայ ելած օրէն սկսելով, ու սաղմի զարգացման ամէն կարելի աստիճաններով: Ո՞վ հաշուեց ու ստուգեց թիւը այդ չծնած մահացուած կեանքերուն:

Ցետոյ, 1918էն ի վեր, այդ պաշտօնակէս առաջ քաշուած 2,018,000ի թիւը դադրած է մարդկօրէն ապրելու կարելիութենէ ու անով նաեւ բնական իր սերնդագործումէն 1915էն սկսած: Ուրիշ խօսքով, Եղեռնը ջարդած եղաւ նաեւ 2,018 հազարի 1915էն ասդին ամէն տարի, ամէն հասակէ ամուսնացեալները ծնելիք ու ապրելիք բոլոր ցեղերը, ծնելիք ու ապրելիք բոլոր իւրեր ամէն հասակի երախաներ՝ ո՞վ գիտէ ինչ թուով, տարուէ տարի հասակ նետելով, ամուսնանալով նոր նոր բոյներ ու Հայուն թիւը շատցնելու կոչուած նոր ծնունդներ պիտի ունենային: 18 տարին եթէ ազգերու պատմութեան մէջ վայրկեան մըն է, Հայու թիւին տեսակէտէն այս հաշիւներուն արդիւնքը մեզի գլխու պտոյտ տուող փրկարար բանակներու կորուստը պիտի յայտնաբերէր: Տակաւին չեմ խօսիր այն միւս նոյնքան կարեւոր հետեւանքներուն՝ որոնք «միլիոն»ի մեր յանկերգը ծիծաղելի կը դարձնեն: Այն է՝ հայ ցեղին — առողջ ու կաշմբուռն այս ցեղին ախտաւորումը, անոր արիւնին եղծանումը՝ Միջագետքի ու Սուրիոյ ապատ ու անապատներէն մինչեւ մեր այնքան կարօտագին ցանկացած Եւրոպայի գաղթակայանները ու պանդոկները կամ մինչեւ Հիւս. ու Հարաւ. Ամերիկաները:

Եղեռնի Յիշատակարանը որ պիտի կանգնի, պէտք է որ նկատի առնէ այս բոլորը ու ընծայէ իրական թիւերը:

Դժբախտաբար մենք ոչինչ գիտցած ենք եւ այժմ իսկ ոչինչ գիտենք մեր ցեղին ծնունդներու եւ մահերու համեմատութեան, անոր բազմացումի սակին վրայ: Գոնէ պատերազմէն առաջ: Այսպիսի ճշդումի մը կրնան օգտակար ըլլալ յիշողութիւնները վերապրողներուն, մանաւանդ տարիքոտներու: Շրջանէ շրջան՝ հաւաքել որքան կարելի է շատ թիւեր ընտանիքներու ունեցած զաւակներուն, ապա կազմել իւրաքանչիւր շրջանի միջինը: Ցետոյ, ձեռք բերուած շրջաններու մօտաւոր միջիններով, վեր ելլելով ստուգել ամբողջ արեւմտեան Հայաստանի համար միջին մը: Ունենալով այդ հիմնակէտ՝ պարզ հաշիւ մը ցոյց պիտի տայ ամբողջ ողբերգութիւնը մեր «մէկ միլիոն»ի միամիտ յանկերգին: Անշուշտ որ պէտք է յիշողութիւնները ճիգ ընեն՝ տղոց մահացութեան վերյիշումի մը, կամ թիւին մէջ պէտք է առնել միայն տան մը այն զաւակները, որոնք անցուցած են վտանգաւոր տարիքը:

Եղեռնի մնացորդ — աւանդ, չափահաս ու անչափահաս որբերս՝ բոլորս, այս ուղղութեամբ, թիւ հաւաքելու մէջ, ոչ մէկ աշխատանք պէտք է խնայենք:

Գործին մեծ սատար կրնայ հանդիսանալ վիճակագրութիւնը արդի Հայաստանի մէջ ապրող զանգուածին բազմացման: Այդ սակը սակայն պէտք է առնել որոշ սրբագրումներով, որով հետեւ հայ հողին վրայ մնալու երջանկութիւնն ունեցող արդի հայութիւնը հեռու է 1915ի կեանքի պայմաններէն: Կամ կարելի է արդի ժխտական ազդակները զուգակշռել — հաւասարակշռել պանդխտութեան բացասական արդիւնքովը, ծնունդի եւ բազմացումի տեսակէտէն:

Վերջերս, գերման հանդէսի մը մէջ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը կար Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու ընկերային կացութեան վերաբերեալ: Հոն հանդիպեցայ վիճակագրութեան տախտակի մը՝ 1927–30 երեք տարիներուն՝ որ Հայերում յատուկ բազմացումի միջին սակը հազարին 40 ցոյց կուտար: Եթէ արդի բացասական ազդակները Հայաստանի մէջ՝ հաւասար գծի վրայ դնենք 1915էն առաջ պանդխտութեան աղէտին հետ, կարելի է, այս 40 թիւը՝ իբր չափանիշ առնել Յիշատակարանի հաշիւներուն:

×

Եղեռնի Յիշատակարանը պիտի կրնա՞յ տալ նաեւ պատկերը այն անուն ու թիւ չունեցող արժէքներուն զորս կորսնցուց առնուազն 30 դար հողի մը վրայ ապրող, կեանք, բարք, ինչք, նիւթական ու մտաւոր հարստութիւն ստեղծող — կերտող ժողովուրդը: Ու արժէ՞քը մայր հողին. Միջին Եւրոպան ալ հնոց մըն է մեծ ու փոքր ազգերու կեանքի պայքարին: Ամէն մէկ օր կը բերէ հազար օրինակներ այն անխիղճող յամառութեան, որով իւրաքանչիւր ազգ իր թիւէն մէկ կամ երկու անհատի կորուստին ի խնդիր կը պայքարի, իր ափ մը հողին համար կը դուպարի, գերմարդկային դիմադրութիւն կը սարքէ, հինգ տղայ իր ոգիին հարազատ պահելու համար:

Արժէքի փոքրիկ մասերու ի խնդիր այս ոգորումը աւելի եւս կը մեծցնէ տարողութիւնը այն պարզամտութեան որով լքեր ենք մեր հողը, մայր ամենայն բարութեանց, անհատաբար ու հաւաքաբար պանդխտելով:

Պէտք է որ Յիշատակարանն ըլլայ սրբագրութիւնը այս անբացատրելի այլ յանցապարտ պարզամտութեան: Կրակէ լեզուով եւ կրակէ թիւերով, ան եթէ կարենայ տալ չափը Եղեռնին, տարողութիւնը ճակատագրին որ վիճակեցաւ հայ կնոջ, հայ աղջկան, հայ մօր եւ որ ոչ իսկ կրնայ երգուիլ, տարողութիւնը նաեւ հայ սրբազնասուրբ ընտանիքին՝ որուն Եղեռնով տրուած հարուածը ամէնէն հիմնականն է մեր գոյութիւնը սարսող:

Այս ճամբով կազմուելիք Յիշատակարանին տուեալները պիտի ըլլան նախ մեզի համար իսկ սարսեցնող: Իրենց թիւերու պաղ լեզուն ցոյց պիտի տայ թէ որքան շատ կը սիրենք քնանալ, առաջ՝ ուրիշներէն գալիք փրկութեան սպասելով, հիմակ ալ կանգ առնելով թիւերու միջոց չյոգնեցնող կլորութեան վրայ:

Որովհետեւ, այն ինչ որ մեզի եղաւ, կարելի չէ բառով, ոճով, պատկերով պատմել: Թիւի ու փաստի այս «Սուրբ Գիրք»ը թերեւս զօրէ որ այլ եւս դադրին մեր մէջ գոյութիւն ունենալէ Եղեռնի սերունդին հայհոյողներ, մատնութեան ընողներ, գարշամա՛ր լզողներ: Բազմամիլիոն կեանքերու ու բազմամիլիառ նիւթական ու մտաւոր կորուստներու այս ալպոմը թերեւս արթնցնէ քալելէ պանդոյր պարզամտութեան դիւրին պղտոտայէն, ու մեզի սորվեցնէ աւելի հարազատ մնալ մեզ ծնող հողին, անոր անմիջական պահանջներուն ու ձայնին, մեզի ներարկէ ուժը՝ հայ մնալու նոյն իսկ գերարդիական վարդապետութիւններ ընդգրկած առեն, ու արգիլէ մեզ ըլլալէ Ռուսէն աւելի Ռուս, Ֆրանսացիէն աւելի Ֆրանսացի, Պապէն աւելի պապական, միսիոնարէն աւելի մաքրակրօն, Մարքսէն աւելի Մարքս կամ Լենինէն աւելի լենինական:

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ԹԱԽՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ԴԱՇՆԱԼԱՐՈՒՄՆ

Անդունդնե՛րդ, ո՛վ հոգիս, դաշնալարե՛մ, դաշնալարե՛մ …
Ընդերքին պէս ծովերուն, ուռած է սիրտս կարծես,
Ա՜խ, կարօտին գոռերուն՝ ես ունկնդիր իբրեւ ափ,
Գոյութիւնս քնար բրած՝ դաշնալարե՛մ, դաշնալարե՛մ …

Վարդենի մը մատղաշ, խախտած արմատէն,
Ցօղերուն մէջ դեռ աւիշներ կը յանախեն,
Մինչ ապառաժ ափերուն վրայ Եսիս անառիկ՝
Թուփն այս յաւա՝ պիտի չորնայ …
— Ձայն ուրեմն, Դամբանի մը վրայ դնեմ …

Կոհա՛կ, կոհա՛կ, դո՛ւն արիւնոտ պատգարակ՝
Վերջալոյսին վիրաւոր,
Թեւ մը թերթեւ, թռչունի պէս նառագայթէ՝
Ուսիդ վրայ՝ թարթիչներուս կը թարթէ …
Թե՛ւ, թերեւս թեւն ես դուն Հայրենամոլ Երազին,
Դոյզն ինչ խանձած Երէկին՝ խոյանքներէն ամեհի,
Օ՛, կ'առնեմ քեզ, ի՛նչ լաւ Դրօշ՝
Միջնաբերդին վրայ մարմար՝
Ապերասան Կոուին համար …:

Անդունդներէ՛դ, ո՛վ հոգիս,
Ահա՛, սիւներ կը նիզակես՝ Մեհեաններէն անցեալո՛ւյզ,
Ա՛հ, ո՞վ քանդեց, իմաստութիւնը կեանքիս,
Եւ ես հիմա հազուագիւտ գերաններն այս ո՞ւր պահեմ …

Մագաղաթներ կը մաքառին՝ մակերեսին վրայ Ցոյզիդ,
Բորբ արիւնով, արտասուքով արտագրուած,
Ա՛հ, թանկագին թերթիկներ՝ զօրութիւնով աստուածաշունչ,
Պիտի կրնա՞մ Տաւրոսէն զճեզ նո՛րէն ունկնդրել ….

Այգիներէ՛դ, ո՛վ հոգիս,— այգի՛ ըլլաս այգանայթ —,
Խաղողենի մ'արմատախի՛լ, կապուտա՛ծ,
Հողին տենչէն Հայի մը պէս կ'արիւնի …
Աման արեւիս՝ իբրեւ թաղար,
Պէտք է որ ես այս տունկին տամ,
Եւ անվարան,
— Կուտա՛մ, կուտա՛մ …:

Բայց …
Անդունդնէրէ՛դ, ո՛վ հոգիս,
Երբ սկսիս զանկե՛ր նետել քնարիս,
Այն ժամանակ քեզի հետ, տիեզերքն ալ Եսիս
Վրէ՛ժ, վրէ՛ժ կը գոռայ՝
Կայմին վրայ Մտածումիս …

Հատուցումին կատաղի նողփիւնին հետ, ո՛վ հոգիս,
Անդունդներդ անանդորր՝
Դաշնալարե՛մ, դաշնալարե՛մ …
Իբրեւ ձկնորս մենամոլ, իջնեմ խորերն անդունդիդ,
Եւ հաւաքեմ մարգարիտներ՝
Ցեղիս անցէն փառաւո՛ր …:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

Օրէնքը չեղած՝ գործի սկսան

Պատրիարքարաններու նոր օրէնքը չքուէարկուած, Թրքական իշխանութիւններըսկսած են միջամտելփոքրամասնութեանց ներքին գործերուն:

Սկիւտարի դպրեվանութեան ընկոյզին վրայ, տեղին առողջապահական վարչութենէն պաշտօնեայ մը Սկիւտարի Խնամատարութեան որբանոցը գացած եւ յանձնարարած է որ իրաւասու մէկը ներկայանայ նոյն վարչութեան:

Անոր վրայ որբանոցին մատակարարը կ'երթայ Առողջապահական վարչութեան մօտ, ուր իրեն կը հաղորդուի թէ հրահանգ եկած է քննութիւն կատարելու որբանոցին հաշիւներուն, ելմուտներուն եւ մատակարարութեան եղանակներուն մասին: Բայց որովհետեւ այդ տեսակ քննութիւն մը իրենց իրաւասութենէն դուրս է, գործը յանձնուած է ոստիկանութեան:

Խնամատարութիւնը արդէն ունի հարկ եղած բոլոր հաշուետոմարները եւ փաստաթուղթերը, եւ ուզուածին պէս պիտի ներկայացնէ զանոնք:

ՆՄՈՅՇՆԵՐ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ՆՐԱ ՁՈՐԵՐՈՒՄ

1

Այս իմ երկիրն է,— այստեղ
Հոնդում է, հողը զնգում է երկինքը,
Սահում սուլում են ոսկեվարս հասկերը,
Ու լսում է նրանց անտառը, ինքը:

Անտառը մթին, դաւադիր, ահարոյր,
Անտառը — կանաչ, լուսէ երազ,
Անտառը — թշնամի մութ եւ ահարկու,
Անտառը — քոյր ու բարեկամ:

Անտա՛ռը: Ահա՛: — Կածաններըը նրա,
Թաւուտները վեհ ու երգուն,
Ահա մո՛ւժ է իջնում անտառի վրայ
Ու նրան պատում է երկիւղ:

Կը սարսին եղնիկները, կը տխրի թխկին,
Մենաւոր ծառը կը ծալուի ահից,
Կը թափի անձրեւը, կ'երգի կրկին, կրկին,
Որպէս վշտահար այրի:

Անձրեւը, անձրեւը անտառների վրայ,
Անտառի վրայ ծեծող անձրեւները,
Այդ նա՛ է հեծեծում, ես լսում եմ նրան,—
Այդպէ՛ս իմ երգը մի օր անձրեւել է:

Մայթերի վրայ ու վարդերի,
Կրքերի վրայ, մրգերի, գրքերի,
— Ողջո՛յն քեզ, արթուն իմ, զուարթ քո արտերին,
Հերկերին քո երգող, քո երգերին …

2

Երգել է Գերիայրդ Հաուպտմանը
Անտառի փէշերին,— նրանք՝
Այծամարդը, Ռաուտենտլայնը,
Ջրամարդը — կապոյտ կրակ:

Եւ որսորդներ են երգուել հէքեաթական
Համսունեան Պանը, հիասքանչ,
Փչակներում մեղր ու թակարդ՝
Փերիների երգ ու պա՛ր ու կա՛նչ …

Եւ դո՛ւ ես երգել, երգի՛չ խորին,
Այս անտառները, ժայռերը մերկ,
— Այդ նա՛ է իմ դէմը, կախարդ Լոռին,
Ես եմ նրա դէմ ու իմ երգը:

Առաջին անգամ ձորերում այս
Երբ կանչեց երկաթէ սուրհանդակը,
Դարձան երգերըդ հեռու երազ,
Ինչպէս քո դէմքի լոյս քանդակը:

Զարթիր, Օհանէս, նայիր շուրջըդ,
Տուրբիններին այս ու լարերին,
Կիլովատները մռնչում են
Եւ արձագանգում մութ այրերից:

Ալլահվերդին է այնտեղ շաչում,
Քիմշինն է անում օրը օրին,
Փոխւում է թափով մի յարանուն
Քո աւանդական, քո հին Լոռին:

3

Իմ աւանդական, հին իմ երկրում
Ուր սուլել է լոկ լեռնաքամին,
Երկաթահունչ մի երգ է երգւում,
Ու զօրանում է ժամը ժամին:

Վե՛ր կաց, Օհանէս, նայիր շուրջըդ,
Այդ գայլե՞րն են շրջում Լոռուայ ձորում,
Զարքերի հարսնի՞քն է շառաչում,
Ո՞վ է խռովել ձորը Լոռու:

Եւ ո՞վ է, ո՞վ է գուրգուրել քո
Մենակութիւնը.— ո՞վ է լացել
Այնքա՛ն ջերմութեամբ ու այնքա՛ն գոհ
Պարտութեան վրայ, որպէս անձրեւ:

Լսի՛ր, իմ երկիր, լսիր, Լոռի,
Լուէք անտառներ, մենաւո՛ր ծառ,
Դու վերջին ցնորք միամօրիկ,
Երգերիս նման վեհ ու պայծառ:—

Դոփում է այստեղ մի նոր սերունդ,
Քայլում է հրի եւ ջրի դէմ,
Ուրի՛շ արեւից է նա սերում
Ու ներվեր ունի նա երկաթէ:

Ու ձեռներ ունի նա շինարար,
Որոնցով այնքան լեռներ քանդեց,
Ու բեռներ հանեց մինչեւ կատար,
Ու սերմեր ցանեց, ցանեց հունտեր:

Ու զնդեր հանեց նա պայքարի,
Ու լոյսեր վառեց ու խնդուն,
Այդ նա, տրիբունը ոսկեդարի,
Այդ նրանով է դարը թնդում:

Վեր կաց, Օհանէս, վեր կաց, վեր կաց,
Դու չես ճանաչի հին վայրերը,
Քո հին ձորերում սիրով երգած
Շողում է հիմա ուրիշ արեւ:

Անտառուտ լեռների գագաթներին,
Լուսինն է նայում խամրած դէմքով,
Ջուր է որոնում չարք ու փերի,
Ջուր է որոնում ··· — այնտեղ, երգով

Մեր բանակն է եկել առա հանդէս,
Ցոլում է դէմքը հին այս երկրի,
Ու կեանքը, կեանքը հին ու անթեւ
փոխում է խնդութեան անհուն երգի:

Այդ նա է, երկիր, նրա քայլը,
Շաչում է նրա առեղ շունչը,
Շողում է նրա անկեղծ փայլը ···
— վե՛ր կաց, Օհանէս, նայիր շուրջըդ ···

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

«ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...»

—·—

(ՆՈՐԷՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՁԱՅՆԸ)

Սեղանիս վրայ է «Մեղեդիներ»ը, «Ցառաջ»ի մատենաշարէն ելած, շքեղ ու մաքուր տպագրութեամբ՝ մօտ 220 էջ: Մեծ հաճոյքով կը թերթեմ զայն: Հատուէտ վարդի մը պէս գգլխիչ բոյրը կը զարնէ քիմքերուս, աչքերուս առջեւ կը պատկերանայ հայ գիւղը իր հին ու անոյշ ապրումներով, գիւթական հայ աղջիկներու, գեղուղէշ հասակը, նուրբ ու սլացիկ, ինչպէս վայրի նոճիները: Քննադատ մը չեմ, որ վերլուծեմ «Մեղեդիներ»ու թերութիւնները կամ առաւելութիւնները:

Իսկ ինչ որ պիտի ըսեմ կամ արտայայտեմ հոս, իմ անկեղծ ու խոր զգացումն է զոր կ'ուզեմ թերթին յանձնել: Անոր ընթերցումով կարծես թէ մարդ պահ մը կը վերանայ օրուան խոր ու կրծող ցաւերէն ու կը փոխադրուի հայրենի աշխարհի գիրկը, գեղջուն առուակներու եզերքը կամ սոխակներու դայլայլներով լեցուն պուրակին խորը:

Արագ վերյիշում մը անցեալէն, անհոգ ու երջանիկ օրերէն որ անցան, գացին առասպել մը · արագութեամբ: «Մեղեդիներ»ու հեղինակը կը պատկանի յետ պատերազմեան շրջանի գրողներու փաղանգին: Երիտասարդ գրող մը, անխոնջ աշխատող եւ յամառ ու մոլեռանդ գրապաշտ մը՝ արդի գրողցէն:

«Մեղեդիներ»ը ունի ուրիշ առաւելութիւն մը եւս,— պարզ ու մէկէն կերպով գրուած՝ զանազան հէքեաթներ, աւանդութիւններ հին գիւղաբանական կեանքէ առնուած, բայց երապաշտ վրձինի նրբութիւններով ու ճշգրիտ գոյներու համադրութեամբ նկարագրուած: Շ. Նարդունիի մօտ պատմելու, նիւթերը մշակելու եւ թեթեւ ու հաճելի եղանակ մը կայ, որ երեւան կուգայ նաեւ «Մեղեդիներ»ու մէջ: Քսան եւ չորս կարճ գլուխներէ բաղկացած այս գեղեցիկ հատորը թարմութիւն եւ աւիշ կը բերէ հայ գրականութեան: Իւրաքանչիւր գլուխ առանձին իմաստ, համ հոտ ունի:

Հեղինակը մեզի կը բերէ գիւղաշխարհի անցեալը,— սիրարկածներ, վերապրումներ, աւանդութիւններ, հէքեաթներ՝ մեր հին բարի ու անոյշ մամիկներու բերնէն փրցուած եւ Նարդունիի գրչին տակ ձեւ ու մարմին, լեզու եւ կենդանութիւն առած: Տեղ տեղ բանաստեղծական շունչով, եւ հիմորով է նկարագրուած: Այս գիծը յատկապէս կ'երեւայ քանի մը կտորներու մէջ, խոր ու զգայուն, անկեղծ հոգիէ մը բխած:

Կարդալէ աւելի թերթատելու հաճոյքը կը զգաս · իրարու ետեւէ խառն ու խուռն շրջես էջերը, մէկը միւսէն աւելի գրաւիչ ու խօսուն, պատկերաւոր, միստիքական շունչով եւ ապրումներով կենդանացած: Արմաշն է, Նարդունիի գիւղը, որ իւրաքանչիւր կտորի մէջ կը պատկերանայ իր բոլոր հէքեաթներով, աւանդութիւններով, առասպելներով ու վերյիշումներով: «Աստուած իջեր ի Հայաստան»ը աւանդութիւն մըն է, զոր Նարդունին մեծ յաջողութեամբ մշակած է, անոր հաղցնելով ամէնէն շքեղ ու աղամանդակուռ պատմուճանը: Այս կտորին մէջ մեզի կը ներկայացնէ Աստուծոյ եւ Հայոց իշխանուհի Աշխէնի համբոյրը Արարատեան աշխարհի մէջ, թէ ինչպէս Աստուած կը հեռանայ, Արարատէն ապաստան կ'ուզէ, յետոյ Բիւրակնեան լեռներու վրայ կը հաստատուի: «Եւ այդ օրէն ի վեր փոթորիկը կը զարնէ Արարատի գլխին, մինչ անդին Բիւրակը կը խայտայ արեւուն բոցերուն մէջ, կը ծիծաղի՛ իր ջուրերուն հազար շրթներովը եւ հազար աչքերովը»:

Շ. Նարդունին իր այս «Մեղեդիներ»ով հայ գրականութեան — երիտասարդ — անդաստանին վրայ ածու մը եւս կ'աւելցնէ, թարմ ու կենսաոյդ: Հիները կ'ըսեն որ նորերու մօտ խանդավառութեան, զգացումի եւ արտայայտութեան պակասը կայ, թէ տաղանդ եւ իմացականութենէ զուրկ են: Ահա նորերուն արժէքը,— հինե՛ր: Գարնան աւշալից միրգերու չափ անուշաբոյր է նորերու գրականութիւնը: Կը թելադրենք նորահաս գրողներուն որ չզրկուին «Մեղեդիներ»էն:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ՄԱՆԿՈՒԹԻ՛ՒՆ...

—·—

Մա՛յր, ինչո՞ւ ծնար զիս ···

Մա՛յր, դուն քաղցր յիշատակ, դուն զիս ծնար երկինքի մը տակ կապոյտ ու պայծառ, չարմաղ, չարմաղ աստղերով ցնծացին ···

Մա՛յր, մտիկ ըրէ · քու կաթէդ յետոյ, իմ մանկութիւնս եղաւ կատուի ձագի մը նման, ցրտահար, ուր անձրեւոտ օրեր, ցերեկ եւ գիշեր, դէշ մարդիկ զիս պատուհանէն դուրս նետեցին, ու ցուրտին ու բուքին, աւերակ եւ փլփլած հայրենի տուներուն, պատերուն՝ քովերը լուացնել տուին ···:

Մա՛յր, մտիկ ըրէ —

Իմ մանկութիւնս եղնիկի ձագուկին նմանեցաւ, որ իր մօր կաթէն չկտրած ճաշակեց կաթը Տառապանքի եւ Զարքաշութեան: Եւ իմ հոգիս իմ մանուկ հոգիս լացաւ ու ճչաց, անլեզու անասունի մը նման ···

Մա՛յր, մտիկ ըրէ —

Իմ մանկութիւնս անցաւ, տխրադէմ ու սեւաւոր, լոյսին փոխարէն մութին զաւընկեր եղաւ, եղինձնե՛ր, եղինձնե՛ր տիւ ու գիշեր, իմ մանուկ մարմինս խայթեցի՛ն, ու ներկային համար մեծ — մեծ վէրքեր բացին ···

Մա՛յր: դուն կարմիր վարդ, մտիկ ըրէ —

Ի՛մ մանկութիւնս տեսաւ շուշաններ ը հայրենի երկրին, շուշաններ որ մեղմանուշ էին բոլոր հայ մայրերու խորախորհուրդ նայուածքներուն պէս ···:

Մա՛յր, ի՛մ կաթի սիրականս, իմ Մանկութիւնս, քու քաղցր կաթէդ ու կակուղ գրկէդ չկշտացած, լերան մը ետին, Դառնութեան հո՛վը եկաւ ու իմ հոգիիս վրան թառեցաւ:

Մա՛յր, արթնցի՛ր, տղադ է, որ քեզի կը կանչէ, արթնցի՛ր:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ձկնորսութիւնը... քաղղյական դպրոց

—·—

Ձկնորսութեան այս եղանակին, անգլիական թերթ մը դիտել կուտայ թէ ձկնորսներու առաջին ընկերութիւնը, Անգլիոյ մէջ, առաջին անգամ հիմնուած է 1859ին: Այդ ընկերութիւնը, որ թէեւ կը կոչուէր «Ձկնորսութեան քաջալեր ընկերութիւն», հիմնուած չէր պարզապէս ձուկ բռնելու համար գետերէն ու լիճերէն: Այլ ··· «բարելաւելու համար մարդկային ընկերութիւնը»:

Ի՞նչպէս բացատրել ձկնորսներու այս յաւակնութիւնը: Կարելի՞ է միթէ բարեչրջել մարդիկը, կարթ նետելով կապուտակ ջուրերուն մէջ: Չէ՞ որ ձկնորսները, անոնք որ վարժ են ուռկան կամ կարթ նետելու, տարբեր մարդիկ են, գէթ այնպէս ինչպէս ծանօթ են Սամաթիոյ մէջ, Պոլիս: Այսու հանդերձ, աւանդութիւնը կը հաստատէ թէ Ցիսուսի աշակերտները շատ կը սիրէին ձկնորսութիւնը, իբրեւ զբաղում մը աստուածահաճոյ:

Անգլիացի ձկնորսներու ընկերութիւնն ալ, ըստ իր ծրագրին, կը հաւատար թէ շնորհիւ միայն ձկնորսութեան՝ մարդիկ պիտի դառնային ոչ միայն աստուածահաճոյ, այլ եւ բարեհամբոյր, նկարագրով ազնուական եւ միտքով լեցուն:

Ձկնորսութիւնը, կը գրէ նոյն ընկերութեան ծրագիրը, կը ներշնչէ նախ համբերութիւն: Ձկնորսը, ինքն իր մէջ ամփոփուած, կը հակակշռէ իր մտածումները, կը վանէ զանազան փորձութիւններ, եւ միտքը կը կեդրոնացնէ որոշ ժամանակով: Եւ վերջապէս ձկնորսութիւնը զբօսանք մըն է, որ երիտասարդութիւնը դուրս կը հանէ սրճարաններէն, պարահանդէսներէն, գինետուներէն, տանելու համար կապոյտ երկինքներուն ու ջուրերուն, զով ու կազդուրիչ օդին: Դարձեալ ձկնորսութիւնը կ'ուսուցանէ աղմուկ չհանել եւ քիչ խօսիլ, նոյն իսկ լռել: Խօսելու ժուժկալութիւնը կ'ենթադրէ վերապահութիւն եւ խորհրդածութիւն, անհրաժեշտ մանաւանդ այս դարուն՝ երբ մարդիկ սովոր են խօսելու առանց կշռելու եւ մտածելու: Ալ թող հանդչի՛ խօսքի զործարանը,— ահա թէ ի՛նչ կը թելադրէ ձկնորսութիւնը:

Զմռնալ, որ ձկնորսութիւնը անմեղ զբօսանք մըն է, որ խնայողութեան կ'առաջնորդէ աշխատաւոր դասակարգը:

ՄՕՓԱՍԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

—·—

Ներկայացնելէ առաջ Տօքթ. Վուավրնիլի գիրքը, որ կ'ուսումնասիրէ Մօփասանի հիւանդութիւնը գրականութեան հետ ունեցած աղերսով, ահա նոյնքան թանկագին գիրքը Ռընէ Տիւմէնիլի: Ֆլոպէրէն յետոյ, կարծես ուզելով մնալ նոյն ընտանիքին մէջ, Տիւմէնիլ կը պարզէ Մօփասանի կեանքն ու արուեստը: Եւ նախ կը քանդէ այն զրոյցը թէ Մօփասանի ծածուկ հայրը Ֆլոպէրն է: Արդարեւ փաստը ցոյց կուտայ, որ Մօփասանի ծնունդէն լման 10 ամիս առաջ Ֆլոպէր ճամբորդութեան ելած էր դէպի արեւելք: Եւ յետոյ կայ ուրիշ պարագայ մը,— Ֆլոպէրի հիւանդութիւնը (լուսնոտութիւն) տարբեր էր Մօփասանի հիւանդութենէն (սիֆիլիզ), թէեւ կ'ըսուի թէ վերջասաց (acquise) էր Մօփասանի հիւանդութիւնը:

Մօփասան կը համարուի Ֆլոպէրի ընտանիքէն, ուրեմն, անոր համար միայն, որ սնաւ եւ աճեցաւ բոլորովին Սալամպոյի հեղինակին շունչին տակ: Քննադատ մը դիտել կուտայ նոյն իսկ թէ ինչ որ գեղեցիկ է Մօփասանի գրականութեան մէջ, կ'ենթադրէ Ֆլոպէրը: Վասն զի Մօփասան մինչեւ իր հասուն տարիքը՝ աշակերտեցաւ Ֆլոպէրի, նոյն իսկ մոռցաւ եւ ուրացաւ ինքզինք (վերջերը այլ եւս չէր հաւներ պատանեկութեան շրջանի իր ոտանաւորներուն): Սակայն Մօփասանի թերութիւնը պիտի մնայ բանաստեղծութեան պակասը, չորութեան (դուք ըսէք՝ թէքնիքի) պաշտամունքը, եւ վերջապէս հասարակ-տեղիք նիւթերու սէրը: Ադկից իր սորկութիւնը արհեստին: Ադկից իր ռամկացումը: Կ'ակնարկուի իր բնապաշտութեան (naturalisme), որ այնքան քննադատելի է որքան ակադեմականութիւնը (académisme): Երեւակայութենէ զրկուած,— այնքան որ նոյն իսկ կը պարծենար թէ իր բազմաթիւ նորավէպերուն մէջէն երկուքին նիւթն է միայն որ ինք է յօրինած —Մօփասան չունէր նաեւ խոր զգացում, լայն հմտութիւն, խորանալու եւ տարածուելու համար կեանքի իր պատկերներուն մէջ, որոնք լուսանկարներ են միայն: Սիրոյ իր պատկերներուն մէջ կրնա՞ք գտնել անսանձականէն վեր բան մը: Կնամէր, զգայարանապաշտ, իր մէջ կը պակսի քնքշութիւնը, գգուանքը, շնորհը, փաղաքշանքը, քաղցրութիւնը: Պէ՞տք է կարծել թէ կը գտնուի ազդեցութեանը տակ թիավարի իր բիրտ մարզանքներուն, յոռեսեսի իր բրտութեան, կամ դժնդակ հիւանդութեան, որ ի վերջոյ խենթութեան տարաւ զինք:

Նմոյշի համար ահա նամակ մը իրմէ, քնքոյշ եւ արուեստագէտ աղջկան մը՝ Մարի Պաշքիրցեւի ուղղուած.—

«Մէկ սու բանաստեղծութիւն չունիմ: Անտարբերութեամբ կը դիտեմ ամէն բան եւ ժամանակիս երկու երրորդը կ'անցընեմ խորապէս ձանձրանալով: Իսկ ժամանակիս մէկ երրորդը կ'անցընեմ գրելով տողեր, զորս կը ծախեմ որքան կարելի է շատ սուղ, ցաւելով որ ստիպուած եմ այս ողբալի արհեստն ի գործ դնել: Արեւուն տակ չկայ մէկը, որ ինծմէ աւելի ձանձրոյթ զգայ: Ինծի կը թուի թէ ոչինչ արժանի է ճիգի կամ շարժումի մը յոգնութեան:

Հոգիս կը նեղանայ անդադար, անընդհատ եւ անյոյս, որովհետեւ ոչինչ կը ցանկամ, ոչինչ կը սպասեմ, բայց միայն կուլամ բաներու վրայ, զորս չեմ կրնար փոխել: Ու կը սպասեմ որ ծերանամ եւ տեղը — թացցնող մը դառնամ ···»:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

—·—

Երեւան կը գտնուի ռուս ծանօթ բեմադրիչ մը, Զախաւա, ներկայացնելու համար Կորքիի մէկ գործը, Եգոր Բուլիչեւը եւ ուրիշներ որ մեծ յաջողութիւն գտան Մոսկուայի մէջ եւ ներկայացուեցան 60 անգամ: Այս առթիւ Զախաւա, տեսակցութեան ընթացքին, այսպէս պարզեց իր տեսակէտները Երեւանի մէկ օրագրողին.

Երեւանի մէջ պարզապէս կը կրկնեմ Մոսկուայի բեմադրութիւնը, որ, սակայն, իր մանրամասնութիւններուն մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ կը կրէ, անշուշտ պայմանաւորուած՝ բեմի մեծութեամբ, դերասանական կազմով եւ իմ ձգտումովս զարգացնելու զանազան պահեր, որոնք չյաջողեցայ տալ Մոսկուայի մէջ բեմադրելու ատեն: Արտաքին ձեւաւորումը կատարած է նկարիչ Ալաջալեան, ճիշդ ինչպէս Մոսկուայի մէջ: Բեմադրութեան ատեն, կը ջանամ դերասանական խաղի թէքնիքով դրսեւորել գործին առանձնայատկութիւնները: Կորքիի դէմքերն այն ինքնատիպութիւնն ունին, որ մեծ մասամբ կեդրոնացած, խոր մտածող մարդիկ են: Միայն այն դերասանը կրնայ վերարտադրել Կորքիի տուած տիպարը, որ ոչ միայն կը խօսի իր բառերով, այլ եւ պատրանքը կուտայ հանդիսատեսին թէ դերասանը կը մտածէ իր անձնաւորած հերոսին ուղեղովը: Դերասաններու մէջ այդ ընդունակութիւնը եւ գիծը զարգացնելու ուղղութեամբ է, որ կեդրոնացուցած եմ ամբողջ ուշադրութիւնս, եւ այդ ճամբով կը ջանամ տալ ինչ որ կարելի է տալ մէկ ամսուան մէջ:

Եգոր Բուլիչեւը հոգեբանական թատերախաղ մըն է: Այստեղ գոյութիւն չունին արտաքին դէպքեր: Ծանրութեան կեդրոնն այստեղ պահուած է ներքին հոգեբանական երեւոյթներու ետեւ, գործող անձերու յարաբերութեան եւ հոգեկան կապերու մէջ: Այստեղ էականը խօսքերուն ետեւը եղածին մէջն է, եւ ոչ թէ ուղղակի խօսքերուն մէջ: Այստեղ կարեւոր են «ենթաբնագրերը»: Հետեւաբար դերասաններուն խաղը պէտք է ըլլայ զուսպ, երբեմն միայն այդ զսպումով ամբարուած զգացումները կը քանդեն պատնէշները՝ սաստկօրէն դրսեւորելու համար հանդոյցին լուծումը: Պէտք է նկատել, որ գործող անձերու հոգեբանութիւնը, անոնց ներքին կապերն ու յարաբերութիւնները, հոգեբանական հակադրութիւնները, այս բոլորը կը ձեւացնեն ընկերային մեծ երեւոյթներու արտացոլումը, որ կը կազմուի Բուլիչեւի տան շուրջ: Ոչ մէկ դերասան կրնայ ճիշդ պատկերացնել տիպարը, ցոյց տալ դերին հոգեբանական ճիշդ պատկերը, եթէ չի զգար իր ներքին կեանքի պայմանաւորումը Բուլիչեւի տանը մէջ կատարուածին հետ»:

Իբրեւ ծանօթութիւն աւելցնենք թէ Զախաւա բեմադրիչն է Վախտանգովի թատրոնին, Մոսկուա:

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

Նորագոյն Պատմութեան Ընկերութիւնը մրցում մը բացած էր անցեալ տարի, նոյեմբեր 1ին: Աւարտեցաւ 1 փետրուարին:

Այս մրցումին կրնային մասնակցիլ այն երիտասարդները միայն, որոնք երեսունէն պակաս տարիք ունէին: Եւ կ'ուսանէին համալսարանի մը մէջ: Պայման էր նաեւ Եւրոպացի ըլլալ: Ահա նիւթը.— Համալսարանական երիտասարդութիւնը ի՞նչպէս կրնայ նպաստել ամբողջ աշխարհի մէջ Միացեալ — Նահանգներու կազմութեան:

Հասած են 400 պատասխաններ, ստորագրուած 91 համալսարաններու ուսանողներու կողմէ, Եւրոպայի 26 երկիրներէն:

Պատասխանները քննելու պաշտօնը յանձնուած է ծանօթ դէմքերու,— յիշենք Այնշթայն, լորտ Րոպըրթ Սէսիլ, փրոֆ. Մըրր, Էմիլ Պորէլ եւ ուրիշներ:

Ցառաջիկայ ամսուան սկիզբը, Սորպոնի մէջ պիտի վարձատրուին անոնք որ, իրենց տեսակէտներուն ինքնատպութեամբ, շահած են մրցանակները, Ա. 300, Բ. 200, Գ. 100 տոլար:

Հասած պատասխանները, մեծ մասամբ, համաձայն են եւ կը հաւատան համաշխարհային Միացեալ — Նահանգներու կազմութեան: Եւ շատեր կը պահանջեն, որ համաշխարհային Միացեալ — Նահանգներու մայրաքաղաքն ըլլայ Փարիզը: Եւ հասնելու համար այդ երազին, կը թելադրեն հիմնել միջազգային համալսարան մը, որ պիտի տար տիեզերական եւ ընդհանրական ոգիով սնած պետական նոր դէմքեր, ընդունակ ոչ միայն համեբաշխելու, այլ եւ լուծելու համաշխարհային խնդիրները: Արդարեւ, դիտել կուտան այդ երիտասարդները, համաշխարհային խաղաղութեան միակ խոչընդոտը կը կազմեն այն ներկայացուցիչները, որոնք միջազգային տիեզերական հաստատութիւն մը կ'ուզեն հիմնել իրենց մտածելու ազգային եւ հակադիր եղանակներով:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Երեւան, Գրողներու Տան մէջ, վերջերս տեղի ունեցան քանի մը կարեւոր զասախօսութիւններ.— Ս. Զօրեան՝ Ի՞նչպէս եմ գրում ես: Հ. Գիւլիքեօխվաեան՝ Մարքս եւ Արուեստը:

⁂ Ակսէլ Բակունց, Նայիրի Զարեան եւ Դ. Դէմիրճեան չարժանկարի գործեր գրեցին եւ յանձնեցին չարժանկարի ընկերութեան:

⁂ Սերոբէ Լեւոնեան հայկական պարերու երեկոյ մը կազմակերպած էր մայիս ամսուն սկիզբը, մշակոյթի Տան մէջ:

⁂ Արփեան փողոցին վրայ հիմը դրուեցաւ սինէմա-թատրոնի մը, որ պիտի ունենայ 2 սրահ, 1500 աթոռով:

⁂ Երաժիշտ Ցարօ Ստեփանեան կը պատրաստէ օփերա մը Քաջ Նազար: Առաջին արարը արդէն լրացած է:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»ը

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

—·—

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Շատերը արհեստաւորներ եւ կամ վաճառականներ էին, կ'երթային մինչեւ Տիգրանակերտ եւ Խարբերդ, գործ փնտռելու, ապրուստ ճարելու համար:

Անտանելի էր այդ կեանքը, որովհետեւ ծոյլ եւ աւազակ Քիւրտը կ'երթար բարեկամաբար կ'ուտէր, կը յափրանար, գիշերն ալ կ'երթար գողութիւն ընելու:

Մէկ խօսքով, այդ երկու գիւղերը, Սրին եւ Պաղին, Քիւրտերու կթան կովերն էին: Աւազակները երբեմն կը յանդգնէին գեղանի հայուհիներ առեւանգել, որ յետոյ կը վերջանար աւելինահեղութեամբ: Քիւրտերուն համահաւասար Հայերն ալ քաջ եւ անվախ էին: Անհանդուրժելի էր այս չարքաշ կեանքը: Քարէ քար կը զարնուէին պատառ մը հաց ճարելու, մինչեւ որ տեղի ունեցաւ առաջին գաղթը դէպի Ամերիկա:

Շատ հաւանական է որ հաւս չհանդուրժելով այսպիսի դժնդակ կացութեան, կորսնցնելով տուն տեղ, հօտ, ստացուածք, ամէն ինչ, 25 տարեկանին խոյս կուտայ եւ կուգայ կը հաստատուի հոս, ամուսնանալով գիւղին ամէնէն հարուստին՝ Պաղտենց տան մէկ աղջկան հետ: Հաւս շատ կը սիրուի իր աներանց կողմէ, ժամանակ մը, կը մնայ, կը գործէ ընտանիքին հետ միասին եւ յետոյ անոնց աջակցութեամբ իր սեփական խրճիթը կ'ունենայ: Բայց դարձեալ աղքատ կը կոչուի, քանի որ աներանց որդեգիրն է եւ անոնց շնորհիւ կ'ապրի: Ցակոբ ունենալով լեռնաբնակներու յատուկ կորով եւ քաջութիւն, կ'արժանանայ գաշտի եւ գութանի ժողովուրդի յարգանքին:

Այս յաղթանդամ մարդը կ'ունենայ չորս մանչ զաւակներ որոնք յետոյ պիտի փայլէին քաջութեամբ:

Ցակոբ իր չորս զաւակները եւ ընտանիքը ապրեցնելու համար զուլ ու զադար չունենար: Աներանց տան մէջ կը ծառայէ, երբեմն գիւղին հօտը եւ նախիրը կ'արածէ, երբեմն հոս հոն ծառայութեան կը մտնէ, մինչեւ որ զաւակները չափահաս կ'ըլլան: Ամառը հունձքի ժամանակ չորս տղաքները բարկ արեւուն տակ, բոպիկ ոտքով չոր խողաններուն մէջ հնձւորներուն մանգաղներէն թափուած ցորենի հասկերը կը հաւաքեն եւ «հասկահաւաք» (պաշար) կը կոչուին այս աշխատանքով: Հայաստանի գիւղերուն մէջ ընդհանուր օրէնք է այս որ ամէն հնձւոր իր ետեւ կ'ունենայ չքաւոր ընտանիքներու զաւակները: Հունձք եւ բերք չունեցող ընտանիքները նաեւ դաշտի աշխատանքի եւ կալերու մէջ գործելու կը կոչուին: Ասոնք «ճիլճլեկ»ներ են, սեփական մշակելի հող չունեցողներ:

Այսպէս մեր գերդաստանին նահապետը կ'աշխատի հոս հոն, եւ փոքրերը՝ Երանոս, Սարգիս, Մկրտիչ եւ Աստուր իրենց ոտքերուն բոկիկ կապած «պաշար» կ'ըլլան, ապրելու համար: Մայրը խնայողութեան համար մէկ մէկ կլկըլ կամ կորեկ հացով դաշտ կը ղրկէ զաւակները: Երբեք դժգոհ չէ որ հարուստ տան մը աղջիկը ըլլալով, իր տան մէջ ծառայ օտարականի մը հետ ամուսնանալով, ինքզինք թշուառութեան եւ աղքատութեան մատնեց:

Անշուշտ թշուառութեան մէջ կը կսկծար, երբ զաւակները չոր ու ցամաք հացով, կէս կուշտ կէս անօթի գործի կը ղրկէր: Եղած է պարագաներ երբ փոքրիկները անօթութենէն կլկըլ հաց մը գողնալու հարկադրուած են: Իսկ մայրը կը խորհէր միջոցներ հացը պահելու համար, որպէսզի չկարենան գողնալ կամ առնել: Այսպէս, հակայ հողէ կարասներու մէջ կը ձգէ որ կարելի չըլլայ հասնիլ: Սակայն Սարգիս չի կրնար հանդուրժել անօթութեան: Եղբայրները կը հաւաքէ միջոց մը գտնելու, որպէսզի կարասէն հանեն հացը, բայց ինչպէ՞ս, իրենք փոքր են եւ կարասը խորունկ, հորի նման: Սարգիս բարակ երկայն ձող մը կ'առնէ, ծայրը կը սրէ սուր հերիւնի նման, կը զարնէ եւ հացերը վեր կը հանէ ···

Այս թշուառութեան մէջ զաւակները կը մեծնան, գործի մարդ կ'ըլլան: Չորս առոյգ տղաքներ, հայր մը եւ մայր մը ձեռք ձեռքի տուած կ'աշխատին, կը խնայեն, կ'ունենան ուրիշներու նման հօտ, արջառ, տունտեղ եւայլն: Անոնք հողեր կը գնեն, այգիներ կը տնկեն: Մինչեւ այդ օր Թիլ գիւղին մէջ ոչ ոք սեփականութիւն ունէր, բոլոր հողերը աւատական պէկերուն կը պատկանէին, իւրաքանչիւր պէկ կամ աղա եօթ ութ, մինչեւ տասը գիւղերու հողատէրն է:

Իսկ պապս, հաւս չի գիտցուիր ինչ ճարպիկութեամբ կամ դիւանագիտութեամբ կրցած են անթիւ հողեր գնել պէկերէն, տիրանալ ջաղացքի, հանքի, կալուածներու եւայլն: Կ'ունենան հազարաւոր ոչխարներ եւայծեր, բայց արածեցնելու համար խիստ նեղութիւն կը քաշեն, զրկուած՝ արօտատեղիներէ:

Մեզի կը պատմէին թէ Սուլթան Ազիզի թագաւորութեան առաջին տարիներուն զաւանները այցի կ'ելլէ մինչեւ արեւելք, ուսումնասիրելու համար երկիրը եւ ժողովուրդը: Զմրան կատաղի օր մը, դէպի Օչին՝ շատ հին դարերու հողերու տակ թաղուած աւերակ քաղաքի մը այցելութեան առթիւ, կը հասնի Թիլ գիւղը որ Բալուի հարաւ արեւելեան կողմը կ'իյնայ, երեք ժամ հեռաւորութեամբ:

Երբ կը հասնի այս գիւղը, գիշեր ըլլալով իր հետեւորդներուն հետ, կ'իջեւանի առաջին տունը, որ մեր գերդաստանին կը պատկանէր, կոկիկ եւ վայելուչ: (Մինչեւ այդ մեր գերդաստանը Քասիկեան կը կոչուէր, հաւս մականունով): Հաւս արդէն ծերացած էր և չորս որդիները ամուսնացած՝ բազմանդամ ընտանիք մը կը կազմէին: Առտուն երբ Սուլթան Ազիզ կը ճամբայ պիտի ելլէր, երթալու համար Օչին, այնչափ ձիւն տեղացած էր որ կարելի չէր քայլ առնել: Ճանապարհը լեռնային ըլլալով այդ օրն ալ կը մնան հոն: Սակայն հաւս միջոց մը կը խորհի, օգնելու համար այս ճամբորդութեան: Որդիներուն կը պատուիրէ որ ամբողջ հօտը դուրս քշեն, ոչխար, այծ, որ հազարի կը հասնէր: Բոլորը իրենց առջեւ ձգած ճամբայ կը բանան, եւ ուղեւորները հանգիստ կը հասնին Օչին, որ զուտ քրտարնակ էր եւ կը գտնուի Պաղինի եւ Սրինի շրջակայքը: Սակայն մինչեւ հոն հասնելու համար ոչխարներուն կէսը կը կոտորուի, կը խեղդուին ձիւնին տակ:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Մելօն » խմբագրական սիւնակներու մէջ կը գրէ թէ կառավարութիւնը պէտք է սահմանէն դուրս հանէ Պ. Վենիզէլոսը, որպէս զի երկիրը խաղաղի եւ վերջ գտնէ անբնական վիճակը :

Զուգընթաց այս գրգռիչ հրատարակութիւններուն, նոյն թերթերը կ'արձարծեն հին դէպքեր, վեց գնդակահարուածներու լուսանկարները կը հրատարակեն, իրենց մոլեռանդ հետեւողները գրգռելու համար : Ընդդիմադիր թերթերը՝ եղած գրգռիչ հրատարակութիւններուն վրայ վարչապետին ուշադրութիւնը հրաւիրելով կը բաւականանան, միանգամայն աւելցնելով թէ կառավարական մամուլին ընթացքը կրնայ դուռ բանալ նոր արիւնահեղութիւններու եւ նոր տագնապներու :

Ընդդիմադիր քաղաքական շրջանակներ իրենց զարմանքը կը յայտնեն որ կառավարութիւնը չի խորհիր սանձ մը դնել կառավարական մամուլին :

« Էլլինիքի » վերջին թիւին մէջ աւելի առաջ երթալով, հետեւեալը գրած էր .

— « Եթէ Լիոնի կայարանին գնդակները եւ անցեալ օրուան ողբերգութիւնը չեն լուսաբանած Վենիզէլոսը ժողովուրդի բռնած դիրքի մասին, թող ոչ ոք չմեղադրէ, եթէ վաղը արիւնը ներկէ Աթէնքի փողոցները » :

⁂ Կառավարական թերթերը կը գրեն թէ վերջերս Կրետէէն Աթէնք եկած են 30 Կրետացիներ, որոնք կասկածելի նկատուած են իշխանութիւններու կողմէ : Կ'ըսուի թէ հարիւրէ աւելի Կրետացիներ ալ կը սպասուին այս օրերս : Վարչապետին հետ խորհրդակցելէ յետոյ, ներքին նախարար Պ. Ռալլիս հեռագրած է Կրետէի ընդհանուր կառավարիչին քննութիւն բանալ հաւաքական մեկնումներու մասին, եւ արգիլել, եթէ արդարացուցիչ պատճառներ չկան :

Միաժամանակ հրահանգ տրուած է Պիրէօնի նաւահանգիստի իշխանութիւններուն, խիստ քննութեան ենթարկել Կրետէէն եկողները :

⁂ Ընդհանուր դատախազ Պ. Փափաթանասիու հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ .

— « Միայն մէկ յայտարարութիւն կրնամ ընել : Բոլոր թերթերը մամուլի օրէնքը ոտքի տակ առնելով, ստայօդ տեղեկութիւններ հրատարակեցին : Այս պատճառով բոլորը դատի քաշած եմ : Դատը տեղի պիտի ունենայ յունիս 19ին :

Կը հաւաստուի թէ դատախազութիւնը դատի տուած է « Էլլինիքի » թերթը, որ մահափորձին յաջորդ օրը ցաւ յայտնած էր որ Պ. Վենիզէլոս սպաննուած չէ : Թերթերու անհիմն լուրերու հետեւանքները կանխելու համար, վարչապետ Պ. Ցալտարիսի հաւանութեամբ, դատական նախարարը կարգադրութիւններ պիտի ընէ, որպէսզի ամէն օր պաշտօնական զեկոյցներ հրատարակուին քննութեանց արդիւնքի մասին :

ՇՈՒՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՉԵՆ ...

Սելանիկի «Թախիտրոմոս» թերթը կը գրէ .—

Պ. Քօնտիլիս միայն տասը սպանական բառ արտասանեց մահափորձը չահագործողներուն դէմ : Հազիւ թէ ցոյց տուինք մեր ակռաները ու տակաւին ճանկերնիս չբարձրացուցինք, բայց ահա սառեցան մեր հակառակորդները : Ընդդիմադիր հոսանքին զեկոյցները այլ եւս խուճեմ չեն եւ կիրքերը հանդարտեցնելու բնոյթը ունին : Մեր հակառակորդները լքեցին անմիջապէս իրենց յարձակողական թաքթիքը, որպէսզի հիմա մերինը սկսի : Այսքան է անոնց յանդգնութիւնը : Այսքան է անոնց ուժը : Կը հաչեն միս—մինակ, երբ մա'րդ ուշադրութիւն չի դարձներ իրենց : Առաջին «հօ՛շթ»ին, արդէն, շուներու պէս կը փախին, պոչերը ոտքերուն մէջ առած եւ անմիջապէս որ առաջին փայտը ուտեն, այս անգամ պիտի հաչեն սաստիկ, լալու համար սակայն եւ ոչ թէ սպառնալու : Առանկ շուները աւելի խել անարժան են :

Հազարաւոր օձեր կ'արշաւեն բրխական գիւղ մը, ՓԱԽՑՆԵԼՈՎ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ

Հազարաւոր օձեր յարձակեցան Մերսինի Բուզուճուքէլ գիւղին վրայ, մտնելով տուները, ախոռները եւ բոլոր բնակելի վայրերը : Գիւղացիները ահ ու սարսափի մատնուած՝ լուր տուին կառավարութեան : Շատեր խայթուելով մեռան : Շրջակայ գիւղերէն հասած ոստիկանները չկրցան որ եւ է բան ընել : Գիւղացիները ճարահատ փախան դաշտերը, քանի մը քիլոմեթր հեռու, սպասելով որ օձերը բարեհաճին իրենց եկած տեղը վերադառնալ :

Վերջերս թրքական առեւտուրը զարգացնելու համար առաջարկուեցաւ ուժ տալ օձերու արտածման :

Ահա օձերը ինքնաբերաբար եկեր են գիւղ, եւ անշուշտ ճամբան պիտի շարունակեն մինչեւ քաղաք, պատրաստ՝ արտածուելու :

Ինչո՞ւ կը փախչին ...

31 ՔԻԼՕ ԱՓԻՈՆ ԲՌՆՈՒԱԾ

Պոլսէն Մարսէյլ հասած առեն, խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ Մէսաժըրիի « Անկքոր » շոգենաւին մէջ եւ երեւան հանուեցաւ 31 քիլօ ափիոն, որ պահուած էր Գ. կարգի խցիկի մը մէջ : Ձերբակալուեցաւ Աննամցի նաւաստի մը, որ խոստովանեցաւ թէ գնած էր Պոլսէն : Միւս մեղսակիցներն ալ կը փնտռուին :

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ

1.— ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատուն .... 51, Rue Monsieur-le-Prince:
2.— ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ .... 7, Boulevard Saint-Michel-ի դիմացի քէօշկը
3.— ՕՏԷՈՆ .... 5, Carrefour de l'Odéon
4.— ՔԱՏԷ .... Մէթրօ Քատէյի մուտքի քէօշկը
5.— ՄՈՆՄԱՐԹՐ .... 59, Fbg. Montmartre-ի դիմացի քէօշկը
6.— ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹ .... Մէթրօյին դիմացի քէօշկը
7.— ՌԷՊԷՎԱԼ .... 92, Rue Rébéval
8.— ՊԷԼՎԻԼ .... 19, » de Belleville
9.— ՓԱԼԻՔԱՕ .... 3, » Palikao
10.— ՍԷՆ - ԼԱԶԱՐ .... Քաֆէ Թէրմինիւսի անկիւնի քէօշկը

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆ

1.— ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ .... Գրավաճառ l'Ecriture· 3, Boul. Galliéni
2.— ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՐ .... Գրավաճառ Օֆէնիա, Փլաս Նասիօնալ:

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերը այսօր կիրակի իրիկուան ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի ընկերական ժողովը այսօր կիրակի իրիկուան ժամը 5.30ին ընկեր Սիմոն Գալուստեանի բնակարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր-Սերոբ» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պառ. Միութեան Գրադարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Զեկոյց՝ Ներկայացուցչական ժողովի:

Դաշտահանդէս Տեսինի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
23 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:
կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ յուլիս 30ին:
կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ « ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ » ՄԻՈՒԹԵԱՆ
նորակառոյց Գրադարանը բաց է ամէն Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 6էն մինչեւ 7·30: Իսկ Կիրակի օրերը ամբողջ օրը: Դիմել՝ Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 43 բիւ Մատամ Քիւրի, Պանեօ:

ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ե· ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ յուլիս 9 եւ 16ին Անիէռի մէջ, 22 Rue des Bas, « Թէնիս Վոլթէր »ի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի : Մասնակցելու համար դիմել կազմակերպիչ Յանձնախումբի ղանձապահ Պ. Ժ. Ֆրէնկեանի 56 Rue Lafayette, Paris.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարսանճագցի Տիկին Պայծառ, հօր անուն Յովհաննէս, մօր անուն Մարգրիտ, եղբայրները՝ Խօսրով եւ Ճիւան : Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եւ Զարսանճագի Հայր. միութենէն իր հասցէն հաղորդել Խաչիկ Յովհաննէսեանի, Grand Pins 35, St. Loup, Marseille.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԶԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒՆԻՍ 1933

20 Juin 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2218

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

« ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ »

Օտար հորիզոնների տակ նետուած Հայկական Սփիւռքին սպառնացող վտանգի մասին վայնասուն է բարձրանում ամէն կողմից:

Կատարեալ ահազանգ:

Արդարեւ, օտարութիւնը ամենակուլ վիշապի պէս երախը բացած, ամէն օր լափում է մեր ցեղի անպաշտպան բեկորները մեր ապշահար աչքերի առջեւ: Հանդէսների յաճախորդների բազմութիւնով չխաբուինք. նրանցից դուրս մեծ ու սրտաբեկիչ աւերածկայ, ժամ առ ժամ աւելի սպառնական, վտանգի ծածուկ, աննկատելի:

Գիտակցո՞ւմ ենք արդեօք, որ ահեղ մի վտանգ է այս ոչ միայն եօթ-հարիւր հազարնոց հայրենազրաւ հայ ժողովուրդին, այլ եւ Արաքսի ափերին թառած մեր մայր հայրենիքին, որի գոյութեան ու յարատեւումի առաջին պայմանը վտարանդի հայութեան ներգաղթն է, աւելի կամ պակաս մօտիկ ժամանակներում:

Վա՜յ այն ժողովուրդին, որ թշնամիներով շրջապատուած և նորհիւ ղանդուածային գաղթերի նուազած՝ վերջ ի վերջոյ արհամարհելի քանակի է հասնում: Մենք այսօր ապրում ենք այդ ծանր փորձութիւնը: Հայկական հարց, հայ ժողովուրդի ապագայ, ազատ ու անկախ Հայաստան այսօր ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ զուրց թուական խնդիր: Մայր երկրի եւ գաղութների կապը մեր պայմաններում ո՛չ միայն բարոյական ու նիւթական պիտի լինի, այլեւ ֆիզիքական: Ուրիշ խօսքով, մեր թուական աւերածը պէտք է դարմանուի: Մեր քաղաքական արդի կացութեան մէջ ցեղի համրանքի աճումը մեծագոյն իմաստութիւնն է եւ ամէնէն զգաստ գիւանագիտութիւնը:

Եւ ահա թէ ինչու, ով որ մի հայ երախայ է փրկում օտարացումի, այլասերումի ճիրաններից, նա կերտում է հայութեան ապագան, նրա զօրութեան ամրոցին մի քար դնելով: Կրթական եւ այլ ազգապահ հաստատութիւններով, գաղափարական քարոզ-յորդորներով անաղարտ պահպանել արտասահմանի մեր ցաք ու ցրիւ զանգուածների ցեղային նկարագիրը՝ կը նշանակէ մեծագոյն ծառայութիւնը մատուցանել միաժամանակ մեր մայր հայրենիքին: Հայաստանի արդի վարիչների գործերի լաւագոյնը ինձ համար մեր եօթ հազարի ներգաղթն էր: Եօթ հազարը սակայն գաղափարի խորհրդանշող թիւ է միայն, եթէ չպիտի յարատեւի ու չբարձրանայ 700 հազարի, որպէսզի հայրենիքն անխոցելի դառնայ: Ու մինչ այդ, մեր Սփիւռքի ազգապահութիւնը մեծագոյն հայրենական գործն է: Երէկի մեր պարտութեան, ինչպէս եւ վաղուայ մեր հնարաւոր յաղթանակի գաղտնիքը մեր ձեռքին է:

Երբ ցաւը համազգային է, ապա եւ դարմանը իրական լինելու համար պէտք է համազգային լինի: Սոսկ ոգին ու կոծը անվայել է կենսունակ, ուշիմ մի ժողովրդի. մեր փառաւոր անցեալը, մեր իրաւունքի մեծութիւնն ու մեր դատի արդարութիւնը զօրավիգ ու յենարան պիտի լինին մեր ցեղային գործօն զգաստութեան ու արիութեան:

×

Գրում եմ այս տողերը, արտասահմանի հայ հանրութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար Եգիպտոսում ծնունդ առած «Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկերութեան» վրայ, որ նպատակ է դրել իրագործել վերեւ յիշուած գաղափարները: Արդարեւ, իր ընդարձակ, լուսամիտ ու հայրենաշունչ ծրագիրը ընդգրկում է ազգային Մշակոյթի, քաղաքակրթութեան, դաստիարակութեան բոլոր մարզերն ու բոլոր բաժինները: Երկար կը լինէր մի առ մի թուել այստեղ. բաւական է ասել, որ նախատեսուած է ամէն ինչ որ կարող է փրկել հայութիւնը օտարացումից եւ սատարել նրա ցեղային զարթումին:

Եւ իրաւամբ իր անունն ու ոգին Համազգային է: Ուրիշ խօսքով, արտասահմանեան բոլոր հայ կամքերի, հայ մտածումների, հայ զգացումների միահամուռ գրոհը ընդդէմ ցեղի գոյութեան սպառնացող վտանգին եւ ի սէր մայր հայրենիքի զօրացումին ու բարգաւաճումին:

Գործի մեծութեան ու սրբութեան առջեւ պէտք է պատկառանքով տեղի տան անձնական կամ կուսակցական նախասիրութիւնները, կանխակալ դէշ մտածումներն ու անհաշտ, տնաքանդ ոգին:

Դաժան օրերի ենք աշխարհի հետ դէմ դիմաց: Մեծ ու փոքր ազգերի ցուցահանած օտարամերժ, անողորմ եսասիրութիւնը բոլոր հորիզոնների տակ անդթօրէն ծանրանում է մեր փխրուն ուսերին, իբր եղբայրական ձեռքի, բազկի հրամայական պէտք ունինք, իբր սդմուելու, թեւ ու թիկունք դառնալու անհրաժեշտ, կենսական հարկադրանք կայ այս բախտորոշ ու անողորմ օրերին: Վա՜յ նրան, ով ոտքի տակ մնաց՝ կը տրորեն ու կ'անցնին:

Ժամանակ է վերջապէս, սրբազան ճակատ կազմել Հայ Հայրենիքի ու Հայ ցեղի փրկութեան համար:

«Համազգային»ը պէտք է դարձնել համազգային ճիգերի իրական ու շքեղ խտացումը:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՕԴԱՆԱՒԻ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Կիրակի օր օդանաւ մը փորձեր կատարած ատեն, 200-300 մէթր բարձրութենէ մը ինկաւ օդակայանին վրայ, ուր պատսպարուած էր մեծ բազմութիւն մը, անձրեւի պատճառով: Օդանաւորդը վայրկենապէս մեռաւ: Բազմութեան հոգի վիրաւորուած ըլլալով, 25ը անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցան: Վիրաւորներէն մէկը մեռաւ: Զօրավար Կոյլ, որ օդնութեան փութացած էր արկածեալի մը, ծանր այրուածքներ ստացաւ ձեռքերէն: Օդանաւային նախարարը Նանսի գնաց:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ճառերէն յետոյ՝ ծրագիրները

Ֆրանսական ծրագիր արտադրութեանց կազմակերպութեան մասին

Շաբաթ եւ կիրակի օրերը ո՛ր եւ է նիստ չգումարեցին ոչ խորհրդաժողովը, ոչ ալ յանձնաժողովները, այլ զանազան բանակցութիւններ կատարուեցան հրատապ հարցերու մասին:

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը կազմեց յուշագիր մը, որ կ'ըսէ թէ տագնապին ազդու դարմաններէն մէկն է արտադրութեան կազմակերպումը: Պատուիրակութիւնը չի ժխտեր մաքսատուրքերու կրճատման անհրաժեշտութիւնը, բայց դիտել կու տայ թէ կարելի չէ վերակազմել աշխարհի տնտեսութիւնը, առանց վերջ տալու արտադրութեան անիշխանական վիճակին: Յուշագիրը իր առաջին մասին մէջ կ'ըսէ թէ ճարտարարուեստական եւ հողագործական նախանիւթերու անհաւասարակշռութիւնն է տագնապին բուն պատճառը, քանի որ գիներու անկումը աշխարհի ժողովուրդին երկու երրորդը կը զրկէ գնելու կարողութենէն: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է չակել խնդրանքն ու մատուցումը, կազմակերպելով արտադրութիւնը եւ հրապարակները: Հետեւաբար, կ'առաջարկէ համաձայնութիւններ կնքել գոնէ կարգ մը արտադրութեանց մասին: Այդպիսի համաձայնութեանց շնորհիւ,

1. Պիտի աւելնայ բազմաթիւ արտադրիչներու գնելու կարողութիւնը, ինչ որ շահաստաններ պիտի ապահովէ ճարտարարուեստներուն եւ հետեւաբար աշխատանքի ասպարէզ պիտի բանայ գործազուրկներուն:

2. Այսպէս վերահաստատելով արտադրողներուն գնելու կարողութիւնը, անոնց միջոց պիտի ընծայուի վճարելու իրենց պարտքերը: Հետեւաբար պիտի վերահաստատուին վարկը եւ վստահութիւնը:

3. Այս համաձայնութեանց շնորհիւ, կառավարութիւնները պիտի կրնան ջնջել առեւտուրի խոչընդոտները, որովհետեւ ընդհանուր բարգաւաճում յառաջ գալով, այնքան անհրաժեշտ չպիտի դառնայ ազգային հրապարակին պաշտպանութիւնը:

Ամերիկեան ծրագիր՝ մաքսատուրքերը սահմանափակելու համար

Իսկ ամերիկեան պատուիրակութիւնը տնտեսական յանձնաժողովին ներկայացուց բանաձեւ մը, որ կը պարունակէ հետեւեալ առաջարկները.—

1. Կրճատել մաքսային սակացոյցները, բազմակողմանի համաձայնութիւններով:

2. Նոյն ատենով մեղմացնել այն բոլոր սեղմումները որ կը սահմանափակեն ապրանքներու մուտքը՝ երկրի մը մէջ:

3. Արդար չափի մը վերածել բաժնեցուցակի դրութիւնը (քոնթէնժանթըման):

Առաջարկուած բազմակողմանի համաձայնութիւնները պիտի գործադրուին եւ պարտաւորիչ պիտի դառնան միայն այն ատեն, երբ վաւերացուին 1932ի համաշխարհային վաճառականութեան հրիւրին 50ը ներկայացնող պետութեանց կողմէ:

Պատուիրակութիւնը կ'առաջարկէ Լոնտոնի խորհրդաժողովէն անդին երկարաձգել մաքսային զինադուլը, այնքան ատեն որ կարելի ըլլայ գործնական միջոցներ ձեռք առնել, միջազգային վաճառականութիւնը կանոնաւորելու համար: Յետոյ, կ'առաջարկէ բազմակողմանի համաձայնութեանց հետ կնքել նաեւ երկկողմանի համաձայնութիւններ, եթէ անհրաժեշտ կը համարուի, ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի սկզբունքին վրայ:

Ամերիկա կը ձգձգէ դրամներու ամրացման ծրագիրը

Ինչպէս գրած էինք, Լոնտոնի անգլիական, ֆրանսական եւ ամերիկեան մասնագէտները ծրագիր մը պատրաստած էին, ստերլինի եւ տոլարի ամրացման մասին: Այս ծրագիրը շաբաթ օր ղրկուեցաւ նախագահ Ռուզվէլթի, այն յոյսով թէ անմիջապէս պիտի վաւերացնէ: Կիրակի օր լուր եկաւ թէ նախագահը անընդունելի կը համարէ այդ ծրագիրը: Իսկ յետոյ ճշդուեցաւ թէ մերժումը վերջնական չէ, այլ նախագահը կարգ մը բարեփոխումներ պիտի առաջարկէ:

Այս լուրը դէշ տպաւորութիւն գործեց խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ, մանաւանդ որ, անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները համաձայն են մշակուած ծրագրին:

Գերմանիա ետ առաւ իր յուշագիրը

Գերմանական պատուիրակութիւնը ետ առաւ ազգ. տնտեսութեան նախարար Պ. Հիւկէնպէրկի մատուցած յուշագիրը, որ գաղթային կայսրութիւն մը կը պահանջէր Ափրիկէի մէջ եւ հողեր՝ Եւրոպայի մէջ, գաղթականներ տեղաւորելու համար:

Այս ձեռնարկը ծանր տպաւորութիւն գործած ըլլալով, պատուիրակութիւնը յայտնեց թէ եղածը թիւրիմացութիւն է, թէ աւելի վերջը պիտի ներկայացուէր, եւն.: Հիւկէնպէրկ յուշագիրը ետ առնելէ յետոյ, վերադարձաւ Պերլին: Կ'ըսուի թէ պիտի հրաժարի:

Ծրագրին եւրոպական մասը ուղղուած է Ռուսաստանի եւ ուրիշ սահմանակից երկիրներու դէմ: Այս առթիւ Պ. Լիթվինով կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ, զարմանք յայտնելով Գերմանիոյ դիտումներուն դէմ: Գերմանական թերթերը ստիպուած են լուսաբանութիւններ տալ, մեղմացնելու համար յառաջ եկած տխուր տպաւորութիւնը:

Պատերազմական պարտքերու քննութիւնը

ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Ամերիկեան կառավարութիւնը ծանուցագիր մը հրատարակեց, իբրեւ պատասխան Ֆրանսայի ծանուցագրին՝ պատերազմական պարտքերու մասին: Ջէկոյզը կ'ըսէ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը չէ յարգած իր յանձնառութիւնը յունիս 15ի պարտքը ամբողջովին կամ մասամբ վճարելու համար: Այս առթիւ, ուշադրութեան կը յանձնէ այն խնդիրները որ մէջտեղ դրուեցան, երբ Ֆրանսա չվճարեց նաեւ 1932 դեկտ. 15ի վճարումը, խնդիրներ որոնք ոչ լուծուած են, ոչ ալ վճարանութեան ենթարկուած:

Ջէկոյցը ստորագրած է ելմտական նախարարին փոխանորդը, նախագահ Ռուզվէլթի հետ խորհրդակցելէ յետոյ:

Պ. Ռուզվէլթ չուզեր բրտօրէն մերժել ֆրանսական որ եւ է առաջարկ, բայց կը սպասէ որ, նոր բանակցութիւններէ առաջ, Ֆրանսա ալ վճարումներ կատարէ, ինչպէս ըրին միւս պետութիւնները: Այսպէս, նախ պարտաւոր է ամբողջութեամբ վճարել դեկտ. 15ի գումարը, 19 միլիոն տոլար եւ առհաշիւ վճարում մը կատարել յունիս 15ի գումարին վրայ: Այս պայմանները յարգելէ յետոյ, հաւանական է որ բանակցութիւններ կատարուին յուլիսի վերջերը:

Ամերիկա միեւնոյն պատասխանը տուած է նաեւ Լեհաստանի եւ Պելճիոյ, իսկ Իտալիոյ ուղղած պատասխանին մէջ կ'ըսէ թէ ստացած է մէկ միլիոնի թերհաշիւը եւ պատրաստ է բանակցութեան մտնելու, պարտքերու խնդրին ամբողջական քննութեան համար:

ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

Մարսէյլէն հասած հեռագրէ մը ցաւով կ'իմանանք մահը ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆԻ: Թաղումը կը կատարուի այսօր, երեքշաբթի:

Ողբացեալ ընկերը երկար տարիներ ծառայած է կուսակցութեան շարքերուն մէջ, միշտ վառ պահելով իր հաւատքն ու կորովը, թէեւ տարիքը կը մօտենար 60ի: Պատասխանատու պաշտօններ վարած է Խարբերդի եւ Սուրիոյ մէջ: Երկար ատեն եղած է նաեւ անդամ՝ Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. կոմիտէին: Մարսէյլի մէջ, տարիներով մասնակցած է ազգային կեանքին, իբրեւ երեսփոխան, անդամ Ազգ. վարչութեան եւն.:

Յայտնելով մեր վշտակցութիւնը՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն, կը սպասենք իր ամբողջական կենսագրութեան:

ՈՒՐԻՇ ԸՆԿԵՐ ՄԸՆ ԱԼ ԱՆՋՆԱՑԱՒ

«Հայրենիք»ի յունիս 6 թիւէն կը տեղեկանանք թէ մայիս 15ին տարաժամ կերպով անձնասպան եղած է ընկ. Արփիար Պօղոսեան, Էքրընի մէջ: 45 տարեկան էր եւ հիւանդ՝ երկար տարիներէ ի վեր: Անձնասպանութիւնը կը վերագրուի առողջութեան քայքայման: Ծնած էր Մուշի Թիլ գիւղը եւ վարած է փառաւոր պաշտօններ: 1901ին եղած է յեղափոխական սուրհանդակ՝ նախ Մուշի եւ ապա Վանի մէջ: Ինքն էր կապը քոմիտէի Մ.ի հետ, համաձայն Ռուբէնի յուշերուն: Սահմանադրութենէն յետոյ գաղթած էր Ամերիկա, ուր 1916ին մտաւ Հ. Յ. Դ. շարքերուն մէջ:

Սըվազ-Էրզրում երկաթուղին պիտի շինուի

ԹՐՔԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ԿՈՂՄԷ

Սըվազ – Էրզրում գծին շինութիւնը նուազուրդի դրուած եւ 9 միլիոն ոսկի պակասով ազգային խմբակի մը յանձնուած է: Այս խմբակը կազմուած է հետեւեալ չորս ընկերութիւններէն.— Եօլ վէ եափը, Նուրի պէյ, Հաթաս, Թահիր վէ Սալիհ պէյեր եւ Րաիֆ վէ Հուլուսի պէյեր:

Գծին շինութեան համար գործավարութիւնը 50 միլիոն ոսկի գին կարած էր, բայց նուազուրդի հետեւանքով յիշեալ խմբակը 41 միլիոն ոսկիով շինելու յանձնառու եղած է:

Շինութիւնները անմիջապէս պիտի սկսին: Արդէն իսկ ճարտարագէտներ ղրկուած են շինութեանց շրջանակը:

Մակեդոնական եղբայրասպանութիւնը

« Ո՛Վ ՈՐ ՍՊԱՆՆԵՑ, ԹՈՂ ԱՆ ԹԱՂԷ »

Մակեդոնական փոխադարձ ջարդը կը շարունակուի անընդհատ, խորապէս յուզելով հանրային կարծիքը: Այս վիճակը ոչ միայն կը խանգարէ ներքին անդորրութիւնը եւ կը վտանգէ անցորդներու կեանքը, այլեւ՝ կը վարկաբեկէ Պուլկարիան:

Կառավարութիւնը ի վիճակի չէ ազդու միջոցներ ձեռք առնելու: Ներքին նախարար Պ. Կիրկինով պատասխանելով եղած հարցումներուն, յայտարարեց.

— Ո՛վ որ դեղագիր մը ունի, թող առաջարկէ որ գործադրենք:

Չորեքշաբթի օր սպաննուած էր համայնավար Կրըլէվ: Թաղման առթիւ, տեղի ունեցաւ անսովոր դէպք մը: Փոխանակ գերեզմանատուն երթալու, յուղարկաւորութեան թափօրը ուղղուեցաւ դէպի Սօֆիայի ոստիկանութեան տեսչութեան շէնքը: Սպանեալին ազգականները եւ բարեկամները յայտարարեցին.

— Ո՛վ որ սպաննեց, թող ան կատարէ թաղումը:

Եւ դագաղը ձգելով հեռացան: Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ իր պաշտօնեաներուն միջոցաւ կատարել թաղումը:

⁂ Շաբաթ իրիկուն, Սօֆիայի մէջ սպաննուեցաւ համայնավար տպագրիչ Կամպէրէվ, երկու անծանօթներու կողմէ որոնք յաջողեցան փախչիլ: Զոհը գործօն աշխատակից մըն էր եւ քանի մը անգամ ձերբակալուած՝ ոսմբ կրելուն համար: Միեւնոյն գիշերը Ֆիլիպէի մէջ սպաննուեցաւ Միխայլովի կուսակիցներէն Աթանասով, երկու անծանօթներու կողմէ որոնք յաջողեցան փախչիլ: Զոհը թիկնապահն էր Աթանաս Միխայլովի, որ սպաննուեցաւ մէկ ամիս առաջ:

⁂ Այս սպանութեանց առթիւ, երկու նոր հարցապնդումներ եղան երեսփ. ժողովին մէջ, ընկերվարականներուն եւ Մակեդոնացիներուն կողմէ: Ամբողջ մամուլը խստօրէն կը քննադատէ ներքին նախարար Կիրկինովի յայտարարութիւնները, որոնք այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ նախարարը միտք չունի խիստ միջոցներ ձեռք առնելու: Զրոյց շրջեցաւ թէ նախարարը հրաժարական տուած է, բայց Պ. Կիրկինով ինք անձամբ հերքեց այդ լուրը, յայտարարելով թէ երբեք այդպիսի միտք չէ ունեցած եւ թէ անձնատուր չպիտի ըլլայ անոնց առջեւ որ սպանութիւններ կը կատարեն երկրին մէջ:

Թագաւորը առջի օր այցելեց վարչապետին, տեղեկանալու համար ձեռք առնուած միջոցներու մասին:

Ռումանիոյ Թուրքերը կը գաղթեն

Պուքրէշէն կը գրեն «Վագըթ»ի.— Տօպրուճայի հարաւային մասին խուռն բնակչութիւնը, որ դարերէ ի վեր Դանուբի այս եզերքները կը բնակի, սկսած է մեծ խումբերով Անատոլու գաղթել: Այս գաղթի միջոցին, անոնք իրենց ունեցածները, ագարակները, լուծքերն ու կենդանիները աճապարանքով եւ ո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՑԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԲԱՐԵԽՂՃՈՒԹԵԱՆ

Դ.

ԵՐԿՈՒ ՉԱՓ, ԵՐԿՈՒ ԿՇԻՌ

Շարունակե՞նք շարել Պ. Զօպանեանի երեւակայութեան գոհարները: Արժէ՞ ժամավաճառ լինել: Միեւնոյն է՝ Պ. Զօպանեանը այն մարդկանցից չէ, որին կարելի է տարհամոզել: Զօպանեանները դէպքերի եւ գործերի մասին ունին իրենց իւրայատուկ, ի յառաջագունէ կազմուած տեսակէտը, որ առհասարակ փոփոխական է, բայց միշտ ձեւաւորւում է ոչ թէ առարկայական փաստերի ազդեցութեան տակ, այլ ներքին, ենթակայական դրդիչներով՝ նայած թէ ի՞նչն է ձեռնտու օրուայ պայմանների համար:

Երէկ Զօպանեանները ուրիշ կերպ էին մտածում: Ծովից – ծով Հայաստանի ծրագիրը, օրինակ, նրանց համար հօյակապ ծրագիր էր, զմայլելի, հայ ազգային բաղձանքներին եւ կարողութիւններին բոլորովին համապատասխան: Այսօր նոյն այդ ծովից – ծով Հայաստանի պահանջը դարձել է հեղինակի առարկայ՝ «ահագնածաւալ Հայ պետութիւն», «ցնորական», «արտառոց ծրագիր»: Գոնէ բացատրէին՝ ինչո՞ւ երէկ արտառոց չէր, իսկ այսօր արդէն արտառոց է: Չէ՞ որ Զօպանեաններն էին եւ Զօպանեանի կուսակիցները եւ Ազգ. Պատուիրակութիւնը, որ ողի ի բոին պաշտպանում էին այդ «արտառոց ծրագիրը»: Ընդհակառակն, Հայաստանի այն ժամանակուայ վարիչները շատ աւելի իրատես էին: Նրանք բաւականանում էին մինչեւ Հայաստանի ռուսական եւ Թիւրքական մասերի կցումով, ելքով դէպի Սեւ Ծովը: Այդ իմաստով էլ Հայաստանի Խորհուրդը հրահանգ էր տուել Ա. Ահարոնեանին, որ միայն Պ. Զօպանեանի պէս մտածողների ճնշման տակ ստիպուած եղաւ յարել «արտառոց ծրագրին»:

Սակայն, այս հողի վրայ Պ. Զօպանեանի հետ խօսելը անիմաստ է: Նա քաղաքականութեան մէջ էլ բանաստեղծ է, իսկ բանաստեղծի հետ չեն վիճում: Բանաստեղծութիւնը կարելի է հաւանել, կամ մերժել՝ ըստ ճաշակի, բայց հանրային – քաղաքական գործի հիմք կարելի չէ ընդունել: Բանաստեղծները տրամադրութեան մարդիկ են, Պ. Զօպանեանի քաղաքական ըմբռնումներն էլ տրամադրութեան ըմբռնումներ են: Այդ հանգամանքով միայն կարելի է բացատրել, որ Հայաստանը երէկ Պ. Զօպանեանի համար «դէպքերու բերմամբ ծնած տկար ու խախուտ» Արարատեան հանրապետութիւն» էր, իսկ այսօր «միակ փրկութեան լաստը մեր ազգին ու մեր մշակոյթին համար»: Նոյն մտայնութեան արդիւնք է եւ այն փաստը, որ Պ. Զօպանեանը երէկ ոխերիմ թշնամի էր Հայաստանի իշխանութեան եւ այսօր էլ դեռ քէն ու ոխով, կոյր ատելութեամբ արտասանում նրա անունը, մինչ բոլշեւիկ իշխանութեան առջեւ ծնրադիր՝ խունկ է ծխում, գէթ բառերով, հաւատացեալի ջերմեռանդութեամբ: Երկու չափ ու երկու կշիռ. Զօպանեաններին յատուկ այս քաղաքական դաւանանքը ամէն քայլափոխին աչքի է զարնում Պ. Զօպանեանի յօդուածի մէջ:

Պ. Զօպանեանը լուսաւոր գոյներով է նկարագրում բոլշեւիկեան կարգերը Հայաստանում: Նրա տեսողութեան ամէն ինչ պատկերանում է «խանդավառիչ»: Եւ որպէս զի ուրիշների աչքին էլ փայլուն երեւայ, աշխատում է ամենասեւ ներկով ներկել անցեալը: Եւ իրօք Պ. Զօպանեանի գրչի տակից Ռուսահայոց անցեալը դուրս է գալիս ծայր աստիճանի յուսահատական:

1908ին էլ Պ. Զօպանեանը ճամբորդել է Կովկաս՝ դարձեալ կաթողիկոսական ընտրութեան համար: Կաթողիկոսութիւնը, երեւի, ճակատագրական դեր ունի Պ. Զօպանեանի կեանքում: Էջմիածնում նա այն ժամանակ մնացել է ընդամենը, 15 օր, «ձեռագիրներուն մէջ հետախուզութիւններ ընելու» համար, մի շաբաթ էլ Երեւան, բայց երեք – չորս ամիս մնացել է Թիֆլիս ու Բաքու: Եւ այդ ժամանակամիջոցին կատարելապէս համոզուել է, որ Ռուսահայերը կորստեան ճանապարհին են.— Հայերէն լեզուն անհետանում էր, մամուլում եւ դպրոցներում տարածւում էր հակակրօնական ոգին, Հայերը «քիչ ու ցուրտ յարաբերութիւն ունէին իրենց դրացի ցեղերուն հետ»: «Վրացոց հանդէպ արհամարհոտ էին», «Դաշնակցական տեռորներն ու յոխորտ սպառնալիքները» ծնունդ էին տուել հայ – թաթարական ընդհարումների, հայ գիւղերը խեղճ էին եւ յետամնաց. «Հայ ազգի մնացորդներ կային հոն, հայ հին կեանքի յիշատակներ – Էջմիածնի Մայր Տաճար, Արայի լեռ (sic), Տրդատայ Թախտ, Տրդատայ Դուռ, Հոփփսիմեանց Տաճար, Զուարթնոց եկեղեցոյ աւերակներ, Ս. Մեսրոպի գերեզման Օշականի մէջ — բայց «Հայաստան» մը չկար: Այսքան մռայլ էր Ռուսահայոց կացութիւնը՝ «անորմալ» եւ «պակասաւոր»:

Կարիք կա՞յ ասելու թէ Պ. Զօպանեանը այստեղ էլ չարաչար սխալւում է: Եթէ նա Հայաստանում եղած ժամանակը ձեռագիրներից եւ Արայի լեռից զատ հետաքրքրուէր նաեւ հայ իրականութեամբ եւ փոխանակ չորս ամիս Թիֆլիսի եւ Բաքուի հայ բուրժուազիայի հիւրասիրութիւնը վայելելու շրջէր Հայաստանի գաւառները, դիտէր, քննէր եւ ուսումնասիրէր, ի հարկէ, այդքան միակողմանի գաղափար չէր կազմի: Կամ գէթ այսօր, եթէ կարդար, օրինակի համար, Դ. Անանունի «Ռուսահայոց հասարակական կեանքի զարգացում»ի վերջին հատորը, օգտուէր նրա փաստական եւ թուական նիւթից, այդպիսի արտառոց բաներ չէր գրի: Բայց Պ. Զօպանեանին այդ ամէնը հարկաւոր էլ չէ, նա գիտակցօրէն է սեւացնում անցեալը, որպէս զի բոլշեւիկեան ներկան երեւայ աւելի սպիտակ: Նա այնքան կողմնակալ է, այնքան աչառու եւ նեղմիտ, որ նախապատերազմեան Հայաստանից անմիջապէս անցնում է Խորհ. Հայաստանին: Հայաստանի Հանրապետութիւնը նրա համար որպէս դրական երեւոյթ գոյութիւն չունի: Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ նա միայն բացասական բաներ է տեսնում:

Խորհրդային Հայաստանում ամէն ինչ հիացնում է Պ. Զօպանեանին: «Հայ ինքնավար պետութիւն մը կայ այսօր մեր հայրենիքի մէկ շրջանին մէջ: Մէկ միլիոնի մօտ Հայութիւն հաւաքուած է հոն եւ կը կազմէ երկրի բնակչութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը»: Բայց ինչպէ՞ս եղաւ այդ. բոլշեւիկնե՞րը հիմնեցին «հայ պետութիւնը», բոլշեւիկնե՞րը ստեղծեցին «ջախջախիչ մեծամասնութիւն». Պ. Զօպանեանը քաջութիւն չունի խոստովանելու, որ այդ եղաւ Հանրապետութեան օրով եւ, մեծ մասամբ, Դաշնակցականների ձեռքով:

Պ. Զօպանեանը գրում է.— «Ունինք հիմա մեր երկրի մայրաքաղաքին մէջ հայ Թատրոն, հայ Համալսարան, հայ Թանգարան, հայ Մատենադարան, հայ երաժշտանոց» եւն.: Դարձեալ՝ ո՞վ ստեղծեց այդ, ե՞րբ: Ինչո՞ւ չասել, որ դրանց բոլորի հիմքը Հանրապետութեան շրջանին է դրուել:

Մի տեղ միայն, Պ. Զօպանեանը վախվխելով յիշում է, թէ հայ պետութեան իրականացումը սկսւում է 1918ին, երբ, «Կովկասեան Հայաստանի մէջ հիմնուեցաւ հայ ինքնավար հանրապետական պետութիւն մը» (որ ի դէպ՝ աւելի ընդարձակ էր քան այսօրուայ Հայաստանը», բայց ինչ որ այդ պետութեան մէջ կայ դրական ու լուսաւոր, ամբողջը «Հայ համայնավար կուսակցութեան արժանիքն է»: Պ. Զօպանեանը չի տեսել եւ չի ուզում խոստովանել, որ այսօրուայ Հայաստանի հիմքը կազմող բազմաթիւ երեւոյթներ սկսուել են անկախութեան օրով: Մինչեւ 1918, իրօք որ «Հայաստան չկար»: 1918ին հիմնուեց հայկական պետութիւնը եւ մինչեւ 1920 կազմակերպուեց եւ իրաւական պետութեան ձեւ առաւ՝ ներքին եւ արտաքին բոլոր յատկանիշներով: Բոլշեւիկները ոչ թէ «փրկեցին» այդ պետութիւնը, այլ քէմալականների հետ ձեռք ձեռքի՝ խորտակեցին նրա անկախութիւնը: Բայց ինչ որ այսօր մնացել է «Հայ պետութենից», նրա ազգագրական կազմը, նրա ազգային դէմքը, նրա մշակութային գործօններից շատերը — հիմնուեցան ու ձեւակերպուեցան անկախութեան շրջանում ո՛չ միայն Դաշնակցութեան, այլ բոլոր հոսանքների, ի թիւս որոց եւ Պ. Զօպանեանի հաւատակիցների միահամուռ ջանքերով: Ուրանալ այդ՝ նշանակում է ուրանալ սեփական անցեալը: Պ. Զօպանեանը այդտեղ էլ է իջնում:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԱՅ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ.— ՓՈՒԺԷ-ՍԻՐԻ-ԱՐԺԱՆ

Դանդաղ ու մարած ձայնով ժամացոյցի զարկերուն համընթաց, տափատի աջ գրպանը խառնելով, պարապ կայարանի մէջ կ'երթեւեկէր միջահասակ ու տարիքոտ պաշտօնեան, երկաթուղիի պաշտօնեաներու լապտերը պատին կոթնցուցած:

Անծանօթ մը չէի վայրին ու քայլերս ուղղեցի դէպի կղմինտրի գործարանը տանող անցքը:

Բաւական ընդարձակ ու կանաչազարդ դաշտ մը, եզերուած փոքրիկ անտառապատ բլուրներով, իր կրծքին վրայ ցցած է կղմինտրի գործարանի հսկայ ծխնելոյզը:

Գործարանը շրջապատուած է կղմինտրներու, աղիւսներու շեղջակոյտերով, դէզերով, իսկ քիչ մը հեռուն արջի քոթոթի նման նստած է փուռը, քուրան:

Հոս է որ կրակի մէջ կ'այրին, կը թրծուին միլիոնաւոր կղմինտրներու եւ աղիւսներու բանակները, միադոյն եւ միօրինակ մեծութեամբ, առատ նիւթ մատակարարելով նոր շէնքերու եւ նոր պալատներու:

Տաք արեւին տակ, քրտինքը պտուղ պտուղ կը գլորի բանուորներու թխաջան ճակատներէն, ակօսելով անոնց այտերը փոշեթաթախ եւ կուրծքերը առնական:

Աղիւս կը պատրաստեն, կղմինտր կը շինեն, տուներ, պալատներ կառուցանելու համար, իսկ իրենք անտուն են, մի՛շտ անտուն …:

Գործադրկութեան սպանիչ մղձաւանջը հոս ալ երբեմն կը սաւառնի թեւատարած:

Ծիգ պէտք չէ, ոչ ալ երկար ժամանակամիջոց մը, շրջապատն ու պարունակութիւնը ճանչնալու համար:

Կ'երեւան արդէն 20–30 միօրինակ ու հաւասար մեծութեամբ քով – քովի նստած բանուորական տնակները:

Դուռներու առջեւ կը վազվզեն հայ, իտալացի եւ սպանիացի փոքրիկներ:

Քանի մը հայ մամիկներ գուլպայ կը գործեն, սեմերու վրայ ծալապատիկ նստած:

Կը համրեմ Հայերու սեփական տուները: Մաս մը միյարկ, մաս մը երկյարկանի, մաս մըն ալ նոր կը շինեն: Այր ու կին, աղջիկ ու տղայ կ'աշխատին: Ու այս փոքրիկ շրջանի մէջ, Հայերը անաղմուկ եւ առանց մեծադղորդ կանչերու, շինած են տեսակ մը հայկական աւան, որուն թեւերը կը տարածուին բաւական հեռուները:

Հոս հոն կը տեսնեմ այծեր, նապաստակներու խումբեր, հաւեր, սագե՛ր:

— Անգործներ ունի՞ք:

— Ո՛չ, համարեա թէ, կը պատասխանէ ուղեկիցս: Եթէ գործարանը գործ չունենայ, երկաթուղիի գծի վրայ կ'աշխատինք կամ ագարակները կ'երթանք:

Տեսակ մը գոհունակութեան արտայայտութիւն կը նշմարեմ բոլոր դէմքերու վրայ:

— Սեփական տուն ունեցողները շա՞տ են:

— Ո՛չ, 10–15 ընտանիք սեփականատէր են: Կան նաեւ նոր հողեր գնողներ ալ:

Ու կը համրուին բոլոր տնատէր – հողատէր Հայերը:

Երբ կը պատրաստուինք փոքրիկ քաղաքն այցելելու, մեր դէմը կ'ելլեն խումբ մը երիտասարդներ, որոնցմէ շատերը հագած են եռագոյն փանելաներ:

«Դաշնակցականներ են» ,պիտի ըսէր հայ ռամկավար մը, անմիջապէս:

Կը քննեմ երեւոյթը: Զարսանճագցի երիտասարդներ են, որոնք եռագոյնի սրբութիւնը կը դաւանին:

Չեն կրնար շնչել առանց եռագոյնի: Իրենք իրենց տուներու մէջ, իրենց ժիր ու նոյնքան հայրենասէր նորահարսերուն գործել տուած են տարադիր հայ դրօշի գոյները փողփողացնող փանելաները ու հպարտ են, երջանիկ: Իրենց քով կեցած են Թրքախօս Հայեր: Անոնք ալ ազնիւ են ու հայրենասէր, կը խօսին յաջորդ օրուան տօնակատարութեան մասին:

— «Փարիզէն բանախօս կ'ելլէ՞ք», կ'աւետէ տարէց հայրենակից մը:

Կը զգամ որ մարդու կարօտ են, հայ խօսքի ծարաւի են:

Այդպէս է Հայը, ամէն տեղն եւ ամէն տեղ: Օրապահիկը հայթայթելէ վերջ, «ճժերուն չոր հաց ու խըճիթ մը» ապահովելէ ետք, ան կը շինէ, կը ստեղծագործէ, կ'երազէ: Ու մեծ է, նուիրական իր երազը:

Չեմ զգար որ եւ է յոգնութիւն կամ ձանձրոյթ: Կանաչ մարգագետինը ալետատան երերալով կը սահի ու կը փախչի հեռուն, հայրենի դաշտերու մեր խօսերուն կախարդիչ փրփրուքովը:

«Հօկ»ի նշանակով մը զարդարուած հայ երիտասարդ մը կեցած է բանջարանոցի մը եզերքը եւ կը խօսի իր մեռած եղբայրներու մասին:

Հազիւ տաս քայլ անցած իրենց կեցած տեղէն, տասն անգամ կը լսենք՝ «լուսահոգի եղբայրս», «Ողորմած հոգի եղբայրս» բառերը, որոնք յատուկ են միայն հայ քրիստոնեայի, լուսաւորչականի:

Եւ որքա՜ն պիտի զայրանար այդ երիտասարդը, եթէ գիտնար թէ «Հօկ» անունը կրող միութեան ղեկավարներու բարոյական ըմբռնումները բոլորովին հակառակն են իր տոհմիկ, նահապետական ըմբռնումներուն:

Ով գիտէ թէ ինչպիսի կատաղութեամբ կտոր – կտոր պիտի ընէր ու նետէր այդ նշանակը, երբ իմանար որ իրեն համար սրբութիւն համարուածները, «Հօկճի»ներուն համար անսուրբ են…

— Աս ալ Հայու տուն է, ան ալ, միւսը Լէսկցին է, մէկալը Վանեցին: Ու կը համրէ, կը գնահատէ տուներուն իրական արժէքները, ոմանց ալ խարուած ըլլալու պարագաները կը թուէ:

Փոքրիկ քաղաքը իրիկնապահին, տօնական կերպարանք ստացած է:

Անծանօթը հոս անմիջապէս կը յայտնաբերէ նորեկի իր հանգամանքը: Կը նային վրաս խորազնին նայուածքներով, կը չափեն ոտքէս – գլուխս:

Չգիտեմ ինչու Ղարաքիլիսէի նման կը ներկայանայ ինծի այս քաղաքը, թէեւ ի զուր կը փնտռեմ առաջինը շրջապատող լեռները:

Փոշոտ ու արեւակէզ ճամբաներով կը քալենք դէպի հայկական ագարակները:

— Յակոբ Խլօեանի տունն է, ձեռքով ցոյց կուտայ ուղեկիցս:

Լուռ եմ եւ լռութիւնս կը զարմացնէ զինքը:

— Չե՞ս ճանչնար Վանեցի Խլօեանը, ան ալ Յովհաննէսին է, ան միւսը Լէսկցի Մախսուտեանին է, իսկ անդիինը՝ Խնուսցի Ալէքի ագարակն է:

Գաղթական Հայը, այս անծանօթ ու մենաւոր վայրին մէջ ալ չարաչար աշխատելով ու խնայելով, կրցած է տուն տեղ ըլլալ, բայց մէկ բան ակներեւ է, որ ամէն տեղ ալ հայրենաբաղձութիւնը կը կրծէ, կը չարչրկէ մեր տարադիր բեկորները:

— Մեր տղաքը կը կորսուին, դպրոց չկրցանք ունենալ, փաթրօնը գեղեցիկ դպրոց մը շինել տուաւ, չկրցանք օգտուիլ անկէ, շէնքը պարապ մնաց, իսկ մեր տղաքը փողոցներու մէջ կը մեծնան, կամ կ'ուծանան, կ'այլասերին:

Ճիշդ են այս դիտողութիւնները: Արդար են իրենց բոլոր տրտունջները՝ մեր ազգային մեծանուն մարմիններու եւ Բարեգործականի անտարբերութեան մասին:

Մէկիկ մէկիկ կ'այցելենք Հայերու ագարակներն ու բանջարանոցները:

Արեւը մայր է մտեր, բայց Հայերը կ'աշխատին դեռ: Հողը իրենցն է, կ'աշխատին: Հիմա արդէն ուսումնասիրած են կլիման եւ ընտելացած բուսականութեան մանրամասնութեանց:

Կը նստինք հսկայ ծառի մը քով, կը շրջապատուինք Հայերով ու մինչեւ ուշ գիշեր կը լսենք իրենց ցաւերն ու տրտունջները, իրենց յուշերն ու կենսագրականները:

Գաղութը՝ հայկական հոծ զանգուած մը չի պարունակեր:

Մեծ մասը Զարսանճագցիներ են, Վանեցիներ, մնացածը զանազան հայկական շրջաններէ մէկ մէկ նմոյշներ միայն:

Հ. Յ. Դ. «Զաթօ – Շէրօ» խումբը կ'աշխատի եռանդագին: Դեռ նոր սարքեց Մայիս 28ի տօնը:

Հոս կան նաեւ 2–3 «Հօկճի»ներ:

Զարսանճագցիները ունին իրենց միութիւնը, կազմուած եռանդուն եւ հայրենասէր անդամներէ:

Ուրիշ կազմակերպութիւններ չկան:

Ֆրանսախօս երախաները հայերէն արտասանութիւններ կը փորձեն իրենց ծնողներու առջեւ, հանդէսներու տեղն արտասանելու համար:

Կիրակի առտուն, կայարանին մէջ արտասովոր եռուզեռ մը կար:

Տրակինեանէն եւ ուրիշ վայրերէ Հայեր Փուժէ եկած էին, Մայիս 28ը տօնելու համար:

ՄԱՐԱՋՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՈԳԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՐԼԻՆ, (յապաղած).— Ինչպէս յայտարարուած էր, 27 մայիսի շաբաթ իրիկունը տեղի ունեցաւ Անկախութեան հանդէսը՝ «Շուպըրտզաալ» անուն սրահին մէջ:

Սրահը զարդարուած է հայկական եռագոյնով եւ Գերմանիոյ պետական եւ ազգային (բեկեալ խաչ) դրօշներով: Հայ արիները որ նոր կազմակերպուած են այստեղ, հովանաւորութեամբ գաղթային վարչութեան եւ ղեկավարութեամբ երիտասարդ Պ. Ռուբէն Տէր Մինասեանի. կը հսկեն հանդէսին ներքին եւ կարգապահութեան: Արդէն ներկայ է գաղութը գրեթէ ամբողջութեամբ: Աննախընթաց ոգեւորութիւն մը չորս կողմ: Վրացի, Ռուս եւ Գերման բարեկամներ ալ եկած են մեզի հետ յարգելու Օրուան տօնը:

«Մեր հայրենիք»էն վերջ, զոր երգեցին հայ արիները բեմին վրայ, խօսեցաւ գաղթային միութեան նախագահ Պ. Ե. Տէր Մինասեան օրուան նշանակութեան մասին. «Ուժն էր որ, ստիպեց այն օրերուն, մեր դարաւոր թշնամին՝ վերջ դնել իր հայաջինջ ծրագիրներուն եւ ճանչնալ Հայուն ազատ ապրելու իրաւունքը»:

Ժողովուրդը յոտնկայս, մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգեց յիշատակը Սարդարապատի եւ Քարաքիլիսէի հերոսներուն, ինչպէս եւ անոնց որ ինկան անկախութեան ճամբուն վրայ:

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Դ. Դաւիթխանեան, որ անձամբ ապրած է այն օրերուն Կովկաս եւ գործօն դեր ունեցած ազգային կեանքին մէջ: Բանախօսը վերլուծեց այն օրերուն նախընթաց եւ յաջորդ պատմական անցուդարձերը եւ արծարծեց հաւատքը դէպի նոր արշալոյս:

Բուռն ծափերով վերջացող բանախօսութեան յաջորդեց գեղարուեստական բաժինը:

Տիկին Եր. Բաղալ երգեց մէջ ընդ մէջ շարք մը երգեր, ինչպէս «Սիրուն ժանուշակ», «Կարմիր վարդ» եւն., արժանանալով ծափերու: Նոյնպէս իր հովանաւորութեամբ եղան բեմի վրայ առանձին պարեր, արեւելեան եւ եւրոպական, օրիորդներ՝ Սեդա Ներսէսեանի, Օֆէլի Նազարեանի, Յարութիւնեանի եւ Ռօզան Աբեղեանի կողմէ, խլելով բուռն ծափեր:

Մասնաւոր խնդրանքի վրայ կրկին արտասանութիւններ ըրաւ Օր. Մարիա Դաւիթխանեան, հայերէն և յետոյ գերմաներէն՝ ուղղուած Հայաստանին:

Փոքր դադարէ մը վերջ տեղի ունեցաւ ներկայացում մը՝ «Պաշտօնս խումբալ է», որուն մէջ Պ. Արամ Տէր Մինասեան դարձեալ երեւան բերաւ իր ձիրքը: Միւս դերակատարները նոյնպէս յաջող էին իրենց դերերուն մէջ:

Կէս գիշերը անցած էր երբ սկսան եւրոպական պարերը: Արդէն յայտարարութիւններ կը տեղային հայկական խմորեղէններու, ուտելիքներու, թէյի կամ վիճակահանութեան եւ ամէն մարդ կը խուժէր հայ տիկիններու կողմէ պատրաստուածուտեստեղէններու սեղաններուն շուրջը: Ամէն բան կար: Ոգեւորութիւնը ծայր աստիճան էր: Պերլինի ամենէն յաջող հանդէսը երկար ատենէ ի վեր: Վերջապէս ազգային ուրախ շրջանակ մը:

Հանդէսը տեւեց մինչեւ լոյս: Վերջանալու մօտ աճուրդի դրուեցաւ երիտասարդ Պ. Ռուբէն Տէր Մինասեանի կողմէ հայ արիներուն նուիրուած ասեղնագործ դրօշը, «բարձրացիր – բարձրացուր» վերտառութեամբ: Աճուրդին գումարը 35 մարքի բարձրացաւ, բայց տիրացող Գերմանացին, Պ. Ռիշ նուիրեց դրօշը դարձեալ հայ արիներուն, որոնք մասնաւոր հանդիսութեամբ վերընդունեցին զայն: Այդ գումարը պիտի տրամադրուի հայ արիներու սնտուկին:

Եղան նաեւ, մէջընդմէջ, եւրոպական պարերու կարգին ռուսական եւ արեւելեան առանձին պարեր, ղեկավարութեամբ Պ. Սեւաչունիի եւ մասնակցութեամբ վերոյիշեալ պարող օրիորդներուն:

Պէտք է ըսել որ Գաղթային Միութեան վարչութիւնը իր կարելին չէր խնայած եւ կ'արժէր որ այսպիսի առիթներու մէջ գաղութը միշտ այսպէս ամբողջութեամբ զօրավիգ հանդիսանար անոր ջանքերուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Պէ՞տք է բարեփոխել հայկական տառերը

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ.— Ամէն բանի մէջ բարեփոխութեան, վերանորոգումի, կատարելագործումի մասին ամբողջ հոգիով համակրանք ունենալով հանդերձ, շա՛տ անտեղի ու վնասակար կը գտնեմ մեր ներկայ ցիրուցան, անկայուն վիճակին մէջ դարերէ ի վեր նուիրագործուած մեր տառերուն «բարեփոխում»ը: Հայ տառերը կը պատկանին բոլոր Հայերուն եւ ոչ մէկ ատեն ներելի չէ որ անոր մէկ մասին միջոցաւ յօտուին կամ ձեւափոխութեան ենթարկուին, ինչպէս ըրին մեր դարաւոր ուշքնաղ լեզուին՝ զայն ըմբռնելով, իր ազնուականութենէն զրկելով եւ անճանաչելի դարձնելով: Այդ տեսակ հիմնական քայլերու մէջ անհրաժեշտ է հարիւր խորհիլ ու մէկ գործել եւ ոչ թէ հապճեպով անխոհեմ ու անկերպարան այլափոխութեան ենթարկել: Անհրաժեշտ է որ Հայաստանի և արտասահմանի բոլոր հայութիւնը իր հեղինակաւոր զաւակներուն միջոցաւ իր ձայնը ունենայ այդ կենսական հարցերուն մէջ և լուրջ ուսումնասիրութիւններէ ու գաղափարներու փոխանակումներէն յետոյ միայն մտցնել հոն բան մը որ իրապէս որ եւ է առաւելութիւն ունենայ հինին վրայ:

Բայց հիները քանդելու ժամանակը չէ հիմա: Հիները ո՛չ թէ քանդելու այլ անհրաժեշտ սրբագրութեան իսկ ենթարկելու ժամանակը չէ, քանի որ ժողովուրդին ամէն ինչը քանդուածէ, մէջն ըլլալով իր դարաւոր հողը, տուներն ու բուներիկները: Այդ տեսակ բարեփոխումներու վրայ մտածել միայն այն ատեն ներելի է, երբ ժողովուրդը ամփոփուած է իր հողին վրայ, երբ մեղրը ու իւղը կը հոսին ամէն կողմէ, երբ այլեւս ուրիշ բան չի մնար ընել բայց եթէ խորհիլ միայն իր բարոյական վերելքին վրայ:

Գոնէ իբրեւ նմոյշ տրուած տառերը ամենափոքր առաւելութի՞ւն մը ունենային հիներուն վրայ …: Փոքր տղայ մը իսկ կրնայ հաստատել որ անոնք հազա՛ր անգամ աւելի աչք յոգնեցնող եւ դժուար ձեւաւորուող տառեր են որոնք չեն կրնար անցնիլ մեր դարաւոր ու վճիտ տառերուն տեղը: Ինչպէս յօդուածագիր մը դիտել տուած էր «Յառաջ»ի մէջ՝ առայժմ կը բաւէ միայն մեր լեզուին մէջ շատ գործածուող ա գիրին աւելի սեղմ ձեւ մը տալ տեղի խնայողութեան համար եւ ուրիշ ոչինչ:

Անհրաժեշտ է որ ամբողջ ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնի ու բողոքէ այս կանխահաս ու վնասակար որոշումին դէմ, վասնզի հարցը միայն խորհրդային Հայաստանի սահմաններուն մէջ չէ որ ամփոփուած է, այլ ընդհանուր հայութեան հետ կապ ունի: Արտասահմանի ժողովուրդը թող ինքզինքը մեռած նկատէ, եթէ սոյն անտարբերութեամբ հանդուրժէ որ քմահաճօրէն անդամատեն ու այլանդակեն մեր դարաւոր ու նուիրական տառերը: Անոնք ոեւէ անհանդուրժելի թերութիւն չունենալէ զատ՝ շատ աւելի որոշ ու դիւրընթեռնելի են քան լատինական տառերը և շատ աւելի կատարեալ ձեւով մը կ'արտայայտեն բառերը քան լատինական տառերը իրենց լեզուներուն համար:

Ատենն է որ բոլոր մտքի մշակները՝ ուսուցիչ, գրող թէ ընթերցող մամուլի միջոցաւ յայտնեն իրենց ընդվզումը եւ ընդդիմութիւնը ու չթողուն որ այլանդակ սաղմը ձեւ ու մարմին առնէ:

Հայաստանի մեր հեռատե՛ս վարիչները եթէ կ'ուզեն իրական օգտակարութիւն մը բերել մեր լեզուին՝ թող ջանան մաքրել ու ազատել արեւելահայերէնը աղճատող եւ անհանդուրժելի դարձնող օտար բառերու արշաւէն. բառեր որոնց հայերէնները չեն պակսիր մեր ճոխ լեզուին մէջ: Ի՞նչ ըսել է, օրինակ, «ինտիլիգենտ», երբ ունինք «մտաւորական»ը, «կուլտուրա», երբ ունինք «մշակոյթ»ը, «ռէնէկատ», երբ ունինք «դասալիք»ը եւն.: Ու մանաւանդ թող ճանչնան իրենց գործած սխալը եւ մէկ կողմ նետեն իրենց պատուաստած գոհա՛ր ուղղագրութիւնը, որդեգրելով կրկին հինը՝ դարաւոր ու ճկուն ստեղծագործութիւնը:

ԱՐՄԱՒԵՆԻ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՋՐՈՑՑ ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ ՀԵՏ: Գրեց՝ Լեւոն Մեսրոպ: 1933: Տպ. «Նոր Օր», Աթէնք: Գին 5 ֆրանք:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

Առաջ տուն չկար, հիմա վարձակալ չկայ…

Փարիզի մէջ բնակարաններու տագնապը տեղի տուաւ վերջապէս, այս անգամ հրապարակ բերելով վարձակալներու տագնապ մը։

Պատերազմէն անմիջապէս ետքը, որովհետեւ գործերու առատութեան շրջանին, շատեր չինայեցին վարձելու համար շքեղ յարկաբաժիններ։ Շատանալով գին կը կտրէին վարձակալները, եւ խորհիլ որ այդ շրջանին շինարարութիւնները փոքրիկ թիւ մը կազմէին Փարիզի մէջ։ Ահա թէ ինչու շուտով սաստկացաւ բնակարանի տագնապ մը։ Ահա կարգ մը թիւեր.

1914ին Փարիզի մէջ կային 993,294 յարկաբաժիններ։ 881,312 յարկաբաժիններուն տարեկան վարձքը հազիւ կը հասնէր 1000 ֆրանքի։ 415,259 յարկաբաժիններու տարեկան վարձքը 300 ֆրանքէն ալ քիչ էր։ 30,000 յարկաբաժիններու համար կը վճարուէր 3000 ֆրանք, 6900 յարկաբաժիններու համար 7000 ֆրանք։

Պատերազմէն յետոյ, երբ տուներու վարձքը կարելի չէր համեմատութեան մէջ դնել դրամին իրական արժէքին հետ, երբ վերջապէս վարձակալը սկսաւ վճարել ինչ որ պահանջուեցաւ, կը բաւէր որ իրեն յարկաբաժին մը տրուէր, ծագեցաւ բնակարանի տագնապը։ Փարիզի բնակարանները չբաւեցին ոչ միայն նոր բնակիչներու, այլ եւ դրամին խուժումին։ Եւ շատեր սկսան տուն շինել, հակայ չէին կանգնել։ Այդ այն շրջանին էր, երբ որ եւ է բան, գնումէն 8 օր յետոյ վաճառքի դրուած պարագային, կը բերէր հարիւրին հարիւր համեմատութեամբ։ Ճարտարապետները երբեք այդքան առատ գործ չունեցան որքան որ եւ է ատեն։ Շինեցին ու շինեցին։ Ընկերութիւններն իսկ դիմուած էին, եւ տուն շինելու իրենց մրցակցութեան մէջ դրամագլուխին մեծութեամբ ոտք չերկնցուցին, այլ ...։ Փոխառութիւն կնքեցին, եւ բնակարան շինեցին, քանի որ վարձակալները շատ էին։

Եւ յանկարծ ծագեցաւ նոր տագնապը։ Վարձակալն է որ կը պակսի հիմա։ Բնակարանի տագնապի շրջանին, շատեր ձգեցին հեռացան Փարիզէն։ Միւս կողմէն քաղաքապետութիւնը աժան բնակարաններ շինեց։ Գործատէրներու ընկերութիւնները տուն շինեցին իրենց գործաւորներուն համար։ Եւ ամէնէն առաջ տագնապէն ազդուեցան մեծ կամ շքեղ յարկաբաժինները։ Այսօր Թրոքատէրոյի թաղամասին մէջ բնակարանները հազիւ 2 կամ 3 վարձակալ ունին։ Եւ խորհիլ որ վաղը այդ վարձակալներն ալ պիտի պակսին, քանի որ անոնք իրենց պայմանագրութիւնը լրանալէ յետոյ, պիտի երթան աւելի աժանը փնտռելու։

Այդ յարկաբաժինները վարձուած են տարեկան 24,000 ֆրանք։ Ունին 5 ընդարձակ սենեակ, լոգարան, խոհանոց, արտաքնոց։ Եւ դեռ պէտք է վճարել 2000 ֆր. ջեռուցին համար, առաւել հարիւրին 10։

Այս հին ու բարձր գիներուն տեղ հիմա նոյն յարկաբաժինները վարձու կը տրուին 15000 ֆրանքի, բայց վարձող չկայ։ Եւ լման տարիէ մը ի վեր Թրոքատէրոյի մէջ յարկաբաժիններ կան որ վարձակալ չունին։

Արդ, այս պայմաններուն տակ կարելի չէ դիմադրել երկար ատեն։ Կնքուած փոխառութեան տոկոսները կը սպառնան։ Ի վերջոյ բնակարաններու տէրերը պիտի ստիպուին ծախել իրենց շէնքերը։ Եւ այդ բնակարաններուն նոր տէրերը աւելի աժան վարձու տալով յարկաբաժինները, պիտի փարատի տագնապը։ Այս ձեւով պիտի պատժուին բոլոր անոնք, որոնք ուզեցին տուն շինել, ստացուածքի տէր դառնալ պարզապէս շահադիտական նպատակով։ Եւ ինչպէս կ'ըսէ Փարիզի բնակարաններու տէրերու սէնտիքային նախագահը, Թրիւթիէ տը Վարէօ, «բնակարանի մը, կամ ստացուածքի մը տէր դառնալը պէտք է հիմնուած ըլլայ խնայողութեան մը վրայ, եւ ոչ թէ շահադիտութեան»։ Վարձակալներու տագնապը պատիժ մըն է միայն, որ կը տրուի շահադէտներուն, անոնց որ բնակարան շինեցին փոխառութիւններով եւ շատ հարստանալու նպատակով։ Վարձակալներու տագնապը վերջապէս միջոց մըն է, որ շուտով պիտի լուծէ բնակարանի տագնապը, պիտի կրճատէ վարձքերը ինչպէս եւ, նախապատերազմեան շրջանին, երբ բնակարանները հարիւրին 10 չափով միայն պարապ էին, շուտով յարկաբաժինները պիտի ունենան իրենց վարձակալները անշուշտ կրճատուած գիներով։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒՆ ԻՇԽԱՆԸ ՀԻՒԱՆԴ

Փօլ Ֆոր, որ «բանաստեղծներուն իշխանը» տիտղոսը կը կրէ, հիւանդ է ժամանակէ մը ի վեր եւ թշուառ։ Աղքատ, լքուած, անօգնական, դամուած է իր բարձին։ Փառքի օրեր տեսած այս հպարտ բանաստեղծին օգնութեան համար, ֆրանսացի գրողները յանձնախումբ մը կազմած են եւ կ'աշխատին դրամ հաւաքել բանաստեղծներու երբեմնի իշխանին։

ԲԱՆ ՄԸ ԸՍԷՔ ՁԵՐ ԿՆՈՋ…

Ռէնի մէջ վերջերս կին մը դատարան ներկայացաւ, բողոքելով որ իր ամուսինը ոչ մէկ խօսք կը փոխանակէ իրեն հետ։ Երբ դրամի պէտք ունենար գնումներ ընելու համար, դրամապանակը բոլորովին պարապ կը դնէր ամուսնոյն առջեւ։ Եւ ամուսինը քանի մը հարիւրնոց կը դնէր դրամապանակին մէջ, առանց երբեք խօսելու։ Եւ ուրիշ առթիւ ալ, ամուսինը սովորութիւն չունէր խօսելու։ Կինը կը բողոքէր եւ կ'ըսէր թէ այս լռութիւնը ամենամեծ արհամարհանքն է, կամ անարգանքը ուղղուած իրեն։ Այսու հանդերձ ամուսինը կը սիրէր իր կինը, բայց կը սիրէր նաեւ լռութիւնը։ Դատարանը մտիկ չըրաւ փիլիսոփայ ամուսինին խօսքերուն, սիրոյ հաւատարմութեան եւ որոշում տուաւ ամուսնալուծման, պարզապէս անոր համար որ սովորութիւն չունէր կնոջ հետ խօսելու։

Ուրեմն, պարոնայք, ամուսիններ, չմոռնաք ամէն իրիկուն խօսիլ ձեր կնոջ հետ։ Եւ եթէ բնաւ ըսելիք մը չունիք, բան մը ըսած ըլլալու համար հարցուցէք ձեր կնոջը թէ գիշերը ի՞նչ երազ տեսած է, եւն.։ Կամ երբեմն ձեր կնոջ սիրտը նեղացուցէք, չհաւնելով հիւսած գուլպային, կարած շապիկին, եփած ապուրին։ Կամ գէթ օրը մէկ անգամ կռիւ ըրէք, պոռացէք գոռացէք երեսին, այլապէս ամուսնալուծման որոշում կը տրուի, այն ամբաստանութեամբ թէ խօսք – խօրաթա չէք ըներ ձեր կնոջ հետ։

ՎԵՐԳԻՆԷ ԳԱՐԱԳԱՇ

— :-: —

Վերջերս Աթէնքի մէջ մեռաւ Վերգինէ Գարագաշ, վաստակաւոր մը թատերական արուեստի։ Իր անունը փայլած է 1870ական թուականներուն, երբ նոր կը ծաղկէր հայկական թատրոնը, Պոլսոյ մէջ։

Երբ այդ միջոցներուն հայ թատերախումբերը կը սկսէին օփէրէթներու ներկայացումներուն, Վերգինէ կը դառնայ հայ բեմի լաւագոյն աստղերէն մէկը, առանց երբեք իր հաւասարը ունենալու։ Առաջին ներկայացուած օփէրէթը կ'ըլլայ Լա պէլ էլէնը, ֆրանսերէնէ թարգմանուած։

1874ին, երբ Կէտիկ Փաշայի թատրոնին մէջ Վարդովեան իր ամէնէն փայլուն թատերական գործունէութեան կը սկսի, իր շուրջը կը համախմբէ ժամանակին լաւագոյն արուեստագէտներէն Պէնլեան, Մաղաքեան, Ուչունի, Թոսպաթեան, Նալեան, Մանի – Նուարդ, Բիւրատ, Արաքսիա եւ Գարագաշեան քոյրերը։

Թէ ի՛նչ յաջողութիւն ունեցած են Գարագաշեան քոյրերը իրենց առաջին քայլերուն, բացատրելու համար բաւական է յիշել թէ երկու քոյրերը ամսական 60 օսմ. ոսկի կը ստանային մինչ այդ միջոցներուն 10 ոսկիով ընտանիք մը կրնար լաւ կերպով ապրիլ։ Պարզ ուսուցչի մը ամսականը 3-4 ոսկի իսկ չէր։

Բայց միայն Պոլսոյ կամ Թուրքիոյ քաղաքներուն մէջ չէ որ Գարագաշեան քոյրերուն հռչակը կ'արձագանգուի։ Նոյնքան եւ աւելի Կովկասի մէջ։ Երբ հայ թատերախումբը Թիֆլիս կը փոխադրուի, Գարագաշեան քոյրերը հիացում կը պատճառեն. Օր. Վիրգինէ այնպիսի մեծ ազդեցութիւն կը գործէ իր խաղարկութեամբ որ, ներկայացումէն վերջ երբ կը պատրաստուի տուն վերադառնալ կառքով, Թիֆլիսի հայ ուսանողները կ'արձակեն ձիերը եւ իրենք լծուելով մինչեւ իր բնակարանը կը տանին զինքը։

Ութսունական թուականներուն Օր. Վիրգինէ Իզմիրի մէջ Պէնլեանի հետ միջոց մը խաղարկութիւններ կը կատարէ ամառնային թատերաբեմի մը վրայ եւ քիչ մը ատեն ալ Քամարոնի թատրոնին մէջ, իր սօփրանօի ձայնով ու բնական խաղարկութեամբ հիացում կ'ազդէ։ Իր խաղացած օփէրէթներն էին Ժիրոֆլէ-Ժիրոֆլա, Լէպլէպիճի, Մատամ Անկօ, եւն.։

Թէ՛ հայ եւ թէ օտար թերթեր գովեստով կը խօսէին իր մասին։ Աթէնքի ֆրանսական հնագիտական դպրոցին հետեւողներէն Կասթօն Տէշան, որ այդ միջոցին տեսեր է Օր. Վ. Գարագաշը, միեւնոյն ամառնային թատերաբեմին վրայ, մեծ գովեստով կը խօսի իր մէկ նշանաւոր եւ գեղեցիկ երկին մէջ։

Այս ֆրանսացի համակրելի գրողին գնահատումը շատ մը գնահատանքներէ աւելի արժէք ունի, քանի որ այդ միջոցին Իզմիրի մէջ ֆրանսական խումբ մըն ալ Մատամ Անկօն կը ներկայացնէր, ու ֆրանսացին այդ խումբի մասին բան մը չըսեր։

Անկէ դատ, քիչ վերջ Փարիզ վերադառնալով, Կասթօն Տէշան Թանի թատերական քննադատը եղաւ երկար ատեն, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ թատրոնի մասին հասարակ գրող մը չէ, այլ մասնագէտ մը։

Օր. Վիրգինէ Գարագաշի վերջին ներկայացումը եղած է Իզմիրի մէջ Կրան Մոնկոյը։ Առաջին անգամն էր որ այս դժուարին եւ կնճռոտ խաղը հայ բեմին վրայ պիտի բեմադրուէր։ Բայց եւ այնպէս, ան բացարձակ յաջողութիւն մը եղաւ իրեն համար եւ կարծես տեսակ մը կարապի երգ, քանի որ ան այլ եւս ի սպառ լքեց բեմը եւ ամուսնացաւ Պ. Ց. Թուզմանեանի հետ։

Օր. Վ. Գարագաշ ոչ միայն դերասանուհի մըն էր, այլ եւ լաւ զարգացում ունէր, լաւ խօսող էր եւ երգչուհի։ Բեմը իր համալսարանը եղած էր, եւ գլխաւորաբար իմաստասիրութեան եւ հոգեբանութեան համալսարանը։ Մարդ կրնար ժամերով խօսիլ անոր հետ, առանց ձանձրանալու եւ միշտ ալ հրահանգուելով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տիրատամ Ղազարեանի յոբելեանը

ՏԵՍԻՆ, 12 Յունիս (Յառաջ).— Կովկասի, Հայաստանի, Ռուսաստանի եւ եւրոպական զանազան քաղաքներու մէջ 30 տարիէ ի վեր հայ բեմին ծառայող կատակերգակ դերասան Տ. Ղազարեանի երեսնամեայ յոբելեանը տօնուեցաւ Տեսինի մէջ եւս։ Հանդէսը Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Տան սրահին տեղի ունեցաւ յունիս 11ին, կիրակի, ընտրեալ հասարակութեան մը ներկայութեան։ Հանդէսը բացուեցաւ ընկ. Ա. Մելքոնեանի նուագած «Աշխի բախտաւոր» երգով (ջութակ), որմէ յետոյ յոբելեանական յանձնախումբի փոխ – նախագահ Պ. Ա. Կիւլպէնկեանը քանի մը խօսքով բացատրեց հանդէսի նպատակը, ներկայացուց յոբելեարի կեանքն ու գործունէութիւնը, թելադրելով գնահատել։

Տէր եւ Տիկին Ղազարեաններուն եւ Լիոնէն եկած դերասաններուն կողմէ ներկայացուեցաւ «Թէմպլ Հաբս»ը, 3 արար պարով եւ երգով (պատմական «Պոլի – Պոլի»ն)։ Ներկայացուեցաւ նոյնպէս «Ես մեռայ» խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտը։ Երկուքն ալ անցան շատ յաջող եւ Պ. Ղազարեանը ցոյց տուաւ իր կատակերգակի իրենասխ տաղանդը, արժանանալով ժողովուրդի բուռն ծափերուն։ Դժբախտաբար հանդէսի ամբողջ ընթացքին ոչ մէկ հսկիչ կար, որու պատճառաւ աղմուկը եւ անկարգութիւնը կը տիրէին սրահին մէջ։ Տարածման պայման է հոգ տանիլ կարգապահութեան եւ մանաւանդ մանուկներուն։

Հանդէսի վերջաւորութեան դեր. Ղազարեանը քանի մը խօսքերով շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ իրեն օժանդակողներուն։

⁂ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ երեք շաբաթ առաջ ձեռնարկուած էր կազմելու թատերասիրաց մնայուն խումբ մը, որու պակասը սկիզբէն ի վեր զգալի է Տեսինի նման 3000 հոգինոց հոծ ու ամփոփ գաղութի մը մէջ, մանաւանդ որ այժմ ունինք ընդարձակ թատերասրահ մը, բոլոր յարմարութիւններով։ (Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Տուն)։ Թատերասիրացի նպատակը պիտի ըլլայ յաճախակի սարքել ազգային, յեղափոխական եւ ընտանեկան գեղեցիկ ներկայացումներ, բարձրացնելու համար ժողովուրդի ազգասիրական եւ յեղափոխական զգացումները, եւ միեւնոյն ատեն առիթ ու դիւրութիւն տալու երիտասարդ սիրողներուն, որ իրենց ձիրքերը զարգացնեն, «Կոմիտաս» երգչախումբի եւ «Արծիւ» ֆանֆառի կողքին։ Խումբի կազմակերպման համար ընտրուած է 3 հոգինոց առժամեայ յանձնախումբ մը (ընկերներ՝ Թ. Հերոյեան, Նուպար Գազազ եւ Վ. Հիւսեան) որ արդէն նախնական աշխատանքները կատարած է եւ շուտով հրապարակ պիտի ելլէ մասնաւոր յայտարարութեամբ։

Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն մաղթելով, կը սիրենք յուսալ թէ Տեսինի բոլոր սիրողները պիտի համախմբուին այդ խումբին շուրջը, իսկ ժողովուրդը ջերմապէս պիտի քաջալերէ։

Վեհունի

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐԷՆ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԽՆԴԻՐ

—•—

Պուքրէշի «Արազ»ը շարունակելով իր խորհրդածութիւնները հին եւ նոր սերունդի մասին, կը գրէ նոր խմբագրականի մը մէջ. (4 յունիս).

— «Մենք չփաթթենք միայն հինին վիզը՝ երբ պատասխանատու աշխատանք չեն տար նորերուն։ Եթէ հիները նորերուն հանդէպ տոգորուած են կասկածով ու անվստահութեամբ, եթէ դեռ չեն փորձուիր անոնց զիջիլ իրենց դիրքերը, ընդունինք որ մեղաւորը մեծ չափով մըն ալ ինքը, երիտասարդութիւնն է։

Նախ նոր սերունդը չափազանց ամբարտաւան է երբ հանրային գործի մը գլուխը կ'անցնի։ Հին ուժերը անդոսնելու իր փութկոտութեանը մէջ՝ կը կարծէ թէ իրմով կը սկսի կեանքը։ Ձգենք պատկառանքը՝ զոր մարդ ստիպուած է ցոյց տալ դէպի կքած քամակները ու ճերմկած մազերը, ձգենք նաեւ երախտիքը՝ զոր նոր սերունդը պարտաւոր է զգալ հիներուն աշխատութեանը եւ խոնջէնքին հանդէպ. ոչ իսկ չոր յարգանք մը կայ դէպի մեծը, դէպի փորձառուն։ Կրթուած գրքերէն ու փողոցներէն կապկուած գիտելիքներու՝ որոնք ոչ իսկ մարսուած են, նոր սերունդը բանդէտի տեղ կը դնէ ինքզինքը, եւ կ'արհամարհէ հիներուն գիտցածը։ Անընդունակ նոր խօսք ըսելու, նոր գիծ բանալու՝ նոր սերունդը կը մոլորի միայն։ Սրբազան պժգոհութիւնը չէ իրը. այլ ճի՛գ մը արհամարհելու ինչ որ հին է եւ անհրապոյր։

Ցեղոյ նոր սերունդը չոգեւորուիր հայ կեանքով։ Նեղ կուգայ իրեն հայ միջավայրը լիաթոք շնչելու համար։ Սորված քանի մը օտար անուն որ համաշխարհային հանճարը կը խորհրդանշեն, եւ իրենց միտքը պահած քանի մը տիտղոս անոնց երկերէն՝ նորերը կը սկսին խորշիլ դոյզն վաստակէն զոր արտադրած է հայ միտքը։ Աղքատ կը թուի իրենց հայ գրականութիւնը, ու կը մեղքնան այն պատանին մը ճիգը զոր պէտք է թափեն հայ լեզուն սորվելու, ու ծանօթանալու համար հայ հեղինակներուն։ Դժբախտ կը զգան իրենք զիրենք որ կը սերին ցեղէ մը որուն ծոցէն Շէյքսփիրներ կամ Տանթէներ չեն ծնած, կը զգան ամօ՛թ ալ օտարներուն բարձրաձայն խոստովանելու իրենց ծագումը։

Եւ վերջապէս նոր սերունդին մէջ չկայ սրբազան խանդավառութիւնը։ Ան չտեսաւ աչքաւոր երկունքը ուրկէ ցեղը անցաւ, չապրեցաւ այն յուզումներն ու տագնապները՝ որոնցմով գալարուեցաւ հայ ժողովուրդը. ան ոչ ազատութեան համը գիտէ, եւ ոչ իր ներսը կը զգայ այն դիւթական յուռութքը զոր դարերը փոխանցեցին սերունդէ սերունդ։ Նոր սերունդը՝ որ գաղութներու մէջ բացաւ աչքերը՝ ընդունակ չէ ժառանգելու զայն։ Զինքը չի խանդավառեր հողի այն նուիրական բրդուճը՝ ուր հայրենիք մը կը սաղմնի այս պահուս, եւ ոչ ալ տեսիլքը վաղուան։ Սերունդ որ ոչ պայքարը տեսաւ եւ ոչ ալ ճանչցաւ սուգը, ու չի կրնար յաղթանակին հաւատալ։

Տարբեր խայծեր, տարբեր հաճոյքներ կ'առինքնեն զինքը։ Ինչ որ օտարէն կուգայ՝ քաղցր է իրեն համար։ Բայց մանաւանդ իրեն հաճելի կուգան կեանքին ուրիշ երեսները։ Ապրիլ պէտք է կեանքը, եւ ոչ թէ պղտորել ժողովուրդի մը հոգերը շալկել ու տրքալ անոնց բեռան տակ։ Վայելքի դարն է հիմա. եւ աւելորդ տառապանք է ոգեւորուիլ հեռաւոր հողի կտորի մը համար, սիրտ մաշեցնել յանուն անոր հոգերուն ու ճիգերուն։ Ո՛չ, մեր նոր սերունդը պէտք չունի իր օրերը վատնելու անհեթեթ ցնորքներու համար, երբ անդին աշխարհ մը կայ որ կը վայելէ, երբ օտար աղջիկները կան, երբ որ զբօսանքը կայ, ու ճաշը»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԻՈՆ.— Յունիս 11ին Լիոնի պետական մարզարանին մէջ տեղի ունեցաւ Ռօնի շուէտական մարզախաղերու ախոյեանական մրցումը, սկաւառակ, գունդ նետել, եւն.։

Այս մրցումին կը մասնակցէր նաեւ հայ մարզիկ մը Պ. Ժիրայր Խանկեան, որ գունդ նետելու մէջ Բ. հանդիսացաւ։ «Nouvelliste» թերթը յաջորդ օրը հայ մարզիկին նկարը դնելով, մեծ գովեստով կը խօսէր։ Պ. Խանկեան Լիոնի F.C.L. խումբին հետ յուլիսի վերջերը կը մեկնի Իտալիա, Միջազգային մրցումին մասնակցելու։ Պատիւ հայ մարզիկին։

ԽՆԿՕ

ՆԱԶԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

(ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ)

—•—

Ողբացեալ Օշան Կարոյի անտիպ գործերուն հրատարակութեան համար եղած նուիրատուութեանց գումարը հասած է արդէն 1800 ֆրանքի։ Հատորին նիւթերը շուտով տպագրութեան պիտի տրուին։

Հատորը մաս պիտի կազմէ նոր շարքի մը։ Գալով մեր ծանօթ մատենաշարին, անիկա նոյն ձեւով պիտի շարունակուի։ Արդէն լոյս տեսած են առաջին շարքին եօթը հատորները։ Ութերորդը որ պիտի նուիրուի Եր. Օտեանի ընտրուած գրուածքներուն, լոյս պիտի տեսնէ քանի մը ամիսէն։

Բաժանորդները սակայն չպիտի ստանան մեր նոր շարքին հատորները, որոնք առանձին պիտի վաճառուին։ Որոշուած ենք Օշան Կարոյի հատորը նուէր տալ անոնց, որոնք կամաւոր նուէրներ բերին եւ պիտի բերեն իր մասին առթիւ։

Անգամ մը եւս կը յայտնենք թէ բաց է տակաւին նուիրատուութեանց ցանկը եւ նուէրները պէտք է ղրկել միշտ մեր գանձապահին, M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris, (18) որոնք հետզհետէ պիտի յայտարարուին «Յառաջ»ի մէջ։

Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

—•—

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Այս զոհողութեան եւ բարութեան փոխարէն Սուլթան Ազիզ հաւատացած ըլլալու համար կ'ուզէ հասկնալ թէ ինչ կը պահանջեն։ Հաւս եւ որդիները անհրաժեշտ կը գտնեն արօտատեղի մը հողեր։ Սուլթանը սիրով կ'ընդունի եւ կը խոստանայ հողեր եւ ընդարձակ անտառ մը նուիրել։ Երբ կը վերադառնայ Պոլիս, կը կատարէ իր խոստումը հրովարտակով մը։ Եւ մենք կը դառնանք սեփականատէր այդ օրէն։

Ամբողջ գիւղը այս անակնկալ բախտին վրայ ապշելով, կը սկսին «Խրալ» յորջորջել մեր գերդաստանը, որ բախտը ունեցած էր թագաւորին հետ սեղան նստելու եւ զայն մեծարելու իրենց յարկին տակ։ Գիւղին տուած մակդիրը կը մնայ եւ Թուրք թէ քիւրտ «Խրալ օղլի» կը կոչեն, որ թէ հեղնանք է եւ թէ հիացում։ (Գրալ = թագաւոր)։

Այդ օրէն մեր տունը եւ Թուրք աւատական պէկերը կը դառնան երկու մրցակից հակառակորդներ։ Կռիւն ու աղմուկը չեն դադրիր։ Պէկերը չեն հանդուրժեր որ օտարական մը իրենց հովանաւորութեան ապաւինելով՝ իր գիւղին մէջ ընդունելութիւն գտնելով այսպէս յառաջդիմէ անդադար։ Մինչեւ այդ, ոչ մէկը յանդգնած էր խոնարհ խաւէն բարձրանալ ու հաւասարիլ իրենց։ Բոլոր հպատակ ժողովուրդը, հայ թէ Թուրք, ապրած են ստրուկ կեանք մը, իրենց աշիրաթապետներու եւ պէկերու մօտ, միշտ աղերսող եւ երկչոտ։ Խեղճ ժողովուրդը երբեք ազատ չէ շնչած, այլ պէկերուն եւ էֆէնտիներուն ծառայած է իբրեւ գրաստ։

Մեր գերդաստանը ցցուն պատնէշ մը եղաւ որ ծառացաւ անոնց բռնակալութեան դէմ։ Ուժ չունէին խորտակելու պէկերու թունոտ ժանիքները, բայց կ'ուզէին տէրը մնալ իրենց գիրքին, իրենց ինչքին ու հարստութեան։

Ջէին ուզեր գերի եւ ստրուկ ապրիլ։ Ժողովուրդը համբերութեամբ կը տանէր այս ծանր լուծը։ Ազատութիւն չէին վայելած, եւ կը կարծէին թէ այս լուծը պարտականութիւն մըն է իրենց համար։ Ամէն ոք կը զգար թէ ինքզինքին «մարապա»ն է, անոր ճորտը։ Եթէ պէկը հող չտայ հերկելու, բնական է անօթի պիտի մնան խեղճ գիւղացիները։ Այս պատճառով հլու եւ հնազանդ էին ամէն կամայականութեանց հանդէպ։ Ոչ մէկ դարու բռնակալներ եւ կեղեքիչներ այնքան վայրենօրէն չեն վարուած իրենց հպատակ ժողովուրդին հետ, որքան Թուրք աղաները եւ պէկերը։ Դառնութեան բաժակը յորդիլ սկսած էր, սակայն ելք չկար ազատելու համար անողոք բռնակալներու տիրապետութենէն։ Արտաքին յոյսերու նշոյլն անգամ չի կար։ Ժողովուրդը սրտատրոփ կը սպասէր Սուլթաններու գահազրկութեան, յուսալով թէ ուրիշ մէկու մը տիրապետութիւնը աւելի նպաստաւոր կրնայ ըլլալ։ Սուլթան Ազիզին կը յաջորդէ Սուլթան Մուրատ, որ հազիւ վեց ամիս կ'իշխէ, եւ իր թագաւորութիւնը արբեցող խելագարի մը տպաւորութիւնը կը թողու երկրին մէջ։

Կուգայ Ապտիւլ Համիտը (1876)։ Առաջին օրէն իսկ աւելի կը մթագնի հորիզոնը։ Անոր վարած քաղաքականութիւնը եւ կրօնամոլութիւնը այնքան խոր վիհ կը բանան իսլամի եւ քրիստոնեայի միջեւ որ, ամբողջ երեսուն երկու տարի Թուրքիան արիւնի մէջ կը լողայ։ Սուլթան Համիտ աւելի գողերու եւ աւազակներու պետ կը կոչուի քան թէ թագաւոր, քանի որ թագաւորութենէն ի վեր միակ նպատակը եղաւ ջնջել Թուրքիոյ քրիստոնեայ տարրը, մանաւանդ Հայերը որ իր աչքին փուշը դարձած էին։ Այս գազանը, Համիտ իր հրամանին տակ առած էր գողերու, աւազակներու, ծոյլերու, կեղեքիչներու, վաչկատուներու ցեղապետները։ Հայաջինջ քաղաքականութեան մարմաջէն մոլեգնած, կը զինէր Քիւրտերը, Եզիտները, Չէրքէզները, Թաթարները, մինչեւ իսկ Թափառական գնչուներու բարեկամութիւնը կը խնդրէր։ Քիւրտ շէյխերու եւ պէկերու պատուանշաններ կախելով, առատ մասաթոշակներ վճարելով, կը խրախուսէր անոնց բռնակալութիւնը։

Ասկէ քաջալերուելով մեր կողմի քիւրտ կամ Թուրք ցեղապետները աւելի սաստկացուցին իրենց վայրագութիւնները։ Հարկահաւաքը եւ ոստիկանը սանձարձակ կը կողոպտէին խեղճ գիւղացիները, կ'ուտէին, կը խմէին, կը վայելէին։ Հայ պատիւը վաճառքի հանուած էր և ոչ ոք կը յանդգնէր ձայն ծպտուն հանելու։ Հերթով կը բաժնուէին հայ տուները, մնալու համար օրերով կամ շաբաթներով։ Բոլորին պարտքն էր հիւրասիրել պետութեան պաշտօնեաները եւ ոստիկանները։ Եթէ խեղճ ընտանիքը չկարենար գարի տալ ձիերուն, ստիպուած էր իր դրամով գնել կամ ուրիշ հացահատիկ տալ։

Այն տունին մէջ, ուր կ'իջեւանէին հարկահաւաքները եւ ճանապարհորդները, սարսափահար կը հեռացնէին գեղեցիկ հարսները կամ աղջիկները։ Սակայն անոնք կը հասկնային գիւղի Քիւրտերէն, եւ կը սկսէին տանջել, դանակոծել տան տղամարդը, պատրուակելով թէ երկու երեք տարուան տուրք չեն վճարած եւ հիմա պէտք է որ ամբողջը միասին կանխիկ վճարեն։ Եթէ առարկէին թէ սխալ է, խոշտանգումները կը սաստկանային։ Անշուշտ այս զրկանքները կը խրախուսէին հովանաւորող պէկերու եւ աղաներու կողմէ, մանաւանդ անոնց հանդէպ որոնց դէմ ոխ կար, կամ որոնք քիչ մը գլուխ ցցելու փորձը կ'ընէին։ Աւելորդ է ըսել թէ ատոնց համար ոչ ոք կրնար կառավարութեան բողոքել։ Կառավարութիւնը ինքն էր որ կը սարքէր այս բոլորը, եւ իր պաշտօնեաները գիշեր ցերեկ պէկերու ոտնակները կը լզէին եւ շան պէս անոնց շուրջ կը թափառէին։

Ճիշդ ինչպէս ոչխարը աղուէսէն հալածուելով գայլերու պաշտպանութեան կը դիմէ, այնպէս ալ թշուառ Հայը գիտնալով հանդերձ թէ գայլը աւելի գազան էր, կ'երթար իր անտունջը յայտնելու եւ յաճախ ելք մը կը գտնէր կաշառելով։

Օրինակ մը միայն մօտաւոր անցեալէն։ Խարուսիկ Սահմանադրութենէն օգտուելով, մեր գիւղն ալ քչիկ մը խլրտեցաւ, ուզեց իր եկեղեցին ու դպրոցը ունենալ։ Թուրքերը ըսին. «Կեցէք, կեցէք, վերջը կը տեսնուինք»։ Շատ չանցած եկեղեցին ու դպրոցը մէկ գիշերուան մէջ թալանեցին, աւերին, աւելի կալ մը չձգելով։ Ամէն գիշեր գողութիւնը պակաս չէր Հայերու տուներէն։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

չինչ գիներով կը ծախեն : Թուրքին երկրագործական նախարարին հետ անցեալները այս մասին եղած տեսակցութեան մը միջոցին, Թուրք դեսպանը խնդրած է որ երկու կողմերն ալ միջոցներ ձեռք առնեն դիւրութիւններ տալու համար : Թուրք կառավարութիւնը պիտի թելադրէ որ չաճապարեն, նպաստաւոր պայմաններու տակ դաղթելու համար :

Քաղաքական մահափորձ մը Պաղեստինի մէջ

ՍԻՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Աշխատաւորական ծանօթ վարիչ մը, Տօքթ. Խայիմ Արլոսորով, որ անդամ է Երուսաղէմի հրէական գործակալութեան եւ նախագահ՝ Սիոնական կոմիտէին, սպաննուեցաւ ուրբաթ օր, քաղաքին փողոցներուն մէջ :

Մարդասպանները երկու հոգի էին, եւրոպական տարազով : Պ. Արլոսորով եւ իր կինը կը հետադնդուէին փողոցին մէջ : Զարմացած, յանկարծ կանգ առաւ, որպէսզի մօտենան : Հարցուց թէ ի՛նչ կ'ուզեն : Իբրեւ պատասխան, դաւադիրներէն մէկը Արլոսորովի աչքին ուղղեց ելեքտրական լապտերի մը լոյսը եւ երեք գնդակ պարպեց իրարու ետեւէ : Երբ զոհը գետին փռուեցաւ, մարդասպանները փախան, մինչ Տիկին Արլոսորով խելայեղ օգնութիւն կը կանչէր :

Կառավարութիւնը 500, իսկ հրէական գործակալութիւնը հազար ոսկիի պարգեւ խոստացան, մարդասպանները գտնողին :

Սպանութիւնը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ Պաղեստինի մէջ : Թէլ Ավիվի բնակիչները բան-գործ թողած այս դէպքի մասին կը խօսին, սուգ պահելով :

⁂ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ կիրակի օր : Թափօրին կը մասնակցէին 30,000 հոգի : Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին Պաղեստինի մարդպանը եւ թիկնապահը, ինչպէս եւ բազմաթիւ պաշտօնեաներ, օտար հիւպատոսները եւ հոգեւոր պետերը :

⁂ Պաղեստինի արաբ երիտասարդութեան մէջ շարժում մը սկսած է, ֆաշական կազմակերպութիւն մը ստեղծելու համար : Նոր կուսակցութիւնը պիտի ընդգրկէ ոչ միայն Պաղեստինը, այլ եւ սահմանակից արաբ երկիրները :

36,179 սնանկութիւն

ԵՐԵՔ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ՉՈՐՍ ԱՄՍՈՒԱՆ ՄԷՋ

Վիճակագրութեան մը համաձայն, 1930ին 6252 ֆրանսացի առեւտրականներ սնանկացած են. այսինքն ամիսը 521 հոգի :

1931ին սնանկացած էին 7224 հոգի,— ամիսը 602 :

1932ին՝ 9012 հոգի,— ամիսը 751 հոգի :

1933ին կացութիւնը աւելի ծանրացած էր :

Այսպէս, յունուարին սնանկացած էին 794 հոգի, փետրուարին՝ 773, մարտին՝ 913, ապրիլին՝ 738 : Այսինքն, չորս ամսուան մէջ 3218 սնանկութիւն :

Ուրեմն համագումար 25,706 սնանկութիւն երեք տարուան եւ չորս ամսուան մէջ :

Միեւնոյն ժամանակաշրջանին, տեղի ունեցած են 11,173 դատական հաշուեյարդարներ : Ինչ որ ուղղակի եւ անուղղակի սնանկութեանց գումարը կը հասցնէ 37,197ի :

ԱՒՍՏՐԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Անծանօթներ ռումբ մը պայթեցուցին քրիստոնեայ երեսփոխանի մը տան առջեւ, Վիեննայի շրջակաները : Մարդկային կորուստ չկայ, բայց շատ ծանր են նիւթական վնասները : Ոստիկանութիւնը չփոթեցնելու համար, ահաբեկիչները հինգ վայրկեանը անգամ մը ռումբեր կը պայթեցնէին քաղաքին զանազան մասերուն մէջ :

Աւստրիական ոստիկանութիւնը զեկոյցով մը կը հաստատէ թէ այս մահափորձերուն կազմակերպիչներն են նացիները (հիթլէրական), աւստրիացի կամ գերմանացի : Այս զեկոյցը մեծ ցնցում պատճառեց ամբողջ երկրին մէջ :

⁂ Հունգարիոյ վարչապետը Վիեննա կը գտնուի այս միջոցին : Թերթերը կ'ըսեն թէ գացած է մասնաւոր պաշտօնով, ելք մը գտնելու համար աւստրօ-գերման յարաբերութեանց բարւոքման : Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան :

Պ. Տոլֆիւս, Աւստրիոյ վարչապետը, որ Լոնտոն կը գտնուէր, վերադարձաւ Վիեննա : Վարչապետը Փարիզի մէջ տեսակցութիւններ ունեցաւ կառավարութեան հետ, աջակցութիւն խնդրելով :

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ քանի չոգենաւեր հասած են Լենինկրատ, ցորեն փոխադրելով :

Պ. Միկոյեան, պարենաւորման գործավարը, ազդարարեց արձակուրդ առած պաշտօնեաներուն եւ բանուորներուն թէ՝ գիւղերը գացած ատեն, պէտք է իրենք անձամբ հոգան իրենց ուտելիքները, քանի որ անոնք անձկութեան մատնուած են արդէն :

ՎԵՑ ՄԻԼԻՈՆ ՊԱՐԿ ՍՈՒՐՃ ՊԻՏԻ ՓՃԱՑՆԵՆ

Սան Փաւլոյի (Պրազիլիա) Սուրճի Մէնտիքան կառավարութենէն արտօնութիւն խնդրեց փճացնելու վեց միլիոն պարկ սուրճ, որպէսզի կարելի ըլլայ տեղ պատրաստել յուլիսի նոր հունձքին համար, որ կը հասնի քսան միլիոն պարկի :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, Տ.— 249.90 :
ԹՈՒՆՈՒԶ, Վ. Ն.— 70 :
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. ՀԱՅՐ. Մ.— 10 :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Բոլորովին կազդուրուած արկածի առիթով ունեցած տկարութենէս, խորին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ բարեկամներուս, ինծ ցոյց տրուած համակրանքին առթիւ :

Երուանդ Յարութիւնեան

Փարիզ, 17 Յունիս 1933

Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ 9 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9 Robinsonի Aux Grands des Arbres պարտէզին մէջ :

Կը խնդրուի միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը :

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ « ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ » ՄԻՈՒԹԵԱՆ նորակառոյց Գրադարանը բաց է ամէն երկուշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 6էն մինչեւ 7.30 : Իսկ կիրակի օրերը ամբողջ օրը : Դիմել՝ Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 43 բիւ Մատամ Ֆիւրի, Պանեէօ :

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բաբերդցի հայրենակիցները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Ջօր. Սեպուհի եւ իր պարագաներուն, իր սիրելի քրոջ եւ քեռայրին դառնադէտ մահուան առթիւ :

Կը խնդրուի Ամերիկայի «Հայրենիք»էն արտատպել :

Մարսէյլ, 16 Յունիս 1933

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան ընդհ. ժողովը, 25 Յունիս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Միութեան հաւաքատեղիին մէջ, Bar de la Poste, 2 rue Colbert : Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն 1932—1933 շրջանի, եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն :

Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատւոյ, համակիր եւ գործօն բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժողովին :

Աթլէթիզմ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական յանձնախումբը կը հրաւիրէ Մարսէյլի հայ մարզիկ երիտասարդները որոնք կը փափաքին մասնակցիլ յառաջիկայ Ողիմպիական մրցումներուն :

Մարզական փորձերը սկսած ըլլալով, արձանագրուիլ փափաքողները դիմեն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամը 9—10, Միութեանս հաւաքատեղին, չորս հատ լուսանկարով միասին :

ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ե. ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ յուլիս 9 եւ 16ին Անիէռի մէջ, 22 Rue des Bas, « Թէնիս Վոլթէր »ի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի : Մասնակցելու համար դիմել կազմակերպիչ Յանձնախումբի դանձապահ Պ. Ժ. Ֆրէնկեանի 56 Rue Lafayette, Paris.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարսանճագցի Տէկին Պայծառ, հօր անուն Յովհաննէս, մօր անուն Մարգրիտ, եղբայրները Խոսրով եւ Ճիւան : Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եւ Զարսանճագի Հայր. միութենէն իր հասցէն հաղորդել Խաչիկ Յովհաննէսեանի, Grand Pins 35, St. Loup, Marseille.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Անոր գեղեցկութիւնը կարծես բուժիչ բալասան մըն էր Հէմինկուէյի սիրտին համար :

Արդեօք կրկի՞ն սիրահարուեցաւ անոր — ծուղակը ինկաւ անոր : Բայց գիտէր որ սակա չէր ա՛յն սէրը՝ որ անյատակ անդունդը կը տանի : Ջինքը կը զգար վերամբարձ եւ միմիդամայն անհաղորդ : Վերջապէս, վերջապէս հաւատալի եղաւ իրեն ինչ որ կեանքը ցարդ պլացած էր — իր գեղեցկութեան քաղցին հոգեկան գոհացումը : Որքա՜ն շնորհապարտ էր Պիւլայի եւ Տէր Աստուծոյ՝ որ ա՛յնքան հրաշալեղ ըրած էր զայն : Կրնար պարել, լողանալ, մրցել, ծիծաղիլ — այս ամէնը ի շահ Հէմինկուէյի հոգիին :

Ոչինչ կ'ուզէր Պիւլա Լէյէն : Ի՞նչ պէտք էր ուզել : Ոչինչ կ'ուզէր, այլ միայն յաւէտ իր մենաւոր հոգին լուանալ այս փրկարար արեւուն մէջ, որ Պիւլայի շնորհաշուք գեղեցկութեան մէջէն կը հասնէր իրեն : Բայց բուն անորմէ ոչինչ կ'ուզէր : Համբո՞յր մը, ի՞նչ էր համբոյրը մարդու մը համար, որ կը հանդչէր հոգեկան ապրումի մը ափունքը, սիրտը բոխկած անսովոր եւ գերագոյն զուարթութեամբ :

Հիմա, կարգը եկաւ այն դիւթական ընկերային երեկոյթին :

Աւելի վերջերը պիտի հասկնար թէ Պիւլայի իր ամարանոցը անակնկալ հրաւէրը ընդունած չէր ի՛նչ միտքով որ նէ ղրկած էր զայն, այլ նէրա մասին իր կազմած խաչալէն մղուած : Այո՛, ինքզինքը անտանելի կերպով մինակ զգացած էր առանց իր երազելու ընդունակութեան, եւ փափաքած էր Պիւլան կրկին տեսնել անդորրութեամբ, եւ զգալ թէ նէրա մասին իր արհամարհանքը չէր արդարանար :

Եւ զարմանալիօրէն ճշգիւ ա՛յս էր զոր Պիւլա ըրած էր իրեն համար, այսինքն երկար ատեն Միջերկրականի արեւէն արբշիռ, անոր աշնանային ոսկեգոյն մէկ ճառագայթէն պայծառացեալ, ուղած էր կարեկցութիւն մը ցոյց տալ անոր հանդէպ :

Բնականաբար մինչեւ այն իրիկունը ուր հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Պէլամի Օկրալթներուն մօտ :

⁂

Հէմինկուէյ Նիւ Եորքի մէջ ծանօթացած էր Պ. Պէլամի Օկրալթի, որ հօն մաքուր եւ շնորհքով մէկը կը հանդիսանար : Պէլամի Օկրալթները Փամ Պիչի եւ Ռիվիէրայի մէջ հանրածանօթ էին իրենց տուած երեկոյթներով : Գոնէ այսպէս կ'ըսէին այդ հաւաքոյթներուն մասին լուր տուող թերթերը : Թէ ինչո՞ւ հանրածանօթ էին — որովհետեւ ուտելիքները եւ խմելիքները առատ էին եւ հրաւիրեալներուն հանգստութիւնը ապահովուած էր :

Պ. Պէլամի Օկրալթ եւ իր ժրագլուխ կնոջ կողմէ իրենց հոյակապ ամարանոցին մէջ տրուած այս հաւաքոյթին գլխաւոր նպատակն էր ամերիկացի այցելուներ իրենց մօտ տեսնել, որոնք իրենց երեսը նայած չունէին Նիւ Եորք, եւ երկրորդ՝ բացումը կատարելու համար այն նոր լողաւան – աւազանին զոր առասպելական ծախքով հաստատած էին պարտէզին մէջ :

Ընթրիքի փոքրիկ սեղաններ կապոյտ աւազանին շուրջ զետեղուած, որուն մէջ կը հոսէր անդադար ծովը պուրեայ առուծի մը երախէն, երկու քիլոմէթր հեռուէն խողովակներով բերուած ամենածանր աշխատութենէ վերջ զոր տարած էին Պէլամի Օկրալթի եւրոպացի քարտուղարները, ի հարկին կաշառելով նաեւ Ալփ – Մարիթիմ նահանգին մէն մի պաշտօնատարը : Ջրացայտ առիւծը ապուշի մը երեւոյթը ունէր : Հէմինկուէյ առիւծին տխուր ճակատագրին կրայ դիտողութիւններ ըրաւ : Անապատին թագաւորը կրնար ուղածին չափ մռնչել, բայց անապատէն դուրս ողորմելի դէմք մըն է միայն :

Ամէն ինչ կարգադրուած էր անընդհատ գոհացում առաջ բերելու համար : Լիալուսինը, թէեւ կանգնած երկինքը, անհամար լոյսերուն մէջ իր կարեւորութիւնը կը կորսնցնէր : Աւազանին մէկ ծայրը բացօթեայ ըմպարանի մը մէջ, յունական սիւնապարդ գաւիթի մը ներքեւ, տոն սարքած էին երկու հոգի, առաջինը Ճորճ, երկրորդը Ֆրէտի անունով : Աւազանին միւս ծայրը, ուր նաեւ կճեայ սիւներ կը բարձրանային, հանդերձարանի յատկացուած էր :

Հէմինկուէյ, ամբոխին մէջ հոս ու հոն քշուած, հազիւ թէ հինգ վայրկեանէ ի վեր հոն էր, կը հարցնէր ինք իրեն թէ ո՞ր սատանան ղինքը հոն մղած էր : Ջէր կրնար իրեն վայել ընկերութեան մարդիկը գտնել : Անոնցմէ շատ ոչ մէկը կը ճանչնար — ոչ իսկ վաղածանօթ Պէլամի Օկրալթը, որովհետեւ այդ մարդը իրիկուընէ իսկ կանուխ արբեցութեան ոգիին նըշաւակ՝ անկարող էր ոեւէ մէկը ճանչնալու : Պիւլա աներեւոյթ եղած էր :

Հէմինկուէյ այնքան աղմկարար ամբոխ բնաւ չէր տեսած, զոր հիմա կը տեսնէր աւազանին շուրջ հաւաքուած : Ամենամեծ մասը լողանքի տարազով : Կարծես դաւադրութիւն մը կազմած էին, նպատակ ունենալով, աւազանին մէջ նետել ով որ հաւաքոյթի յարմար զգեստ կը կրէր : Երկու իտալացի երիտասարդներ փորձեցին բռնել Հէմինկուէյը, բայց չուզով արձակեցին զայն, երբ անոր աչքերուն մէջ դիտեցին օտարի ներքին խրտչումը : Կին մը, ջրանցքին միւս կողմէն, ջուրը նետեցին խանդավառ աղաղակներով :

Հէմինկուէյ ճնշող տապէն ծարաւահիւծ, դէպի ըմպարան ուղղուեցաւ :

Աս ալ սխալ մըն էր : Ոչ ոք կրնար հանդարտօրէն բան մը խմել : Ըմպարանը, թաց, պսպղուն մարմիններէ խճողուած, խոնաւ պաղ հոտ մը կը բուրէր : Բայց հակառակ ամէն բանի — տաքը այնքան սարսափելի չէր :

Հէմինկուէյ ի վիճակի չէր խառնակներուն խայտուածքը իր վրայ դարձնելու, եւ անօգնական կը կենար ամբոխին մէջ : Ջէր կրնար սիրտ ընել մտնել խմում դարձած, եւ ոտքի վրայ կենալու անկարող բազմութեան մէջ : Գէշ կը հոտէր : Թաց թեւեր ու սրունքներ կը դպչէին իրեն, աղտոտ ու ծխախոտ բուրելով : Իտալական ձայներ երկու գլխաւոր ազգութիւններուն միակերպ ժխորին վրայ սուր ու շչուն չեչտ մը կ'աւելցնէին : Երկու գլխաւոր ազգութեանց այրերը հաւաքոյթին մէջ ետեւները մնացած էին, եւ իրենց հետեւորդ կիները կը պտտէին Իտալացիներուն եւ Ռուսերուն հետ : Հէմինկուէյ փափաքեցաւ գտնել երիտասարդ Մէյփըլ եւ անոր հետ հանդարտօրէն գաւաթ մը բան խմել պարտէզին լուռ մէկ անկիւնը, ուր ոտքերուդ տակը պիտի չունենաս սողացող կիսամերկ կիներ ու տատանող երիտասարդներ :

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒՆԻՍ 1933
21 Juin 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2219

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԻԿՈԼԱՊԱՏՈՒՄ

—o—o—

Սեղանի վրայ է հուշակաւոր «Ա. Նիկոլ»ի երկրորդ հրատարակութիւնը, «Թշնամիներուս եւ բարեկամներուս»: Տետրակ մը՝ 14 էջով, եւ իբրեւ թէ Սելանիկ տպուած:

Այս հրատարակութեան մասին կը խօսուէր մէկ ամիսէ ի վեր: Առաջին արձագանգը տուաւ Ֆիլիպէն: Սօֆիայի հնչակեան օրկանը անուղղակի ստացած ըլլալով զայն, կը գրէր.— «Ա. Նիկոլի անունով հրատարակուած երկու գրքոյկներն ալ ոճրածին յղացումներն են Թուրք պաշտօնական ազգայնամոլութեան»:

Սելանիկի եւ Աթէնքի թերթերը արձանագրեցին լուրը, առանց օրինակ մը ունենալու: Իսկ մեր ձեռքը անցաւ շաբաթ օր, բարեկամի մը միջոցաւ, որ զայն ստացեր է... Վիէննայէն: (Առաջին տետրակն ալ ղրկած էին միեւնոյն հասցէին... Սուրիայէն):

Նոր տետրակը, որ ունի երկրորդ խորագիր մըն ալ, «Սուրիա եւ Մենք», խտացումն է նախորդին, աւելի... դիւանագիտօրէն խմբագրուած: Լեզուն ալ՝ կոկուած:

Սթափա՞ծ է մարդուկը, իր մասին եղած հրատարակութիւններէն:

Պատասխանը ինքն է որ կուտայ, առաջին էջէն իսկ.

— «Կը տեսնեմ թէ «Սուրիա եւ Մենք» անուն գրքոյկս յուսացածէս աւելի յուզում առաջ բերաւ եւ ազդեցութիւն գործեց: Հայութեան, Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ խնդիրներով շահագրգռուած բարեկամ, թշնամի եւ չէզոք զանազան թերթեր այդ գրքին մասին կարծիք յայտնեցին: Նախ հետաքրքրուեցան իմ, Ա. ՆԻԿՈԼԻՆ ինքնութեամբը: Ոմանք յայտնեցին թէ այդ անունով ո եւ է Հայ չկայ. իսկ ուրիշներ ըսին թէ ես քանի մը ծանօթ գործերու հեղինակ հայ մտաւորական մըն եմ: Այդ կարծիքներու մասին վէճի բռնուելու եւ ինքզինքս ցուցադրելու նպատակ չունիմ: Ծուխը կրակէն կ'ելլէ. քանի որ մէջտեղը ծուխ մը կայ, կը նշանակէ թէ ես, այսինքն կրակն ալ գոյութիւն ունի: «ՍՈՒՐԻԱ եւ ՄԵՆՔ» գիրքը ես, Ա. ՆԻԿՈԼը գրած եմ: Ես հայ եմ եւ հայկական դատին անվհատ անձնազոհներէն մէկը: Անունս եւ անձս անծանօթներ չեն հայկական դատի հերոսներուն: Ասիկա ըսելով՝ կը նշանակէ հերքել սրբազան դատը, ոչ ... իմ գիրքս ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մէկ ամփոփոյթը այդ դատը ... եւ իրականացնելու համար ցարդ կատարուած գիտական, պատմական եւ քաղաքական պայքարներուն:

Պայքարի ընթացքին կորովազուրկներ եւ վախկոտներ են անոնք որ զիս ...ելու կ'աշխատին եւ զիս կ'ամբաստանեն իբրեւ էնկիւրիցի: Մինչդեռ ... մի առ մի գրած եմ իմ խօսքերս եւ պատմած մեր դատին հերոսութիւնը»:

Ուրեմն, մեր դիմացը ունինք ոչ թէ չոշորթ մը, վարձու գործակալ մը, այլ... «Հայկական դատին անվհատ անձնազոհներէն մէկը»:

Եւ այս թշուառականը խոստովանութիւն մըն ալ կ'ընէ, իր... բնակավայրի մասին.

— «Ընկերներս շատ են եւ ես աւելի առաջ պէտք էր որ ըսէի այս բոլորը: Բայց ճամբորդութեան մէջ ըլլալով, չկրցի ժամանակին կարդալ իմ մասին գրուածները: Հոդոս վերադառնալէ յետոյ միայն տեղեկացայ հրատարակութեանց մէկ մասին»:

Թուրք մամուլը արդէն իսկ սկսեր է զբաղիլ այս նոր հրատարակութեամբ: «Ազըմ», Աղաօղլու Ահմէտի թերթը, կը քրքրէ առաջին գրքոյկը: (Տես Գ. էջ): Իսկ «Սօն Փօստա»յի թղթակիցը Պէյրութէն ձայն կուտայ երկրորդի մասին, պատմելով թէ «Հայոց դաշնակ կոմիտէն կ'ուզէ թագաւորութիւն մը հիմնել Սուրիոյ մէջ եւ այս նպատակով հաստատուած Օգնութեան Ընկերակցութեան համար կարելի եղածին չափ շատ դրամ հաւաքել»:

Ապացո՞յց: — «Դաշնակ կոմիտէն այս նպատակին հասնելու համար՝ վերջին օրերս գիրք մը հրատարակած եւ ամբողջ երկրին մէջ բաժնած է: Այս գործը, որ Նիկոլ անուն գրողի մը գրչէն ելած է, կը կրէ սա խորագիրը.— «Բարեկամներուս եւ թշնամիներուս»: Դաշնակ կուսակցութիւնը անցեալներն ալ հրատարակած էր «Սուրիա եւ Մենք» անուն ուրիշ գիրք մը որ բուռն յարձակումներու ենթարկուեցաւ արաբական թերթերու կողմէ»:

Եւ Թուրք թերթը կուտայ նոր գրքին բովանդակութիւնը: Բայց լաւ է քաղել բուն աղբիւրէն.

«... Մենք կը հաւաքուինք տեղ մը ուր մեր նախահայրերը տեղաւորուած են արիւն թափելով եւ ուր գահեր հաստատուած են: Կը գտնուինք վայր մը որ լեցուած է Արարատի հայկական շահերու մեծ հոչակով եւ ուր մեր ...մը կը գտնուին դէպի երկինք սլացող լեռներու գագաթները՝ հայկական սրբերն մէկ կոթողի նման: Այդ վայրերուն կրկին տիրանալու համար, այդ տեղերը միշտ պէտք է հրահրէ մեր կրակը: Կարելի՞ է դատապարտել տունէն ...ուած մէկը, երբ ան դրան սեմին կը սպասէ կամ պատուհանին դէմը կը ...այ: Մինչդեռ մենք կը գտնուինք ոչ թէ սեմին, այլ մեր նախահայրերուն՝ ...աւոր հայ կայսրերու գերեզմաններուն վրայ:

«Պատմական դէպքերը կրնան այդ վայրերը Թուրքերուն, Արաբներուն, ...երուն կամ Ասորիներուն տուած ըլլալ. պատմական հողերը սեփականութեան կամ կալուածական վկայագիր չունին: Արիւնը, համբաւը, իսկ ...րկայիս դէպքերու ստիպումը իրաւունք կուտան մեզի այդ վայրերուն տիրանալու: Անոնք որ դարձեալ յանդգնութիւն եւ անվախութիւն պիտի գտնեն այս խօսքերուս մէջ, պատճառը պէտք է փնտռեն ոչ թէ իմ քովս, այլ ժողովուրդին արկածախնդրութեան եւ ճշմարտութեանց ուժին մէջ: Իմ ձայնէս աւելի՞ զօրաւոր էին ձայները այն ցեղակիցներուս, որոնք ինձմէ առաջ այս ...գը երգեցին...»

«...Պէտք չէ մոռնալ այն կարեւոր պարագան թէ Սուրիոյ վրայ աչք ունեցող եւ Սուրիա արշաւելու առիթը սպասող ուժերու դէմ առաջին ուժը պիտի ...գմէ հայ — քիւրտ — ասորի դիմադրութիւնը»:

Համբերութեամբ կատարեցինք այս բոլոր մէջբերումները, ...ոպէսզի ընթերցողները կարենան գաղափար կազմել:

Բայց, չըսինք այն ինչ որ անհրաժեշտ էր կրկնել, անգամ մը եւս:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՋԳՋԳՈՒՄԸ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷ

Նախագահ Րուզվէլթ տակաւին չէ պատասխանած դրամներու ամրացման մասին առաջարկուած նախագծին: Այս ձգձգումը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ, որովհետեւ սթերլինի եւ տոլարի ամրացումը կենսական խնդիր կը համարուի: Մաքտօնըլտ ինքն ալ մտահոգութեան մատնուած է: Աւջի օր մասնաւոր ժողովի մը հրաւիրելով խորհրդաժողովին դիւանը, յայտարարեց.

— Ամէն օր նիստ պիտի գումարենք, հետեւելու համար խորհրդաժողովին դժուարութեանց: Պէտք չէ որ ժողովը անելի մը յանգի: Մեզ պիտի կախեն մեր երկիրներուն մէջ, եթէ այդպիսի դժբախտութիւն մը պատահի:

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու ելմտական մասնագէտները համաձայն են դրամներու ամրացման անհրաժեշտութեան: Բայց, անոնց կարծիքը չի բաւեր, գործին ընթացք տալու համար: Կառավարութիւններն ալ իրենց տեսակէտները ունին: Նոյնիսկ Անգլիան վերապահ է: Բայց գլխաւոր դժուարութիւնը կը ներկայացնէ Ամերիկան: 1929էն 1933, մինչ գործազուրկներու թիւը Անգլիոյ մէջ աւելցած էր հարիւրին 130, Մ. Նահանգներուն մէջ յաւելումը եղաւ հարիւրին 200: Մինչ Անգլիոյ մէջ ճարտարարուեստական արտադրութեանց համեմատութիւնը հարիւրին 100էն իջած էր 77ի, Ֆրանսայի մէջ՝ հարիւրին 68ի, Մ. Նահանգներուն մէջ հասած էր մինչեւ հարիւրին 53ի: Մէկ խօսքով, Մ. Նահանգներու ազգային տնտեսութեան անկումը շատ աւելի արագ եղաւ, շատ աւելի խոր քան Անգլիոյ մէջ: Նախագահ Րուզվէլթ իշխանութեան գլուխ եկաւ այնպիսի շրջանի մը երբ ժողովուրդը մատնուած էր թշուառութեան: Եւ նախագահը ստիպուեցաւ արտակարգ միջոցներու դիմել, դադրեցնելով ոսկեփձարը, ձգելով տոլարը եւ քիչ մը շարժում ստեղծելով:

Ամերիկացիները կը վախնան որ, եթէ տոլարը ամուր կապէն սթերլինին հետ, գիները նորէն պիտի իյնան, դրամները պիտի քաշուին եւ տագնապը պիտի սաստկանայ:

Ահա թէ ինչո՛ւ նախագահը տասը կը հաշուէ, մէկ որոշում տալէ առաջ: Ան չուզեր կորսնցնել տոլարին անկումով յառաջ եկած շահերը: Իսկ միւսները կը պնդեն թէ կարելի չէ ո՛ր եւ է բարելաւում սպասել խորհրդաժողովէն, առանց դրամական զինադուլի, այսինքն առանց հաստատուն վիճակի վերածելու գլխաւոր դրամները, գոնէ խորհրդաժողովի ընթացքին:

Մինչ այս մինչ այն, ծրագիրներ կը տեղան

Ինչպէս գրեցինք, Փրանսական պատուիրակութիւնը ծրագիր մը ներկայացուցած է, համաշխարհային արտադրութիւնը կանոնաւորելու եւ սպառման յարմարցնելու համար:

Պելժիական պատուիրակութիւնն ալ իր կարգին յանձնած է ծրագիր մը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Կնքել միջազգային պայմանագրութիւն մը, որով պետութիւնները յանձն կ'առնեն աստիճանաբար ջնջել ներածումներու դէմ հաստատուած սեղմումները եւ արգելքները: Երկարաձգել մաքսային զինադուլը: Խորհրդակցիլ՝ աստիճանաբար կրճատելու չափազանցեալ մաքսատուրքերը եւն.:

Լեհական պատուիրակութիւնը կրկին առաջարկեց ջնջել բոլոր տեսակի սեղմումները, որ կը խանգարեն միջազգային առեւտուրը:

Տնտեսական խորհրդաժողովի աւջի օրուան նիստին մէջ, նախագահը յայտարարեց թէ մինչեւ հիմա 49 երկիրներ յարած են մաքսային զինադուլին: Այս երկիրները կը ներկայացնեն համաշխարհային վաճառականութեան հարիւրին 85ը:

⁂ Դրամական յանձնաժողովի յատուկ մասնախումբին մէջ, ամերիկեան պատուիրակը հետեւեալ ծրագիրը առաջարկեց, ոսկեփձարի վերահաստատման համար.— 1) Արագօրէն իրականացնել դրամներու ամրացումը.— 2) վերահաստատել ոսկին՝ իբրեւ դրամական հիմք.— 3) Ոսկիին դերը սահմանափակել իբրեւ երաշխաւորութիւն շրջաբերութեան հանուած թղթադրամի.— 4) Միօրինակ ձեւի մը վերածել ոսկիին օրինական երաշխաւորութիւնը.— 5) Հրաւիրել կեդրոնական դրամատուններն որ անմիջապէս ժողով գումարեն, քննելու համար մետաղային պահեստներու խնդիրը.— 6) վերջապէս, նկատի առնելով արծաթին կարեւորութիւնը եւ վերահաստատելու համար Արեւելքի վստահութիւնը՝ այս մետաղի մասին, կեդրոնական դրամատուններուն պիտի յանձնարարուի իրենց պահեստին հարիւրին 80ը ապահովել ոսկիով, մնացեալ 20ը՝ ոսկիով կամ արծաթով:

Նորէն ծանր դէպքեր Աւստրիոյ մէջ

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՉՊԻՏԻ ԿՐՆԱՅ ԱԶԱՏ ԳՈՐԾԵԼ

Դէպքերը իրարու կը յաջորդեն Աւստրիոյ մէջ, հետզհետէ աւելի ծանրացնելով կացութիւնը:

Երկուշաբթի իրիկուն, Վիէննայի շրջակաները, երկու երիտասարդներ ռումբ ձեռնատումբ նետեցին ոստիկանական ջոկատի մը վրայ եւ յետոյ փախան: Պաշտօնական զեկոյցին համաձայն, վիրաւորուած են 31 հոգի, որոնց 14ը շատ ծանր:

Այս լուրին վրայ, նախարարական խորհուրդը, որ նոր վերջացուցած էր իր նիստը, նորէն ժողով գումարեց եւ ստիպողական միջոցներ ձեռք առաւ:

Այսպէս, որոշեց 1) անմիջապէս լուծել նացիներու մարտական խումբերը.— 2) Արգիլել այդ կուսակցութեան գործունէութիւնը, ամբողջ Աւստրիոյ մէջ: Արգիլուած է գործածել հիթլէրական որ եւ է խորհրդանշան:

⁂ Մինչեւ հիմա կատարուած ոճրափորձերուն հեղինակները ամէն բան ըրած են չերեւնալու համար, բայց այժմ սկսած են խոստովանիլ թէ սրբազան ուխտ ունին եւ կ'ուզեն ահ ու սարսափ տարածել:

Խոստովանութիւններէն կ'երեւայ որ հիթլէրական կուսակցութեան վարիչները կապ ունին այս ոճրափորձերուն հետ: Ոստիկանութեան տեղեկագիրը յանձնուեցաւ կառավարութեան, որ չուզեց հրատարակութեան պիտի տայ զայն: Կ'ըսուի թէ այս տեղեկագիրը խոր ցնցում պիտի պատճառէ, երեւան հանելով մահափորձերուն քաղաքական դրդիչները: Ապացոյցները այնքան զօրաւոր են որ, նացիները չպիտի կրնան ժխտել: Կառավարութիւնը որոշեց ճերմակ գիրք մը հրատարակել, պարզելով նացիներու ահաբեկչական բոլոր արարքները, որոնց նպատակն է Աւստրիան խեղդել եւ գերմանական գաղու-

ՄՈՆԹԷՆԵԸԻ 400ԱՄԵԱԿԸ

—·—

Աւջի օր, Փարիզի մէջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Մօնթէնեըի ծննդեան 400ամեակը: Ներկայ էին նախարարներ, դեսպաններ եւ բազմաթիւ երեւելիներ: Փառաբանական ճառեր խօսուեցան այս առթիւ:

ՕԶԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն.—

Իր աշխատած դեղարանի տնօրէնութիւնը	500
15 յունիսի գումարը	1300
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1800

թի մը վերածել:

⁂ Սալցպուրկի մէջ երեւան հանուեցաւ դաւադրութիւն մը, որ կրնար ահռելի հետեւանքներ ունենալ: Չարագործներ փորձեր են օդը հանել Սալցպուրկի թումբերը, բայց չեն յաջողած, սխալի մը հետեւանքով: Եթէ յաջողէին, երկու միլիոն խորանարդ մեթր ջուր պիտի ողողէր քաղաքը: Այս դաւադրութեան նպատակն էր ահ ու սարսափ մատնել զբօսաշրջիկները: Չարագործները որոշած էին օդը հանել նաեւ Սալցպուրկի ելեկտրակայանը:

⁂ Կառավարութիւնը որոշեց լուծել ազատ — խորհողներու դաշնակցութիւնը:

Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց սպառնացող նոր վտանգը

«Թան» երէկուան թիւին մէջ կը հրատարակէ հեռագիր մը՝ Էնկիւրիէն, փոքրամասնութեանց ձուլման մասին: Հեռագիրը խտացումն է այն լուրերուն զորս հրատարակեցինք արդէն:— «Կառավարութիւնը արմատական փոփոխութիւն մը կը պատրաստէ, որուն նպատակն է թէ վարչական եւ թէ ընկերային տեսակէտով Թուրք ազգին մէջ ձուլել փոքրամասնութիւնները: Նոր օրէնքով, Պատրիարքարաններու եւ Խախամպետարանի պաշտօնավարութիւնը պիտի յարմարցուի Թրքական օրէնքներուն, որոնք Մ. Քէմալի բարենորոգումէն ի վեր, խլած ժողովուրդին աշխարհական գործերը բաժնած են կրօնական գործերէն: Նախկին իշխանութեանց կողմէ փոքրամասնութեանց կրօնական հաստատութիւններուն տրուած բոլոր առանձնաշնորհները պիտի ջնջուին: Այսուհետեւ այդ հաստատութիւնները պիտի ենթարկուին հասարակաց օրէնքներուն: Պատրիարքարաններուն եւ բաբունարանին պիտի արգիլուի դրամական աջակցութիւն ընծայել ուրիշ վայրերու համայնքներուն: Միայն կրօնական տեսակէտով բարոյական առնչութիւն մը պիտի թոյլատրուի:

⁂ Թուրք թերթերու գրածէն կը հետեւի թէ օրէնքը յանձնուած է Ազգ. Մեծ ժողովին եւ անմիջապէս պիտի քննուի:

Արդ, Ազգ. Մեծ ժողովը իր նիստերը դադրեցուց յունիս 12ին, վերջացնելով ընթացիկ հարցերը, եւ պիտի վերաբացուի հոկտ. 1ին: Կը նշանակէ թէ քննութիւնը յետաձգուած է աշնան:

Գերման պատուիրակները առին խալեցին

Աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովին մէջ, որ կը շարունակուի տակաւին, Տօքթ. Լէյ, Հիթլէրի պատուիրակը, իր ընկերներուն հետ առաւ քալեց աւջի օր: Ժողովը առաջին օրէն իսկ մերժած էր զայն ճանչնալ իբրեւ ներկայացուցիչը Գերմանիոյ աշխատաւորներուն: Մեկնելէ առաջ, գերմանական պատուիրակութիւնը նամակ մը յանձնեց որով կ'ըսէ թէ Գերմանիան չի կրնար հանդուրժել եղած նախատինքներուն: Ժողովը որոշած էր քննել գերմանական պատուիրակութեան գանգատները, բայց Հիթլէր աւելորդ համարելով այդ քննութիւնը, յանձնարարեց վերադառնալ: Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ գերմանական պատուիրակութիւնը ինքն է որ նախատեց միւս պատուիրակները, մասնաւորապէս հարաւ. Ամերիկայի ներկայացուցիչները:

Խորհրդաժողովին դիւանը այս առթիւ զեկոյց մը հրատարակեց, յայտարարելով թէ Գերմանացիները ոչ եւ է գանգատ չէին ներկայացուցած եւ թէ ո՛ր եւ է անարգանք չէ եղած իրենց պատուիրակութեան դէմ:

Բայց եւ այնպէս, իրենց բողոքը արձանագրուած է ատենագրութեան մէջ եւ պիտի քննուի յառաջիկային:

Հիթլէր կը փառաբանէ իր յաղթանակը

Կիրակի օր, 60000 նացիներ հաւաքուած էին Էրֆուրտի օդանաւային դաշտին վրայ, կուսակցական զօրահանդէսի մը առթիւ: Վիթխարի ցոյցէ մը յետոյ, ճառ մը խօսեցաւ Հիթլէր, որ եկած էր օդանաւով մը: «Առաջնորդ»ը ծաղկեփունջ մը ստացաւ աղջնակէ մը եւ սկսաւ խօսիլ.

— «Մէկ տարի առաջ, առաջին անգամ խօսեցայ այստեղ: Այն ատեն կատաղի պայքարի մէջ էինք վերջնական յաղթանակին համար: Բայց ես գիտէի թէ տարին չանցած՝ պիտի փլի այն «դրութիւնը» որով կը կառավարուէր Գերմանիան: Եւ ինչ որ կը հաւատայի, եղաւ: Մենք յաղթեցինք: Այս հրաշքը պարտական ենք այն գիտակցութեան զոր ունինք մեր ուժին յաւիտենական աղբիւրի մասին: Այդ ուժը կը գտնուի ոչ թէ պետութեան, այլ ազգին մէջ: Մենք հաւաքեցինք մարդիկը եւ վերակրթեցինք համերաշխութեան ոգիով: Մենք հազուստ մը, գոյն մը տուինք հարիւրաւորներու եւ հազարաւորներու որոնք ատելութեամբ կը նայէին իրարու: Մենք զանոնք վերածեցինք հզօր կազմակերպութեան մը, որպէսզի վարժուին իրարու: Մենք գիտենք որ մեր գործը չէ վերջացած տակաւին: Եւ պիտի շարունակենք եւ գլուխ պիտի հանենք մեր ձեռնարկը: Մեր չորս ամսուան իշխանութեան ընթացքին գործազուրկներէն պակսեցաւ 1,200,000 հոգի: Ցորչափ ապրիմ, միայն մէկ մտածում պիտի ունենամ,— բանուորներէն, քաղքցիներէն, ընչազուրկներէն, հանրապետականներէն եւ միապետականներէն, կաթոլիկներէն եւ բողոքականներէն, պաշտօնեաներէն, պաշտօնատարներէն, գործատէրերէն եւ վարձու աշխատաւորներէն կազմել գերմանական ազգ մը՝ անքակտելի միութեամբ: Եթէ դուք հաւատարիմ էք այս գաղափարին, արեւը նորէն պիտի փայլի Գերմանիոյ վրայ, որովհետեւ պիտի գայ ժամը երբ այս երկիրը պիտի վերագտնէ իր արտաքին ազատութիւնը: Երբ հնչէ մեր մահուան ժամը, պիտի կրնան գրել հետեւեալ տապանագիրը,— «Ցանկալ դաժան եղաք, բայց լաւ Գերմանացիներ եղաք»:

Կացութիւնը Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ կացութիւնը նորէն ծանրացած է, իբրեւ հետեւանք Վէնիզէլոսի դէմ սարքուած մահափորձին, որուն ծալքերը գաղտնի կը մնան դեռ: Ընդդիմադիր երեսփոխաններն ու ծերակուտականները յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, որուն մէջ կ'ըսեն.

— «Եթէ կառավարութիւնը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չառնէ ձերբա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՆԲԱՐՈՅՈՒԹԵԱՆ ԲՈՅՆԸ

Երկու շաբաթ առաջ, Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովը ուշագրաւ օրէնք մը քուէարկեց: Համաձայն այդ օրէնքին՝ «կիներու, աղջիկներու եւ մանչերու խօսք նետողները ու դպչողները պատիժի պիտի ենթարկուին»:

Կարդալով այս լուրը, ո եւ է Թուրք առնուազն պէտք է կարմրի իր ամօթէն: Զուիցերիական օրինագիրք, արդիականութիւն, հանրապետական իրաւակարգ, «քաղաքակրթութեան օրօրան»ի ծիծաղելի յաւակնութիւն, եւ... օրէնք մը, ահաւասիկ, անբարոյութիւնը կասեցնելու: Ճիշդ է, ամէն երկիր ունի իր կանխարգուչութիւնները: Ունի նաեւ, պոռնկութեան դէմ ձեռք առնուած կարգ մը միջոցներ՝ համաձայն իր երկրի ըմբռնումներուն ու պայմաններուն: Բայց, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին տուած որոշումը կամ քուէարկուած օրէնքը ուրիշ բնոյթ ունի եւ ուրիշ բան կը մատնէ:

Ան կուգայ խոստովանելու որ այդ երկրին մէջ կիրքն ու անբարոյութիւնը սանձարձակ ձեւ մը առացած են: Որ՝ արտաքնապէս արդիականացած Թուրք ժողովուրդը, իր «Փրաք»ին, «մըլոն» գլխարկին եւ սափրուած այտերուն ներքեւ դեռ կը պահէ նոյն վայրի բնազդը, էնիչէրիական նոյն գիծը եւ նոյն զազրելի ունակութիւնները: Կը նշանակէ թէ Թուրքիոյ մէջ ոչ միայն արհեստով կամ նկարագրով պոռնիկներուն, այլեւ պատուաւոր կիներու եւ աղջիկներու «դպիլը ու խօսք նետել»ը այնքան ընդհանրացած է ու սովորական է դարձած, որ՝ կառավարութիւնը, հակառակ իր ոստիկանական խիտ ցանցին, հարկ դատած է մասնաւոր օրէնք մը հրատարակելու: Ասիկա, ինքնին, կը բաւէ, արդէն, իբրեւ խոստովանութիւն՝ իր իսկ կողմէ՝ թէ Թուրքիան կը մնայ, հակառակ բոլոր դոյներուն ու ձեւերուն, նոյն անբարոյականութեան բոյնը...:

Պէտք չէ մոռնալ որ ազգի մը ամէնէն ամուր յենարանը՝ անոր անհատներուն դաստիարակութիւնը, կենցաղն ու նկարագիրն է: Որովհետեւ, այդ դաստիարակութիւնները, այդ կենցաղները ու այդ նկարագիրներն են որ պիտի կազմեն նոյն ազգին ընկերային կեանքը, որ հիմքն է անոր գոյութեան:

Արդ, երբ երկրի մը մէջ վարքը եւ բարոյականի ըմբռնումը այնքան աղարտած ու ապականած է որ հարկ կը տեսնուի օրէնքի պաշտպանութեանդ իմէլ՝ փողոցէն անցնող ո եւ է պատուաւոր կին կամ աղջիկ ապահով տուն հասցնելու համար, կրնաք երեւակայել թէ որքան խախուտ է այդ երկրին ընկերային կառուցումը: Ամէն անգամ որ Թուրքիոյ մասին կը խօսուի, կարգ մը անձեր «իրատեսութիւն» կը փորձեն՝ «քինախնդրօրէն չմեկնել» ճգնելով այժմու Թուրքիոյ իրական վիճակը: Եթէ ամէն բան անպայման դէշ տեսնելը ոմանց քով հակում մըն է, խոստովանինք որ «իրատես» ըլլալ ուզողներու քով կայ նոյն ձեւի հակում մը՝ անպայման ամէն ինչ փոխուած տեսնելու: Ու բարեփոխուած: Ասիկա ճիշդ չէ: Եթէ նոր իրաւակարգը եւ կատարուած փոփոխութիւնները տեսակ մը դաստիարակութիւն են, ապա ուրեմն ըսենք որ դաստիարակութիւնը ամէն ինչ չէ: Ինչպէս ամէն մէկ անհատ՝ նոյնպէս եւ ամէն մէկ ժողովուրդ իր ուրոյն նկարագիրը ունի: Այդ նկարագիրը արդիւնք է իր միջավայրին, իր պատմութեան, իր ծնունդին:

Դարերու դրոշմը եւ կնիքը ունի ան: Միս ու ոսկոր դարձած, նոյնացած է իր էութեանը հետ: Ժառանգական է: Ինչ կաղապարի մէջ ալ խօթուի, ցեղային այդ գիծերը կը մնան անոր քով — առաւելութիւն ըլլան թէ թերութիւն: Անշուշտ՝ դարերը կրնան մեղմել կամ մասամբ փոխել զանոնք: Բայց՝ դարերը: Անհատը կամ ազգը՝ կրնայ, նոյնիսկ, պարագաներու կամ պայմաններու բերումով, չարտայայտել իր այդ գիծերը, բայց առիթը ներկայանալուն պէս՝ ան կը ցցուի: Վեց հարիւր տարի գերի ու ստրուկ եղանք, բայց երբ առիթը ներկայացաւ, հայ ժողովուրդը իր ինքնապաշտ ու ազատասէր գիծը յանկարծ ցոյց տուաւ:

Այդպէս ալ՝ Թուրքը: Դարերու ընթացքին անխտրաօրէն սեփականացընող, վայրագօրէն աւարող, գիրդ մինսերու պապղուն ողողումին մէջ իր ռունգերը եւ իր վաւաշոտ մարմինը թաղած Թուրքը չէր կրնար ու դեռ երկար ատեն չի կրնար հրաժարիլ «խօսք նետելու է, դպելու» իր անբարոյութենէն: Որովհետեւ, եթէ այդ բոլորին խորքը քննէք, պիտի գտնէք նոյն հոգեբանութիւնը, — բռնօրէն խլրացում, յափշտակում, վայելք:

Բնութենական պատասխանատուութիւն — իր ու իր դիմացինին համար — չկայ:

Նոյն զարշելի խառնուածքին կենդանի ու աղաղակող արտայայտութիւնը չէ՞ ինքը Մ. Քէմալը: Յառաջ լայնօրէն ամփոփեց Արմսթօնքի գիրքը: Այդ ինչ լպիրշ ու աղտոտ «մեծութիւն» է: Իր կինը եւս, Իզմիրցի այդ դաստիարակուած աղջիկը, նողկանքով չհեռացա՞ւ «խաւաքարտէ Նափոլէոն»ին քովէն...: Այդ բոլորէն զատ, հազար ու մէկ պատմութիւններ: Գայթակղութիւններ: «Դպիլ»՝ պարահանդէսներու մէջ՝ նոյնիսկ... դեսպաններու կիներուն: Մեծ կղզի ու Բերա՝ պատուաւոր ընտանիքներու աղջիկները «անմիջապէս իր քովը» ուզել՝ անոնց հետ պարելէ վերջ (պատահած է բարձր դասու հայ աղջկան մը եւս, ու յաջորդ օրն իսկ ծնողքը երիտասարդ մը գտած ու ամուսնացուցած է): Իր զազրելի վայելքները՝ նոյնիսկ Թուրք բարձրաստիճան պաշտօնեաներու կիներուն հետ: Երիտասարդ պաշտօնեաներու կիներուն հետ: Երիտասարդ պաշտօնեաներու հետ իսկ...: Ու Քէմալը առանձին չէ: Երեսփոխան, նախարար, խմբագիր թէ պաշտօնեայ՝ բոլորը նոյնն են: Նոյն վիճակը մինչեւ գիւղերը: Թուրք գրողներ, գրագէտ Եաղուպ Գատրիի «Դէպի գիւղ» եւ «դէպի Անատոլու» թելադրանքէն վերջ, սկսան Անատոլուի կեանքէն առնել իրենց նիւթերը: Ի՞նչ կը գտնէք այդ նկարագրութիւններուն մէջ — զեղխութիւն, կին խաղցնել, մանչերու պատմութիւն: Դեռ անցեալ օր կը կարդայի փոքրիկ պատմուածք մը, ուր կը նկարագրուէր թէ ինչպէս գիւղացի Թուրք կինը կը խաբէ իր ամուսինը...: Ասիկա բացառիկ պարագայ չէ անշուշտ: Այլապէս, գրագէտը չէր փորձեր գրի առնել:

Այս բոլորին մէջ ինչ որ ուշագրաւ է, սակայն, այն է որ Թուրք ժողովուրդը իր վարիչներուն այս չուայտ կեանքը սովորական կը գտնէ: Հարցը, անշուշտ, այս կամ այն խառնուածքը ունենալուն մէջ չէ: Յիսուս ըսեր էր — «ով որ անմեղ է, թող առաջին քարը ան նետէ», ինչպէս կը վկայէ կրօնագիրքը: Ուշագրութիւնս գրաւած է այն պարագան, որ Յիսուս ինք ալ չէ նետած առաջին քարը...: Անպէս որ մէկուն կամ միւսին մէջ չեղուած գծի մը պարագան չէ որ խնդրոյ առարկայ է: Քէմալը, յիշեցի, իբրեւ... բարեկարգիչ: Ոչ ալ՝ այս ու այն մասնակի պարագաները: Եւրոպայի արքունիքները եւս ունին իրենց պատմութիւնները: Ուշագրաւը այն է որ կառավարութիւնը այնքան ընդհանրացած նկատած է քմահաճ ու անիրաւօրէն որ եւ է կնոջ, աղջկան եւ մանչու դպելու Թրքաբարոյ իրաւունքը ու վարժութիւնը, որ ստիպուած է դիմել օրէնքին պաշտպանութեան: Անիկա օրէնքին չէր դիմեր, եթէ ընկերային դաստիարակութիւնն ու կառուցումը, հանրային նկարագիրն ու ըմբռնումը առողջ եւ ամուր ըլլար: Այսինքն՝ գտնուէր զանգուած մը, որ ինք պատժէր ու կարիք չմնար օրէնքին: Վասն զի, ամենամեծ ուժը՝ ընկերութիւնն է: Ան է արգիլողը կամ թոյլատուն: Ու իրմէ կախում ունի ամէն բան: Ահա թէ ինչու չափազանց ճիշդ կ'ըլլար եզրակացնել որ Թուրքիոյ մէջ չկայ այդ առողջ հասարակութիւնը: Հանրային գերագոյն պատիժը արդիւնք է հանրային առողջ նկարագրի ու դաստիարակութեան:

Ու օրէնքը կուգայ միայն այն ատեն՝ երբ ինքը՝ հանրութիւնը հիւանդ է ու վարակուած: Ախտաւոր, — ինչպէս Թուրքիոյ մէջ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

98 գերմանական թերթեր արգիլուած

Չեխոսլովաքիոյ կառավարութիւնը որոշեց արգիլել 98 գերմանական թերթեր, իբրեւ պատասխան կարգ մը չեխական թերթերու արգելքին:

Փրակայի գերմանական դեսպանը անմիջապէս բողոքեց այս որոշման դէմ, միջազգային օրէնքներու հակառակ համարելով զայն:

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԲԱՐԵԽՂՃՈՒԹԵԱՆ

Ե.

Ի՞ՆՉ Է ՏԵՍԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Մի քանի խօսք էլ Պ. Զօպանեանի այսօրուայ Հայաստանում տեսածների մասին: Բայց նախ մի նկատողութիւն: Պ. Զօպանեանը գրում է. «Կառավարութիւնը ինծի յայտնեց որ կրնայի մնալ քանի մը ամիս, եթէ ցանկայի»: Այս «մի քանի» խօսքը որ սպանիչ դատապարտութիւն է խորհրդային իշխանութեան, արդէն ինքնին բաւական է հերքելու Պ. Զօպանեանի բոլոր հիացական հաւաստիքները: Ինչպէ՞ս թէ «կրնայի մնալ քանի մը ամիս»: Եթէ Հայաստանը հայ պետութիւն է եւ Պ. Զօպանեանն էլ Հայ է, ինչո՞ւ միայն «քանի մը ամիս» պիտի արտօնուի մնալու, ինչո՞ւ չպիտի կարողանայ մնալ ընդ միշտ, ինչքան ինքն է կամենում: Միայն կաթողիկոսական ընտրութի՞ւն պիտի պատահի, որպէսզի Զօպանեանը կարողանայ Հայաստան մտնելու շնորհքին արժանանալ: Զգո՞ւմ է Պ. Զօպանեանը, թէ ինչ ողբերգութիւն կայ իր այս անզգոյշ արտայայտութեան մէջ:

Ի՞նչ է տեսել Պ. Զօպանեան Հայաստանում, ի՞նչ է հիացում պատճառել նրան:

Նա, ինչպէս յիշեցինք՝ տեսել է մի շարք պետական եւ հանրային հաստատութիւններ — համալսարան, մատենադարան, թանգարան, հայերէն լեզուով վարչութիւն: Այդ բոլորը բոլշեւիկներից առաջ էլ կար: Եթէ արժանիք պէտք համարել, արժանիք է միայն այն, որ բոլշեւիկները չարունակեցին պահել իրենցից առաջ եղածի մի մասը:

Երկրորդ՝ Պ. Զօպանեանը ոգեւորւած է Երեւանի շինարարութեամբ, մի շարք շէնքերի նկարներ էլ է դրել իր յօդւածում: Բայց հէնց ինքն իր բերանով սպանիչ վկայութիւններ է տալիս այդ շինարարութեան մասին: Դուրս է գալիս, ըստ Պ. Զօպանեանի, որ Հայաստանի մայրաքաղաքը 12 տարի Մոսկւայի «վիթխարի» աջակցութիւնը վայելելուց յետոյ, ունի միայն մէկ հատիկ խեղճ ու կրակ պանդոկ, այն էլ՝ «գէշ պահւած, աղտոտ, ու ամէնէն սառուցիկ օրերուն իսկ՝ ո եւ է չափով չտաքցած»:

Մի վայրկեան Պ. Զօպանեանը թող համեմատէ, թէ ինչքան շէնք է շինել մէկ միլիոն բնակիչ ունեցող, Մոսկւայի «շնորհքով» ապրող, կառավարական միջոցների տէր Հայաստանում եւ, օրինակ, հազիւ 60 հազարի հասնող ֆրանսահայ գաղութի մէջ՝ մի Սէն Ժէրոմ, Սէն Լու կամ Սէնթ Անթուան Մարսէյլի շրջանում, մի Ալֆորվիլ կամ Առնուվիլ, Փարիզի մօտ: Անհատական միջոցներով, միայն սեփական քրտինքին ապաւինած ֆրանսահայ գաղութը այս տասը տարւայ մէջ շատ աւելի շէնք է շինել, քան խորհրդային իշխանութիւնը Հայաստանում 12 տարւայ ընթացքին:

Թող երեւակայեն Զօպանեանները մի պահ, որ Հայաստանի ժողովուրդը 12 տարի ազատ թողնէր, ազատ շինարարութեան արտօնութիւն ունենար, Երեւանը այսօրւա՞յ ողորմելի վիճակում կը մնար, Հայաստանի քաղաքներն ու գիւղերը ա՞յս խղճալի պատկերը կը ներկայացնէին: Երկու եւ կէս տարւայ անկախութեան շրջանը կամ գաղութների հայ ժողովրդի շինարարութիւնը՝ դրան ապացոյց:

Պ. Զօպանեանը Հայաստանում գործարաններ էլ է գտել, որոնք առաջ ըստ Պ. Զօպանեանի, գոյութիւն չեն ունեցել եւ շինւել են միայն խորհրդային իշխանութեան օրով: Եւ թւում է մի քանի գործարանների անուններ, «Լենինականի «Թէքսթիլ» նշանաւոր գործարանը, Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարանը, Երեւանի «մեքանիքական գործարանը», «Արարատ» գինիի եւ քոնեակի գործարանը, ձէթ եւ օճառի, քարպիթի, քոնսէրվի գործարանները եւայլն»:

Այս գործարաններից միայն մէկ — երկուսն է տեսել Պ. Զօպանեանը եւ ի՞նչ. ահա «մեքանիքական» գործարանը — Պ. Զօպանեանը հաւատացընում է որ բոլշեւիկներն են հիմնել, այն ինչ նա դեռ ցարական իշխանութեան օրով գոյութիւն ունէր, եղբ. Տէր — Աւետիքեանների ծանօթ մեքենական գործարանն է այդ, մի քիչ աւելի ընդարձակուած:

Ձէթ օճառի գործարանը, որքան եւ անախորժ լինի Պ. Զօպանեանի համար, հիմնւած է Հայաստանի անկախութեան շրջանում, Երեւանի քաղաքային ինքնավարութեան կողմից:

«Քոնեակի»ի՝ պահածոյի գործարանը նոյնպէս կար արդէն ցարական իշխանութեան օրով եւ պատկանում էր դրամատէր Յովասափեանին: Բոլշեւիկները միայն ընդարձակել են:

Եւ, վերջապէս, սա «Արարատ» գործարանը, որ այնքան հրճւանք է է պատճառել Պ. Զօպանեանին թէ՛ իր մեծութեամբ, թէ՛ ներքին սարքաւորումով եւ թէ պաշտօնեաների «յստակ, ճշգրիտ ու պարզ խօսւածքով, իրենց մաքուր, կոկիկ հայերէնով»: Այս «Արարատ» գործարանն էլ Պ. Զօպանեանը, տգիտութեամբ թէ դիտաւորեալ կերպով, համարում է բոլշեւիկների շինարարութեան արդիւնք: Այն ինչ այդ գործարանը, որ իրօք մեծ եւ առաջնակարգ սարքաւորում ունեցող հաստատութիւն է, պատերազմից առաջ էլ կար եւ պատկանում էր ռուս դրամատէր Շուստովին:

Կաթողիկոսական նախորդ ընտրութեան ժամանակ Պ. Զօպանեանը, անշուշտ, Շուստովի կոնեակն ու գինին խմած կը լինի:

Պ. Զօպանեանին յայտնենք մի ուրիշ գաղտնիք էլ. Շուստովի գործարանը պետականացւեց ոչ թէ բոլշեւիկների, այլ Դաշնակցական կառավարութեան ձեռքով 1920ին: Աւելի զարմանալի բան էլ ասեմ Պ. Զօպանեանին, այդ գործարանը պետականացնողն ու «Արարատ» անունով մկրտողը իր այնքա՛ն չհաւնած մէկ անձն է՝ այս տողերի գրողը, որի համար Պ. Զօպանեանի կուսակիցների կողմից «բոլշեւիկ» յորջորջումը ստացաւ ժամանակին: Եւ հէնց 1920ին «Արարատ» գործարանի պաշտօնէութիւնը հայկական էր. կառավարիչը՝ Մկ. Մուսինեանի պէս յայտնի մասնագէտ, եւ գործարանի ամբողջ գործավարութիւնը կատարւում էր «մաքուր, կոկիկ հայերէնով»: Այս էլ պէտք է իմանայ Պ. Զօպանեանը, որ պատերազմից առաջ Երեւանի նահանգում կար 15 գինեակի գործարան, որոնցից մէկն էր այժմեայ «Արարատ»ը:

Հէնց միայն այս մի քանի փաստերը բաւական են հերքելու համար Պ. Զօպանեանի տգէտ պնդումը, թէ մինչեւ բոլշեւիկների գալը «Կովկասեան Հայաստանի հողամասին վրայ ո եւ է ճարտարարուեստական ձեռնարկ գոյութիւն չունէր, բացի Ալլահվէրտիի պղնձահանքերուն շահագործումէն, ուր հայ բանուորներ կ'աշխատէին, բայց շահագործողը Ֆրանսական ընկերութիւն մըն էր»:

Անճիշդ է եւ այս վերջին յայտարարութիւնը:

Նախ՝ պղնձահանքերը միայն Ալլահվէրտիում չէին, գործում էին եւ Ղափանի հարուստ հանքերը:

Երկրորդ՝ ճիշդ չէ, որ շահագործողը միայն ֆրանսական ընկերութիւն էր. ֆրանսական ընկերութիւնը մէկն էր ուրիշ շահագործող ընկերութիւնների եւ անհատների մէջ, որոնց շարքին բաւական աչքի ընկնող տեղ էին գրաւում Հայերը: Հէնց Ալ. Մելիք — Ազարեանը, որ այնքա՛ն շահեկան նիւթ է տուել Պ. Զօպանեանին հայ — թաթարական ընդհարումների մասին, Զանգեզուրի խոշոր պղնձագործներից մէկն էր:

Եւ, վերջապէս, պէտք է ասել և այն, որ, առաջ հայ բանւորներով աշխատում էին ազատ պայմանագրութեան հիման վրայ. այժմ բանւորների աշխատանքը պարտադիր է եւ կրում է ճորտային բնաւորութիւն: Առաջ Ֆրանսացիները կամ հայ դրամատէրերը էին խլացնում Հայաստանի հարստութիւնը, այժմ Մոսկւան է խլացնում առանց մի մսխալ Հայաստանին թողնելու կամ առանց մի կոպէկ վճարելու տարած պղնձի համար: Տարբերութիւնը ի՞նչ է, ո՞րն է աւելի հաճելի՝ թալանել Ֆրանսացի դրամատէրների՞ց թէ Մոսկովեան աշխարհակալներից — թող վճռէ ինքը Պ. Զօպանեանը:

Արտառոց ու ծիծաղելի են Պ. Զօպանեանի եւ այն պնդումները, թէ բոլշեւիկների օրով բնական հարստութիւնների, մանաւանդ հանքերի օգտագործումը «բացարձակ նորութիւն մըն է Հայաստանի համար»: Բոլշեւիկներից առաջ, կարծես, անապատ էր տիրում մեր երկրում: Հապա աղի արտադրութի՞ւնը: Հապա արճիճ — արծաթի մշակո՞ւմը: Հապա պէմզան (չէչաքարը), տուֆը, գրանի՞տը — այս բոլորի արտադրութիւնը բոլշեւիկների օրո՞վ է սկսած: Ինչո՞վ են շինւած Էջմիածնի ճեմարանը, կամ միաբանների շէնքերը, նոր վեհարանը, թանգարանը, մատենադարանը: Ինչո՞վ են շինւած Երեւանի սեւ ու վարդագոյն քարէ բազմաթիւ շէնքերը, որոնց մէջ «նոր գիմնազիայի» (այժմ՝ Կուլտուրայի տուն) հսկայ շէնքերը: Ի՞նչ նիւթով են շինւած Թիֆլիսի Ներսէսեան դպրոցի նոր շէնքը, մի շարք ակումբ ու մասնաւոր տներ՝ ճարտարապետական գեղեցիկ կառուցումներ:

Բոլշեւիկները ոչ մի գիւտ չեն արել, նրանք լոկ օգտւել են ժամանակի կատարելագործւած միջոցներից եւ մեքենաներից: Բնական հարստութիւնների օգտագործումը «բացարձակ նորութիւն» չէ Հայաստանում, նորութիւն է Պ. Զօպանեանի համար: Բայց Հայաստանում շատ բան նորութիւն է Զօպանեանների համար:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆՈՐ ՈՃԸ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ.— Երբ «պատմաբան Լուտվիկ հարց կուտայ Մուսոլինիին, թէ արուեստներու մէջ ո՞րը կը նախընտրէ, ահա թէ ինչ կը պատասխանէ Տուչէն.

— «Ինծի համար ճարտարապետութիւնը մեծագոյն արուեստն է, որովհետեւ իր մէջ կը պարունակէ բոլոր արուեստները»:

Արդարեւ, ճարտարապետութեան մէջ կը գտնենք, քանդակագործութիւն, նկարչութիւն եւ ճարտարագիտութիւն, այս վերջինը իր բոլոր ճիւղաւորումներով: Չեն սխալիր զայն անուանողները որ նոյն իսկ բանաստեղծութիւն կը գտնեն այս արուեստին մէջ: Ահա թէ ինչու այս արուեստը կը հետաքրքրէ ու կը գրաւէ միշտ աւելի բազմաթիւ հասարակութիւն մը:

Ճարտարապետութիւնը ծնունդ առած է այն օրը՝ երբ մարդը լքած է թափառական կեանքը եւ խորհած է իր բնակութեան համար աւելի հաստատուն ու տեւական ապաստարան մը կառուցանել: Այս ու նոյնանման շինութիւններու համար այն ատեն գործածուած են տեղին վրայ տրամադրելի եւ բնութեան կողմէ պատրաստուած նիւթերը, ինչպէս եւ քարը, փայտը: Այսպէս բնական կերպով ծնունդ առած են ճարտարապետական ոճերը, որոնք կը տարբերին երկիրէ երկիր, որովհետեւ տարբեր են գործածուած նիւթերը, տարբեր է երկիրներու կլիման ուղղակիապէս տարբեր են ժողովուրդներու պահանջները ու ձգտումները: Այդ շրջանի ճարտարապետութիւնը կը բնորոշուի իր անկեղծութեամբ ու պարզութեամբ: Ժամանակի ընթացքին զանազան ոճերը՝ միջավայրի պայմաններուն զուգընթաց յառաջդիմելով, կը ստանան իրենց վերջնական ձեւը որ կ'ենթարկուի որոշուած ու սահմանուած օրէնքներու: Օրինակ մը, որոշ համեմատութիւն՝ շէնքի մը, պատուհանի մը, դրան մը, լայնքին ու բարձրութեան մէջ, նոյնպէս որոշ համեմատութիւն մը, սիւնի բարձրութեան ու տրամաչափին, ինչպէս նաեւ սիւնը կազմող մնացեալ մասերուն մէջ: Իսկ կլիմային ունեցած ազդեցութեան վրայ գաղափար մը կազմելու համար, բաւ է դիտել շէնքերու տանիքները, որոնք սրածայր են հիւսիսային երկիրներու մէջ, իսկ տափակ՝ հարաւային երկիրներու մէջ: Այսպէս կարելի է շարունակել անվերջ օրինակներով:

Դարեր շարունակ ճարտարապետները հետեւած են այս օրէնքներուն եւ կառուցած են շէնքեր որոնք դեռ այսօր իրենց գեղեցկութեամբ հիացում կը պատճառեն:

Կասկածէ դուրս է որ այն ատեններն ալ, ինչպէս դեռ 30 տարի առաջ, եղած են ճարտարապետներ որոնք ուզած են նոր ոճ մը ստեղծել, եւ այս նպատակով պատրաստած են իրենց շրջանին համար յանդուգն ծրագիրներ, սակայն այն ծրագիրները մնացած են թուղթի վրայ, որովհետեւ իրենց պակսած են յարմար նիւթերը եւ գիտութեան օժանդակութիւնը:

Իտալացի Սանթ Էլիօն, որուն ծրագիրները ծանօթ են բոլոր աշխարհին, դեռ այսօր ապագայապաշտ մը կը նկատուի ճարտարապետութեան մէջ:

Եթէ հին ոճերով կառուցուած են շէնքեր որոնք գեղեցկութեան գլուխ գործոցներ կը նկատուին, ճարտարապետութեան պատմութեան մէջ, կայ շրջան մը, սակայն ուր ճարտարապետները շարունակած են կառուցանել նմանցնելով հիներն եւ կամ ուղղակի ընդօրինակելով հինը, հակառակ այն անժխտելի իրականութեան որ շինութիւններու մէջ սկսած են օգտագործել նոր նիւթեր, երկաթ, ապակի, եւն.: Այս շրջանին է որ ճարտարապետութիւնը կը զրկուի արուեստ մը ըլլալէ:

1900ին Հոլանտայի մէջ կը սկսի շարժում մը որ շուտով հետեւորդներ կը գտնէ նախ Գերմանիոյ, ապա Ֆրանսայի եւ վերջերս ալ Իտալիոյ մէջ: Այդ շարժումին նպատակն է՝ ըլլալ յեղաշրջել հին օրէնքները եւ ստեղծել նոր ոճը: Նորը նորին համար չէ որ կը մղուի այս պայքարը, այլ նորը՝ իբր արդիւնք ժողովուրդներու կենցաղին կրած փոփոխութեան, եւ այն ընդարձակ կարելիութեան որ մեզի կուտան գիտութեան հսկայաքայլ յառաջդիմութիւնը ու գործածելի նիւթերու զանազանութիւնը: Béton armé, պողպատը, ապակին, եւն., պիտի ստեղծեն նոր ոճը որ գուցէ մեզ վերադարձնէ դէպի ճարտարապետութեան ծագումը, դէպի ոճերու պարզութիւնը ու անկեղծութիւնը:

Այցելելով վերջերս քաղաքին մէջ բացուած շէնքերու ցուցահանդէսը (triennale), դիտելով ու քննելով 32 կառուցուած շէնքերը, համոզուած կրնանք ըսել թէ արդի ճարտարապետները, բնակարանի մը ներքին կարգաւորութեան ու յարմարութեան մէջ գրեթէ հասած են կատարելութեան: Այդ բնակարաններուն մէջ կը գտնենք առատ լոյս ու օդ, պարզութիւն մը հանգստացուցիչ որ մեզ կը զրկէր զանազանութեան հաճոյքէն: Անկասկած ժամանակի ընթացքին դիւրութեամբ պիտի սրբագրուին փոքրիկ պակասները: Ինչ կը վերաբերի այս շէնքերու արտաքինին, ահա հոս է որ կը ծնին բուռն վիճաբանութիւնները եւ քննադատութիւնները: Իտալիան ճարտարապետական բաւաբար անցեալ մը ունի, բնական է որ առանց դժուարութեան չյարմարի այս նոր ոճերուն, որոնք քննադատելի կէտեր ունին, մասնաւորապէս երբ ճարտարապետը անտեսելով միջավայրը, չափազանցութեան մէջ կ'իյնայ: Արդի ճարտարապետները ներքին յարմարութիւնները կատարելագործութեան հասցնելու նպատակով, այլեւս բոլորովին կը զոհեն շէնքին արտաքինը:

Մեր սերունդին մէջ չէ մեռած գեղեցիկին գաղափարը, ուստի յարատեւ աշխատանքով ու հաւատքով, մենք ալ պիտի ունենանք մեր ոճը որ պիտի գոհացնէ մեր աչքերը ու պիտի խօսի մեր սրտին:

Շատ հետաքրքիր պիտի ըլլար իմանալ թէ ներկայիս Հայաստանի մէջ մեր ճարտարապետները ի՛նչ ուղղութեամբ կ'աշխատին: Դժբախտաբար մեզի կը պակսի նիւթը, գաղափար մը կազմելու համար: Արտասահմանի մէջ գործող հայ ճարտարապետներուն մէջ չեն պակսիր անոնք որ կը հետեւին նոր դպրոցին: Առանց կարգին պիտի յիշենք Կէվրէկեանը, որ բաւական ծանօթ է Իտալիոյ մէջ, սակայն ... իբրեւ պարսիկ ճարտարապետ:

Ա. ՍԱՐԵԱՆ
(Ճարտարապետ)

Փոթորիկին աւերները

Ուրբաթ օրուան փոթորիկը աւելի քան մէկ միլիոն ֆրանքի վնաս պատճառեց Լիոնի մէջ: Քաղաքապետ Պ. Էռիօ անմիջապէս աղէտի վայրը փութաց: 1924ին ալ նոյնքան ուժգին փոթորիկ մը աւերած էր միեւնոյն շրջանը:

Փոթորիկը եւ կայծակը մեծ վնասներ պատճառեցին նաեւ ...լանսի եւ ուրիշ գաւառներու մէջ: Փարիզի օդն ալ փոխուած է երկու օրէ ի վեր, արեւ-անձրեւ խաղալով:

Տրոցկի աքսորուած կը մնայ

Վերջերս գերմանական թերթերը գրեցին թէ խորհրդային իշխանութիւնը արտօնած է Տրոցկիի վերադարձը: Այս առթիւ յայտարարութիւններ ըրած էր Տրոցկի ... Թուրք թերթի մը Մոսկուայի ... թղթակցութիւնը կը յայտարարէ թէ այդ լուրերը իրականութեան չեն համապատասխաներ:

«Տրոցկի Խորհրդային Միութենէն աքսորուած է իբրեւ հակայեղափոխական, համաձայն 1932 փետրուար 20ի օրէնքին, որ ի զօրու է եւ ... մնայ»:

Վաղը կը հրատարակենք կարեւոր թղթակցութիւն մը՝ զոր Փարիզեան թղթակից մը ունեցած է Տրոցկիի հետ:

«ՄԵՆՔ ՉԵՆՔ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԻՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՎ»

(ԷՋ ՄԸ ԳԱՂՏՆԻ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵՆԷՆ)

Մոսկուայի մէջ գտնուած է ռուս յայտնի պատմաբան եւ պետական գործիչ Միլիւքօվի յուշատետրը: 15 տարի առաջ, իբրեւ նախագահ խորհրդարանական պատուիրակութեան մը, Միլիւքօվ այցելեց Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա: Յուշատետրին մէջ արձանագրուած է տեսակցութիւն մը, զոր այս առթիւ ունեցած է Անգլիոյ արտաքին նախարար Սըր Կրէյի հետ:

15 Մայիս 1916.— Սըր Կրէյ, կը պատմէ Միլիւքօվ, ըսաւ թէ տեսակցութիւնը մասնաւոր է եւ այդ մասին կրնայ միայն մեր արտաքին նախարար Սազանովին տեղեկութիւն հաղորդել:

Կրէյ.— Պէտք չկայ Հէլլիկօլանտի կղզիի խնդիրը յարուցանելու, քանի որ ապահովուած վերջնական յաղթանակը: Ֆրանսայի համար գլխաւոր պայմանը Ալզաս Լօրէնն է, ձեզի համար՝ Պոլիսը եւ Նեղուցները:

Ես.— Ի՞նչ կը խորհիք Հայկական հարցի մասին:

Կրէյ.— Դուք Տոմայի (Խորհրդարանի) մէջ խօսեցաք ճառեր որոնք ցնցում առաջ բերին հոս: Սազանով ինծի գրեց թէ կ'ուզէ կցել Հայաստանը: Մենք պարտաւոր ենք յարմարիլ ձեր փափաքներուն, որովհետեւ առանց Ռուսիոյ վերաբերեալ խնդիր մըն է:

Ես.— Ձեր կարծիքով, Միջագետքի հիւսիսը ո՞ր կէտէն անցնելու է մեր ազդեցութեան գօտիին սահմանը:

Կրէյ.— Ձեմ կրնար պատասխանել, առանց ձեռքիս տակ քարտէս ունենալու:

Ես.— Բնական սահման մը կայ հոն ուր կը վերջանայ դաշտը եւ լեռները կը սկսին:

Կրէյ.— Մենք կը համաձայնինք որ Հայաստանը մնայ ռուսական տիրապետութեան տակ:

Ես.— Միւս դաշնակիցներուն պահանջնե՞րը:

Կրէյ.— Փոքր Ասիոյ արեւելքին մէջ դուք միայն Ֆրանսացիներուն հետ գործ պիտի ունենաք: Իտալացիները աւելի արեւմուտքը կը գտնուին:

«ՀԱՅԵՐԸ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

«ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ ՆՈՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՊԻՏԻ ՀԻՄՆԵՆ ԵՂԵՐ»

Պոլսոյ «Ագրմ» թերթը, որ կը հրատարակուի Աղաօղլու Ահմէտի կողմէ, կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Օրինակ մը ստացանք այն գիրքէն զոր հայ գրողներէն «Ա. Նիկոլ» անուն մէկը հրատարակած է Դամիրէի մէջ: Բացատրելէ յետոյ Հայերուն Սուրիա հաւաքուելուն պատճառները, գիրքը, ուշագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ: Այսպէս, Հայերը եւ Քիւրտերը որոշած են գործակցիլ, իսկ վերջերս ապահոված են նաեւ Նեստորականներուն եւ Ասորիներուն օժանդակութիւնը: Այս ազգերուն մեծերը ժողով մը գումարած եւ ճշդած են իրենց հիմնելիք պետութեան սահմանները, որոնք Միջերկրականէն սկսելով մինչեւ Պարսկաստան կ'երկարին, իրենց մէջ առնելով Սուրիոյ հիւսիսային մասը, Ուրֆան, Մարտինը, Տիարպէքիրը, Սղերդը, Մուշը, Հէքեարին եւ Վանը: Այս գործով զբաղողները ձեռնարկներ կատարած էին պետութեանց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ եւ բաւական առաջ տարած են իրենց ձեռնարկները:

Ա. Նիկոլ կ'ըսէ թէ կազմուելիք պետութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ գիմադրել Սուրիոյ վրայ յարձակողներուն:

Գրքոյկը ցոյց կուտայ թէ Դաշնակները տակաւին ինչերո՛ւ ետեւէ կը վազեն: Հեղինակը, որ չի ծածկեր թէ ինքը դաշնակ պետերէն մէկն է, իր գրքոյկով կը հաստատէ թէ Դաշնակները նոր դաւեր կը լարեն եւ ասոր համար հոս հոն գլուխ կը զարնեն: Այս դաւաճանական արարքները եւ Նեստորականներուն եւ Ասորիներուն միանալը՝ ուշագրաւ է միայն այն տեսակէտով թէ անոնց խելքը տակաւին գլուխնին չէ եկած: Ապա թէ ոչ այդ արարքները մազաչափ արժէք չունին բնականաբար:

Խմբ.— Նոր ստացանք «Ա. Նիկոլ»ի նոր գրքոյկը, «Բարեկամներուս եւ թշնամիներուս, Սուրիա և Մեծք», իբրեւ թէ տպուած Սելանիկի մէջ: Բարեկամ մը ստացած է զայն ... Վիեննայէն: Առաջին գրքոյկն ալ այսպէս ցրուած էին: Կը խօսինք իր կարգին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Կազի Այնթապ»

«Ագշամ»ի շրջուն թղթակիցը, Բաղըպ Քէմալ կը գրէ.—

Պատմութեան մէջ շատ հպարտօրէն արձանագրուած Թուրք հերոսութեանց թատր հանդիսացող այս քաղաքը երբ կը մտնէի, մեծ սրտադող մը ունեցայ: Որովհետեւ, զարհուրելի անցեալը, անմիջապէս չարժանկարի ժապաւէնի նման աչքիս առջեւ կենդանացաւ եւ գլխս բոպէ մը քրչեց հուրի ու արիւնի հոսանքին մէջ: Մեր ճամբուն երկու կողմի փողոցները ամբողջովին աւերակ են: Առնել մը այս փլատակներուն մէջ սուրացող մեր ինքնաշարժը քիչ յետոյ պանդոկի մը դրանը առջեւ թողուց մեզ, մեծ աղմուկով հեռացաւ: Ներսէս բռող փափաքէ մը մղուած՝ ելայ դուրս, քաղաքը պտտելու համար: «Կազի»ութեան համբաւը հպարտօրէն դեռ իր ճակատին վրայ կրող այս բացառիկ քաղաքին դռներն ու պատերը փամփուշտներէ եւ թնդանօթներէ ծակ ծակ են, հիւսիսային ճակատը եւս քարուքանդ վիճակ մըն է ստացեր ու երկար մարտնչումի մը հետքերը՝ քարերուն ու հողին վրայ դեռ կը մնան:

Այն ատենէն մինչեւ այսօր, անդորրութեան այս շրջանին, քաղաքին միայն մէկ կողմը վերաշինական փորձեր են եղած: Միւս կողմերը իրենց աւերակ վիճակը մինչեւ այժմ կը պահեն:

Կազի Այնթապ երեք բլուրներու վրայ կառուցուած ամբողջովին քարուկիր շէնքերով, մեծ քաղաք մըն է: Մէկ կողմը՝ Ալլէպէն գետը, իսկ կողմը ամբողջովին ընդարձակ գերեզմաննոց է: Կրնամ ըսել թէ այս տեղի մեռելները ողջերէն շատ են:

Քաղաքին մէջ հորիզոնական երկու մեծ փողոցներ եւ քաղաքապետարանին կողմէ լայն տարածութիւն մը կայ, ուր կը գտնուին խանութներ, թնդանօթներէն կիսաքանդ մինարէներ, խեղ ու զարձդարձիկ փողոցներ եւ՝ այս փողոցներուն մէջ՝ թշնամի թնդանօթներէն մաղերու վերածուած պատեր, որոնք էջերով նըրկարագրութեան արժանի պատկեր մը կը ներկայացնեն: Նախապէս շատ լաւ է եղած Այնթապի տնտեսական վիճակը. բայց, սահմաններու վերջին կարգադրութեամբ շատ վնասուած է այժմ: Եթէ ժամանակին երկաթուղին ասկէ անցընէին, այժմու ցնցումը առողջամ մը այսչափ զգալի պիտի չըլլար: Առով համերձ, եթէ մինչեւ Ձէվլի փաշա՝ աւելի ճիշդը Տիգրանակերտ երկարող խճուղին շինելու միջոցներ ըլլային, ոչ միայն Այնթապը, այլեւ անոր արեւելքը գտնուող վայրերը եւս իրենց այժմու կաղ վիճակէն ազատելով՝ առանց անթացուպի քալելու պիտի յաջողէին: Կուսակալութեան եւ իր Պէհսինի գաւառակին միջեւ եւս ճամբայ շինուած չըլլալով, միայն ամառն է որ բնական ճամբայէն կ'օգտուի եւ հազար դժուարութիւններով կ'երթեւեկեն: Մարաշի եւ Ատանայի յատուկ ճամբաները եւս շատ գէշ վիճակի մը մէջ են: Միայն Քիլիսի ճամբան լաւ է:

«ՄԱԼԱԹԻՈՅ ԱՂՏՈՏՈՒԹԻՒՆԸ»

«Ագշամ» կը գրէ Ըսմէթ փաշայի ծննդավայրի մասին.—

Արեւելեան Թուրքիոյ կարեւոր կեդրոններէն մէկը նկատուող Մալաթիան շատ անխնամ թողուած է: Երկաթուղին մինչեւ հոն երկարին իսկ այս քաղաքի յառաջդիմութեան ազդակ մը չէ եղած: Կայարանն ալ երեք քիլոմէթր հեռու է արդէն: Այս դնացքով լրանալիք չէ: Երկրաչափները նախ որոշած էին կայարանը շինել քաղաքին վերի մասին վրայ, բայց ոմանց միջամտութեամբ վարէն պիտի շինուի դիծը: Մալաթիոյ մէջ թաղապետական վարչութիւն մը եւ քաղաքապետ մը ըլլալուն հակառակ, ատոնց գոյութիւնը վկայող հետք մը չկայ: Կարելի է ըսել որ Մալաթիա Թուրքիոյ ամէնէն աղտոտ քաղաքներէն մէկն է: Քաղաքին մէջ թրախոմի հիւանդութիւնը վարակած է եւ թէեւ պայքար կը մղուի, բայց, քաղաքին մէջ այնքան ատեն որ այս աղտոտութիւնը կը շարունակուի, հիւանդութիւնը կասեցնել կարելի չէ: Թաղապետութիւնը թէեւ հրշէջ կազմակերպութիւն մը ունի, բայց անիկա ծիծաղելի բան մըն է: Անցեալները զօրանոցի մէջ հրդեհ կը ծագի. հրշէջ կառքը կուգայ այն ատեն, երբ հրդեհը կը մարեն զինուորները: Կառքը բերին ձեռքով քաշելով: Եթէ փոքրիկ կեանք մը կայ հոս, այդ ալ զինուորական մասին գոյութեան կը պարտինք:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍԿՍԱՒ ՕՁԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԳԻՒՂԻ ՄԸ ՄԷՋ

Կիրակի օր պատմած էինք հազարաւոր օձերու արշաւանք մը՝ Մերսինի Գուզուճա Պէլան գիւղին մէջ: Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ ձեւով կը պատմեն առաջին դէպքը.— Մէհմէտ անուն տղայ մը լեռը փայտ կտրելու գացած միջոցին, յարձակման կ'ենթարկուի իրար փաթթուած երկու օձերու որոնք իր սրունքներուն կը պլլուին, բայց քիչ վերջ, առանց վընաս մը հասցնելու կը թողուն եւ կը փախին: Յանկարծ երկու մէթր երկարութեամբ ուրիշ օձ մը երեւան կ'ելլէ եւ Մէհմէտի սրունքներուն փաթթուելով, զայն այնքան կը խածնէ ու ծեծէ որ ,խեղճ տղան նուաղած կ'իյնայ:

Իրիկուան դէմ, Մէհմէտի եղբայրները կը մտատանջուին: Փնտռտուքի ելլելով, եղբայրը կը գտնեն ու տուն կը տանին: Մէհմէտ պահ մը ինքզինքին կուգայ, գլխէն անցածը կը պատմէ, բայց երեք ժամ վերջ կը մեռնի:

Յաջորդ օրը, Մէհմէտի եղբայրներն ու գիւղացիները, ոստիկան զինուոր մը առած, կառադի օձը գտնելու կ'ելլեն: Լերան մէջ ծակ մը տեսնելով կը սկսին փորել, ու ահա ինը օձեր սարսափելի սուլումներով դուրս կը խուժեն ծակէն եւ խուճապահար փախուստ մը կը մատնեն գիւղացիները: Օձերը մինչեւ գիւղին սահմանը կը հետապնդեն մարդիկը ու հոն կը կենան: Գիւղացիները կրակ կը բանան անոնց վրայ, բայց սողունները վայրկենապէս կ'անհետանան լեռն ի վեր:

Հիմա, ամբողջ գիւղը հետապնդումի եկած է, շրջակայքի օձերը գտնելու եւ գիւղին սպառնացող այս վտանգը հեռացնելու համար:

⁂ Օձի առաջին առեւտուրը կատարեց զերմանական զեղարան մը: Օձերը փոխադրուեցան ապակիէ սնտուկներով:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՅՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՄԻԼԱՆ.— Մուրատ — Ռափայէլեան նախկին Սանուց Միութեան Վարչութիւնը ցաւով կը նկատէ որ Մխիթարեան Միաբանութիւնը լուռ մնաց Մուրատ — Ռափայէլեան կտակի տխուր վիճակի մասին իրեն ուղղուած հարցումներուն հանդէպ:

Հայ մամուլին մեծամասնութիւնը լրջօրէն զբաղեցաւ գրուած հարցերով եւ հայկական հանրային կարծիքը ի զուր սպասեց Մխիթարեան Միաբանութեան լուսաբանութիւններուն:

Անուղղակի կերպով ալ չտրուեցաւ ո եւ է տեղեկութիւն. բացառութիւն՝ քանի մը, պատասխանի անարժան եւ ամէն լրջութենէ զուրկ, յօդուածներ:

Պէ՞տք է եզրակացնել արդեօք, այս կացութեան առջեւ, որ Միաբանութիւնը ինքզինք կը նկատէ միակ եւ բացարձակ տէր Մուրատ — Ռափայէլեան կտակին, ազատ եւ իրաւատէր զայն վարելու լաւ կամ գէշ, անոր մատակարարութիւնը յանձնելու ներքին կամ օտար իշխանութեան կամայականութեան եւ նոյնիսկ զայն վնասելու:

Մուրատ — Ռափայէլեան Ն. Ս. Վարչութիւնը չի կրնար հաւատալ որ Մեծն Մխիթարի հիմնած Միաբանութիւնը, փառապանծ իր հայկականութեամբ, երբ կրօնաւոր միութիւն խորապէս գիտակից թէ որքան աւելի սրբազան են բարոյական պարտականութիւնները բաղդատմամբ օրինական պարտականութեանց, այդպիսի մտայնութիւն մը կարենայ ունենալ ազգային որոշ,— կրօնաւոր կամ միաբանական ոեւէ հանգամանք չունեցող — նպատակի մը համար իրեն վստահուած կտակի մը հանդէպ:

Այս համոզումով Մ. Ռ. Ն. Ս. Վարչութիւնը ստորեւ կը կրկնէ ուղղուած հարցումները եւ լիայոյս է որ Միաբանութիւնը պիտի ուզէ տալ հայութեան իրեն յանձնուած կտակին կացութեան մասին անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները:

Եթէ այդ յոյսը զուր ըլլայ եւ շարունակուի Ս. Ղազարի լռութիւնը, Մ. Ռ. Ն. Ս. Միութիւնը ստիպուած եւ ցաւով պիտի դիմէ անհրաժեշտ միջոցներուն, լուսաբանելու համար հայութիւնը իր մէկ կարեւոր կտակին հետզհետէ աւելի ծանրացող կացութեան մասին:

Անհասանելի 1932 գերը. 15 Յուլիսի հայ մամուլին ուղղուած շրջաբերականով խմբագրուած հարցումները.—

1. Ի՞նչպէս գոյացած է ամենայն տասներկու միլիոն լիրէթի հոլլանտական պարտքը, Մ. Ռ.ի շուրջ քանի հնգ միլիոն դնահատուած հարստութեան վրայ:

2. Ի՞նչու ներքին յանձնաժողով մը չէ կազմուած պարտքին պատճառները քննելու, պատասխանատուութիւնները ճշդելու եւ դարման մը փնտռելու համար, անոր այդքան մեծ համեմատութիւններ ստանալէն առաջ:

3. Ո՞ր օրինական կամ բարոյական հիման վրայ Միաբանութեան Աբբան կտակին հանդէպ իր վայելած վարչական իրաւունքները զիջեր է Վատիկանին, նշանակուած եւ օտար անձերէ կազմուած յանձնաժողովի մը:

4. Ի՞նչպէս կը բացատրուի սա զուգադիպումը, որ պարտքերը սկիզբ կ'առնեն Վատիկանի վանքին ներքին գործերուն առաջին միջամտութենէն (1916) քիչ վերջ:

5. Ի՞նչ միջոցներ ձեռք առած է Միաբանութիւնը որպէսզի օտարներու անիրաւ եւ վնասակար միջամտութիւնը վերջ գտնէ:

6. Մ. Ռ. կտակին կիսով փճացման իրականութեան առջեւ պարտական չէ՞ր Միաբանութիւնը ազգային բարեգործական հաստատութեանց խորհուրդին օգնութեան եւ գործակցութեան դիմելու:

7. Չի՞ կարծեր Միաբանութիւնը որ կտակին շուրջ տեղի ունեցած ու ունեցող յոյժ ցաւալի դէպքերը պարտք կը դնեն իր վրայ անոր կացութեան եւ մատակարարութեան մասին պարբերական մանրամասն հաշուետուութիւն մը հրատարակելու, որպէսզի միաբանները, նախկին սաները եւ հայութիւնը ամբողջ տեղեակ ըլլան իրենց այդ կարեւոր հաստատութեան կացութեան:

8. Եւ վերջապէս չի՞ կարծեր Միաբանութիւնը որ, եթէ այդպիսի հաշուետուութիւն մը հրատարակուած ըլլար վերջին տասնըհինգ տարիներու ընթացքին, անհամար հարուածներու տակ հեծող մեր ազգին խնայած պիտի ըլլար այս միւս հարուածը, որ է Մ. Ռ. կտակին կոկծալի դրութիւնը:

Մուրատ — Ռափայէլեան նախկին Սանուց Միութեան Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Սօֆիայի «Ազատ խօսք»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 Յունիս).

— «Բուլղարահայ հակազգային խմժամուժբլոկի դաւադրիներն ուղղղիչները նորէն գործի վրայ են:

Մայիս 28ը եւ հայկական եռագոյնը փորձաքար մըն են եղած միշտ, այդ մարդոց գոյնն ու էութիւնը երեւան բերելու համար:

Եւ այս անգամ — երբ Հայաստանի Անկախութեան տարեդարձը բիրապէս համաժողովրդական բնոյթութիւն ունեցաւ եւ տօնուեցաւ անօրինակ խանդավառութեամբ — բլոկճիները մասնուեցան ճշմարիտ խուճապի եւ մղուեցան այնպիսի գործքերու եւ երթերու, զորս կարելի էր վերագրել միայն թրքական խաֆիէներու եւ չեկայի գործակալներու բայց ոչ երբեք հայ անուն կրող մարդոց:

Քար դրած մեր սրտին վրայ, դարձեալ պիտի լռենք եւ պիտի չհրապարակենք բլոկճիներու վերջին օրերու մէկը միւսէն դաւադիր եւ զրպարիչ գործերը, որոնք ոստիկանական ժուռնալներն ու մատնութիւնները կը գերազանցեն: Բայց, անկարող ենք լռութեամբ անցնիլ մասնաւորաբար Ֆիլիպէի Բլոկի եւ ինքզինքը ռամկավար յայտարարող «Փարոս»ի արդէն իսկ հրապարակուած գրութիւններուն վըրայէն:

Որպէս զի ճշգրիտ գաղափար մը կազմէ տանք Բուլղարիոյ եւ արտասահմանի հայ ընթերցողներուն, բլոկճիներու եւ «Փարոս»ի գարշելի գրգռութիւններու մասին, հոս կ'արտատպենք մէկ քանի հատուածներ թէ՛ Պլովդիւի բլոկի հեռագրէն՝ ուղղուած Արտ. Գործոց Նախարարութեան եւ կրօնից տեսչութեան, եւ թէ «Փարոս»ի այն խմբագրականէն, որ զարձեալ կը խօսի Մայիս 28ի եւ եռագոյնի մասին (31 Մայիս թիւ 50):

Այսպէս, Պլովդիւի խմժամուժ բըլոկը, Եռանդամ Թեմ. Խորհուրդի ծախօծ հրահանգին առթիւ, հարկ կը համարէ արտաքին գործոց նախարարութեան եւ կրօնից տեսչութեան հաղորդելու հետեւեալը.—

«Բուռն կերպով կը բողոքենք եւ պատասխանատու կը նկատենք Թեմական խորհուրդը իր ունենձգութեան համար՝ հայ եկեղեցիներու սրբութեան հանդէպ, որով կը հրահանգէ Հայոց Գերագոյն Հոգեւոր Պետին արգիլած եւ եկեղեցական օրէնքներով անգոյ տօներու կատարումը: Հայ եկեղեցին ձեր կուսակցական ակումբը չէ եւ վճռած ենք մեր եկեղեցւոյ ազգ. սրբութիւնները պաշտպանել կուսակցական տմնակատարութիւններու դէմ: Բուլղար քաղաքացիներ ենք եւ բուլղար դրօշակէն ուրիշ կարելի չէ պարզել բուլղարահայ ազգային հաստատութիւններուն վրայ, Մայր Բուլղարիոյ մէջ ...»:

Այլանդակ ոստի եւ զրգռութեան, զզուելի կեղծիքի եւ ստորնաքարշ քծնանքի, անամօթ ուրացութեան ու վատութեան աւելի վաւերական օրինակներ կուտայ բլոկճիներու զարշահոտ բերանը հանդիսացող «Փարոս»ը, որ սեւով ճերմակի վրայ կը գրէ հետեւեալը.—

«... Պուլկարիան ունի իր Ազգային, Պետական դրօշակը, որ խրոխտօրէն կը ծածանի իր բոլոր հանրային ու պետական հաստատութիւններու ճակատը, որուն անունով կ'երդնու պուլկար բանակը, խոնարհաբար եւ ամէն պուլկար քաղաքացի. այդ դրօշակը կ'իշխէ երկրի մէկ ծայրէն միւսը. ան կը պահպանէ ու կը պաշտպանէ երկրին սահմանները եւ նոյն իսկ երկրէն դուրս այլ միջազգային առեւտուրներու մէջ յարգանքով կ'ողջունուի օտարներէն: Ի՞նչպէս կարելի է «Թեմարանի Եռագոյն»ը բաղդատութեան դնել միջազգային յարգանք վայելող այսպիսի Ազգային Պետական դրօշակի մը հետ ...: Այսպիսի կերպասի ծուէն մը, պուլկար ազգային դրօշին քով, ցանս եւ առաջ նախատինք մը պիտի ըլլար անոր համար ... Չենք կարծեր որ «Թեմական»ը եւ իր խորհրդատուները այնքան ալ տգէտ եղած ըլլան, այսքան տարրական բան մը չգիտնալու չափ: Ուրեմն անոնք տարբեր նպատակներ կը հետապնդեն» ...:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Երբեմն ընտանիքներ մոխրի վրայ կը նստեցնէին, ինչ որ կար կը մաքրէին, կը տանէին: Ի հարկէ տանտէրը արթուն կրնար ըլլալ, սակայն, կեանքն ալ վրայ չտալու համար սուտ քուն կը ձեւացնէր: Կեանքն ալ վրայ տար, ո՞րու բողոքէին ...: Երբ եկեղեցին եւ դպրոցը թալանուեցան, հարկ եղաւ դիմել Թէֆիր եւ Հաշիմ պէկերուն: Հայրս ուղղակի մելիքն էր, գիւղին վարչական կազմով կ'երթայ պաշտելու որ գան քննութիւն կատարեն թէ պատը ուսկի՞ց ծակած են: Դեռ չեմ մոռցած այն երկու խօսքը զոր Հաշիմ պէյը արտասաց հօրս երեսին.

— Մելիք, տաևա նէրտէսի՞ն:

Այն ատեն չէի կրնար հասկնալ «տաւհա նէրտէսին»ին իմաստը: Այսօր է որ միայն գիտենք թէ ինչ կը նշանակէր:

— Մելիք տակաւին ո՞ւր ես ... դեռ ինչե՛ր պիտի տեսնէք ...:

Երբ կը խնդրէին թէ «Պէկ, ձեր հովանաւորութեան ենք ապաւիներ, ինչո՞ւ տէր եւ պաշտպան չես կանգնիր մեր արդար իրաւունքներուն, ինչո՞ւ մեր ամբարակ դռները կը խորտակուին, իսկ Սլէքենց, Զըֆօենց, Մըհօենց դռները նիդ անգամ չունին եւ գողութիւն մը չի պատահիր», պատասխանը պատրաստ էր:

— Հայե՛ր, Հայեր խոշընդոտներ: Դուք կարծեցիք թէ «Եաշասըն հիւրիէթ, տաշէթ ,մուսավէթ» մը երգելով ամէն ինչ լրացա՞ւ, ալ մորթերնիդ փրկեցի՞ք. ձեր պէկին պէտքը չունի՞ք այլ եւս: Ինչո՞ւ այդքան շուտ կը խաբուիք եւ կը շլանաք: Ինչ ակնոց որ դնեն ձեր աչքին, այն գոյնով կը տեսնէք աշխարհքը: Տխմարնե՛ր, յիմարնե՛ր ...

Այսպէս Բարձր Հայքը, Փոքր Հայքը բոլորը կը տքային Համիտի սարսափին տակ: Ոչ ոք տէրն էր իր ինչքին, իր պատւոյն, իր կեանքին: Թուրք եւ Քիւրտ տարրը կ'ապրէր Հայուն աշխատանքով, որ կը բաւէր թէ՛ գիշերուան գողերուն, թէ ցորեկուան աւազակներուն եւ թէ բռնակալ իշխանաւորներուն: Մինչդեռ ինք դարձեալ կը մնար թշուառ վիճակի մէջ, ոտքին կարկտան տրեխներ, սեղանը քիչ մը թան կամ թանապուր՝ թոնրի հացով: Տարին տասներկու ամիս հողագործը դուլ ու դաղար չունի, կը հերկէ, կը ցանէ, կը քաղէ, կը կամնէ, կը զատէ ցորենը յարդէն, կալին մէջ կը դիզէ ցորենը խոշոր թումբերու բարձրութեամբ: Կուգայ հողատէր պէկը, չէյխը կամ Հաֆըզը, կը կնքէ փայտէ շինուած կնիքով մը՝ ցորենին չորս կողմը: Այսպէս ցորենը կը մնայ կալին մէջ օրերով կամ շաբաթներով, մինչեւ որ պէյը կամ տասանորդի պաշտօնեան գայ չափելու: Հողատէրին կողմէ կալի ժամանակ մէկ մէկ մարդ կը ղրկուի հսկելու համար կալերուն, իսկ կառավարութիւնը տասանորդը կը ծախէ ոեւէ մէկուն (շահնայ), որ իր տղաւարը կը կանգնեցնէ կալերուն յարմար մէկ կեդրոնը, հսկելու համար ամէն գործողութեանց: Գիւղացին ամէնէն աւելի կը սոսկայ այս մարդէն, որ պիտի գայ իր վաստակը կէս առ կէս բաժնելու: «Շահնա»ն ամբողջ կալի տեւողութեան կը ծանրանայ գիւղացիներուն վրայ, ապրուստը, ճաշը, մահիճը բոլորը գիւղացիները կը հայթայթեն: Երբ արմտիք չափելու օրը հասնէր, այն ատեն կուգայ կը կանգնի հողատէրին կողքին, մասնաւոր գիւղին համար վարձուած գզիրը մունետիկի պէս կը սկսի կանչել եղանակաւոր, երբ երկու կանթերով խորունկ չափը կը լեցուի եւ կը պարպուի այս կամ այն կողմ: Մէկ, երկու, երեք ...:

Գիւղացիները պարտաւոր են նախ եւ առաջ պէկին կամ աղային ինկած բաժինը չուալներով կրել ամբարը, յետոյ իրենց մնացած բաժինը հազար եւ մէկ կտորներու կը վերածուի: Նախ կուգան կը չարուին գիւղի արտերուն հսկիչները (խօրուճի), յետոյ այդեպանը, պարտիզպանը, գզիրը, ժամկոչը, տէրտէրը եւն.: Ասոր հետ կուգան բերք չունեցող ընտանիքները, կին, ծեր, փոքրեր, «կալամաս» առնելու:

Զըսինք թէ հողատէր աղան ինչպէս կը վարուի իր մարագաններուն հետ: Այսօր աշուն է, պէկին, աղային սեփական այգին պիտի յօտուի: Իմացէք, Հայեր, վաղը ոչ ոք պիտի երթայ իր գործին, այլ «Սուխրա» կայ ընելիք: Ամէն ոք իր խիստ կարեւոր գործը ձգած՝ պիտի երթայ պէկին այգին յօտելու: Յաջորդ օրը գզիրը տունէ տուն կը պտտուի — Բոլոր տուներէն մէկ մէկ տղամարդ պէտք է երթայ լեռնէն փայտ բերելու ձմրան համար: Ուրիշ օր մը մարագը փլած է, պէտք է երթալ անտառէն ցախ եւ մարդակցու կտրել, ձեր գրաստներով կրել եւ շինել անպայման այդ օրը, եւն. եւն.: Այս ամէնը ձրի աշխատանք է, ոչ վարձք, ոչ շնորհակալութեան խօսք մը:

Ձմեռն ալ հանգիստ չեն խեղճ գիւղացիները: Ամէն եղանակի մէջ ալ շան պէս կը տանջուին:

Երբ ձիւնը կ'իջնէ, կը ծածկէ լեռ ու ձոր, պէկերը մարմաշ մը կ'ունենան որսի երթալու ձիերով: Եւ որովհետեւ կաքաւները կը թռչին, գիւղացիները խումբ խումբ կը ցրուին, մացառի մը կամ թուփի մը տակ ապաստանած թռչունը հալածելու: Այսպէս մինչեւ իրիկուն ձիւնին ու բուքին խեղճ գիւղացիները կը սառին եւ շնչասպառ ու յոգնաբեկ տուն կ'իյնան, ոմանք յօդացաւի եւ զանազան հիւանդութեանց ենթարկուելով:

Ձիւնը թանձր սաւանի պէս երբ կը փռուէր տանիքներուն վրայ, անոր ծանրութենէն գերանները կը ճաթռտէին: Առտուն կանուխ գիւղացիները հերթով պարտաւոր էին երթալու նախ պէկին ապարանքին ձիւնը քերելու: Եթէ հերթը խեղճ ծեր այրի կնոջ մը իյնար, կամ պէտք էր մէկը ղրկէր վարձքով, եւ կամ բարեխիրտ դրացի մը խղճար եւ կամաւոր երթար ձիւնը թափելու:

Բայց, թողունք այս բոլորը որ հանրածանօթ են, եւ շարունակենք մեր պատմութիւնը:

Ուրեմն, մեր գերդաստանին համար աղէտ մըն էր այդ գիրքին տիրանալը, հարստութեան եւ մեծութեան հասնիլը:

Հաւս, Ցակոբը վախճանած էր վաղուց: Զորս զաւակները որքան ալ որ աշխատեցան իրենց հօր հմայքին չափ ըլլալու, Յակոբը թանձրացած էր շնորհիւ: Հարիւրը թանձրացած էր շնորհիւ Համիտի բռնակալութեան:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

կալելու համար ոճրագործները, մենք զինքը պիտի համարենք անկարող՝ բարեկարգութիւնը պահպանելու եւ բովանդակ Յունաստանի պիտի մատնանշենք իբրեւ իշխանութիւն մը որ ապանութիւնը քաղաքական միջոց ընտրած է հակառակորդը խորտակելու »:

Ինչպէս գրած էինք, կառավարութիւնը խիստ հրահանգներ տուած է, որպէսզի կրետացիները չկարենան Աթէնք իջնել խմբովին:

Այս առթիւ Աթէնքէն ստացած ենք նոր թղթակցութիւն մը, որ կը պարզէ ամբողջ կացութիւնը: Պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով:

Կը շարունակեն սպաննել կամ խեղդել

Երկուշաբթի օր, Սօֆիայի մէկ արուարձանին մէջ գտնուեցաւ խեղդուած մարդու մը դիակը: Առաջին քննութենէն իսկ հասկցուեցաւ թէ մակեդոնական կազմակերպութեան մէկ անդամն է, որ խեղդուած է հակառակորդ խմբակին կողմէ:

Ամբողջ պուլկարական մամուլը կը շարունակէ բուռն քննադատութիւններ հրատարակել կառավարութեան դէմ, այս եղբայրասպանութեանց առթիւ:

Շէյխ Պարզանի եղբայրները ալ անձնատուր եղան

Պաղտատէն կը հաղորդեն յուլիս 15 թուականով.— Պարզանի շէյխին երկու եղբայրները, շէյխ Մուհամմէտ Սատըգ եւ Մոլլա Մուսթաֆա, ուրիշ ցեղապետներու եւ 100 հետեւորդներու հետ անձնատուր եղան Իրաքի կառավարութեան: Ապստամբները ամիսներով պահուած էին լեռներուն մէջ եւ թշուառութեան մատնուած: Իրաքի ոստիկանութիւնը ուտելիք եւ հագուստ տուաւ:

Ինչպէս կը յիշուի, 1932ի գարնան Իրաքի կառավարութիւնը անգլիական օդանաւային ուժերուն հետ արշաւանք մը կազմակերպեց Իրաքի հիւսիսային շրջանին մէջ, շէյխ Պարզանի դէմ, որ պարտուելով Թուրքիա փախաւ: Այժմ իր եղբայրներուն անձնատուութեամբ այդ շրջանը մաքրուած կը համարուի եւ կը կարծուի թէ Շէյխ Ահմէտն ալ, որ Թուրքիա կը գտնուի, անձնատուր պիտի ըլլայ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎԷՃԸ

Յուլիս 14ին տեղի կ'ունենայ Ֆրանսայի ընկերվարականներուն համագումարը: Կուսակցութեան վարիչ մարմնին եւ խորհրդարանական խմբակցութեան միջեւ ծագած վէճը կը շարունակուի սաստկօրէն. բայց չէզոք անդամներ գործի ձեռնարկած են, միջին ճամբայ մը գտնելու եւ պառակտումը կանխելու համար: Տրոմի նահանգին ընկերվարական գործադիր մարմինը արդէն իսկ բանաձեւ մը պատրաստած է այս առաջադրութեամբ, եւ կ'առաջարկէ յուլիս 14ի ժողովը կատարել գոնիակ, պարզապէս լուսաբանութիւններ ստանալու համար, իսկ հոկտեմբերին կատարել քուէարկութիւնը, ազգային խորհուրդին միջոցաւ: Ուրիշ մասնաճիւղ մըն ալ չէզոքութիւն յայտարարած է եւ կ'ըսէ թէ եթէ պառակտում ծագի, կողմ չպիտի բռնէ եւ պիտի պահէ իր ինքնավարութիւնը:

Յոյս կայ որ հաշտարար տրամադրութիւնները յաղթանակեն:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Եգիպտական Քրէտի Ֆոնսիէի յուլիս 15ի վիճակահանութենէն 50 հազարական փրանք շահեցան 1886ի պարտաթուղթերէն թ. 315,643, 1903էն՝ թ. 714,955, իսկ 911էն՝ թ. 31,804:

«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբի փորձերը վաղը, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 6bis Campagne 1er. Métro Raspail: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ եւ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ կոմիտէները՝ ամբողջ կազմով, այս Շաբաթ երեկոյ ճիշդ 8.30ին, 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը:

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ
2 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ՄԷՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ « ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ » ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նորակառոյց Գրադարանը բաց է ամէն Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 6էն մինչեւ 7·30: Իսկ Կիրակի օրերը ամբողջ օրը: Դիմել՝ Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 43 րիւ Մատամ Քիւրի, Պանեէօ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԻԷՆ, Լ. Տ.— 35 Ֆր.:
ՆԷՕՅԵԻ, Ոսկ.— 100:
ՍԷԹԻՖ, Ե. Ա.— 140:
ԼԻՈՆ, Մ. Պ.— 35:
ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ, ԳՈՐԾ.— 220,90:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան ընդհ. ժողովը, 25 Յունիս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Միութեան հաւաքատեղիին մէջ, Bar de la Poste, 2 rue Colbert: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն 1932—1933 շրջանի, եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատւոյ, համակիր եւ գործօն բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժողովին:

Աթլէթիզմ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական յանձնախումբը կը հրաւիրէ Մարսէյլի հայ մարզիկ երիտասարդները որոնք կը փափաքին մասնակցիլ յառաջիկայ Ողոմպիական մրցումներուն:

Մարզական փորձերը սկսած ըլլալով, արձանագրուիլ փափաքողները դիմեն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամը 9—10, Միութեանս հաւաքատեղին, չորս հատ լուսանկարով միասին:

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ

1.— ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատուն .... 51, Rue Monsieur-le-Prince:
2.— ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ .... 7, Boulevard Saint-Michel-ի դիմացի քէօշկը
3.— ՕՏԷՈՆ .... 5, Carrefour de l'Odéon
4.— ՔԱՏԷ .... Մէթրօ Քատէյի մուտքի քէօշկը
5.— ՄՈՆՄԱՐԹՐ .... 59, Fbg. Montmartreի դիմացի քէօշկը
6.— ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹ .... Մէթրոյին դիմացի քէօշկը
7.— ՐԷՊԷՎԱԼ .... 92, Rue Rébéval
8.— ՊԷԼՎԻԼ .... 19, » de Belleville
9.— ՓԱԼԻՔԱՕ .... 3, » Palikao
10.— ՍԷՆ - ԼԱԶԱՐ .... Քաֆէ Թէրմինիւսի ակիւնի քէօշկը

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆ

1.— ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ .... Գրավաճառ l'Ecriture. 3, Boul. Galliéni
2.— ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐ .... Գրավաճառ Օֆէնիա, Փլաս Նասիօնալ:

ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ե. ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ յուլիս 9 եւ 16ին Անիէռի մէջ, 22 Rue des Bas, « Թէնիս Վոլթէր »ի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Մասնակցելու համար դիմել կազմակերպիչ Յանձնախումբի դանձապահ Պ. Ժ. Ֆրէնկեանի 56 Rue Lafayette, Paris.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Զարսանճագցի Տիկին Պայծառ, հօր անուն Յովհաննէս, մօր անուն Մարգրիտ, եղբայրները՝ Խորէն եւ Ճիւան: Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եւ Զարսանճագի Հայր. միութենէն իր հասցէն հաղորդել Խաչիկ Յովհաննէսեանի, Grand Pins 35, St. Loup, Marseille.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Խարտեաշ աղջնակ մը, որ նոր դուրս ելած էր աւազանէն, ամուր մը իրեն դպաւ, դգացնելով իր թաց խըրխում թեւնոցն ու թեզանիքը: Երբ մանկական դէմքը վեր առած ներում կը խնդրէր, անոր պայծառ կապոյտ աչքերը — անխարդա՛խ Անգլիա — տղու մը փափուկ երկչոտութեամբ իրեններուն նայեցան եւ յանկարծ յուզեցին զինքը յուսահատ արդահատանքով: Աւա՜ղ, ի՛նչ ալ մոլեգնօրէն կը դրօշնուր... Ամող պարկեշտութեան այս յարատեւ անբանօրէն վատնումը կը կատղեցնէր զինքը: Կ'ըմբռնէր թէ ա՛յս էր արդէն գլխաւոր պատճառը կեանքին դէմ իր ատելութեան:

Նոյնրոպէին, սիրունիկ աղջիկ մը, սարսափահար ու խօլ միանգամայն, իր երկու ճերմակ սրունքներուն վրայ լուսապայծառ, դիւահարի պէս վազեց քովէն, ի զուր փորձելով փախչիլ իր աշխարհաքաղաքացի սիրեկանին ճանկերէն, որոնք անպատճառ աղուոր աղջըկան ուզածը նետել կը ջանային: Իտալական կատա՛կ: Անգլեւսաքսոնական կատա՛կ:

Եւ տակաւին կա՜ն հանքերուն, գործարաններուն եւ նաւերուն մէջ մարդիկ՝ որոնք արեւն քրտինք կը մտնեն, այս անառակներուն դրամ հայթայթելու համար: Աստուա՛ծ իմ: Եւ խորհի՛լ թէ ինք տակաւին այս առաւօտ անմեղութեան մթնոլորտի մը պատրանքը ունէր:

Ակռաները սեղմեց պժգանքը զսպելու ջանքով, եւ մտաւ բազմութեան մէջ: Փուշելից մացառի մը մէջէն անցք բանալով ինքզինքը գտաւ պարտէզը: Լուսնկային անձնատուր եւ հե՛զ, դարա՛ծ էին ահա հոն:

Խորունկ շունչ մը առաւ: Ո՛չ, հոս վերջապէս ա՛յնքան դէշ չէր: Աւազանին յիմար խրախճանքը կարծես խորտակուած էր հոս, իր շուրջը, այս լռութեան դէմ, եւ փոքր, մնվնկացող կտորներու բաժնուելով՝ կը ցրուէր դէպի ճերմակ լուսնկան: Ո՛վ որ արժանապատուութիւն ունէր, կը թուէր խոյս տալ Պէլամի Օկրալթներուն միլիոններուն դրացութենէն: Պարտէզը կանոնաւոր ակօսներով ու ցանկապատ թփաստանով իր հրապոյրը կ'ընծայէր լուսնկային փճացնող շողերուն: Մարտիրոսի մը պէս ցնծութեան ձայներ կ'արձակէր իր վշտալից ճակատագրին վրայ: Միւս ծայրէն՝ Հէմինկուէյ կրնար դժբեթարդ արմաւենիներուն մէջէն ուղղակի արձանանալ դէպի ծովը, որ, հազար քայլ անդին, վարը, երջանիկ կը ննջէր սպիտակ լոյսին մէջ: Առասպել մը, լո՛ւռ ու շողարձակ...

Մինչեւ ցարդ, ամէնէն մղձկոտ դիշերն էր: Բայց առաւ դէպի արմաւենիները, օդի հոսանք մը յուսալով ծովէն: Գիշերուան տապախառն խեղդը սակայն մութին մէջէն եկ մղած էր զինքը արմաւենիներուն հովանոցին տակ, որոնք անդիմադրելիօրէն կը քաշէին զինքը, արկածական զով շուքերու վերեւ անանձնաւոր կամարացած:

×

Երբ վերջապէս կեցաւ անոնց հրէշակերպ տերեւներուն տակ, մութը քարի պէս ինկաւ անոր ծանրաբեռն հոգիին վրայ: Լուսնալիր պարտէզին մէջ արմաւենիները տխրօղ ոյժն էին. խաւարը կը շնչէր, խաւա՛րը նախադոյ եւ յաւիտենական: Եւ Հէմինկուէյի հոգին անտանելիօրէն կը ծանրանար, կարծես դէպի վար կը քաշուէր, եւ կ'աղօթէր նշոյլ մը լոյսի համար, որ զինքը առաջնորդէ իր միտքին մութին մէջէն:

Տարիներէ ի վեր չունէ՞ր միթէ իր բնական մղումը՝ պաղ ու ընդդիմադիր գործունէութեան մը դիմակին ետեւը թաղնուած: Անհաւատարիմ չէ՞ր եղած միշտ ինք իրեն դէմ, բռնաւորութիւն կեղծելով, մինչ սիրտին մէջ անոյշ եւ մենաւոր մարդ մըն էր: Տարաշխարհիկ հսկայ ձեռքերու պէս իր վերեւ կախուած սաղարթները կարծես կը ճնշէին գլխուն վրայ, խաւարչուտ գաղափար մը կը սպրդէր ներսիդին: Ո՛վ խաղաղութեան հրեշտակ, ի՛նչ պէտք է ընէ մարդ մը ինքզինքը կորսնցնելու եւ ինքզինքը գտնելու համար: Ու երբ իր հոգին այսպէս մեծաշունդ կը ձայնէր կեանքին անխղճելի առանձնութեան դէմ, քիչ մնաց ոտքովը պիտի կոխէր Պիւլայի եւ երիտասարդ Մէյփլ մարմիններուն վրայ:

Սատրիկ կը դողար, շարժելու անկարող: Կարծես մութը բերանաբաց կը մռլտալէր ոտքերուն տակ, նէրա բոցավառ սիրտը ցուցնելու համար իրեն:

Պիւլայի ճերմակ հագուստը, արմաւենիի թեփոտ կոճղով մը միայն իրմէ բաժնուած, փոշիի պէս պառկած էր առջեւը: Կրնար ոտքը վերցնել եւ նէրա վրայ կոխել, կրնար փոշի փոշիի վրայ կոխկրտել: Նստած էր նէ մարմինը դէպ առաջ հակած, գլխիկոր, երիտասարդին դէմքը իր կուրծքին վրայ ձեռքերուն մէջ առած:

Ինք մոռցաւ կինը: Երիտասարդին դէմքը, սրտառուչ տպաւորութեամբ անբարբառ դէպ ի վեր սեւեռուն, Հէմինկուէյի խելքը գլուխէն կը թռցնէր: Երիտասարդ Մէյփլ, դողցես քարացած անդրաշխարհեան գեղեցկութեան տեսիլքի մը պէս կը ցայտէր անմըռունչ: Լուրջ, անվրդով, վստահ ա՜հա՛, իր մատաղ սիրտը տուած Պիւլայի պաշտպանութեան: Աստուա՛ծ իմ — Պիւլայի պաշտպանութեա՜ն:

Հէմինկուէյ երեսը անդին դարձնելով փախաւ, անտարբեր, թէ կ'առնէ՞ին իր ձայնը թէ ոչ: Երիտասարդը իր դմայլանքին մէջ ոչինչ կրնար լսել: Կինը իր կապոյտ նուշ աչքերուն կողմնակի մէկ նայուածքովը ծռած էր դարձեալ իր կուրծքին մէջ ցցուող դէմքին վրայ: Հէմինկուէյ փախաւ նէրա մեղմիկ ձայնին շեշտին վրայ, որ երիտասարդին անմեղ սիրտը կ'աղարտէր: Կը վախնար որ, նէրա ետեւը կեցած, մի՛ դուցէ փորձուի ոտքովը կոխկրտել նէրա կծկուած պիրկ մարմինը: Այս բո՛ղը: Նէրա հանդէպ իր արհամարհանքը օձի մը պէս գալարուեցաւ աղիքներուն շուրջ: Ի՛նչպէս լաւ կը ճանչնար այս մեղմ, փափուկ ձայնը, մինչեւ ոսկրածուծը թափանցիկ տրամութեամբ մը, տեսակ մը ցաւով ծանրացած ձա՛յնը: Այս մեղամաղձիկ կնոջական ձայնին մթնշաղ ու դիւթիչ զնացքին մէջէն իրարու ետեւէն կուգային կ'անցնէին նէրա բոլոր սիրեկանները, սա՛ անյագուրդ մարմինին վրայէն, որուն մէջէն ահա նէ կը վանդէ՛ր յուշիկ: Եւ հիմա սա՛ անխոհեմ երիտասարդն էր որ վրան կը քաշէր:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՅՈՒՆԻՍ 1933

22 Juin 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2220

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԴԱՒԱԴԻՐԸ

Ո՛վ որ ալ ըլլայ սա գարշելի դիմակաւորը, «Ա. Նիկոլ», իր երկու գրքոյկներով շատ աւելի արիւն պղտորեց, քան բոլոր «Միլլիէթ»ներն ու «Ճիւմհուրիէթ»ները, որոնք տարիներէ ի վեր բանգործ ըրած են գրգռել Արաբները:

Ըսինք, արդէն, որ Թուրքերէն թերթերն անմիջապէս արձագանգ տուին այս չոշորթապատումին: Իսկ արաբական մամուլը սկսած էր ոչ միայն վերլուծել, այլ եւ արտատպել առաջին գրքոյկը, «Սուրիա եւ Մենք», երբ հանդիպեցաւ պետական արգելքի:

Ինչպէս կ'երեւայ, երկրորդ գրքոյկն ալ, «Թշնամիներուս եւ բարեկամներուս», մտած է Սուրիա, եւ դեռ նոր պիտի լսենք արձագանգները:

Եթէ այս հրատարակութիւնն ալ արգելքի հանդիպի, բան մը չի փոխուիր կացութեան մէջ:

Թերեւս մամուլը չկարենայ զբաղիլ, բայց գրքոյկը մէջտեղն է, իսկ Թուրքերէն թերթերը ազատ մուտք ունենալով Սուրիոյ մէջ, կրնան լրացնել պակասը:

Անոնք ունին, նաեւ, արիւնբերան թղթակիցներ, որոնք օրը օրին լուրեր կը թխեն, իրենց ուզածին պէս գունաւորելով ամէն բան:

«Սօն Փօստա»ն եթէ սուտ չի խօսիր, Պէյրութի թղթակիցէն առեր է նոր հրատարակութեան լուրը: Ան առանց այլ եւ այլի զայն կը վերագրէ Դաշնակցութեան, որ կը ձգտի «հայկական անկախ թագաւորութիւն մը հիմնել Սուրիոյ մէջ»:

Եւ դեռ ուրիշ բան մըն ալ կ'ըսէ խուժանավարը.

— «Ինչպէս կը տեսնուի, դաշնակցական կոմիտէն չխրատուելով Արաբներու յարձակումներէն, հրատարակած է իր երկրորդ գիրքը: Այսպէս կը հասկցուի թէ ան պիտի շարունակէ աշխատիլ իր նպատակին իրագործման համար, բանի տեղ չդնելով Արաբներու այս կամ այն արտայայտութիւնները»:

Ուրեմն, յարդարուած է ճակատը, խանգարելու համար հայ-արաբական յարաբերութիւնները, որոնց ամրապնդումը հանդիստ քուն չի տար Թուրքերուն, ինչպէս հայ ժողովուրդի բոլոր թշնամիներուն:

«Ա. Նիկոլ»ները կը գտնուին թշնամիներու առաջին շարքին վրայ:

Անոնք վտանգաւոր են մանաւանդ անոր համար որ, կը խօսին ու կը գրեն հայերէն, եւ անմեղունակ ձեւեր կ'առնեն.

— «Իմ գրածներէս ո՞րը սխալ է, ո՞րը նախապէս սխեմակներ եւ էջեր չէ գրուած, իբրեւ հայկական սկզբունք»:

Ի՞նչպէս կ'ուզէիք որ օտարը չազդուէր այս տողերէն, երբ անոր քստմնելի հեղինակը միեւնոյն ատեն կը ներկայանայ իբրեւ «հայ եւ հայկական դատին անվհատ անձնազոհներէն մէկը»...

Ահա թէ ինչքան դիւային վարպետութեան, նրբութեան հասցուցեր են հայակեր քարոզութիւնը:

Միամիտներ կ'ըսեն թէ «Ա. Նիկոլ»ը կրնայ ըլլալ նաեւ բարեմիտ չոշորթ մը:

Ենթադրելով որ այդպիսի անասուն մը կրնայ գտնուիլ հայ ժողովուրդին մէջ,— ի՞նչ տարբերութիւն՝ հետեւանքի տեսակէտով:

Պարագաներ կան ուր բթամիտները նոյնքան ոճրագործ են որքան նենգամիտները: Յաճախ չոշորթն ու վարձու գործակալը իրար կը դիմաւորեն եւ կը յանգին միեւնոյն ելքին,— դաւաճանութիւն սեփական ժողովուրդի շահերուն դէմ:

Բայց, աւելորդ է խրիլ ենթադրութիւններու մէջ, երբ սեւով ճերմակի վրայ փռուած են «Ա. Նիկոլ»ի հանճարե՛ղ միտքերը, Թուրք թերթերու յաւելեալ եւ ճոխացեալ վերլուծումներով:

Ուրիշ պարագայ մը եւս,— այս երկրորդ հրատարակութեան մէջ ալ, թշուառական հեղինակը պարտք սեպեր է վկայութեան կանչել օտարներ, որպէսզի տպաւորութիւն ձգէ: Որպէսզի համոզէ թէ հայ ժողովուրդը իսկապէս իրաւունք ունի «անկախ թագաւորութիւն հաստատելու Սուրիոյ մէջ»:

Բայց, հակառակ պատէ պատ զարնուելուն, չան գլուխը կը ցցուի մէկ էջէն միւսը:

Այսպէս, նոր տետրակին մէջ կ'ուզէ սիրաշահիլ Արաբները, վեր հանելով անոնց առաւելութիւնները: Եւ սակայն, օտար մը վկայութեան կը կանչէ, հաստատելու համար գրգռիչ բանսարկութիւն մը.

— «Արաբները կարելի է օրօրոցի մէջ դրածի պէս օրօրել եւ քնացնել գաղափարի մը շուրջը: Անոնք չեն կրնար գործ մը մինչեւ ծայրը տանիլ»: (էջ 7):

Ուրիշ տեղ մը կը զառանցէ.

— «Գրքոյկիս հրատարակութենէն յետոյ սկսաւ հաստատուիլ հայեւքիւրտ յարաբերութիւնը, ինչպէս նաեւ Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ մասին Հայերուն եւ Քիւրտերուն սնուցած հաւաքական շահագրգռութիւնը: Անոնք որ կը փափաքէին Սուրիոյ քաղաքակրթական պարտականութիւնները աւելի հիմնական ձեւով լուծել, յարմար դատեցին որ անկախութեան խնդրին մէջ կողք կողքի քալեն ոչ միայն Հայերն ու Քիւրտերը, այլ եւ նոյն ցեղին, այսինքն արիական ցեղին պատկանող Նեստորականներն ու Ասորիները»: (էջ 11–12):

Այս ցնդաբանը Հաղոպէ՞ն կը բարբառի, թէ Էնկիւրիէն կամ Պոլսէն: (Միջանկեալ ըսենք որ հայեւքիւրտ գործակցութիւնը կը սկսի 1925էն, իսկ «Սուրիա եւ Մենք»ը լոյս տեսաւ 1932ին):

Վերջացնենք: Բորենի մը սողոսկած է հայ-արաբական յարաբերութեանց, դարաւոր բարեկամութեան ցանցին մէջ, կրծելու, թունաւորելու համար զայն:

Ամէն մէկուս պարտքն է արթուն կենալ եւ խափանել անոր սրսկած թոյնը, որ թէեւ զաղանի չէ, բայց կրնայ ազդել յամրաբար, այս անկերպարան կացութեան մէջ:

Երկու խօսք չի կրնար ըլլալ «Ա. Նիկոլ»ներու էութեան մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Աւստրիա ամենայն կը հալածէ Նացիները

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՐԳԵԼՔՆԵՐ

Ամիսներով խմորուելէ յետոյ, վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին ծանրակշիռ համեմատութիւններ ստացաւ հիթլէրական գործունէութիւնը՝ Աւստրիոյ մէջ: Գաղտնիք չէ թէ Աւստրիոյ և Գերմանիոյ նացիները կ'ուզեն պետական հարուած մը սարքել, խորտակելու համար ներկայ իշխանութիւնը:

Մինչեւ հիմա կատարուած թշնամական ցոյցերուն, արիւնալի ընդհարումներուն եւ մահափորձերուն ամէնէն ծանրը տեղի ունեցաւ անցեալ օր, Վիէննայի շրջակաները, երբ երկու երիտասարդներ ձեռնառումբ նետեցին ոստիկան - զինուորներու ջոկատի մը վրայ, վիրաւորելով 30—40 հոգի:

Այս դէպքին վրայ էր որ, նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց եւ որոշեց լուծել նացիներու մարտական խումբերը, արգիլել անոնց թերթերն ու զարդանիշերը, մէկ խօսքով՝ խափանել հիթլէրական ո՛ր եւ է գործունէութիւն:

Այս կարգադրութեան հետ միաժամանակ, պաշարման վիճակի տակ առնուեցաւ ոճրափորձին շրջանը: Սրճարանները կը փակուին ժամանակէն առաջ: Զինուորները չափազանց գրգռուած ըլլալով, կառավարութիւնը հրամայեց զօրանոցներէն դուրս չհանել զանոնք:

Արդէն իսկ ձերբակալուած է մահափորձին գլխաւոր հեղինակը, Եոզէֆ Մոզէր, որ պետն է նացիներու մարտական խումբերուն եւ ամէն բան խոստովանեցաւ: Այս առթիւ յայտնեց թէ՝ խորհուրդ հարցուցած էր իր եղբօրը, որ կը գտնուի 6րդ գունդին մէջ եւ թէ ան ճարեց ձեռնառումբերը: Եոզէֆ դիրք բռնած, սկսեր է համրել մինչեւ 23: Երբ հասած է 21ի, թեւը վիրցուցած է, 22ին՝ եւ մղած, 23ին ռումբը նետած է:

Պատերազմական նախարարը չի հաւատար որ Եոզէֆ իր եղբօրմէն ստացած ըլլայ ձեռնառումբերը, որովհետեւ համրել տալով 6րդ գունդին ռումբերը, ճիշդ գտած է: Գործածուած ռումբերը գերմանական ձեւ ունին:

Կառավարութեան ձեռք առած միջոցները չուարման մատնած են նացիները: Բայց անոնք ձեռնթափ չեն եղած: Առջի օր գաղտնի ժողով մը գումարեցին Վիէննայի մէջ, ատամնաբոյժի մը գրասենեակը: Ժողովականները մէկ-մէկ ներս կը մտնէին ակռայի ցաւէ բռնուած մարդոց պէս... Միւս կողմէ, արգիլուած թերթերը լոյս կը տեսնեն անուն փոխելով: Բայց կառավարութիւնն ալ համապատասխան հնարքներ խորհած է: Ոստիկանութիւնը իրաւունք ունի առանց դատ - դատաստանի գրաւելու այն հրատարակութիւնները որ կը փառաբանեն հիթլէրականութիւնը: Հիթլէրական զարդանիշերն ալ արգիլուած ըլլալով, նացիները այժմ կը գործածեն թռչունի մը նկարը, իբրեւ խորհրդանշան:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նախարարական արտակարգ նիստէն յետոյ, դատական նախարարը կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, ձայնասփիւռի միջոցաւ: Կուտանք էական մասերը.

— «Ամիսներէ ի վեր կը կրկնէինք ազդարարութիւնները: Կը շեշտէինք թէ չենք ուզեր արիւն թափել, քաղաքացիական կռիւներ յարուցանել: Բայց սխալասիկ ռումբերով կը պատասխանեն մեր յորդորներուն: Մեզի ըսեր էին թէ անակնկալներ պիտի տեսնենք յունիս 10—20: Շիտակն ըսելով մենք չհաւատացինք: Քննութիւնը արդէն կարգ մը ապացոյցներ երեւան հանած է ազգային ընկերվարական կուսակցութեան եւ անոր մարտական շարքերուն յանցապարտութեան մասին: Յանցաւորները սկսած են խոստովանիլ: Մենք տակաւին կը սպասէինք. բայց այսօր, Քրէմսի մէջ, ձեռնառումբերով յարձակման ենթարկուեցաւ օժանդակ ոստիկանութեան ջոկատ մը: Կառավարութիւնը այլեւս չէր կրնար վարանիլ; Թող հակագերման չկոչեն այն միջոցները զորս ձեռք առած ենք միմիայն երկրին շահուն համար:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Աւստրիական կառավարութեան խստութիւնները ընդհանուր զայրոյթ պատճառեցին Գերմանիոյ մէջ: Մամուլը բուռն պայքար կը մղէ Տոլֆուսի կառավարութեան դէմ, չեշտելով թէ այս կացութիւնը երկար չի կրնար տեւել: Թերթ մը դիտել կուտայ թէ՝ աւստրիական կառավարութիւնը արգիլելով հիթլէրական կուսակցութիւնը, պատերազմ հրատարակած կ'ըլլայ Աւստրիոյ ժողովուրդին հարիւրին 45ին դէմ: Ուրիշ մը կը գրէ.— «Կռիւը չպիտի դադրի, մինչեւ որ չվռնտուին Հրեաներուն կաթնած դաւաճանները՝ Տոլֆուս եւ ընկերները»:

⁂ Յարաբերութեանց լարման հետեւանքով, ֆութպոլի աւստրիական դաշնակցութիւնը որոշեց չմասնակցիլ Աւստրիա - Գերմանիա մրցումին, որ տեղի պիտի ունենար կիրակի օր, 25 յունիս, Ֆրանքֆորթի մէջ:

Արմտիքի սովը Խորհրդային Միութեան մէջ

ԱՆՕԹԻ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ ՀԱՍԿԵՐ ԿԸ ՀԱՒԱՔԵՆ, ԱՊՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Խորհրդային իշխանութիւնը պայքարի նոր ճակատ մը բացաւ, որուն զոհերը պիտի ըլլան հասկաքաղները,— այն անօթի գիւղացիները որոնք արտերը թափառելով, կը քաղեն հասկերը, ուտելիք ճարելու համար: Թէեւ ցորենը հասած է միայն քանի մը շրջաններու մէջ, բայց հասկաքաղները գործի վրայ են ամէն տեղ:

Համաձայն կառավարութեան հրահանգին, երիտասարդ համայնավարներէ ընտրուած գիշերապահներ իրենց շուներով հսկողութիւն պիտի կատարեն սովորական պահակներուն վրայ: (Յաճախ սոնք ալ կը մասնակցին գողութեան):

Հունձքերու պահպանութիւնը խոշոր խնդիր մը դարձած է ամբողջ Խ. Միութեան մէջ: Բայց գիւղացիներու անօթութիւնը այնքան համատարած հանգամանք ունի որ, նոր կարգադրութիւններն ալ չպիտի կրնան խափանել չարիքը: Կացութիւնը աւելի ծանրացած է ներքին վէճերով: Վերջերս աւելի քան 10,000 հաւըքիտիր համայնավարներ քաղաքներէն զրկուեցան գիւղերը, իբրեւ «քաղաքական ոստիկանութիւն», արտակարգ իրաւունքներ ունենալով հաւաքական տնտեսութեանց մաքրագործման եւ մատակարարութեան վրայ: Այս քաղաքական ոստիկանութիւնը ենթակայ չէր տեղական վարչութեանց կամ կուսակցական կոմիտէներուն, եւ երբ սոնք ուզեցին իշխանութիւն բանեցնել, նոր ճեղք մը բացուեցաւ:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՆՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՍՆԱԽՈՒՄԲԵՐԸ Կ'ՈՐՈՃԱՆ, ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ...

Նախագահ Ռուզվէլթ տակաւին չէ պատասխանած դրամներու ամրացման մասին առաջարկուած բանաձեւին: Այս ձգձգումը արդէն անհամբերութեան մատնած է անգլ. մամուլը, որ բուռն յարձակողականի մը սկսաւ առջի օր: Մասնաւորապէս ծանր լեզու կը գործածեն «Տէյլի Մէյլ» եւ «Տէյլի Թէլէկրաֆ», սպառնալով թէ վերջ ի վերջոյ Եւրոպան պիտի հարկադրուի համեւրոպական դրամական համաձայնութիւն մը կնքել, դուրս ձգելով տոլարը: Ծանրաբարոյ «Թայմզ»ն անգամ պղտոր տեսակէտ է հոսանքէն, եւ դիտել կուտայ թէ ամերիկեան պատուիրակութիւնը հետեւողական չէ և թէ Ամերիկան եթէ կ'ուզէ պահել գիներու բարձրացումը, պարտաւոր է համաձայնիլ դրամներու ամրացման:

Ֆրանսացիները առ այժմ չեն ուզեր խառնուիլ այս պայքարին, բայց ուրախ են որ Անգլիան ալ իրենց պէս կը մտածէ:

Մինչ այս մինչ այն, յանձնաժողովներն ու մասնախումբերը կը շարունակեն ծրագիրներ ընդունիլ եւ քննել: Դրամական մասնախումբի առջի օրուան նիստին մէջ, Անգլիոյ ելմտական նախարարը ծրագիր մը ներկայացուց, որով կ'առաջարկէ վերջ տալ թղթադրամի անսահման շրջաբերութեան, եւ մշակել առատ եւ աժան դրամի քաղաքականութիւն մը: Այս առաջադրութեամբ, հարկ է գործակցութիւն հաստատել կեդրոնական դրամատուններու միջեւ: Այս դրամատունները պարտաւոր են ոչ միայն ներդաշնակել իրենց քաղաքականութիւնը, այլեւ վարկի մեթոտները: Երբ դրամատուն մը անհրաժեշտ միջոցները չունի գործողութիւններ կատարելու ազատ հրապարակին վրայ, պէտք է այդ միջոցներն ընձեռել իրեն:

ՑՈՐԵՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

Տնտեսական յանձնաժողովին սեղանին վրայ դիզուած են շարք մը ծրագիրներ, ցորենի արտադրութեան վերակազմութեան մասին: Ցորենաշատ չորս երկիրներ, Արժանթին, Աւստրալիա, Քանատա եւ Մ. Նահանգները հետեւեալ սկզբունքները կ'առաջարկեն.—

1. Սահմանափակել արտադրութիւնը եւ ի հարկին արտածումը:
2. Աստիճանաբար հաշուեյարդարի ենթարկել դիզուած մթերքը:
3. Ներածումներու բանաւոր չափ մը հաստատել, Եւրոպայի ներածող երկիրներուն համար: Յանձնաժողովին մէջ առաջարկուեցաւ նաեւ սահմանափակել արտածող երկիրներու ցանքը եւ հաստատուն վիճակի մը վերածել գիները:

Կլարա Ցէտկինի մահը

Առջի օր Արխանկէլսքի մէջ (Մոսկուայի մօտ) մեռաւ Տիկին Կլարա Ցէտկին, Գերմանիոյ համայնավար կուսակցութեան մայրիկը, որ երկու անգամ Րայխսթակին նախագահած էր իբրեւ երիցագոյն անդամ: 76 տարեկան էր, եւ վճռական դեր կատարած է Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան պառակտման մէջ (1920), ինչպէս կը չեշտէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնն ալ, իր ցաւակցական հեռագրին մէջ: Ուժգին խառնուածք ունէր, եւ արժանացած էր Լենինի գնահատման: Երբ մեծ պատերազմը պայթեցաւ, Կլարա Ցէտկին մերժեց հետեւիլ ընկերվարականներուն քաղաքականութեան եւ բանտարկուեցաւ Ռօզա Լիւքսէմպուրկի եւ Լիպնէխթի հետ: Անդամ էր համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին եւ մոլեռանդ պաշտպան՝ ռուսական յեղափոխութեան:

Միջազգեսքի թագաւորը Լոնտոնի մէջ

Ֆէյսալ թագաւորը, որ օդանաւով ճամբայ ելած էր Պաղտատէն և Պրիւսէլ կը գտնուէր քանի մը օրէ ի վեր, Լոնտոն հասաւ երեքշաբթի օր: Պելժիայէն Անգլիա շոգենաւին կ'ուղեկցէին չորս թորփիլահալածներ եւ ինը օդանաւեր: Նաւահանգիստին մէջ թագաւորը ընդունեցաւ Եորքի դուքսին կողմէ, որ երկրորդ որդին է Ճորճ թագաւորին: Սովորական պատիւներէն եւ զօրահանդէսէն յետոյ, թագաւորը մասնաւոր կառախումբով առաջնորդուեցաւ Լոնտոն: Ճորճ թագաւորը եւ դահաժառանգը Վիքթորիա կայարանը գացին, վարչապետին եւ բազմաթիւ երեւելիներու հետ, դիմաւորելու համար Միջագետքի թագաւորը: Քանի մը վայրկեան խօսակցելէ յետոյ, երկու վեհապետները առաջնորդուեցան Պըքինկէմի պալատը, ուր Ֆէյսալ թագաւորը հիւր պիտի մնայ մինչեւ հինգշաբթի: Յետոյ առանձին հիւրանոց մը պիտի բնակի եւ պտոյտներ պիտի կատարէ մինչեւ Սկովտիա: Իր այցելութիւնը պիտի տեւէ երեք շաբաթ:

20,000 Ալժերիացիներու ցոյցը

Ալժէի մէջ 20,000 Ալժերիացիներ միթինկ մը գումարելով, բողոքեցին կարգ մը խտրութեանց դէմ: Բոլոր ճառախօսները չեշտեցին թէ Ալժերիացիներն ալ հարազատ Ֆրանսացիներ են եւ պէտք է վայելեն միեւնոյն իրաւունքները: Յետոյ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով կը պահանջուի յարգել Ալժերիոյ եւ մայր - հայրենիքին քաղաքական, օրէնսդրական, տնտեսական եւ մաքսային միութիւնը, կատարեալ հաւասարութեամբ վարուելով Ալժերիոյ հետ:

Մի՛ ըմբոստացնէք տուրքերուն դէմ

Կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստեց, իբրեւ լրացում տուրքերու օրէնքին: Համաձայն այդ օրինագծին, «միեւնոյն պատիժները պիտի կրեն անոնք որ ո՛ր եւ է միջոցով արգելք կը հանդիսանան տուրքերու գանձումին»:

Այս օրինագիծը պատասխանն է այն ցոյցերուն որ կը կատարուին ատենէ մը ի վեր, զանազան խմբակցութեանց եւ մամուլին կողմէ, տուրքերու գործադուլ մը սարքելու համար: Օրինագծին պատճառաբանութեան մէջ, կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ այդ արարքները կը սպառնան բուն իսկ պետութեան գոյութեան:

Ֆրանսայի ընկերվարականներուն պառակտումը

Առջի օր ժողով մը սարքած էր «Լա Վի Սօսիալիսթ», Ֆրանսայի ընկերվարականներու չափաւոր հատուածին օրկանը: Ներկայ էին բազմաթիւ ընկերվարական երեսփոխաններ և ծերակուտականներ: Նախագահը յայտարարեց թէ «եկած է ժամը բաց խօսելու»: Յուզումնալից էր մթնոլորտը եւ բուռն միջադէպեր ծագեցան: Նոյն իսկ հարկ եղաւ դուրս հանել քանի մը հոգի:

Առաջին ճառախօսը ազդարարեց.

— Եթէ կ'ուզէք պառակտումը կանխել, ո՛չ պարսաւանքի քուէ, ոչ ալ պա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ՝ ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ՅԵՏՈՅ

Կացութեան տէրը՝ Զօր. Գոնտիլիս

Առաջին թղթակցութեամբ տուի Վենիզելոսի դէմ կատարուած մահափորձին մանրամասնութիւնները, նկարագրելով ժողովրդական յուզումի արտայայտութիւնները, ցոյցերը եւ տիրող կասկածները:

Ժամանակագրական կարգով կը փորձեմ գրի առնել ինչ որ պատահեցաւ յունիս 6ին յաջորդող օրերու ընթացքին, մինչեւ Յունիս 13: Պէտք է առաջին գծի վրայ արձանագրել Պ. Ցալտարիսի անվերապահ կեցուածքն ու իբրեւ պետական մարդ եւ վարչապետ, իր տուած կարուկ հրամանները կազմուած դատական մարմնին, «որպէս զի ամենակարճ ժամանակէն գտնէ ոճրագործները եւ տնօրինէ բացառիկ պատիժներ»: Շնորհիւ այս վճռական ընթացքին, գործի անցաւ արդարութիւնը, եւ երկու օր չանցած ձերբակալութեան պաշտօնական հրամանագիր ստորագրուեցաւ ընդհանուր Ապահովութեան պետ՝ Փոլիխրոնոփուլոսի եւ անոր երկու եղբայրներուն դէմ: Առաջինը՝ իբրեւ կազմակերպիչը, քանի, որ «մարտի վերջերը Վենիզելոսը սպաննելու մասնաւոր ծրագիր ներկայացուցած էր յոյն ֆաշական ընկերակցութեան վարչական խորհուրդին»: Այս նիստին ամբողջական առենագրութիւնը բռնուեցաւ դատական խուզարկութեամբ: Երկրորդ եղբօրը ձերբակալութիւնը անոր համար, որ «մահափորձը կատարող «քատիլլաք» ինքնաշարժը դնած էր կառատունէ մը, «Եօրղօփուլոս» ծածկանունով»: Երրորդ եղբայրն ալ իբրեւ մասնակից այս բոլորին:

Կ՚ըսուի թէ ապահովութեան բուն պետը, կապ չունի մահափորձին հետ: Սակայն, նշանաւոր աւազակ Քարաթանասիսի անյայտացումը ոճիրէն ի վեր կը նկատուի յստակ առնչութիւն մահափորձին հետ, եւ որովհետեւ յիշեալ աւազակը մտերիմ է Փոլիխրոնոփուլոսին, եւ մահափորձէն քանի մը օր առաջ, նոյն իսկ մահափորձին օրը տեսնուած է Ապահովութեան չէնքին քովերը եւ պետին հետ, ուրեմն, Ապահովութեան պետը կ՚իյնայ կասկածի տակ: Միւս կողմէ իր եղբօրը կեղծ անունով ինքնաշարժ (մահափորձը կատարող) դնելը, աւելի քան կը ծանրացնեն իր դէմ եղած կասկածները: Այս պայմաններու տակ, ուրեմն, երեք եղբայրները ձերբակալուած են պաշտօնապէս: Ձերբակալուած են նաեւ, երկու ոստիկան սպաներ, կրկին Ապահովութեան ճիւղէն: Մահափորձը կատարող երկու ինքնաշարժերէն մէկուն վարիչը, երկու կիներ, եւ դեռ ուրիշներ, որոնց անունները չեն տրուիր ժողովուրդին:

Մահափորձի առաջին եւ երկրորդ օրերուն, ընդդիմադիր թէ կառավարական, բոլոր թերթերն ալ բուռն յօդուածներով պախարակեցին եղածը, եւ պահանջեցին կառավարութենէն ոճրագործներուն անմիջական ձերբակալութիւնը: Բայց, հազիւ թէ ազատական թերթերը սկսան յարձակիլ օրուան իշխանութեան վրայ, կազմակերպելով ժողովրդական ցոյցեր եւ հակակառավարական քարոզչութիւններ, ահա՝ կառավարական թերթերն ալ անցան հակայարձակումի, եւ ներկայիս զարմանալի վիճակ մը կը ներկայացնէ մամուլը: Դուրս հանելով կառավարականներէն «Փրօյիա» եւ «Քաթիմէրինի» ու ազատականներէն «Վիմա» եւ «Փաթրիս» որոնք լուրջ թերթեր են, եւ կը զգուշանան ամբոխավարութենէն ու կառավարութեան գործը դժուարացնելէ, անդին չարք մը թերթեր, մասնաւորաբար կառավարականներէն, օրինակ «Ըլէնիքի» (կատաղի հակավենիզելոսական) եւ «Ըլէնիքօն Մէլօն», անցան ամբոխավարութեան, պահանջելով «Ոսկեղօծ տառերով արձանագրել մահափորձը կատարողներուն անունները» եւ գոչելով — «Ոճրափորձէն փրկուողին (խմ. Վենիզելոս) կը մնայ միայն հեռանալ Յունաստանէն»:

Այս բուռն ու գրգռիչ արտայայտութեանց կողքին, նոյն թերթերը դրին նաեւ լուսանկարները գնդակահարուած արքայական վեցերուն, ու 1918էն ի վեր հոս ու հոն ազատականներու կողմէ սպաննուած բոլոր արքայական վարիչներուն, ժողովուրդը գրգռելու եւ հարցաքննութեանց վրայ ազդելու համար:

Պարապ չկեցան ազատական թերթերն ալ:

— «Ոճրագործները պէտք է անմիջապէս ձերբակալել եւ Սենատոմայի հրապարակին վրայ գնդակահարել»:

Եթէ ոճրագործները չձերբակալուին, որոնց կազմակերպիչները նախարարներ եղած են, մենք գիտենք թէ ինչ կ՚ընենք»:

Այս սպառնալիքներուն զուգընթաց, հրատարակուեցաւ յայտարարութիւն մը, գործակից բոլոր կուսակցապետներու, երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու ստորագրութեամբ, ուղղուած ժողովուրդին:

Այս կացութեան մէջ ահա, հրապարակ կ՚իջնէ Յունաստանի հայրենասէր զինուոր — զաւակը, պատերազմական նախարար՝ Եօրկիոս Գոնտիլիսը, որ առանց կողմ բռնելու, մէկ կողմէն կը պահանջէ Ցալտարիսէն, ոճրագործներուն անմիջական ձերբակալութիւնը, իր գործակցութիւնը պայմանաւորելով, միւս կողմէ ժողովուրդին ուղղելով կոչ մը, ուր կ՚ըսէ — Հակառակ քաղաքականութեամբ չզբաղելուս, իբրեւ զինուորական արհեստս չեմ մոռցած: Ոճրագործները պիտի ձերբակալուին եւ պատժուին անպայման, ձեզի կը վստահացնեմ որ բացարձակապէս թոյլ պիտի չտամ որ իրերակերութիւն պատահի: Տեղեկութիւններ ունիմ ամէն կարգի կասկածելի հաւաքոյթներու եւ շարժումներու մասին: Կ՚ըսեմ աշաւասիկ, որ կը հսկեմ բոլորին վրայ, եւ գիտեմ թէ երբ պէտք է իջեցնել բռունցքը»:

Հազիւ հրատարակուած Գոնտիլիսի այս յայտարարութիւնը, Ա. զօրաբանակի թեթեւ հրետանին, հեծելազօրքը, էվզոններու ջոկատը եւ գնդացիրները ողողեցին Աթէնքը, եւ շատ չանցած հոս ու հոն ցոյցի համար հաւաքուած ամբոխը խելօք — խելօք սկսաւ ցրուիլ:

Գոնտիլիս օրուան մարդն է: Ամբողջ կացութեան բանալին կը գտնուի իր ձեռքը: Այս պարագան գիտեն ե՛ւ ազատականները ե՛ւ արքայականները: Ունի շատ սիստեմատիկ, ճարպիկ եւ լուռ գործունէութիւն: Վայրկեանը վայրկեանին տեղեկութիւն կ՚առնէ ամենապզտիկ շարժումէ մը, եւ արծիւի աչքերով կը հետեւի բոլորի քայլերուն: Շատերու կողմէ փափաք յայտնուեցաւ որ «հաստատէ առժամեայ դիկտատուրա մը, լուծէ Երեսփ. Ժողովը, պատժէ ոճրագործները եւ հաստատէ օրինաւոր իշխանութիւն, ինչպէս ըրաւ 1926ին, Փանկալոսը գահավիժելէ յետոյ»: Ինքը սակայն «առայժմ պէտք չի տեսներ դիկտատուրայի, եւ գիտէ թէ ե՞րբ եւ ինչպէս պէտք է գործէ հայրենիքին օգտակար ըլլալու համար»:

Ազատական պետերը ըմբռնած կ՚երեւին Գոնտիլիսի դիրքին, ուժին եւ յայտարարութիւններուն իմաստը, որովհետեւ անմիջապէս յայտարարութիւն մը հրատարակելով զգուշութիւն, երկրին կարգ ու կանոնը չի խանգարելու հրաւէր ուղղեցին իրենց բարեկամներուն: Ու հիմա, կացութիւնը աւելի խաղաղ է: Խորհրդաւոր մարդը, որուն շատ մեծ դեր վերապահած է Յունաստանի նոր պատմութիւնը, կը հսկէ աչալուրջ, ամէն գիշեր լուսցնելով պատերազմական նախարարութեան մէջ, եւ իր գործակալներու ցանցը լարած, կ՚ընէ նորանոր փոփոխութիւններ, որոնք ուշագրաւ են: Օրինակ՝ Վենիզելոսական յայտնի զօրական Մանէթասը պաշտօնի կանչեց վերջերս: Միւս կողմէ փոփոխութիւններ եղան նաեւ ծովային սպաներու մէջ:

Յունաստան, ամէն պարագայի տակ կը գտնուի կարեւոր դէպքերու նախօրեակին:

Արձանագրենք նաեւ, որ Կրետացիները խումբերով Աթէնք կ՚իջնեն: Միթաքսաս հրաժարեցաւ երեսփոխանութենէ եւ գտա բացաւ Վենիզելոսին դէմ, որովհետեւ այս վերջինը ամբաստանած է զինքը իբրեւ պատասխանատու ոճրափորձին: Մէթաքսասի այս ելոյթը կը նկատուի ռազմավարութիւն՝ հարցաքննութեանց ընթացքը չեղեցնելու համար: Թէեւ դատարանը կը կենայ իր անկախութեան վրայ, եւ հարցաքննութիւնները առաջ կը տանի մեծ արագութեամբ:

Մինչ այս մինչ այն, ահա նորայոյնը լուրերուն, որ սակայն ծիծաղ միայն կրնայ պատճառել: Կատաղի արքայական «Էլէնիքի» եւ «Մելօն» թերթերը, «մահափորձը պլըֆ մը» կը նկատեն, կազմակերպուած ... նոյն ինքն Կրետացի դիւանագէտին կողմէ, ազդելու համար ժողովուրդին տրամադրութիւններուն վրայ: Ինչպէս ըսի, այս առասպելը կրնայ ծիծաղ միայն պատճառել: Ի՞նչպէս կարելի է հաւատալ որ Վենիզելոս մահափորձ կազմակերպէ, եւ վիրաւորել տայ նախ՝ իր կինը, չորս գնդակներով, իր թիկնապահը՝ երեք գնդակներով, եւ ինքնաշարժի վարիչը՝ եօթը գնդակներով: Այս բոլորը կ՚ընեն ժողովուրդը գրգռելու եւ կիրքերը աւելի խորացնելու համար միայն: Թո՛ղ զարմանալի չթուի, եթէ ըսեմ, որ յոյն գաղթականներուն մէկ մասը (Վենիզելոսի հակառակորդներ) կը հաւատան այս «պլըֆ»ին, եւ սկսած են յեղյեղել թէ «սուտ է, մահափորձը Վենիզելոսի կողմէ կազմակերպուած խաղ մըն է»: Ներքին նախարար Բալլիս եւ քանի մը ժողովրդականներ ներկայացան վարչապետին, խնդրելով որ «վերջ տայ դատական հարցաքննութեանց»: Սակայն Ցալտարիս վճռապէս մերժեց, հրահանգելով դատական մարմինին, որ «ոչ ոքին խընայէ»:

Իրերու այս կացութեան մէջ տեղի ունեցաւ «Էլլինա»յի երեսփոխանական ընտրութիւնը, ուր չահեցաւ կառավարութիւնը: Այս յաղթանակը խանդավառած է ժողովրդականները, որոնք կը պարծենան թէ մահափորձը չէ վնասած կառավարութեան վարկին: Շուտով տեղի կ՚ունենան նաեւ Աթէնքի քաղաքապետական եւ Սելանիկի երեսփոխանական ընտրութիւնները, որոնց կապուած են շատ մը անակնկալներ: Հրաժարեցաւ Աթէնքի ազատական երեսփոխան Տէլլեանիս, «հրաժարած ըլլալով քաղաքական կեանքէն»: Այս ալ ազատականներու կողմէ ռազմախաղ մը, որպէս զի ինքնին գլխաւոր վարձեն Աթէնքի մէջ, նոր ընտրութեամբ մը:

Ինչպէս կը տեսնուի, թէեւ մթնոլորտը խաղաղ կը թուի, ու հարցաքննութեանց ընթացքն ալ չի պահեր առաջին օրերու տաքութիւնը, բայց, ներքին խուլ ու կրքոտ պայքարը աւելի խորացած է երկու գլխաւոր հոսանքներուն (ժողովրդականներ և վենիզելոսականներ) միջեւ: Ուշ – կանուխ այս երկուքէն մէկը տեղի պիտի տայ, երկիրը վարելու տեսակէտէն, եւ այն առեն պիտի պատահին կարեւոր դէպքեր: Ինչպէս ըսի, այդ պատգային պատմական եւ ճակատագրական դեր մը վերապահուած է Զօր. Գոնտիլիսի:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ եւ ԱՆԲԱՐԵԽՂՃՈՒԹԵԱՆ

Գ.

Պ. ԶՕՊԱՆԵԱՆ ՔԱՐՈԶԻՉ ԿԱՐՄԻՐ ԿԱՐԳԵՐՈՒ

Երկար եղաւ: Պ. Զօպանեանի չարագրութիւնը հազիւ թէ արժանի էր այսքան տեղի: Մեզ համար միակ արդարացումը, թերեւս, այն է, որ Պ. Զօպանեանի սրտառուչ տեղեկութիւններն ու մտքերը հերքելով, որոշ չափով լուսաբանած կը լինինք չնախապաշարուած ընթերցողի միտքը: Իբր վերջաբան, մի քանի խօսք էլ ասենք Պ. Զօպանեանի պաշտպանած բաւական ինքնատիպ գաղափարների մասին: Կաթողիկոսական ընտրութիւնը իրօք որ ճակատագրական դեր է խաղացել Պ. Զօպանեանի գլխին. տեսէք թէ ի՜նչ նոր ու համարձակ մտքեր է յայտնում Լիոնի կաթողիկոսական պատգամաւորը:

Հայ հարուստների եւ պահպանողականների կուսակցութեան պետը, հայ դրամատէրերի սեղանից ապրող, ոտքից գլուխ, հոգով ու մտքով կղերապաշտութեամբ յագեցած Պ. Զօպանեանը քիչ է մնում հարիւր տոկոս կոմունիստ յայտարարէ իրեն: Նա անվերապահօրէն ընդունում է խորհրդային դրութեան դրական դերը ընկերային զարգացման մէջ. «անհնար է չընդունիլ որ եթէ համայնավար ընկերական սիստեմին մէջ կան կէտեր որ քննադատելի են, եթէ զայն իրագործելու եղանակին մէջ կան ծայրայեղ խստութիւններ, այդ բոլորին վերեւ կը տիրէ արդարատենչ գաղափարապաշտութիւն մը, որուն մաքրութիւնն ու գեղեցկութիւնը անժխտելի են: Այդ խստութեանց մէջ յայտնուող մոլեռանդութիւնն արգիւնք է ոչ թէ բռնակալ անհատներու կամ ընչաքաղց ու տիրամոլ սակաւապետութեան մը եսական ձգտումներուն, այլ մարդկային իրական եղբայրութեան, ընկերական լիակատար արդարութեան իտէալի մը, որ չահագործուած, կեղեքուած, ճքաւոր զանգուածներու դարաւոր տառապանքէն ծնած է: Այդ իտէալը յառաջ բերած է շարժում մը որ մեծագոյնն է առաջին քրիստոնեաներու յարուցած շարժումէն ի վեր»:

Այսպիսով, Պ. Զօպանեանը ո՛չ միայն ինքզինքը համակիր է յայտարարում կոմունիզմին, այլ եւ իր պաշտպանութեան տակ է առնում Չեկայի բարբարոսութիւնները:

Մասնաւորապէս Հայաստանի համար, Պ. Զօպանեանի կարծիքով, բոլշեւիզմը «շատ աւելի բարիք բերած է քան վնաս»: Շնորհիւ խորհրդային իշխանութեան Հայաստանում «չկայ այլ եւս վաշխառու տիպարը, կամ անգործ հարուստները, իր զանազան միջոցներով դիզած միլիոնները հեզդ ու շռայլ կեանքի մը մէջ մսխող. ամենքը պէտք է աշխատին, եւ իրենց աշխատանքով վաստկին իրենց ապրուստը»:

Հայաստան երջանիկ է Ստալինի մականի տակ ոչ միայն տնտեսական տեսակէտով, այլ եւ ազգային – մշակութային: Պ. Զօպանեանը, այլ եւս համոզուած է, թէ բոլշեւիզմը, որ «մեր երկրագնդին վրայ ապրող մարդկութեան ընկերական կեանքին վերանորոգման, մաքրագործման, կատարելագործման սկսած է նպաստել, ու հետզհետէ աւելի զօրաւոր կերպով պիտի նպաստէ», բարիք է եւ մեր հայրենիքին համար. «մեր հինաւուրց Հայաստանին մէջ այդ քաղաքական ու ընկերական նոր վարդապետութեան մուտքն ու տիրապետութիւնը սխալ է հայ հայրենիքի եւ ազգութեան էութեանն իսկ սպառնացող վտանգ մը նկատել: Ընդհակառակն ... անիկա վերականգնման, եւ երիտասարդացման, զօրացման ազդակ մը պիտի ըլլայ, եւ սկսած է ըլլալ հայ հայրենիքի եւ հայ ազգութեան համար»:

Այս մէջբերումներից յետոյ մեկնութիւնները աւելորդ են: Բացայայտ է, որ Պ. Զօպանեանի համար, կոմունիզմը թէ իբրեւ վարդապետութիւն եւ թէ որպէս գործնական քաղաքականութիւն դրական եւ յառաջադիմական շարժում է համամարդկային եւ ազգային տեսակէտով: Կոմունիզմը փրկեց Հայաստանը կործանումից, 12 տարի է ուժեղացնում է նրան տնտեսապէս, քաղաքականապէս եւ մշակոյթով, եւ այժմս էլ ծառայում է հայ հայրենիքի եւ հայ ազգութեան վերականգման, երիտասարդացման եւ զօրացման: Այս բոլորից յետոյ մնում է անհասկանալի. էլ ի՞նչ կարիք կայ ռամկավար կուսակցութեան գոյութեան. ինչո՞ւ բոլոր Զօպանեանները չեն փակում իրենց խանութները ու չեն գնում խառնուելու կոմունիստական հօտին: Այդքա՜ն անվերապահ համակրանք, այդքան դրուատիք կոմունիստական գաղափարների ու կարգերի եւ պահել ռամկավարութեան ծթռած ու գունաթափ դրօշակը — ոչ տրամաբանական է, ո՛չ էլ խելացի:

Մինչեւ այժմ ռամկավարների դատողութեան եւ ուղեգծի մէջ գէթ որոշ իմաստ կար. նրանք ասում էին՝ մենք հակառակ ենք կոմունիզմին ու բոլշեւիզմին, մենք կողմնակից չենք խորհրդային դրութեան ու տնտեսութեան համայնացման, մենք դատապարտում ենք Չէկայի բռնութիւնը, բայց յանուն հայ ազգի գերագոյն շահերի, հանդուրժում ենք այդ ամէնուն, որովհետեւ այլապէս Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը ոտքի տակ կ՚երթան, բարեկամ ենք խորհրդային իշխանութեան որպէս Ռուսաստանի իշխանութեան: Հիմա Պ. Զօպանեանի բերանով ռամկավարները գալիս են ասելու, մենք ճանաչում ենք խորհրդային իշխանութիւնը ո՛չ միայն որովհետեւ նա ռուսական իշխանութիւն է, որի աջակցութիւնը անհրաժեշտ է Հայաստանին, այլ որովհետեւ կոմունիզմը ինքնին համարում ենք լաւ վարդապետութիւն, բոլշեւիզմը կոչուած է բարելաւելու մարդկութեան կեանքը, ապահովելու հայ ազգի գոյութիւնն ու զարգացումը: Աւելին. ո՛չ միայն կոմունիստական վարդապետութիւնն է գովելի, այլ եւ բոլշեւիկեան գործելակերպը՝ բնական ու բանական. Չէկայի կիրառած բռնութիւնները արդիւնք են «մարդկային իրական եղբայրութեան, ընկերական լիակատար արդարութեան իտէալի»:

Եթէ Պ. Զօպանեանը ճիշդ է արտայայտում իր ընկերների մտայնութիւնը, ապա եզրակացութիւնը պարզ է. Ռամկավար կուսակցութեան գաղափարների եւ գործելակերպի վրայ պէտք է սեւ խաչ քաշել եւ տեղը դնել Լենինի աւետարանն ու Ստալինի մտրակը: Այդքան հեռու մինչեւ այժմ ոչ մի ռամկավար չէր գնացել. առաջնութեան այս խնդրում էլ պատիւը պատկանում է Պ. Զօպանեանին:

***

Վերջացնե՞նք: Այդ չի նշանակում սակայն թէ սպառած են Պ. Զօպանեանի յօդուածի բոլոր ծիծաղելի եւ անհեթեթ կողմերը — Պ. Զօպանեանի պէս «խոշոր Հայերի» գրուածքները առհասարակ անսպառ են: Ընթերցողի ուշադրութիւնը մենք այսքան երկար չահագործեցինք միայն ա՛յն պատճառով, որ ուղղենք Պ. Զօպանեանի թոյլ տուած բազմաթիւ եւ աններելի խեղաթիւրումները եւ ցոյց տանք, թէ ինչ արժէք են ներկայացնում մեր բոլոր Զօպանեանների քաղաքական իմաստութիւնները:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՏՐՈՑԿԻԻ ՀԵՏ

Paris – Soirի աշխատակիցը, Ժորժ Սիմէնոն, տեսակցութիւն մը ունեցաւ վերջերս Տրոցկիի հետ, Փրինքիփօ կղզիին մէջ, Պոլիս:

Սիմէնոն, այս առթիւ, կը հրատարակէ նաեւ կարգ մը տեսարաններ Պոլսոյ եւ կղզիներու կեանքէն,— հայլըներով ճամբորդութիւն, էշերով պտոյտ, կղզիներու նաւամատոյցները:

Ֆրանսացի օրագրողը, Մարմարայի կապոյտին եւ սախական կղզիներու գեղեցկութեան նկարագրականէն յետոյ, կը հասնի Փրինքիփօ, ուրուն նաւամատոյցը, որուն շուրջ ճաշարանները իրենց սպիտակ սփռոցները կը փռեն արեւին դէմ: Նաւամատոյցին առջեւ կառքեր, բայց էշերով պտոյտը աւելի հաճելի կը թուի զբօսաշրջիկներու: Ահա թէ ինչու բազմաթիւ էշեր կան նաւամատոյցին առջեւ, փոքրիկ հրապարակին վրայ:

Ապարանքներով եզերուած ճամբէ մը, Սիմէնոն կ՚ուղղուի Տրոցկիի բնակարանը: Ապարանքները վարձու են կամ ծախու, որովհետեւ տնտեսական տագնապը ծայր տուած է նաեւ Թուրքիոյ մէջ: Ապարանքներուն շուրջը վարդերով, գիրուկ ու կարմիր վարդերով լեցուն պարտէզներ, եւելը կապոյտ ծով: Անսահման խաղաղութիւն մը, անշարժ է երկինքը, ծովը, տերեւները, լոյսը, այնպէս որ կը վախնաս, շարժած ատեն, խզել ու պատռել արեւին ճառագայթները:

Կառքը կը կենայ ցանկապատի մը առջեւ: Ծառերուն մէջ կորսուած ապարանք մը: Ցանկապատին ետեւ ոստիկան մը, ուրիշ մըն ալ լուացուեր կեցեր է պարտէզին մէջ եւ ականջները կը սրէ զէնքակով մը:

Ահա պարտէզին մէջ: Շուն մը ասդին: Երիտասարդ մը անդին, թիկնաթոռի մը մէջ երկնցած, անգլիերէն գիրք մը կը կարդայ եւ երեսն իսկ չի դարձներ ասդին:

Տրոցկիի քարտուղարն է, որ կը ներկայանայ առաջին անգամ: Քարտուղարը կը հաղորդէ թէ Տրոցկի, նկատելով որ իր յայտարարութիւնները յաճախ սխալ ներկայացուած են, կը պահանջէ գրաւոր հարցումներ տալ:

Բայց նախ քան Տրոցկիի ներկայանալը, Սիմէնոն պահ մը կը խօսակցի քարտուղարին հետ: Քարտուղարն է որ կը յայտնէ թէ Տրոցկի յաճախակի այցելութիւններ կ՚ընդունի արտասահմանէն: Եւ ցոյց կուտայ պարտէզին մէջ երկու երիտասարդներ, մէկը՝ Անգլիացի, միւսը Շուէտացի, որոնք ամիս մը հիւր մնալէ յետոյ կը մեկնին: Դարձեալ քարտուղարն է, որ կը յայտնէ թէ Տրոցկիի վրայ ոչ մէկ մահափորձ է կատարուած, քանի կը գտնուի այդ կղզին: Երկու ոստիկաններ պարտէզին մէջ խցիկ մը ունին, ուր կը հսկեն գիշեր ցերեկ: Արդէն Տրոցկի շատ քիչ անգամ դուրս կ՚ելլէ: Երբեմն իր բժշկին երթալու համար Բերա: Միշտ իր զաղտնի ոստիկաններուն ընկերակցութեամբ: Արդարեւ Տրոցկի եւ Տիկին Տրոցկի միշտ պէտք ունին բժիշկի: Ուրիշ պատճառ չունին դուրս ելլելու: Նոյն իսկ Փրինքիփոյի մէջ պտըտելու: Եւ ի՞նչ պէտք դուրս ելլելու, հրաշալի հորիզոն մը ունին իրենց առջեւ, ծով եւ պարտէզ, Ասիոյ եւ Եւրոպայի եզերքներու գեղեցկութիւնը:

Եւ ահա Տրոցկիի մօտ: Սենեակները մերկ են եւ ճերմակ: Պատերը լեցուն են գիրքերով: Գրականութիւնն ալ մաս կը կազմէ այդ գիրքերուն:

Տրոցկի ոտքի կ՚ելլէ, ձեռքը կ՚երկնցնէ, կը նստի, ակնարկով մը կը չափէ իր խօսակիցը: Խաղաղ դէմք մը, հանդարտ ինչպէս լոյսը եւ բնութիւնը Ասիոյ այդ անկիւնին:

Տրոցկի յետոյ կ՚երկարէ մեքենագրուած էջերը իր պատասխանին:

— Ասոնք գրուած են՝ ռուսերէն, եւ քարտուղարս թարգմանած է ֆրանսերէնի: Կը խնդրեմ, որ մէկ օրինակը ստորագրէք մօտս պահելու համար:

Շուրջը ցանուցիր թերթեր, աշխարհի զանազան անկիւններէն: Պատուհանէն կը նշմարուի պարտէզին տակ փոքրիկ նաւամատոյց մը, ուր երկու նաւակներ:

— Կը տեսնէ՞ք, կ՚ըսէ Տրոցկի, առտուն ժամը 6ին կ՚ելլեմ ձկնորսութեան երթալու համար: Իսկ ձմեռը, գիմացը, ասիական եզերքին վրայ որսորդութեան համար:

Այդ զբաղումէն դուրս, Տրոցկի միշտ իր սենեակին մէջն է: Ահա գրասեղանին վրայ կիսատ յօդուած մը: Կը ցաւի որ թերթերը չի ստանար օրը օրին:

— Կրնաք ընել ձեր հարցումները:

Եւ կը սկսի խօսակցութիւն մը, որու մասին ֆրանսացի լրագրողը արտօնուած չէ գրել թերթի մէջ, կրնայ հրատարակել միայն գրաւոր պատասխանները: Տրոցկի կը չարունակէ լուսաբանել կամ պարզել իր գրաւոր պատասխանները:

Խօսքը Հիթլէրի մասին է:

— Հիթլէր ինքզինք կազմեց հետզհետէ, նուիրուելով իր պայքարին: Սորվեցաւ աստիճան առ աստիճան, հանդրուան առ հանդրուան ...

Բայց ահա տեսակցութիւնը: Սիմէնոն կը հարցնէ.

— Ներկայ խմորումներու բարեշրջութեան մէջ ի՞նչն է որ տիրական դեր պիտի կատարէ, ցեղային հա՞րցը, ընկերային հա՞րցը, տնտեսական հա՞րցը, զինուորական հա՞րցը:

— Ո՛չ, չեմ կարծեր որ ցեղը բախտորոշ ազդակ մը ըլլայ ապագայ դարաշրջանի բարեշրջութեան համար: Ցեղը մարդաբանական հում նիւթ մըն է միայն,— այլատարր, անմաքուր, խառն,— նիւթ մը, որով պատմութեան զարգացումով, ստեղծուած են արուեստական արտադրութիւններ ինչպէս ազգերն են: Նոր դարաշրջանի ճակատագիրը պիտի ճշդորոշեն դասակարգերը եւ ընկերային խմբաւորումները, քաղաքական հոսանքները, որոնք կը ծնին անոնց հիմերուն վրայ: Անշուշտ չեմ ուրանար ցեղերու մէկը միւսէն զանազանող գիծերուն եւ յատկութիւններուն արժէքը: Սակայն բարեշրջութեան երեւոյթներուն մէջ, աշխատանքի եւ մտքի մեքենականութեան առջեւ, անոնք յետին գծի վրայ կը մնան: Ցեղը անշարժ եւ կրաւորական տարր մըն է, պատմութիւնն է որ ուժ ունի: Ի՞նչպէս յարաբերաբար անշարժ տարր մը ինքնիրմէ կրնայ յառաջ բերել շարժում եւ աճում: Ցեղերու մէկը միւսէն բաժնող բոլոր գիծերը կը սրբուին կը կորսուին ներքին այրումներով բանող մեքենաշարժին առջեւ:

Երբ Հիթլէր պատրաստուեցաւ կազմելու գերման զտարիւն ցեղին պատուաճ պետական անթերի վարչաձեւ մը, պարզապէս ընդօրինակեց հարաւի լատինական ցեղին յաւակնութիւնները: Իր ժամանակին, Մուսոլինի, իշխանութեան հասնելու համար, օգտագործեց, թէեւ չըջելով, ընկերային վարդապետութիւնը Գերմանացիի մը կամ գերման Հրեայի մը, Մարքսի, զոր անուաներ էր, մէկ կամ երկու տարի առաջ, «ամէնուն ուսուցիչը անմահ»: Եթէ, այսօր, 20րդ դարուն, Նացիները կ՚ուզեն կոնակ դարձնել պատմութեան, ընկերային ուժականութեան, քաղաքակրթութեան, վերադառնալու համար «ցեղին», այն ատեն ինչո՞ւ աւելի եւս ետ չերթալ,— մարդաբանութիւնը, ճիշդ չէ՞, կենդանաբանութեան մէկ ճիւղն է: Ո՞վ գիտէ: Թերեւս կապիկներու թագաւորութեան մէջ ցեղապաշտները գտնեն իրենց ստեղծագործական աշխատանքներուն համար անհրաժեշտ բարձր ներշնչումը:

— Դիկտատուրաներու խմբաւորումը կարելի՞ է համարել սաղմ մը վերախմբելու ժողովուրդները, թէ վազանցիկ արկած մը:

— Չեմ կարծեր որ պետութեանց խմբաւորումը տեղի ունենայ մէկ կողմէ բռնավարութեան (դիկտատուրա), միւս կողմէ ժողովրդավարութեան ձեւով: Արհեստով քաղաքագէտներու փոքրաթիւ խմբակէ մը զատ, ազգերը, ժողովուրդները եւ դասակարգերը չեն ապրիր քաղաքականութեամբ: Պետական ձեւերը պարզ միջոցներ են, բաղդատմամբ որոշ, մասնաւորաբար տնտեսական երեւոյթներու: Արդարեւ, պետական վարչաձեւերու որոշ նմանութիւն մը կը նպաստէ մերձեցման, նոյնիսկ կը դիւրացնէ մերձեցումը: Սակայն նիւթական տրամադրութիւններն են, որ կ՚որոշեն բախտը,— այսինքն տնտեսական շահերը եւ զինուորական հաշիւները:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Գունիկ ստոյի մը պատասխանը

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան կոմիտէն վերջերս քանի մը Թուրքիկներ ցրուեց, մինոյն ատեն փորձելով խանգարել Փետր. 18ի հանդէսը: Թուրքիկներէն մէկուն մէջ կ'ըսուէր թէ՝ ընկերվարականներն ալ հրաւիրուեցան բողոքելու «հայ ֆաշիստներուն դէմ», բայց անոնք պատասխանեցին աւանդական նամակով մը:

Ընկերվարական կուսակցութեան Առնուվիլի կոմիտէն, իբրեւ պատասխան այդ գրպարտութեան, նոյնութեամբ համայնավար շարքերուն ղրկած է իր նամակը, որ վճռապէս կը հերքէ բոլոր վերագրումները: Քանի մը հատուածներ՝ այդ նամակէն.

— «Ընկերնե՛ր, դուք մեզ հրաւիրեցիք միանալ ձեզի, բողոքելու համար այն բանին դէմ զոր կը կոչէք «հայկական ֆաշականութիւն»: Չկրնալ զարմանալ անշուշտ որ, ծանօթ ըլլալով անցուդարձին, մենք ուզեցինք նախապէս քննութիւն մը կատարել որ անհրաժեշտ էր մեզի համար: Եւ լաւ եղաւ որ այդպէս ըրինք, որովհետեւ այդ քննութիւնը բացորոշապէս հաստատեց թէ այսպէս կոչուած հայ ֆաշիստները պարզապէս ընկերվարականներ են, անդամ՝ Բ. Միջազգայինին: Մենք չենք կրնար հաւատալ, ընկերներ, Առնուվիլի բջիջին, թէ դուք փորձած էք մեզ քաշել արկածախնդրութեան մը մէջ, ընդդէմ մեր հայ ընկերներուն, եւ համոզուած ենք թէ մեզ ալ մոլորեցուցած են:

Բայց եւ այնպէս, կարելի չէ անգիտանալ թէ ի՛նչ եղերական վիճակի մէջ կը գտնուի Հայաստանը, ինչպէս Վրաստանը: Ամէն մարդ գիտէ թէ խ. Միութեան բանակը արշաւեց Հայաստան եւ քշեց հաստատուած յեղափոխական կառավարութիւնը, զէնքի զօրութեամբ անոր տեղ դնելու համար այսպէս կոչուած համայնավար կառավարութիւն մը, որ իրականին մէջ կը գտնուէր բոլշեւիկեան դիկտատուրային իշխանութեան տակ: Արդ, բոլշեւիկեան կառավարութիւնը, ինչպէս բոլոր դիկտատորական կառավարութիւնները իր հակառակորդները կը հետապնդէ մինչեւ իսկ աքսորի մէջ:

Ի՛նչ պիտի խորհէիք, ընկերներ, եթէ մենք ձեզմէ խնդրենք միանալ մեզի, ինքնորոշման իրաւունք պահանջել Վրացիներուն եւ Հայերուն համար: Ի՛նչ պիտի խորհէիք, եթէ խնդրէինք մեզի միանալ եւ բողոքել որ Ռուսիան չի ճանչնար ընկերվարական կուսակցութիւնը...»:

ՄԱՐՔՍԻ ԵՒ ԷՆԿԷԼՍԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԷՆ

Մարքսիզմ-Լենինիզմի կաճառը, ձեռնարկեր է Մարքսի եւ Ֆրիտրիխ Էնգէլսի նամակներու մէկ մասին հրատարակութեանը հայերէն լեզուով: Այս նամակները, որոնք 250 հատ են, պիտի հրատարակուին երկու հատորով, առաջին հատորի մէջ պիտի զետեղուի Մարքսի եւ Էնգէլսի միջեւ եղած նամակագրութիւնը, իսկ երկրորդ հատորի մէջ պիտի զրուին իրենց բարեկամներուն գրած նամակները:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Արեւելեան

ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Արեւելեան նահանգներու նոր մարզպան Հիլմի պէյի հետ հետեւեալ տեսակցութիւնը ունեցած է «Միլլիէթ»ի մէկ խմբագիրը (11 յունիս).

— Մարզպանութեան սահմաններուն մէջ ի՛նչ տեսակ շինարարութիւններ պիտի ըլլան:

— Բարօրութիւնն ու շինարարութիւնը գլխաւոր նպատակն են: Պետական եւ նահանգային նիւթադրութեան կարողութեան չափով ամէն տարի այդ ուղղութեամբ մեծ քայլեր կը նետուին: 1933 նիւթական տարուան համար ամէն մէկ նահանգի մէջ շատ մը քաղաքակրթական հիմնարկութեանց սկսելու կը պատրաստուինք: Անոնց իրականացման համար նահանգներու նիւթադրութեան վաւերացման կը սպասուի: Պետական նիւթադրութեան այս տարուան մեր գործունէութեան համար բաւարար յատկացում մը եղած է: Նահանգներու նիւթադրութիւնը, մեր ցուցմունքներուն համաձայն եթէ վաւերացուին, այս ուղղութեամբ մեր գործունէութիւնը պիտի ուժեղանայ: Շրջանակին մէջ ծնունդ առնելիք նոր նոր գիւղեր եւ քաղաքներ՝ այդ գործունէութեան ծրագրին գլուխն են:

— Հողի տէր դարձուած գիւղացիներուն հողամշակման յառաջ նոր ձեռնարկներ եղա՞ծ են:

— Հողի տէր եղած գիւղացիները ամէն տարի քիչ մը աւելի հողին կը կապուին եւ հանրապետական վարչութեան՝ իրենց ապահոված առաւելութիւններէն կ'օգտուին: Հողագործութեան մէջ՝ մեքենայի գործածութիւնը մեզ համար նախընտրելի է: Դէպի այդ նպատակը, բարոյական թէ նիւթական միջոցներուն ներած չափով, եթէ նոյն իսկ սահմանաբար ըլլայ, կանոնաւոր քայլեր կը նետենք:

— Մարզպանութեան մաս կազմող 9 կուսակալութեանց գործակցութեամբ օժանդակութեան դրամատուն մը պիտի հիմնուէր, ինչո՞ւ յետաձգուեցաւ:

— Օժանդակութեան Դրամատան հիմնումի ծրագիրը չէ լքուած ու չի կրնար լքուիլ: Այս տարի նահանգներու նիւթադրութեան մէջ անհրաժեշտ չափով գումարներ դրուեցան: Երբ ի պահ դրուած գումարը լրանայ, վաւերացման գործողութիւնը պիտի ամբողջացուի եւ գործի պիտի սկսինք: Շատ գործնական ձեւով մը, չըշխանկին տնտեսական գործունէութեան զարգացմանը նպաստելու կոչուած այս դրամատան մեծ յոյսեր կապած ենք:

— Տիգրանակերտի Խալքէվին համար չէնք մը պիտի շինուի, բայց, ճի՞շդ է արդեօք:

— Խալքէվին՝ իր բարձր պարտականութիւնը կարենալ կատարելու եւ իր փառքին արժանի շէնքի մը տէր ըլլալու պարագան մեր մտածումներուն գլխաւորն է: Մեզ այս նպատակին հասցնող միջոցները ձեռք առնելու սկսած ենք: Երբ մեր որոշումը տանք, անոր անհամբեր սպասող հանրութեան պիտի իմացնենք: Մեր բոլոր գործերուն նման, աս ալ մեր սկզբունքն է — քիչ ծախքով՝ շատ գործ: Այս սկզբունքը միանգամայն կը բացատրէ, կարծեմ, մեր ձեռք առած միջոցները:

— Մարզպանութեան կեդրոնը այս տարի առժամաբար Էլազիզ պիտի երթա՞յ:

— Կեդրոնին՝ տեւապէս կամ առժամապէս Տիգրանակերտէն տեղափոխութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ եղած:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Անկախութեան Տօնը Առնուվիլի մէջ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐ ՄԸՆ ԱԼ Կ՚Ը ԽՕՍԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, (Ցառաջ).— Շաբաթ գիշեր մեր գիւղին մէջ ալ տօնուեցաւ անկախութեան տարեդարձը: Սրահը լեցուած էր հոծ բազմութեամբ եւ շատեր մնացին ոտքի վրայ: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր երգեց Սիփան երգչախումբը, ընկ. Սաքօ Ցակոբեանի ղեկավարութեամբ: Նախագահ ընկ. Խ. Մկրտիչեան պարզեց տօնին նշանակութիւնը: Ներկայ էին ֆրանսացի ընկերվարական հիւրեր ալ, որոնք խօսք տրուեցաւ ընկ. Վ. Համբարձումեանի որ ֆրանսերէն ճառով մը ամփոփեց մեր ազատագրական պայքարը, բացատրեց թէ ով ենք մենք եւ ինչ կ'ուզենք, եւ ինչո՞ւ համար մեր հակառակորդները ամէն քսութիւն կ'ընեն, որպէս զի տեղացի բանւորին ու հասարակութեան աչքին ֆաշիստ եւ անբաղձալի տարր մը նկատուինք: Անոնք շատ լաւ գիտեն որ մենք հակառակ ենք բոլոր տեսակի բռնակալութեանց: Մենք ազատութեան եւ անկախութեան ջանկացողներ ենք, ներշնչուած ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքէն եւ Բ. Միջազգայինէն, որուն անդամ ենք 25 տարիէ ի վեր, եւ հակառակ ենք մեր երկրին մէջ ի գործ դրուած բռնի բոլոր միջոցներուն:

Ցետոյ ընկ. Համբարձումեան հայերէն խօսելով նկարագրեց 1920ի Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը Հայաստանի մայրաքաղաքին՝ Երեւանի մէջ, ուր ներկայ էին Հայաստանի առաջին սպարապետը, ծերունի Նազարբէկեան եւ Անտոնյն Հայոց կաթողիկոսը, որոնց աչքերէն արցունք կը հոսէր ...:

Ցետոյ խօսք առաւ Ֆրանսացի ընկերվարական կուսակցութեան Առնուվիլ — Լէ — Կոնէսի կոմիտէի նախագահ Պ. Լըկրան Ֆիլը, եւ մօտ քառորդ ժամ խօսեցաւ եւ յայտնեց թէ հայ ժողովուրդը խորունկ գիտակցութիւնն ունի իր ազգային անկախութեան եւ ազատութեան, որ այս վայրկեանին կը գտնուին բռնութեան լուծին տակ: «Մենք գիտենք որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ կը ղեկավարէ անոնց ձգտումները որպէս յառաջապահ մեծ կուսակցութիւն: Մեր համակրանքն ու օժանդակութիւնը ձեզ հետ է եւ ոչ ոք իրաւունք չունի Առնուվիլի աշխատաւորութեան անունով նսեմացնելու ձեր արդար պահանջներն ու ձգտումները: Ցեպահանջներն ու ձգտումները: Մենք թէեւ ծանօթ չենք Հայոց պատմութեան այնպէս ինչպէս որ պէտք է, սակայն գիտենք թէ ձեր ցանկութիւնն է ունենալ ռամկավար հանրապետութիւն մը: Դուք բնաւ կարեւորութիւն պէտք չէ տաք այն ազդուկներուն որ ձեր շուրջ կ'ըլլա՛ն, որովհետեւ անոնք կազմակերպուած աշխատաւորութիւնը չեն ներկայացներ եւ ոչինչով չեն կրնար վնասել ձեզ, երբ մենք հոս ենք, ձեր կողքին: Մենք նոյնքան կ'ատենք բոլոր բռնակալները»:

Ցարգելի հիւրը իր խօսքը վերջացուց երկարատեւ ծափերու մէջ:

Նախագահը հրաւիրեց Տիկ. Շահլամեանը երկու խօսք խօսելու: Ցարգելի Տիկինը իր խօսքը ուղղեց առաւելապէս ներկայ մայրերուն ու քոյրերուն եւ ըսաւ թէ Մայիս 28ը կերտողը հայ մայրերն են եղած: Գեղեցիկ կերպով պատկերացուց թէ ինչպէս հայ մայրերը կը զոհաբերէին իրենց զաւակները, երբեմն կռուելու համար հայրենիքի ազատագրութեան: «Ամենամեծ հերոսներն ու յեղափոխականները հայ մայրերու հարազատ կաթով են սնած ու անոնց գուրգուրոտ խնամքը վայելած: Մայիս 28ը հայ մայրերու ջանքերով է ծնած, քանի որ անոնք գիտակցաբար իրենց հարազատ զաւակները հայրենիքի համար զոհաբերուելու կը մղէին»: Հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի կանգնիլ, հայրենիքի համար ինկածներու յիշատակին:

Վերջին ճառը խօսեցաւ ընկ. Կարօ Սասունին, որ կուռ բանախօսութեամբ մը կրկնապատկեց ոգեւորութիւնը: «Հայերը չորս հարիւր տարի է որ կորսնցուցած են Կիլիկեան անկախութիւնը, բայց Արարատեան իշխանութիւնը կորսնցնելէ ինը հարիւր տարի յետոյ, այնուհետ տնկուած հայկական ծառին արմատները ամուր ու անվթար մնացեր էին եւ ահա գեղեցիկ օր մը այդ արմատէն ծիլ մը դուրս թռաւ: Այդ ծիլը օրէ օր հասակ նետելով պիտի ուռճանայ եւ կրկին հսկայ ծառ մը դառնալով իր թեւերուն տակ պիտի առնէ ցիրուցան եղեր միլիոն հայութիւնը եւ այսպիսով իրականացած պիտի ըլլայ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը»:

Սիփան երգչախումբը մէջընդմէջ կ'երգէր հայրենաշունչ երգեր: Ընկ. Ց. Ճիհանեան արտասանեց ինքնագիր կտոր մը, ուր կը շեշտէր, խօսքն ուղղելով Հայկական Լեռնաշխարհին.— «Մենք նոր սերունդ քու պահապանդ, օտար երկիրներու երկնակամարին տակ մեր ցրտահար մարմինները քեզմով կը ջերմացնենք: Կուգայ այն օրը մենք քեզ կրկին կը տանինք Արարատ եւ Ծամաց կուտաս ծալքերուդ կարմիր, կամաց կուտաս ծալքերուդ կարմիր, կապոյտ, նարինջագոյնը»: Ցետոյ Պ. Կ. Գանթարճեան երգեց «Մայր Արաքս»ին, եւ անվերջ քրքիջներ խլեց իր Շարլօյական խաղերով: Օր. Հ. Բնակեան իր քաղցր ձայնով երգեց հայրենի երգեր:

Նախագահը փակեց հանդէսը եւ մեր ֆրանսացի հիւրերը մեկնեցան: Կէս գիշերին սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը մինչեւ առաւօտ: Կը նուագէր Նիփոսա նուագախումբը: Հանդէսը մինչեւ վերջ այնքան զուարթ անցաւ որ ներկաները դժուարութեամբ բաժնուեցան: Կ'արժէ շնորհաւորել Առնուվիլի մեր ընկերներուն եռանդը:

Օ. եւ Ճ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐԷՆ ԴՐՕՇԱԿԻ ԽՆԴԻՐ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ. (8 յունիս).

— «Շիքակոյէն գրուած ուշագրաւ թղթակցութիւն մը կուգայ անգամ մը եւս ցոյց տալու, թէ ինչ անհեթեթ եւ ապշեցնող հետեւանքներ կրնայ առաջ բերել հակադաշնակցական համանքներու թշնամական զիրքը հայ ազգային դրօշակին հանդէպ:

Ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, հայերը Շիքակոյի մէջ զրկուեր են գեղեցիկ պատեհութենէ մը մասնակցելու միջազգային կարեւոր թափօրի մը միայն այն պատճառով, որ Ռամկավար, Հնչակեան կամ Հօկէի պարոններ ընդդիմացեր են հայ ազգային դրօշակ պարզելուն դէմ եւ այդ առթիւ կատաղի վէճի են բռնուեր Դաշնակցականներու հետ: Ու հակառակ անոր որ ժողովրդական մասնաւոր քուէարկութիւն մը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ վէճը լուծած է ի նպաստ հայ ազգային դրօշակի, հակառակորդներու էնթրիկներն ու ձգձգումները պատճառ են դարձած, որ Շիքակոյի մեր գաղութը ի վճռակի չըլլայ մասնակցելու միջազգային թափօրին:

Նման փաստ մը, ինչպէս կը լսենք, կը սպառնայ նաեւ Պոսթընի հայ գաղութին միջազգային ուրիշ թափօրի մը առթիւ, եթէ հայ ազգային դրօշակը նորէն վէճի առարկայ դառնայ:

Ամրիկեան սպառօնի առթիւ այս տարի սարքուած հանդէսներուն առեն որոշապէս տեսնուեցաւ, որ հակադաշնակցական տարրեր տրամադիր են խանգարելու ազգային ամենանուիրական ձեռնարկներն անգամ, միայն թէ հայկական եռագոյնը չպարզուի: Դեռ քանի մը օր առաջ էր, որ հաղորդուեցաւ, թէ մեր հակառակորդ հոսանքները Ուստրի մէջ հրաժարած են ազգային սպառօնը կատարելէ, որպէս զի ստիպուած չըլլան պարզուած տեսնել մեր ազգային դրօշակը:

Կարգ մը նշաններէ դատելով՝ Ռամկավարները մասնաւորապէս այս տարի կազմակերպուած պայքար մը կը մղեն հայկական եռագոյնին դէմ եւ ոչ միայն առանձին գաղութներու մէջ տեղական վէճեր կը յարուցանեն անոր շուրջը, այլ եւ իրենց թերթերու մէջ կ'աշխատին անոր դէմ թշնամական վերաբերում ստեղծել: Աւելին՝ անոնք կը ձգտին հայ եկեղեցիներն ու անոնց հոգաբարձութիւններն ալ հանել հայ ազգային դրօշակին դէմ:

Եթէ մեր ոչ — բոլշեւիկ հակառակորդները կարենային խնդրին նայիլ առանց կրքի եւ նախապաշարումի, առպաշտօնաբար պիտի տեսնէին, որ հայութիւնը պէտք ունի ազգային դրօշակի մը սիմբոլաբար եւ որ հայկական եռագոյնը, եթէ գոյութիւն իսկ չունենար, պէտք է հնարուէր՝ ժողովուրդը առաջնորդելու համար դէպի ազատ, անկախ եւ միացեալ հայրենիքը: Այդ պարագային անոնք պիտի գադրէին մաքեր պղտորելէ եւ անիմաստ վէճեր յարուցանելէ մեր ազգային դրօշակին շուրջը եւ թեթեւամտօրէն չպիտի ստանձնէին հայկական եռագոյնը խափանելու կամ բոլշեւիկներու կարմիր դրօշակը պաշտպանելու տխուր պաշտօնը, որմէ ոչ մէկ շահ կրնայ ունենալ արտասահմանի հայութիւնը:

Սակայն, որպէս զի հայկական եռագոյնին դէմ պայքարող կամ դաւող տարրերը չստուգ կարենան կամ ուզեն խօսք հասկնալ, պէտք է որ հայ հասարակութիւնը իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ տարակոյս չվերցնող եղանակով մը պարտադրէ անոնց իր կամքը եւ ռեւէ պարագայի տակ թոյլ չտայ որ անպատիժ կերպով անարգուի հայ ազգային դրօշակը:

Մենք վստահ ենք, որ եթէ հայ հասարակութիւնը ամէն տեղ լաւ դաս մը տայ հայկական եռագոյնի թշնամիներուն, այն ատեն անոնք պիտի չյանդգնին այլ եւս ռեւէ առիթով արգելք հանդիսանալու մեր ազգային դրօշակի պարզման: Կասկած չկայ, որ հասարակութեան մէկ կարեւոր մասին կրաւորական վերաբերումն է որ քաջալերած է եւ կը քաջալերէ դասնոնք: Ուստի հասարակութեան գործօն, վճռական միջամտութիւնը կարող է գիւրութեամբ վերջ դնել եղած անհամ վէճերուն եւ միանգամ ընդմիշտ հարկադրել բոլորը պատշաճ կերպով յարգելու հայկական եռագոյնը»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցիրուցան Հայեր

ՍԷՆ — Թ'ՕՊԱՆ, (Ցառաջ).— Շատ քիչ խօսուած է «Ցառաջ»ի մէջ Սոմբրին Ալպաններու նահանգի մասին: Ցիրուցան Հայեր հոս ալ, նուիրուած իրենց համեստ աշխատանքին:

Հայերու գլխաւոր կեդրոնը այս նահանգին մէջ Սէն Թ'Օպանն է ուր գործութիւն ունին քիմիական արտադրութեանց մեծ գործարաններ:

Անգործութեան ծանր տագնապի շրջանին ունեցանք միայն քանի մը հայ անգործներ, որոնք յետոյ ընդունուեցան: Խաղաղ է այս փոքր գաղութը: Ոչ մէկ կազմակերպութիւն՝ որոշ թիւով երիտասարդներու չգոյութեան պատճառով: Կը ստանանք «Ցառաջ» եւ ան կը բաւէ մեզի, տեղեկանալու ընդհանուր հայ կեանքին:

Սէն Թ'Օպանէն 7 քիլոմէթր հեռու կը գտնուի Լէ Մէս գիւղը: Հոս կը բնակին երկու երկրագործ հայրենակիցներ,— Փայլակ Ճէլալեան եւ Եր. Գօչունեան, իրենց ընտանիքով: Անոնք վկայուած են Մօնփէլիէի երկրագործական համալսարանէն: Տարիներ առաջ ֆրանսական կառավարութեան բարոյական աջակցութեամբ կուգան կը հաստատուին այս օտարոտի վայրը եւ կը նուիրեն իրենց լայն թիկունքը բահին ու բրիչին, պատռելով անընդհատ տեղին արգասաբեր հողը, դառնալու համար երկու մեծ արուեստագէտներ հողին վրայ: Այսօր անոնք կը ներկայանան բանջարեղէնի եւ մրգեղէնի գլխաւոր հայթայթիչները ամբողջ նահանգին: Կան նաեւ քանի մը հայրենակիցներ՝ ցրուած այս կամ այն քաղաքը: Անոնց ստոյգ թիւին անտեղեակ ենք դժբախտաբար:

Ցկր. Խաչատուրեան

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ ձերբակալուեցան երկու գերման բանուորներ, որոնք «Ինտերնասիոնալ»ը եւ ուրիշ ընկերվարական երգեր կը նուագէին ձայնագրի վրայ: Ոստիկանութիւնը գրաւեց նաեւ գործիքները:

ԿԱՆՏԻԻ համար վախ կայ որ ընդհանուր ջլատման ենթարկուի, չափազանց տկարացած ըլլալով:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Ցարմար առիթն էր որ մեր գիւղի դաղան պէկը հասնէր իր նպատակին, ձգմելու համար Խրալենց ընտանիքը, որուն սեղանէն անօթիներու վռնմակներ եւ նոյն իսկ ոխերիմ թշնամիներ կ'ուտէին, կ'արբենային եւ նոյնքան ոխերիմ թշնամիներ կը դառնային: Որքա՜ն հեռուներէ կուգային ողորմութիւն խնդրելու լեռնաբնակ քիւրտ յէլուզակներ եւ Գէշերային բորենիներ, եւ իրենց պարկերը լեցնելով, միեւնոյն ատեն ոչխարներ կը գողնային ...

Մեր յիշած թուականէն ամբողջ դար մը գրեթէ մեր տան եւ պէյերու միջեւ պայքարը երբեք չէ դադրած: Երբեմն եղած է դաղտնի, շատ չարիքներ հասցնելով: Երբեմն ալ ճակատ առ ճակատ ընդհարումներ ունեցած են արտին մէջ, կալին մէջ: Ի հարկէ իրենք հեռու կը մնային, եւ ծառաներուն ու Քիւրտերուն կը պատուիրէին որ մեր ծառաներուն հետ կըռիւ սարքեն, արիւնալի կռիւ: Երբ դատի դուռ բանային մերոնք, պէկերը իրենք զիրենք կ'արդարացնէին թէ «մենք լուր չունինք, այդ օր գիւղէն բացակայ էինք» եւն.:

Ի վերջոյ մեծ հօրս եղբայրը՝ Ասատուր զոհ գնաց դաւադիրներուն:

Մեր գրացիներէն մէկուն աղջիկը կ'առեւանգուի 1870 թուականներուն, պէկերուն կողմէ: Ոչ ոք կը համարձակի փութալ: Այն ատեն Ասատուր, քաջ երիտասարդ, կը նետէ ձեռքի մանգաղը եւ կը խոյանայ հոն ուր Եղսան տասնեւհինգ զինուած Քիւրտերու կողմէն կը քաշքշուէր: Ծնչասպառ կը հասնի այդ վայրենի վոհմակին, կը գրկէ Եղսան իր թեւերուն մէջ եւ չի թողուր որ տանին: Քիւրտերը կը սկսին կատաղօրէն հարուածել, վիրաւորել, «խանջար»ներով ծակծկել ամբողջ մարմինը, բայց չեն կրնար ձեռքէն խլել: Ասատուր կ'ազատէ Եղսան, այլեւս բոլորովին ուժասպառ ու վիրաւոր, երբ կը հասնին աղջկան տէրերը եւ գիւղացիները:

Ասատուր կը դարմանուի, բայց տկար եւ հաշմանդամ կը մնայ: Եւ երկար չ'ապրիր:

Այս դէպքին վրայ երեք եղբայրները ուզած են գաղթել, լքելով ամէն ինչ, տուն տեղ, հարստութիւն, բայց պէկերը արգելք եղած են, մերթ ըսպառնալով եւ վերջն ալ... աղաչելով, որպէսզի ուրիշ պէկի մը հովանաւորութեան ապաւինելով թշնամութիւն չընեն: Այս առթիւ ըսեմ որ Բալու գաւառին մէջ քանի մը հզօր պէկեր եւ ամիրաներ կ'իշխէին: Ամբողջ Բալուի ժողովուրդը կը կառավարուէր այդ բռնակալ պէկերու կողմէ, որոնք սկիզբէն ի վեր ոխերիմ թշնամիներ են եղած իրարու:

Մեր գերդաստանը չարունակ կռիւ ունենալով պէկերուն հետ, ոչ ոք կը համարձակէր ծառայութեան մտնելու: Քանի՜ քանի ծառաներ խոշտանգուած են, կռիւներու պահուն: Այս վիճակը տեւած է մինչեւ 1895, երբ Խրալենց տան հմայքը կորսուած էր: Ցոդնած էին պայքարներէն եւ գլխիկոր կը համակերպէին, երբ վրայ հասան 1895ի դէպքերը:

Հայ ժողովուրդը խեղակորոյս ժամանակ չգտաւ ողբալու իր անթիւ կորուստը, իր հարստութիւնը, իր փառքը:

Փրկութեան մէկ խարսխիկ միջոց կար,— Մուհամմէտի կրօնքը ընդունիլ: Բայց միայն գեղեցիկ աղջիկները կրնային իսլամանալ: Այդպէս եղան մեր գիւղին մէջ, աղջիկներ, կիներ, քիչ մըն ալ դեռատի երիտասարդներու թոյլատրուեցաւ իսլամանալով փրկել իրենց կեանքը: Այդ թըւականէն արդէն մնացած էին շատ իսլամացած Հայեր, մինչեւ մեր օրերը, այսինքն մինչեւ 1915:

1895-96ի ջարդէն ողջ մնացողները դատապարտուեցան թշուառութեան: Ուտելիք պատառ մը հաց չէր մնացեր. Թուրքը, աւազակ Քիւրտը ամէն բան մաքրած տարած էին: Դպրոցները՝ փակուած, եւ եկեղեցին պղծուած, ոսկի բուրվառը եւ սկիհը ծախուած էին, մագաղաթները, ձեռագիրները, յիշատակարանները կրակի տրուած էին մեր գիւղին մէջ:

Այդ թուականին Թէֆֆիւր պէյը կը գրաւէ մեր հարստութիւնը ու բոլոր կալուածքը, միայն ապրելու չափ հող ձգելով, ապրեցնելու համար բազմանդամ ընտանիք մը: Երեք եղբայրները մեռած էին, Ասատուրը զոհ գացած, կը մնար մեծ հայրս՝ Արխատակէսը: Մեծ հայրս աշխատած էր իր մէկ հատիկ զաւակը դպրոց ղրկել ուսում առնելու համար: Այն ժամանակ ուսումը եկեղեցական և քրիստոնէական, կրօնական գիտելիքներէ անդին չէր անցներ: Ամբողջ գիւղը այնքան գաղափար չունէր աշխարհի վրայ որ երբ 1912-13ին լսեցինք թէ երկու Ռուսեր եկած են, քանի մը ընկերներով (9-10 տարեկան) մեր ծնողքէն գաղտնի գացինք երկու ժամ հեռու գիւղ մը, տեսնելու թէ Ռուսերը իրա՞ւ մեզի պէս մարդիկ են ...

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

— :•: —

ԱՌԱՋԻՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ

Մեր գիւղը մեր մանկութեան ատեն ոչ եկեղեցի կար, ոչ դպրոց: 1895ի Եղեռնը ամէն բան սրբած էր հիմնովին: Բոլոր գիւղացիները տակաւին չէին սթափած զարհուրանքի մղձաւանջէն: 1895ի սերունդը, այսինքն մեր հայրերը գրեթէ անուսում էին, շատ քիչեր քիչ մը գրել-կարդալ սորված էին, Սաղմոս, Նարեկ: Կը բաւէր եթէ քիչ մըն ալ նամակ գրել կարդալ գիտնային:

Մանուկ էինք, անուղղայ տղաքներ, փողոցային դաստիարակութիւն մը առած: Երբ գարունը կը բացուէր, սարերը կը մակաղէինք, հիւրիկ հաւաքելու, ուլերը եւ գառները արածելու: Այլրիմ — մեռնիմ ծաղիկները ոսկի շղթայի նման իրարու կ'ագուցէինք, եղունգով մէկը կը ճեղքէինք, ուրիշի մը ցօղունըանոր ճեղքուածքէնկ'անցընէինք, այս անգամ այդ ճեղքելով ուրիշ մը կ'անցընէինք: Այսպէս երկար շղթայ մը կը կազմուէր եւ այդ այրիմ — մեռնիմ ծաղիկի շարոցով մեր ուլերուն եւ գառներուն ամէնէն ընտիրին վիզը կը կախէինք: Անտաւակ էինք. փողոցի ամէնէն գռեհիկ հայհոյչները մեր ճարտասանութեան գլուխ — գործոցները կը կազմէին: Երբ Թուրքի լամուկներուն հետ կռուի կը բռնուէինք, պէտք էր տեսնել մեր եւ անոնց արիւնլուայ դէմքերը: Երբ կուգային խանգարել մեր խաղերը, չէինք հանդուրժեր եւ ահա կը սկսէր կռիւը:

Երբեք չեմ մոռնար չարաբաստիկ դէպք մը, երբ չարութեանս պտուղը լիուլի վայելեցի:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

տիժ սահմանեցէք: Եթէ կան ճշգրիտ եւ յստակ կանոններ, մենք պատրաստ ենք հետեւելու, բայց, չենք ուզեր որ բոլշեւիկեան ձեւ առնէ մեր կուսակցութիւնը:

Ուրիշ մը շեշտեց.

— Ազգային պաշտպանութեան տեսակէտով, մենք կը կարծենք թէ պէտք է պահուի զայն ամէն պարագայի մէջ: Մենք համաձայն ենք Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց ատիկա մեզ ազատ չի կացուցաներ արթուն եւ խոհեմ մնալու, ինչպէս եւ երկրին պաշտպանութեան անհրաժեշտ վարկերը քուէարկելու պարտականութենէն:

Երրորդ մը յայտարարեց թէ ընկերվարութիւնը պէտք է ստանձնէ մինչեւ իսկ կառավարութեան պատասխանատուութիւնը:

Ցետոյ խօսք առաւ Օրիոլ, որ նախագահն է խորհրդարանական խմբակցութեան եւ վարիչը՝ չափաւորներուն: Ահա իր ճառին գլխաւոր մասերը.

— Հերձուածը կարելի՞ է: Այո՛, եւ ես երեք պատճառներ կը տեսնեմ: Առաջինը.— ցոյց տալով խռովարարները — ձեր մէջ կը գտնուի: Ձեզ կը ճանչնամ, ձեզի հանդիպեցայ 1919ին ալ, Թուրի պառակտումի նախօրեակին: Բայց գիտցէք որ եթէ յաջողիք խանգարել այս ժողովը, չպիտի կրնաք նոյնը ընել համագումարին մէջ, որովհետեւ, մենք անմիջապէս, ամենաթեթեւ միջադէպին, պիտի առնենք քալենք: Երկրորդ պատճառը հետեւեալն է,— Չարաչար կը սխալին անոնք որ կը կարծեն թէ կրնան ճնշում բանեցնել խորհրդարանական խմբակցութեան վրայ, թէ մենք պիտի ընդունինք պարսաւը, նոյնիսկ արտաքսումը: Մենք կ'երթանք, բայց դուք ձեր օձիքը ազատած չէք ըլլար, որովհետեւ մենք չպիտի բաժնուինք կուսակցութենէն:

Այստեղ քանի մը հոգի բացագանչեցին.

— Արտաքսո՛ւմ, արտաքսո՛ւմ: Կեցցէ՛ Փօլ Ֆօռ...

Բայց Օրիոլ շարունակեց առանց պաղարիւնը կորսնցնելու, իբրեւ երրորդ պատճառ ցոյց տալով ձգտումներու հիմնական հակամարտութիւնը: Վերջապէս, յիշելով հարցը հաշտարար ոգիով կարգադրելու եւ յուլիս 14ի համագումարը դանիմակ կատարելու առաջարկները, յայտարարեց.

— Կ'ընդունիմ վաղեմի ընկերներու կոչը, երբ ետ առնեն պարսաւանքի բանաձեւը: Իսկ դրնփակ ժողովի հակառակ եմ բոլորովին: Ես եւ իմ բարեկամներս պիտի կազմենք կուսակցութեան ժողէսեան հատուածը:

Ժողովը վերջացաւ յուզումնալից արտայայտութիւններով, բայց առանց նոր միջադէպի:

ԾԵԾԻ ՄԸ ԴԱՏԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 19 Յունիս (Յառաջ).— *Զատկի իրիկուան պատահած դէպքին դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ այսօր: Ամբաստանեալը, Գէորգ Գալայճեան խոստովանեցաւ իրտուած հարուածը՝ սափրիչ Կիլպէնկ Սուքիասեանիս որ մօտ 15 օր զրկուած ըլլալով աշխատանքէ, հատուցում պահանջեց: Իր փաստաբանը, մէթր Պարպ, ուժեղ պաշտպանողական մը խօսեցաւ: Գ. Գալայճեանի փաստաբանը առարկեց թէ իր փոխանորդեալը աշխատասէր երիտասարդ մըն է եւ թէ տրուած վէրքը աննշան է: Դատարանը ընդունելով Պ. Պարպի եզրակացութիւնները, Գէորգ Գալայճեանը դատապարտեց 300 ֆրանք հատուցման եւ 16 ֆրանք ալ տուգանքի:*

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱԿԵԴՈՆԱՅԻ *Նորդանով Սօֆիայի շրջակաները հասատաուած գինետուն մը մտնելով, քանի մը գնդակ պարպեց եւ գետին փռեց հակառակորդը, Անտոնով: Բայց ձերբակալուեցաւ:*

ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ *տուրքի ենթարկելու օրինագիծը սկսան քննել Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, հակառակ աշխատաւորականներու ընդդիմութեան: Կը յուսացուի տարեկան 700,000 ոսկեկնի հասոյթ ապահովել այս տուրքով:*

ՓՈԹՈՐԻԿԸ *ահագին վնասներ պատճառեց Ռուանի ձախ ափին վրայ: Տարիներէ ի վեր այսքան սարսափելի մրրիկ չէր տեսնուած: Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան հովէն քշուած առարկաներէ:*

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ *ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ, ՔՈԼՈՆՊԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ եւ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ կոմիտէները՝ ամբողջ կազմով, այս Շաբաթ երեկոյ ճիշտ 8.30ին, 32, Ավընիւ կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը:*

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ *«Արծիւ» խումբի ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Գեղեցիկ Յովհաննէսեանի բնակարանին մէջ* 43, rue Mme Curie, Bagneux: *Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

ՇԱՎԻԼԻ *Արդութեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ *«Մշօ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ *Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8:30ին սովորական հաւաքատեղին: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:*

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕԻ *եւ ԱՌԼԻ բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Առլի ծանօթ հաւաքատեղին:*

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԱՐՍԷԼ, Ղ. Ն.— 35 ֆրանք:
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ն. Ե.— 35:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 700:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ *Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ.— Պատգամաւորներու զեկոյցը Ե. Շրջ. Ժողովի մասին եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ *մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին (Դարմանատուն): Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ *մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Զեկոյց՝ Պատգամաւորի եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ *Վասպ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին,* Bar du Clobe, *սրահին մէջ*, 37, Bld. Dufommier: *Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ-անդամ Վասպուրականցիները:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Հէմինկուէյ ճամբայ մը կորեց արմաւենիի փոշոտ տերեւներուն մէջէն: Սա՛ անիծեալ հոգեկեր խաւա՛րը: Քրտնաթաթախ հասաւ վերջապէս բացօդեայ:

Երեւրադին կեցաւ լուսնկային, տեսակ մը խլեա՛կ, որ մշտնջենաւոր խաւարէն դուրս նետուած էր: Իրեն ա՛յնպէս կը թուէր թէ ամբողջ բնութիւնը իր շուրջը ասպարէզ կը կարդար իր խեղճ անօգնական վիճակին: Աղբին անդին կը նայէր յանկարծական ցնցումներով, որպէս թէ կ'ուզէր բնութեան վրայ յարձակիլ: Զինքը բոլորովին անօգնական կը զգա՛ր:

« Մարդը վարպետի գործ չէ, բայց արժանի է հիացումի »: Հիացումի արժանի՞: Ինչո՞ւն համար: երկնաւոր Աստուա՛ծ, ինչո՞ւն համար: Ծովուն խոր լռութիւնը, էսթէրէլի հեռաւոր գագաթը, իր վերեւի դմբէթարդ արմաւենիները, նոյնիսկ իր տակը գետինը, խաւարով ու յաւիտենականութեամբ բեռնաւորուած, կարծես կը յաղթանակէին մեծաձայն դոչումով իր խեղճութեան վրայ:

Ճակատը սրբեց, եւ ջանաց բուն պատճառը գտնել իր զգացումներուն սաստկութեա ն: Արդեօք վերջի վերջոյ նախա՞նձ էր այս: Նախա՛նձ: Այս կնոջ անկուշտ մարմինին վրայ մխտքովը զգացած ֆիզիքական սժգանքը ի բաց կը վանէր իր խորհուրդէն ամէն նախանձ, որովհետեւ կը վախնար որ կը խենդենար: Եւ կը զարմանար իր ներսիդին անցած դարձած բուն տրամաբթիք զգացումներու շարժումներուն վրայ, որպէս թէ օտար մարդ մը կար իրեն մէջ: Տրամաթիք զգացումներու շարժումնե՞ր:

Զարմանքով գիտակցեցաւ որ այդ շարժումները լոկ թաւալուն հոլի մը պէս էին արդահատանքի կորիզի մը շուրջ:

Ջանաց հանդարտ մտածել:

Իրաւացի չէր գտներ ենթադրելը թէ այս կարեկցութիւնը կամ արդահատանքի զգացումը իրեն համար միայն եղած ըլլայ: Այո՛, իրեն ալ կը պատշաճի, բայց նաեւ Պիւլային եւ երիտասարդին — մասնաւորապէս սա՛ երիտասարդ Մէյփլին համար: Կարեկցութիւն էր այս՝ հանդէպ բոլոր անմեղներուն, որոնց վախճանը դժբախտութիւն է: Կարեկցութիւն էր այս՝ հանդէպ իր իսկ խռովայոյզ երիտասարդութեան եւ այս երիտասարդին դիւրահաւանութեան եւ անմեղութեան: Եւ այս կարեկցութիւնը զայրոյթէն կ'այրէր, եւ գիտէր ինքը թէ արդարացի բարկութիւն էր այս:

Կ'ըմբռնէր թէ կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով ինքնահայեցութեան, իր սեփական լոյսին քննութեան կ'ենթարկէր ինքզինքը: Բլուրին վրայ կեցող մարդու մը պէս, ստորոտը կը տեսնէր իր կեանքին աւերակները: Ի՛նչպէս մինչեւ հիմա բնաւ խորհած չէր այս մասին: Այո՛, քահանայ եղած ըլլալու էր եւ իր կեանքը նուիրելու էր արմատախիլ ընելու ապականութիւնը եւ վավաշոտութիւնը: Մարմնական ցանկութիւններէ անաղարտ, Պիւլայի եւ երիտասարդ Մէյփլի հոգիներուն վրայ ազդելու ոյժ պիտի ունենար եւ պիտի արգիլէր իրենց՝ ականջ կախել դժբախտութեան տանող կոչումին: Որովհետեւ եղածը կոչում էր դժբախտութեան եւ աղէտքի: Բանաստեղծները սիրենայի ձայն կ'անուանեն ասիկա: Եւ իրենք ամէնքն ալ տարուած են ասկէց, թշուառութեան տանող այս կոչումէն, մարմնապաշտ սիրոյ խաւարամած սիրտերուն մէջ այս շշունչէն:

Վայրկեան մը մեղի այնպէս կը թըւի թէ տեղերքը կ'երգէ եւ իրականութեան պատերը կը կործանին այս քաղցր երգին վրայ: Վայրկեան մը վերջ կը զգանք թէ նոյն իսկ մեր ոտքերուն տակ գետինը մեղի թշնամի է եւ թակարդ կը լարէ, որպէս թէ նաւաբեկութեան մը խլեակը ըլլայինք: Այսպէս պիտի պատահի երիտասարդին ալ՝ Պիւլայի ճշմարիտ բնութիւնը ճանչնալուն պէս: Երազելով ինքզինքը անոր յանձներ է: Ու երբ նէ թողու զինքը, այլեւս երազելու ոյժ եւ փափաք պիտի չունենայ:

Հէմինկուէյ մեկնեցաւ Պէյամի Օկրայլթներուն ամարանոցէն, անցաւ սպասող ինքնաշարժներուն երկար շարքին քովէն, եւ ուղղուեցաւ վար դէպի ծով:

Իր միտքը միշտ կ'անդրադառնար այն երիտասարդին կարկառուն նայուածքով դէմքին: Անհանդուրժելի կը թուէր իրեն որ այդպիսի անմեղութիւն մը սեղմուի երկանաքարերուն միջեւ: Մէյփլի մասին իր առաջին տըպաւորութիւնը ա՛յն եղած էր, թէ ահա՛ ճշմարտութեամբ ճառագայթող դէմք մը, անկեղծ ու անմեղուկ, վեհոգի եւ անխարդախ:

Մարդիկ նախ եւ առաջ կըկար ծեն թէ կեանքը յարգանք կը պարտի այսպիսի մարդու մը համար, բայց կեանքը կայծ մը յարգանք չունենար ու եւ է բանի հանդէպ՝ որ կրնայ կործանել: Ասիկա կործանեցաւ պարզապէս:

Նաւահանգիստը նաւակայմերուն վերեւ բարձրացող հին քաղաքը ամաղուն երկինքին դէմ կը ցցուէր մելամաղձիկ պատկառանքով: Լեռները Լա Նափուլի դէմ կը կծկուէին աղօտ ու ահընկէց: Ու ծովեզերքին երկայնքը կը վերելակէին հսկայաձեւ, միջոցն ի վեր ցատկելով: Կը ճանչնային իրենց զօրութիւնը, գիտէին թէ անկործանելի են:

Հէմինկուէյ նայուածքը անոնցմէ դարձնելով՝ քալեց առաջ արագօրէն: Սիրտը կը բաբախէր: Իր առողջ մարմինին մէջ քիչ մը զարմանալի էր այս: Կ'երթար ակնկոր եւ կնճռած ճակատով: Թերեւս թաքսի մը գտնէր Օթէլ Մաժէսթիքի մօտ: Իսկոյն ձեռքովը վեր առնել պիտի տար: Չէր ուզեր տեսնել լեռները եւ անկործանելի ըլլալու խաւարչուտ յաղթապանծ հպարտութիւնը:

Ամարանոցը իր սենեակը հասնելով, մութին մէջ պառկեցաւ անկողինին վրայ, առանց հանուելու: Ցետոյ ուրիշ կերպ խորհելով հանեց հագուստները եւ անուշադիր նետեց գանոնք գետինը, գիշերանոցը հագնելով: Այս ամէնը ըրաւ խելքը վրան չըլլալով: Միտքէն ալ չանցաւ լոյս վառել: Ցետոյ բացաւ դուռը եւ կիսախուփ ընելով նետուեցաւ անկողինը:

Ա՛լ հանդարտ էր բոլորովին: Սիրտը թէեւ տարօրինակ կը տրոփէր, բայց այդ մասին չխորհեցաւ: Կը զգար լոկ թէ տարիներէ ի վեր այսպէս պառկած էր մութին մէջ, անխլիրտ ու արթուն: Լուռ էր տունը համօրէն: Վերմակին տակ մնալ ու քուն փնտռել — բնաւ միտքէն չանցաւ: Միայն թէ իր ականջները ուշադիր էին անձկութեամբ բոլոր ժամանակը: Կարծես տուն ալ ականջ կարած էր, անշարժութեան մէջ սպասողական:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՅՈՒՆԻՍ 1933
23 Juin 1933

ԺԹ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2221

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՈՐԱԿԵԼԻ

Ո՞ւր իջանք, ո՞ւր իջանք, անտէ՛ր, ժողովուրդ…

Ի՛նչ անարգ, ի՛նչ յամառ եւ մոլեգին խաչակրութիւն է այս, ամէնէն տարրական սրբութիւններուդ հանդէպ,— եռագոյն կամ «Մեր Հայրենիք»:

Եւ այս՝ տարին տասներկու ամիս: Գաղութէ գաղութ եւ քաղաքէ քաղաք:

Նոյն իսկ միեւնոյն քաղաքին կամ գիւղին թաղերուն, փողոցներուն մէջ…

Ըսել է չունինք բոլշեւիկներուն, որոնք իրենց յատուկ նշանախօսքերը, երգն ու դրօշը ունին, եւ ուրիշ կերպ չեն կրնար շարժիլ:

Բայց, ի՞նչ ըսել միւսներուն,— հասարակ տիրացուներու, գրաճոններու եւ ազգասէրներու, որոնք անընդունակ ո՛ր եւ է շարժում ստեղծելու, օրը իրիկուն կ'ընեն կիրք եւ դիրք շարժելով:

Ահա նորագոյն փաստեր տմարդի, գրգռիչ եւ գարշելի շահատակութեանց,— հարեւան Պալքաններէն եւ հեռաւոր Ամերիկայէն:

Կարդացէք Ֆիլիպէի պատմութիւնը,— Պուլկարահայ Թեմ. Խորհուրդը կը հրահանգէ տօնել անկախութեան տարեդարձը եւ պուլկարականին հետ պարզել նաեւ հայկական եռագոյնը:

Դաւադիրներուն քունը կը խանգարուի այսքան տարրական հարցի մը առթիւ: «Ի՞նչպէս թէ, մենք մեռա՞ծ ենք…»:

Եւ Ֆիլիպէի ազգային կոչուած մարմինը հեռագիր մը կը փութացնէ Սօֆիա, արտաքին նախարարութեան եւ Դաւանութեանց Տեսչութեան.

— «Բուռն կերպով կը բողոքենք եւ պատասխանատու կը նկատենք Թեմական խորհուրդը իր՝ ոտնձգութեան համար, հայ եկեղեցիներու սրբութեան հանդէպ, որով կը հրահանգէ Հայոց Գերագոյն Հոգեւոր Պետին արգիլած՝ եւ եկեղեցական օրէնքներով անգոյ տօներու կատարումը: Հայ եկեղեցին ձեր ակումբը չէ եւ վճռած ենք մեր եկեղեցւոյ ազգային սրբութիւնները պաշտպանել կուսակցական ոտնձգութիւններու դէմ: Պուլկար քաղաքացիներ ենք եւ պուլկարական դրօշակէն ուրիշը կարելի չէ պարզել պուլկարահայ ազգ. հաստատութիւններուն վրայ, մայր Պուլկարիոյ մէջ»:

Այսքա՞ն: Կը գտնուի հայերէն թերթ մըն ալ,— ռամկավար — որ հայրենասիրական պարտականութիւն կը սեպէ գունաւորել այս պատկերազարդ խայտառակութիւնը, գրի առնելով հետեւեալ տողերը.

— «… Պուլկարիան ունի իր Ազգային Պետական դրօշակը, որ խրոխտօրէն կը ծածանի իր բոլոր հանրային ու պետական հաստատութիւններու ճակատը, որուն անունով կ'երդնուն պուլկար բանակը, խորհրդարանը եւ ամէն պուլկար քաղաքացի. այդ դրօշակը կ'իշխէ երկրի մէկ ծայրէն միւսը. ան կը պահպանէ ու կը պաշտպանէ երկրին սահմանները եւ նոյն իսկ երկրէն դուրս այլ միջազգային առեւտուրներու մէջ յարգանքով կ'ողջունուի օտարներէն: Ինչպէս կարելի է «Թեմականի Եռագոյն»ը բաղդատութեան դնել միջազգային յարգանք վայելող այսպիսի Ազգային Պետական դրօշակի մը հետ…: Այսպիսի կերպասի ծուէն մը, պուլկար ազգային դրօշին քով, նախ եւ առաջ նախատինք մը պիտի ըլլար անոր հանդէպ… Չենք կարծեր որ «Թեմական»ը եւ իր խորհրդատուները այնքան ալ տգէտ եղած ըլլան, այնքան տարրական բան մը չգիտնալու չափ: Ուրեմն անոնք տարբեր նպատակներ կը հետապնդեն»…: («Փարոս», 31 մայիս 1933):

Կրնա՞ք բառարանէն գտնել բառ մը, իբրեւ որակում այս չքնա՛ղ տրամաբանութեան:

Մենք խակապէս որ անճրկա՛ծ ենք, ընթերցող, եւ ձեզի կը թողունք այդ հոգը:

Պատմութիւնը լրացնելու համար, ըսենք որ, սարքուած դաւադրութեան վրայ, կառավարութիւնը արգիլեց հայկական դրօշին ծածանումը, բայց յետոյ լուսաբանութիւն ստանալով, նոր հրամանագիր մը հանեց եւ արտօնեց:

Մինչեւ երկրորդ հեռագրին ժամանումը, կարելի չեղաւ պարզել եռագոյնը:

Բայց, տօնակատարութենէն յետոյ, ժողովուրդը լման չորս ժամ թափօր կազմեց Ֆիլիպէի փողոցներուն մէջ, եռագոյնը առջեւէն եւ հայկական երգեր երգելով:

Այդ միջոցին, այն պուլկար ոստիկանները որ առտուն արգիլեր էին դրօշին պարզումը, կ'ըսէին.

— «Երգեցէ՛ք, կեցցէ՛ անկախ Հայաստան…»:

×

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ աւելցնէինք, այս բոլորէն յետոյ….

Հեգնութի՞ւն: Ցորդո՞ր: Սա՞ստ:

Պատասխան չունինք, սիրելի ընթերցող:

Ունինք միայն մէկ բացագանչութիւն.

— Ո՞ւր իջանք, ո՞ւր իջանք, անտէ՛ր ժողովուրդ…

Արդարեւ, ինչ որ տեղի ունեցած է եւ կրնայ ունենալ, տակաւին, կը կապէ մեր լեզուն:

Մանաւանդ երբ կը նայինք ուրիշ ցեղերու, նոյն իսկ Թուրքերուն վրայ:

Ուրեմն, մեր պատուարժա՛ն հակառակորդները այնքան մանրացեր են, այնքան կորսնցուցած՝ ազգային արժանապատուութեան ո՛ր եւ է հետք որ, առանց դողդղալու կը գրեն եւ տպել կուտան.

— «Այսպիսի կերպասի ծուէն մը պուլկար ազգային դրօշին քով՝ նախ եւ առաջ նախատինք մը պիտի ըլլար անոր հանդէպ…»:

Ո՞ւր իջանք, ո՞ւր իջանք…

Եւ տակաւին ո՛ւր կրնանք հասնիլ, այս ընթացքով:

Մանաւանդ որ, առաջին եւ վերջին օրինակը չէ այս:

Տակաւին ունինք Ամերիկայի պատմութիւնը, այլապէս պերճախօս:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹ ԼԻԱԶՕՐԻ ՄԸ ՀԵՏ ՂՐԿԱԾ Է ԻՐ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՕՐԵՐԸ Կ'ԱՆՑՆԻՆ ՃԱՌԵՐՈՎ ԵՒ ԲԱՆԱՁԵՒԵՐՈՎ

Նախագահ Ռուզվէլթի պատասխանին յապաղումը եւ ամերիկեան պատուիրակութեան լռութիւնը անհամբերութեան մատնած են խորհրդաժողովը, ինչպէս կ'ըսէինք երէկ:

Վերջին լուրերու համաձայն, Պ. Ռուզվէլթ իր հրահանգները ղրկած է լիազօրի մը հետ, որ Նիւ Եորքէն նաւ նստաւ չորեքշաբթի օր:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մ. Նահանգները ձգձգելով դրամներու ամրացման խնդիրը, չեն ուզեր դժուարութեան մատնել խորհրդաժողովը, այլ միջոցներ կը փնտռեն որպէսզի համաձայնութիւն գոյանայ, գիները բարձրացնելու համար իւրաքանչիւր երկրի մէջ: Արդէն աչքի առջեւ ունին հանրօգուտ շինութեանց եւ միջազգային վարկերու ծրագիրներ:

Նախագահ Ռուզվէլթ հեռագրական հրահանգներ ալ ղրկած է ամերիկեան պատուիրակութեան, որ գաղտնի կը պահէ զանոնք: Զրոյցի մը համաձայն, Ամերիկա կ'ուզէ նորէն ձգել տոլարին գինը, սթերլինը հաշուելով 4·30 կամ 4·40, մինչդեռ նախապէս կ'առաջարկէին 4 կամ 4·6: Ուրիշ խօսքով, տոլարը փոխանակ ամրանալու 18 ֆրանքէն վեր, 17էն ալ վար պիտի իջնէ:

⁂ Նիւ Եորքէն մեկնած ամերիկեան լիազօրն է արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, Փրոֆ. Մոլի, որուն կ'ընկերանայ նախագահ Ռուզվէլթի ուրիշ մէկ մտերիմը: Լոնտոնի մեծ մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասեն պատուիրակին ժամանման: Բայց չի կարծուիր որ գալիք հրահանգները փութացնեն ժողովին ընթացքը: Ընդհանուր համոզում գոյացած է թէ ամերիկեան պատուիրակութիւնը չունի որոշ եւ հաւաքական ծրագիր, եւ նոր լիազօրին ժամանումէն յետոյ միայն պիտի լուսաբանուի կացութիւնը:

⁂ Դրամական մասնախումբի առջի օրուան նիստին մէջ, երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Ժօռժ Պոնէ, ֆրանսական պատուիրակութեան նախագահը, որ միեւնոյն ատեն ելմտական նախարարն է: Այս ճառը անուղղակի պատասխան մըն էր Անգլիոյ ելմտական նախարարին յայտարարութեանց: Պ. Պոնէ ըսաւ.

— Մենք բոլորս ալ սկզբունքով համաձայն ենք թէ անհրաժեշտ է բարձրացնել գիները: Բայց գիները կը բարձրանան այն ատեն երբ ծախողներէն աւելի գնողներ կան: Ուրեմն, պէտք է ազդել գնողներուն վրայ: Այդ նպատակով է որ ֆրանսական կառավարութիւնը մէջտեղ դրած է արտադրութեան կանոնաւորման ծրագիր մը եւ անոր անհրաժեշտ նախապայմանը,— դրամներու ամրացումը: Առանց այդ ամրացման կարելի չէ վերահաստատել վստահութիւնը, առանց վստահութեան մարդիկ պիտի շարունակեն հրապարակէն քաշել իրենց դրամները, իսկ երբ այդպէս շարունակուի, կարելի չէ վերաբանալ գործերը եւ հետեւաբար բարձրացնել գիները: Ամբողջ գործին հիմնական կէտը դրամական ապահովութիւնն է: Եթէ Լոնտոնի խորհրդաժողովը չկարենայ գլուխ հանել այդ գործը, կատարեալ պիտի ըլլայ իր ձախողումը: Մեծ գործեր կատարել կ'ուզէք. ո՞ւր պիտի գտնէք փոխատուներ՝ այս անկայուն դրամներով: Պէտք է ժողովուրդներու կեանքը փրկել սեղանաւորական միջնորդչէքներէն և անպաշտպան աշխատաւորները պաշտպանել շահադէտներէն որոնք ո'ր եւ է վնաս չունին: Հրդեհը մեր դուռը հասած է: Ամէն բանէ առաջ սահմանափակենք անոր վնասները: Առանց հաստատուն դրամի, չկայ տեւական վստահութիւն: Չի բաւեր այդ վստահութիւնը հռչակել գեղեցիկ ճառերով եւ ստորագրութիւններ դնել շքեղ մագաղաթներու տակը, պէտք է թանձրացեալ եւ արագ որոշումներ տալ:

Ամերիկեան պատուիրակը շատ հաւնելով այս ճառին, ըսաւ թէ պէտք է մարմարինի վրայ քանդակել զայն:

Թերթերը կ'ըսեն թէ խորհրդաժողովը հասած է վճռական շրջանի մը:

Մէկ տարի չպիտի գործադրուի

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎԱՐՁՔԻ 100ԻՆ 15 ՅԱՒԵԼՈՒՄԸ

Երեսփ. ժողովը առջի օր գիշերային նիստի մը մէջ լուծեց խնդիր մը որ սեղանի վրայ կը մնար երկար ատենէ ի վեր:

1926ի եւ 1929ին օրէնքներով, բնակարաններու վարձքերը հարիւրին 15 պիտի աւելնան յառաջիկայ յուլիսին, բարդուելով հարիւրին 180 յաւելման վրայ որ նշանակուած է բաղդատմամբ 1914ի վարձակալութեան արժէքին:

Տիրող տագնապին հետեւանքով, ընկերվարականները կ'առաջարկէին բաւական համարել հարիւրին 180 յաւելումը, իսկ համայնավար երեսփոխանները կը պահանջէին գոհանալ հարիւրին 150 յաւելումով:

Ուրիշ երեսփոխան մը միջին ճամբան բռնելով, առաջարկեց մէկ տարի չգործադրել հարիւրին 15 յաւելումը: Այս բանաձեւը ընդունուեցաւ մէկի դէմ 593 ձայնով: Ուրեմն, 1933 յուլիսէն մինչեւ 1934 յուլիս յաւելում չպիտի ըլլայ բնակարանի վարձքերուն վրայ, եթէ ծերակոյտն ալ վաւերացնէ այս բանաձեւը:

Վիճաբանութեանց խառնուեցաւ նաեւ դատական նախարարը, դիտել տալով թէ այս միջոցին վարձակալներն ալ տագնապի մատնուած են և պէտք է չափաւորութեամբ շարժիլ:

Մէկ ընդհ. դատախազ՝ Խ. Ս. Հ. Միութեան մէջ

Խորհրդային Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն (խորհրդարան) համախորհրդային նոր օրկան մը ստեղծեց, որուն պիտի ենթարկուին Չեկան, ոստիկանութիւնը եւ դատական բոլոր հաստատութիւնները: Այս գերագոյն օրկանին վարիչը պիտի ճանչցուի իբրեւ ընդհ. դատախազ Խ. Միութեան: Անոր անմիջական գործը պիտի ըլլայ ապահովել ազդու պահպանումը հունձքերուն եւ արմտիքին եւ պատիժներ սահմանել ուտեստի գողերուն:

Մինչեւ հիմա չկար համախորհրդային դատական գործավարութիւն, ոչ ալ միայնուն համախորհրդային ընդհ. դատախազ, այլ մէկ դատախազ՝ եօթը հանրապետութեանց իւրաքանչիւրին համար: Այս բոլոր անջատ դատախազները այժմ կը դրուին համախորհրդային նոր ընդհ. դատախազին իշխանութեան տակ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ՝ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌՈՒՍ ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

Հիթլէր իր դաշնակիցներն ալ կը ջլատէ

ԼՈՒԾՈՒՄ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ «ՊՈՂՊԱՏԵԱՅ ՍԱՂԱՒԱՐՏԱԿԻՐՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ

Փրուսիոյ ներքին նախարարը հրամանագրով մը լուծեց Գերմանիոյ ազգային կուսակցութիւնը, որուն նախագահն է ազգային տնտեսութեան նախարարը, Պ. Հիւկէնպէրկ: Այս հրամանը խոր ցնցում պատճառեց ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Յունիս 21ի ամբողջ օրը հիթլէրական վաշտեր տակն ու վրայ ըրին Պերլինը, հսկողութեան տակ առնելով ազգային կուսակցութեան եւ անոր հետ կապուած ընկերակցութեանց հաւաքատեղիները: Անմիջապէս ձերբակալուեցան կուսակցութեան մարտական խումբերուն վարիչները եւ գլխաւոր գործակիցները: Գլխաւոր վարիչն է նախարարական խորհրդական Ֆոն Պիզմարք, հանգուցեալ վարչապետին ազգականներէն:

Հիթլէրի օրկանը կը գրէ թէ կուսակցութեան մարտական խումբերը գոյութեան իրաւունք չունէին այլեւս: «Այդ մարտական խումբերը որո՞ւ դէմ պիտի պայքարէին: Մարքսեան շարժումը գլխատուած է: Յետոյ, անոր կործանումը մեր իսկ պարտականութիւնն է. մենք ենք սկսանք պայքարը եւ մարդ չի կրնար առարկել թէ մենք գիտենք մեր գործը: Մենք ենք որ կատարեցինք ազգային յեղափոխութիւնը եւ պատասխանատու ենք անոր ընթացքին համար: Մենք պիտի մաքրենք այն բոլոր անկիւնները ուր ապաստանած է մարքսականութիւնը»:

Հիթլէրականները միեւնոյն ատեն կ'ըսեն թէ ազգային կուսակցութեան մարտական խումբերուն մէջ սողոսկած են բազմաթիւ նախկին ընկերվարականներ եւ համայնավարներ, ինչ որ վտանգաւոր է հանրային ապահովութեան համար:

Հիթլէր հրամայած է որ միեւնոյն միջոցները ձեռք առնուին ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

Չորեքշաբթի օր, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ կատարուած ձերբակալութեանց թիւը կը հասնի քանի մը հազարի: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին նաեւ Հիւկէնպէրկի երկու եղբօրորդիները:

Կառավարութիւնը նոյն տրակոնեան միջոցները ձեռք առած է նաեւ «պողպատեայ Սաղաւարտակիր»ներու կազմակերպութեան դէմ: Հաննովեան գաւառներու բոլոր խումբերը լուծուեցան եւ հաւաքատեղիները փակուեցան: «Պողպատեայ»ներն ալ կ'ամբաստանուին թէ բազմաթիւ մարքսեան եւ ուրիշ թշնամի տարրեր ունին իրենց շարքերուն մէջ:

Պերլինի ոստիկանութիւնը խուզարկեց շարք մը ազգային երեսփոխաններու բնակարանները, առանց նկատի առնելու անոնց անձեռնմխելի հանգամանքը:

Նախարարական խորհուրդը ժողով գումարելով, որոշեց հիթլէրական շարքերուն մէջ արձանագրել Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու մարտական խումբերը: Բացառութիւն պիտի կազմէ միայն նախկին պատերազմիկներու կազմակերպութիւնը, պահելով իր նախագահն ալ:

⁂ Հակահրէական պայքարը կը շարունակուի զանազան ձեւերով: Քէօնիկսպէրկի հիթլէրական օրկանը առջի օր հրատարակեց կոչ մը, որ կ'ըսէ.

— «Պէտք է վերջ տալ ժողովուրդի թշնամիներէն՝ Հրեաներէն եւ անոնց գործակիցներէն բան գնելու սովորութեան: Ո՛վ որ բան կը գնէ Հրեաներէն, կը դաւաճանէ գերման ժողովուրդին»:

Խառնակութիւն Միջին Եւրոպայի մէջ

ԱՒՍՏՐԻԱ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ՊԻՏԻ ՄԻԱՆԱ՞Ն

Տնտեսական խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջի թէ Մուսոլինի դիմած է չորսերու դաշինքը ստորագրող պետութեանց, առաջարկելով միացնել Աւստրիան եւ Հունգարիան: Այս ծրագրով, Իտալիան կ'ուզէ փոքր համաձայնութեան կողքին հաստատել աւստրօհունգարական խմբակցութիւն մը, ուր գերակշիռ ազդեցութիւն պիտի ունենայ Ֆաշական կառավարութիւնը: Այս ծրագրին բոլորովին հակառակ են Չեխօսլովաքիա, Ռումանիա եւ Եուկոսլավիա, որոնք լաւագոյն կը համարեն որ Աւստրիան եւ Հունգարիան ալ միանան Փոքր Համաձայնութեան փոխանակ անջատ եւ հակամարտ խմբակցութիւն մը կազմելու:

⁂ Հիթլէրական կուսակցութեան դէմ հաստատուած արգելքը եւ անոր մարտական խումբերուն լուծումը լուրջ դիմադրութեան չհանդիպեցաւ Աւստրիոյ մէջ: Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր, խեղդելու համար ո'ր եւ է խռովութիւն: Պահակազօրքերը մասնաւոր հրամաններ ստացած էին, ինչպէս եւ ոստիկանութիւնը: Մասնաւորապէս հսկողութեան տակ առնուած էին Վիեննայի այն շրջանները ուր զօրաւոր են նացիները: Այս առթիւ, հայրենասիրական զօրաւոր հոսանք մը սկսած է ամբողջ Աւստրիոյ մէջ: Առջի օր, Թիրոլի երիտասարդական միութեան անդամներէն 9000 հոգի արձանագրուեցան Հայրենասիրական Ճակատին, որ կազմուեցաւ քանի մը շաբաթ առաջ, նախագահութեամբ վարչապետ Տոլֆիւսի:

Վիեննայի հիթլէրական թերթերը վերսկսան հրատարակուիլ տարբեր անուններով, բայց արգիլուած է որ եւ է հրատարակութիւն ընել կուսակցութեան գործունէութեան մասին:

Աւստրիոյ հայրենասէրներու միութեան մէկ ականաւոր անդամին սպանութեան առթիւ, նախագահը կոչ մը ուղղեց շարքերուն, յանձնարարելով դիմել ինքնապաշտպանութեան ամէնէն արմատական միջոցներուն:

⁂ Գերմանական թերթերը կը շարունակեն ծաղրել աւստրիական կառավարութեան ընթացքը: Հիթլէրի պաշտօնական օրկանը կ'ազդարարէ.— «Կռիւը պիտի շարունակուի, մինչեւ որ վտարուին Տոլֆիւս եւ ընկերները՝ որոնք այնքան չարիքներ պատճառեցին: Աւստրիան պիտի արթննայ, մահուան դատապարտելով կեդրոնի կուսակցութիւնը»:

Ուրիշ մը կը գրէ.— «Աւստրիոյ դահլիճին ձեռք առած միջոցները ամբողջովին կը հարուածեն գերման ցեղը: Անոնք դաւաճանութիւն են գերմանականութեան դէմ: Աւստրիոյ վարիչները պէտք է ըմբռնեն թէ անոնք որ պայքար կը մղեն նացիներուն դէմ, կը գործեն Վերսայլի դաշնագրին պահպանման համար»:

⁂ Վիեննայի ընկերվարական պաշտօնաթերթը կ'ըսէ թէ վերջերս կատարուած ահաբեկումները հրամայուած են հիթլէրական մարտական խումբե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԿԸ

Տնտեսական միջազգային Համաժողովը հազիւ գումարուած՝ շատ մը դժուարալուծելի խնդիրներու կարգին իր առջեւ գտաւ նաեւ համեմատաբար անկարեւոր, բայց իրականին մէջ շատ փշոտ հարց մը։ Գերման արտաքին պարտքերու խնդիրն է այդ, որ պարբերաբար հրապարակ կը նետուի, նոր կնճռոտութիւններու դուռ բանալով։

Շաբաթներ առաջ Գերմանացիները օտար հանրային կարծիքը պատրաստեցին, պարզելով անոր առջեւ այն յուսահատական կացութիւնը՝ որուն մէջ կը գտնուի երկրին տնտեսական եւ ելմտական վիճակը։ Ռայխսպանքի ոսկիի եւ օտար դրամի մթերքը որ 1930 Յունիսի վերջը իր ամենաբարձր գումարին հասած էր (երեք միլիառ մարքէն քիչ մը աւելի), յանկարծ սկսաւ նուազիլ 1931 յուլիսին ծագած ելմտական տագնապին հետեւանքով, այնպէս որ անցեալ Մայիսի վերջը մօտ 280 միլիոնի գումար մը միայն կը ներկայացնէր։

Այս գումարը այնքան փոքր է որ, հազիւ կը բաւէ գերման արտաքին վաճառականութեան առօրեայ գործառնութիւնները կատարելու, մանաւանդ որ երկրին՝ արտածումներուն շնորհիւ գանձուած օտար դրամներն ալ կը նուազին հետզհետէ, այս արտածումներուն նուազման պատճառով իսկ։ Ուրկէ՞ պիտի գտնենք ուրեմն, կ'ըսեն Գերմանացիները, պէտք եղած օտար դրամը, վճարելու համար նախնական եւ կէս հում նիւթերու մեր ներածումները՝ առանց որոնց անկարելի է մեզ աշխատանք հայթայթել մեր գործարաններուն։

Մինչեւ անցեալ տարի, Գերմանիա իր արտածումներէն կը ստանար ամէն ամիս միջին հաշուով հարիւր միլիոն մարք։ 1932ի առաջին չորս ամիսներուն մէջ գոյացած գումարը կը ներկայացնէր 94 միլիոն մարքի իւրաքանչիւր ամսուան համար։ Այս գումարը ներկայ տարուան նոյն ժամանակամիջոցին մէջ 44 միլիոն մարք եղած է միայն իւրաքանչիւր ամսուան համար։ Եթէ այս կացութիւնը տեւէ մըն ալ շարունակէ, պիտի գայ տեն մը՝ երբ Գերմանիա ոչ մէկ վճարում պիտի կրնայ ընել արտասահմանի։ Հարկ է ուրեմն, կ'ըսեն, որ օտար երկիրները փոխանակ զանազան միջոցներով (բարձր մաքսեր, վճարումներու սեղմում ,եւն.) արգելք ըլլալու գերմանական ապրանքներու մուտքին իրենց երկիրը, ընդհակառակն՝ դիւրութիւններ ընծայեն անոնց ներածման։ Այս կը պահանջէ նաեւ պահանջատէրերին շահը եւ բոլոր այն դրամատուներուն՝ որոնք վարկ բացած են Գերմանիոյ։

Այս նկատումով է ահա որ Հիթլէրի կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ՝ Գերմանիա ստիպուած է առաջիկայ Յուլիս մէկէն սկսեալ արգիլել օտար դրամի որ եւ է առաքում դէպի արտասահման, վճարելու համար իր պարտքերուն տոկոսները եւ տարեվճարները։ Պահանջատէրերու ստանալիք գումարները մարքով պիտի վճարուին ուրեմն եւ այս մարքերը առժամապէս պահ պիտի դրուին մասնաւորապէս այս նպատակով հաստատուած սնտուկի մը մէջ որ Ռայխսպանքի հսկողութեան տակ պիտի դրուի մինչեւ որ օտար պահանջատէրերու հետ կնքուի վերջնական համաձայնութիւն մը այս մասին։

***

Գերմանիոյ պատճառաբանութիւնները կարգ մը վերապահումներով բոլորովին անհիմն չեն ու շատ հասկընալի պիտի ըլլային, երբ բնականոն ժամանակ մը երբ այնքան փշոտ։ Բայց, խնդիրը արծարծել այնպիսի ժամանակ մը՝ երբ այնքան փշոտ հարցեր կան Լոնտոնի Համաժողովին առջեւ, ապացոյց կը նկատուի պղտոր դիտաւորութեան մը։ Մանաւանդ որ լուծման սպասող հարցերը անբաղդատելի կերպով սեղմ առնչութիւն ունին աշխարհի ընդհանուր բարօրութեան հետ քան գերման պարտքերը՝ որոնց մայր գումարը մօտ 25 միլիառ մարքի գումար մը կը ներկայացնէ միայն։

Գերմանիոյ դիմումը ուրեմն ուրիշ կերպ կարելի չէ մեկնել եթէ ոչ փորձ մը Լոնտոնի մէջ տիրող ընդհանուր մտավախութիւններէն եւ զանազան պետութեանց միջեւ տիրող հակամարտութիւններէն օգտուելով՝ ապահովելու մասնաւոր շահեր։

Պարտքերու խնդրին մէջ մասնաւորաբար Գերմանացիները կ'ուզեն օգուտ քաղել այն անկարելիութենէն՝ որուն առջեւ կը գտնուին իրենց օտար պահանջատէրերը իրարու հետ համաձայնելու համար։ Պէտք չէ մոռնալ արդարեւ որ գերման պարտքերու ամենախոշոր մասը բաղկացած է պարտաթուղթերէ որոնք ցրուած են հարիւր հազարաւոր հաստատութիւններու եւ զանազան երկիրներու մէջ, բան մը՝ որ եթէ ոչ անկարելի գէթ շատ դժուար կը դարձնէ որ եւ է համաձայնութիւն պահանջատէրերու մէջ։

Գերմանիոյ ընթացքը շատ կծու դիտողութիւններու տեղի տուաւ մասնաւորաբար Զուիցերիոյ, Հոլանտայի եւ Շուէտի մէջ որոնց պահանջքները բաղդատաբար աւելի կարեւոր են քան Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգներուն։ Յաճախ այս դիտողութիւններուն համաձայն գտնուած է նաեւ անգլեւսաքսոն մամուլը, առանց սակայն շօշափելի արդիւնքի։ Ընդհակառակն ներկայ միջազգային կացութեամբ ստեղծուած պարագաներուն զարմանալի մէկ հեղինութեամբը, Գերմանացիները Լոնտոնի մէջ յաջողեցան արդէն ձեռք բերել զիջողութիւններ, մինչդեռ տնտեսական Համաժողովին խորհրդակցութիւնները հեռու են դեռ որ եւ է գործնական եզրակացութիւններու յանգելէ։

***

Գերմանական վճարումներու կախակայումը սակայն անգամ մը եւս հրապարակ կը դնէ օրինապէս կնքուած եւ ստորագրուած համաձայնութիւններու խնդիրը։ Ներելի՞ է որ կառավարութիւն մը, առ ոչինչ դնելով ազատօրէն ստանձնած իր յանձնառութիւնները, մէկ օրէն միւսը կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնէ իր պահանջատէրերը։

Տեսականին մէջ, ամէն ոք — եւ նոյն իսկ այս իրաւական սկզբունքին հակառակ վարուողները — համաձայն են պախարակելու նմանօրինակ ընթացք մը։ Բայց, իրականին մէջ, այս կանոնին անսաստողները դժուարութիւն չունին իրենց համար նպաստաւոր փաստարկութիւններ գտնելու։

Այս բոլորին հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ միջազգային բարոյականը կ'իյնայ հետզհետէ. վստահութիւնը կ'անհետանայ օրէ օր եւ ազգերու առեւտրական եւ ելմտական յարաբերութիւնները նորանոր ,անտեղի եւ կործանարար սեղմումներու կ'ենթարկուին։ Ու տնտեսական այն տագնապը՝ որուն փարատման համար ընդհանուր վստահութեան վերահաստատումը բացարձակ անհրաժեշտութիւն կը նկատուի ու ամէն կողմէ բարձրաղոչ կերպով կը շեշտուի, այդ տագնապը նոր դժուարութիւններու առջեւ կը սպառնայ աւելի սաստկանալ։

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ

Գրուած է թէ Տէրն ամենակալ հրամայելով գոյութիւն պարգեւեց Տիեզերքին որ մայրն եղաւ բոլոր փիլիսոփայութիւններուն։ Ամէն բան իր բոլոր գեղեցկութիւններով կեանք ստացաւ՝ բողբոջեցաւ, ուռճացաւ բնութեան անսահման ծոցին մէջ։ Այդ երանելի պահէն սկսած առուակները կարկաչեցին, գետերը խոխոջեցին, ծառերու տերեւները ծովի ծփանքին պէս սօսափելով սկսան իրարու հետ սիրաբանել։ Պլպուլը ոստին թառած իր աղու երգն երգեց։ Վիրաւոր արծիւը ծերպերուն մէջէն ուժգին կանչեց։ Արտոյտը բոյնին մէջ իր ձագուկներուն սփոփանքի ու գոհունակութեան կանչ արձակեց։ Սիրամերժ ծիտը յաւաղին ծուծաց, իսկ առիւծն ու վագրը, ինձն ու կապիկը անտառի խորերէն ամեհի բացականչութիւններով իրար հալածեցին։

Եթերին մէջ ամպերը կուտակուեցան, անձրեւն ու կարկուտը, շանթն ու փայլակը ժայռերու կուծքն ու տանիքներու կատարը ծեծեցին։ Ծովը բարձրացաւ, մռնչեց, հսկայ ալիքներն իրար զարնուելէ վերջ սեպ ժայռերուն դէմ փշրուեցան, հազար ու մէկ խշշիւններով։ Մարդիկ սարսափահար ողբ ու կոծ ըրին, բայց ամպերը որոտացին աւելի ուժգին։ Երկիրը բացաւ իր կուրծքը, ամէն կողմ պատռուեցաւ, ժայռերն ու տուները փուլ եկան։ Համատարած հարահրոց ու խուճապ եղաւ։ Հայրը որդին, նորափեսան հարսը յուսահատ կանչերով ի զուր փնտռեց։ Ոմանք աղմկեցին ցասումով իսկ ուրիշներ փլատակներու տակ հողացին։

Զգաստացաւ տարերքը։ Հեթանոս իր մեհեանին՝ հաւատացեալ իր տաճարին մէջ վերջին զուարակին ողջակիզելով օրհներգեցին ովսաննաներով։ Չարքաշ գիւղացին գործի լծուեցաւ, մշակն ու մաճկալը կանգ առին առուակին (հոռովել) յոգնութեան հոգոց հանելով։ Ծերունի սերմնացանը հնամենի գողնոցով սերմ տարաւ արտը՝ ափով բուռ – բուռ նետեց արգասաբեր հողի ընդերքներուն մէջ, բարձր աղաղակելով «Ով հայրերուս բարի եւ օրհնած Աստուածը, մէկիս տեղ հազար տուր»։ Սիրահար հովիւը բոցն աչքերուն՝ ձորամէջին տակ սպասեց գանգրահեր նազելի սիրուհւոյն, չեկաւ եւն., յուսախաբ նուագեց՝ դարձեալ նուագեց եղեգնեայ պարզունակ սրինգի վրայ սիրոյ ու թախծի, կարօտի եւ յոյսի դաշն եղանակներ, ապա անըջալից աչքերը գետնին յառած գլխիկոր հեռացաւ դէպի սարալանջը։ Անվեհեր որսորդն քարածայրէն անդունդը գլորեցաւ եղնիկի ետեւէն՝ ալիողորմ ճիչը շրթներուն։ Յոգնած հնձւորը կանգ առաւ արտին եզրը, ուռեններուն տակ, նստաւ ճաշոց, կուշտ ու կուռ թան խմեց, ապա երգեց սէր ու գոհունակութիւն։ Կըթելու գացող աշխոյժ հարսներն ու աղջիկները, ուրախ կանչերով դէպի հօտերը անհետացան։ Վերջալոյսին դուարածն իր նախրի ետեւէն յոգնած ու նօթի, ծանր զաւազանը գետնին թխկացնելով ծերացած գամբռներուն հետ գիւղ մտաւ։ Անառակ ու անմիտ լաճեր դաշտային ծղրիթներու պարզունակ երգը խանգարեցին իրենց անհաճոյ վայնասուններով։ Մգլոտած ու խոնաւ չորս պատերու մէջ ալեհեր ջաղացպանը համբերութեամբ մտիկ ըրաւ երկանաքարերու երգին։ Գիւղի երէցին տղան մահացաւ, աղեկտուր ճիչերով ամբողջ գիւղացիները հաւաքեցին, ողբացին անմոռանալի կորուստը կարիճ երիտասարդին։ Բարձրաբերձ սարերէն սուրացող աղմկահոս գետը յորդելով բոլոր թումբերը քանդեց եւ բամպակի արտերը ողողեց, անճար գիւղացին լացաւ ահաւոր կորուստը եւ ծնրադիր իր ցասումն ուղղեց Ամենակարողին։ Երիտասարդ անցորդը սիրահարեցաւ Ջրկիր աղջկան, երկար զարդարեց, ապա գեղեցիկ օր մը հարսնիք ըրաւ. մարդիկ հաւաքուեցան դհոլ – զուռնայով, պարեցին ու կայտռեցին, երգեցին ու մենամարտեցան, նոյնիսկ ձի վազցուցին։ Ամբողջ գիւղը խրախճանքի մէջ խայտաց, նորափեսի պապուկին ձայնը կոկորդին մէջ խեղդուեցաւ ու չկրցաւ ուրախութեան խօսքն արտասանել։ Դրացի երդիքին տակ նորածին երեխան ճչաց մենակութեան մէջ։ Անբախտ հօր, մօր մէկ հատիկ զաւակը երկարատեւ հիւանդութեան ամեհի ճիրաններուն մէջ շատ տքաց, բայց վերջապէս մահուան դէմ յուսահատ աղաղակներով հոգին աւանդեց։ Մեծատունն այցելեց արտն ու այգին, մարգագետինն ու արօտը, անտառն ու բանջարանոցը, վերջապէս գոմն ու խողնոցը, նոքարներն հաւաքեց, գոհունակութեամբ բարձրաձայն ոգեւորեց զանոնք, շատ խոստացաւ, լաւը խոստացաւ տալ։ Փոշեթաթախ սայլը կանգ առաւ դրան առջեւ, անիւներու ճռինչէն անեցիները դուրս խուժեցին արտասովոր աղմուկով։

Քաղաքին մէջ, հրապարակին վրայ առեւտրականը երկար վիճեցաւ նըպաստաւոր գին մը ձեռք բերելու համար, իսկ շրջուն փերեզակը առոյգ երգերով ու կանչերով, շրջեցաւ քաղաքին բոլոր թաղամասերը։ Զրկիր տղան երկաթագործին խանութին առջեւ նստած՝ անվերջ լացաւ իր անիրաւուած դրամական պահանջին համար, իսկ ներսը մուրճերու հարուածներուն տակ մարդիկ անհոգ ու անխիղճ բահեր, ու փետատներ, սուրեր ու հրացաններ կռանեցին։ Հասարակաց տան մէջ ցոփուհին ակամայ մընաց գինովի շրթներէն կախ, ապա կեղծ սէր շշնջաց, մինչեւ որ մամոնային հնչիւնը իմացաւ, կորզեց ու կորզեց։ Պանդոկապետն ու պալատականը խստիւ յանդիմանեցին մատուակը որ խնջոյքին համար լաւագոյն գինին չէր կրցած ճարել։ Հզօրը ծիծաղեցաւ, արհամարհեց տկարին վախկոտութիւնն ու ուժը, իսկ տկարը ամփոփեց իր բոլոր ճիգերն ու ծառայեց վիրաւորուած պատւոյն պաշտպանութեան նախանձախնդրութեամբ։

Ահա այսպէս մարդիկն աճեցան, քէնն ու ոխը բոյն դրին բոլորի սրտին մէջ, եւ յանկարծ իրար բզքտելու սեւ գաղափարն ունեցան։ Հրացանները որոտացին, թնդանօթները դոռացին, սուրերը շաչեցին, եւ մարդիկ սկսան իրարու կուրծքը պատռել նոյն իսկ եղունգներով ու ատամներով։ Ռազմադաշտին վրայ վիրաւոր մը շատ արիւն կորսնցուցած՝ երկար աղաղակեց օգնութիւն հայցելով, սակայն փոխան վառ ոխերիմն անոր գանկն ալ ջախջախեց եւ ան իր վերջին շունչը փչեց արցունքն աչքերուն, եւ կարօտի փափաքը շրթներուն։ Այրուձիերն արշաւեցին քառասմբակ, ամէն կողմ դղրդաց, մարդիկ խուճապահար եղան, մայրեր ճչացին լալահառաչ, բայց թշնամին մոլեգնօրէն հրդեհեց ամէն բան, ահեղ բոցը ճարճատելով լափեց բոլորը։ Մարդիկ ի զուր ողբացին վայրագութեան ճիրաններուն մէջ, երբ ամպն ու փոշին, ծուխն ու բոցը իրար խառնուեցան, մութ ստուերի մը մէջ խորտակելով դահերն ու դահոյքները։ Այսպէս անմեղներ խոշտանգուելէ յետոյ, արիներու բանակն իր յաղթական մուտքը չփորեց, հարսներն ու կայտառ աղջիկները դափնեպսակները իրենց ձեռքերուն մէջ բարձրաձայն «հուռա»ներով ընդունեցին զանոնք, իսկ անդին մայրեր մոխիրներու վրայ կուչ եկած բուերու նման անվերջ լացին ու վայեցին մինչեւ որ կուրցան։ Թնդաց քաղաքը, պառաւներն ոգեւորուած հին գինի մատուակեցին քաջերուն եւ յաղթականները քաղաքին հրապարակին վըրայ անգամ մըն ալ իրենց սուրերը արեւին դէմ շողացնելով, յանուն հայրենիքի ամբողջութեան եւ անկախութեան ուխտ ըրին։ Հալ ու մաշ նանին իր մէկ հատիկ թոռնիկը նուիրեց հայրենիքի պաշտպանութեան սուրբ գաղափարին ու արցունքն աչքերուն մնաս բարով ըսաւ։

Քաջերու բանակն անցաւ քաղաքի գլխաւոր փողոցներէն, նուագախումբի մարտաղոռ երգերով։ Վաստակաւոր զօրականը իր ոգեւորող ճառը կարդաց։

Անհոգը հեգնանքով դիտեց այս բոլորը, վշտացածը՝ դառնութեամբ, որդեկորոյս մայրը՝ անհուն արցունքով, իսկ նորահարսն սեւեր հագած, գլուխը լուսցուց իր վիրաւոր հերոսին գլխուն առընթեր։ Որդեկորոյս հայրն իր ատամները սեղմեց, փշրելու չափ ճարճատեցնելով, ուզեց լալ, բայց նուաստացում զգաց, համբերեց եւ յուսաց։ Անկիւնադարձին պառկած մուրացիկ իր պատռտած ցնցոտիներուն մէջէն երկար աղաղակեց պատառ մը հացի կամ կտոր մը մետաղի համար, որովհետեւ կուշտն անցաւ արհամարհանքով։ Հիւանդանոցին մէջ վիրաւոր զինուորը շրջուեցաւ աջէն ձախ, ձախէն աջ, վէրքերու ցաւէն ուժգին հառաչեց, ականջին հասաւ ձիերուն վրնջիւնը, շեփորին մարտաղոռ երգը, հեծեծեց, երկար հեծեծեց նայեցաւ ձեղունին, ուզեց շտկուիլ՝ չկրցաւ, զգաց՝ ապրեցաւ՝ տառապեցաւ ապա նուաղեցաւ։

Անցան տարիներ, ժամանակի անիւը դարձաւ, կեանքը շարունակուեցաւ, ամէն բան սկսաւ վերյիշել, մարդիկ ուզեցին հանգստանալ, ծերունի պատմաբանը ռազմադաշտէն անցնելու պահուն իր մօրուքի մազերուն հետ փայփայեց նաեւ պատմութեան երագայից դրուագներն ու յիշատակները։ Երկար պտտելէ յոգնեցաւ, վերադարձաւ եւ թուղթին յանձնեց։ Երախան սեղմուած իր մօր անութին տակ՝ սարսափով լսեց ահի, ջարդի եւ նախճիրներու պատմութիւնները, սարսըռաց ու ճչաց։ Կղերն ու հաւատացեալը բարձրաձայն աղօթեցին յաւիտենական խաղաղութեան համար, մինչեւ իսկ օրհներգեցին։ Գիւղացին հըճուանքով դիտեց հայրենական ժառանգ քարուքանդ գոմի վերակառուցումը։ Յիշեց թալանի ու ջարդի անօրինակ պատմութիւնը։ Ամուր սեղմեց բռունցքը եւ պահ մը մտածեց իր եղբայրներու ու կայքի մասին։

Ահա այսպէս, շատեր վերջալոյսին հետ կեանքն օրհներգեցին նոր արշալոյսներու համար, ծնած ու մեռած միշտ նոր վիշտերով, բայց թարմ յոյզերով ու նոր յոյսերով։ Միշտ դարձաւ կեանքի անիւը նոր դէպքերով ու նոր դէմքերով, մինչեւ որ ծընաւ հանճարեղ արուեստագէտը, տեսաւ, կարդաց եւ զգաց բոլորը, հոգին խռովեցաւ հաւաքեց այդ փոշոտ ու մոշոտ բոլոր նիւթերը, դրաւ զանոր մուրճովն իր ծեծեց, կռանեց ու նոր մուրճովն իր ծեծեց, կռանեց ու կոփեց։ Ապա դարձեալ ծեծեց, մեծ ճիգով մը ոգեկոչեց իր բոլոր մուսաները, շաղեց ու շաղկապեց, դասաւորեց, դարբնեց ու կոկեց բոլորը, բոլորը ինչ որ գեղեցիկ էր եւ իմանալի, ապա ամբողջացուց հրաշակերտ կուռքը ու զայն դրաւ պատուանդանին վըրայ, դրաւ այդ աստուածակերպութիւնը դաշն համադրութեամբ կառուցուած եւ իր հանճարին շունչը փչեց անոր լուսաւոր դէմքին ու մկրտեց զայն Համանուագ (Symphonie)։

Ա. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՏՐՈՑԿԻԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Յետոյ այն հարցումին թէ ժամանակաւոր ու պարբերակա՞ն պէտք է համարել Փաշական (Իտալիա, Գերմանիա), կամ պոնափարթեան բռնավորութիւններու (Լեհաստան, Եուկոսլավիա, Աւստրիա) խմբաւորումը, ափսո՛ս, չեմ կրնար իւրացնել լաւատես գուշակութիւն մը։ Ֆաշականութիւնը ստեղծուած է ոչ թէ հոգեկան ախտով մը (psychose), կամ «ջղագարութիւնով» մը (hystérie),— այդպէս կը մխիթարեն իրենք զիրենք սալոնի տեսաբանները, որկոմս Սֆորցայի սեռին կը պատկանին,— այլ միայն տնտեսական եւ ընկերային խոր տագնապով մը, որ, անդթօրէն, կը կրծէ Եւրոպայի ամբողջ մարմինը։ Ներկայ պարբերական տագնապը ոչ այլինչ ըրաւ, բայց եթէ սաստկացուց գործարանական ախտագին երեւոյթները։ Պարբերական այս տագնապը տեղի պիտի տայ անխուսափելի կերպով պատեհութեան մը վերարծարծման, անշուշտ սպասուածէն նուազ սատիճանով մը։ Այսուհանդերձ Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը չպիտի շատ բարելաւի։ Ամէն տագնապէ յետոյ, փոքր ու տկար հաստատութիւնները կամ կը կորսուին ամբողջովին, կամ կը տկարանան եւս աւելի։ Միւս կողմէ զօրաւոր կազմակերպութիւնները կը դառնան առաւել եւս առաւել զօրաւոր։ Կոտորակուած Եւրոպան կը ներկայացնէ պատկեր մը փոքրիկ կազմակերպութիւններու, մէկը միւսին թշնամի, կանգնած Միացեալ Նահանգներու տնտեսական հսկաներու կողքին։ Ամերիկայի կացութիւնը շատ դժնդակ է ներկայիս, տոլարին ծունկն ալ խոնարհեցաւ վերջապէս։ Այսուհանդերձ, ներկայ տագնապին հետեւանքով, համաշխարհային ուժերու յարաբերութիւնը պիտի փոխուի ի նպաստ Ամերիկայի եւ ի վնաս Եւրոպայի։ Այն իրողութիւնը, թէ հին աշխարհը, իր ամբողջութեան մէջ, կը կորսնցնէ իր առանձնաշնորհեալ վիճակը զոր ունէր անցեալին մէջ, մէկ կողմէ եւրոպական պետութիւններու, միւս կողմէ նոյն պետութեանց ծոցն ապրող դասակարգերու միջեւ հակամարտութիւն մը անբաղդատելի սաստկութեան կ'առաջնորդէ։ Ճիշդ է որ զանազան երկիրներու մէջ այդ երեւոյթները հասած են տարբեր սրութեան։ Բայց իմ խօսքս ընդհանուր պատմական սրութեան մը մասին է։ Ընկերային եւ ազգային հակադրութիւններու աճումը կը բացատրէ, իմ կարծիքով, բռնավորութեանց ծագումն ու յարաբերական հաստատումը։ Աւելի պարզ արտայայտելու համար մտածումս, մէջ կը բերեմ ինչ որ գրած եմ այս հարցին մասին քանի մը տարի առաջ,— ինչո՞ւ ժողովրդավարութիւնները տեղի կուտան բռնավորութեան առջեւ, երկա՞ր պիտի տեւէ այդ։ Ահա թէ ինչ կը գրէի այդ մասին 25 փետրուար 1929ին.

«Նման պարագաներու մէջ երբեմն դիտել կը տրուի թէ հարցը կը վերաբերի յետամնաց, կամ դեռ հասունութեան չեկած ազգերու։ Դժուար թէ ընդունելի ըլլայ այդ բացատրութիւնը Իտալիոյ համար։ Սակայն նոյն իսկ այն պարագային, երբ ընդունինք որ ճիշդ է այդ բացատրութիւնը, ոչինչ կը լուսաբանէ։ ԺԹ. դարուն, օրէնք կը համարուէր թէ յետամնաց երկիրները կը բարձրանան ժողովրդավարութեան աստիճաններէն վեր։ Արդ ինչո՞ւ քսաներորդ դարը զանոնք կը մղէ բռնավորութեան ճամբով։ Ժողովրդավար հաստատութիւնները ցոյց կուտան որ չեն տոկար ժամանակակից հակադրութիւններու ճնշումին, ըլլան անոնք երբեմն միջազգային, երբեմն ներքին, յաճախ միանգամայն միջազգային եւ ներքին։ Լա՞ւ է այսպէս, գէ՞շ է այսպէս։ Ամէն պարագայի իրողութիւն մըն է։

Ելեկտրագործութեան հետ նմանութեամբ մը, ժողովրդավարութիւնը կարելի է սահմանել իբրեւ մեկուսացուցիչներու եւ փոխանակիչներու դրութիւն մը ընդդէմ ընկերային ու ազգային պայքարի ամէնէն զօրաւոր հոսանքներուն։ Ոչ մէկ դարաշրջան, մարդկային պատմութեան մէջ, յագեցաւ այնքան հակամարտութիւններով, որքան մեր դարաշրջանը։ Հոսանքի գերճնշումը հետզհետէ աւելի զգալի կը դառնայ եւրոպական ցանցին զանազան կէտերուն վրայ։ Դասակարգային եւ միջազգային հակամարտութիւններու շատ աւելի մեծ ճնշումի մը տակ, ժողովրդավարութեան փոխարկիչները (commutateur) կը հալին կամ կը պայթին։ Այդպէս կը բացատրուին բռնավորութեան մէջ պատահած ելեկտրաթելերու շփման արկածները։ Ամէնէն տկար ընդհատիչներն (interrupteur) են, որ զոհ կ'երթան առաջին առթիւ»։

Երբ կը գրէի այս տողերը, Գերմանիոյ գլուխը կը գտնուէր ընկերվարական – ժողովրդավար կառավարութիւն մը։ Պարզ է թէ իմ դնահատումս երբեք չսարսեցաւ դէպքերու յետագայ ընթացքով, զոր ցոյց տուաւ Գերմանիա, երկիր մը, զոր ոչ ոք յետամնաց որակեց։

Ճիշդ է թէ, այդ շրջանին, յեղափոխական շարժումը Սպանիոյ մէջ առաւ ոչ միայն Փրիմօ տէ Ռիվերայի բռնավորութիւնը, այլ եւ միապետութիւնը։ Նման հակառակ հոսանքներ անխուսափելի են պատմութեան երեւոյթներուն մէջ։ Բայց ներքին հաւասարակշռութիւնը շատ հեռու է իրականացած ըլլալէ անդրպիրենեան թերակղզին վրայ։ Սպանիոյ արդի վարչաձեւը դեռ ցոյց չտուաւ իր ամրացումը։

— Կը կարծէ՞ք որ կարելի է բարեշրջութիւն մը վայրասահումով (glissement), կամ կը կարծէ՞ք թէ անհրաժեշտ է սաստիկ ցնցում մը։ Որքա՞ն ժամանակ կը խորհիք, որ տեւէ արդի ծփումը։

— Ֆաշականութիւնը, մասնաւորաբար գերմանական ազգային – ընկերվարական շարժումը, Եւրոպայի կը բերէ պատերազմական ցնցումներու անուրանալի վտանգ մը։ Մեկուսացած ըլլալով, թերեւս կը խաբուիմ բայց ինծի կը թուի թէ շատեր պէտք եղած չափով նկատի չեն առած վըտանգին ամբողջ մեծութիւնը։ Ոչ թէ ամիսներու, այլ տարիներու հեռանկարով մը,— ոչ անշուշտ տասը տարուան,— բացարձակապէս անխուսափելի կը գտնեմ պատերազմի պայթում մը փաշական Գերմանիոյ կողմէ։

Որոշապէս այս հարցն է որ կրնայ վճռական դեր խաղալ Եւրոպայի ճակատագրին համար։ Այս մասին մօտ օրէն պիտի գրեմ մամուլի մէջ։

Թերեւս կը կարծէք թէ շատ մութ կը տեսնեմ կացութիւնը։ Իմ ըրածս պարզապէս եզրակացութիւն մը հանել է դէպքերէն, առաջնորդուելով ոչ թէ համակրութիւններու եւ հակակրութիւններու տրամադրութեամբ մը, այլ առարկայական եղանակով մը։ Թէ մեր դարը շրջանը չէ խաղաղ բարգաւաճման եւ քաղաքական հանդարտութեան, կը կարծեմ թէ պէտք չկայ հաստատելու։ Սակայն իմ գնահատումս յոռետես կը թուի անոր միայն, որ պատմութեան ընթացքը կը չափէ շատ կարճ միաւորով մը։ Մօտէն դիտելով, բոլոր մեծ դարաշրջանները մութ կը թուին։ Յառաջդիմութեան մեքենականութիւնը, ընդունինք որ, շատ թերի է։ Սակայն մէկ պատճառ միայն կայ մտածելու թէ Հիթլէր կամ բազմաթիւ Հիթլէրներու խաղ մը կը յաջողի առյաւէտ, կամ տասնեակ մը տարի կը յաջողի այդ մեքենականութիւնը բանեցնել դէպի ետ։ Շատ ակռայ կը կոտրեն ագոյցներուն վրայ, շատ լծակներ կը ծռեն, բայց Եւրոպան կրնան ետ տանիլ քանի մը տարի միայն։ Չեմ կասկածիր, որ ի վերջոյ մարդկութիւնը գտնէ իր ճամբան։ Ամբողջ անցեալը երաշխիք մըն է։

Դեռ ուրիշ հարցում ունի՞ք։

— Հարցում մըն ալ, բայց կը վախնամ որ չուզէք արտայայտուիլ։

Տրոցկի ձեռքի քաջալերական շարժումով մը պատրաստ կը թուի հարցումին։

— Օրաթերթերը գրեցին թէ Մոսկուա մարդ ղրկած է ձեզի, խնդրելու համար որ վերադառնաք Ռուսիա։ Ճի՞շդ է։

Տրոցկի կը ժպտի։

— Սխալ է։ Լուրին աղբիւրը ծանօթ է ինծի։ Ամերիկեան մամուլին մէջ յօդուած մը գրած էի երկու ամիս առաջ։ Ու կ'ըսէի թէ, նկատի առնելով ռուսական արդի քաղաքականութիւնը, պատրաստ եմ դարձեալ ծառայելու, երբ որեւէ վտանգ սպառնար երկրիս։

— Գործօն դե՞ր մը պիտի ստանձնէիք։

Տրոցկի այո կ'ըսէ գլխու շարժումով մը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նոր պաշտօնատարներ

Անտառային գործավարութեան Հայաստանի լիազօր նշանակուեցաւ Գաբրիէլ Եսայեան:

Թղթատարական — հեռագրական գործավարութեան Հայաստանի լիազօր նշանակուեցաւ Արամ Մանուչարեան:

Երեւանի կոյուղին

Համաձայն ճարտարապետ Ալեքսանդրեանի, արդէն սկսուած է Երեւանի կոյուղիին շինութիւնը: Այս տարի պիտի զետեղուին կոյուղիին մայր գծին խողովակները 6 քիլոմէթր երկարութեան վրայ: Ծուխով կը սկսի նաեւ աղտոտ ջուրերը մաքրելու կայանին շինութիւնը: Այդ կայանէն մինչեւ շոգեկառքի կայարանը պիտի զետեղուի 600 մէթր երկարութեամբ երրաթաղ ամբաշաղախէ խողովակ: Այս աշխատանքով զբաղած են ամբաշաղախ պատրաստող 3 արհեստանոցներ:

Կոյուղիին շինութիւնը պիտի ընթանայ այն հաշուով որ կարելի ըլլայ սպասարկել քաղաքին գործակցական թաղամասին եթէ ոչ ամբողջութեան, գէթ մեծ մասին: Այս տարի կոյուղիին շինութեան համար կը նախատեսուի մէկ միլիոն 200 հազար ռուբլի ծախք:

Հայկական ձգախէժ

■■■

Սեփական միջոցներով ձգախէժ (կաուչուկ) արտադրելու հարցը շատ կը ծեծուի վերջերս Հայաստանի մէջ: Գիտէր էինք թէ որոշուած է գործարան մը հիմնել Երեւանի մէջ, համադրական ձգախէժ արտադրելու համար Հայաստանի բնածխուտի հանքային արտադրութիւններէն: Փրոֆ. Ս. Ղամբարեան յօդուածով մը կը քննէ ձգախէժի արդիւնաբերութեան հարցը եւ կը գրէ.—

Ռուս գիտնականները ահագին աշխատանք կը կատարեն ներկայիս, որպէսզի ձգախէժ արտադրեն սեփական միջոցներով, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէ Ստալին, «դրամատիրական երկիրներուն կարելի է հասնիլ միայն ինքնաշարժի վրայ նստած»:

Ձգախէժ արտադրելու փորձերը կը կատարուին երեք ուղղութեամբ:

1.—Մշակել այն բոյսերը, որ կ'աճին արդ մը երկիրներու մէջ եւ ձգախէժ կուտան: Մեծ դժուարութեամբ, Մեքսիքայէն Ռուսիա ներածուած գուայուլայի սերմերը փորձեր կը կատարուին մշակելու Ղարաբաղի մէջ:

2.— Հետազօտութիւն կը կատարուի գտնելու համար վայրի բոյսերուն մէջ անոնք, որ ձգախէժ տան: Այդ բոյսերէն յիշենք «սարի ծամոնը» եւ ճարճատուկը (chondrille),— այս բոյսերուն մասին քանիցս գրուած է ՅԱՌԱՋի մէջ (խմբ.):

3.— Քիմիկոսները, իրենց կարգին, աշխատին ձգախէժ արտադրել արհեստական եղանակով, քիմիական գործարաններու մէջ:

Այս վերջին ուղղութեամբ արձանագրուած են յաջողութիւններ: Այսպէս համադրական ձգախէժ արտադրուած է ալքոլէն: Եւ հիմա աշխատանք կը թափուի ալքոլը փոխարինելու աւելի աժան նիւթով մը եւ բարձրացնելու ձգախէժին որակը:

Ցաջողութեան պարագային, երկիրը կ'ազատի օտար երկիրներէն ձգախէժ գնելու պահանջէն: Առով նախ երկիրը կը վաստկի այն միլիոնաւոր գումարները, զորս պարտաւոր է վճարելու արտասահմանին, իբրեւ ձգախէժին փոխարժէքը: Ցետոյ պատերազմի պարագային, երկիրը զրկուած չի մնար ձգախէժէ:

Ռուսիա դժուար թէ յաջողի ձգախէժ արտադրել վերը յիշուած առաջին եւ երկրորդ ուղղութեամբ: Որովհետեւ Ռուսիոյ մէջ չկան արեւադարձային երկրամասեր, իսկ մերձարեւադարձային երկրամասերու մէջ բոյսերը կուտան միայն ձգախէժ մը, որ շատ նուազ արժէք կը ներկայացնէ: Արդարեւ Վավիլով կը գրէ թէ գուայուլայէն ձգախէժ հանելու փորձերը ցոյց տուին որ այդ ձգախէժը, շատ անարժէք է անիւ պատրաստելու համար ինքնաշարժերուն: Այդ ձգախէժը կարելի է օգտագործել միայն մականձգախէժի հետ խառնելէ յետոյ:

Ուրեմն ձգախէժ արտադրելու միակ միջոցը կը մնայ արհեստական եղանակը: Դեռ 1928ին Հաուզէր կը գրէր որ դժուար թէ տարրաբանութիւնը յաջողի ձգախէժ արտադրել: Եւ սակայն 1931ին քիմիկոսները յաջողեցան ձգախէժ արտադրել բնածխուտէն: Եւ այդ ձգախէժը ոչ միայն արժէքն ունի բնական միջոցներով արտադրուածին, այլ եւ նոյն իսկ կը գերազանցէ զայն: Այս նոր ձգախէժը բոլորովին տարբեր է ալքոլական (մէթիլ) ձգախէժէն: Պատերազմի ընթացքին Գերմանիա եւս ձգախէժ կ'արտադրէր, արհեստական եղանակով, բնածխուտէն, բայց գերմանական այդ ձգախէժը կարճ ժամանակ մը գործածուելէ յետոյ կաշի կը դառնար: Իսկ արհեստական բոլորովին նոր ձեւով արտադրուած մեր ձգախէժը արդիւնք է ամերիկացի քիմիկոսներու հաւաքական ուսումնասիրութեան: Այդ ձգախէժին առեւտրական անունն է դիւպրէն:

Ամերիկեան այս գիւտը, որով արհեստական ձգախէժ կ'արտադրուի բնածխուտէն, եւ աւելի արժէքաւոր քան բուսական ձգախէժը, տնտեսական մեծ նշանակութիւն ունի ձգախէժի ընդհանրապէս բուսական աղբիւրէն զրկուած երկիրներուն համար, բայց մանաւանդ բնածխուտով հարուստ Հայաստանի համար: Արդարեւ Ռուսիոյ բնածխուտի ամենախոշոր ամբարն է Հայաստան: Երեւանի բնածխուտի փոքրիկ գործարանէն զատ, շուտով կ'աւարտի Ղարաքիլիսայի գործարանը եւ հսկայ նոր գործարան մը եւս կը շինուի դարձեալ Երեւանի մէջ:

Բնածխուտի արդիւնաբերութեան կեդրոնացումը Հայաստանի մէջ պատահականութիւն չէ երբեք, այլ կը բխի տնտեսական պատճառներէ: Առաջին պատճառն այն է, որ Հայաստանի բնական պայմանները դիւրութիւն կուտան մեր երկրին մէջ շատ աժան ելեկտրական ուժ ստանալու,— մէկ քիլովաթ ժամը Հայաստանի մէջ կը վճարուի 0,8 կոպէկ, ուրիշ հանրապետութիւններու մէջ 2,7: Երկրորդ պատճառն այն է, որ ելեկտրական ուժի քանակը աւելցնելու լայն կարելիութիւններ կան Հայաստանի մէջ:

Ուրեմն բնածխուտի արդիւնաբերութեան անհրաժեշտ ելեկտրական ուժը առատ է Հայաստանի մէջ եւ աժան:

Միւս կողմէ Դավալուի շրջանին մէջ կը գտնուի անսպառ քանակով եւ բարձր որակով կրաքար, որ կը կազմէ բնածխուտի գործարաններուն տրուող հում նիւթերուն երեք քառորդը:

Այս բազմաթիւ դրական տուեալներուն դիմաց, կարեւորութիւն չի ներկայացներ այլ եւս միակ բացասական կէտը,— ածուխի պակասը: Արդարեւ ածուխը կը բերուի Դոնբասէն: Սակայն միւս պայմաններն, ինչպէս ըսինք, այնքան կը գերակշռեն, որ բնածխուտի մէկ տակառաչափը Երեւանի մէջ կ'արժէ 111 ռուբլի, իսկ Ռուսիոյ այլ վայրերուն մէջ 175 ռուբլի: Ահա թէ ինչու բնածխուտի եւ ձգախէժի արդիւնաբերութիւնը պիտի կեդրոնանայ Հայաստանի մէջ, ինչ որ մեծ նշանակութիւն ունի, որովհետեւ Հայաստան չի մնար միայն գիւղատնտեսական երկիր մը, այլ եւ կը դառնայ քիմիական արդիւնաբերութեան երկիր մը,— փաստ ձգախէժի արտադրութիւնը, հալած սեւակուճի (պագալք) արդիւնաբերութիւնը:

⁂ Այս հարցին մասին «Խորհ. Հայաստան» թերթին խմբագիրը երկու տեսակցութիւն ունեցած է գործավարներու խորհուրդին նախագահ Ս. Տէր Գաբրիէլեանի եւ ձգախէժի հարցին քննութեան համար կազմուած յանձնախումբին նախագահ Տոգորակի հետ: Այդ տեսակցութիւններէն կուտանք գլխաւոր կէտերը յաջորդով:

Մանր լուրեր

■■■

Երեւանի քրտական մանկավարժական արուեստանոցը վերածուած է քառամեակի: Գալ տարի կուտայ իր առաջին շրջանաւարտները, որոնք ուսուցիչ պիտի նշանակուին քրտական դպրոցներուն:

✕ Յունիս 15ին Երեւանի մարզական եւ մարմնակրթական արուեստանոցը տուաւ իր առաջին շրջանաւարտները, որոնք աշխատանքի պիտի անցնին Հայաստանի արդիւնաբերական վայրերուն մէջ,— Ձեչաքարի եւ Արթիկի հանքավայրերը, Ղարաքիլիսա, Ղափան, Ալլահվերդի,— մարզական եւ մարմնակրթական շարժումը տարածելու համար նաեւ բանուորներուն մէջ:

✕ Հայաստանի ճամբաներու շինութեան համաժողովին նախապատրաստական աշխատանքները լրացան: Համաժողովը տեղի պիտի ունենար յունիսի սկիզբը: Պատգամաւորներուն թիւը կը հաշուուի աւելի քան 200:

✕ Մայիս 31ին կարկին մեծութեամբ կարկուտ տեղաց Ղուրղուղուլի, Գեչերլուի, Քեարիմարխի, Ագջարխի, Թափադիբուի մէջ, վնասելով ցանքերուն:

✕ Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանները այս ամառ, օգոստոսի 1էն մինչեւ 15ը պիտի փակուին, որպէս զի կատարուին կարգ մը վերանորոգութիւններ: Այս առթիւ 2000 բանուոր եւ բանուորուհիներ պիտի ղրկուին ճամբար, հանգստանալու: Ճամբարին պիտի մասնակցին նաեւ 300 երախաներ:

✕ Թաղաքենդ գիւղն ալ ելեկտրականութիւն ստացաւ Իջեւանի ելեկտրակայանէն: Այսպիսով Իջեւանի 12 գիւղերը արդէն օժտուած են ելեկտրական լոյսով: Մեծ պահանջ կայ սակայն ելեկտրական լամբերու:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Շախարակային տեսութիւն

1923էն ի վեր, ամէն տարի կանոնաւորաբար Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենան մարզական հանդէսներ «ողիմպիական» անունին տակ. ընդհանրապէս այդ հանդէսներուն արդիւնքը, մարզական տեսակէտով, փայլուն չէր: Մարզիկներ, կամ իրենք զիրենք «աթլէթ» կարծող տղաք կը վազէին կամ կը ցատկէին շատ գէշ ձեւերով, փորձ ըսուած չըրողներուն պէս: Ինկապէս ալ կանոնաւոր նախապատրաստութիւն տեսնողներուն թիւը շատ քիչ էր իրենց մէջ:

Եղան տարիներ, սակայն, ուր այդ տարեկան մրցումները շատ գոհացուցիչ արդիւնքներ ունեցան, շնորհիւ քանի մը արժէքաւոր մարզիկներու ներկայութեան, մարզիկներ՝ որոնք իրենց բնատուր յատկութիւնները զարգացնելու համար անհրաժեշտ պատրաստութիւնը ունեցած էին: Այսպէս է որ 1922ին Պոլսոյ Հայկական վերջին Ընդհ. Ողիմպիականէն ի վեր բարելաւուած աթլէթիզմի բուն ազգային մրցանիշները Փարիզի մէջ կոտրեցին, բացի մէկէն: Ժ. Խաչիկեան, Ց. Մամիկոնեան, Ց. Թաշճեան, Հ.Մ.Ը.Մ.ի գրօշարշաւի խմբակը (Զաքըճեան, Սինէմեան, Թերզեան, Մամիկոնեան) կըկազմեն այդ բացառութիւնները:

Նկատելի է որ քիչ շատ ներկայանալի արդիւնքներ ձեռք բերող մարզիկներուն գրեթէ ամբողջութիւնը մաս կը կազմէր այն խումբերուն՝ որոնք իրենք իրենց վրայ միայն յոյս դրած էին իրենց աթլէթիզմին համար կամ կը յաճախէին ֆրանս. ակումբներ եւ կ'օգտուէին արժէքաւոր մարզիկներու հետ շփումներէ կամ ծանօթ մարզիչներու ցուցմունքներէն — առանց կորսնելու իրենց կապը Հ.Մ.Ը.Մ.ի հետ: Այս վերջին ձեւը ամէնէն յանձնարարելին է, ըստ մեզ, քանի չունինք սեփական մարզարան մը: Երբ դեռ Ֆրանսա չէինք եկած, կը տեսակցէինք այստեղի մարզիկներէն՝ որոնք իրենց տրամադրութեան տակ կատարեալ մարզարաններ եւ կարող մարզիչներ ունէին: Հիմա որ հոս ենք, քանի՞ հայ երիտասարդ կայ որ կ'օգտուի առիթէն: Գրեթէ ոչ ոք:

Այս ձմեռ տունինք պէտք եղած մանրամասնութիւնները աթլէթներուն այն դասընթացքին մասին, ուր մեծ մասնագէտ մը՝ էլի Մերսիէ ձրիօրէն կ'աւանդէր անհրաժեշտ տեղեկութիւնները՝ սկսնակներուն կամ մարզիկներուն: Այդ դասախօսութիւնները կազմակերպուած էին Ֆէտէրասիոն Ֆրանսէզ տ'Աթլէթիզմի կողմէ, եւ բոլորին դիւրութեան համար տեղի կ'ունենային գիշերը եւ կեդրոն տեղ մը: Վստահ ենք թէ ոչ մէկ հայ երիտասարդ գնաց այդ դասախօսութիւններուն:

Անցեալ տարի Հ.Մ.Ը.Մ.ը չկրցաւ կազմակերպել իր տարեկան մարզահանդէսը — որ պիտի ըլլար տասներորդը իր տեսակին մէջ — նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառաւ, քանի որ 1931ին այդ հանդէսը վերջացած էր կլորիկ բացովը: Այս տարի մտադրութիւն կայ վերսկսելու այդ հանդէսներուն կազմակերպութիւնը: Սակայն անհրաժեշտ է որ մեր մարզիկները ցոյց տան քիչ մը բարեացակամութիւն եւ մասնաւոր հրաւէրի չսպասեն փորձեր կատարելու համար:

Օրինակ պէտք է առնել մարզականօրէն Փարիզէն նուազ բախտաւոր հայ գաղութներէն, ուր մեր ընկերները ցոյց կուտան գովելի եռանդ մը: Պոլիս իսկ կը պատրաստուին տարեկան մրցումներու: Փարիզի մարզիկներուն համար աթլէթիզմի դիւրութիւնը անժխտելի է. կը բաւէ, ինչպէս ըսինք, քիչ մը կամք ունենալ:

⁂ «Տէյվիս Քըբ»ի թէնիսի մրցումները իրենց վախճանին կը մօտենան: Անցեալ շաբթու Փարիզի մէջ Աւստրալիա պարտութեան մատնեց Ճափոնը 2ի դէմ 3 յաղթանակով, բայց այնքան դժուարութեամբ որ երկրորդ մրցման մը պարագային հաւանաբար Ճափոն ըլլայ յաղթականը: Իսկ Իսթպուրնի մէջ Անգլիա յաղթեց Չեխոսլովակիոյ: Ուրեմն Անգլիա եւ Աւստրալիա պիտի մրցին իրարու դէմ որոշելու համար Եւրոպայի շրջանին յաղթականը, Միացեալ Նահանգները ըլլալով Ամերիկայի շրջանին յաղթականը: Երկու շրջաններուն յաղթականներուն միջեւ կատարուած մրցումն է որ պիտի որոշէ այն ազգը՝ որ բաժակը Ֆրանսայէն խլելու համար պիտի մրցի: «Տէյվիս Քըբ»ի կանոնը այդպէս կը տրամադրէ, այսինքն բաժակը պահող ազգը մրցումներուն չի մասնակցիր եւ կը սպասէ որ բոլորը մրցին, մնայ միայն մէկը: Իւրաքանչիւր մրցում երեք օր կը տեւէ, առաջին օրը կը խաղան երկու սէմբլը՝ երկրորդ օրը տուպլը, երրորդ օրը նոյնպէս երկու սէմբլը, առաջին օրուան խաղացողները հակառակորդ փոխելով: Հինգ մրցում, որմէ երեքը նուազագոյն շահող ազգը կը նկատուի յաղթական:

Այս տարի խիստ հաւանաբար դարձեալ Մ. Նահանգներն են որ պիտի մրցին Ֆրանսայի դէմ, եթէ անակնկալ մը չպատահի: Գալով Ֆրանսացիներուն, անոնք բաժակը կորսուած կը նկատեն, սակայն աւելի լաւ է սպասել Ողիմպիականի մրցահանդէսի արդիւնքին:

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

■■■

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 յունիս).

— «Գիտենք, թէ գաղութէ գաղութ, կան մարդիկ ու խմբակցութիւններ, որոնք տօն չունին, անոր համար որ հաւատք չունին, հայրենիքի ու ազատութեան զգացումը չունին, որովհետեւ զոհաբերութիւնը անծանօթ է իրենց: Զեն ճանչնար անկախութեան տօնը, որովհետեւ անկախութեան ոչ բաղձանքը ունեցած են առէջ առաջ, ոչ ալ տագնապած են անոր համար. ոչ հոգեկան պահանջը, ոչ ալ կաթիլ մը արեան զոհաբերումը:

Դիտեցէք սակայն Անկախութիւնը տօնող բազմութիւնները. հետեւեցէք գաղութներէն հասնող արձագանգներուն եւ կը համոզուիք, թէ ի՛նչ խորունկ է հայութեան զգացումը, ի՛նչքան անկեղծ է այն խանդավառութիւնը որ կ'արտայայտուի հայրենիքի ազատութեան գաղափարին համար: Դիտելով զանգուածներու աչքերը, կը զգաք թէ հայ ժողովուրդը, ա՛յն որ առողջ է ու հպարտ իր հայ ըլլալուն, կը հաւատայ իր Անկախութեան, որ բառ մը չէ անոր համար, այլ իրականութիւն մը: Սարկամիտներու համար միայն անցած ու մեռած թուական մըն է Մայիս 28ը, մինչ անոնց համար, որոնք հայրենիքի գաղափարն ունին ու ազատութեան բնական զգացումը, անիկա կենդանի իրականութեան մը թուականն է. թուականը հայ հայրենիքի անկախութեան, որ հիմնուեցաւ մօտ կէս դարու անհաւասար պայքարէ ու անհուն զոհաբերութիւններէ ետք, ճիշդ է այսօր խորտակուած իբրեւ քաղաքական կարգ, բայց իբրեւ գաղափար աւելի քան երբեք կենդանի: Հայը անով գծած է արդէն իր պատմութեան հունը, ընտրած իր քաղաքական պայքարի ճանապարհը, ուրկէ քալեց երէկ եւ պիտի քալէ վաղը, առանց ընկրկումի եւ առանց նահանջի: Ցուցադրուած խանդավառութիւնը կը վկայէ թէ հայ ժողովուրդը չի հաւատար որ կորած է իր անկախութիւնը, ընդհակառակն, այն համոզումն ունի, թէ մութ ամպ մը եկած ու ծածկած է Հայոց աշխարհի երկնակամարը, առժամապէս, եւ կրնայ անհետիլ ժամանակի ընթացքին: Ժողովուրդներու կեանքին մէջ ի՛նչ արժէք ունին վարչաձեւերն ու քաղաքական մշուշները, եթէ նոյն այդ ժողովուրդները կը տոկան փոթորիկներուն եւ վառ կը պահեն հաւատքը իրենց սրտին խորը:

Հայը ունի իր սրտին մէջ այդ հաւատքը որ տարուէ տարի կ'արծարծի. եւ եթէ մեր հայրենիքէն ներս լուռ է զանգուածը եւ կը գոհանայ իր սրտին մէջ տօնելով «սուրբ օրը», ինչպէս կը կոչէ Մայիս 28ը հայ գիւղացին, արտասահմանի մէջ հայութիւնը կը տօնէ զայն հրճուանքով, իբրեւ իրականացած ազատ հայրենիքի մը տօնը:

Եթէ գործ դառնայ խօսքը, եթէ չօշափելի քայլերու վերածուին ծաւին ու խանդավառութիւնը, կասկած չկայ որ Մայիս 28ով խորհրդանշուած անկախ հայրենիքը շուտով կը վերականգնի, կ'ամբողջանայ, կ'առողջանայ եւ կը դառնայ մայր աւազանը աշխարհի մէջ ցրուած հայութեան:

Այսօր ունինք Հայաստանը, բնակչութեամբ հայ, եւ կորիզը մեր ամբողջական հայրենիքին, որ պիտի գայ վաղը, եթէ մենք պահենք մինչեւ այդ մեր ոգին, պայքարի մեր կորովը եւ մեր հաւատքը:

Հայը նախ իր սրտին մէջ պիտի ունենայ հայրենիքի գաղափարը, պատկերը եւ կենդանի ոգին, իրականութեան մէջ կարենալ նուաճելու համար զայն եւ մանաւանդ տէր կանգնելու համար անոր:

Մայիս 28ը Հայոց պատմութեան վերակերտումի, հայ ժողովուրդի ապրետականացման տօնն է:

Անիկա կը զգան անո՛նք միայն, որոնք սիրտ ունին եւ հա՛յ են սրտով»:

ՈՅԺ ՏՈՒԷՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

■■■

Տոքթ. Լ. Գրիգորեան երկու օրինակ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ կը նուիրէ: Ցատկացուցինք Սուրիոյ հետեւեալ հաստատութիւններուն.

1.— Քէսապի Ազգ. վարժարանին:

2.— Հոմսի Ազգ. վարժարանին:

⁂ Մարսէյլէն Տիկ. Ա. Մ. չորս օրինակ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ կը նուիրէ հետեւեալ անձերուն.

1.— Տիկ. Ա. Սարգսեան (Պրիւքսէլ):

2.— Օ. Զարմունի (Ռուանուէ):

3.— Օր. Իսկուհի Անէմեան (Ֆիլիպէ):

4.— Հ. Մալաքեան (Սոֆիա):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Իրաւ է որ փիլիսոփայ մը ըսած է՝ «Տղաքը գալիքի վախը չունին, որովհետեւ անցեալ չեն գիտեր»: Մեր տղութեան զուարթութիւնը մեր հայրենի կը վայելէին, մեր անդիտակից տղեքը անոնք կը քաւէին: Դաշտը, ուր երբ Թուրքի եւ Քիւրտի լամուկները կը ծեծէինք, մեր հայրերը պէտք որ հատուցում ընէին, կամ անոնց տղոցին կաշառք տալով, կամ սիրտ շահելով ... Թող որ մենք ալ կը խոշտանգուէինք, բայց մեր հայրերը՝ միշտ էին սպառնալիքներ ընելու կամ բողոքելու: Շատ շատ պիտի ըլլային որ թոյլ չտան իրենց զաւակներուն մեզ նեղել, չարչարել:

Երբ մանուկներ էինք, շատ մոլի՝ թռչուններու բոյները քանդելու, հաւկիթները առնելու, մանաւանդ կաչաղակներու բոյները: Այս թռչունները ընդհանրապէս թթենիներու բարձր ճիւղերուն եւ ամենաբարակ ճիւղին վրայ կը հիւսեն իրենց բոյնը: Առաջին անգամ ես մագլցեցայ, բայց չկրցայ մինչեւ կատարը հասնիլ: Մեզմէ փոքրը աւելի ճկուն ըլլալով, մագլցեցաւ մինչեւ ծառին կատարը, վեց հաւկիթ լեցուց գրպանները եւ վար իջաւ: Խեղճ ագռաւը մեր շուրջ ցած ճիւղերուն վրայ ճչալով կչկչալով իրար անցած էր: Քիչ վերջը ուրիշ մըն ալ միացաւ ու սկսան կեղերչքը: Մենք գիտէինք որ արու եւ էգ ագռաւներ են: Մենք հաւկիթները մեր ձեռքերուն մէջ բռնած ցոյց կուտայինք ագռաւներուն, աւելի կատղեցնելու համար: Բոյն քանդելու մարմաջը այնքան զօրաւոր էր որ, հեռացանք գիւղէն, ուրիշ բոյներ գտնելու եւ հաւկիթներ հաւաքելու:

Մեր ճամբուն վրայ հանդիպեցանք երկու դրացի Թուրք լամուկներու որ կ'ուզէին հաւկիթները առնել մեր ձեռքէն: Մեզմէ մեծ էին եւ ես վախցայ նախապէս, մանաւանդ որ մէկուն հայրը կառապան շուն մըն էր, Սլեքենց Սրմոյին մէկ չառաւիղը: Օննիկէն պահանջեց այդ սրիկան որ իրեն տայ ագռաւին հաւկիթները, սպառնալով թէ իրենց մեծ թթենիէն առած ենք: Օննիկը ինձմէ մեծ էր, իսկ ես՝ Արմենակէն: Օննիկը տուաւ մէկը, բայց բոլորն ալ կը պահանջէին սրիկաները:

Ես հեռուն կեցած կրաւորական դիրք բռնած էի: Գիտէի որ Օննիկը վախկոտ է, կուտայ. բայց իմ յոյսս Արմենակին վրայ էր: Ես ալ կը վախնայի ոչ թէ այդ լակոտներէն, այլ անոնց ծնողքէն որ վատերուն վատն էին: Երբ Օննիկը կը պատրաստուէր միւսներն ալ տալու, Արմենակը բարկութենէն դողալ սկսաւ: Ես վախէս դէպի դեղին կորած՝ Արմենակին շարժումները կը դիտէի: Ցանկարծ պոռաց Օննիկին.— Ծօ՛, մի՛ տար: Փախի՛ր:

Արմենակին այդ խօսքը գլխ ցնցեց. քաջութիւն մը զգացի կարծես: Երբ Արմենակը Օննիկին կը թելադրէր, որ չտայ, Սրմոյին լակոտը ուժգին հարուած մը տուաւ: Արմենակը հասաւ, օձիքէն բռնած սկսաւ զարնել, Օննիկը լալով փախաւ: Ես Արմենակէն քաջալերուելով օգնութեան հասայ, բայց անոնք Արմենակը ձգեցին եւ իմ վրայ խոյանալով, լաւ մը ծեծեցին: Արմենակը հեռուէն քար կը նետէր: Այս անգամ թողուցին զիս եւ Արմենակին ետեւէն վազեցին: Ցետոյ կորսուեցան: Ես լալով տուն դարձայ: Բայց տունը ոչինչ պատմեցի վախէս:

Ցաջորդ օրը մեր ճերմակ ձին մեր պարտէզին մէկ անկիւնը կապած էր հօրեղբայրս, արածելու: Ինձ պատուիրած էր որ կէս օրին տեղը փոխեմ, ուրիշ տեղ կապեմ: Շատ խելօք ձի մըն էր, եւ ես շատ կը սիրէի հեծնել: Բայց ի՞նչպէս պէտք էր հեծնել, միջոց մը խորհած էի: Ձին կը քաշէի պարտէզի պարսպին տակ, որ գրեթէ հաւասար էր ձիու հասակին, կը բարձրանայի այդ ցանկապատին վրայ եւ կը հեծնէի:

Ձին կ'արածէր, իսկ ես թաղուած կը մնայի խորհուրդներու մէջ: Կ'երազէի թէ անցեալ օր խոշտանգուած էի Թուրք տղաքներէ, եւ ես անզօր էի վրէժ լուծելու, մինչ Արմենակը քաջ եւ անվախ տղայ մըն էր: Արմենակը մեծցաւ աչքիս, դարձաւ հզօր ասպետ մը որ կը պոռար.— «Մի՛ տար, փախի՛ր»: Իսկ Օննիկը ողորմելի, ամէնուն աչքին արգահատելի: Ո՛հ, աշխարհի եօթը խորհուրդներէն ամէնէն վսեմը, ամէնէն նուիրականը ՔԱՋՈՒԹԻՒՆՆ է:

Այս անգամ օտար խորթ տղու ձայն մը զիս կը սթափեցնէ, ձայն մը որ քիւրտերէն է: Եթէ Թուրքերէնը եւ քիւրտերէնը լաւ չէինք գիտեր, հայհոյելու մէջ վարպետ էինք:

— «Մը տը մառ տայ գօննօ»: (Ես քու մայրդ ...): Անցեալ օր դո՞ւն էիր որ մեզ դիմադրեցիր, մեզ հետ կռուեցար, ըսելով սկսաւ ձին քարկոծել:

Սրմոյին տղան էր որ ուրիշի մը հետ եկած էր այս անգամ: Քարերով փայտերով ձին հալածել սկսան: Ես չէի կրնար վար ցատկել, մինակ ուժով փարած էի ձիուն բաշին, ամուր կպած ձիուն վրայ որ համետ չունէր: Ձին կատղեցաւ եւ փախաւ ծառներուն մացառներուն մէջ: Մէկը չկայ որ օգնութեան կանչեմ:

Չեմ գիտեր թէ որքան ժամանակ տեւեց, յանկարծ ձին զիս ուժգնօրէն գետին փռեց: Այսքանը կը յիշեմ: Ուրիշ ոչինչ: Ուշակորոյս ինկած եմ գետին, դէմքս արիւնլուայ, ոսկորներս ճմլուած գլխ տուն տարած են: Ամբողջ ամիս մը զառանցած եմ ցաւերուս մէջ, չեմ կրցած պատմել նոյնիսկ թէ ինչպէս պատահեցաւ դէպքը:

✕

Մեր գեղջիկ ունակութիւններուն վերջ պիտի տրուէր, այլ եւս աղտոտ եւ անկիրթ չպիտի մնայինք, Թուրք լամուկներու հետ կռիւի չպիտի բռնուէինք:

Դպրոց պիտի բացուէր:

Ժամ պիտի շինուէր:

Դպրոցը եւ եկեղեցին կը շինուէին: Բոլոր մանուկներս լծուած էինք աշխատանքի, մեր թաթիկներով քար, փայտ, աւազ եւ ամէն ինչ կը կրէինք վարպետներուն:

Ինչպէս վերջացաւ շինութիւնը չեմ յիշեր: Վերջապէս մտանք դպրոց, եւ սկսանք Ա. Բ. Գ. սորվիլ: Բարի մարդ մըն էր մեր ուսուցիչը, որ ամէն ճիգ թափեց գրել — կարդալ սորվեցնելու մեզ:

Մեր ուսուցիչը կը տարբերէր շատերէն: Կը տեսնէինք որ Թուրքերը այնքան չէին ախորժեր անկէ որքան Պոյաճանց Պօղոսէն: Նոյն իսկ Պոյաճանց Պօղոսը որ ծեր Հայ մըն էր եւ իր մօրեղբայրը կ'ատէին Միհասը՝ մեր վարժապետը: Եւ փոխադարձաբար կ'ատէր վարժապետը իր քեռին:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

րու կեդրոնէն, Գերմանիայէն: Այս առթիւ կը յիշէ թէ 250 գերման նացիներ Աւստրիա մտած են վերջերս, ահաբեկումներ եւ խափանարար ցոյցեր կազմակերպելու համար:

Ո՞վ էր Տիկին Կլարա Ցեւկին

Երէկ հաղորդած էինք Գերմանիոյ համայնավար կուսակցութեան մայրիկին՝ Տիկին Կլարա Ցէտկինի մահը, 76 տարեկան հասակին մէջ:

Կլարա Այզնէր ծնած էր Սաքսոնիոյ մէջ: Ուսուցչուհի էր, բայց կանուխէն ոգեւորուեցաւ ընկերվարական շարժումով եւ Փարիզ գալով, ամուսնացաւ ռուս ընկերվարական Օսիփ Ցէտկինի հետ: Ամուսինը մեռաւ 80ական թուականներու վերջերը, եւ այրին Գերմանիա դարձաւ իր երկու զաւակներուն հետ: Այնտեղ գործօն դեր ստանձնեց ընկերվարական կուսակցութեան մէջ, խմբագրելով Շթութկարտի ընկերվարական կիներու օրկանը:

(Այս գործը շարունակեց մինչեւ 1916): 1899ին ամուսնացաւ բարեկեցիկ արուեստագէտի մը՝ Զունտէլի հետ: Իր լայն զարգացումը եւ ճարտասանական ձիրքերը ազդեցիկ դիրք մը ապահովեցին իրեն՝ կուսակցութեան մէջ: 1892էն սկսեալ ներկայ էր ընկերվարական գրեթէ բոլոր համագումարներուն, եւ 1895ին անդամ ընտրուեցաւ վերատեսիչ կոմիտէին: 1916էն 1919 խմբագիրն էր ընկերվարական թերթի մը կիներու բաժնին, թէեւ պատերազմէն վերջը բանտարկուեցաւ տանի մը համար: Երբ ընկերվարականները պառակտեցան, յարեցաւ անոնց անկախ հատուածին, և գերմանական յեղափոխութենէն յետոյ երեսփոխան ընտրուեցաւ Վիւրթէմպէրկի Ազգ. Ժողովին իբրեւ անկախ, բայց յետոյ աւելի ձախ դառնալով, միացաւ համայնավարներուն: 1920էն ի վեր երեսփոխան էր գերմանական Խորհրդարանին մէջ: Իր ազդեցութիւնը հետզհետէ աճեցաւ համայնավարական շարքերուն մէջ: Թէեւ աչքերը լաւ չէին տեսներ, բայց վարեց երկու համայնավարական թերթեր եւ եղաւ քարտուղար Գ. Միջազգայինի, ինչպէս եղած էր Երկրորդին: 1924ի գարունէն յետոյ ընդհանրապէս Մոսկուա կ'ապրէր, միայն բացառիկ առիթներու մէջ Գերմանիա դառնալով: Այդպէս ըրաւ Լոքառնոյի դաշինքին վիճաբանութեան առեն: Կլարա Ցէտկին ուժգնօրէն պայքարեցաւ դաշինքին դէմ, զայն համարելով «ամրապնդումը Վերսայլի դաշնագրին»: 1930ին նորէն երեսփոխան ընտրուեցաւ Գերմանիոյ Խորհրդարանին մէջ եւ իր 75ամեակին պաթիւ մեծարուեցաւ իբրեւ «մէկը գերմանական եւ միջազգային յեղափոխական եւ աշխատաւորական շարժման առաջնակարգ դէմքերէն»: Նորէն Մոսկուա գնաց, բայց անցեալ օգոստոսին, թէեւ տկար եւ հիւանդ, դարձաւ, իբրեւ երիցագոյն անդամ նախագահելու համար Րայխստակին բացման նիստին: Երկու համայնավար կին երեսփոխաններ, երկուքն ալ յաղթանդամ, թեւերէն բռնելով բեմ առաջնորդեցին: Կլարա Ցէտկին ոտքի կեցաւ դաւաղանի մը կռթնած, եւ իր մէկ ժամ մէկ ջուրով լուաց կառավարութիւնը, նացիները եւ ընկերվարականները: Ասիկա իր վերջին երեւումն էր Գերմանիոյ մէջ: Այնուհետեւ Մոսկուա գնաց եւ այնտեղ ալ մեռաւ:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ խորին ցաւով կը ծանուցանէ մահը՝ Մարսէյլի Շրջանի գործօն ընկերներէն եւ նախկին Կեդր. Կոմիտէի անդամ ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ եւ կը յայտնէ իր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Հ. Յ. Դ. Տեսինի Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Աբգար Արզումանեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

Հ. Յ. Դ. Տեսինի Կոմիտէ

Թեհրանի բաժանորդներուն

Ողբացեալ ընկեր Ստեփան Խանբաբեանի փոխարէն, «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալութիւնը սիրայօժար ստանձնած է Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, (**Teinturerie «HOVAR», Avenue Naderi**):

Կը խնդրուի անոր հետ կարգադրել թէ հին և թէ նոր հաշիւները:

Պարսկաստանի համար մեր տարեկան բաժնեգինն է **200** ֆր. ֆրանք:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Յուլիս 30ին:

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալայդ Թուականը

Դաշտապարահանդէս

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՈԶԿԱՏԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, ամբողջ օրը

ՍԷՆԹ ԱՆՏՐԷԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

եւրոպական պարեր, զաւեշտ, անակնկալներ եւլն.

Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ:

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ եւ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ կոմիտէները՝ ամբողջ կազմով, վաղը Շաբաթ երեկոյ ճիշդ 8.30ին, 32, Ավընիւ կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Գեղեցիկ Յովհաննէսեանի բնակարանին մէջ 43, rue Mme Curie, Bagneux: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մշօ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8:30ին սովորական հաւաքատեղին: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕԻ եւ ԱՌԼԻ բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Առլի ծանօթ հաւաքատեղին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹՈՒԼՈՆ, Ա. Ա.— 100 Ֆր.
ԿԱՐՏԱՆ, Գաշ.— 90:
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Ման.— 20:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէփրի Սեբաստիոյ Նահանգային Ուսումնասիրաց Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկին Ս. Հալէճեանի եւ պարագաներուն, իր ամուսնոյն՝ ՍԱՄՈՒԷԼ ՀԱՊԷՇԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ.— Պատգամաւորներու զեկոյցը Ե. Շրջ. Ժողովի մասին եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին (Դարմանատուն): Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆԻ մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Զեկոյց Պատգամաւորի եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Bar du Clobe, սրահին մէջ, 37, Bld. Dufommier: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ-անդամ Վասպուրականցիները:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Գաղափար չունէր թէ ո՛րքան ատենէ ի վեր այսպէս փռուած էր հոն, երբ յանկարծ լսեց ինքնաշարժին ճռնչիւնը դարձդարձիկ ճամբուն վրայ:

Լայն բացուած պատուհանէն ձայներ սկսան խուժել: Թմրած միտքով անշարժ պառկած կը մնար, բայց լսելիքը արթուն: Պիւլա կը հարցնէր թէ մէկըտեսա՞ծ է գինքը: Անոր ձայնը, առոյգ եւ ցնծուն, կը հնչէր իր ականջին, բնութեան պէս— լերան պէս — յաղթական— անկործան: Կանչեց նէ վարէն վեր. « Օ՛ն, մեքենավա՛ր, եկա՞ծ ես»: « Այո՛ » մը տուաւ իբրեւ պատասխան: Յետոյ տուն մտան, խաղալով խնդալով դացին ներքեւի սրահը:

Իր պիրկ ուշադիր ականջներու մէջ Պիւլայի ձայնը կը տիրապետէր միւսներուն: Ջանաց բաժնել ձայները եւ ճանչնալ երիտասարդ Մէյփլի ձայնը: Բայց, կ'երեւի, Մէյփլ աւելի լուռ կը մնայ, նայուածքը սեւեռած կնոջ հրաշագեղ դէմքին: Պիւլա, կ'երեւի, կը դիտէր զայն իր անյատակ նայուածքներէն մէկովը: Իր աչքերը արդեօք ո՛րքան արտայայտիչ, սակայն քօղարկուած անոյշ անկեղծութեամբ մը, չունի աչքերուն նման: Հէմինկուէյ ո՛րքան լաւ կը ճանչնար այս նայուածքը, որ ժամանակին զինքը տարօրած էր սոսկումով, զմայլումով եւ արդահատանքով: Հիմա միւսին կողմը դարձած ատեն՝ ա՛լ աւելի սեւեռուն ու խորախիտ պէտք է ըլլայ նայուածքը:

Անշուշտ երիտասարդը կը խորհէր երկու հոգիներուն ստուածային մըտերմութեան վրայ:

Հէմինկուէյ ջիղերու գելումով աչքերը փակեց երիտասարդին զարմացկոտ դէմքը երեւակայելով: Քիչ ատենէն անոր ալ խենթութիւնը կ'երթա՛յ: Մարդիկ այնպէս ենթադրած են թէ այս խենթութիւնը երիտասարդի մը համար շատ օգտակար է: «Դպրոցին մէջ քանի մը ապտակ, քանի մը անգամ ծեծ, ասոնք վնասակար չեն տղուն», ըսողներ կան:

Շատ աղէկ բա՞ն է թէ ոչ, երբ մէկու մը խենթութիւնը անցնի: Բայց ասիկա խենթութի՞ւն է արդեօք: Աստուած վկայ, ասոր խենթութիւն չեն ըսեր, ասիկա անարդութիւն է, ստորնութիւն է: Հոգիին համար մահուան վտանգ կը դարանի այս ճամբուն վըրայ: Խենթութի՞ւն է միթէ երազել լաւագոյն աշխարհ մը, ապրիլ լաւագոյն աշխարհի մը համար, մաքուր եւ իրաւ:

Ահա սանդուխէն վեր ելաւ: Ինք ցատկելով դուռը գոցեց եւ նորէն ինկաւ անկողնին վրայ: Կ'երեւակայէր թէ հիմա սանդուխին վրայ իրարու քովի գիշեր կը մաղթեն, Պիւլայի նայուածքը րոպէ մը կը հանգչէր երիտասարդին դէմքին վրայ: Իրենց աչքերը հիմա անթարթ եւ արտայայտիչ չէին, այլ հրավառ եւ խոստմնալից երախտապարտութեամբ տամուկ: Ո՛րչափ լաւ կը ճանչնար զայն: Յետոյ նէ կրկին մաղթեց գիշեր բարի թրթռուն ձայնով, եւ Մէյփլ ելաւ վերի յարկը:

Երբ այսպէս մութին մէջ կը տառապէր, Հէմինկուէյի այնպէս կը թուի թէ ահաւոր պատասխանատուութիւն մը կը ծանրանար իրեն վրայ, թէ իր իսկ երիտասարդութիւնը, երիտասարդ Մէյփլի կերպարանքին մէջ ձուլուած, նո՛յնքան մեղապարտ էր: Ձէր կրցած ինքզինքը պաշտպանել նէ-րա դէմ: Ո՛վ երիտասարդութիւն: Աստուա՛ծ իմ, մարդ չի՞ կրնար իր մէկ մասը շարժել « կեանք » կոչուած բանին յիմարական յարձակումը եւ վէրքերը կասեցնելու համար:

Խոր լռութիւն տանն մէջ: Ելաւ, եւ ոտքի մատներուն վրայ կոխելով դէպի դուռը գնաց եւ բանալով դուրս նայեցաւ: Նրբանցքը մութ էր: Պիւլա յիշրան տակ միայն լոյս մը կը սողոսկէր: Դուռը կիսախուփ ըրաւ, աթոռ մը քաշեց եւ վրան նստաւ:

Նոյն իսկ ինք իրմէն կը ծածկէր թէ բանի մը կը սպասէ: Միտքը վրան չըլլալով կը գործէ, կարծես առանց սեփական եւ գիտակից մղումի: Ասոնցմէ ոչ մին մտադրած էր: Ոչ մէկ որոշ ծրագիր ունէր գլխուն մէջ: Կը սպասէր, նստած պարզապէս կիսաբաց դրան առջեւ:

×

Վերի յարկին վրայ դուռներէն մէկուն տակր շշուկը իր ուշադիր պիրկ ականջին հասնելուն պէս, ելաւ կանգնեցաւ: Րոպէ մը անգամ չվարանեցաւ: Բայց առանց ո եւ է միտք գործածելու ընելիքին վրայ: Պահիկ մը սպասեց մութ նրբանցքին մէջ, ապահովուելու համար: Այո՛, մէկը վար կ'իջնէր սանդուխէն:

Ծայրագոյն նախզգուշութիւններով քայլ առաւ դէպ ի Պիւլայի դուռը, արագօրէն: Ոչ եւս ո եւ է լոյս: Սակայն գտաւ փականքը առանց հոս ու հոն շօշափելու: Մեղմ ու շուտ, բացաւ դուռը, ներս մտաւ եւ ետեւէն բռնեց:

Լուսնկային աղօտ լոյսը սենեակին մէջ ճանաչելի կ'ընէր առարկաները: Պիւլայի հոտեղէնը, տկար, չոր ու դառնահամ, եա եա կը մղէր գինքը ժամանակին, երբ սիրով կը սպասուէր անոր սենեակին մէջ: Տեսաւ ահա որ Պիւլայի գիւային ուրուագիծը կ'անջատուէր անկողնին կաղապարէն: Ինք անխօս, թեթեւ յուղում մը միայն որ յաջողած էր լուռ ու հանդարտ մնալ:

« Վիքթօ՛ր », շշնչեց Պիւլա: Հէմինկուէյ կոխակը սենեակին դարձուց, կեցաւ դրանառջեւ եւ փականքկըձեռքէն չձգեց: Գրեթէ երիտասարդ Մէյփլին մեծութիւնը ունէր արդէն:

« Վիքթօ՛ր », հծծեց Պիւլա, « ինչո՞ւ հոդ կը կենաս »:

Ձեռքը փականքին վրայ հանգչեցնելու համար կատարած թեթեւ ճիգը անոր մարմինին տուաւ արտասովոր պրկում մը: Դէմքը թրջեցաւ քրտինքէն: Վերջ ի վերջոյ փականքը շարժեցաւ մատներուն տակ: Պիւլա սկսաւ մեղմով երկարիլ: Հէմինկուէյ անվարան, դուռը կէս մը քաշեց եւ ըսաւ մութին մէջ.

« Է՛, ի՞նչ գործ ունիք հոս »:

Տկար լուսնկան Մէյփլի աչքերը դուրս հանեց նրբանցքին խաւարէն: Կատաղաբար յառեցան Հէմինկուէյի, անմարմին դարձան սարսափի մը պէս: Հէմինկուէյ դուռը գոցեց: Պիտի իյնար ամբողջ մարմինովը, եթէ կրցած չըլլար դրան կրթնիլ: Աչքերը գոցեց, եւ կը մաքառէր օդի համար, շարժելու անկարող: Սենեակին լռութիւնը կարծես կը տրոփէր Պիւլայի ներկայութենէն: Գիտակցեցաւ թէ կը վախնար անորմէ: Եւ ասիկա անգօր ըրաւ զինքը բոլորովին: Յետոյ լալու որ լոյսի կոճակ մը կը դառնար:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 24 ՅՈՒՆԻՍ 1933
24 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԺԸՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2222 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԱՅՍ ԴՐՕՇԱՄԱՐՏԸ

Երէկ արձանագրեցինք խուժանային ելոյթ մը՝ հայկական դրօշին դէմ, Ֆիլիպէի մէջ:

Սոֆիան ալ փորձանքի հանդիպած էր այդ առթիւ: Նորէն արգելք՝ ոստիկանութեան միջոցաւ, յետոյ լուսաբանութիւն եւ արտօնութիւն: Եւ կիրք ու վարկաբեկում:

Նոյն պատմութիւնը՝ Ամերիկայի մէջ,— յիշելու համար ամէնէն կարեւորը եւ վերջինը:

Ոչ նոյն խուժանավարութեամբ, բայց նոյնքան տմարդի հոգեբանութեամբ:

Ամերիկայի մեր աշխատակիցը կը գրէր անցեալ շաբթու.

— «Ամերիկահայ Երեսփ. Ժողովը վճռած էր համազգային հանգամանք տալ ապրիլեան սգատօնին: Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն ալ յատուկ կոչ ուղղած էր իր կոմիտէներուն աջակցելու անոնց:

«... Ցաւալիօր եղանք: Ռամկավարները խուսափեցան պատճառաբանելով եռագոյնի ներկայութիւնը (ինչպէս Փրովիտէնսի մէջ), եւ ուրիշ տեղեր անոնք դուրս մնացին: Ունեցանք պեկոծումի քանի մը շաբաթներ: Ուրիշ վայրերու մէջ սգատօնը կատարեցին եկեղեցիներու մէջ, եռագոյնը չպարզելու դիտումով»: (Յառաջ, 14 յունիս):

Մնացեալը կ՚իմանանք «Հայրենիք»էն:

Հայերն ալ հրաւիրուած էին մասնակցելու միջազգային կաբոր Թափօրի մը, Շիքակոյի մէջ: Բայց, գրկուեր են, «միայն այն պատճառով որ ռամկավար, հնչակեան կամ Հօկճի պարոններ ընդդիմացեր են ազգային դրօշակ պարզուելուն»:

Մեր պաշտօնակիցը կ՚աւելցնէ թէ «նոյն վտանգը կը սպառնայ նաեւ Պոսթընի հայ գաղութին, միջազգային ուրիշ թափօրի մը առթիւ»:

Առ հասարակ պարագային, մեր պաշտօնակիցը այս առթիւ գրի առած էր հետեւեալ տողերը, որ կը խտացնեն եղած նախատինքին խորութիւնը:

— «Մենք վստահ ենք որ եթէ հայ հասարակութիւնը ամէն տեղ լաւ դաս մը տայ հայկական եռագոյնի թշնամիներուն, այն ատեն անոնք պիտի չյանդգնին այլ եւս որ եւ է առիթով արգելք հանդիսանալու մեր ազգային դրօշակի պարզման: Կասկած չկայ, որ հասարակութեան մէկ կարեւոր մասին կրաւորական վերաբերումն է որ քաջալերած է և կը քաջալերէ զանոնք: Ուստի, հասարակութեան գործօն, վճռական միջամտութիւնը կարող է դիւրութեամբ վերջ դնել եղած անհամ վէճերուն եւ միանգամ ընդ միշտ հարկադրել բոլորին պատշաճ կերպով յարգելու հայկական եռագոյնը»: («Հայրենիք», 8 յունիս):

Տարիներ բոլորեցան այս դրօշամարտին վրայ: Բայց, ոչինչ փոխուեցաւ կացութենէն:

Հակառակ այն իրողութեան որ, հալածական ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը գուրգուրանքով փարած է այդ անմեղ եւ տարագիր խորհրդանշանին, դաս մը մարդիկ ուխտած են բանիւ եւ գործով պայքար մղել անոր դէմ:

Ինչո՞ւ: Հայ ժողովուրդի ո՞ր դերագոյն շահուն համար:

Պատասխան չունինք, բացի աժան – կարապետ բանդիտութենէ եւ իմաստակութենէ:

Գլխաւոր առարկութիւն այն է թէ՝ Երեւանցիները կը բարկանան:

Տրամաբանօրէն, կարելի էր առաջարկել որ եռագոյնը ծալենք եւ կարմիր դրօշ պարզենք: Քանի որ կարմիր է Երեւանը:

— Ի՞նչ կ՚ըսէք, բարեկամ, խենդեցա՞ք: Այսպէս ընելով, կասկածելի պիտի դառնանք բոլոր երկիրներուն մէջ:

— Ուրեմն ուրիշ դրօշակ մը հանենք...

— Ի՛նչ լաւ կ՚ըլլար... Ամէն պարագայի մէջ, մէկդի նետենք սա եռագոյնը, որպէսզի ցոյց կատարած չըլլանք Հայաստանի կառավարութեան դէմ:

Այս իմաստով խօսքեր շատ լսած ենք պատասխանատու հակառակորդներէ:

Կը նշանակէ թէ՝ եռագոյնը այնքան ահռելի չարիք մըն է որ, կրնայ նոյն իսկ խզել գաղութներու եւ Երեւանի յարաբերութիւնները:

Հետեւաբար, պէտք է չարունակել խաչակրութիւնը: Ամէն տեղ եւ ամէն ժամ: Կռիւ յարուցանելու գնով:

Պէտք է չարունակել մանաւանդ անոր համար որ, հայկական դրօշին պաշտպաններուն գլուխը կը գտնուի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Աւելին: — Դաշնակցակա՛ն է եռագոյնը, ինչպէս Մայիս 28ը:

Հակաճառեցէք ինչքան կ՚ուզէք: Բացատրեցէք թէ Դաշնակցութիւնը ունի իր սեփական դրօշը, թէ եռագոյնը Հ. Հ. առաջին խորհրդանշանն է՝ թելադրուած Ալիշանի պրպտումներէն:

Անօգո՛ւտ է: Որովհետեւ մարդիկ ականջ կուտան ոչ թէ պատմութեան, տրամաբանութեան, ազգային արժանապատուութեան եւ օրուան պահանջներուն, այլ քինախնդիր ատելութեան եւ խուժանավարութեան:

Անոնք նոյն իսկ «միացեալ ճակատ»ին ձախողումը կը վերագրեն հայկական դրօշին, «Մեր Հայրենիք»ին և Մայիս28ին: Մինչև իսկ ապրիլեան սգահանդէսին, քանի որ ... եռագոյն պարզելու – չպարզելու խնդիր կը ծագի միշտ:

Ե՞րբ: «Հայրենիք»ը կ՚առաջարկէ ձեւ մը,— «Պէտք է որ հայ հասարակութիւնը իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ տարակոյս չվերցնող եղանակով մը պարտադրէ իր կամքը»:

Այս չի նշանակեր, անշուշտ, կռիւ յարուցանել:

Անոր իմաստն է՝ թօթափել կրաւորական, պիղատոսեան չարժուձեւերը, եւ խմբովին, տիրաբար ապացուցանել թէ՝ կարելի չէ անվերջ խաղալ ամբողջ ժողովուրդի մը սրբութիւններուն եւ համբերութեան հետ:

Մանաւանդ այսքան տարրական բանի մը համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԵՐԺԵՑ ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ԱՄՐԱՑՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

ՅՈՌԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ամբողջ մէկ շաբաթ ակնդէտ սպասելէ յետոյ, խորհրդաժողովը ստացաւ Մ. Նահանգներու պատասխանը՝ գլխաւոր դրամներու ամրացման մասին:

Պատասխանը ժխտական է, եւ խոր դժգոհութիւն պատճառեց: Փարիզեան թերթերու թղթակիցները արդէն սկսած են գուժել խորհրդաժողովին ձախողումը կամ յետաձգումը, իբրեւ հետեւանք Ամերիկայի բռնած դիրքին:

Ի՞նչ կ՚ըսէ ամերիկեան պատուիրակութեան պատասխանը, որ մամուլին յանձնուեցաւ հինգշաբթի իրիկուան դէմ.—

«Զափազանցեալ կարեւորութիւն մը տրուեցաւ դրամներու առժամեայ ամրացման ծրագրին քննութեան: Իրողութիւնը այն է որ մեր պատուիրակութիւնը երբեք գործ չունեցաւ այդ ծրագրին հետ: Ան քննուեցաւ Մ. Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի գանձային նախարարութեանց եւ կեդրոնական դրամատուներուն ներկայացուցիչներուն կողմէ: Այս առթիւ Մ. Նահանգներու ելմտական նախարարութեան կողմէ յատկապէս Լոնտոն ղրկուած էր Տոքթ. Սփրակ: Ամերիկեան կառավարութիւնը կը կարծէ թէ բոլորովին անպատեհ է գործադրել ո՛ր եւ է միջոց՝ առժամապէս կայուն վիճակի մը վերածելու համար դրամները: Անպատեհ՝ անոր համար որ, ամերիկեան կառավարութիւնը կը կարծէ թէ այն ջանքերը զորս կը կատարէ գիները բարձրացնելու համար, իր ամէնէն կարեւոր աջակցութիւնը կը կազմեն եւ ամէն ինչ որ կրնայ խանգարել այդ ջանքերը եւ յանկարծ իջեցնել գիները՝ աւելի մեծ վնաս պիտի պատճառէ խորհրդաժողովին քան անմիջական համաձայնութեան մը չգոյութիւնը՝ դրամներու ամրացման մասին:

Ինչ կը վերաբերի վերջնական նպատակին, ամերիկեան պատուիրակութիւնը արդէն ներկայացուցած է բանաձեւ մը որ կը ձգտի վերջնապէս կայուն վիճակի մը վերածել ամբողջ աշխարհի անկայուն դրամները եւ ինքն ալ սկսած է ուսումնասիրել այն միջոցները որոնց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ հաստատել դրամական եւ մաքսային ներդաշնակ քաղաքականութիւն մը, բոլոր ազգերու գործակցութեամբ, զարկ տալու համար տնտեսական գործունէութեան եւ բարձրացնելու համար գիները»:

Ինչպէս բոլոր, այս յայտարարութիւնը շատ դէշ տպաւորութիւն գործեց, որովհետեւ բոլորովին ուրիշ բան կը սպասուէր Ամերիկայէն, խորհրդաժողովին յաջողութեան համար: Կը նշանակէ թէ՝ Ամերիկան ամէն բանէ առաջ իր սեփական շահերը կը մտածէ եւ չուզեր կայուն վիճակի մը վերածել տոլարը, որպէսզի կարենայ մրցիլ միջազգային հրապարակի վրայ:

Խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ տակաւին յոյս կայ թէ նախագահ Ռուզվելթի լիազօրը, որ Լոնտոն կը հասնի յառաջիկայ շաբթու, պիտի կրնայ նոր լոյս մը սփռել իր բերած հրահանգներով:

Բայց յոռետեսներն ալ շատ են: Պատուիրակներ կան որ այլեւս անիմաստ կը համարեն խորհրդաժողովը: Միւս կողմէ, կարծողներ կան որ եթէ խորհրդաժողովը ձախողի, վերջնապէս չպիտի փակուի, այլ պիտի յետաձգուի հոկտեմբերին:

ԱՄԷՆ ՄԷԿԸ ԻՐ ԾՐԱԳԻՐԸ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ՔՇԷ

Ամերիկեան պատուիրակութիւնը այս յայտարարութեան հետ միաժամանակ, պաշտօնապէս խորհրդաժողովին ներկայացուց ծրագիր մը՝ մաքսային սեղմումներու վերացման դէմ, համաձայն Ուաշինկթընէն ստացած հրահանգներուն, ինչպէս կը չեշտէ: Արդէն հրատարակած ենք ծրագրին հիմնական կէտերը, որոնց համաձայն.

1. Բոլոր ազգերու հասարակաց շահուն հակառակ է վարել ծայրայեղ ազգայնականութեամբ վարակուած տնտեսական քաղաքականութիւն մը, յաւելուածական պատնէշներ եւ խտրութիւններ հաստատել վաճառականութեան դէմ:

2. Պէտք է կարելի եղածին չափ շուտով ջնջել ներածման արգելքները, բաժնեցուցակները եւ միւս կամայական սեղմումները:

3. Պէտք է կարելի եղածին չափ շուտով կրճատել մաքսային պատուարները, փոխադարձ համաձայնութիւններով, երկ – երկու կամ բազմակողմանի, որպէսզի միջազգային վաճառականութիւնը կարենայ վերստանալ իր բնական եւ ազատ ընթացքը:

Այս բանաձեւը այնքան ալ տաք ընդունելութիւն չգտաւ, քանի որ բացորոշ է Ամերիկայի բռնած ընթացքը:

Ֆրանսական թերթերը սկսած են ոչ միայն պաղիլ խորհրդաժողովէն, այլ եւ ծաղրել կամ ձաղկել զայն, իբրեւ աւելորդ ժամանց:

Ծանր կացութիւն Պուլկարիոյ մէջ

ՕՐԻՆԱԳԻԾ ՄԸ՝ ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ տեսակ մը ջղագրգռութիւն կը տիրէ քաղաքական շրջանակներու եւ հանրային կարծիքին մէջ: Կացութիւնը ծանր է թէ արտաքին եւ թէ ներքին պատճառներով: Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին պուլկարական պատուիրակը իր յոյսը դրած է արմտքի գիներուն բարձրացման վրայ, բարելաւելու համար երկրին տնտեսական վիճակը: Գալով բուն ներքին կացութեան, մակեդոնական ահաբեկումներու անընդհատ աճումը խոր մտահոգութիւն կը պատճառէ: Սոֆիայի ոստիկանութեան վերատեսուչը հրաժարեցաւ, իսկ խորհրդարանի սեղանին վրայ դրուած են երեք հարցապնդումներ, մակեդոնական եղբայրասպանութեանց մասին: Այդ հարցապնդումները կանխելու համար, ներքին նախարարը երեսփ. ժողովին ներկայացուցած է օրինագիծ մը՝ քաղաքական սպանութեանց մասին: Օրինագիծը կ՚առաջարկէ աւելի ծանրացնել նախատեսուած պատիժները, զանոնք գործադրելով թէ սպանութեանց դրդիչներուն եւ թէ կատարողներուն: Այսուհետեւ, այն մարդիկը որ սպանութիւններ կը կատարեն քաղաքական կազմակերպութեանց հրամանով եւ անոնք որ այդ հրամանը կուտան, մահուան պիտի դատապարտուին: Ցետոյ, ձեւակերպութիւնները աւելի արագ պիտի կատարուին եւ քաղաքական սպանութեանց հեղինակներուն դէմ բացուած դատերը եօթը օրուան մէջ դատարան պիտի յանձնուին:

Այս ծանրակշիռ հարցին հետ, ջղագրգռութիւն կը պատճառէ նաեւ նոր ելմտացոյցը, որուն մէջ կատարուած կրճատումները խոր դժգոհութիւն պատճառած են դաս մը առեւտրականներու եւ պաշտօնեաներու:

⁂ Նոր սպանութիւն մը կատարուեցաւ չորեքշաբթի օր, Սոֆիայի մէկ սրճարանին մէջ: Խոլրնէցի առեւտրական մը, Իվան Վուլչեւ, որ հեռաւոր կապ անգամ չունի մակեդոնական կուիներուն հետ, տեղն ու տեղը սպաննուեցաւ անծանօթի մը կողմէ: Մարդասպանը փորձեց փախչիլ, բայց քիչ յետոյ ձերբակալուելով, յայտարարեց թէ հրաման ստացած էր սպաննելու հակառակորդ Մակեդոնացի մը, սակայն, մատնանշողը սխալած եւ անոր նմանող մէկը ցոյց տուած է...

Արտակարգ պատիւներ Իրաքի թագաւորին

Լոնտոնի քաղաքապետութիւնը փառաւոր հացկերոյթ մը սարքեց՝ ի պատիւ Իրաքի Թագաւորին: Անգլիոյ արքայական անձնապահ գունդէն ջոկատ մը Թագաւորը առաջնորդեց քաղաքապետարան, ուր հրաւիրուած էր Լոնտոնի ազնուապետական դասը:

Հացկերոյթի ընթացքին, լորտ Քաղաքապետը բաժակ առաջարկեց Իրաքի Թագաւորին կենացը, եւ չեշտեց.

— «Բարի գալուստ մաղթելով Ն. Վեհափառութիւն Իրաքի Թագաւորին, կ՚ողջունենք վեհապետը երկրի մը որ դաշնակիցն է մեր երկրին: Մեր երկու երկիրներուն սերտ ընկերակցութիւնը կը յենու ոչ միայն դաշնագրի մը հանդիսաւոր տրամադրութեանց, այլեւ ամուր բարեկամութեան մը վրայ որ կը բխի փոխադարձ յարգանքէ եւ շահերու համերաշխութենէ որոնք հաստատուեցան պատերազմի ընթացքին եւ պահպանուեցան ու զօրացան խաղաղութեան միջոցին: Ն. Վեհափառութիւնը վեհապետն է ամենանոր պետութեան, բայց ամենահին երկրի մը: Տասներկու տարուան կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ, Ն. Վեհափառութեան իմաստուն առաջնորդութեան տակ, նոր պետութիւն մը եւ նոր ազգ մը գոյութիւն առաւ, ազգ մը ինքնավստահ, բարգաւաճ եւ յառաջդէմ: Այդ գործքով, Ն. Վեհափառութիւնը ուրիշ փառաւոր էջով մը ճոխացուց պատմութիւնը երկրի մը որ քաղաքակրթութեան աղբիւրը եղած է աշխարհի կէսին համար եւ մենք վստահ ենք թէ անոր առաջնորդութեան տակ Իրաքը, բախտաւոր՝ բնական հարստութիւններով եւ իր ժողովուրդներուն թանկագին յատկութիւններով, պիտի վերագտնէ եւ նոյն իսկ գերազանցէ իր անցեալ փառքերը»:

Ֆէյսալ Թագաւորը պատասխանելով, շնորհակալութիւն յայտնեց եւ մասնաւորապէս փառաբանեց անգլեւիրաքեան բարեկամութիւնը եւ Անգլիոյ ընծայած աջակցութիւնը.

— «Իմ երկիրս շատ օգնութիւններ ստացաւ Մեծն Բրիտանիայէն եւ վստահ է անոր ապագայ աջակցութեան վրայ: Մենք կարօտ ենք ձեր աջակցութեան, զարգացնելու համար մեր երկրին ընդարձակ թաքուն հարստութիւնները: Լոնտոն քաղաքը, ծննդավայրը այնքան առեւտրական ձեռնարկներու, լիովին ըմբռնած է հեռաւոր երկիրներու ընծայած պատեհութիւնները: Աշխարհի ազգերը այժմ ժողովի նստած են Լոնտոնի մէջ, դարման փնտռելու համար իրենց տնտեսական ցաւերուն եւ ես վստահ եմ թէ պիտի յաջողին: Վստահ եմ, նաեւ, թէ գործակցութեամբ այս ոստանին, Իրաքը պիտի կրնայ իր կարգին նպաստել առեւտրական բարգաւաճման վերահաստատման»:

Ընկերվարականներն ալ չպիտի կրնան գործել ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՈՉ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ, ՈՉ ԺՈՂՈՎ, ՈՉ ԹԵՐԹ

Ամէն ինչ իր թաթին տակ առնելու առաջադրութեամբ, Հիթլէր ահա կը խափանէ նաեւ ընկերվարական կուսակցութեան գործունէութիւնը:

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ՝ Րայխստակին, դաշնակից երկիրներու ազգ. ժողովներուն եւ քաղաքապետական Խորհուրդներու ընկերվարական անդամները այլեւս չպիտի կրնան կատարել իրենց պաշտօնը: Ջնջուած են նաեւ իրենց թոշակները: Արգիլուած է ընկերվարական ո՛ր եւ է լրագիր կամ պարբերական: Կառավարութիւնը պիտի գրաւէ կուսակցութեան այն գոյքերը որ գրաւուած չէին սէնտիքաներու լուծման ատեն:

Վերջապէս, ո եւ է պաշտօնատար, պաշտօնեայ կամ բանուոր որ ռոճիկ կամ կենսաթոշակ կը ստանայ պետութենէն կամ համայնքներէն, չպիտի կրնայ անդամ ըլլալ ընկերվարական կուսակցութեան:

Այս որոշումը հիմնաւորելու համար, կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ վերջին օրերու դէպքերը հաստատած են որ Գերմանիոյ ընկերվարութիւնը դաւաճանական արարքներ գործած է: Յայտարարութիւնը կ՚ըսէ.

— «Դաւաճանական այդ պայքարը մասնաւոր ուժգնութեամբ կը մղուի կուսակցութեան այն վարիչներուն կողմէ որ Փրակա կը գտնուին: Պերլին մնացած վարիչները կուսակցութենէն չեն վտարած հայրենիքին դաւաճանող ընկերները: Ընդհակառակն, ուժ տուած են անոնց, ինչպէս կը հաստատուի Համպուրկի մէջ գումարուած գաղտնի ժողովի մը թուղթերէն: Հետեւաբար, պէտք է ընկերվարական կուսակցութիւնը համարել դաւաճանութեան նուիրուած կուսակցութիւն մը: Ներքին նախարարը վճռած է վերջ դնել կուսակցութեան այդ գործունէութեան»:

⁂ Պերլինի մէջ, խուզարկութեան մը միջոցին, ընկերվարական Շմանս արքեպիսկոպոսը քաշելով սպաննեց երեք նացիներ եւ վիրաւորեց չորրորդ մը, որուն վիճակը յուսահատական է: Շմանսի հայրն ալ, որ սէնտիքայի մը քարտուղարն է, անձնասպան եղաւ:

Խուզարկութիւն կատարուեցաւ նաեւ ընկերվարական երեսփոխան Տիկին Նէմիցի տունը եւ բազմաթիւ թուղթեր բռնուեցան: Տիկին Նէմից 60 տարեկան է եւ ընկերվարական երեսփոխան՝ քսան տարիէ ի վեր:

ԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Տէր Էլ Ահմար գիւղացիներէն 50 հոգի, կին ու երախայ միասին, Պէքքէ գացած եւ Մարոնիներու պատրիարքին ներկայացուցած են իրենց վիճակը, յայտնելով թէ ամիսներէ ի վեր խոտերով կը սնանին եւ վերջին ծայր թշուառ են:

Պատրիարքը լսելէ վերջ անոնց աղերսը իր եպիսկոպոսներէն մէկը անմիջապէս ղրկած է Պէյրութ, Հանրապետութեան Նախագահին տեղեկացնելու համար անոնց վիճակը:

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ օր չանցնիր որ չարձանագրուի արիւնալի ընդհարում մը, մաքսանենգներու եւ ժանտարմներու միջեւ:

Անցեալ շաբթու կատաղի ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Օսմանիէ կայարանին մօտ: Երկու Թուրքեր, յիսնապետ Հասան եւ ժանտարմ Մուսթաֆա սպաննուեցան, իսկ մաքսանենգները յաջողեցան անվնաս փախչիլ:

Նոյն օրը տեղի ունեցաւ ուրիշ եւ աւելի կատաղի ընդհարում մը, որ փոքր ճակատամարտի մը կերպարանքը ունէր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄՍԽՈՒՄ ԵՒ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

Երկու տեսակէտները դէմ դիմաց

—Մսխում բառը ոչ մէկ պարագայի չենք ընդունիր, կ'ըսեն ձախակողմեանները: Արդար վարձատրութիւնը, երկրին պարդութեան եւ յառաջդիմութեան համար կատարուած ծախքերը, աշխատաւորներու ընկերային վիճակին բարւոքման համար քուէարկուած վարկերը ո՛չ շռայլութիւն կարելի է համարել եւ ոչ ալ մսխում:

—Որքան ատեն որ հաստատութեան մը կամ պետութեան մը նիւթական միջոցները կը թոյլատրեն առատօրէն վարձատրել իրենց ծառայողները եւ անոնց ներկայ ու ապագայ հանգստաւէտութեան մասին խորհիլ, ճիշդ է ձեր դիտողութիւնը, կը պատասխանեն կեդրոնն ու աջակողմը, բայց երբ անոնց կը պակսին պէտք եղած միջոցները եւ այդ ձեր ըսած արդար վարձատրութիւնը կարենալ ապահովելու համար պէտք կ'ըլլայ փոխառութիւնը հասոյթի միջոց նկատել, վտանգի տակ դնելով ոչ միայն այդ հաստատութեան կամ պետութեան վարկը, այլ անոնց գոյութիւնն իսկ, այդ պարագային մսխում կամ շռայլութիւն բառով միայն կարելի է որակել կատարուած անհաշիւ ծախքերը՝ նոյն իսկ եթէ արդարագոյն նպատակին յատկացուին անոնք: Երբոր հաստատութեան մը կամ պետութեան մը ելքն ու մուտքը իրար չեն կրնար հաւասարակշռել եւ հնարաւորութիւն չի կայ մուտքը աւելցնելու, առողջ տնտեսական քաղաքականութիւնը փրկութեան մէկ ճամբայ միայն ցոյց կուտայ,— խնայողութեան ճամբան:

— Մենք խնայողութեան խօսքն անգամ չենք ուզեր լսել, կ'ըսեն ձախ արմատականները եւ ընկերվարականները, որովհետեւ խնայողութիւնը կը ծառայէ միայն թշուառութիւնը եւ գործազուրկներու թիւը աւելցնելու: Գործերու եւ պաշտօնեաներու թիւին կրճատումը մէկ կողմէն գործազուրկներու թիւը կ'աւելցնէ եւ միւս կողմէն կը վնասէ երկրին յառաջդիմութեան՝ առանց հաշուելու աշխատանքի այն յաւելեալ բեռը որ այդպիսով կը դնենք մնացեալ պաշտօնէութեան վրայ: Իսկ ռոճիկներու կրճատումը ուրիշ բանի չի ծառայեր բայց եթէ աւելցնելու համատարած թշուառութիւնը եւ ծանրացնելու տնտեսական տագնապը: Ներկայ վիճակին լուծումը պէտք է փնտռել ուրեմն ոչ թէ խնայողութիւններու ճամբով, այլ ջանալով աւելցնել պետութեան հասոյթի աղբիւրները:

— Ուղղակի թէ անուղղակի նորանոր տուրքերու տակ ճմլելով բնականաբար խեղճ հարկատուները, մինչեւ որ ըմբոստութեան մղէք զանոնք: Գործարանատէրը եւ առեւտրականը այդ նոր տուրքերուն տակէն ելլելու համար մէկ միջոց միայն ունին, այն է աւելցնել իրենց պատրաստած կամ ծախած ապրանքին գինը եւ այդպիսով իսկական տուժողը դարձեալ ու մանաւանդ կը մնայ այն դասակարգը որուն շահերուն անունով կը խօսինք: Գալով պետական պաշտօնէութեան եւ աշխատաւորներուն, ճիշդ է, անոնց ռոճիկին վրայ կրճատում չպիտի ըլլայ, բայց ապրուստի գինը բարձրանալով՝ անոնք պիտի պատրաստուին նոյնքան գումար մը — առնուազն — աւելի ծախսել:

— Մենք պիտի ծանրանանք միայն այն ապրանքներուն եւ նիւթերուն վրայ, որոնք հարուստին միայն մատչելի են:

— Շատոնց լսած ենք այդ եղանակը: Այո՛, օրինակի համար ամենածանր տուրքերու տակ պիտի ճնշէք ինքնաշարժի գործարանատէրերը: Երկու բան կրնայ պատահիլ այդ պարագային: Կամ այն է գործարանատէրը իր ծախած ինքնաշարժերուն գինը պիտի բարձրացնէ, որով աւելի պակաս թիւով պիտի ծախուին անոնք եւ հետեւաբար ինքն ալ պիտի պարտաւորուի իր գործաւորներուն եւ պաշտօնեաներուն մէկ մասը ազատ արձակել (որով գործազուրկներու յաւելում), եւ կամ այն է իր մեքենաներուն գինը չբարձրացնելու համար պիտի պարտաւորուի կտրել աւուրչէքները, ինչ որ դեռ վերջերս պատահեցաւ տան մը մէջ:

— Եթէ պէտք ըլլայ, մենք Դրամագլուխը պիտի զարնենք, ուր որ ալ գտնենք զայն:

— Եւ այդ դրամագլուխը երբե՛ք չպիտի գտնէք, որովհետեւ դեռ այդպիսի որոշում մը չտրուած ան փախուստի ճամբան ձեռք պիտի առնէ եւ պիտի փոխադրուի, Ֆրանսական դրամատան նկուղներուն մէջ քնացող ոսկիի ձոյլերուն մէկ կարեւոր մասին հետ՝ դէպի աւելի ապահով եւ ազատ երկիրներ:

— Մօտիկ ըրէք, մօտիկ ըրէք, եւ եթէ պուտ մը խիղճ մնացած է տակաւին ձեր մէջ, մի՛ արդարացնէք տեսնենք մեր «մսխում»ները: Ձեզ յայտնի է որ ածխահանքերուն մէջ աշխատելու դատապարտուած էակներ կան աշխարհի վրայ, մեզ ու ձեզ նման միս ու ոսկոր չինուած թշուառ արարածներ՝ որոնք զրկուած են լոյսն ու արեւը վայելելու բնական եւ արդար իրաւունքէն եւ օրն ի բուն կ'աշխատին, հողին ընդերքներուն մէջ թաղուած, խոնաւ ու մութ նկուղներու մէջ՝ լոյս ու ջերմութիւն հայթայթելու համար իրենց նմաններուն: Եւ ի՛նչ դարհուրելի աշխատանք, օդէ ու լոյսէ զրկուած այդ նեղլիկ փապուղիներուն մէջ, ածուխի փոշիով, արտաշնչուած ծանր օդով, ածուխէն արտադրուած մնասակար կազերով ապականուած հեղձուցիչ մթնոլորտի մը մէջ օրն ի բուն բահ ու բրիչ գործածել՝ բնութեան ծոցէն դուրս կորզելու համար սեւ քարածուխը: Վերէն կաթկթող ջուրի կաթիլներու տակ տամուկ, կէս մէջքէն վեր գրեթէ մերկ՝ այդ դժոխային հնոցին մէջ աշխատանքը, շատ անգամ կռացած, երբեմն ծունկի վրայ, երբեմն նոյն իսկ գրեթէ պառկած վիճակի մէջ՝ շատ աւելի տաժանելի է քան բոլոր դարերու հնարած տարապարհակ աշխատանքը թիարաններու մէջ:

Ու դեռ չենք խօսիր այն ամենօրեայ վտանգներուն վրայ—պայթում, փլուզում, ջուրերու յորդում — որոնք դամոկլեան սուրի նման կախուած են այդ դժբախտ աշխատաւորներուն գլխուն եւ որոնք կուգան պարբերաբար սեւ սուգը մտցնել ամբողջ շրջաններ: Ու դեռ չենք խօսիր այն հազարաւորներուն վրայ որոնք ամէն տարի զոհ կ'երթան թոքախտին եւ նման ուրիշ հիւանդութիւններու՝ ուղղակի հետեւանք օդի, լոյսի, արեւգական պակասին եւ իրենց վրայ դրուած աշխատանքի անհնարին բեռան: Եւ այս բոլորը չոր ապրուստի մը համար միայն:

Այս պայմաններուն մէջ շատ քիչերն է բնականաբար որ ծերութեան կը հասնին եւ մենք արդար գտանք ու տարիներ առաջ քուէարկել տուինք օրէնք մը, որով 30 տարուան աշխատութենէ յետոյ հանքագործ մը իրաւունք կ'ունենայ տարեկան 5000 Ֆր.ի կենսաթոշակ ստանալու: Եւ այդ կենսաթոշակը կ'ապահովուի մասամբ հանքագործին կողմէ իր ռոճիկին առ հարիւր վճարած սակովը, մասամբ գործատիրոջ վճարած սակովը եւ մասամբ միայն պետական նպաստով:

Արդ, հակառակ տիրող տնտեսական ծանր տագնապին՝ մենք առաջարկեցինք որ տարեկան հազար Ֆրանք աւելցուի այդ կենսաթոշակին վրայ, որպէս զի այդ դժբախտները կարենան քիչ մը կարագ քսել իրենց չոր հացին վրայ: Ձեր անխիղճ ընդդիմութեան շնորհիւ այդ հազար ֆրանքը կիսուեցաւ թէեւ, բայց կրնա՞ք հիմա, դէմ դիմաց, աչք աչքի մէջ, հեռու ընտրական ամէն շրջանակէ եւ ազդեցութենէ, պնդել տակաւին որ մենք «մսխում» կատարեցինք, քուէարկել տալով տարեկան 500 Ֆր.ի յաւելում մը 30 տարի կենդանի թաղուած այդ սեւ հանքերու աշխատաւորին համար:

— Այդ ձեւին տակ դրուած, այդ նեղ սահմաններուն վերածուած եւ մանաւանդ զուտ զգացումի եւ մարդասիրութեան գետնին վրայ՝ ի հարկէ մեր գործածած բառը տեղին չէ եւ մեր որակումը կրնայ նոյն իսկ վիրաւորական նկատուիլ: Բայց այդ հարցերուն պէտք է մօտենալ բոլորովին տարբեր անկիւնէ: Հանքագործներու կենսաթոշակին այդ յաւելումովը տարեկան 40 միլիոն Ֆրանքի բեռ մը եւս կ'աւելնայ պետութեան նիւթագոյնին վրայ: Բայց դժբախտաբար հանքագործները առանձին չեն իրենց տեսակին մէջ եւ միլիոնաւոր ուրիշ աշխատաւորներ կան, որոնց վիճակն ալ հեռու է գոհացուցիչ ըլլալէ: Մէկը միւսին ճամբան է որ կը բանայ եւ միլիոնները միլիոններուն վրայ բարդուելով — մէկը միւսէն աւելի բարի, ազնուական եւ արդար նպատակներու համար — կը կազմեն ի վերջոյ այն միլիառներու բացը որուն առջեւ անճրկած մնացեր ենք եւ որ պետութիւնը չիտակ դէպի սնանկութիւն կ'առաջնորդէ:

Այս ճամբով ձեր կարծեցեալ բարիքը, չարիքի դուռն է որ կը բանայ, ոչ միայն ընդհանրութեան համար, այլ մանաւանդ այն մասնաւոր դասակարգին համար որուն շահերու պաշտպանութիւնը ստանձնած էք: Ցիշեցէք 1926ի դասը, երբ Ֆրանքը թաւալգլոր իյնալով հազիւ զայն կրցանք կայունացնել 20 սանթիմի վրայ եւ հազարաւոր ու հազարաւոր փոքր հասոյթներ, ամբողջ կեանքի մը աշխատութեան գնով համեստ կենսաթոշակ մը ապահոված քաղաքացիներ, մէկ օրէն միւսը իրենց ապրուստի միջոցներուն հալիլը տեսան իրենց ձեռքերուն մէջ եւ մատնուեցան յետին թշուառութեան:

Նոյնը կրնայ պատահիլ եւ այսօր: Երբ պետութիւնը իր ելեւմուտքին բացը գոցելու համար ոչ ներսը եւ ոչ ալ դուրսը կարենայ վարկ գտնել՝ պարտաւորուած պիտի դիմէ Ֆրանսայի Դրամատան՝ որ փոխարէն շարժման մէջ պիտի դնէ թղթադրամ տպող մեքենաները: Արդի՞ւնքը, Ֆրանքին անկումը կրկին, թերեւս 10 սանթիմի, թերեւս 5 սանթիմի նոյն իսկ: Ու այն ատեն ձեր թշուառ հանքագործին կենսաթոշակը, ուրիշ շատերուն հետ, փոխանակ յաւելում մը կրած ըլլալու՝ պիտի կիսուի, պիտի քառորդուի՝ հակառակ իր ճոխացած երեւոյթին, քանի որ պիտի պակսի անոր գնման կարողութիւնը, Ֆրանքին անկումին չափով ու նոյն համեմատութեամբ:

Այս է ահա այն բարիքը որ դուք կը պատրաստէք ձեր պաշտպանեալներուն համար: Թշուառութիւնը մեղմելու տեղ ուրիշ բան չէք ըներ, բայց եթէ զայն խորացնել ու տարածել՝ կեանքը անկարելի դարձնելով:

×

... Հօս, հեռուէն ձայներ կը միջամտեն ու կը պոռան.

— Աւելի՛ լաւ, աւելի՛ լաւ: Ջուրը վճիտ դառնալու համար նախ պէտք է որ պղտորի: Մենք պիտի պղտորենք ձեր ամբարած ճահճային ջուրերու շտեմարանները, որպէս զի մաքրենք եւ ըմպելի դարձնենք զանոնք այն աշխատաւոր ծարաւի զանգուածներուն՝ որոնց դուք պուտ մը ջուրն իսկ կը զլանաք ....

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՉՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԽԱՐՊԻՆԻ ՄԷՋ

ՎՐԱՑԻ, ՌՈՒՍ ԵՒ ՄԱՆՉՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՃԱՌԵՐԸ

ԽԱՐՊԻՆ, 30 Մայիս ·— Առաջին անգամն ըլլալով ճիշդ օրին եւ մեծ հանդիսաւորութեամբ, Խարպինի հայ գաղութն ալ տօնեց Մայիսի 28ը:

Ցերեկուան ժամը 12ին յայտարարուած էր պաշտօնական ընդունելութիւն: Նշանակուած ժամէն շատ աւելի կանուխ հայութեան մեծագոյն մասը հաւաքուած էր Ազգ. Տունը: Տակաւ առ տակաւ հաւաքուեցան եւ օտար ներկայացուցիչներ: Բեմի խորը, պետական դրօշի կողքին կը ծածանէր հայկական եռագոյնը: Բեմին երկու կողմերը զարդարուած էին Հ. Հ. երկու վարչապետներու՝ Ալ. Խատիսեանի եւ Համօ Օհանջանեանի մեծադիր նկարներով, վերեւը՝ եռագոյն: Այս նկարները նուիրած էր Պ. Ս. Էլօեան:

Որոշեալ ժամուն Երիտ. Միութեան երգիչ խումբի «Մեր Հայրենիք»ով բացուեցաւ հանդէսը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ապա Ազգ. Վարչութեան նախագահ՝ բժ. Մղաեսեան, հակիրճ ճառով մը շնորհաւորեց ներկաները եւ շնորհակալութիւն յայտնեց օտար հիւրերուն:

Ներկայ հիւրերէն, բժ. Ն. Ծիչկարեանի, Վրաց համայնքի նախագահը՝ տաք ճառով մը շնորհաւորելով հայութիւնը, երկու բախտակից եւ հարեւան ազգերու սերտ եղբայրակցութեան անհրաժեշտութիւնը շեշտեց: Վերջացնելով իր խօսքը ըսաւ,

— «Մեծ է յոյսս, թէ մօտ ապագային հնարաւորութիւն կ'ունենանք իրար ողջունելու մեր սեփական հայրենիքներուն մէջ»:

Ռուս տարագիրներու Գործադիր Մարմնի ներկայացուցիչ Պ. Ե. Վ. Լուխչեւ, իր ողջոյնի խօսքին մէջ ըսաւ.

— «Մեր տիրապետութեան ժամանակ մոռցած էինք թաթարական լուծին ճնշումը, մենք այժմ կը զգանք որ Հայոց հանդէպ անարդար ենք եղած: Հայութիւնը իր կենսունակութիւնը պահպանած ըլլալու գաղտնիքներուն գլխաւորը կը կայանայ այն հանգամանքին մէջ, որ ուր որ ըլլան եւ ի՛նչ վիճակ եւ թէ ալ ունենան, իրենց մշակոյթն ու լեզուն պահպանելու անկիւն մը կը ստեղծեն»:

Ռուս Փաշական կազմակերպութեան ներկայացուցիչ Պ. Ա. Ն. Պօկրովսկին իր կրակոտ ճառին մէջ շեշտեց ռուս եւ հայ տարագիրներու բախտակցութիւնը աւելցնելով.

— «Ապագայ Ազգ. Ռուսաստանի հովանաւորութեան տակ Հայաստանը իր անդորրու բարգաւաճ կեանքը պիտի ապրի»:

Մանչուրիոյ երկաթուղիի վարչութեան ներկայացուցիչ Պ. Ֆուկոյ, սրտաբուղխ արտայայտութեամբ շնորհաւորեց հայ համայնքը, ցանկալով յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճ կեանք Մանչուկօի սահմաններուն մէջ ապրող հայութեան:

Ժամը մէկին վերջացաւ պաշտօնական ընդունելութիւնը:

Իրիկուան ժամը 7ին, ըստ նախօրօք եղած յայտարարութեան, Հայերը սկսան խռնուիլ Ազգ. Տունը, անձկութեամբ սպասուած ընտանեկան տաք մթնոլորտը վայելելու: Ներկայ էր գրեթէ ամբողջ գաղութը:

Երիտ. Միութիւնը, գրական – երաժշտական փոքր ծրագրով մը անգամ մը եւս իր գոյութիւնը զգացուց:

Ցոտնկայս «Մեր Հայրենիք»էն յետոյ նախագահ բժ. Մղաեսեան կարճ ուղերձով մը բացաւ հանդէսը եւ խօսք տուաւ օրուան բանախօս Պ. Վահան Սողոմոնեանին, որ Հ. Հ. ծագման պատմութիւնը ուզեց տալ ռուսերէն, հաւանաբար բոլորին հասկնալի ըլլալու համար. բայց լեզուին հիմնովին ծանօթ չըլլալով, տաղտկացուց ներկաները: Օր. Մ. Թէյմուրազեանի մեներգները խիստ հաճելի էին: Օր. Կ. Պասկեան արտասանեց Ալ. Խատիսեանի «Է՛յ ջան Հայրենիք»ը, Պ. Ս. Ռոստոմեան երգեց «Հիմի՞ էլ լռենք...»ը, ընկերակցութեամբ Տիկ. Մնացականեանի (դաշնակ) եւ եւ Պ. Ս. Մղաեսեանի (ջութակ):

Սկսաւ կերուխումը: Կոկիկ եւ ճաշակաւոր պատրաստուած սեղաններու շուրջ 150է աւելի հանդիսականներ էին նստած, բացի երիտասարդներէն եւ փոքրերէն: Նախանձելի կարգապահութիւն կը տիրէր: Պատրաստութիւնը եւ սպասարկութիւնը օրինակելի էր, շնորհիւ ճաշարանապետ Վանօ Ցակոբեանի եւ Սեդրակ Փուչինեանի ջանքերուն:

Սեղանապետ ընտրուած էր ճարտարագէտ Լեւոն Սաֆարեան որ զուարթ կատակաբանութիւններով կը բարձրացնէր ներկաներու տրամադրութիւնը:

Սեղանակիցներէն ոմանց կարգին, բաժակաճառեր առաջարկեց նաեւ Առեւտրական Գիտութեանց պսակաւոր՝ Պ. Ցարութիւն Եագուպեանը հայ կնոջ կենացը, վեր հանելով անոր պատմական դերը եւ ազդեցութիւնը դարերու ընթացքին: «Ոչ մի ազգի պատմութեան մէջ կը հանդիպիք ազգապահպանման ճակատում թափուած այնպիսի աշխատանքի, մանաւանդ աննպաստ պայմաններէ մէջ, քան այն որ կատարել է հայ կինը: Մեր հին հարեւան շատ մը ազգեր այժմ բոլորովին ջնջուած են երկրի երեսէն: Եթէ այս անբախտ օրերուն կոտորակուած հայութիւնը զրկուած հայրենի արեւէն, ու ցրուած երկրագնդի ամէն մի կողմը, ձգտում է իւր ազգային – կրօնական նուիրականութիւնները պահպանել, դա արդիւնք է հայ կնոջ իր զաւակներուն ներշնչած ազգային ոգուն: Թող իմ խոնարհ յարգանքի աղաղակը հասնի Միջագետքի եւ Արաբիոյ մէջ դեռեւս ողջ մնացած մեր մայրերուն եւ քոյրերուն: Խոնարհում եմ գլուխս ի յիշատակ բիւրաւոր նահատակներու որոնք զոհուեցին մեծ Եղեռնին»:

Որոտընդոստ ծափերով թնդաց սրահը:

Այնուհետեւ խօսք առաւ Կանանց Միութեան նախագահուհի բժ. Աննա Եագուպեան, շեշտելով.

— «Ամուսինս ինձի կանխեց եւ ես դժգոհ չեմ. այժմ ես մի պարագայ պէտք է ձեր ուշադրութեան յանձնեմ որ մեզ ամէնքիս շատ է հետաքրքրում. դարեր շարունակ կորսնցնելով մեր անկախութիւնը, մեր մէջ ազգային գիտակցութիւնը վառ է պահել եւ իւր շուրջը հաւաքել մեր եկեղեցին. ներկայիս մենք որբացած ենք տեղիս քահանայի վախճանուելովը: Նոր քահանայ ունենալու համար նիւթական միջոցներ են հարկաւոր: Միութեանս քարտուղար Տիկ. Շուշանիկ Փօղոսեանը իր ձեռագործ բարձը նուիրում է վիճակահանութեան, գոյացած գումարը յատկացնելու համար նոր քահանայի ճանապարհածախսին: Սրանով սկիզբն ենք դնում, խոստանալով յառաջիկայ հոկտ.ին պարահանդէս մը կազմակերպել նոյն նպատակին համար»:

Առաջարկը ընդունուեցաւ կեցցէներով եւ մի քանի վայրկեանի մէջ գոյացաւ հարիւր երկու տոլար:

Ուրախութիւնը եւ պարերը տեւեցին մինչեւ լոյս եւ ժողովուրդը ցրուեցաւ շատ գոհ եւ ուրախ տրամադրութեան տակ:

⁂ Մօտերս տեղի կ'ունենայ Ազգ. Վարչութեան ընտրութիւնը:

⁂ Կանանց Միութիւնը որոշած է ամառուան արձակուրդներուն հայ մանուկներուն համար մանկապարտէզ, իսկ մեծերուն հայերէն լեզուի դասընթացքներ բանալ: Կը սիրենք յուսալ թէ հայ կնոջ վայել տոկունութեամբ պիտի յաջողին յաղթել բոլոր դժուարութեանց, իրագործելով իրենց առաջադրութիւնը:

ԿԱՍՊ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԿԱՐՄՐԵԼՈՒ ՎԱԽԸ

Կարմրելու վախը հիւանդութիւն մը չէ, այլ նշան մը, որ կը ներկայացնէ անձնական խառնուածքի վիճակ մը: Բնականոն մարդն ալ կը կարմրի առաւել կամ նուազ, համաձայն իր զգայնութեան, խառնուածքին, խոռքին: Կը բաւէ ըսել մէկու մը «Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, կարմրեցաք»: Եւ ահա կը կարմրի: Այս երեւոյթին հետ չի նըկատուիր հոգեկան անձկութիւն կամ վախ: Այս փոքրիկ տագնապէն անմիջապէս յետոյ, դէմքը կը վերստանայ իր բնական երեւոյթը եւ այն, որ «ամօթ»էն կարմրեցաւ, չի մտածեր այլ եւս այդ մասին:

Երախաները, պատանիները, նորահաս աղջիկները դիւրին կը կարմրին: Ոչինչ կայ անբնական այստեղ:

Տարիներ յետոյ, տարիք առնելով, կեանքի փորձութիւնները հետզհետէ կը կարծրացնեն հոգին: Այլեւս չի կարմրիր մարդ:

Սակայն կարմրելու վախը հիւանդագին վիճակ մըն է, որ շատ յաճախադէպ է, անձկութիւն ու տաժանք կը պատճառէ: Մեր հիւանդներէն մէկը, երիտասարդ եւ գեղեցիկ աղջիկ մը, կը գրէ վախու անձկագին տագնապի մը մէջ.

— «Հինգ տարիէ ի վեր կը տառապիմ կարմրելէ, ամէն վայրկեան, առանց գիտնալու թէ ինչո՛ւ: Երբ մէկը յանկարծ կը ցցուի առջեւս եւ խօսք մը կ'ուղղէ ինծի, անմիջապէս կը կարմրիմ: Սաստիկ կը տառապիմ այս վիճակէն, որ զիս ծիծաղելի կը դարձնէ եւ կը պղտորէ իմ իսկ աչքերուս առջեւ»:

Ուրիշ աղջիկ մը եւս խորհուրդ կը հարցնէ, գրելով իր այս հիւանդութեան մասին.

— «Կարմրելէ վախնալս այն օրէն ի վեր է, երբ առաջին անգամ նշմարեցի որ կը կարմրիմ առանց որոշ պատճառի, ամէն տեղ, ամէն ատեն: Կը կարմրէի երբ առանձին էի, մինակութեան մէջ, պարզ այն մտածումով թէ պիտի կարմրիմ: Ամէն վայրկեան կը հալածէ զիս այս վախը: Մէկուն հանդիպեցա՞յ, անմիջապէս կը մտածեմ, «ալ լմնցաւ, հիմա նորէն պիտի կարմրիմ»: Միթէ չեղեր օր մը, որ տաժանելի եղաւ մասնաւորաբար: Շատ կարմրած էի այդ օրը: Իրիկունը, մինակս, սենեակիս մէջ, լացի հեծկլտացի երկար ժամերով: Հպարտ եմ, եւ շատ կը տառապիմ տեսնելով այս վիճակս»:

Որո՞նք են պատճառները:

Շատ մեծ կը թուի զգածական տարրին դերը հոգեպաշարման (obsession) այս հիւանդագին վիճակի արտայայտութիւններուն մէջ: Հարցաքննելով, յաճախ երեւան կը հանէք զգածական կամ յուզական դէպք մը, որ կրնայ պատահած ըլլալ երեխայութեան ժամանակ: Ենթականերու անհատական պատմութեան մէջ կը գտնէք սննդառութեան խանգարումներ, անսուաղութեան պարագաներ, որոնց ծագումը դեղձերու բնախօսութեան մէջ պէտք է փնտռել, լեարդի թունաւորումներ (ալքոլականութիւն, արճամոլութիւն, ծխամոլութիւն):

Ջղախտային ժառանգականութեան դերը տիրական է այստեղ, ինչպէս վեհերոտութեան ծագման մէջ: Այսպէս ընտանիքներ կան վեհերոտներու, դիւրայոյզներու եւ անձկահարներու:

Սեռային բնազդն ալ մեծ դեր մը կը խաղայ վախի այս ձեւի երեւոյթին ծագման մէջ, ինչպէս կ'ըսեն Ֆրոյտի աշակերտները: Ըստ Շթէքէլի (Վիեննա), կարմրելու վախին գլխաւոր պատճառն է գիջութիւնը, որ, դրեթէ միշտ, կապուած է արգիլուած երեւակայութիւններու, անձկահարութեան (angoisse), որ իր հետքը կը ձգէ առանձնութեան այդ մոլութեան ենթակային դէմքին վրայ:

Կարմրելու վախը գերազանցապէս պատանեկութեան հիւանդութիւն մըն է: Դեռ թարմատի, դասարանին կամ ընտանիքի մէջ, փոքրիկ վեհերոտը (timide), կը կարմրի փուճ պատճառով մը: Եւ եթէ այդ շրջանէն սկսեալ, ծնողքները եւ ուսուցիչները չյաջողին վանել այդ մասնաւոր վախը, մանաւանդ երբ յանդիմանեն՝ փոխանակ դարմանել աշխատելու, պատանին, որ արդէն արբունքի եւ սննդառութեան խանգարումներէն վատոյժ է դարձած, կ'իւրացնէ կարմրելու վախը:

Այս տկարութիւնը աւելի յաճախադէպ է արական սեռին մօտ: Այրերը աւելի վեհերոտ են քան կիները, սեռն է որ կը տկարանայ այս անձկահարութեան առջեւ: Կինը, քիչ թէ շատ անպատկառ, աւելի դիւրին կը ծածկէ իր անձկահարութիւնները:

Իսկ որո՞նք են հոգեկան պատճառները:

Կարմրելու առաջին նոպայէն յետոյ, ենթական այլ եւս միայն իր նոպային մասին կը մտածէ եւ կը վախնայ որ նորէն կարմրելու տագնապ կ'ունենայ: Եւ երբ կարմրելու սովորութիւնը հաստատուի, կարմրելու մտածումն իսկ բաւական է կարմրելու: Կարմրելու տագնապին պատճառին ու արդիւնքին միջեւ շատ անգամ կը ստեղծուի պայմանական յարաբերութիւն մը, անել կացութիւն մը կամ կախարդական շրջանակ մը: Վարժութիւն մը կը կազմուի կարմրելու գաղափարին եւ իրողութեան միջեւ: Երեսին կարմիրը տեղի կ'ունենայ գիտակցական անդրադարձիկ շարժումի մը հետեւանքով, անզսպելի եւ ըմբոստ:

Կարմրելու վախը, որ կը պաշարէ հոգին, կը տիրէ գիտակցութեան յամառ գաղափարի մը պէս: Ներքին կռուի պատճառով սպառած, ենթական այլ եւս կը կորսնցնէ կեանքին սէրը, կը դառնայ յոռետես: Կարմրելու վախին մէջ կան երկու կէտեր,— վախը առանձին, կարմրելու վախը (բոլորովին հոգեկան տարր) եւ, հոգեկան ծագումով անդրադարձ շարժում մը, դէմքի երակներու թուլութիւն, որ պատճառ կը դառնայ կարմրելու:

Կարմրելու վախը կը պատահի տագնապներով: Փոքրիկ տարբերութեամբ մը, այդ տագնապը նոյնն է բոլոր հիւանդներուն մօտ: Տագնապին սկիզբը կան որ կ'ըսեն. «Լմնցաւ, նորէն պիտի կարմրիմ»: Եւ դէմքի երակներու թուլութիւնը տեղի կ'ունենայ յանկարծական, ջերմութեան զգուլով մը: Երեսը կը կարմրի, կարծես արեւն է որ կը զարնէ: Ուրիշներ ալ կան, որ քիչ կը կարմրին, բայց ոչ նուազ անձկահար: Եւ դեռ հիւանդներ ալ կան, որ չափազանց շատ կը կարմրին: Նոյն իսկ իրենց քունքերուն վրայ, ականջներուն եւ գլխուն մէջ երակներու բաբախում կը զգան, ջերմութեան զգայնութեամբ մը:

Այս վիճակը շատ կը յիշեցնէ դաշտանի դադարի մօտեցող կիներու ըզգացած գոլերը («vapeurs»):

Տագնապին կ'ընկերանայ սրտի անտանելի բաբախում մը, (այնքան կը զարնէ որ «կարծես պիտի պայթի», 110–120 անգամ, երբեմն աւելի, մէկ վայրկեանի մէջ): Պաղ քրտինք մը կը զգայ, փորհարութիւն կ'ունենայ, եւ զօրաւոր փափաք մը միզելու:

Սակայն ինչ որ մասնաւոր երեւոյթ մը կուտայ կարմրելու վախին, անձկահարութիւնն է, անբացատրելի անդոհը: Հիւանդները կ'ամչնան իրենց վիճակին համար, կը վախնան որ մէկուն ուշադրութիւնը կը գրաւէ, եւ վեհերոտ, ծիծաղելի կը նկատուին, կամ մէկը կը գուշակէ իրենց տկարութիւնը: Այս վախը շփոթութիւն մը կը ստեղծէ իրենց գաղափարներուն մէջ եւ այլեւս անոնք չեն կրնար գտնել իրենց արտասանելիք բառերն ու խօսքերը: Կը կենան համր, շուարած, ամօթահար, եւ այդ պահուն կը սկսի անձկահարութեան տագնապը:

Վեհերոտ եւ դիւրայոյզ պատանիներուն մօտ կարմրելու վախը մասնաւոր ձեւ մը ունի: Իրենց ընկերներուն առջեւ, ոչինչ կը նկատեն անոնք: Բայց երբ մանկամարդ կիներու կամ երիտասարդ աղջիկներու առջեւ գտնուին, բոլորովին կը կարմրին եւ տաժանելի անձկութիւն մը կը զգան: Սեռն է որ կը սարսափեցնէ զիրենք: Ընդհանրապէս առանձնութեան մոլութեան ենթականեր են ասոնք, ըստ Շթէքէլի տեսութեան:

Գիտակից իրենց վիճակին, այս հիւանդները կը ջանան ծածկել իրենց

տկարութիւնը «պաշտպանութեան» այլազան միջոցներով։ Ոմանք տեղ կը փոխեն երբ նստած են հանրակառքի մէջ, կը հեռանան հանդիսասրահէն, դասարանէն երբ հոն գտնուին տագնապի պահուն։ Ուրիշներ ալ, ցոյց չտալու համար իրենց կարմրութիւնը, վեր կը բարձրացնեն իրենց օձիքը, վար կ'իջեցնեն իրենց գլխարկը, կամ թաշկինակը կը տանին իրենց քթին՝ խնջելու համար։ Կիները կ'օգտագործեն, նոյն մտահոգութեամբ, իրենց քօղը, հովահարը, երեսի փոշին, կամ կը ծածկուին իրենց լրագրին ետեւ։ Ոմանք արհեստական կամ բնական ձեւով արիւնի խուժում կը պատճառեն իրենց երեսին (օձիքը սեղմել, ալքոլ խմել, գիրք փոխել, ճիգեր ընել), ջերմութիւն առաջ բերելու համար, որպէսզի ծածկեն իրենց տկարութիւնը։ Մըթութիւնը կը սիրեն, որովհետեւ տեսնուելու վախը չունին։

Ի՞նչ գործարանական պատճառներ կան։

Ցուն նշաններ են երակները պրկող ջիղերու հաւասարակշռութեան խանգարումը կամ վայրկենական անդամալուծումը, մասնաւորաբար արեան երակային շրջանի ընթացքին փոփոխութիւնները։

Բոլոր այսպիսի հիւանդները, զորս քննած եմ ցոյց կուտային կամ արեան շրջանի ճնշումին բարձրացում մը (Վաքէզով 18,19), ինչ որ շատ է երիտասարդներու համար, կամ արեան շրջանի ճնշումին նուազում մը մինչեւ 9 (միշտ Վաքէզով) տարեցներու մօտ, ինչ որ քիչ է։

Կարմրելու վախին մէջ, ուրեմն, գոյութիւն ունի գործարանական պայման մը, որ կը դիւրացնէ դէմքի երակներուն թուլացում մը։ Եւ այդ՝ արդիւնք է արեան շրջանի ճնշումին հաւասարակշռութեան խանգարումին։

Ո՞րն է այն տարրը, որ արեան շրջանին կուտայ անփոփոխելի հաւասարակշռութիւն մը։ Ըստ մեր ծանօթութիւններուն, ներծոր գեղձերն են տառնք, մասնաւորաբար մակերիկամնային գեղձը եւ տարէնալինը։

Գեղձերու ներծորման խանգարումը ուրեմն հիմն է կարմրութեան ցայտքին, ճիշդ ինչպէս կնոջ մը կը պատահի, դաշտանադադարի շրջանին։

Ուրեմն այդ կողմէն պէտք է փնտռել գլխաւոր նշանները, եթէ կ'ուզենք կատարել ազդու եւ բնախօսական դարմանում մը։

Դարմանումի մասին։

Բնատիրական է կարմրելու վախը։ Հիւանդները կը կարծեն թէ պիտի բժշկուէին եթէ մէկը «վերցնէր հանէր կարմրելու գաղափարը»։ Արդ կարելի չէ վերցնել հանել գաղափարները, ինչպէս կարելի է վերցնել հանել փուշ մը։ Պէտք է դարմանել նման հիւանդները մեթոտով։ Առաջին բանը զոր պէտք է ընել, վերահաստատել արեան շրջանի ջղային հաւասարակշռութիւնը, այսինքն բարձրացնել կամ նուազեցնել արեան շրջանի ճնշումը, ըստ պահանջին։ Նուազեցնելու համար, դիմել դասական միջոցներու։ Բարձրացնելու համար, գործածել տարէնալին։ Վզին ու դէմքին երակներու թուլացման կը նպաստէ քինինը։ Այդ ձեւով մենք յաջողութիւններ ունեցանք։ Նոյնպէս լաւ արդիւնքի հասանք՝ անդր – մանիշակագոյն ճառագայթներու կիրարկումով դէմքին, վզին ու կուրծքին վրայ։ Դէմքը կը թխանայ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներու ազդեցութեան տակ, եւ կարմրութիւնը հազիւ կը նշմարուի այլ եւս պղնձագոյն մորթին վրայ։

Գեղձարուժական դարմանումը եւս մեծ դեր կը խաղայ։ Հիմնուիլ մեր-ապոլիզմի խանգարումներուն վրայ։ Կիներուն մօտ, ձուագեղձի փոշին վահանագեղձի փոքրիկ քանակութեան հետ խառնած, շատ կը յաջողի։ Այրերու մօտ, որձագեղձի դեղերը լաւ արդիւնք կուտան։

Հոգեբուժութիւնը եւս մեծ դեր կը կատարէ, որովհետեւ ինչպէս բացատրեցի, կարմրելու վախը հիմնուած է երկու տարրերու վրայ,— կարմրութիւն եւ վախ, հոգեպաշարում։

Չի բաւեր ազդել միայն կարմրութեան վրայ։ Պէտք է կռուիլ վախին դէմ, յուզականութեան դէմ, որ իր դրոշմը կը դնէ այս տագնապին վրայ։ Հոդ է որ պէտք է փնտռել վերլուծական պատճառները եւ հետեւիլ Ֆրոյտիզմի։ Յետոյ ազդել ենթակային վըրայ թելադրականութեամբ, ինքնաթելադրութեամբ։ Զարգացնել մասնաւորապէս քննադատական ջիղը, անձնավստահութիւնը, շարժուձեւի ազատութիւնը, ընտանեվարութիւնը (familiarité)։ Պէտք է այս վեհերոտները վարժեցնել իրենց ընկերային միջավայրին։ Բժշկին դերը աւելի հեռուները կ'երթայ դեռ։ Կռուելու համար դերյուզական խառնուածքներու դէմ, պէտք է ազդել նաեւ վեհերոտ նկարագիրներուն վրայ ընտանիքին ու դպրոցին մէջ։ Այսպէսով է որ կարելի է կատարելապէս վարժեցնել վեհերոտ երիտասարդները իրենց ընկերային միջավայրին ու ասպարէզին։ Ընկերային լայն գործակցութեամբ մը, որ պէտք է կատարուի ընդ մէջ դաստիարակներու, ուսուցիչներու եւ հոգեբոյժներու, կարելի է արդի ընկերութեան բոլոր անդամները առաջնորդել դէպի կեանքի յաջողութիւն։ Եւ այսպէսով նպաստել զօրաւոր ցեղի մը զարգացման։

ՏՈՔԹ. Գ. ՔՈԼՕԼԵԱՆ

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28

ՍԱՆ ՏԸ ԺԻՌՕ, (ցաւաց).— Հ. Յ. Դ. Բաբկէն Սիւնի խումբին նախաձեռնութեամբ, մենք ալ տօնեցինք Մայիս 28ը։ Օրուան նախագահը հանդէսը բացաւ «Մեր հայրենիք»ով, զոր երգեցին փոքրիկներ եւ որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Ա. Մարտիրոսեանը, որ երկարօրէն պարզեց ազատագրական պայքարին զանազան շրջանները։ Կարգով արտասանութիւններ ըրին.— Ընկերներ Թադէոս Կիրակոսեան, Ալեքսան Մանուկեան, Յովհաննէս Յակոբեան, Եդուարդ Պետիկեան, Պ. Խաչատուր Կարապետեան։ Արտասանեցին նաեւ պզտիկները,— Վ. Ծատուրեան, Օր. Զ. Զօպանեան, Օր. Մարմինէ Գէորգեան, Ն. Ծատուրեան, Օր. Սիմա Մէտէթեան։ Տասնեակ մը պզտիկներ ալ խումբով երգեցին զանազան երգեր, որոնց երկուքը ֆրանսերէն։ Շնորհիւ Տիկին Ա. Ծատուրեանի ամբողջ երկու ամիս թափած աշխատանքին, այս պզտիկները երգեր եւ արտասանութիւններ սորված էին։ Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով։ Հանդիսականները մեկնեցան զոհ տրամադրութեամբ։ Վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց, որ աջակից եղան, ինչպէս եւ այն ընկերներուն եւ համակիրներուն որ 35 քիլոմեդր հեռաւորութենէ հանդէսին եկած էին։

Եղիազար

«Համազգային»

ՎԻԷՆ, 16 յունիս.— Մեր գաղութին մէջ Ապրիլ 1ին կազմուեցաւ «Համազգային»ի մասնաճիւղ մը, որ ընտրած էր ժամանակաւոր վարչութիւն մը։ Եգիպտոսի կեդրոնէն ստացանք կանոնագիր - ծրագիրը եւ յունիս 10ին ընդհ. ժողով գումարուելով, ընտրուեցաւ վարչութիւնը, հետեւեալ անդամներով.— Կ. Մուրատեան նախագահ, Կ. Ջիլինկիրեան քարտուղար, Գ. Զօրեան գանձապահ, իսկ Պ. Մանուկեան օգնական։

Կը խնդրենք Ֆրանսայի բոլոր մասնաճիւղերէն, որ մեզ հետ թղթակցին հետեւեալ հասցէով.— Mouradian, 59 rue Lafayette, Vienne, (Isère).

Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

«ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ»

Քանի մը օրէն կը հրատարակենք ՅԱՌԱՋի նոր թերթօնը, «Ահաբեկիչի մը օրագիրը», յեղափոխական դէպքերով հարուստ կեանք մը ամբողջ։

Մասնաւորապէս մեր դաշնակցական ընթերցողներուն համար, այս յուշերը առիթ մըն են վերապրելու մեր կուսակցութեան յեղափոխական հանճարին պատմութիւնը։ Արդարեւ, նըմանութեան բազմաթիւ եզրեր կան դաշնակցական ահաբեկիչներու գործունէութեան, ինչպէս նպատակին եւ այս ռուս ահաբեկչական կազմակերպութեան (էս-էռ) գործերուն, ինչպէս իտէալին մինչեւ։

Կ'արժէ ծանօթացնել ահաբեկիչը, այդ հռչակաւոր տէռորիստը, որ հեղինակն է։

Անունն է Բորիս Սավինկով։ Ծնած է 1879ին, ռուս ազնուական ընտանիքէ մը։ Վարշաւայի մէջ կը լրացնէ իր միջնակարգ կրթութիւնը եւ կը մեկնի Ս. Պետերբուրգ, հետեւելու իրաւաբանութեան համալսարանին։

Այդ շրջանին ռուս մեծ քաղաքներուն մէջ կը գործէին իրարու հակադիր երկու զօրաւոր կուսակցութիւններ էս-Դէկները (Սոցիալ – Դեմոկրատ) եւ էս-էռները (Սոցիալ – Ռէվոլիւսիոնէր)։ Առաջին կուսակցութիւնը, որ տուաւ արդի Ռուսիոյ վարիչները, կը սիրէր գործել բանուոր դասակարգին մէջ, ջանալով ընկերային պայքարներու եւ գործադուլներու միջոցաւ շրջել վարչաձեւը։ Իսկ երկրորդ կուսակցութիւնը կը սիրէր գործել գիւղացի դասակարգին մէջ, որ կը կազմէ երկրին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը (բնակչութեան 85 առ հարիւրը), եւ, տապալելու համար վարչաձեւը, կը դիմէր ծայրայեղ միջոցներու,— ահաբեկումի։

Սավինկով նախ կը յարի էս-Դէկին։ Իրաւաբանական համալսարանը մըտած, կատաղի քարոզչութեան մը կը սկսի բանուորներու մէջ։ Շուտով կը ձերբակալուի եւ կ'աքսորուի Վոլոգդա հիւսիսային Ռուսիոյ մէկ խուլ անկիւնը։ Այնտեղ կը հանդիպի հռչակաւոր յեղափոխականուհիին, Տիկին Բրէշկովսկայայի, «Յեղափոխութեան մեծ մայրիկը» որ դեռ կ'ապրի Փրակայի մէջ, առանց երբեք կորսնցնելու իր հաւատքը Ռուսիոյ ապագային մասին։ Այս կնոջ ազդեցութեան տակ, Սավինկով կը կերպարանափոխուի ամբողջովին։ Օր մըն ալ կը փախչի աքսորավայրէն, կ'անցնի արտասահման, կ'երթայ ուղղակի Զուիցերիա, կը ներկայանայ ռուս էս-էռ կուսակցութեան գործիչներուն, խնդրելով որ թոյլ տան մտնել իրենց հռչակաւոր եւ ահաւոր մէկ կազմակերպութեան, տէռորը գործադրող գաղտնի խումբին մէջ, որ կը կոչուէր Կռիւի Մարմին։ Այս այն մարմինն է, որ Ռուսիոյ մէջ կատարած իր ահաբեկումներով մեծ ցնցում պատճառեց ամէն կողմ, մինչեւ Եւրոպա եւ Ամերիկա եւ մեծ դեր խաղաց ռուսական ժամանակակից պատմութեան մէջ։

Այս մարմնին գլուխը դրուած էր Ազեւ, որուն չահատակութիւնները ծանօթ են ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն։ Մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր Ազեւ եւ դրուած էր կուսակցութեան ամբողջ վստահութիւնը։ Այսուհանդերձ Սավինկով եւս կը նկատուէր հոգին այդ մարմնին, ինչպէս պիտի տեսնուի պատմութեանը մէջ այն ահաբեկումներուն, զորս կազմակերպեց ու գործադրեց եւ կը պատմէ ինքն իր բերնով։ Տէրորի կազմակերպութեան նուիրման այդ շրջանին, հազիւ 25 տարեկան կար տակաւին։ Սավինկով, իր կազմակերպած մահափորձերէն յետոյ գործնապէս կը մասնակցի նաեւ Մոսկուայի մէջ պայթած զինեալ ըմբոստութեան (1905)։ Արեան մէջ կը խեղդուի, սակայն, ըմբոստութիւնը եւ Սավինկով կ'ապաստանի Սեվաստոպոլ, մահափորձ մը կազմակերպելու ծովակալ Զուխնինի վրայ։ Կը ձերբակալուի եւ կը բանտարկուի բերդին մը մէջ։ Դարձեալ կը փախչի։

Բայց այլապէս հետաքրքրական է նաեւ իր կեանքը ահաբեկչական գործունէութենէն դուրս։

Յաջորդով կը ներկայացնենք իր գործունէութիւնը մինչեւ մահ։

ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ոչ եւս է մեր յաղթանդամ ընկերը՝ Աբգար Արզումանեան։

Ծնած էր Արաբկիրի Անջրդի գիւղը, 1874ին։ Ունէր հանդիստ կեանքի բոլոր յարմարութիւնները եւ սակայն արհամարհեց բոլորը։

Ունեցաւ ուրիշ հոգեր, ուրիշ մտածումներ, եւ նուիրուեցաւ ազատագրական շարժումին։ Տակաւին ականջիս կը հնչէ իր կենդանի խօսքը.— Կենցաղը ինծի համար երկրորդական, երրորդական տեղ կը բռնէ. էականը գաղափարի ծառայելն է։ Այսպէս համոզուած էր Աբգար Արզումանեանը եւ այդպէս ալ վարեց իր կեանքը։

Յետադարձ ակնարկ մը դէպի իր երիտասարդութեան շրջանը՝ պիտի պարզէ փայլուն գործունէութիւններ։ Իննսունական թուականներուն, դեռ նոր հասակ առած, Արաբկիրի եւ շրջակայ գիւղերու լեռները եւ բլուրները կարծես կը չքանային իր կռունկներուն տակ։ Կը սլանար գիւղէ գիւղ, սարէ սար, իբրեւ զինուոր մը ազատագրութեան։ 1896ի ջարդին, գիւղին ժողովուրդը բանի կ'խլամանար։ Աբգարը քանի մը մարտիկներով սար կը բարձրանայ եւ կրակ կը բանայ թուրք խուժանին դէմ։ Օրերով կը կռուին եւ անձնատուր կ'ըլլան միայն այն ժամանակ, երբ Հայերը կը վերստանան իրենց կրօնքի ազատութիւնը։

Միշտ հաւատարիմ զինուորը Հ.Յ. Դաշնակցութեան, իր շրջանին մէջ կը դառնայ ուղն ու ծուծը, կը նուիրուի կազմակերպական աշխատանքներու եւ հայդուկային գործերու։ Հրթիռ մըն էր որ կը հրահրէր իր ժամանակակից երիտասարդութիւնը։ Եւ յուսախաբ չեղաւ Աբգար Արզումանեան։ Իր աշխատանքին շնորհիւ մեծ արդիւնքներ յառաջ եկան, բայց անօգուտ։ Վկայ՝ Մեծ Եղեռնի ժամանակ այդ շրջաններէն հաւաքուած զէնքերը որ ժանտարմաներու միջոցաւ յանձնուեցան թուրք իշխանութեանց։ Եւ ի զուր չէր, որ երբեմն այս նիւթին շուրջ երբ խօսակցութիւն կը բացուէր, Աբգար խոր հառաչ մը կը քաշէր։

Վերջին արտագաղթին, ողբացեալ Աբգարն ալ իր հարազատներուն հետ Հալէպէն եկած հաստատուած էր Մարսէյլ, եւ հակառակ իր բարի տղոց ժրաջան աշխատանքներուն եւ բարեկեցութեան, ազատագրութեան տենչը եւ հայրենիքի կարօտը, մանաւանդ իր իսկ աչքերուն առջեւ նոր սերունդին ուծանալը, մեծ տառապանքներ կը պատճառէին։

Զկար մէկը որուն հետ խօսած ժամանակ չանդրադառնար այս հոգերուն։ Միշտ կը կրկնէր.— Կը նախընտրեմ հայրենիքի չոր հացը քան Եւրոպայի անուշաբոյր կերակուրները։

Դեռ նոր էի վերադարձած Լիոն, հազիւ բաժնուած իր հայրենակարօտ շունչէն։ Վերջին տեսնուիլս եղաւ։

Հանգիստ ոսկորներուդ, թանկագին ընկեր։

Ս. Փ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԻՒԾԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (14 յունիս).

— «Քանի մը օր առաջ, Մամըլթէյնի Բուժարանին Բարեկամ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ կազմակերպուած թէյասեղանին առթիւ, բուժարանի մասին տրուած հակիրճ տեղեկութիւններէն հասկցուեցաւ, որ այս ազգային հաստատութիւնը որքա՜ն փրկարար դեր կատարած է մեր գաղութին համար։ Տեւականօրէն 40 չքաւոր հիւծախտաւորներ պատսպարուած եւ դարմանուած են հոն, որոնց թիւը 10 տարուան ընթացքին կը հասնի մօտ 600ի։ Այսինքն, 600 հայ չքաւոր թոքախտաւորներ առնուած են Մամըլթէյնի բուժարանէն ներս եւ անոնց մէկ մասը, մօտ 200, կատարելապէս դարմանուելով դուրս է հանուած, իսկ մնացածն ալ դրկած սեւ հողը։

Ամենավերջին գիտական արդիւնաւորութիւններով եւ առողջապահական բոլոր պայմաններով կառուցուած եւ կահաւորուած առաջնակարգ բուժարաններու հետ բաղդատելով, Մամըլթէյնի ազգային բուժարանի համեմատութիւնը, 600ի վրայ 200ի բուժումը, շատ անմխիթար երեւոյթ մը չէ։ Մեծ ապաքինարաններու վիճակացոյցներն ու տեղեկագիրները շատ տարբեր չեն ներկայացներ այդ համեմատութիւնը։ Մանաւանդ երբ նկատի առնենք մեր թոքախտաւորներու, նախ քան բուժարան առաջնորդուիլը ունեցած տնտեսական, ընտանեկան եւ առողջական ընդհանուր պայմաններն ու տրամադրութիւնները, կարելի է հրաշք նկատել Մամըլթէյնի ազգային բուժարանին կատարած դերը, հիւանդներու դարմանման տեսակէտէն։

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ ազգային բուժարանի վատառողջ կլիման եւ ծովէն ունեցած հազիւ 10-12 մէթր բարձրութիւնը, որ թոքախտաւորներու համար բացարձակապէս կազդուրիչ հանգամանք մը չի ներկայացներ։ Զոր եւ սեպ ժայռերու մէջ կառուցուած քանի մը շէնքեր, որոնք տարիներ գործածուած են որպէս շերամարուծութեան մթերանոցներ, այժմ կը ծառայեն բուժարանի։

Ինչպէս կը շեշտուէր կարդացուած տեղեկագրի մէջ, Մամըլթէյնի ազգային բուժարանը ոչ մէկ հաստատուն եկամուտի աղբիւր ունի, բացի մեր ժողովուրդի ինքնակամ նուիրատուութիւններէն։ Եւ մխիթարական երեւոյթ մըն է որ, Խնամատար Մարմինը ոչ մէկ նիւթական անելի եւ յուսահատութեան մատնուած է։ Մշտահոս աղբիւրի նման, հոսած են մեր ժողովուրդի գրպանէն լումաները եւ լեցուցած բուժարանի փոխ գանձը։ Միթէ միեւնոյն բախտին արժանացած չէ՞ն մեր բոլոր ազգային հաստատութիւնները գաղութներու մէջ՝ կրթական թէ մշակութային։ Մեր ժողովուրդը անցամքելի քաակն է եղած բոլորին կեանք եւ կենսունակութիւն բաշխող։ Յորդառատ եւ սրտաբուղխ տուած է մեր ժողովուրդը բոլոր բարենպատակ ձեռնարկներու համար, նուիրաբերած է իր կարելին իրմէ աւելի թշուառ, կարօտ եւ հիւանդ հայրենակիցներուն համար։ Մանաւանդ գթութեան գործին մէջ հայ ժողովուրդի յայտնաբերած ոգին, պատմական համբաւ ունի։ Տիգրաններու օրով իսկ, առաջին անգամ ըլլալով հայկական բանակներն էին որ գթութեան կազմակերպութիւններ հաստատած էին եւ հայ քոյրեր իրենց փափուկ մատներով կը կապէին իրենց վիրաւոր եղբայրներուն վէրքերը։

Այդ միեւնոյն ոգին չէ՞ որ ցոյց տըւաւ մեր ժողովուրդը հոս, Մամըլթէյնի բուժարանին հանդէպ։ Աշխարհի ամենահեռաւոր անկիւններէն անգամ, ուր քանի մը հայ ընտանիքներ հաստատուած են, նուէրներ կը տեղան ի նպաստ հիւծախտաւոր եղբայրներուն։ Եւ այդ նուիրաբերող, գթառատ ոգիի արդիւնքն է Մամըլթէյնի բուժարանին այսօրուան ինքնապահ վիճակը։

Երախտագիտութեամբ կը տեղեկանանք արդէն որ, օտար բարեսէր մը, Պ. Նինօ Մասատա, Ալէյի ճամբուն վրայ, ծովէն 500 մէթր բարձրութիւն ունեցող իր ընդարձակ կալուածէն 6000 մէթր քառակուսի հող նուիրած է ազգային բուժարանին եւ խոստացած մինչեւ 10,000 մէթրի բարձրացնել այդ թիւը, եթէ կարիք զգացուի։ Իսկապէս Պ. Նինօ Մասատայի այս մեծահոգի կեցուածքը արժանի է մեր ազգային գնահատանքին եւ երախտագիտութեան»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

Բ Ա Լ Ա Հ Ո Վ Ի Տ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Չէինք հասկնար թէ ինչու։ Գօզոսը եւ իր նմանները շատ մօտիկ կ'ապրէին Թուրքերուն եւ պէկերուն հետ. ընդհակառակն խոյս կուտային հօրմէս, Պաղտօնց Ղազարէն եւ մեր վարժապետէն։ Փոխադարձաբար այս վերջինները կասկածանքով կը խօսէին, զգուշութեամբ բարեւ կուտային կ'անցնէին։ Այս երեւոյթը մեր մանուկ հոգիներուն վրայ կ'ազդէր։ Հակառակ անոր որ այդ մարդիկը մեզի բան մը չէին ըրած եւ կը սիրէին մեզ, մենք կը փախչէինք անոնցմէ։ Ու վախի պէս բան մը պարուրած էր մեր հոգիները։

Միայն մէկ բան լաւ կը յիշեմ որ Թուրքերը երբեմն կատակով կը յիշեցնէին թէ Խրալենց Տադէոսը (Արիստակէս), Ղազարը, Մինասը «խորթ կեավուր»ներ են, դրացնութիւն չեն գիտեր։

Յետոյ հասկցանք որ մեր վարժապետը եւ Թուրքերուն դրացնութիւնը չգիտցողները գաղափարական մարդիկ են եղած։ Ուրիշ անուն չպիտի ըսեմ, ընթերցող, դուն տուր ինչ անուն որ կ'ուզես տալ գաղափարի մարդոց որ ոչ ես կը ճանչնամ, ոչ դուն։

Արգիլուած ծառին պտուղը քաղցր կ'ըլլայ, կ'ըսէ առածը։ Չեմ գիտեր ուսկի՞ց եկած թառած էր մեր շրթներուն հետեւեալ երգը.—

— Օլան կեավուր, տողրու սէօյլէ,
Պանճայի պասան սէ՞ն մի տըն.
— Խայր, էֆէնտիմ, իֆթիրաֆ
տըր։
Տաննէրկուէճն մէկը ես եմ, ուխտ
ըրած եմ, չեմ ըսեր։

Այս թուրքերէն եւ հայերէն խառն երգին մէջ ի՞նչ կար որ արգիլուած էր։ Նոյն իսկ խաղի պատուիրուած էր երբեք չերգել դուրսը։ Կը պայթէի, կը խենթենայի, բայց չէի կրնար երգել բարձրաձայն։ Քանի քանի անգամներ ուզած եմ ճչալ. «Օլան կեավուր»ը. բայց աներեւոյթ ձեռք մը բերանս պինդ փակած, ձայնս կոկորդիս մէջ մնացած է։ Կ'ըսէին որ այդ երգը երբ երգուի, Թուրքերը կը տանին կը կախեն։

Գարուն էր, անուշ զեփիւռը կը փըչէր, նշենիները ծաղկած էին։ Այգիներուն մէջ առտուն կանուխ յոպոպ թռչունը միօրինակ եւ մեղմօրէն կ'երգէր «բըբու, բըբու, բըբու»։

Տունը ոչ ոք կար, բոլորը դաշտ գացած կ'ըլլային, հաճուկս ալ ակռաներուն մէջէն տխուր երգ մը կ'երգէր եւ խնոցին կը հարէր։ Ես վարժուած էի խնոցիի հանած ձայնին եւ գիտէի թէ մօտ է կարագ ըլլալու թէ ոչ։ Առաջին անգամ «խըշ, խըշ, խուշ» ձայն մը կը հանէր, իսկ երբ այլեւս մօտ էր կարագ ըլլալու, խնոցին իր ձայնը կը փոխէր եւ խղդուած ձայն մը կը հանէր, «ծըպ դըփ, ծըպ դըփ»։

Մինչեւ այդ ժամը կեցած կը մնայի պատշգամը կամ երդիքը եւ կը թաղուէի խորհուրդներու մէջ։

Եթէ այս բոլէս յանկարծ ճչամ ու բերնէս դուրս թռի արգիլուած երգը «Օլան կեավուր»ը, ի՞նչ պիտի պատահի։ Եփրատի խշշիւնը եւ յոպոպին ձայնը թերեւս օգնեն ինծի, կը մտածէի եւ շուրջս կը նայէի։ Ոչ ոք կար, խաղաղութիւն կը տիրէր, ուրեմն յարմար առիթն է որ այսօր բարձր երգեմ. «Տաննէրկուքէն մէկը ես եմ, ուխտ ըրած եմ չեմ ըսեր»։ Նայեցայ որ հօրեղբօրս կինը խնոցին պարպելու զբաղած է, եւ հացիս վրայ կարագ դնելու ժամանակն է. «Բըբու, բըբու» կրկին յոպոպը երգեց ու ես առիթէն օգտուելով, չգիտեմ ի՞նչպէս երգեցի, եւ ո՞ր տունը երգեցի, փախայ գացի հաճուկիս քով։ Կը սպասէի անակնկալ դէպքին որ պիտի պատահէր, սիրտս կը տրոփէր, կարծես ոճիր մը գործած ըլլայի։ Բայց բան մըն ալ չպատահեցաւ։

Փրկուած էի սրտիս ճնշումէն։ Ազատ շունչ մը քաշեցի, հոգիս թեթեւցած էր հիմա, ու կարծես մօրմէս նոր ծնած ըլլայի։

Գերութեան շղթան խորտակած էի։ Ի՛նչ փոյթ եթէ ուրիշ առթիւ չկարենայի երգել, կը բաւէ որ ըմբոստացայ եւ ազատութիւնս կապող օրէնքը լուծեցի։ Դառն փորձութիւններէ յետոյ, հիմա կը հասկնամ թէ ինչու ազատ չէինք երգելու։ «Ուլան կեավուր տողրու սէօյլէ, Սերոբ փաշայի թանը՞ըսըն։— Խայր, էֆէնտիմ իֆթիրա տըր, իֆթիրա,

«Ընկերներէն մէկն ես եմ, ուխտ ըրած եմ չեմ ըսեր»։

Օրհնեա՜լ ըլլայ անոնց յիշատակը որ ուխտ ըրին եւ չըսին. հաւատարիմ մնացին իրենց ուխտին եւ չյայտնեցին յիշատակը նահատակ ցեղին։

ՀԱԼԱԾԱՆՔ

Թէֆֆիք եւ Հաշիմ պէկերը հաշտ աչքով չէին նայեր մեր վրայ։ Տեսնելով որ քայլ առ քայլ կը յառաջդիմենք ու տեսնելով որ հայ մանուկներուն մէջ եռուզեռ մը կայ, նախանձիլ սկսան ու հալածանքի դիմեցին։ Թէեւ երկիւղ մը չունէին, ինչ որ ուզէին կարող էին ընել, սակայն ինչպէս ըսէին թէ դպրոցը գոցեցէք։ Եկեղեցին եւ դպրոցը իրենց հրամանով շինուած էին, չէին ուզեր ամարդօրէն փակել։ Մեր հայրերը շատ աղաչանքներ ըրած էին եւ խոստացած էին մեծամեծ նուէրներ (կաշառք) տալ, միայն թէ թոյլ տար թիղ մը տեղ եկեղեցի եւ դպրոց շինելու։ Վառերը յամառած էին եւ գիւղացիներուն խնդրանքը ի դերեւ ելած էր։ Ճարահատ խեղճ գիւղացիները լռելեայն մաճ ու մաճկալին հետեւեցան եւ մոռցան դպրոցը։ Բայց հրաշք մը եկաւ լուծելու հարցը։

Բալուի ամբողջ գաւառին մէջ երկու բռնակալ պէկեր հռչակաւոր էին, մեր գիւղի Թէֆֆիք պէկը եւ Սաղաթի Իպրահիմ եւ Րուշտի պէկերը (երկու եղբայրներ), որոնք ահ ու սարսափ տարածած էին։ Անոնք անգութ, կեղեքիչ, հարստահարիչ եւ վաշխառու պէկեր էին։ Քմահաճոյքի համար չափ մը կէկ եւ կորեկ տալով իրենց հպատակ անօթի Քիւրտի մը կ'ըսէին թէ դնա այսինչ մարդը սպաննէ։ Եւ ահա կատարուած էր հրամանը ու մարդը սպաննուած էր։

Այս երկու կամ երեք պէկերը ոխերիմ եւ ցեղային թշնամիներ են եղած հին ժամանակներէ ի վեր եւ միշտ ճակատամարտներ ունեցած են իրարու դէմ, սերունդէ սերունդ։ Հօրերու, ամբողջ գիւղերու հաշիւներ ունէին որ չէին կրնար մաքրել եւ հաշտուիլ։ Երկուստեք ահագին արիւն թափուած էր։

1905–6 թուականներուն կրկին կ'արծարծուի Կիւլիշկէր գիւղի հարցը (Այս այն Կիւլիշկէրն է որու գերեզմանատան մասին ողբացեալ Ռ. Զարդարեան պատկեր մը գրած է)։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ժամանակամիջոցը մէկ հողի զոհ տուին, իսկ մաքսանենգները ձգեցին 3 մեռեալ, չորս վիրաւոր, 12 ջորի եւ մեծաքանակ ապրանք։

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔԱՐԻՒՂԸ ՍՈՒՐԻԱ ՊԻՏԻ ՀԱՍՆԻ ԳԱԼ ՏԱՐԻ

Իրաքէն Պէյրութ հասած են հինգ ֆրանսացի երկրաչափներ, որոնք քարիւղի ճամբու շինութեանց գործերուն կը հսկեն եւ կարեւոր պաշտօններ ունին։ Անոնցմէ մէկը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է.—

Մուսուլ – Տրիպոլիս քարիւղի ճամբան 610 քիլոմէթր երկարութիւն պիտի ունենայ, այսինքն Մուսուլ – Հայֆա գիծէն 138 քիլոմէթր պակաս։ Այս ճամբան Եփրատ գետը հետապնդելով պիտի գայ մինչեւ Սուրիական սահման եւ պիտի ուղղուի Թէտմուր, որ 575 մէթր բարձրութիւն ունի ծովու մակերեսէն։ Թէտմուրէն Հօմս եւ անկէ ալ Տրիպոլիս պիտի երկարի գիծը։

Մուսուլէն երկու խողովակներ քով քովի պիտի գան, որոնցմէ մէկը Հայֆա պիտի բաժնուի, իսկ միւսը Տրիպոլիս։ Այս խողովակներուն երկարութիւնն է 1330 քիլոմէթր։

Այս ճամբու երկայնքին պիտի հաստատուին հեռագիր եւ հեռաձայն, որոնց շինութիւնները իսկոյն պիտի սկսին։ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ գործերը աւարտելու վրայ են։ Հիմա միայն Ջրհորներու շինութեան գործը մնացած է։ Գալ տարուան կէսէն առաջ քարիւղը կը սկսի հոսիլ։

Քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ

Մեր աշխատակից Կ. ՄԵՀԵԱՆԻ ՆԱՅԻՐԵԱՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

« ԱՍՈՒՐ — ՆԱԶԻՐ — ԱԲԱԼ »

Թէհրանի բաժանորդներուն

Ողբացեալ ընկեր Ստեփան Խանբաբեանի փոխարէն, «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալութիւնը սիրայօժար ստանձնած է Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, **(Teinturerie «HOVAR», Avenue Naderi):**

Կը խնդրուի անոր հետ կարգադրել թէ հին և թէ նոր հաշիւները։

Պարսկաստանի համար մեր տարեկան բաժնեգինն է **200 ֆր.** ֆրանք։

«Յ Ա Ռ Ա Ջ» կը ծախուի Լիոնի մէջ

«ՄԱՍԻՍ» ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ **45,rue de Bonnel**

Գործակալ՝ Խ Ն Կ Ի Կ Կ Է Ն Ճ Ե Ա Ն

×

Տեսինի «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Վ. Հ Ի Ի Ս Ե Ա Ն

3, Rue Tellier, Décines, (Isère).

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ „ՅԱՌԱՋ” ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Գրավաճառ՝ L. MOSSONի մօտ 305, Chemin de St. Julien

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՋԳՕՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԸ

345, AVENUE ARGENTEUIL

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂՒՈՅՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, 2 ՅՈՒԼԻՍ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՀՈՎԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Sentier des Bas-Longchamps

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ծանօթ արուեստագէտներ, դպրոցի աշակերտները կը պարեն մասնաւոր տարազով Ballet, կովկասեան եւ հայկական պարեր։ Թառ եւ նուագախումբ եւ *ՇՈՂԳԱՄ*ի ներկայացում, *ՆԱՊԱՍՏԱԿԻ* խաղը եւ ուրիշ անակնկալներ։

Սիրայօժար իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն նաեւ երկու ֆրանսացի երիտասարդներ՝ **M. M. PIERRE REICH** եւ **MAURICE PUARD.**

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը՝ 2·50 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux։

Դաշտապարահանդէս

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՈՋԿԱՏԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, ամբողջ օրը

ՍԷՆԹ ԱՆՏՐԷԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

եւրոպական պարեր, զաւեշտ, անակնկալներ եւլն.։

Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ եւ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ կոմիտէները՝ ամբողջ կազմով, այսօր Շաբաթ երեկոյ ճիշդ 8.30ին, 32, Ավընիւ կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Գեղեցիկ Յովհաննէսեանի բնակարանին մէջ 43, rue Mme Curie, Bagneux։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մջօ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕԻ եւ ԱՌԼԻ բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Առլի ծանօթ հաւաքատեղին։

Ա Զ Դ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ պիտի տօնէ, վաղը կիրակի ժամը 14.30ին, Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, իր հիմնադրին՝ *ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ*ի ծննդեան հարիւրամեակը։

Անշուշտ փարիզահայ գաղութը միահամուռ պիտի փութայ հաւաքուիլ մեծ բանաստեղծին յիշատակի հանդէսին, ընծայելով պատշաճ մեծարանքը հայ ազգին այդ արդիւնաւոր զաւկին։

Դաշտահանդէս Տեսինի մէջ

կազմակերպուած՝ *ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

14 ՅՈՒԼԻՍ ՈՒՐԲԱԹ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

«Պ Ա Ղ Ա Ղ Բ Ի Ւ Ր»ԻՆ Մ Օ Տ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Դաշտահանդէս

Ֆր. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

2 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԱՐՄԱՐ ԵՒ ԳԵՂԵՑԻԿ **MAISON MEVBLÉE**

խոհանոց, լոգարան եւ արդիական ամէն յարմարութիւններով։

Չ ա փ ա ւ ո ր գ ի ն։

58 bis, rue Haxo. Paris. Métro: Sint Fargeau.

Դերձակներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒ Է դերձակի խանութ մը իր բոլոր կազմածներով։ Թէեւ խանութին ֆօնը կ'արժէ *15,000* ֆրանք, բայց ստիպուած ըլլալով մեկնիլ Յունիսի վերջը, կը ձգեմ միմիայն *2000* ֆրանքի։ Առաջին ներկայացողին կարեւոր զեղչ։ Բացառիկ պատեհութիւն։ Օգտուեցէք առիթէն։ Դիմել՝ 8, rue Affre, փարիզ *(18)*, մէթրօ՝ Chapelle կամ Barbès։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊՕՄՕՆԻ Զաւարեան խումբի անդամները եւ անդամուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն տարաբաղդ ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի ցաւալի մահուան առթիւ անոր այրի տիկնոջ եւ զաւակներուն։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի զառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ս Տ Ա Ց Ա Ն Ք

Մարսէյլ, ԳՈՐԾ.— 855 ֆր.։

Շաթէնըրէ, Յ. Ի.— 35։

Մարսէյլ, 220։

Թուրիզ, ԳՈՐԾ.— Ստացանք։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ճարտարապետ Ե. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ փոխադրած է իր գրասենեակն ու աշխատանոցը, **94, Rue Saint-Lazare, Paris (9e). Téléphone : Pigalle 60-44.**

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Կը տօնուի Լիոնի մէջ՝ Կիրակի 17 Սեպտ.ին, ուստի կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ յիշեալ թուականը։ Մանրամասնութիւնները ժամանակին կը յայտարարուին։

Այս առթիւ կը խնդրենք Հայ Մայրերէն ընդհանրապէս, եւ Տիկնանց միութիւններէն (Եկեղեցասէր Կարմիր Խաչ) մասնաւորապէս, որպէսզի բարեհաճին կազմակերպել «Հայ Մայրերու Օր»ը, ի յարգանս, ազգային գոյութիւնը պահպանող Հայ մայրերուն։

Նոյնպէս կը յայտարարենք թէ «Հայ Մայրերու տարեցոյցը (Բ. տարին), հրատարակութեան պիտի տրուի 1 Սեպտ.ին՝ ուստի կը փափաքինք որ ազնիւ ընթերցողները բարի ըլլան տեղեկութիւններ հաղորդել մեզ, ազգային եւ կրթական կեանքի, ու մանաւանդ Տիկնանց գործունէութեան մասին՝ Հայ եկեղեցւոյ հասցէով։ (75 Avenue Berthelot, Lyon (Rhône) France.

Ի դիմաց Լիոնի Հայ Մայրերու Միութեան Վարչութիւն

Ոյժ տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

—o—o—

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր…

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գ ի ն՝ 15 ֆ ր ա ն ք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ…

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գ ի ն՝ 10 ֆ ր ա ն ք

Դիմել *ՅԱՌԱՋ*ի, **17, Rue Damesme, PARIS**

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԷՄԸ պիտի բովանդակէ ուսումնասիրութիւններ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին, քննադատութիւններ, կենսագրականներ, յուշեր, վաւերագրեր, տեսութիւն ու գրախօսական, նկարներ։ Պիտի հետեւի հայ եւ օտար կեանքի նորութիւններուն, հայ գրականութեան, արուեստներու, պատմութեան եւ մշակոյթի այլ ճիւղերու մասին։ Յատկապէս լայն տեղ պիտի տայ Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին։

ՎԷՄԸ պիտի ձգտի հայ մշակոյթի դրօշակին շուրջ համախմբել հայ մտաւորականութեան եւ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերը՝ առանց խտրութեան։

*ՎԷՄ*ի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ *Սեպտեմբերին*։

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար այժմէն դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ՏՕՔԹ. ԵՍԱՂՈՒՊԵԱՆ

Բոլորովին ապաքինած ըլլալով, կ'ընդունի իր հիւանդները ըստ առաջնոյն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—6, **Rue Dugas**, թիւ 8, որ կը գտնուի թիւ **44 Avenue de Versailles**ի քով։ Մէթրօ **Mirabeau** կամ **Javel.**

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՏՈՐՈՎ ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊԻ

ՋՐՈՅՑ ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ ՀԵՏ

Երգիծական պատմուածքներու շարքը

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ԱՆՏԻՊ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

ԳԻՆ՝ ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ՖՐԱՆՔ

կը գտնուի *Հ. ՍԱՄՈՒԷԼ (Փարիզ)* եւ *ՏԵՐԻԿԵԱՆ (Մարսէյլ)* գրատուններու։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ.— Պատգամաւորներու զեկոյցը Ե. Շրջ. Ժողովի մասին եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին (Դարմանատուն)։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ ԹՎԻԹԻԷՆԻ մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Զեկոյց՝ Պատգամաւորի եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Bar du Clobe, *սրահին մէջ,* 37, Bld. Dufommier։ *Կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ-անդամ Վասպուրականցիները։*

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ֆր. Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Ն. Նիկողոսեանի սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց՝ պատգամաւորի։ Բոլոր ընկերներու եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ *ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ* կողմէ

կը ներկայացուի՝

«ՏԱՅՑԸ ԿԱՐԱՊԵՏ» (զաւեշտ *3* արար)

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին

Salle *Patin*ի *մէջ*

114, Grand'Rue. Chaville

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Գրեց՝ ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Մեծ դժուարութեամբ բացաւ աչքերը եւ տեսաւ Պիլլան չեչտակի նստած անկողինին մէջ, սառն զարմացումով կը նայէր իրեն։ Ուժասպառ, դեղեւկոտ, ինք կըթնած էր միշտ դըրան։

« Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա », հարցուց նէ։

Հէմինկուէի յոգնած միտքը խորհեցաւ թէ Պիլլա կը խօսէր իրեն ա՛յնպէս, ինչպէս պիտի խօսէր ճաշարանի սպասաւորի մը, որ ապուրը վրան թափած ըլլար։

« Հոս ի՞նչ գործ ունիս, մեքենավար »։

Բառեր կը կազմէր դանդաղօրէն, լեզուովը շրթունքը կը թրջէր։

« Զուլեցի որ այս երիտասարդը մազիլներուդ մէջ ունենաս, ուստի մուտքը արգիլեցի անոր »։

Ճակատը պռստեց, եւ ջանաց չսարսափիլ անոր կերպարանքէն։ Պիլլա զարհուրանքի զարմանքով անթարթ կը նայէր անոր, որպէս թէ ան գազան մը ըլլար, որ յանկարծ պիտի սկսէր խօսիլ։

« Օ՜ », ըսաւ նէ լոկ։

Եւ քըքիջի կոհակ մը թօթվեց գինքը։

Ծանրածանր շնչելով ինքզինք կը յաղէր Պիլլայի։ Երբ Պիլլա աչքերէն արցունք վազցնելու ատեն կը խնդար, չապիկը ուսերէն վար սահեցաւ։

Իր հանած աղմուկէն որպէս թէ ինք սարսափահար, գլուխը ցնցելով խոնարհեցուց ծունկերուն վրայ եւ ջանաց խեղդել քըքիջը։

« Ո՛վ անուշիկ, վաղօրեայ, զգայնոտ աւանա՛կ», կը հծծէր Պիլլա։

« Ուրեմն, այդպէ՞ս կ'երեւակայես », ըսաւ Հէմինկուէյ խիստ ու բարձր ձայնով։ Կարեւորութիւն չունէր իրեն համար որ ամբողջ տունը արթննար։

Յանկարծ անոր երեսը նայեցաւ Պիլլա, բարձր ձայնէն ահաբեկ։ Ա՛յ, հիմա՞ կը վախնար։ Երերալով ինկաւ անկողինին վրայ, եւ ապուշի ձեւով ճակատը կնճռեց։ Չէր կրնար ըմբռնել թէ ան կը վախնա՞ր թէ ոչ։ Պիլլա անընդհատ անթարթ յառելով անոր՝ կը թուէր խորհուրդներու մէջ թաղուած։

« Իրօք, շատ տարօրինակ բան է », կ'ըսէր պարապ օդին մէջ։

Պիլլայի հանդարտութիւնը շուարումի մատնեց Հէմինկուէյը, որ կը դեղեւէր։ Անզգայացած՝ կը նայէր գետինը, ուր աչքին զարկաւ Պիլլայի հողաթափներէն մէկը։ Ցեխոյ լեցմեղմ, խուլ ոստում մը։ Նէ կեցած էր իրեն մօտ, վտիտ, բայց շատ գեղեցիկ։ Ուզեց ներում խնդրել, բայց չկրցաւ բառմը ըսել, այլ միայն ծունկի գալով նայիլ հանդարտ։ Երբ վեր առաւ աչքերը, տեսաւ Պիլլանոր գինքը կը դիտէր հեգնական պժգանքով մը։

Քունքերուն վրայ արիւնին բաբախելը զգաց։ Ինչպէ՞ս։ Այդպէ՞ս կը նայէր հիմա իրեն։ Այդ կանացի պատկերը հագած էր գիշերանոց մը, որուն մէջէն կարելի էր ամէն բան տեսնել։ Անոր ճախարակեայ, փափուկ անդամներէն մէկմէկ քիչ, որպէս թէ ցուցադրուած ըլլար։

« Նայէ՛ որ դուրս ելլես », ըսաւ հանդարտօրէն։

Հեգնական արհամանքի իր կերպարանքը կատղեցուց Հէմինկուէյը։ Գիշերնոցին մէջէն անոր մարմինը դիտելով, ինդունքը դողացին նողկանքէ։

« Ուզածներդ կը փնտռես կը գտնես, չէ՞ », ըսաւ ինքնիրմէ դուրս ելած։

Երբ Պիլլա փոքր ծամածռութիւն մը կ'ընէր այս պարտադրուած տեսարանին վրայ, Հէմինկուէյ բոլորովին կորսնցուց պաղարիւնը։ Այլեւս իր անձին տէրը չէր։ Մէկ ձեռքովը բռնեց անոր կոկորդը եւ ցնցեց սաստիկ։ Կատուի մը չափ ալ ոյժ չունէր նէ։ Գիտցաւ թէ ինչու իր սենեակը եկած էր։ Մ'ա կնիկները կը կարծեն թէ ուզածնին կրնան ընել եւ իրենց դէմ ելլող չըլլար։ Հէմինկուէյի մատները հեզհետէ կը փռնային անոր փափուկ կոկորդին մէջ, եւ այս զգացողութիւնը առնական հրճուանք մը կը հայթայթէր իրեն։ Անձայն իրեն կը նայէր Պիլլա, կարծես սոսկումէն կախարդուած։ Կը թուլնար, կը չարժուէր, եւ պանդոյր դէմք մը առած էր։ Յանկարծ ինկաւ ծունկերուն վրայ։ Հէմինկուէյ ցնցուեցաւ, մատներէն սահեցաւ կոկորդը։ Յօնքերը պռստած՝ վերէն վար կը նայէր անոր, յետոյ չորս կողմը պարապ սենեակին։ Կ'իմանար անոր հոնդիւնը։ Ի՞նչ ըրած էր։ Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ ըրած էր։

Գետինը նստած կը հոնդար մեղմիւ, եւ մատներովը կը շփէր կոկորդը։ Գիշերնոցը վար սահած էր ինկած ատենը, եւ ահա՛ մերկէր մինչեւ գօտին։ Հէմինկուէյի աչքերը արցունքով լեցուեցան, եւ սկսաւ անկապակից խօսքեր ընել։ Ան միշտ նստած կը հոնդար մեղմով եւ կը շփէր կոկորդը, որպէս թէ հոն եղած չըլլար։ Հէմինկուէյ կարծես լալէն պիտի խեղդուէր։ Ծունկի եկաւ անոր քովիկը, ու իր թաց դէմքը քսեց կուրծքին։ Հատուկտոր բառերով կը խօսէր իր երազներուն, իր առանձնութեան եւ իր սիրոյն վըրայ։

Եւ Պիլլա ակնկառո՛յց իր մարմինը ճնշող գլուխին վրայ, կոյրի մը արտայայտութեամբ։

Հէմինկուէյ կը շարունակէր խոստովանանքը հատկլած շունչով, բայց Պիլլա կարծես ուրիշ բանի վրայ կը մտածէր, եւ յետոյ սկսաւ թուլակի խաղալ իր թեթեւօրէն ճերմկոտած մազերուն հետ։ Հէմինկուէյ, ջլապիրկ, միշտ կպած անոր կուրծքին, գլուխը ձգեց անոր աղդրին վրայ, եւ մնաց հոն, կարծես պատժուելուն ըսպասելով։

Պիլլա հիմա զգացես առաջին անգամ ըլլալով անոր կը նայէր, կը դիտէր զայն մտածկոտ, ո՛վ գիտէ թերեւս հաստատելու համար թէ, ի՛նչ յարաբերութիւն կայ սա՛ հէք ջախջախուած էակին եւ իրեն միջեւ։

Ծիծաղ մը յանկարծ սողոսկեցաւ իր աչքերուն մէջ։ Կը վարանէ՛ր, պէ՞տք էր արդեօք աւելի առաջ երթալ։ Աչքերը լայն բացուեցան։ Եւ երկչոտ շփոթ աղապատանքի մը արտայայտութիւնը սահեցաւ իր դէմքին վրայ։ Կամաց մը վեր հանեց անոր գլուխը…

×

Երիտասարդ Մէյփլ յաջորդ առաւօտ կանուխ մեկնեցաւ։ Ոչ Պիլլա ոչ Հէմինկուէյ տեսան անոր երթալը։ Հէմինկուէյ ամեն մըն ալ մնաց Պիլլայի մօտ։ Առաջին շաբաթէն վերջ խնդրեց ամուսնանալ իրեն հետ, բայց նէ մերժեց քաղաքավարօրէն։ Երկու շաբաթ ալ մնաց՝ ժամանակը անցընելով ողորմելի, խուլ ինքնամեղադրումներով։ Ա՛յնքան որ Պիլլա տխրեցաւ կորսնցուցած ըլլալուն համար երիտասարդ Մէյփլը, որ անպատասխանի կը թողուր իր նամակները։

(Վերջ)

(Նայէ Ֆրայէ Փրէսէ) Թրգմ. ԵՏԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՅՈՒՆԻՍ 1933

25 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2223 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԴ ԱՍՏԵՂՕՔ...

Ի՞նչ գրել հանդէսի մը առթիւ, որ տեղի կ՚ունենայ այսօր, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, տաբեգարձէն չորս տարի յետոյ...

Ժամանակին կատարուեցան մեծարանքի ցոյցեր եւ հրատարակուեցան գնահատումներ՝ բանաստեղծին գրական եւ հանրային գործունէութեան մասին:

Այսօր, «Հայրենիք» ամսագրէն ամփոփած ենք ուսումնասիրութեան փորձ մը եւս: Աշխատանք մը, որով անխոնջ Սիրունին կը ներկայացնէ արուեստագէտը, սիրոյ երգիչը, հիւանդը, թատերագիրը, հայրենասէրը եւ միութեան երգիչը:

Օրուան այս ժամուն, բնագրաբար, մեր ուշադրութիւնը կը լարէ վերջինը, «միութեան երգիչը»: Եւ իր երգը՝ միութեան, որ երէկ ունէր չափազանց տարրական իմաստ, իսկ այսօր արդէն կը դառնայ հառաչանք մը եղերական.

Տուր ինձ ձեռքդ, եղբայր իմ մեք

Որ մրրկաւ էինք զատուած.

Բախտին ամէն ոխ չարանենգ

Ի մի համբոյր ցրուին ի բաց.

Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն

Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Մասնաւոր խորութիւն մը չունի Պէշիկթաշլեանի երգը, այնքան միամիտ եւ անսարուեստ:

Եւ սակայն, որքա՜ն խոր ակօսներ բացաւ հայ ժողովուրդի սրտին մէջ, պատմական ժամանակաշրջանի մը, երբ քաոսնելի որդ մը սկսած էր բանիլ, յանուն Յիսուսի Քրիստոսի եւ Աւետարանի...

Պէշիկթաշլեան մը պէտք էր ըլլալ, այդ օրերուն, պոռթկալու համար նոր ժանտախտին դէմ:

Իսկ երգը այսօր ալ կը պահէ իր ուժը:

Այսօր, աւելի քան երբեք, որովհետեւ վէրքը աւեր կը գործէ, տակաւին, հակառակ մեր հաւաքական յառաջդիմութեան եւ փորձառութեան: Ու մանաւանդ, հակառակ անասելի փլուզումներու:

Պէշիկթաշլեան խորապէս խոցոտուած էր կրօնական՝ դաւանական պառակտումէն, կրելով անոր ամբողջ դառնութիւնը:

Ի՞նչպէս պիտի երգէր այսօր, 70–80 տարի յետոյ, եթէ յանկարծ արթննալով գերեզմանէն, տեսնէր պատկերազարդ պատմութիւնը ներկայ իրականութեան...

Ճեղքի, հերձուածի, փոխադարձ ատելութեան ո՞ր գլուխն է պակաս:

Կրօնակա՞նը,— բայց առաջ միայն հոռմէական եւ բողոքական «յարանուանութիւններ» ունէինք: Իսկ այսօր, դիրքեր գրաւած են նաեւ չարաթապահը, «րուհծի»ն, մկրտչականը, «մուհապէթճի»ն եւ միւսները:

Այսօր տակաւին բազմութիւններ կան, հոռմէական թէ կաթոլիկ, որոնք չեն ուզեր «պղտորուիլ» հայկականութեամբ:

Քաղաքական – կուսակցակա՞նը.— Կուսակցութիւններ չկային Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի օրով, եւ, Պոլսոյ մէջ, մարդիկ աղաւաղական պայքարը կ՚ամփոփէին երգերու եւ ճառերու մէջ: Պոլիս նստած բանաստեղծը՝ Զէյթունի փառքը կ՚երգէր ինքնաբերաբար, կամ կը տարփողէր «հայրենեաց սէրը», առանց չարքեր ունենալու իր ետին եւ ծրագիր մը՝ իր ափին մէջ:

Իսկ այսօր ... Ծրագիրնե՜ր, ծրագիրնե՜ր եւ հոսանքներ խառնուտիկ:

Այսօր, կորսնցուցե՜ր ենք ժողովուրդին կէսը, եւ մտահոգութեան մատնուած՝ մնացեալ կէսին համար:

Եւ սակայն, փորձեցէք հնչեցնել եղանակ մը ինքնապաշտպանութեան եւ միաբանութեան:

Փորձեցէք երգել, ինչպէս կ՚երգէր Պէշիկթաշլեանը.

Մէկտեղ լացինք մեք ի հընում,

Եկէք դարձեալ յար անբաժան

Խառնենք զարտօսր եւ բղխնդում,

Որ բազմածնունդ ըլլայ մեր ջան.

Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն,

Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Փորձեցէք, եւ բախտաւոր պիտի համարուիք, եթէ անապատական աէրվիշի մը տեղ չդնեն ձեզ:

Ճեղքե՜ր, ճեղքե՜ր, ո՛ր ճակատին վրայ որ կ՚ուզէք:

Եւ, մինչեւ ո՛ւր որ կրնան հասնիլ ձեր աչքերն ու ոտքերը, աշխարհի ցամաքներուն վրայ...

Այն աստիճան որ, եթէ ուժանակի մը վերածուէր Պէշիկթաշլեանի աղու քնարը, հազիւ պիտի բաւէր քիչ մը ուշադրութիւն գրաւելու:

Այսօր, «ընդ աստեղօք» մենք չենք տեսներ, չենք ուզեր տեսնել աւելի «սիրուն» բան, քան սախական կիրքը, կոյր ատելութիւնը, միականի կամակորութիւնը, կրօնական թէ քաղաքական խաչձեւումը, կուսակցական մոլեռանդութիւնը, դասալքութիւնը, ինքնուրացումը կամ ... փառնիէնթէն:

«Եղբայր իմ մեք»ը այսօր ալ կ՚երգուի նոյնքան սրտառուչ °րօրումներով:

Ցեղին անդրադէտը զոց ըրած է զայն, եւ եթէ բոլորը չըմբռնէ, կը հասկնայ գոնէ երկու տողը,—

Տուր ինձ ձեռքդ, եղբայր իմ մեք,

Որ մրրկաւ էինք զատուած:

Իսկ մրրիկին մրրիկը տեսանք մենք, Պէշիկթաշլեանի ծնունդէն եւ մահէն տարիներ եւ տարիներ յետոյ: Ու կրնանք տեսնել տակաւին:

Բայց, ո՞ւր են ձեռքերը: Նոյն իսկ միեւնոյն գաղութին մէջ:

Արդեօք աւելի՞ ազդու պիտի ըլլար նոր Պէշիկթաշլեանի մը երգը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Մակտօնըլտ յոյս կը ներշնչէ

ԺՈՂՈՎԸ ՅԵՏԱՁԳԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՄԵՐԺՈՒԵՑԱՒ

Մ. Նահանգներու պատուիրակութեան յայտարարութիւնը, որով «անպատեհ» կը գտնէր դրամներու անմիջական եւ առժամեայ ամրացումը, պաղ ջուր լեցուց խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ: Այն աստիճան որ, առաջարկ դրուեցաւ յետաձգելու խորհրդաժողովը, բայց համապատասխան յանձնախումբը մերժեց:

Ցուցումը խոր է մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ, եւ երեսփ. ժողովէն պիտի պահանջուի յետաձգման առաջարկը կրկնել Ֆրանսական պատուիրակութեան միջոցաւ:

Յոռետեսութիւնը փարատելու համար, Պ. Մաքտոնըլտ առջի օր խորհրդաժողովին Թղթակիցներու սրահը երթալով, խրախուսիչ յայտարարութիւններ ըրաւ: Ըսաւ թէ աւելորդ է մտահոգութեան մատնուիլ:

— «Անշուշտ կան մարդիկ, խմբակցութիւններ որոնք շահ ունին խորհրդաժողովին խորտակման մէջ: Անոնք պատմութիւններ կը փփսան բերնէ բերան: Կը յուսամ թէ մամուլը պիտի հակազդէ այդ հոսանքին: Անշուշտ, տաժանելի ժամեր անցուցինք: Խորհրդաժողովի մը երկրորդ շաբաթը տաժանելի է միշտ: Պզտիկ դադար մը տեղի ունեցաւ ժողովի ընթացքին մէջ: Դրամները առժամապէս կայուն դարձնելու մեր յոյսերը ի դերեւ ելան քիչ մը: Բայց, անոնք որ ծանօթ են Ամերիկայի կացութեան, գիտեն թէ այս միջոցին պայմանները նպաստաւոր չեն դրամներու ամրացման համար: Եւ սակայն, վհատելու պատճառ չկայ: Խորհրդաժողովին այս երրորդ շաբաթը պիտի ըլլայ ներդաշնակութեան շաբաթ մը: Ես յուսալից եմ: Ես կ՚արհամարհեմ այն մարդը որ միայն դժուարութիւնները յառաջ կը քշէ: Ամերիկեան ծանուցագիրը ոչինչ ունի ցաւալի կամ անստոյգ: Ան թոյլ կուտայ մեզ շարունակելու մեր աշխատանքները, եւ իսկապէս պիտի շարունակենք: Վարիչ մարմնի անդամները խնդացին այսօր, երբ ժողովի յետաձգման առաջարկ դրուեցաւ: Մենք 12 ամիս աշխատեցանք այս ժողովը կազմակերպելու համար: Զարաչար կը սխալին անոնք որ կը կարծեն թէ բան կը շահինք յետաձգելով մինչեւ օգոստոս կամ աշուն. Հարիւրին 99 գրաւ կը դնեմ թէ կացութիւնը աւելի գէշ պիտի ըլլայ այն ատեն քան այսօր: Ժողովը պիտի շարունակուի:

ԱՄԵՐԻԿԱ ԻՐ ԳԼԽՈՒՆ ՃԱՐԸ ԿԸ ՄՏԱԾԷ

Ուաշինկթընէն հասած լուրերու համաձայն, ամերիկեան կառավարութիւնը որոշած է առ այժմ իր ամբողջ ուշադրութիւնը նուիրել ներքին վերականգնման, ինչ որ ալ ըլլայ միջազգային կացութեան զարգացումը: Ամերիկեան պատուիրակութիւնը եւ կանչելու խնդիր չկայ: Ամերիկացիները պիտի ջանան համոզել միւս պետութիւններն ալ՝ թէ աշխարհի բարգաւաճումը վերահաստատելու միակ ելքը այն է որ իւրաքանչիւր կառավարութիւն նախ իր ներքին միջոցներ ձեռք առնէ իւրաքանչիւր երկրին մէջ:

Կը կարծուի թէ նախագահ Րուզվէլթի լիազօրին ժամանումէն անմիջապէս յետոյ, ամերիկեան պատուիրակութիւնը նոր յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակէ, ուշադրութեան յանձնելով հետեւեալ չորս կէտերը.—

1. Տնտեսական դժուարութիւնները մեծ մասով ազգային հանգամանք ունին եւ ոչ թէ միջազգային:

2. Յառաջիկային կարելի պիտի ըլլայ տնտեսական երկարատեւ դարմաններ գտնել:

3. Բարգաւաճումը վերահաստատելու միակ մեթոտն է զուգահեռաբար ներքին միջոցներ ձեռք առնել իւրաքանչիւր երկրի մէջ:

4. Այդ միջոցներուն գլխաւոր նպատակը պէտք է ըլլայ,— ոչնչացնել լռոնակուտակ մթերքները, հաւասարակշռել ելմտացոյցները եւ կազմակերպել հանրօգուտ շինութիւններ, ջնջելու համար գործազրկութիւնը:

ԾՐԱԳԻՐ ԾՐԱԳՐԻ ՎՐԱՅ

Ամերիկեան պատուիրակութիւնը նոր ծրագիր մը ներկայացուց, որով կ՚առաջարկէ.

1. Սերտ գործակցութիւն հաստատել պետութեանց եւ իրենց կեդրոնական դրամատուններուն միջեւ, վարկերը աւելցնելու եւ ճարտարագործութիւնը քաջալերելու համար:

2. Առողջ ձեռնարկներու տրամադրութեան տակ դնել լայն եւ դիւրին վարկեր:

3. Փութացնել տնտեսական վերակազմութիւնը, համաձայն հանրային ծախքերու զուգընթաց ծրագրի մը:

Այս առաջադրութեամբ, ամերիկեան պատուիրակութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ որ անմիջապէս Լոնտոն հրաւիրուին զանազան երկիրներու կեդրոնական դրամատուններուն ներկայացուցիչները:

⁂ Իտալական մամուլը խստօրէն կը քննադատէ Ամերիկան, դրամներու ամրացման հակառակելուն համար:

Սէսիլ Սորէլ խաշուեցաւ Քոմէտի Ֆրանսէզէն

Աշխարհահռչակ Սէսիլ Սորէլը ուրբաթ գիշեր իր հրաժեշտի ներկայացումը տուաւ Քոմէտի Ֆրանսէզին մէջ: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր թատրոնին առջեւ, տոմսակ ճարելու համար: Ժամը 7ին հասաւ Սէսիլ Սորէլ, եւ անհուն հրմշտուք մը սկսաւ, թէեւ «տեղ չկա՜յ» կը պոռային պաշտօնեաները: Թատրոնին նրբանցքները, գաւիթը, սանդուղները եւ օթեակները լեցուած էին դէզ դէզ ծաղկեփունջերով: Դերասանուհին նախ ներկայացուց Մոլիէռի «Մարդատեաց»ին Բ. արարը, եւ ութ անգամ բեմ հրաւիրուեցաւ, ծափերու տեղատարափին տակ: Յետոյ խաղաց «Արկածախնդրուհի»ն, նոյնպէս բեմ հրաւիրուելով ութ անգամ: Ներկայացումը վերջացաւ ժամը 1.20ին, «Գամելիազարդ Տիկին»ով:

Հասոյթը կը հասնի 240,000 ֆրանքի, ինչ որ չէ տեսնուած երկար ատեն:

600,000 ՀՈԳԻ մասնակցեցան Կլարա Ցէտկինի յուղարկաւորութեան, որ կատարուեցաւ Մոսկուայի մէջ: Հարիւր հազարաւոր բանուորներ եւ բանուորուհիներ կարմիր դրօշներով գացին Կարմիր Հրապարակը, իրենց մեծարանքը յայտնելու: Մարմինը հրկիզուելով, աճիւնը տուփի մը մէջ դրուեցաւ եւ տեղաւորուեցաւ Կրեմլինի մէկ պատին մէջ:

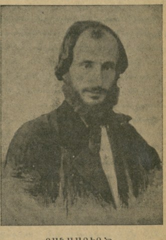
Այսօր, Չորրորդ էջ

Մեր նոր թերթօնը

ՌՈՒՍ ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

ՅՈՒԶՈՒՄՆԱԼԻՑ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԻ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ որուն ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ հանդէս մը կը կատարուի այսօր: (Տես Բ. էջ):

Մահ կամ տասը տարի՝ ցորենի գողերուն

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՊԻՏԻ ԶՕՐԱՑՆԷ ՉԵԿԱՅԻՆ ՍԱՐՍԱՓԸ

Անցեալ օր գրած էինք թէ Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն հակախորհրդային ընդհ. դատախազ մը նշանակած է, վարելու համար մասնաւորապէս արմտիքի քաղաքականութիւնը:

Նոր լուրերու համաձայն, այդ պաշտօնին կոչուած է Պ. Իվան Ալէքսիէյվիչ Ագուլով, օգնական ունենալով Պ. Վիշինսկին:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ՝ թէեւ յունիս 20ի հրամանագրով ընդհ. դատախազը իրաւասութիւն ունի Չեկային վրայ, բայց իրականին մէջ ճիշդ հակառակն է որ կը կատարուի եւ խորհրդային արդարադատութեան ամբողջ մեքենան կը դրուի քաղաքական բաժնի (Չեկա) իրաւասութեան տակ: Պ. Ագուլով կը վարէ Չեկային փոխ-նախագահի պաշտօնը եւ իրական վարիչն է, իսկ բուն նախագահը՝ Մէնժինսկի, արդէն հիւանդ, պարզ խամաճիկ մըն է: Պ. Ագուլով որ ծնած է 1887ին, չունի իրաւագիտական փորձառութիւն եւ հազիւ տարրական կրթութիւն մը ստացած է: Յեղափոխական ասպարէզը մտած է երիտասարդութեան օրերէն եւ ազդեցիկ դիրք մը գրաւած՝ Եկատերինբուրգի մէջ, ցարական ընտանիքին անճիտման ատեն, ինչպէս պիտի յիշեն մեր ընթերցողները:

Ընդհ. դատախազին եւ իր փոխանորդին անմիջական գործը պիտի ըլլայ պաշտպանել երկրին պարենաւորման աղբիւրները՝ սովահար գիւղացիներու յարձակման դէմ: Խորհրդային մամուլը յստակապէս կը շեշտէ այս պարագան, յիշելով Ստալինի ազդարարութիւնը.— «Ներկայիս ամբողջ խորհրդային արդարադատութիւնը հիմնուած է 1932 օգոստոս 7ի հրամանագրին վրայ»: (Այդ հրամանագիրը «նուիրական եւ անձեռնմխելի» կը հռչակէ խորհրդային ստացուածքը եւ երկու տեսակ պատիժ կը սահմանէ հունձքերէն հացահատիկ յափշտակողներուն,— մահ. եւ տասը տարի բանտարկութիւն):

Պ. Կրիլենկօ, դատական գործավարը, վերջերս ճառով մը բացատրեց թէ ո՛ր պարագաներուն մէջ պիտի գործադրուի այս պատիժներուն մէկը կամ միւսը: Կուլակները, նախկին հողատէրերը, նախկին սպիտակները, խանութպանները եւ չահադէտները եթէ գողութեան մէջ բռնուին, պիտի գնդակահարուին առանց բացառութեան: Հաւաքական տնտեսութեան անդամ կամ անհատ գիւղացիներն ալ, որ նախապէս կուլակ չեն եղած, պիտի գնդակահարուին, եթէ դիմադրեն, գողութիւնը երեւան հանուած ատեն, այլապէս՝ պիտի դատապարտուին տասը տարի բանտարկութեան: Որպէսզի գիւղացիները համոզուին թէ խորհրդային իշխանութիւնը կատակ չըներ, ժողովրդային դատարանները այս հրամանագիրները պիտի գործադրեն իւրաքանչիւր հաւաքական տնտեսութեան, իւրաքանչիւր գիւղի եւ գաւառի մէջ: Կրիլէնկօ այս առթիւ աւելցուց.

— Մենք պայքար կը մղենք տաժանելի պայմաններու մէջ: Կը կռուինք ամբողջ դրամատէր աշխարհին դէմ, եւ մինչեւ ծայրը պիտի երթանք: Այս պայքարը կը հարկադրէ մեզ դիմել անգութ մեթոտներու:

Մէկ ձեռքի տակ (Չեկա) միացնելով եւ կեդրոնացնելով խորհրդային պատժական օրկանները, կառավարութեան ուրիշ մէկ նպատակն է ջնջել տեղական հայրենասիրութիւնը, որ թոյլ չի տար շրջաններէն կեդրոնները փոխադրել արմտիքը: Կեդր. Կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը այս առթիւ կը յայտարարէ թէ Ուկրայնայի ազգային շարժումը անցեալ ձմեռ տակնուվրայ ըրաւ արմտիքի ծրագիրները (հացամթերում) եւ թէ բազմաթիւ բարձրաստիճան համայնավարներ ուժ կուտային շարժումին, բայց իրենց արժանի պատիժը կրեցին: (Հաւանաբար կ՚ակնարկէ հողագործական փոխ-գործավար Կինարի եւ ուրիշներու որոնք, թիւով 35 հոգի, գնդակահարուեցան վերջերս, առանց դատաստանի):

⁂ Չրոյց կը շրջի թէ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն ընդհ. ներման ծրագիր մը կը պատրաստէ, որմէ պիտի օգտուին հարիւր հազար հոգի, մասնաւորապէս Սիպերիոյ աքսորականները:

Մակեդոնական փոխադարձ ջարդին առթիւ

Պուլկարիոյ փաստաբաններու միութիւնը բողոքագիր մը հրատարակեց, քաղաքական սպանութեանց դէմ: Այդ գրին մէջ, մասնաւորապէս կը շեշտեն թէ պուլկար քաղաքացիներուն կեանքը պէտք չէ խաղալիք դառնայ յեղափոխական գաղտնի ընկերութեանց, որոնց մահավճիռները անմիջապէս կը գործադրուին, ճիշդ հակառակն ըլլալով պետական դատարաններու տուած վճիռներուն: Միութիւնը կը հրաւիրէ կառավարութիւնը՝ գործնապէս եւ ոչ թէ թուղթի վրայ ապահովել քաղաքացիներուն կեանքը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԻԷՌԻ ելեկտրաքաշի գործարանին մէջ պայթիւն մը տեղի ունեցաւ ուրբաթ առտու, խանգարելով հոսանքը: Նիւթական վնասը շատ մեծ է, բայց մարդկային կորուստ չկայ: Փարիզէն հրշէջներ օգնութեան հասնելով, հրդեհին առաջքը առին: Հոսանքը վերահաստատուեցաւ քանի մը ժամէն:

ՅԱՌԱՋ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՆՈԹԵՐ

Երբ ծովերուն եզերքը կ'ապրէի, հոն կը ստանայի երբեմն, խոշոր ընդհատումներով, Փարիզէն հայերէն թերթեր։

Կը խոստովանիմ որ անոնց յօդուածներուն վրայէն բաւական արագութեամբ կ'անցնէի, բայց ուշի ուշով կը կարդայի ընդհանրապէս բոլոր գեղարուեստական պատահարներուն քննադատականները։ Եւ վերջացնելէ յետոյ՝ սիրտս անպատում ուրախութեամբ մը եւ հպարտութեամբ մը լեցուած կը զգայի․․․։

Որովհետեւ, անոնցմէ կը տեղեկանայի որ, իմ բացակայութեանս, մինչդեռ ես նստած էի ծովերուն աւազներուն վրայ, ու արեւով եւ անհուն հորիզոնով կը զբաղէի միայն, այդ միջոցին մեր ազգը լեցուած էր ամէն տեսակի հանճարներով․․․

Գրագէտներ, նկարիչներ, երաժիշտներ, երգիչներ, դերասաններ․․․

Պէտք է ըսել որ մշտնջենական հայեցողական կեանքը գլխ դարձուցած էր թերեւս տղու պէս պարզ ու հաւատաւոր․․․

Ամէն պարագայի մէջ, ես ամէն մէկ քայլիս, ամէն մէկ ընթերցումիս, եւ ամէն մէկ լսարանական ունկնդրութեանս կարդացած հանճարներուս հանդիպելու վստահութեամբ էր որ իջայ առաւօտ մը Կառ տը Լիօնի ասփալթին վրայ, հետս առած ճամբորդելու սովորութիւնը կորսնցուցած քանի մը «վալիզ», եւ Վենետիկի Սուրբ Մարկոսին մօտ ծնած՝ ճերմակ կատու մը։

Բիրտ իրականութեան հետ իմ առաջին բախումս եղաւ ան, երբ տեսայ որ իմ այնքան փայփայած ճերմակ կատուս, իբրեւ ոչ ցանկալի, սաստկութեամբ կը մերժէին բոլոր փարիզեան պանդոկները․․․։

Յետոյ ան, որ անձրեւի եւ մշուշի ցանցի մը մէջէն քալելով անվախճան, փակուած փողոցներէն, զգացի որ անվերադարձ կորսնցուցած էի իմ անհուն պատ ծովս եւ այրող արեւս․․․

Իսկ ամէնէն դառը ինծի համար եղաւ ան երբ ստիպուեցայ տեսնել ծանուցուած հայ հանճարներուն ապահովաբար չէշտուած հազուագիւտութիւնը․․․․

×

Մեր մէջ ամէն բան կը գրուի, ամէն բան կը նկարուի, կը յօրինուի, կը նուագուի,, կ'երգուի, եւ կը ներկայացուի։ Արդիւնքը միշտ նոյնն է մեզի համար։ Նախ՝ անվերապահ հիացում։ Գաղտնիք մը չէ թէ ինչքան դիւրին է մեր մէջ անձնաւորութիւն մը դառնալը․․․

Միեւնոյն ատեն մեզնով անհասկացողութիւն եւ անտարբերութիւն։ Մեր ժողովուրդը դատելու կարողութեան հասած չէ տակաւին։ Իսկ իրական քննադատութիւնը անշուշտ որ կը պակսի։

Մեր քննադատները անխնայ կը գովեն, եւ բոլորն ալ շարունակաբար միեւնոյն բաները կը գովեն։ Կարծես գովուելիք արուեստի ընթացիկ menu մը ունին։

Սակայն հետաքրքրական փորձեր կ'անցնին ամբողջովին աննշմար եւ կը թաղուին․․․

Հայկական քանի մը հանդէսներու ներկայ ըլլալէ վերջ, այն եզրակացութեան եկայ որ խիստ censure մը պէտք էր հաստատել անպայման։ Եւ թող չտալ որ ոչ մեր ժողովուրդը՝ իբր արուեստ, եւ ոչ ալ օտարները՝ իբր հայկական, լսէին որեւէ բան եւ ամէն բան։

Իրիկուն մը եւրոպական միջավայրի մէջ տրուած հայկական երեկոյթի մը ներկայ եղանք։ Բազմաթիւ օտարներ կային։ Մեր երաժշտութիւնը հոն ներկայացաւ ամբողջովին խեղաթիւրուած։ Ոչ ներկայ Հայերը ապահովաբար ճանչցան իրենց երգերը, եւ ոչ ալ օտարները կրցան գաղափար մը կազմել մեր երաժշտութեան վրայ։ Իր անսովոր եւ ամբողջապէս տարաշխարհիկ բնոյթով՝ ան մնաց անորոշ եւ անճոռնի։

Ո՞ւր էին մեր երգերուն ոգին եւ մասնայատուկ մթնոլորտը․․․

Ի՞նչպէս կարելի է ընդունիլ որ որեւէ մէկը երգեր կամ խմբերգներ կազմէ։ Խոշոր պատասխանատուութիւն մըն է արուեստը։ Մեզի համար մանաւանդ երբ մեր ցեղային արուեստը կը ներկայացնենք։

Բայց ես տեսայ որ մեր ժողովուրդը՝ անվերապահօրէն ընդունելով ամէն բան որ ձայն կը հանէ, սրահը կոտրելու չափ կը ծափահարէր, օտարներուն խորհիլ տալով․ «Ուրեմն այս է․․․»։

×

Մեր ժողովուրդը անշուշտ որ արուեստը կը սիրէ, եւ զգայուն է։ Այդ ալ է պատճառը որ ամէն բանի կ'երթայ, եւ ամէն բան կուլ կուտայ միեւնոյն հեշտանքով, իբրեւ «Օփերա» հրամցուած «Անուշ»էն՝ մինչեւ «Նասրէտտին Հոճա»։

Բայց անշուշտ որ մենք գեղարուեստի մէջ խոշոր տեղ մը կը գրաւենք նախնական ազգերուն մէջ։ Աճպարարութենէն դէպի մեծ արուեստին փոխանցումը՝ շատ աննշմար է մեզի համար։

Ո՛վ շատ ձայն հանեց, ո՛վ կրցաւ դիւրին միջոցներով շարժել աժան ըղձացողութեան աղբիւրներ, անիկա արդէն յաղթող է։

Եւ այդպէս է որ այսկարգի կուեքեր երբ տակաւին coulisseներուն ետեւ են, մեր ժողովուրդը կը ձեռնարկէ սրահին տախտակամածը կոտրելու՝ իր խանդավառութեամբ։

Իսկ երբ Օր․ Մարգարիտ Բաբայեանը, որ ապահովաբար արտասահմանի մեր միա՛կ արուեստագէտ երգչուհին է, կ'երգէ, մեր ժողովուրդին ականջները ոչ միայն կը խլանան, այլեւ կը փակուին նաեւ անոր մտքին եւ իմացականութեան ըջիջները․․․

Եւ այդպէս է որ Կոմիտաս վարդապետին վաթսունամեակին, երբ մեր հայ երգին ամենահարազատ ներկայացուցիչը, Օր․ Բաբայեանը, հաճած էր գալ եւ իր նուրբ արուեստը ու մեր երգին բո՛ւն հանճարը ցոյց տալ մեզի, մեր ժողովուրդը անճրկեցաւ, չհասկցաւ իրեն տրուածը, նոյն իսկ ամենատարրական ճաշակը չունեցաւ խնդրելու որ կրկնուի․․․ Եւ ես վիշտով տեսայ Օր․ Բաբայեանին վարագոյրին ետեւ անհետանալը, տեղի տալու համար ժողովուրդին ճաշակին մօտիկ արտայայտութիւններու․․․

Եւ այսպէս պիտի ըլլայ, եթէ դժուարահաճութիւնը վերջապէս մուտք չգործէ մեր մէջ։ Եթէ խիստ արգելքներ չդնենք՝ spectâcleին եւ արուեստին մէջտեղ։ Եթէ չդադրինք ըսելէ․ «Հայերուն համար հոգ չէ․․․»։

Եւ այսպէս պիտի ըլլանք, եթէ մեր քննադատներուն սիրտը նոյն կակղութիւնը շարունակէ պահել, եւ նոյն առատաձեռնութեամբ մեր ազգը վերածել հանճարներու ընդարձակ դաշտի մը․․․

ՄԱՆՆԻԿ ՊԸՐՊԸՐԵԱՆ

ԹԱՐ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ԲԱՒԷ՛Լ, ԲԱՒԷ՛Լ…

Փռուած անփո՛յթ՝ պատշգամի մը վրայ,
Կը դիտեմ կեանքն այս վաղանցիկ ․․․
Ձերբ հեղեղատ, կամ զերբ ասուպ ակամայ՝
Ահա՛ կ'անցնին բազում զոյգեր թեւանցիկ․․․

Տրտո՛ւմ են ոմանք՝ վշտով անմեկին,
Կարծես բաժանում կը տեղայ վերէն,
Ուրիշներ ժպտո՛ւն — թեթեւ թիթեռնիկ —
Կը թռին երկինք, ծաղիկէ — ծաղիկ․․․

Ես նախանձ չունիմ, կը հայի՛մ հպարտ,
Լեռ մըն եմ կարծես, հի՛ն, հնամենի,
Որ խորամուխ ծոցն ամպերուն ամեհի՛
Անհունօրէն ինքն իրեն կը բաւէ ․․․

Հագած են բեհեզ՝ հարսեր նորատի,
Մարդերուն վրայ մետաքս կը յորդի,
Ակնակուռ կուրծքեր, անգին մատանի,
Կ'ըսես կեանքն առած այլո՛ւր կը տանի ․․․

Ես ո՛չ զարդ ունիմ, ո՛չ պչրանք անմիտ,
Իրանս հագիւ պարուրած քուրջով,
Ես անբասիր լան՝ քնութեան բարի,
Երջանի՛կ եմ ․․․ ու ես ինծի կը բաւեմ ․․․։

Ի՛նչ համադամ կերակուրներ՝ պնակներուն մէջ արծաթէ,
Շատերուն քով երջանկութի՛ւն կը ծաթէ,
Ի՛նչ պտուղներ, ի՛նչ գինիներ բուրաւէտ՝
Կեանքին համար շատերուն՝ իմաստութիւն կ'ըլլայ յաւէտ ․․․

Իսկ ես նօթի եւ կամ հացով մը չոր – պատառ՝
Կ'ըլլամ կո՛ւշտ, կ'ըլլամ յափրած ու բաւարար ․․․։

Ես մարդերուն պէտք չեմ զգար,
Թէ փշրուի նաւակս յոյլ՝ խարակէ մ'անարդար,
Ես քաջութեամբ կը տանիմ՝ ալիքներուն հարուածը գոռ,
Ես կը բաւեմ Տարերքին եւ օգնութիւն չե՛մ մուրար ․․․։
Իսկ երբ տեսնեմ տնակներ՝ բլուրներուն վրայ շարուած,
Կամ ծեր հաներ ու մանուկներ՝ պատուհանէն վար կախուած,
Երբոր տեսնեմ առուակներ, երգ – աղբիւրներ բիւրակնեայ,
Երբ պատահի, որ մէկ ուռի լճին վրայ հեծկլտայ,
Կը յիշե՛մ քե՛զ, Հայրենիքդ իմ սրբազան,
Ու կը մնամ անօգնակա՛ն ․․․
Ո՛վ Տէր,
Առանց Տունի, ինչո՞ւ ինքս՝ ինձ չեմ բաւեր ․․․։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԳԻԾԵՐ՝ Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԷՆ

Խմբ.— Այսօր հանդէս մը կը կատարուի Սէվրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, Մ. Պէշիկթաշլեանի հարիւրամեակին առթիւ, որ լրացաւ 1929ին։

Այս առթիւ, «Հայրենիք» ամսագրի վերջին թիւէն կ'ամփոփենք ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը։ Գրողն է Յ. Ճ. Սիրունին։

Պէշիկթաշլեան արուեստագէտ է։

Ինչ որ ալ ըսուի իր գրական վաստակին արժէքին, ու իր ստեղծագործութեան ուժին մասին, ոչ մէկը կրնայ ուրանալ արուեստագէտը անոր մէջ։

Որքան ալ տարիները մաշեցնեն անոր երգերը, ու կրծեն պատուանդանը անոր համբաւին, որքան ալ ժամանակը փլցնէ շատ մը հին արժէքներ, բան մը սակայն միշտ պիտի մնայ իրմէ,— արուեստագէտը։

Իբրեւ արուեստագէտ՝ ան որոշ դպրոց մը չունի։

Իր խորքին մէջ դասական ու ապա թրծուած կեանքով՝ Պէշիկթաշլեան տեսակ մը ընդելուզում է դասական եւ ռոմանթիկ խառնուածքներու։ Դասական՝ որովհետեւ իր քերթուածներուն մէջ զգայնութիւնը եւ երեւակայութիւնը բացառիկ ազնուականութիւն մը ունին․ ու դասական են իր ճաշակն ու զարգացումը, դասական՝ իր ընտրած լեզուն․ դասական՝ իր յուզումն ու թռիչքները։ Ու այս դասական խառնուածքին կուգայ միանալ դարը՝ իր մանկունակ ռոմանթիզմով․ ժողովրդական ձգտումներով, ու մանաւանդ իր նիւթերովը։

Պէշիկթաշլեան համադրութիւնն է այդ երկու խառնուածքներուն, որոնք իր մէջ զիրար չեն ժխտեր, այլ կը լրացնեն զիրար։ Ու ան համադրութիւնն է երկու դպրոցներուն որ կը շնչէին մեր մէջ,— վանքերէն եկած հռետորութիւնը որ անհաղորդ էր զանգուածին եւ որ պահ մը ճառերու մէջ շողալէ յետոյ դարձեալ վանքերը կը քաշուէր, ու միամիտ, մանկական ճիչը որ նոր կը զարթնուր իբրեւ թէ զանգուածը ոգեւորելու համար, եւ որ բացառիկ տաղանդներու կը սպասէր ձեւ ու մարմին առնելու, խորանալու, գրականութեան մէջ մտնելու համար։ Պէշիկթաշլեան զանոնք բիւրեղացուց իր տաղանդին ուժովը, հռետորութիւնը սանձեց ու մանկունակ ճիչերուն հագցուց գեղեցկութիւնը, ու ճամբայ բացաւ նոր սերունդի մը որ արդարեւ պիտի գար ժողովուրդի մը ծոցէն, ռամկութիւնը թօթափած ու տեսիլքով բեռնաւոր։

Պէշիկթաշլեանի աշխարհաբար քերթուածները բարոյախօսական եւ ազգասիրական դրօշմ մը ունին։ Անոնք աշխարհաբար գրուած են օրուան ճաշակներուն, պէտքերուն գոհացում տալու համար։ Հայրենասէրն է որ անոնց մէջ կը խօսի՝ ցեղը զարթօնքի կանչելու համար։ Ուզած է ուղղակի ժողովուրդին խօսիլ եւ անոր լեզուն ընտրած է։ Եւ տակէ է որ յաճախ ռամկօրէն հասարակ ձեւերն ալ սպրդած են իր աշխարհաբար ոտանաւորներուն մէջ, որովհետեւ անոնք գրուած են այնպիսի ատեն մը, երբ աշխարհաբարը իր խանձարուրին մէջ էր դեռ։ Այսուհանդերձ գոհեցիկ չէ իր աշխարհաբարը, եւ կրնայ այսօր իսկ հաճոյքով կարդացուիլ։

Ահա նմոյշ մը իր աշխարհաբար քերթուածներէն։ Այո՛, չունի իր գրաբար քերթուածներուն շքեղութիւնը, բայց կը զգաս որ արուեստագէտին մատը հպեր է ռամկօրէնին ալ, ու թօթափեր անոր գռեհկութիւնը։ Աշունն է որ կ'երգէ իր քերթուածին մէջ,—

Ո՞ւր էք ծաղկունք դուք փայփլունք,
Ո՞ւր ձեր այտեր անուշ հոտով․
Ո՞ւր ձեր պչրանք ու փափկութիւն
Եւ ծոց լցեալ շաղ մարգարտով։

Ի՞նչու հովիկ, անգո՛ւթ հովիկ՝
Ցուրտ համբոյրներ կուտայ ձեզի,
Մոռցա՞ւ արդեօք իւր սէր գողտրիկ
Եւ իւր գգուանք փայփայելի։

Ու մտածել որ այս աշխարհաբարը գրուած է ութսո՛ւն տարի առաջ, երբ դեռ մեր նոր լեզուն կը ճռւար իր օրօրոցին մէջ։

Պէշիկթաշլեանի մէջ դժուար է արուեստագէտը զատել մարդէն։ Քիչ անգամ մարդը այնքան սերտիւ խառնուած կ'ըլլայ իր երկին որքան Պէշիկթաշլեանն է։ Անոնք որ ճանչցած են զինքը՝ անոնք են որ կը վկայեն թէ Պէշիկթաշլեան իր հոգիովը ցոլացած է իր քերթուածներուն մէջ։

Ու ով որ ճանչցած է զինքը՝ զմայլանքով կը խօսի անոր նկարագրին բարի գիծերուն վրայ։ Բարութիւնն է եղած իր հիմնական գիծը։

Քաղցրութիւնը ամէն վայրկեան կը զգաս իր քերթուածներուն մէջ։ Անոնք օծուն են զմայլելի բարութեամբ մը, ու քեզ ալ կը վարակեն։ Ոչ պոռթկումներ ունի, ոչ զայրոյթներ․ ան կ'երգէ հեզասահ առուակի մը պէս, ժպտելով արեւուն, ժպտելով հովին, ու իր ափերուն։ Իր հառաչն անգամ բարի երգ մըն է, ու մրմունջ մըն է իր զայրոյթը մահուան ուրուականին դէմ։

Վերջապէս ազնուական գիծն է տիրապետողը Պէշիկթաշլեանի ինչպէս նկարագրին, նոյնպէս գրականութեանը մէջ։ Խորունկ, բայց զուսպ են իր յուզումները։ Ան կարծես չէ ուզած ամբոխին խօսիլ իր ներքին խռովքը պատմած ատեն։ Չէ ուզած ազդել,

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Գարլօ Պասմաճի ծնած ատեն կը հարցաքննէ իր հայրը․

— Նինուէի՞ մէջ կը գտնուիմ թէ Բաբելոնի մէջ․․․

— Պոլսոյ մէջ կը գտնուիս, զաւակս։ Եւրոպայի ու Ասիոյ մէջ՝ այսինքն Սոդոմ Գոմորի պորտին վրայ ես․․․

— Նախ քան Քրիստո՞ս դարու մը մէջ եմ թէ յետ Քրիստոսի դարու մը մէջ․․․

— Քրիստոսի առջեւը կամ ետեւը գտնուիլդ չեմ գիտեր, սակայն, մեր սատանաներէ պաշարուած ըլլալը քաջ գիտեմ։

— Այս քաղաքին մէջ բերդերու մնացորդներ, կործանած տաճարներ եւ հնագիտական արժէք ներկայացնող աւերակներ կա՞ն․․․

— Ատոնք ըլլան ուզածներդ․․․ Տուներնիս կատարեալ աւերակ է, տանիքէն ջուրը կը վազէ, հիւսիսային պատը փլած է ու փոթորիկի ատեն տան հիմերը կ'երերան․․․ Ատոնցմէ զատ ես կամ իբրեւ կործանելու վրայ եղող բերդ մը․․․

— Իսկ իբրեւ գիր ի՞նչ կը գործածէք։ Սեպագի՞ր, բեւեռագի՞ր թէ մեհենագրոշմ․․․

— Ամէնքը սուտ՝ ճակտի գիրը իրաւ։

— Ազգով ի՞նչ էք, փիւնիկեցի՞, մա՞ր թէ փղշտացի․․․

— Ազգով փարիսեցի էինք սակայն հիմակ, փա՛ռք Աստուծոյ, ազգով կաթոլիկ ենք․․․

— Կրօնքով ի՞նչ էք․․․ կռապա՞շտ, արեւապա՞շտ, պուտտայակա՞ն թէ Քրիստոնեայ․․․

— Ատոնցմէ ոչ մէկը չենք։ Ազգով ալ, կրօնքով ալ թթու կաթոլիկ ենք։

— Ձեզ հասկնար․․․։ Բայց լեզունիդ ի՞նչ է․․․ Սեմակա՞ն, Յաբէթակա՞ն թէ Հնդեւրոպական․․․

— Գլուխնիս ուրարտական, ականջնիս խալտիական, քիթերնիս հիթիթական ու լեզունիս ալ լատինական – պապական է․․․

— Ի՞նչ կ'ուտէք ու կը խմէք․․․

— Երէկ ապուր մը կերանք իսկ այսօր եթէ ձեռքերնուս գայ բոլոր Հայերուն միսը կ'ուտենք ու արիւնը կը խմենք․․․

— Վայրենութեան ո՞ր շրջանին մէջն էք․․․

— Մենք քաղաքակրթութեան ամէնէն վերի կատարը կեցած ենք։ Մեռնելուս պէս արքայութիւն կ'երթանք։ Պետրոս առաքեալը մեզի հետ է։

Գարլօ կը մօտենայ մօրը ու կ'իմանայ թէ իրենք նախկին Հայեր են եւ, սակայն, փա՛ռք երկինքին, հիմակ կաթոլիկներ։ Վերադարձած են Հայ հռովմէականներու արեւելքի մայրաքաղաք Անգարայէն։

Մայրը Գարլոյի ցամքած բերանը կաթ կ'ուզէ դնել։ Փոքրիկը կը մերժէ, յանուն խնայողութեան, ու կը խմէ առատօրէն Տէրքօղի ջուր։

Կը հիւանդանայ։ Մայրը կը վազէ Լուրտ Աստուածամօր վրայ ու կը վառէ մոմ մը։ Գարլօ կը մարէ մոմը, կը գրպանէ ու կ'ըսէ․

— Էքօնօմի ․․․

Բժիշկ չընդունիր, հակառակ իր տկարութեան։

Զինքը կը դնեն Բանկալթիի Ս. Յակոբ Հայ հռովմէականներու վարժարանը։ Կը հարցնեն իրեն․

— Երբոր մեծնաս, ի՞նչ պիտի ըլլաս․․․

— Բժիշկ պիտի ըլլամ բժիշկներուն եւ դեղագործներուն չվճարելու համար․․․

Վարժարանին մէջ Գրալոյին կը սորվեցնեն կաթոլիկութիւն, թուրքերէն ու քիչ մըն ալ թուաբանութիւն, խառն քրիստոնէականով․

— Երկու էջմիածնական, երկու բողոքական, երկու օրթոտոքս՝ հաւասար է մէկ կաթոլիկի։ Մէկ կաթոլիկ ու մէկ Պապ՝ հաւասար է արքայութեան։ Եթէ հանենք կէս կաթոլիկ՝ կը մնայ Քաւարան։ Եթէ բազմապատկենք քաւարանը եօթը սատանաներով՝ կ'ունենանք դժոխք։ Դժոխքը եթէ բաժնենք մէկ միլիոն այլադաւանի մէջ կ'ունենանք իւրաքանչիւրին համար մէկ քառակուսի մէթր կրակ։

Դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենային հայ կաթոլիկներու մայրենի լեզուով՝ թիւրքճէով։

Գարլօ հայերէնը կը սորվի, ձրիօրէն, իր փողոցի հայ ընկերներէն, որոնք զինքը կոչած էին «պոչը կտրած» «քացախ», «կարնավալ»։ Վերջինը կ'ըլլայ Կարապետ, բարեփոխուելով։ Կ'երթայ Հայոց եկեղեցին ու կը մաքրուի իր քացախութենէն եւ պոչ մը փակցնելով իր մականունին եւս, կ'ըլլայ Պասմաճեան։ Աւելի յետոյ՝ Բասմաջեան։

Ձրի գրքեր գտնելով կը կարդայ պատմութիւն, աշխարհագրութիւն եւ բանասիրութիւն։

Բոլոր «Մուտքը Ազատ» տեղերէն ներս կը մտնէ, բոլոր ձրի եւ ազգօգուտ բաներէն կը հաւաքէ պաշար։

Կը մտնէ բժշկական վարժարան։ Վերջը սակայն, խնայողական մտքով, կը մտնէ դեղագործական վարժարանը ու կ'աւարտէ։

Ձրի տոմսակ մը ձեռք անցնելով կ'ուղեւորի Տրապիզոն եւ անկէ Կարին։

Պոլիս վերադառնալով, Սկիւտարի մէջ դեղարան մը կը բանայ ու կը գործէ, իբրեւ բժիշկ, վիրաբոյժ, ատամնաբոյժ, դեղագործ, անասնաբոյժ, գիտութեան ուսուցիչ, առողջապահական հատորներու գրավաճառ, բժշկական բանահաւաք եւ տղրուկ փակցնող։ Սկիւտարցիները կը քաջալերեն դեղարանը՝ նորանոր հիւանդութիւններու տէր դառնալով։

Երկու տարի վերջ Սկիւտարի շուկաներուն մէջ շատ մը խանութներ կը փակուին։

Բասմաջեան նոր զարկ մը տալով իր գործին կը սկսի վաճառել առողջապահական վարտիկ – շապիկներ, մէջքի գօտիներ, սրբիչներ։ Կը ծախէ նաեւ, միշտ առողջապահական, բողկեր, հազարներ, շողգամներ, կանկարներ, վարունգներ ու ճակնդեղներ։ Ինչպէս նաեւ առողջապահական անմահական օղի։

Վեց ամիս յետոյ իր դեղարանին վրայ կը բանայ խնայողական պանդոկ – ճաշարան մը, գիտական մտքով սարքուած։ Գոցելով դեղարանը կը հիմնէ խնայապաշտներու ընկերութեան դրամատունը։ Պոմպէէն եկած հնդկահայու մը հետ ընկեր ըլլալով՝ Ղալաթիոյ մէջ կը բանայ նոր դրամատուն մը «Banque de Bombay» անունով։ Ժողովուրդը այդ դրամատունը կ'անուանէ «Պանքայի Պոմպան»։ Ժուռնալ մը երթալով Եւրոպա, Բասմաջեան կը ձերբակալուի, իբրեւ պօմպաճի – յեղափոխական։ Բանտէ բանտ կը տանին զինքը։ Բանտը կ'ըլլայ իր համալսարանը։ Այնտեղ կը կատարելագործէ շատ մը գիտութիւններ եւ լեզուներ։ Օրինակ՝ սակաւակերութիւն, անսուաղութիւն, բարիկութիւն։ Բանտակիցներէն կը սորվի երրայեցերէն, սպաներէն, չէչէններէն, չինարէն ու գնչուերէն։

Օր մըն ալ գիւտ մը կ'ընէ։ Բանտին պատին վրայ կը գտնէ բիւզանդական արձանագրութիւն մը։ Զինքը քանի մը տարի աւելի կը բանտարկեն, որպէսզի խորապէս ուսումնասիրէ բիւզանդագիտութիւնը։

×

Բանտէն կ'ելլէ ու կուգայ Փարիզ, ինքզինքը բանտարկելով իր աշխատասենեակին մէջ։ Երբեմն միայն կը յաճախէ Բէռ Շէյլի, Մէյյէի, Պլօշէի, Բէվէյյուի, Քարիէրի, Մասբէրոյի եւ Լըտրէնի քով՝ «հին հին դարուց յիշատակ» երգելու համր։

Այդ վարպետներուն մօտ կ'ուսանի հնագիտութեան ճիւղերէն բեւեռագիտութիւն, սեպագիտութիւն, մեհենագրոշմագիտութիւն, ասորագիտութիւն, փիւնիկագիտութիւն, եգիպտագիտութիւն, բաբելագիտութիւն եւ սադուրնական դիցաբանութիւն։

Սորվեցաւ նաեւ պահլաւիներու, զենտերու, ղպտիներու, ասորիներու, փիւնիկեցիներու, ինչպէս նաեւ սադուկեցիներու եւ փարիսեցիներու լեզուները։ Ունեցաւ տասնըեօթը լեզու․ այդ պատճառով բերանը բռնուած մնաց։

Ինքնաշխատութեամբ անգամ մը եւս զարգացուց «անձնական խնայողութիւն» կոչուած խիստ պիտանի գիտութիւնը եւ գրեց յոյժ ազգօգուտ գիրք մը «Տասը – քսան փրանքով մէկ ամիս ապրելու գաղտնիքը», «Ի պէտս մանաւորապէս հայ գրագիտաց»։ Այս մատեանը դժբախտաբար դեռ կը մնայ անտիպ։

Ըստ այդ գրքին, տարեկան քանի մը հարիւր փրանք բաւական է հոգալու համար մեր բոլոր պէտքերը։ Ամփոփում մը կ'ընենք, գաղափար մը տալու համար հատորին օգտակարութեան մասին։

Գլուխ գրենական պիտոյից․— Պէտք չէ ընաւ դրամ տալ թուղթի համար։ Գործածեցէք ձեզի ուղղուած նամակներուն պարապ էջերը՝ թղթակցութեան համար։ Ստացուած պահարանները խնամով բացէք ու հակառակ դարձնելով փակցուցէք։ Փողոցը բաժնուած ազդերը եւ թերթերուն լուսանցքները օգտագործեցէք յօդուած գրելու համար։ Ջանացէք քիչ նամակ գրել։ Զգացական նամակներ ընաւ։ Եթէ հանդէս կամ տարեցոյց հրատարակող մը ձրի յօդուած ուզէ, մի՛ զլանաք։ Ութը տասը տողնոց յօդուածով մը ձեր գրադարանին մէջ կ'ունենաք հանդէսին հաւաքածուն եւ կամ տարեցոյցները, իբրեւ աշխատակցի նախնական իրաւունք։ Մի՛ մոռնաք մելանին մէջ միշտ ջուր խառնել եւ գրչածայրը մաքրել միշտ լրագիրի մը կտորով, որպէսզի չժանգոտի եւ շատ դիմանայ։ Մատիտին մինչեւ ծայրը հասէք։

Գլուխ հագուստ – կապուստի եւ ճերմակեղենաց․— Պիտանի հասցէներ Բօրթ Կլինեանքուրի Մարշէն եւ Թամփըլը։ Պատրաստ, աժան հագուստ առէք։ Խնամքո՛վ գործածեցէք։ Խողանակ, էսանս եւ անկողնոյ արդուկ։ Հինգ տարի վերջ հակառակ կողմէն հագէք։ Տասը տարի վերջ ներկել տուէք։ Տասնըհինգերորդ տարին ծախեցէք, լաւ սակարկութեամբ։ Կարծէք դոց վէստոնները նախընտրել։ Այդպիսով ժիլէի, շապիկի, օձիքի, փողկապի ծախքերէն կ'ազատիք։ Վերարկուին համար նոյնը։ Ճերմակեղէն քիչ։ Սեւեղէնը նախընտրելի։

Գլուխ ծանր հարցին՝ ճաշակերիք․—

...ապաւորութիւն թողուլ, իր հոգին ա-
...ենուն բանալ:

Ան մութին մէջ կը սիրէ ու մութին
մէջ ալ կը տառապի: Ան գաղտուկ
...կալայ, որպէս զի մարդիկ իր ար-
...ւնքը չծաղրեն: Ան ցաւերուն
...րծք կուտայ՝ ճակատը բարձր,
...րտը խրոխտ:

Կրնանք ուրեմն ըսել թէ Պէշիկթաշ-
...եան բարութեան, սիրոյ երգիչը ե-
...աւ: Անոր լիշատակին խօսուած ճա-
...ռ մը մէջ Դանիէլ Վարուժան այսպէս
...րուտեց անգամ մը Պէշիկթաշլեանը.
...ր ամէն մէկ քերթուածը սէր բու-
...ց, ամէն մէկ տաղաչափը տրտմա-
...ած նոճիի մը սլացիկ մեծութիւնը
...նեցաւ, որուն կատարը ամէնէն ա-
...ւ կը բռնկի արշալոյսի բոցերէն»:

Ու արդարեւ սէրն է իր հոգին ա-
...ւնցքը: Վճիտ, մաքուր սէրը որ իր
...ւր կը տառապի: Անհամարձակ,
...րտին մէջ խեղդուած սէրը, որ չի
...նկիր, չի պոռթկար, բայց կը կրծէ
...րտը: Անկարելի սէրը՝ որ կը մնայ,
...կը մնայ մինչեւ որ հատնի եւ հատ-
...նէ:

Սիրոյ բանաստեղծն է Պէշիկթաշ-
...եան. ու իր ամէնէն գեղեցիկ քեր-
...թուածները անոնք են, որոնց մէջ իր
...սիրտը կը բանայ:

Հայ գրականութեան համար այլեւս
գաղտնիք մը չէ այն լուռ տառը որ
Պէշիկթաշլեանի սէրը եղաւ: Գաղտ-
նիք չէ եւ այն աղջիկը որ այդ սի-
րոյն առարկան կազմեց: Հայ գրակա-
նութեան ու հայ կեանքի մէջ համա-
կրելի էջ մը բացող կին մըն է ան,—
Սրբուհի Տիւսաբ:

×

Զմայլելի է հայրենասէրը Պէշիկթաշ-
լեանի մէջ: Հայրենասիրութիւնը, ա-
նոր մէջ, զրօսանք մը, նորութիւն մը,
վաղանցուկ երեւոյթ մը չէ, այլ հա-
ւատք մը, պահանջ մը որ խորունկէն
կուգայ:

Ան ծնած հայրենիքէն հեռու, ծլած
միշտ հեռու անկէ, բայց զայն իր մէ-
ջը կը զգայ: Անոր կը զոհէ յաճախ իր
քնարը, իր սրտին երգը:

Ան հայրենիքն է երգած ռոմանտ-
իզմներու եւ ճառերու մէջ: Ու հայ-
րենիքն է իր թատերախաղերուն կո-
րիզը:

Անշուշտ որ իր հայրենասիրութիւ-
նը այն օրերու ռոմանթիք խանձարու-
րին մէջ կ'ապրի: Բայց միտքերնիս
բերենք թուականը, ուր ան գործեց,
1850 — 1868,— ճառերու եւ երգի հայ-
րենասիրութեան շրջանը:

Ինքն է որ կ'ըսէ ճառի մը մէջ.

— «Հայրենեաց սէրը սատակիկ բոց
մըն է, որ կըբորբոքի ազգասէրներուն
մէջը, որով կը մաշի անիկա. չկրնար
հանդարտիլ, պատճառաւ աւիթ մը
կը սպասէ ան սրտին մէջէն վառած
բոցը դուրս թափելու, ու այս կրակը
չի մարիր բայց եթէ մահուամբ»:

Բայց ինչ որ Պէշիկթաշլեանի մէջ
անմոռանալի կ'ընէ մարդը, իր մտա-
հոգութիւնն է հայ ժողովուրդը միա-
ցած տեսնելու: Միութեան երգիչն է
ան: Ան աչքերը բացաւ թունաւոր
մթնոլորտի մը մէջ՝ երբ հայ ժողո-
վուրդը կը կրծէր պառակտումի դժ-
նէ որդը: Հայ ազգը բաժնուած կրօ-
նական յարանուանութիւններու, քէն
բռած էր եղբայրը եղբօր դէմ: Միեւ-
նոյն ցեղին զաւակները զիրար չէին
սիրեր ու զիրար կը նախատէին:

Այդ օրերուն յայտնուեցաւ Պէշիկ-
թաշլեան ու երգեց իր համբաւաւոր
«Եղբայր եմք մեք»ը: Ան սիրոյ հրա-
ւիրեց թշնամի եղբայրները:

Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

Եղբայր եմք մեք

Ի բիւր ձայնից բնութեան շրջեղ
Թէ երգէ թռչին սիրողաբար,
Մատուցէ կուսին ամենազեղ
Թէ որ զարնէ փափուկ քնար՝
Ջունին ձայն մի այնքան սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Տուր ինձ ձեռքդ, եղբայր եմք մեք
Որ մրրկաւ էինք զատուած,
Բաղդին ամէն ոխ չարանենք
Ի մի համբոյր ցրուին ի բաց.
Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Երբ ալեւոր Մայրն Հայաստան
Տեսնէ զորդիս իւր քովէ քով,
Սրտին խորունկ վէրքն դաժան
Քաղցր արտասուաց բուժին ցօղով:
Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Մէկտեղ լացինք մենք ի հրնում
Նկէք դարձեալ յար անբաժան
Խառնենք զարտօսր եւ ըղխնդում
Որ բազմածնունդ ըլլայ մեր ջան.
Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Մէկտեղ յոգնինք, մէկտեղ ցանենք,
Մէկտեղ թափին մեր քրտինքներ,
Ըզհունձն բարեաց յերկինս հանենք
Որ կեանք առնուն Հայոց դաշտեր.
Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մուրատ-Ռափայէլեան նախկին Աշակերտներու Միութիւնը իր հիմնադրին՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի ծննդեան հարիւրամեակը կը տօնէ այսօր, ժամը 14.30ին, Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ:

Բացումէն յետոյ պիտի խօսի միութեան նախագահը Պ. Գ. Սինապեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսներն են Պ. Ա. Չօպանեան եւ Հ. Սահակ Վ. Տէր Մովսէսեան:

Մուտքը ազատ է:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Արցունքի մասին

Ի՞նչ է արցունքը:

Կաթիլ մը աղի ջուր, որ կը ծառայէ թրջելու եւ թաց պահելու աչքին յարաչարժ խնձորը: Սակայն բնախօսական այս երեւոյթը կապուած է նաեւ հոգեբանական երեւոյթներու:

Չէ՞ որ արցունքը կը հոսի՝ երբ վիշտը կը պաշարէ մեր հոգին, կամ ցաւի սարսուռ մը կ'անցնի մեր մարմնէն:

Այսպէս ամբողջ գրականութիւն մը կայ, որ արցունքի համ ունի,— գիւրաբեկ սիրտերու ողբալին երաժշտութիւնն է այդ, որ ծանօթ է ռոմանթիզմ անունով: Այսուհանդերձ միայն ու միայն մարդկային չէ արցունքը: Կենդանիներ ալ կան, որ կուլան, արցունք կուլան: Աւանդական դարձած է ըսել «կոկորդիլոսի արցունք թափել», սակայն պարզապէս տառապել է «կոկորդիլոսին արցունքը»: Ինչ որ ճիշդ է, կոկորդիլոսին ծիծաղն է, հեգնոտ եւ անգութ: Կենդանին որ կուլայ եւ՛ արցունք կը թափէ, կը կոչուի «անապատի մողէզ», կենդանաբանութեան մէջ՝ «եղջերաւոր դօդօշ», գիտական անունով՝ phrynosome: Անմեղ ու հանդարտ կենդանի մը, որ կը սիրէ խաղաղութիւնը: Երբ զինք չարչարեն, չափազանց կը յուզուի եւ արիւն կուլայ: Բացատրութիւն մը, որ շատ ճիշդ է այստեղ: Երակներուն մէջ արիւն կը խոնուի, եւ վերին թարթիչին տակէն արիւնը կը շաղայ, բարա՛կ մը: Այս արիւն – արցունքով, սակայն, կենդանին իր ուժն է որ կը կորսնցնէ, մինչդեռ երբ մարդը կուլայ՝ քիչ մը աղի ջուր կը կորսնցնէ, ուրիշ ոչինչ: Այդ աղի արցունքը նոյնիսկ օգտակար է մարդուն, կ'ըսեն: Ինչո՞ւ,— քիչ յետոյ: Անոնք որ կը հետաքրքրուին բնապատմութեամբ, կ'ըսեն թէ արցունք կը թափեն նաեւ կարգ մը կապիկներ ու փիղեր:

Ուրեմն արցունքը ... մարդկային չէ:

Ճիշդ է որ չենք կրնար ըսել թէ արցունքը մինչեւ ո՛ր աստիճան աղերս ունի հոգեբանական տառապանքին հետ կենդանիներու մօտ: Մարդկային սեռին մօտ, լաց կ'անուանենք արցունքը որ կապուած է հոգեկան խռովքին կամ վիշտերու արտայայտութեան, բուզումներու, զօրաւոր ցնցումներու հետ: Եւ այսօր գիտութիւնը եւս չուրանար թէ արցունք թափելով կամ լալով՝ «կը կշտանայ հոգին»: Արդարեւ հայ ժողովուրդն ալ կ'ըսէ յաճախ. «Լա՛ց, լա՛ց, կուշտ մը լաց, որ բացուի հոգիդ»: Ինչո՞վ բացատրել այս խօսքը, որ շատ ճշմարիտ է: Կը կարծուի թէ արցունքի գեղձերն ալ, իրենց արտահոսումէն զատ, ունին նաեւ ներծորում մը, որ, ինչպէս շատ ուրիշ ներծոր գեղձեր, մարդկային բնախօսական ներքին աշխարհին կը հայթայթէ բնատարր մը, անծանօթ սակայն բարերար:

Գեղձախօսութիւնը (endocrindologie) ուրեմն,— այս երիտասարդ գիտութիւնը, որ սկսեր է արդէն յեղաշրջել բժշկութիւնը եւ հոգեբանութիւնը,— կուգայ բացատրել թէ արտասուքը անդրադարձիկ (reflèxe) պարզ շարժում մը չէ միայն, այլ եւ հոգեբնախօսական բարդ երեւոյթ մը:

Գրական Յոբելեան Վահան Թէքէեանի

Պ. Վահան Թէքէեանի գրական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանը տօնելու համար, Փարիզի մէջ կազմուեցաւ Յանձնախումբ մը որուն կը մասնակցին,— Տիկիններ Ե. Աւետիսեան, Զ. Պահրի, Ա. Պուտաղեան, Մ. Սթամպոլեան, Տարիա – Կամսարական, Օր. Մ. Բաբայեան, եւ Պ. Պ. Ա. Ահարոնեան, Տքթ. Կ. Աղաջանեան, Ա. Անտոնեան, Ն. Ատոնց, Տքթ. Յ. Արթինեան, Հ. Բալուեան, Լ. Բաշալեան, Ռ. Բերբերեան, Գորոյեանց Արշակ խան, Յ. Գույումճեան, Մ. Ս. Դաւիթ բէգ, Զարեհ պէյ Նուպար, Յ. Զաւրեան, Պ. Էսմէրեան, Էտկառ – Շահին, Յ. Թելեան, Տքթ. Վ. Թորգոմեան, Գեր. Յովհ. վրդ. Թորոսեան, Տքթ. Ա. Ինճէեան, Տ. Կամսարական, Լ. Կիւմիւշկէրտան, Գ. Կոստանեան, Ա. Համբարձումեան, Ա. Հանըմեան, Ա. Հարենց, Հրաչ – Երուանդ, Օ. Հէքիմեան, Պ. Ճիւհէրեան, Գ. Նորատունկեան, Վ. Մալէզեան, Մ. Մեղպուրեան, Շ. Նարդունի, Ա. Ճիւմպիւշեան, Ա. Շահխաթունի, Շ. Շահնուր, Ռ. Շիշմանեան, Ա. Չաքրեան, Ա. Չօպանեան, Մերուժան Պարսամեան, Մկրտիչ Պարսամեան, Հ. Պէրպէրեան, Յ. Սարաճեան, Յ. Սարաֆեան, Ա. Վաչեան, Տքթ. Ա. Փաշաճեան, Քէչէկեան Տիգրան խան, Տքթ. Պ. Քօլօլեան, Գ. Ֆէնէրճեան, Յ. Ֆրէնկեան:

Այս Յանձնախումբը իր առաջին նիստը գումարեց յունիս 15ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, նախագահութեամբ Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտանի, օրակարգ ունենալով պատուոյ նախագահներու եւ գործադիր մարմնի ընտրութիւնը:

Պատուոյ նախագահ ընտրուեցան.— Հ. Յովհ. վրդ. Թորոսեան, Պ. Պ. Ա. Ահարոնեան, Զարեհ պէյ Նուպար, Տ. Կամսարական, Լ. Կիւմիւշկէրտան, Ա. Չօպանեան, Տիգրան խան Քէչէկեան:

Յոբելեանական գործադիր մարմինը կազմուեցաւ հետեւեալ ձեւով.— Պ. Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան (ատենապետ), Ա. Չաքրեան (ատենադպիր), Ա. Համբարձումեան (գանձապետ), Լ. Բաշալեան, Ռ. Բերբերեան, Յ. Գույումճեան, Յ. Թելեան, Հ. Պէրպէրեան, Գ. Ֆէնէրճեան:

Որոշուեցաւ յառաջիկայ աշնան կատարել յոբելեանական հանդէսները, գործադիր մարմնին թողլով ճշդել վերջնական թուականը եւ յարաբերութեան մտնել ուրիշ գաղութներու հետ եւս:

■■■

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Յունիս 18ին Անթիլիասի մէջ տօնուեցաւ Կիլիկիոյ Սահակ կաթողիկոսին հայրապետական 30ամեակը, մեծ հանդիսաւորութեամբ: Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ, տեղի ունեցաւ պաշտօնական ընդունելութիւն մը:

Արաբական թերթերը կը գրեն թէ այս առթիւ Լիբանանեան Ա. կարգի պատուանշան մը պիտի տրուի ծերունազարդ կաթողիկոսին:

Ա. Չօպանեան եւ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐԸ»

ԽՄԲ.— Պ. Արշակ Չօպանեան հետեւեալ նամակն ուղղած է մեր աշխատակից Նշան Պէշիկթաշլեանի, անոր վերջին «ծաղրանկարներ»ուն առթիւ, որ յասկացուած էր իրեն.

— «Թափառական Հայու կեանքիս մէջ զոր կը վարեմ երկու շաբաթէ ի վեր՝ քաղաքէ քաղաք երթալով մեր գաղութները սրտապնդող խօսքեր ըսելու, ձեռքս անցաւ «Յառաջ»իային թիւը ուր հրատարակուած էր ձեր ինծի նուիրած ծաղրանկարը: Ձայն հաճոյքով կարդացի տեղ տեղ խնդալէս: Զմայլելի էր իբրեւ երգիծանք, ու ծայրէ ծայր սիրուն, սիրուն: Միակ թերութիւնը այն էր որ ծաղրանկարի մը համար, քիչ ծաղր կը պարունակէր եւ շատ գովեստ:

Սիրալիր բարեւներով
Արշակ Չօպանեան
Լիոն 15 յունիս 1933

Մեր աշխատակիցը արտօնութիւն խնդրած ըլլալով հրատարակելու այս նամակը, Պ. Չօպանեան արտօնած է, աւելցնելով.

— «Ծաղրանկարը տաղանդով գրուած էր եւ ես տաղանդին առջեւ «հապ»ը կը կլլեմ:— Շատ քաղցր «հապ»—:

Ձեզ սիրելուս պատճառը այն է որ ձեր մէջ հեգնարանին քով, եւ անկից առաջ, ultra romantique խանդավառ մը կայ —եւ ես կը շարունակեմ ու միշտ պիտի շարունակեմ պաշտել romantisme-ը եւ romontique մեծ երգիչները, անշուշտ ոչ քաղաքականութեան, այլ բանաստեղծութեան եւ արուեստին մէջ:

Արշակ Չօպանեան
Փարիզ 20 յունիս

Համաշխարհային առեւտուրը

Ազգերու Դաշնակցութեան տնտեսական բաժնի տեղեկատու դիւանին կողմէ կատարուած ուսումնասիրութեանց համաձայն, ընթացիկ տարուան առաջին երեք ամիսներուն ամբողջ աշխարհի առեւտուրը եղած է 5,381,000,000 ոսկի տոլար: Այս քանակը՝ 1929 տարուան առաջին երեք ամիսներու համաշխարհային առեւտուրին հազիւ 30 առ հարիւրը կը կազմէ: Զորս տարիէ ի վեր, աշխարհի առեւտուրը շարունակաբար կը նուազի: Միայն 1932 տարուան վերջին քառորդին առժամաբար լաւացած էր:

1933ի առաջին երեք տարուան քանակը 1929էն աւելին ամենանուազն է:

Ազգերու Դաշնակցութեան այս թիւերը քաղուած են 45 պետութեանց արտաքին առեւտուրներու մասին ստացուած տեղեկութիւններէն: 1929ին. լիշեալ պետութեանց արտաքին առեւտուրը համաշխարհային առեւտուրին 90 առ հարիւրը կը կազմէր:

Աւելի որոշ գաղափար մը կազմելու համար, տանք քանի մը թիւեր՝ ամբողջ աշխարհի առեւտուրի մասին:

1929ի առաջին երեք ամիսներուն ներածումը 7 միլիառ 317 միլիոն ոսկի տոլար ըլլալով, երկուքին համեմատութիւնը հարիւրին հարիւր էր: 1930ին՝ ներածումը 7 միլիառ 364 միլիոն, իսկ արտածումը 6 միլիառ 520 միլիոն ու համեմատութիւնը՝ հարիւրին 89 եւ 92 եղած է: 1931ին՝ ներածումը 5 միլառ 154 միլիոն, իսկ արտածումը՝ 4 միլիառ 531 միլիոն ու համեմատութիւնները 62 եւ 65 առ հարիւր եղած է:

1932ին՝ ներածումը 3 միլիառ 434 միլիոն, իսկ արտածումը 3 միլիառ 27 միլիոն, ու համեմատութիւնները 41 առ հարիւր եւ 43 առ հարիւր եղած են:

1933ին՝ ներածումը 2 միլիառ 829 միլիոն, իսկ արտածումը 2 միլիառ 532 միլիոն, եւ համեմատութիւնները 34 առ հարիւր եւ 35 առ հարիւր եղած է:

Տարածութեան տեսակէտէ՝ նըուազման համեմատութիւնը 1930ին 7 առ հարիւր էր, 1931ին՝ 9—10 1932ին՝ 15 առ հարիւր, եւ երեք տարուան նուազման գումարը՝ 26—27 առ հարիւր է:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

...նարաթը մէկ անգամ առէք միս: Ա-
...ռաջին օրը կերէք միսին խաշը: Երկ-
...րորդ օրը միսին միսը: Երրորդ օրը՝
...ոսկորը եւ չորրորդ օրը ծուծը: Գլուխ
կերէք: Ուղեղ չպարունակողը աժան
է: Կարելի է միշտ ապուր ունենալ
քանի մը կտոր բանջարեղէնով: Պը-
...տուղներուն կեղեւները մի՛ նետէք:
...նեցէք անոյշ: Կուտերն ալ խիստ
...նդարար են՝ կոտրեցէք ու կերէք:

Շաւարշ Նարդունիի «Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր», գրքին պէս հատոր մը եթէ կարդաք, այն օրը անօթեղէն մի՛ ուտէք: Բանաստեղծութիւնը կը բանէ անօթեղէնին տեղը: Պատյաի ժամերը զուարճացուցէք հաւաքելով խոտ, ...ինկ, աղցան, զոպայ, թրթնջուկ, ...որմ, հաղարջ, խնունջ:

Եւ իբրեւ alimen complet խմեցէք ա-
...տօրէն արե՛ւ, արե՛ւ:

×

Իր աշխատութիւններուն վրայ ճաշակ մը տալու համար, սորեւ կը ներկայացնենք պատմագիտական յօդուած մը à la Բասմաջեան:

— Ուրմիոյ հիւսիսային կողմը Սալմաստու աւանին Շահպէնդ գիւղին մօտերը, Բիխարտ Ֆոն Շնայտէրի պեղումներուն ժամանակ գտնուած է՝ Հայոց թագաւոր Արուեդամիս երրորդի (թագաւորած 45—47 Ն. Ք.) պղնձէ մէկ դրամը, որուն մէկ կողմը կայ արքային կիսադէմքը ու միւս կողմը կանացի կիսադէմք մը: Երկրորդը յարդ չէ որոշուած թէ ո՞ւրու կը պատկանի: Շնայտէր կը պնդէ ու կ'ըսէ թէ ան կը ներկայացնէ Արուեդամիս Գ.ի կինը՝ Զըրվանուհի թագուհին: Գերման ուրիշ գիտնական մը՝ Շրեդէլպէրկ հերքելով վերի կարծիքը՝ կը ճգնի հաստատել թէ՝ այդ պատկերը կը ներկայացնէ Արուեդամիս Գ.ի մայրը՝ Գինովաքէ մայր թագուհին: Վերջերս սակայն գերման հռչակաւոր պատմագէտ Շմարց Մակէբման եւս զբաղեցաւ այդ կանացի կիսադէմքով եւ կարծեց թէ ան, Արուեդամիս Գ.ի քոյրն է ու կենակիցը միանգամայն՝ Փերրոնեա թագուհին:

Իմ համեստ կարծիքովս այդ իգական անձնաւորութիւն մը ներկայացնող կիսադէմքը՝ Հայոց թագաւորին ո՛չ մայրն է, ո՛չ կինը եւ ո՛չ ալ քոյրկենակիցը (եւ բարեբախտաբար), այլ նոյն ինքն Արուեդամիս Գ. Հայոց արքան է: Բացատրենք.— Կախիրացի փոլիմոն Անկուրոմուրոս յոյն պատմիչը կը վկայէ թէ Արուեդամիս թագաւորը եղած է «կնամարդի»: Հին ժամանակ այդ բառը համազօր էր մեր ներկայի «որձեւէգ» բառին: Եթէ խորին ուշադրութեամբ քննուին երկու պատկերները, պիտի տեսնուի որ միեւնոյն անձին երկու երեսները կը ներկայացնեն անոնք: Մին՝ աջ կիսադէմքը, միւսը՝ ձախ կիսադէմքը: Արուեդամիս երրորդ «կնամարդի» որձեւէգ մըն էր: Իր անունէն ալ յայտնի է այս իրողութիւնը: Արուի եւ էգի միս ունեցող.— Արուեդամիս: Էգին «է» գիրը աղաւաղուելով փոխուած է «ե»ի:

Կը կարծեմ թէ կրցած եմ լուծել մեր որձեւէգ թագաւորին հանգոյցը, որ դեռ հանելուկ կը մնայ գերման միասնաախոյլ գիտնականներուն համար:

×

Եօանէքու անունով ռումանահայ միլիոնատէր մը ձեռնարկած էր պատրաստել բառարան մը որով կ'ուզէր ապացուցանել թէ աշխարհի բոլոր լեզուները հայերէնէն ծագում են առած: Բասմաջեան կը սկսի գեղեբել Եօանէքուի բառարանին շուրջը, որուն ամէն մէկ էջը աղի թուղթեր չէին այլ դրամատոմսի թուղթեր: Եօանէքու կը մեռնի կտակելով իր հարստութիւնը անոր որ պիտի ամբողջացնէր իր կիսատ թողած գործը: Բասմաջեան թեկնածու կը ներկայանայ, լրացուցած ըլլալով բառարանը: Անիկա հաստատած էր որ աշխարհի բոլոր բառերը ծագում են առած հայերէնէն: Երկու օրինակ.

Արծաթ.— Ուպուխերէն ըրծօթ, զէնտէրէն կըրծօթ, պահլաւերէն էրծըթ, ալխազերէն օրծէթ, չէչէներէն ծարծաթ, Չինարէն չար-չաթ, փիւնիկերէն՝ փարչաթ, խոկարխովտերէն առձեղ:

Խաբեբայ.— Ուպուխերէն հաբիբա, զէնտերէն ղապօպա, պահլաւերէն ղէբէբ, ալխազերէն խըբէբ, չէչէներէն խեղդէբեր, չինարէն խաբ-խուբ, փիւնիկերէն խբբա, խոկարխովտերէն խաբխբէ:

Բասմաջեան իր «խըբէբ»ներով ու «ղէբէբ»ներով լեցուն բառարանը Ազգ. պատրիարքարան կը տանի, տիրանալու համար ժառանգութեան:

Մինչեւ Բ.ին վերջաւորութեան համար կը վճարեն իրեն: Բասմաջեան ի զուր կը բողոքէ: Վերջը իրեն կ'ըսուի թէ իր մականունը «Բ»ով ըլլալուն մինչեւ Բ վճարուած է իրեն: Խիստ կը ցաւի իր մականունին նախկին առաջին գիրը «պ»ն «բ»ի վերածած ըլլալուն համար:

×

Զինադադարէն վերջը կը հրատարակէ քարտէսը «Ուիլսընեան Հայաստան»ի: Արեւմուտքէն սահմանները ընդարձակելով Սեբաստիան ու Կեսարիան ալ Հայաստանի մէջ կ'առնէ:

Երբ որ պատուիրակութեան մէջ կը գտնան իրեն պաշտօն մը յանձնել՝ Բասմաջեան կը զայրանայ ու կ'ըսէ.

— Ապերախտներ, մինչդեռ դուք պարապ նստած էիք՝ ես երկու քաղաք շահեցուցի Հայաստանի:

Օր մը զինքը ժողովի կը հրաւիրեն: Բասմաջեան հրաւէրը ընդունելով կը ներկայանայ ու հաշուեցոյց մը կ'երկարէ ատենապետին.—

Կօշիկի ծախք	1·50
Կօշիկի ներկ	0·25
Կօշիկի կապիչ	0·10
Ժամանակի կորուստ	7·75
	9·60

Տասը ֆրանք զանձելով դուրս կ'ելլէ ժողովասրահէն, իր պարտականութիւնը լիովին կատարած մարդու մը գոհունակութիւնով:

×

Բասմաջեան ներկայիս Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ բակը, Կ. Պաշխին դէղագործն է: Ըստ Ե. Տ. Անդրէասեանի՝ «ժամուն էճզաճին»:

Բասմաջեան իրեն օգնական ունի իր այնիւ կինը, որ նոյնպէս «էճզաճի» է:

Իբրեւ քաջ պատմագէտ զուրկ է թիւերու յիշողութենէն: Իրեն օժանդակ ունի իր մատենադարանը:

Դերասան իշխան Բագրատունի անգամ մը, հրապարակով, հարց կուտայ Բասմաջեանի.

— Ո՞ր թուականին ծնած է Մարի – Անթուանէթ...

Բասմաջեան պատշաճութեան դէմ չըլլալու համար չէ յայտնած թագուհիին ծննդեան թուականը:

Իշխանը երկրորդ հարցում մը կ'ընէ.

— Պ. Բասմաջեան, դուք ո՞ր թուին եւ ո՞ր ամսաթուին ծնած էք...

Այս անգամ Բասմաջեան կը ջախջախէ իր հակառակորդը.

— Ծնած եմ 1864 թուին, փետրուար 31ին:

Բասմաջեան մէկ մը իր ծնած թուականը, մէկ մըն ալ իր մեռնելիք թուականը քաջ գիտէ:

Ցանկայ տեսնել իր յոբելեանը: Եթէ իրմէ առաջ ուրիշ բժշկագէտ – բանասէրի մը յոբելեանը կատարուի՝ այն ատեն մէջտեղ կ'ելլէ տխուր թըւականը:

×

Բասմաջեան հակառակ երկու անգամ ամուսնացած ըլլալուն՝ ազգային ծառին վրայ զաւակ մը չէ կախած: Ազգային հարստութեան ծառին վրայ ինք է որ կախուած է շարելով իր մտքի զաւակները, ինչպէս «Լեւոն Ե. Լուսինեան», «Հայոց պատմութիւն», «Անգիտաց Անպէտ Ամիրտովլաթի», քարտէսներ, բանասիրական եւ պատմագիտական ու պատմաբանասիրական յօդուածներ, ինչպէս նաեւ շարքը «Բանասէր» հանդէսին:

Ունի քանիմը սնտուկ լեցուն անտիպ ու զոյնզգոյն ձեռագիրներ, որուն ամէն մէկ թերթը կաթիլ մը լոյս կը նետէ Բաբելոնի մէկ պարեզրատան վրայ, Տիւրոսի մէկ ճանճին վրայ, Դուինի խաղողի կուտին վրայ, Գալայի ծառերուն շուքին վրայ, Նինուէի արքայական փշրանքներուն, փոշիներուն վրայ:

Այնքան աշխարհագրութեան գրքերու վրայ նայած է որ իր դէմքը քարտէսի փոխուած է: Ճակատ՝ անապատ քիթ՝ բուրգ, աչք՝ մեռեալ լիճ, ականջ՝ հրաբխային հրուանդան, լեզուն՝ կործանած Բաբելոն:

×

Գովելի է Բասմաջեանի կեանքն ու գործը: Անիկա թօթափելով իր վրայէն կաթոլիկութեան փուշը՝ սիրով դարձած է դէպի հայկական մայր եկեղեցի՝ այսինքն դէպի անպակաս արմենութիւն:

Իբրեւ համբերատար ու խղճամիտ բանահաւաք՝ մեծ է իր կատարած գործը:

Իր պատրաստած պատմական քարտէսները գրեթէ անզուգական են, իրենց տեսակին մէջ:

Գովելի է եւ փառաւորելի իր բերքը:

×

Բասմաջեան չինուած է Պաղեստինեան կաւով: Կը կարծուի Քանանու երկրի բնակիչ:

Իր դէմքէն օգտուած են «Թարթիւֆ» եւ «Շէյլոք» ներկայացնող դերասաններ:

Դէմքը ստացած է խնայողութեան գոյնը եւ հնութեան հոտը:

Մորթը նման է ժԲ դարէն ի վեր ծեփ չտեսած եկեղեցիի մը պատին:

Կը նմանի մի որ եւ է Թաթոս Կակոսի: Մի ոմն Կիրակոս Մարտիրոսի, այլ մանաւանդ Ղազարոսի:

Լաւ ճանչնալու համար՝ կրնանք նմանցնել զինքը յարուցեալ Ղազարոսին եւ Աղքատ Ղազարոսին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՀՐԵԱՆԵՐ՝ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Հիթլէրեան հալածանքներէ փախած երկու հրեայ բժիշկներ Դամասկոս հասնելով՝ դիմած են Առողջապահական նախարարութեան, որպէսզի արտօնուին Սուրիոյ մայրաքաղաքին մէջ գործելու:

Այս լուրը մեծ յուզում պատճառած է քաղաքին բժշկական շրջանակներուն մէջ:

Կ'ըսուի թէ դեռ ուրիշներ ալ պիտի գան, որով տեղ պիտի փնտռուի 200 բժիշկներ զետեղելու: «Անոնց համար տեղ չկայ Սուրիոյ մէջ», կ'ըսեն Արաբները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

1902 տարուան սկիզբը, վարչական հրամանով աքսորուեցայ Վոլոգդա, այն ամբաստանութեամբ թէ կ'անդամակցէի Սոցիալ-Դեմոկրատ կուսակցութեան Պետերսբուրգի երկու խումբերուն,— Սոցիալիստին եւ Բանուորական Դրօշին: Երկար ատենէ ի վեր, Սոցիալ Դեմոկրատ կուսակցութեան ծրագիրը դադրեր էր ինծի գոհացում տալէ: Ինծի կը թուէր թէ չէր համապատասխաներ ռուսական կեանքին ընկերային պայմաններուն, որովհետեւ լուծում մը չէր տար հողային հարցին: Ասկից զատ, ահաբեկչական եղանակներով պայքարին համար, հակում մը կը զգայի դէպի Նարոդնայա վոլիայի (1) աւանդութիւնը:

Երկու անգամ, 1902ի աշնան եւ 1903ի գարնան, տեկին Բրեշկովսկայա Վոլոգդա եկաւ: Հետը խօսելէ յետոյ, յարեցայ Սոցիալիստ Ռէվոլիւսիոնէր կուսակցութեան, եւ, Գերշունիի(2) ձերբակալութենէն յետոյ (1903 մայիս), որոշեցի մտնել ահաբեկչական կազմակերպութեան մէջ: Նոյն ատեն, նոյն որոշումը տուին իմ երկու ընկերներս, ինչպէս նաեւ մանկութեան բարեկամս Իվան Կալիայեւ(3), որ,

այդ շրջանին, կը գտնուէր Եարոսլաւի մէջ, ուր ոստիկանական մասնաւոր հսկողութեան տակ առնուած էր:

1903 յունիս ամսուն արտասահման փախայ:

Երբ Արխանգելսկ հասայ, պայուսակս կայարանը ձգած՝ ներկայացայ այն հասցէին, որ ինծ տրուած էր Վոլոգդայի մէջ: Կը յուսայի մանրամասն տեղեկութիւններ քաղել թէ ի՛նչպէս եւ ո՛ր նաւով պիտի կարենայի մեկնիլ դէպի Նորվեգիա: Իմացայ, որ, նոյն օրը, մէկ ժամ յետոյ, «Նիկոլա Ա. կայսր» նաւը Արխանգելսկէն կը մեկնէր դէպի Նորվեգիոյ Վարդէ նաւահանգիստը: Ժամանակ չէր մնացած կայարան դառնալու եւ պայուսակս առնելու: Այնպէս որ, առանց անցագրի եւ առանց պայուսակի, նաւամատոյց գացի, եւ, առանց նշմարուելու, սահեցայ երկրորդ կարգի խցիկէ մը ներս:

Հինգերորդ օրը, նաւը մտաւ Բարանգէրի սանտալիրճէն ներս: Երկրորդական պաշտօնեայի մը մօտենալով, ըսի.

— Պեչենգա(4) կ'երթամ, սակայն շատ կը փափաքէի անգամ մը այցելել Վարդէն: Կարելի՞ է:

Պաշտօնեան վրաս նայեցաւ ուշադիր:

— Ի՞նչ գործ կ'ընէք: Ջկնորսութեա՞մբ կը զբաղիք:

— Այո՛, ձկնորսութեամբ:

— Լա՛ւ, ինչո՛ւ չէ, կարելի է այցելել անգամ մը:

— Սակայն խնդիրն այն է որ անցագիր չունիմ արտասահմանի համար:

— Անցագի՞ր, ի՞նչ բանի համար: Գիշերը ցամաք կ'ելլէք, եւ, արշալոյսին, կը վերադառնաք նաւ՝ մեկնելու համար Պեչենգա: Միայն թէ անցատոմս մը գնեցէք:

Յաջորդ օրը երեւցան Վարդէի փարոսները: Նորվեգիացի մաքսի պաշտօնեաները նաւ բարձրացան, իսկ ես առագաստանաւի մը մէջ մտայ: Քառորդ ժամ ետքը, ոտքս կը դնէի Նորվեգեան հողին վրայ: Վարդէէն, Տրոնթհէմի, Քրիստիանիայի եւ Անվերսի վրայով, գացի Ժընեւ, ուր ծանօթացայ Միխայիլ Գոծի(5) հետ: Միջահասակ, տկարակազմ, սեւ մօրուքով, մէկը, որ խօսակիցին վրայ կը յառէր եռանդով եւ երիտասարդութեամբ լեցուն իր աչքերը: Երբ զիս տեսաւ, ըսաւ.

— Ահաբեկչական գործին մէ՞ջ մտնել կ'ուզէք:

— Այո՛:

— Միայն ու միայն ահաբեկչակա՞ն գործին մէջ:

— Այո՛:

— Ինչո՞ւ ոչ կուսակցութեան մէկ ուրիշ կազմակերպական աշխատանքին մէջ:

Իրեն պատասխանեցի թէ վճռական արժէք կուտայի ահաբեկչական գործին, այսուհանդերձ, կեդր. կոմիտէին տրամադրութեան տակ դնելով ինքզինքս ամբողջովին, պատրաստ էի կատարելու կուսակցութեան որ եւ է մէկ հրահանգը:

Գոծ մտիկ կ'ընէր ինծի, ուշադիր: Ի վերջոյ ըսաւ.

— Տակաւին չեմ կրնար ձեզի պատասխան մը տալ: Համբերեցէք: Մինչ այդ, մնացէք Ժընեւի մէջ:

Ժընեւի մէջ ծանօթութիւն հաստատեցի Բլինովի(6) եւ Պոկոտիլովի հետ: Գիտէի թէ երկուքն ալ նախկին ուսանողներ էին Կիեւի համալսարանին, բայց տեղեկութիւն չունէի թէ անդամ են Կռւի Մարմնին: 1901ի յունուարին անգամ մը տեսած էի Պոկոտիլովը Պետերսբուրգի մէջ:

Բ. ՍԱՎԻՆԿՈՎ

(Շարունակելի)

(1) Կը նշանակէ Ժողովուրդին ազատութիւնը: Անուն է յեղափոխական կուսակցութեան մը, որ կը գործէր ահաբեկչութեամբ: Իր գործադրած ահաբեկումներէն յիշենք Ալեքսանդր Բ.ի մահափորձը (1 մարտ 1881):

(2) Նշանաւոր յեղափոխական, որ մեռաւ Ժընեւի մէջ, 1907ին:

(3) Նշանաւոր յեղափոխական, որ, 1905ին, սպաննելէ յետոյ մեծ-դուքս Սէրգէյը, Նիկոլա Բ.ի հօրեղբայրը, կախուեցաւ:

(4) Նորվեգեան սահմանագլուխը չհասած, ռուսական վերջին նաւահանգիստը:

(5) Նշանաւոր յեղափոխական, մէկը Սոցիալիստ Ռէվոլիւսիոնէր կուսակցութեան հիմնադիրներէն: Իր քաղաքական գործունէութիւններուն պատճառով, թիապարտ ղրկուեցաւ, 15 տարի թիարան մնաց, յետոյ անցաւ Ֆրանսա եւ մեռաւ Նիսի մէջ 1906ին:

(6) Սպաննուեցաւ Ժիտոմիրի մէջ 1905ին, պաշտպանելու ատեն Հրեաները, ջարդի պահուն:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆԻՍ 1933

27 Juin 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2224

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԷՖԷՆՏԻՆԵՐԸ ՓՈՂՈՑ ԻՋԱՆ

Անկիրթ եւ անմիտ հրատարակութիւն մը այս տողերը գրել կուտայ մեզի:

Մեղքը՝ Բարեգործականի հիմնադիրներուն վիզը:

Այդ երեւելիներէն երկուքը, Երուանդ պէյ Աղաթօն եւ Պ. Մ. Անդրանիկեան, պարտք սեպեր են գրքոյկի մը վերածել վեց յօդուածներ, որոնց չորսը լոյս տեսած էին Փարիզի եւ Գահիրէի ռամուածներ[?] *թերթերուն մէջ, իսկ երկուքը յաւելումներ են, յառաջաբանով մը:*

Երեւի պէյն ու էֆէնտին նկատելով որ ժամանակին անտեսուեցան այդ յիմարաբանութիւնները, ուզած են մնայուն ձեւի մը վերածել զանոնք:

Եւ լոյս կը յայտնեն թէ՝ «մեր բարի եւ ազնիւ ժողովուրդը երկու ծերունիներու անկաշառ խօսքը լսելով, անխախտ կը մնայ իր սիրոյն մէջ դէպի համազգային այս Միութիւնը»: (Յառաջաբան):

Մենք ալ, իբրեւ մէկ մասը այդ ժողովուրդին, պարտականութիւն կը սեպենք ուշադրութեան յանձնել երկու ծերունիներուն գրգռիչ ցնդաբանութիւնները:

Մանաւանդ որ, անոնք սահմանուած են ոչ թէ «անխախտ» պահելու ժողովուրդին սէրը, այլ աւելին պղտորելու:

Մի՛ նախապաշարուիք: Մաս – մաս պիտի ներկայացնենք այդ գոհարները, եւ ամէն մարդ կրնայ իր կարծիքը կազմել ազատօրէն:

Նախ ըսենք որ՝ ժանդոտ գամ մը տեղաւորուեր է երկու էֆէնտիներուն գլուխներուն մէջ, եւ ըսել կուտայ թէ՝ կան հայ թերթեր կամ հոսանքներ որ կ'ուզեն քանդել Բարեգործականը:

Այդ մղձաւանջը կը ցցուի այս 31 էջնոց գրքոյկին բոլոր էջերուն վրայ, թթու խուժանավարութեամբ մը վարակելով ամբողջ հրատարակութիւնը:

Երուանդ պէյ Աղաթօնն է որ կը բարբառի, առաջին յօդուածով.

— «Կը հարցնեմ ձեզի, ով հայ թերթեր, որ բան գործ ըրած էք Բարեգործականի դէմ գրելը. դիւրի՞ն է արդեօք նոր եւ աւելի զօրաւոր ու օգտակար Բարեգործական մը շինելը, եւ քանդելէ վերջ ո՞ր Հայն է որ նոր Բարեգործականի մը դրամ պիտի տայ, տեսնելէ վերջ որ Հայուն ձեռքովն է որ նախկին Բարեգործականը քանդուած է: Կը հարցնեմ ձեզի,— դիւրի՞ն է կրկին գտնել Նուպարներ, Եագուպ փաշաներ, Մելքոնեաններ, Գարակէօզեաններ, Կիւլպէնկեաններ, Յակոբեաններ, Քէլէկեաններ եւն., եւն.:

«Քանդելէ առաջ, նախ կազմեցէք այսօրուան Բարեգործականէն աւելի պատկառելի եւ վստահելի Միութիւն մը, որպէսզի ձեր խօսքէն վերջ ձեր գործին մէջ ալ տեսնենք ձեզ:

«Այսօրուան չհաւնած Բարեգործականնին դուրջ եւ ազնիւ Հայերու, քով քովի եկած հարուստ եւ համեստ Հայերու, մի քանի հազար ազգասէր անդամներու զոհողութեանց շնորհիւ 700,000 ոսկիէ աւելի ահագին գումար մը ծախսուած է քառորդ դարու ընթացքին, ազգին եւ հայրենիքին զանազան կարիքներուն գոհացում տալու համար: Միթէ սոյն դրամը Թուրքին կամ Քիւրտին՝ կամ Ափրիկէի վայրենիներո՞ւն համար ծախսուած է»: (էջ 7 եւ 8):

Սաստկացնելով խուժանավարութեան թափը, Երուանդ պէյ Աղաթօն կ'աղաղակէ, միեւնոյն էջին վրայ.

— «Ո՛վ հայ ժողովուրդ, քու բարեկամդ չիկրնար ըլլալ ան որ քեզի ծառայող Բարեգործականը չի սիրեր: Համոզուելու ես թէ ո՛վ որ Բարեգործականը կը հալածէ, ոչ հայրենիքը եւ ոչ ալ ազգը կը սիրէ: Թող մի տար որ օր մը երբ հայութիւնը կործանի եւ բնաջինջ լինի, պատմութիւնը գրէ թէ ժամանակին հայ անունով ազգ մը կար, բայց մեռաւ Հայերու ձեռքով»:

Եւ այսպէս մինչեւ վերջը: Մինչեւ Մկրտիչ Անդրանիկեանի գարշելի, փողոցային վերագրումները:

Լսեցէ՛ք, լսեցէ՛ք այդ ութսուն տարեկան «ազգասէր»ին անկաշա՛ռ խօսքերը.

— «Ինչո՞վ, մանաւանդ, արդարացնել դաշնակցական ազգայիններուն Միութեան դէմ ցոյց տուած թշնամութիւնը:

«Ի՞նչպէս բացատրել այս կուսակցութեան անըմբռնելի քաղաքականութիւնը, որով, հայ ըլլալով հանդերձ, կը հակառակի եւ կը քայքայէ ինչ որ օգտակար է Հայուն:

«Արդարեւ, ազգը, եթէ իր այժմու դժբախտ կացութեան մէջ ունի մխիթարական բան մը, այն ալ Բարեգործականի գոյութիւնն է:

«Եթէ իր բնավայրերէն վտարուած Հայը իր յուսահատութեան մէջ քաջալերական բան մը, եւ, իր ապագայ փրկութեան համար, յոյս եւ լոյս մը ունի, ան ալ Հայաստանն է: Արդ, դաշնակցականը այս երկուքին ալ անհաշտ թշնամին է: *ՈՒՐԵՄՆ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՏԱԼ ԱՆՈՆՑ ՈՐ Կ'ԸՍԵՆ ԹԷ՝ «ԹՈՒՐՔԷՆ ԵՏՔԸ ՀԱՅՈՒՆ ԱՄԷՆԷՆ ՄԵԾ ԹՇՆԱՄԻՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆ Է» ԿԱՄ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԷՆ ԿԱՇԱՌՈՒԱԾ Է»*:

Ի՞նչ շահ կրնայ ունենալ հայ կուսակցութիւն մը, կործանելու այսպիսի հաստատութիւն մը, որ բնաւ վնաս տուած չէ մէկու մը, այլ միայն բարիք սփռած է ամէն կողմ»: (էջ 30):

Անպատասխանատո՞ւ է արդեօք Պ. Անդրանիկեանը, իր տարիքին բերումով:

Իսկ հրատարակի՞չները: Իսկ այս գարշանքը սրբագրողներն ու տպողնե՞րը: (Նախապէս տպուած է «Արեւ»ի մէջ, 1933 յունուար 27ին, ինչպէս առնենին ուշադրութեան յանձնած էր աշխատակից մը):

Բայց այս մարդը գիտէ իր ըրածը – թողածը: Ան գիտէ մըն ալ ունի:

Բարձրաձայն հռչակելով հանդերձ թէ Բարեգործականը «անքանդելի է այլ եւս, շնորհիւ իր անձեռնմխելի դրամագլուխներուն», ան կ'ողբայ.—

«... Բայց դժբախտաբար չկայ անառիկ բերդ մը որ ներսէն չառնուի, եւ դաշնակցականները այդ միջոցին դիմած են, զայն քանդելու համար, այդ ալ շնորհիւ արդի վարիչներուն անհեռատեսութեան»: (Նոյն էջը):

Շ.

Դարձնենք միւս էջերը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Երթեւեկը արգիլելով կը խուզարկեն տուները

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փէշթա հասած ճամբորդներ կը պատմեն թէ շաբաթ իրիկուն ժամը 3էն մինչեւ կիրակի առտու ժամը 10 Սօֆիան պաշարման վիճակի ենթարկուած էր: Ոստիկանութեան հրամանով, երթեւեկը բոլորովին խափանուած էր: Բնակիչներուն արգիլուած էր դուրս ելլել իրենց տուներէն: Սպառազէն պահակներ կը շրջէին փողոցներուն մէջ: Երկաթուղիի հաղորդակցութիւնները ընդհատուած էին ամբողջ երկրին մէջ եւ միայն միջազգային երկաթուղիները կրնային կայարան մտնել մայրաքաղաքին մէջ: Արտասահմանի հետ հեռագրական եւ հեռախօսական հաղորդակցութիւնները ընդհատուած էին մինչեւ կիրակի առտու ժամը 10: Այդ միջոցին, ոստիկանութիւնը եւ բանակը խուզարկութիւններ կը կատարէին քաղաքին տուներուն մէջ, բազմաթիւ մարդիկ ձերբակալելով եւ պահուած զէնքեր գրաւելով:

Ճամբորդներու այս պատմութենէն յետոյ, սկսան հասնիլ ուղղակի հեռագիրներ:

Համաձայն այդ լուրերուն, պաշարման վիճակը չէր վերցած մինչեւ կիրակի իրիկուն ժամը 6: Կալանաւորներուն թիւը կը հասնի 300ի: Անոնք որ զէնքի արտօնագիր չունէին, ուղղակի բանտ առաջնորդուեցան ձեռնակապերով: Ոստիկանութեան փոխարէն բանակն էր որ ստանձնեց քաղաքին իշխանութիւնը:

Այս արտակարգ խստութիւնը անոր համար որ, հինգ նոր սպանութիւններ կատարուած էին գիշերը: Զոհերէն մէկն է Պօյաճիէվ, համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը:

Ոչ ոք իրաւունք ունէր քաղաքէն դուրս ելլելու: Այն ճամբորդները որ Սօֆիա կը հասնէին, կը փոխադրուէին կայարանին մօտ հաստատուած շրջանակ մը: Կնքուած էին բոլոր խմբագրատուները եւ տպարանները եւ ոչ եւ է թերթ լոյս չտեսաւ կիրակի օր: Երկաթուղիի պաշտօնեաները իրենց տուներէն հանուելով կայարան առաջնորդուեցան ընդ հսկողութեամբ, կատարելու համար իրենց պաշտօնը: Պուլկարիոյ ձայնարձակի կայանէն հրաւէր ուղղուեցաւ ժողովուրդին որ տունէն դուրս չելլէ: Օտար թղթակիցներուն արգիլուած էր փողոց ելլել: Դիւանագիտական պաշտօնեաներն ալ ստիպուած էին իրենց տուները մնալ, բացի դեսպաններէն: Ճաշարանները փակ ըլլալով, բազմաթիւ օտարականներ չկրցան ճաշել:

Սօֆիայի պաշարման վիճակը շատ կը նմանէր 1923 յունիս 9ի յեղաշրջման օրերու կացութեան:

⁂ *Աթէնք հասած ճամբորդ մը կը պատմէ թէ խիստ խուզարկութեան ենթարկուեցան 250 կասկածելիներու բնակարանները: Այս առթիւ երեւան հանուեցան բազմաթիւ արգիլուած զէնքեր, քանի մը դժոխային մեքենաներ եւ Մակեդոնացիներու միջեւ փոխանակուած անհամար նամակներ, որոնք կրնքուեցան, քննուելու համար: Ամբողջ գործողութիւնը անցաւ խաղաղութեամբ, միայն տասնի չափ կասկածելիներ դիմադրեցին, բայց ձերբակալուեցան:*

⁂ *Կիրակի կէս օրին Ցարիպրոտ հասած ճեպընթացին մէջ կը գտնուէր նախկին վարչապետ Պ. Լիափչէվ, որ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.*

— Ամէն մարդ զգուած էր: Որքան ատեն որ այս սպանութիւնները կը կատարուէին Մակեդոնացիներու միջեւ, կառավարութիւնը կը դատապարտէր, բայց վարանումներ ունէր ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին: Բայց վերջերս անմեղ մարդիկ զոհ կ'երթային այդ կռիւներուն: Հարկ էր վերջ տալ: Պուլկարական սահմանադրութիւնը թոյլ չի տար արտակարգ ատեաններ հաստատել, բայց պարզ ձեւի մը վերածուած է շրջանային դատարաններու գործունէութիւնը: Վերաքննութիւն չկայ, եւ վճռաբեկ ատեանը միայն իրաւունք ունի երկրորդ անգամ քննելու: Բարեկարգութիւնը պիտի վերահաստատուի, վստահ եղէք: Կառավարութեան ուժ կուտայ ամբողջ հանրային կարծիքը, որ կը պահանջէ վերջ տալ այս բռնութեանց:

Բուռն տեսարաններ Սոպրանիէին մէջ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԵՆՔԸ ԿԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԻ

Յունիս 24ին շարք մը հարցապնդումներ եղան Պուլկարիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, մակեդոնական եղբայրասպանութեանց առթիւ: Ցուցումնալից տեսարաններ պարզուեցան այս առթիւ եւ ընդդիմադիրները աւրին քալեցին: Նախկին նախարար Մաճարով դիտել տուաւ թէ միայն յեղափոխական կազմակերպութեանց վճիռներն են որ կէտ առ կէտ կը գործադրուին երկրին մէջ եւ թէ Պուլկարեան մարդասպաններու հայրենիքը դարձած է արտասահմանի առջեւ: Ընկերվարական Փասթուխով շեշտելէ յետոյ թէ ոչ մէկ Պուլկար ամբաստանուած չէ հանդէպ իր ցեղակից եղբայրներուն որոնք հայրենիք չունին եւ դատապարտուած են ապազգայնացման, յայտարարեց թէ յեղափոխականները իրաւունք չունին մենաշնորհ դարձնելու մակեդոնական խնդիրը եւ պետութեան մէջ պետութիւն կազմելու:

Այս ճառը խօսուած ատեն, մակեդոնացի երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ կասկածելի անձեր կը յածին երեսփ. ժողովին շուրջը: Այս յայտնութիւնը մեծ իրարանցում պատճառեց: Ուրիշ Մակեդոնացի մը, Մարմէվ, որ մահուան դատապարտուած է Փրոթոկէրովի զինակիցներուն կողմէ, եւ որուն տեղը անմեղ ուսուցիչ մը սպաննուած է, բուռն խօսքեր արտասանեց այդ խմբակցութեան դէմ, ամբաստանելով թէ կապ ունի Սերպերուն և բոլշեւիկներուն հետ: Մեղադրեց նաեւ կառավարութիւնը թէ կը քաջալերէ այդ հատուածը: Ներքին նախարարը ուժգնօրէն բողոքեց այդ մեղադրանքին դէմ եւ կարդաց կարգ մը փաստաթուղթեր որոնք կ'ապացուցանեն թէ յեղափոխական կազմակերպութիւնները միջամտութիւններ կը կատարեն երկրին վարչական գործերուն մէջ:

Վարչապետն ալ իր կարգին խօսք առնելով, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը վճռած է յարգել տալ օրէնքը եւ դադրեցնել քաղաքական սպանութիւնները: Ցետոյ ստուար մեծամասնութեամբ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը որ վստահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան:

⁂ *Շաբաթ առտու Սօֆիայի մէկ արուարձանին մէջ գտնուեցաւ խեղդուած մարդու մը դիակը, որուն գլուխը անցուցեր էին պարկ մը: Կուրծքին վրայ փակցուած էր յայտարարութիւն մը, որ կ'ըսէր.*

— «Ա՛յս է վախճանը բոլոր լրտեսներուն»:

Միեւնոյն օրը, Սօֆիայի մէկ փողոցին մէջ սպաննուեցաւ համայնավար գործիչ մը, Զախիէվ: Ահաբեկիչները երկու հոգի էին, Միխայլովի կուսակիցներէն, եւ յաջողեցան փախչիլ:

⁂ *Երեսփ. ժողովը երկրորդ ընթերցումով քուէարկեց այն օրէնքը որ մահապատիժ կը սահմանէ քաղաքական ոճիրներու դրդիչներուն, հեղինակներուն եւ մեղսակիցներուն, իսկ ծանր բանտարկութիւն՝ անոնց որ թաքստոց կը ճարեն մարդասպաններուն: Ընդունեց նաեւ ձեւակերպութիւնները կարճ կապելու եւ այս կարգի ոճիրները անմիջապէս դատելու եւ վճռելու առաջարկը:*

Աւստրիոյ վարչապետը կ'արհամարհէ գերմանական սպառնալիքները

Պ. Տոլֆիւս, Աւստրիոյ վարչապետը, շաբաթ օր բուռն ճառ մը խօսեցաւ Նացիներուն դէմ, որոնք անընդհատ խռովութիւններ կը յարուցանեն իր երկրին մէջ: Վարչապետը մասնաւորապէս շեշտեց.

— «Գերմանիա կարծեց թէ պիտի խորտակէ Աւստրիոյ դիմադրութիւնը, արգիլելով զբօսաշրջիկներու այցելութիւնը, բայց մենք այդ հարուածը կը փոխարինենք շնորհիւ բովանդակ աշխարհի համակրութեան, շրջիկներ բերելով բոլոր երկիրներէն: Մենք պայքար ունինք նացիներուն դէմ (հիթլէրական), եւ դեռ չենք ըսած մեր վերջին խօսքը: Մենք ի վիճակի ենք դիմագրաւելու ամէն կացութիւն: Չպիտի կրնան ահաբեկել մեզ, եթէ նոյն իսկ բազմապատկեն սպառնալիքները ինծի եւ կնոջս դէմ, սպառնալիքներ որ մեզի կը հասնին ամէն օր: Մարդ մը որ ռազմաճակատ գտնուած է 37 ամիս եւ որ ստիպուած է ամէն օր աչքի առջեւ ունենալ իր կեանքին զոհողութիւնը, անվեհեր կը մնայ իր տեղը, յանուն հայրենիքին պաշտպանութեան: Թող ամէն տեղ իմանան թէ՝ մենք կառավարութեան անդամները, այլ եւ ամբողջ վարչական իշխանութիւնը եւ ոստիկանութիւնը, պատրաստ ենք մեր արեան վերջին կաթիլը տալու մեր հայրենիքին: Ստիպուած եմ ազդարարել անոնց որ Միւնիխ ապաստանած են, դուրսէն արշաւելու համար Աւստրիոյ վրայ,— Ձեռքերը վա՛ր: Անօգուտ է անոնց պայքարը:

Այս ճառը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց Վիէնն Աւստրիոյ մէջ, անոր մայրաքաղաքին՝ Լինցի մէջ խօսուած ըլլալով: Քանի մը ժամ առաջ, գերմանական օդանաւ մը սաւառնելով, ցրուած էր Աւստրիոյ Նացիներու պետին մէկ յայտարարութիւնը, որ կ'ըսէր թէ կռիւը պիտի շարունակուի բոլոր միջոցներով: Այս սպառնալիքէն կը հետեւի թէ Նացիները որոշած են դաշնի կազմակերպութիւն մը տեղծել իտալական սահմանին վրայ: Այս պատճառով, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Վիէննայի Նացիներուն առաջնորդը, երբ կը փորձէր Իտալիա փախչիլ:

⁂ *Վարչապետը Վիէննայի մէջ ալ խօսելով, յայտարարեց թէ չուզեր խախտել սահմանադրութիւնը, վերահաստատելով մահապատիժը: «Բայց, եթէ մահափորձերը շարունակուին, պիտի գտնենք միջոցը՝ հասկցնելու անոնց հեղինակներուն թէ ուրիշներուն կեանքը վտանգելով, կը վտանգեն նաեւ իրենց կեանքը»:*

Բանախօսութեան ներկայ էին 15,000 հոգի: Խօսեցաւ նաեւ պատերազմական նախարարը, վճռական յայտարարութիւններ ընելով:

Նացիներու ձերբակալութիւնները կը շարունակուին:

Սէնի ընկերվարականներուն ընդհ. ժողովը

ՉՈՐՍ ԾԱՆՕԹ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՈՒՄԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. ժողովին առթիւ, որ պիտի բացուի յուլիս 14ին, շրջանները սկսած են ժողովներ գումարել:

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ Սէնի շրջանին (Փարիզի ընդհ. ժողովը, Սէն Ժէնվէի քաղաքապետարանին մէջ: Այս շրջանը կուսակցութեան ձախ թեւը կը ներկայացնէ: Խօսք առած էին 35 պատգամաւորներ: Մէջտեղ դրուած էին չորս բանաձեւեր, որոնց մէկը (Ռընոտէլի թեւ), հաւանութիւն կը յայտնէ խորհրդարանական խմբակցութեան վարած քաղաքականութեան, երկրորդ մը՝ «ցաւ կը յայտնէ» եւմտացոյցին քուէարկութեան համար, երրորդ մը (Փոլ Ֆոռ) պարսաւանքի քուէ կ'առաջարկէ, իսկ չորրորդը կը պահանջէ արտաքսում չորս երեսփոխաններու (Ֆրոսար, Մոռքէ, Ալէքսանտր Վառէն եւ Ֆիանսէթ), որոնք «իրենց գրութիւններով եւ տեսակցութիւններով կուսակցութեան դէմ շարժած են»: Զատ – զատ առնելով, Պ. Մոռքէ կը մեղադրուի կրկին եւ կրկին յայտարարութիւններ ըրած ըլլալով քաղքենի մամուլին, Պ. Ֆրոսար «պէտք է խոհեմութիւնն ունենար զգուշանալու կարգ մը արտայայտութիւններէ». Պ. Վառէն, որ «Հնդկաչինէն վերադարձաւ», իր կարգ մը յօդուածներուն համար, իսկ Ֆիանսէթ « «Իվոնի իր կալուածին մէջ ընդունած ըլլալով ոստիկանութեան վերատեսուչը եւ Սէնի նահանգապետը»: Վտարման բանաձեւը պաշտպանող պատգամաւորը յայտարարեց.

— «Մենք ժամանակ տուինք զղջալու, բայց անոնք պատասխանեցին սաստկացնելով անկարգապահութիւնը: Այժմ ամէն բան վերջացած է: Ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ, այս է մեր բանաձեւը»:

⁂ Վիճաբանութիւններէն առաջ, քննուեցաւ կուսակցութեան բարոյական տեղեկագիրը: Բաւական երկար տեւեց կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ «Փոփիւլէռ»ի վերաբերեալ վիճաբանութիւնը: Պատգամաւոր մը դիտել տուաւ թէ խմբագրական ծախքերը շատ ծանր են, բայց պահանջեց որ արհեստով խմբագիրները աւելի լաւ վճարուին քան քաղքենի թերթերու մէջ: Ուրիշ մը առաջարկեց աւելի ընդլայնել թերթին քաղաքական բաժինը, ինչպէս և կիներու սիւնակը: Երրորդ մը առաջարկեց նուազեցնել օրուան լուրերը, որոնց շնորհիւ թերթը պիտի տարածուի զանգուածներուն մէջ: Ուրիշ պատգամաւոր մըն ալ ձայնակցելով այս առաջարկին, շեշտեց թէ «չի բաւեր թերթը դարձնել կուսակցական, պէտք է ընդլայնել տեղեկութիւնները եւ աւելի խնամել կիներու բաժինը»: Պատգամաւոր մը գանգատեցաւ թէ իրենց շրջանի կարգ մը զեկոյցները չափազանց կրճատուած են: (Ականջը խօսի մեր կարգ մը թղթակիցներուն...):

Գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ ընկերվարական կիներու գործունէութեան տեղեկագիրը, որուն համաձայն 3250 ընկերուհիներ կան Սէնի շրջանին մէջ:

ՀԱՅ ՄԸ ԴԱՇՈՒՆԱՀԱՐԵԼՈՎ ԻՐ ԿԻՆԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ Կ'ԸԼԼԱՅ

Մարսէյլէն կը հեռագրեն կիրակի օրուան թուականով.— *Այսօր կէս օրէն յետոյ, Սէն – Ժէրոմի մէջ Սարաֆեան անուն Հայ մը, 47 տարեկան, դանակով վիրաւորեց իր կինը, Խօժէնի Ալպաղեան եւ յետոյ՝ դանակը կուրծքին մխելով անձնասպան եղաւ: Կինը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ, իսկ անձնասպանը՝ Սէն Փիէռի դիերգմանատան մեռելատունը:*

Դէպքին շարժառիթն է նախանձը, որուն հետեւանքով կռիւ մը ծագած է այր եւ կնոջ միջեւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՐՑԸ»

Այս վերնագրին տակ գիրքյկ մը հրատարակած է Վրաց աչքակողմեան գործիչներէն Դաւիթ Վաչնաձէն:

Իբրեւ ջերմ կուսակից համակովկասեան միութեան, հեղինակը կը փորձէ գրքի 55 էջերով ապացուցանել թէ Կովկասի անցեալ պատմութիւնը հարուստ է կովկասեան ժողովուրդներու գինակցական դաշնակցութեան եւ փոխադարձ օգնութեան օրինակներով եւ, երկրորդ, թէ՝ ներկայիս կենսական անհրաժեշտութիւն է այդ միութիւնը, առանց որու դժուար թէ անկախութիւն տենչացող կովկասեան ազգերը կարենան իրականացնել իրենց ձգտումները:

Իր աշխատութեան առաջին մասին մէջ, Վաչնաձէն հարեւանցի կը նկարագրէ կովկասեան ժողովուրդներու արդի կացութիւնը եւ, կը լուսաբանէ խորհրդային իշխանութեան կովկասեան քաղաքականութիւնը: Ըստ հեղինակին, Մոսկուան, հաւատարիմ ցարական աւանդութիւններուն, Կովկասի մէջ կը հետապնդէ նուաճողական քաղաքականութիւն եւ կը գործադրէ Փոլիցինեան մեթոտներ: Խաղալով կովկասեան ազգերու իրաքանչիւրին նուրբ լարերուն վրայ, խորհրդային կառավարութիւնը, հողային սահմանումներով եւ տնտեսական շահերու հակադրումով, արգելք կը հանդիսանայ կովկասեան ժողովուրդներու իրական դաշնակցութեան եւ կը փարէ խիստ կեդրոնացման քաղաքականութիւն: Բոլշեւիկեան վարչաձեւին տակ Կովկասը կը դադրի քաղաքական ինքնուրոյն միաւոր դառնալէ, տնտեսապէս կը չահագործուի, կը յետադիմէ եւ ֆիզիքապէս կը ջլատուի: Միւս կողմէ, սակայն, խորհրդային տիրապետութիւնը կովկասեան ժողովուրդները կը մղէ ըմբռնելու ընդհանուր չահը եւ միացեալ ուժերով պայքարելու տիրող վարչաձեւին դէմ, ինչպէս տեղի ունեցաւ կոլխոզային քաղաքականութեան սկզբնական շրջանին:

Գրքի երկրորդ մասին մէջ հեղինակը ծանօթութիւններ կուտայ Կովկասի անցեալ պատմութենէն,— թէ ինչպէս արաբական, սելճուքեան, պարսկական եւ թաթարական արշաւանքներու ժամանակ Հայերը եւ Վրացիները իրարու օգնած են ու պաշտպանած մէկուն կամ միւսի անկախութիւնը: Եղած են դէպքեր, երբ Վրացիներն ու Ազրբէջանցիները ձեռք ձեռքի պատերազմած են հարաւային թշնամիներու դէմ: Միաժամանակ, Պ. Վաչնաձէն ցաւով կ'արձանագրէ համաշխարհային պատերազմին յետոյ տեղի ունեցած կովկասեան ներքին միջադէպերը եւ խստիւ կը քննադատէ այդ շրջանի առանձին հանրապետութիւններու (Լեռնցիներ, Ազրբէջան, Վրաստան եւ Հայաստան) «եսասէր ու կոյր» քաղաքականութիւնը եւ ազգային հակամարտութիւնները, որոնք պատճառ դարձան կովկասեան միութեան քայքայման եւ կովկասեան ժողովուրդներու անկախութենէն խարտակման:

Դաւիթ Վաչնաձէի գրքի հետաքրքրական մասը կը կազմէ երրորդ գլուխը, ուր կը պարզէ կովկասեան հարցին լուծումը:

Ինչպէս ըսինք հեղինակը կովկասեան միութեան ամէնէն ջերմ սատարողներէն մէկն է: Այդ իսկ պատճառով, միութիւնը ոչ միայն անհրաժեշտ կը դանէ, այլ եւ հնարաւոր: Վաչնաձէի կարծիքով, կովկասեան ժողովուրդներու մերձեցման արգելք չեն կրնար հանդիսանալ ոչ լեզուի խնդիրը, ոչ ցեղային ծագումը եւ ոչ ալ կրօնը: Հասարակաց կենցաղը եւ մշակութային փոխադարձ ազդեցութիւնները վաղուց վերջացուցած են այդ արգելքները: Միւս կողմէ, Կովկասի տնտեսական ուժեղ պատուանդանը եւ քաղաքական շահերու ընդհանրութիւնը լայն հնարաւորութիւններ կը ստեղծէին միանալու: Պատմական փորձը, 20րդ դարու առաջին երկու տասնամեակներուն տեղի ունեցած չարաղէտ դէպքերը եւ Կովկասի ազգերու ժողովուրդներու միահամուռ դիմադրութիւնը բոլշեւիկեան լուծին՝ լաւագոյն ապացոյցներն են միութեան գաղափարին ամրապնդելու բոլորին մէջ:

Կովկասի միութիւնը Պ. Վաչնաձէն կը ձեւակերպէ իբրեւ կովկասեան համադաշնակցութիւն:

Այդ գաղափարին տակ կը հասկնայ քանի մը անկախ պետութիւններու միացում. անկախ՝ թէ արտաքնապէս եւ թէ ներքնապէս, բացի այն խնդիրներէն որոնք պայմանաւորուած են ընդհանուր շահերով: Համադաշնակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ.— 1. Պաշտպանել անդամ պետութիւններ ը օտար ոտնձգութիւններէն, 2. Պահպանել խաղաղութիւնը՝ անդամակցող պետութիւններուն միջեւ, 3. Առաջնորդուիլ տնտեսական ընդհանուր շահերով եւ, 4. Միջամտել՝ իւրաքանչիւր պետութեան ներքին անդորրութիւնը հաստատելու համար: Սահմանադրութեամբ ճշդուած ընդհանուր խնդիրները կը լուծուին համադաշնակցութեան անդամակցող պետութեանց ներկայացուցիչներու ընդհանուր ժողովին մէջ: Օրինակ,— պատերազմ յայտարարել, խաղաղութեան դաշինք կնքել, դիւանագիտական ներկայացուցիչներ նշանակել եւ այլն:

Կովկասեան միութեան այս ձեւը Պ. Վաչնաձէն կովկասեան հարցի լուծման լաւագոյն միջոցը կը համարէ:

Վրացի գործիչին եզրակացութիւնը կարելի է վիճելի համարել: Սակայն, անուրանալի է անոր բարի միտումը: Իր պատմական պրպտումներուն մէջ եւ Կովկասի արդի վիճակը ներկայացուցած ատեն, ան կրնայ այս կամ այն թերացումն ունենալ: Բայց շատ յստակ է, որ գերագոյն ճիգ կը թափէ, ապացուցանելու թէ առանց կովկասեան ժողովուրդներու անկեղծ ու գիտակից մերձեցման՝ Կովկասը երբեք չի կրնար ազատագրուիլ օտար լուծէն եւ պաշտպանուիլ արտաքին յարձակումներէն:

Կը մնայ լուրջ ուսումնասիրութեան ենթարկել իր առաջադրած հարցերը:

×

Կարդալով Պ. Վաչնաձէի գիրքը, աւելորդ անգամ մը եւս կը համոզուիս թէ որքան քիչ ծանօթ են կովկասեան ժողովուրդները իրարու անցեալ եւ ներկայ կեանքին: Եւ այդ բանին մէջ յանցաւոր ենք բոլորս: Կը պակսի փոխադարձ ծանօթութիւնը եւ մէկզմէկու պատմութեան, մշակոյթի ու կեանքի ուսումնասիրութեան կամքը: Թերեւս մեր երիտասարդութիւնն այսօր Փարակուէյի մասին աւելի շատ բան գիտէ, քան Վրաստանի, Ազրբէջանի եւ Տաղստանի:

Այդ է պատճառը, որ Պ. Վաչնաձէի գրքին տակ, Անիի մէջ կը թաղուէր «Զաքարեաններու տունը»: Ցեղայ, Հայ – վրացական համերաշխութեան պատմականն ըրած եւ վերջին դարերու ազատագրական շարժումը նկարագրած ատեն, կ'անտեսուի 18րդ դարու Դաւիթ – Բէկեան շարժումը, որ մեր պատմութեան փառաւոր էջերէն մէկը կը կազմէ: Ծանօթ է որ Դաւիթ Բէկը Վրաստանէն եւ Վրաց աջակցութեամբ անցաւ Սիւնիք:

Անտեղեակ է Պ. Վաչնաձէն նաեւ հայ ժողովուրդի ներկայ անցուդարձին: Ներգաղթի խնդիրը վրացի հրապարակագրին համար Մոսկուայի կողմէն նոր դաւադրութիւն մըն է հայ ժողովուրդին դէմ: Իր տեսութեամբ, մէջտեղ հանելով ռուսական հին ծրագիրը, բոլշեւիկները կը ձգտին կովկասեան Հայաստանը լեցնել տաճկահայ գաղթականներով եւ օգտագործել վերջինները՝ իրենց քաղաքական շահերուն համար. այն է՝ խորհրդային իշխանութեան օժանդակութեան արժանացած նորեկ Հայերը դրդել ընդդիմադիր բնիկներուն դէմ եւ հրահրելով հողային հարցը, նոր հակամարտութիւններ յառաջ բերել կովկասեան ժողովուրդներուն մէջ: Ի հարկէ, եթէ ժամանակին իրապէս պահած ըլլայինք մեր հարեւանները հայ կեանքին եւ բացատրէինք թէ ներգաղթը տեղի կ'ունենայ նոյն ինքն խորհրդային իշխանութեան ընդդիմադիր հոսանքներու ճնշման տակ եւ թէ հայ բոլշեւիկները Կովկասի մէջ ոչ մէկ առաջադրութիւն ունին (որու համար ալ կը մեղադրուին մեր կողմէ),— պարզ է, որ յարգելի Վրացին այդպիսի թիւր կարծիքներ չէր յայտներ:

Ուրիշ, շատ աւելի կարեւոր, սխալ մըն ալ կը գործէ Պ. Վաչնաձէն: Իր կարծիքով, մեծ պատերազմի ժամանակ, Ռուսերը Տաճկաստանի հայութիւնը ոտքի հանեցին Թուրք կառավարութեան դէմ եւ, ապա, 1917ին յեղափոխականացած ռուս բանակը լքեց ճակատը եւ Հայերը ձգեց Թուրքերու վրիժառութեան տակ, որմէ օգտուելով, Տաճկաստանը Հայերու ջարդ կազմակերպեց:

Կ'ուզէի հաւատալ թէ Պ. Վաչնաձէի պատմական այս խեղաթիւրումը արդիւնք է անգիտութեան: Որովհետեւ, ամէնէն հիմնական խնդիրն է այս, նոյն իսկ կովկասեան հարցի լուծման տեսակէտէն: Մեր յարգելի հարեւանները պէտք է գիտնան, որ Հայերու ջարդը տեղի է ունեցած նախապէս գծուած ծրագրին համաձայն եւ ռուսական յեղափոխութենէն շատ առաջ, 1915ին:

Եւ եթէ այս սխալը անգիտութեան հետեւանք է եւ անկեղծ են Պ. Վաչնաձէի հաւատամքները, թէ կովկասեան համադաշնակցութիւնը պիտի պաշտպանէ ոչ միայն Կովկասի հիւսիսային, այլ եւ հարաւային սահմանները, ապա ուրեմն կարելի է համաձայնութեան գետին գտնել:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԱՆՆԱ ԷԼԷԱՆՈՐ ՐՈՒԶՎԷԼԹ

Աշխարհի ամենեն հզօր մարդուն կինը

Նալէ Ֆրայէ Փրէսի Նիւ Եօրքի թղթակիցը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած է Տիկին Րուզվէլթի հետ, որ վճռական դեր ունի Մ. Նահանգներու նախագահին գործունէութեան մէջ: Կուտանք էական մասերը.—

Ցարմէ հետէ Ֆրանքլին Րուզվէլթ ստանձնեց Մ. Նահանգներու նախագահի պաշտօնը եւ սաստ աշխարհի ամենամեծ հզօր դիրքը, բովանդակ Ամերիկա կը խորհի թէ նախագահին յանձնուած արդի ամենադժուարին քաղաքական գործունէութենէն ո՛րքանը պէտք է վերագրել իր կնոջ:

Սպիտակ Տունին մէջ Տիկին Րուզվէլթի հետ ինծի շնորհուած տեսակցութեան միջոցին, կրցայ համոզուիլ, թէ այդ կնոջ մասին իմ կազմած գաղափարս ճիշդ էր: Աննա Էլէանոր Րուզվէլթ մեր ժամանակին ամէնէն հետաքրքրաշարժ կիներէն մէկն է: Ծագումով Րուզվէլթ, հանմանուն Թէոտոր Րուզվէլթի քեռորդի, եւ այսպէս բաւական հեռաւոր ազգական իր ամուսինին, իր սեփական մեծութիւնը ունէր արդէն, առանց փոխ առնուած ազգականական փառքին: Անցեալ մայրական խնամքէ զուրկ, տեղն է ըսել՝ անմայր, եւ իր դաստիարակութիւնը ստացաւ Լոնտոնեան եւ Փարիզեան դպրոցներուն մէջ: Շատ կանուխէն Տիկին Րուզվէլթ մեծապէս կը չահագրգռուէր համաշխարհային խնդիրներով եւ կ'ըմբռնէր իսկ զանոնք: Գրեթէ երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր ներուժօրէն կը մասնակցի Մ. Նահանգներու ընկերա – քաղաքական շարժումներուն, առանց սպասուտ գլխաւոր դեր խաղալու: «Կարեւոր օժանդակ»ի կատարելագործուած տիպարն է, որ, թէեւ հրապարակի անիրող, վարիչ ոյժ մըն է, եւ, իր ներկայ դիրքին բարձրութենէն չէ որ ազդեցութիւն կը չահի: Ամերիկեան պատկան շրջանակները գիտեն ասիկա:

«Տղայութենէս հանրային չահեկան խնդիրներու մթնոլորտի մը մէջ մեծցած եմ», ըսաւ Տիկին Րուզվէլթ: «Մեր ամբողջ ընտանիքը հասարակաց բարօրութեան ծառայած է: Իմ մեծ հայրս շատ բան ըրած է Նիւ Եորքի համար: Բայց երբ ես տասնըութը տարեկան եղայ, հասկցայ որ մենք պարտաւոր ենք նոր ճամբաներէ երթալ: Հետզհետէ բացայայտ եղաւ ինծի համար, որ հանրօգուտ գործունէութեան պարագաները պէտք է փոխուին: Այս յայտնութիւնը առաջնորդեց զիս ընկերաքաղաքական գործունէութեան, եւ սաստ արթնցաւ հետաքրքրութիւնս պետական եւ միջազգային խնդիրներու մասին: Շատ ճամբորդութիւններ ըրի, եւ սորվեցայ տեսնել թէ վերջ ի վերջոյ ամէն կողմ միեւնոյն խնդիրները կան, գոյներով միայն տարբեր: Թէեւ կանուխէն հասկցայ, թէ ընկերային եւ տնտեսական վնասակար վիճակներու փոփոխութիւնը անպատճառ քաղաքական միջոցներու կը կարօտի, կիներու քուէի իրաւունքին շուրջ մղուած պայքարին գործօն մասնակցութիւն չունեցայ: Ամուսինս կողմնակից էր այդ իրաւունքին, ինծմէ շատ առաջ: Պետական ամուսնացայ եւ ամուսնութեանս առաջին տասը տարիներուն վեց զաւակ ունեցայ: Ուրիշ բանով չէի կրնար զբաղիլ: Բայց մայրութիւնը ինծի համար արդարացում չէր ընկերային խնդիրներու զարգացումէն խոյս տալ: Այդ տասը տարիները նկատեցի իբրեւ ինքնազարգացումի ժամանակամիջոց»:

Րուզվէլթի տունը ժամադրավայր է կարեւոր անձնաւորութիւններու: Տիկին Րուզվէլթ իր մանկավարժական տեսութիւնները կը կիրարկէր գործնականապէս: Հողաբարձու եւ վարժուհի եղաւ աղջկանց յառաջդիմական վարժարանի մը, յետոյ գործակից եւ ընկեր կարասիներու գործարանի մը, որուն, նուիրուեցաւ մինչեւ ա՛յն օրը, երբ՝ իբրեւ Նախագահին կինը՝ մուտ գործեց Սպիտակ Տունը: Փոքրիկներու նուիրուած ամսաթերթի մը խմբագիրն է: Ռամկավար կուսակցութեան կազմակերպութեան մէջ տարիներէ ի վեր կարեւոր եւ գործօն աշխատութիւն կատարած է:

«Ամօթ է յոգնիլը», ըսաւ ինծի օր մը Օր. Լօրէնա Հիքօք, Էլէանոր Րուզվէլթի խմբագրական մէկ աշխատակիցը, «երբ Տիկին Րուզվէլթի հետ մէկը ընտրական պայքարի համար կ'աշխատի: Շաբաթներով երբեք յոգնելու ուէէ խօսք չըրաւ, երբ 1928ի նախագահական պայքարի միջոցին օրական 16–18 ժամ կ'աշխատէր, գրասենեակին մէջ, օթոյին մէջ, կառախումբին մէջ, սաւառնակներուն վրայ, նոյն իսկ ամէնէն դէշ օդերուն տեղէ տեղ աճապարելով, պատրաստուած կամ անպատրաստ ճառեր արտասանելու համար: Երբեք իր պաղարիւնը չի կորսնցներ, չունչը միշտ կը բաւէ, չի տաքնար, խաղալով խնդալով աշխատութեան սոսկալ չափ մը ի գործ կը դնէ, միշտ զուարթ, իր շրջանակին ուշադիր եւ բարեկամ»: Միջակ կարողութեամբ սովորական կին մը կանուխէն պիտի վհատէր Ֆրանքլին Րուզվէլթի ոտքերուն տկարութենէն, որուն ենթարկուեցաւ իր ամէնէն վաւաւուն տարիքին մէջ, բայց երկուքն ալ յաւէտ ցոյց տուին տիպար ամոլի բարձրագոյն բարեմասնութիւններ: Կինը լուռ եւ համակերպող պատրաստակամութեամբ նուիրուեցաւ իր ամուսինին եւ ասիկա արդէն իսկ երկար ատենէ ի վեր: Դժբախտութեան առաջին շաբաթներուն իսկ իր հերոսական աշխատանքին սկսաւ կոչումով հիւանդապահուհիի մը պէս: Այս տառապանքին եւ անոր դէմ իր մաքառումին կրակէն առաջ կուգայ Տիկին Րուզվէլթի թրծուած հաւասարակշռութիւնը:

Նախագահին պաշտօնի սկսելէն քիչ առաջ մեռաւ իր անձնական քարտուղարուհիին մայրը: Տիկին Րուզվէլթ անտեսել ըրաւ ամէն ընկերային պատաշաճութիւններ եւ քարտուղարուհիին հետ Պոսթըն գնաց թաղումին: Րուզվէլթի պաշտօնի մուտքէն քանի մը օր վերջ պիտի ամուսնանար իր երեծնի աշակերտուհին. Տիկին Րուզվէլթ Նիւ Եօրք թռաւ, հարսին վկայ ըլլալու համար: Այս ինչպէս ուրիշ ամէն ընկերային առիթներու՝ միշտ իրեն շուրջ կը գտնէ ոտոխկանական շղթայ մը:

«Ի՞նչ կ'ընեն հոս սա՛ ոստիկանները» կը հարցնէր, հարսին տունը հասնելով: «Ձեր պաշտպանութեան համար, Տիկին»:

— «Ես պաշտպանութեան պէտք չունիմ, խնդրեմ, քաշուեցէք»:

Երբ Սպիտակ Տունին ապագայ տիրուհին պաշտօնապէս այցելեց Տիկին Հուվըրի, մերժեց իրեն համար պատրաստուած պետական օթօն եւ իր պանդոկէն ոտքով գնաց Սպիտակ Տուն: Երբ հասկցուցին իրեն թէ պարտաւոր էր քիչ մը աւելի պաշտօնական ըլլալ, պատասխանեց.

— «Բայց ես ոտքով երթալ կը սիրեմ, ես ալ շարժումի պէտք ունիմ, եւ եթէ սանկ պարզ ճամբաները ոտքով չերթամ, շարժումի պակասէն կը վատուժիմ»:

Իր զբօսականքը ինք իր ձեռքովը կը վարէ, զայրոյթ պատճառելով զաղտնի ոստիկաններուն որոնք տակաւին այս տեսակ անվախ նախագահական ընտանիքի հանդիպած չէին:

Ամերիկեան բարձրագոյն դատարանին նախկին դատաւոր ծերունազարդ Օլիվըր Ուէնտէլ Հոլմզ, նախագահական պաշտօնավարութենէն չորս օր ետքը, իր ծննդեան 92րդ տարեդարձը կը կատարէր, սեղանաւորական ծանր ճգնաժամի մը օրը: Րուզվէլթեանք ծաղկեփունջ մը առած իրենց յարգանքը գացին մատուցանել Ամերիկայի մեծ ծերունիին:

Տիկին Րուզվէլթ կ'ըսէ.

— «Երբ կարեւոր անձնաւորութիւն մը կամ կարեւոր խմբակ մը ճանչնամ, ճաշի կը հրաւիրեմ զայն առանց ձեւականերպութեան: Այս կերպով կը ջանամ իմ ամուսինիս առիթ տալ ճանչնալ նոր մարդիկ, որոնք կրնան կեանքին նոր մէկ կողմը ներկայացնել անոր: Բարձրագոյն դիրքերու մէջ գտնուող մարդոց համար մեծագոյն վտանգն է պաշտօնական մարդոց հետ միայն յարաբերելով՝ հեռու մնալ ազգին բարախուն կեանքէն»:

Տիկին Րուզվէլթ չի ծածկեր իր սաստիկ հետաքրքրութիւնը համաշխարհային խաղաղութեան մասին: Հարցուցի թէ ե՞րբ խաղաղութեան քարոզիչ եղած է: Տիկին Րուզվէլթ ըսաւ.

— «Ձեմ գիտեր թէ կրնա՞ք արդեօք խաղաղութեան քարոզիչ անուանել զիս: Ձեմ կարծեր ... չեմ գիտեր թէ մարդ խաղաղութեան համար ի՞նչ կրնայ ընել, երբ անգամ մը պատերազմը ծագի: Բայց կը հաւատամ, գիտեմ թէ պատերազմով բնաւ որեւէ խնդիր չէ լուծուած, ոչ ալ որեւէ անիրաւութիւն դարմանուած է: Ո՛հ, հոգիիս բոլոր թելերովը պատերազմին դէմ եմ, եւ կը հաւատամ որ մենք խաղաղութեան սպասուն պէտք է աշխատինք պատերազմական դրութիւնը ջնջել: Մարդկային միտքին բոլոր ոյժը պէտք է կեդրոնանայ բոլորովին ջնջելու պատերազմի դրութիւնը: Մենք կիներս մասնաւոր պարտականութիւն մը ունինք այս առթիւ: Այրերէն շատ աւելի պէտք է նուիրուինք ջնջելու պատերազմը եւ գործակցական աշխարհ մը կազմակերպելու, զարհուրելի եւ անօգուտ սպանդը արգիլելու, քաղաքակրթական արժէքներու փճացումը խափանելու»:

Տիկին Րուզվէլթ այս խօսքերը արտասանեց լուրջ եւ յուզուած չեշտերով:

Տիկին Րուզվէլթի հետ տեսակցութենէս քանի մը օր առաջ, կարդացած էի Տիկին Քէրի Չէփմէն Գէթի բանախօսութիւններուն հաւաքածոն «Պատերազմը ջնջելու պատճառներուն եւ մեթոտներուն վրայ»: 1924ի բանախօսութեանց ընթացքին, որուն մասնակցեցաւ Տիկին Րուզվէլթ իբրեւ պատգամաւոր կնոջական Գիլտերներու Դաշնակցութեան, վիճաբանութեան միջոցին ըսաւ.

— «Ձեմ կրնար բնաւ ըմբռնել թէ ի՛նչպէս կ'արդարանայ որ եւ է պատերազմ: Ինծի կը թուի որ, եթէ պատերազմին դէմ միջազգային օրէնք մը ունենայինք եւ տկար ուէէ ազգ յարձակումի ենթարկուէր, ազգաժողով մը կամ միջազգային ատեան մը պիտի փութար անիրաւութիւնը դարմանել: Ի՞նչու համար ուէէ յարձակում չնկատուի իբրեւ մարդասպանութիւն կամ ոճիր»:

Շատ հետաքրքրուեցաւ Տիկին Րուզվէլթ, երբ յայտնեցի իրեն թէ Շուէտի արտաքին նախարարութիւնը ամէն ամիս խաղաղութեան խնդիրները կը քննէ անթիւլ միջոցաւ եւ Շուէտի զանազան կողմերը կը տարածէ այդ ճառերը: «Աքանչելի մեթոտ, գոչեց Տիկինը, այո՛, րատիօ եւ մամուլ, ահա այս երկուքին շնորհիւ կարելի է շատ նոր բաներ ընել: Ես շատ կ'աշխատիմ օրագրողները քաջալերել, եւ երկրին ամէնէն հեռաւոր մասերուն մէջ ընթերցողներն ու ունկնդիրները հետաքրքրել ազգային եւ միջազգային խնդիրներով: Խմբագիր կիները աչքառու դեր կատարելու հնարաւորութիւններ ունին»:

Ամէն քաղաքական կուսակցութիւններէ Ռուզինկթընի խմբագիր կիները կը հիանան Տիկին Րուզվէլթի վրայ, որ ամէն շաբթու Սպիտակ Տունին մէջ խօսակցութիւններ կ'ունենայ խմբագիրներուն հետ: Ամէն երկուշաբթի կը հաւաքուին տիկինին մասնաւոր ընդունարան սրահին մէջ եւ կարծիքի փոխանակութիւններ կը կատարեն անկեղծ վերապահ կերպով:

«Խմբագիրներէն շատ բան կը սորվիմ, ինչ որ բնաւ պիտի չգիտնայի առանց անոնց տեղեկութիւններուն: Բնականաբար կ'աշխատիմ նորութիւններու առջեւ ըլլալ զանոնք, պէտք է ամէն բան փոխադարձութեան վրայ հաստատուի»:

Խմբագիր կիները կը հրաւիրէ ճաշի, կամ թատրոնը իր դրեակին մէջ, կամ նուագահանդէսներուն ատեն եւ իբրեւ բարեկամուհի կը վարուի անոնց հետ:

Սպիտակ Տունին մէջ երաժշտութիւնը կը մշակուի, նաեւ ամէն մարդ հոն կրնայ երթալ կարդալու:

Րուզվէլթ ընտանիքը նախագահական ապարանքին մէջ հաստատուելէն ի վեր նոր շունչ մը բերած է Ամերիկայի կեանքին մէջ: Ամէն մարդ գիտէ թէ նախագահը ի վիճակի չէ իր աշխատութիւնը կատարելու առանց իր կողակցին՝ որ ամէն կերպով գաղափարակից է իրեն, որ անդադար կ'օժանդակէ իրեն, եւ ուժի աղբիւր մըն է իրեն համար: Եթէ Ուիլսըն պատերազմի տարիներուն այս աստիճան հանճարեղ կին մը ունեցած ըլլար, եթէ Հէնրի Ֆորտ խաղաղութեան համար իր կատարած ճիգերուն մէջ օժանդակութիւն գտնէր իր ընտանիքէն փոխանակ հակառակութեան, թերեւս աշխարհի անդունդին եզերքը չի հասնէր, ուր այսօր մենք կը կենանք: Եթէ Ֆրանքլին Տ. Րուզվէլթ կարենայ համօրէն մարդկութեան համար ընել ինչ որ սկսած է ընել իր երկրին համար այնքան զոհացուցիչ կերպով, մեծ մասով պէտք է նրախտապարտ ըլլանք ճակատագրին, որ անոր կին տուած է Աննա Էլէանոր Րուզվէլթը:

ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Կարծիքներ՝ սպանեալ ջարդարարի մասին

«Միլլիեթ»ն շարունակելով իր յուշերը, «Միլլիյէթ»ի Յունիս 19 թիւին մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ գրութիւնը, 1921 մարտ 20 թուականով.—

— Դառն լուր մը հասաւ երէկ երեկոյ: Պերլինի մէջ սպաննուեր է նախկին վարչապետ Թալէաթ փաշա: Շարլոթէնպուրկի կողմերը, իր կնոջ հետ պտոյտ մը կատարած միջոցին, Հայու մը կողմէ արձակուած ատրճանակի մը գնդակով նահատակուեր է:

Մեր ժամանակակից պատմութեան, Սահմանադրութեան յեղաշրջման ամէնէն հետաքրքրական անձնաւորութիւններէն մէկը եղած ըլլալով Թալէաթ փաշա, անոր այս վախճանէն ամէն մարդ զգածուեցաւ: Իր քաղաքական հակառակորդներն իսկ մեղքցան զայն: Հիմա, պաշտօնական թէ մասնաւոր բոլոր շրջանակներուն մէջ, այս ցաւալի դէպքին մասին կը խօսուի:

Ինչէ՞ն այսչափ մեղքնալ Թալէաթ փաշային...: Միթէ անիկա ահագին Օսմանեան Կայսրութեան անկումին նպաստած վարչութեան մը պետերէն մէկը եւ գլխաւորը չէ՞ր ...:

Միթէ Սահմանադրութեան պատմութեան մէջ, Պալքանեան պատերազմը կանխող օրերուն գործուած շատ մը մեղքերու պատասխանատուներուն միջեւ Թալէաթ փաշան ալ չէ՞ր գտնուեր:

Թալէաթ փաշա իբր նախարար եւ վարչապետ պատասխանատուութիւն մը չունէ՞ր արդեօք մեր պատերազմի մասնակցութեան եւ պատերազմի դէշ կերպով վարելուն մէջ: Այս ուրեմն, ինչո՞ւ համար միեւնոյն վախճանին ենթարկուած այսինչը կամ այնինչը ա՛յնքան չմեղքցանք ...:

Դժուար է այս հարցումներուն պատասխանել՝ ժողովուրդին հոգեբանութիւնը լաւ չուսումնասիրած եւ անձնական առաքինութեան ու նկարագրին՝ շրջապատին վրայ կատարած ազդեցութիւնները չհաշուած: Սա ստոյգ է որ՝ Թալէաթ փաշա ունեցած է շատ մը վիճակներ, որոնք լաւ հետքեր ձգած են սիրտերու մէջ: Վարչութեան մէջ անոր ունեցած պատուաւորութենէն իր թշնամիներն իսկ չկասկածեցան: Տարակոյս չկայ թէ՝ Թալէաթ փաշա քաղաքական շատ մը մեղքեր գործած է: Սակայն, չենք կրնար հանդիպիլ ուէէ մէկուն որ ըսէ թէ անիկա դրամ շահելու, հարստութիւն դիզելու, գեղծում կատարելու նման խոտորումներ ունեցած, նոյն իսկ այսպիսի հակում մը ունեցած ըլլայ:

×

Թալէաթ փաշա որ մեծ դեր կատարեց Սահմանադրութեան պատմութեան մէջ, մե՛ղք որ չկրցաւ իր յիշատակները ամբողջութեամբ գրել: Դժուար է իր գրել սկսած մասէն ալ վճռական հետեւութիւն մը հանել: Հանդուցեալը իր յիշատակներուն մէջ շօշափած է նաեւ մեր ընդհ. պատերազմի մասնակցութեան պատճառը եւ անոր նպատակներուն խնդիրը: Սակայն, որեւէ կերպով չէ կրցած բացատրել թէ ի՛նչ են այն ազգային ու քաղաքական պատճառները որոնց համար խառնուեցանք այս աղէտին: Այս մասին անոր տուած պատճառները՝ շատ մակերեսային են:

Թալէաթ փաշայի համար կ'ըսեն թէ ուղղամիտ ու պատուաւոր էր. գործերէն ու գեղծարարներէն կը խորշէր: Բայց եւ այնպէս, ոչ մէկ բան չէր ըներ, արգելք հանդիսանալու համար իր շուրջը անցած դարձած այնքան անկարգութեանց: Իրաւ է որ ոչ ոք կրնայ ուրանալ այս կարգի անդամներու ուժը, տրամաբանական տեսակէտով: Սակայն, սանկ, արտաքին ճակատներէ զատ, ներքին երես մըն ալ ունին: Ո՛չ մէկ խօսք, ո՛չ մէկ պնդում չենք կրնար ընդունիլ կամ հերքել, առանց բաղդատելու զանոնք մեր ապրած ժամանակին ու շրջանակին պայմաններուն հետ:

Թալէաթ փաշայի համար կ'ըսեն նաեւ.—

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ: Պարզ թղթա-

[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

«ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ»

Շարունակենք ներկայացնել տէրորիստ Սավինկովը, հետեւելով իր կեանքին մինչեւ մահ:

Ռուս քանի մը բանտերներ գետին տապալելէ յետոյ, Սավինկով կ՚անցնի արտասահման: Արդէն 1909 թուականներուն հասած ենք:

Ռուս յեղափոխական շրջանակներ [illegible]

կ՚անցնի իր նուիրական գործին, «վերականգնելու համար յեղափոխական նին պատիւ»ը: Կը կազմակերպէ ահաբեկչական նոր խումբ մը, բոլորովին երիտասարդներէ: Մեծ յաջողութիւն չունենար: Կը քաշուի Իտալիա, յետոյ Ֆրանսայի հարաւային գաւառները, ուր կը լծուի գրական աշխատանքի [illegible]

[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽԵՂԱԹՒՒՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, «Հայ Սիրտ» իր 22 յունիս թիւին մէջ «Գայթակղութիւն մըն ալ» վերնագրին տակ կը գրէ միակողմանի եւ խիստ գայթակղեցուցիչ պատմութիւն մը: Դժբախտաբար ուրիշ հայրենակիցներու հետ ես ալ [illegible]

[illegible]

Փրատոյի եկեղեցւոյ բարեզարդութեան համար հանգանակուած 150 հազարէն աւելի գումարին Մարսէյլի հայ գաղութը մասնակցեցաւ նախ: Արդ, Պ. Խօրասանճեանը պիտի հանդուրժէ՞ր որ հոգաբարձութիւնը այդ անխոհեմ քայլը առնէր:

Այդ խմբակը գտած է նաեւ իր անբարեխիղճ խմբագիրը որ իր թերթը դրած է անոր տրամադրութեան տակ, եւ տպած է, առանց տրուած սուտ լուրերուն աղբիւրը ստուգելու, լսելով միայն իբր թէ ծեծ ուտող պարոնը:

Կը լսենք թէ Պալաքեան եպիսկ. դիմած է ոստիկանութեան եւ բողոքած իր կրած յարձակման դէմ: Քննութիւն կը կատարուի եւ քանի մը օրէն խնդրական պատկերը մէջտեղ կ՚ելլէ: Տեսնենք Հայ Սիրտը պարկեշտութիւնը կ՚ունենա՞յ իր սխալը սրբագրելու:

Գ. Շահլամեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», օրկան Զ. Ո. Միութեան, Դ. տարի թիւ 1 (Յունիս), հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Մեր ագարակը (ԽՄԲ.), Որբերու ագարակին մասին (Վ. ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ) Հովտաց շուշանը (Մ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ), Հրաժեշտի համբոյրը (Խ. ՍՈՂԻԿԵԱՆ), Մայրի՛կ, մայրի՛կ, (ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ), Երեք էջերուն (ՄԱՐՏԻԿ), Զոմը Մոնթէվիտէոյի մէջ (ԱՍՊԷԼ), Կիպրոսի որբանոցէն (Հ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ), Արբեցնողաց (Թ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ), Որբի մը մահը (X), «Երկունք» չորս տարեկան (Ե.), Տեսարաններ աքսորի եւ ջարդի (Զ. ԵՍԱՅԵԱՆ), եւ խմբանկարներ:

Բաժանորդագրութեան պայմանները,— Ֆրանսա եւ Սուրիա 15 Ֆր. արտասահման՝ 1 տոլար: Դիմել A. Kapikian, 17, Ave. Philippe Auguste, Paris.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՆՈՋ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 յունիս).

— «Այս խնդիրը բացառիկ նշանակութիւն ունի հայ կիներու համար: Հայ կինը, ինչպէս նաեւ աղջիկը [illegible]

[illegible]

ցասական արդիւնք տուած է: Դեռատի աղջիկը դաստիարակուած արդի մտայնութեամբ, չկրնալով հակադրել ծնողին, կամ նախընտրած է պատասպարէլը, թօթուելով որոխական [illegible]

մէն տկարութիւն եւ կամ բռնացած ու թառամած է ծնողքին թունաւոր շունչին տակ: Իտալացի հռչակաւոր ընկերաբան մը իր հեղինակած գիրքերէն մէկուն մէջ գրած է. «Ոճրագործներ են այն մայրերը, որոնք իրենց մտայնութիւնը կ՚ուզեն պարտադրել զաւակներուն: Աղջիկ մը 18էն յետոյ պէտք է ըլլայ ազատ եւ անկախ ու գերծ ծնողական ամէն ազդեցութենէ»:

[illegible]

կան: Մեր ընկերային կեանքը բարձր մակարդակի կը հասնի միայն այն պարագային, երբ ծնողները դադրին բռնակալներ եւ բարոյական ոճրագործներ ըլլալէ»:

ՎԵՐՋԻՆ ՇԱԲԱԹՆ Է ՆՈՐՈԳԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

Յունիս 30ին կը վերջանայ ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման վերջին պայմանաժամը:

Անոնք որ ձգձգած են մինչեւ հիմա, թող անապարեն դիմել իրենց թաղի ոստիկանութեան, դրոշմաւոր խնդրագրով:

Գերմանիոյ ընկերվարականները կը քողոքեն

Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը ժողով գումարելով Փրակայի մէջ, յայտարարութիւն մը հրատարակեց Հիթլէրի կողմէ հաստատուած արգելքին դէմ: Յայտարարութիւնը կ՚ըսէ թէ այս արգելքը անսպասելի չէր, թէ կառավարութիւնը անհիմն ամբաստանութիւններ կը յերիւրէ, բանի անգործութեան դատապարտելու համար 12 միլիոն աշխատաւորներ եւայլն: «Բայց, որ եւ է արգելք չի կրնար խափանել ընկերվարութիւնը: Ան կ՚ապրի եւ յառաջ պիտի երթայ աւելի քան երբեք ուժովցած: Այժմ ճամբան բացուած է նոր ձեւով եւ նոր ոգիով աշխատանքի լծուելու համար: Պերլինի եւ Փրակայի միջեւ ծագած տարակարծութի[illegible] րագ ուժին միջամտութեան եւ պայքարը [illegible]

⁂ Պերլինի ոստիկանութիւնը ձերբա[illegible] խաղահը, Լէօպէ, որ ընկերվարական է: [illegible] ութին ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

⁂ Գերմանիոյ հեռագրական գործակ[illegible] բաթ օր օտար օդանաւեր սաւառնելով Պերլ[illegible] ձգեցին նախարարական շրջանին մէջ: Այս [illegible] վաղն ալ կրնան հեղձուցիչ կամ հրձիգ ռումբեր նետել...

Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հերքեն այս լուրը, զայն հռչակելով դրդութիւն սերմանելու սահմանուած սուտ մը: Ֆրանսական թերթերը դիտել կուտան թէ ոչ ոք տեսած է օդանաւերը եւ թռուցիկները եւ թէ գերման կառավարութիւնը կ՚ուզէ պատրուակներ ստեղծել, իր օդանաւային ուժը աւելցնելու համար:

—•—

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Գահիրէի մէջ, պատերազմական նախարարութեան առջեւ: Զոհ չկայ:

Տասներորդ մահափորձն է այս որ կը կատարուի Գահիրէի մէջ, մէկ տարիէ ի վեր:

ՎԻԹԽԱՐԻ ՓԱՐՈՍ մը պիտի շինուի Լէնինկրատի նաւահանգիստին առջեւ: Այս առթիւ բացուած մրցումին ներկայացուած էին 157 յատակագիծներ, բայց բոլորն ալ յարմար չդատուեցան: 47 օտար ճարտարապետներ արձանագրուած են նոր մրցումին համար:

[illegible]

Սավինկով [illegible] հոգւոյն մէջ», այնուհետեւ մէկ մտածում ունի,— սպաննել այդ թշուառականը, Ազեւը: Ամիսներ ամբողջ կը հետապնդէ զայն, կը փնտռէ բոլոր քաղաքներուն մէջ: Ի զուր: Թշուառականը անհետացած էր: (Ազեւի հետքը չգտնուեցաւ երբեք, ան ի վերջոյ մեռաւ Գերմանիոյ իր թաքստոցին մէջ, անկողնի վրայ): Սավինկով, այս հետապնդումներէն յուսահատած

[illegible]

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

Բ Ա Լ Ա Հ Ո Վ Ի Տ

—•—

(ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ)

[illegible]

այդ ոչ ոք իրաւունք ունէր հող գնելու եւ ոչ ոք արդէն կալուած ունէր մեր գիւղին մէջ, բացի մեր եւ Պաղտօնց քանի մը կտոր հողերէն:

[illegible]

կը չոկէին եւ մանգաղը մէջքերուն զարնելով, «Օրհնեալ է Աստուած», «Գոհութիւն քեզ» կ՚ըսէին գիւղ կը վերադառնային:

[illegible]

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ռումբ մը պայթեցաւ Ս. Պետրոսի առջեւ

Կիրակի կէսօրին ռումբ մը պայթեցաւ Հռոմի Ս. Պօղոս – Պետրոս մայր եկեղեցիին առջեւ։ Ռումբը կը գտնուէր պայուսակի մը մէջ որ անծանօթի մը կողմէ դրուած էր գլխաւոր մուտքին առջեւ։ Շատ զօրաւոր չէր, բայց եւ այնպէս չորս հոգի վիրաւորեց, որոնց մէկը ծանրապէս։ Անմիջապէս քննութեան ձեռնարկուեցաւ, յանցաւորը գտնելու համար։

⁂ Այս երրորդ անգամ է որ ռումբով յարձակում կը կատարուի Վատիկանի շրջանակին մէջ, Իտալիոյ եւ Պապին հաշտութենէն ի վեր։ 1931 օգոստոսին, ցերեկ ատեն ռումբ մը գտնուեցաւ շարժական բեմին մէջ եւ Վատիկանի պարտէզները փոխադրուելով, պայթեցաւ գիշերը։ 1932ին, երբ Մուսոլինի Վատիկան կ'այցելէր, նորէն ռումբ մը գտնուեցաւ Իննովկենտիոս ԺԱ. պապին յիշատակարանին քարէ աւիծներէն մէկուն տակը։ Այս ռումբը նախ նետուեցաւ աղբիւրի մը մէջ, յետոյ մասնագէտներու միջոցաւ փոխադրուեցաւ զինուորական մարզարանը, բայց պայթեցաւ քանի մը ժամ վերջ, ահռելի ճարճատիւնով։

Հաստատուեցաւ թէ առաջին մահափորձը սարքած էր անիշխանական Պավոնէ, որ ռումբեր պայթեցուցած էր Միլանի մէջ ալ, անցորդներ սպաննելով կամ վիրաւորելով։

Նոր ռումբին երկրորդական հանգամանքը եւ դէպքին պարագաները ենթադրել կուտան թէ ո եւ է մէկուն դէմ ուղղուած չէր եւ հաւանաբար գործն է անհաւասարակշիռ մարդու մը։

⁂ Վիրաւորներէն ճարտարապետ Սարթորիս այնքան ծանր վէրքեր ստացած է որ, հարկ պիտի ըլլայ կտրել մէկ սրունքը։ Միւս վիրաւորներուն մէջ կը գտնուի նաեւ մեքենագիր աղջիկ մը։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՄԱ ՈՉԻՆՉ ԼՈՒԾՈՒԱԾ Է

Կարելի է ըսել թէ մեռեալ կէտի մը հասած է համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը, նման զինաթափութեան ժողովին։ Այն աստիճան որ, ֆրանսական թերթերը նորէն կ'արծարծեն զայն յետաձգելու խնդիրը, եւ կը ծաղրեն Պ. Մաքտօնըլտի վճիռը,— «Խորհրդաժողովը կը շարունակուի»։

Թերթ մը դիտել կուտայ թէ Պ. Մաքտօնըլտ իբրեւ Անգլիոյ վարչապետ չէ որ կը նախագահէ խորհրդաժողովին, այլ պարզապէս ընտրուած է նախագահ, ինչպէս Հէնտըրսընը՝ զինաթափութեան խորհրդաժողովին։ Երկու ժողովներն ալ կազմակերպուած են Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, եւ ան է որ պիտի որոշէ յետաձգումը կամ շարունակութիւնը։

Ամերիկացի հրապարակագիր մը այս առթիւ դիտել կուտայ թէ տնտեսական խորհրդաժողովը գործն է Պ. Մաքտօնըլտի, թէ ա՛ն որոշեց գումարման թուականը, հակառակ Պ. Հուվըրի եւ Պ. Ռուզվէլթի կամքին, թէ փլուզում կը սպառնայ Եւրոպայի ժողովրդապետութեան, եթէ ձախողի կամ ծիծաղելի դառնայ։ Այս պատճառով ալ, Անգլիոյ վարչապետը ամէն ջանք կը թափէ խորհրդաժողովը փրկելու համար։ Իր կեանքին ամենամեծ գործն է այս։

⁂ Ցանձնախումբերը եւ մասնախումբերը կը շարունակեն քննել զանազան ծրագիրներ։ Անցեալ օր քննուեցաւ շաքարի արտադրութեան խնդիրը։ Այստեղ ալ գերարտադրութիւնը տակն ու վրայ ըրած է ամէն բան։ Գերարտադրութիւնը այնքան վտանգաւոր համեմատութիւններ առած էր որ, շաքարի գլխաւոր արտադրիչները, Քուպա եւ Ճավա 1931ին համաձայնութիւն մը կնքեցին հինգ արտածող պետութեանց՝ Գերմանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Լեհաստանի, Հունգարիոյ եւ Պելժիոյ հետ, սեղմումներ հաստատելու համար։ Համաձայն այդ պայմանագրին, որուն յետոյ միացան նաեւ Եուկոսլաւիան եւ Փէրուն, եօթը պետութեանց տարեկան արտադրութիւնը պիտի սահմանափակուէր երեք միլիոն թոնի։ Այս կարգադրութեան շնորհիւ կարելի պիտի ըլլար վերահաստատել հաւասարակշռութիւնը։ Բայց, Գերմանիա սկսաւ պարգեւներ տալ ճակնդեղի մշակութեան, Հնդկաստան քաջալերեց շաքարեղէգի արտադրութիւնը, որով ջլատուեցան Ճավայի շահաստանները։ Նոյնպէս, Մ. Նահանգները, որ 1928ին կը գնէին Քուպայի արտադրութեան հարիւրին 47ը, 1932ին այլեւս հարիւրին 28էն աւելի պէտք չունէին։ Այդ պատճառով, վերջին անգամ Քուպայի հրապարակին վրայ անվաճառ մնաց 600,000 թոն շաքար։

Այժմ նոր ծրագիրներ կը մշակուին, շաքարի արտադրութիւնը նուազեցնելու եւ հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Տիկ. Վահանդն Նալբանդեանի ղեկավարութեան յանձնուած Սէնթ – Անթուանի Սամիկոնեան Ազգ. Մանկապարտէզ – Նախակրթարանի ամավերջի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 9 յուլիս կիրակի ժամը 2.30ին, Սալ Շարի մէջ։

Մարսէյլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուին դպրոցական մանկական թատերգութիւն, օփերէթ, հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով, ինչպէս նաեւ միւզէք, փէէռի միւզիքալ։ Բոլոր երգերն ու պարերը դաշնակի ընկերակցութեամբ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. «Զարգարեան» Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Ընկերական ճաշկերոյթ Մայիս 28ի առթիւ

Կազմակերպուած՝ ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
Ընկ. Մ. ՊՕՂՈՍԵԱՆի բնակարանին մէջ, 14, rue Beauséjour
Ներկայ կ'ըլլան ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ եւ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Հ. Հ. ՀԱՅ ԴԱՂԹ. ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ փոխադրուած է նախկին շէնքին մէջ՝ **71 Ave. Kléber.**
Բաց է ՄԻԱՅՆ ԱՌԱԽՕՏՆԵՐԸ, ժամը 10 — 12.30։

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Տարեկան դաշտահանդէսը Յուլիս 16ին

St. CLOUDի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

ՆՇԱՆԱԿԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ
Մոնփէլիէ. Ա. Մ.— 70։
Փիւժէ Սիւր Արժան, Ս. Մ.— 35։
Կրընոպլը, Օր. Միսք.— 35։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

×

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Ա. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

×

Պուլվար Օտտօի (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ գործօն ընկերներէն ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

×

Հ. Յ. Դ. Սէնթ-Մարկրիթի (Մարսէյլ) Համազասպ ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մուշի Նորշէն գիւղացի Պօղոս Գրոյեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին Սարգիս Գրոյեանը, որ երեք տարի առաջ կը գտնուէր Granit City, Eu. Միացեալ Նահանգներ։ Իր հասցէն իմացնել Ստեփան Ալեքսանեանի, 20, rue de Tage, Փարիզ (13)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Այնտեղ էր եկած Կարպովիչէն անկախ, առանց նոյնիսկ կասկածն ունենալու անոր ներկայութեան, թէեւ նոյն նպատակով,— սպաննել Բոգոլեպովը (1)։ Պոկտելով Սոցիալ – Դեմոկրատ կուսակցութեան երկու ծանօթ խմբակներուն (Սոցիալիստ եւ Բանուորական Դրօշ) օժանդակութիւնը խնդրեց, բայց մենք իր խնդրանքը մերժեցինք։ Բոգոլեպովի սպանութիւնը այդ շրջանին մեզի անօգուտ կը թուէր եւ հազիւ թէ կարելի։ Մեր մերժումէն յետոյ, Պոկտելով չհեռացաւ Պետերբուրգէն, որոշած ըլլալով մահափորձը կատարել իր անձնական միջոցներով, իր կեանքին գինով։ Դիպուածով էր որ Կարպովիչ խնդիրը տեղեկացուց իրեն։ Նոյն տարուան մէջ, օգոստոսին, Ժընեւ եկաւ մեր ընկերներէն մէկը, որ ըսաւ ինծի թէ Կալիայեւ մէկ ամիս բանտարկութեան դատապարտուած է Եարոսլաւի մէջ, հետեւաբար չի կրնար արտասահման անցնիլ աշունէն առաջ։ Այս մեր ընկերը եկաւ բնակելու ինծ մօտ։ Ոստիկանութեան ուշադրութիւնը չհրաւիրելու համար, մէկուսի կ'ապրէինք, ռուս գաղութէն հեռու։ Միայն տիկին Բրեշկովսկայան էր, որ երբեմն կուգար մեր մօտ։

Օր մը, կէս – օրէ յետոյ, երբ ընկերս դուրս ելած էր, սենեակ մտաւ մարդ մը, մօտ 33 տարեկան, մեծղի, հանդարտ երեւոյթով, լայնեղ եւ լեցուն, աչքերը շագանակագոյն։

Եւգենի Փիլիպովիչ Ազեւն էր։ Ձեռքն ինծի երկարեց, նստաւ եւ, ծոյլ ծոյլ, գրեթէ բերնէն թափելով բառերը, ըսաւ.

— Ինծի ըսին թէ դուք կ'ուզէք գործել իբրեւ ահաբեկիչ։

Իրեն կրկնեցի ինչ որ ըսած էի Գոցին։ Աւելցուցի նաեւ թէ օրուան ամէնէն կարեւոր խնդիրը կը նկատէի Պլեհվէի մահափորձը։ Խօսակիցս մըտիկ կ'ընէր միշտ նոյն ծոյլ ու անփոյթ երեւոյթով, եւ բոլորովին լուռ։ Ի վերջոյ հարցուց.

— Ընկերներ ունի՞ք։

Յիշեցի Կալիայեւը եւ ուրիշ երկու ընկերներ։ Իրեն ներկայացուցի իւրաքանչիւրին ամբողջական կենսագրութիւնը եւ բարոյական դիմագիծը։

Մինչ լուռ մտիկ ընելէ յետոյ այս ամէնը, Ազեւ մեկնեցաւ։ Ցետոյ քանիցս եկաւ մեզ տեսնելու։ Գրեթէ չէր խօսեր, այլ ուշադիր մտիկ կ'ընէր։ Վերջապէս, օր մը ըսաւ.

— Ժամանակ է, որ մեկնիք Ռուսիա։ Ժընեւէն մեկնեցէք X.ի հետ։ Գացէք բնակիլ աննշան քաղաքի մը մէջ եւ ուշադրութիւն ըրէք որ չհետապնդուիք։

Ցաջորդ օրը մեկնեցանք Ֆրիբուրգ (Գերմանիա)։ Երկու շաբաթ յետոյ հասաւ նաեւ Ազեւ։ Եւ առաջին անգամ ըլլալով մեզի ներկայացուց իր ծրագիրը Պլեհվէի մահափորձին մասին, առանց բառ մը ըսելու Մարտական Մարմնին կազմութեան մասին։

Ահա այդ ծրագիրը։

Գիտէինք թէ Պլեհվէ կը բնակէր ոստիկանական տեսչութեան շէնքին մէջ, Ֆոնտանկա փողոց, թիւ 16, Պետերբուրգ։ Թէ ամէն շաբաթ կ'երթար ցարին ներկայացնելու իր տեղեկագիրը, մերթ Ձմեռնային Պալատին մէջ, մերթ Ցարսկոյէ–Սելօ, մերթ ալ Պետերհօֆ, ուր որ երթար ցարը բնակելու, եղանակին համաձայն։ Նկատելով որ շատ աւելի դժուար էր Պլեհվէն սպաննել իր բնակարանին քան փողոցին մէջ, որոշուեցաւ շարունակական հսկողութեան տակ առնել զայն։ Այդ հսկողութեան նպատակն էր ճշդել օրն ու ժամը, երբ դուրս կ'ելլէր Պլեհվէ, ճամբան, որուն կը հետեւէր, եւ իր կառքն ու ընկերակցողները։ Այս տեղեկութիւնները առնելէ յետոյ, կ'առաջարկուէր ռումբով օդը հանել կառքը։ Բայց որովհետեւ խիստ պաշտպանութեան տակ առնուած էր Պլեհվէ, մեր հսկողութիւնը կատարելու համար պէտք պիտի ունենայինք մարդոց, որ, իրենց զբաղումներուն պատճառով, գտնուէին ամբողջ օրը փողոցին մէջ,— ինչպէս լրագրավաճառները, կառապանները, շրջուն վաճառորդները, եւն.։ Հետեւաբար որոշուեցաւ, որ մեր ընկերներէն մէկը կառք մը եւ ձի մը գնէր, կառապան արձանագրուէր Պետերբուրգի մէջ, մինչ ուրիշ մը արտօնագիր մը պիտի առնէր սիկարէթ ծախելու փողոցին մէջ, մօտէն հսկելու համար Պլեհվէի վրայ։ Իսկ ես ընկերներուս քաղած տեղեկութիւնները պիտի դասաւորէի եւ հսկողութիւնը պիտի վարէի, նոյն ատեն անձամբ եւ չափով մը հետապնդելով Պլեհվէն։

Զարմանալի պարզ էր այս ծրագիրը, զոր գծած էր Ազեւ։ Սակայն ճիշդ այդ պարզամտութիւնն էր, որ մեզի կուտար գերակշռութիւն մը ոստիկանութեան վրայ։ Հսկողութիւնը երբեք չէր կատարուած յեղափոխականներու կողմէ ոչ միայն Գերշունիի ժամանակ, այլ եւ Նարոդնայա Վոլիայի շրջանին, եթէ զանց առնենք 1 մարտ 1881ի մահափորձին պատրաստութիւնները։ Հետեւաբար ոստիկանութիւնը չէր կրնար ենթադրել թէ Մարտական Մարմնին անդամները, Պետերբուրգի փողոցներուն մէջ, կառապանութիւն կամ վաճառորդութիւն կ'ընեն։ Արդ, նման կանոնաւոր հսկողութիւն մը անխուսափելի կերպով կը վերջանայ Պլեհվէի սպանութեամբ փողոցին մէջ։

Վերջացնելով, Ազեւ ըսաւ ինծի խոր վստահութեամբ.

— Եթէ մատնութիւն մը տեղի չունենայ, Պլեհվէ սպաննուած է։

Ֆրիբուրգէն, մեր ընկերներէն մէկը Ռուսիա մտաւ Ալեքսանդրովոյի ճամբով։ Իր հետ կը տանէր Ֆիւլմինաթ տը Մէրքիւր։ Ես անցագիր չունէի, անցագիրս պիտի ստանայի Կրակովիոյ մէջ։ Պերլինէն անցայ Կրակովիա, ուր անգամ մը եւս իրար գտանք ես, Ազեւը եւ Կալիայեւը։ Այս վերջինը Ռուսիայէն կուգար։

(1) Կրթական նախարար, որ տխուր համբաւ մը ձգեց դպրոցներու երիտասարդութեան դէմ իր ցոյց տուած խստութիւններով։ Կարպովիչ սպաննեց զայն։ Այս վերջինը յաջողեցաւ փախչիլ բանտէն արտասահման։ Ռուս յեղափոխութեան ժամանակ Լոնտոնէն ուզեց անցնիլ Ռուսիա, բայց գերման ընդծովեայ մը ընկղմեց իր նաւը, որուն մէջ կային նաեւ երկու ռուս աքսորականներ։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒՆԻՍ 1933

28 Juin 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2225

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԻՐԱՅԱԿԱՆ «ՊԱԽՇԻՇ»Ը

Շարունակենք թղթատել հուշակաւոր գրքոյկը, «Ի՞նչ կը խորհին Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան հիմնադիրները»:

Նորէն կարելի եղածին չափ լայն հատուածներ պիտի քաղենք, պարզուցանելու համար թէ մինչեւ ո՛ւր կրնան իջնել հաստափոր քսակաւորներն ու պէյերը: Ե՛ւ իրենց մօքի մակարդակով ե՛ւ բարոյական հասկացողութեամբ:

Աղաթօն պէյն է որ գրէ, սրտառուչ լրջութեամբ.

— «Եթէ վերոյիշեալ հրապարակագիրները 24 ժամուան մէջ մէկ – երկու ժամ ազգօգուտ խնդիրներու վրայ կը մտածեն, ժողովուրդը թող վստահ ըլլայ որ Միութեան կեդրոնական ժողովին անդամները 24 ժամուան մէջ 10 ժամ նոյն տեսակ հարցերու վրայ կը խորհին, եւ մեծ ցաւ ու վիշտ կը զգան՝ երբ կը տեսնեն որ չեն կրնար գործադրել ամէն լաւ առաջարկութիւն:

Բարեգործականի կեդր. ժողովին անդամները, որ լուրջ եւ անշահախնդիր զգացումէ մը մղեալ, տարիներէ ի վեր իրենց գործը, զբօսանքը, հանգիստը թողնելով, ամառուան կիզիչ տաքուն, ձմեռուան անձրեւին, ցուրտին եւ ձիւնին, նոյն իսկ իրենց հիւանդ վիճակին մէջ Միութեան նիստերուն կը մասնակցին, ժամերով ազգին եւ ժողովուրդին բազմազան կարիքներուն վրայ խորհրդակցելու համար, մեծ զոհողութիւն մը կ'ընեն, որ արժանի է չանտեսուելու» : (էջ 11–12) :

Վա՛խ եւ վա՛խ, պարոնայք փափկասունք ...

Իմացի՛ր, հայ ժողովուրդ.— Այս մարդիկը անոնք չեն որ կը բնակին Քան, Նիս, Ժընեւ, Լոզան, Պիարից, Վիշի, Էքս Լէ Պէն, Մոնթէ Քարլօ կամ Տովիլ: Ամառը այստեղ, ձմեռը այնտեղ: Ունենալով սեփական վիլլաներ, տուներ, օթոներ, կառքեր, ձիեր, քարտուղարներ, ծառաներ, միջնորդներ:

Այս այն մարդիկը չեն որ իրենց կարծրացած, ցամքած երակներուն վերջին կաթիլները կը քամեն սալոնական եւ սատունական երանութեանց եւ վայելքներու համար:

Ո՛չ, զրկուած ամէն յարմարութենէ, զոհելով իրենց «գործը, զբօսանքը, հանգիստը», օրուան քանիչորս ժամուան տասը յատկացնելով Բարեգործականին եւ մնացեալը՝ հառաչելու, աղօթելու կամ քնանալու, անոնք «ամառուան կիզիչ տաքուն, ձմեռուան անձրեւին, ցուրտին եւ ձիւնին» կը մասնակցին Միութեան նիստերուն եւ ժամերո՛վ կը խորհրդակցին, կը յոգնին ազգին ցաւերուն համար:

Ո՞ւր,— Մակեդոնիոյ լեռներուն վրայ, Պէչ Զինարի (Սելանիկ) կամ Լիփազմայի գաղթակայաններուն, Սուրիոյ հիւղաւաններուն մէջ, դէմ դիմաց՝ Միջագետքի ճահիճներուն հետ:

Իմացի՛ր, եւ բարեւէ կեցիր:

Այս դեռ ոչինչ:

Երեւանդ պէյ Աղաթօն սրտի պարտք մըն ալ կը հատուցանէ, ազդարարելով.— «Զգիտցողը թող գիտնայ»:

Ի՞նչ: — Վ. Մալէզեանի մատուցած «Թանկագին ծառայութիւնները», որոնց փոխարէն «նոյն իսկ պէտք եղածին չափ վարձատրուած չէ»:

Բարեհաճեցէք ձեր աչքերով կարդալ բառ առ բառ.

— «Վեց տարի շարունակ ամէն օր իրեն հետ կ'աշխատակցէի եւ հիացմամբ կը տեսնէի թէ, ինչ սիրտով եւ կորովով կ'աշխատի:

Պատերազմի ընթացքին եւ զինադադարէն վերջ Գահիրէի կեդրոնական ժողովը տխազին գործ ունէր: Մալէզեան պաշտօնէին վրայ էր, լծուած փրկութեան եւ օգնութեան ամէն տեսակ գործերու. նոյն իսկ գիշերները մինչեւ ժամը 12 կ'աշխատէր առանց յոգնութիւն զգալու:

... Անիկա երբեք հոգիի գործ կը տեսնէ գիշեր ցերեկ:

Ցաւալի է սակայն որ մեր մէջ նախանձը եւ խծբծանքը սովորական դարձած է, փոխանակ քաջալերանքի եւ գնահատանքի, լուտանքն է ազգին ծառայողին բաժինը:

Մարդիկ կան որ իր թոշակը շատ կը գտնեն: Թող մտածեն որ 100 միլիոն ֆրանքի հարստութիւն ունեցող պանքայի մը տնօրէնը, իր հրամանին տակ 20–30 պաշտօնեաներ ունենալով հանդերձ, շատ աւելի կը վճարուի, քան Բարեգործականի բազմաշխատ վարիչ – պատուիրակը եւ ընդհ. տնօրէնը, որ իր ձեռքին տակ 4–5 պաշտօնեայ միայն ունի եւ իր հոգին կը հանէ:

Հէլա՛լ ըլլայ: Իմ խիղճովս կը դատեմ որ նոյն իսկ պէտք եղածին չափ վարձատրուած չէ» : (էջ 14–15) :

Այսքա՞ն: Աղաթօն պէյ յաջորդ էջերուն մէջ կրկին կ'արծարծէ այս հարցը, բարոյախօսի հովեր առնելով,— «նախանձը, ահա Հայուն ամենամեծ թշնամին»:

Կեանքը Եւրոպաները անցուցած պէյը այստեղ կը հագնի Անատոլուցի «չորպաճի»ի մը շալվարը, եւ սարէն – ձորէն պատմութիւններ պատմելով Մալէզեանի բարեմասնութեանց մասին, եւ նախանձի վերագրելով անոր թոշակին դէմ մղուած պայքարը, կը ստորագրէ հետեւեալ դռեհկութիւնը.

— «Վստահ եմ որ եթէ այդ պայքարը մղող անձերուն ալ վճարում մը յատկացուէր, եւ ոչ մին հակառակ պիտի գրէր: Երբեմն ինծի կ'առարկեն թէ այդպիսիներուն անօթութիւնը պատճառ է. ատիկա աւելի վտանգաւոր կը գտնեմ. ուրեմն երբեմն այդպիսիները, ինքզինքնուն ճշմարիտ ազգասէրի հովեր կուտան, հացի համար կրնան շատ վնասակար գործեր տեսնել ազգին դէմ» : (էջ 19) :

Նոյն զարշանքը՝ յաջորդ էջերուն մէջ, աւելի փողոցային եւ բոշայական.

— «Նուպարներ, Մելքոնեանններ եւ ուրիշ ազգասէր հարուստներ Բարեգործականին չէին վստահեր մեծ գումարներ, եթէ կէս անօթի չորրորդական մարդոց յանձնուէր ասանկ հսկայ գործի մը վարչական աշխատութիւնը: Այսօր դժբախտաբար այնչափ ծակաչք անօթիներ ունինք որ, շատեր 2–3000 ֆրանքով եւ նոյն իսկ պակասով պատրաստակամութիւն ցոյց կուտան վարիչի մը ծանր պաշտօնը ստանձնել ... Ես որ 25 տարիէ ի վեր մօտէն կը հետեւիմ եւ լաւ գիտեմ Մալէզեանի աշխատանքն ու ծառայութիւնը, կրնամ վկայել թէ ինչ դրամով աշխատիլ ուզողները անոր եղունգը չեն արժեր» : (էջ 20 եւ 21) :

Շ.

Հիմա կարգը մերն է խօսելու:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՕՖԻԱՅԻ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ՎԵՐՑԱՒ

24 ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԵՆ ՄՕՏ 1200 ԿԱՍԿԱԾԵԼԻՆԵՐ

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԷՆՔ ԲՌՆՈՒԱԾ

Համաձայն պաշտօնական լուրերու, շաբաթ իրիկուն Սօֆիայի մէջ հաստատուած պաշարման վիճակը տեւած է մինչեւ կիրակի իրիկուն: Այժմ ամէն ինչ վերահաստատուած է, թէեւ ոստիկանութիւնը կը շարունակէ խիստ հսկողութիւն կատարել կասկածելի վայրերու մէջ:

Պաշարման վիճակի ժամանակամիջոցին ձերբակալուեցան 1154 հոգի: Բոլոր անոնք որ կասկածելի թուղթեր կամ զէնքեր ունէին, անմիջապէս բանտարկուեցան: Ոստիկանական զեկոյցին համաձայն, իրր 50 հոգի դատի պիտի յանձնուին: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին քանի մը համայնավարներ, որոնք երկար ատենէ ի վեր կը փնտռուէին: 1104 հոգի ինքնութեան թուղթ չունենալով, ստուգումներէ յետոյ կամ պիտի արձակուին, կամ դաւառ պիտի աքսորուին:

Խուզարկութեանց հետեւանքով բռնուեցան 250 հրացան, 600 ատրճանակ, 200 ռումբ, 400 պայթուցիկ եւ մէկ սնտուկ «փիրոքսիլին» եւայլն:

Զրոյց կը հրջի թէ կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Խրիսթօ Թոտորով, մակեդոնական կազմակերպութեան Փրոթոկէրովի հատուածին հրամանատարը: Այս լուրը չէ հաստատուած տակաւին:

Կարգ մը քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ մակեդոնական վարիչներէն ոչ մէկը ձերբակալուած է եւ թէ միայն երկրորդ կարգի հետեւորդներ բռնուած են:

Պուլկարական կառավարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց կատարուած գործողութեանց առթիւ.—

Կարգ մը օտար թերթեր դիտումնաւոր լուրեր հրատարակեցին Սօֆիայի մէջ կատարուած գործողութեանց նպատակի մասին: Այդ գործողութեանց միակ նպատակն էր մայրաքաղաքը մաքրել կասկածելի տարրերէ, վերջ տալու համար սպանութեանց: Գործողութիւնը կատարուեցաւ ամենամեծ խստութեամբ, բոլորին հանդէպ հաւասարապէս: Մանկամտութիւն է ըսել թէ պետական հարուած մը կը պատրաստուի, որովհետեւ, ոստիկանութեան գործը լրանալէ անմիջապէս վերջ, վերահաստատուեցաւ երթեւեկի ազատութիւնը եւ Սօֆիան երէկ իսկ ստացաւ իր սովորական վիճակը: Մամուլը եւ ամբողջ ժողովուրդը գոհունակութեամբ ընդունեցան կատարուած գործողութիւնը, ըմբռնելով անոր նպատակին օգտակարութիւնը:

Ոստիկանութիւնը անհրաժեշտ դատած էր այս պաշտօնական զեկոյցը, որովհետեւ ամէն կողմ այն համոզումը կը տիրէ թէ պուլկարական կառավարութիւնը կը պատրաստուի զինուորական կամ Փաշական դիկտատուրա հաստատելու: Նոյնիսկ բողոքներ կան թէ կառավարութիւնը կուսակից է Մակեդոնական Կազմակերպութեան գլխաւոր հատուածին, Միխայլովի թեւին, եւ կ'ուզէ ջախջախել միւս թեւը, որ համայնավարական ձգտումներ ունի:

⁂ Ժամանակին ընդարձակօրէն գրած ենք Մակեդոնական Ներքին Կազմակերպութեան մասին, (Օրիմ), որ դժբախտաբար այլասերման ճամբան բռնեց վերջին տարիներու ընթացքին: «Օրիմ»ը գաղտնի կազմակերպութիւն մըն է որ կը ձգտի ահաբեկումներով հասնիլ իր նպատակին: Ան ամէն տեղ է եւ ոչ մէկ տեղ: Երբ խօսիք պուլկար պետական պաշտօնեայի մը հետ, չէք կրնար հասկնալ թէ «Օրիմ»ին անդա՞մ է թէ ոչ: Այս կազմակերպութիւնը տուրքեր կը գանձէ, ունի իր բանակը, լրտեսները, լրտեսներուն լրտեսները, զինարանները, ռումբի արհեստանոցները, միջնարերդերը եւ ուրիշ ամէն բան: Ահա թէ ինչու կառավարութիւնը չի կրնար վերջ տալ անոր գործունէութեան:

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ՝ շաբաթէն կիրակի, աւելի քան 5000 զինուոր եւ 1000 ոստիկան գործածուեցան, մաքրագործումը կատարելու համար:

Նոյն գիշերն իսկ ռումբ մը նետուեցաւ տպարանի մը վրայ որուն տէրը, համայնավար մը, սպաննուած էր անցեալ շաբթու: Ռումբը զօրաւոր հրլլալով, նիւթական թեթեւ վնասներ միայն պատճառեց:

Սօֆիայի ուրիշ մէկ թաղին մէջ ուսանող մը սպաննուեցաւ ատրճանակով: Մարդասպանները յաջողեցան փախչիլ:

Լիբանանեան պատուանշան Սահակ կաթողիկոսի

30 ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք, յունիս 18ին Անթիլիասի մէջ տեղի ունեցաւ Կիլիկիոյ Սահակ Բ. կաթողիկոսին 30ամեայ յոբելեանը: Առտուն կանուխէն խուռներամ բազմութիւն մը լեցուցած էր Կաթողիկոսարանի եկեղեցին եւ շրջափակը: Հանդիսաւոր արարողութիւններ տեղի ունեցան: Կէսօրէ վերջ, տեղի ունեցաւ պաշտօնական ընդունելութիւն մը: Ներկայ էին Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ Պ. Շարլ Տէպպաս, իր անձնական քարտուղարը էմիր Ֆաիզ Շէհապ, մարդպանի ներկայացուցիչ հարիւրապետ Ռօ, Լիբանանի պատուիրակ Պ. Փուփօն, մաքսային ընդհանուր քննիչ գնդ. Կօմպօ, ծովակալ Ժուպէռի եւ ընդհանուր հրամանատարի ներկայացուցիչները, նախկին վարչապետ Հապիպ փաշա Սաատ, Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ Պ. Պիւրնիէ, Լիբանանի ոստիկանապետ Իզզէտտին պէյ Օմարի, Լիբանանի կառավարիչ Ահմէտ պէյ Պէրճավի, Ճիւնիի գայմագամը, Մարոնի պատրիարքի փոխանորդը եւ չորս եկեղեցականներ, յոյն օրթոտոքս եպիսկոպոսներ, հրեայ ազգային ժողովի նախագահը մասնաւոր պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ, Անթիլիասի երեւելիները եւ ազգային պաշտօնական մարմիններու ներկայացուցիչներ: Լիբանանի հայութեան կողմէ Քաղաքական ժողովի ատենապետ Տօքթ. Յ. Թօփճեան կարդաց ուղերձ մը, որմէ վերջ Հանրապետութեան նախագահը ոտքի ելլելով եւ խօսքը ուղղելով ծերունի Հայրապետին, ըսաւ.

— *Ձեր Ս. Օծութեան կը նուիրեմ Լիբանանի առաջին կարգի պատուանշանը, որովհետեւ դուք ձեր ազգին եւ համայնքին երկար տարիներ անձնուիրաբար ծառայած էք եւ Ձեր ժողովուրդին հանդէպ Լիբանանցիներու սէրն ու գուրգուրանքը ապահոված:*

Եւ նախագահը կաթողիկոսին կուրծքը զարդարեց Լիբանանեան զեղեցիկ պատուանշանով: Ամէնէն վերջ, Աթոռակից Բաբգէն արք.-կարդաց ուղերձ մը և շնորհակալութիւն յայտնեց տեղական ու հովանաւոր իշխանութեանց:

Թուրք ընդդիմադիրները, Դաշնակները եւ... մախանենգութիւն

«ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՒՆԵՐԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՊՐԻՆ»

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ երկրորդ խորագրին տակ.— Հետաքրքրական է գիտնալ թէ արտասահմանի մէջ ի՞նչ կ'ընեն եւ ի՞նչպէս կ'ապրին անոնք որոնք հայրենիքին դաւաճանեցին եւ փախան:

Ինչպէս կը հասկցուի օտար թերթերէն եւ մեր առած նամակներէն, անոնք երեք ձեւով դրամ կը շահին.—

1. Օտարներու հաշուին լրտեսութիւն ընելով, օտարները խաբելով կամ անոնցմէ մուրալով: Այս կարգէն են ծանօթ Մէհմէտ Ալի որ կը գրէ անգլիացի կրօնաւոր Ֆրուի ոգիով եւ ստորագրութեամբ: Նիզամէտտին Քիպար որ կը գրէ դաշնակ Հրաչ Փափազեանի ոգիով եւ ստորագրութեամբ, ինչպէս նաեւ Թահիր Նուրի, Ահմէտ Հիքմէթ, եահուտի Նէճաթի Րիֆաթ:

2. Կեղծ գրութիւններով, կազմակերպութիւններով, յոյսերով իրար թունաւորել, խաբել կողոպտել: Այս կարգէն են Դաշնակները քան անգամ խաբող եւ կողոպտող նոյն Մէհմէտ Ալին, ինչպէս նաեւ Կիւմիւլճինացի Իսմայիլ, հօճա Սապրի եւայլն:

3. Ամենազգի մաքսանենգներու եւ դրամանենգներու հետ միանալով, ամբողջ աշխարհը թունաւորել: Այս կարգէն են նոյն Մէհմէտ Ալին, Ապտիւլղատիր, Արիֆ Օրուճ եւայլն:

Առաջին երկու դասի մարդիկը փախչելէն ի վեր, թշնամիներու հետ կը շարունակեն իրենց դաւաճանութիւնները: Բայց դրամի աղբիւրները այլեւս չեն հոսիր, որովհետեւ իրենց ըսածներուն ոչ մէկը իրականացաւ:

Կան նաեւ չորրորդ դասի մը պատկանողներ, որոնք զղջացած են իրենց ըրածներուն, հայրենիքի կարօտովը կը տառապին եւ պատուաւոր կերպով կ'ապրին

Հիմա ամբողջ ուժը երրորդ դասի մարդոց անցած է: Կեղծ դրամ, սակարանի խաղեր եւ մաքսանենգութիւն: Ամէն մարդու յայտնի է թէ անոնք Դաշնակներուն հետ այն աստիճան մաքսանենգութիւն կ'ընեն, որ հարաւային սահմաններուն վրայ կը վնասեն թրքական հասոյթներուն: Հիմա ալ սկսած են թունաւոր եւ թմրեցուցիչ նիւթերու մաքսանենգութեան:

Հիմա ալ,— կ'ըսէ «Ճիւմհուրիյէթ», — կարդանք սա լուրը. «Արիֆ Օրուճ, որ Փարիզէն Սուրիա անցած էր, Սօֆիա եկած է»:

«Կը կարծենք թէ դժուար չէ հասկնալ թէ Սօֆիայի մէջ ի՞նչ ընել կ'ուզեն այդ մարդիկը, որոնք Ֆրանսա, Սուրիա, Իրաք, Եգիպտոս եւ Յունաստան թափառեցան եւ լրտեսողի ու ընդդիմադիրի հանդամանքը կուտան իրենց:

Մեր հարեւան Պուլկարիոյ մէջ բաւական շատ են ընդդիմադիր անունով հաւաքուողները: Եւ հեռու չէ այն ժամանակը, երբ յայտնի պիտի ըլլայ որ Պոլսոյ իրենց մաքսանենգութեանց պատճառաւ փախչողները, հիմա ալ պիտի սկսին Պուլկարիոյ ապահովութեան հոգեր պատճառել:

Բայց այս մարախները մէկ ցանկեցին, երկու ցանկեցին, հիմա ալ երրորդ ոստումին կը պատրաստուին: Անոնց վախճանը մօտ է»:

Թուրքեւպուլկար յարաբերութիւնները

Պուլկար դեսպան Պ. Անտոնօֆ, Թուրքեւպուլկար յարաբերութեանց մասին խօսելով, յայտարարեց թէ նոր կնքուելիք համաձայնութեան հիմը թաքասի դրութիւնը պիտի ըլլայ (փոխանակութիւն): Երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութիւնները վերջերս շատ տկարացած էին, բայց թուրքեւպուլկար սիրալիր բարեկամութիւնը կարելի է երաշխաւորութիւն մը նկատել նոր բանակցութեանց համար.

Թուրքիայէն Պուլկարիա ամէնէն շատ ղրկուած ապրանքներն են ձիթապտուղ, ձէթ, չամիչ, թուզ, ձուկ, փուռի աղիս եւ չիմէնթօ: Ասոր փոխարէն Պուլկարիայէն կը ներածուի քաշէր, փայտածուխ, աղիս, կղմինտր եւ շաքար: Պուլկար առեւտրական մը, առաջին անգամ ըլլալով մօտերս շաքար պիտի ղրկէ Պոլիս, փոխարէնը թրքական ապրանք առնելու պայմանով:

⁂ Թրակիոյ կալուածներու խնդիրը դեռ անլոյծ կը մնայ: Պուլկար դեսպանը յայտարարած է թէ այս խնդիրին կարգադրութեան համար Թուրք կառավարութեան ներկայացուցած տեսակէտը ամէնէն աւելի Թուրքիոյ ի նպաստ գտնուած է:

Պեսարապիոյ մասին կը խօսին դարձեալ

Լոնտոնի ռուսական դեսպանատան մէջ առանձինն երկար խօսակցութիւն մը ունեցան Լիթվինով եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարար Թիթուլեսքօ: Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը կը կազմէր Պեսարապիոյ մասին երկու պետութիւններուն տարակարծութիւնը, ինչ որ վտանգաւոր գօտի մը դարձած է միշտ իրենց յարաբերութեանց համար: Լոնտոնի թերթերուն տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, երկու պետական մարդիկը վերջին ծայր գոհ մնացած են իրենց տեսակցութենէն:

Նացիները միշտ կը սպառնան Աւստրիոյ

ԴԱՒԱԴՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Աւստրիոյ նացիները (հիթլէրական) կը շարունակեն դաւադրական աշխատանքներ կատարել Աւստրիոյ դէմ, թէ երկրին մէջ եւ թէ սահմանակից շրջաններէ: Առջի օր փորձ մը կատարուեցաւ օդը հանելու Վիէննայի ամենամեծ կազշտիը, որով մայրաքաղաքը պիտի զրկուէր լոյսէ: Զինուորական պահակախումբը անմիջապէս զօրացուեցաւ եւ ոստիկանութիւնը բազմաթիւ հսկողութիւններ կատարեց:

Կմունտէնի մէջ, ռումբ մը պայթեցաւ քաղաքապետին բնակարանին առջեւ, խորտակելով ապակիները:

Սալցպուրկի մէջ Սալցաք գետին վրայ, Նացիները բոցավառ լաստ մը արձակեր էին, որ կը խորհրդանշէր հիթլէրական կեռ խաչը:

⁂ Աւստրիոյ վարչապետը նոր ճառ մը խօսելով, ազդարարեց թէ չարաչար կը սխալին անոնք որ կը կարծեն թէ պիտի կրնան կառավարութիւնը տապալել ահաբեկումներով: Մենք տակաւին չենք գործադրած մեր ուժի բոլոր միջոցները, բայց ի հարկին չպիտի վարանինք ամէնէն ծայրայեղ միջոցներուն դիմելու, ապահովելու համար սրբազան միութիւնը»:

Պատերազմական նախարարն ալ յայտարարեց թէ զգուշական միջոցներ ձեռք առնուած են ամէն կողմ:

Կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, Վերին Աւստրիոյ, Թիրոլի եւ Սալց–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Օսմանեան կայսրութեան պարտքերուն խնդրի կարգադրման համար, Սարաճ Օղլու Շիւքրի պէյի Փարիզի մէջ վարած բանակցութեանց ընթացքին խօսակցութեան առարկայ էր նաեւ Օսմ. Դրամատան խնդիրը:

Այս հաստատութիւնը երկար անցեալ մը ունի Թուրքիոյ մէջ, ու իր հիմնարկութենէն ասդին, Օսմ. Կայսրութեան ելմտական – հետեւապէս եւ քաղաքական — կեանքին մէջ մեծ դեր է կատարած: Դիւրին է ըմբռնել թէ այն շրջաններուն, երբ Օսմանեան պետութիւնը պարտքերու ծանր բեռան տակ կը ճնշուէր, եւ երբ իր ելմտացոյցը աննպատակ ծախքերու եւ անկանոն հասոյթներու ամբողջութիւն մըն էր, ի՛նչքան մեծ կարիք ունէր ելմտական հաստատութեան մը, որ յենարան մը պիտի ըլլար իրեն: Անշուշտ, ատոր փոխարէն հաստատութիւնը ունէր նիւթական եւ քաղաքական ակնկալութիւններ: Եւ ատոր հետեւանքն էր որ դրամատունը բացառիկ իրաւունքներ կը վայելէր երկրին մէջ, իր դրամին հետ ուղղութիւն ու շեշտ կուտար յաճախ, ուրիշ օտար դրամական հաստատութեանց բաղդատմամբ զերծ էր շատ պարտաւորութիւններէ, եւ, ինչ որ ամենակարեւորն է, կայսրութեան պետական դրամատունն է դարձած, առանց երբեք նոյն այդ պետութեան տալու գինը կառավարելու իրաւունքը, քանի որ դրամագլուխն ու ձեռնարկը կուգար դուրսէն, օտարներէ, որոնց ետին կեցեր էին քաղաքական Լոնտոնն ու Փարիզը:

Այս կարճ ու արագ վերյիշումը ըրի, ցուցնելու համար այն մեծ նուաճումը որ ըրաւ քէմալական Թուրքիան ելմտական – դրամատնային գետնի վրայ:

Ծանօթ է որ, Ըմէթ փաշա Լոզանի բանակցութեան ատեն անդրդուելի մնաց գլխաւորապար մէկ կէտի վրայ,— պարտքերու խնդիր: Անիկա այնքան կամակոր էր իր այդ տեսակէտին մէջ, որ դժգոհութիւն ստեղծեց նոյն իսկ քէմալական (Միլլի) շրջանակներուն մէջ: Իրեն հակառակեցաւ նաեւ օրուան վարչապետը: Եւ սակայն, զինուորական հրամանատար ու հաշտութեան բանագնաց Ըմէթը, պէտք է խոստովանիլ, շատ առողջ ու հիմնական սկզբունքէ մը կ'առաջնորդուէր,— Թուրքիա ազատագրուած կ'ըլլայ միայն այն ատեն, երբ ելմտապէս անկախ ըլլայ: Իսկ այդ պարտքը իրենց վրայ դրուած հզօր թաթ մըն էր: Ան զուր ու ապարդիւն կը նկատէր Տումլու Փունարը, Իզմիրի եւ Պոլսոյ պարպումը, քրիստոնեաներու հեռացումը, սահմաններու մասին Ազգային Ուխտին իրականացումը, այնքան ատեն որ՝ այդ թաթը կեցած էր Թուրքիոյ գլխուն վերեւ: Մենք, կը խորհէր ան, կրնանք ազատօրէն շրջիլ մեր սահմաններուն մէջ, բայց միշտ ստիպուած ենք գլուխ ծռել, քանի որ մեր վերեւ կայ այդ բռունցքը:

Եւ իրաւունք ունէր: Էական չէ ճշդելը, թէ այդ ողջմիտ պահանջը ի՞րն էր եւ իր խմբակի՞նը, թէ կուգար Մոսկուայէն, ինչպէս շատ մը ուրիշ թելադրանքներ, օժանդակութիւններ, ծրագիրներ — համաձայն նոյն իսկ «Միլլիճի»ի յուշերուն: Ընդունելով նոյն իսկ որ Սուրից, Էնկիւրիի մէջ Մոսկուայի ներկայացուցիչը, տասնամեակ մը ամբողջ նիւթ, խելք եւ ծրագիր փոխադրեց Կրեմլէն Չան Քայա, այնուամենայնիւ պարտաւոր ենք Քէմալի ու Ըմէթի տալ այդ բոլորը շատ վարպետօրէն ու միշտ ի նպաստ իրենց հայրենիքին եւ ազգին օգտագործողի առաւելութիւնը: Անցողակի ըսեմ որ այս տեսակէտէն Թուրք արդի վարիչները մերիններէն անհամեմատօրէն ճարպիկ ու իրատես դուրս եկան ու կուգան, քանի որ վերէն տրուած ամէն մէկ թելադրանք հալած իւղի նման կուլ չեն տար եւ ոչ ալ զայն կը պարտադրեն իրենց ժողովուրդին: Նոյն իսկ, հակառակ Մոսկուայի այնքան մեծ օժանդակութիւններուն,— շատ աւելի մեծ քան մեր երկրին — Թուրքիան ոչ միայն ամենափոքր փոխարինութիւն մը չըներ, այլ եւ՝ համայնավարական փոքրիկ փորձերն իսկ անխնայ կը ճնշէ:

Հայրենիքն ու ժողովուրդը ամէն տեսակ կապանքէ զերծ պահելու նոյն կամակորութիւնն էր որ Ըմէթը Լոզանի մէջ պահեց անդրդուելի: Անկէ վերջի երկարատեւ բանակցութիւնները ծանօթ են: Սարաճ Օղլու Շիւքրի տարիներով Փարիզ մնաց: Եկող – գացող Ֆրանս. պաշտօնեաները քանի քանի ճնշումներ փորձեցին: Սուրիոյ խնդիրը ձգձգուեցաւ, առեւտրական դժուարութիւններ ելան, Իտալիոյ ցուցմունքներ եղան, բայց Էնկիւրի մնաց նոյն տեսակէտին վրայ: Ու էափոն էր, որ իր թրքասէր դեսպանով, յանկարծ դեկը դարձուց: Արդիւնք,— պարտքերուն ջնջումը: Ջնջում, այո՛, քանի որ ճշդուած գումարը համեմատած նախկինին, շատ աննշան բան է: Իսկ ատիկա Տումլու Փունարէն չափ եւ անկէ աւելի տեսական յաջողութիւն մըն էր:

Եւ ահա երկրորդ մը,— Օսմանեան Դրամատան համաձայնութիւնը:

Անշուշտ, այս վերջինը չունի առաջինին տարողութիւնը: Բայց ունի իր նպաստաւոր կողմերը Թուրքիոյ համար: Համաձայն նոր պայմանագրութեան, այդ հաստատութիւնը իր գոյութիւնը Թուրքիոյ մէջ պիտի պահէ մինչեւ 1952: Ըսել՝ «պիտի շարունակէ»: Որովհետեւ, ատիկա պիտի ենթադրէր նախկին իրաւունքներով ու նախկին դիրքերով գոյութեան մը երկարաձգումը: Մինչ այդպէս չէ:

Չէ, որովհետեւ, նախ, Էնկիւրի ունի իր պետական դրամատունը,— «Ճումհուրիէթ Մէրքէզ Պանքասը»: Ուրեմն, Օսմ. Դրամատան պետական հաստատութիւն մը փոխարինելու հանգամանքը, իրաւունքն ու դերը փոխանցուած է անոր: Ճիշդ է, աւելի քիչ, շատ աւելի քիչ դրամագլուխով, բայց՝ երկրին դրամովը, ենթակայ Թուրք իշխանութեան: Աւելին,— բուն իսկ պետութեան սեփականութիւնն է:

Որով, նախ քան համաձայնութիւնը փաստօրէն փոխարինած էր Օսմ. Դրամատունը:

Պայմանագրութիւնը կուգայ վերջնական ու իրաւական հանգամանք տալ ատոր: Համաձայն այդ պայմանագրութեան, Օսմ. Դրամատունը այլեւս կը դառնայ զուտ առեւտրական հաստատութիւն մը: Իր անունով եղած դրամաթուղթերու պայմանաժամը կ'երկարի մինչեւ 1941: 1941–42՝ անոնց փոխարժէքները պարտաւոր է վճարելու: Այդ ժամանակամիջոցին շրջան գտնուած դրամաթուղթերուն փոխարժէքը կը փոխանցուի Թուրք պետական գանձին: Ինք պարտաւոր է Թուրքիոյ մէջ առնուազն 30 մասնաճիւղ ունենալու: Պիտի վճարէ փոստ – հեռագրական բոլոր ծախքերը: Եթէ իր մասնաճիւղերու իրաւասութենէն դուրս գործառնութիւն մը ընէ, տուրք պիտի տայ: Ենթակայ է Թուրք դատարաններուն: Եւ, ամէնէն ուշագրաւը այն է, որ ան շուրջ 4 միլիոն Թրքական ոսկիի (ոսկեդրամ) տըվիզի վարկ մը պիտի բանայ Թուրքիոյ:

Գալով իր անունին, անիկա պիտի պահուի նոյնութեամբ, որովհետեւ, ինչպէս ըսաւ Սարաճ Օղլու Շիւքրի պէյ՝ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ՝ այդ առթիւ իրեն եղած հարցման մը առթիւ, «Կարելի չէ եղած ուրիշ յարմար անուն մը գտնել»:

Ուրեմն, Թուրքիա, այս կերպով ձեռք կը ձգէ նաեւ ելմտական երկրորդ մեծ յաջողութիւն մը: Եւ այս՝ շնորհիւ պայմաններուն, քաղաքական իրադարձութեանց եւ իր վարիչներուն՝ առիթներէն կարենալ օգտուելու ճարպկութեան: Մի անգամ ընդ միշտ իր վրայէն կը վանէ օտար թաթը եւ անոր ատեւերն ալ, զայն կը դնէ պարզ առեւտրական հաստատութեան մը վիճակին մէջ, եւ միանգամայն, իր առեւտուրին համար կ'ապահովէ չորս միլիոն ոսկեդրամի հսկայ վարկ մը:

Այս բոլորին փոխարէն, Թուրքիա ունի՞ քաղաքական յանձնառութիւններ: Չենք գիտեր: Կամ այս բոլորին մէջ կա՞ն օտար ու արտաքին ազդակներ,— էական չէ:

Փակելէ առաջ յիշեցնենք, միայն, որ Օսմանեան պետութեան եւ դաշնակից Լոնտոնի ու Փարիզի շահերուն ծառայելու կոչուած նոյն Օսմ. Դրամատան Էնկիւրիի ճիւղը, Միլլի շարժման դեռ առաջին օրերուն, իր այն ատենուան Էնկիւրիի տնօրէն Պոճէթթի միջոցաւ, միլլիճիներու կողմէ եղած դիմումին վրայ, անմիջապէս պատասխանած է թէ «պատրաստ է դրամական օժանդակութիւն ընելու», եւ, աւելի վերջ, կեդրոնէն մեծապէս գնահատուած է՝ իր այդ քայլին համար ...:

Ասիկա այն օրերուն, երբ մենք մեր ոտքը գետնէն կտրած՝ «կեցցէ դաշնակիցները» կը պոռայինք Պոլսոյ մէջ...:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը

ՍԵՐՈՒՆԴ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ» Յունիս 18 թուակիր խմբագրականով կ'առաջարկէր որ երիտասարդական շարժման նախաձեռնարկն ու առանցքը դառնայ Զ. Ռ. Մ.ը, փոխելով իր անունը Ապրիլեան Սերունդ:

Այս ուղղութեամբ ասկէ տարի մը առաջ ես խօսեցայ Զ.Ռ.Մ.ի նախագահ ընկ. Շ. Նարդունիի հետ որ գրեթէ բացարձակ տարակարծիք գտնուեցաւ, ինչ – ինչ պատճառներով: Բայց երբեւ այդ սերունդին պատկանող մը յարմար նկատեցի իմ տեսակէտներս հրապարակել ոչ իբրեւ հեղինակաւոր կարծիք, այլ պարզ մէկ ճիչը այնքան տառապանքներէ ու փշրող յորձանքներէ վերապրած բեկորի մը:

Հարցը այսօր դրուած է Երիտասարդական Կազմակերպութեան մը մասին: Ի՞նչ բան կրնայ մեզի համար այնքան սփոփարար ըլլալ որքան այդպիսի կուռ ու կենսունակ կազմակերպութիւն մը որ պիտի ասպարէզ գայ գործ կատարելու: Երբ տիեզերահռչակ ազգերն անգամ նոր արշալոյսներ որոնելու եւ նոր դարաշրջաններ կերտելու նախաձեռնութեամբ վառուած են: Ասկէ զատ, մեր ներկայ կեանքն այս լուսաւոր երկրին մէջ արդէն շատ բան կը թելադրէ մեզ իր բոլոր դրական ու բացասական երեւոյթներով, միայն եթէ կարենանք առաջինի օգտագործումով չէզոքացնել կամ անվնաս դարձնել երկրորդը որ կը սպառնայ օրէ օր աճող ու դիրքերը դրաւելու պարտականութիւն ունեցող սերունդին: Այս գործը եղեռնէն վերապրող սերունդին պարտքն է:

Արդարեւ, ան ճիգ կ'ընէ, բայց հարկ է որ սեղմէ՝ կծկէ իր բոլոր ուժերը ցոյց տալով լրիւ կենսունակութիւն եւ յետոյ իբրեւ պարտականութիւն, յաջորդող սերունդներուն դաստիարակութեան տեսակէտով: Ուստի քանի որ առաջարկ կայ այսպիսի կենսական գործ մը յանձնելու Զ.Ռ.Մ.ին անունը փոխելով, հարկ է նաեւ որ այդ կազմակերպութիւնը կատարէ պատճառաբանեալ անուանափոխութիւնը, որբը սերունդի վերածելով: Որովհետեւ մեր երէկը մեզի տուաւ այդ կոչումը դժնդակ պայմաններու եւ անողոք հարուածներու սարսափով, իսկ մեր այսօրը կեանքի հրամայական պայմաններ եւ փաստացի երեւոյթներու ճնշման տակ՝ կը պարտադրէ նոր եւ շարունակական ընդգրկում մը:

ԵՐԷԿԸ տեղահանութիւն եւ ջարդն էր համատարած: Հայկ. Միջագետքէն մինչեւ Կովկաս, Սեւ ծովու ափերէն մինչեւ հեռաւոր Թրակիա եւ Կիլիկիա դաւադիր հակառակորդ եաթաղանին տակ ինկած մտաւորականն ու առեւտրականը, յեղափոխականն ու գրագէտը, կղերն ու գիւղացին, հարուստն ու աղքատը, մէկ խօսքով բոլորս: Իսկ երախաներու անտէր ու անճար բազմութիւն մը յանձնուեցաւ անոնց անբարեխղճութեան ու դաւանային քմահաճոյքին:

Որբեր էինք բոկոտն ու գլխաբաց, անօթի ու աղաւուն գոմի անկիւնը, յարդի դէզի մը մէջ կծկտած՝ գիշերներ լուսցուցինք լացով ու հառաչով, բարի եզներու շնչոցն ու փնչոցը իբրեւ մեզ օրօր, իսկ աքլորի մը մեռելեայ կանչը իբրեւ զարթուցիչ ունենալով հովուական ծուէն – ծուէն առասպելին տակ սարալանջին կամ թաւուտքին ոչխարներուն հետ գիրկ գրկի երկար գիշերներ հսկեցինք, անձրեւի կաթիլները կամ ձիւնի հատիկները համբելով: Խստաշունչ ձմրան, ճեղքուած զարշապարով ուրկէ արիւն կը ծորէր, տրորեցինք հողակոյտերը. մանկանե՞ր էինք, մինչ մեր դաստակը հայու կը հանէր մաճին: Ուղտարածութիւն ու դուարածութիւն, փայտահատութիւն, այգեմշակութիւնը նոյն իսկ մուրացկանութիւնն ու ամէնէն հանդուրժելի գործերը մեզի համար սովորական ու պարտադիր զբաղումներ կը նկատուէին մեր տէրերուն կողմէ: Արգիլեցին մեզի մեր երգն ու լեզուն, գիրն ու գրականութիւնը, մեր վրայ դրին ստրկութեան ծանրակուռ շղթան, պարտադրեցին մեզի արաբերէնն ու քրդերէնը, թրքերէնն ու զազաերէնը: Ծեծեցին մեզ հայ երգն երգած ըլլալնուս համար: Անօթի թողուցին ու բանտարկեցին մեզ կատարեալ «հաւատացեալներ» դարձնելու ենթադրութեամբ: Յաճախ փաթթոց փաթթեցին մեր գլխուն եւ օրը բազմաթիւ անգամներ «սալավաթ» ընել տուին:

Պարտականութեան թերացումի մը իբրեւ պատիժ պատառ մը կորեկ հացը զլացան, եզները բանջարանոցը մըտած ըլլալու պատրուակով հայորդին սպաննեցին:

Այս բոլորի հետ սեղմեցինք մեր ակռաները: Համբերութիւն փորձեցինք ու բարկ արեւին տակ այրուած դէմքով, քրտնաթոր ու փոշեթաթախ հետեւեցանք անհամբոյր այդ կեանքին, համակերպեցանք յաճախ ակամայ, համոզուած ըլլալով որ լուտանքն ու արգահատանքը, ծեծն ու անօթութիւնը ժամանակաւոր չարիքներ են: Այդ բոլորի տարափին տակ լուռ ու գլխահակ հետեւեցանք կեանքի երեւոյթներուն, թոյլ տալով որ յորձանքը մեզ տանի ու նետէ այդ ալեկոծ ովկիանի ժեռոտ ափերը: Եւ պէտք է ըսել որ ի գին այս բոլոր չարչարանքներուն, այդ թշուառականները իրենք ալ չէին հաւատար մեր ազգուրացութեան ու դաւանափոխութեանց եւ յաճախ կը կրկնէին հետեւեալը.—

— «Լաւ է խալխէ լաւ է մարխանայ». (օտարի զաւակը մարդու զաւակ չըլլար):

Եւ այդպէս ալ եղաւ, տարուէ տարի հասակ նետող հայ որբին մէջ կ'եռար ցեղին արիւնը եւ օր մը ան գիտակցեցաւ: Ոմանք փախան, ուրիշներ փրկարար ձեռքերու միջոցաւ պոկուեցան եւ կատարուեցաւ որբահաւաքման գործը, որոշ չափով: Հաւաքուեցանք որբանոցներու երդիքներուն տակ եւ որոշ չափով կերտուեցաւ մեր ԱՅՍՕՐը:

ԱՅՍՕՐը.— Անցան տառապանքի ու զրկանքի դաժան օրերը, տեղի տալով գիտակցութեան ու արթնութեան առջեւ, եւ յաջորդաբար վերապրող մեր սերունդին միտքն ու հասկացողութիւնը կոկուեցաւ ու զարգացաւ որոշ չափով, ազգային գիտակցութեան ու պարտաճանաչութեան աւազանին մէջ:

Այսօր կեանքն իր եռուզեռով կը բանայ նոր արշալոյսներու, լուրջ գործերու անսահման հորիզոն մը որ թէեւ դարձեալ մռայլ ու դաժան, անհամբոյր ու երբեմն դաւաճանող, բայց պէտք է որ չարիքը տրորուի ու կեանքը վերաշինուի այս նոր սերունդի ուժեղ բազուկներու կառնող հարուածներուն տակ:

Եւ սակայն, նաեւ այսօր դարձեալ ցանուցրիւ, դարձեալ անհայրենիք ու անպաշտպան գրեթէ աշխարհի բոլոր հողամասերուն վրայ, թատրոնէն ներս կամ սինէմա, պարահանդէսներուն մէջ կամ թղթախաղի սեղանին շուրջ կը մաշեցնէ իր տառապալից աչքերը: Խոշտանգուած սերունդն է այս, աւանդապահն ու արթուն պահակը, որ ծանր պարտականութիւն մը ունի իր ուսերուն վրայ: Եւ կարծես հայրերու սրբազան ձայնը, անոնց ահեղադղորդ կանչը միշտ կ'ոգեկոչէ, յիշելով սրբազնագոյն ուխտը որուն համար հնձուեցան բոլորը, հաւատացեալն ու հեթանոսը, կուսակցականն ու անկուսակցականը: Այսօր այդ վերապրողներու այդ կուռ բանակը կ'ուզէ արժեցնել իր կոչումը: 25–35 դարուններու թմրած ուժը չէ այն ինչ որ էր երբեմն,— խղճուկ, վիզը ծուռ, պատառ մը հացի կարօտ: Ան հասակ առած Վահագնեան բանակ մըն է որ վիշապաքաղելու յատկութիւն ունի: Ան այսօր այլ եւս ենթակայ չէ ասոր անոր գթութեան կամ կամայականութեան, այլ ուղղակի ինքնարաւ ու ինքնապահ է դարձած, իր ճակատագիրը ինք կը տնօրինէ, ստեղծած ըլլալով տուն ու տեղ, կարգ ու սարք:

Ուրեմն, այժմ իր կեանքի երկրորդ հանգրուանն է որ թեւակոխած է: Արդէն իր պարտականութեան գիտակից է որոշ չափով, եւ պէտք է որ գիտակցի, իբրեւ Ապրիլեան սերունդ: Իր նշանախօսքն է հայրերու մասնեւեռումն ու երազը, ոգորումն ու պայքարումը, Հայրենիքը ամէն բանէ վեր:

Բայց կը պակսի կազմակերպութիւնը: Ճիշդ է, կայ Զ. Ռ. Մ.ը, բայց այդ անունը չի պարփակեր, չի լրացներ այն ինչ որ Ապրիլեան սերունդին երազն ու տենչն է: Պէտք է պատշաճի խորքին: Մեզի համար որբ անունը նուաստացում չէ, բայց չընդգրկեր մեր ձգտումները: Այսօր որբեր չունինք, այլ սերունդ մը որ ցեղի ցասումն առած իր ուսերուն, իր տեղը կ'ուզէ բանալ, հանրային կեանքին մէջ: Ասկէ զատ, հոն ցրուած է զանազան քաղաքական կուսակցութիւններու եւ ազգային կազմակերպութիւններու մէջ: Յետոյ նուիրուած է ճարտարարուեստի ու արհեստի, արուեստի ու գրականութեան:

Մէկ խօսքով, արդար չէ որ օրէ օր արթնցող այս սերունդը պահուի որբ անունին տակ: Հարկ է վերամշակել եւ անունը եւ ծրագիրը:

Մենք ոչ միայն ժառանգորդն ենք հայրերուն, այլ եւ պարտականութիւններ ունինք թոռներուն հանդէպ: Մենք տառապեցանք, տրորուեցանք մեր բոլոր սրբութիւններուն համար, ցմրուր քամեցինք դառնութեան բաժակը, բայց այսօր նոյն սրբութիւնները տարբեր պայմաններու մէջ տրորուելու վտանգին տակ են, եւ եթէ մենք չկարենանք փրկել զանոնք, անդարմանելի է կորուստը:

Ասոր համար պէտք է որ կազմուի երիտասարդներու կուռ բանակը, իբրեւ վաստակը իր եւ յաջորդ սերունդին, ըլլան անոնք որբ, չափահաս, հաւատացեալ կամ թերահաւատ:

ԵՐԷԿՆ անցաւ ցաւով ու վշտով, արցունքով ու խոցով, պայքարներով ու պարտութիւններով, իսկ ԱՅՍՕՐՆ իր զարթօնքի ու պարտաճանաչութեան, վերակազմութեան ու զոհաբերութեան անսահման դիմքն է որ պիտի ընորոշէ եւ երաշխաւորէ մեր յուսալից ապագան: Հարկ է որ կազմակերպուի երիտասարդներու բանակը, քանի տաք է իր արիւնը: Մեր հայրերու Պանթէօնին ճակատը գրուած է, Սոկրատի «Ծանիր զքեզը»: Այդ նշանախօսքը նախ եւ առաջ կը պատկանի Ապրիլեան սերունդին:

Բայց այդ բոլորէն առաջ պէտք է լուծել շարք մը մանր մունր կազմակերպութիւններ, որոնք լոկ անունով գոյութիւն ունին եւ կը քամեն բարոյական եւ նիւթական ուժը սերունդին: Յետոյ այդ բոլորին փլատակներուն վրայ նոր հիմքերով պէտք է կանգնեցնել Ապրիլեան սերունդի կամ Երիտասարդական կազմակերպութեան վահագնեան պատնէշը.— օրրանը, ազգային ու մշակութային բոլոր սրբութիւններուն:

Ա. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

Իրենց «չէֆ»երուն փառաբանած Հայաստանէն

ԹԱՒՐԻԶ.— Յայտնի է այն պայքարը, որով Ռամկավարները իրենց մամուլի էջերէն, իրենց հրապարակային բանախօսութիւններով եւ լեզուագարութեան հասած քննադատութիւններով կը ճգնին ցոյց տալ թէ Դաշնակցականները հակառակ են Ներգաղթին եւ աւելի կը քաջալերեն արտագաղթը: Հայաստանէն պարբերաբար ու խմբովին փախչող որբերու համար ի՛նչեր չգրեցին: Մինչեւ անգամ չինծու համարեցին դէպքը:

Արդարեւ, խիստ ցաւալի երեւոյթ է, երբ դեռ Հայաստան նոր մտած գաղթականներէն ընտանիք չունեցողները, որբերն ալ միասին, կը ծրագրեն փախչիլ: Փախուստի ճամբին քիչերն է որ կը յաջողին, միշտ զոհեր տալով: [illegible] թէ չեն կազմեր եւ անոնք որ չյաջողելով կը պատժուին բանտարկութեամբ:

Այս այսպէս է դժբախտաբար այժմ ալ: Թուրք, Հայ, Ռուս նաեւ Վրացի՝ ամենադաժան զրկանքներու եւ մահուան գնով կ'անցնին Պարսկաստան եւ Թուրքիա: Սակայն ի՞նչու կը փախչին: Աս անախորժ հարց մըն է որուն հանդէպ մեր «սրտցաւ» Ռամկավարները կը խուսափին ու չեն ուզեր լուրջ պատասխան տալ: Պատէ ի պատ կը զարնուին, եզոպոսեան լեզուով կը կմկման միայն: Մինչ որբերու փախուստի պարզած աչքի առջեւ ունենալով, արտագաղթը կը վերագրեն դաշնակցական թղթակիցներու չափազանցուած տեղեկութեանց:

Ճշմարիտ որ այս կարգի թղթակցութիւնները մէկ թերի կողմ ունին: Միայն հայ փախստականներու մասին կը գրեն: Ահա այն տպաւորութիւնը կը ստացուի, թէ փախչողները աւելի շատ Հայերն են: Մինչդեռ Թուրքերը ստուար թիւ կը կազմեն, այն ալ յաճախ ընտանիքներով: Կը փախչին նաեւ Ռուսեր, մէկ մէկ ալ՝ Վրացիներ: Վերջիններս աւելի շատ Թուրքիա կ'ապաստանին:

Երկրորդ՝ թղթակիցները լուրջ ուշադրութեան չեն առներ անոնք որ օրինական ձեւով կուգան Պարսկաստան: Այս հոսանքը ներկայիս, աւելի ծաւալուն հանգամանք ստացած է: Ուրեմն խորհրդային երկիրներէն ժողովուրդը կը փախչի օրինաւոր եւ ապօրինի ճամբաներով: Վերջին ճամբով մէկ հատ Ռամկավար փախած չէ: Խիստ զարմանալի կ'ըլլար, եթէ քաջութիւն յիշեցնող այդ գիծը տեսնուէր Ռամկավար փախստականներու մէջ:

Սակայն սխալ չհասկցուի մեր միտքը — թէ Ռամկավարները հայրենասէրներ են եւ չեն փախչիր Խ. Հայաստանէն:

Այո՛, անոնք խօսքով, մամուլի մէջ բեմերէն կը սիրեն Հայաստանի հողն ու ջուրը, կը զմայլին անոր ամէն բանին վրայ: Բայց եկուր տես որ արտասահմանէն Հայաստան չեն երթար. իսկ եթէ պատահի՝ որ երթան, քանի մը շաբաթէն կամ ամիսէն անպատճառ կը վերադառնան: Սիրոյ պայմանագրական, ռամկավար ձեւ մը, որ Պարսկաստանի մէջ «սղա» կը կոչուի: Սիրոյ այս ոճը արտասահմանի ռամկ. գործիչներուն կիրարկած ձեւն է եղած ցարդ, հանդէպ Երեւանին:

Իսկ Հայաստանի մէջ գտնուած ռամկավարները հէնց որ հնարաւորութիւն ձեռք բերին, օրինաւոր ճամբով կը փախչին չէնցնող Հայաստանէն ...

Թաւրիզ – Ջուլֆա գծին վրայ բանող երկաթուղին եւ օթօները միշտ կը փոխադրեն օրինաւոր ճամբով փախչողները: Խորհ. երկիրներէն եւ Ռամկավարներու յաւէտ սիրելի Խ. Հայաստանէն կուգան ասոր, Թուրք, Հայ ընտանիքներ, անհատներ:

Ահա այս հոսանքով եկողներու հետ խառնուած կուգան ռամկավարները, ինքնայօժար փախուստով: Վերջին տարիներուն 100 ընտանիքի կը հասնին փախած ռամկավար – անհատներ, որոնց շատերն հասած են Արժանթին, Հիւս. Ամերիկա, Ֆրանսա, Սուրիա: Միայն Թաւրիզ եւ Թէհրան 30էն աւելի ընտանիքներ կան այժմ: Կը փախչին Հայաստանէն տուն տեղ, բոյն քանդելով, կուգան կին երեխաներով, կահ–կարասիներով «մեխկի մեխը»ներով, թանկագին քարերով, արժէթուղթերով եւ ոսկիներով ...:

Երբ կը հարցնեն նոր եկող ռամկավարներուն թէ ինչո՞ւ կը ձգէք Երեւանը, Խ. երկիրները եւ կուգաք այս օտար երկիրները,— մէկ պատասխան կուտան.

— «Ապրել կարելի չէ, քաղց եւ հիւանդութիւն կը սպառնան բոլորին ընաջնջել»:

Ուրեմն Հայաստանի ռամկավարները կը փախչին հակառակ Ռամկավար կեդրոնի քաղաքականութեան: Կը փախչին մասնաւորական համարուած հին գործիչը, իր կնոջ եւ զաւկին հետ միասին: Փախչողներու մեծ մասը արհեստաւորներ են, լուսանկարիչներ, մեղուաբոյծներ, որոնց յարմարագոյն տեղը անշուշտ Խ. Հայաստանն է իր կարգերով: Միւս մասը առեւտրականներ եւ «սպեկուլանտ» նըկատուածներ են որոնք խուսափելով խորհրդային աշխատանքէն, իրենց շունչը կարմիր գծէն դուրս կ'առնեն ահա:

Իսկ եւ իսկ ռամկավար ղեկավարներու ճամբով կ'ընթանան իրենց շարքերը: Խօսքով կը քաջալերեն, գործով Խ. Հայաստանէն կը փախչին օտար երկիրներ ...:

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵՐՔ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ

Ի՞նչ տարրերով կը կազմուի գեղեցկութիւնը:

Այս վերջին տարիներուն սովորութիւն դարձաւ ընտրել գեղեցկութեան թագուհիներ: Եւ այս առթիւ սեղանի վրայ եկաւ կարեւոր հարց մը,— ի՞նչ տարրեր պէտք են գեղեցկութեան համար:

Կարգ մը գեղեցկագէտներ կ'ընդունէին որ անհրաժեշտ է փնտռել մարմնի գիծերու ներդաշնակութիւն,— մարմնի ճարտարապետութիւն: Դասական դպրոց, որ ինքզինք կը բանաձեւէ հետեւելով հելլենական եւ հնդկական վարդապետութիւններուն:

Ուրիշ դպրոց մը կը յաւակնի գեղեցկութիւնը ճանչնալ միայն այն կախարդանքին մէջ, որ, աներեւոյթ հեղանիւթի մը պէս, կը ծորի մարմինէն: Բնախօսական դպրոց, որ ժողովուրդինն է:

Ահա այս երկու դպրոցներն են, որ իրարու կը բախին՝ ընտրելու ատեն գեղեցկութեան թագուհին:

Գեղեցիկը ան է, կ'ըսեն առաջինները, որ ձեւի կատարելութիւն մը կը ներկայացնէ:

Գեղեցիկը ան է, կ'ըսեն երկրորդները, որ կիրքի խենթութեամբ մը արիւնը կը ցայտեցնէ աչքերէդ դուրս:

Սեռային բնա՞զդն է ուրեմն, գեղեցիկը, այն ցանկութիւնը որ առեւանգել տուաւ Տրովադայի Հելլէնը:

Հապա կ'ուզէք որ արձա՞նն ըլլար գեղեցիկը, այն որ չի խօսիր կիրքերուդ, չալեկոծեր հոգւոյդ ծովը :

Եւ կը կորսին ձեւն ու հոգին, հմայքն (charme) ու սեռը (sex - appeal) :

ԻՆՉՈ՞Ի ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ Կ'ԸԼԼԱՆ

Կ'արժէ անգամ մը եւս անդրադառնալ այս հարցին, զոր կ'արծարծէ այս անգամ ... գրագէտ մը :

Ֆրանսացի գրական քննադատներու ընկերութեան նախագահն է, Կասթօն Ռաժօ, որ, Le Temps ի մէջ, ահազանգ կը հնչեցնէ թէ անձնասպանութիւնը նորոյթ դարձաւ ամէն կողմ, մասնաւորապէս Գերմանիոյ մէջ :

Պէտք է խոստովանիլ, որ անձնասպանութեան համաճարակը նորութիւն մը չէ պատմութեան մէջ : Միջին դարուն, վանքերու մէջ սովորական դէպքեր դարձած էին անձնասպանութիւնները, ինչպէս Ֆրանսական Յեղափոխութեան շրջանին : Շատ հետաքրքրական երեւոյթ մը կը կազմէին նաեւ խմբական անձնասպանութիւնները Ռուսիոյ մէջ, ինչպէս կը ներկայացնէ Օսիփ – Լուրիէ :

Տեսնուած է որ անձնասպանութեան համաճարակը կը հետեւի տնտեսական տագնապին ու սնանկութեան շարժումին : Վիէննայի մէջ, 1873ին կը ծագի ելմտական տագնապ մը, որ աւելի կը սաստկանայ յաջորդ տարի եւ անձնասպանութիւններու թիւը 141էն կը բարձրանայ 216ի : Փարիզի մէջ, 1882ին, սակարանային փլուզում մը անձնասպանութիւններու թիւը կը բարձրացնէ հարիւրին 2 համեմատութենէն հարիւրին 7 համեմատութեան :

Անձնասպանութիւնը բացատրելու այս եղանակը պարզ է բայց ոչ ամբողջովին գոհացուցիչ : Որովհետեւ առատութեան եւ բարօրութեան տարիներուն չեն նուազած անձնասպանութիւնները : 1870ին, երբ Վիքթոր-Էմմանուէլ կը յաջողի տիրանալ Հռոմի, հաստատել Իտալիոյ միութիւնը, ուժգին զարկ մը կը տրուի երկրին վաճառականութեան եւ ճարտարարուեստութեան,— կը բարձրանան աշխատավարձերը, կը բազմանան փոխանակութիւնները եւ 15 տարուան մէջ երկրին հարստութիւնը 45 միլիարէն կը բարձրանայ 54 միլիարի : Սակայն մէկ միլիոն բնակչութեան մէջ, նոյն շրջանին անձնասպանութիւններու թիւը 29էն կը բարձրանայ 41ի :

Նոյն վիճակը Գերմանիոյ մէջ 1870ի յաղթանակէն յետոյ : Ինչպէս Ֆրանսայի մէջ, 1878ի ցուցահանդէսէն վերջ :

Ու կարելի է հետեւցնել թէ մարդիկ կարծես կեանքէն աւելի կը փախին, քանի կը պաշարէ թշուառութիւնը : Արդարեւ շատ աղքատ երկիրներու մէջ,— Իրլանտա, Քալապրա, Սպանիոյ կարգ մը շրջանները,— թշուառներու բազմութիւնը երբեք չի հրաժարիր կեանքէն :

Այս հակադրութիւնը տեսնելով, կրնանք բանաձեւել եւ ըսել թէ, երբ երկիր մը կը հարստանայ յանկարծակի, ընկերային ցնցում մը տեղի կ'ունենայ, անհատները դասակարգային խոր փոփոխութեան մը կը մատնուին, ստեղծելով յուսահատութեան եւ յուսախաբութեան մթնոլորտ մը : Ուրեմն, քանի կը փոխուի ընկերային միջավայրը, այնքան կը տառապի անհատը, ինչպէս թոք մը՝ մթնոլորտային փոփոխութիւններէն :

Բայց ... քիչ մը փիլիսոփայութիւն : Մարդկային անհատը սիրահար մը չէ կեանքին : Մանուկն իսկ բերան կը բանայ նախ լալու, դժգոհելու եւ տրտնջալու համար : Իմաստութեան սկիզբը յոռետեսութիւնն է, կ'ըսեն Հին արեւելքի վարդապետները : Արդարեւ ամէնէն յուսահատ եւ դժգոհ գիրքերը ամէնէն հիներն են, եւ չհինցողները : Հնդկաստան երկիրն է յոռետեսութեան, եւ ... անձնասպանութեան : Նախնական ընկերութիւններու մէջ հասարակ սովորութիւն մըն է ինքզինքը սպաննելը պարզ պատճառով մը :

Զինուորական կեանքի մէջ «մահէն չվախնալը» հետքն է հին սովորութեան մը : Անհատին հակումին մահուան մասին :

Իսկ կեանքի սէրը կը բերէ ընկերութիւնը : Արդարեւ անձնասպան կ'ըլլան առաւելապէս անոնք, որ ամուրի են կամ այրի : Անձնասպան կ'ըլլան ոչ թէ անոր համար, որ յուսահատած են, այլ որովհետեւ մենութիւնը կը թելադրէ այդպէս : Դիտելի է, որ կինը աւելի կը տոկայ ամուսնոյն կորուստին, քան այրը իր կնոջ կորուստին : Արդ, կիները աւելի շատ ենթակայ են մտային հիւանդութեան քան այրերը (1ի դէմ 4), սակայն ինչո՞ւ կինը աւելի կը տոկայ քան այրը իր ընկերոջ մահուան : Անոր համար, որ կինը իր ամուսնոյն մահով կը կորսնցնէ այրը միայն, այրը իր կնոջ մահով կը կորսնցնէ ոչ միայն ընկերը այլեւ ընտանեկան պայմանները : Կեանքի նոր պայմանները փոխուած են սակայն, եւ այր թէ կին ամուսնալուծեալ անձնասպաններու թիւը կը հաւասարակշռուի հետզհետէ :

Այս ամէնէն կարելի եզրակացնել .— Հին ընկերութիւնը վանդակ մըն էր, որ անհատին կ'արգիլէր մեռնիլ : Այժմ կը քայքայուի ընկերութիւնը, ընտանիքն ու որոշ դասակարգեր կը կորսուին հետզհետէ :

Բարոյական ու կրօնական աւանդութիւնները կը դադրին այլեւս իրենց ազդեցութենէն : Անհատը անպաշտպան է այլեւս : Միւս կողմէ սաստկացած է կեանքի կշռոյթը, որ միաձեւութիւն մը կուտայ ամէն բանի : Անհատը գերին է այդ միաձեւ կշռոյթին : Կը վազէ ձեռքէն բռնած համայնական արշաւին : Ով բաժնուեցաւ համայնական այդ արշաւէն, կը մատնուի անդուլ մեկուսացումի մը : Անձնասպանութիւնը եղերական նշանն է այն խորունկ անհաւասարակշռութեան, որ կը ստեղծուի անհատներու նիւթական եւ հոգեկան ուժերուն միջեւ : Այդ անձնասպանութիւնը կը բացատրէ հակադրութիւնը, որ գոյութիւն ունի ընդմէջ ընկերային շարժման որ միաձեւութիւն կը ստեղծէ, եւ կենսական շարժման որ՝ անհատայնացնէ : Շարժանկարը, որոշ գրականութիւն մը, ոճիր – արկածները, սիրային պատմութիւնները, տնտեսական ու նոյն իսկ քաղաքական պայմանները առանձինն չեն կրնար անհատը մղել անձնասպանութեան :

Անձնասպանութիւնը մահացու «արկած» մըն է անհատազանցութեան (dépersonnalisation) ահեղերական արդի վազքին մէջ :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով :

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Էրզրումի նկարագիրը»

«ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՐ ՄԵՐ ՎԻՃԱԿԸ, ԵԹԷ...»

Այս խորագրով, Գոնիայի երեսփոխան Թահսին, կը գրէ «Ճումհուրիէթ»ի մէջ, (15 յունիս) .—

Այս երկու բառերով խորագրին տակ անցեալի յատուկ դժբախտութիւններով լեցուն մեծ գիրք մը, դէպի առաջ մեծ երկ մը կարելի է գրել :

Երկու հորիզոնական երկաթ ձողերուն գրկանքը դարերով զգացած եւ անոր արիւնոտ կարօտը քաշած երկիրը, Հանրապետական կառավարութեան այս բարձր որոշումը աւետող լուրը առնելով արտասուած է : Այդ արցունքի կաթիլներուն մէջ, հազար ու մէկ դժբախտութեանց եւ ի վերջոյ Էրզրումի եւ Սարըղամիշի փորձանքներուն անմոռանալի, դառն յիշատակները կան : Ծիրդ հարիւր հազար երիտասարդ զաւակները Սարըղամիշի անտառներուն եւ լերկ լեռներուն մէջ յաւիտենականութեան յանձնող եւ զօրավար Պրոնզարթին հետ Էրզրում եկող Էնվէր փաշային երբ հարցուցի թէ «Սարըղամիշի այս վիճակէն վերջ, Էրզրումի եւ Արեւելքի կացութիւնը ի՞նչ պիտի ըլլայ», պատասխանեց .

— Հրամայեցի որ Էնկիւրիի 5րդ զօրաբանակը ճամբայ ելլէ դէպի Էրզրում :

Եւ Թալէաթին ծածկագրելու համար, իր ձեռագրով հեռագիր մը տուաւ, ուր կ'ըսէր .— «Եավուզը՝ 1 Յունուար 330ին Թող Տրապիզոնի նաւահանգիստը գտնուի՝ զիս առնելու համար» :

Տասը բառերով այս հեռագիրը Սարըղամիշի պատերազմական գործողութեանց առաջին եւ վերջին տեղեկագիրը եղաւ :

Յունուարի սկիզբը Էնկիւրիէն ճամբայ ելլելիք զօրաբանակի մը Կովկասի ճակատը ի՞նչպէս եւ ո՞ւր հասնիլը թէ ինք եւ թէ իր դէմի ռուս զօրավարը՝ Փրժէվալսքին շատ լաւ գիտէին : Վերջապէս, Էրզրումը ու անկէ յետոյ Տրապիզոնը, Երզնկան ու շրջակայքը ինկան : Այդ ատենները եթէ ռուսական յեղափոխութիւնը տեղի չունենար, ի՞նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը : Տարակոյս չկայ որ շատ դէչ, տակն ու վրայ պիտի ըլլայինք :

Մնաց որ, իբրեւ հետեւանք արեւելեան մասերուն ռուսական գրաւումին՝ գաղթի խնդիրը ասկէ տարբեր բան մը չէր : Ցարական Խազախներէն փրկուիլ ուզող Թուրք մայրերուն՝ զաւակներուն ձիներուն վրայ քաշքշուելէն, ու անոնց մէկիկ մէկիկ հոգի տալը տեսնելով խենդենալը մեր աչքերով տեսանք : Քէօփրիւքէօյի ճակատամարտին վրայ, Ուլուքըշլայէն զրկուած եւ վիրաւորներուն յատուկ բամպակներն ու փաթթոցները 17 օր վերջ պատերազմի ճակատը հասած էին :

Շոգեկառքով Ուլուքըշլա եկող զօրագունդ մը ճակատ հասնելու համար 40, 50 օր սառերուն վրայէն քալելէ ու քալելէն՝ հալիլ լմննալու դատապարտուած էր :

... Այնպէս որ Տոլմապաղչէներու, Չըրաղաններուն ծախսուած միլիոններուն տասնէն մէկը եթէ Թուրքին փրկութեանը յատկացուէր, ոչ թէ Էրզրում, այլ մինչեւ Սեբաստիա երկաթուղի մը եթէ շինուէր, այսօր Արեւելքի մէջ, միայն ընդհ. պատերազմի արհաւիրքներէն եւ ջարդումներէն փրկուած առնուազն 300,000 բնակիչներու ծխաններուն ծուխերը պիտի տեսնէինք : Էրզրումի շոգեկառքին հայրենասիրական բացատրութիւնը ա՛յս է :

700 ֆրանկախտաւոր Սամսոնի մէջ

Վերջերս կրթական շրջան տաղաւար մը այցելեց Անատոլուի զանազան քաղաքները : Անոր ընկերացան խմբագիրներ ալ : «Վաքըթ»ի աշխատակիցը Սատրի Էթհէմ կը գրէ .—

Սամսոնի մէջ՝ հունդար աղջիկը, պառը, ձեռնարկուն, վաճառականը իրար յիշեցնող ամբողջութիւն մը, մարմին մը, ձեւք մըն է : Եթէ մէկը չի յիշես, միւսները կիսատ կը մնան :

Այն օրէն ի վեր որ երկաթուղիներու շինութեան ձեռնարկուեցաւ, Անատոլուի մէջ նոր գործ մը երեւան ելած է, յանձնակատարութիւն :

Ճամբու ձեռնարկուն Անատոլուի ամէն մէկ անկիւնը հետքունեցող մարդկային նոր տիպար մըն է : Կայարան մը կը հասնիք, աղբիւր մը կը տեսնէք այդ կայարանը, այդ աղբիւրը յանձնակատարին գործն է : Ճամբուն վրայ՝ տանիքը կիսատ թողուած շէնք մը կը տեսնէք, տակա՝ յանձնակատարի մը կողմէ սկսուած ու կէս թողուած դպրոց մըն է : Ձեռնարկուն մեր անցած ճամբաներուն վրայ ինքզինքը ցոյց կուտայ : Ոչ միայն աղբիւրին, դպրոցի շէնքին քով, այլ՝ շատ մը տեղեր կրնաք տեսնել : Հողագործ ու աղքատ գիւղացիին խրճիթին մէջ տառապանքի մը նման յիշուողն ալ ան է :

Ք... գաւառակին առողջապահական գործերովը զբաղող անձի մը հետ կը տեսակցէի : Յանկարծ ըսաւ,

— Հոս միայն 700 ֆրանկախտաւոր ունինք, ջերմէ տառապող չունինք :

Գաւառակի մը մէջ 700 ֆրանկախտաւոր մարդ, զարհուրելի՛ բան է :

Զարմանքով երեսը նայեցայ՝ աչքերս բացած : Մարդը կռահեց .

— Էֆէնտիմ, հոս նախապէս ֆրանկախտ չկար, յանձնակատարները այս փորձանքը բացին մեր գլխուն ... :

— Ինչպէ՞ս :

— Կարգ մը յանձնառուներ ճամբուն վրայ աշխատող բանուորներուն օրավարձերը դրամով չեն հատուցաներ, այլ խանութներ բացած են ու ապրանք կուտան : Օրինակ, եթէ աշխատաւոր մը 80 դրշ.ով կ'աշխատի, 120 դրշ.էն շաքար կը ստանայ, մինչ դուրսը 60 է : Հացն ալ այդպէս կը ծախուի : Յանձնառուներ մեծ վաստակներ կը դիզեն այս կերպով : Եւ իբրեւ թէ աշխատողներուն զուարճութեան համար կ'ընեն : Որովհետեւ, գիւղացին ճամբան աշխատած ատեն չի կրնար պազար երթալ և այս ու այն ընել : Երբեմն ալ յանձնառուները, գիւղացիներու շատ եղած տեղերը նուագով սրճարաններ բացին ... սրճարաններուն մէջ Պոլսէն կիներ, օղի, գարեջուր եւն. բերին : Ահա այդ կիներուն երեսէն եղած է ամէն բան ...

Այսօր 700 ֆրանկախտաւոր ունինք ... Ճամբաներուն վրայ աշխատելու գացող գիւղացիները առանց տասնոցի գացին, ու առանց տասնոցի վերադարձան : Որովհետեւ իրենց ձեռքը ինկածներն ալ՝ գիշերը պորտ խաղցնողներուն տնակներուն մէջ թողուցին .... :

ՄԱՄՈՒԼ

Տառերու ձեւափոխման խնդիրը

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (2 յունիս) .

— «Որեւէ ազգի Ա. եւ Բ.ի կամ գրերու մէջ փոփոխութիւն մը պէտք է արդարացնէ երկու բան, գեղագիտական ձեւն ու ճաշակը : Երկրորդ, կարդալու եւ տպագրելու դիւրութիւնները :

Եթէ Մեսրոպեան գրերը իրենց «անկիւնաւոր» եւ երկար ու նուրբ ձեւերով աչքերը յոգնեցնելու պատճառ կրնան ըլլալ, այդ պարագային աշխատելու է որպէսզի նոր առաջարկուած գրերուն ձեւերն ու տեսակները, նոյնատեսակ, եւ աւելին, մեծ պակասներ կամ թերութիւններ չունենան :

Ծանօթ գիտնական Փրոֆ. Մառի կողմէ յանձնարարուած եւ հրապարակ դրուած երկու նմոյշներէն մէկը գրեթէ հին Մեսրոպեան երկաթագրերու ձեւն ունի եւ իբր բարեփոխութիւն ինքզինք արժեցնելու կամ արդէն գտնուածը փոխարինելու արժէքէն զուրկ է : Իսկ երկրորդ ձեւը առաջին անգամ տեսնողին վրայ ՌՈՒՍԵՐԷՆ գրերու տպաւորութիւնը կը ձգէ : Այդ Ա. եւ Բ.ի կարգ մը գրերը ոչ միայն ձեւով, այլ նոյնիսկ նոյնութեամբ կարծես ռուսական գրերէն փոխ առնուած են :

Մեր նպատակը չէ առարկել պարզ այն պատճառով որ հրապարակ դրուած գրերը ռուսական ձեւ ունին : Ռուսերէնի կամ ռուսականի հարց չկայ մեր մտքին մէջ : Եթէ գրերու բարեփոխում պիտի կատարուի գեղագիտական կամ տպագրական ու այդ կարգի հիմերու վրայ, ինչո՞ւ ընտրել այդ տձեւ գրերը որոնցմէ ռուսները իրենք դժգոհ են : Եթէ խորհրդային հայ վարիչները երկար ատենէ ի վեր կը մտածէին գրերու բարեփոխում կատարելու եւ մէջտեղէն վերցնելու Ա. եւ Բ.ի կարգ մը տձեւ ու անյարմար գրերը, ի՞նչ է որ մեզ կ'առնէ ուրիշին աւելցուքը հրամցնելու իբր բարեփոխութիւն :

Մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ մասնաւորապէս իբր նմոյշ հրամցուած երկու օրինակներէն մէկուն գրերուն ծուռ ու մուռ, անկիւնաւոր եւ տձեւ երեւոյթը, որ մեր ցարդ գործածած գրերէն ալ տգեղ է եւ շատ աւելի կրնայ յոգնեցնել աչքերը եւ տեղ գրաւել :

Անցեալին մենք երբեք չենք քաջալերած Մեսրոպեան գրերը «արխիւ»ը նետելով անոնց տեղը լատին գրերը ընդունելու պարագան : Այսօր ալ համոզուած ենք թէ այդ բանին պէտք չկայ : Իսկ ձեւերու բարեփոխութեան խնդիրը կրնայ բաւարարուիլ զգուշութեամբ, փոխանակ ռուսականին, որոնք ոչ մէկ կերպով մերիններէն աւելի լաւ չեն : Իսկ մենք հաւատացած ենք թէ այդ բարեփոխութիւնը կարելի է կատարել նոյն իսկ առանց օտար գրերէ ընդօրինակելու, այլ ժամանակի ընթացքին աստիճանաբար սրբագրելով մեր կարգ մը գրերու անհաճոյ ձեւերը, կարելի է հասնիլ նոյն ելքին » :

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

Բարեգործականի Յունիս 23 թուակիր զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները .—

Ողբացեալ Լեւոն Պէյ Ցակոբեան 1920ին Միութեանս յանձնած էր կարեւոր հիմնադրամ մը (21,000 անգլ. ոսկի), գործադրելով իր հօրը՝ Թադէոս փաշայի եւ մօրը Տիկին Երանուհիի կտակը : Սոյն կտակադրամին գիզուած եկամուտներով Երեւանի մէջ կառուցուեցաւ Դարուհի Ցակոբեան Մայրանոցը, որ անգնահատելի ծառայութիւններ կը մատուցանէ, որպէս Մանկաբարձական Վարժարան եւս : Բաց ասկէ, պրն. Տիկին Երանուհի Ցակոբեան փաշա մեր Միութեան կտակած էր նաեւ իր հարստութեան կէսը : Սոյն կտակը իր զաւկին Լեւոն պէյ Ցակոբեանի մահուընէ վերջ միայն պիտի գործադրուէր : Կեդր. Վարչ. Ժողովը վերջին ամիսներու ընթացքին բանակցութիւններ կատարեց հանգուցեալ Լեւոն պէյ Ցակոբեանի ժառանգորդներուն հետ, կտակի գործադրութիւնը լաւագոյն պայմաններով ապահովելու համար :

Արդ, շնորհիւ ժառանգորդներուն եւ իրենց ներկայացուցիչ Տ. Լ. Սերվիչէնի կողմէ ցոյց տրուած ազնիւ վերաբերումին, կայացաւ բարեպատեհ համաձայնութիւն մը, ըստ որում Տիկին Ցակոբեան փաշայի Եգիպտոսի մէջ թողած մէկ ընդարձակ կալուածը կը դառնայ Հ.Բ.Ը. Միութեան սեփականութիւնը, մի քանի վճարումներու յանձնառութեամբ : Սոյն կալուածը, որ կը բաղկանայ 555 ֆէտտան – Քոմ (Ղարպիէ), եւ նկատուած է հասութաբեր «ապատիէ» մը :

⁂ Կեդր. Վարչ. Ժողովը իր վերջին մշակելի հողէ, կը գտնուի Սեկին – էլ նիստին մէջ որոշեց հետեւեալ բաշխումները եւս յատկացնել .

Կ. Պոլսի Պատրիարքարանին միջոցաւ Ազգ. Խնամատարութեան, յօգուտ գաղթականներու եւ որբերու, անգլ. ոսկի 100 :

Պէյրութի Մամլթէյնի Թոքախտաւորներու Բուժարանին (որուն արդէն տարեկան 110 անգլ. ոսկիով կը նպաստենք) եւս Ա. Ո. 50 :

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկ. Ռէնսիի Որբանոցին, Ա. Ո. 50 :

Անարատ Յղութեան Քոյրերու Սէնկրասիէնի Որբանոցին, Ա. Ո. 50 :

Հայ աշակերտուհի մը յաջողութիւնը

Փարիզի Վեցերորդ Թաղամասի նախակրթարաններու շուրջ 1200 աշակերտ – աշակերտուհիները գրաւոր եւ բանաւոր քննութիւններ անցուցին յունիս 15–17 պետական քննիչներու ներկայութեան, ստանալու համար certificat d'Etudes primaires :

Թէ բերանացի եւ թէ գրաւոր քննութեանց մէջ միակն ըլլալով առաջնութիւնը շահած է 13 տարեկան հայ աղջիկ մը՝ Օր. Արաքսի Գաղաղեան, Թիֆլիզցի, որ կրթական նախարարութեան ներկայացուցչէն ջերմ շնորհաւորութեանց արժանացած է :

Զոյգ տարի առաջ նոյն ձեւով առաջին հանդիսացած էր իր քոյրը՝ Օր. Հրանոյշ Գաղաղեան :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

(ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ)

Թուրքի մը ներկայութիւնը մեր դպրոցին մէջ, մանաւանդ այդ պէկին խորհրդատուին որ հասարակ բաներու համար ամէն տեղ չէր երթար ... Ուրեմն լուրջ բան մը կար : Բոլոր տղաքները աչքահար իրարու երես կը նայէին : Չեմ գիտեր թէ վարժապետին հետ ինչ խօսեցաւ եւ ինչ պատասխան առաւ, որովհետեւ տղաքը սենեակ չէր ճանչնար, թողուց գնաց : Մենք բոլորս ալ չհասկցանք թէ ինչո՞ւ էր եկած : Մեկնելէն վերջը վարժապետն էր որ մեզի բացատրեց թէ պէկին Տիկինը երկուքդ ուզած է տեսնել, որպէս թէ կիրակի օր խաղցած ժամանակ քար նետած ենք, պատուհանին ապակին կոտրելով եւ հանըմին գլուխը վիրաւորուած է :

Այս լսելով սկսայ լալ : Որովհետեւ ես ոչ խաղցած եմ տղաքներուն հետ եւ ոչ ալ քար նետած եմ պէկին պատուհանին ապակիներուն : Թերեւս ուրիշ տղաքներ եղած ըլլան : Բայց ոչ, մէկիկ մէկիկ հարցաքննուելով հաստատուեցաւ որ ոչ մէկը չարութիւն է ըրած : Մանաւանդ ես որ խիստ վախկոտ էի եւ մելամաղձոտ :

Թէեւ պարապ վերադարձաւ Թուրքը, սակայն, վստահ էինք թէ կրկին պիտի գար, որովհետեւ վարժապետը պատասխանած էր թէ այդ երկու տղաքը այսօր չեն եկած : Ես կը վախնայի որ մեզ կը տանին լաւ մը կը ծեծեն, որովհետեւ մանկութենէս Թուրքին եւ մանաւանդ պէկերուն վախը երակներուս և ոսկորիս մէջ մտած էր, երբեք չէի կրնար հաշտուիլ թէ Թուրքին մէջ բարի մարդիկ ալ կան, մինչեւ օրս ալ կարծիքս կարծիք մնաց : Որովհետեւ մեր մորթին վրայ կրեցինք ամենալաւ եւ մաքուր Թուրքին չարաչուն մտրակը :

Անխուսափելի էր, կարելի չէր որ պէկերուն խօսքը չգործադրուէր, մանաւանդ մեծ հանըմին խօսքը : Վարժապետը մեզ տուն ղրկեց, յուսալով թէ մեր բացակայութենէն կը մոռնան եւ չեն հետապնդեր այլ եւս :

Երկու ժամ չէր անցած, երբ երկու տղաք եկան մեզ կանչելու : Ես կուլայի, չէի ուզեր երթալ, բայց տղաքը ըսին թէ վարժապետը կ'ըսէ որ չվախնան, գան : Վերջապէս ընկերացանք Թուրքին : Երբ հանըմին ներկայութեան ելանք, նախ ժպտեցաւ եւ զիս կանչեց իր մօտ .— «Խրալ օղլու, պուրայա կէլ» : Խոնարհութիւն ընելով մօտեցայ : Ձեռքով կռնակս շոյեց .— «Աֆէրիմ, տղաս խելացի ես» : Կը զարմանայի թէ ինչու այսքան անուշ կը վարուի հետս : Քաջալերուելով աւելի դպրոցական տղու դիրք առի : Քանի մը հարցումներ ըրաւ թէ ի՛նչ կը կարդաք, ինչ կը սորվիք, Թուրքերէն կը կարդա՞ք, եւն. :

Որքան որ կրնայի, քաղաքավարութեամբ պատասխանեցի հարցումներուն : Կարծեմ գոհ մնաց : Վախս փարատեցաւ բոլորովին : Կարգը եկաւ Արմենակին : Անոր այնպիսի հարցումներ չըրաւ, այլ սպառնալիքներ : «Խընզըր օղլու, կեավուր օղլու, դուն չար ես, սատ պէս խելացի եղիր» ըսաւ :

Ոչ ապակի կոտրելու խօսք ըրաւ, ոչ գլուխ կոտրելու երեւոյթ ունէր, թեթեւ ապտակ մը իջեցուց Արմենակին երեսին ժպտելով : Բարկութեան ոչ մէկ նշան : Փոխանակ արհամարհանքի եւ նախատինքի, բարի վարուեցք խրատականներ տուաւ : Լաւ մը մեզ դիտելէ եւ վերէն վար չափելէն յետոյ «գացէք» ըսաւ : Կրկին խոնարհութիւն ընելով, վերադարձանք :

Չհասկցանք թէ ինչո՞ւ համար երկու փոքրիկ տղաքներ, այն ալ հայ դպրոցական տղաքներ իր առջեւ հանել ուզեց : Կարծես չփացած էի այդ օրուան խօսքերէն եւ կը փափաքէի միշտ երթալ, միշտ գովասանքներ լսել :

Սակայն հայրս չափազանց տխուր էր, մեծ վիշտ ունեցողի մը աստիճան : Կը զարմանայի թէ ինչո՞ւ ուրախ չէր որ իր որդին հանըմին գովասանքները լսած է : Կ'ուզէի որ հայրս ալ ինծի պէս ուրախ ըլլար, երբ ես կը պատմէի, հայրս աւելի կը տժգունէր եւ խոր հառաչանքներ կ'արձակէր :

Զարմանալի բան : Մեծ փոփոխութիւն մը կրեց մեր տունը : Կարծես չար բան մը պատահած ըլլար : Չէի հասկնար : Փսփսուք մը կը դառնար մերոնց մէջ :

Օր մըն ալ հայրս ըսաւ .—

— Տղաս, քեզ Նաճարեան քեռանցդ կը ղրկեմ, հոն կարդա :

— Ինչո՞ւ հայրիկ, մեր դպրոցը աւելի լաւ է, չեմ ուզեր բաժնուիլ ձեզմէ, չեմ ուզեր բաժնուիլ դպրոցէն : Ես չեմ երթար :

Ընդդիմութիւնս օգուտ չըրաւ : Լուրջ խորհուրդներ ունէին, համոզելով զիս ղրկեցին Նաճարեան, խոստանալով որ շուտ շուտ պիտի գան այցելութեան եւ երբեմն ալ պիտի գային զիրենք տեսնելու, կարօտս առնելու :

Հոն մնացի ժամանակ մը : Դպրոցը մերինէն բարձր բան մը չէր : Մեր դպրոցը գրեթէ աւելի արդիականացած էր, ինչպէս տեսանք, մեր ուսուցիչը յեղափոխական խմոր ունէր : Քիչ մը մոլեռանդութիւնը թօթափած էր, իսկ Նաճարնայ ուսուցիչը որ իմ մօրս հարազատ մօրեղբայրն էր, այնքան աստուածավախ եւ քրիստոնէապաշտ էր, որ հռչակ առած էր : «Մրջիւնին վրայ չի կոխեր», կ'ըսէին : Մեր դպրոցին մէջ իրարու ընկեր կը կոչէինք, իսկ այստեղ «եղբայր» սովորեցուցած էր : Երբ ես ալ իրենց դպրոցի կանոնը ուզեցի որդեգրել, ինծի խորթ կը թուէր «եղբայրը», «ընկեր» բառը որքան անուշ էր : Երբեք չմոռցայ այդ դպրոցը, որ Պետրոս Հրպոյեանի շնչով կը դաստիարակուէր : Իր մտքի կարողութիւնը Քրիստոսէն անդին չէր անցներ, իր գիտութիւնը Աւետարանի վարդապետութեան մէջ կը խտանար : Շատ բարի էր եւ աստուածավախ, ինչպէս ըսի : Սուտ խօսիլը, Քրիստոսէ եւ Աստուծմէ զատ ուրիշ բանի մասին խօսիլը մեղք կը համարէր : Կը յիշեմ, օր մը երբ եկեղեցին Նինուէ մարգարէին գիրքը կը կարդային, արցունքները այտերն ի վար սկսան հոսիլ, երբ կը կրկնէր .

«Մարգարէն ի փորոյ կէտին աղաղակէր եւ ասէր, Տէ՛ր, Տէ՛ր, ...» : Եւ ձայնը կը խեղդուէր հեծկլտուքներու մէջ :

Մեր կողմերը բողոքական համայնք չկար, որպէս զի ըսէինք թէ անկէ ներշնչուած է :

Իր անունը մինչեւ հեռուները հասած էր գեղեցիկ ձայնին շնորհիւ : Եւ ժողովուրդը ի վերջոյ օձիքէն թող չի տուաւ, մինչեւ որ քահանայ ձեռնադրեցին Թրխէ գիւղին, (Տէր Վահրամ) :

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

պուրկի պահակազօրքերը նոր ուժեր ստացան :

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիոյ նացիները մեծաքանակ զէնք կը ղրկեն Աւստրիա, մաքսանենգութեամբ : Դաւադիրները գեղեցիկ օթոներ կը գործածեն, մաքսային պաշտօնեաները չփոթեցնելու համար : Մաքսանենգութեան կեդրոնը կը գտնուի Պավարիոյ սահմանին վրայ :

Նորանոր խստութիւններ Գերմանիոյ մէջ

Հիթլէրական կառավարութիւնը կը շարունակէ հալածել բոլոր կուսակցութիւնները, աջ թէ ձախ :

Առջի օր միայն մէկ քաղաքի մէջ ձերբակալեցին 265 համայնավար եւ ընկերվարական պաշտօնեաներ, իսկ ուրիշ քաղաքի մը մէջ, 200 ընկերվարական պաշտօնեաներ :

Համպուրկի մէջ բռնուեցան 28 համայնավարներ, երբ գաղտնի ժողով կը գումարէին :

Էսսէնի մէջ սպաննուեցաւ համայնավար պաշտօնեայ մը, երբ բանտ կ'առաջնորդուէր :

Պավարիոյ կառավարութիւնը ձերբակալեց կաթոլիկ վարիչները եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներ : Ասոնք ամբաստանուած են թէ կապ ունին աւստրիական կառավարութեան հետ եւ ստիճան մը պատասխանատու են Աւստրիոյ նացի կուսակցութեան խափանման :

Թիւրինկէնի կառավարութիւնը ձերբակալեց Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու վարիչները :

Պերլինի ոստիկանութիւնը արգիլեց ազգայնական կուսակցութեան մէկ ժողովը, ուր պիտի խօսէր նախարար Հիւկէնպէրկ, այն որ գաղթային կայսրութիւն պահանջեց Գերմանիոյ համար, իբրեւ պատուիրակ Լոնտոնի ժողովին… :

ԱՆԳԼԵՌՈՒՍ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պ. Լիտվինով առջի օր կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ : Խօսակցութիւնը գաղտնի կը պահուի : Պաշտօնական ցեկոյց մը կ'ըսէ թէ երկու պետական մարդիկը իրենց տեսակէտները յայտնեցին այն արգելքներու մասին որ կը խափանեն առեւտրական յարաբերութեանց վերահաստատումը : Նոր տեսակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ քանի մը օր յետոյ : Խորհրդային շրջանակները չափազանց վերապահ են կատարուած խօսակցութեանց մասին : Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ բանակցութիւնները շատ երկար պիտի տեւեն եւ տաժանելի պիտի ըլլան, ելքի մը յանգելու համար : Մոսկուա տրամադիր չերեւար նոր զիջումներ ընելու :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ՝ 80 ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երէկ Փարիզէն ճամբայ ելան 80 հեծելանուորդներ, Ֆրանսայի շրջանը կատարելու համար : Պիտի կտրեն 4395 քիլոմեդր, անցնելով 23 հանգրուաններէ : Այս տարի փոխուած է ուղեգիծը : Մինչ անցեալ տարիներ կ'անցնէին Պրըթանիէն, Պիրէնեաններէն, Միջերկրականի ափերէն, քերելով Ալպեանները, Ժիւռան եւ Վոժը, այս տարի պիտի իջնեն Վոժէն և Ալպեաններէն, հասնելու համար Միջերկրական եւ Պիրէնեանները, ուրկէ պիտի բարձրանան Պրըթանիը, յանգելու համար Փարիզ : Ընդհ. կարծիքը այն է թէ յաղթանակը պիտի չահին Իտալացիները :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔՈԼՈՆԻԱ, Փաթուկ.— 35 Ֆր.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Քրիստափոր խումբը իր ցաւակցութիւնները կը կը յայտնէ ընկ. ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի զառնաղէտ մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

×

Հ. Յ. Դ. Սէն Թ'էթիէնի «Անտօք» կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի զառնաղէտ մահուան առթիւ, իր ընտանեկան պարագաներուն։

×

Խոնարհելով ընկեր ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի թարմ շիրմին առջեւ, խորին ցաւակցութիւններս կը յայտնեմ իր ընտանեկան պարագաներուն։

վարդան խրիմեան

սէն Թ'էթիէն

Այրի Տիկին Սիրանուշ Սէմէրճեան, Այրի Տիկին Սրբուհի Սէմէրճեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Կոպեռնիկ Սէմէրճեան (Սիլիստրէ), Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Սէմէրճեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Միսաք Թովմասեան (Գոնսթանցա), Տէր եւ Տիկին Արամ Սէֆէրեան (Նիւ Եորք), Պ. Յարութիւն Պաղտասարեան եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, որդւոյն, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆի

զառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 27 յունիս, երեքշաբթի առաւօտ ժամը 10ին :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր բնակարանին մէջ 7–9 Claude Deboussy, Savigny s/Orge :

Շոգեկառք առնել Gare Austerlitzէն եւ St. Michelէն :

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ խոհարարուհի մը ծովեզերեայ ապարանքի մը մէջ աշխատելու համար։ Դիմել՝ ճաշարան Ֆլօրիա, 61 Mr. le Prince, Փարիզ, մէթրօ Օտէօն:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ.

Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ խումբի ընկերները վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Fbg. du Temple.

ՀՐԱՋԴԱՆ եւ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբերու ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Պատ. Միութեան Գրադարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Ընկերական հանդիպում Մայիս 28ի առթիւ

կազմակերպուած՝ ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին
Ընկ. Մ. ՊՕՂՈՍԵԱՆի բնակարանին մէջ, 14, rue Beauséjour
Ներկայ կ'ըլլան ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ եւ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ
«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂՒՈՅՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ
ԿԻՐԱԿԻ, 2 ՅՈՒԼԻՍ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
Պ. ԿԱՐԱՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՀՈՎԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Sentier des Bas-Longchamps

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ծանօթ արուեստագէտներ։ Դպրոցի աշակերտները կը պարեն մասնաւոր տարազով Ballet, կովկասեան եւ հայկական պարեր: Թառ եւ նուագախումբ եւ ՇՈՂԳԱՄի ներկայացում, ՆԱՊԱՍՏԱԿի խաղը եւ ուրիշ անակնկալներ։

Սիրայօժար իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն նաեւ երեք ֆրանսացի երիտասարդներ՝ M. M. Pierre REICH. Maurice PUARD եւ André CADIC.

ՄՈՒՏՔԸ՝ 2.50 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux :

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
9 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9
Robinsonի **Au Grand Arbre** պարտէզին մէջ։
խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, Թատերական ներկայացում, նուագ եւլն.: եւրոպական պարեր: Մասնաւոր նուագախումբ, ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել:
Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք։

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին
Տարեկան դաշտահանդէսը Յուլիս 16ին
St. CLOUDի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

Դերձակներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒ Է դերձակի խանութ մը իր բոլոր կազմածներով, թէեւ խանութին ֆոնը կ'արժէ 15,000 ֆրանք, բայց ստիպուած ըլլալով մեկնիլ Ցունիսի վերջը, կը ծգեմ միմիայն 2000 ֆրանքի: Առաջին ներկայացողին կարեւոր զեղչ: բացառիկ պատեհութիւն: Օգտուեցէք առիթէն, դիմել՝ 8, rue Affre, փարիզ (18), մէթրօ՝ Chapelle կամ Barbès:

Հ. Հ. ՀԱՅ ԳԱՂԹ. ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ փոխադրուած է նախկին շէնքին մէջ՝ **71 Ave. Kléber.**
Բաց է ՄԻԱՅՆ ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ, ժամը 10 — 12.30։

Այժ տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»ի
ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր…

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)
Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ…

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)
Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
Գին՝ 10 ֆրանք
Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է ԵՒ ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ
«Հայ թաթառական ընդհարումները»
ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ
ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ
Ընտիր թուղթի վրայ եւ նկարներով։ Գինն է՝ 15 ֆրանք։
Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 1 տոլար
գրադարան - ընթերցարաններուն 10 ֆրանք։
Դիմել՝ **A. Gulkhandanian, 71, Ave. Kléber** Paris (**16**)

Լոյս տեսաւ «ԿՕՕՊԵՐԱՑԻԱ»
Գրեց՝ Փրոֆ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑ Թարգմանեց՝ Օն. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Տպագր. ՍՕՖԻԱ Գին՝ 10 ֆրանք։
կը ծախուի ՀՐ. ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատունը, 51, rue Mr. le Prince. Paris (5)

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
Գրատուն ՀՐՆՏ - ՍՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél.: Danton 88-65

Հանրածանօթ ՊԱԼԵՆՑ Գրատունը իրեն միացնելէ զատ, Գրատունս երեք տարիէ ի վեր ամբարած է հայերէն հին եւ նոր ամէն տեսակ գրքերու ճոխ մթերք մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ օրը օրին կը ստացուին Պետհրատի բոլոր հրատարակութիւնները, դրական, գեղարուեստական, երաժշտական եւլն.։

Գործակալն ենք զոյգ ՀԱՅՐԵՆԻՔներու, Յուսաբերի, Երիտասարդ Հայուհիի, Սիոնի եւ այլ հայ թերթերու:

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳԻՐՔԵՐՈՒ, Larousseի, Hachetteի, Félix Alcanի, Armand Colinի եւ ֆրանսական բոլոր կարեւոր հրատարակչական տուներու հրատարակութիւնները ունինք եւ կը հայթայթենք առանց գինի յաւելումի:

Դպրոցներու եւ Գրադարաններու համար 100ին 10 զեղչ:

Ունինք արդիական կազմատուն:

Վարձու կը տրուին վիպական գրքեր, շաբաթը 3, ամիսը 10 ֆրանքով

ՏՕՔԹ. ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ

Բոլորովին ապաքինած ըլլալով, կ'ընդունի իր հիւանդները ըստ առաջնոյն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—6, **Rue Dugas**, թիւ 8, որ կը գտնուի թիւ **44 Avenue de Versailles**ի քով : Մէթրօ **Mirabeau** կամ **Javel.**

Aux Etoiles de la Perse
Restaurant TÉHÉRAN
33, Rue des Ecoles. Paris (5)
Պարսկական եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ
գիները չափաւոր: SALON DE THÉ
Ամէն Ուրբաթ պարսկական երաժշտութիւն:

CABINET de Me V. YARJANIAN
JURISCONSULTE
Procédure Générale — Mandataire en Justice
44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. 53-32
կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր: Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ: Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ: Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ :
կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Երեքս նստեր էինք Լայփցիգէրշթրասէի մեծ սրճարաններէն մէկուն մէջ։ Կալիայեւ ջերմեռանդ ճշտով մը կը խօսէր ահաբեկչական շարժման մասին, եւ կ'ըսէր թէ անդառնալի կերպով որոշած է մասնակցիլ Պլեհվէի մահափորձին, թէ իրեն բարոյապէս անկարելի է ընդունիլ խաղաղ որ եւ է աշխատանք։ Ազեւ մտիկ կ'ընէր անփութութեամբ։ Կալիայեւ լռեց ի վերջոյ եւ Ազեւ ըսաւ հանդարտ շեշտով մը․

— Առայժմ մարդու պէտք չունինք։ Գացէք ժընեւ, թերեւս յետոյ կը կանչենք քեզ։

Կալիայեւ մեկնեցաւ, գրեթէ սիրտը կոտրած։ Հարցուցի Ազեւի․

— Ձեզի հաճելի չթուեցա՞ւ։

Ազեւ մտածեց մէկ վայրկեան։

— Ոչ …։ Սակայն տարօրինակ երեւոյթ մը ունի։ Լաւ կը ճանչնա՞ք զինքը։

Փողոցին մէջ ինծի կը սպասէր Կալիայեւ։ Գրգռուած էր եւ յուզուած։ Բռնեցի թեւէն։

— Ի՞նչ ունիս, Եա՛նկ։ Քեզի հաճելի չթուեցաւ, չէ՞։

Ինչպէս Ազեւ, Կալիայեւ չպատասխանեց անմիջապէս։

— Ոչ, ըսաւ ի վերջոյ։ Սակայն չըկրցայ հասկնալ զինք։ Թերեւս ալ երբեք չհասկնամ զինքը։

Կրակովիոյ մէջ ձախողութիւն մը կրեցի։ Այն մարդը, որուն դիմեցի անցագիր ստանալու համար, երդումպատառ կ'ըլլար յայտարարելով թէ անկարելի է անցագիր գտնել, եթէ ոչ սարսափելի սուղ վճարելու պիտի ըստիպուէի։

Կրակովիոյ լեհ ընկերվարականները բացարձակապէս անծանօթ էին ինծի, եւ ես չէի գիտեր իրենց ծածկախօսքը։ Ինքզինքս կրնայի ներկայացնել միայն X.ի յանձնարարականով, որ գոհացուցիչ չէր անշուշտ։ Բարեբախտաբար, դիպուածով հանդիպեցայ լեհ ընկերվարական կուսակցութեան անդամներէն մէկուն, աքսորի ընկերս Զ., որ յաջորդ օրն իսկ ինծի յանձնեց անցագիր մը, լեհ ազնուականի մը անունով եւ վաղայաջորդ օրն ալ, առաջին անգամ ըլլալով ձեռքս կեղծ անցագիր մը, հասայ ռուսական սահմանագլուխ։ Նոյեմբերի սկիզբը Պետերսպուրգ հասած էի, առանց երբեք տեղեկութիւն ունենալու Մարտ.Մարմնին կազմին մասին, ոչ ալ գիտնալու կուսակցութեան ծածկախօսքն ու հաւաքավայրերը։ Կը սպասէի Ազեւին, որ խոստացած էր հետեւիլ ինծի անմիջապէս։

II

Պետերսբուրգի մէջ, իջայ Հիւսիսային Պանդոկը եւ, նոյն իրիկունն իսկ, գացի փնտռելու ընկերը, որ ժընեւէն մեկնած էր ինձմէ առաջ։ Ամէն օր պարտաւոր էր ինծի սպասել Սադովայա փողոցին մէջ, Գորոխովայա փողոցին եւ Նեւսկի Պրոսպեկտի միջեւ Սադովայա փողոցն ի վար կ'երթայի խայտաճամուկ ամբոխին մէջ փնտռելով ընկերոջս դէմքը։ Քանի կը յառաջանայի, այնքան կը յուսահատէի հանդիպելէ ընկերոջս։ Գրեթէ սկսեր էի մտածել թէ ընկերս տակաւին Պետերսբուրգ չէր հասած, կամ ձերբակալուած էր սահմանագլուխին վրայ, երբ յանկարծ ձայն մը կանչեց ետեւէս.

— Պարի՛ն, տուփ մը սիկար գնեցէք, տասը հատը հինգ կոպեկ։

Ետ դարձայ։ Առջեւս կանգնած էր ընկերս, որ հագեր էր ոչխարի մորթ, մէջքին կապեր ճերմակ կրծկալ մը, գլուխը դրած էր գդակ մը, մօրուքը բուսեր էր քանի մը օրէ ի վեր, նիհար եւ տժգոյն։ Վիզէն կախեր էր սնտուկ մը, որ խառնիխուռն լեցուած էր սիկարի եւ լուցկիի տուփերով, դրամապանակներով եւ ուրիշ մանր մունր ապրանքներով։ Մօտեցայ իրեն եւ ընտրութիւն մը ընելու ձեւն առնելով, փափսալով ժամադրութիւն մը տուի։

Երկու ժամ յետոյ, ես եւ ընկերս նստեր էինք սեղանի մը շուրջ, աղտոտ կապելայի մը մէջ, Սեննայա փողոցէն ոչ շատ հեռու։ Ապրանքը տունն էր ձգած, բայց չէր հանած ոչխարի մորթը եւ գդակը։ Հետը խօսելով հանդերձ, երկար ատեն չկրցայ վարժուիլ իր ծիծաղելի զգեստաւորման, այնքան նոր էր ինծի համար։

Ինծի պատմեց թէ մեր ընկերներէն մէկը արդէն կառապան արձանագրուած էր, թէ ինք եւ ան հսկողութեան տակ առած էին Պլեհվէի տունը, թէ մէկ հեղ յաջողած էին տեսնել ոստիկանական նախարարին կառքը։ Եւ յետոյ նկարագրեց Պլեհվէի կառքն ու հետեւորդները,— Երկու ճարտուկ ձիեր, կառապանին կուրծքը շքանշաններով զարդարուած, սպասաւորը կառքին ետեւը նստած։ Նախարարին կառքին ետեւէն ուրիշ կառք մը, Օխրանայի լրտեսներուն համար։ Ընկերս շատ գոհ էր իր քննութեանց արդիւնքէն, սակայն շատ կը տրտնջար իր կացութենէն ծագած դժուարութիւններուն պատճառով։

— Օր մը, ըսաւ, Ցեպնոյէ կամուրջին վրայ կը գտնուէի։ Կը սպասէի։ Տեսայ որ պահակ սպան, աչքերը լայն բացած, ինծի կը նայի։ Գլուխս կը բանամ, մինչեւ գետին կը ծռիմ եւ կ'ըսեմ․ «Ձերդ ազնուութիւնը կը հաճի՞ ինծի ըսել թէ … ո՞վ կը բնակի այս գեղեցիկ պալատին մէջ, արդեօք ցարը ի՞նքը, որովհետեւ կը տեսնեմ որ բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ կը տեսնուին դրան առջեւ »։ Սպան ոտքէս մինչեւ գլուխս չափեց զիս, ժպտեցաւ եւ ըսաւ․ «Ապո՛ւշ, գեղացի՛, ի՞նչ կը հասկնաս դուն, նախարար մը կ'ապրի այստեղ»։ — «Նախարա՞ր, ի՞նչ կը նշանակէ … Թերեւս զօրապետներուն մեծը »։ — «Յիմա՛ր, նախարար մը միշտ նախարար մըն է, հասկցա՞ր»։— «Հասկցա՛յ, շատ լա՛ւ հասկցայ։ Ուրեմն մէկը որ ոսկիներու մէջ կը լողայ, ապահովաբար տարին հարիւր հազար րուբլի մը կը ստանայ»։ Սպան նորէն կը ժպտի․ «Ապո՛ւշ, ի՞նչ հարիւր հազար, ի՞նչ կ'արժէ հարիւր հազարը, քիչ մըն ալ վեր ելիր, մէկ միլիոն ըսէ … »։ Մինչ այդ, կը դիտեմ չուրջս։ Ահա լրտեսները, որ գործի վրայ են։ Կա՛ռք մը կը յառաջանայ դարպասին մէջ։ Յայտնի է որ Պլեհվէ դուրս պիտի ելլէ։ Սպան կը դառնայ ինծի․ «Ալ հիմա չուէ՛, տեսնեմ, ը՛շդ, շանլակոտ, այստեղ գործ չունիս դուն»։ Կը հեռանամ կամուրջէն, պահ մը կանգ կ'առնեմ իբր թէ շակրտելու համար ապրանքներս։ Շուրջս կը դիտեմ սակայն։ Ահա դուրս կ'ելլէ Պլեհվէն։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒՆԻՍ 1933

29 Juin 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ ::	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ::	250 »	130 »	--
Ամերիկա ::	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ ::	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2226

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԵՂՔԸ

Այսպէս ուրեմն, Բարեգործականի հիմնադիրներէն գոնէ երկուքը, Երուանդ պէյ Աղաթօն եւ Մկրտիչ Անդրանիկեան կ'ուզեն այն տպաւորութիւնը ձգել թէ՝ Հայկական հոսանքներ եւ թերթեր կան որ կը ճգնին քանդել այդ Միութիւնը:

Եւ ասոր համար, կը դիմեն ամէնէն սուր խուժանավարութեան, կասկածելի դարձնելով իրենց խելքն ալ, բարոյականն ալ:

Ջենք ուզեր տաղտկալի դառնալ, նորէն արտատպելով իրենց այնքան զզուելի, բռչայական վերագրումները, որոնց գլխաւորները միայն յիշեր էինք:

Արդէն մեծ պատիւ ըրած եղանք, երկու օր հատուածներ հրամցնելով այդ խայտառակ, անկիրթ եւ անմիտ հրատարակութենէն, ինչպէս կ'ընէինք առաջին օրը:

Միւս կողմէ, նուաստացում պիտի ըլլար կրկին եւ կրկին շեշտել թէ՝ Բարեգործականը քանդելու խնդիր գոյութիւն ունեցած չէ ոչ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ոչ ալ անոր այս կամ այն թերթին, անհատին համար:

Աղաթօնները ի զուր սուտ - խենդ կը ձեւանան, իրենց հիմնական մեղքերը ծածկելու եւ Բարեգործականի վարիչներուն հակադաշնակցական կիրքը պարտկելու համար:

Անոնք բաւական հայերէն գիտեն, հասկնալու համար թէ ի'նչ կ'ըսէ Դաշնակցութիւնը, 25 տարիէ ի վեր եւ մինչեւ այսօր, ձգտելով այդ Միութիւնը դնել շիտակ ճամբու վրայ:

Անոնք եթէ բարեհաճէին վար իջնել իրենց ամպրայական, կեղծ - ազնուապետական բարձունքէն, եւ հետաքրքրուէին, հարցնէին, խօսակցէին,— պիտի իմանային որ, Դաշնակցութիւնը նոյնիսկ շրջաբերականներ ուղղած է իր մարմիններուն եւ մամուլին, գծելով անոնց հետեւելիք ուղին՝ Բարեգործականի, ինչպէս ուրիշ հանրօգուտ հաստատութեանց հանդէպ:

Եւ այդ ուղին եղած է դրական, մնալով ակներեւ թերութեանց, վրիպումներու, քարացած մեթոտներու եւ կանոնագիրներու, մխումներու ու կամայականութեանց քննադատութեան սահմանին մէջ:

Բարեգործականի գրասենեակին եւ Նուպարեան Մատենադարանին մէջ կարելի է գտնել բոլոր դաշնակցական թերթերն ու հրատարակութիւնները, եւ գաղափար կազմել անոնց մղած պայքարին էութեան մասին:

Դժբախտաբար, Բարեգործականի հիմնադիրներն ու վարիչները սովորութիւն չունին հայերէն, մանաւանդ դաշնակցական թերթեր կարդալու: Անոնք իրենց տպաւորութիւնները կը քաղեն մասնաւոր գրաքննիչներու միջոցաւ, որոնց գլուխը կը գտնուի վարիչ - պատուիրակը ինք, Վահան Մալէզեան, ձախողած եւ ձախաւեր փաստաբանը:

Այսպէ՛ս է որ, քնարեր հէքեաթներով լեցուցեր էին Պօղոս Նուպարի գլուխն ալ, որովհետեւ հանգուցեալ փաշան հայերէն չէր գիտեր:

Բերնէ բերան եւ թերթէ թերթ, ծայրայեղութիւններ անխուսափելի են:

Բայց, ուրի՛շ բան է պոռթկումը, եւ ուրիշ բան՝ «քանդելու» միտքը, որ միայն Բարեգործականի անարժան մունետիկներուն խելապատակէն կը ցնի:

Եւ Դաշնակցութիւնը չէ բաւականացած միայն քննադատելով, այլ դրած է որոշ, թանձրացեալ առաջարկներ: Բացատրած է թէ ինչպէ՛ս կ'ըմբռնէ Բարեգործականին դերը, մանաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ:

Երկու տարի առաջ, երբ մէջտեղ դրուեցաւ «Նոր ուղեգիծը», որ պիտի կազմէր «Գ. Կիւլպէնկեան Հարստութեան ոսկեդարը», ամէնէն աւելի դաշնակցական մամուլը ողջունեց, միամտօրէն կարծելով թէ որոշ բարեփոխումներ պիտի կատարուին: Եւ գրի առաւ ինչ որ կը խորհէր, օգնելու համար բարեփոխման:

Բայց, ուղեգիծը մնաց թղթակի մէջ, եւ մարդիկ շարունակեցին եւ կը շարունակեն գործել այնպէս ինչպէս որոշեր են առաջին օրէն:

Անոնք «ի յառաջագունէ» վճռած են չլսել, չտեսնել ինչ որ կուգայ դիմացի ճակատէն:

Այս գիծը այնքան ծեծուած, այնքան քարացած է որ, դարձեր է անդիր աւանդութիւն՝ Բարեգործականի եկող - գացող վարիչներուն համար:

Անոնք միայն թշնամիներ կը տեսնեն իրենց բոլորտիքը, ամէնէն տարրական գիտողութեանց առթիւ, եւ իրար կը խառնեն երկինք - երկիր, օգնութիւն աղաղակելով:

Մինչդեռ, իրենց անմիջական շրջապատն անգամ լեզու եղած է այսօր, Փարիզի Մասնաժողովէն մինչեւ այս կամ այն ռամկավար՝ Նպաստընկալ թերթը:

Դաշնակցականները չէին որ կազմակերպեցին գործադուրկներու ցոյցը, Նիւ Եորքի մէջ, մարտաշունչ թռուցիկով մը:

Եւ դաշնակցականները չէին որ փախցուցին Գ. Կիւլպէնկեանը, որուն իշխանութեան օրով արեւ իջած էր իրենց վրայ, բայց ասուպի մը նշոյլն ալ չունեցաւ...

Դաշնակցականներուն մեղքն այն է որ՝ կը խօսին ու կը գրեն իրենց տեսածը:

Մինչդեռ միւսները, Հ. Բ. Ը. Մ. անկաշա՛ռ բարեկամները, անոր միջնաբերդին աւելի կամ պակաս խրախուսը ընդունելու քաջութիւնը չունին սոսրագրելու իրենց գիտցածն ու աջ - ձախ պատմածը:

Եթէ միայն անոնք խօսէին, եթէ Սքուէր Ալպոնիի պատերը լեզու ելլէին, այն ատեն յետին պարզամիտն ալ պիտի համոզուէր թէ՝ ո՛ւր թաղուած է շան գլուխը:

Վերջին խօսք մը եւս, Աղաթօն - Անդրանիկեան «չէրխաթ»ին առթիւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հազարաւոր փախստականներ Կովկասէն

ԹԱՒՐԻԶ, 17 (Յառաջ).— Խորհրդային երկիրներէն փախչողների մասին գրածս ճշդուեց: Արտաբիլից եկողները պատմում էին որ 2-3 հազար փախչողներ կան. իսկ այսօր այդ փախստականներից մէկը հոս հասաւ, որ եւ հետեւեալ մանրամասնութիւնները պատմեց.

— Աստարայի եւ Արդաբիլի բանտերը լեցուն են փախստականներով. Նրանց թիւը երեք հազարի կը հասնի: Իր փախուստի օրը պարսկական հողում 150 հոգուց աւելի մարդիկ են բռնուած: Սովի ճիրաններում կուլ չգնալու եւ չէկիստների ձեռքից ազատուելու համար մարդիկ իրենց կեանքը հազար ու մի վտանգի ենթարկելով իրենց շունչը պարսկական հողում կ'առնեն: Փախչում են, հինգով, տասով, յիսունով, իսկ երբեմն էլ հարիւրներով: Այսպէս, օրինակ, Թալիշի շրջանի մէկ գիւղի ամբողջ բնակչութիւնը, այլեւս չկարողանալով տոկալ խորհրդային կարգերին ու բռնութիւններին, իրենց ստացուածքով միասին անցել են Պարսկաստան: Բոլոր փախչողները սահմանն անցնելուց, ծունկի գալով աղօթում են, որ դահիճների ձեռքից կարողացան ազատուել:

ԵՐԿՈՒ ՅԱՒԱԼԻ ԴԷՊՔԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ԿՌԻՒ ՀԱՅ ԵՒ ԱՐԱԲ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

«ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ԿԵՑՆԵՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԸ»

Ինչպէս գրած էինք, յունիս 18ին կատարուեցաւ Կիլիկիոյ Սահակ կաթողիկոսին 30ամեայ յոբելեանը, մասնակցութեամբ Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահին եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներու:

Միեւնոյն օրը երկու ցաւալի դէպքեր պատահած են, համաձայն արաբական թերթերու:

«Էլ Ահրար» կը գրէ.—

Հայերը, Կիրակի կէսօրէ վերջ, երկու կարեւոր դէպքերու հեղինակները եղան: Մենք կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այս երկու դէպքերու վրայ որովհետեւ անտարբերութիւնը կրնայ աւելի մեծ եւ տխուր դէպքերու պատճառ տալ, որքան ալ այդ անկարգութեանց հեղինակները կարգ մը տգէտ եւ անխորհուրդ Հայեր ըլլան:

Նրէկ, կէսօրէ վերջ, Ֆրըն Շըպպէք Հ. Տ. Բ.ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները ախոյեանական մրցում ունէին: Խաղավայրը մեծ բազմութեամբ մը լեցուած էր, մեծամասնութիւնը Հայեր: Խաղի միջոցին հայ մը եւ վաթանի մը վէճ կ'ունենան, Հայը կը սկսի հարուածներ տալ վաթանիին: Շուտով կացութիւնը ծանրացաւ եւ վէճը կռիւի փոխուեցաւ: Կարգ մը տգէտ Հայեր յարձակեցան եւ խառնակութեան սկսան: Ժանտարմաներ միջամտեցին եւ ժողովուրդը ցրուելու աշխատեցան: Սակայն կռուողները դժգոհ մնացին ժանտարմայի միջամտութենէն եւ անոնց վրայ յարձակում գործելով բոլոր զէնքերը գրաւեցին անոնց ձեռքերէն եւ մինչեւ պահակատուն քշեցին զանոնք: Ժանտարմայի հրամանատարութիւնը 50 նոր ժանտարմաներ ղրկեց, որոնք ստիպուեցան սուիններ գործածել, որովհետեւ Հայերը քար տեղացնելու սկսած էին: Երկու ժանտարմա եւ 12 Հայեր վիրաւորուեցան:

Ժամը 6ին, հանրապետութեան նախագահը, Պ. Տէպպաս երբ Անթիլիասէն կը վերադառնար իր ինքնաշարժով, կարգ մը Հայեր, Նէհր Պէյրութի առջեւ, արգիլեցին ինքնաշարժի ընթացքը: Ժանտարմաներ հասան ճամբայ բանալու համար, սակայն Հայերը յարձակեցան անոնց վրայ եւ ծեծեցին ժանտարմաները: Յարձակողներէն քանի մը հոգի ձերբակալուեցան:

Իսկ խալամական «Էլ Նիտա» միեւնոյն առթիւ կը գրէ.—

Կիրակի կէօրէ վերջ ախոյեանական մրցում մը կար Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հ. Տ. Բ.ի միջեւ: Խաղի միջոցին հայ եւ արաբ երկու մարզիկներ վէճ մը ունեցան եւ անոնցմէ մէկը միւսին հարուածներ տուաւ: Հանդիսատես Հայեր, մօտ 2000 հոգի, վէճը լուծելու համար դաշտ փութացին, ժանտարմաներ կը միջամտեն, սակայն չեն յաջողիր ժողովուրդը դաշտէն հեռացնել, որով խաղը շարունակել կարելի չըլլար: Տատերը կը պոռային, կը ճչային և աղմուկ կը բարձրանար:

Այս խառնակութեանց միջոցին վիրաւորուողներ եղան: Հայ կամաւոր մը Լուիս Ապու Նատըր անուն մէկու մը վրայ յարձակեցաւ եւ աչքէն վիրաւորեց զայն: Վիրաւորուողը տասնապետին բողոքեց. այս վերջինն ալ ձերբակալեց կամաւորը եւ տարաւ Ֆըրն Շըպէքի պահականոցը: Հայերը յուզուեցան եւ պահակատան առջեւ հաւաքուելով պահանջեցին անոր արձակումը: Ժանտարմաներ սուիններ գործածելով վռնտեցին զանոնք: Ի վերջոյ 10 Հայեր ձերբակալուեցան եւ Պասպատայի բանտը տարուեցան: Ժանտարմա մը երեսէն վիրաւորուեցաւ:

«Ա. Նիկոլ»ի նոր խուրջը՝ խաղաղէ խաղաղ

Թաւրիզէն կը գրեն մեզի, յունիս 17 թուականով.— Երէկ ստացանք՝ Ա. Նիկոլի երկրորդ գրքոյկը, «Թշնամիներուս եւ Բարեկամներուս», ղրկուած՝ Բերայէն (Պոլիս): Իմ հասցէս գրած են.— Խաչիկ, ըէտաքթէօր տը ժուրնալ Յառաջ ա'Արմէնիէն: Երկրորդ ընկերոջ մը՝ փրոֆէսօր: Առաջնորդին՝ Մէլի Թանդեան Փէր: Վեց օրինակ ղրկուած է այստեղ:

30 գիւղեր ոչնչացած Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունիս 27 թուականով.— Վեց շաբաթէ ի վեր հեղեղանման անձրեւներ կը տեղան Թոքատի եւ Էսկիշէհիրի գաւառներուն մէջ: Երեսունի չափ գիւղեր ոչնչացած են մասամբ կամ ամբողջովին: Մարդիկ խեղդուած, հարիւրաւոր արջառներ ջուրերէն քշուած են: Ամբողջ հունձքը փճացած է:

Վարձերու յաւելումը պիտի գործադրուի՞

Գրած էինք թէ Երեւփ. ժողովը միաձայնութեամբ որոշած է այս տարի յետաձգել բնակարանի վարձքերու հարիւրին 15 յաւելումը (1914ի արժէքին վրայ):

Ծերակոյտին օրէնսդիր յանձնաժողովը իր կարգին քննելով այս խնդիրը, որոշեց մերժել յետաձգումը:

Նոր յայտնութիւններ Վենիզելոսի դէմ սարքուած ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՈՒՉԸ ՇԱՏՈՆՑ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴԷՐ...

Աթէնքի մէջ քննութիւնները կը շարունակուին, երեւան հանելու համար Վենիզէլոսի դէմ սարքուած մահափորձին հեղինակները:

Պ. Վենիզելոսի պահակներէն Պ. Եանաքիս, որ անոր ինքնաշարժին մէջ կը գտնուէր դէպքին գիշերը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Յունիս 6ի գիշերը, ժամը 11—11.10, Քիֆիսայէն մեկնեցանք Աթէնք իջնելու համար: Կը գտնուէի Պ. Վենիզէլոսի ինքնաշարժին մէջ եւ մեքենավարին քովը: Քիչ հեռաւորութենէ մեր ինքնաշարժին կը հետեւէր պահակներու ինքնաշարժը: Երբ որ մեր ինքնաշարժը մօտեցաւ Պոտօսաքիի գործարանին, հրացանաձգութեան աղմուկ լսեցի եւ զգացի որ փամփուշտները սուլելով կ'անցնէին գլխուս վերեւէն: Անմիջապէս ատրճանակս քաշեցի եւ ծռելով տեսայ ոճրագործներուն ինքնաշարժը որ երեք մեթր հեռու կը գտնուէր եւ կը յառաջանար մեր ուղղութեամբ:

Բնազդաբար խորհեցայ որ դիրքս անյարմար էր ինքնապաշտպանութեան համար եւ վարիչին ըսի որ ինքնաշարժը կեցնէ: Դուռը բանալով նետուեցայ, մինչ ինքնաշարժը կը շարժէր: Տեսայ որ դաւադիրներու ինքնաշարժը արդէն 50—60 մէթր հեռացած էր: Գտնուած տեղէն սկսայ կրակել դաւադիրներուն վրայ: Թէ դաւադիրներուն եւ թէ պահակներուն ինքնաշարժները կեցած էին: Առաջինը ինձմէ հեռու 5 մէթր, իսկ երկրորդը 9: Երբ սկսայ կրակել, դաւադիրները դադրեցուցին հրացանաձգութիւնը: Այդ միջոցին, ինքնաշարժը ըսկսաւ սուրալ եւ ես պահակներու ինքնաշարժին մէջ նետուելով, սկսանք հալածել դաւադիրները: Պահակներու ինքնաշարժին մէջ չնետուած, նշմարեցի փոքր ինքնաշարժ մը, որուն մէջ տեղ բռնած էին 3—4 հոգի:

Վստահաբար կրնամ ըսել որ այս ինքնաշարժը յարաբերութեան մէջ էր դաւադիրներուն հետ, թէեւ այս ինքնաշարժէն բնաւ կրակ չբացուեցաւ: Մեր ինքնաշարժին քաւչուներէն մին պայթած ըլլալով, չկրցանք հետապնդել դաւադիրները: Երբ որ Պ. Ցալտարիս իշխանութեան գլուխ անցաւ, Ապահովութեան Տեսուչ Փօլիխրօնօփուլօս իր գործակիցներուն հետ սկսաւ հետապնդել եւ լրտեսել Պ. Վենիզէլոսը: Խորհրդարանին մէջ, երբ Պ. Վենիզէլոս պիտի խօսէր Պ. Մեթաքսասի ամբաստանութեան մասին՝ Փօլիխրօնօփուլօս Խորհրդարանի նրբանցքները եւ վերնամասը խճողած էր իր մարդոցմով, որպէսզի խուճապէն օգտուելով սպաննել տայ Պ. Վենիզելոսը: Այս մասին կանուխէն տեղեկութիւն տրուած էր մեզի: Յունիս 13ին, ինծի ներկայացաւ ոսկերիչ Ղունարիտիս եւ ըսաւ թէ Փօլիխրօնօփուլոսի եղբայրը, աւագակ Քարաթանասիս եւ երեսփոխան Մանտաս Մարաթօնի կողմերը խնջոյքի նստած էին:

Իմ կարծիքս այն է որ Պ. Վենիզէլոսի դէմ կազմակերպուած մահափորձին պատասխանատուն Ապահովութեան տեսուչ Պ. Փօլիխրօնօփուլին է:

⁂ Պիրէօսի երեսփոխան Սթամաթիոս Հաճիպէյիս հետեւեալ վկայութիւնը տուաւ.

— Լաղօեանին ճանչցայ անցեալին, երբ տակաւին տասնապետ էր: Եթէ յիշողութիւնս չի դաւեր, կը յիշեմ որ երբ Պ. Վենիզելոս իշխանութիւնը յանձնեց Պ. Փափանաստթասիուսի՝ Լաղօեանիս ինծի հանդիպելով, ըսաւ թէ որոշում տրուած է Վենիզէլոսը սպաննելու: Պատասխանեցի իրեն թէ օրը ժամը եթէ չըսէ գինք, կը նկատեմ խենդ: Լաղօեանիս վշտացաւ այս արտայայտութենէս: Բաւական ժամանակ անցաւ եւ օր մը ինծի եկաւ հեծելազօրքի սպայ Հաճիլլիասը, որուն ըսի թէ «Լաղօեանիս թող քեզ յայտնէ ամէն բան եւ դուն ալ ինծի կ'ըսես»:

Երկու ամիս յետոյ, Հաճիլլիաս տունս եկաւ եւ ըսաւ թէ Ընդհ. Ապահովութիւնը Պ. Փօլիխրօնօփուլոսի գլխաւորութեամբ, որոշած է Պ. Վենիզէլոսը սպաննել եւ ծրագրին գործադրութիւնը յանձնուած է Լաղօեանիսի եւ Քացիպարոսի: Ցայտնութենէն ցնցուած, անմիջապէս գացի Պ. Վենիզէլոսի տունը եւ պատմեցի:

Կարծիքս այն է որ մահափորձը կազմակերպուած էր Փօլիխրօնօփուլոսի կողմէ եւ ոճիրը գործելու պաշտօնը տրուած էր Լաղօեանիսին, որ թշնամանք ունէր Պ. Վենիզէլոսի դէմ:

⁂ Հարցաքննիչ դատաւորը ձերբակալման հրամանագիր հանած էր փաստաբան Պօսինիսի, վարիչ Սփիրէասի և Տիօնիսատիսի դէմ, որոնք նոր վկայութեանց հետեւանքով, յանցաւորի դիրքին մէջ դրուած էին: Հակառակ ապահովութեան մարմնի փնտռտուքներուն, անոնց հետքը գտնուած չէ, ինչ որ կը ծանրացնէ իրենց յանցանքը:

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՅԵՏԱՁՈՒԻ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Նախագահ Հէնտըրսընի առաջարկով, որոշուեցաւ հոկտեմբեր 16ին յետաձգել զինաթափութեան խորհրդաժողովը: Այս առթիւ Պ. Հէնտըրսըն պարզելով կատարուած աշխատանքները, խոստովանեցաւ թէ կարեւոր բարեփոխութիւններ տեղի ունեցած չեն վերջին ընդհ. ժողովէն ի վեր: Հետեւաբար, անօգուտ է վերսկսիլ վիճաբանութիւնները եւ լաւագոյն պիտի ըլլայ որ ինք անձամբ բանակցութիւններ կատարէ, նախնական համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար:

Այս ճառէն յետոյ, գերմանական պատուիրակը ոտքի ելլելով, փափկութեամբ դիտել տուաւ թէ իր կառավարութիւնը կը նախընտրէ որ վիճաբանութիւնները շարունակուին: Հասկցուց թէ Գերմանիոյ հանրային կարծիքը չի կրնար հանդուրժել որ անվերջ ձգձգուի իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը:

Բայց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակներն ալ ուժ տուին Պ. Հէնտըրսընի առաջարկին: Վերջնական որոշումը յետաձգուեցաւ այսօրուան (հինգշաբթի), թէեւ բոլորն ալ համակերպած են յետաձգման:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼԻԱԶՕՐԸ ՀԱՍԱՒ

Առջի օր Լոնտոն հասաւ Փրոֆ. Մոլի, նախագահ Րուզվէլթի խորհրդականը, որ նոր հրահանգներ բերած է: Պատասխանելով հարցումի մը, Փրոֆ. Մոլի յայտարարեց թէ իր պաշտօնն է միութեան կապ ծառայել նախագահին եւ ամերիկեան պատուիրակութեան միջեւ: Ինչ կը վերաբերի պատերազմական պարտքերու հարցին, Պ. Րուզվէլթի լիազօրը յայտնեց թէ այդ խնդիրը կրնայ քննուիլ միայն Ուաշինկթընի մէջ:

⁂ Խորհրդաժողովը իր օրերը կ'անցընէ ճառեր ունկնդրելով եւ ծրագիր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԿՕՕՊԵՐԱՑԻԱ»

Հեղինակ՝ փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց

Տնտեսական տագնապի այս օրերուն, երբ գիրքի ու ընթերցանութեան տագնապը ալ աւելի չէչտուած է, անտարակոյս մեծապէս գնահատելի յանդգնութիւն մը ունեցած է փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց՝ իր արժէքաւոր հեղինակութիւններէն մէկուն հայերէն լեզուով տպագրութեան ձեռնարկելով:

Ի՞նչ կը բերէ մեզի իր այդ գիրքը,— «Կոոպերացիա»ն: Նախ՝ մեծանուն հեղինակը: Այսինքն՝ կը վերադարձնէ զայն իր ժողովուրդին համաշխարհային բացառիկ համբաւ ու փառքը ուսերուն: Վասն զի, արուեստի կարգ մը ճիւղերուն մէջ՝ ուրիշ դէմքերու նման, գիտական մարդու իր մեծ տաղանդը եւս չէր կարողացեր պարփակուիլ հայկական միջավայրի նեղ սահմաններէն ներս:

Ուրախալի է, անշուշտ, որ փրոֆ. Տոտոմեանց իր նոյն վերադարձը մեզ կ'ընէ գեղեցիկ ընծայով մը որ, անտարակոյս, նիւթական ծանր զոհողութիւն մը արժած է իրեն: Եւ այս՝ անոր համար որ յարգելի փրոֆէսորը զօդելով իր մէջ ազգային ոգին ու համագործակցական առաքելականութիւնը՝ ուզած է տագնապի այս օրերուն մեր վայրավատին զանգուածներուն ցոյց տալ տնտեսական բարօրութեան տրամաբանական ուղին:

Կոչը, որով կը փակուի իր գիրքը, արտայայտութիւնն է իր այդ անկեղծ ցանկութեան:

×

Փրոֆ. Տոտոմեանց իր գիրքը բաժնած է եօթը գլուխներու,— տնտեսական ըմբռնողութեան տարրերը, կոոպերացիայի տնտեսական եւ բարոյական նախադրեալները, կոոպերացիայի պատմութիւնը, սպառողական կոոպերացիա, վարկային կոոպերացիա, արտադրողական կոոպերացիա եւ տարբեր կազմակերպութիւններու փոխյարաբերութիւնները:

Իրերայաջորդ այս եօթը գլուխներու վերնագիրները կը մատնեն, արդէն, թէ փրոֆէսորը իր կարկինին տակ է առած ոչ միայն համագործակցութիւնը՝ իբրեւ տեսութիւն ու տնտեսական սիստեմ, ինչպէս եւ՝ անոր տեսակէտները, այլ եւ՝ ընդհանրապէս տնտեսական ըմբռնողութեան գլխաւոր տարրերը:

Ու անիկա իր նախամուտը բրած է այս վերջինով: Որովհետեւ, գալու համար համագործակցական դրութեան, մարդ պէտք է որոշ գաղափար ունենայ, այս գլխաւոր տարրերու մասին, որոնք տարրերն են ու պիտի մնան բոլոր ձեւի տնտեսութիւններու:

Առոնցմէ առաջինն ու կարեւորագոյններէն մին աշխատանքն է, անտարակոյս: Ժխտելով հին Կտակարանի այն տրամադրութիւնը թէ «աշխատանքը պատիժ է մարդուս», փրոֆէսորը կը հիմնուի Նոր Կտակարանի այն տեսակէտին վրայ թէ աշխատանքը իւրաքանչիւր մարդու պարտքն է»: Չէ՞ որ Պօղոս Առաքեալը եւս կ'ըսէ.—

— «Ով որ չ'աշխատիր, ուտելու իրաւունք չունի»:

Աւելին: Մեր մեծանուն հայրենակիցը այն խոր ու ճշգրիտ համոզումն ունի թէ՝ «աշխատանքը ոչ միայն տնտեսական անհրաժեշտութիւն է, այլ եւ՝ կազմախօսական պահանջ»: Նաեւ՝ բարոյական պահանջ: Ան դէմ է երկու ծայրայեղութեանց — անգործութեան եւ խիստ ծանր աշխատանքով բեռնաւորման: Եւ երկուքն ալ կը նկատէ անբնական երեւոյթներ: Կը հաստա՞յ այդ անբնականութեան բարձման: Անտարակոյս: Բնածին ծուլութեան թէ պարտադրական անգործութեան չարիքները, ահաւասիկ, տագնապի այս տարիներուն: Ու մարդկային կեանքին ալեկոծումները, ծանրաբեռնուած ու անասնօրէն շահագործուող զանգուածներու դժգոհութեան իբրեւ արդիւնք:

Բայց, որպէսզի աշխատանքը արդիւնաւէտ ըլլայ, պէտք ունի մարդոց խմբական կամ զանգուածային աշխատակցութեան: Մարդը, որ իր խաղի կամ հանգիստի պահերուն կը նախընտրէ իր նմաններուն ընկերակցութիւնը, անշուշտ աշխատանքի մէջ եւս պէտք ունի անոնց: Ու փրոֆէսորը կը բացատրէ աշխատակցութեան ձեւերը: Կուտայ պարզ ու համոզիչ օրինակներ՝ մեր առօրեայ կեանքէն: Ու կը փաստէ թէ ինչպէս երկու կազմակերպութիւններ, քարթէլն ու համագործակցականը, հակառակ իրենց տարբերութեան, հիմնուած են աշխատակցութեան վրայ:

Աշխատանք կամ աշխատակցութիւն իր արտադրութիւնը ունի, անշուշտ որուն դիզած բարիքները կը կազմեն դրամագլուխը: Ու ան կը խօսի, իր կարգին, դրամագլուխի մասին: Ետոյ՝ սեփականութեան: Ընդունելով հանդերձ սեփականութեան բարերար նշանակութիւնը՝ իբրեւ մարդկային գործունէութիւնը հրահրող ազդակ, ամէն տեսակ սեփականութիւն օգտակար չի համարեր: Կը բացատրէ խոշոր սեփականութեան, դրամին ու իշխանութեան վնասները: Կը վերլուծէ սպառումի եւ արտադրութեան փոխյարաբերութիւնները, գինի եւ արժէքի տեսութիւնները, կուտայ՝ այս վերջիններու մասին՝ Մէնգերի, Շ. Ժիտի, փրոֆ. Շտաուտինգերի տեսակէտները, ու ճշդելէ վերջ եւ իր տեսակէտները, կ'անցնի համագործակցականին, բնորոշելու համար անոր գրաւած տեղը՝ միւս տնտեսական դրութիւններու միջեւ: Ու՝ հակնալի ու արագ, կը բացատրէ թէ ինչպէս քաղաքատնտեսութիւնը կը մտահոգուէր մարդոց բարիքով, անհատի բարեկեցութեամբ, մինչ համագործակցականին նուիրուած գիտութիւնը կը մտահոգուի ոչ թէ անհատի, այլ՝ «համայն մարդկութեան բարեկեցութեան՝ կազմակերպութեան ճամբով»:

Փրոֆ. Տոտոմեանց յետոյ կը խօսի միջնադարեան արհեստաւորներու ընկերութիւններէն, գիլդաներու դէպի քաղաք խուժումէն, մեծաքանակ աւելորդ միջնորդներէն, քմահաճ գիներէ, կեղծարարութիւններէ, ռէքլամի ու ապառիկի մասին, ի գործ դրուած մեծածախս հակակշիռներէ՝ քանի որ խարդախութիւնը ընդհանրացած է, կը յիշէ թէ ինչպէս, ըստ ընկերաբան Նովիկովի «մարդկային ճիգերու մէկ երրորդը, փոխանակ արդիւնաւոր աշխատանքի, կը յատկացուի հսկելու, գիտելու եւ պատժելու»... Ու կը շեշտէ պարկեշտութեան տնտեսական նշանակութիւնը: Պարագայ մը որ ուշադրութենէն վրիպած չէ եւ Ճօն Ստուարթ Միլի անցեալ դարու 40ական թուականներուն: Ետոյ կը խօսի ժամանակակից դասակարգային պայքարի մասին: Փոխադարձ օգնութեան օրէնքի եւ համերաշխութեան խախտումի մասին, «որուն կարեւոր չափով կը նպաստէ դրամատիրական սիստէմը եւ մարդոց այն համոզումը թէ բռնութեամբ շատ բան կարելի է ստանալ»:

Նոյնքան ուշագրաւ է իր գրքին Գ. գլուխը, որ յատկացուած է համագործակցականի պատմութեան: Եւ այս անոր համար որ ուսուցիկ փրազներէ, յեղյեղուած լօզունգներէ եւ ընկերային գիտութեանց յատուկ մեծ ֆօրմիւլներէ բոլորովին հեռացած նիւթին կը մօտենայ առարկայօրէն, կը սկսի տնտեսութեան առաջին հաւաքական ձեւէն՝ ընտանիքէն, կ'անցնի համայնքին, միջին դարու համքարութիւններուն, կուգայ, վերջապէս, համագործակցականի ծագման, հետաքրքրական ծնօթութիւններ կուտայ Հայերու ինչպէս եւ այլ ժողովուրդներու մէջ շատ առաջ կիրարկուած համագործակցական նախնական ձեւերու մասին: Կ'ընէ յետոյ, պատմականը այդ շարժման՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ, տալով ամէն մէկին տեսաբանողներու կամ առաջնորդներու տեսակէտները եւ զարգացման ձեւերն ու պայմանները: Ետոյ, յաջորդական երեք գլուխներու մէջ կը բացատրէ սպառողական, վարկային եւ արտադրողական համագործակցականները: Իսկ ամէնէն վերջ՝ համագործակցական տարբեր կազմակերպութիւններու փոխյարաբերութիւնները:

×

Ահա, ուրեմն, գիրք մը, որուն պէտք ունի ամէն մէկ մարդ, բայց մանաւանդ ամէն մէկ հայ մարդ որ առօրեայ ապրուստի հոգը ունի, որ վաճառական է, արհեստաւոր, բանուոր կամ ազատ արհեստի տէր: Վասն զի, ներկայ տնտեսական ծանր տագնապի օրերուն ու մասնաւորապէս մեր այս ցիրուցան վիճակին մէջ, համագործակցականը գործի կամ ապրուստի ապահովութիւն մըն է: Պզտիկ բաժնեգիններէ ստեղծուած գումար մը, որ վարկեր պիտի ստեղծէ ամէն մէկին, պիտի մտահոգուի անոնց պէտքերով, պիտի ջանայ սպառել ընդհանուր ձեռնարկներով առաջ եկած արտադրութիւնը, իր ձեռնարկութեանց մէջ գործ պիտի ստեղծէ բազմաթիւ անդամներու ու պիտի ապահովէ, նոյն իսկ, շահ կամ ապագայի յատուկ գումար մը (ապահովագրական ձեռնարկ):

Ինչ որ բացառապէս ուշադրութեան կ'ուզեմ յանձնել, փրոֆ. Տոտոմեանցի այն գեղեցիկ միտքն ու անկեղծ մտահոգութիւնն է թէ՝ գործակցականը, որ առանձին դաստիարակութիւն մը պէտք է ըլլայ, իրերամերժ կամ հատուածային կիրքերը կը մեղմէ, կ'ընտելացնէ մարդիկը հաւաքական աշխատանքի եւ փոխադարձ հանդուրժումի ու միշտ կը մնայ չէզոք հողի վրայ: Հոգեկան — բարոյական ինքնամշակումի միջոց մը, ուրեմն, որուն այնքան պէտք ունինք մեր այս կուսակցական սուր պայքարներու օրերուն:

Տխուր է մտածելը թէ՝ մենք որ քառասուն ձեւի հանդանակութիւն կ'ընենք կամ բազմաթիւ գոյներով ու կազմերով բարեգործակցական հաստատութիւններ ունինք հաւաքականօրէն դեռ չենք խորհած համագործակցական ընդհանուր ձեռնարկներու մասին: Այս ուղղութեամբ մեծապէս թերացած է, ըստ իս, մեր կուսակցութիւնը, որուն ընկերային ըմբռնումները այնքան մերձ են կամ նոյնն են՝ համագործակցականի վարդապետութեանը հետ: Բարեգործակցականը, իր կարգին, իր սպառած կամ ուղարկած գումարներուն չափ, գուցէ անոնցմէ աւելի մեծ բարիք ապահոված կ'ըլլար եթէ ինք նախաձեռնողը ըլլար պարզապէս,— իբրեւ ճշմարիտ բարեգործութիւն,— որուն համար կը բաւէր լոկ լուրջ ու խնամուած ծրագիր մը ունենալ: Մեզմէ շատ աւելի յառաջադէմ ու մերինէն շատ աւելի լաւ պայմաններու մէջ եղող ժողովուրդներ կը ջանան օգտուիլ փրոֆէսորին նման բացառիկ դէմքէ մը, ու մենք դեռ կը շարունակենք ... նպաստ դրկել, գեղջ հրատարակել, ցոյց տալ թէ «Միութիւնը ինչե՞ր կ'ընէ» (առանց մտածելու նաեւ թէ ինչե՞ր չ'ըներ), ճառ կը խօսինք, տօներու համար ահագին եռանդ կը սպառենք, բայց կը մոռնանք որ տնտեսութիւնը ամէն բանի հիմքն է,— ե՛ւ մարդոց բարօրութեան, եւ լաւ տրամադրութեան, եւ ազգային հաստատութիւններու կամ արժէքներու պահպանման: Երէկի յետամնաց Թուրքն իսկ ձեռնարկներ կ'ընէ այդ ուղղութեամբ, մինչ մենք կ'երկմտինք ու չենք խորհիր որ կուսակցութենէն թէ Բարեգործականէն այս ու այն գաղութները դրկուած գործիչները այս վերջին տասնամեակին ազգային գործ մը եւ մեծ բարիք մը բրած կ'ըլլային, եթէ ամէն մէկ վայրի մէջ ջանային համագործակցաններ կազմել:

Այդ բարիքին լիակատար համոզում մը կ'ունենանք, եթէ կարդանք «Կոոպերացիա»ն: Նոյնը պէտք է կարդան մանաւանդ ոչ թէ դրոց — բրոցները, այլ գործի, առեւտուրի կամ սեւ աշխատանքի մարդիկը: Ոչ ֆօրմիւլները կ'ապահովեն կեանքը, ոչ ալ «գործի մարդու» մենք մեզի վերագրած «առաւելութիւնը», որ արեւելքցիի խորամանկութիւնն ու ցեղային աշխատասիրութիւնն է, պարզապէս, եւ որ սակայն, ներկայ պայմաններուն մէջ բացարձակ արկածախնդրութիւն մը պէտք է նկատել եւ աւելորդ եռանդ՝ յաճախ:

Փրոֆ. Տոտոմեանցի գրքին առաւելութիւններէն մին ալ այն է որ ան գրուած է իր ճիւղին համապատասխան պարզ ձեւով մը: Ու մեծանուն հեղինակը, իրայատուկ հանդարտամտութեամբ, յստակութեամբ եւ անկեղծութեամբ, կրցած է ներդաշնակ ու չափազանց հաճելիօրէն համադրել մարդկութեան տնտեսական եւ ընկերային պատմութեանց գլխաւոր գիծերը: Իր հայեցողութեան տակ առնելով Աւետարանէն մինչեւ գիտական մեծ գործերը ու նաեւ կեանքը՝ իր պայմաններով ու պարտադրութիւններով: Ու այդ բոլորը ան առած է կարելի է ըսել վէպի չափ հաճելի ու դիւրատար ձեւով, իրենց կարեւորագոյն կողմերով, եւ առանց ընթերցողին զգացնելու թէ գիտական գործ մը կը կարդայ:

Անշուշտ, իր գիրքին այս մեծ արժէքին հարազատ պահպանումը հայ ընթերցողին համար եւս արդիւնք է թարգմանիչ ընկ. Օ. Մխիթարեանի այն մաքուր ու խնամուած ոճին, որով փրոֆէսորին հայերէնի վերածուած այս գործը երբեք չի տար թարգմանութեան մը տպաւորութիւնը, եւ, ինչ որ ուշագրաւ է, կուտայ, ընդհակառակն, հեղինակը բեմէն լսելու առիթ ունեցողներուն համար, այն տպաւորութիւնը թէ՝ նոյն ինքն փրոֆէսորն է որ մայրենի լեզուով կը խօսի: Այնքան յաջող է ու հայրենատիպ:

ԿԱՐՕ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԸ ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

—•—

ԹԷՀՐԱՆ, (Յառաջ).— Կիրակի, Մայիս 28ին տեղիս Հ. Ե. Ակումբի Վարչութեան նախաձեռնութեամբ տօնուեց Հ. Հանրապետութեան 15րդ տարեդարձը: Ներկայ էր մեծ բազմութիւն բոլոր խաւերէն:

Խօսեցին Պ. Պ. Ա. Ցոլհաննիսեան (վարչութեան նախագահ), Ն. Օհանջանեան, Դոքտ. Ա. Աղայեան, Վ. Արծրունի եւ Գ. Եղիկեան:

Խօսողները յիշեցին, թէ ինչպէս ճիշդ 15 տարի առաջ, 1918 թիւ Մայիս 28ին, սովի, համաճարակի եւ արիւնահեղ կռիւների միջից ծնունդ առաւ յանձինս Հ. Հանրապետութեան հայ ժողովուրդի քաղաքական անկախութիւնը, որ վեց հարիւր տարուց ի վեր կորցրել էր նա: Այդ անկախութիւնը ձեռք բերելու համար հայութիւնը անհամար զոհեր տուեց, կռւով չափ կոտորակուեց, յայտնաբերելով հերոսութեան բազմաթիւ ապացոյցներ:

Շեշտեցին անկախութեան նշանակութիւնն ու արժէքը հայութեան համար: Անկախութիւնը թէեւ կարճ կեանք ունեցաւ, ընդամէնը երկու եւ կէս տարի տեւեց, բայց նրա գաղափարը մնաց եւ արմատ ձգեց հայ ժողովուրդի հոգու մէջ: Այդ գաղափարը տարէց տարի միս ու արիւն է ստանում, կերպարանափոխւում է եւ աւելի շօշափելի դառնում: Այդ սրբազան կրակը թող միշտ վառ մնայ:

Խօսողների մէջ ուշադրութեան արժանի է դոք. Ա. Աղայեանի ճառը, որպէս մի անկուսակցական անհատի: Այստեղ կ'ուզէինք առաջ բերել նրա ճառի հիմնական միտքերը:

— «Մայիս 28ը ժողովուրդի քաղաքական ինքնագիտակցութեան օրն է, որին նա հասել է վեց հարիւր տարի ստրկական կեանք վարելուց յետոյ, անթիւ ու անհամար զոհերի գնով: Մայիս 28ը հայ ժողովուրդի նուիրական օրերից մէկն է, նա պատկանում է ամբողջ ազգին, մինչդեռ մեր մէջ կան մարդիկ, որոնք մի ապուշ յամառութեամբ մինչեւ այսօր էլ շարունակում են ժխտել Մայիս 28ի ազգային բնոյթը, համարելով այն մի կուսակցութեան սեփականութիւն: Եթէ յիսուն կամ հարիւր տարի անցած լինէր, համոզուած եմ, որ Մայիս 28ի արժէքն ու նշանակութիւնը միանգամայն ըմբռնելի պիտի լինէր բոլորի համար, եւ ամէնքը առանց կուսակցական խտրութեան պիտի ընդունէին այս օրուան գերազանցօրէն ազգային հանգամանքը եւ բնաւ նրան կուսակցական բնոյթ չպիտի տային: Չինացի ուսուցիչն անգամ եթէ խօսելու լինէր դասարանում հայ ժողովուրդի մասին, այժմ կամ յիսուն տարի յետոյ, չի կարող չյիշել հայ ժողովուրդի այս մեծ օրուան մասին: Դժբախտաբար մեր մէջ դեռ կան շատ թերահաւատներ, որ այս տարրական ճշմարտութիւնը չեն ըմբռնում եւ այն միամիտ համոզումն ունին, թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը միայն երկու տարի կեանք ունեցաւ ու մեռաւ, հետեւապէս չարժէ այլ եւս դրանով զբաղիլ: Այդ մարդիկ չեն ուզում հասկնալ, որ մի ժողովուրդ երբ ընդունակ է իր կէսը զոհաբերելու անկախութիւն ձեռք բերելու համար, որ դարեր շարունակ բազմիցս դիմացել է քաղաքական մէկը միւսից ահաւոր փոթորիկների, պահել է իր լեզուն, իր կրօնը, իր ազգային սրբազանութիւնները, որ պատմութեան ընթացքում յայտնաբերել է ապրելու եւ յառաջանալու յամառ եւ անընկճելի կամք, եւ մի անգամ արդէն ճաշակել է իր բիւրաւոր զաւակների արեան գնով յետ բերած ազատութեան քաղցրութիւնը — նրա մէջ չի կարող մեռնել ազատ ապրելու տենչը: Եւ ճիշդ է, ժամանակաւորապէս կորցրինք մեր քաղաքական անկախութիւնը, սակայն դա չի նշանակում որ մեռել է նաեւ նրա գաղափարը: Գաղափարը, հայրենակիցներ, ոչ միայն չի մեռել, այլ եւ նորանոր նուաճումներ է անում, խոր արմատներ ձգում հայ ժողովուրդի լայն խաւերի հոգու մէջ: Այո՛, նա կայ, մնում է եւ պիտի շարունակի մնալ, քանի գոյութիւն ունի հայ ժողովուրդը եւ քանի դեռ նա տէր չէ իր անկախութեան: Այս համոզումը թող տիրական դառնայ նրանց մտքի մէջ, որոնք չեն ուզում այս տարրական ճշմարտութիւնը ըմբռնել ...»:

Բացի բանախօսութիւններից եղան յաւուր պատշաճի արտասանութիւններ եւ երգեր, թողնելով խոր տպաւորութիւն ունկնդիրներու վրայ:

Ք—ՋԱՏԷ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

—•—

ԿԱՐՍԱՆ, (Մարսէյլ).— Իբրեւ թղթակից պարտք կը զգամ պարբերաբար «Յառաջ»ի ներկայացնել մեր գաղութի կեանքէն պատկերներ:

Կլիմայի տեսակէտով Փրանսահայ շրջաններուն մէջ՝ առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէ Կարսանը՝ իր քիչ մը լեռնային եւ անտառային դիրքով: Մշտադալար նոճիներն ու եղեւնիները առանձին հրապոյր մը կը պարգեն աչքերուդ առջեւ: Ծառերու մեղմ ու հեշտաբոյր սօսաւիւնը կը կազդուրէ ջղերակներդ, շարժում ու թարմութիւն առաջ բերելով:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Պիվէնը (Կարսանի շրջան, 3 քիլոմեթր հեռու) 1924էն մինչեւ 1927ի ըղկիզները հայ մանկապարտէզ ունեցած չէ: Առկէ յետոյ էր որ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի ժրաջան աշխատանքներուն շնորհիւ, բացուեցաւ կրթական վարժարան մը, մինչեւ Փարիզէն ուսուցիչ բերելով: Դպրոցը քանի մը ամիս շարունակուեցաւ, հայ մանուկները սկսան ընտելանալ Ա. Բ. Գ.ին ու հետզհետէ յառաջդիմել: Սակայն սեւ հոգիներ ու դաւադիր ձեռքեր պատճառ դարձան որպէսզի կառավարութիւնը փակէ դպրոցը: Դեռ չծնած մեռաւ:

1927–29ի սկիզբները Պիվէնի եւ Կարսանի կրթական վիճակը տխուր պայմաններու կ'ենթարկուի եւ նորահաս սերունդը յամրաբար կը բռնէ ապազգայնացման ճամբան: Բայց փրկարար ձեռքերը չեն ուշանար: 1929ի վերջերը Պիվէնի մէջ խումբ մը հայրենասէրներու անձնուէր եւ զոհաբերող ջանքերուն շնորհիւ, կը հիմնուի Կրթասիրաց Ընկերութիւնը՝ անմիջապէս իր հովանաւորութեան տակ ծաղկոց մը բանալով: Միութիւնը կը պատրաստէ իր ծրագիր — կանոնագիրը՝ վաւերացնելով Մարսէյլի ազգային առաջնորդարանէն: Այդ ծրագրին հիման վրայ, Կրթասիրացը այսօր մօտ չորս տարիէ որ կը գործէ անընդհատ, առանց ընկրկելու նիւթական եւ բարոյական որոշ դժուարութեանց առջեւ: Կրթասիրացը մնայուն ուսուցչութիւն պահած չէ ցարդ:

Շրջանէ շրջան գրեթէ փոխուած է: Այս տարի սակայն կրթական այս հիմնարկութիւնն ալ քայքայելու համար զանազան մութ աշխատանքներ կատարուեցան, «դժգոհներու» կողմէ, զայն երկուքի բաժնելու ձգտումով: Պատճառը անշուշտ «ես»ի եւ «դուն»ի նեղմտութիւնն է: Կրթասիրացը «դաշնակցական» դաստիարակութիւն կուտայ աշակերտներուն: Մինչդեռ ուսուցչուհին աւելի հնչակեաններու համակիր էր քան Դաշնակցութեան: Եւ այժմ Պիվէնի փոքր գաղութը երկու դպրոց ունի,— մէկը՝ նախկին Կրթասիրացը որ գաղութին լայն համակրանքն ու վստահութիւնը կը վայելէ, իսկ միւսը՝ Հօկ — Հնչակ — Ռամկավար եւ դժգոհներու խմբակցութեան՝ ծաղկոցը: Կրթասիրացի դպրոցը ունի 60ի մօտ երկսեռ աշակերտութիւն մը վճարովի (կան անկարողներ ալ): Դպրոցին ուսուցչուհին, Օր. Ա. Փափազեան կարող եւ փորձառու մանկավարժուհի մըն է, որ շատ մը տեղեր վարած է պատասխանատու պաշտօններ:

Դպրոցին մէջ կ'աւանդուի հայերէն, հայոց պատմութիւն (Կ. Բասմաջեան) քերականութիւն, թուաբանութիւն, շարադրութիւն, երգ, մարզանք: Երբեմն ալ կը կատարուին լեռնային պտոյտներ: Դպրոցի մէջ երեք դասարան կայ,— մանկապարտէզ, նախակրթարան Բ. եւ Գ. կարգեր: Դասաւանդութիւնները կը կատարուին երեկոյեան ժամը 5.30էն 7.30: 2 ժամ: Իսկ հինգշաբթի օրերը տեղական դպրոցները փակ ըլլալով, հայկական դպրոցը ամբողջ օրը կը կարդացնէ:

Աշակերտներուն ֆիզիքական ու բարոյական առողջութիւնը լաւ է: Միւս դպրոցին մասին խօսիլն աւելորդ է: Ան կը ծառայէ միայն ուժերու ջլատման:

Նոյն կրթական եւ դաստիարակչական դերը կը կատարէ նաեւ Կարսանի (քաղաք) Ուսումնասիրաց Ընկերութեան դպրոցը, ուր կան բաւական թիւով մանուկներ: Միշտ գործաւոր խոնարհ խաւերն են որ վաստակաբեկ, գործարանի ծուխէն ու մուրէն հիւծած, իրենց ժամանակի թանկագին մէկ մասն ալ կը յատկացնեն նորահաս սերունդի փրկութեան: Կրթական ճրագին մէջ իւղ լեցնողները մեր «բատրակ»ներն են, իրենց համեստ քսակին ու բազուկին ապաւինած:

Գաղութը ունի նաեւ քահանայի խնդիր մը: Երբեմն եւ յաճախ տօնական օրերուն եւ ուրիշ առթիւ (Զատիկ, Ծնունդ, մկրտութիւն, թաղում, եւն) գաղութին քահանայի պակասը կը զգացուի: Մինչեւ հիմա Կրթասիրաց Միութիւնը երբեմն տօնական օրերուն քահանայ բերել կուտար Մարսէյլէն՝ ժամ — պատարագ մատուցանելու համար: Բայց այս վերջերս թերացումներ կը կատարուին: Լաւ պիտի ըլլար կազմել հոգաբարձութիւն մը (կամ հաստատել հինը որ այժմ լուծուած է) եւ անոր յանձնել կրթական եւ ժամ — պատարագի հոգը, բերել քահանայ մըն ալ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ կեանքը կը սկսի 1924–25ի շրջանին: Սկզբնական օրերուն եռուզեռ, խանդավառութիւն եւ ջիղ չկար: Բայց գաղափարը հետզհետէ ձեւ ու մարմին առաւ, կոբիզը մեծցաւ, աճեցաւ դալար ծառի պէս ու լայն — լայն ճիւղեր արձակեց իր շրջապատին վրայ: Ինչպէս Փրանսահայ բոլոր շրջաններու մէջ, նոյնպէս հոս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեծ հող ու գերակշռելի դիրք ու համակրութիւն ունեցած է առաջին օրէն: Այդ օրերուն դաշնակցական երիտասարդներուն թիւը բարձրացաւ 80–90ի, անդամին եւ աշխոյժ գործունէութեան շնորհիւ: Այդ օրերուն էր դարձեալ որ Սուրիայէն եւ այլ շրջաններէն հասնող տարագիր հայ երիտասարդութիւնը իր սրտին ծալքերը կը բանար Դաշնակցութեան առջեւ: Հիմա ի հարկէ չկան նոյն խանդավառութիւնն ու գործօն աշխատանքները, գաղութը նօսրացած ըլլալով: Սակայն մեր կազմը կը պահէ իր մեղուաջան աշխատանքն ու խանդավառութիւնը, միշտ իր պարտականութեան եւ զոհաբերութեան ուրքը տրամադրելով հայ ժողովուրդի դատին: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կարսանի կազմը միշտ տօնած է ազգային եւ կուսակցական տօներ:

Աւելորդ կը համարենք կանգ առնել Հնչակներուն եւ Ռամկավարներուն վրայ: 1927–28ի դէպի Խ. Հայաստան ներգաղթը մաղեց այս «հզօր» կուսակցութիւնները: Հնչակեաններէն շատերը Հօկ եղան ոմանք մեկնեցան Հայաստան եւ ծագեցաւ պատակտում: Ինչպէս ամէն տեղ, նոյնպէս ալ մեր շրջանին մէջ հազիւ մատի վրայ համրուելիք հնչակեաններ կան: Ռամկավարներու վիճակը աւելի ողբալի է հոս, բայց դարձեալ կը շարունակեն պահել «Ռամկավար—Ազատական կուսակցութեան Կարսանի Ակումբ» անունը: Պարզապէս շահագործում:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Տագնապը ծանր հետեւանքներ առած է նաեւ ածխահանքերուն մէջ:

Տագնապի սկզբնական շրջանին մեր գաղութը չազդուեցաւ այնքան որքան ներկայիս: Քարածուխի ներածումը այժմ զգալապէս դադրած է: Նախկին սպառումը չունի: Արտահանուած ածուխը գրեթէ շաբաթներով կը մնայ, ապսպրանք չկայ: Գերարտադրութիւն: Մեքենայացում: Ժամանակին գրած եմ «Յառաջ»ի Կարսանի զոյգ ածխահանքերու մասին: 1933էն սկսեալ, որոշ չափով տագնապը ծաւալեցաւ եւ ծանր ու անտանելի վիճակ մը ստեղծեց: Ածխահանքերը 27ի տագնապէն այնքան չէին ազդուած: Միւսի ածխահանքն ալ մատնուած է տագնապի չարիքներուն: Այս օրերուն բանուորները անգործութեան մատնուած են:

Հոս ունինք բաւական թիւով հայ աշխատաւորներ, որ չորս հինգ տարիէ ի վեր կապուած են սեւ ու ծանր աշխատանքին, տոկալով բոլոր դժուարագոյն պայմաններուն: Անգործութեան մղձաւանջը չուարման մատնած է մեր հայրենակիցները: Շնորհիւ Սէնտիքայի եւ Կարսանի քաղաքապետ Սալենինի ձեռք առած ազդու միջոցներուն, ածխահանքի ընկերակցութեան տնօրէնութեան հետ համաձայնութիւն գոյացած է առայժմ շաբթըերեք օր աշխատանք տալու: Ներքին օրէնքներն ու կանոնները աւելի խստացուցած է: Սեղմումներ, ճնշումներ: Շաբաթական կանոնաւոր աշխատանքի դրութիւնը հոս ալ խանգարուած է: Անցեալ տարի մարտին օրավարձքերուն վրայ կրճատումներ կատարուեցան: Վճարումները գոհացուցիչ չեն, բազմանդամ զաւակներու տէրերը հազիւ ծայրը — ծայրին կը կապեն: Խնայողութիւն, ականներու եւ ստամոքսի դադար: Բայց հետեւանքը ... հիւծախտ եւ ... մահ:

Կան երկու գործարաններ ալ որ դեռ կը դիմանան: Ալիւմինիումի գործարանին մէջ ալ ունինք հայ բանուորներ: Հոս օրավարձերը թէեւ բաւարար չեն, բայց յաւելուածական աշխատանքը կարելի է գոհացուցիչ նկատել: Անցեալ տարի յունիսին սոսկալի պայթում մը եղաւ այս գործարանին մէջ, որուն հետեւանքով մեռան եօթը հոգի՝ հայ եւ ուրիշներ: Տագ-

նալ չկայ հոս։ Գրեթէ շաբաթական լման կ'աշխատին։ Փոքրիկ գործարան մըն ալ Պիվէնի ածխահանքի մօտ կայ՝ կրաղխումի գործարան։ Հոս ալ անգործութեան նշաններ կ'երեւան երբեմն։ Շաբաթական աշխատանք 4-5 օր։ Հայերը քիչ են հոս։ Հակառակ տնտեսական ծանր կացութեան, մեր գաղութի մէջ մասնակի կամ ուղղակի անգործներ չունինք։ Աւելցնենք նաեւ որ այս շրջանի անգործներուն կառավարական նպաստ չիտրուիր։

Յաջորդ թղթակցութեամբ մը՝ ատեւորական կեանքը։

ՇԱՄԱՆԴԱՂ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ԺԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԿԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԻ

Վիեննական թերթի մը Մոսկուայի թղթակիցը հետեւեալ ծանրակշիռ լուրերը կը հաղորդէ իր թերթին.—

Կը սպասուէր որ Յունիսի ընթացքին գումարուելիք անմիջապէս վերջ տեղի ունենար կեդրոնական կոմիտէին եւ հսկիչ կոմիտէին համագումար նիստը, ոչ թէ միայն Խ. Միութեան քաղաքական նոր ուղղութեան մասին որոշումներ կայացնելու համար, այլ եւ, ամէն բանէ առաջ, ճշդելու համար նաեւ կոմունիստական կուսակցութեան տասնեւեօթներորդ յառաջիկայ համաժողովին թուականը։ Զրոյց կը շրջէր որ համագումարը տեղի պիտի ունենայ յուլիսի 16ին։ Պէտք է գիտնալ որ կուսակցութեան համաժողովը սովետական կեանքին մէջ ամէնէն կարեւոր դէպքն է։ Կուսակցութեան կազմական կանոնագրին համաձայն, այդ ամենաբարձր ատեանը պէտք է առնուազն երկու տարին անգամ մը գումարուի։ Վերջին համաժողովը գումարուած էր 1930 յուլիսին։ Ուստի այս անգամ ոչ թէ երկու այլ երեք տարի անցած է, եւ տակաւին տասնեւեօթներորդ համագումարին թուականը ծանօթ չէ։

Տարակոյս չկայ որ կ'ուզուի խուսափիլ այդպիսի մեծ ընկերակցութեան մը գումարումէն ներկայ ճգնաժամին, երբ Միութեան բովանդակ ուժերը շարժման մէջ դրուած են շօշափելի արդիւնք մը ձեռք բերելու համար։ Վերջին համագումարին մէջ պատուիրակներուն թիւն էր 1268 որոնք վճռական ձայն ունէին, իսկ 891 հոգի ալ ներկայ էին լոկ խորհրդակցական ձայնով։ Հսկայական թիւին հակառակ բոլոր առաջարկները ոչ միայն միաձայնութեամբ ընդունուեցան, այլ չի գտնուեցաւ մինչեւ իսկ ոեւէ անհատ պատգամաւոր՝ որ ձեռնպահ գտնուէր։ Այս նպաստաւոր նախընթացին հակառակ, համաժողովին գումարման յետաձգումը նշանակալից է։ Վերջին համագումարէն ասդին միջազգային կացութիւնը մեծապէս փոխուած է։ Ռուս կուսակցութեան համաժողովին կողմէ տրուած որոշումները վճռական են համաշխարհային կոմունիզմին համար։ Սովետական պետութեան կացութիւնն ալ փոխուած է։ Առաջին հնգամեայ ծրագիրը պաշտօնապէս աւարտած է, եւ աւանդութիւնը կը պահանջէր որ այդ մասին կուսակցական համաժողովը որոշում մը տար եւ նոր հինգ տարուան համար տնտեսական երկրորդ ծրագիր մը արտօնէր, որուն գործադրութիւնը օրէնքի կարգ անցնէր պետական բոլոր ընկերակցութեանց համար։ Սակայն գիտուած է որ մինչեւ հիմա համաշխարհային դէպքերուն վրայ ոեւէ որոշ դիրք բռնած չէ կուսակցութեան մամուլը, եւ նոր հնգամեայ ծրագրին մասին ոեւէ խօսք դարձած չէ, ոեւէ մանրամասնութիւն տրուած չէ։

Առոր տեղը, հիմա կուսակցական մեծ մաքրագործում կը կատարուի։ Պոլշեւիկներու իշխանութեան հասնելէն ի վեր, երկու տարին անգամ մը ընդհանուր զտում տեղի կ'ունենայ։ Առաջինը եղաւ 1921ին, երկրորդը՝ 1929ին։ 1921ի զտումը շատ լուրջ եղաւ, կուսակցութեան անդամներուն գրեթէ մէկ երրորդը վտարուեցաւ այն միջոցին։ Երկրորդ մաքրագործումին՝ աւելի մեղմացաւ։ Անդամներուն հարիւրին ութը եւ կուսակցութեան թեկնածուներուն գրեթէ հարիւրին տասներկուքը կուսակցութեան տոմսերն դուրս հանուեցան։ Այս գործողութիւնները բնականաբար միշտ մեծ յուզում առաջ կը բերեն։ Այսպիսի մաքրագործումներու ժամանակ, կուսակցութեան անդամները սաստիկ մղձաւանջի մը տակ կ'ապրին։ Կ'ըսուի թէ այս տարուան մաքրագործումին նպատակը պիտի ըլլայ ամէն բանէ առաջ ընդդիմադիր տարրերը աքսորել։ Բայց անցեալ դեկտ.ին աջակողմեան ընդդիմադիր պետերը իրենց հաւատարմութիւնը կրկնեցին արդէն։ Զինովիեւ եւ Կամենեւ հրապարակաւ խոստովանեցան իրենց յանցանքը, եւ զղջում յայտնելով խնդրեցին կրկին ընդունուիլ կուսակցութեան մէջ։ Ուստի մաքրագործումը անցեալ անգամուան սաստկութիւնը պիտի չունենայ, եւ գլխաւոր նիւթը պիտի ըլլայ աշխարհի մէջ կատարուած վերջին քաղաքական փոփոխութիւնները։

Կուսակցութիւնը անդամներու զանազան խմբակներ կը ճանչնայ, գլխաւորաբար կուսակցութեան իրաւասու անդամները եւ թեկնածուները։ Սկիզբները, իշխանութեան գրաւման առաջին տարին իսկ, երբ կուսակցութիւնը հիմակուան պէս երկու միլիոնէն աւելի անդամ եւ երեք միլիոնէն աւելի երիտասարդ կոմունիստ չունէր այլ հազիւ 200,000 հոգի կը հաշուէր, կար սակայն երրորդ դասակարգ մը — համակիրներու դասակարգը — որոնք ոյժ կու տային կուսակցութեան, առանց սակայն ստանձնելու կուսակցութեան անդամի բոլոր յանձնառութիւնները եւ առանց բնականաբար միեւնոյն իրաւունքները վայելելու։ Այս ձեւը քիչ ժամանակէն դադրեցաւ, որովհետեւ համակիրներուն մէկ մասը կուսակցութեան մէջ մտաւ։ Հիմա, առանց մասնաւոր փոփոխութեան ենթարկելու կանոնագիրը, համակիրներու դրութիւնը դարձեալ ընդունուած է։

Անկէց առաջուան մաքրագործումներուն հիմ կը ծառայէր անդամներուն անհատական կեանքին մանրամասն քննութիւնը։ 1929ին վտարուածներուն ամենամեծ մասը, գրեթէ մէկ չորրորդը, անհատական կեանքի պատճառներով անարժան նկատուած էին կուսակցութեան դիրքը մնալու։ Հիմա անգամ շատերը, սպասեցին որ անհատական կեանքը դարձեալ հակակշռի պիտի ենթարկուէր, թէ մասնաւոր հաւաքոյթներու մէջ կծու մանրամասնութիւններ երեւան պիտի հանուէին անդամներուն անհատական կեանքին վրայ։ Նախկին մաքրագործումներու ատեն, ստորադաս անդամները նոյն իսկ բարձր պաշտօնատարներուն երեսին զարկին իրենց ունեցած հագուստներուն առատութիւնը, բնակարաններու չքեղութիւնը եւ ընդարձակութիւնը, մինչեւ իսկ ամուսնական կեանքի մէջ անոնց չեղումները։ Գեղեցիկ աղարկաներու, զոր օր. թանկագին գորգի մը տէր ըլլալը յանցանք նկատուելով մէկէ աւելի պաշտօնեաներ շարքերէն դուրս հանուեցան։ Մինչեւ իսկ ճարտարարուեստական կեդրոններու մէջ հաւաքոյթներ սարքուեցան, ուր հրաւիրուած էին գործաւորներ ու գործաւորուհիներ, եւ ճառախօսները առաջարկեցին անվախօրէն մէջտեղ հանել իրենց գիտցածները իրենց մեծերուն անհատական կեանքին վրայ, ընտանեկան եւ ամուսնական վիճակին վրայ։ Կարելի է մտածել թէ այսպիսի դրութիւն մը ինչ տեսակ բարբաջանքներու եւ ամբաստանութիւններու դուռ կը բանայ։

Բայց նորագոյն կարգադրութեամբ, անդամներուն իրենց գործի ասպարէզին յարմարութիւններն են որ նկատի պիտի առնուին այսուհետեւ, եւ սպառնական խօսքեր տեղի պիտի չունենան ժողովներուն մէջ իրարու հասցէին։ Ահա այս կերպով համակիրներու դրութիւնն է որ պիտի վերահաստատուի։ Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, կը սպասուի որ կուսակցութեան անդամներուն եւ թեկնածուներուն հարիւրին 15ը քաղաքներուն մէջ եւ գիւղերուն մէջ հարիւրին 30ը կամ կուսակցութենէն դուրս պիտի ձգուին կամ վարի կարգի խմբակներուն մէջ պիտի փոխադրուին։ Ամէն պարագայի տակ, այս անգամ հոգ պիտի տարուի որ մասնաւորներու անուանարկութեամբ դժգոհութիւնը չաւելնայ երկրին մէջ։

Խնդիրը այն է որ, ինչպէս հետզհետէ կը տեսնուի, տիրող կուսակցութեան կազմը երթալով կը կնճռոտի, այսինքն արարողական եւ բիւրոյական հաշիւներով հետզհետէ կը հեռանայ զուտ գաղափարական կուսակցութեան կազմէն, եւ երթալով կ'առնէ մասնաւոր ընկերակցութեան մը դասակարգի մը նկարագիրը։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Արշակ Արզումանեան

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քանի մը տարուան ծանօթութիւնը կը ստիպէ որ յարգանքի երկու խօսք ըսեմ ընկեր Արշակ Արզումանեանի զառնաղէտ մահուան առթիւ։

Ընկերը բարձր կրթութիւն չունէր, բայց երկար տարիներու բազմափորձ կեանքը տուած էր իմաստութիւն եւ անձնուիրութիւն։ Յեղափոխութեան առաջին շրջանին, 95-96 թուականներուն, հազիւ 21 տարեկան (հակառակ իր նիւթական բախտաւորութեան) կը նետուի պայքարի կրկէսը եւ կը դառնայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշակիրներէն մէկը։ Նոյն հաւատքով ալ մեռաւ յունիս 19ին, սուգի մատնելով իր ծանօթները եւ ընկերները։

Ընկեր Արզումանեանը խորապէս համոզուած էր թէ ուշ – կանուխ հայրենիքը մեզ պիտի կանչէ, եւ այդ կոչին հպարտօրէն պատասխանելու համար, մէկ միջոց գիտէր,— Հայը հայ պահել, մանաւանդ փրկել մատաղ սերունդը։ Այս խիկ սրբազան խէթանելով, հակառակ իր երկար տարիներու յոգնութեան, աշխոյժով լծուած էր ազգային եւ մշակութային, ինչպէս եւ կուսակցական աշխատանքներուն։ Ուր որ հաւաքոյթ մը կար բան մը ընելու համար, գիտէին որ ան եթէ ստանձնէ գլխաւոր պատասխանատուութիւնը, գործին յաջողութիւն ապահովուած է։ Ընկեր Արշակը երկար տարիներ անդամակցելով Մարսէյլի Գաւառ. Ժողովին, արժեցուց տիրող վստահութիւնը։ Եւ գաղութը իր երախտագիտութիւնը յայտնեց, փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը կատարելով։

Այս առթիւ դամբանականներ խօսեցան առաջնորդ Պալաքեան եպիսկ. եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի կողմէ ընկեր Պօղոս Հիւսեան։

Ողբացեալ ընկերը ունէր եւ ուրիշ բացառիկ յատկութիւն մը,— նախապետական մարդ էր, ինչ որ այսօրուան կեանքի մէջ հազուադէպ է։ Գոհ չէր իր բարեկեցիկ վիճակէն, գոհ չէր եւ Եւրոպայի կեանքէն։ Խոր յարգանք ունէր դէպի մեծերը, եւ սէր՝ դէպի փոքրերը, բայց կը ցաւէր որ մենք ոչ իր նախապետական սրբութիւնները ունինք, ոչ ալ տարրական յարգանք դէպի մեծերը։ Յաճախ կ'արտայայտէր այս արդար տրտունջը։ Երբեք չպիտի մոռնամ. երկու տարի առաջ օր մը նստած էի սրճարանի մը մէջ, ջղագրգիռ եւ բորբոքած։ Երեք ժամ իր հայրական խրատները տուաւ։

— Արամ, վերջապէս պիտի ընդունիք որ ձեր մեծերուն հանդէպ յարգանքի տարրական պարտականութիւն մը ունիք։

— Բան մըն ալ չունինք, ընկեր Արզումանեան։

— Յանցանքը ձերը չէ, ախ այս Եւրոպան, ե՞րբ պիտի գայ այն օրը … Այս ձեր սայթաքումը գլխ գերեզման պիտի տանի, այն ալ, աչքերս բաց…

Այսպէս Հայ մըն էր ընկեր Արզամը։ Ես փորձեցի գրել յարգանքի երկու խօսք միայն, որովհետեւ իր բեղնաւոր անցեալին թուականներով ծանօթ չեմ։

Հողը թեթեւ ըլլայ վրադ, ազնիւ ընկեր։

Ա. ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Բոլոր Խարբերդցիներուն

ՎԱԼԱՆՍ.— Յարգելի հայրենակիցներ, ինչպէս գիտէք, Վալանսի Խարբերդի Հայր. Միութիւնը գոյութիւն ունի 1925էն ի վեր։ Ան եռանդուն գործունէութիւն ունեցած է մինչեւ 1929, երբ 50—55 անդամներ ունէր։ 1929ին նուազեցան զանազան պատճառներով, բայց վարչութիւնը պահեց իր գոյութիւնը մինչեւ այսօր, ունենալով 30-35 անդամներ։ Յունիս 3ին ունեցանք թէյասեղան մը Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, ուր հրաւիրուած էր Պ. Կիւրեղ Խրայեանը։ Բանախօսը փառաբանելով Խարբերդի մտաւորականները, Զարդարեան, Թլկատինցի եւն., յորդորեց կանգուն պահել միութիւնը։ Ունեցանք խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ քրքջալիր զաւեշտ մը։ Յաջորդ կիրակի իրիկուն ունեցանք դասախօսութիւն մը Պ. Տ. Պաքալեանի սրճարանին մէջ, դարձեալ կոկիկ բազմութեամբ։ Այս առթիւ ունեցանք թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ։ Մաս մը Խարբերդցիներ կ'ուզեն որ միութիւնը համախարբերդցիական ըլլայ, բայց վարչութիւնը կը գործէ անջատ։ Ուրեմն երրորդ անգամ ըլլալով կը հրաւիրենք Փարիզի, Մարսէյլի, Լիոնի, Տէսինի եւն. Խարբերդցիներու միութիւնները որ ջանան կազմել կեդրոն մը։ Պէտք է վերջ տալ անջատ գործունէութեան, համախմբելով բոլոր հայրենակիցները։ Նոյնիսկ հինգ հոգինոց վայր մը կրնան կազմել մասնաճիւղ։

Մեր հասցէն.— Ս. Der Ghougassian, 10 rue Baltazar Baro, Valence (Drôme).

«Մեր կիները»

Ս. ՇԱՄՈՆ, 20 յուլիս (Յառաջ).— Այս սիւնակներուն մէջ մէկէ աւելի անդամներ հանդիպած եմ սոյն վերտառութեամբ գրուածքներու, սակայն ոչ մէկը «մեր կիներուն» իսկական արժէքին վրայ մտածած է։ Եւ ես մէկէ աւելի անդամներ ներկայ եղած եմ շատ մը վիճաբանութեանց։ Վերջերս խումբ մը այրեր կրկին կը վիճէին հայ կնոջ մտային զարգացման մասին։ Երիտասարդ մը բացագանչեց.—

— Եղբա՛յր, խոհանոցներէն դուրս պէտք է հանէք մեր կիները, այլ եւս հին օրերը անցան, հոս ազատ երկրի մէջ կ'ապրինք։

Անշուշտ, ըսել կ'ուզէր թէ հայ կինը դէն շպրտելով խոհանոցի հոգերը, ամէն բան ինքնին կուգայ, մտային զարգացում, ազատութիւն, կենդանի գաղափար, եւն.։

Ոչ, բարեկամ, ոչ։ Թողունք մեր կիները «ի սկզբանէ աշխարհի» իրենց վիճակուած այդ նոյն խոհանոցը՝ բարոյականի աղբիւրը, եւ միեւնոյն ժամանակ ազատ ձգենք որ իրենց մտային զարգացման համար դիմեն հոն ուր կրնան գտնել բարոյականի երկրորդ աղբիւր մը՝ երկրորդ դպրոց մը։

Եւ այդ միակը ես անձամբ տեսայ Կ. Խաչի Պատգ. Ժողովին, ուր համախմբուած էին մեր տիպար մայրերն ու քոյրերը։ Այդ ընտանիքին մէջ էր որ հայ կինը պիտի կրնայ սորվիլ այն ինչ որ կը պակսի խոհանոցէն դուրս։

Տասը երկար տարիներու ընթացքին այն ինչ որ մենք այրերս չկրցանք ընել մեր ուսուցիկ խօսքերով ու ճառերով, թողունք որ «մեր կիները« ընեն առանց թմբուկի, շնորհիւ այդ կազմակերպութեան։

Արամ Ե. Տէմիրճեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

Թունաւոր լոզունգ

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 յունիս).

— «Զարաչուք ձեռքը որ կը ճգնի հայ ոգին մեռցնել գաղութներուն մէջ երբեմն խաբելով, երբեմն հրապուրելով, բայց յաճախ թոյն կաթեցնելով միամիտներուն ներսը, կրցած է տեղ տեղ իր ուզածը ձգել, աւա՜ղ, վատերն ու թուլամորթները։

Անկարող դիմադրելու խայծին, անկարող զանազանելու սուտը իրաւէն, եւ անընդունակ փորձութեանց ու զրկանքներու մէջ չլքելու իրենց հաւատքը, յաճախ ալ փոր մը հացի համար, այո՛, եղան շատերը որոնք ուրացան ամէն սրբութիւն, ամէն տօն ու ամէն նշխար։

Մեր խօսքը իսկական համայնավարներուն համար չէ, այսինքն անոնց որոնք իտէալի մը սրտանց կը հաւատան, ու իրենց կարմիր թափին մէջ փշրել կը փորձեն ինչ որ մեզ կը բերէ անցեալը իբրեւ մասունք ու աւանդութիւն։ Մէկը որ գաղափարի մը անկեղծօրէն կը հաւատայ, հոգ չէ թէ ծայրայեղութեանց մէջ մոլորի, երբեք նողկալի չէ։

Նողկալին գաղութներուն մէջ բուսած այն թափթփուքներն են որ չեն հաւատար կարմիր նշանաբաններուն՝ բայց օրն ի բուն կը ծամծմեն զանոնք. անոնք որ, տիրացու մինչեւ ուղն ու ծուծը, ծունկի կը չոքին Լենինին ու Ստալինին պատկերին առջեւ՝ մոռնալ անոնց ալ հայհոյելով. անոնք որ Հայաստանի այսօրուան վարիչներուն քղանցքը կը լզեն՝ վաղն ալ ուրիշ դարչապարներու առջեւ ընելու համար իրենց լործնաշուրթն փառաբանութիւնը։

Նողկալին վատերն ու կեղծաւորներն են։ Անոնցմէ շատերը կը հալածէին երէկ Դաշնակցութիւնը՝ մեղադրելով զայն որ դէմ է քաղքենի կարգերուն, ու սրամտելով որ աղօթքի ատեն ոտքի չէ ելած այս կամ դաշնակցականը. այդ միեւնոյն տիրացուները իրենց շրթունքը կը քսեն այսօր Ստալինի ոտքերուն, ու ծափ կը զարնեն Աղասի Խանջեանի ամէն մէկ վանկին։ Երէկ իբրեւ պոլշեւիկ մատնանիշ կ'ընէին Դաշնակցութիւնը օտար պետութիւններուն, այսօր կը քարկոծեն Դաշնակցութիւնը որովհետեւ դէմ է կարմիր մեթոտներուն ու կարմիր կարգ ու սարքին։ Երէկ՝ նստած իրենց դրամարկղներուն ետին՝ կ'ուրանային Հայաստանը, կ'անիծէին Խրիմեանն ու Րաֆֆին, Անդրանիկն ու Գէորգ Չաւուշը, իսկ այսօր, միշտ իրենց դրամարկղները կռպած, Հայաստան կ'երգեն, պար կը պարեն գաղութներու մէջ՝ Հայաստանի մէջ բացուող ջրանցքներուն ամէն մէկ թիզին համար, ու հայրենիքի գովքը կ'ընեն, հեռուէ՜ն … միշտ հեռուէն …

Ամէն գաղութի մէջ լեցուն են, աւա՜ղ, վատերն ու հացկատակները։ Գաղութի կեանքը ինքնին այլասերիչ է, մանաւանդ երբ մարդիկ քաջութիւն չունին զրկանքներուն տոկալու։ Երբ փոր մը հացի համար՝ մարդիկ շատ մը կը ծռեն իրենց քամակը, ու գետին կը քսեն իրենց լեզուն։ Ուրացողներն ու պնակալէզները շա՜տ մը կը ստեղծուին գաղութներու մէջ՝ բաւ է որ խայծը երեւայ հեռուէն։ Կարծես թէ մոգական գաւազան մը ըլլար՝ մէկէն Հայաստանի կը դառնէ ան ամէնէն պղտոր, ամէնէն զզուելի տականքներն անգամ։ Դէպի խայծը կը վազեն ամէնէն վատերը, ամէնէն թուլամորթները»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Նաճարան մեկնելէս քիչ յետոյ պէկը չուզեր որ Մինասը շարունակէ իր ուսուցչութիւնը։ Արդէն գիւղացիներուն մէջ ալ քանի մը հոգի կը քրթմնջէին։ Դաւադրութեամբ վարժապետը իր պաշտօնէն կը զրկուի եւ իր տեղ կ'անցնի դուրսէն երիտասարդ մը, բոլորովին անփորձ տղայ մը։

Այնուհետեւ դպրոցը հինգ կամ վեց տարի հազիւ կեանք ունեցաւ, հետզհետէ լքնալով։ Մինաս վարժապետն ալ իր տուրքը վճարեց 1915ին։ Իր հեծեծանքը եւ աղաղակը դեռ կը հնչեն ականջիս, երբ գիշեր ատեն քունէն արթնցնելով կը քաշէին ու կը տանէին։ Տանը մէջ իր մօրը, ընտանիքին եւ զաւակներուն ներկայութեան տանջանքներու ամենասոսկալին ի գործ դրին։ Մեր, կին, երախայ, հաւաքուած էինք մէկտեղ եւ մահը կը պըտտէր տունէ տուն։ Ամքած էինք սարսափի ազդեցութեան տակ, որովհետեւ կէս գիշերին մեր վարժապետը պիտի մորթէին։ Ցերեկը ձերբակալուած կը պահուէր պէկին հսկողութեան տակ որ խոստովանի թէ որքան դրամ եւ զէնք ունի եւ ուր պահած է։

Ոչ զէնք ունէր եւ ոչ ալ դրամ մեր բարի եւ առաքինի վարժապետը։ Ո՞ւրկից պիտի տար։ «Ղօնախ»ին մէջ սոսկալի տանջանքներ կուտան որ դրամին տեղը ըսէ։ Ցաւին չդիմանալով, կ'ըսէ.

— Զիս տարէք տուն որ տեղը ցոյց տամ. գետինը թաղած եմ, հանեցէք։

Կէս գիշերին տուն կը բերուի, բայց ո՞ւսկից դրամ պիտի ելլէ երբ չկայ։ Հոս փորեցէք, հոն փորեցէք։ Դահիճները ամէն տեղ կը փորեն։ Չկայ ու չկայ ոչ դրամ, ոչ զէնք։

Այն ատեն կը սկսի բուն մարտիրոսութիւնը։ «Վա՜յ, ինչըր կեավուր, դուն մեզ կը խաբե՞ս»։ Սուրերը, «խանչալ»ները կը մխուին մարմնոյն, աչնելի դանակոծում, շիկացած երկաթներով կը տաղուի մարմինը։ Այս ամէնը կ'ըլլան ծեր մօրը, ընտանիքին եւ ութը տարեկան տղուն առջեւ։

… Չեմ կրնար շարունակել։ Այդ ի՞նչ աղաղակ էր, այդ ի՞նչ ողբ էր, ի՞նչ տանջանք էր։ Սարսափէն ականջներս կը գոցէի չլսելու համար։ Մօրը եւ ընտանիքին աղաղակները իրար խառնուած մինչեւ երկինք կը բարձրանային։ Պատկից էինք, մէկ տան մէջ հաւաքած լեցուցած էին մեզ, իսկ տղամարդիկը սպաննած։ Գերեզման չունեցաւ տարաբախտ վարժապետը։ Մարմինը նետեցին գիւղին մօտիկ ձորակի մը մէջ, ուր մնաց մինչեւ որ մաս մաս իւղի պէս հալեցաւ արեւին տակ։ Պէկին կապած շուները նստած հսկում կը կատարէին, որպէսզի մարդ չմօտենայ։ Հանդիստ ոսկորներուդ, սիրելի ուսուցիչս։ Դուն գերեզման չունեցար, իմ սիրտս քեզի գերեզման։

Եւ այս մէկն է տակաւին…։

ԶՕՐԱԿՈՉ ԵՒ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աշխարհասասան պատերազմը ցնցած էր ամբողջ երկիրը։ Զօրակոչի ենթարկուեցան չափահասէն մինչեւ ծերը։ Տուն չմնաց որ մոխիրի վրայ չնստէր։ Ընտանիք չմնաց որ սուգ չունենար։ Երկիրը ամայացաւ, ցորենը կալին մէջ փտեցաւ, ամբարները ինչ որ կար քաշեցին տարին։ Զինուորներու ընտանիքները պղծուեցան եւ զաւակները քուրջի պէս փողոց նետուեցան։ Եզ, կով, ձի, էշ, ոչխար,, նոյն իսկ հաւ եւ հաւկիթ գրաւեցին տարին։ Հագուստ, կապուստ, անկողին, գուլպայ, ձեռնոց,— ինչ որ կար պարպեցին։ Եւ հայ զինուորները գործածեցին իբրեւ գրաստ, պարէն կրելու համար դէպի ճակատ։

1914 դեկտեմբեր։ Զինուոր ծնողներու ընտանիքները ի զուր կը սպասէին նամակներու։ Զարաչուք զրոյցներ շրջան կ'ընէին։ Հայերը կը գուշակէին որ լուրջ վտանգի մը առջեւ կը գտնուին եւ անձկութեամբ գարնան կը սպասէին։

Այդ սեւ օրերուն, պէկերը չէին հանդուրժեր որ Արոյենց Աղամը գիւղը մնայ։ Յիսուն տարեկան էր Աղամ, յաղթանդամ եւ յեղափոխականի նկարագիր ունեցող մէկը։ Այս միակ մարդը աշխարհի լաւ օրերուն պէկերուն դէմ դատ բացած ըլլալով, ձեռքէն հողերը խլած էին։ Երկրագործ բազմանդամ ընտանիք մը առանց հողի չէր կրնար ապրիլ։ Ուստի Աղամ ստիպուած էր թափառիլ, ապրուստ ճարելու համար. իր գիւղէն բացակայութիւնը պէկերուն հաճելի չէր։ Գիտէին որ շատ պտտելով կրնայ աշխարհի կացութեան մասին տեղեկութիւններ ստանալ եւ հաղորդել գիւղացիներուն։

Բողոքագիր մը պատրաստած էին պէկերը։ Ոչ ոք գիտէր թէ ի՞նչ է։ Ներկայացուցին գիւղացիներուն որ ստորագրեն։ Շատեր ստորագրած էին առանց հարցնելու։ Հայրս թուրքերէն լաւ գիտէր եւ կը խնդրէ որ կարդայ ու յետոյ ստորագրէ։

Չէին ուզեր որ հայրս տեղեկանայ, բայց ստիպեալ կուտան որ կարդայ։ Կը տեսնէ որ բողոքագիրը ուղղուած է Բալուի գայմագամին եւ Աղամը կ'ամբաստանէին իբրեւ «քոմիթաճի» եւ Հայերը թուրք պետութեան դէմ գրգռող մէկը։ Որով կ'ուզէին որ կառավարութիւնը զայն հեռացնէ գիւղէն։

Նոյն իսկ Աղամին եղբօրը՝ Արիկին ալ ստորագրել տուած էին։ Եղբայրը եղբօր մահուան վճիռ էր տուած…

Հայրս նախ կը դիմադրէ, բայց յետոյ բռնադատման տակ կը ստորագրէ։ Յետոյ անմիջապէս կը հաւաքէ գիւղին մեծերը եւ կը խորհրդակցին։ Կը վճռեն չարիքը կանխելու համար Աղամը հեռացնել գիւղէն։ Հեռո՜ւ, հեռու… որքան կարելի է, որպէսզի երբ ոստիկանները գան ձերբակալելու, դէթ ձեռք չիյնայ։

Յաջորդ գիշեր Արոյենց տունը պաշարուած էր։ Ամէն ծակ ու ծուկ խուզարկեցին բայց չգտան։ Գիւղացիները անլի մատնուած էին։ Իրենց ստորագրած բողոքագիրը ցուցնելով, ոստիկանները անխնայ կը ծեծէին, մանաւանդ եղբայրը, որպէսզի յանձնեն Աղամը։ Բայց ան փրկուած էր։

Ամիսներ վերջ, երբ ամբողջ հայ աշխարհը սպանդանոցի կը վերածուէր, Աղամի չարաչուք ճակատագիրը վիճակուած էր պէկերուն։ Երբ գիւղը ամայացած էր, Աղամ լեռ ու ձոր ոտքերուն տակ առած, գիշերները գազաններուն որջերուն մէջ անցընելով, ցերեկները պահուելով որեւէ խորշի կամ մացառի մը մէջ, խոտ ուտելով, վայրի պտուղներով սնանելով, գիշեր մը կուգայ իր սիրելի ծննդավայրը, իր զաւակներուն եւ ընտանիքին մասին լուր առնելու։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ներ մշակելով :

Երկուշաբթի օր, յանձնախումբի մը նիստին մէջ, Անգլիոյ ելմտական նախարարը երկար ճառ մը խօսեցաւ միջազգային պարտքերու մասին : Յաջորդ օրը խօսք առաւ Պ. Պոնէ, Ֆրանսայի ելմտական նախարարը, շեշտելով թէ բոլոր խնդիրներուն լուծման, տնտեսական եւ սեղանաւորական վերակազմութեան համար անհրաժեշտ է նախ հաստատուն վիճակի մը վերածել դրամները :

Ով ձգեց Ս. Պետրոսի առջեւ պայթած ռումբը

Հռոմի ոստիկանութիւնը կը շարունակէ քննութիւնները՝ երեւան հանելու համար կիրակի օր, Ս. Պետրոսի մայր եկեղեցիին առջեւ պայթած ռումբին հեղինակները :

Իտալական թերթերը լուրը հրատարակեցին երկու օր յետոյ, իբրեւ աննշան դէպք մը : Լռութիւն կը տիրէ նաեւ Վատիկանի մէջ :

Մինչեւ հիմա ձերբակալուած են երկու հոգի : Առաջին կալանաւորը Ալեքսանդրիացի Յոյն մըն է, սպանիական հպատակ դարձած : Կ'ըսուի թէ Սպանիոյ անիշխանականներուն կողմէ հրաման ստացած էր կատարելու մահափորձը, բայց անճրկած է : Դժոխային մեքենան ալ անփորձ մարդու մը ձեռքով շինուած է : Մեքենան դրուած է եղեր հացի մը մէջ, եւ նետուած՝ պայուսակի մը խորը : Երբ խուճապը կը սկսի, մարդը կը փախչի, մօտակայ աւազան մը նետելով իր անցագիրը :

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԱԽԱՅ ՄԸ ՄՈՐԹԵՑԻՆ, ԻՐԵՆՑ ՀԱՅՐԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ահռելի ոճիրի մը լուրը կը հասնի Մատրիտէն :

Յունիս 20ին անհետացած էր 28 ամսու երախայ մը : Խուզարկութեանց շնորհիւ, գտնուեցաւ տղուն դիակը, գլուխը եւ թեւերը կտրուած : Ձերբակալուեցաւ 17 տարեկան պատանի մը, որ խոստովանեցաւ թէ իր դրացիներէն երկու հոգի տասը փէզէթա խոստացած էին իրեն, եթէ պզտիկ տղայ մը ճարէր : Հրապարակին վրայ խաղացող երախաներու ամէնէն մատղաշը զատելով, յաջողեցաւ միւսներէն բաժնել եւ տանիլ իր դրացիներուն : Ասոնք տղուն բերանը փակեցին, պարկի մը մէջ նետեցին եւ իրենց տունը տարին : Յետոյ մորթեցին երախան, եւ արիւնը պարպեցին շիշի մը մէջ, իրենց հիւանդ հօրը խմցնելու եւ բժշկելու համար :

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

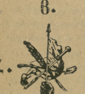
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ հեծելանուրդի առաջին հանգրուանը շահեցաւ (Փարիզէն Լիլ) ֆրանսացի Մօրիս Արչանպօ :

ՊՈԼՍՈՅ մէջ Թուրքիոյ Թուրինկ Քլիւպի կազմակերպած մոթոսիքլէթի մրցումին մէջ, առաջնութիւնը շահեցաւ ծանօթ մարզիկ Աշոտ Մամիկոնեան, 6 վայրկեան եւ 18 երկվայրկեանէն կտրելով նշանակուած հեռաւորութիւնը : Իր մոթոսիքլէթը ունէր 3ուկէս ձիու ուժ : Պ. Մամիկոնեան շահեցաւ նաեւ օթոյի մրցումը :

Պ. ՀԻՒԿԷՆՊԷՐԿ, Գերմանիոյ ազգ. տնտեսութեան նախարարը, որ միեւնոյն ատեն պետն է ազգային կուսակցութեան, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն, կուսակցութեան դէմ կատարուած հալածանքներուն պատճառաւ : Այս հրաժարումով, վերջնապէս կը քայքայուի ազգային կուսակցութիւնը :

ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ գործազուրկներ Սէն Նազէրէն ճամբայ ելան դէպի Նանթ, դարման խնդրելու համար իրենց կացութեան : Ճամբան յեղափոխական երգեր երգելով, գիշերը բացօթեայ անցընելով, կտրեցին առաջին 38 քիլոմեթրը եւ Նանթ հասան երէկ :

Յ.

Հ. Դ

Փարիզ եւ գաւառներ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ սաստիկ պատուիրաբար ժողովի կը հրաւիրէ ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ խումբի ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը :

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Fbg. du Temple :

ՀՐԱՋԴԱՆ եւ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբերու ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը : Խիստ կարեւոր օրակարգ :

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ :

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ : Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանը : Պարտաւորիչ ներկայութիւն : Ներկայանալ անդամատետրով :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ընթերցարանին մէջ, 49, րիւ Նասիոնալ : Ներկայանալ անդամատետրով :

Ընկերական հանդիպում Մայիս 28ի առթիւ

կազմակերպուած՝ ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Ընկ. Մ. ՊՕՂՈՍԵԱՆի բնակարանին մէջ, 14, rue Beauséjour

Ներկայ կ'ըլլան ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ եւ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Կը խօսի՝ ՕՐ. Ֆ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը : խմբերգ, մեներգ, հայկական եւ ռուսական պարեր : Արտասանութիւն :

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով :

Հաղորդ. միջոց.— Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտօն : Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ : Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յառաջիկայ Կիրակիին :

Հայ Արիները ցոյց պիտի տան ճանապարհը :

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂՒՈՅՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, 2 ՅՈՒԼԻՍ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՀՈՎԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Sentier des Bas-Longchamps

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ծանօթ արուեստագէտներ, դպրոցի աշակերտները կը պարեն մասնաւոր տարազով Ballet, կովկասեան եւ հայկական պարեր : Թատ. եւ նուագախումբ եւ ՇՈՂԳԱՄի ներկայացում, ՆԱՊԱՍՏԱԿԻ խաղը եւ ուրիշ անակնկալներ :

Սիրայօժար իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն նաեւ երեք ֆրանսացի երիտասարդներ՝ M. M. Pierre REICH. Maurice PUARD եւ André CADIC.

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը՝ 2.50 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux :

Երգահանդէս

ՕՐ. ՄԱՐԿՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 4.30ին

93 Boulevard St. Michel. Փարիզ (5)

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Նազ.— 70 :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մուշի Նորշէն գիւղացի Պօղոս Գրայեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին Սարգիս Գրայեանը, որ երեք տարի առաջ կը գտնուէր Granit City, Eu. Միացեալ Նահանգներ : Իր հասցէն իմացնել Ստեփան Ալեքսանեանի, 20, rue de Tage, Փարիզ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Hôtel de la Paixի մէջ : Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորներու : Ընտրութիւն նոր վարչութեան :

ՍԻՓԱՆ, ԲԻՒՐԱԿՆ եւ ԱՐԱՐԱՏ երեւչախումբերու փորձը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 6bis, rue Campagne 1er. Métro Raspail : Կարեւոր խորհրդակցութիւն ալ պիտի ունենանք : Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՍԻՓԱՆի հերթական փորձը նոյնտեղ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն :

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Այստեղ կը լռէ ընկերս, պահ մը յետոյ կը սկսի դարձեալ.

— Ուրիշ պատմութիւն մը : Ձիաւոր ոստիկան մը, օր մը, չես գիտեր ի՛նչպէս, նշմարեց զիս եւ պոռաց. «Ի՞նչ տղուր կ'ուտես այստեղ, չան լակոտ, կորսուէ՛ սըկից, շո՛ւտ» : — «Ներողութիւն, ձերդ ազնուութիւն, եկայ որովհետեւ ապրանքս շատ կը ծախուի այս կողմերը, ի մեծ ուրախութիւն ինծի : Ոստիկանը կ'ոռնայ երեսիս. «Ի՞նչ, ի՞նչ, կը համարձակիս դեռ խօսի՛լ, դռնապան, ծակը խօթէ սա մարդու կոտրը» : Դռնապանը վազեց հասաւ.— «Քալէ՛ նայինք» : Եւ սկսանք քալել : Փողոցին անկիւնը հազիւ անցած, գրպանէս բուրլի մը կը հանեմ ու կ'ըսեմ. «Ա՛ռ ասիկա, պարոն դռնապան, ա՛ռ իբրեւ յարգանքիս հաւաստիքը եւ Քրիստոսի սիրոյն, եւ տղատ ձգէ զիս, ես խեղճ արարած մըն եմ, դետնի փոշիէն ալ ցած, ի՞նչու չարչարես մեզի նման խոնարհ մարդիկը» : Դռնապանը փոխն ի փոխ ինծի եւ բուբլիին նայեցաւ, յետոյ գրպանեց դրամը եւ ըսաւ. «Լա՛ւ, լա՛ւ, կորսուէ՛, շուն դուն ալ, բայց զգուշացիր, եւ մի մոռնար ինչ որ կ'ըսեմ, օր մը չէ օր մը դուն նորէն բանտ պիտի իյնաս» :

Ընկերս աւելցուց թէ սիկարէթի վաճառորդի իր կացութիւնը հետզհետէ կը դժուարանայ ոչ միայն ոստիկաններու տուած նեղութիւններուր, այլեւ ուրիշ վաճառորդներու մրցակցութեան պատճառով : Փողոցին զանազան դիրքերը նախապէս ծախուած ըլլալով, հարկ կ'ըլլար շարունակ կռուրտիլ դիրքերը կանուխէն գրաւողներուն հետ : Ասկից զատ, շրջուն վաճառորդ մը իրաւունք չունէր կենալու փողոցին մէջտեղը : Ոստիկանական օրէնքով պարտաւոր էր շարուն ո՛վ շրջելու : Ընդհակառակն, կառապան մը կրնար աւելի դիւրին եւ աւելի յարմար ձեւով կատարել հսկողութիւնը : Ու կը յիշէր իր ընկերը, որ իբրեւ կառապան, երբեք կնճռոտութեան մը չհանդիպեցաւ ամբողջ քաղաքին մէջ շրջելու ատեն :

Գացի տեսնել մեր միւս ընկերը ն., ընդհակառակն, տեսայ որ ան ալ բաւ խած էր տարբեր բայց կարեւոր դժուարութեան մը : Ձին հիւընդցեր էր : Ու կրնար փողոց ելլել շաբաթը միայն երկու օր : Ասկից զատ, պարտաւորուած էր շարունակ յաճախորդ փոխադրելու : Ահա այս բոլոր պատճառներով, Պլեհվէի շուրջ փորձուած հսկողութիւնը որ եւ է արդիւնք չէր տուած տակաւին :

Վրայ հասաւ դեկտեմբեր ամիսը : Եւ դեռ ոչ մէկ լուր Ազեւէն : Շատ ուշ միայն իմացանք թէ Ազեւ, ուժանակ պատրաստելու համար, պարտաւորուէր էր մնալ արտասահմանի մէջ : Եւ եթէ իր նամակները ձեռքս չէին հասներ, պատճառն այն էր որ հասցէս ճիշդ չէր :

Այսպէս թէ այնպէս, կը շարունակուէր հսկողութիւնը շնորհիւ մեր երկու ընկերներուն, կառապանին ու սիկարէթի վաճառորդին : Իսկ ես կը ուղղտայի Ֆոնտանկա փողոցն ի վար կամ Նեվայի եզերքը, պատահմամբ Պլեհվէի հանդիպելու յոյսով : Երեքիս կողմէ կատարուած այդ հսկողութիւնը տուաւ միայն սա արդիւնքը,— մեզի ծանօթ էին այլեւս ներքին նախարարին կառքն ու հետեւորդները, ինչպէս նաեւ գիտէինք Պլեհվէի հետեւած մէկ ճամբան : Արդարեւ ան կ'անցնէր Ֆոնտանկա փողոցէն, Նեվայի եզերքէն, ուղիղ դէպի Պալատին կամուրջը : Սակայն յետոյ ո՞ւր, Ձմեռնային Պալատ թէ Մարիա Պալատ պիտի երթար, չէինք գիտեր :

Միւս կողմէ, Ազեւի ուշանալուն եւ լռութեան պատճառները անծանօթ էին մեզի, ուստի որոշեցի տեղեկութիւն առնել այդ մասին : Յիշեցի որ Ազեւ ինծի յանձնարարած էր ծանօթ լրագրող մը, X…, որ կ'ապրէր Պետերբուրգ : Անոր պէտք էի դիմէի ստիպողական պարագաներու մէջ :

X… մօտի՛կ ըրաւ ինծի, բոլորովին շուարած :

— Երկար ատենէ ի վեր, ըսաւ, լուր չունիմ Ազեւէն, եւ չեմ կրնար որ եւ է ձեւով օգտակար ըլլալ ձեզի :

Սեննակս վերադարձայ, վարանոտ եւ տարտամ : Պէ՞տք է շարունակէի հետապնդել Պլեհվէն իմ երկու ընկերներովս, թէեւ յաջողած չըլլային մեր հետապնդումները : Պէ՞տք է մեկնէի արտասահման եւ կացութեան մասին խորհուրդ հարցնել Գոծի : Վիլնով դացի կուսակցական կարգ մը գործերով, որ ինծի յանձնած էր Ազեւ եւ, վերադարձիս, Դեկտեմբերի սկիզբը, սենեակ մը վարձեցի Ռուսիոյ պանդոկին մէջ, Մոյկայի վրայ : Թէեւ ոչ մէկ լուր ունէի տակաւին Ազեւէն, սակայն որոշեցի սպասել իրեն, Պետերբուրգի մէջ : Անակնկալ դէպք մը փոխեց որոշումս :

Վիլնոյէն վերադարձիս, յաջորդ օրը, առաւօտուն, կիսովին եւ կամացուկ մը բացուեցաւ սենեակիս դուռը եւ գլուխ մը երկնցաւ ներս : Բայց անմիջապէս ետ քաշուեցաւ գլուխը եւ դո՛ւռը գոցուեցաւ :

— Մտէ՛ք :

Քառասուննոց Հրեայ մըն էր, աղտոտ երեւոյթով եւ մաշած բըռէնկոթ մը հագած : Աչքերը շարունակ չորս բոլորը կը դարձնէր : Ձեռքն երկարեց ինծի եւ ըսաւ.

— Բարիլոյս, պարոն Սեմաշկօ :

Այս կեղծ անունով էր, որ Վիլնօ գացած էի :

Անակնկալի եկայ եւ աչքերս յառեցի իրեն :

Պահ մը լռութենէ յետոյ ըսաւ.

— Ըսի՛կ Վիլնոցի եմ : Վիլնոյէն կու գամ, ես ալ :

Մտածեցի որ դէպի Վիլնօ իմ ճամբորդութեանս մասին կրնար տեղեկութիւն ունենալ միայն երկու ձեւով,— կամ զիս հետապնդելով իմ ճամբորդութեանս ընթացքին, կամ ուղղակի քննելով անցագիրս, որուն վրայ դեռ թարմ էր Վիլնօքաղաքին վիզան : Արդ, իմ անցագիրս կը գտնուէր պանդոկին գրասենեակը եւ միայն ոստիկան մը իրաւունք ունէր անցագիրս պահանջելու պանդոկապետէն : Ուստի եզրակացուցի անմիջապէս թէ կը գտնուէի լրտեսի մը առջեւ :

— Նստեցէք, ըսի, ի՞նչ կը փափաքիք :

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՅՈՒՆԻՍ 1933

30 Juin 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2227

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԳԻՇԵՐՆԵՐԸ ՄԻՆՉԵՒ ԺԱՄ 12 Կ'ԱՇԽԱՏԷՐ»

Մեր սերունդը շատոնց իր խօսքն ըսած է Աղաթօն պէյերու «բարեմասնութեանց» մասին:

Եւ կ'ուզէր որ անոնք լռելու ազնուութիւնն ունենային, փոխանակ իրենց բրածոյ բարքերը փռելու այս պողոտաներուն վրայ: Մանաւանդ այս տարիքէն յետոյ:

Դժբախտաբար, անոնք ոչ միայն կը մերժեն քաշուիլ իրենց պատեանին մէջ, իրենց թանձր մուշտակներուն տակ պահելով աղա-փաշայական «առաքինութիւններ»ը, այլ եւ կը փորձեն բարոյականի դաս տալ կրակով սնած սերունդի մը:

Այսպէս, անոնք մեր հանրային կեանքը դիտելով իրենց վիլլաներուն պատշգամէն կամ օթօներուն պատուհաններէն, յանդգնութիւնը կ'ունենան գրելու.

— «Պատերազմի ընթացքին եւ զինադադարէն վերջ, Գահիրէի Կեդրոնական ժողովը ահագին գործ ունէր: Մալէզեան պատնէշին վրայ էր, լծուած փրկութեան եւ օգնութեան ամէն տեսակ գործերու. նոյն իսկ գիշերները մինչեւ ժամը 12 կ'աշխատէր առանց յոգնութիւն զգալու»: (էջ 14):

Իսկ ի՞նչ կը բանէին միւսները,— «պատերազմի ընթացքին եւ զինադադարէն վերջ»:

Ի՞նչ կը բանէր ամբողջ հայ ժողովուրդը, Թրակիայէն մինչեւ Կովկաս,— «պատերազմի ընթացքին եւ զինադադարէն վերջ»:

Աշխարհի պողոտաներուն վրայ «փոքէ՞ր», «պաքարա՞», «ռուլէ՞թ» կը դարձնէր, աղջի՞կ թէ ձի կը խաղցնէր, ագարակնե՞ր կը շահագործէր, թէ — կը ջարդուէր կամ վէրքեր կը կապէր դիշեր ցերեկ, մատնուած՝ դժոխային, անպատմելի, աննախընթաց արհաւիրքի մը:

Պատերազմի ընթացքին, երբ ամբողջ Հայաշխարհը կը լողար արեան մէջ, երբ խումբ-խումբ եւ ողջ-ողջ դերեզման կ'առաջնորդուէին, կը կախուէին, թոմպահ կը կտորուէին մատուռ ուժեր — յիսուն տարուան սերունդ —, երբ կարաւան-կարաւան դէպի սպանդանոց կը քշուէր ամբողջ Թրքահայ ժողովուրդը, 11էն մինչեւ 70 տարեկան, երբ մայրը երախան կը խեղդէր (կարդա՛ «Բալահովիտ»ը, Աղաթօն պէյ, Բալուցի ես), երբ, սահմանէն անդին, մարդիկ գերմարդկային ճիգեր կը թափէին փրկելու համար մնացեալը, երբ մաուզերականն ու արհեստաւորը, զինուորն ու կամաւորը, ծերունին ինչպէս պատանին, քաղաքացին ու գիւղացին գունդագունդ կ'իյնային վերջին փամփուշտն արձակելով, երբ վերը երկինքն ունէինք, իսկ վարը՝ գազաններ եւ դաւադիրներ գոյնզգոյն,— չա՞ր է, արժանի՞ք է, առաքինութի՞ւն է որ ոմն Վ. Մալէզեան, ամսականաւոր գրագիր մը ի Գահիրէ, «նոյն իսկ գիշերները մինչեւ ժամը 12 կ'աշխատէր»...

Ա՞յս է ձեր ալ, ձեր պաշտպանեալին ալ բարոյական հասկացողութիւնը, «անկաշառ» եւ «ազգասիրական» պաշտը ...

Ռումանիոյ Գնչուներն անգամ պիտի կարմրէին ձեր այս գետնաքարշ արտայայտութիւններէն, Աղաթօն պէյ, եւ միւս խուժանային լուտանքներէն, որոնց նմոյշները տուինք, առջի օր:

×

Թողո՛ւնք, թողո՛ւնք, այս բորբոսը, անցնելու համար Վահան Մալէզեանի թոշակին:

Աղաթօն պէյն է որ կը պատգամէ.

— «Հէլա՛լ ըլլայ: Իմ խիղճովս կը դատեմ որ նոյն իսկ պէտք եղածին պէս վարձատրուած չէ»: (էջ 15):

— «Այսօր դժբախտաբար այնչափ ծակաչք անօթիներ ունինք որ, շատեր 2-3000 փրանքով եւ նոյն իսկ պակասով ալ պատրաստակամութիւնը ցոյց կուտան վարիչի մը ծանր պաշտօնն ստանձնել»: (էջ 20):

Երբ մենք առաջին անգամ մէջտեղ հանեցինք Վ. Մալէզեանի թոշակին գումարը — ամսական 100 անգլ. ոսկի կամ տարեկան 120,000 փրանք — մառէշալ ժոֆռը կը ստանար տարեկան 90000, նախարարները՝ 80-90,000, երեսփոխանները՝ 45,000, (յետոյ 60,000):

Ու կ'ըսէինք — մենք պետութիւն չենք, ոչ ալ Բարեգործականը սեղանաւորական հաստատութիւն է: Պէտք է վերջ տալ այս անորակելի դայթակղութեան:

Մեզի ձայնակցեցան ուրիշ թերթեր ալ: Եւ խռովեցաւ հանրային կարծիքը:

Արդի՞ւնքը,— Բարեգործականի վարիչները իրենց շուքին տակ առին ձախողած փաստաբանը, որ սպառնաց իր պայմանագրով, մինչեւ որ ատեանը ինկաւ (1931 սեպտեմբեր) եւ քարերը լեզու ելան:

Ամիսներ յետոյ, ընդհ. ժողով մը առաջարկուեցաւ Բարեգործականի բոլոր պաշտօնեաներուն, եւ Վ. Մալէզեանն ալ հրաւիրուեցաւ «զոհողութեան»:

Մինչեւ հիմա գաղտնիք է մեզի համար,— բան մը զեղչեցի՞ն անոր թոշակէն, թէ յարմարցուցին ատեանի սակին:

Ամէն պարագայի մէջ, դայթակղութիւնը մնաց եւ կը մնայ մինչեւ այսօր:

Իսկ Վ. Մալէզեան գտած է բանաձեւ մը, աչքի փոշի փչելու համար:

Որքան կրցած ենք ստուգել, անիկա աջ ու ձախ կը յայտարարէ թէ հարիւրին 20 կրճատուած է իր թոշակը, իսկ իրականին մէջ կը գանձէ հարիւրին 10 ներկայացուցչական ծախք մը եւս, որով...

Աղաթօն պէյի ո՞ր խիղճն է որ կը խօսի այստեղ,— Բալուի՞ թէ Նիսի, կամ Ժընեւի, երբ կ'ըսէ — «Հէլա՛լ ըլլայ»:

Բայց ո՞ւր դրամը, պէյ էֆէնտի:

Փաստաբանութեան եւ առեւտուրի մէջ ձախողած այդ «պէնտէկեան»ը ինչո՞ւ չի կրնար մարդավարի ապրիլ ամսական չորս-հինգ հազարով, երբ գիտենք որ մնացեալ հինգ հազարը կը բաւէ Յունաստանի հինգ հազար թշուառ մանուկներու պակասները լրացնելու ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐ՝ ՄԻԱՀԵԾԱՆ ՏԷՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

«ՓԱԿԵՑԷՔ ՁԵՐ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ»

ԱԶԳ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ ՅԵՏՈՅ ԿԵԴՐՈՆՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻ

Ատոլֆ Հիթլէր լրացուցած համարելով իր քաղաքական յեղաշրջումը, այժմ ձեռնարկած է ընկերային յեղափոխութեան: Ուրիշ խօսքով, ասպարէզէն կը քշէ բոլոր հոսանքները, Գերմանիոյ ճակատագրին տէր եւ տիրական դարձնելով միայն եւ միայն իր կուսակցութիւնը,— ազգային-ընկերվարական (Նացի):

Ան առաջին հարուածը տուաւ համայնավարութեան, ընկերվարութեան եւ արհեստակցական միութեանց, իր շուրջը համախմբելով ազգայնական տարրերը: Բայց հիմա կարգը եկած է այս վերջիններուն, որոնք պիտի տապալին իրարու ետեւէ:

Օրուան ամէնէն մեծ դէպքն է Գերմանիոյ Ազգային կուսակցութեան լուծումը: Անոր նախագահը, Հիւկէնպէրկ, որուն ճառ մը խօսելու իրաւունքն իսկ զլացած էին, հրաժարեցաւ ազգ. տնտեսութեան նախարարութենէն: Այս հրաժարումը պիտի փութացնէ կուսակցութեան քայքայումը:

Պ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ պրոպականտի նախարարը, հետեւեալ շնորհալից յայտարարութիւնն ըրաւ առջի օր.

— «Ատոլֆ Հիթլէր բացարձակ վեհապետն է Գերմանիոյ: Ան կրնայ խօսիլ յանուն Գերմանիոյ, յանուն յետին բանուորին եւ չունեւորին: Ազգային կուսակցութեան լուծումէն յետոյ, մէկ խորհուրդ ունիմ Կեդրոնի կուսակցութեան,— յանձնարարել որ ինքնաբերաբար փակեն իրենց խանութը որովհետեւ, նացիները այլեւս չեն կրնար ձեռնածալ դիտել Կեդրոնի կուսակցութեան փորձարկութիւնները: Եթէ այդ կուսակցութիւնը կը կարծէ պաշտպանել կաթոլիկներու շահերը, մենք պիտի պատասխանենք,— Մենք գիտենք թէ ինչ բան աւելի օգտակար է կաթոլիկութեան, բայց գիտենք նաեւ թէ ազգը ի՛նչ բանի պէտք ունի: Մենք աւելի լաւ պիտի պաշտպանենք կաթոլիկ շահերը քան Կեդրոնը, եւ ջնջելով Կեդրոնը, մենք ծառայութիւն կը մատուցանենք եւ պիտի մատուցանենք Եկեղեցիին: Քսան տարիէն, այլեւս ուրիշ կարծիք չպիտի գտնուի բայց միայն մերինը: Կուսակցութեանց լուծումը պիտի աւետէ ծնունդը ազգային-ընկերվարական միասնական պետութեան»:

⁂ Ազգային ճակատին եւ նացիներուն միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ, հիթլէրականները այդ ճակատին անդամները պիտի համարեն դէնքի եղբայրներ, որոնք միեւնոյն իրաւունքները պիտի վայելեն: Քաղաքական յանցանքներու համար դատապարտուած ազգայնականները անմիջապէս ազատ պիտի արձակուին:

⁂ «Պետական կուսակցութիւնը», որ նախապէս կը կոչուէր ռամկավար, որոշեց անմիջապէս լուծուիլ:

⁂ Փրուսիոյ վարչապետը շրջաբերական մը ուղղելով, ազդարարեց թէ իբրեւ «դիմակաւոր մարքսեաններ» պիտի հետապնդուին այն շատախօսները որոնք յոռետես լուրեր կը տարածեն կամ քննադատութիւններով կասկածելի կը դարձնեն ազգային կառավարութիւնը»: Բոլոր անոնք որ յոռետես խօսակցութիւններ կը լսեն, պարտաւոր են հաղորդել իրենց պետերուն, այլապէս մեղսակից պիտի համարուին:

⁂ Յուլիս 1էն սկսեալ, աւելի խիստ հսկողութեան պիտի ենթարկուին Գերմանիոյ սահմանները, արգիլելու համար օտար դրամներու մաքսանենգութիւնը: Հիթլէրական զինուորներ առժամապէս պիտի օգնեն մաքսային պաշտօնեաներուն:

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ՝ մօտերս տուրքեր պիտի հաստատուին հարստութեանց վրայ, գործազուրկներուն օգնելու համար: Միւս կողմէ, ծրագիր մը կը մշակուի, հողատէր ազնուականներու հողերը չունեցողներուն բաժնելու համար:

Սուգի օր՝ Վերսայլի տարեդարձին առթիւ

Յունիս 28ին, ամբողջ Գերմանիան սուգ պահեց, Վերսայլի դաշնագրին տարեդարձին առթիւ: Բոլոր յիշատակարաններուն եւ հանրային հաստատութեանց վրայ սուգի դրօշ պարզուած էր: Իրիկունը վիթխարի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Լուսթկարթընի մէջ, դաշնագրին դէմ: Ուրիշ ցոյց մըն ալ կատարուեցաւ խորհրդարանին մէջ: Երրորդ եւ չորրորդ մեծ ցոյցերը տեղի ունեցան Պերլինի համալսարանին մէջ եւ Օփերայի հրապարակին վրայ: Նացիները իրենց կարգին միթինկներ գումարեցին մայրաքաղաքի բոլոր թաղերուն մէջ, կրակոտ ճառեր խօսելով: Բոլոր ճառախօսներն ալ շեշտեցին թէ Գերմանիոյ կրած չարիքին ադբիւրը Վերսայլի դաշնագիրն է: Բանախօս մը յայտարարեց.

— «Վերսայլը արհեստաւոր խարազան մըն է զոր մեր ժողովուրդի գլխուն վերեւ կը շաչեցնէ գերեվար մը: Վերսայլի դաշնագիրը կ'անպատուէ ժողովուրդ մը որ կը սիրէ խաղաղութիւնը եւ չուզեր որ «Ն եւ է» չարիք ընել ո եւ է մէկուն: Մենք այսօր կը յայտարարենք աշխարհի.— բնական միջոցներով դարմանեցէք այն ոճիրները զորս գործած էք մեզի դէմ. այլապէս, պիտի գայ օր մը երբ մեր ժողովուրդը այլեւս չպիտի կրնայ տանիլ բեռը եւ իր գլխուն ճարը պիտի նայի այն օրը ուր բոլշեւիկութեան ժանտախտը պիտի վարակէ միւս պետութիւնները եւ երկինք պիտի վերահաստատէ արդարութիւնը»:

Սուրիոյ վարչապետը էնկիւրի՞ կ'երթայ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

Սուրիական հանրապետութեան վարչապետին որդին, Նուսուհ պէյ էլ Ապիտ որ այս պահուս կը գտնուի Պոլիս, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ լրագրողներու.

— «Հայրս մօտերս պիտի երթայ էնկիւրի, այցելելու Կազի Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի եւ Ըսմէթ փաշայի, որոնց հիացող մըն է: Այս այցելութիւնը լոկ քաղաքավարական չպիտի ըլլայ: Հայրս պիտի օգտուի առեւտրական դաշնագրի մը պատրաստութեան ձեռնարկելու համար: Երկուստեք ցոյց կը տրուին լաւագոյն տրամադրութիւններ եւ կը յուսամ որ շատ լաւ արդիւնք պիտի ունենայ այս այցելութիւնը: Մեր վերջին համաձայնութեամբ Ֆրանսայի հետ, սկսանք ուղղակի շփում ունենալ օտար երկիրներու հետ: Առաջին անգամ ըլլալով երկու հիւպատոս անուանեցինք, մէկը Եգիպտոս եւ միւսը Փարիզ: Ուրիշներ ալ պիտի անուանենք, երբ պէտք ըլլայ: Այժմ ունինք 10 հազար հոգինոց բանակ մը, որ հետզհետէ պիտի բարձրանայ 80 հազարի եւ կոչուած է պաշտպանել մեր սահմանագլուխները: Ֆրանսայի հետ համաձայնութիւնը վերջնական ձեւ պիտի ստանայ, երբ մէկ քանի խնդիրներ եւս լուծուին:

ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկեր Ա. Արզումանեանի մահուան առթիւ, իր եղբօրորդիները՝ Անշէն Որբուկ եւ քոյրը (Պլիտա, Ալժերիա), հարիւր ֆրանք կը նուիրեն «Համազգային»ի ձեռնարանին, Պէյրութ, եւ հարիւր ֆրանք՝ Զ. Ո. Մ. կեդրոնին:

Կը խնդրուի ստանալ համապատասխան ընկալագրով:

ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն.—

Ս.	100.—
Յունիս 21 գումարը	1800.—
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1900.—

Տոլարը կ'իյնայ, լիրէթը կը բարձրանայ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Քանի մը օրէ ի վեր, զարմանալի ելեւէջներ տեղի կ'ունենան միջազգային սակարաններուն մէջ: Առջի օր տոլարը իջաւ մինչեւ 19 փրանք 76ի, իսկ ստերլինը՝ 86ի: Իսկ իտալական լիրէթը հասաւ բարձրութեան մը զոր երբեք չէ տեսած: Այսպէս, հարիւր լիրէթը կ'արժէր 134.20 փրանք, կամ 15 լիրէթը մէկ տոլար: Եթէ այս սակին վրայ մնայ, լիրէթը ամէնէն սուղ դրամը պիտի ըլլայ, բաղդատելով ոսկեդրամին հետ: Այս բարձրացումը կը վերագրուի Իտալիոյ Ազգ. Դրամատան յունիս 20ի հաշուեկշիռին հրատարակութեան, որուն համաձայն 6,750,000,000ի հասած է ոսկեդրամի պահեստը, իսկ թղթադրամի շրջաբերութիւնը իջած է 12 միլիառի: Արդ, Ֆրանսան որ Իտալիոյ չափ ժողովուրդ ունի (40—42 միլիոն), շրջաբերութեան մէջ կը պահէ մօտ հարիւր միլիառ:

⁂ Եսթոնիոյ խորհրդարանը գիշերային ժողովէ մը վերջը որոշեց լքել ոսկեվճարը եւ միջոցներ ձեռք առաւ, ազգային դրամը հաւասարեցնելու շուէտական քուրոնին, ինչ որ կը նշանակէ արժէքը կոտրել հարիւրին 35 համեմատութեամբ:

⁂ Տնտեսական խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ մեծ անստուգութիւն եւ մտահոգութիւն կը տիրէ Մ. Նահանգներու բռնած ընթացքին պատճառաւ: Անգլիացիները խորապէս ազդուած են Ամերիկայի սակարանական խաղերէն: Յունիս 28ին, Նիւ Եորքի սակարանին մէջ ստերլինը կ'արժէր 4.38 տոլար, ինչ որ կը մօտենայ երբեմնի սակին (4.86): Միւս կողմէ, ուշագրաւ համեմատութեամբ կը բարձրանան նախանիւթերու գիները՝ Մ. Նահանգներուն մէջ: Այսպէս, ցորենի գինը Լոնտոնի մէջ բարձրացած է հարիւրին 15, Նիւ Եորքի մէջ՝ 12, շաքարին գինը՝ Լոնտոնի մէջ հարիւրին 4, Նիւ Եորքի մէջ՝ հարիւրին 14, պղինձը՝ Լոնտոնի մէջ հարիւրին 21, Նիւ Եորքի մէջ՝ 60, անագը՝ Լոնտոնի մէջ հարիւրին 42, Նիւ Եորքի մէջ՝ 76: Այս կացութիւնը կ'անցնի ո՛ր եւ է նախատեսում:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԵՆ

Ինչպէս ըսինք, կատարեալ անստուգութիւն կը տիրէ խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ: Ամերիկեան պատուիրակները կը շարունակեն անտեսել դրամներու ամրացման խնդիրը, յայտարարելով թէ իրենց իրաւասութենէն վեր է այդ խնդիրը: Իսկ միւսները, եւ մասնաւորապէս Ֆրանսան ո՛ր եւ է բարեփոխում չեն յուսար, եթէ անմիջապէս եւ գոնէ առժամապէս կայուն վիճակի մը չվերածուին գլխաւոր դրամները:

Առջի օր, Պանք տը Ֆրանսի պատուիրակը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ Դրամատան վարիչներուն հետ, շեշտելով դրամները ամրացնելու անհրաժեշտութիւնը: Ֆրանսայի ելմտական նախարարն ալ օրուան բոլոր ժամերուն կը շեշտէ այս պարագան: Անգլիացիները, որ առաջ աւելի վճռական էին, այժմ վարանոտ կ'երեւան, Ամերիկայի բռնած դիրքին պատճառաւ:

⁂ Փրոֆ. Մօլի, նախագահ Րուզվէլթի լիազօրը, որ արդէն Լոնտոն կը գտնուի, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ առջի օր.

— «Մ. Նահանգները անկեղծօրէն կը մասնակցէին տնտեսական խորհրդաժողովին եւ, միեւնոյն ատեն ծրագիր մը պատրաստած են, ներքին վերակազմութեան համար: Այս երկու պարագաները չեն հակասեր իրարու: Ես տեղեակ չեմ այն բանակցութեանց որ կատարուած են Եւրոպայի կեդրոնական դրամատուններու ներկայացուցիչներուն միջեւ: Կասկած չկայ որ մենք կը գտնուինք վերակազմութեան ճամբուն վրայ, բայց չեմ կրնար ըսել թէ մեր գործադրած մեթոտները պէտք է գործադրեն նաեւ միւս երկիրները: Ես այստեղ եկած եմ իմ կարողութեանս չափով ծառայելու համար մեր պատուիրակութեան եւ պետիս՝ Պ. Հըլի (նախագահ ամերիկեան պատուիրակութեան):

Եւ երեւակայել որ բոլորը Մ. Մօլիի բերնէն կախուած են: Փրոֆէսոր մը կրնա՞յ տարբեր խօսիլ: Մանաւանդ ամերիկեան փրոֆէսոր մը ...

Քալելով եկան, կառքով վերադարձան

Ինչպէս գրած էինք, առջի օր Սէն Նազէրէն քալելով Նանթ հասան երկու հազար գործազուրկներ, իրենց տրտունջները յայտնելու համար նահանգապետին:

Գործազուրկները երկինք-երկիր կը թնդացնէին երգերով, եւ գիշեր մը անցուցին բացօթեայ: Ճամբան, ագարակի մը մէջ խմբագրած էին խնդրագիր մը: Երբ Նանթ հասան, քսան հոգինոց պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ նահանգապետին, յանձնելով խնդրագիրը, որ կ'ըսէ թէ Սէն Նազէրի նաւաշինարաններու բանուորներէն 4000 եւ Նանթէն 8000 հոգի անգործ են, ինչ որ կը նշանակէ 12,000 աշխատաւոր եւ 36,000 անձ, եթէ ընտանիքներն ալ հաշուենք: Այս առթիւ կը յիշեցնեն թէ՝ նախարար մը նախ բերանացի, յետոյ գրաւոր խոստացած էր անդրատլանտեան շոգենաւ մը շինել տալ, որուն շնորհիւ գործ պիտի ճարուէր: «Եւ սակայն ոչինչ եղաւ: Գործազրկութիւնը ծանրացաւ, խոր յուսախաբութեան եւ դժգոհութեան մատնելով բանուոր ժողովուրդը»:

Նանթի ժողովուրդը համակրական ցոյցեր ըրաւ գործազուրկներուն, մէկ ժամ փակելով խանութները: Յետոյ բացօթեայ ճաշ մը հրամցուց, եւ իրիկուն գործազուրկները ինքնաշարժներով վերադարձան Սէն Նազէր:

25 սանթիմնոցները պիտի վերնան

Պաշտօնաթերթը երէկ առտու (29 յունիս) հրատարակեց հրամանագիր մը, որուն համաձայն 1933 հոկտ. 1էն հրապարակէն պիտի քաշուին 25 սանթիմնոց նիքէլ դրամները:

Այս դրամները հրապարակ հանուած էին 1913 օգոստոս 4ի օրէնքով: Մինչեւ սեպտեմբեր 30 ելմտական նախարարութիւնը ետ պիտի առնէ 25 սանթիմնոցները, փոխանակելով ուրիշ դրամներու հետ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

—•—

Հայ Որբերու ագարակը

Հայոց պատմութեան հին թուականներուն, դասակարգ մը Հայեր կային, խաշնարած ու հողագործ, որոնք, պատերազմի ժամանակ, կ'իջնէին լեռներէն ու ագարակներէն եւ թշնամիին դէմ կը ճակատէին իբրեւ զէնք ունենալով միայն «զփքինս կապարճիցն» կամ «զէնս աշտեայս»: Արտաօ եւ արի Հայեր էին անոնք, որ երբեք կռնակ չէին դարձներ սուրին, ինչպէս կը պարծենային Վասպուրականի իշխանները, 852 թուականին, Բուղայի. «Ոմնիք աշխարհիս արք կռուիք եւ պատերազմողք, որք ոչ դառնան ի սրոյ» (Թովմա Արծրունի, տպ. Պոլիս, 1852, էջ 150):

Այս դասակարգի Հայերն էին, որ կը պաշտպանէին երկիրը: Ու երբ պատերազմը կը վերջանար, անոնք կը վերադառնային իրենց լեռներն ու ագարակները: Բայց հող չունէին անոնք ոչ ալ որեւէ հարստութիւն: Ոմանք կը բնակէին «ի խորաձորս եւ ի փապարս լերանց, եւ ի պրակս մայրեաց» եւ կը սնանէին կորեկ հացով. «Եւ զպէտս կերակրոյն վճարեն ի սերմանց ինչ, առաւել ի կորեակ կոչեցեալ սերմանէն, զոր ոմանք ի սով ժամանակի հաց անուանէին, եւ զնոյն ռոդեալ ոտիւք ի միջոցս պրակացն, կամ երկմատնի փայտատովք սերմանեալ»: Այնքան թշուառ, որ «է զգեստ նոցա ասուիս ի ծածկոյթ մերկութեանն, եւ օդ ոտիցն հնարաւորեն զձեւ կոշկաց, ի մորթոյ այծից կազմեալ»: Բնակելով բարձր լեռներու գագաթը, երբ ձիւն տեղար՝ փայտաշէն օղակներ կ'անցընէին իրենց ոտքերուն եւ կը ճամբորդէին ձիւնին վրայ: Նոյն դասակարգէն հողազուրկ Հայերու խումբ մըն ալ կ'աշխատէր ագարակներու մէջ, զորս «կռավար» կ'անուանէին. «Կռավար կոչի ի Հայաստան անդաստանն զոր գիւղացիք ծրի վարեն ի պէտս տեառն գեղջ» (Ինճիճեան):

Այսպէս, ուրեմն, Հայաստանի հողազուրկ եւ իրաւազուրկ դասակարգը իր արիւնով կը պաշտպանէր հայրենիքը պատերազմի ժամանակ, եւ իր քրտինքով կ'արգիւնաբերէր հողը, կորեկ հաց ուտելու համար, խաղաղութեան ժամանակ:

Յիշեցի Հայաստանի այդ զրկուած դասակարգը, երբ Զ. Ո. Միութիւնը ագարակի իր ծրագիրը կը հրատարակէր ԵՐԿՈՒՆՔի մէջ:

Արդարեւ, Հայ որբերն են, որ կը կազմեն մեր օրերու զրկուած ու խոնարհ դասակարգը: Կորովի եւ արիասիրտ, աշխատասէր եւ արդիւնաբերող:

Քաջ Հայեր:

Եւ օրուան բառով, մեր պրոլետարները, որ զրկուած են հայրենական, քաղաքական եւ ազգային իրաւունքներէ:

Բայց ահա թէ ինչպէս կը բանաձեւեն անոնք, հողի այս զաւակները, իրենց սէրը հողին, ծրագիրը ագարակին.

— «Հին է մեր այս ծրագիրը, բայց հետզհետէ այժմէական դարձաւ ան, մանաւանդ քաղաքական ներկայ կացութեան մէջ: Մեծ պետութիւնները, ռազմասէրէն մինչեւ խաղաղասէրը, դաշինք կը կնքեն, ահա, պատերազմի դէմ, տասը տարուան համար: Եւ ամէնքը, իրենց սահմաններէն ներս քաշուելով, կը նուիրուին ճարտարագործական եւ գիւղատնտեսական տնեղագին աշխատանքի: Արդարեւ, վաղուան քաղաքակրթութիւնը, այնպէս ինչպէս մեծ իմացականութիւնները կը բանաձեւեն, պիտի բարձրանայ երկու գլխաւոր խարիսխներու վրայ,— ճարտարագործութեան եւ եւ գիւղատնտեսութեան: Օրէ օր կը յեղափոխուին ու կը ձեւափոխուին քաղաքները ու գիւղերը: Քաղաքները կը դառնան գործարան, ու գիւղերը՝ ագարակ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր ապագան, տակաւին պիտի ուզե՞նք մնալ չարչի կամ պազիրկեան: Չը՞ պիտի ձեւափոխուի Հայը: Չը՞ պիտի հրաժարինք միջնորդներու եւ վաճառորդներու մեր հին, յաճախ արատաւոր դերէն: Պատմութիւնը մեզ չը՞ պիտի ճանչնայ օր մըն ալ իբրեւ արդիւնաբերող:

Որբերու դասակարգը ատոր է որ կը ձգտի: Երախայութիւն է կարծել թէ բան մը կրնանք ընել ճարտարագործական ասպարէզի մէջ: Մեր դերը պիտի յայտնուի մասնաւորաբար գիւղատնտեսութեան մէջ:

Մենք ներշնչուած ենք գլխաւորաբար մեր պատուոյ նախկին նախագահի՝ Պօղոս Նուպար փաշայէն, որ Հայ Բարեգործական Միութիւնը կը հիմնէր՝ երկրագործական առաջադրութիւններ մտցնելով իր ծրագրին մէջ: Այդ առաջադրութիւնները աւելի գործնական ձեւով կը ներկայացնէր Միքայէլ Նալբանդեան, երբ կը գրէր *Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ*:

Այո՛, կ'ուզենք հիմնել գիւղատնտեսական միաբանութիւն մը, համահայկական վանք – ագարակ մը, որ պիտի ունենայ, իր երկրագործական աշխատանքներուն կողքին, դպրոցական, մարզական, առողջապահական, մշակութային սպասարկութիւններ»: (*ԵՐԿՈՒՆՔ, Դ. տարի, թիւ 1, յունիս*):

×

Զ. Ո. Միութիւնը ագարակի իր ծրագիրը կազմեց 1929ի վերջերը, իր երկրորդ համագումարին ընթացքին:

Մամուլին ծանօթ է, որ մասնաւոր մարմին մը Սուրիայէն եւ Յունաստանէն բազմաթիւ Հայ որբեր փոխադրեց Ֆրանսա, ցրուելով գաւառները, հողագործական շրջաններու մէջ: Ի գին տաժանելի աշխատանքներու, որոնց արձագանգը կը թրթռայ տակաւին Միութեան օրկանին մէջ, որբերը տիրացան զանազան մասնագիտութիւններու: Ու երբ Ֆրանսայի հարաւային գաւառներուն մէջ նահանգային երկրագործական աշխատութիւններու մրցումներ կը կատարուէին ամէն տարի, բազմաթիւ Հայ որբեր առաջնութիւն կը շահէին եւ մրցանակ կը ստանային: Որբեր կան, որ վկայական եւ մրցանակ ունին թրաքթէօրով հող վարելու, արտ կաթ կթելու, հնձելու, կամնելու աշխատանքներու համար: Վերջապէս որբեր կան, որ մասնագէտ դարձած են հաւաբուծութեան, ճագարաբուծութեան, խոզաբուծութեան, խաղողաշակութեան, պանրագործութեան: Ոմանք դրամ ալ խնայած են: Եւ Զ. Ո. Միութիւնը ծրագրեց միացնել դրամ ունեցող եւ գիւղատնտես որբերը, հիմնել որբերու ագարակ մը:

Այս ծրագիրն է, որ կ'որոճան երկար ատենէ ի վեր եւ հիմա մամուլին կը յանձնուի՝ քաղելու համար թելադրանքներ, խորհուրդներ ու դիտողութիւններ:

Այս ծրագիրը հասունցաւ, դարձաւ, երբ ուսումնասիրուեցան ֆրանսական գիւղատնտեսական ներգաղթային ձեռնարկները:

Այդ ձեռնարկները կը սկսին 1906ին: Ֆրանսա հազարաւոր Լեհեր բերաւ աշխատցնելու իր երկրին մէջ: Ընդհ. պատերազմին, երբ իր աշխատաւոր ձեռքերը աւելի եւս պակսեցան, ստիպուեցաւ հեռաւոր Չինաստանէն եւ Հնդկաստանէն աշխատաւոր բերել Ֆրանսա: Պատերազմէն յետոյ, այդ «ներգաղթը» շարունակուեցաւ աւելի մեծ թիւով մը եւ Սպանիայէն, Իտալիայէն, Յունաստանէն, Սուրիայէն հարիւր հազարաւոր օտարականներ բերուեցան, որոնց հետ նաեւ Հայ որբեր, աշխատցնելու համար ագարակներու մէջ:

Այդ օտար աշխատաւորներէն շատեր դրամ շահեցան,, մասնագիտութեան տիրացան, եւ անկախ դարձած՝ հողեր գնեցին, ագարակներ հիմնեցին:

Այսօր Ֆրանսայի հարաւային շրջաններուն մէջ կան բազմաթիւ օտար գիւղատնտեսական գաղութներ: Այս մասին թելադրիչ տեղեկութիւններ կարելի է քաղել Ժորժ Մօքոյի ստուար հատորէն (*):

Այս կացութիւնը ստեղծեց «քաղաքականութիւն» մը: Կարգ մը ժողովուրդներ գիւղատնտեսական գաղութներու մէջ գտան ազգային գոյութեան կարելիութիւն: Այսպէս ռուս տարագիր ժողովուրդը ոչ միայն Եւրոպայի, այլ եւ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ հիմնեց գիւղատնտեսական գաղութներ, փոքրիկ հայրենիքներ ազգային բոլոր պահանջներու գոհացումով: Ու Ֆրանսայի մէջ եւս կան իտալական, սպանիական, լեհական, ռուսական գիւղատնտեսական գաղութներ, որոնք փոքրիկ հայրենիքներ են: Կազմակերպութեան, ձեռներէցութեան ոգի ունեցող ժողովուրդներն են, որ ահա կ'օգտուին առիթներէն, իրարու մօտ կը հաւաքեն իրենց թափառիկ ու վարձու աշխատաւորները, կը կազմեն համայնական աշխատանքի կորիզներ:

Զ. Ո. Միութիւնը մօտէն հետաքրքրուեցաւ այս կազմակերպութիւններով, դաս առաւ անոնցմէ եւ կազմեց ծրագիր մը:

Հայ որբին մէջ արթնցաւ Հայաստանի գիւղերու աւանդութիւնը,— հաւաքական աշխատանքի սովորութիւնը:

Արդարեւ, ինչպէս քանի մը տարի առաջ գրած եմ ՅԱՌԱՋԻ մէջ, հաւաքական գիւղատնտեսութիւնը յատուկ չէ նոր Ռուսիոյ: Օրինակ, ինչպէս յիշած էի, մեր գիւղերուն մէջ ունէինք կոլխոզի *սաղմնային ձեւեր,—* խապը *(կաթնատնտեսութեան մէջ),* մէճին *(հողը վարելու, արտ հնձելու, քթան ծեծելու հաւաքական աշխատանքի ձեւ մը):*

Բայց Ռուսիոյ նոր փորձերը աւելի կատարեալ են եւ այդ է որ պիտի օրինակէ Զ. Ո. Միութիւնը:

Ուրեմն, ծրագրուած է հիմնել հայ գաղթային մեծ կոլխոզ *մը:*

Յաջորդով, իբրեւ մէկը որբերու ագարակի ծրագրին խանդավառ պաշտպաններէն, ինչպէս Զ. Ո. Միութեան վարիչներէն, պիտի ներկայացնեմ, իմ ըմբռնած ձեւովս, որբերու ագարակին պատկերը, նոյն ատեն բացատրելով ագարակի վարչութեան, գիւղատնտեսական այդ միաբանութեան դերն ու արժէքը քաղաքական եւ ազգային մեր պայքարին մէջ:

Առայժմ մամուլին կը տրուի նիւթ մը որուն շուրջ կարծիքներու փոխանակութիւն մը կատարուելով կը դիւրանայ ծրագրին իրականացումը: Մասնաւորաբար կը խնդրեմ Սեպուհ Սահակեանէն, Վարդան Զուլչերեանէն եւ Միացեալ Նահանգներու գիւղատնտեսական համալսարաններէն շրջանաւարտ իմ ընկերներէս, որ հետեւին այս վիճաբանութեան եւ արտայայտուին ՅԱՌԱՋԻ մէջ:

Կարծիքներու այս փոխանակութենէն յետոյ, Զ. Ո. Միութեան կողմէ խորհրդակցութեան պիտի կանչուին մեր ծրագրին համակիրները, որոնք խոստացած են միանալ վճարելով 500 ական ֆրանք տարեկան բաժնեվճար մը: 200 հոգինոց բաժնետիրական խմբակ մը կրնայ հայթայթել դրամագլուխը, երբ հարցը ատոր մնայ.

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Georges Mauco,— Les Etrangers en France— leur rôle dans l'activité économique :

Նոյնքան կարեւոր է կարդալ Marcel Paon,— L'Immigration en France :

ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԶՕՐՆԵՐԸ՝
ԻՐԵՆՑ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

—•—

(Անգլիացի հրապարակագրի մը յուշերը)

Այս օրերս դիւանագէտ մը ո՞ր աստիճան կրնայ ազդել արտաքին խնդիրներու ընթացքին վրայ: Եւ եթէ կ'ազդէ, ո՞րքանը կը պարտի իր անձին կամ բախտին: Իբրեւ խմբագիր, որ վերջին տասներկու տարուան ընթացքին կեանքիս մեծ մասը անցուցած եմ աշխարհի այն քաղաքներուն մէջ, ուր քաղաքական մեծ բանախօսութիւններ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան նիստերը տեղի ունեցած են, կարծեմ որ ունեցած եմ օգտակար պատեհութիւններ՝ շատ մօտէն դիտելու սովորութիւններն ու յատկանիշերը Եւրոպայի գլխաւոր դիւանագէտներուն, եւ նկատելու անոնց յաջողութիւններն ու ձախողանքները:

Պ. Մուսոլինին թերեւս աւելի թատերական խառնուածք ունի քան ուրիշ որեւէ դիւանագէտ,— որոնց նկարները պատերազմէն ի վեր մեզ աւելի ընտանի դարձան,— ինչպէս վերջերս այդ բանը յայտարարեց ինքը, նշանաւոր կենսագիր Տօքթ. էմիլ Լուտվիկ թէ՝ ամէն ինչ կախում ունի զանգուածներուն վրայ դերասանի մը պէս իշխելէն: Կը յիշեմ թէ ինչպէս 1922 հոկտեմբերին, վարչապետ ըլլալէն քանի մը օրեր առաջ, Նափոլիի մէջ ներկայ եղաւ ֆաշական հսկայ ցոյցի մը որ յառաջացուած էր հարաւային Իտալիոյ խանդավառութիւնը արծարծելու: Պատմական միթինկը տեղի ունեցաւ Սան Գառլօ Օփերային մէջ, որուն բեմին վրայ էին Իտալիոյ բոլոր նահանգներէն հասած ֆաշիստներուն շարքերը, ամէնքն ալ սեւ դրօշներով: Տեսայ որ Իտալիոյ առաջնորդը կը շաղակրատէր ու կը խնդար, երբ մէկը յիշեցուց իրեն թէ բեմին վրայ երեւալու ատենը եկած էր: Յանկարծ արտակարգ հանդիսաւոր երեւոյթ մը ստացաւ եւ առաջնորդուած երկու թմբկահար ֆաշիստներէ՝ ուղղուեցաւ բեմին աստիճաններուն եւ Նափոլէոնի պէս աջ ձեռքը շապիկին վրայ դրած՝ աչքերը յառեց իր հիացիկ ունկնդիրներուն:

Սենեօր Մուսոլինիի պէս մէկը որ ամբողջ հզօրութիւնը կը հաւաքնայ, անկասկած պիտի յաջողի, նոյն իսկ եթէ բարենորոգչական ծրագիր մըն ալ չունենայ:

Ֆրանքօ-գերման յարաբերութիւններուն մէջ հսկայական բարեփոխութիւն մը յառաջ եկաւ, որովհետեւ բախտը Պ. Պրիանը Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան գլուխը դրաւ, իսկ Տօքթ. Շթրէզէմանը՝ Պերլին նոյն պաշտօնով: Երկու ոչ նմանաման անձեր որոնց բարեկամութիւնը առաջնորդեց մինչեւ Լոքառնոյի խորհրդաժողովը, եւ կատարեալ համերաշխութեամբ աշխատեցան միջազգային լաւագոյն համակցութեան մը գալ, որուն համար երկուքն ալ վերջ ի վերջոյ իրենց կեանքերը տուին: Եւ այս անոր համար որ երկուքն ալ կը սիրէին լաւ կերակուր, լաւ ըմպելիք եւ լաւ պատմութիւն: Օրինակի համար, 1926ին անոնք փափաքեցան հանդարտ խօսակցութիւն մը ունենալ, վիճելու համար Հռենոսեան գաւառներու պարպումի պայմաններուն մասին: Շթրէզէման շատ հրճուեցաւ երբ Ֆրանսայի պետ. մարդը ընտրեց փոխանակ առաջնորդելու շքեղ պանդոկ մը՝ տարաւ փոքր ճաշարան մը Թուարիի մէջ, ֆրանսական գիւղ մը, Ժընեւէն վեց մղոն հեռի: Եւ ճաշէն վերջ՝ անոնք մէկ կողմ հրեցին սուրճին գաւաթները եւ արմուկները սեղանին թուղթէ ծածկոցներուն վրայ դրած՝ սկսան փոխել Եւրոպայի ճակատագիրը:

Շաբաթներ վերջը, ճաշարանին տէրը հպարտութեամբ ցոյց կուտար ամէնուն սիկարի ծայրով լեցուն մոխրամանները, որոնք ծխած էին երկու պետական մարդիկը, իրենց խօսակցութեան ընթացքին ...

Արիսթիտ Պրիան հանրութեան խօսելէ առաջ՝ սովորութիւն ունէր գիշերը իր խօսելիք նիւթին գլխաւոր մասերուն վրայ մտածել, բայց բոլոր միւս ճարտասաններուն պէս, կարող էր պատահիլ որ նիւթը բոլորովին փոխէր, եթէ տեսնէր որ իր ունկնդիրները ատկէ չախորժէին: Ի՞նչ հակապատկեր Ռէյմոն Փուանքարէի, որ միշտ կ'առնէր մինչեւ իսկ գործի վերաբերեալ նամակ մը գրել, եւ որ սակայն վարչապետ եղած միջոցին սովորութիւն էր ըրած ամէն գիշեր մինչեւ ուշ ատեն նստիլ ու թղթակցութիւն ընել իր նուրբ ու սարդանման ձեռագիրով:

Լուսաբանելու համար պետական այս երկու մեծ մարդոց միջեւ եղած տարբերութիւնը՝ կը յիշուի պատմութիւնը քաղաքական ուղեւորութեան մը զոր կատարեց Պ. Փուանքարէ դէպի հարաւային Ֆրանսա: Ամէն մէկ քաղաքի մէջ իր ըրած բանախօսութեան գլխաւոր գիծերը նոյնն էին. բացի սկզբնական քանի մը նախադասութիւններէն որոնք կը վերաբերէին այդ քաղաքին պատմութեան, ջրվէժին կամ մայր եկեղեցիին: Օր մը, կ'ըսէ պատմութիւնը, կառքը կոտրեցաւ եւ Պ. Փուանքարէ չկրցաւ այդ իրիկուան ճաշի ժամադրութեան ներկայ ըլլալ: Իր բանախօսութիւնը, որ սահմանուած էր վայրին պատմականութեան մասին՝ տեղի պիտի ունենար ընթրիքի ժամանակ, իսկ յաջորդ օրը պիտի ըլլար եկեղեցիին կամ ուրիշ նիւթի մը վրայ: Այս անելէն ազատուելու համար, վարչապետը կառքը կեցուց բաց դաշտին մէջ եւ սկսաւ այլ եւս աւելորդ իր բանախօսութիւնը ընել դաշտերուն, անտառներուն եւ երկինքին: Եթէ այս պատմութիւնը կէտ առ կէտ ճիշդ ալ չէ, գոնէ ճշմարտանման է, ինչպէս ուրիշ կարգ մը դիւանագէտներու պատմութիւնները:

Օրինակ, նախագահ Ուիլսընի համար կը պատմեն թէ Փրինսթըն Համալսարանին վերատեսուչ եղած ատեն անգամ մը իր պաղարիւնը կորսնցուց կառավարիչներուն եւ անոնց սովորոյթներուն համար եւ բռունցքը սեղանին զարնելով գոչեց. «Ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ ես ընեմ ուսմնակառավարական Համալսարանի վերատեսչի, երբ ես կատարեալ իշխանութիւն չունիմ»:

Որքա՜ն տարբեր պիտի ըլլար վերջին տասը տարուան պատմութիւնը՝ եթէ այդ մեծ մարդը Լոյտ Ճորճի պէս քիչ մը աւելի ճկունութիւն ունենար, կամ Արիսթիտ Պրիանի խառնուածքը: Հաշտութեան խորհրդաժողովի իր պատուիրակութիւնը ամբողջութեամբ ռամկավարներէ բաղկացած չպիտի ըլլար եւ Հանրապետականները դուրսը մնացած ըլլալով, Վէրսայլի դաշնագրին հետ կապուած բոլոր խնդիրներուն չպիտի հակառակէին, աւելին. Հանրապետականները իրենց իսկ նախագահին կողմէ ստեղծուած Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին անդամ չմասնակցեցան:

Պ. Ուիլսըն խորհրդաժողովը սկսելէ առաջ երբ առաջին անգամ Եւրոպա այցելեց, հսկայական ցոյցերու եւ համակրութեան առարկայ դարձաւ, որպէս Ամերիկայի առաջին նախագահը որ իր պաշտօնավարութեան ընթացքին երկրէն դուրս ելաւ: Հռոմի մէջ Իտալացիները անոր նուիրեցին ոսկեայ կաղամար մը, վրան Ռոմուլոսը, Ռէմուսը եւ գայլը, յուսալով որ ան Ադրիականի եզերքներէն քիչ մը աւելին տիրանալուն մէջ իրենց պիտի օգնէ: Պ. Ուիլսըն սակայն, Իտալացիներուն Ֆիումէ քաղաքի պահանջին հակառակեցաւ, եւ կը պատմեն թէ խորհրդաժողովին վերջանալէն առաջ հազարաւոր հանգանակութեան մասնակցողները պահանջեցին անկէ որ կաղամարը վերադարձնէ: Այսպէս է ժողովրդական անվստահութիւնը:

Անգլիացի դիւանագէտներն ալ ըստ բախտի կամ խոհեմութեան յաջողած են միջազգային հարցերու մէջ: Լորտ Պալֆուր, օրինակի համար, այնքան կամաց կը խօսէր, որ ամէն անծանօթ կը կարծէր թէ ան իր բառերը արտակարգ զգուշութեամբ կը կշռէր, եւ ճիշդ ատոր համար ալ մարդիկ իր բանախօսութիւններուն աւելի մօտէն կը հետեւէին, քան թէ Պ. Վիվիանիի կամ Պ. Անրի տը Ժուվընէլի ամենատաղանդաւոր ճառերուն:

Լորտ Քըրզըն խիստ եւ պերճասէր անուն մը շահած էր. բան մը որ իրականութեան չէր համապատասխաներ, որովհետեւ ան մասնաւոր զօտի մը կը կապէր զոր դատապարտուած էր կրել վատառողջութեան պատճառով:

Որովհետեւ Սըր Օսթըն Չէմպըրլէյն Ֆրանսան եւ ֆրանսերէնը շատ մը ուրիշ Անգլիացի արտաքին գործերու նախարարներէն աւելի լաւ կը ճանչնայ, անգամ մը բանախօսութեան ընթացքին յայտարարեց որ «կը սիրէ Ֆրանսան այնպէս ինչպէս մէկը կը սիրէ կին մը» եւ հետեւաբար ինչ որ ըսէր կամ ընէր Գերմանիոյ հանդէպ՝ բացարձակ վստահութիւն չէր ներշնչեր:

Պ. Մաքտօնըլտ, արտաքին աշխարհին մէջ իր ժողովրդականութիւնը կը պարտի իր կենցաղավարութեան, զոր ցոյց տուաւ Ժընեւի մէջ, 1924 Սեպտեմբերին, իր առաջին ճամբորդութեան ընթացքին: Ինքը եւ Պ. Էրիօն իրենց առաջին այցելութիւնը կուտային Ազգերու Դաշնակցութեան, իբրեւ վարչապետները իրենց երկիրներուն, եւ Ազգաժողովի շէնքին նրբանցքներուն մէջ մեծ հետաքրքրութեամբ կ'ուզէին տեսնել այս երկու դիւանագէտները, որոնցմէ աշխարհ մեծ բան կը սպասէր:

Պ. Էրիօն Փարիզէն ինքնաշարժով եկաւ, իր ժամանումին հաւանական ժամը ամէն մարդ գիտէր, այնպէս որ պանդոկին առջեւ հսկայական բազմութիւն մը հաւաքուած էր: Եւ որովհետեւ թշնամիները պէտք է որ միշտ հակառակ բան մը ըսեն՝ Պ. Էրիօին համար ալ ըսին թէ սակայն քաղաքէն դուրս եկած միջոցին ինքնաշարժին հանգստաւէտ բազմոցը ձգեր եւ շարժավարին մօտ նստեր է, ցոյց տալու համար իր ռամկավարութիւնը:

Պ. Մաքտօնըլտն ալ պատահարով մը իր ժողովրդականութիւնը շահեցաւ: Անիկա իրիկուան շոգեկառքով մը աւելի անաղմուկ հասաւ, յաջորդ օրը պանդոկին մէջ առանձին լրացուցած ճաշէն յետոյ միայն լրաբերներու բազմութիւն մը պանդոկին մէջ իր մօտ խուժեց: Յօժարակամ ընդունեց մամուլի ներկայացուցիչները, բայց լրաբերներու այնքան բազմութեան մը մէջ իր անձն ու ձայնը կը կորսուէր: Առանց պարտութեան, Մեծն Բրիտանիոյ Աշխատաւորական առաջին վարչապետը մէկ կողմ հրեց սուրճի գաւաթն ու սեղանին ծածկոցը, եւ իր ճաշած սեղանին վրայ բարձրանալով՝ պատասխանեց խմբագիրներու բոլոր հարցումներուն:

Պ. Շթրէզէման ալ այդպէս էր. իր յաջողութեան մեծ մասը կը պարտէր այն բանին՝ որ ան սովորութիւն ըրած էր ամէն իրիկուն յաճախել համբաւաւոր դարձած սրճարան մը, «Պրասըրի Պավարիա», ուր կ'առնէր իր երեկոյեան գաւաթ մը գարեջուրը, եւ կը խօսակցէր որ եւ է ազգի թղթակցին հետ որ փափաքէր մօտենալ իրեն:

Մանր մունր դէպքեր ալ կրնան ազդել միջազգային գործերու վրայ:

Անգամ մը Ժընեւի սենեակներէն մէկուն մէջ պատահած միջադէպի մը պատճառով, Սըր Օսթըն Չէմպըրլէյն նուազեցուց Հունգարիոյ հանդէպ իր ունեցած համակրութիւնը: Հունգարիոյ ներկայացուցիչն էր 84 տարեկան շնորհալի ծերունի մը՝ Կոմս Ափոնի, որ մինչեւ այդ ատեն Անգլիոյ ներկայացուցիչին կողմէ մեծապէս կը յարգուէր: Դժբախտաբար սակայն, պատկառելի Հունգարացին հրամայեց իր քարտուղարին որ պատուհանը գոցէ. եւ մէկ կամ երկու վայրկեան վերջ Պ. Չէմպըրլէյն ալ իր կարգին ըսաւ իր քարտուղարին որ բանայ: Կէս ժամէն աւելի մրցակից երկու պետական անձերու հրամանով այդ պատուհանը վեր ելաւ, վար իջաւ: Չեմ կարծեր թէ մաքուր օդի համար եղած այս պատահարը լրջօրէն ազդեց հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի վրայ: Բայց կարող էր պատահիլ:

Հունգարիոյ համար աւելի բարեպատեհ էր թերեւս որ Ազգաժողովի այս մասնակի վէճին մէջ Կոմս Ափոնիին հակաճառողը Պ. Թիթիւլէսքուն էր, Լոնտոնի ռումանական դեսպանը, (այժմ նախարար), որ այնքան [illegible] զով օդէն որ կը գանգատէր թէ Լոնտոնի ճաշարաններուն մէջ միայն մէկ պատուհան կայ, ուր կրնայ ճաշել, առանց օդի հոսանքի մէջ գտնուելու:

Ուրիշ դէպք մըն ալ ազդեց Հունգարիոյ վրայ, տասը տարի առաջ, որ շնորհալից յայտնութիւն մը եղաւ Ժընեւի Խորհրդաժողովին համար: Անիկա այն անսպասելի լուրն էր թէ Գերմանիա եւ Ռուսիա բարեկամական դաշնագիր մը կնքած էին, որ յետոյ ծանօթ եղաւ Ռափալլոյի դաշնագիր անունով: Ռումբի այս պայթումէն քանի մը օր յետոյ, երկու թղթակիցներ յուսահատ նստած էին սրճարանի մը մէջ, բարկացած՝ իրենց թերթին խմբագրութենէն հասած հեռագրի մը վրայ, որով ան ծանր բառերով կը յանդիմանէր զանոնք, այդ գաղտնի դաշնագրի «պայթումէն» առաջ լուր իրենց հաղորդած չըլլալնուն համար: Ուստի անոնք ուզելով լաւագոյն բան մը ընել, հնարեցին ուրիշ գաղտնի դաշնագրի մը պատմութիւնը եւ թուղթի կտորի մը վրայ գրեցին անոր գլխաւոր կէտերը: Անիկա դաշնագիր մըն էր ընդմէջ Ռուսիոյ եւ Հունգարիոյ: Անոնք Հունգարիան ընտրեր էին, որովհետեւ միակ պետութիւնն էր որու մասին խորհրդաժողովին սկսելէն ի վեր, ոչ ոք արտայայտուած էր: Այդ «դաշնագիրի» յղացումով երկու խմբագիրները շատ ուրախացան:

Դժբախտաբար, անփութօրէն թուղթը սեղանին վրայ թողած էին անոնք եւ ուրիշ թղթակիցներ ալ տեսան. եւ ահա մէկ ժամուան ընթացքին Ժընեւի մէջ շրջան կ'ընէր այս նոր դաշնագրին լուրը:

Թղթակիցներ աճապարեցին տեսնել Պ. Չիչէրինը՝ Ռուսիոյ արտաքին գործավարը, հարցնելու համար թէ ճի՞շդ է որ ինք Հունգարիոյ հետ գաղտնի համաձայնագիր մը ստորագրած է: Այս վայրկեանիս ատանկ բան չէ ստորագրուած, բայց որեւէ վայրկեան կրնայ պատահիլ, պատասխանեց ան: Յետոյ գացին Կոմս Պէթլէնի, Հունգարիոյ վարչապետին:— Ճի՞շդ է որ Ռուսիոյ հետ գաղտնի դաշնագիր մը ստորագրած էք: Ոչ Ռուսիոյ հետ, պատասխանեց կոմսը. թէեւ Ռուսիայէն զատ ուրիշ որ եւ է պետութեան հետ հաճոյքով պիտի ստորագրէր դաշնագիր մը: Ու թերեւս մինչեւ հիմակ ալ որոշ մտերմութիւն կայ այս երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն մէջ, որ իր ծագումը կը պարտի երկու թղթակիցներու ստեղծած անգոյ գաղտնի դաշնագիրին:

Այժմու դիւանագէտը չի կրնար խօսիլ կամ շարժիլ առանց նկատի առնելու որ իր խօսքերն ու գործերը ինչպէս պիտի դատէ իր ժողովուրդը: Եթէ պետական գործիչ մը յաճախ կը լուսանկարուի ծխափողով, ծխափողը կրնայ անոր համար աւելի կարեւոր համարուիլ քան իր վարած քաղաքականութիւնը:

Եթէ Պ. Թիթիւլէսքուի նման հարբուխէ մը կը տառապի, ան այդ բանը պէտք է օգտագործէ ի նպաստ իր երկրին: Արդարեւ այս ռումանացին արտակարգ կարողութեան տէր մէկն է. օդի հոսանքին հանդէպ իր սնուցած կասկածամտութիւնը այնքան հաճելի թուած է Սըր Օսթըն Չէմպըրլէյնի որ, այս վերջինս, անգամ մը անոր նուէր ղրկեց ձգախէժէ պատրաստուած տաք ջուրի շիշ մը, պաշտօնական լայն պահարանի մը մէջ դրուած:

Այս օրուան դիւանագէտը այնքան ենթարկուած է քուէարկողին եւ մամուլին, որ ստիպուած է փաղաքշել ժողովուրդը այնչափ որչափ չէ ըրած ոչ մէկ ինքնակալ:

Թրգմ.
Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

Ծիծաղ

—•—

Գերմանական քաղաքի մը քաղաքապետը հեռախօսով Հրեայ մը կ'ուզէ Պերլինէն:

— Ի՞նչ պիտի ընէք Հրեան:

— Պոյքոթ պիտի կազմակերպենք Հրեաներուն դէմ, բայց մեր քաղաքին մէջ մէկ հատիկ Հրեայ չկայ: Շուտ ղրկեցէք:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Զուիցերիոյ բարձրաբերձ լեռներուն մէջ կը գտնուի արենուշներու յատուկ վայր մը ուր կը հաւաքուին, տարին անգամ մը, զանազան երկիրներու արենուշներու ներկայացուցիչները եւ կը կազմեն միջազգային գրասենեակը։ Այդ միակ մարմինն է որ կ'ընդունի իր մէջ զանազան երկիրներու աղջիկ–սկաուտներու այն միութիւնները որոնք զուտ սկաուտութեամբ կ'ուզեն զբաղիլ, կը գտնուին իրենց երկիրներու մէջ եւ կը ներկայացնեն հաստատ եւ զօրաւոր կազմակերպութիւն։

Հակառակ մեր նորակազմ վիճակին եւ պանդխտութեան, հայ արենուշներու տենչն էր որեւէ ձեւով ընդունուիլ միջազգային գրասենեակի կողմէ։

Քաջալերուած Ֆրանսուհի՝ ազգային պետերու ցոյց տուած համակրանքէն, մենք վերջապէս համարձակութիւն առինք ուղարկելու մեր խնդրագիրը, արենուշներու միջազգային գիւանին, իբր հայ ազգի արենուշ ընդունուելու համար։

Առաջին անգամն էր այսպիսի բացառիկ խնդիր մը պիտի լուծէին։

Տարագիր ազգի մը զաւակներն էինք մենք, որ տեղ կը պահանջէինք միջազգային կազմակերպութեան մը մէջ։ Ու մեր խնդիրը ընդունուեցաւ։

Ինչո՞ւ։

Որովհետեւ անոնք գնահատեցին տարագիր փոքրամասնութեան մը գեղեցիկ եւ դժուարին ջանքերը։ Խումբ մը գեղանի աղջիկներ, իրենց թոյլ թեւերով գրկած իրենց ազգին անմոռանալի անցեալը եւ յուսալից՝ ապագային համար, կ'ուզէին սկաուտական զարգացումը տարածել իրենց քոյրերուն մէջ, սատարելով անոնց ֆիզիքական եւ բարոյական դաստիարակութեանը։

Եւ ահա հրճուանքով կ'աւետենք թէ հայ արենուշները յունիս 15 թուակիր պաշտօնական գրութեամբ ընդունուած են միջազգային արենուշներու կոմիտէին մօտ, իբր թեկնածու ազգ։

Այս առթիւ կ'ուզենք մեր երախտագիտութիւնը յայտնել Ֆրանսահայ Կ. Խաչին՝ որու հովանաւորութեան շնորհիւ կրցանք հայ մայրերու վստահութիւնը գրաւելով ծաւալիլ, եւ իբրեւ անոր հովանաւորեալը ընդունուիլ միջազգային Միութեան մէջ։ Մեզ համար թանկագին է այդ հովանաւորութիւնը։

Ուստի հայ մայրիկ, եթէ կ'ուզես որ աղջիկդ քաջ ու առաքինի հայ կին մը դառնայ ապագային, եթէ կ'ուզես որ չտարուելով զանազան վատ ազդեցութիւններէ, կարենայ իր կեանքին ուղղութիւն մը տալ եւ ապրիլ նպատակ ունենալով «Ըլլալ պատրաստ» կեանքի առջեւ՝ աչքդ գոց բեր աղջիկդ մեր շարքերուն մէջ նետէ։

⁂ Յուլիս 9ին տեղի պիտի ունենայ Փարիզի արենուշներու առաջին հրապարակային հանդէսը, յօգուտ ամառուան բանակումին։

Մենք գործադրեցինք մեր բոլոր ճիգերը, հանդէսը հաճելի դարձնելու համար։ Ձեզի կը մնայ, սիրելի հայրենակիցներ, ձեր ներկայութեամբ թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս քաջալերել մեր դժուարին բայց գեղեցիկ գործը։

Անշուշտ յուսախաբ չպիտի ըլլանք։

Հայ արենուշներու կողմէ
ԶԱՊԷԼ ԽԱՆՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԶՆԻԻ ԲՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Երեւանէն կը հեռագրեն Թիֆլիզի «Պրոլետարի»ին թէ Յունիս 10ին բացուեցաւ Արզնիի բնաբուժական կայանի եղանակին բացումը։

Կը գործեն երկու առողջարաններ, առաջինը ունի 60 մահճակալ. երկրորդը 70։ Իսկ բուժարանը՝ 12 մահճակալ։ Կահաւորուած են բոլոր բաժանումները։

Կայանը ապահովուած է բժշկական ուժերով։

Այս ամառ Արզնի պիտի այցելեն փրոֆէսէօրներ Պլետնեւ, Ալեքսանտրով, կլիմայագիտութեան Մոսկուայի կաճառին տնօրէնը, քիմիաբան Օպիլվի, կլիմայագէտ Կոբոտիլեւ եւ ուրիշներ։ Մշտական աշխատանքի համար հրաւիրուած է Փրոֆ. Կոստանեան։

ԴԱՐՁԵԱԼ ԵՂԻՆՋԻ ՄԱՍԻՆ

Գիւղատնտես Աչ. Աթանասեան կը գրէ.—

Վայրի եղինջէն նուրբ, ամուր, փայլուն եւ առաձգական թել ստանալու փորձերը ծանօթ են շատ հինէն։ Չինաստանի մէջ եղինջի թել կը գործածէին 2500 տարի առաջ։ Եւ այսօր տակաւին Թունուզի եւ Ալճերիոյ մէջ կիներու ամենանուրբ հագուստներն ու ձեռագործները կը պատրաստուին եղինջէ թելով։

Եղինջի մշակութեան առաջին փորձերը կատարուած են Ֆրանսայի մէջ 19րդ դարու երկրորդ կէսին, 1856–58 թուականներուն։ Գերմանիա իր ափրիկեան գաղութներէն 1906ին կը ստանար 92,000 տակառաչափ եղինջ եւ Լայփցիկի, Հանովրի եւ Ծեմնիցի գործարաններուն մէջ թել պատրաստելով կը լրացնէր մետաքսի թելի իր տարեկան պահանջը։ Աւստրիա նոյն թուականին եղինջի մշակութեան յատկացուցած էր 36500 հեկտար տարածութիւն։ Անկից ետք 1904–1911, տարեկան կը քաղէր նաեւ 90–130 հազար տակառաչափ վայրի եղինջ։ Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին, Գերմանիա պաշարուած ըլլալով, չկրցաւ արտասահմանէն ու իր գաղութներէն ստանալ անհրաժեշտ մետաքսը եւ այլ բուսաթելեր։ Եւ 1916ին փորձեց եղինջ մշակել եւ այս առթիւ կազմըւեցան «եղինջի բարեկամներու ընկերութիւններ», այսպէս եղինջին մշակութիւնը եւ վայրի եղինջ հաւաքելու գործը ժողովրդականացնելով։ 1917ին արդէն Գերմանիա մետաքսի իր հակայական պահանջին 63 առ հարիւրը կը լրացնէր եղինջով, որ այնուհետեւ կոչուեցաւ զայտէպ (բուսամետաքս)։ 24 գործարաններ գիշեր ցերեկ եղինջի թել կը պատրաստէին բազմազան գործածութիւններու համար։

Ըստ վիճակագրութեան, 1928ին Կեդր. Եւրոպայի մէջ 260 հազար հեկտար տարածութիւն յատկացուած էր եղինջի մշակութեան։ Գործարանները այս մշակուած եղինջէն զատ կը հաւաքէին նաեւ վայրի եղինջները։

Մօտ 38 տեսակ եղինջ կայ, 16ը թել կուտան։ Ամէնէն տոկունը կը կոչուի dioca։ Թել տուող տասը տեսակներէն կը ստացուին զանազան գործուածքներ, իսկ վեց տեսակէն մետաքս։

Թէ Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ վայրի բուսնող եղինջը ո՞ր տեսակին կը պատկանի, ուսումնասիրուած չէ տակաւին։ Բայց հաստատուեցաւ որ 1912ին Մեծ Ղարաքիլիսայէն Գերմանիա ղրկուած տեսակը կը պատկանի թել տուող տեսակին։ Մեծ Ղարաքիլիսայի եղինջի տեսակէն զատ, անշուշտ Հայաստանի մէջ կան նաեւ ուրիշ տեսակներ, որոնք կը ծառայեն թէ գործուածքի, թէ մետաքսի պատրաստութեան։ Որո՞նք են այդ տեսակները, ո՞ւր մասնաւորապէս լաւ կ'աճին, կլիմայական եւ հողային ի՞նչ պայմաններու մէջ, որքա՞ն բերք կուտան,— ահա խնդիրներ, զորս պէտք է ուսումնասիրել, եղինջը դարձնելու համար մեր լեռնային ու նախալեռնային շրջաններու բամպակը կամ թթենին։

Եղինջը, մշակուելու պարագային, երբ մէկ տարի ցանուի, 8–10 տարի շարունակ առատ բերք կուտայ, 500–800 փութ մէկ հեկտարէն։ Նորքի պարտէզներուն մէջ բուսնող եղինջը թել կուտայ 9 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Ուրեմն Հայաստանի եղինջը մէկ հեկտարէն 40–60 փութ մետաքս կրնայ տալ։

Վերջերս եղինջի մշակութեան փորձեր կը կատարուին Նախիջեւանի, Բոստովի, Խերսոնի, Օդեսայի շրջաններուն մէջ։

Խ. Հայաստան կը դանդաղի որ այս կարեւոր հարցին մասին հետաքրքրուող չկայ, երբ երկիրը այնքան կընար օգտուիլ։

ՆՈՐԷՆ ՁԻԱԽԷԺԻ ՄԱՍԻՆ

Փրոֆ. Ղամբարեանի յօդուածէն յետոյ, խոստացեր էինք տալ նաեւ այն տեղեկութիւնները, զորս կը հաղթայթէ Խորհ. Հայաստանի խմբագրին տեսակցութիւնը գործավարներու խորհուրդին նախագահ Ս. Տէր Գաբրիէլեանի հետ ձգախէժի պատրաստ–
րիէլեանի հետ, ձգախէժի պատրաստութեան։

— Մեծ նշանակութիւն ունի սինթետիկ ձգախէժ կարենալ արտադրելը։ Արդէն Ռուսիոյ մէջ հիմնուած են գործարաններ ալքոլէն ձգախէժ պատրաստելու նպատակով։ Զանազան փորձեր կ'ըլլան, դարձեալ, այդ ուղղութեամբ։ Այսպէս քարիւղէն, խիժաբեր բոյսերէն (սարի ծամոն եւ ճարճատուկ) ձգախէժ պատրաստելու փորձերը կը շարունակուին տակաւին։ Վերջերս ուշադրութիւն գրաւեց ամերիկացի գիտունի մը, Նիւլանդի մեթոտը, որու մասին մամուլին մէջ տեղեկութիւններ երեւցին 1931ի վերջերը։ Լենինգրատի քիմիագէտները փոփոխութիւններ մտցուցին այդ մեթոտին մէջ, որ հիմնուելով բնածխիի արտադրութեան վրայ, համագրական եղանակով ձգախէժ պատրաստելու պիտի ծառայէ։

Ասէթիլէնէն ձգախէժ արտադրելու եղանակին առաւելութիւնն այն է որ, կ'օգտագործուի աժան նիւթ,— կրաքար, ածուխ, աղ։ Չկան դժուարութեամբ օգտագործուող աւելցուկներ։ Ասէթիլէնը աժան է, որովհետեւ ելեկտրական ուժը եւս աժան է, միւս կողմէ Հայաստանի մէջ կը հիմնուի բնածխիի հսկայ գործարան մը, յետոյ ասէթիլէնը բնածխիէն արտադրելու եւ մաքրելու համար անհրաժեշտ է մեծ քանակութեամբ աղ, զոր կարելի է ստանալ Նախիջեւանէն։ Այս բոլոր պատճառներով ձգախէժի գործարանին շինութիւնը պիտի կատարուի Հայաստանի մէջ։ Այդ գործարանը տնտեսական խոշոր ազդակ մը ըլլալով հանդերձ, պիտի կարենայ գործ հայթայթել 1500 բանուորի, որոնց 250ը մասնագէտ։

Նամականիշներու ցուցահանդէսը Վիեննայի մէջ

Նամականիշներու 1933ի համաշխարհային ցուցահանդէսը բացուեցաւ Վիեննայի մէջ, հանրապետութեան նախագահին կողմէ։ Երեք տարի աշխատանք թափուած է, ցուցահանդէսին յաջողութեան համար։ Երեք շէնքերու մէջ ցուցադրուած են մօտ երկու միլիոն նամականիշներ, որոնք կը պատկանին 550 անհատներու եւ 20 եւրոպական եւ անդրատլանտեան երկիրներու թղթատարական վարչութեանց։ Գլխաւոր տեղը կը բռնէ բրիտանական թղթատարութիւնը, 90 սնտուկներով եւ շրջանակներով։ Ցուցադրուած նամականիշներուն արժէքը կը գնահատեն հինգ միլիոն սթերլին, իսկ միայն անգլիական բաժինը՝ մէկ միլիոն։

Այս թանկագին հարստութեան պահպանութիւնը յանձնուած է Վիեննայի գիշերապահներու վաշտին։

Միեւնոյն ատեն տեղի կ'ունենայ նամականիշի սիրահարներու համագումար մը։ Ցուցահանդէսը պիտի տեւէ մինչեւ յուլիս 9։

Թերթերն ալ մեքենայով ծախել սկսան

Փարիզ բնակողները գիտեն որ, մեքենաշարժ սնտուկներ դրուած են կայարաններու եւ մէթրոներու մէջ, ուր 25 կամ 50 սանթիմ ձգելով, կը ստանաք շաքար, շոքոլա, տոմսակ, եւն., կամ կը կշռուիք։

Լոնտոնի մէջ այս ձեւով կը ծախեն նաեւ սիկառէթ, լուցկի եւ ուրիշ անհրաժեշտ բաներ։

Քայլ մըն ալ յառաջ երթալով, ահա սկսեր են մեքենայով թերթ ծախել Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ։

Առ այժմ փորձը կը կատարուի երկու կայարաններու մէջ, մեծ հետաքրքրութիւն շարժելով։ Առտուան վեց եւ իրիկուան երեք օրաթերթեր այս ձեւով կը ծախուին։ Մէկ փէննի կը ձգեն եւ կը ստանան ուզած լրագիրը։ Կիրակի օրուան թերթերուն համար մեքենան լարուած է երկու փէննիի վրայ։ Իւրաքանչիւր մեքենայի մէջ կը տեղաւորուի 40 թերթ, կայարանի գրավաճառներուն կողմէ։ Երբ խանութը գոցուած է կամ շրջուն լրագրավաճառները տուն գացած են, նշանակուած գինը կը ձգես եւ լրագիրդ կը ստանաս։ Մեքենան այնպէս սարքուած է որ, կրնաս նախ աչքէ անցընել թերթին ճակատը եւ ընտրել ուզածդ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

Քալիֆոռնիոյ «Ասպարէզ»ը խմբագրականի մը մէջ կը շեշտէ, անկախութեան տարեդարձին առթիւ (26 մայիս).

— «Ռուսական բանակի քայքայումէն յետոյ, 1917–1918 թուականներուն, շրջապատուած թշնամիներէ, ու դէմ առ դէմ կանգնած աւելի կազմակերպ եւ աւելի ուժեղ թշնամիներու, ունեցած ենք մէկ նպատակ,— պաշտպանել հայ ժողովուրդի գոյութիւնը եւ ստեղծել անկախ հայ պետութիւն։

Անկէ զուրս ուրիշ ի՞նչ նպատակի կրնար ձգտիլ յիշեալ երկու տարիներու մեր վարած դաժան եւ անտանելի պատերազմը։

Եթէ անկախութեան յայտարարութեան տեղի եւ թուականի մասին տարատեսակ կար, պարզապէս քաֆքի տեսակէտէն, տակաւին չէր նշանակեր թէ անկախութեան ձգտումը գոյութիւն չունէր։

Շատ անգամ դէպքերը տարբերայնորէն կուգան փոխելու մտածումներն ու ծրագիրները։ Մեր անկախութեան յայտարարութեան թուականին ալ տեղի ունեցաւ նոյն երեւոյթը։ Փոխանակ Արեւմտահայաստանի՝ Արեւելահայաստանի մէջ յայտարարուեցաւ մեր անկախութիւնը։ Ամբողջական Հայաստանի մէկ հողին վրայ, ուր յաջողած էինք ամուր դնել մեր ոտքը։

Բազմաթիւ պատճառներ եկան խոչընդոտ հանդիսանալու մեր անկախութեան խաղաղ զարգացման ճանապարհին վրայ։ Այդ պատճառները ծանօթ են բոլորիս եւ պէտք չկայ կրկնելու։ Անոնք դանդաղեցուցին մեր անկախութեան զարգացման բնական ընթացքը, սակայն չկրցին քանդել ստեղծուած առողջ կորիզը, որովհետեւ դրուած էր ամուր հիմերու վրայ։ Որովհետեւ, կարճ ժամանակի ընթացքին, փոքրիկ Հայաստանի դիմագիծը հայացած էր։ Անկէ անդարձ կերպով հեռացած էին անկախութեան թշնամի տարրերը դրեթէ ամբողջութեամբ։

Երկու տարուան բացարձակ անկախ կենակցութենէ մը յետոյ, երբ իշխանութիւնը կամովին կը փոխանցուէր բոլշեւիկներուն, Հայաստան աշխարհը 90 առ հարիւր Հայերէ կը բաղկանար։ Անոր մէջ էր անոր առողջութիւնն ու դիմացկունութիւնը։

Քանի մը տարուան խմաստուն աշխատանքի շնորհիւ, Արարատեան աշխարհը բոլշեւիկներուն կը ներկայանար իբրեւ Հայաստան, հայկական պարզ եւ յստակ դիմագծով։

Այս աշխատանքին մասնակցած են բոլոր Հայերը անխտիր։ Հոն, բանակի շարքերուն մէջ էին ամէն տեսակի Հայեր, սկսեալ Ղարաբաղէն, Զանգեզուրէն, Վասպուրականէն, Տարօնէն, մինչեւ միւս հայկական գաւառներն ու հեռաւոր գաղութները։ Բոլորն ալ իբրեւ մէկ սիրտ ու մէկ հոգի, կողք – կողքի, կռուեցան ու շատեր նահատակուեցան, իբրեւ նոյն հողի ու հայրենիքի եղբայրներ։

Այս աշխատանքի բաժինը կուտայ անոնց բոլորին ալ իրաւունք, համարելու համար զիրենք նոյն հայրենիքի հարազատ զաւակները։

Արդ, նոյն նահատակներու եւ քաջերու կերտած Հայաստանը անկիճելի հայրենիքն է աշխարհի երեսին ցրուած բոլոր Հայերուն, առանց դասակարգային եւ այլ խտրութիւններու։

Մայիս 28ի մեծ ոգին ու գաղափարականը կը հանդիսանայ մեր ոգեւորութեան միակ աղբիւրը։ Անոր ներշնչումին տակ կը պատրաստուին նոր սերունդներ, պողպատեայ հաւատքով, որոնք առանց տատանումի պիտի վերցնեն վար դրուած դրօշակը, տանելու համար զայն դէպի ազատութեան վերջին հանգրուանը։

Պայքարող նախորդ սերունդը տուաւ Հայաստանի առողջ եւ ամուր կորիզը, ուրկէ պիտի ուղղուին նոր աշխատանքները, դէպի նոր նուաճումներ։

Այս նոր սերունդը պիտի ձգտի դէպի իր նախորդներու կերտած հայրենիքը։ Անոր առջեւ բաց պէտք է ըլլան բոլոր դռները լայնօրէն։ Հոն պիտի ամբարուի վաղուան մեծ ուժը, սկսելու համար աշխատանքը դէպի երկրորդ հանգրուանը — դէպի Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆ

Շալէթ – Մոնթարժի 26 յունիս (Յառաջ).— Այս գաղութը 1927էն ի վեր շատեր եկած գացած են, այնպէս որ երթեւեկի վայր մըն էր դարձած։ Գաւառէն ձանձրացողը չունէր կ'առնէր Փարիզ կամ այլուր, բայց հոն ալ հանգիստ չգտնելով նորէն հոս կուգար։

Վերջերս հոս ալ սկսան բանուորներ արձակել առանց խտրութեան, նաեւ հարիւրէն տասնօրէնքըգործադրելով։ 35–40 ֆր. ստացող գործաւոր մը այժմ կը ստանայ 15–20 ֆրանք։ Ասով ալ գոհ ենք, եթէ երբեք բոլորովին գունենք չփակեն մեր երեսին։ Այսպիսի վիճակ չէինք տեսած։ 1927–31 տագնապի տարիներուն ձգախէժի գործարանը շարունակ գործի կը կանչէր անգործները։

Շալէթէն երեք քիլոմեդր հեռու կը գտնուի Ակլոյ գիւղաքաղաքը, հոն յախճապակիի գործարանը կ'աշխատին 5–6 Հայեր, Շալէթէն։ Ասոնք ալ երկու ամիսէ ի վեր չեն աշխատիր։ Ամէն գործարանատէր Սիթրօէնի օրինակին կը հետեւի։

Գ. Պալեան

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Սիրելի Պէշիկթաշլեան,

Այսօր (Բշ.) Բուժարանէ վերադարձիս՝ կէսօրուան ճաշի ժամանակ կարդացի «Յառաջ»ի մէջ իմ մասին ձեր գրած երէկուան դիմանկարը։

Որովհետեւ այս անգամ անոյշ չունէի սեղանիս վրայ,— եւ ոչ իսկ ձեր սիրելի Նարդոսինին «Մեղեդին'ր»ը,— հիւթալից համեղ պտուղի մը տեղ ճաշակեցի ձեր սիրուն գրուածքը, որ՝ քրքջալից բովանդակութեամբ՝ ժարսողականի տեղ ալ ծառայեց ինծի։

Եւ ասիկա եղաւ նոր խնայողութեան ձեւ մը կամ միջոց մը։

Պինդ կերպով կը սեղմեմ ձեր ձեռքը։

Կ. Յ. Բասմաջեան

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

« ՆԱՅԻՐԻ ԱՇԽԱՐՀ », պատկերազարդ երկշաբաթաթերթ։ Խմբագիր Ս. Թորոսեան։ (Վերհրատարակում)։ Գին 1 ֆր. 75։ Հասցէ.— 50 Fbg. du Temple, Paris XI.

Կը ծախուի բոլոր ծանօթ քէօշքերուն մէջ։

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏ

ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

Դարպասին դուռը կը զարնէ կամացուկ մը ձայնելով.— Արփի, Ցակոբ, Եղսա, Հայրս, Արութ։ Բայց պատասխան չատանար ...

Խե՛ղճ մարդ, չէր գիտեր թէ գիւղը ամբողջ պարպուած էր եւ տուներուն մէջ միայն ծղրիթներուն ձայնն էր որ խոր լռութիւնը կը խզէր։

Դուռը զարկած ատեն խումբ մը զինուած Քիւրտեր, կը շրջին եղեր, "որս փնտռելու։ Եւ ահա անգութ ճակատագիրը կը յանձնէ զայն իր սոսխներուն կը տանին եւ ամբողջ գիշերը տանջելով կը նահատակեն։

Աղամին գլխակն ալ տեսանք։ Մազերը եւ մօրուքը երկնցած էին, անասուններու տէրվիշի նման խառն ի խուռն թափուած իր երեսին վրայ։ Մարմինը կապոյտ զնդիկներով ծածկուած էր։

×

Հայրս եւ գիւղացիները կալանաւոր էին պէկին «Ղօնախ»ը, սպասելով իրենց ճակատագրին։

Անոնց ողջութեան փոքրիկ մանուկները հոս հոն ծառայութեան առնուեցան, խլամութեան ծոցին մէջ հալեցնելու համար։

Քիւրտ մը որ երկար ժամանակ մեր տան ծառան էր եղած, մեր հացով եւ ջուրով սնած, փութաց գլխս իր տունը տանելու։

Այդ օրը գիւղին մէջ շատ Քիւրտեր կ'երթեւեկէին։ Բոլորն ալ անծանօթ էին, զինուած բիրերով, նաճաղներով։ Մինչեւ եօթը տարեկան լաճերը զինուած էին։ Եռուզեռ մը կար։ Հայերուն կ'աւետէին թէ ներումի հրաման եկած է, ալ չպիտի սպաննուիք։ Կալանաւոր տղամարդոց առջեւ թաշկինակ կը փռէին, «միժակ» տալով նուէր ուզելու համար։ Ոմանք հաւատալով կը հանէին կուտային ինչ որ մնացած էր իրենց գրպաններուն մէջ։

Քիւրտին տունէն ելայ փողոց, երթալ Հայրս տեսնելու համար։ Քանի մը քայլ հազիւ հեռացած էի, երբ տեսէս քանի մը Թուրքեր վազեցին, գլխս սպաննելու համար։

Լալով փախայ մտայ նորէն Քիւրտին տունը։

Վախ տուին որ առանձին դուրս չելլեմ, եթէ ոչ կը սպաննեն։ Քանի մը կատր Քիւրտի հինցած հագուստ ձգեցին առջեւս որ հագնիմ, որպէսզի չճանչցուիմ մոլեռանդներէն։ Նայեցայ այդ տարազին եւ սոսկացի։ Ի՞նչպէս սրբապղծէի արտաքինս, ի՞նչպէս հագնիլ թշնամի Քիւրտին պիղծ հագուստը։ Երբ հաղորդութիւն կ'առնէինք, կը մերժէինք քիւրտ ծառային հետ սեղանի նստիլ, անոր կերած ամանէն կերակուր ուտել ...

Եւ կը մերժեմ հագնիլ։

Վատերը խրատեցին, համոզեցին թէ պէտք է խլամ ըլլաս, այլեւհայութիւն չպիտի մնայ, անոնք որ խլամ կ'ըլլան, անոնք միայն կ'ազատին մահէն։ Բայց միայն մանուկները, դեղանի հարսները եւ աղջիկները կրնան խլամանալ, տարէց մարդոց, ծերերուն եւ երիտասարդներուն համար թոյլատրելի չէ։

Ոչինչ, ոչինչ կը լսէի այս ամէնէն։ Ոչինչ կը հասկնայի։ Մանուկ հոգիս խորտակուած էր այս ահաւոր յայտնութեան հանդէպ։ Արդէրդուելի մնացի, ձեռք չառի այդ քուրջի կտորները։

— Պիտի փոխե՞ս հագուստներդ թէ ոչ։

Պատասխան չտուի։

Զայրացաւ Քիւրտը։ Թեւէս քաշեց տարաւ դէպի դուռը եւ հրեց փողոց, պոռալով.

— Գնա՛, շան սատակ եղիր, խաբթ կեավուր, մեղք չէ՞ ձեզի պէս շուները պահել, տեսէք թէզ մըն է, որքան կը յամառի։ Ասոնք խլամ չեն ըլլար, հասկցուեցաւ։

Կ'ուզէի Հայրս տեսնել։ Վերջապէս խնդրեցի որ ընկերանայ ինծի մինչեւ «Ղօնախ»։ Բնազդն ինծի կ'ըսէր թէ բան պիտի կատարուի այս գիշեր։ Լալով հագայ այդ անիծեալ տարազը, նայեցայ ինքս ինձ վրայ ու սոսկացի։ Տակաւին հագուստներուս փոխուիլն էր որ այնքան ծանր կը թուէր, հապա ի՞նչպէս պիտի կրնայի հաշտուիլ երբ խլամացնէին ու մկրթէին ...

Քիւրտին հետ մէկտեղ Ղօնախ գացի։ Հեկեկալով հօրս գիրկը ինկայ։ Բոլորը ախոռը հաւաքուած էին. դուրսը ինչ կը կատարուէր լուր չունէին, շշմած ինծի կը նայէին։

Հայրս փղձկեցաւ, չկրցաւ խօսիլ։ Թաշկինակով արցունքները կը սրբէր։ Գլուխը առաւ երկու ափերուն մէջ ու կէս մը հակած դէպի գետին կը տարուբերէր։ Բոլորը յուզուած էին։ Լուռ կը նայէին։

Ամէն անգամ որ հագուստներուս կը նայէր, խոր հառաչանք մը կ'արձակէր եւ երախայի պէս կուլար։

Քիւրտը չախորժելով այս տեսարանէն, խզեց լռութիւնը եւ ըսաւ.

— Աղա, ինչո՞ւ կուլաս։ Ես կը տանիմ զաւակիս պէս կը նայիմ, պակասութիւն մը չունենար, հոգ մի ըներ։ Ուրախ եղիր որ ես կը տանիմ։

Ի՞նչ պիտի պատասխանէր Հայրս։ Կեանքի եւ մահուան հրաժեշտն է որ պիտի տար։ Դեռ իր կենդանութեան զաւակը կը խլէին։ Ի՞նչ խօսէր։ Եթէ զաւակը պիտի տանէին, գէթ իր մահէն վերջ թող կատարուէր։

Հայրս խօսիլ սկսաւ, ձայնը փոխուած էր, կարծես անդենականէն կուգար։ Այնքան նուաղկոտ կը խօսէր որ բառերը բեկբեկուած դուրս կը թափէին։

— Գնա, զաւակս, գնա ... դեռ շատ փոքր ես, ի՞նչ ըսեմ ... եղբայրդ քեզմէ փոքր է, հոգ տար ուր որ ալ ըլլաս. աչքդ վրան թող ըլլայ, խեղճ չմնաք, խելացի եղէք։ Երբ մեծնաք, օջախը չէնցուցէք, կ'անցնին այս փոթորիկները։ Միայն յիշեցէք թէ ձեր հայրը ի՞նչպէս մեռաւ ...

Դառնալով Քիւրտին.

— Ի սէր Աստուծոյ, զաւակիս հոգ տանիս, վերը Աստուծոյ, վարը քեզամանաթ։ Աղ ու հաց հալալ ըրէք։

— Լաւ, քրքրջաց Քիւրտը, հոգ մի ըներ, ու թեւէս մշտեց որ երթանք։ Կը վարանէի, չէի կրնար բաժնուիլ, կարօտ ունէի այնքան շատ որ անբացատրելի էր։ Կարծես երբեք հօրս հետ չեմ եղած, երբեք չեմ տեսած զինքը։

Երեք տարի առաջ մայրս մեռած էր, որբ էի մօրմէ, այժմ ալ որբ կը մնամ հօրմէ։

Վերջին անգամ ալ Հայրս գլխս համբուրեց եւ մինչեւ «Ղօնախ»ին բակին դրան քով ընկերացաւ։ Գլխիկոր եւ սրտաբեկ հետեւեցայ Քիւրտին մինչեւ փողոցին անկիւնը։ Հայրս տակաւին կը նայէր։ Տեսայ որ թաշկինակը դրած աչքերուն՝ ձեռքով հրաժեշտ կուտար։ Անկից վերջ այլ եւս չտեսայ։ Ցաւխտենական անջրպետը մեզ բաժնեց, անգամ մըն ալ չհանդիպելու համար իրարու։

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ
(Շարունակելի)

Սուտ լուր մը՝ Հայերու մասին

Պէյրութի «էլ Ահրար» թերթը գրած էր թէ քանի մը Հայեր կեցուցած են Լիբանանի հանրապետութեան նախագահին ինքնաշարժը, Անթիլիասի կաթողիկոսարանէն դարձած ատեն: (Տես երէկուան «Յառաջ»ը):

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ, ոստիկանապետը քննութեամբ հաստատած է որ բացարձակապէս եւ բոլորովին սուտ է եւ անհիմն այդ լուրը: Հանրապետութեան նախագահը կիրակի օր ոչ մէկ արգելքի չէ հանդիպած Անթիլիասէն վերադարձին: Ընդհակառակն, կը շեշտէ ոստիկանապետը, Նէհր հասնելուն պէս, նախագահը հրամայած է վարիչին որ դանդաղեցնէ իր ընթացքը, մօտէն դիտելու համար ժողովուրդի վիճակը:

Վէճ մը Ֆէյսալ եւ Ալի թագաւորներուն միջեւ

Սուրիական թերթերը կը գրեն.—

Հակառակ կանխաւ պատրաստուած ծրագրին, որուն համեմատ Հէճազի թագաւորը Ալի իր եղբօր՝ Իրաքի Ֆէյսալ թագաւորին պիտի ուղեկցէր Փարիզ եւ Լոնտոն ճամբորդութեան ընթացքին, Ալի թագաւորը Ամման մնացած է:

Այս փոփոխութեան առթիւ հետեւեալ բացատրութիւնը կը տրուի.— Երկու վեհապետ եղբայրները անհամաձայնութիւն մը ունեցած են վերջին վայրկեանին: Ալի թագաւորը պիտի ճամբորդէր իր եղբօրը հետ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան ներկայանալու համար իբրեւ սուրիական գահի թեկնածու, միապետութեան հաստատման պարագային, սակայն, Ամմանի մէջ Ֆէյսալ բացատրած է իր եղբօր թէ կրնայ միայն փոխ-արքայ ըլլալ, քանի որ ինք Ֆէյսալ, իրեն կը վերապահէ Վեհապետութիւնը Սուրիոյ եւ Իրաքի վրայ: Ֆէյսալ աւելցուցեր է նոյն իսկ թէ ինք արդէն պաշտօնապէս միշտ ալ 1920էն ի վեր թագաւորն է Սուրիոյ, քանի որ երբեք չէ հրաժարած: Ահա թէ ինչո՞ւ Ալի դժգոհ է եւ հրաժարած նախատեսուած ճամբորդութենէն:

ԹԻՄՈՒՐԹԱՇ ՆՈՐԷՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Թիմուրթաշ, Պարսկաստանի պալատական նախորդ նախարարը, որ երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր, դրամաշորթութեան եւ վեղծումի համար, հինգ տարի բանտարկութեան պատիժ մը եւս պիտի կրէ, կաշառակերութեան ամբաստանութեամբ:

—•—

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ հեծելանուորդի երկրորդ հանգրուանը (Լիլ – Շարլըվիլ) շահեցաւ իտալացի Կուէռռա:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ սահպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ՌՈՍՏՈՄ խումբի ընկերները այս երեկոյ ժամը 8·30ին, 131, Fbg. du Temple: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀՐԱԶԴԱՆ եւ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբերու ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, կայծակ եւ գայլ վաճան խումբերը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ընթերցարանին մէջ, 49, րիւ Նասիոնալ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան-Ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի հերթական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խօսի ընկ. Տիգրան Զնքեան: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

■■■■■■■■

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Հ. Դ. պատ. միութիւնը իր հիմնադրութեան 9րդ տարեդարձը կը տօնէ 16 յուլիս կիրակի կէս օրէ ետք Garden Consertի մէջ 7, rue St. Lazar:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

կրինդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ

Սիրողներու կողմէ կը ներկայացուի՝ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՏՂԱՆ

եւ «ՓԱՌՆԱԲԱՍԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ» (զաւեշտ)

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Hôtel de la Paixի մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորներու: Ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ Նիսի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Տիկ. Ասլանեանի բնակարանը: Օրակարգ՝ ընտրութիւններ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացականները նկատի կ'առնուին:

Ընկերական ճաշկերոյթ Մայիս 28ի առթիւ

կազմակերպուած՝ ՍԱՐՍԷԼԻ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Ընկ. Մ. ՊՕՂՈՍԵԱՆի բնակարանին մէջ, 14, rue Beauséjour

Ներկայ կ'ըլլան ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ եւ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

9 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Կը խօսի՝ ՕՐ. Ֆ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: խմբերգ, մեներգ, հայկական եւ ռուսական պարեր: Արտասանութիւն:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Հաղորդ. միջոց.— Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտօն: Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յառաջիկայ Կիրակիին:

Հայ Արիները ցոյց պիտի տան ճանապարհը:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, 2 ՅՈՒԼԻՍ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՀՈՎԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Sentier des Bas-Longchamps

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ծանօթ արուեստագէտներ, դպրոցի աշակերտները կը պարեն մասնաւոր տարազով Ballet, կովկասեան եւ հայկական պարեր: Թառ եւ նուագախումբ եւ ՇՈՂԳԱՄի ներկայացում, ՆԱՊԱՍՏԱԿԻ խաղը եւ ուրիշ անակնկալներ:

Սիրայօժար իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն նաեւ երեք ֆրանսացի երիտասարդներ՝ M. M. Pierre REICH. Maurice PUARD եւ André CADIC.

ՄՈՒՏՔԸ՝ 2·50 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

Երգահանդէս

ՕՐ. ՄԱՐԿՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 4.30ին

93 Boulevard St. Michel. Փարիզ (5)

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԹԱՒՐԻԶ, Թղթակից.— Ստացած ենք: Բայց ղրկեցէք երկու օրինակ եւս:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

խոհարարուհի մը ծովեզերեայ ապարանքի մը մէջ աշխատելու համար: Դիմել՝ ճաշարան Ֆլօրիա, 61 Mr. le Prince, Փարիզ, մէթրօ Օտէօն:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

■■■■■■■■

Ա. ԳԼՈՒԽ

—•—

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Նստաւ սեղանիս առջեւ, կռնակը տալով պատուհանին: Շատ մեծ ճիգ մը ըրի նստելով երեսս լոյսին: Գլուխը կրթնցուց իր ձեռքին, եւ ուշադիր սկսաւ քննել զիս, միշտ ժպտելով: Կրկնեցի հարցումս:

— Ի՞նչ կը փափաքիք: Պատասխանեց թէ իր անունը Հաշկէս էր, թէ եւրոպական եւ ճարտարագործական թերթի մը տէր եւ տնօրէնն էր, թէ կը փափաքէր որ աշխատակցէի իր թերթին:

Ընդմիջելով զինք, ըսի.

— Ես գրող մը չեմ, ես առեւտրական տան մը ներկայացուցիչն եմ:

— Խօսք չեմ ուզեր, դուք գրող չէք: Առեւտրական տան մը ներկայացուցի՞չ, դո՞ւք, հա՛ հա՛ հա՛...: Եւ ո՞ր առեւտրական տան:

Ռուքի եղայ:

— Ներեցէք, պարոն Հաշկէս, չեմ կրնար ձեզի օգտակար ըլլալ որ եւ է ձեւով:

Մեկնեցաւ: Ես ալ վար իջայ:

Փողոցը, գոհարավաճառի մը ցուցափեղկին առջեւ, Հաշկէս կանգներ գոհարեղէն կը դիտէր ուշադիր: Աւելի անդին, ուրիշ վաճառատան մը առջեւ, երկու յաղթանդամ երիտասարդներ, որոնք որսակօշիկ հագած էին եւ Աստրախանի գլխարկ դրած, կնոջական զգեստներ կը դիտէին նոյնքան ուշադրութեամբ:

Հաշկէսի հակառակ ուղղութեամբ հեռանալ սկսայ, երբ ան ալ իր կարգին հեռացաւ գոհարավաճառին ցուցափեղկէն եւ, ժպտաշուրթն, հետեւեցաւ ինծի: Կառք մը կանչեցի: Եռեւէս ան ալ կառք մը նստեցաւ: Հասկցայ որ չպիտի ուշանար ձերբակալութիւնս: Երեք ժամ թափառեցայ քաղաքին մէջ, մէկ կառքէն ցատկելով միւսը, եւ շրջելով Պետերբուրգի մէջ գրեթէ ամէն ուղղութեամբ:

Իրիկուան մօտ, ինքզինքս գտայ քաղաքէն բաւական հեռու, անմշակ հողերու եւ բանջարանոցներու միջեւ: Շուրջս մարդ – մարդասանք չկար: Որոշեցի տեղեկացնել ընկերներուս թէ ինչ անցաւ դարձաւ: Այլեւս չպիտի վերադառնայի պանդոկ: Ոչ ալ տակաւին պիտի սպասէի Աղեւին: Ոստիկանութիւնը անշուշտ կասկածելի գտած էր այլեւս անցագիրս, Սեմաշկօ անունով: Ուրիշ անցագիր ալ չունէի: Բայց առանց անցագրի դժուար էր երկար ապրիլ Պետերբուրգի մէջ: Գացի Սադոյավա փողոց եւ ըսի ընկերոջս, սիկարէթի վաճառորդին, թէ կը հետապնդեն զիս: Նոյն իրիկունն իսկ մեկնեցայ դէպի Կիեւ:

Մեկնեցայ Կիեւ, որովհետեւ միայն այդ քաղաքին մէջ կը յուսայի գտնել մեր կուսակցութեան անդամներէն մին, որ կրնար ինծի Հայթայթել արտասահման անցնելու միջոց մը: Անձնական բարեկամի մը միջոցով, յաջողեցայ գտնել Կեղր. Կոմիտէի ներկայացուցիչը, որ զիս տեղաւորեց «զաւառական» տան մը մէջ, ուր կ'անցընէր իր գիշերները, ինք ալ: Նոյն իրիկունը, մեր տունը եկաւ բանուոր մը, որ անցագիր չունէր: Լռակեաց մարդ մը, որ բերանը չէր բանար ամբողջ օրը, եւ խօսքի մէջ չէր մտներ բնաւ:

Յետոյ էր որ ուրիշէն իմացայ թէ քաղաքին մէջ կարեւոր մահափորձ մը կատարեր եւ, վիրաւորուելով առատ արիւն կորսնցուցեր էր, բայց մարմինը քարշ տալով յաջողեր գալ մինչեւ տուն: Այս բանուորն ալ արտասահման պիտի մեկնէր, ուստի որոշեցի միասին ճամբորդել: Ցանուարի սկիզբը, Կիեւէն մեկնեցանք Սուվալկի: Այնտեղ իմ նոր ընկերս կը ճանչնար հրեայ կին մը, որուն շնորհիւ պիտի կրնայինք անցնիլ սահմանը առանց թուղթի: Մեր ժամանած օրն իսկ, հրեայ կինը գնաց գտնելու մաքսանենգ մը: Իրիկունը, իւրաքանչիւրս 13ական րուբլի վճարելով մաքսանենգին, մեկնեցանք դէպի գերմանական սահմանագլուխ, հրէական խեղճուկրակ սայլակի մը մէջ տաժանագին օրօրուելով: Գիշերն անցուցինք Ջաղացքի մը մէջ, զոր մեզի ցոյց տուաւ մաքսանենգը: Իսկ յաջորդ գիշեր մտանք Գերմանիա, ընկերակցութեամբ սահմանապահ զինուորի մը:

Մեր խումբին մաս կը կազմէին քանի մը Հրեաներ, իրենց կիներով ու երախաներով, որոնք Ամերիկա պիտի երթային: Ցուրտ գիշեր մըն էր, լուսնկան կը փայլէր երկնքին վրայ: Ձիւնը ձայն կը հանէր մեր ոտքին տակ: Մեր առաջնորդը, զինուորը, յառաջ անցաւ, մեզի հրամայելով սպասել մինչեւ որ սուլէ: Ամբողջ մէկ քառորդ ժամ՝ նստեր կը սպասէինք ձիւնին վրայ: Մեր աջ ու ձախ կողմերը կրակի լոյսեր կը տեսնուէին: Վերջապէս հեռուէն լսուեցաւ տկար եւ երկար սուլոց մը: Հրեաները ոտքի ցատկեցին, եւ խուճապահար հօտի մը պէս, իրար հրմշտկելով եւ ձիւնին վրայ սայթաքելով՝ սկսան վազել ճամբէն, զոր կ'ողողէր տժգոյն լուսնակը: Յաջորդ առտու այլեւս կը ճամբորդէինք գերմանական հողին վրայ, գերմանական սայլակներով: Քանի մը օր յետոյ Ժընեւ հասած էինք:

Այնտեղ, գացի Թ.ի մօտ: Ըսի թէ շատ կը զարմանայի, որ Աղեւ չերեւցաւ Պետերբուրգի մէջ: Աւելցուցի թէ, մեր սեփական ուժերուն յանձնուած, անկարողութեան մատնուեր էինք մահափորձը պատրաստելու: Կը նախընտրէի, ըսի, աշխատիլ բոլորովին անկախ, եթէ նոյնիսկ հարկ ըլլար, նուազ կարեւոր գործի մը մէջ, օրինակ, Կիեւի կառավարիչին, Կլէյգէլսի դէմ պատրաստուած մահափորձի պատրաստութեան մէջ: Թ. ինծի պատասխանեց թէ Աղեւ մեկնած էր Ռուսիա, թէ չէր կրնար ինծի պատասխան մը տալ, թէ ինծի խորհուրդ կու տար դիմել Գոծի, որ այդ ատեն կը գտնուէր Նիսի մէջ: Նոյն իրիկունն իսկ, մեկնեցայ Նիս: Գոծ, թէեւ հիւանդ, (մեռաւ անդամալոյծ), տակաւին ոտքի կը կենար: Ուշադիր, մտիկ ըրաւ եւ երբ վերջացուցի, ըսաւ.

— Վալենտին (Աղեւի մականունը) չկրցաւ մեկնիլ աւելի կանուխ, որովհետեւ զբաղած էր ուժանակի պատրաստութեամբ եւ փոխադրութեամբ: Եթէ իր նամակները ձեռքդ չհասան, մասամբ յանցանքը քուկդ է, ճիշդ հասցէ չէիր տուած: Իմ խորհուրդս այն է, որ անմիջապէս շոգեկառք նստիս եւ երթաս գտնես Աղեւը:

(Շարունակելի)